

The Project Gutenberg eBook of Myladyn poika: Historiallinen romaani, by Alexandre Dumas

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Myladyn poika: Historiallinen romaani

Author: Alexandre Dumas

Translator: Väinö Hämeen-Anttila

Release date: January 11, 2015 [EBook #47946]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MYLADYN POIKA: HISTORIALLINEN ROMAANI
***

Produced by Tapio Riikonen

MYLADYN POIKA

Historiallinen romaani

Kirj.

ALEXANDRE DUMAS

Ranskankielestä suomentanut V. Hämeen-Anttila

Arvi A. Karisto, Hämeenlinna, 1914.

SISÄLLYS:

Johdanto. 1. Richelieun haamu. 2. Yöllinen kierros. 3. Vanhat kiistakumppanukset. 4. Itävallan Anna kuudenviidettä vanhana. 5. Gascognelainen ja italialainen. 6. D'Artagnan neljäkymmenen ikäisenä. 7. D'Artagnan on ymmällä, mutta muuan vanha tuttavamme tulee apuun. 8. Kuinka erilainen teho puolella pistolilla voi olla pedelliin ja kuoripoikaan. 9. Miten d'Artagnan etsii Aramista kaukaa ja löytää hänet istumasta hevosen lautasilla Planchetin takana. 10. Abbé d'Herblay. 11. Kaksi Gaspardia. 12. Herra Portos du Vallon de Bracieux de Pierrefonds. 13. Miten d'Artagnan Portoksen tavatessaan havaitsee, että rikkaus ei tuo onnea. 14. Osoitetaan, että jos Portos olikin tyytymätön asemaansa, oli sitävastoin Mousqueton peräti mieltynyt omaansa. 15. Kaksi enkelinpäätä. 16. Bragelonnen linna. 17. Atoksen valtiotaito. 18. Herra de Beaufort. 19. Beaufortin herttuan ajanviettoa Vincennesin linnantornissa. 20. Grimaud ryhtyy toimeensa. 21. Mitä ukko Marteaun seuraajan piirakat sisälsivät. 22. Muuan Marie Michonin seikkailu. 23. Abbé Scarron. 24. Saint-Denis. 25. Muuan herra de Beaufortin neljästäkymmenestä pakokeinosta. 26. D'Artagnan saapuu parahiksi. 27. Maantie. 28. Tapaaminen. 29. Neljä vanhaa ystävästä valmistautuu tapaamaan toisensa. 30. Place Royale. 31. Oise-virran lautta. 32. Kahakka. 33. Munkki. 34. Ripitys. 35. Grimaud puhuu. 36. Taistelun aatto. 37. Päivällinen entiseen aikaan. 38. Kaarlo I:n kirje. 39. Cromwellin kirje. 40. Mazarin ja madame Henriette. 41. Miten toisinaan onnettomat pitävät sattumaa sallimana. 42. Setä ja veljenpoika. 43. Isänsydän. 44. Taaskin apua pyytävä kuningatar. 45. Ensimmäinen vaikutelma on aina paras. 46. Te Deum Lensin voiton johdosta. 47. Saint-Eustachen kerjäläinen. 48. Saint-Jacques-la-Boucherien torni. 49. Mellakka. 50. Mellakka yltyy kapinaksi. 51. Vastoinkäyminen virkistää muistia. 52. Puheillepääsy. 53. Pako. 54. Herra koadjutorin vaunut. 55. D'Artagnan ja Portos tekevät oivallisia olkikauppoja. 56. Kirje Atokselta ja jälkikirjoitus Aramiilta. 57. Skotlantilainen petti valansa ja möi kuninkaansa. 58. Kostaja. 59. Oliver Cromwell. 60. Aatelismiehet. 61. Herra armahda. 62. Uljaat sydämet eivät tukalimmissakaan tilanteissa menetä miehuuttansa eivätkä hyvät vatsat ruokahaluun. 63. Tervehdys kukistuneelle majesteetille. 64. D'Artagnan keksii suunnitelman. 65. Peliseura. 66. Lontoossa. 67. Oikeudenkäynti. 68. Whitehall. 69. Työmiehet. 70. Remember! 71. Naamioitu mies. 72. Cromwellin talo. 73. Keskustelu. 74. Priki "Salama." 75. Portviini. 76. Väistetty salahanke. 77. Sallimus. 78. Täpärästi päästyään paistumasta Mousqueton on silti tulemaisillaan syödyksi. 79. Kotoisella maaperällä. 80. Paluu. 81. Lähettiläät. 82. Ylipäällikön kolme kenraaliluutnanttia. 83. Charentonin taistelu. 84. Picardien tie. 85. Itävallan Annan kiitollisuus. 86. Mazarinin kuninkuus. 87. Varokeinoja. 88. Tyytymättömät kumppanukset. 89. D'Artagnan kuulee uutisia. 90. Järki ja jännervoima. 91. Jännervoima ja järki. 92. Mazarinin salaluolat. 93. Kardinaalilla on aavistamaton neuvottelu. 94. Alkaa jo näyttää varmalta, että Portoksesta vihdoinkin tulee parooni ja d'Artagnanista kapteeni. 95. Odottamaton sanansaattaja. 96. Kynällä ja uhkauksella on joutuisampi ja parempi teho kuin miekalla ja uhrautuvaisuudella. 97. Kuninkaitten on toisinaan vaikeampi palata pääkaupunkiinsa kuin poistua sieltä. 98. Kahden rauhattoman loppu. Loppusanat.

JOHDANTO

Romaani "Myladyn poika" kuuluu sarjaan, jossa on edellä ilmestynyt "Kolme muskettisoturia." Lukijalle, joka ei ole tutustunut alkuromaaniin, saattaa lyhyt silmäys sen sisältöön olla suotava.

"Kolmen muskettisoturin" toiminta alkaa kuvauksella nuoresta d'Artagnanista, maalaisaatelismiehen pojasta, joka 18-vuotiaana lähtee Pariisiin onneansa tavoittamaan. Ranskan eteläisimmän maakunnan Gascognen väki on yleensä tunnettu käytännöllisestä oveluudestaan ja hätääntymättömyydestään, joten nuorukaisella sieltä kotoisin olevana lähtiessään on älyllisten lahjojensa lisänä omaisuutta ainoastaan kulunut puku, isän pitkä miekka, noin 45 markkaa rahaa, suosituskirje isän vanhalle sotakumppanille herra de Trévillelle, josta on kunnollisuutensa takia tullut kuninkaan muskettisoturi-joukon kapteeni, ja vanha kaltainen hevosluuska. Tämän elukan takia hän joutuu ikävään seikkailuun Meungin kauppalassa, poiketessaan Franc-Meunierin ravintolaan virkistäytymään. Siellä nimittäin muuan ylhäiseltä näyttävä keski-ikäinen pilkallinen aatelismies alkaa hänen kuultensa lasketella saattolaisillensa leikkiä hevosen harvinaisesta karvasta. Köyhän ylpeys leimahtaa tulisessa nuorukaisessa, hän pakottaa aatelismiehen kaksintaisteluun kanssansa, mutta saattolaiset ja isäntä ryntäävät väliin ja peittoavat hänet pahanpäiväiseksi, suuren kansanjoukon rientäessä katselemaan katumeteliä.

Häväistysjuttua peläten káskee isäntä viinuriensa kantaa pyörtyneen matkalaisen keittiöön, missä

hänelle suodaan jonkun verran hoitoa. Tällöin huomaa isäntä suosituskirjeen; hän kertoo havainnostaan aatelismiehelle. Tällä on erityisiä kardinaalin asioita toimitettavana, joten hän alkaa epäillä, että nuori tuulihattu onkin kenties herra de Trévillen lähettämä hänen kiusoikseen, sillä hovijuonitteluissa toimii kuninkaan muskettisoturien päällikkö Richelieun salaisia suunnitelmia vastaan. Käyttäen sopivaa tilaisuutta hän sieppaa tuon kirjeen ja rientää tapaamaan odottamaansa naista, joka on kardinaalin kätyreitä. Samassa virkoaa haavoittunut sen verran, että kykenee laahautumaan keittiön ovelle. Hän näkee äskeisen vastustajansa puhuttelevan vaunuissa istuvaa nuorta vaaleaveristä kaunotarta ja kuulee tämän saavan määräyksen lähteä "hänen ylhäisyytensä" asioilla Englantiin. Itse sanoo tuntematon aatelismies palaavansa Pariisiin; kaunotarta hän nimittää "myladyksi", mikä on englantilaisen aatelisrouvan puhuttelusana. Kaunotar virkkaa jotakin halventavaa "jolpista", jonka kanssa sattuneesta kohtauksesta aatelismies on kertonut, ja tästä hetkestä alkaen vihaa d'Artagnan noita molempia, vaikka hän ei vielä tiedä, kuinka suuressa määrin he joutuvat vaikuttamaan hänen elämäänsä.

Nuori aatelismies yrittää uudestaan hyökätä vastustajaansa käsiksi, mutta tällä ei ole asioiltaan aikaa jäädä hoitelemaan riitojansa. Tuntematon karauttaa tiehensä, myladyn vaunujen kiitäessä toiselle suunnalle. Sen arvaa, että gascognelaisemme vimmastuu täyteen raivoon, kun huomaa tärkeän suosituskirjeensäkin kadonneeksi ja saa isännän puheista pätevän aiheen epäillä vastustajaansa sen anastajaksi.

Pariisissa hän vuokraa itselleen ullakkokamarin Rue des Fossoyeurs-kadun varrella ja lähtee seuraavana päivänä pyrkimään herra de Trévillen puheille. Tämä on sen ajan olosuhteissa päässyt varsin ylhäiseksi herraksi, ja tavaton kuhina vallitsee hänen asuntopalatsissaan. Reippaiden muskettisoturien vilinässä tuntee d'Artagnan itsensä kaikesta synnynnäisestä häikäilemättömyydestään huolimatta ujoksi ja kömpelöksi. Erityisesti kohdistuu hänen huomionsa kolmeen nuoreen soturiin, joilla puhuttelussa on ilmeiset salanimet Atos, Portos ja Aramis. Atos on todellisuudessa hienoluonteinen ja ylevä, mutta raskasmielisyyden painostama kreivi de la Fère, Portos on hieman yksinkertainen ja turhamainen, keksityillä lempiseikkailuilla kerskuva, mutta sydämeltään mitä kunnollisin ja voimiltaan peloittava maalaisaatelinen du Vallon, ja Aramis hengelliseen säätyyn aikova, mutta lueskelustaan lempiseikkailun takia toistaiseksi muskettiväkeen siirtynyt sievistelevä d'Herblay, joka varovaisesti välttelee lukuisien rakkausjuttujensa ilmituloa. Tämä kolmikko on keskenään solminut lujan toveruuden. Muuan näiden herrasmiesten äskeinen kahakka kardinaalin vartiosoturien kanssa tulee kerrotuksi d'Artagnanin kuullen ja herättää hänessä rajatonta ihailua heidän uljuuttansa kohtaan. Nuori gascognelainen saa suosituksenkin puutteessa asiansa jotenkuten onnistumaan; herra de Tréville toimittaa hänelle pääsyn kuninkaalliseen aatelismiesten harjoituskouluun, jolla tavoin hän tulee kuulumaan kuninkaan väkeen, vaikka häneltä vaaditaan parin vuoden kunnostautuminen, ennen kuin hän voi saada oikeuden kantaa kuninkaallisen muskettisoturin kadehdittua univormua.

Tapoihin ja ympäristöön tottumattomana ei nuori gascognelainen tänä ensimmäisenä päivänä kuitenkaan menesty sen paremmin kuin että tulee tahtomattansa loukanneeksi kaikkia kolmea edellämainittua muskettisoturia erikseen. Nämä haastavat hänet kukin kaksintaisteluun, ja kun jokainen enemmittä selityksittä kutsuu molemmat toverinsa todistajiksi, selviää vasta taistelupaikalla, millaisen urakan lannistumaton maalaisnuorukainen on heti ottanut niskoilleen. Hänen käyttäytymisensä tässä tilaisuudessa herättää kokeneempien pukarien myötätuntoa, ja d'Artagnan pääseekin kumppanuuteen neljänneksi. Tähän tulokseen vaikuttaa enimmäkseni se seikka, että kesken taistelupuuhien tulee paikalle herra de Jussacin johtama osasto kardinaalin henkivartiota ja alkaa kovistella muskettisotureja kaksintaistelukiellon rikkomisesta, jolloin kolmikko uhitellen paljastaa miekkansa viittä häiritsijäänsä vastaan ja gascognelainen päättäväisesti lyöttäytyy äskeisten haastajiensa puolelle. Verisestä kahakasta he suoriutuvat voitollisina, ja kun kuningas ja kardinaali keskenään kateellisina toistensa vartioväen kunnollisuudesta salavihkaa kannattelevat näiden riitaisia kilvotteluja, herättää noiden neljän urhon urotyö sekä kapteeni de Trévillen että kuninkaan suurta mielihyvää.

Täten kohdistuu Ranskan molempien valtiaitten — Ludvig XIII:n ja Richelieun — huomio näihin neljään tappelijaan, joskin hyvin erilaisin tuntein. Vielä seuraavana päivänä onnistuneesti suoriuduttuaan taistelusta erään kardinaalin väkeen kuuluvan soturin kanssa ja aiheutettuaan uuden metelin saa varaton tulokas kuninkaan omasta kädestä palkkiokseen kukkarollisen kultaa. Portos hankkii hänelle palvelijaksi järkevän pikardialaisen Planchetin. Neljän ystävyksen yhteisissä hommissa tullaan pian tuntemaan noiden kolmen muunkin lakeijat. Portoksella on saattolaisenaan pyylevä ja hiukan arkaluonteinen Mousqueton, umpimielisellä Atoksella tavattomaan vaiteliaisuuteen kasvatettu ja enimmäkseen merkeillä puhuva, sokeasti totteleva Grimaud, ja Aramiilla lakealuontoinen, hyvällä ruokahalulla varustettu ja herransa mukaisesti kirkon palvelukseen ikävöitsevä Bazin, joka käyttää joutohetkensä hartauskirjojen lueskeluun, mutta on tarpeen mukaan mykkä, sokea, kuuro ja kuuliainen, niinkuin tuollaisen kaksoisolennon palvelijan pitääkin. Jonkun ajan kuluttua hyväksytään nuori gascognelainen ritari Desessartsin kaartilaiskomppaniaan. Mutta kaikkiakin kumppanuksia hätyyttelee alituinen rahapula, vaikka kukin käyttää kaikki mahdolliset keinot yhteisenä pidetyn kassan

uudisteluun.

Englannin kuninkaan Kaarlo I:n kaikkivaltias suosikki, Buckinghamin herttua George Villiers, on rakastunut Ranskan kuningattareen, Itävallan Annaan. Toivottoman tunteensa kannustamana on uskalikko rohjennut väärennetyn kirjelmän perusteella saapua vihollismaahan tapaamaan kuningatarta, siis asialle, joka muutenkin on tietysti tuiki vaarallinen yritys. Kardinaali se on juonen viritänyt kilpailijalleen ja pitää lukemattomien palkattujen vakoojiensa avulla silmällä hanketta; hänen vaikutusvallalleen on tärkeätä saada kuningatar epäilyksi puolisonsa silmissä ja siepatuksi herttua valtoihinsa. Kardinaalin ensimmäisenä keinona on ottaa kuningattaren käyttämä välittäjä, sievä rouva Bonacieux vangiksi, jotta hänen katoamisensa tärvelisi herttuan turvallisuudeksi noudatetut varokeinot. Rouvan arvoisa puoliso on yksinkertainen, keski-ikäinen porvari, jonka talossa d'Artagnan asuu. Rouvalla on ollut tapana tuolloin tällöin pistäytyä hovista tervehtimässä miestänsä, ja joutuessaan ymmälle aviokumppaninsa hukkaantumisesta pyytää talonisäntä neuvokkaan vuokralaisensa apua. Kunnan porvari aavistelee valtiollista juonta ja epäilee miestä, jonka on nähnyt väijyvän vaimoansa. Tuntomerkeistä huomaa gascognelainen tuon miehen samaksi, joka toimitti hänet ikävään seikkailuun Meungissa. Kerran jälkeensä on hän nähnyt tämän tuntemattoman kadulla ja hyökännyt hänen peräänsä, mutta haipunut jäljiltä. Hän innostuu selvittämään juttua, tietäen toimivansa vihamiestään ja kardinaalia vastaan. Onhan varakkaalta porvarilta sitäpaitsi saatavissa rahoja homman tarpeisiin.

Gascognelainen ottaa luonnollisesti kolme kumppaniansa avukseen, mutta hänen älykkyytensä se etupäässä tekee tyhjiksi kardinaalin juonet. Rouva de Bonacieux, johon d'Artagnan ensi näkemällä tulisesti rakastuu, pääsee saattamaan valepukuisen Buckinghamin herttuan kuningattaren luo Louvreen. Uskalikko on kyllä saanut tietää, että kuningattaren nimessä lähetetty sanoma on vihollisen ansa, mutta Englantiin palaamatta on hän käyttänyt hyväkseen tilannetta ja antanut vakuuttaa Itävallan Annalle, että hän ei matkusta pois ennenkuin on saanut tavata sydämensä valtiattaren. Kuningatar ei olisi nainen, jos hän ei heltyisi näin uljaasta ja hartaasta rakkaudesta ja laskisi henkensä kanssa leikkelijää monien kieltojen jälkeen puheilleen, vakavasti kehoittaakseen häntä kiireimmiten lähtemään matkalle. Hallitsijatar on silloin kauneutensa häikäisevämmässä kukkeudessa, herttua miehuutensa komeimmassa loistossa; he ovat aikaisemmin kolmasti tavanneet toisensa, ja englantilaisen ritarillinen kiihko on ehdottomasti jonkun verran tehonnut hänen sydämensä kiehoittajattareen. Tuntien väkisinkin viehättyvänsä rakastamaan tätä uljasta ritaria suostuu kuningatar tämän pyynnöstä antamaan hänelle muistoesineen, valiten siksi pienen ruusupuisen lippaan, jossa on kuninkaan hänelle vastikään lahjoittamat kaksitoista koristetimanttia.

Kardinaali saa kohtauksesta seikkaperäisen selvityksen kätyriltään kreivi de Rochefortilta — d'Artagnanin meungilaiselta kiistakumppanilta, — joka on käyttänyt vakoojana erästä hovinaista. On liian myöhä yrittää ottaa Buckinghamin herttuaa enää kiinni; mutta kardinaali saa ensiksikin Bonacieuxin suostutelluksi vakoilemaan omaa puolisoansa, voidakseen edelleen paremmin pitää kuningatarta silmällä, ja toisekseen hän lähettää myladylle Lontooseen määräyksen mennä ensimmäisiin hovitanssiaisiiin ja salaviihkaa lähestyen leikata kaksi noista timanteista, jotka Buckinghamin herttua epäilemättä kiinnittää ihokkaaseensa.

Kardinaali herättää kuninkaan luulevaisuutta kuningatarta kohtaan, huomauttaen Buckinghamin herttuan oleskellessä Pariisissa viisi päivää, rohkenematta kuitenkaan paljastaa, missä määrin hän on vakoillut kuningatarta. Mutta hän keksii ovelan keinon, esittäen kuninkaalle, että tämä järjestäisi kuningattaren mieliksi suuret tanssiaisit ja vaatisi tätä niissä käyttämään noita timantteja. Aavistaen kardinaalilla olevan jotakin erityistä mielessä, suostuu kuningas levottomasti. Myladyltä tulee kardinaalille kirje salajuonen onnistumisesta, mutta hän tarvitsee rahaa, tullakseen Lontoosta tuomaan noita kahta sieppaamaansa timanttia. Kardinaali lähettää varat, laskee tarkoin, milloin mylady kerkiää Pariisiin, ja neuvoo sitten kuninkaalle, miksi päiväksi nuo päätetyt tanssiaisit lopullisesti sovitetaan. Nyt vasta saa kuningatar puolisoltaan vaatimuksen, että hänen on niissä käytettävä timanttikoristeitansa. Onneton kuningatar luulee kaiken olevan hukassa; hänen kauhistuksensa herättää Ludvig XIII:ssä mitä mustimpia aavistuksia. Onneksi Anna tulee keskustelun lopulla huomanneeksi, että koko hanke onkin kardinaalin järjestämä; kuningas ei siis vielä tiedäkään asian oikeata laitaa, mutta julma kardinaali on saanut kuningattaren valtoihinsa, aikoinaan turhaan yritettyään lähestyä häntä rakastajana.

Kuningatar tietää, että joku hänen hovinaisistaan on kavaltanut hänet, ja että häntä vartioidaan tarkoin. Huomaten hänen epätoivonsa tarjoutuu rouva Bonacieux auttajaksi. Hän arvaa kuningattaren salaisuuden ja kehoittaa tätä lähettämään jonkun perimään pois timantteja Buckinghamin herttualta. Epäröiden suostuu toivoton kuningatar kirjoittamaan siitä lyhyen määräyksen, joka vääriin käsiin joutuneena tuhoaisi hänet kerrassaan. Rouva Bonacieux aikoo käyttää lähetiksi miestänsä, esittää hänelle jo matkustamista hyvin korkean henkilön puolesta Lontooseen runsasta korvausta vastaan, mutta huomaa viime hetkessä, että mies onkin kardinaalin viekoittelema puolelleen. Kuohuksissaan pidätty rouva-parka ilmaisemasta enempää, mutta kangaskauppias aavistelee jo kylliksi, ja asiaa teeskennellen rientää hän ilmoittamaan kuulemastansa Rochefortille. Rouva jää vielä huoneeseen

tuskittelemaan, kun d'Artagnan katon läpi kuunneltuaan huutaa tätä avaamaan eteisen oven; gascognelainen on lattiaansa eräästä kohti ohentaneena saanut tarkatuksi, mitä isännän huoneessa juteltiin.

D'Artagnan pääsee sisälle, kertoo kuulleensa miehen kehnouden ja tarjoutuu kuningattaren lähetiksi. Rouvan on pakko luottaa hänen kiihkeihin vakuutuksiinsa; matkakassaksi ojentaa hän nuorelle muskettisoturille rahamassin, jonka hänen arvoisa miehensä on vastikään tuonut palkintonaan kardinaalilta. Tämän omilla varoilla ruvetaan siis kukistamaan hänen juoniaan. Samassa näkyy Bonacieux saapuvan Rochefortin kanssa. Vaivoin pidätty d'Artagnan hyökkäämästä vihollisensa kimppuun, mikä vaarantaisi kaiken, ja pari pujahtaa muskettisoturin huoneeseen. Siellä he kuulevat kardinaalin kätyriä keskustelun, josta selviää kuningattaren pelastamisen vaikeus.

Gascognelainen hankkii itselleen ja kolmelle kumppanilleen lomaa, katsoen parhaaksi ottaa nämä auttajikseen. Palvelijoihin lähtevät he liikkeelle, noudattaen mitä suurinta varovaisuutta, jossa yhteisen kylmäverisyyden lisäksi d'Artagnanin neuvokkuus tulee kovaan koetukseen. Chantillyn majatalossa saa muuan aatelismies Portoksen sekaannutetuksi kaksintaisteluun, jolloin muiden on viivyttelemättä jätettävä hänet jälkeensä; nähtävästi on riidanrakentaja luullut voimamiestä joukkueen johtajaksi. Beauvaisin tuolla puolen joutuvat matkalaiset rettelöön valepukuisten työmiesten kanssa; Mousqueton saa luodin istumalihaksiinsa ja putoaa ratsailta, haavoittunut Aramis on jätettävä palvelijan hoideltavaksi Crèvecoeurin. "Kultaisen liljan" majatalossa Amiensissä tahdotaan muu seurue vangita väärän rahan kauppaajina, Atos asettuu Grimaudin kanssa vastarintaan ja huutaa d'Artagnania rientämään eteenpäin.

Ihan lähellä Calaisin kaupunginporttia sortuu gascognelaiselta ja hänen palvelijaltaan ratsu. He rientävät jalkaisin satamaan. Kardinaali on antanut käskyn, että kukaan ei saa lähteä maasta hänen erityisettä lupakirjattaan. D'Artagnan huomaa pölyttyneen aatelismiehen vaativan pikaista pääsyä lähtöhommissa olevaan laivaan juuri sellaisen lupakirjan perusteella. Se on kuitenkin tarkastutettava kuvernöörillä. Aatelismiehen rientäessä kuvernöörin luo ärsyttää gascognelainen matkalla hänet kaksintaisteluun, jättäen hänet virumaan verissään, ottaa häneltä kreivi de Wardesin nimeen laaditun lupakirjan, tarkastuttaa sen ja rientää laivaan hoitelemaan haavojaan, sen lähtiessä merelle juuri ennen kuin kanuunanlaukaus ilmaisee koko sataman suljetuksi.

Tulisella kiireellä matkustaa d'Artagnan Doverista Lontooseen. Buckinghamin herttua ihailee muskettisoturien uljuutta. Kiireimmiten etsii hän käsiinsä lippaan, mutta kauhistuu havaitessaan, että kaksi timanttia puuttuu. Ainoastaan kreivitär Winter, jonka kanssa hän on ollut epäsovussa ja joka jälleen lähenteli häntä äskeisissä hovitanssiaisissa, on voinut varastaa ne, ollen kardinaalin kätyri. Viiden vuorokauden kuluttua pidetään Pariisissa ne tanssiaiset, joissa kuningattaren olisi käytettävä timanttejaan. Herttua pidättää jalokivikauppiansa hiomaan kaksi samanlaista timanttia valmiiksi kahdessa päivässä ja julistaa Englannin satamat sulkutilaan. Kreivitär — mylady — ei siten pääse lähtemään Pariisiin. Tämä katsotaan Ranskan ja Englannin välillä puhkeavan sodan merkiksi. Niin paljon voi herttua tehdä Itävallan Annan tähden; tämän pyynnöstä on hän jo pidättynyt lähettämästä apua La Rochellen kapinallisille, piiritetyille hugenoteille.

Timanttien hiominen onnistuu oivallisesti. D'Artagnanin paluuta helpottaa herttuan antama matkasuunnitelma, joka osoittaa herttualla olevan kätyreitä ranskalaisten ravintolaisäntäin keskuudessa. Matkan jouduttamiseksi saa hän tunnussanan avulla uudet ratsut upeine varustuksineen neljässä vaihtopaikassa. Hän päätyy onnellisesti perille, ja kuningatar suoriutuu voitollisesti kardinaalin ansasta. Suuri Richelieu on kohdannut mitä pahimman nolauksen, ja hän tietää, keiden ansiosta se on tapahtunut. Sellaiset miehet hänen pitäisi voittaa puolelleen! on hänen ajatuksenaan mieluummin kuin katkeran koston toimittaminen näille. D'Artagnan saa verhon takaa suudella liikutetun kuningattaren kättä, joka jättää hänelle kallisarvoisen sormuksen palkkioksi. Mutta vielä suurempana palkkiona on hänelle, että rouva Bonacieux myöntää hänelle kohtauksen.

Urkkiva aviopuoliso saa kuitenkin siitä vihiä ja toimittaa rouvan ryöstetyksi pois juuri ennen kuin d'Artagnan saapuu kohtauspaikalle. Lohduttomalle rakastajalle selviää ainoastaan, että ryöstö on tapahtunut Bonacieuxin toimesta ja "Meungin miehen" johdolla. Hänen asemansa on sitä tukalampi, kun hänen on viivymättä lähdettävä etsimään taipaleelle jääneitä kumppaneitaan.

Portos on haavoittunut kaksintaistelussaan, mutta hän ei kehtaa tunnustaa sitä, selittäen vain kärsivänsä suonenvienähdyksestä ja elellen ravintolaisännän kustannuksella, luokseen tulleen Mousquetonin kanssa. Hänellä on kyllä rakastettunaan äveriään ja saidan pariisilaisen prokuraattorin vanhanpuoleinen rouva, mutta tältä ei heltinyt rahoja; Portos tietysti on ollut kirjoittelevinaan rahanpyyntöjään jollekulle ylhäiselle nuorelle kaunottarelle. Aramiilla on rakastettunaan kaunis, kevytmielinen rouva de Chevreuse, kuningattaren entisiä seuranaisia, joka on karkoitettu Toursiin, mutta käynyt sieltä viimeksi Buckinghamin herttuan matkaa järjestämässä Pariisissa; hänelle kirjoittelee Aramis ompelijatar Marie Michonin osoitteella, mutta ei ole pitkiin aikoihin kuullut hänestä

mitään. Tästä on hän johtunut synkkämielisyyteen ja antautunut Crèvecoeurissa jumaluusopillisiin opintoihin, jotka d'Artagnan kuitenkin Bazinin suureksi mielipahaksi väleen keskeyttää tuomalla hänelle Aramiin pariisilaisesta asunnosta löytämänsä hieno tuoksuinen kirjeen.

Atos on palvelijansa kanssa kaiken aikaa pitänyt isäntänsä kellaria hallussaan, tehden sen viini- ja ruokavarastolle hirvittävää tuhoa, viranomaisten puuttumatta asiaan. D'Artagnanin tulo lopettaa rettelön. Suunnattomien juominkiensa tuottamassa sielullisessa ärtymystilassa tulee umpimielinen kreivi ystävälleen kertoneeksi elämänsä synkimmän muiston; hän on ollut naimisissa viehättävän kuusitoistavuotiaan kaunottaren kanssa ja äkkiä havainnut että tämän olkapäähän on pyövelin poltinora painanut liljan merkinosoitukseksi siitä, että rangaistu on joutunut kiinni varkaudesta. Pettäjättären veljenä esiintynyt pappi on ollut hänen rakastajansa. Häpeästään ja rakkautensa katkerasta pettämisestä vimmastuneena on Atos raivopäissään hirttänyt vaimonsa metsään. Se karvastuttaa hänen elämäänsä ja saa aikaan, ettei hän milloinkaan puhu naisista, vaan on liiankin luontuva hakemaan unohdusta viinipikarista.

Muskettisoturit ovat piankin kaikki koolla Pariisissa, vaikka Buckinghamin herttuan lahjoittamat ratsut varustuksineen menetetään matkalla pelissä. Senvuoksi tulee kumppanuksille paha pula eteen, kun he kuulevat kuninkaan lähtevän sotaretkelle La Rochellea vastaan, joten heidän on kiireimmiten saatava kunnolliset ratsut ja muut varukset itselleen ja palvelijoilleen; d'Artagnan on armollisesti otettu nyt muskettiväkeen. Ylen vaikeasti ja kaikkea — tosin verrattain vähäistä — viekkauttaan käyttäen saa Portos prokuraattorinrouvalta heltiämään tarvitsemansa varat. Kesken omien tuumailujensa sattuu d'Artagnan näkemään myladyn, jonka hän vaistomaisesti aavistelee voivan tietää jotakin rouva Bonacieuxin yhä salaperäiseksi jääneestä katoamisesta, koska mylady Meungissa puhutteli miestä, joka on ollut onnetoman rouvan ryöstöön osallisena, d'Artagnan saa selvän myladyn asunnosta ja huomaa hänen alottavan kirjeenvaihtoa kreivi de Wardesin kanssa. Planchet pääsee nimittäin erehdyksestä myladyn kirjeen viejäksi, gascognelainen avaa sen ja jättää sen toimittamatta perille, sillä kilpailijaa ei hän nyt halua. D'Artagnan joutuu myladyn liikkeitä tähyillessään kaksintaisteluun kaunottaren langon, englantilaisen loordi Winterin kanssa. Tästä jupakasta koituu sellainen kohta, että kaikki neljä muskettisoturia taistelevat neljää englantilaista aatelismiestä vastaan. Ranskalaiset voittavat loistavasti, d'Artagnan on loordi Winteria kohtaan niin jalomielinen, että heistä tulee ystävykset, ja loordi esittelee hänet kälylleen. Siten pääsee gascognelainen paremmin yrittämään ottaa selvää tästä salaperäisestä englannittaresta.

Gascognelaiseen rakastuu myladyn herttainen kamarineiton Kitty, joutuen mitä vastahakoisimpiin tehtäviin, välittämään d'Artagnanin juonia hänen emäntäänsä vastaan, vieläpä yöllisen lemmenkohtauksenkin, jossa mylady luulee armastelevansa de Wardesia. Näin katalaan vehkeeseen on d'Artagnanin houkutellut se seikka, että mylady on tuntenut hänet Rochefortin vastustajaksi ja alkanut juonitella hänelle kosta, kuten Kittyn puheista selviää, samalla kun gascognelainen on tuntenut myladyn kauneuden väkisinkin hullaannuttavaksi. Lisäksi kuulee d'Artagnan, että myladylla tosiaan on vaikutusta viehkeän rouva Bonacieuxin tuntemattomiin vaiheisiin.

Petollisessa lemmenkohtauksessa on d'Artagnan saanut myladyilta sormuksen, jonka Atos näkee kumppanillaan ja on tuntevinaan omakseen. Se herättää hänessä pahoja aavistuksia, hän varoittaa ystäväänsä antautumasta enempiin tekemisiin englannittaren kanssa. Mylady kysyy uutta lemmenkohtausta; Kittyn välityksellä saaden hänen kirjelmänsä vastaa d'Artagnan de Wardesin nimessä mitä loukkaavimmin. Julmaluontoinen kaunotar alkaa heti houkutella gascognelaista surmaamaan de Wardesin; tämä on suostuvinaan lemmenkohtauksen hinnasta, ja ilmaisee sen lopulla ilkeän voitollisesti koko petoksensa. Hurjistunut mylady yrittää tikarilla surmata petturin, rynnistyksessä repeää hänen liinavaatteensa hartioilta ja — pyövelin polttama lilja tule näkyviin olkapäästä! Tämän salaisuutensa paljastuessa raivoaa mylady kuin villipeto, ja järkytettynä pakenee d'Artagnan, tietäen saavansa odottaa hirveitä kostonhankkeita. Onhan mylady joutunut vielä kardinaalin epäsuosioon timanttihommansa raukeamisen tähden, ja katkeroittaa myladya sekin, että d'Artagnan ei ole kaksintaistelussaan surmannut loordi Winteria, jonka mylady tahtoisi periä, jäätyänsä nuoremman veljen leskeksi, pikku poika sen liiton hedelmänä. Tästä kaikesta gascognelainen on saanut tiedon Kittyltä, jonka hän on sallinut antautua itselleen, ensin seurusteltuaan tyttöparan kanssa vain rouva Bonacieuxin katoamista urkkiakseen.

Kitty karkaa d'Artagnanin mukana ja lähetetään rouva de Chevreusen kamarineidoksi Toursiin; rouva on Aramiille lahjoittanut varat uusiin varuksiin. D'Artagnan kertoo kamalan havaintonsa Atokselle, tuntomerkit osoittavat englannittareksi tekeytyneen myladyn jokseenkin varmasti samaksi ranskattareksi, jonka Atos on luullut surmanneensa. Molemmat miehet tietävät nyt saavansa pelätä pahinta hänen taholtaan, sillä gascognelaisen seurassa voi Atoskin tulla ilmi. Onneksi on lähtö La Rochellen piiritykseen juuri käsillä. Myladyn antama sormus myydään, rahat tasataan, ja Atos ja d'Artagnan saavat varustuksensa kuntoon.

Mylady on luonnollisesti heti vaatinut apua kostoonsa kardinaalilta. Ennen kumppanusten lähtöä La

Rochelleen kutsuu Richelieu d'Artagnanin luoksensa. Epäröiden lähtee tämä, ystäviensä pitäessä vartiota ulkopuolella. Kardinaali ilmaisee tietävänsä toverusten kaikki hommat ja säästäneensä veikkosia sen johdosta, että he ovat osoittaneet niin suurta urheutta, keinokkuutta ja uskollisuutta asialleen, että hänen tekee mieli saada heidät puolelleen. Hän tarjoaa d'Artagnanille loistavaa uraa; tämä kieltäytyy kierrellen, sanoen tahtovansa ensin vielä kunnostautua La Rochellessa, jonne kardinaalikin on tulossa ottamaan osaa piirityksen johtamiseen. Kardinaali varoittaa häntä joutumasta epäsuosioonsa ja lupaa palata asiaan piirityksen päätyttyä.

La Rochellen luona muskettisoturit herättävät suurta huomiota uskalaisuudellaan. Kaksi myladyn palkkaamaa salamurhaajaa tekee onnistumattoman yrityksen d'Artagnania vastaan. Gascognelaiselle tarkoitettu myrkytetty viini niinikään tuottaa tuhon syrjäiselle henkilölle. Muskettisoturit tutustuvat nyt kaikki lähemmin siihen seikkaan, että kamala kostonhenki vaanii heidän ryhmäänsä. Sattumalta joutuu kolme vanhempaa heistä kardinaalin saattolaisiksi, tämän mennessä kohtaamaan myladya; Buckinghamin herttua on ryhtynyt avustamaan piiritettyjä, ja kardinaali palkkaa myladyn hankkimaan Englannissa salamurhaajan vihollistansa vastaan. Savutorven läpi kuulevat muskettisoturit keskustelun. Atos tuntee äänestä myladyn varmasti vaimokseen. Mylady tinkii itselleen oikeuden saada kostaa d'Artagnanille ja saa kardinaalilta avoimen valtakirjan, joka oikeuttaa sen näyttäjän pääsemään vapaaksi teosta, jonka hän tulee suorittaneeksi "valtion hyväksi."

Atos osuttuu sitten kahden kesken myladyn kanssa ja kovistaa itselleen kamalassa kohtauksessa tuon valtuutuksen; ritarina ei hän voi toimia raivottaren suhteen muuta. Mylady ei uskalla ilmoittaa tapauksesta kardinaalille, peläten häpeällisen entisyytensä tulevan ilmi. Hän lähtee Englantiin. Saadakseen rauhassa neuvotella kaikki neljä kumppanusta lyövät vetoa siitä, että he syövät aamiaisensa Saint-Gervaisin vallinsarvella, jonka piiritetyt ovat tilapäisesti jättäneet tyhjilleen. Palvelijoista on ainoastaan Grimaud mukana, ja kylläpä hänen housunsa väkisinikin tutisevat, sillä vihollinen tekee hyökkäyksiä, jotka torjutaan mitä kylmäverisemmin. Välillä kumppanukset aterioitsevat ja neuvottelevat. Kuningattaren vuoksi on koetettava saada herttualle varoitus toimitetuksi. Aramis ottaa ilmoittaakseen "Marie Michonille", jotta tämä antaisi kuningattarelle tiedon, mikä vaara uhkaa hänen rakastajansa henkeä. Loordi Winterille, joka on palannut Lontooseen, päätetään kirjeellisesti kertoa hänen kälynsä entisyys, unohtamatta sitäkään Kittyn kautta ilmitullutta seikkaa, että mylady tavoittelee lankonsa henkeä, niinkuin hän arvattavasti on miehensäkin toimittanut päiviltä. Loordin on siis korjattava tuo vaarallinen naarastiikeri talteen. Bazin ja Planchet valitaan sanansaattajiksi; matkakulut on kumpaisellekin hankittava siten, että d'Artagnan myy kuningattarelta saamansa sormuksen. Suunnattoman riemastuksen tervehtiminä muskettisoturit palaavat tulikasteestaan ja panevat päätöksensä täytäntöön.

Loordi Winter saa ajoissa tiedon, sillä myladyn laiva on viivästynyt matkalla. Havaitessaan, että mylady edellisen naimisensa takia ei ole ollut laillisessa avioliitossakaan hänen veljensä kanssa ja että ranskatar on katala pahantekijä, loordi lähettää vaununsa satamaan odottamaan myladya; tämä tuodaan hänen maalaislinnaansa ja pidätetään sinne vangiksi. Kamala nainen raivoaa aluksi kuin mieletön; hänen vartiotansa johtava nuori upseeri Felton osoittautuu horjumattomaksi hänen suloilleen, ollen kiihkeän uskonnollisen herätyksen saanut puritaani, ja moniaan päivän kuluttua aiotaan mylady lähettää rangaistussiirtolaan valtameren taa. Ja kuitenkin onnistuu tämän erinomaisen näyttelijän sitten uskottaa upseerille, Feltonille, että hänkin on vainottu protestantti, jonka Buckinghamin herttua on pannut kokemaan mitä törkeintä väkivaltaa, aikoen nyt lähettää hänet maanpakoon, päästäkseen eroon oman rikollisuutensa todistajasta. Hän yllyttää luutnantti Feltonin vimmastuksen katolilaisista herttuaa vastaan pyhäksi isänmaalliseksi hurmiotilaksi, jossa hän päättää vapauttaa myladyn, surmata herttuan ja sitten paeta myladyn kanssa maasta.

Felton saa Winterilta toimekseen käydä noutamassa herttuan allekirjoituksen myladyn karkoituskäskyyn. Sitä ennen hän järjestää pettäjättärensä paon. Myladyn pitäisi odottaa purrella määrähetkeen asti Feltonia ja tämän viipyessä lähteä Ranskaan siinä vakaumuksessa, että uskonkiihkoinen luutnantti onkin joutunut vangiksi; mutta tosiaan suoritettuaan tekonsa huomaa Felton mielenkarvaudekseen purren katoavan ulapalle ennen määräaika, joten hänet on siis petetty. Felton on nimittäin tällävälin mennyt Buckinghamin luo, ja jos hän on epäröinyt verisessä aikeessaan, varmistuttaa hänet herttuan huolettomuus karkoituskäskyn vahvistamisessa, kun Felton uskoo sen koskevan naista, jolle herttua on tehnyt hirvittävää vääryyttä. Murhaajan tikari iskee herttuaan kuolettavan haavan, juuri kun loordi Winter ehtii paikalle. Samassa tulee myös Itävallan Annan varoittava sanoma. Liikutettuna kuulee kuoleva ylimys, mitä kuningatar kirjoittaa. Kuningatar rakastaa häntä. Herttuan pyynnöstä lähetetään kuningattarelle se lipas, jonka kuoleva on Louvressa saanut, ja kuningattaren kaksi kirjettä sekä tikari, joka on vienyt rakastajalta hengen.

Muskettisoturit kuulevat myladyn palanneen Ranskaan. D'Artagnan näkee Rochefortin, ja aavistelee jotakin pahaa olevan tekeillä noiden kahden juonittelijan kesken. Myladyn ensimmäisenä kostotoimena on tavoittaa käsiinsä rouva Bonacieux, joka on eräässä luostarissa; hän tietää d'Artagnanin olleen pääsyyllisenä viime kärsimyksiinsäkin ja tahtoo siepata haltuunsa Rochefortin avulla nuoren naisen,

jota tietää gascognelaisen rakastavan ja joka on pakenemalla saanut kardinaalin kätyreiltä tuon turvapaikan. Jäljille joutuneina pääsevät muskettisoturit vehkeilijäin kintereille myladyn juuri tultua luostariin. Kiireissään myrkyttää mylady herttaisen rouvan, joka kuolee myöhästyneen rakastajansa syliin.

On selvää, että tuollaisen hirmuhengen ei ole enää sallittava elää. Kostonhankkeissa on myöskin loordi Winter saapunut paikalle lähteneenä Englannista ajamaan murhaajatarta takaa. — Kaikki viisi vannovat hellittämättömän tuomion. Mylady tavoitetaan; Atos pakottaa sillä kardinaalin valtakirjalla, jonka on ottanut myladyilta, Béthunen pyövelin mukaansa teloittamaan rikollista. Pyöveli tuntee hänet veljensä tuhojaksi — sen papin, joka on ollut myladyn mukana silloin kun Atos on häneen tutustunut. Itse on hän polttanut varkaan leiman rikolliseen naiseen ja saanut hänen tähtensä istua pitkät ajat vankilassa.

Tällaisessa seurassa eivät mitkään myladyn keinot auta. Keskiyön hetkenä katkaisee pyöveli häneltä miekalla kaulan Lys-virran rannalla. Matkalla La Rochelleen kohtaa d'Artagnan meungilaisen kiistakumppaninsa ja paljastaa heti miekkansa, mutta tämä esittelee itsensä de Rochefortina ja näyttää hänelle kardinaalin vangitsemiskäskyn. Gascognelainen tuodaan kardinaalin eteen. Kardinaali syyttää häntä sekaantumisesta valtiosalaisuuksiin myladyn kantelun perusteella, d'Artagnan rohkeasti paljastaa myladyn kaiken kataluuden ja kertoo tätä kohdanneen tuomion. Kardinaali huomaa oikeastaan päässeensä eroon kovin vaarallisesta kätyristä; hän huomauttaa jättävänsä asian oikeudellisesti tutkittavaksi, jolloin d'Artagnan vastaa, että hänelle on täydellinen anteeksianto kardinaalilta, vaikka hän luovuttaa sen takaisin. Ja ihmeekseen saa Richelieu käteensä sen avoimen valtakirjan, jonka hän on antanut myladylle. Nuoren miehen sankaruus ja ritarillisuus tuottaakin hänelle muskettiluutnantin arvon; tuollaisia miehiä tahtoo kardinaali vieläkin koettaa suostutella puolelleen.

Loppulauselmassa huomautetaan, että Rochefort ja d'Artagnan La Rochellen antautumisen jälkeen olivat kolmasti kaksintaistelussa kardinaalin yritettyä lepyttää heitä ystävyksiksi. Joka kerta haavoittui Rochefort, mutta sitten he jo tekivätkin täydellisen aselevon. Planchetista teki Rochefort kaartinkersantin. Portos nai prokuraattorinlesken ja sai 800,000 livreä tämän mukana, eroten sotapalveluksesta. Aramis siirtyi kuin siirtyikin hengelliseen säätyyn. Atos muutti jollekulle perintötilalleen, palveltuansa vielä kolmisen vuotta d'Artagnanin päällikkyden alaisena. Bonacieux muistutteli kardinaalille varomattomasti palveluksistaan ja pyysi jotakin korvausta. Hänen ylhäisyytensä vakuutti, että hänestä kyllä pidetään huolta ja kun Bonacieux lähti hyvillä mielin Louvreen, ei häntä sen koommin kuulunutkaan takaisin. Arveltiin viisaan ja jalomielisen Richelieun toimittaneen hänet valtion täysihoitoon johonkin kuninkaalliseen säilöpaikkaan.

Suomentaja.

MYLADYN POIKA

ELI

KAKSIKYMMENTÄ VUOTTA JÄLKEENPÄIN

ENSIMMÄINEN LUKU

Richelieun haamu

Eräässä Kardinaalipalatsin huoneessa, jonka jo tunnemme,[1] istui päätänsä molempiin käsiin nojaten mies paperien ja kirjojen peittämän pöydän ääressä, jonka kulmat olivat kullattua hopeaa.

Hänen takanaan oli iso liesi, jonka loimuavasta tulennoksesta kekäleet murenivat alas leveän,

kullatun ristikon välitse. Takkavalkean hohde kirkasti takaa mietiskelijän upeata pukua, jota edestä valaisivat haaraisen kynttiläjalan vahaliekit.

Kun näki pitkän punaisen levätin ja kalliit kutoukset, kalpean ja harkinnasta painostuneen otsan, — kun tarkkasi tämän työhuoneen yksinäisyyttä ja odotushuoneiden hiljaisuutta, — kun kuuli vartiosoturien säntilliset askeleet eteisestä, olisi voinut luulla, että kardinaali de Richelieun haamu vielä oleili hänen huoneessaan.

Voi, todenperään olikin siinä vain sen suuren miehen haamu! Ranska heikontuneena, kuningasvalta vaipuneena, isoiset jälleen päässeinä voimakkaiksi ja rauhattomiksi, vihollinen edenneenä rajan yli, — kaikki todisti, että Richelieuta ei enää ollut olemassa.

Mutta vielä tuota kaikkea selkeämpiä osoituksia oli siinä, että punainen kauhtana ei kuulunut vanhalle kardinaalille: tämä eristyminen, joka pikemmin muistutti haamun kuin elollisen olennon läsnäoloa, kuten jo huomautimme, — nämä hovilaisista tyhjentyneet käytävät, nämä kaartilaisten täyttämät pihat, ivallinen kohu, jota kokonaisen ministeriä vastaan liittoutuneen kaupungin myrsky kohotteli kadulta tunkeutumaan ikkunain läpi tähän huoneeseen, ja lopuksi etäinen, alituisen uudistuva kumu laukauksista, jotka onneksi ammuttiin tähtyksettä ja tehotta ainoastaan varmistuttamaan kansankin aseellisuudesta kaartilaisia, sveitsiläisiä palkkasotureita, muskettimiehiä ja jalkaväkeä, näiden ympäröidessä Palais-Royalia, sillä itse Kardinaalipalatsikin oli vaihtanut nimensä kuninkaalliseksi.

Tämä Richelieun haamu oli Mazarin. Mutta Mazarin oli yksinäinen ja tunsu itsensä heikoksi. "Ulkomaalainen!" hän jupisi; "italialainen! Siinä niiden lentävä lauselmä! Tällä sanalla he murhasivat, hirttivät ja repivät Concinin, ja jos antaisin niiden pitää peliään, niin ne murhaisivat, hirttäisivät ja repisivät minutkin, vaikken ole milloinkaan tehnyt niille muuta pahaa kuin hiukan verottanut niiden kukkaroa. Niitä älyttömiä! Ne eivät siis oivalla, että niiden todellinen vihollinen ei suinkaan ole tämä italialainen, joka puhuu kehnosti ranskaa, vaan paljoa enemmän se piiri, joka kykenee latelemaan niille mitä sukoilevinta mielistelyä puhtaimmalla ja sujuvimmalla pariisilaismurteella."

"Niin, niin", jatkoi ministeri ja kalpeilla huulilla näytti hänen viekas hymynsä tällä kertaa kummalliselta, "niin, napinanne sanoo minulle, että suosikkien kohtalo on täpärä; mutta jos tiedätte tämän, pitäisi teidän myös tietää, että minä en ole mikään tavallinen suosikki, minä! Essexin kreivillä oli komea timanttisormus lahjana kuninkaalliselta rakastajattareltaan; minullapa on vain yksinkertainen sormus nimikirjaimineen ja päivämäärineen,[2] mutta tämä sormus on siunattu Palais-Royalin kappelissa, ja sentähden eivät ne saa muserretuksi minua, vaikka haluavat. Ne eivät huomaa, että kun yhtämittaa huutelevat: 'alas Mazarin!' panen minä heidät vuorotellen huikkailemaan: 'Eläköön herra de Beaufort! Eläköön prinssi! Eläköön parlamentti!' No, niin, herra de Beaufort on Vincennesin tyrmässä, prinsinkin joutuu sinne aikanaan, ja parlamentti..."

Kardinaalin myhäily sai vihaisen ilmeen, jota ei olisi osannut odottaa hänen lempeiltä kasvonpiirteiltään.

"Niin, parlamentti ... saammehan nähdä, miten menettelemme parlamentin suhteen; meillä on Orleans ja Montargis. Oh, kylläpä kerkiän; mutta niiden, jotka ovat alottaneet huutamalla alas Mazarinia, pitää lopettaa huutamalla alas kaikkia näitä, kutakin vuorostaan. Richelieu, jota he vihasivat hänen elinaikansa, lakkaamatta puhuakseen hänestä kuoleman jälkeen, on sortunut syvemmälle kuin minä, sillä hänet karkoitettiin moneen kertaan, ja vielä useammin pelkäsi hän häätämistänsä. Minua ei kuningatar ikinä aja pois, ja jos näen pakolliseksi väistyä kansan tieltä, väistyy hän minun mukani; jos pakenen, niin hänkin pakenee, ja mitähän kapinoitsijat sitten tehnevät ilman kuningatartansa ja kuningastaan. Voi, jospa vain en olisi ulkomaalainen, jospa olisin ranskalainen, jospa olisin aatelismies!"

Ja hän vaipui jälleen mietteisiinsä.

Hänen asemansa oli tosiaan pulmallinen, ja nyt kulunut päivä oli tehnyt sen vielä sekavammaksi. Halvan ahneutensa alituisen yllyttämänä rasitti Mazarin kansaa veroilla; kansalla oli enää pelkkä henki jäljellä, kuten yliasianajaja Talon lausui, ja sekin vain syystä, että sitä ei voitu myydä huutokaupalla. Sille yritettiin saada kärsivällisyyttä sotaisilla voiton huhuilla, mutta se huomasi, että laakerit eivät olleet ruokaa, josta saattoi elää.[3] Kansa oli siis jo aikaa sitten alkanut nurkua.

Mutta siinä ei ollut vielä kaikki, sillä kun ainoastaan kansa napisee, ei sen ääni kuulu hoviin, koska tämän eroittavat siitä porvarit ja aatelisto. Mazarin oli varomattomasti ärsyttänyt virkamiehetkin vastaansa. Hän oli myynyt kaksitoista anomusasiain sihteerin valtakirjaa; mutta kun nämä virkamiehet maksoivat paikoistaan hyvin kalliisti ja noiden kahdentoista uuden kilpaveikon lisääminen vähensi paikkojen arvoa, olivat entiset tulleet koolle, evankeliumin nimessä vannoneet, että he eivät suvaitse tätä lisäystä, vaan vastustavat kaikkia hovin vainoamisia, ja luvanneet toisilleen, että jos joku heistä tämän niskuroimisen takia menettää paikkansa, suorittavat toiset yhteisesti sen rahaerän, minkä hän

on siitä maksanut.

Seuraava oli tapahtunut näiltä kahdelta taholta.

Tammikuun 7 p:nä oli seitsemän-, kahdeksansataa Pariisin kauppiasta kokoontunut ja liittoutunut uutta veroa vastaan, joka tahdottiin säätää talonmistajille, ja heidän puolestaan oli kymmenen edustajaa saanut toimekseen puhua Orleansin herttuan kanssa, joka vanhaan tapaansa tavoitteli kansanomaisuutta. Herttua oli ottanut heidät vastaan, ja he olivat hänelle selittäneet päättäneensä olla kerrassaan suorittamatta tätä uutta veroa, vaikkapa heidän pitäisi ase kädessä puolustautua kuninkaan väeltä, tämän tullessa sitä perimään. Orleansin herttua oli kuunnellut heitä hyvin kohteliaasti, antanut heille toiveita jostakin korjauksesta, luvannut puhua kuningattarelle ja selviytynyt heistä ruhtinaitten tavallisin sanoin: "Saammehan nähdä."

Yhdeksäntenä olivat anomusasiain sihteerit puolestaan saapuneet kardinaalin luo, ja toisten puhemies oli käyttänyt niin rohkeata ja lujaa kieltä, että kardinaali oli joutunut ihan ihmeisiinsä; hänkin oli hyvästellyt heidät samoin sanoin kuin Orleansin herttua: "Saammehan nähdä."

Näkemistä varten oli kutsuttu koolle neuvosto ja lähetetty hakemaan raha-asiain ylivalvojaa d'Émeryä.

Tätä d'Émeryä vihasi kansa katkerasti, ensiksikin koska hän oli raha-asiain ylivalvoja ja siinä asemassa ehdottomasti täytyy olla vihattu, ja toisekseen syystä, että — meidän on se myönnettävä — hän tosiaankin ansaitsi yrmeyttä.

Hän oli lyonilaisen pankkiirin poika, nimeltään Particelli, mutta oli vararikon tehtyään hienostunut d'Émeryksi. Kardinaali Richelieu oli hänessä keksinyt etevän valtiotaloudellisen kykymiehen ja esitellyt hänet herra d'Émeryna kuningas Ludvig XIII:lle; tahtoen ylentää suosikkinsa raha-asiain valvojaksi, lausui hän tästä hyvin suotuisia sanoja.

"Mainiota!" vastasi kuningas; "olenpa hyvilläni siitä, että ehdotatte herra d'Émeryä tähän toimeen, joka vaatii kunnon miestä. Minulle oli sanottu, että kannatitte sitä Particellin lurjusta, ja pelkäsin teidän pakottavan minut ottamaan hänet."

"Teidän majesteettinne saa olla huoletta", vakuutti kardinaali. "Se Particelli, josta puhutte, on hirtetty."

"Kas, sen parempi!" huudahti kuningas; "ei minua siis syyttä sanota Ludvig Oikeamieliseksi."

Ja hän vahvisti nimikirjoituksellaan herra d'Émeryn valtakirjan.

Samasta d'Émerystä oli tullut raha-asiain ylivalvoja.

Hänet oli nyt toimitettu saapuville ministerin käskystä; hän oli rientänyt sinne ihan valjuna ja hirmustuneena sekä kertonut, että hänen poikansa oli samana päivänä ollut vähällä saada surman Parlamenttitorilla. Väkijoukko oli tavannut hänet ja soimannut häntä vaimonsa ylellisyydestä, tällä kun oli kokonaisen huonekerran seinät verhottu punaisella kultatupsuisella sametilla. Rouvan isä oli Nicolas Le Camus, valtiosihteerinä v:sta 1617, joka oli tullut Pariisiin 20 livreä[4] taskussaan ja äskettäin jakanut yhdeksän miljoonaa lapsilleen, vaikka pidätti itselleen vuotuiset neljänkymmentuhannen livren korot.

D'Émeryn poika oli oltu likistä kuoliaaksi, kun joukosta oli muuan ehdottanut, että häntä puserrettaisiin kunnes hänestä heltiäisi kaikki nielemänsä kulta. Neuvosto ei ollut ratkaissut mitään sinä päivänä, kun tapaus oli liiksi järkyttänyt ylivalvojaa, hänen kyetäkseen ajattelemaan selkeästi.

Seuraavana päivänä taasen oli katuyleisö hätyyttänyt ensimmäistä presidenttiä Mathieu Moléta, joka kardinaali de Retzin mukaan oli kaikkien näiden tapausten vilinässä yhtä miehuullinen kuin Beaufortin herttua ja Condén prinssi, Ranskan urheimmaksi pariiksi ylistetyt miehet. Väki uhkasi kostaa hänelle ne kärsimykset, joihin kansa tahdottiin alistaa; mutta ensimmäinen presidentti vastasi tyynenä kuten tavallista, ilman säikkyä tai ihmetystä, että jos rauhanhäiritsijät eivät totelleet kuninkaan tahtoa, toimittaisi hän hirsipuita pystytetyksi toreille ja ripustuttaisi uppiskaisimmat. Tähän sanoivat ahdistajat, että heidän teki mielensäkin nähdä valmiina hirsipuita, jotta näitä voitaisiin sitten käyttää niille rikillisille tuomareille, jotka ostivat hovisuosiota kansan sorrolla.

Ei siinä vielä kylliksi. Kun kuningatar oli 11 p:nä lähtenyt Notre-Damen tuomiokirkkoon kuuntelemaan messua, kuten hänen säännöllisenä tapanaan oli joka lauantai, oli häntä saatellut hyvinkin kaksisataa naista kirkuen ja pyydellen oikeutta. Heillä ei kuitenkaan ollut mitään pahaa mielessä; he tahtoivat ainoastaan heittäytyä polvilleen kuningattaren eteen, herättääkseen hänen sääliänsä. Mutta vartio esti häiritsijät, ja ylpeänä ja ylpeänä pitkitti kuningatar kulkuansa heidän

huutojaan kuuntelematta.

Iltapäivällä oli neuvosto jälleen kokoontunut, ja silloin oli päätetty yrittää pitää voimassa kuninkaan arvovaltaa. Sen johdosta kutsuttiin parlamentti koolle seuraavaksi päiväksi, kahdenneksitoista. Tämän päivän illasta alotamme uuden kertomuksemme. Kuningas, joka oli silloin kymmenen vuoden vanha ja vastikään päässyt rokosta, oli käyttänyt verukkeena, että hän tahtoi Notre-Damessa lausua Kaitsemukselle kiitoksensa tervehtymisestään, ja koonnut kaartilaisensa, sveitsiläisensä ja muskettisoturinsa. Ne hän oli asettanut Palais-Royalin ympärille, laiturille ja Pont-Neufille sekä messun jälkeen lähtenyt parlamenttiin, missä hän hetkellisesti järjestetyssä istunnossa ei ainoastaan ollut vahvistanut edellisiä määräyksiään, vaan myöskin julkaissut viisi tai kuusi uutta, toinen toistaan turmiollisempia, kuten kardinaali de Retz sanoo. Tämän johdosta olikin, ensimmäinen presidentti, jonka mainitsimme edellisinä päivinä olleen hovin puolella, nyt rohkeasti esiintynyt tuollaista tapaa vastaan, että kuningas tuotiin Parlamenttitaloon yllättämään ja loukkaamaan äänestysvapautta.

Mutta kiihkeimmin vastustivat uusia veromääräyksiä presidentti Blancmesnil ja parlamenttineuvos Broussel.

Näiden asetusten tultua julkaistuiksi lähti kuningas taas Palais-Royaliin. Suuri väenpaljous näyttäisi hänen tiellään, mutta kun tiedettiin hänen tulevan parlamentista eikä oltu selvillä, oliko hän käynyt siellä antaakseen kansalle oikeutta vai yhätkö sortaakseen sitä, ei hänen taipaleellaan kuulunut ainoatakaan ilohuutoa onnittelemassa häntä paranemisestaan. Kaikkien kasvot olivat päin vastoin synkkiä ja levottomia, jotkut uhkaaviakin.

Kuninkaan palattuakin jäivät sotaväen osastot asemilleen; pelättiin mellakkaa kansan saadessa tietoonsa parlamentinistunnon tuloksen, — ja tosiaan oli huhu tuskin levinnyt, että kuningas rasiusten keventämisen sijasta oli niitä lisännyt, kun väkeä alkoi parveilla ryhmiksi, ja kuului voimakkaita huutoja: "Alas Mazarin! Eläköön Broussel! Eläköön Blancmesnil!" sillä kansa oli saanut tietää, että molemmat jälkimmäiset olivat puhuneet sen hyväksi, ja vaikka heidän kaunopuheisuutensa oli mennyt hukkaan, oltiin siitä kuitenkin kiitollisia.

Koetettiin hajoittaa väkiryhmiä ja vaientaa huutoja; mutta kuten sellaisissa tilanteissa usein tapahtuu, joukot kasvoivat ja huudot saivat kaksin verroin kantavuutta. Määräyksiä annettiin parhaillaan sekä henkivartiokaartille että sveitsiläissotureille, jotta ne eivät ainoastaan pitäisi puoliansa, vaan vielä lähettäisivät patrulleja Saint-Denisin ja Saint-Martinin kaduille, missä yleisö näytti tunkeilevan tiheimmässä ja kiihkeimmillään; juuri silloin ilmoitettiin palatsissa Pariisin pormestarin tulo.

Hänet tuotiin heti puheille; hän tuli ilmoittamaan, että jollei kiireesti herjettäisi näistä vihamielisistä liikkeistä, olisi koko Pariisi kahden tunnin kuluttua aseissa.

Neuvoteltiin juuri, miten menetellä, kun kaartinluutnantti Comminges astui sisään revityin vaattein ja verisin kasvoin. Hänet nähdessään huudahti kuningatar kummastuksesta ja kysyi häneltä, mitä oli tekeillä.

Niinkuin pormestari oli äsken ennustanut, mielet olivat katkeroituneet ilmestymisestä. Katurahvas oli ottanut haltuunsa kaikki kirkonkellot ja alkanut kaiutella niitä. Comminges oli kuitenkin pysynyt lujana ja pidättänyt miehen, joka näytti olevan pääyllyttäjiä, varoitukseksi käskien hirttää hänet Trahoir-risteykseen.[5] Sotamiehet olivat laahanneet hänet mukanaan, toteuttaakseen määräyksen; mutta hallien kohdalla oli heitä käyty ahdistelemaan kivillä ja piilukeihäillä. Kapinoitsija oli käyttänyt tätä hetkeä pujahtaakseen pakoon, päässyt Rue des Lombardsille ja syöksynyt taloon, jonka ovet oli heti lyöty murskaksi.

Tämä rajuus oli ollut tarpeeton, sillä rikollista ei saatu käsiin. Comminges oli jättänyt kadulle vartion ja palannut muun joukkonsa kanssa Palais-Royaliin, kertoakseen kuningattarelle, mitä oli tapahtunut. Pitkin matkaa oli häntä saateltu huudoin ja uhkauksin, useat sotamiehet olivat saaneet vammoja peitsistä ja pertuskoista, ja hänen omaan silmäkulmaansa oli osunut kivi.

Commingesin kertomus vahvisti pormestarin ilmoitusta. Ei voitu vastustaa vakavaa kapinaa; kardinaali antoi levittää yleisön keskuuteen tietoa, että osastot oli ainoastaan juhlamenojen vuoksi asetettu laiturille ja Pont-Neufille ja että ne olivat vetäytymässä pois. Kello neljän tienoissa ehtoopäivällä ne koottiinkin kuninkaallisen palatsin lähettyville. Järjestettiin vartiopalvelus Barrière-des-Sergentsin katupuomin ääreen, toinen Quinze-Vingtsin luo, kolmas Saint-Kochin ampumavallin juurelle. Täytettiin pihat ja pohjakerrat sveitsiläisillä ja muskettisotureilla ja oltiin valmiina.

Sillä kannalla olivat asiat, kun johdimme lukijamme kardinaali Mazarinin työhuoneeseen, joka oli aikaisemmin kuulunut kardinaali Richelieuille. Tiedämme jo, millä mielellä Mazarin kuunteli kansan nurinaa, joka tunkeutui hänen korviinsa asti, ja kiväärinlaukausten jumua, joka kaikui hänen kamariinsa saakka.

Äkkiä kohotti hän päätänsä puolittain rypistetyin silmäkulmin niinkuin päätöksen tehneenä, katsahti tavattoman isoon seinäkelloon, joka juuri löi kuusi, otti pienen kullatun hopeaviheltimen, joka oli asetettu pöydälle käden ulottuviin, ja puhalsi siihen kahdesti.

Seinäverhon peittävä ovi avautui äänettömästi, mustaan puettu mies läheni hiljaa ja pysähtyi nojatuolin taakse.

"Bernouin", virkkoi kardinaali edes käännähtämättä, sillä kahdesti vihellettyään hän tiesi tulijan kamaripalvelijakseen, "mitkä muskettisoturit ovat vartiovuorolla?"

"Mustat muskettisoturit, monseigneur."

"Mikä komppania?"

"Trévillen komppania."

"Onko ketään komppanian upseeria etuhuoneessa?"

"Luutnantti d'Artagnan."

"Lienee kelpo mies?"

"Kyllä, monseigneur."

"Anna minulle muskettisoturin asu ja auta minua pukeutumaan."

Kamaripalvelija meni ulos yhtä hiljaa kuin oli tullutkin ja palasi hetkisen kuluttua tuoden pyydetyn vaatetuksen.

Vaiteliaana ja mietteissään alkoi nyt kardinaali riisua juhla-asua, johon oli pukeutunut parlamentin istuntoa varten, ja vetää yllensä asetakkia, jota hän varhaisemmin Italiassa sotaretkillä oltuaan käytti jokseenkin luontevasti. Täysiin pukeisiin päästyään hän käski:

"Käy kutsumassa herra d'Artagnan."

Tällä kertaa meni kamaripalvelija ulos keskimmäisestä ovesta, mutta yhtä hiljaisena ja mykkänä kuin ennenkin. Olisi voinut luulla häntä varjoksi.

Yksikseen jäätyänsä katseli kardinaali itseään jotenkin tyytyväisenä kuvastimesta. Hän oli vielä nuori, tuskin neljäkymmenenkuuden ikäinen, sorearyhtinen, hiukan alle keskimittainen; hänellä oli terve ja kaunis hipiä, tulinen katse, iso, mutta hyvin suhdittunut nenä, leveä ja majesteetillinen otsa, kastanjanruskea, hieman kihara tukka, parta hiuksia tummempi ja aina hyvin siistitty, joten hänen ulkomuotonsa sai erityistä komeutta. Hän sovitti nyt olalleen hankkiluksen, silmäili hyväksyvästi käsiänsä, jotka olivat hyvin kauniit ja joista hän pitikin mitä suurinta huolta, heitti sitten luotansa isot hirvennahkakintaat, jotka oli jo ottanut univormuun kuuluvina, ja veti sensijaan käsiinsä silkisormikkaat.

Samassa avautui ovi.

"Herra d'Artagnan", ilmoitti kamaripalvelija.

Upseeri astui sisälle.

Tulija oli kolmenkymmenenyhdeksän tai neljäkymmenen ikäinen, lyhytkasvuinen, mutta ryhdikäs, laiha, silmät eloiset ja kerkeät, parta tumma ja tukka harmahtava, kuten usein sattuu, kun ihminen on havainnut elämän joko liian hupaiseksi tai liian tukalaksi, ja olletikin kun hän on hyvin tummaverinen.

D'Artagnan eteni muutaman askeleen sisemmälle työhuoneeseen, jonka hän tunsi, kerran oltuaan siellä kardinaali de Richelieun aikana; ja kun hän ei tässä huoneessa nähnyt ketään parempaa kuin oman komppaniansa soturin, loi hän tähän silmäyksen, joka heti keksi puvun alta kardinaalin.

Hän seisahtui kunnioittavaan, mutta arvokkaaseen asentoon, kuten sopi säätyhenkilön, joka oli elämänsä varrella usein saanut seurustella ylhäisten herrain kanssa.

Kardinaali tähtäsi häneen enemmän terävän kuin syvällisen katseen, tarkasteli häntä huomaavasti ja sanoi tovin vaiti oltuaan:

"Te olette herra d'Artagnan?"

"Niin olen, monseigneur", vastasi upseeri.

Kardinaali silmäili vielä hetkisen tätä ymmärtäväistä päätä ja näitä kasvoja, joiden tavattoman herkkyyden olivat vuodet ja kokemus tasaannuttaneet. Mutta d'Artagnan kesti tarkastuksen kuin mies, joka on ennen ollut paljoa läpäisevämpienkin katseitten tutkimana.

"Hyvä herra", virkkoi kardinaali, "te seuraatte minua, tai oikeammin minä teitä."

"Palvelukseksenne, monseigneur", vastasi d'Artagnan.

"Haluaisin itse katsastaa vartioita, jotka ympäröivät Palais-Royalin; luuletteko siitä olevan mitään vaaraa?"

"Vaaraako, monseigneur?" kysyi d'Artagnan hämmästyneenä, "ja mitä?"

"Sanotaan kansan olevan täydessä kapinassa."

"Kuninkaallisen muskettisoturin univormua pidetään suuressa kunniaassa, monseigneur, ja joka tapauksessa otan minä kolmen muun kanssa ajaakseni sata tuollaista tolvanaa pakosalle."

"Näitte tietenkin, miten kävi Commingesin."

"Herra de Comminges on henkivartiorykmentissä eikä muskettiväessä", vastasi d'Artagnan.

"Toisin sanoen", huomautti kardinaali hymyillen, "ovat muskettimiehet parempia sotureita kuin kaartilaiset."

"Kukin pitää omaa univormuansa parempana, monseigneur."

"Paitsi minä, monsieur", virkkoi Mazarin hymyillen, "sillä te näette, että olen riisunut omani ja omaksunut teidän asunne."

"Hitto vieköön, monseigneur", vastasi d'Artagnan, "sepä on vaatimatonta. Minä puolestani voin sanoa, että jos minulla olisi teidän ylhäisyytenne asu, tyytyisin varmasti siihen ja tarpeen tullen sitoutuisin olemaan koskaan käyttämättä mitään muuta."

"Niin, mutta se ei kenties olisi oikein turvallinen, kun aikoo lähteä liikkeelle tänä iltana. Bernouin, hattuni!"

Kamaripalvelija toi leveälierisen univormuhatun. Kardinaali pani sen jokseenkin huolettomasti päähänsä ja sanoi d'Artagnaniin kääntyen:

"Onhan teillä satuloituja hevosia tallissa?"

"On, monseigneur."

"No, lähtekäämme."

"Montako miestä haluatte, monseigneur?"

"Sanoitte neljään mieheen ottavanne häätäksenne sata tolvanaa pakosalle; koska kenties voimme tavata kaksisataa, niin ottakaa kahdeksan."

"Kuten monseigneur haluaa."

"Minä seuraan teitä, tai mieluummin", muutti kardinaali, "ei, tätä kautta. Valaise tietä, Bernouin."

Kamaripalvelija otti kynttilän, kardinaali sieppasi pienen avaimen kirjoituspöydältään, ja avattuaan salaportaitten oven hän oli hetimiten Palais-Royalin pihalla.

TOINEN LUKU

Yöllinen kierros

Kymmentä minuuttia myöhemmin lähti pikku osasto Rue des Bons-Enfantsia pitkin, Teatteritalon taitse, jonka kardinaali de Richelieu oli rakennuttanut *Miramen*[6] näyttelemiseksi ja jossa kardinaali Mazarin enemmän soitannon kuin kirjallisuuden rakastajana oli äskettäin toimittanut esitetyiksi

Ranskan ensimmäiset oopperat.

Kaupunki oli kaikesta päättäen rajussa kuohumistilassa. Lukuisia väkijoukkoja kuljeskeli kaduilla, ja siitä huolimatta, mitä d'Artagnan oli heistä sanonut, pysähtelivät he silmäämään patrullin kulkua uhkaavan ivallisina. Se osoitti, että porvarit olivat täksi kertaa vaihtaneet tavallisen säveytensä sotaisempaan mielialaan. Tuolloin tällöin kuului hälisevää melua kauppahallien ympäristöllä sijaitsevista kortteleista. Kiväärinlaukauksia räiskyi Saint-Denis-kadulta päin, ja silloin tällöin moikui äkkiä — kenenkään tietämättä hälytyksen aihetta — joku kirkonkello, jonka oli kansan huumaannus pannut kajahtelemaan.

D'Artagnan pitkitti kulkuansa huolettomana kuin ainakin mies, johon mokoma joutavoiminen ei vähääkään tehonnut. Kun joku väkiryhmä piti kadun keskiväylää hallussaan, kannusti hän kuitenkin ratsuansa eteenpäin, huolimatta sanoa: "varokaa!" Ja ikäänkuin joukko — kapinallinen tai ei — olisi tiennyt, kenen kanssa se oli tekemisissä, hajaantui se suomaan patrullille vapaan pääsyn. Kardinaali kadehti tätä tyyneyttä, jota hän piti vaaroihin tottumisesta johtuneena, mutta silti sai hän johtajakseen valitsemaansa upseeria kohtaan sitä lajia kunnioitusta, jota varovaisuuskin myöntää huolettomalle miehuudelle. Barrière des Sergentsia lähestyttäessä huusi etuvartija: "Ken siellä?" D'Artagnan vastasi kysytyään kardinaalilta tunnussanaa, joka oli Ludvig ja Rocroy, ja sai lähetä.

Tämän tervehdyksenvaihdon jälkeen kysyi d'Artagnan, eikö herra de Comminges ollut tämän vartion päällikkönä. Etuvartija viittasi silloin upseeriin, joka seisoj puhelemassa jonkun kanssa, pitäen kättänsä kumppanin ratsun kaulalla. Siinä olikin kaivattu.

"Siellä on herra de Comminges", ilmoitti d'Artagnan palatessaan kardinaalin luo.

Kardinaali ratsasti päin, d'Artagnanin hienotuntoisena pidättäessä hevosensa taammaksi; mutta nähdessään seisoskelevan upseerin ja tämän ratsukumppanin paljastavan päänsä peräti kunnioittavasti huomasi hän, että nämä olivat tunteneet hänen ylhäisyytensä.

"Oikein, Guitaut!" virkkoi kardinaali ratsumiehelle; "minä näen, että neljästäseitsemättä vuodestanne huolimatta olette yhä yhtä valpas ja uskollinen. Mitä haastelette tälle nuorelle miehelle?"

"Monseigneur", vastasi Guitaut, "huomautin hänelle, että me elämme kummallisena aikana ja että tämä päivä suuresti muistuttaa Liigan melskeitä, joista nuoruudessani kuulin paljon puhetta. Tiedättekö, ettei ollut kysymys vähemmästä kuin sulkujen rakentamisesta Saint-Denisiin ja Saint-Martinin kaduille?"

"No, mitä vastasi teille Comminges, hyvä Guitaut?"

"Monseigneur", tokaisi Comminges, "minä vastasin, että niiltä Liigan perustamiseen puuttui vain yhtä, mikä minusta tuntui ylen tärkeältä, nimittäin jotakuta Guisen herttuaa; eipä muuten samaa tempua kahdesti tehdäkään."

"Ei, mutta sen sijaan ne tekevät niin sanotun *fronden*", virkkoi Guitaut.

"Mitä se merkitsee?" kysyi Mazarin.

"Sen nimen ne antavat puolueellensa, monseigneur."

"Ja mistä sellainen nimitys johtuu?"

"Muutamia päiviä takaperin kuuluu parlamenttineuvos Bachaumont lausuneen Parlamenttitalossa, että kaikki kapinoitsijat muistuttivat koulupoikia, jotka lingoilla[7] sinkauttelevat kiviä vallihautoihin, mutta hajaantuvat poliisiluutnantin nähdessään, kokoontuaksensa uudestaan hänen mentyään tiehensä. Silloin sieppasivat he sanan lennosta, kuten geusit[8] Brysselissä, ja nimittäisivät frondelaisiksi. Tänä ja eilen oli kaikki frondelaisista: leipä, hatut, hansikkaat, käsipuuhkat, viuhkat; ja hei, kuulkaahan!"

Samassa avautuikin muuan ikkuna, joku mies asettui sen ääreen ja alkoi laulaa:

"Nous fronde-tuuli nyt aamusella, jo kardinaali tais luimistella'. Nous fronde-tuuli nyt aamusella!"

"Sitä hävytöntä!" jupisi Guitaut.

"Monseigneur", ehdotti Comminges, joka vammansa takia on huonolla tuulella ja halusi saada kostaa ja maksaa kuhmustaan, "sallitteko minun lähettää tuolle veitikalle luodin, jottei hän toiste laulaisi niin väärin?"

Ja hän laski kätensä enon ratsun pistoolinhuotralle.

"Ei, ei!" huudahti Mazarin. "*Diavolo*, paras ystävä, te pilaisitte kaikki! Asiat käyvät päin vastoin ihan mainiosti. Minä tunnen ranskalaiset, niinkuin olisin ne itse luonut ensimmäisestä viimeiseen; kun he laulavat, maksavat he kyllä. Liigan aikoina, joista Guitaut juuri puhui, veisattiin ainoastaan messuja; kaikki kävikin hullusti. Tulkaa, Guitaut, käykäämme katsomassa, pidetäänkö Quinze-Vingtsin luona yhtä hyvää vartiota kuin Barrière-des-Sergentsin edustalla."

Hän heilautti Commingesille kättänsä hyvästiksi ja ratsasti takaisin d'Artagnanin luo, joka jälleen asetui pikku osaston etunenään, lähimpinä saattolaisinaan Guitaut ja kardinaali, muun joukon tullessa taampana.

"Se on totta", mutisi Comminges nähdessään kardinaalin poistuvan, "minä unohdin, että kun vain maksaa, on hän tyytyväinen."

Ratsastettiin taas Saint-Honoré-kadulle ja hajoitettiin yhäti väkijoukkoja pois tieltä. Näissä ryhmissä puhuttiin yksinomaan tämpäpäiväisistä määräyksistä. Sääliteltiin nuorta kuningasta, joka siten tietämättänsä toimitti kansaansa häviöön. Kaikki syy pantiin Mazarinin niskoille; puheltiin Orleansin herttuaan ja prinssiin vetoamisesta; ylisteltiin Blancmesnilia ja Brousselia.

D'Artagnan ratsasti näiden joukkojen keskellä niin huolettomana kuin olisivat sekä hän että hevonen olleet rautaa; Mazarin ja Guitaut pakisivat hyvin hiljaa; muskettisoturit, jotka olivat lopulta tunteneet kardinaalin, seurasivat äänettöminä.

Tultiin Saint-Thomas-du-Louvre-kadulle, jonka varrella Quinze-Vingtsin vartiopaikka sijaitsi. Guitaut huusi nuorempaa upseeria, joka tuli tekemään ilmoitusta.

"No?" kysäisi Guitaut.

"Herra kapteeni", kertoi upseeri, "kaikki on kunnossa tällä puolella, jollei ehkä jotakin hommailla tuossa talossa."

Hän viittasi komeaan rakennukseen, jonka paikalle sittemmin rakennettiin Vaudeville-teatteri.

"Tuossa talossako?" sanoi Guitaut; "sehän on Hôtel de Rambouillet."

"Olkoon jos mikä", tuumasi upseeri, "mutta sen tiedän, että olen nähnyt useita epäilyttävän näköisiä henkilöitä menevän sinne."

"Pyh!" vähitteli Guitaut ja nauroi makeasti; "ne ovat pelkkiä runoilijoita."

"Hei, Guitaut", puuttui puheeseen Mazarin, "älkää puhuko noin halventavasti niistä herroista. Ette siis tiedä, että minäkin olin runoilija nuorina päivinäni ja sepittelin säkeitä samaan laatuun kuin herra de Benserade."

"Te, monseigneur!"

"Niin, juuri minä. Tahdotteko, että lausuilen teille joitakuita säkeitäni?"

"Se sopii, monseigneur; minä en ymmärrä italiankieltä."

"Ette, mutta ranskaa te ymmärrätte, niinhän, hyvä ja urhea Guitaut?" jatkoi Mazarin ystävällisesti laskien kätensä hänen olalleen; "ja toteutattehan minkä hyvänsä määräyksen saatte tällä kielellä?"

"Tietysti, monseigneur, kuten olen jo tehnyt, mikäli käsky tulee kuningattarelta."

"Niin", sanoi Mazarin puraisten huultansa, "minä tiedän, että te olette häneen täydellisesti kiintynyt."

"Olen nyt ollut runsaasti kaksikymmentä vuotta kapteenina hänen henkivartiossaan."

"Eteenpäin, herra d'Artagnan!" virkkoi kardinaali, "kaikki on kunnossa tällä taholla."

D'Artagnan asetui jälleen joukkueen etummaisiksi hiiskumatta sanaakaan ja osoittaen sitä sokeata kuuliaisuutta, joka on vanhoille sotureille ominainen piirre.

Hän suuntasi kulun Saint-Rochin ampumavallille, jonka juurella kolmas vartiopaikka oli, ja ratsasti Richelieu- ja Villedot-katujen kautta. Tämä oli yksinäinen vartioasema, sillä se sijaitsi ihan lähellä kaupungin ulkomuuria, ja tienoo oli tällä puolella harvaan asuttua.

"Kenellä on täällä päällikkyys?" kysyi kardinaali.

"Villequierilla", vastasi Guitaut.

"Hitto!" tuumi Mazarin; "puhukaakin sitten yksinänne hänen kanssaan. Tiedättehän, että me olemme huonossa sovussa siitä saakka kuin saitte toimeksenne vangita Beaufortin herttuan; hän väitti, että sen kunnian olisi pitänyt tulla hänelle kuninkaan henkivartion kapteenina."

"Sen tiedän hyvin, ja olen sataankin kertaan hokenut hänelle, että hän oli väärässä; kuningas ei voinut antaa hänelle sitä käskyä, koska hallitsijamme siihen aikaan oli tuskin neljää vuotta täyttänyt."

"Niin kyllä, mutta minäpä olisin voinut antaa sen hänelle, Guitaut; mieluummin kuitenkin luovutin toimen teille."

Vastaamatta ratsasti Guitaut esille, ilmoittausi etuvartijalle ja pyysi saada puhutella herra de Villequieria.

Tämä tuli ulos.

"Kas tekö siinä, Guitaut?" ärisi hän tapansa mukaan huonotuulisesti, "mitä lempeä täältä haette?"

"Tulin kysymään teiltä, kuuluuko täällä päin mitään."

"Mitä sitten pitäisi kuulua? Hoilataan: 'Eläköön kuningas!' ja 'Alas Mazarin!' Siinä ei ole mitään uutta; sellaisiin huutoihin olemme jo jonkun aikaa olleet tottuneita."

"Ja te yhdytte niihin?" sanoi Guitaut nauraen.

"Niin, totta tosiaan, kyllä toisinaan tekee hyvin mieleni, ja minusta tuntuu, että he menettelevät aivan oikein. Lahjoittaisin mielelläni pois viiden vuoden palkan, jota minulle ei kuitenkaan makseta, jos vain kuningas olisi viittä vuotta vanhempi."

"Niinkö? Mutta mitä sitten tapahtuisi, jos kuningas olisi viittä vuotta vanhempi?"

"Tulisi se muutos, että kuningas heti itsenäiseen ikään päästyänsä antaisi omin päin käskyjään, ja hausempi olisi totella Henrik neljännen pojanpoikaa kuin Pietro Mazarinin poikaa. Kuninkaan puolesta minä, hiisi vieköön, antaisin ilomielin tappaa itseni, mutta jos kuolisin Mazarinin puolesta, kuten sisarenpojallenne oli vähällä käydä tänään, niin ei mikään paratiisi kykenisi minua siitä lohduttamaan, vaikka sielulleni tarjottaisiin kuinkakin autuas olosija."

"Hyvä, hyvä, herra de Villequier!" sanoi Mazarin. "Olkaa huolelta, minä mainitsen kiintymyksenne kuninkaalle."

Sitten hän kääntyi saattueeseen päin ja jatkoi: "Kas niin, hyvät herrat, kaikki on kunnossa; pyörtäkäämme nyt takaisin."

"Ahaa", virkkoi Villequier, "Mazarin oli siis täällä! Sen parempi. Olen kauan halunnut sanoa hänelle päin naamaa, mitä hänestä ajattelen. Te toimititte nyt minulle tilaisuuden, Guitaut, ja vaikka aikomuksenne ei kenties ollut minua kohtaan aivan kaunis, kiitän teitä siitä kuitenkin."

Hän käännähti pois ja meni jälleen vartiomajaan, viheltäen frondelaista säveltä.

Mazarin lähti paluumatkalle hyvin mieltäväisenä. Kaikki se, mitä hän oli vähin erin kuullut Commingesilta, Guitautilta ja Villequierilta, vahvisti hänen ajatustaan, että hänellä jonkun vakavan vaaran uhatessa oli ainoastaan kuningatar puolellaan; ja kuningatarkin oli niin usein hyljännyt ystäviänsä, että hänen tukensa toisinaan tuntui ministeristä peräti epävarmalta ja epäiltävältä, kaikista hänen noudattamistaan varokeinoista huolimatta.

Koko tämän yöllisen retkeilyn ajan eli siis noin tunnin verran oli kardinaali Commingesia, Guitautia ja Villequieria tutkistellessaan koettanut saada selkoa eräästä muustakin miehestä. Tämä mies oli osoittautunut järkkymättömäksi kansan uhkaillessa, hän ei ollut hymyillyt Mazarinin leikkisyydelle eikä Mazariniin kohdistuneelle pilalle, ja hän näytti kardinaalista muihin ihmisiin verraten poikkeukselta, joka oli karaistunut nykypäivien tuottamiin tapauksiin, mutta olletikin tulevaisia selkkauksia kestävä.

D'Artagnanin nimi ei muuten ollutkaan hänelle aivan tuntematon, ja vaikka hän oli tullut Ranskaan vasta v. 1634 tai 1635, — siis seitsemän tai kahdeksan vuotta jälkeen niiden tapausten, joita olemme aikaisemmassa kertomuksessa kuvanneet, — tuntui kardinaalista kuitenkin siltä, että hän oli kuullut sennimistä miestä mainittavan kunnostautuneeksi miehuuden, kekseliäisyyden ja uskollisuuden esikuvana jossakin tilanteessa, jota hän ei kyennyt muistamaan.

Tämä aatos oli niin vallannut hänet, että hän päätti viipymättä ottaa siitä selon; mutta d'Artagnanista

kaipaamiensa tietoja ei hän voinut pyytää tältä itseltään. Luutnantin virkkamista harvoista sanoista oli kardinaali havainnut hänen gascognelaisen syntyperänsä; mutta italialaiset ja gascognelaiset tuntevat toisensa liian hyvin ja ovat liian suuresti toistensa kaltaisia, luottaakseen siihen, mitä he sanovat itsestään. Heidän tultuaan kuninkaallista palatsia ympäröivän puutarhan muurin juurelle kolkutti kardinaali pikku portille, joka sijaitsi jokseenkin samalla paikalla, missä Foy-kahvila nyt on, ja kiitettävänsä d'Artagnania ja käskettyään tämän odottaa Palais-Royalin pihalla hän viittasi Guitautia tulemaan mukaansa. He laskeusivat molemmin ratsailta, jättivät ohjakset lakeijalle, joka oli avannut portin, ja katosivat puutarhaan.

"Hyvä Guitaut", virkkoi kardinaali, nojautuen vanhan kaartilaiskapteenin käsivarteen, "sanoitte äsken, että tullette olleeksi jo kaksikymmentä vuotta kuningattaren palveluksessa."

"Niin, niille main", vastasi Guitaut.

"Ja minä olen huomannut, hyvä Guitaut", pitkitti kardinaali, "että teillä epäilemättömän miehuutenne ja kaikissa kokeissa kunnostautuvan uskollisuutenne ohella on ihmeteltävä muisti."

"Oletteko huomannut sen, monseigneur?" sanoi kapteeni; "hitto, sen pahempi minulle!"

"Kuinka niin?"

"No, hovilaisen etevimpiä ominaisuuksia on osata unohtaa."

"Mutta tepä ette ole hovimies, kunnan Guitaut; te olette urhoollinen soturi, niitä harvoja kapteeneja, joita vielä on jäljellä Henrik neljännen ajoilta, mutta jotka valitettavasti piankin jo kuuluvat menneisyyteen."

"Tuhannen tulimmaista, monseigneur! Oletteko ottanut minut mukaanne ennustaaksenne kohtaloitani?"

"En", vastasi Mazarin nauraen, "tahdoin kysyä, oletteko pannut merkille muskettiluutnanttiamme."

"Herra d'Artagnania?"

"Niin."

"Häntä ei minun ole tarvinnut panna merkille, monseigneur, olen kauan tuntenut hänet."

"Mikä hän siis on miehiään?"

"Hm!" tuumi Guitaut hiukan ihmeissään kysymyksestä; "hän on gascognelainen."

"Niin, sen tiedän; mutta tahdoin kysyä, onko hän mies, johon voi luottaa."

"Herra de Tréville pitää häntä suuressa arvossa, ja onhan herra de Tréville kuningattaren hartaimpia ystäviä."

"Halusin tietää, onko häntä koeteltu."

"Jos tarkoittatte urheana soturina, niin luulen voivani vastata kysymykseen myöntävästi. La Rochellen piirityksessä, Suze-solassa ja Perpignanissa kerrotaan hänen tehneen paljoa enemmän kuin velvollisuutensa."

"Mutta te tiedätte, Guitaut, että me ministeri-poloiset usein tarvitsemme muunkinlaisia miehiä kuin urhoja. Me tarvitsemme ovelaa väkeä. Eikö herra d'Artagnan kardinaalin aikana ollut sotkeutunut johonkin juoneen, josta hän yleisen huhun mukaan suoriutui perin taitavasti?"

"Mitä siihen asiaan tulee, monseigneur", sanoi Guitaut, joka huomasi, että kardinaali tahtoi urkkia häneltä jotakin, "niin minun täytyy sanoa teidän ylhäisyydellenne, etten tiedä enempää kuin mitä yleinen huhu on siitä kertonut. Minä puolestani en ole milloinkaan sekaantunut vehkeisiin, ja jos olen joskus saanut luottamusta muilta, huomannee monseigneur, että kun salaisuus ei ole omani, pitää minun säilyttää se niille, jotka ovat sen haltuuni uskoneet."

Mazarin pudisti päätänsä.

"Voi", virkahti hän, "on olemassa — kautta kunniani — ylen onnellisia ministereitä, jotka tietävät kaikki, mitä tahtovat tietää!"

"Monseigneur", huomautti Guitaut, "se johtuu siitä, että nämä eivät punnitse kaikkia ihmisiä samalla vaa'alla ja että he osaavat kääntyä soturin puoleen, kun on kysymys sodasta, mutta vedota vehkeilijöihin juonia koskeissa asioissa. Käyttäkää jotakuta mainitsemanne ajankohdan

salaseikkailijaa; sellaiselta saatte luultavasti tietää kaikki, mitä haluatte, — maksua vastaan tietysti."

"Hitto!" sanoi Mazarin irvistäen siihen tapaan kuin hän väkisinkin tuli tehneeksi, kun hänen kanssaan keskusteltaessa kosketeltiin rahakysymystä siinä tarkoituksessa kuin nyt Guitautin muistutuksessa; "pitäneehän maksaa — jollei muu auta."

"Ihan tosissaanko monseigneur pyytää minua osoittamaan itselleen miehen, joka on ottanut osaa kaikkiin sen ajan hovijuoniin?"

"*Per Baccho!*" virkkoi Mazarin, joka alkoi käydä kärsimättömäksi, "enhän ole kokonaiseen tuntiin pyytänyt teiltä mitään muuta, senkin rautakallo!"

"On muuan, josta voin tässä suhteessa mennä takuuseen, mikäli hän tahtoo ilmaista tietonsa."

"Hänen suostuttamisensa jää minun huolekseni."

"Monseigneur, ei ole aina kovinkaan helppoa suostuttaa ihmisiä ilmaisemaan, mitä he eivät tahdo sanoa."

"Kah, kun on vain kärsivällisyyttä, niin se kyllä onnistuu. No niin, se mies on..."

"Kreivi de Rochefort."

"Kreivi de Rochefort!"

"Pahaksi onneksi on hän kadonnut neljä tai viisi vuotta takaperin, ja minä en tiedä, mihin hän on joutunut."

"Sen tiedän kyllä minä", huomautti Mazarin.

"Minkätähden valitti siis teidän ylhäisyytenne äsken tietämättömyyttänne?"

"Luulette siis", sanoi Mazarin, "että Rochefort..."

"Hän oli kardinaalin sokea välikappale, monseigneur. Mutta sanon teille ennakolta, että se maksaa teille paljon; kardinaali oli antelias apureitansa kohtaan."

"Niin, Guitaut", myönsi Mazarin, "hän oli suuri mies, mutta se vika hänellä oli. Kiitos, Guitaut, käytän neuvoanne, ja vielä tänä iltana."

Kun puhekkumppanukset olivat samassa saapuneet Palais-Royalin pihalle, jätti kardinaali kädenliikkeellä Guitautille hyvästi ja lähestyi upseeria, jonka näki astelevan edes takaisin.

Tämä oli d'Artagnan, käskyn mukaan odottamassa kardinaalin paluuta.

"Tulkaa, herra d'Artagnan!" lausui Mazarin suloisimmalla huiluaänellään; "minulla on määräys annettavana teille."

D'Artagnan kumarsi, seurasi kardinaalia ylös salaportaita ja joutui tuotapikaa jälleen työhuoneeseen, josta he olivat äskettäin lähteneet liikkeelle. Kardinaali istuutui kirjoituspöytänsä ääreen, otti paperiarkin ja kyhäsi muutamia rivejä.

D'Artagnan seiso i hievahtamattomana ja odotti ilman vähäisintäkään maltittomuutta tai uteliaisuutta. Hänestä oli tullut sotilaallinen automaatti, joka toimi tai oikeammin vain totteli koneellisesti.

Kardinaali taittoi kokoon kirjeen ja painoi päälle sinettinsä.

"Herra d'Artagnan", hän käski, "te viette tämän asiapaperin Bastiljiin ja tuotte sieltä mukanaan sen henkilön, jota kirjelmä koskee. Otatte vaunut ja muutamia miehiä saattueeksi, ja vartioitsette vankia huolellisesti."

D'Artagnan otti kirjeen, kohotti kätensä hatun reunaan, kiepahti kannoillaan kuin taitavin opetuskersantti, astui ulos ja kuului parin silmänräpäyksen kuluttua määräävän lyhyeen tapaansa ja yksitoikkoisella äänellään:

"Neljän miehen saattue, vaunut ja hevoseni!"

Viittä minuuttia myöhemmin kuultiin vaununpyöräin ratinaa ja hevosenkenkään kopsetta pihakiviykseltä.

KOLMAS LUKU

Vanhat kiistakumppanukset

D'Artagnan saapui Bastiljiin juuri kun kello löi puoli yhdeksän.

Hän ilmoitti kuvernöörille, joka kuultuaan hänen olevan ministerin asialla tuli häntä vastaan ulos porrassiltamalle asti.

Bastiljin kuvernöörinä oli siihen aikaan herra du Tremblay; tämän veli oli kuuluisa kapusinimunkki Joseph, tuo Richelieun peloittava suosikki, jota sanottiin "Harmaaksi ylhäisyydeksi."

Silloin kun marski de Bassompierre istui Bastiljissa, minne hän jäi kerrassaan kahdeksitoista vuodeksi, ja kun hänen kumppaninsa haaveksiessaan vapaudesta sanoivat toisilleen "minä pääsen pois silloin, ja minä silloin", huomautteli Bassompierre: "Ja minä, hyvät herrat, saan vapauteni, kun herra du Tremblay joutuu pois täältä." Hän tahtoi sillä sanoa, että du Tremblay ei kardinaalin kuollessa voisi olla menettämättä paikkaansa Bastiljissa ja Bassompierre saamatta jälleen sijaansa hovissa.

Hänen ennustuksensa olikin vähällä käydä toteen, vaikka toisella tavoin kuin Bassompierre oli odottanut, sillä kardinaalin kuoltua jatkuivat asiat vastoin luuloa ennallaan. Herra du Tremblayta ei erotettu, ja Bassompierre oli jäädä tyrmään edelleenkin.

Herra du Tremblay oli siis vielä Bastiljin kuvernöörinä, kun d'Artagnan ilmestyi sinne panemaan toimeen ministerin määräystä. Kuvernööri otti hänet vastaan erinomaisen kohteliaasti, ja aikoen juuri istuutua pöytään pyysi hän d'Artagnania illastamaan kanssansa..

"Sen tekisin mitä mieluimmin", vastasi d'Artagnan, "mutta ellen erehdy, on kirjeen osoitteessa: *hyvin tärkeä*".

"Aivan oikein", myönsi herra du Tremblay. "Majuri hoi, toimittakaa alas numero 256."

Bastiljiin tultua lakattiin olemasta ihminen; esiinnyttiin pelkkänä numerona.

D'Artagnania värisytti avainten kalina; hän istuikin yhä satulassa eikä suostunut laskeutumaan ratsailta, vaan tarkasteli rautatelkiä, syviä ikkunoita ja paksuja muureja, joita hän ei ollut koskaan ennen nähnyt muutoin kuin vallikaivantojen toiselta puolen ja jotka parikymmentä vuotta takaperin olivat herättäneet hänessä suurta pelkoa.

Kuului kellon kilahdus.

"Minä jätän teidät", virkkoi hänelle herra du Tremblay; "minua kutsutaan vahvistamaan vangin lähtöpassitus. Näkemiin, herra d'Artagnan!"

"Hiisi minut periköön, jos vastaan toivotukseen!" jupisi d'Artagnan itsekseen, säestäen sadatustaan mitä herttaisimmalla hymyllä; — "minua tympäisee vain viisi minuuttia odoteltuani pihalla. Mieluummin kuolen oljilla, niinkuin luultavasti koituu kohtalokseni, kuin keräisin kymmentuhannen livren vuosikorot Bastiljin kuvernöörinä."

Hän oli tuskin lopettanut yksinpuhelunsa, kun vanki ilmestyi esiin. Hänet nähdessään teki d'Artagnan kummastuneen liikkeen, jonka hän kuitenkin heti hillitsi. Vanki astui vaunuihin näköjään tuntematta d'Artagnania.

"Hyvät herrat", huomautti d'Artagnan neljälle saattolaiselleen, "minut on velvoitettu visuun valppauteen vangin suhteen, ja kun vaununovissa ei ole lukkoa, asetunkin hänen viereensä. Herra de Lillebonne, olkaa hyvä ja ottakaa hevoseni."

"Kernaasti, herra luutnantti!" vastasi puhuteltu.

D'Artagnan hyppäsi maahan, jätti hevosensa ohjaket muskettisoturille, nousi vaunuihin, istuutui vangin viereen ja käski äänellä, joka ei ilmaissut vähäisintäkään liikutusta:

"Ajakaa ravia Palais-Royaliin."

Vaunut vierivät pois; d'Artagnan käytti hyväkseen porttiholvin pimeyttä ja heittäysi vangin kaulaan.

"RocheFORT!" huudahti hän. "Te! Te siinä tosiaankin olette! Minä en erehdy!"

"D'Artagnan!" ihmetteli vuorostaan RocheFORT.

"Ystävä-parka!" jatkoi d'Artagnan; "kun en ole nähnyt teitä neljään, viiteen vuoteen, luulin teitä kuolleeksi."

"Minusta tuntuu", virkkoi Rochefort, "että eroitus ei ole suuri kuolleen ja haudatun välillä, ja minä olen jotenkin haudattu."

"Mistä rikoksesta istutte te Bastiljissa?"

"Tahdotteko, että sanon teille toden?"

"Tietysti."

"No niin, se kun on minulle ihan tietymätöntä."

"Te epäilette minua, Rochefort?"

"En, niin totta kuin olen aatelismies! Sillä ihan mahdotonta on, että istun siitä rikoksesta, josta minua syytetään."

"Mistä niin?"

"Yöllisestä katuryöstöstä."

"Katuryöstöstä, Rochefort! Laskettehan vain leikkiä?"

"Kyllä ymmärrän. Se vaatii selitystä, eikö niin?"

"Vaatii tosiaan."

"No niin, tapaus oli tällainen. Olimme eräänä iltana olleet juomingeissa Reinardin luona, Tuileries-palatsissa; mukana oli Harcourtin herttua, Fontrailles, de Rieux ja joitakuita muita. Herttua ehdotti, että lähtisimme tempomaan viittoja ihmisten yltä Pont-Neufille; se huvitushan on, kuten tiedätte, Orleansin herttuan ajanviettona tullut suuresti muotiin."

"Olitteko hupsu, Rochefort! Teidän iällänne?"

"En, vaan päissäni; ja kun minusta se huvi tuntui varsin keskinkertaiselta, esitin ritari de Rieuxille, että me toimivien henkilöiden sijasta lyöttäytyisimme katselijoiksi ja nousisimme pronssihevosen selkään, voidaksemme etuaitiosta silmäillä kohtausta. Sanottu ja tehty. Käytimme kannuksia jalustimina ja istuimme tuokion kuluttua hevosen lautasilla; meillä oli oivallinen paikka, ja näimme erinomaisen hyvin. Oli jo neljä tai viisi viittaa siepattu verrattoman näppärästi ja riistettyjen uskaltamatta mukista sanaakaan, kun joku vähemmän kärsivällinen tolvana alkoi hoilata vartiota ja toimitti niskaamme kaupunginvartion patrullin. Harcourt, Fontrailles ja muut vilistivät kypälämäkeen; de Rieux tahtoi myös hiipiä pois, mutta minä pidättelin häntä sanoen, että meitä ei voitaisi äkätä tältä paikaltamme. Hän ei noudattanut neuvoani, vaan laski jalkansa kannukselle, astuakseen alas; kannus taittui, hän putosi, katkaisten toisen säärensä, ja sen sijaan että olisi pitänyt suunsa kiinni alkoi hän vimmatusti kirkua. Minä tahdoin nyt vuorostani hypätä alas, mutta liian myöhään; hyppäsin kaupunginvartijain syliin. He veivät minut Chatelet-tyrmään, missä vaivuin rauhallisesti uneen vakuuttuneena siitä, että pääsisin seuraavana päivänä lähtemään. Mutta päivä kului, vielä toinenkin, niin kahdeksan päivää meni siten; kirjoitin kardinaalille. Samana päivänä tultiin minua noutamaan, minut siirrettiin Bastiljiin, ja siellä olen nyt istunut viisi vuotta. Luuletteko sen johtuneen siitä, että jumalattomana ratsastin hevosen lautasilla Henrik neljännen takana?"

"Ei, te olette oikeassa, hyvä Rochefort, se ei voi olla syynä; mutta kyllähän saatte tietää aiheen."

"Niin, se on mahdollista, sillä minä olen unohtanut kysyä teiltä, minne minut viette."

"Kardinaalin luo."

"Mitä hän minusta tahtoo?"

"Sitä en tiedä, kun en edes tiennyt, että olin juuri teitä noutamassa."

"Mahdotonta. Te — suosikki!"

"Minäkö suosikki!" huudahti d'Artagnan. "Voi, kreivi hyvä! Olen vain halpa gascognelainen aatelismies, paljoa köyhempi nyt kuin silloin, kun tapasin teidät Meungissa lähes kaksikolmatta vuotta takaperin, kuten muistatte. Oi, niin..."

Raskas huokaus täydensi hänen lauseensa.

"Tuotte kuitenkin määräyksen?"

"Niin, syystä että olin sattumalta saapuvilla etuhuoneessa, ja kardinaali käytti minua niinkuin olisi kääntynyt kenen puoleen tahansa. Ei, minä olen vieläkin pelkkä muskettisoturien luutnantti; siinä asemassa olen ollut lähes yksikolmatta vuotta."

"Mutta mitään onnettomuutta ei ole tapahtunut teille, ja se merkitsee jo paljon."

"Mitä onnettomuutta minulle tapahtuisikaan? Kuten sanotaan latinankielisessä säkeessä, jonka olen unohtanut tai jota en oikeastaan ole koskaan kunnolleen osannut: salama ei iske alas laaksoihin; ja minä olen laakso, hyvä Rochefort, vieläpä kaikkein syvimpiä alhoja."

"Mazarin on siis vielä Mazarin?"

"Enemmän kuin koskaan ennen, ystäväiseni; väitetään hänen olevan naimisissa kuningattaren kanssa."

"Naimisissa!"

"Jollei kardinaali ole hänen miehensä, niin on hän ainakin varmasti kuningattaren rakastaja."

"Vastustaa Buckinghamin kaltaista urhoa ja antautua Mazarinin laiselle!"

"Niin, sellaisia ovat naiset", virkkoi d'Artagnan järkeilevästi.

"Naiset ehkä; mutta kuningattaret!"

"Hyvä Jumala! Siinä suhteessa ovat kuningattaret kaksin verroin naisia."

"Ja istuuko herra de Beaufort yhäti vankilassa?"

"Aina vain; mutta miksi kysytte sitä?"

"Ka, hän oli minulle suosiollinen, joten hän olisi voinut auttaa minua."

"Te olette luultavasti lähempänä vapautta kuin hän; te siis saattekin avustaa häntä."

"No, mitä sodasta?"

"Sen kyllä saamme."

"Espanjan kanssa?"

"Ei, Pariisin kanssa."

"Mitä tarkoitatte?"

"Kuuletteko noita kiväärinlaukauksia?"

"Kyllä; mitä sitten?"

"Porvarit siellä harjoittelukseen lyövät palloa, odottaessaan pelierää."

"Luuletteko, että porvareista voisi saada lähtemään mitään?"

"Kyllä vainkin, lupaavilta he tuntuvat; jos heillä vain olisi johtaja, joka kykenisi liittämään joukkoja yhteen..."

"On onnetonta, ettei ole vapaana."

"Oh, hyväinen aika, älkää olko toivoton! Kun Mazarin on käskenyt noutaa teidät, niin hän tarvitsee teitä; ja jos hän tarvitsee teitä, niin onnittelenpa. Siitä on monta vuotta, kun kukaan tarvitsi minua; näettekin, kuinka pitkälle olen päässyt."

"Tehkää siis valitus, se on minun neuvoni."

"Kuulkaahan, Rochefort. Pikku sopimus..."

"Mikä siis?"

"Olemmehan hyviä ystävyksiä?"

"Hiisi vieköön, kannan merkkejä ystävydestänne: kolme miekanpistoa!..."

"No niin, jos pääsette jälleen suosioon, niin älkää unohtako minua."

"Sen lupaan, niin totta kuin nimeni on Rochefort, jos te vakuutatte minulle samaa."

"Sovittu, kättä päälle. Ensimmäisessä soveliaassa tilaisuudessa puhutte siis minusta?"

"Sen teen, ja te?"

"Minä samaten."

"Mutta entä ystävänne — puhunko heistäkin?"

"Mitkä ystävät?"

"Atos, Portos ja Aramis; oletteko unohtanut heidät?"

"Melkeinpä."

"Mihin ovat he joutuneet?"

"En ollenkaan tiedä."

"Onko se mahdollista?"

"Voi, taivasten tekijä, onpa niinkin! Me erosimme toisistamme, kuten muistatte; he ovat elossa, muuta en heistä tiedä; toisinaan kuulen heistä kuitenkin muilta. Mutta hiisi minut vieköön, jos tiedän missä maanosassakaan he nyt ovat! Ei, kautta kunniani, te olette ainoa ystäväni, Rochefort!"

"Ja oiva ... mikä olikaan sen nuorukaisen nimi, josta minä tein Piemontin rykmenttiin kersantin?"

"Planchet?"

"Niin aivan. Mihin on oiva Planchet joutunut?"

"Hän on nainut itselleen sokerileipurin myymälän Rue des Lombardsilta. Se poika on aina pitänyt paljon makeisista; nyt on hän siis porvarina Pariisissa ja ottaa arvatenkin osaa meteliin. Saattepa nähdä, että siitä veitikasta tulee neuvosmies ennen kuin minä olen kerinnyt kapteeniksi."

"Rohkeutta, hyvä d'Artagnan! Juuri kun ihminen on pyörän alimmassa kohdassa, kääntyy se nostamaan hänet ylös. Kenties jo tänä iltana muuttuu kohtalonne."

"Aamen!" virkkoi d'Artagnan pysähdyttäen vaunut.

"Mitä teette?" kysyi Rochefort.

"Olemme jo pian perillä, ja minä en tahdo näyttäytyä astumassa ulos vaunuistanne; me emme tunne toisiamme."

"Olette oikeassa. Hyvästi!"

"Näkemiin; muistakaa lupauksenne!"

Ja d'Artagnan nousi jälleen hevosensa selkään ja ratsasti saattueen etunenässä.

Viittä minuuttia myöhemmin tultiin Palais-Royalin pihalle.

D'Artagnan vei vangin ylös pääportaita, eteishuoneen ja käytävän läpi. Mazarinin työhuoneen ovelle saavuttuaan aikoi hän juuri ilmoittautua, kun Rochefort laski kätensä hänen olalleen.

"D'Artagnan", virkkoi Rochefort hymyillen, "tahdotteko, että tunnustan teille asian, jota ajattelin pitkin matkaa, kun näin väkijoukkojen katselevan hehkuvin silmin teitä ja neljää kumppanianne?"

"Sanokaa pois", vastasi d'Artagnan.

"Ajattelinpahan, että minun olisi vain tarvinnut huutaa apua, jotta koko saattueeni olisi revitty kappaleiksi, ja silloin olisin ollut vapaa."

"Miksette siis tehnyt sitä?" sanoi d'Artagnan.

"Enhän toki!" vastasi Rochefort. "Vannottu ystävyys! Voi, jos minua olisi ollut joku muu viemässä, niin enpä tiedä..."

D'Artagnan nyökkäsi.

— Olisikohan Rochefortista tullut minua parempi — ihmetteli hän itsekseen.

Ja hän ilmoittausi ministerille.

"Tulkoon herra de Rochefort sisälle", kuului Mazarinin kärsimätön ääni heti kun hänelle oli mainittu molemmat nimet, "ja jääköön herra d'Artagnan odottamaan; minulla on vielä puhuttavaa hänelle."

Nämä sanat ilahduivat d'Artagnania suuresti. Niinkuin hän oli itse sanonut, ei kukaan ollut pitkään aikaan tarvinnut häntä, joten Mazarinin harras takertuminen häneen nyt näytti onnelliselta enteeltä.

Rochefortiin ei se sitä vastoin tehonnut muuta kuin että hän oli tarkoin varuillaan. Hän astui työhuoneeseen ja tapasi Mazarinin istumassa pöytänsä ääressä tavalliseen tapaan puettuna, monsignoriksi nimittäin eli jokseenkin kuin siihen aikaan *abbét*, arvoltaan luostarinjohtajaa vastaavat hengenmiehet, paitsi että hänen sukkansa ja kauhtanansa olivat sinipunaiset.

Ovet sulkeutuivat jälleen; Rochefort tähytti syrjäsilmyksin Mazarinia ja kohtasi ministerin katseen, joka vilahti häntä vastaan.

Ministeri oli yhä ainaaan sama, tukka hyvin suorittu, parta hyvin siistitty, puku hyvin pirskoiteltu hajuvedellä, ja keikarimaisuutensa johdosta ei hän näyttänyt ikäiseltänsä. Rochefortin laita taas on toinen; ne viisi vuotta, jotka hän oli viettänyt vankilassa, olivat suuresti vanhennuttaneet tätä herra de Richelieun arvoisaa ystävää. Hänen musta tukkansa oli käynyt ihan valkeaksi, ja pronssinkarvainen hipiä oli väistynyt kalpeuden tieltä, joka näytti ilmaisevan voimien heikontuneen. Hänet havaitessaan pudisti Mazarin huomaamattomasti päätänsä, ja hänen sävynsä tuntui ilmaisevan:

— Siinäpä mies, joka ei minusta enää näytä paljoonkaan kelpaavan.

Vaitiolon jälkeen, joka oli toden teolla varsin pitkällinen, mutta tuntui Rochefortista vuosisadalta, otti Mazarin eräästä paperitukusta avoimen kirjeen ja näytti sitä aatelismiehelle:

"Olen tässä avannut kirjeen, jossa te pyydätte vapauttanne, herra de Rochefort. Olette siis vankilassa?"

Rochefort hätkähti kysymyksestä.

"Minusta tuntui siltä", virkkoi hän, "että teidän ylhäisyytenne tiesi sen paremmin kuin kukaan."

"Minäkö? En suinkaan. Bastiljissa on vielä joukko vankeja herra de Richelieun ajoilta sellaisia, joiden nimeäkään en tiedä."

"Mutta minun laitani on toisin, monseigneur! Minun nimeni te tiesitte, koska minut teidän ylhäisyytenne käskystä siirrettiin Châteletista Bastiljiin."

"Niinkö arvellette?"

"Olen siitä varma."

"Niin, tosiaankin luulen jo muistavani; ettekö te aikananne kieltäytyneet matkustamasta kuningattaren asialla Brysseliin?"

"Vai niin!" virkahti Rochefort; "siinäkö se todellinen syy onkin? Sitä olen etsinyt jo viisi vuotta. Mikä tomppeli olenkaan, kun en ole sitä koskaan arvannut!"

"Mutta enhän sano, että se oli vangitsemisenne aiheena. Ymmärtäkäämme toisemme, minä kysyin teiltä vain: ettekö te kieltäytyneet lähtemästä Brysseliin kuningataria palveluksenne, vaikka olitte suostunut käymään siellä kardinaalin asialla?"

"Juuri sentähden, että olin ollut siellä kardinaali-vainajan asiamiehenä, en voinut palata sinne kuningattaren lähettinä. Asemani Brysselissä oli hirvittävä. Olin siellä Chalaisin salaliiton aikana urkkimassa hänen kirjevaihtoaan arkkiherttuan kanssa, ja minut oltiin jo silloin repiä kappaleiksi, kun minut tunnettiin. Kuinka siis olisin voinut uudestaan lähteä samaan kaupunkiin? Olisin vahingoittanut kuningataria, enkä hyödyttänyt."

"No, nyt näette, kuinka pahoin voidaan useasti tulkita parhaatkin aivoitukset, hyvä herra de Rochefort. Kuningatar näki epuutuksessanne pelkästään kiellon; hänellä oli kardinaali-vainajan aikana paljon syytä valittaa toimistanne, hänen majesteetillaan kuningattarella."

Rochefort hymyili halveksivasti.

"Juuri siitä syystä, että olin hyvin palvellut kardinaali de Richelieutä kuningattaren vastustajana, olisi teidän pitänyt huomata, monseigneur, että minä hänen kuoltuansa olisin yhtä hyvin palvellut teitä koko maailmaa vastaan."

"Minuako, herra de Rochefort!" sanoi Mazarin. "Minäpä en herra de Richelieun lailla tavoittele korkeinta valtaa; olen pelkästään ministeri, joka en tarvitse mitään apureita, koska itse olen kuningattaren palvelija. Hänen majesteettinsa on hyvin herkkä; hän sai tietää kieltäymisenne, otaksui sen sodanjulistukseksi, ja ylemmyytenne oivaltaen käsitti hän vaarallisuutenne, hyvä herra de Rochefort, joten hän käski minun pitää teistä huolta. Siten jouduitte Bastiljiin."

"No niin, monseigneur", muistutti Rochefort, "minusta tuntuu, että jos olen siellä erehdyksestä..."

"Aivan oikein", keskeytti Mazarin, "kaikki tuo voidaan tietysti laittaa jälleen kuntoon. Te kykenette ymmärtämään erityisiä asioita ja kerran ymmärrettyänne suorittamaan ne taitavasti."

"Sitä mieltä oli kardinaali de Richelieu ja ihailuni suurta miestä kohtaan lisääntyy yhäti siitä, että te suvaitsette sanoa samaa."

"Se on totta", virkkoi Mazarin, "kardinaali oli hyvin ovela. Se ominaisuus tuotti hänen ylemmyytensä minuun nähden, joka olen yksinkertainen ja mutkittelematon mies. Minua vahingoittaa aito ranskalainen vilpittömyyteni."

Rochefort puraisi huultansa, salatakseen hymynsä.

"Käyn senvuoksi asiaan. Tarvitsen luotettavia ystäviä, uskollisia palvelijoita; sanoessani tarvitsevani tarkoitan, että kuningatar tarvitsee sellaisia. En tee mitään muutoin kuin kuningattaren käskystä, ymmärrättehän? Minä en ole kardinaali de Richelieun kaltainen valtias, joka kaikessa toimii omien oikkujensa mukaan. Eikä minusta koskaan tulekaan suurta miestä kuten hänestä, mutta sitä vastoin olen hyvä ihminen, herra de Rochefort, ja minä toivon saavani teidät vakuutetuksi siitä."

Rochefort tunki tämän silkinpehmeän äänen, josta toisinaan lähti jonkunlainen sähköhdys, muistuttaen kyykäärmeen sihinää.

"Olen täydellisesti taipuisa uskomaan teitä, monseigneur", vastasi hän, "vaikka minä puolestani olen saanut vähäisiä todistuksia siitä suopeudesta, josta teidän ylhäisyytenne puhuu. Älkää unohtako, monseigneur", jatkoi Rochefort nähdessään liikkeen, jota ministeri yritti pidättää, "älkää unohtako, että minä olen viisi vuotta istunut Bastiljissa ja että mikään ei niin pahasti hämmennä ajatuksia kuin asiain katseleminen vankilan ristikon takaa."

"Voi, herra de Rochefort, olen jo sanonut teille, että minulla ei ole pienintäkään osuutta vankeuteenne! Kuningatar ... kuka mahtaa mitään naisen, valtiattaren suuttumukselle! Se menee kuten on tullutkin, ja sitten ei sitä enää ajatella..."

"Ymmärrän kyllä, monseigneur, että hän ei sitä enää ajattele, hän joka on viettänyt viisi vuottansa Palais-Royalissa, juhlien ja hovilaisten keskellä; mutta minä, joka olen sen aikaa virunut Bastiljissa..."

"Voi, hyvä Jumala, parahin herra de Rochefort, luuletteko siis, että Palais-Royal on kovinkaan hauska olopaikka? Ei, eipä suinkaan. Meilläkin on ollut suuria vaikeuksia, vakuutan teille. Mutta älkäämme enää puhuko siitä. Minä pidän avointa peliä, nyt kuten aina. Sanokaahan minulle, oletteko meikäläisiä, herra de Rochefort."

"Voitte helposti ymmärtää, monseigneur, että minä en pyydä sen parempaa; mutta minä en nyt enää tunne asemia ja olosuhteita. Bastiljissa ei puhuta valtiollisista asioista muiden kuin sotamiesten ja vanginvartijain kanssa, ja te ette voi kuvitellakaan, monseigneur, kuinka vähän nämä tietävät tapauksista. Minä olen aina herra de Bassompierren puolella, minä... Kuuluuhan kai hän vielä seitsemäntoista valtakunnanherran joukkoon?"

"Hän on kuollut, herraseni, ja se on suuri vahinko. Hän oli mies, joka oli kuningattarelleen uskollinen, ja hartaat apulaiset ovat harvinaisia."

"Sen uskon hiivatin hyvin!" tokaisi Rochefort. "Kun teillä on sellaisia, lähetätte te heidät Bastiljiin."

"Mutta toiselta puolen", huomautti Mazarin, "mikä todistaa hartaan kiintymyksen?"

"Toiminta", vastasi Rochefort.

"Niin, toiminta kyllä", toisti ministeri miettivästi, "mutta mistä tapaa mitään toiminnan miehiä?"

Rochefort pudisti päätänsä.

"Sellaisia ei koskaan puutu, monseigneur", vastasi hän; "te vain haette huonosti."

"Haenko minä huonosti? Mitä sillä tarkoitatte, hyvä herra de Rochefort? No, valaiskaahan minulle. Teidän on täytynyt oppia paljon tuttavallisista väleistänne kardinaali-vainajaan. Voi, hän oli kovin suuri mies!"

"Panisiko monseigneur pahakseen, jos ilmoittaisin teille erään siveellisen säännön?"

"Minäkö? En millään muotoa. Tiedättehän toki, että minulle voi sanoa kaikki. Minä koetan tehdä itseni rakastetuksi, en pelätyksi."

"No niin, monseigneur, vankihuoneeni seinään on naulalla piirretty eräs sananlasku."

"Miten se kuuluu?" kysyi Mazarin.

"Näin, monseigneur. *Millainen isäntä...*"

"Tunnen sananlaskun: ... *sellainen renki.*"

"Ei: sellainen *palvelija*. Sen pikku muutoksen ovat ne uskolliset miehet, joista äsken puhuin, tehneet yksityiseksi tyydytykseksi."

"No, mitä se sananlasku siis merkitsee?"

"Se merkitsee, että herra de Richelieu osasi tavata uskollisia palvelijoita, ja kymmenittäin."

"Hän, kaikkien tikarien maalitaulu! Hän, joka kaiken ikänsä väisteli häneen tähdättyjä iskuja!"

"Hänen onnistui kuitenkin väistää ne, vaikka ne olivat hyvinkin vaarallisia. Se johtui siitä, että jos hänellä oli kunnan vihollisia, oli hänellä kunnan ystäviäkin."

"Mutta juuri sitä minäkin vain haluan."

"Minä tunsin henkilöitä", jatkoi Rochefort, joka arveli nyt hetken tulleen d'Artagnanille antamansa lupauksen täyttämiseen, "minä tunsin henkilöitä, jotka oveluudellaan satakin kertaa johtivat kardinaalin terävän älyn harhateille, urheudellaan voittivat hänen henkivartijansa ja vakoojansa, henkilöitä, jotka ilman rahoja, tukea, luottoa pitelivät kruunua kruunatussa päässä ja saivat kardinaalin pyytämään armoa."

"Mutta nämä henkilöt, joista puhutte", huomautti kardinaali itsekseen hymyillen sille havainnolle, että Rochefort itsestään johtui siihen, mihin hän halusi vangin johtaa, "nämä henkilöt eivät olleet kiintyneet kardinaaliin, kun taistelivat häntä vastaan."

"Eivät kyllä, sillä silloin olisi heidät palkittu paremmin: mutta onnettomuudekseen olivat he uskollisia samalle kuningattarelle, jolle te vastikään halusitte palvelijoita."

"Mutta miten voitte te tietää tuon kaiken?"

"Tiedänhän vain, koska nuo henkilöt siihen aikaan olivat vihamiehiäni; koska he taistelivat minua vastaan; koska minä tein heille niin paljon pahaakin kuin kykenin; koska he pyrkivät maksamaan minulle samalla mitalla; koska muuan heistä, jonka kanssa olin erityisesti tekemisissä, antoi minulle miekanpiston seitsemisen vuotta takaperin; se oli kolmas, minkä sain samasta kädestä ... vanhan laskun kuittaus."

"Voi", huokasi Mazarin verrattomasti teeskennellen yksinkertaisuutta, "jospa minä tuntisin sellaisia miehiä!"

"Monseigneur, teillä on kuuden vuoden ajan ollut saatavissa eräs, jota te kuuden vuoden mittaan ette ole havainnut mihinkään kelvolliseksi."

"Kuka sitten?"

"Herra d'Artagnan."

"Tuo gascognelainen!" huudahti Mazarin oivallisesti teeskennellen kummastusta.

"Tuo gascognelainen on pelastanut kuningattaren ja saanut herra de Richelieun tunnustamaan olleensa oveluudessa, näppäryydessä ja valtiotaidossa vain koulupoika häneen verraten."

"Tosiaanko?"

"Niinkuin minulla on ollut kunnia sanoa teidän ylhäisyydellenne."

"Kertokaahan minulle siitä hiukan, hyvä herra de Rochefort."

"Se on hyvin vaikeata, monseigneur", virkkoi aatelismies hymyillen.

"Sitten kertookin hän sen minulle itse."

"Sitäpä epäilen, monseigneur."

"Ja minkätähden?"

"Syystä että salaisuus ei ole hänen; syystä että, kuten jo sanoin, se salaisuus kuuluu mahtavalle kuningattarelle."

"Ja sellaisen yrityksen hän suoritti yksinään?"

"Ei, monseigneur, hänellä oli kolme ystävää, kolme urheata ystävää auttajinaan, sellaisia urhoja, kuin te äsken toivottelitte itsellenne."

"Ja ne neljä miestä toimivat yhdessä, sanotte?"

"Niinkuin olisivat ne neljä olleet yksi, kuin olisi neljä sydäntä sykkinyt samassa povessa; ja mitä kaikkea ne neljä tekivätään!"

"Hyvä herra de Rochefort, te yllytätte tosiaan uteliaisuuttani sanomattomasti. Ettekö voisi kertoa minulle sitä juttua?"

"En, mutta voin kertoa teille sadun, todellisen haltiasadun, sen takaan, monseigneur."

"Kas, tehkäpä se, herra de Rochefort; minä pidän saduista."

"Te siis tahdotte, monseigneur?" sanoi Rochefort, yrittäen kardinaalin hienoista ja viekkaista kasvoista oivaltaa jotakin tarkoitusta.

"Niin."

"No hyvä, kulkaahan siis? Oli kerran kuningatar ... mahtava kuningatar, maailman suurimpiin kuuluvan valtakunnan hallitsijatar, jolle muuan suuri ministeri tahtoi paljon paha sentähden, että hän oli aikaisemmin yrittänyt parhaansa mukaan miellyttää häntä. Älkää tutkiko, monseigneur — te ette pystyisi arvaamaan kuka. Kaikki tapahtui aikaa ennen kuin te tulitte valtakuntaan, missä tämä kuningatar hallitsi. Saapuipa hoviin lähettiläs niin uljas, niin rikas ja komea, että kaikki naiset hullaantuivat häneen ja että kuningatar itsekin, epäilemättä tunnustukseksi siitä tavasta, jolla hän oli hoitanut valtion asioita, varomattomasti lahjoitti hänelle erään koristeen, niin erikoisen, ettei sitä voitu korvata. Koska tämä koriste oli tullut kuninkaalta, toimitti ministeri jälkimmäisen vaatimaan, että kuningattaren piti seuraavissa tanssiaisissa käyttää sitä koristetta. Minun ei ole tarvis mainita teille, monseigneur, että ministeri varmasta lähteestä tiesi koristeen joutuneen lähettilään mukana hyvin kauas meren taakse. Mahtava kuningatar oli hukassa, syvempään vajonnut kuin halvinkaan alamaisensa, sillä hän lankei koko suuruutensa korkeudesta."

"Niinkö!" virkahti Mazarin.

"No niin, monseigneur, neljä miestä päätti pelastaa hänet. Nämä neljä eivät olleet mitään ruhtinaita, mitään herttuaita, he eivät olleet isoisia eivätkä edes varakkaita: he olivat sotureita, joilla oli miehuullinen sydän, vankat käsivarret ja kelpo säilät. He lähtivät matkaan. Ministeri tiesi heidän aikeensa ja oli asettanut väkeänsä tolan varrelle estämään heitä pääsemästä perille. Lukuisat hyökkääjät saivatkin kolme heistä taistelukyvyttömiksi: mutta yksi ainoa saapui satamaan, surmasi tai haavoitti pidättelijänsä, purjehti meren yli ja toi koristeen takaisin suurelle kuningattarelle, joka siten kykeni määräpäivänä kiinnittämään sen olalleen, ja ministeri oli vähällä kukistua. Mitä sanotte sellaisesta piirteestä, monseigneur?"

"Suurenmoista!" virkkoi Mazarin mietteissään.

"No niin, tiedän kymmenen samanlaista."

Mazarin ei enää puhunut, hän aprikoitsi.

Kului viisi tai kuusi minuuttia.

"Te ette pyydä minulta sen enempää, monseigneur?" kysyi Rochefort.

"Kyllä vielä — sanottehan, että herra d'Artagnan oli yksi noista neljästä?"

"Hän johti koko yritystä."

"Ja kutka olivat ne toiset?"

"Monseigneur, sallikaa minun jättää heidän nimeämisensä herra d'Artagnanille. Ne olivat hänen ystäviään eivätkä minun; hänellä yksinään on vaikutusta heihin, ja minä en edes tunne heitä todellisilla nimillään."

"Te epäilette minua, herra de Rochefort. No niin, tahdon olla vilpiton loppuun asti; minä tarvitsen teitä, häntä, kaikkia."

"Alottakaamme siis minusta, monseigneur, koska olette haettanut minut ja minä nyt olen täällä; sitten voitte pitkittää heidän kanssaan. Älkää kummeksuko uteliaisuuttani; kun on istunut viisi vuotta vankilassa, tahtoo mielellään tietää seuraavan määräpaikkansa."

"Te, hyvä herra de Rochefort, saatte luottamusaseman; te lähdette Vincennesiin, missä herra de Beaufort istuu vankina; vartioitsette häntä oman valvontanne alaisena. No, mikä on vikana?"

"Te ehdotatte minulle mahdotonta", vastasi Rochefort pudistaen päätänsä, ja hänen katseensa ilmaisi pettymystä.

"Kuinka, mahdotontako! Miksi on se muka mahdotonta?"

"Siksi että herra de Beaufort on ystäviäni tai oikeammin minä hänen. Oletteko unohtanut, monseigneur, että hän meni minusta takuuseen kuningattarelle?"

"Herra de Beaufortista on sittemmin tullut valtion vihollinen."

"Paljon mahdollista, monseigneur, mutta kun minä en ole kuningas, kuningatar tai ministeri, ei hän ole minun viholliseni, enkä minä voi vastaanottaa tarjoustanne."

"Ja sitä sanotte kiintymykseksi? Kyllä on kaunista! Kiintymyksenne ei tuota teille suurtakaan pulaa, herra de Rochefort."

"Ja toisekseen, monseigneur", pitkitti Rochefort. "Käsittänette, että kun ihminen pääsee Bastiljista, joutuakseen Vincennesiin, hän vain vaihtaa vankilaa."

"Sanokaahan suoraan, että kuulutte herra de Beaufortin puolueeseen; se olisi teidän taholtanne vilpittömämpää."

"Monseigneur, minä olen niin kauan istunut telkien takana, että kuulun ainoastaan yhteen puolueeseen: vapaan ilman. Käyttäkää minua mihin hyvänsä muuhun, lähettäkää minut jollekin luottamusmatkalle, antakaa minulle joku tehtävä, joka vaatii toimellisuutta, mutta avoimilla teillä, jos mahdollista!"

"Hyvä herra de Rochefort", virkkoi Mazarin kömpelön leikkisällä sävyllään, "intonne haltioittaa teidät: luulette vielä olevanne nuori mies, kun sydämenne on säilynyt sellaisena; mutta voimanne pettäisivät. Uskokaa siis minua: te tarvitsette nyt lepoa. Hei, tänne joku!"

"Te ette siis päätä mitään minun suhteeni, monseigneur?"

"Päin vastoin, olen päättänyt."

Bernouin astui sisälle.

"Kutsukaa joku talonvartija", käski kardinaali, "ja jääkää luokseni", hän lisäsi ihan hiljaa.

Talonvartija saapui. Mazarin kyhäsi muutamia sanoja ja jätti kirjelmän hänelle; sitten lausui hän nyökäten:

"Hyvästi, herra de Rochefort!"

Rochefort kumarsi kunnioittavasti.

"Minä näen, monseigneur", hän sanoi, "että minut viedään takaisin Bastiljiin."

"Älykäs olettekin."

"Minä palaan sinne, monseigneur; mutta vakuutan teille vielä kerran, että olette väärässä, kun ette osaa käyttää minua."

"Teitä, vihollisten ystävää!"

"Minkä sille voi! Minut pitäisi suostuttaa vihollisten vihamieheksi."

"Luuletteko olevanne ainoa mahdollinen, herra de Rochefort? Uskokaa minua, kyllä minä löydän miehiä, jotka vetävät vertoja teille."

"Sitä toivotan teille, monseigneur."

"Hyvä on. Menkää, menkää! Teidän on muuten turha enää kirjoittaa minulle, herra de Rochefort; kirjeenne olisivat hukattua vaivaa."

"Olen kahmaissut kantajat tulesta toiselle", mutisi Rochefort peräytyessään, "ja jollei d'Artagnan ole tyytyväinen minuun, kun hetimiten kerron hänelle kaiken sen ylistelyn, mitä olen häneen tuhlannut, niin onpa häntä työläs miellyttää. Mutta mihin hittoon minut viedäänkään?"

Rochefort ohjattiinkin salaportaille, sallimatta hänen mennä eteishuoneen läpi, missä d'Artagnan odotti. Pihalla hän tapasi vaununsa ja neljä saattolaistansa, mutta turhaan etsi hän ystäväänsä.

— Ahaa! — tuumi Rochefort itsekseen; — tämäpä muuttaakin asiaa aikalaille, ja jos kaduilla on yhä yhtä runsaasti väkeä, niin koetamme todistaa Mazarinille, että me Jumalan kiitos kelpaamme vielä muuhunkin kuin vanginvartijaksi.

Ja hän hyppäsi vaunuihin niin keveästi kuin olisi hän ollut vasta viidenkolmatta ikäinen.

NELJÄS LUKU

Itävallan Anna kuudenviidettä vanhana

Jäätyään kahden kesken Bernouinin kanssa seisoivat Mazarin tovin mietteissään; hän tiesi paljon, muttei kuitenkaan vielä kylliksi. Mazarin juonitteli pelissä vääryyttä; sen piirteen on meille säilyttänyt Brienne: hän sanoi sitä etujensa käyttämiseksi. Hän päätti olla ryhtymättä otteeseen d'Artagnanin kanssa ennen kuin tunsivat hyvin kaikki vastustajansa kortit.

"Monseigneur ei kāske mitään?" kysyi Bernouin.

"Kyllä", vastasi Mazarin, "valaise minulle, menen kuningattaren luo."

Bernouin otti kynttilänjalan ja astui edellä.

Salainen käytävä johti Mazarinin työhuoneesta kuningattaren asuntoon; sitä myöten kulki kardinaali, voidakseen minä hetkenä hyvänsä käydä Itävallan Annan luona.

Kun Bernouin saapui makuuhuoneeseen, jonne käytävä vei, tapasi hän siellä rouva Beauvaisin. Hän ja Bernouin olivat tämän elähtäneen rakkauden likeisinä uskottuina. Rouva Beauvais otti ilmoittaakseen kardinaalin Itävallan Annalle, joka oli nuoren kuningas Ludvig XIV:n kanssa rukouskammiossaan.

Itävallan Anna istui isossa lepotuolissa, kyynänpää pöytään tuettuna ja pää käden varassa, ja katseli kuninkaallista lasta, joka lattiamatoilla loikoen selaili isoa kirjaa, silmäilläkseen taistelukuvia. Itävallan Anna oli kuningatar, joka osasi kuninkaallisella tavalla pitää ikävää; hän vietti toisinaan tuntikausia yksinään makuukamarissaan ja rukouskammiossaan lukematta tai rukoilematta.

Kirja, jolla kuningas leikkitteli, oli Quintus Curtius, jonka piirroksiset esittivät Aleksanteri Suuren urotöitä.

Rouva Beauvais näyttäisi rukouskammion ovella ja ilmoitti kardinaali Mazarinin.

Poika kohottausi toiselle polvelleen ja sanoi rypistynein silmäkulmin, äitiinsä katsoen:

"Minkätähden tulee hän noin, pyytämättä ensin puheille pääsyä?"

Itävallan Anna punehtui hiukan.

"On hyvin tärkeätä", selitti hän, "että pääministeri näinä aikoina voi millä tunnilla hyvänsä tulla kertomaan kuningattarelleen, mitä on tapahtumassa, herättämättä koko hovin uteliaisuutta tai aiheuttamatta huomautuksia."

"Mutta minä en luule, että herra de Richelieu tuli sisälle tuolla tavoin", intti järkähtämätön lapsi.

"Miten voit sinä muistaa, mitä herra de Richelieu teki? Sinä olit silloin liian nuori, tietääksesi sitä."

"En sitä muista, mutta olen kysynyt, ja minulle on sanottu niin."

"Kuka sinulle sitä on sanonut?" tiedusti Itävallan Anna, huonosti salaten tyytymättömyyttensä.

"Minä tiedän, että minun ei sovi milloinkaan nimetä henkilöitä, jotka vastaavat kysymyksiini", vastasi poika, "sillä muutoin en saisi enää koskaan kuulla mitään."

Samassa astui huoneeseen Mazarin. Kuningas nousi nyt ylös, otti kirjansa, löi sen kiinni ja vei pöydälle, jonka ääreen hän jäi seisomaan, pakottaakseen Mazarininkin pysymään siinä asennossa.

Mazarin tarkasti harjaantuneella katseellaan tätä kohtausta, josta hän näytti pyytävän selitystä edelliseen.

Hän kumarsi syvään kuningattarelle ja taivutti kunnioittavasti varttansa kuninkaallekin, joka vastasi siihen huolettomalla nyökkäyksellä; mutta äidin silmäys nuhteli häntä tästä sen ainaisen vihan purkauksesta, jota Ludvig XIV oli lapsuudestaan asti tuntenut kardinaalia kohtaan, ja hymyhuulin otti hän nyt vastaan ministerin tervehdyksen.

Itävallan Anna yritti Mazarinin kasvoista tutkia tämän odottamattoman käynnin syytä, sillä tavallisesti ei kardinaali pistäytynyt hänen luokseen ennen kuin kaikki olivat vetäytyneet pois.

Ministeri liikahdutti hiukan päätänsä, ja kuningatar virkkoi rouva Beauvaisiin kääntyen:

"Nyt on aika kuninkaan mennä makuulle; kutsukaa Laporte."

Kuningatar oli jo kahdesti tai kolmasti käskenyt nuoren Ludvigin poistua, mutta poika oli hartaasti pyytänyt saada viipyä; tällä kertaa ei hän kuitenkaan vastustanut sanallakaan, hän vain puraisi huultansa ja kalpeni.

Seuraavana hetkenä tuli Laporte.

Poika astui heti hänen luokseen syleilemättä äitiänsä.

"No, Ludvig", kysyi Anna, "minkätähden et syleile minua?"

"Minä luulin, että te olitte pahastuksissanne minulle, madame; osoitattehan minut pois."

"Minä en hädä sinua, mutta sinä olet vastikään ollut rokossa etkä ole vielä toipunut, minä pelkään, että liiallinen valvominen saattaa haitata vointiasi."

"Te ette niin suuresti pelännyt puolestani, kun tänään lähetitte minut Parlamenttitaloon julkaisemaan nuo ilkeät määräykset, joista kansa niin katkerasti napisee."

"Sire", kysyi Laporte antaakseen puheelle toisen käänteen, "kelle käskee teidän majesteettinne minun antaa kynttilän?"

"Kelle haluat, Laporte", vastasi poika, "kun et vain Mancinille", hän lisäsi kovalla äänellä.

Herra Mancini oli kardinaalin sisarenpoika, jonka Mazarin oli toimittanut kuninkaan saattueeseen; häneen Ludvig XIV oli siirtänyt osan siitä vihasta, jota ministeri oli hänessä herättänyt. Kuningas lähti syleilemättä äitiänsä ja hyvästelemättä kardinaalia.

"Oivallista", virkkoi Mazarin, "minä näen mielelläni, että hänen majesteettiansa opetetaan kammoamaan teeskentelyä."

"Kuinka niin?" kysyi kuningatar miltei pelokkaasti.

"Kuninkaan poistuminen ei nähdäkseni kaippaa mitään selityksiä. Hänen majesteettinsa ei muuten huoli peitellä, kuinka vähäistä suopeutta hän tuntee minua kohtaan, mikä ei silti estä minua olemasta hänen harras palvelijansa, kuten teidän majesteettiannekin palvelen."

"Antakaa hänelle anteeksi, kardinaali!" pyysi kuningatar, "hän on lapsi, joka ei vielä tiedä, kuinka suuressa kiittolisuudenvelassa hän on teille."

Kardinaali hymyili.

"Mutta", jatkoi kuningatar, "te varmaankin tulitte jonkun tärkeän asian vuoksi. Mitä on tekeillä?"

Mazarin istuutui tai pikemmin lyyhistyti tilavaan tuoliin ja vastasi raskasmielisen näköisenä:

"Niin, kaiken todennäköisyyden mukaan on meidän piankin pakko erota, jollette te johdu kiintymyksessänne minuun niin pitkälle, että seuraatte minua Italiaan."

"Miksi niin?" kysyi kuningatar.

"Koska, kuten sanotaan 'Tisbee'-oopperassa", virkkoi Mazarin:

"Maailma tahtoo vain, ett' ero meille koituisi!"

"Te laskette leikkiä, hyvä herra", sanoi kuningatar ja yritti jossakin määrin palautua entiseen arvokkuuteensa.

"Voi, en, madame!" väitti Mazarin, "minä en ollenkaan laske leikkiä. Pikemmin tekee mieleni itkeä, olkaa vakuutettu siitä, ja minulla on todellista aihetta siihen, sillä muistakaa toki, mitä sanoin:

"Maailma tahtoo vain, ett' ero meille koituisi'

"Ja kun te kuulutte maailmaan, tahdon sanoa, että tekin hylkääte minut."

"Kardinaali!"

"No, hyvä Jumala! Enkö nähnyt teidän äskettäin peräti herttaisesti hymyilevän Orleansin herttualle tai oikeammin sille, mitä hän sanoi teille!"

"Mitä hän sitten sanoi?"

"Hän sanoi teille, madame: 'Juuri teidän Mazarininne se on loukkauskivenä; jos vain hän joutuu pois, niin kaikki käy hyvin.'"

"Mitä tahtoisitte minun tekevän?"

"Minusta tuntuu, madame, että kun te olette kuningatar..."

"Kaunista kuninkaallisuutta, kun on riippuvainen Palais-Royalin kehoimmastakin musteentuhrijasta tai valtakunnan vähäpätöisimmästä aatelismiehestä!"

"Te olette kuitenkin kyllin mahtava voidaksenne häätää luotanne ne, jotka ovat teille vastenmielisiä."

"Toisin sanoen teille vastenmielisiä, kardinaali", vastasi kuningatar.

"Minulle?"

"Niin juuri. Kuka eroitti rouva de Chevreusen, jota edellisen hallituksen aikana vainottiin kaksitoista vuotta?"

"Se juonittelija tahtoi minua vastaan pitkittää vehkeitä, joiden maalitauluna oli ensin herra de Richelieu."

"Kuka eroitti rouva de Hautefortin, ystävättären, joka oli minuun niin kiintynyt, että kieltäysi kuninkaan suosiosta, säilyttääkseen minun suojelukseni?"

"Tekopyhä olento, joka teitä riisuessaan joka ilta hoki, että te syöksitte sielunne turmioon, jos rakastitte pappia, ikäänkuin ihminen olisi siliä pappi, että hän on kardinaali."

"Kuka vangitutti herra de Beaufortin?"

"Se rauhaton sielu ei puhellut sen vähemmästä kuin minun murhauttamisestani."

"Näette nyt, kardinaali", huomautti kuningatar, "että teidän vihollisenne ovat minunkin."

"Siinä ei ole kylliksi, madame: teidän ystävienne pitäisi olla minunkin."

"Minun ystäväieni!" Kuningatar pudisti päätänsä. "Voi, sellaisia ei minulla ole enää ainoatakaan!"

"Kuinka? Eikö teillä ole mitään ystäviä onnen päivinä, kun teillä kuitenkin oli niitä vastoinkäymisten aikana?"

"Ei, syystä että minä onnen päivinä unohdin ne ystävät, monsieur; syystä että minä menettelin kuningatar Marie dei Medicin tavoin, joka ensimmäisestä maanpaostaan palattuansa halveksi kaikkia, jotka olivat kärsineet hänen tähtensä, ja toistamiseen karkoitettuna kuoli Kölnissä, kaikkien hylkäämänä, poikansakin, koska koko maailma vuorostaan halveksi häntä."

"No niin", virkkoi Mazarin, "eikö vielä voisi hyvittää vääryyttä? Etsikää ystävienne joukosta, vanhimpien ystävienne."

"Mitä tahdotte sanoa, monsieur?"

"En mitään muuta kuin mitä sanon: etsikää!"

"Voi, minä katselen turhaan ympärilleni, minulla ei enää ole mitään vaikutusvaltaa kehenkään. Monsieuria[9] johtaa nyt kuten aina hänen suosikkinsa. Eilen se oli Choisy, tänään se on La Rivière, huomenna siksi tulee joku muu. Hänen korkeuttaan prinssiä johtaa rouva de Longueville, jota itseänsä johtaa hänen rakastajansa, Marcillacin ruhtinas. Herra Contia johtaa koadjutori, jota vuorostaan johtaa rouva de Guémenée."

"Minä en pyydäkään, madame, teitä etsimään nykyisten, vaan entisten ystävienne joukosta."

"Entisten ystävieni?" kertasi kuningatar.

"Niin, entisten ystävienne joukosta, niiden, jotka tukivat teitä taistelussa Richelieun herttuaa vastaan, vieläpä auttoivat teitä voittamaan hänet."

— Mihin hän sillä tähtää? — ihmetteli kuningatar itsekseen, levottomasti silmäillen kardinaalia.

"Niin", pitkitti jälkimmäinen, "erityisissä tilanteissa on teidän majesteettinne luonteenomaisen terävä-älälyisyyden ja sukkeluuden onnistunut tehdä tyhjiksi tuon vastustajan hyökkäykset ystävienne avulla."

"Minä olen kärsinyt", sanoi kuningatar, "siinä kaikki."

"Niin", vastasi Mazarin, "niinkuin naiset kärsivät, — kostaakseen. Mutta käykäämme asiaan! Tunnetteko herra de Rochefortia?"

"Herra de Rochefort ei ollut ystäviäni", muistutti kuningatar, "vaan päin vastoin katkerimpia vihamiehiäni, kardinaalin uskollisimpia apureita. Luulin teidän tietävän sen."

"Tiedän sen niin hyvin", vastasi Mazarin, "että me olemme toimittaneet hänet Bastiljiin."

"Onko hän päässyt ulos sieltä?" kysyi kuningatar.

"Ei, olkaa huolelta, hän on vielä siellä; mainitsinkin hänet vain johtuakseni erääseen toiseen. Tunnetteko herra d'Artagnania?" jatkoi Mazarin, katsoen tiukasti kuningatararta kasvoihin.

Itävallan Anna tunsi survaisun syvällä sydämessään.

— Olisikohan gascognelainen ollut varomaton? — jupisi hän itsekseen.

Sitten hän lisäsi ääneen:

"D'Artagnaniako? Malttakaahan — kyllä, nimi on minulle tosiaan tuttu D'Artagnan, muskettisoturi, joka rakasti erästä hovinaistani, viatonta poloista, joka kuoli myrkytettynä minun tähteni."

"Siinäkö kaikki?" kysyi Mazarin.

Kuningatar silmäili kardinaalia kummeksuen.

"Mutta, monsieur", virkkoi hän, "luulenpa teidän tahtovan toimittaa minun kanssani kuulustelun?"

"Jolloin te joka tapauksessa", huomautti Mazarin ainiaan pehmoisella äänellään ja ikuinen hymynsä huulillaan, "vastaatte ainoastaan mielenne mukaan."

"Selittäkää tarkoituksenne selvemmin, monsieur, niin minäkin annan valaisevampia vastauksia", pyysi kuningatar alkaen käydä kärsimättömäksi.

"No niin, madame", sanoi Mazarin kumartaen, "minä toivoisin teidän jakavan kanssani ystäväenne, niinkuin minä olen tehnyt teidät osalliseksi siitä pikku uuterruudesta ja kyvystä, mitä kaitseminen on

minulle suonut. Asemamme on pulmallinen; meidän täytyy ryhtyä voimakkaihin toimenpiteisiin."

"Taaskin!" sanoi kuningatar; "minä luulin, että asia oli ratkaistu herra de Beaufortin poistamisella."

"Niin, te näitte ainoastaan vuolteen, joka uhkasi kukistaa kaikki; te ette tarkannut tyyntä vettä. Meillä on Ranskassa kuitenkin sananlasku tyyneestä vedestä."

"Edelleen", pyysi kuningatar.

"No niin", jatkoi Mazarin, "minua häpäisevät joka päivä teidän prinssinne ja arvonimillä mahtailevat lakeijanne, nuo automaatit, jotka eivät näe, että minä pitelen heidän lankansa päästä, eivätkä minun kärsivällisen totisuuteni verhosta huomaa ärsytetyn miehen ivanaurua, kun tämä on itseksensä vannonut voittavansa heidät vielä. On totta, että me olemme vangituttaneet herra de Beaufortin, mutta hän oli vähimmin vaarallinen niistä kaikista; on jäljellä hänen ylhäisyytensä prinssi..."

"Rocroyn voittaja! Ajatteletteko tosiaan sitä?"

"Kyllä, madame, ja varsin usein; mutta *patienza*, kuten me italialaiset sanomme. Ja Condén lisäksi on olemassa Orleansin herttua."

"Mitä sanottekaan? Ensimmäinen täysiverinen prinssi, kuninkaan setä!"

"Ei ensimmäinen prinssi, ei kuninkaan setä, vaan keho kapinoitsija, joka edellisen hallituksen aikana oikullisen, kummallisen luonteensa yllyttämänä, viheliäisen ikävystymisen ja kurjan kunnianhimon hivuttamana, kateellisena kaikelle, mikä kunnon ja miehuuden puolesta voitti hänet, katkeroituneena siitä, että hän ei ollut mitään, vaikka tekeysi kaikkien ilkeitten huhujen kaiuksi, kaikkien juonien sieluksi, kiihoitti salaliittoihin rehellisiä miehiä, jotka yksinkertaisuudessaan uskoivat kuninkaallisen henkilön vakuutuksia, ja sitten kielsi heidät, kun he astuivat mestauslavalle! Ei ensimmäinen prinssi, ei kuninkaan setä, sanon vielä kerran, vaan Chalaisin, Montmorencyn ja Cinq-Marsin murhaaja, joka nyt parhaillaan yrittää samaa peliä ja luulee voittavansa otteen, kun on saanut toisen vastapelaajan, joka ei uhkaile, vaan hymyilee. Mutta hän pettyy: hän tulee menettäneeksi herra de Richelieun menettämällä, ja minun etuni mukaista ei ole jättää kuningattaren luo tätä riidansiementä, jolla kardinaali-vainaja kahdenkymmenen vuoden mittaan kuohutteli kuninkaan sappea."

Anna punehtui ja kätki kasvonsa käsiin.

"En tahdo nöyryyttää teidän majesteettianne", pitkitti Mazarin tyynemmin, mutta harvinaisen lujasti; "minä tahdon, että kuningatarta kunnioitetaan ja hänen ministeriään samaten, koska minä kaikkien silmissä olen vain ministeri. Teidän majesteettinne tietää itse, että minä en ole Italiasta tullut pelinukke, kuten monet sanovat. Koko maailman täytyy johtua käsittämään se."

"No niin, mitä pitää minun siis tehdä?" kysyi Itävallan Anna tuon hallitsevan äänen lannistamana.

"Teidän on yritettävä muistaa niiden uskollisten ja hartaitten miesten nimet, jotka herra de Richelieun vastarinnasta huolimatta matkustivat meren yli, jättäen verijälkiä taipaleelleen, tuodakseen teidän majesteettilenne takaisin erään koristeen, jonka olitte lahjoittanut Buckinghamille."

Anna nousi majesteetillisena ja kiihtyneenä kuin olisi teräsjoustin ponnahtuttanut hänet seisaalle ja silmäili kardinaalia sillä ylpeällä ja arvokkaalla sävyllä, joka oli antanut hänelle peräti suuren vallan varhaisempina vuosina.

"Te loukkaatte minua, monsieur!" hän sanoi.

"Minä tahdon", jatkoi Mazarin lopettaen lauseen, jonka kuningatar oli kuohahduksellaan keskeyttänyt, "minä tahdon, että te tänään teette puolisonne puolesta, mitä silloin teitte rakastajanne tähden."

"Taaskin se panettelu!" huudahti kuningatar. "Minä luulin sen toki täydellisesti unohtuneeksi, sillä tähän asti olette säästänyt minut siitä; mutta nyt tekin sen toistatte. Sen parempi, sillä nyt saamme tilaisuuden käsitellä tätä asiaa keskenämme, ja kerrassaan loppuun saakka, ymmärrättekö?"

"Mutta, madame", sanoi Mazarin tuota palautunutta voimakkuutta ihmetellen, "minä en pyydä teitä sanomaan kaikkea."

"Mutta minä tahdon sanoa teille kaikki", vastasi Itävallan Anna. "Kuulkaa siis. Sanonpa teille, että siihen aikaan oli tosiaankin neljä harrasta sydäntä, neljä rehellistä sielua, neljä uskollista miekkaa, jotka pelastivat enemmän kuin henkeni, pelastaen kunniani."

"Vai niin, te tunnustatte sen!" virkahti Mazarin.

"Ainoastaan rikollistenko kunniaa siis voidaan vaarantaa, ja eikö usein etenkin naista voi häväistä ulkonaisten seikkain todistus? Niin, asianhaarat osuivat minua vastaan, olin joutumaisillani häpeään, ja kuitenkin vannon..."

Kuningatar haki jotakin pyhää esinettä, tehdäkseen sen varassa valansa; hän otti seinäverhon peittämästä kaapista pienen ruusupuisen, hopealla silatun lippaan, asetti sen alttarille ja jatkoi:

"Minä vannon kautta näiden pyhien jäännösten: rakastin Buckinghamia, mutta Buckingham ei ollut rakastajani."

"Ja mitä ovat pyhainjäännökset, joiden kautta vannotte, madame?" tiedusti Mazarin hymyillen, "sillä huomautanpa teille, että minä roomalaisena olen epäuskoinen: on monenlaisia pyhainjäännöksiä."

Kuningatar otti kaulastaan pienen kulta-avaimen ja ojensi sen kardinaalille.

"Avatkaa, monsieur", hän sanoi, "ja katsokaa itse."

Kummastuneena otti Mazarin avaimen ja avasi lippaan, josta hän löysi ainoastaan ruostuneen tikarin ja kaksi kirjettä, havaiten toisen näistä veren tahriseksi.

"Mitä tämä on?" kysyi Mazarin.

"Niin, monsieur, mitä tämä on?" sanoi Itävallan Anna, majesteetillisesti ojentaessaan avattua lipasta kohti käsivarren, joka oli vuosien uhallalla säilyttänyt täydellisen kauneutensa. "Sanon sen teille. Nämä kaksi kirjettä ovat ainoat, mitä olen koskaan lähettänyt hänelle. Tämä veitsi on se, jolla Felton murhasi hänet. Lukekaa kirjeet, monsieur, niin näette, olenko vakuuttanut väärin."

Sen sijaan että olisi saamallaan luvalla tarkastanut kirjeet otti Mazarin luonnollisen tunteen vaikutuksesta tikarin, jonka kuoleva Buckingham oli temmannut haavastaan ja Laporten mukana lähettänyt kuningattarelle. Terä oli aivan syöpyntynyt, sillä veri oli muuttunut ruosteeksi, ja tovin silmäiltyään sitä, jollaikaa kuningatar oli käynyt valkeaksi kuin nojanaan olleen alttarin liinaverho, laski kardinaali sen takaisin lippaaseen väkisinkin värähtäen.

"Hyvä, madame", hän sanoi, "minä uskon valaanne."

"Ei, ei, lukekaa!" tiukkasi kuningatar rypistynein silmäkulmin; "lukekaa, minä tahdon, minä käsken, jotta päätökseni mukaisesti kaikki loppuisi tähän kertaan, teidän enää uudistamattanne tätä puheenaihetta. Luuletteko", hän lisäsi kamalasti hymyillen, "että minun tekee mieleni availa tätä lipasta joka kerta, kun minua jälleen syyttelisitte?"

Tämän tarmokkuuden taivuttamana totteli Mazarin melkein koneellisesti ja luki molemmat kirjeet. Toinen oli se, jossa kuningatar pyysi timantteja takaisin Buckinghamilta ja jonka d'Artagnan oli tuonut perille juuri parahiksi; toisen oli Laporte liian myöhään saanut jätetyksi herttualle, kun kuningatar tahtoi ilmoittaa hänelle, että hänet aiottiin murhata.

"Hyvä on, madame", virkkoi Mazarin, "siitä ei ole sen enempää puhumista."

"Kyllä, monsieur", sanoi kuningatar sulkien lippaan ja laskien kätensä sen päälle; "minulla on hiukan lisättävää, nimittäin, että olen aina ollut kiittämätön noita miehiä kohtaan, jotka pelastivat minut ja tekivät kaikkensa hänen pelastuksekseni, ja että minä en ole äsken mainitsemaellenne miehuulliselle d'Artagnanille antanut muuta kuin käteni suudeltavaksi ja tämän timantin."

Kuningatar ojensi kauniin kätensä kardinaalia kohti ja osoitti hänelle harvinaisen kaunista jalokiveä, joka välkkyi hänen sormessaan.

"Hän möi sen, mikäli olen kuullut, tilapäisessä rahapulassa", jatkoi hän, "möi sen taasenkin pelastaakseen minut, sillä se tapahtui sanansaattajan lähettämiseksi herttuan luo varoittamaan häntä aiotusta murhasta."

"D'Artagnan siis tiesi sen?"

"Hän tiesi kaikki. Miten hän siinä menetteli, se on minulle tuntematonta. Mutta varmaa on, että hän möi sormuksen herra Desessartsille, jonka sormessa näin sen ja jolta sitten ostin sen takaisin; tämä timantti kuitenkin kuuluu hänelle, monsieur: antakaa se siis takaisin minun puolestani, ja koska teillä onneksenne on sellainen mies lähellänne, niin koettakaa käyttää häntä."

"Kiitos, madame", sanoi Mazarin, "noudataan neuvoanne."

"Ja nyt", virkkoi kuningatar kuin liikutuksen valtaamana, "onko teillä mitään muuta kysyttävää minulta?"

"Ei mitään, madame", vastasi kardinaali hellivimmällä äänellään; "anon ainoastaan, että annatte minulle anteeksi kohtuuttomat epäluuloni, mutta minä rakastan teitä niin suuresti, ettei ole hämmästyttävää, jos olen mustasukkainen menneisyydellekin."

Selittämätön hymy vilahti kuningattaren huulilla.

"No niin, monsieur", hän sanoi, "jollei teillä ole muuta pyydettyä minulta, niin jättäkää minut; teidän tulee käsittää, että minä tällaisen kohtauksen jälkeen haluan olla yksinäni."

Mazarin kumarsi.

"Minä vetäydyn pois, madame", hän sanoi; "sallitteko minun tulla takaisin?"

"Kyllä, mutta vasta huomenna; ei ole liikaa pidättää se aika tointumiseeni."

Kardinaali tarttui kuningattaren käteen, suuteli sitä kohteliaasti ja lähti.

Tuskin oli hän poissa, kun kuningatar astui poikansa huoneeseen ja kysyi Laportelta, oliko kuningas mennyt makuulle. Laporte viittasi kädellään nukkuvaan lapseen.

Itävallan Anna nousi ylös porrasaskelmia vuoteen ääreeseen, lähensi huulensa pojan rypistyneelle otsalle ja suuteli sitä hiljaisesti; sitten hän peräytyi yhtä äänettömästi kuin oli tullutkin, huomauttaen kamaripalvelijalle ainoastaan:

"Yrittäkähän, hyvä Laporte, saada kuningas esiintymään ystävällisemmin kardinaalia kohtaan, jolle sekä hän että minä olemme suuressa kiitollisuudenvelassa."

VIIDES LUKU

Gascognelainen ja italialainen

Sillävälän oli kardinaali palannut työhuoneeseensa, jonka ovella Bernouin valvoi; hän kysyi tältä, oliko mitään uutta tapahtunut, mitään tietoja tullut ulkoapäin. Vastattuaan kieltävästi sai palvelija viittauksen poistua.

Jäätyään yksikseen avasi kardinaali käytävän oven ja siirtyi sitten eteishuoneeseen. D'Artagnan nukkui väsyneenä lavitsalla.

"Herra d'Artagnan!" virkkoi hän hiljaa.

D'Artagnan ei hievahtanut.

"Herra d'Artagnan!" virkkoi hän kovemmin.

D'Artagnan nukkui yhä.

Kardinaali astui hänen luokseen ja kosketti hänen olkapäätänsä sormenpäällä.

Tällä kertaa hätkähti d'Artagnan, havahtui ja kavahti heti jaloilleen kuin aseissa oleva soturi.

"Tässä olen", hän sanoi, "kuka kutsuu minua?"

"Minä", vastasi Mazarin mitä leppeimmin hymyillen.

"Pyydän anteeksi teidän ylhäisyydeltänne", puolustausi d'Artagnan, "mutta minä olin niin väsyksissä..."

"Älkää pyytäkö anteeksi, monsieur", keskeytti Mazarin, "sillä te olette uuvuttanut itsenne minun palveluksessani."

D'Artagnan ihmetteli ministerin armollista sävyä.

— Kas, kas! — tuumi hän; — pitääkö siis paikkansa se sananlasku, että onni tulee nukkuessa?

"Seuratkaa minua, monsieur!" käski Mazarin.

— Vai niin, — päätteli d'Artagnan, — Rochefort on siis pitänyt sanansa; mutta mihin hornaan hän on kadonnut?

Ja hän tirkisteli työhuoneen syrjäisimpiinkin soppiin, mutta Rochefortia ei näkynyt.

"Herra d'Artagnan", aloitti Mazarin istuutuen mukavaan asentoon lepotuolissa, "te olette minusta aina näyttäneet urhealta ja ritarilliselta mieheltä."

— Paljon mahdollista, — ajatteli d'Artagnan, — mutta kylläpä hän on viivytellyt sanomasta sitä minulle.

Se ei kuitenkaan estänyt häntä kumartamasta lattiaan asti vastaukseksi Mazarinin kohteliaisuuteen.

"No niin", jatkoi Mazarin, "hetki on nyt tullut lahjojenne ja miehuutenne käyttämiseen."

Upseerin silmissä leimahti ilon välähdys, joka kuitenkin heti sammui, sillä hän ei tiennyt, mihin Mazarin tähtäsi.

"Käskekää, monseigneur!" sanoi hän, "olen valmis tottelemaan teidän ylhäisyyttäanne."

"Herra d'Artagnan", pitkitti Mazarin, "te olette edellisen hallituksen aikana suorittanut erityisiä urotoita..."

"Teidän ylhäisyytenne on liian armollinen muistaessanne... On totta, totta, että minulla oli paljon menestystä sodassa."

"En puhu sotaisesta kunnostautumisestanne", huomautti Mazarin, "sillä vaikka se herätti melkoista huomiota, voittivat sen muut saavutuksenne."

D'Artagnan tekeytyi kummastuneeksi.

"No", virkkoi Mazarin, "te ette vastaa?"

"Minä odotan", sanoi d'Artagnan, "että monseigneur selittää, mitä saavutuksia tarkoitatte."

"Puhun tuosta seikkailusta ... oh, te kyllä tiedätte, mihin viittaa."

"Valitettavasti en, monseigneur", vastasi d'Artagnan ihmeissään.

"Te olette vaitelias; sen parempi! Tarkoitan kuningattaren timanttiselkkausta, matkaa, jonka teitte kolmen ystävänne kanssa."

— Kas, kas! — ajatteli gascognelainen, — onkohan siinä ansa? Täytyy olla varuillaan.

Ja hän antoi kasvoilleen niin vilpitöntä hämmästyystä kuvastavan ilmeen, että sitä olisivat kadehtineet Mondori ja Bellerose, sen ajan etevimmät näyttelijät.

"Mainiota!" kehui Mazarin nauraen; "erinomaista! Minulle on syystä suositeltu teitä miehenä, jota kaipasin. No, sanokaahan, mitä tekisitte hyväkseni?"

"Kaikkea, mitä teidän ylhäisyytenne käskee", vastasi d'Artagnan.

"Tekisittekö minun puolestani, mitä entiseen aikaan teitte kuningattaren tähden?"

— Varmastikin, — virkkoi d'Artagnan itsekseen, — tahtoo hän urkkia minulta jotakin; yrittäköönhän. Eihän tämä toki ole Richelieuta ovelampi, hiisi viekөөn!... "Kuningattaren tähden, monseigneur? En ymmärrä."

"Te ette ymmärrä, että minä tarvitsen teitä ja kolmea ystävääänne?"

"Mitä ystäviäni, monseigneur?"

"Kolmea entistä ystävääänne."

"Entiseen aikaan, monseigneur", vastasi d'Artagnan, "ei minulla ollut ainoastaan kolmea ystävää, vaan viisikymmentä. Kaksikymmenvuotias sanoo koko ihmiskuntaa ystäväkseen."

"Hyvä, hyvä, herra luutnantti!" tuumi Mazarin; "vaiteliaisuus on kaunis ominaisuus, mutta tänään voisitte kenties joutua katumaan liiallista varovaisuutta."

"Monseigneur, Pythagoras velvoitti oppilaansa viiden vuoden puhumattomuuteen, jotta he osaisivat vaieta."

"Mutta te olette ollut kaksikymmentä vuotta puhumattomana, monsieur, siis viittätoista vuotta pitempään kuin pythagoralainen viisaustieteilijä, ja se tuntuu minusta jo riittävältä. Puhukaa siis nyt, kun kuningatar itse vapauttaa teidät valastanne."

"Kuningatar!" äännähti d'Artagnan, ja hänen kummastuksensa ei tällä kertaa ollut teeskennelty.

"Niin, kuningatar; ja todistukseksi siitä, että puhun teille hänen nimessään, pyysi hän minua näyttämään teille tätä timanttia, jonka hän väittää teidän tuntevan, ostettuaan sen takaisin herra Desessartsilta."

Mazarin ojensi kätensä upseeria kohti; tämä huokasi tuntiessaan sormuksen, jonka oli Kaupungintalon tanssiaisiltana saanut kuningattarelta.

"Se on totta", myönsi d'Artagnan; "tunnen tuon timantin, joka on ollut kuningattaren oma."

"Näette siis, että minä puhun hänen nimessään. Vastatkaa minulle siis, esittämättä enää huvinäytelmää. Olen jo sanonut ja toistan sen, että asia koskee teidän onneanne."

"Totisesti, monseigneur, kaipaankin jo kipeästi onnea. Teidän ylhäisyytenne on unohtanut minut niin pitkäksi aikaa!"

"Se korvautuu viikossa. Te olette siis käytettävissäni, mutta missä ovat ystävämme?"

"Sitä en tiedä, monseigneur."

"Kuinka, ette tiedä?"

"En; siitä on pitkä aika, kun erosimme, sillä kaikki kolme jättivät sotapalveluksen."

"Mutta mistä löydätte heidät jälleen?"

"Sieltä missä he vain ovat. Olkoon se minun huolenani."

"Hyvä! Ehtonne?"

"Rahaa, monseigneur, niin paljon kuin yrityksiimme tarvitaan. Muistan liiankin hyvin, kuinka usein meillä tuli vastuksia rahapulasta, ja ilman tuota timanttia, joka minun oli pakko myydä, olisimmekin jääneet taipaleelle."

"Hitto! Rahaa, ja paljon!" tuskastui Mazarin; "mitä te latelettekin, herra luutnantti? Ettekö tiedä, että kuninkaan kirstuissa ei ole rahaa?"

"Tehkää siis kuten minä, monseigneur, myykää kruunun jalokivet. Uskokaa minua, älkäämme tinkikö; vähäisillä varoilla onnistuvat kehnosti suuret asiat."

"No niin", taipui Mazarin, "yritämmepä tyydyttää teitä."

— Richelieu, — ajatteli d'Artagnan, — olisi jo antanut minulle viisisataa pistolia käsirahoiksi.

"Lupaatte siis palvella minua?"

"Niin, jos ystäväni tulevat mukaan."

"Mutta jos he kieltäytyvät, niin voinenhan silti luottaa teihin?"

"Yksinäni en ole milloinkaan toimittanut mitään tärkeätä", sanoi d'Artagnan päätänsä pudistaen.

"Lähtekää siis etsimään heitä."

"Mitä esitän heille suostuttaakseni heidät palvelemaan teidän ylhäisyyttänne?"

"Tunnette heidät paremmin kuin minä. Lupaillette kunkin luonteen mukaan."

"Mitä saan luvata?"

"Että jos he palvelevat minua niinkuin avustivat kuningatarta osoitan tunnustustani suurenmoisesti."

"Mitä on meidän siis tehtävä?"

"Kaikkea, koska näytte kaikkeen pystyvän."

"Monseigneur, kun ihmisellä on luottamusta toisiin ja hän tahtoo näissä vastavuoroon herättää luottamusta, valaisee hän tarkoitusperiänsä paremmin kuin teidän ylhäisyytenne."

"Olkaa huoletta", vastasi Mazarin, "kun tulee toiminnan hetki, saatte kuulla kaikki ajatukseni."

"Ja siihen asti?"

"Odotatte ja haette esille ystävänne."

"Monseigneur, he kenties eivät ole Pariisissa, niin, se on luultavaakin; minun on silloin matkusteltava. Olen vain ruti köyhä muskettiluutnantti, ja matkat maksavat."

"Ei ole tarkoituksenani", arkaili Mazarin, "että te esiintyisitte kovinkaan komeasti; suunnitelmani vaativat salaperäisyyttä, joka ei salli suurtakaan varustelua."

"Kuitenkaan, monseigneur, en voi matkustaa palkallani, koska se on maksamatta kolmelta kuukaudelta; myöskään en saa kustannetuksi kulujani säästöillä, kun olen kaksikolmatta vuotta palvellessani kerännyt ainoastaan velkoja."

Mazarin seisoi hetkisen mietteissään, niinkuin olisi hänen sielussaan ollut raju taistelu käymässä; sitten astui hän kolmella lukolla lujitetun kaapin luo, otti sieltä pussosen ja virkkoi huoahtaen, pariin kolmeen kertaan punnittuaan sitä kädessään ennen kuin luovutti sen d'Artagnanille:

"Ottakaa siis tämä; siinä on matkarahat."

— Jos ne ovat espanjalaisia dubloneja tai kulta-écuitäkään, — ajatteli d'Artagnan, — niin voimmepa toistekin tehdä kauppoja keskenämme.

Hän kumarsi kardinaalille ja työnsi massin avaraan taskuunsa.

"No niin, asia on siis valmiiksi puhuttu", aloitti kardinaali jälleen, "te lähdette matkoille..."

"Niin, monseigneur."

"Kirjoittakaa minulle joka päivä, saadakseni tietoja neuvottelujen kulusta."

"Sitä en lyö laimin, monseigneur."

"Hyvä on. Minkä nimisiä muuten ovatkaan ystävänne?"

"Minkäkö nimisiä?" kertasi d'Artagnan hieman levottomasti.

"Niin; teidän etsiessänne omasta puolestanne tiedustelen minäkin, ja kenties saan kuulla jotakin."

"Kreivi de la Fère, jolla oli nimityksenään Atos; herra du Vallon, joka oli omaksunut Portoksen nimen, ja ritari d'Herblay, nykyisin abbé d'Herblay, tavallisessa puhuttelussa Aramis."

Kardinaali hymyili.

"Nuoria aatelisjunnkareita", hän sanoi, "jotka olivat salanimillä yhtyneet muskettiväkeen, jotteivät olisi vaarantaneet sukunimiänsä. Pitkät miekat, mutta tyhjat kukkarot; tuttu juttu."

"Jos Jumala sallii, että ne miekat paljastetaan teidän ylhäisyytenne palveluksessa", huomautti d'Artagnan, "rohkenen lausua sen toivomuksen, että monseigneurin kukkaro vuorostaan kevenisi ja heidän täytyisi, sillä noiden kolmen miehen ja minun avullamme kykenee teidän ylhäisyytenne mullistelemaan koko Ranskan ja vieläpä Euroopan, jos näette hyväksi."

"Nuo gascognelaiset", sanoi Mazarin nauraen, "vastaavat melkein italialaisia kerskunnassa."

"Joka tapauksessa", tokaisi d'Artagnan hymyillen yhtä hilpeästi kuin kardinaalikin, "ovat he pätevämpiä miekkamiehiä."

Ja hän poistui pyydettyään lomaa, joka hänelle heti myönnettiin; Mazarin itse vahvisti valtuutuksen allekirjoituksellaan.

Tuskin oli hän päässyt ulos, kun lähestyi pihalla palavaa lyhtyä ja vilkaisi kiireisesti massiin.

"Hopea-écuitä!" tuhahti hän halveksivasti; "sen aavistinkin. Voi, Mazarin, Mazarin, sinä et luota minuun! Sen pahempi! Se tuottaa sinulle onnettomuutta!"

Sillävälin kardinaali hykerteli käsiään.

"Sata pistolia", jupisi hän, "sata pistolia! Sadasta pistolista olen saanut haltuuni salaisuuden, josta herra de Richelieu olisi maksanut kaksikymmentätuhatta écu'ta, — puhumattakaan tästä timantista", lisäsi hän luoden helliviä silmäyksiä sormukseen, jonka hän oli pitänyt, luovuttamatta sitä d'Artagnanille, "puhumattakaan tästä timantista, joka on arvoltaan vähintään kymmenen tuhatta livreä."

Ja kardinaali meni makuuhuoneeseensa peräti hyvillä mielin tästä illasta, joka oli hänelle tuottanut niin hauskoja tuloksia. Hän asetti sormuksen lippaaseen, joka sisälsi kaikenlaisia jalokiviä, sillä kardinaali oli viehätynyt sellaisiin koruihin, ja kutsui Bernouinin riisujakseen, sen enempää välittämättä melusta, jota puuskahtuksin tunkeusi ikkunain läpi, tai kiväärinlaukauksista, joita vielä kajahteli kaupungilla, vaikka kello jo kävi kahtatoista.

Sillaikaa samosi d'Artagnan Tiquetonne-kadulle, jonka varrella hän asui la Chevrete-hotellissa.

Lienee paikallaan huomauttaa muutamain sanoin, miten d'Artagnan oli tullut valinneeksi tämän asunnon.

KUODES LUKU

D'Artagnan neljänkymmenen ikäisenä

Voi, paljon oli sattunut tapauksia ja varsinkin kulunut vuosia siitä asti, kun *Kolmen muskettisoturin* romaanissa jätimme d'Artagnanin Fossoyeurs-kadun n:o 12:een.

D'Artagnan oli kyllä ottanut osaa tapauksiin, mutta nämä eivät olleet kääntyneet hänelle suotuisiksi. Niin kauan kuin oli ystäviensä ympäröimänä, hän säilytti nuorekkuutensa ja runollisen elämänskatsomuksensa; hän oli noita hienoja ja joustavia luonteita, joihin helposti sulautuu muiden ominaisuuksia. Atos antoi hänelle arvokkuuttansa, Portos ravakkuuttansa, Aramis soreuttansa. Jos d'Artagnan olisi yhä edelleen elellyt noiden kolmen seurassa, niin hänestä olisi tullut huomattu mies. Atos jätti hänet ensimmäisenä, vetäytyäkseen pikku maatilalle, jonka oli perinyt Eloisin tienoolta; sitten Portos, mennäkseen naimisiin prokuraattorinleskensä kanssa, ja lopuksi päätti Aramis täydellä todella mennä hengelliseen säätyyn ja kehittyä abbéksi. D'Artagnan, jonka tulevaisuus näytti mitä likeisimmin liittyneen hänen kolmen ystävänsä kohtaloihin, huomasi itsensä siitä saakka yksinäiseksi ja heikoksi; hänellä ei ollut miehuutta tunkeutua eteenpäin uralla, jolla hän nähdäkseen ei kyennyt sukeutumaan miksiäkään, jollei kukin hänen ystävistään ikäänkuin luovuttanut hänelle osuutta siitä elontarmosta, minkä oli taivaalta saanut.

D'Artagnan huomasi myös joutuneensa vain yhä eristetyimmäksi sen johdosta, että oli kohonnut muskettisoturien luutnantiksi. Hän ei ollut, kuten Atos, kyllin korkeata syntyperää päästäkseen ylhäisempiin perheisiin; hän ei Portoksen tavoin ollut kyllin turhamainen, yrittääkseen uskotella muille, että hän seurusteli hienoston piireissä; hän ei Aramiin lailla ollut kylliksi hienotapainen, kyetäkseen itsenäisesti pitämään yllä säätyänsä seurattomuudesta. Joksikin aikaa oli rouva Bonacieuxin viehättävä muisto valanut nuoren luutnantin sieluun runollista tunnetta, mutta kun kaikki on katoavaista tässä maailmassa, häipyi vähitellen tämäkin vaikutelma; varusväen elämä tuntuu haitallisesti ylimysmielisissäkin luonteissa. D'Artagnanin olemuksen kahdesta vastakkaisesta puolesta voitti ajan mittaan aineellinen, ja alituisen kasarmissa, alituisen leirissä, alituisen ratsailla oleskellessaan oli d'Artagnanista hänen sitä itse huomaamattansa tullut meidän päiviemme määritelmän mukaan *aito vanha huovi* — en tiedä, mikä siihen aikaan lienee ollut vastaavana nimityksenä.

D'Artagnan ei kuitenkaan menettänyt synnynnäistä oveluuttaan; eipä suinkaan. Päinvastoin lisääntyikin tämä oveluus kenties yhäti tai ainakin ilmeni hiukan karkeamman pinnan alta enemmän; mutta hän käytti sitä pikku seikkoihin, ei tärkeämpiin yrityksiin. Hän turvautui siihen aineellisen hyvinvointinsa tähden, sellaisen kuin soturit itselleen haluavat, nimittäin hyvän majapaikan, hyvän ruokapöydän, hyvän emännän ja niin edelleen.

Ja kaiken tämän oli d'Artagnan kuusi vuotta takaperin tavannut Tiquetonne-kadulta, la Chevrete-hotellista.

Hänen oleskellessaan ensi aikojaan tässä hotellissa kiintyi häneen erinomaisesti emäntä, kaunis ja vilkas viidenkolmatta tai kuudenkolmatta ikäinen flaamitar. Muutamien lempiseikkojen jälkeen, joille kiusallinen aviomies oli tuottanut suuria hankaluuksia, niin että d'Artagnan jo oli kymmeneenkin

kertaan uhanut pistää hänet kuoliaaksi säilällään, katosi aviomies eräänä aamuna ainiaaksi, salaviehkaa myytyänsä muutamia viiniaameja ottaen mukaan kaikki rahat sekä talon kalleudet. Häntä luultiin kuolleeksi; etenkin väitti häntä kivenkovaan vainajaksi hänen vaimonsa, jota viehätti leskeyden suloinen kuvitelma. Lopulta, kolmivuotisen suhteen jälkeen, jota d'Artagnan visusti varoi rikkomasta, olletikin kun hän vuosi vuodelta oli havainnut asuntonsa ja emäntänsä yhä miellyttävämmiksi, sillä jälkimmäinen myönsi hänelle luottoa edellisestä, alkoi emäntää hullaannuttaa kohtuuton halu joutua jälleen aviovaimoksi, ja hän esitti, että d'Artagnan menisi hänen kanssaan naimisiin.

"Huh! hyi!" oudoksui d'Artagnan. "Kaksinnaimistako ajattelet, rakkahin? Ethän ole tosissasi!"

"Mutta hän on kuollut, olen siitä varma."

"Hän oli mitä kiusallisin rettelöitsijä ja tulisi kyllä takaisin hirttämään meidät."

"No niin, jos hän tulee, niin te surmaatte hänet; olettehan niin uljas ja taitava!"

"Perhana, käpyseni, hirteen sekin johtaisi!"

"Hylkäätte siis tarjoukseni?"

"Niinhän tietenkkin, ehdottomasti!"

Kaunis ravintoloitsijatar oli lohduton. Hän ei ainoastaan olisi mielellään ottanut d'Artagnania miehekseen, vaan jumalakseenkin: luutnantti oli niin kaunis mies ja niin komeaviiksinen!

Tämän liiton neljäntenä vuonna tapahtui Franche-Comtén sotaretki. D'Artagnan valittiin ottamaan osaa siihen ja valmistausi lähtöön. Se aiheutti mitä katkerimman murheen purkauksia, loppumattomia kyyneliä ja juhlallisia uskollisuudenlupauksia, emännän taholta tietysti. D'Artagnan oli liian ylväs lupailemaan mitään; hän vakuuttikin vain tekevänsä kaikkensa lisätäkseen nimensä loistoa.

Mitä d'Artagnanin urheuteen tulee, niin tunnemmekin sen jo; hän ei milloinkaan säästellyt itseään, ja kun hän kumppaniensa etunenässä ryntäsi vihollista vastaan, sai hän rintaansa luodin, joka suisti hänet tantereelle. Hänen nähtiin putoavan ratsultaan, mutta hänen ei nähty nousevan, joten häntä pidettiin kuolleena, ja sitä vakuuttivat kaikki mokomin ne, jotka toivoivat pääsevänsä hänen sijalleen. Ihminen uskoo helposti todeksi sen, mitä hän toivoo, ja armeijassa toivottelivat kaikki jonkun muun kuolemaa, aina osastokenraalista asti, joka haluaa ylipäällikön kaatumista, sotamiehiin saakka, joiden tiellä ovat korpraalit.

D'Artagnan ei kuitenkaan ollut niin vähällä surmattavissa. Maattuaan tajuttomana päivän polttavassa helteessä taistelukentällä hän virkosi yön viileydestä; hän sai laahautuneeksi lähimpään kylään, kolkutti kauneimman rakennuksen portille ja otettiin vastaan niinkuin ranskalaiset aina ja kaikkialla otetaan, vaikkapa ovat haavoitettujakin. Häntä hoidettiin huolellisesti, hän parani, ja paremmassa voinnissa kuin koskaan lähti hän eräänä aamuna matkalle Pariisiin ja perille tultuaan suuntasi kulkunsa Tiquetonnekadulle.

Mutta d'Artagnan huomasi kamarinsa asutuksi, sillä sen vaatekomeroon oli sijoitettu täydellinen miehen asuvarasto, miekkaa vailla.

— Hän on siis palannut, — tuumi luutnantti; — sen pahempi ja sen parempi!

D'Artagnan luonnollisesti aina ajatteli aviomiestä.

Hän tiedusteli: uusi viinuri, uusi sisäkkö; emäntä oli lähtenyt kävelyille.

"Yksinään?" kysyi d'Artagnan.

"Ei, herran kanssa."

"Herra on siis tullut takaisin?"

"Tietenkin", vastasi palvelijatar yksinkertaisesti.

"Jos minulla olisi rahaa", sanoi d'Artagnan itsekseen, "niin lähtisin tieheni; mutta sen puutteessa täytyy minun viipyä, noudattaa emäntäni neuvoa ja tehdä loppu tuon tunkeilevan kummittelijan aviollisista mielikuvista."

Hän lopetti tämän yksinpuhelun, joka osoitti, että tärkeissä tilanteissa ei mikään ole luonnollisempaa kuin yksinpuhelu, kun ovella vaaninut palvelijatar äkkiä huudahti:

"Kas, tuolla juuri tuleeekin rouva herran kanssa!"

D'Artagnan vilkaisi pitkin katua ja näkikin emännän kääntyvän Montmartre-kadun kulmasta tavattoman kookkaan sveitsiläisen käsikynkässä; tämä teiskaroitsi kävellessään niin röyhistelevänä, että hänen sävynsä mieluisasti muistutti d'Artagnanin mieleen vanhan Portos-ystävän.

— Tuoko on herra? tuumi d'Artagnan itsekseen. — Kas vain, hänpä näyttää suuresti paisuneen!

Ja hän istuutui vierashuoneeseen hyvin näkyvälle paikalle.

Sisään tullessaan huomasi emäntä heti d'Artagnanin ja huudahti heikosti.

Silloin d'Artagnan nousi, havaitessaan olevansa tunnettu, riensi ravintoloitsijattaren luo ja syleili häntä hellästi.

Sveitsiläinen katseli tyrmistyneenä emäntää, joka vaaleni.

"Voi, tekö siinä, monsieur! Mitä tahdotte?" kysyi emäntä peräti hämmästyneenä.

"Onko tuo herra serkkusi? Tai veljesi?" kysyi d'Artagnan vähääkään hairahtumatta näyttelemästänsä osasta.

Ja vastausta odottamatta hän heittäysi helvetialaisen syliin; tämä tekeysi varsin kylmäkiskoiseksi.

"Guga on dämä miesh?" äännähti hän.

Emäntä vastasi vain oihkauksilla.

"Kuka on tämä sveitsiläinen?" tiukkasi d'Artagnan.

"Herra menee minun kanssani naimisiin", ännähti emäntä kahden hermotärityksen lomassa.

"Miehesi on siis viimeinkin kuollut?"

"Midä she deihin guuluu?" tokaisi sveitsiläinen.

"Se guuluu minuun hyvin likeisesti", vastasi d'Artagnan, "syystä että te ette voi naida rouvaa minun suostumuksettani ja että..."

"Ja että...?" kovisti sveitsiläinen.

"Ja että ... minä en sitä anna", vakuutti muskettisoturi.

Sveitsiläinen karahti tulipunaiseksi kuin kukonharja. Hänellä oli yllään upea kultanauhainen univormunsa, d'Artagnan oli kääriytynyt eräänlaiseen harmaaseen viittaaan; sveitsiläinen oli kuusi jalkaa mitaltaan, d'Artagnan hädin yli viiden; sveitsiläinen luuli olevansa kotonaan, d'Artagnan näytti hänestä tungettelijalta.

"Marshittego matkaanne?" kysyi sveitsiläinen kiivaasti polkien jalkaa kuin alkaen vakavasti vihastua.

"Minäkö? En suinkaan!" vastasi d'Artagnan.

"Meidän tarvitsee vain lähettää hakemaan järjestysvallan apua", huomautti muuan viinuri, joka ei kyennyt käsittämään, että noin pikkuinen mies kiisteli paikasta rotevan palkkasoturin kanssa.

"Sinä", virkkoi d'Artagnan, joka nyt vuorostaan alkoi tulistua, ja hän tarttui viinuria korvaan, "sinä ensiksikin seisot nyt koreasti alallasi etkä hievahtakaan, muutoin tempaan sinulta, mitä nyt on hyppysissäni. Ja te, Wilhelm Tellin mainehikas jälkeläinen, panette kompeen kasaan minun huoneestani, sillä ne ovat tielläni, ja lähdette vireästi etsimään muuta majapaikkaa."

Sveitsiläinen alkoi nauraa hohottaa.

"Minägö lähtishin?" sanoi hän; "ja migshi?"

"Ahaa, hyvä on!" virkkoi d'Artagnan; "minä näen, että ymmärrätte. Tulkaahan siis pikku kävelyllä kanssani, niin selitän lopun."

Emäntä tiesi d'Artagnanin erinomaiseksi miekkailijaksi. Hän alkoi itkeä ja repiä hiuksiansa.

D'Artagnan kääntyi kauniiseen surevaiseen.

"Mutta lähettäkää hänet siis pois, madame", kehoitti hän.

"Byh!" vähitteli sveitsiläinen, joka oli tarvinnut jonkun aikaa käsittääkseen d'Artagnanin tekemän ehdotuksen; "byh, guga on she, joga minulle gävelyä ehdottaa!"

"Minä olen hänen majesteettinsa muskettiväen luutnantti", vastasi d'Artagnan, "ja siis joka suhteessa teitä ylempänä; mutta kun tässä ei ole kysymys muusta kuin majoituslapusta, niin tunnettehan käytännön. Tulkaa noutamaan lappunne; huoneen ottaa haltuunsa se, joka saapuu ensimmäisenä takaisin."

D'Artagnan lähti sveitsiläisen seurassa emännän voituksesta piittaamatta; pohjaltaan tunsikin tämä vanhan rakkauden jälleen elvyttävän sydäntänsä, mutta hänelle ei olisi ollut vastenmielistä, että korskea muskettisoturi, joka oli loukannut häntä avioliittotarjouksen hylkäämisellä, olisi nyt saanut kunnollisen opetuksen.

Kiistakumppanukset astelivat suoraa päätä Montmartren vallikaivannoille. Oli pimeä heidän päätyessään perille; kohteliaasti pyysi d'Artagnan sveitsiläistä luovuttamaan hänelle huoneen ja pysymään sieltä poissa, mutta tämä kieltäysi päänsä liikkeellä ja veti miekkansa.

"Siispä saattekin maata täällä", virkkoi d'Artagnan. "Se on kurja yösiija, mutta minusssa ei ole vika; itse olette niin tahtonut."

Niin sanoen tempasi hänkin säilänsä, ja aseet kalahtivat vastakkain.

Hän oli joutunut tekemisiin vankan käden kanssa, mutta hänen notkeutensa oli kaikkea voimaa pätevämpi. Saksalaisen miekka ei kertaakaan tavannut muskettisoturia. Sveitsiläinen sai kaksi miekanpistoa, joita hän ei kylmän takia tuntenut; kuitenkin pakotti hänet pian verenvuoto ja sen aiheuttama heikkous istumaan.

"Kas niin!" puheli d'Artagnan; "mitä minä sanoin? Voititteko siitä nyt mitään, niskuri! Onneksi paranette tuosta parissa viikossa. Jääkää tänne, niin lähetän viinurin tuomaan vaatteenne. Näkemiin. Asettukaapa muuten Montorgueil-kadulle 'Pelmuuttelevaan Kissaan'; siellä on mainio ruoka, jos emäntä on vielä sama. Hyvästi!"

Ja sitten hän palasi reippaana asuntoonsa, lähettäen tosiaankin tavarat sveitsiläiselle, jonka viinuri tapasi istumassa siinä, mihin d'Artagnan oli hänet jättänyt, vieläkin ihan ällistyksissään vastustajansa varmasta esiintymisestä.

Viinuri, emäntä ja koko huonekunta tunsivat d'Artagnania kohtaan samaa kunnioitusta, jota herättäisi Herkules, jos hän palaisi maan päälle uudestaan suorittamaan kaksitoista urotyötänsä.

Mutta jäätyään kahden kesken emännän kanssa huomautti hän:

"Nyt, sievä Madeleine, tiedät mitä eroa on sveitsiläisellä ja aatelismiehellä; sinä olet käyttäytynyt kuin kapakoitsijatar. Sen pahempi sinulle, sillä sellaisella menettelyllä menetät kunnioitukseni ja seurani. Ajoin pois sveitsiläisen nöyryyttäökseni sinua, mutta minä en enää asu täällä; en majaile paikassa, jota halveksin. Hei, tarjoilija! Kantakaa reppuni 'Hymyävään Häränpäähän' Rue des Bourdonnaisille. Hyvästi, rouva!"

Nämä sanat virkkaessaan näytti d'Artagnan sekä majesteetilliselta että hellyttävältä. Emäntä heittäysi hänen jalkoihinsa, pyysi anteeksi ja pidätteli häntä lempeällä väkivallalla. Tarvitseeko sanoa enempiä? Paistinvarrasta käänneltiin, uunissa räiskyi tuli, kaunis Madeleine itki; d'Artagnan tunsi yhtäaikaa nälkää, vilua ja uudestaan heräävää rakkautta; hän antoi anteeksi ja jäi.

Siten asui nyt d'Artagnan edelleen Tiquetonne-kadun varrella Chevette-hotellissa.

SEITSEMÄS LUKU

D'Artagnan on ymmällä, mutta muuan vanha tuttavamme tulee apuun

D'Artagnan palasi siis syvissä mietteissä. Hän oli hyvillä mielin kardinaali Mazarinin rahamassista ja ajatteli kaunista timanttia, joka oli aikoinaan ollut hänen ja jonka hän oli nyt pikimältään nähnyt pääministerin sormessa välkkyvän.

— Jos se timantti vielä joskus joutuisi käsiini, — tuumiskeli hän, — niin muuttaisin sen heti rahaksi. Ostaisin muutamia tiluksia isäni linnan ympäriltä, joka on kylläkin sievä asunto, mutta kokonaan vailla maa-alaa, ellen ota lukuun tuskin Innocents-hautuumaan kokoista puutarhaa. Siellä minä kaikessa suuruudessani odottaisin hetkeä, jolloin joku rikas perijätär komean ulkomuotoni houkuttelemana menisi naimisiin kanssani. Sitten olisi minulla kolme poikaa: ensimmäisestä tekisin Atoksen kaltaisen ylhäisen herran, toisesta Portoksen laisen ravakan soturin ja kolmannelta sellaisen hienon abbén kuin on Aramis. Totisesti olisi se verrattomasti parempaa kuin nykyinen elämäni; mutta kovaksi onneksi on herra de Mazarin saituri, joka ei hevillä luopune minun hyväkseni timantista.

Mitähän olisikaan d'Artagnan sanonut, jos hän olisi tiennyt, että kuningatar oli luovuttanut timantin Mazarinin toimitettavaksi hänelle?

Tiquetonne-kadulle astuessaan hän kuuli ankaraa meteliä; melkoinen väkijoukko oli keräytynyt hänen asuntonsa lähelle.

"Kas vain!" virkkoi hän itsekseen; "onko tuli valloillaan la Chevrette-hotellissa, vai lieneekö sievän Madeleinein mies lopultakin tullut takaisin?"

Kumpainkaan oletus ei pitänyt paikkaansa; lähestyessään huomasi d'Artagnan, että väki ei ollut kokoontunut hänen hotellinsa, vaan naapuritalon ulkopuolelle. Huudeltiin ja hälistiin, juoksenneltiin soihtud kädessä, ja näiden hohteessa näki d'Artagnan joitakuuta univormuja.

Hän kysyi, mitä oli tekeillä.

Hänelle vastattiin, että muuan porvari oli parinkymmenen ystävänsä johtajana hätyyttänyt kardinaalin kaartilaisten vartioimia vaunuja, mutta lisävoimia oli tullut paikalle, ja porvarit oli häädetty pakosalle. Joukkueen johtaja oli pujautanut hotellin viereiseen taloon, ja sitä nyt tutkittiin.

Nuoruutensa päivinä oli d'Artagnan aina rientänyt sinne, missä hän näki univormuja, ja antanut apunsa satureille porvareita vastaan. Mutta tämä into oli nyt jäähtynyt; olihan hänellä muuten taskussaan kardinaalin sata pistolia, ja hänen ei tehnyt mielensä panna niitä vaaraan tungoksessa.

Hän astui hotelliin sen enempää tiedustamatta.

Entiseen aikaan tahtoi d'Artagnan aina tietää kaikki; nyt sitävastoin hän tiesi aina kyliksi.

Hän tapasi kauniin Madeleinein, joka ei ollut odottanut häntä, luullen d'Artagnanin viettävän yönsä Louvressa, kuten tämä oli lausunut. Hän touhusi senvuoksi innoissaan luutnantin mukavuudeksi, sillä tämän aavistamaton paluu oli hänelle tällä kertaa sitä mieluisampi, kun hän suuresti pelkäsi kadulta kuulunutta mellastusta eikä voinut nyt turvautua mihinkään sveitsiläiseen.

Hän tahtoi alottaa keskustelun d'Artagnanin kanssa ja kertoa tälle, mitä oli tapahtunut, mutta d'Artagnan pyysi häntä lähettämään illallisen ylös kamariinsa ja lisäämään siihen pullon vanhaa burgundia.

Sievä Madeleine oli tottunut sotilaalliseen kuuliaisuuteen, nimittäin tottelemaan pelkkää merkkiä. Tällä kertaa oli d'Artagnan suvainnut puhua; hänen käskyään noudatettiin siinä syystä kahta vireämmin.

D'Artagnan otti avaimensa ja kynttilänsä, lähtien huoneeseensa. Talon asumuksista saatavien tulojen säilyttämiseksi tyytyi hän neljännessä huonekerrassa sijaitsevaan kamariin. Se kunnioitus, jota tunnemme totuutta kohtaan, saa meidät myös mainitsemaan, että huone oli lähinnä räystästä ja ihan ulkokaton rajassa.

Tämä oli hänen Akilles-telttinsä. Sinne sulkeutui d'Artagnan, milloin tahtoi rangaista kaunista Madeleinea seuransa riistämisellä.

Hänen ensimmäisenä huolenaan oli lukita uudella lukolla varustettuun vanhaan kirjoituspöytänsä rahamassinsa, jota hänen ei tarvinnut penkoa tietääkseen, minkä verran se sisälsi; ja kun illallinen oli tovin kuluttua tuotu pöytään viinipullon keralla, käski hän tarjoilijan mennä, telkesi oven ja istuutui aterialle.

Näin ei hän menetellyt pohtiakseen, kuten olisi voinut luulla, vaan d'Artagnan ajatteli, että jokainen tehtävä vaatii aikansa. Hän oli nälissään, sen vuoksi illasti hän, ja syötyään hän meni levolle. D'Artagnan ei ollut niitä, jotka arvelevat yön antavan hyviä neuvoja; niinpä nukkuikin hän yönsä. Aamuisin sitävastoin, tuntiessaan itsensä virkistyneeksi ja vilkastuneeksi, hän keksi parhaat aatoksensa. Pitkään aikaan ei hän nyt ollut saanut mitään mietittäväkseen aamupuhteina, mutta aina nukkui hän yöt.

Hän heräsi päivän sarastaessa, hyppäsi sotilaallisen reippaasti vuoteeltaan ja alkoi aprikoiden astella edes takaisin huoneessaan.

— Vuonna neljäkymmentäkolme, — hän muisteli, — noin kuusi kuukautta ennen kardinaali-vainajan kuolemaa, sain kirjeen Atokselta. Missä se sattuikaan? Maltas ... niin, Besançonin piirityksessä, nyt muistan ... minut oli komennettu juoksuhautaan. Mitä hän kirjoittikaan? Aivan oikein, hän kertoi asuvansa pienellä maatilalla, niin juuri niin — pienellä maatilalla; mutta missä? Siihen asti olin ehtinyt lukea, kun tuulenpuuska sieppasi kirjeen kädestäni. Ennen vanhaan olisin vilistänyt perässä, vaikka tuuli oli vienyt sen aukealle paikalle. Mutta nuoruus on suurta hulluutta ... kun ihminen ei enää ole nuori. Annoin kirjeen liidellä pois ja ilmoittaa Atoksen osoitteen espanjalaisille, jotka eivät sitä kaivanneet, joten heidän olisi pitänyt lähettää se minulle takaisin. En siis voi saada selvää Atoksesta. Ajatelkaamme nyt Portosta.

— Sain kirjeen häneltäkin; hän kutsui minua suurelle metsästysretkelle maatiiloilleen syyskuulla 1646. Kun pahaksi onneksi olin siihen aikaan isäni kuoleman johdosta Béarnissa, tuli kirje perässäni sinne, saapuen minun jo lähdettyäni. Mutta se seurasi minua edelleen ja kerkisi Montmédyyn kaupunkiin joitakuita päiviä myöhemmin kuin minä olin poistunut sieltä. Vihdoin se joutui käsiini huhtikuulla; mutta kun siten sain kirjeen vasta huhtikuussa 1647 ja kutsu koski syyskuuta 1646, en voinut käyttää sitä hyväkseni. Etsinpä esille sen kirjeen; sen täytyy löytyä tiluspapereistani.

D'Artagnan avasi vanhan lippaan, joka oli huoneen nurkassa; sen sisältämät kellastuneet pergamentit koskivat d'artagnanilaista sukutilaa, joka oli kaksisataa vuotta takaperin siirtynyt vieraisiin käsiin. Häneltä puhkesi ilon huudahdus, kun hän tunsi Portoksen karkean käsialan, ja näki alapuolella muutamia harakanvarpaita kumppaninsa arvoisan puoliskon kuivasta kädestä.

D'Artagnania ei huvittanut lukea kirjettä, jonka sisällön hän tunsi; hän vain vilkaisi heti osoitteeseen.

Siksi oli mainittu Vallon-linna.

Portos oli unohtanut antaa sen enempiä tietoja. Pöyhkeydessään arveli hän kai, että kaikkien ihmisten piti tuntea linna, jolle hän oli antanut nimensä.

— Hiiteen se turhamainen narri! — sadatteli d'Artagnan; — hän on aina kaltaisensa. Olisin mielelläni aloittanut hänestä, olletikin kun hän arvatenkaan ei tarvitse rahoja, saatuaan periä herra Coquenardin kahdeksansataatuhatta livreä. Paras laskelmani meni nyt myttyyn. Atos on tietenkään juopotellut itsensä pöhköksi, ja Aramis lienee syventynyt hartaudenharjoituksiinsa.

D'Artagnan loi vielä silmäyksen Portoksen kirjeeseen. Siinä oli näin kuuluva jälkilisäys:

"Kirjoitan samassa postissa arvoisalle Aramiillemme hänen luostariinsa."

— Hänen luostariinsa! Niin, mutta mihin luostariin? Pariisissa on kaksisataa luostaria ja Ranskassa kolmetuhatta. Ja luostariin mennessään on hän kenties päälle päätteeksi kolmannen kerran vaihtanut nimeä. Jos olisin perehtynyt jumaluustieteeseen ja voisin vain muistaa niiden väitelmien aiheen, joita hän niin perusteellisesti pohti Crèvecoeurissa Montdidierin kirkkoherran ja jesuiittaluostarin johtajan kanssa, niin tietäisin, mitkä opintunnustukset hän on omaksunut, ja siitä pystyisin päättämään, mille pyhimykselle hän on omistanut palveluksensa. Entä jos kävisin kardinaalin luona ja pyytäisin häneltä lupakirjaa, saadakseni pääsyn kaikkiin mahdollisiin luostareihin, naisillekin varattuihin? Se olisi hyvä aatos, ja kenties löytäisin hänet sieltä kuin Akilleen. Mutta sitenhän tulisin heti tunnustaneeksi kykenemättömyyteni, ja jo ensimmäisessä otteessa joutuisin häviölle kardinaalin silmissä. Isoiset eivät ole kiitollisia muulloin kuin nähdessään mahdotonta tehtävän hyväkseen. "Jos se olisi mahdollista", he sanovat meille, "niin olisin tehnyt sen itse." He ovat oikeassa. Mutta annas kun ajattelen. Sainhan kirjeen Aramiiltakin, rakkaalta ystävältä — hän pyysi minulta pikku palvelusta, jonka hänelle teinkin. Niin, mutta mihin nyt olenkaan pannut sen kirjeen?

D'Artagnan mietti tuokion ja meni sitten komeroon missä hänen vanhat vaatteensa riippuivat; hän etsi nuttua, jota oli käyttänyt vuonna 1648, ja koska d'Artagnan oli järjestystä harrastava mies, löysi hän sen heti vaarnasta. Hän kopeloitsi taskua ja otti sieltä paperin; se oli juuri Aramiin kirje.

Hyvä d'Artagnan, kirjoitti tämä hänelle, täten ilmoitan sinulle, että minulla on ollut kinastus erään aatelismiehen kanssa, joka on haastanut minut kohtaukseen tänä iltana Place-Royalle. Kun olen kirkon mies, ja tämä juttu voisi vahingoittaa minua, jos ilmaisisin sen kellekään muulle kuin sinunlaisellesi taatulle ystävälle, niin kirjoitan sinulle ja pyydän sinua tulemaan sekundantiksi.

Tulet Uudelta Sainte-Catherine-kadulta; toisen lyhdyn alla oikealla tapaat vastustajasi. Minä olen omani kanssa kolmannen alla.

Veikkosi
Aramis.

Tässä kirjeessä ei ollut edes päivämäärää tai osoitetta. D'Artagnan yritti muistella; hän oli mennyt kohtauspaikalle ja tavannut vastakumppaninsa, jonka nimeä hän ei ollut saanut koskaan kuulla, antanut hänelle kunnan miekanpiston käsivarteen ja sitten lähestynyt Aramista, joka puolestaan oli tullut häntä vastaan, jo suoriutuneena jupakastaan.

"Kaikki kunnossa", oli Aramis sanonut. "Luullakseni surmasin sen hävyttömän. Mutta, rakas ystävä, jos tarvitset minua, niin tiedät minun olevan valmiin palvelemaan sinua."

Samassa oli Aramis ojentanut hänelle kätensä ja kadonnut pylvästään.

Hän tiesi siis yhtä vähän, missä Aramis oli, kuin hänellä oli tolkkua Atoksen ja Portoksen asuinpaikoista, ja asia alkoi käydä jokseenkin pulmalliseksi, kun hän samassa oli kuulevinaan ikkunaruuudun helähtävän säpäleiksi huoneessaan. Hän ajatteli heti kirjoituspöytänsä tallettamaansa rahamassia ja ryntäsi ulos vaatekomerosta. Hän ei ollut erehtynyt: juuri kun hän hyökkäsi esiin, tunkeusi mies sisälle ikkunasta.

"Sinua kurjaa!" huudahti d'Artagnan ja tempasi miekkansa, luullen miestä varkaaksi.

"Hyvä herra", huusi mies, "Jumalan tähden, pistäkää miekka takaisin huotraan älkääkää tappako minua, ennen kuin olen selittänyt! Minä en ole mikään varas, en suinkaan! Olen rehellinen ja vauras porvari, oman talon omistaja. Nimeni on ... kah; mutta, jollen erehdy, onkin siinä herra d'Artagnan?"

"Ja sinä olet Planchet!" huudahti luutnantti.

"Palvelukseksenne, herra luutnantti", sanoi Planchet ihastuksissaan, "jos vielä pystyisin siihen."

"Kenties", vastasi d'Artagnan; "mutta mitä lempoa sinä juoksentelet katoilta hakemassa kello seitsemältä aamulla tammikuussa?"

"Monsieur", sanoi Planchet, "teidän pitää tietää ... mutta ehkä teidän oikeastaan ei sovikaan sitä tietää."

"Sanohan toki, mikä on hätänä", käski d'Artagnan. "Mutta aseta ensin ruokaliina ikkunaruuutuun ja laske alas kaihdin."

Planchet totteli käskyä, sen jälkeen virkahti d'Artagnan:

"No niin?"

"Sanokaa minulle ensin, monsieur", vastasi varovainen Planchet, "missä väleissä te olette herra de Rochefortiin."

"Mitä parhaimmissa. Etkö siis tiedä, että Rochefort on nykyään likeisimpiä ystäviäni?"

"Sitä parempi!"

"Mutta mitä yhteyttä on Rochefortilla ja tällaisella tunkeutumisella huoneeseeni?"

"No, kuulkaahan, monsieur! Ensin täytyy minun sanoa teille, että herra de Rochefort on..."

Planchet epäröi.

"Hitto, sen tiedän hyvin!" sanoi d'Artagnan; "hän on Bastiljissa."

"On kyllä ollut, niin", muistutti Planchet.

"Mitä! Ollutko siellä?" kummeksui d'Artagnan; "olisiko hän onneksi päässyt pakoontoon?"

"Voi, monsieur", huudahti Planchet vuorostaan, "jos sanotte sitä onneksi, niin on kaikki hyvin ja paikallaan! Kerronpa siis teille, että nähtävästi eilen oli annettu noutaa herra de Rochefort Bastiljista."

"Lempo soikoon, sen toki tiedän, koska juuri minä kävin hänet hakemassa."

"Mutta te ette vienyt häntä takaisin, ja se oli hänelle onni, sillä jos olisin nähnyt teidät saattueessa, niin olkaa vakuutettu siitä, monsieur, että minä aina tunnen liian suurta kunnioitusta teitä kohtaan..."

"Asiaan siis, tolvana! Miten on hänen käynyt?"

"No niin, sattuiapa sillä lailla, että kun herra de Rochefortin vaunut Rue de la Ferroneriella kulkivat

väkijoukon läpi ja sen saattolaiset tiuskuilivat porvareille, kuului äänekkästä pahastuksen sorinaa; vanki arveli silloin tilaisuuden soveliaaksi, hän ilmoitti nimensä ja huusi apua. Minä olin saapuvilla ja muistin kreivi Rochefortin nimen; hänhän oli tehnyt minusta kersantin Piemontin rykmenttiin. Sanoin kovaa, että vanki oli Beaufortin herttuan ystävä. Silloin nousi meteli, hevoset pysähdytettiin ja saattue ahdistettiin syrjemmälle. Sillävälän minä avasin vaununoven, herra de Rochefort hyppäsi ulos ja katosi väkijoukkoon. Kovaksi onneksi tuli samassa silmänräpäyksessä patrulli paikalle; se liittyi vartioon, ja meitä hätyytettiin. Pakenin silloin Tiquetonne-kadulle; takaa-ajajat olivat kintereilläni. Livistin tämän viereiseen taloon; se piiritettiin ja tarkastettiin, mutta turhaan: olin viidennessä huonekerrassa tavannut sääliväisen ihmisen, joka kätki minut kahden patjan väliin. Makailin piilopaikassani tai ihan likellä päiväkoittoon asti, ja siltä varalta, että illalla ryhdyttäisiin jälleen tutkimuksiin, uskaltausin ulos kattoräystäille, pyrkiäkseni johonkin vartioitsemattomaan taloon ja hiipiäkseni sitten pakoon sieltä. Siinä juttuni, ja kautta kunniani, monsieur, olisin ihan epätoivoinen, jos olen tuottanut teille mielipahaa."

"Ei, päinvastoin", sanoi d'Artagnan; "minulle on hyvin hauskaa kuulla, että Rochefort on saanut vapautensa takaisin. Mutta tiedätkös mitä? Jos joudut kuninkaan väen käsiin, niin sinut hirtetään armotta."

"Hitto, kai minä sen tiedän!" vastasi Planchet. "Se minua juuri huolettaakin, ja sentähden olen iloissani, kun tapasin jälleen teidät; sillä jos tahdotte piiloittaa minut, niin ei kukaan pysty siihen paremmin kuin te."

"Kyllä", virkkoi d'Artagnan, "tahdon kernaasti, vaikken pane siinä vaaraan sen enempiä tai vähempää kuin soturinarvoni, jos tulee tietoon, että olen suonut turvapaikan kapinoitsijalle."

"Voi, monsieur, tiedätte hyvin, että minä teidän tähtenne mielelläni panisin alttiiksi henkeni!"

"Voisitpa huomauttaa, Planchet, että olet jo tehnyt sen. Minä unohdan ainoastaan mitä minun pitää unohtaa, mutta tällaisen muistan aina. Istuudu nyt tähän ja haukkaa hyvässä rauhassa, sillä minä näen sinun katselevan kaunopuheisin silmäyksin illalliseni jäännöksiä."

"Niin, monsieur, sillä naapurin rouvan ruokakaappi oli kovin kehnosti varustettu ravintoaineilla, ja minä en ole eilisestä puolipäivästä asti syönyt muuta kuin leipäviipaleen, jolle oli sivelty marjahilloa, ja joitakuuta namusia. En halveksi makeita herkuja, kun ne tulevat oikeaan aikaan, mutta sen illallisen huomasi kuitenkin liian keveästi sulavaksi."

"Poika-parka!" surkutteli d'Artagnan; "korvaa nyt vahinkosi."

"Voi, monsieur, te pelastatte henkeni kaksin tavoin!" kiitteli Planchet.

Hän istuutui pöytään ja alkoi syödä yhtä ahneesti kuin vanhaan hyvään aikaan Fossoyeurs-kadun varrella.

D'Artagnan asteli yhä edes takaisin; hän mietiskeli, mitä hyötyä olisi nykyisissä olosuhteissa saatavana Planchetista. Tämä uurasti sillävälän parhaansa mukaan voimiensa vahvistamiseksi.

Viimein pääsi häneltä se tyytyväinen huokaus, joka nälkäisellä ilmaisee, että hän on laskenut vakavan perustan ja tarvitsee nyt hiukan lepoa.

"Kuulehan!" virkkoi d'Artagnan, katsoen hetken tulleen tiedustelunsa alottamiselle; "käykäämme asioihin järjestyksessä: tiedätkö, missä Atos oleksii?"

"En, monsieur", vastasi Planchet.

"Perhana! Tiedätkö, missä on Portos!"

"Yhtä vähän."

"Perhanan perhana! Entä Aramis?"

"En sitäkään."

"Perhanan perhanan perhana!"

"Mutta", lisäsi Planchet ilkikurisen näköisenä, "minä tiedän, missä Bazin on."

"Mitä! Sinä tiedät, missä Bazin on?"

"Niin, monsieur."

"Missä sitten?"

"Notre-Damessa."

"Mitä hän Notre-Damessa tekee?"

"Hän on pedellinä."

"Bazin kirkonvartijana! Oletko varma siitä?"

"Ihan varma; olen nähnyt hänet ja puhutellut häntä."

"Hänen täytyy tietää, missä hänen herransa asuu."

"Aivan epäilemättä."

D'Artagnan mietti tuokion; sitten hän otti viittansa ja miekkansa ja teki lähtöä.

"Monsieur", surkeili Planchet, "hylkäätekö minut näin pikaisesti? Ajatelkaa, että minulla ei ole muuta toivoa kuin te!"

"Mutta tänne ei tule kukaan sinua etsimään", vastasi d'Artagnan.

"Mutta jos tulisi", muistutti varovainen Planchet, "niin ajatelkaa, monsieur, että talon väki katsoisi minut varkaaksi, kun minun ei ole nähty tulevan sisälle."

"Olet oikeassa", myönsi d'Artagnan; "maltas, osaatko puhua mitään maakuntamurretta?"

"Osaan parempaakin, monsieur", kehaisi Planchet; "puhun kokonaista kieltä, flaaminkieltä."

"Mistä hitosta olet sen oppinut?"

"Artoisissa, missä oleskelin sotaretkellä kaksi vuotta. Kuulkaahan: *Goeden morgen, mynheer, ik ben begeerd te weeten hoe moe gezondheid bestaed.*"

"Mitä se merkitsee?"

"Hyvää päivää, hyvä herra, haluan tietää, miten voitte."

"Ja sekin on olevinaan kieltä! Mutta eipä väliä, se soveltuu mainiosti."

D'Artagnan astui ovelle, huusi tarjoilijaa ja käski tämän kutsua sievän Madeleinen.

"Mitä teettekään, monsieur?" hätäili Planchet; "tahdotte uskoa naiselle salaisuutemme?"

"Ole huoletta, ei hän ilmaise siitä sanaakaan."

Samassa astui huoneeseen emäntä; hän tuli hymyhuulin, sillä hän toivoi tapaavansa d'Artagnanin kahden kesken, mutta Planchetin nähdessään hän hätkähti kummastuneena taaksepäin.

"Emäntäni", sanoi d'Artagnan, "saan esitellä sinulle veljesi, joka on saapunut Flandriasta ja tulee muutamiksi päiviksi palvelukseeni."

"Veljenikö!" virkahti emäntä yhä enemmän ihmeissään.

"Sanokaa toki hyvää huomenta sisarelle, master Peter."

"*Wilkom, zuster!*" toivotti Planchet.

"*Goeden day, broer!*" vastasi hämmästynyt emäntä.

"Asia on tosiaan niin", selitti d'Artagnan, "että vaikka sinä kenties et tunne tätä herrasmiestä veljeksesi, tunnen minä hänet varsin hyvin; hän tulee Amsterdamista. Poissaollessani toimitat sinä hänelle sopivat vaatteet; kun tulen takaisin, noin tunnin kuluttua, esittelet sinä hänet minulle, ja vaikka hän ei osaa sanaakaan ranskaa, otan minä hänet kuitenkin sinun suosituksestasi palvelukseeni, koska minä en henno evätä sinulta mitään, ymmärräthän?"

"Kyllä arvaan, mitä haluatte, ja sen enempää ei tarvitakaan", vastasi Madeleine.

"Olet verraton nainen, kaunis emäntäni; luotan sinuun."

Annettuaan Planchetille salaisen viittauksen lähti d'Artagnan sitten ulos, kiirehtiäkseen Notre-Dameen.

KAHDEKSAS LUKU

Kuinka erilainen teho puolella pistolilla voi olla pedelliin ja kuoripoikaan

D'Artagnan asteli Pont-Neufille, onnitellen itseään siitä, että oli jälleen tavannut Planchetin, — sillä vaikka hän oli tekevinään siivolle miehelle palveluksen, oli oikeastaan Planchet ilmestynyt d'Artagnanin avustajaksi. Eikä tänä hetkenä mikään voinutkaan sattua hänelle paremmin kuin luotettavan ja ymmärtäväisen palvelijan saaminen. Tosin ei Planchet kaiketikään viipyisi kauan hänen palkoissaan, mutta palatessaan entiseen yhteiskunnalliseen asemaansa Rue des Lombardsille jäisi hän kuitenkin kiitollisuudenvelkaan d'Artagnanille, joka piiloittamalla hänet luokseen oli kenties pelastanut hänen henkensä, ja d'Artagnanilla ei ollut mitään sitä vastaan, että sai ystäviä porvariluokasta, eritoten nyt, kun tämä valmistausi sotaan hovia vastaan. Se oli samaa kuin olla salaisessa ymmärryksessä vihollisleirin kanssa, ja niin ovela mies kuin d'Artagnan saattoi johtaa vähäisimmästäkin seikasta tärkeitä seurauksia.

Tällaisessa mielialassa siis d'Artagnan varsin tyytyväisenä sattumaan ja itseensä saapui Notre-Dameen. Hän astui ylös portaita kirkkoon, kääntyi puhuttelemaan suntiota, joka lakaisi sivukappelia, ja kysyi tältä, tunsiko hän herra Bazinia.

"Pedelli Baziniako?" sanoi suntio.

"Häntä juuri."

"Hän palvelee tuolla messussa, Pyhän Neitsyen kappelissa."

D'Artagnan hätkähti ilosta; Planchetin ilmoituksesta huolimatta oli hän tuskin rohjennut toivoa saavansa selkoa Bazinista, mutta nyt päästyänsä käsiksi langan toiseen päähän uskoi hän varmasti tavoittavansa toisenkin.

Hän astui esiin ja polvistui ihan kappelin edustalle, jottei menettäisi miestänsä näkyvistään. Onneksi toimitettiin nyt pienempi messu, joka päättyi pian. D'Artagnan, joka oli unohtanut rukouksensa eikä ollut huomannut ottaa kirjaa mukaansa, käytti tätä lomahetkeä Bazinin tarkasteluun.

Bazin kantoi pukuansa yhtä arvokkaasti kuin onnekkaan itsetyytyväisestäikin, se on tunnustettava. Näki heti, että hän oli ainakin likipitäin saavuttanut kunnianhimonsa korkeimman päämäärän ja että hänen pitelemänsä hopeahelainen valaanluu tuntui hänestä yhtä kunniaakkaalta kuin se komentosauva, jonka Condé Freiburgin taistelussa viskasi tai jätti viskaamatta vihollisen riveihin. Hänen rakenteensa oli, jos niin sopii sanoa, täydellisesti sopeutunut hänen asuunsa. Koko hänen ruumiinsa oli pyöristynyt, joten hän näytti kunnianarvoisalta rovastilta. Kasvojen ulkonevat piirteet näyttivät kadonneen. Tosin oli hänellä vielä nenä jäljellä; mutta posket olivat käyneet niin pulleiksi, että ne olivat kumpikin anastaneet siitä osan; leuka oli painunut kaulaan; silmien ympärille oli noussut jotakin, mikä ei ollut ihraa, vaan pikemmin paisumaa; otsaa peitti suora, papilliseen kuosiin alaskammattu tukka, joka ulottui melkein kulmakarvojen rajaan. Meidän ei sovi kuitenkaan jättää huomauttamatta, että Bazinin otsa ei siihenkään aikaan, jolloin hän harjasi tukkansa ylös, ollut puoltatoista tuumaa korkeampi.

Virkaatoimittava pappi lopetti messun samassa kun d'Artagnan tarkastuksensa; hän lausui päättäjäissanat ja astui pois, d'Artagnanin suureksi kummastukseksi antaen kuulijoille siunauksensa, jonka kaikki vastaanottivat polvillaan. Mutta d'Artagnanin ihmetys hälveni, kun hän tunsu messuajan itse koadjutoriksi, kuuluisaksi Jean-Francis de Gondyksi, joka tähän aikaan aavisteli, mitä osaa hän joutuisi esittämään, ja alkoi tehdä itseänsä kansanomaiseksi almujen jakelulla. Tämän suosionsa lisäämiseksi hän tuolloin tällöin luki näitä aamumessujakin, joita ainoastaan rahvaalla on tapana kuunnella.

D'Artagnan polvistui kuten muutkin, sai osuutensa siunauksesta ja teki ristinmerkin, mutta samassa kun Bazin vuorostaan lähestyi, silmät suunnattuina korkeutta kohti ja nöyrästi astellen esimiehensä takana, nykäisi d'Artagnan häntä kaavun liepeestä.

Bazin loi katseensa alas ja hypähti taaksepäin kuin käärmeen nähneenä.

"Herra d'Artagnan!" hän huudahti; "*vade retro, Satanas!*"

"Mitä ihmettä, hyvä Bazin!" virkkoi upseeri hymyillen; "sillä tavoinko otat vastaan vanhan ystävän?"

"Monsieur", vastasi Bazin, "kristityn totisia ystäviä ovat ne, jotka auttavat häntä hänen kuolemattoman sielunsa pelastusta koskevissa asioissa, vaan eivät ne, jotka johdattavat hänet harhateille."

"En ymmärrä sinua, Bazin", pahoitteli d'Artagnan, "enkä käsitä, miten minä voisin olla esteenä kuolemattoman sielusi pelastukselle."

"Te unohdatte, monsieur", selitti Bazin, "että te vastustelitte herraparkani ikuista onnea ja että teidän vikanne ei ollut, jos hän ei muskettisoturiksi jäämällä tuottanut itselleen iankaikkista tuomiota, kun hän kuitenkin tunsu niin voimakasta kutsumusta kirkon palvelijaksi."

"Hyvä Bazin", haastoi d'Artagnan, "paikasta, missä minut nyt kohtaat, pitää sinun havaita, että minä olen kaikin puolin suuresti muuttunut. Vuodet tuovat ymmärrystä, ja kun pidän varmana, että herrasi on hyvällä tiellä sielunsa autuuden valmistelussa, tulini minä nyt tiedustelemaan, missä hän on, jotta hän neuvoillaan voisi auttaa minuakin saman harrastuksen saavuttamiseen."

"Sanokaa pikemmin houkutellaksenne hänet ulos maailmaan. Onneksi", lisäsi Bazin, "olen tietämätön hänen olinpaikastaan, sillä kun nyt olemme pyhässä paikassa, en uskaltaisi valhettakaan puhua."

"Mitä!" huudahti d'Artagnan pettyneenä; "etkö tiedä, missä Aramis on?"

"Ensiksikin", virkkoi Bazin, "oli Aramis kadotuksen sana: Aramiista muodostuu Simara, joka on erään pahan hengen nimi; omaksi onnekseen on hän ainiaaksi luopunut siitä nimestä."

"En minä Aramista etsikään, vaan abbé d'Herblayta", oikaisi d'Artagnan, joka oli päättänyt olla kärsivällinen loppuun asti. "Ja sanohan minulla nyt, hyvä Bazin, missä hän on."

"Ettekö kuullut, herra d'Artagnan, kun vastasin teille, että minä en sitä tiedä?"

"Kyllähän, mutta siihen vastaan minä, että se on mahdotonta."

"Totta se kuitenkin on, monsieur, silkkaa totta, totta kuin Jumalan pyhä sana."

D'Artagnan oivalsi, että hän ei saisi tietää mitään Bazinilta; oli ilmeistä, että tämä puhui vastoin totuutta, mutta hän teki sen niin innokkaasti ja vakaasti, että saattoi helposti havaita hänen säilyttävän salaisuutensa.

"No niin, hyvä Bazin!" virkkoi d'Artagnan; "kosket tiedä, missä herrasi on, niin alkäämme siitä sen enempiä puhuko; erotkaamme hyvinä ystävinä, ja otat tästä puoli pistolia, juodaksesi maljani."

"Minä en juo, monsieur", epäsi Bazin, arvokkaasti työntäen takaisin upseerin käden; "sellainen saattaa sopia suruttomille."

— Lahjomaton! — mutisi d'Artagnan. — Minulla on tosiaan huono onni!

Kun d'Artagnan hajamielisenä hellitti Bazinin kaavusta, käytti tämä vapauttaan, peräytyäkseen nopeasti sakaristoon, missä hän ei luullut olevansa turvallinen ennen kuin oli lukinnut oven perässään.

D'Artagnan seiso liikkumattomana, mietteissään ja silmät tähdättyinä oveen, joka oli hänen ja Bazinin väliseinänä, kun hän tunsu jonkun keveästi koskettavan olkaansa sormenpäällä.

Hän käännähti katsomaan ja oli huudahtamaisillaan kummastuksesta, mutta vaitiolon merkiksi laski nyt henkilö, jonka sormi oli häneen kajonnut, tämän sormen huulilleen.

"Te täällä, hyvä Rochefort!" virkkoi hän puolikovaa.

"Hiljaa!" vastasi Rochefort. "Tiesittekö, että olin vapaalla jalalla?"

"Sain sen kuulla alkuperäisestä lähteestä."

"Keltä sitten?"

"Planchetilta."

"Kuinka? Planchetilta!"

"Niin juuri, hänhän teidät vapautti."

"Planchet!... Niin, olinpa tosiaan tuntevinanikin hänet, ja tapaus osoittaa, ystäväni, että hyvä työ ei mene koskaan hukkaan."

"Mitä aiotte tehdä täällä?"

"Tulen kiittämään Jumalaa onnellisesta vapautumisestani", vastasi Rochefort.

"Entä edelleen? Sillä arvattavasti ei tämä ole varsinaisena aiheena."

"Edelleen kuulustamaan ohjeita koadjutorilta ja katsomaan, emmekö voisi tehdä Mazarinille mitään kiusallista kujetta."

"Siinäpä on rauhaton pää! Toimitatte itsenne kai piammiten jälleen Bastiljiin."

"Oh, sitä minä kyllä varon, uskokaa minua! Kovin ihanaa on saada hengittää vapaata ilmaa. Ja minä", jatkoi Rochefort syvään hengähtäen, "aionkin käväistä maalla, tehdä pikku matkan maaseudulle."

"Vai niin?" sanoi d'Artagnan; "sellainen aikomus minullakin on."

"Voinko kysyä, olematta epäkohtelias, minne te lähдете?"

"Lähden etsimään ystäviäni."

"Mitä ystäviä?"

"Niitä, joita minulta eilen tiedustelitte."

"Atosta, Portosta ja Aramista? Heitä siis haette?"

"Niin."

"Kunniasanallanne?"

"Onko se siis niin kummeksittavaa?"

"Eipä suinkaan, mutta hiukan merkillistä sentään. Kenen puolesta tavoitatte heitä?"

"Ettekö aavista?"

"Kyllä."

"Valitettavasti en tiedä, missä he ovat."

"Ja teillä ei ole mitään keinoa hankkiaksenne selvitystä siitä? Odottakaa vain viikko, niin minä otan siitä teille selon."

"Viikko on liian paljon; kolmessa päivässä on minun saatava heistä tieto."

"Kolme päivää on lyhyt aika", sanoi Rochefort, "Ranska on laaja."

"Ei auta, te tunnette sanan *täytyy*; sillä sanalla voidaan suorittaa paljon."

"Milloin aloitatte etsinnän?"

"Olen jo aloittanut."

"Onnea vain yrityksellenne!"

"Ja minä toivotan teille onnellista matkaa."

"Kenties tapaamme taipaleella."

"Ei ole luultavaa."

"Eipä voi sanoa. Sattuma on niin oikullinen."

"Hyvästi!"

"Näkemiin! Jos muuten Mazarin puhuu minusta, niin sanokaa hänelle minun pyytäneen teitä

ilmoittamaan, että hän tulee ennen pitkää huomaamaan, olenko minä liian vanha toimimaan, kuten hän väitti."

Rochefort poistui, huulillaan tuollainen pirullinen hymy, joka oli entiseen aikaan usein värisyttänyt d'Artagnania. Mutta tällä kertaa luutnantti katseli häntä ilman levottomuutta ja myhäilikin vuorostaan, kasvoillaan kaihomielinen ilme, jonka kenties ainoastaan tämä muisto kykeni niille antamaan.

"Mene, hornanhenki", jupisi hän, "ja tee mitä tahdot; vähänpä siitä välitän, sillä koko maailmassa ei ole toista Constancea."

Kääntyessään toisaanne näki d'Artagnan Bazinin, joka oli riisunut kirkollisen asunsa ja nyt seiso pakisten suntion kanssa, saman, jota d'Artagnan oli kirkkoon tullessaan puhutellut. Bazin näytti hyvin innokkaalta ja viuhtoi lyhyillä ja paksuilla käsivarsillaan. D'Artagnan arvasi hänen nähtävästi kehoittelleen suntiota olemaan peräti vaitelias häntä kohtaan.

Noiden kahden kirkonpalvelijan keskustellessa käytti hän tilaisuutta, hiipiäkseen ulos kirkosta ja asettuakseen väijyksiin Rue des Canettesin kulmaan. Bazin ei voinut lähteä ulos d'Artagnanin havaitsematta häntä piilopaikastaan.

Viiden minuutin kuluttua, jollaikaa d'Artagnan seiso vartiopaikallaan, näyttäisi Bazin kirkon edustalla. Hän vilkui joka taholle, varmistuakseen siitä, että häntä ei vakoiltu; mutta hän ei voinut huomata upseeriamme, jonka pää vain pistäysi esiin viidenkymmenen askeleen päässä sijaitsevan rakennuksen nurkkauksesta. Tyyntyneenä, kun ei nähnyt ketään, uskaltausi Bazin Notre-Dame-kadulle. D'Artagnan kiirehti esiin kätkestään ja ehti parahiksi näkemään hänen kääntyvän Rue de la Juiverielle ja sitten Rue de la Calandrella astuvan erääseen siistinnäköiseen taloon. Upseerimme piti selvänä, että arvoisa pedelli asui siinä.

D'Artagnan varoi menemästä tiedustelemaan; portinvartija, jos sellaista olikaan, oli luultavasti joutunut varoituksen, ja kenen puoleen saattoi hän kääntyä, jollei talossa ollut portinvartijaa?

Hän pistäysi pieneen olutkellariin, joka sijaitsi Saint-Éloikadun ja Rue de la Calandren kulmassa, ja tilasi *hypocras*-kipposn.[10] Tämän juoman valmistaminen vaati runsaasti puoli tuntia; d'Artagnanilla oli siten hyvää aikaa Bazinin väijymiseen epäluuloja herättämättä.

Hän huomasi krouvissa kahdestatoista viiteentoista vanhan, nokkelan näköisen pojan, jonka luuli kaksikymmentä minuuttia sitten nähneensä kuoripojan puvussa. Hän kysyi tätä, ja kun nuorella kirkonpalvelijalla ei ollut mitään aihetta teeskentelyyn, kuuli d'Artagnan häneltä, että hän kello kuudesta yhdeksään aamuisin toimi kuoripoikana ja kello yhdeksästä puoliyöhön työskenteli tarjoilijana kapakassa.

Hänen jutellessaan pojan kanssa tuotiin hevonen sen talon portille, johon Bazin oli mennyt. Hevonen oli satuloitu ja suitsitettu. Tovin kuluttua tuli Bazin ulos.

"Kas", virkkoi poika, "tuolla on meidän pedellimme, joka aikoo ratsastaa pois."

"Minne hän ratsastaa?" kysyi d'Artagnan.

"Sitä en tiedä."

"Puoli pistolia", tarjosi d'Artagnan, "jos otat siitä selon."

"Minulle", huudahti poika säihkyvin silmin, "jos otan selville, minne herra Bazin ratsastaa? Se ei ole vaikeata. Ettehän vain tee pilaa minusta?"

"En, kautta upseerikunniani; tässä näet kolikon."

Ja hän näytti pojalle houkuttelevaa rahaa, mutta antamatta sitä hänelle.

"Minä kysyn häneltä."

"Ei, sillä tavoin et saisi mitään tietää", neuvoi d'Artagnan; "odota kunnes hän on lähtenyt, ja sitten voit kysellä ja urkkia, miten vain haluat. Se jää sinun asiaksesi. Se puoli pistolia on varallasi." Ja hän pisti rahan takaisin taskuunsa.

"Kyllä ymmärrän", virkkoi poika, huulillaan se viekas hymy, joka on pariisilaispojalle niin ominainen; "no, pitänee varrota."

Ei tarvinnut odottaa pitkäkään aikaa. Viittä minuuttia myöhemmin lähti Bazin ratsastamaan hiljaista ravia, hoputellen hevostaan sateenvarjonsa iskuilla.

Bazin oli aina tottunut käyttämään sateenvarjoa ratsuraipan asemesta.

Tuskin oli hän kääntynyt kulmasta Rue de la Juiverielle, kun poika vainukoiran tavoin ryntäsi hänen jäljilleen.

D'Artagnan asettui jälleen pöydän ääreen, samalle paikalle kuin tullessaankin, täydellisesti vakuutettuna siitä, että hän saisi kymmenen minuutin kuluessa tietää, mitä halusi.

Siinä ajassa kerkisikin poika takaisin.

"No?" kysyi d'Artagnan.

"Niin", vastasi poika, "nyt sen tiedän."

"Minne hän siis ratsasti?"

"Saanko sen puoli pistolia?"

"Tietysti. Sano pois."

"Antakaa minun ensin katsella sitä! Lainatkaa se minulle nähdäkseni, että se ei ole väärä."

"Tuossa on."

"Kuulkaas, isäntä", virkkoi poika, "herra tahtoo vaihtaa."

Isäntä seiso i tiskinsä takana; hän ojensi esiin pikkurahoja ja otti vastaan kolikon.

Poika sujautti rahat taskuunsa.

"Sanopas nyt, minne hän meni", pyysi d'Artagnan, joka oli hymyillen tarkannut hänen pikku temppujaan.

"Hänen määränään oli Noisy."

"Mistä sen tiedät?"

"Voi, hyväinen aika, sen tietämiseen ei tarvinnut olla kovinkaan nokkela! Tunsin hevosen; sen omistaa teurastaja, joka toisinaan vuokraa sen Bazinille. Ajattelinpa, että teurastaja ei anna käytettäväksi hevostaan tahtomatta tietää, mikä on matkan määränä, vaikka hän ei voikaan pelätä herra Bazinin pystyvän ratsastamaan hevosta menestyksiin."

"Ja hän vastasi sinulle, että määräpaikkana oli..."

"Noisy, niin. Se muuten näyttääkin olevan hänen tapanaan; hän ratsastaa sinne pari kolme kertaa viikossa."

"Tunnetko Noisyn?"

"Kyllä vainkin; siellä asuu imettäjäni."

"Onko Noisyssa mitään luostaria?"

"On, ja komea, — jesuiittaluostari."

"Hyvä", virkahti d'Artagnan; "ei epäilystäkään enää!"

"Olette siis tyytyväinen?"

"Peräti. Mikä on nimesi?"

"Friquet."

D'Artagnan otti muistikirjansa ja merkitsi siihen pojan nimen ja viinituvan osoitteen.

"Sanokaa minulle, herra upseeri", jatkoi poika, "onko ansaittavissa vielä lisää puolia pistoleja?"

"Ehkä", vastasi d'Artagnan.

Saatuanaan nyt tarvitsemansa tiedon maksoi hän viinin, jota ei ollut juonut, ja lähti kiireesti takaisin Tiquetonne-kadulle.

YHDEKSÄS LUKU

Miten d'Artagnan etsii Aramista kaukaa ja löytää hänet istumasta hevosen lautasilla Planchetin takana

Kotiin tullessaan näki d'Artagnan miehen istuvan liesinurkassa. Se oli Planchet; niiden vanhojen vaatteiden avulla, joita emännän mies oli palatessaan jättänyt jälkeensä, oli hän muuttanut ulkomuotoansa niin suuresti, että d'Artagnaninkin oli vaikea tuntea häntä. Madeleine esitteli hänet kaikkien tarjoilijain läsnäollessa. Planchet puhutteli upseeria kauniilla flaamilaisella lauselmalla, upseeri vastasi muutamin sanoin, jotka eivät olleet mitään kieltä, ja asia oli sovittu. Madeleinein veli tuli d'Artagnanin palvelukseen.

D'Artagnan oli jo laatinut suunnitelmansa; peläten tulevansa tunnetuksi ei hän tahtonut päiväs-aikaan lähteä taipaleelleen. Hänellä oli siten runsaasti aikaa käytettävissään, kun Noisy sijaitsi ainoastaan kolmen tai neljän lieuen[11] päässä Pariisista, Meauxin tien varrella.

Hän aloitti kunnollisella aamiaisella. Se on usein huono alku, kun tahtoo työskennellä aivoillansa, mutta sitävastoin varsin viisas toimenpide, kun on ruumiillinen toimellisuus tarpeen. Sitten hän vaihtoi asuansa, jottei univormu herättäisi epäluuloja, otti kolmesta säilästään isoimman ja parhaan, jota hän käytti ainoastaan tärkeissä tilanteissa, antoi kello kahden tienoissa satuloida molemmat hevosesensa ja ratsasti Planchetin saattamana ulos la Villette-tullista. La Chevrette-hotellin naapuritalossa toimiteltiin vielä mitä tyystimpiä tutkimuksia Planchetin tavoittamiseksi.

Päästyään puolentoista lieuen päähän Pariisista huomasi d'Artagnan maltittomuudessaan lähteneensä liikkeelle vieläkin liian aikaisin ja pysähtyi lepuuttamaan hevosia. Majatalo oli täynnä hyvin epäiltävän näköistä väkeä, jolla näytti olevan joku yöllinen retkeily mielessä. Ovelle ilmestyi viittaan verhoutunut mies, mutta nähdessään muukalaisen teki hän kädellään merkin, ja vieraista lähti kaksi ulos keskustelemaan hänen kanssansa.

D'Artagnan lähestyi huolettomasti emäntää, ylisti hänen viiniänsä, joka oli hyvin kehoa Montreulin lajia, teki hänelle muutamia kysymyksiä Noisystä ja kuuli, että koko kylässä oli ainoastaan kaksi isompaa taloa. Toisen omisti hänen korkea-arvoisuutensa Pariisin arkkipiispa, ja siinä asui nykyään hänen veljentyttärensä, Longuevillen herttuatar; toinen oli jesuiittiluostari, tavallisuuden mukaan noiden hengenmiesten omistama. Ei siis ollut sijaa erehdykselle.

Kello neljältä lähti d'Artagnan uudestaan matkaan ja ratsasti käymäjalkaa, sillä hän ei tahtonut joutua perille ennen pimeäntuloa. Kun talvisena päivänä ja pilvisellä säällä ratsastaa käyden halki seudun, missä ei mitään tapahdu, ei ihminen juuri voi tehdä muutakaan kuin mitä jänis Lafontainen mukaan tekee yösjallaan, nimittäin uneksia; d'Artagnan siis uneksi, ja Planchet samaten. Mutta heidän unelmansa olivat aivan erilaisia, kuten piankin ilmenee.

Muuan emännän virkkama sana oli erityisesti lyötynyt d'Artagnanin ajatuksiin, se sana oli rouva de Longueville.

Rouva de Longueville olikin kaikin puolin omiaan haaveitten aiheeksi; hän oli valtakunnan ylhäisimpiä naisia ja hovin huomatuimpia kaunottaria. Mentyään naimisiin Longuevillen vanhan herttuan kanssa, jota hän ei rakastanut, kerrottiin hänen aluksi antautuneen rakastajattareksi Colignylle, joka oli hänen tähtensä saanut Place-Royalella kaksintaistelussa surmansa Guisen herttuan kädestä. Sitten puheltiin hiukan liian likeisesta hellyydestä, jota hän muka oli tuntenut veljeänsä, Condén prinssiä kohtaan, ja se ystävyys oli herättänyt suurta pahennusta hovin hurskaitten silmissä. Edelleen luultiin, että tätä ystävyyttä oli seurannut todellinen ja syvä viha, ja Longuevillen herttuattarella oli nyt — niin väitettiin — valtiollinen suhde Marcillacin ruhtinaan kanssa, vanhan herttua de la Rochefoucauldin vanhimman pojan, jota hänen kerrottiin parhaillaan yrittävän taivutella veljensä, Condén prinssin viholliseksi.

D'Artagnan ajatteli näitä kaikkia olosuhteita. Hän muisti Louvressa usein nähneensä kauniin rouva de Longuevillen säteilevänä ja huikaisevana astuvan ohitse. Hän ajatteli Aramista, joka hänen arvoisenansakin oli muinoin päässyt rakastajaksi rouva de Chevreuselle, tämän hoitaessa edellisessä hovissa samaa asemaa kuin rouva de Longueville nykyisessä. Hän kummasteli itsekseen, miten maailmassa on ihmisiä, jotka saavuttavat mitä vain haluavat, olipa vaikuttimena kunnianhimo tai rakkaus, kun sitävastoin toiset pysähtyvät kaikissa toiveissaan puolitiehen sattuman, huonon onnen tai luonnollisten esteitten pidättäminä.

Hänen täytyi itsekseen tunnustaa, että hän kaikesta järkevyydestään ja taitavuudestaan huolimatta kuului kuitenkin jälkimmäisiin ja luultavasti jäisikin ainiaaksi niiden joukkoon. Samassa lähestyi Planchet ja virkkoi:

"Lyönpä vetoa, monsieur, että te ajattelette samaa seikkaa kuin minäkin."

"Sitäpä epäilen, Planchet", vastasi d'Artagnan hymyillen; "mutta mitä siis ajattelitkaan?"

"Ajattelin, monsieur, noita pahannäköisiä ihmisiä, jotka istuivat ryypiskelemässä ravintolassa, kun poikkesimme sinne."

"Aina varovainen, hyvä Planchet."

"Se on vaistoa, monsieur."

"No, mitä ilmaisi sinulle vaisto tässä kohden?"

"Monsieur, vaistoni ilmoitti minulle, että nuo miehet olivat kokoontuneet ravintolaan joissakin ilkeissä aikeissa. Minä ajattelin, mitä vaistoni sanoi minulle tallin pimeimmässä nurkassa, kun sinne astui muuan viittaaan verhoutunut mies kahden muun saattamana."

"Ahaa!" äännähti d'Artagnan, joka huomasi Planchetin kertomuksen pitävän yhtä omien havaintojensa kanssa; "no?"

"Toinen noista kahdesta sanoi:

"Hän on varmasti Noisyssa tai tulee sinne tänä iltana, sillä minä tunsin hänen palvelijansa."

"Oletko varma siitä?" kysyi viittaaan verhoutunut mies.

"Olen, prinssi."

"Prinssi?" keskeytti d'Artagnan.

"Niin, prinssi, hän sanoi. Mutta kuulkaa edelleen.

"Jos hän on siellä, niin sanokaahan, miten hänen kanssaan menettelemme?" kysyi toinen mies.

"Mitenkö menettelette?" kertasi prinssi.

"Niin; hän ei ole sellainen mies, joka antaa hevillä vangita itsensä; hän tempaa miekkansa."

"No niin, teidän on tehtävä kuten hänkin ja kuitenkin yritettävä saada hänet elävänä haltuunne. Onko teillä köysiä hänen sitomisekseen ja kapula hänen suunsa tukkimiseksi?"

"On, kaikki on."

"Pitäkää tarkoin varanne, koska hän arvattavasti on pukeutunut seuramiehen tavoin."

"Kyllä, kyllä, monseigneur; olkaa huoletta."

"Minä muuten tulen saapuville ja opastan teitä."

"Te vastaatte siitä, että järjestysvalta...?"

"Minä vastaan kaikesta", vakuutti prinssi.

"Hyvä, me panemme parastamme."

"Sitten he lähtivät tallista."

"No niin", huomautti d'Artagnan, "mitä se meihin kuuluu? Niillä on kai mielessä joku sellainen kepponen, joita tapahtuu joka päivä."

"Oletteko varma siitä, että se ei kohdistu meitä vastaan?"

"Meitäkö vastaan! Ja miksi?"

"Hitto, ajatelkaahan heidän sanojaan: 'Olen tuntenut hänen palvelijansa', virkkoi muuan, ja sehän voisi tarkoittaa minua."

"Entä vielä?"

"Hän on Noisyssa tai tulee sinne tänä iltana", sanoi toinen, ja se voisi tarkoittaa teitä."

"Edelleen?"

"Edelleen huomautti prinssi: 'Pitäkää tarkoin varanne, koska hän arvattavasti on pukeutunut seuramiehen tavoin', mikä ei näytä enää jättävän mitään sijaa epäilyksille, koska te olette siviiliasussa ettekä upseerin univormussa. No niin, mitä sanotte tästä?"

"Voi, hyvä Planchet", vastasi d'Artagnan huoaten, "minä sanon, etten valitettavasti elä aikana, jolloin prinssit tahtoisivat murhauttaa minut. Sellaista sattui menneinä hyvinä päivinä! Ole siis levollinen; nuo ihmiset eivät tahdo mitään meistä."

"Oletteko varma siitä, monsieur?"

"Sen takaan."

"Hyvä on sitten; ei puhuta siitä sen enempää."

Planchet asettui jälleen paikalleen d'Artagnanin taakse, tynnyttäjänään se ääretön luottamus, jota hän aina tunsu herraansa kohtaan; sitä ei viidenkääntöistä vuoden ero ollut kyennyt horjuttamaan.

Siten ratsastettiin lieuen verran. Silloin lähestyi Planchet uudestaan d'Artagnania.

"Monsieur", virkkoi hän.

"Mitä nyt?" kysyi toinen.

"Kuulkaahan, monsieur, katsokaa tuolle taholle", pitkitti Planchet; "eikö teistä tunnu siltä kuin hiippailisi pimeässä yössä ikäänkuin varjoja ohitsemme? Kuunnelkaa! Olen eroittavinani kavioiden töminää."

"Mahdotonta", väitti d'Artagnan; "maa on sateen liottama. Mutta kun kohdistat siihen huomioni, olen kuitenkin näkevinäni jotakin."

Ja hän pysähtyi katselemaan ja kuuntelemaan.

"Jollei kuulu hevosten tömistelyä, niin ainakin niiden hirnuntaa; kuunnelkaahan vain."

D'Artagnanin korvaan osuikin hirnahdus, joka tunki läpi avaruuden ja pimeyden.

"Siellä ovat nuo miehet", hän virkkoi; "he ovat lähteneet liikkeelle. Mutta se ei kuulu meihin; pitkittäkäämme kulkuamme."

He lähtivät jälleen matkaan.

Puolen tunnin kuluttua he saapuivat Noisyn ensimmäisten talojen kohdalle; kello lienee ollut puoli yhdeksän ja yhdeksän välillä illalla.

Maalaisten tapaan olivat kaikki menneet levolle, ja koko kylässä ei näkynyt ainoatakaan valoa.

D'Artagnan ja Planchet pitkittivät ratsastustaan.

Molemmiin puolin tietä kuvastuivat harmaata, synkkää taivasta vasten talojen synkemmät katonharjat; toisinaan luskutti joku valpas koira portin takana tai juoksi säikähtynyt kissa nopeasti keskikadulta risuläjän kätköön, mistä sen kauhistuneet silmät kiiluivat kuin kiiltokivet. Ne tuntuivat olevan kylän ainoat elolliset olennot.

Noin keskivaiheilla kylää kohosi tumma rökkiö, joka vallitsi päätoria, sijaiten erillään kahden kujan välissä, tavattoman isojen lehmusten ojennellessa paljaita oksiaan sen julkipuolella. D'Artagnan silmäili rakennusta huomaavaisesti.

"Tämä on tietenkin arkkipiispan linna, kauniin rouva de Longuevillen asunto", hän virkkoi Planchetille. "Mutta missä on luostari?"

"Luostari", selitti Planchet, "on kylän päässä; sen tunnen."

"No niin", jatkoi d'Artagnan, "nelistä sinä sinne, Planchet, silläikaa kun minä tiukennan ratsuni mahavyötä. Tule sitten ilmoittamaan minulle, näkyykö jesuiiteilla yhtään valaistua ikkunaa."

Planchet totteli määräystä ja poistui pimeään, d'Artagnanin laskeutuessa ratsailta ja ryhtyessä tiukentamaan mahavyötä. Viiden minuutin kuluttua palasi Planchet.

"Monsieur", hän ilmoitti, "on vain yksi valaistu ikkuna sillä sivulla, joka on kentälle päin."

"Hm", tuumi d'Artagnan; "jos olisin frondelainen, niin kolkuttaisin portille täällä ja saisin silloin

varmasti hyvän majapaikan; jos olisin munkki, niin kolkuttaisin tuolla ja pääsisin varmasti kelpo illallisen ääreen. Nyt sitävastoin on varsin luultavaa, että meitä ei oteta vastaan linnassa eikä luostarissa ja että me saamme ottaa yösjamme paljaalta maalta, nälkään ja janoon kuolemaisillamme."

"Niin", lisäsi Planchet, "kuten Buridanin kuuluisa aasi. Jos sentään kolkuttaisin?"

"Hiljaa!" käski d'Artagnan; "ainoa ikkuna, joka oli valaistuna, on nyt taas pimeänä."

"Kuuletteko, monsieur?" sanoi Planchet.

"Tosiaankin — mitä melua se on?"

Kuulosti siltä kuin olisi viuhuva myrsky lähestynyt. Samassa ryntäsi kumpaisestakin kujasta, jotka kahdelta puolen rajoittivat taloa, kaksi kymmenmiehistä ratsujoukkoa. Ne piirittivät d'Artagnanin ja Planchetin sulkien kaikki pääsytiät.

"Jopa jotakin!" virkkoi d'Artagnan sivaltaen miekkansa ja asettuen hevosensa taakse suojaan, Planchetin tehdessä saman tempun; "olisitko arvannut oikein? Meitäkö tosiaankin tavoiteltiin?"

"Tuossa hän on, jo saimme hänet!" huudahtivat ratsumiehet, hyökäten d'Artagnanin kimppuun paljastetuin miekoin.

"Älkää päästäkö häntä", kuului kaikuva ääni.

"Emme, monseigneur; olkaa huoletta."

D'Artagnan arveli nyt hetken sopivaksi sekaantua keskusteluun.

"Kuulkaahan, hyvät herrat!" hän sanoi gascognelaisella murteellaan; "mitä tahdotte, mitä aiotte?"

"Sen kyllä saat tietää", kiljuivat ratsumiehet yhteen suuhun.

"Seis, seis!" huusi se, jota oli puhuteltu monseigneuriksi; "malttakaa, kautta päänne, — se ei ole hänen äänensä!"

"Kas niin, hyvät herrat", kummeksui d'Artagnan, "ovatko ihmiset ihan hulluja täällä Noisysssa? Mutta pitäkää varanne, sillä minä vakuutan, että ensimmäinen, joka lähestyy miekkani mitan päähän, ja se onkin jokseenkin pitkä, saa sisuksensa maalle."

Johtaja lähestyi.

"Mitä te täällä teette?" tiedusti hän korskealla ja ikäänkuin käskemään tottuneella äänellä.

"Entä te?" kysyi d'Artagnan vuorostaan.

"Olkaa säädyllinen, tai teitä kuritetaan tuntuvasti, sillä vaikei tahdo mainita nimeänsä, tahtoo kuitenkin arvonsa mukaista kunnioitusta."

"Te ette tahdo ilmaista nimeänne, koska olette päämiehenä jossakin vehkeessä", huomautti d'Artagnan; "mutta minulla, joka matkustan rauhallisesti lakeijani kanssa, ei ole samaa syytä omani salaamiseen."

"Riittää, riittää! Kuka olette?"

"Sanon teille nimeni, jotta tiedätte, missä voitte jälleen tavata minut, monsieur, monseigneur tai prinssi, miksi tahansa haluattekaan itseänne puhuteltavan", virkkoi gascognelaisemme, joka ei tahtonut taipua uhkauksen tieltä. "Tunnetteko herra d'Artagnania?"

"Kuninkaan muskettisoturien luutnanttia?" lausui ääni.

"Häntä juuri."

"Tunnen kyllä."

"No niin", jatkoi gascognelainen, "silloin olette kai kuullut, että hänellä on vankka ranne ja varma kalpa."

"Oletteko te herra d'Artagnan?"

"Sama mies."

"Tulitte tänne siis puolustamaan *häntä*?"

"Häntäkö! Ketä häntä?"

"Etsimäämme."

"Luulisinpä melkein", huomautti d'Artagnan, "joutuneeni arvoitusten maahan sen sijaan että olisin Noisyssa, kuten oletin."

"No, vastatkaa!" vaati sama korskea ääni; "odotatteko häntä näiden ikkunain alla? Tulitteko tänne puolustamaan häntä?"

"En odota ketään", sanoi d'Artagnan, joka alkoi käydä kärsimättömäksi; "en aio puolustaa ketään muuta kuin itseäni, mutta puolustankin sitten urheasti, sen vakuutan."

"Hyvä!" käski ääni; "lähtekää siis täältä ja jättäkää paikka meille."

"Lähtisinkö täältä!" sanoi d'Artagnan, jonka suunnitelmia tämä vaatimus häiritsi; "se ei ole kovinkaan helppoa, kun minä ja ratsunikin olemme menehtymäisillämme väsymykseen, ellette ole halukas tarjoamaan minulle illallista ja yösijaa lähistöllä."

"Heittiö!"

"Hoi, herraseni!" virkkoi d'Artagnan; "säätäkää sanojanne, minä pyydän, sillä jos vielä kerran virkatte mitään tuollaista, niin sullon sen takaisin kurkkuunne, vaikka olisittekin markiisi, herttua, prinssi tai kuningas, kuuletteko!"

"Kas, kas!" vastasi päällikkö; "eipä voi erehtyä, — gascognelainen siinä varmasti puhuu, eikä hän siis ole meidän etsimämme. Yrityksemme on mennyt myttyyn täksi iltaa, poistukaamme. Me tapaamme jälleen, herra d'Artagnan", jatkoi päällikkö ääntänsä koroittaen.

"Niin, mutta silloin ei teillä ole samoja etuja", sanoi gascognelainen pilkallisesti, "sillä tavatessamme olette kenties yksinänne, ja varmaankin on silloin päivä."

"Hyvä on, hyvä on!" lausui ääni; "matkalle, hyvät herrat!"

Ja nurkuen ja sadatellen katosi joukkue pimeään, palaten Partiisiin päin.

D'Artagnan ja Planchet pysyivät vielä kotvan puolustusasennossa, mutta kun melu yhä etääntyi, pistivät he miekkansa jälleen huotraan.

"Nytpä näet, epatto", tuumi d'Artagnan tyynesti Planchetille, "että he eivät tavoitelleet meitä."

"Mutta ketä sitten?" kysyi Planchet.

"Sitä en totisesti tiedä, ja sillä ei ole väliäkään. Mutta siitä välitän, miten pääsisin jesuiittaluostariin. Ratsaille siis ja menkäämme kolkuttamaan. Käyköön syteen tai saveen, hiisi vieköön, eiväthän meitä toki syöne!"

Ja d'Artagnan nousi jälleen satulaan.

Planchet teki samaten, mutta silloin putosi aavistamaton paino hänen hevosensa lautasille, niin että tämä oli lysähtää maahan.

"Hei, monsieur!" huusi Planchet; "minulla on joku takanani lautasilla!"

D'Artagnan kääntyi ja näki tosiaankin kaksi ihmishahmoa Planchetin hevosen selässä.

"Mutta itse paholainenhan meitä hätyyttää!" huudahti hän vetäen miekkansa ja valmistautuen hyökkäämään vastatulle kimppeun.

"Ei, hyvä d'Artagnan", virkkoi tämä, "paholainen ei täällä ole, vaan minä, Aramis. Lasketa neliä, Planchet, ja kylän päähän tultuasi käänny vasemmalle."

Ja kuljettaen Aramista hevosensa lautasilla karautti Planchet pimeään, kintereillään d'Artagnan, joka alkoi uskoa näkevänsä jotakin haaveellista ja katkonaista unta.

KYMMENES LUKU

Kylän päässä poikkesi Planchet vasempaan, kuten Aramis oli käskenyt, ja pysähtyi valaistun ikkunan alle. Aramis hyppäsi ratsailta ja taputti kolmasti käsiänsä. Ikkuna avattiin heti, ja sieltä laskettiin alas nuoraportaat.

"Veikkoseni", sanoi Aramis, "jos tahdot nousta ylös, niin otan vastaan mitä mieluummin."

"Vai niin", virkkoi d'Artagnan, "tällä tavoinko sinun luoksesi tullaan?"

"Kello yhdeksän jälkeen se on pakollista, hitto vieköön!" vastasi Aramis; "luostarisäännöt ovat ylen ankaria."

"Suo anteeksi, hyvä ystävä", huomautti d'Artagnan, "taisipa kirvota kieleltäsi hitto vieköön."

"Niinkö luulet?" tuumi Aramis hymyillen. "Paljon mahdollista; et voi kuvitellakaan, veikkonen, mitä pahoja tapoja näissä kirotuissa luostareissa saa, ja kuinka huonoja tottumuksia on kaikilla niillä kirkonmiehillä, joiden kanssa minun täytyy seurustella. Mutta ethän menekään ylös?"

"Käyhän edellä, kyllä tulen."

"Niinkuin entinen kardinaali sanoi entiselle kuninkaalle: 'Näyttääkseni teille tietä, sire.'"

Aramis kapusi nyt keveästi ylös nuoraportaita ja pääsi tuossa tuokiossa ikkunaan.

D'Artagnan nousi hänen perässään, mutta vitkallisemmin; saattoi nähdä, että hän oli vähemmän perehtynyt tällaiseen tiehen kuin hänen ystävänsä.

"Suo anteeksi", pyysi Aramis nähdessään hänen kömpelyytensä, "jos olisin tiennyt sinun kunnioittavan minua käynnillä, niin olisin toimittanut paikalle puutarhatikkaat. Mutta minulle yksinäni ovat nämä riittäviä."

"Monsieur", muistutti Planchet nähdessään d'Artagnanin olevan jo tulossa perille, "tuo käy tosin laatuun herra Aramiille ja vielä teillekin, ja jos lujalle ottaa, niin ehkä viimein minullekin; mutta hevosemme eivät voi kavuta ylös nuoraportaita."

"Vie ne vaunuvajaan, hyvä mies", neuvoi Aramis, osoittaen Planchetille eräänlaista rakennusta, joka kohosi kentältä. "Siellä on olkia ja kauroja hevosille."

"Entä mitä minulle?" kysyi Planchet.

"Sinä tulet takaisin tämän ikkunan alle ja taputat kolmasti käsiäsi, niin laskemme alas elintarpeita sinulle. Älä ole huolissasi; saakeli, ei tässä paikassa juuri nälkään kuolla!"

Aramis veti nuoraportaat ylös perässään ja sulki ikkunan.

D'Artagnan silmäili ympärilleen.

Milloinkaan ei hän ollut nähnyt huonetta yhtähaavaa niin sotilaalliseen ja hienostuneeseen tapaan sisustettuna. Kaikissa nurkissa oli voitonmerkkejä, jotka sekä silmälle että kädelle tarjosivat kaikenlaatuisia miekkoja, ja neljä isoa taulua esitti taisteluasussa Lotringin kardinaali de Richelieutä, kardinaali de Lavalettea ja Bordeauxin arkkipiispaa. Muuten ei siellä tosin mikään ilmaissut abbén asuntoa; seinäverhot olivat damastia, matot alençonilaisia, ja varsinkin makuusija pitsikoristeineen ja kirjailtuine peitteineen näytti pikemmin kuuluvan keimailevalle vallasnaiselle kuin miehelle, joka oli tehnyt lupauksen tavoittaa taivaan armoa pidättyväisyydellä ja lihan kuoletuksella.

"Tarkastelet kammiotani", virkkoi Aramis. "Voi veikkoseni, mikäs minun auttaa! Asun kuten kartusiaanimunkki. Mutta mitä haet katseillasi?"

"Etsin sitä, joka heitti alas nuoraportaat; täällä ei näy ketään, ja kuitenkin eivät kai nuoraportaat laskeutuneet itsestään."

"Ei, apuna oli Bazin."

"Ahaa!" äännähti d'Artagnan.

"Mutta", jatkoi Aramis, "Bazinini on hyvin harjaannutettu miekkonen; nähdessään, että minä en ollut yksinäni, hän poistui hienotuntoisesti. Paina puuta, ystäväni, ja pakiskaamme."

Ja Aramis työnsi d'Artagnanin luo tilavan lepotuolin, johon tämä heittäysi käsinojan varaan.

"Ensiksikin, sinä kai illastat kanssani?" kysyi Aramis.

"Kyllä, jos haluat", vastasi d'Artagnan, "ja tunnustankin tekeväni sen mitä suurimmalla mielihyvällä; olen taipaleella saanut huikean ruokahalun."

"Voi, veikkonen", pahoitteli Aramis, "saat tyytyä laihaan muonaan; en odottanut sinua."

"Uhkaavatko minua Crèvecoeurin omeletit ja *theobromes*? Eikö se ollut entiseen aikaan pinaatin nimenä?"

"Oh, meidän täytyy toivoa", vastasi Aramis, "että Jumalan ja Bazinin avulla löydämme jotakin parempaa arvoisain jesuiittaisain ruokakomerosta. Bazin, hyvä ystävä", jatkoi hän, "tulehan tänne."

Ovi avautui, ja Bazin astui sisälle; mutta nähdessään d'Artagnanin hän kiljahti kuin epätoivon valtaamana.

"Bazin hyvä", sanoi d'Artagnan, "minua ilahduttaa nähdä, kuinka ihmeteltävän sujuvasti sinä valehtelet kirkossakin."

"Monsieur", selitti Bazin, "minä olen arvoisilta jesuiittaisilta oppinut, että valehteleväminen on sallittua, kun se tapahtuu hyvässä tarkoituksessa."

"Hyvä, hyvä, Bazin! D'Artagnan kuolee nälkään; tarjoa meille parastasi, ja ennen kaikkea anna meille hyvää viiniä."

Bazin kumarsi kuuliaisuuden merkiksi, huokasi syvään ja astui ulos.

"Nyt kahden kesken ollessamme, hyvä Aramis", sanoi d'Artagnan kääntäen katseensa huoneesta sen asukkaaseen ja pitkittäen tämän vaatteista tarkastusta, jonka oli alottanut huonekaluista, "sanopas minulle, mistä lemmosta tulit, kun hyppäsit ratsaille Planchetin taakse."

"Kas hitto", vastasi Aramis, "taivaastahan tietysti!"

"Taivaastako!" tuumi d'Artagnan päätänsä pudistaen; "näytät minusta yhtä vähän tulevan sieltä kuin olevan sinne menossakaan."

"Hyvä ystävä", selitti Aramis, ja hänen kasvoillaan oli itserakas ilme, jollaista d'Artagnan ei ollut niillä nähnyt hänen ollessaan muskettisoturina, "jollen tullut taivaasta, niin ainakin paratiisista, mikä on jokseenkin samaa."

"Hyvä! Silloin ovat tiedemiehet vihdoinkin päässeet varmuuteen siitä, kohdasta", arveli d'Artagnan. "Tähän asti ei ole voitu sopia siitä, missä paratiisi todella sijaitsi; toiset asettivat sen Ararat-vuorelle, toiset Tigris- ja Eufrat-virtain väliin; sitä näkyy etsityn kovin kaukaa, kun se olikin näin lähellä. Paratiisi on Noisy-le-Secissä, sillä paikalla, missä Pariisin arkkipiispan linna kohoaa. Sieltä ei tulla ulos oven kautta, vaan ikkunasta; ei astuta alas marmoriportaita pylväseteiseen, vaan lehmuksen oksille, ja sen pääsykäytävää loimuavin miekoin vartioitseva enkeli on vaihtanut Gabrielin taivaallisen nimen maallisemmaksi Marcillacin ruhtinaaksi."

Aramis purskahti nauruun.

"Sinä olet aina iloinen toveri, veikkonen", sanoi hän; "sukkela gascognelainen luonteesi ei ole hylännyt sinua. Niin, on kyllä rahtunen totuutta tuossa kaikessa, mitä minulle sanot; mutta älä ainakaan luule, että minä olen rouva de Longuevilleen rakastunut."

"Pentele, sitä minä kyllä varon!" vastasi d'Artagnan. "Oltuasi niin kauan rakastunut rouva de Chevreuseen et toki olisi voinut lahjoittaa sydäntäsi hänen pahimmalle viholliselleen."

"Se on totta", vastasi Aramis keveästi. "Niin, herttuatarparka, — rakastin häntä entiseen aikaan suuresti, ja minun täytyy kohtuuden mukaisesti myöntää, että hän oli meille peräti hyödyllinen. Mutta minkä sille voi — hänen täytyi poistua Ranskasta. Kirottu kardinaali oli niin karkea vastustaja", pitkitti Aramis luoden silmäyksen entisen ministerin muotokuvaan; "hän antoi käskyn vangita hänet ja viedä Loches-linnaan. Hän olisi, kautta kunniani, katkaisuttanut herttuattarelta kaulan, kuten saivat kohtalokseen Chalais, Montmorency ja Cinq-Mars. Mieheksi pukeutuneena pakeni hän silloin kamarineitonsa, Kitty-poloisen kanssa. Olen kuullut sanottavan, että hänelle tapahtui jossakin kylässä, en tiedä missä, eriskummainen seikkailu papin kanssa, jota tunnen yhtä vähän; hän pyysi tältä vieraanvaraisuutta, papilla ei ollut enempää kuin yksi huone, ja kun hän piti tulijaa herrasmiehenä, tarjoutui hän ottamaan anojan huonekumppanikseen. Se johtui siitä, että viehkeä Marie käytti miehen pukua aivan uskomattoman hyvin. Tunnenkin ainoastaan yhden naisen, joka esiintyy siinä asussa yhtä luontevasti. Hänestä sepitettiinkin laulunpätkä:"

Laboissière, kuules sie...

"Olet kai kuullut sen?"

"En; laulahan se minulle, hyvä ystävä."

Aramis alotti mitä raikkaimmalla äänellä:

Laboissière, kuules sie, hyvinkö mieheks kelpaisin? — Te ratsastatte, totta vie, paremmin meitä ainakin. Hän käy keskellä pertuskain nuoresta miehest' ain', ei muulta näy.

"Bravo!" huusi d'Artagnan. "Sinä laulat aina yhtä oivallisesti, hyvä Aramis; minä huomaan, että messut eivät ole tärvelleet ääntäsi."

"Katsos, ystävä", selitti Aramis, "siihen aikaan, kun olin muskettisoturi, tein niin vähän vartiopalvelusta kuin suinkin; nyt olen abbé ja veisaan niin harvoja messuja kuin käy päinsä. Mutta palatkaamme herttuatar-parkaan."

"Kumpaiseen? Chevreusen vai Longuevillen herttuattareen?"

"Hyvä ystävä, olen jo sanonut sinulle, että minun ja Longuevillen herttuattareen välillä ei ole mitään; kenties rahtunen keimailua, mutta siinä kaikki. Ei, minä puhun Chevreusen herttuattaresta. Näitkö häntä, kun hän kuninkaan kuoltua palasi Brysselistä?"

"Kyllä; hän oli silloin vielä hyvinkin kaunis."

"Niin", puheli Aramis. "Minäkin tapailin häntä jälleen toisinaan; annoin hänelle oivallisia neuvoja, joita hän ei noudattanut. Tein kaikkeni saadakseni hänet vakuutetuksi siitä, että Mazarin oli kuningattaren rakastaja. Hän ei tahtonut uskoa minua; hän sanoi tuntevansa Itävallan Annan ja väitti, että hallitsijatar oli liian ylpeä voidakseen rakastaa sellaista lurjusta. Sillävälin hän antausi Beaufortin herttuan vehkeisiin, ja lurjus vangitutti Beaufortin herttuan ja ajoi maanpakoon madame de Chevreusen."

"Tiedäthän", huomautti d'Artagnan, "että hän on saanut luvan tulla takaisin?"

"Kyllä, ja tiedän myös, että hän on tullutkin. Hän kai hairahtuu taas johonkin hulluuteen."

"Oh, tällä kertaa hän kenties noudattaa sinun nevojasi."

"Tällä kertaa", vastasi Aramis, "en ole nähnyt häntä jälleen; hän on suuresti muuttunut."

"Niin ei ole sinun laitasi, hyvä Aramis, sillä sinä olet yhä entiselläsi: sinulla on vielä kaunis tumma tukkasi, sokea ryhtisi, naisenkätesi, joista nyt on tullut pari ihailtavia kirkkoruhtinaan käsiä."

"Niin", myönsi Aramis, "se on totta, minä panen ulkoasuuni suurta huolta. Tiedätkös, ystävä, minä alan käydä vanhaksi: täytän pian seitsemänneljättä vuotta."

"Kuulehan, veikkonen", tokaisi d'Artagnan hymyillen, "koska nyt näemme toisemme jälleen, niin sopikaamme keskenämme vastaisen varalle iästämme."

"Kuinka niin?" oudoksui Aramis.

"No", jatkoi d'Artagnan, "ennen olin minä kahta tai kolmea vuotta nuorempi sinua, mutta jollen erehdy, olen nyt täyttänyt neljäkymmentä."

"Tosiaanko?" sanoi Aramis. "Silloin erehdyinkin minä, sillä sinä, veikkonen, olet aina ollut erinomainen laskemaan. Olisin siis sinun laskusi mukaan kolmenviidettä vanha? Lempo soikoon, hyvä mies, älä sano sitä Hôtel de Rambouilletissa; se vahingoittaisi minua."

"Ole huoletta", takasi d'Artagnan, "minä en käy siellä."

"No, mutta", huudahti Aramis, "mitä se Bazinin tolvana tekeekään? Bazin! Kiirehdi toki, herra heittiö! Me menedymme nälkään ja janoon."

Bazin, joka nyt astui huoneeseen, kohotti taivasta kohti kätensä, pullo kumpaisessakin.

"No", tiukkasi Aramis, "onko valmista, häh?"

"Kyllä, monsieur, heti paikalla", vastasi Bazin; "mutta minulta meni aikaa voidakseni nostaa ylös kaikki..."

"Syystä että sinä aina luulet kantavasi pitkää pedellinkaapua", keskeytti Aramis, "etkä tee muuta kuin luet messukirjaasi. Mutta sanonpa sinulle, että jos alituisen puhdistellessasi kaikkia kappelin kapistuksia vieraannut miekkani kiilloittamisesta, niin teen rovion kaikista pyhäinkuvistasi ja paistan sinut siinä."

Kuohuksissaan tästä teki Bazin ristinmerkin pullolla, jota piteli kädessään. D'Artagnan ihmetteli yhä enemmän abbé d'Herblayn sävyä ja esiintymistapaa, joka niin vähän soveltui muskettisoturi Aramiin entiseen käyttäytymiseen, ja hän katseli ystäväänsä suurin silmin.

Bazin levitti kiireesti damastiliinan pöydälle ja asetti sille niin monia hyvin paistettuja, tuoksuvia ja herkullisia maisteltavia, että d'Artagnan ihan ällistyi.

"Mutta odotithan siis jotakuta?" kysyi upseeri.

"Hm", vastasi Aramis, "olen aina varustettu; ja tiesin sinun etsivän minua."

"Kuka sitä oli sanonut?"

"Tietysti Bazin, joka otaksui sinut itse paholaiseksi, veikkonen, ja riensi varoittamaan minua vaarasta, joka uhkasi sieluani, jos jälleen antautuisin niin huonoon seuraan kuin muskettiväen luutnantin."

"Voi, monsieur!..." pyysi Bazin kädet ristissä ja rukoilevalla äänellä.

"Kas niin, pois tekopyhyys! Sinä tiedät, että minä en pidä sellaisesta. Teet paljoa paremmin, kun avaat ikkunan ja lasket alas leivän, kananpoikasen ja viinipullon Planchet-ystävällesi, joka on jo tunnin ajan vimmatusti paukutellut käsiään."

Annettuaan hevosille olkia ja kuroja oli Planchet tosiaan palannut ikkunan alle ja pariin kolmeen kertaan antanut sovitun merkin.

Bazin totteli, kiinnitti mainitut kolme esinettä nuoran päähän ja laski ne alas Planchetille, joka ei sen parempaa pyytänyt, vaan poistui heti niine hyvineen vaunuvajaan.

"Nyt illastakaamme", sanoi Aramis.

Ystävykset istuutuivat pöytään, ja Aramis alkoi kehittyneen herkuttelijan tottumuksella leikellä viipaleiksi kananpoikasia, peltopyitä ja kinkkuja.

"Hitto", huudahti d'Artagnan, "kelpaa sinun elellä!"

"Kyllähän, mukiin menee. Olen saanut Roomasta vapautuksen paastoamisesta; sen hankki minulle herra koadjutori heikon terveyteni perusteella. Olen sitten ottanut palvelukseeni saman taiturin, joka palveli kokkina Lafollonella, kardinaalin vanhalla ystävällä, tiedäthän, — tuolla kuuluisalla herkuttelijalla, joka aina aterialta noustessaan lausui saman rukouksen: 'Hyvä Jumala, suo minulle se armo, että voisin hyvin sulattaa maukkaasti nauttimani!'"

"Mikä ei kuitenkaan estänyt häntä kuolemasta ähkyyn", huomautti d'Artagnan hymyillen.

"Niin, minkäpä sille mahtaa", virkkoi Aramis alistuvasti; "kohtaloansa ei voi paeta!"

"Suo anteeksi, veikkonen, että teen sinulle erään kysymyksen", sanoi d'Artagnan.

"Puhu vapaasti, tiedäthän kaiken kursailun olevan meidän keskemme kiellettyä."

"Olet siis rikastunut?"

"Voi hyväinen, en! Ansaitseen noin kaksitoistatuhatta livreä vuodessa, jotapaitsi minulla on prinssiltä pienoinen tuhannen écun apuraha."

"Ja millä ansaitset nuo kaksitoistatuhatta livreä?" urkki d'Artagnan, "runoillasiko?"

"Ei, minä olen lakannut runoilemasta, paitsi että toisinaan sepitän jonkun juomalaulun, lemmensonetin tai viattoman epigrammin. Minä kirjoittelen saarnoja, hyvä ystävä."

"Mitä! Saarnojako?"

"Niin, mutta ne ovatkin erinomaisia saarnoja, usko pois! Siltä ainakin näyttää."

"Sinä paasaat niitä?"

"En, vaan myyn."

"Kelle?"

"Niille virkaveljilleni, jotka tahtovat esiintyä suurina puhujina!"

"Älä nyt! Ja se kunnia ei ole houkutellut sinua itseäsi?"

"On vainkin, veikkonen, mutta luonto voitti. Kun seison saarnastuolissa ja kaunis nainen katsoo minuun, katson minäkin häneen; jos hän hymyilee, niin minä vastaan samaten. Silloin puhun puita heiniä; sen sijaan että kuvailisin kadotuksen kauhuja, esittelenkin paratiisin riemuja. Niin, tiedätkös, sellaista sattui minulle kerran Saint-Louis-kirkossa Maraisissa... Muuan herrasmies nauroi minulle päin silmiä, minä keskeytin saarnani sanoakseni hänelle, että hän oli tolvana. Ihmiset lähtivät ulos hakemaan kiviä, mutta sillävälillä osasin minä niin hyvin muokata kuulijain mieliä, että häntä sitten kivitettiin eikö minua. Tosin hän seuraavana päivänä tuli luokseni, luullen olevansa tekemisissä tavallisen abbén kanssa."

"Ja mikä oli sen käynnin tuloksena?" kysyi d'Artagnan nauruun pakahtumaisillaan.

"Tuloksena oli, että me sovimme seuraavan päivän illaksi kohtauksen Place-Royalle. Niin, hitto, tokihan sen tiedätkin?"

"Sitä hävytöntäkö vastaan minä sattumalta olinkin sekundanttinasi?" kysyi d'Artagnan.

"Juuri samaa. Sinä näit, miten hänestä suoriuduin."

"Kuoliko hän?"

"Sitä en tiedä. Mutta ainakin annoin hänelle synninpäästön *in articulo mortis*. Riitti surmata ruumis, sielua kuolettamatta."

Bazin teki toivottoman liikkeen, joka tahtoi ilmaista, että hän kenties hyväksyi tuon lauselman, mutta paheksui suuresti sävyä, jota sen lausumisessa ilmeni.

"Bazin, hyvä ystävä, sinä et huomaa, että minä näen sinut tästä kuvastimesta; olenhan kerta kaikkiaan kieltänyt sinulta kaikki hyväksymisen tai paheksumisen eleet. Ole siis hyvä ja tuo meille espanjalaista viiniä, sitten lähdet tiehesi. D'Artagnan-ystävälläni on sitäpaitsi jotakin salaista sanottavana minulle, eikö totta, d'Artagnan?"

D'Artagnan nyökkäsi, ja Bazin vetäytyi pois, asetettuaan pöytään espanjalaisen viinin.

Kahden kesken jäätyään istuivat ystävykset tuokion äänettöminä vastatusten. Aramis näytti odottavan mieluisaa ruuansulatusta, d'Artagnan valmisti johdantoaan. Kumpainenkin loi salaviihkaa syrjäsilmyksiä toisiinsa.

Aramis keskeytti ensimmäisenä vaitiolon.

YHDESTOISTA LUKU

Kaksi Gaspardia

"Mitä mietiskelet, d'Artagnan?" kysyi hän; "ja mille ajatukselle hymyilet?"

"Ajattelenhan vain, veikkonen, että sinä muskettisoturina ollessasi aina muistutit abbéna, mutta nyt abbéna tunnut minusta kovin suuresti muskettisoturin kaltaiselta."

"Se on totta", myönsi Aramis hymyillen. "Ihminen, kuten tiedät, hyvä d'Artagnan, on ihmeellinen eläin, pelkistä vastakohtista muodostunut. Siitä saakka kun minusta tuli abbé, unelmoin pelkkiä taisteluita."

"Se näkyy kapineistasikin; sinulla on kaikenlaisia kalpoja, jotka voisivat tyydyttää mitä vaateliaintakin makua. Miekkailenko vielä yhtä hyvin?"

"Kyllä, miekkailen kuten sinä entiseen aikaan, kenties vielä paremminkin. En päivän mittaan mitään muuta teekään."

"Ja kenen kanssa?"

"Oivallisen miekkailunopettajan kanssa, joka meillä on täällä."

"Mitä! Täälläkö?"

"Niin, täällä luostarissa, veikkoseni. Jesuiittaluostarissa on kaikkea."

"Olisit siis surmannut herra de Marcillacin, jos hän olisi yksinään tullut ahdistamaan sinua eikä kahdenkymmenen miehen johtajana?"

"Ehdottomasti", vakuutti Aramis, "ja kahdenkymmenen miehensäkin etunenässä, jos olisin voinut paljastaa miekkani tulematta tunnetuksi."

— Herra armahtakoon, — jupisi d'Artagnan hiljaa itsekseen, — luulenpa hänen käyneen gascognelaisemmaksi kuin minä.

Sitten hän lisäsi ääneen:

"No niin, hyvä Aramis, kysyt minulta, minkätähden etsin sinua?"

"Ei, en kysynyt sitä", vastasi Aramis viekkaan näköisenä, "vaan odotin sinun sanovan sen."

"No niin, tavoitin sinua vain tarjotakseni sinulle keinon surmata herra de Marcillacin, milloin vain haluat, niin ylhäinen kuin hän onkin."

"Kas, kas, kas!" innostui Aramis; "siinäpä vasta aatos!"

"Jota minä kehoitan sinua käyttämään hyväksesi, veikkonen. Sanopas, oletko sinä rikas abbé-toimellasi, joka tuottaa sinulle tuhannen écuta, ja niillä kahdellatoistatuhannella livrellä, jotka ansaitset saarnojen myynnillä? Vastaathan vilpittömästi."

"Minäkö? Olen köyhä kuin Job; jos tutkisit sekä taskut että lippaat, niin et luullakseni löytäisi täältä sataa pistoliakaan."

— Hitto, sata pistolia! — tuumi d'Artagnan itsekseen; — se on hänen mielestään Jobin köyhyyttä! Jos minulla olisi aina sen verran varalla, niin olisin mielestäni rikas kuin Kroisos. Ja hän lisäsi ääneen:

"Oletko kunnianhimoinen?"

"Kuin Enkelados."

"No niin, hyvä ystävä, minä tarjoan sinulle keinon rikastua ja tulla mahtavaksi ja päästä elelemään mielesi mukaan."

Keveä pilvi vilahti Aramiin otsalla yhtä nopeasti kuin hattarat, jotka elokuulla leijuvat kenttien yli; mutta niin pian kuin se häipyikin, huomasi sen d'Artagnan.

"Puhu", pyysi Aramis.

"Ensin vielä kysymys. Harrastatko politiikkaa?"

Aramiin silmissä leimahti salama yhtä nopeana kuin varjo, joka oli häilähtänyt hänen otsallaan, mutta senkin huomasi d'Artagnan.

"En", epäsi Aramis.

"Miellytkin siis kaikkiin ehdotuksiini, koska sinulla tällähaavaa ei ole muuta herraa kuin Jumala", virkkoi gascognelainen hymyillen.

"Mahdollista kyllä."

"Oletko koskaan, hyvä Aramis, ajatellut nuoruutemme kauniita päiviä, jotka vietimme remuten, ryyppien ja tapellen?"

"Olenpa totisesti, ja useinkin olen kaivannut niitä. Se oli onnellista aikaa, *delectabile tempus!*"

"No niin, veikkoseni, nuo kauniit päivät voisimme elvyttää uudestaan, tuo onnellinen aika saattaisi palata! Olen saanut toimekseni hakea esiin kumppanini ja tahdoin alottaa sinusta, joka olit toveruutemme sieluna."

Aramis kumarsi enemmän kohteliaasti kuin sydämellisesti.

"Minäkö sekaantuisin taas politiikkaan!" hän virkkoi hiljaisella äänellään ja heittäysi takakenoon lepotuolissaan. "Voi, hyvä d'Artagnan, näethän, kuinka säännöllisesti ja mukavasti minä elen. Olemme kokeneet isoisten kiittämättömyyttä, tiedäthän!"

"Se on totta", myönsi d'Artagnan, "mutta isoiset kenties katuvat, että ovat olleet kiittämättömiä."

"Siinä tapauksessa olisi asia toinen", sanoi Aramis. "Kaikille synneille on anteeksianto varattu. Osaat muuten oikeaan eräässä kohdassa, jos meidät nimittäin valtaisi uudestaan halu puuttua valtion asioihin, niin olisi mielestäni nyt otollinen hetki."

"Mistä sinä sen tiedät, kun et harrasta politiikkaa?"

"Ka, hyväinen aika, vaikken itse siitä välitä, liikun kuitenkin piireissä, jossa sitä harrastetaan. Runouttakin ja rakkautta hellien olen kuitenkin tutustunut herra Saraziniin, joka on herra de Contin puolta, herra Voitureen, joka on liittynyt koadjutoriin, ja herra Bois-Robertiin, joka kardinaali Richelieun kuoltua ei nyt ole kenenkään puoluelaisia tai on kaikkien puolella, miten sitä sanoisikaan. Valtiolliset tapaukset eivät siten ole välttäneet huomiotani."

"Sitä aavistinkin", huomautti d'Artagnan.

"Älä muuten, hyvä ystävä", jatkoi Aramis, "käsitä nyt sanomaani muuksi kuin luostariveljen puheiksi, — miehen, joka pelkkänä kaikuna vain toistaa, mitä on kuullut sanottavan. Minulle on kerrottu, että kardinaali Mazarin on nykyään huolissaan asiain tilasta. Näyttää tosiaan siltä, että hänen käskyjensä ei pidetä samassa arvossa kuin entiseen aikaan meidän kauhumme, kardinaali-vainajan, jonka muotokuvan näet tuossa; sillä sanottakoon mitä tahansa, on kuitenkin myönnettävä, että hän oli suuri mies."

"Sitä en suinkaan tahdo kieltää, hyvä Aramis; hän teki minusta luutnantin."

"Alussa olin kokonaan taipuvainen kardinaalin puolelle. Ajattelin itsekseni, että ministeri ei koskaan tule rakastetuksi, mutta että tämä sillä nerolla, jota hänellä väitetään olevan, kuitenkin saisi lopulta riemuita vihollistensa häviöstä ja tekisi itsensä pelätyksi, mikä minun nähdäkseni on kenties vielä parempaa kuin tehdä itsensä rakastetuksi."

D'Artagnan ilmoitti nyökkäyksellä hyväksyvänsä täydellisesti tämän epäiltävän periaatteen.

"Sellainen oli ensimmäinen ajatukseni hänestä", pitkitti Aramis; "mutta kun olen hyvin tietämätön tuollaisissa asioissa ja kun säätyyni kuuluva nöyryys velvoittaa minua epäilemään omaa arvosteluani, kuulustin muiden mielipidettä. No niin, hyvä ystävä..."

"No niin, mitä?" kysyi d'Artagnan.

"No", jatkoi Aramis, "minun täytyi taltuttaa ylpeyteni, minun oli tunnustettava erehtyneeni."

"Tosiaanko?"

"Niin, kuten jo sanoin, minä kuulustelin; ja katsohan, mitä useat taipumuksiltaan ja tarkoituksiltaan aivan erilaiset henkilöt ovat vastanneet minulle: herra de Mazarin ei ole nero, kuten olin kuvitellut."

"Pyh!" virkahti d'Artagnan.

"Ei, hän on aivan vähäpätöinen henkilö, joka on ollut kardinaali Bentivoglion palvelijana ja juonittelulla kohonnut maailmassa, — nousukas, nimetön mies, joka Ranskassa näyttelee vain sissin-osaa. Hän kerää paljon rahoja, tuhlaa kuninkaan tulot, antaa itselleen kaikki apurahat, joita kardinaali de Richelieu-vainaja jakeli koko maailmalle, muttei pääse milloinkaan hallitsemaan voimakkuuden, ylemmyyden tai suurimmassa arvossa pidetyn miehen oikeudella. Nykyinen ministerimme ei muuten tunnukaan olevan herrasmies tavoiltaan tai sydämeltään; hän näyttää olevan jonkunlainen ilvehtijä, huvinäytelmän naamioitu temppuilija. Tunnetko häntä? Minä puolestani en tunne."

"Hm", tuumi d'Artagnan, "sanoissasi on toki rahtunen totta."

"Ihan herätät minussa ylpeyttä, veikkonen, jos minä olen yksinkertaisella ja tavallisella järjelläni voinut vetää vertoja miehelle, joka oleskelee hovissa, kuten sinä."

"Mutta sinä olet puhunut ainoastaan hänen yksilöllisyydestään, et hänen puolueestaan ja apukeinoistaan."

"Totta kyllä. Hänellä on kuningatar puolellaan."

"Se on sentään jotakin kaiketi."

"Mutta hänen puolellaan ei ole kuningas."

"Lapsi!"

"Lapsi, joka pääsee itsenäiseksi neljän vuoden kuluttua."

"Joka tapauksessa kuuluu hänelle nykyisyys."

"Niin, muttei tulevaisuus; ja nykyäänkään ei hänellä ole puolellaan parlamenttia tai kansaa eli siis rahoja, ei aateliala eikä ruhtinaita, jotka vastaavat miekkaa."

D'Artagnan kynsi korvallistaan; hänen täytyi itsekseen tunnustaa, että toinen puhui sekä laajalta että oikealta näkökannalta.

"Huomaat nyt, hyvä ystävä, onko minulla vielä tavallista terävänäköisyyttäni tallella. Kenties teen väärin siinä, että pakisen kanssasi näin avomielisesti, sillä sinä näyt tosiaan olevan Mazarinin miehiä."

"Minäkö!" huudahti d'Artagnan, "kaukana siitä!"

"Puhuit saaneesi toimekseeni..."

"Puhuinko saaneeni toimekseeni? Se oli hairahdusta. Ei, sanoinpa vain itsekseeni, kuten sinäkin sanot: asiat sotkeutuvat. No niin, heittäkäämme höyhen ilmaan, menkäämme sille puolelle, minne tuuli puhaltaa ja omaksukaamme entinen seikkaileva elämämme. Me olimme neljä uljasta ritaria, neljä likeisiksi liittynyttä sydäntä; yhdistäkäämme uudestaan kohtalomme ja miehuutemme, sillä sydämemme eivät ole koskaan olleet erossa. Nyt on suotuista tilaisuus ansaita jotakin parempaa kuin timantti."

"Olet aina oikeassa, d'Artagnan", vastasi Aramis, "ja todistuksena on se, että minulla on ollut sama ajatus kuin sinullakin. Se vain on erona, että minä otan vaikutuksia toisilta, kun minulla ei ole sinun vilkasta ja rikasta mielikuvitustasi. Kaikki tarvitsevat nykyään liittolaisia. Minulle on tehty eräitä ehdotuksia; julkisuuteen on levinnyt jotakin puhetta entisistä mainehikkaista urotöistämme, ja ilmoitan avoimesti, että koadjutori on saanut minut tunnustamaan totuuden."

"Herra de Gondy, kardinaalin vihollinen!" huudahti d'Artagnan.

"Ei, — kuninkaan ystävä", vastasi Aramis, "huomaa se, — kuninkaan ystävä. No niin, olisi kysymys kuninkaan palvelemisesta, johon aatelismies on velvollinen."

"Mutta pitäähän kuningas herra de Mazarinin puolta?"

"Kyllä olosuhteiden johdosta, vaan ei vapaaehtoisesti, — ulkonaisesti, vaan ei sielultaan ja sydämeltään; ja katso, juuri sen ansan asettavat lapsipoloiselle kuninkaan viholliset."

"No, mutta sinähän ehdotat minulle suorastaan kansalaissotaa, hyvä Aramis."

"Sotaa kuninkaan puolesta."

"Mutta kuningashan on esiintyvä sen armeijan etunenässä, joka on Mazarinin puolella?"

"Mutta sielultaan ja sydämeltään on hän oleva siinä armeijassa, jota herra de Beaufort johtaa."

"Herra de Beaufort! Hänhän istuu Vincennesissä."

"Sanoinko herra de Beaufort?" korjasi Aramis; "herra de Beaufort tai joku muu, hän tai hänen ylhäisyytensä prinssi."

"Mutta prinssi lähtee armeijaan; hän kuuluu kokonaan kardinaalin puolelle."

"Eipä vainkaan", väitti Aramis, "heillä on juuri nyt eräitä kinastuksia keskenään. Mutta muuten, jos ei hänen ylhäisyydestään prinssistä ole siihen, niin onhan herra de Gondy..."

"Mutta herra de Gondysta tulee kardinaali; hänelle pyydetään kardinaalinhattua."

"No, eikö ole sotalaisia kardinaaleja?" muistutti Aramis. "Onhan meillä tässä ympärillämme neljä kardinaalia, jotka armeijain päällikköinä hyvinkin vastaisivat herra de Guebriantia ja herra de Gassionia."

"Mutta kyttyräselkäinen kenraali!"

"Haarniskan alta ei näy kyttyrä. Muista muuten, että Aleksanteri Suuri ontui ja että Hannibal oli silmäpuoli."

"Näetkö mitään suuria etuja olevan voitettavissa sen puolueen avulla?" kysyi d'Artagnan.

"Näen mahtavien ruhtinaitten suojeluksen."

"Johon liittyy hallituksen määräämä maanpako."

"Jonka parlamentti ja kapinat peruuttavat."

"Kaikki tuo voisi käydä päinsä, kuten sanot, jos vain saataisiin kuningas eroitetuksi äidistään."

"Siihen kenties päästään."

"Ei koskaan!" huudahti d'Artagnan, joka nyt palautui vakaumukseensa. "Vetoan sinuun itseesi, Aramis, sinuun, joka tunnet Itävallan Annan yhtä hyvin kuin minä. Uskotko sinä hänen koskaan voivan unohtaa, että hänen poikansa on hänen turvanaan ja suojanaan, hänen arvonsa, onnensa ja henkensä vakuutena? Silloin täytyisi hänen siirtyä poikansa mukana ruhtinaitten puolelle ja hylätä Mazarin; mutta sinä tiedät paremmin kuin kukaan, kuinka voimalliset syyt estävät häntä milloinkaan hylkäämästä kardinaalia."

"Olet kenties oikeassa", myönsi Aramis miettiväisenä; "niinpä en teekään sitoumusta."

"Heidän kanssaan", sanoi d'Artagnan, "mutta minun?"

"En kenenkään. Olen hengenmies; mitä tekemistä on minulla politiikan kanssa? En lue mitään messukirjaa; minulla on pikku joukko hoidokkeja, — sukkelia abbé-veitikoita ja viehättäviä naisia; mitä enemmän asiat selkkaantuvat, sitä vähemmän huomiota herättävät minun hairahdukseni. Kaikki käy siis hyvin, minun sekaantumattani mihinkään, ja totisesti, hyvä ystävä, en puutukaan sellaisiin puuhiin."

"No niin, veikkonen", tuumi d'Artagnan, "järkeilysi tarttuu tosiaan minuunkin, enkä nyt tiedä, mikä hupsu kunnianhimo minua yllyttikään. Minulla on toimi elannokseni; kun Tréville-parka kuolee, — ja hän vanhenee päivä päivältä, — voi minusta tulla kapteeni. Sehän on varsin sievä komentosauva gascognelaiselle aatelisjunkkarille, ja minä tunnen mieltäväni kohtuulliseen, mutta jokapäiväiseen leipään. Sen sijaan että lähtisin seikkailemaan, otankin vastaan Portoksen kutsumuksen; menen hänen maatiloilleen metsästämään. Tiedäthän, että Portoksella on tiluksia?"

"Kyllä, hyvin! Kymmenen lieuen ala metsiä, rämeitä ja laaksoja; hän on vuorten ja tasankojen valtias ja käräjöitsee lääninherran oikeuksista Noyonin piispan kanssa."

— Hyvä! — tuumi d'Artagnan itsekseen; — sitä juuri halusinkin tietää. Portos on siis Picardiassa.

Hän lisäsi ääneen:

"Ja hänellä on jälleen entinen nimensä du Vallon?"

"Siihen on liitetty de Bracieux erään maatilan mukaan, joka on totisesti ollut vapaaherrallinen kartano."

"Saammekin kai siis nähdä Portoksen vielä paroonina."

"Sitä en epäile; ja paroonitar Portoksesta tulee ihan verraton."

Ystävykset purskahtivat nauruun.

"Et siis tahdo siirtyä Mazarinin puolelle?" alotti jälleen d'Artagnan.

"Etkä sinä ruhtinaitten?"

"En. Älkäämme siis siirtykö kumpaiseenkaan; jääkäämme ystävyksiksi, rupeamatta kardinaalilaisiksi tai frondelaisiksikaan."

"Niin", yhtyi Aramis, "olkaamme muskettisotureita."

"Papinkauluksessakin?" muistutti d'Artagnan.

"Papinkauluksessa ennen kaikkea!" huudahti Aramis; "se siinä juuri hupaista onkin."

"Hyvästi sitten!" toivotti d'Artagnan.

"En tahdo pidätellä sinua, hyvä ystävä", vastasi Aramis, "olletikaan kun en tiedä, mistä antaisin

sinulle yösijan, ja kun en hevillä voi esittää sinulle, että makaisit vaunuvajassa Planchetin kanssa."

"Olenhan tuskin kolmen lieuen päässä Pariisista. Hevoset ovat levänneet kyllikseen ja vajaassa tunnissa olen kotona."

D'Artagnan täytti nyt viimeisen lasillisen viiniä.

"Entisten iloisten päiviemme malja!" esitti hän.

"Niin", pahoitteli Aramis, "valitettavasti on se aika mennyt; *fugit irreparabile tempus*."

"Joutavia", tuumi d'Artagnan, "se kenties tulee jälleen. Kaiken varalta, jos tarvitset minua, asun la Chevette-hotellissa Tiquetonne-kadun varrella."

"Ja minä jesuiittaluostarissa; kello kuudesta aamulla kello kahdeksaan illalla tullaan sisään ovesta, kello kahdeksasta illalla kello kuuteen aamulla ikkunasta."

"Hyvästi, veikkonen!"

"Ei, tuolla tavoin en sinua jätä, anna minun saattaa sinua."

Ja hän otti miekkansa ja viittansa.

— Hän tahtoo varmistua, ratsastanko tosiaankin pois, — arveli d'Artagnan itsekseen.

Aramis vihelsi Bazinia; mutta Bazin nukkui eteishuoneessa, pidettyään huolen illallisen jäännöksistä, ja Aramiin oli pakko nykäistä häntä korvasta, saadakseen hänet hereille.

Bazin ojensi käsivarsiaan, hieroi silmiänsä ja yritti nukahtaa uudestaan.

"No, unikeko, pian noutamaan portaat!"

"Portaatko!" vastasi Bazin haukotellen niin makeasti, että leuat olisivat voineet nyrjähtää sijoiltaan; "ikkunassa ne vielä ovat."

"Toiset, tarkoitan — puutarhatikkaat. Etkö nähnyt, että herra d'Artagnanin oli työläs kavuta, joten hänen olisi vielä tukalampi laskeutua?"

D'Artagnan aikoi vakuuttaa Aramiille, että hänen oli varsin helppo päästä alas, mutta hänen päähänsä pälkähtikin vaieta.

Bazin huokasi syvään ja meni ulos hakemaan tikkaita. Tovin kuluttua oli mukavat ja lujat tikapuut kohotettu ikkunaa vasten.

"Kas noin", kiitti d'Artagnan, "näitä voi sanoa hyviksi kulkuneuvoiksi; tällaisia tikapuita pääsisi nainenkin ylös."

Läpitudunkevilla katseella näytti Aramis tahtovan tutkia ystävänsä ajatuksia hänen sielunsa sisintä myöten, mutta d'Artagnan kesti tarkastuksen mitä levollisimman näköisenä.

Hän laskikin nyt jalkansa tikkaiden ensimmäiselle askelmalle ja pistäysi ulos.

Jonkun silmänräpäyksen kuluttua oli hän alhaalla. Bazin jäi seisomaan ikkunan ääreen.

"Pysy sinä paikoillasi", käski Aramis, "tulen takaisin."

He astelivat nyt vaunuvajaan päin. Heidän lähestyessään tuli sieltä Planchet, taluttaen molempia hevosia suitsista.

"Kas", virkkoi Aramis, "siinäpä on vireä ja valpas palvelija; hän ei ole kuten Bazinin laiskuri, josta ei ole mihinkään hänen jouduttuansa kirkon palvelukseen. Seuraa meitä, Planchet; me kävelemme ja juttelemme kylän päähän asti."

Ystävykset astelivat nyt koko kylän läpi, puhellen jokapäiväisistä asioista; heidän tultuaan äärimmäisten talojen kohdalle sanoi Aramis:

"Menehän siis, kelpo veikkoseni! Edisty urallasi, Onnetar myhäilee sinulle, älä anna hänen päästä käsistäsi. Muista, että hän on keimailija, ja kohtelee häntä sikäli. Minä puolestani jään nöyrään asemaani ja toimeettomaan elämään. Hyvästi!"

"On siis kerrassaan päätettyä", kysyi d'Artagnan, "että sinä et suostu tarjoukseeni!"

"Suostuisin siihen kyllä mielelläni", vastasi Aramis, "jos olisin kuten muut; mutta sanon sinulle vielä kerran, että minä olen pelkistä vastakohdista luotu, — mitä tänään inhoan, siitä huomenna pidän, ja päin vastoin. Huomaat siis, että minä en voi ottaa suoritettavakseni, mitä sinä otat, sinä, jolla on määrätty aatoksesi."

— Valehtelet, kavala sielu! — ajatteli d'Artagnan, — olet päinvastoin ainoa, joka tiedät asettaa itsellesi erityisen päämäärän ja hiljaisuudessa pyrkiä perille.

"Hyvästi siis, ystävä!" jatkoi Aramis. "Kiitos hyvistä aikeistasi ja varsinkin niistä mieluisista muistoista, joita näkemisesi on herättänyt mielessäni."

He syleilivät toisiaan; Planchet istui jo satulassa. D'Artagnanin nousi nyt ratsaille; sitten he vielä kerran pudistivat toistensa kättä. Molemmat ratsastajat kannustivat hevosiaan ja etääntyivät Pariisiin päin.

Aramis seisoj liikkumattomana keskellä katuja, kunnes oli kadottanut heidät näkyvistään.

Mutta heidän ratsastettuaan parisataa askelta pysähtyi d'Artagnan äkkiä, hyppäsi maahan, heitti ohjokset Planchetin käsivarrelle, otti pistoolit satulakotelosta ja pisti ne vyöhönsä.

"Mitä on tekeillä?" kysyi Planchet säikähtyneenä.

"No", vastasi d'Artagnan, "niin ovela kuin hän onkin, en kuitenkaan anna hänen eksyttää minua. Jää sinä tähän äläkä hievahda paikaltasi; siirry vain tien sivuun ja odota, kunnes tulen takaisin."

Sitten loikkasi d'Artagnan ojan yli, joka reunusti maantietä, ja oikaisi kentän poikki kiertääkseen kylän. Jesuiittaluostarin ja sen talon välillä, jossa rouva de Longueville asui, oli hän nähnyt pelkällä pensasaidalla suljetun aukion.

Tuntia varemmin olisi hänen kenties ollut vaikea keksiä tätä pensasaitaa, mutta kuu oli vastikään noussut, ja vaikka se toisinaan peittyi pilviin, eroitti sentään silloinkin kyllin selvästi tien.

D'Artagnan saapui siis pensasaidan luo ja piiloutui sen taakse. Sivuttaessaan talon, missä äskenen kohta oli tapahtunut, hän huomasi saman ikkunan jälleen olevan valaistuna; hän oli vakuutettu siitä, että Aramis ei ollut vielä lähtenyt kotiin ja että hän ei aikonut palata sinne yksin.

Hetkisen kuluttua hän kuulikin lähestyviä askelia ja ikäänkuin ihmisäänten supatusta.

Pensasaidan alkupäässä taukosivat askeleet.

D'Artagnan lyyhisty i kumaraan ja etsi tiheintä paikkaa pensasaidasta kätkökseen.

Hänen suureksi kummastukseksi ilmestyi samassa näkyviin kaksi herrasmiestä. Mutta pian lakkasi hän ihmettelemästä, sillä hän kuuli pehmeän ja sulosointuisen äänen väräjävän; toinen siis olikin mieheksi puettu vallasnainen.

"Olkaa huoletta, rakas René", tyynnytteli pehmeä ääni; "sitä ei enää tapahdu. Olen keksinyt maanalaisen käytävän, joka kulkee kadun alitse, ja meidän tarvitsee vain nostaa ylös muuan paasi portin edustalla teidän pääsytiekseenne."

"Minä vannon", virkkoi toinen ääni, josta d'Artagnan tuns i Aramiin, "ruhtinattareni, että jollei hyvä maineemme vaatisi kaikkia näitä varokeinoja ja jollen panisi vaaraan muuta kuin henkeni..."

"Niin, niin, minä tiedän, että te olette urhea ja uskalias maailmanmiehenä; mutta te ette kuulu ainoastaan minulle, te kuulutte koko puolueellemme. Olkaa siis varovainen, olkaa järkevä."

"Minä tottelen aina, madame", vakuutti Aramis, "kun minua käsketään noin suloisella äänellä."

Hän suuteli hellästi toisen kättä.

"Voi!" huudahti pehmeä-ääninen herrasmies.

"Mitä nyt?" kysyi Aramis.

"Ettekö näe, että tuuli on siepannut hattuni?"

Aramis säntäsi tavoittamaan pakenevaa päähinettä. D'Artagnan käytti tilaisuutta etsiäkseen pensasaidasta harvemman kohdan, josta hänen katseensa saattoi vaivattomasti tunkeutua salaperäiseen herrasmieheen asti. Kenties yhtä uteliaana kuin upseerikin pistäytyi samassa kuu esille pilvestä; sen kavaltavassa hohteessa tuns i d'Artagnan Longuevillen herttuattaren suuret siniset silmät, kullankeltaiset kiharat ja jalon päin.

Aramis palasi nauraen hattu päässä ja toinen kädessä, ja molemmat pitkittivät nyt kulkuansa jesuiittaluostariin päin.

"Hyvä", virkkoi d'Artagnan nousten jaloilleen ja pudistaen tomua polvestaan; "nyt näen lävitse. Sinä olet frondelainen ja madame de Longuevillen rakastaja."

KAHDESTOISTA LUKU

Herra Portos du Vallon de Bracieux de Pierrefonds

Jo tietäessään, että Portoksella oli nyt sukunimensä du Vallon, oli d'Artagnan saanut Aramiilta urkituksi, että hänellä oli maatilansa mukaan liitettynä nimeensä de Bracieux ja että hän tämän tilan takia käräjöitsi Noyonin piispan kanssa.

Noyonin tienoilta piti hänen siis etsiä tätä maatilaa, toisin sanoen Ile-de-Francen ja Picardien rajalta.

Hän laati heti matkasuunnitelmansa. Ensin aikoi hän lähteä Dammartiniin, missä tie haarausi kahtia, Soissonsiin ja Compiègneen. Siellä hän tahtoi kuulustaa edelleen, missä Bracieux sijaitisi, saamansa tiedon mukaan ratsastakseen suoraan eteenpäin tai poiketakseen vasemmalle.

Planchet ei ollut vielä ihan levollinen kujeensa seurauksiin nähden ja selitti mielellään saattavansa d'Artagnania maailman ääriin asti, kulkipa hän suoraan eteenpäin tai poikkesi vasemmalle. Ainoastaan sitä pyysi hän entiseltä herraltaan, että he lähtisivät matkalle illalla, kun pimeä soi parempaa turvaa. D'Artagnan ehdotti hänelle, että hän antaisi tiedon vaimolleen ainakin tynnyttääkseen tätä kohtalostaan; mutta Planchet vastasi varsin älykkäästi olevansa vahvasti vakuutettu siitä, että hänen vaimonsa ei kuolisi levottomuuteen hänen olinpaikkansa tietämättömyyden tähden, kun hän sitä vastoin vaimonsa suulauden tuntien surisi itsensä kuoliaaksi, jos tämä tosiaan tietäisi sen.

Nämä syyt näyttivät d'Artagnanista niin päteviltä, että hän ei puhunut asiasta sen enempiä, ja kello kahdeksan tienoissa illalla, kun hämärä alkoi levitä kaduille, lähti hän la Chevrete-hotellista Planchetin saattamana ja poistui pääkaupungista Saint-Denisiin tulliportin kautta.

Keskiyön hetkenä saapuivat matkalaiset Dammartiniin.

Nyt oli liian myöhä hankkia mitään tietoja. "Ristin Joutsenen" majatalossa oli jo käyty makuulle; asia oli senvuoksi lykättävä huomiseen.

Seuraavana päivänä kutsutti d'Artagnan luokseen isännän. Tämä oli noita viekkaita normandilaisia, jotka eivät myönnä eivätkä kiellä ja aina luulevat paljastavansa itsensä, jos suoraan vastaavat heille tehtyyn kysymykseen; mutta kun d'Artagnan luuli ymmärtäneensä, että hänen piti ratsastaa suoraan eteenpäin, lähti hän taipaleelle tuon häilyvän tiedon mukaan. Kello yhdeksän aamulla hän oli Nanteuilissa; sinne pysähtyi hän aamiaiselle.

Tällä kertaa hän tapasi isännän, joka oli rehellinen ja suoraluontoinen Picardien asukas; huomattessaan Planchetin maanmiehekseen ilmoitti hän halutut tiedot mitä auliimmin. Bracieuxin kartano oli muutaman lieuen päässä Villers-Cotteretsista.

D'Artagnan tunsu tämän kaupungin, jonne hän oli parina kolmena kertana saattanut hovia, sillä Villers-Cotterets oli siihen aikaan kuninkaallisen linnan sijana. Hän lähti siis mainittuun kaupunkiin ja asettui tavalliseen ravintolaansa, nimittäin "Kultaiseen Kruununprinssiin."

Siellä saatiin mitä suotuisimpia tietoja. Hän kuuli, että Bracieux sijaitisi neljän lieuen päässä tästä kaupungista, mutta että hänen ei ollut sieltä etsittävä Portosta. Tämä oli todellakin käräjöinyt Noyonin piispan kanssa Pierrefondsin maatilasta, joka rajoittui hänen tiluksiinsa, ja kyllästyneenä kaikkiin tuollaisiin juttuihin, joita hän ei ymmärtänyt, oli hän eroon päästäkseen ostanut Pierrefondsin, minkävuoksi hän olikin lisännyt tämän uuden nimen entisiinsä. Hän esiintyi nyt du Vallon de Bracieux de Pierrefondsina ja asui uudessa moisiossaan. Muun kuuluisuuden puutteessa Portos nähtävästi tavoitti sitä, joka on suotu Carabasin markiisille.

Oli kuitenkin odotettava seuraavaan päivään; hevoset olivat päivän mittaan katkaisseet kymmenen lieuen taipaleen ja väsyneet siinä. Olisi tosin voitu ottaa toiset hevoset, mutta edesspäin oli iso metsä,

ja lukija muistaa vanhastaan, että Planchet ei mielellään öisin samonnut metsiä.

Erästä toisestakaan seikasta ei Planchet pitänyt, nimittäin paastoavana matkustamisesta; senvuoksi d'Artagnan havahtuessaan näkikin aamiaisensa valmiina. Ei voinut moittia sellaista huomaavaisuutta. D'Artagnan istuutui siis siekailematta pöytään, ja on itsestään selvää, että Planchet entiseen toimeensa ryhtyessään oli myöskin omaksunut entisen alamaisuutensa ja yhtä vähän häpesi nauttia d'Artagnanin jättämää kuin rouva de Motteville ja rouva de Fargis ujostelivat pitää hyvänä Itävallan Annan ateriat rippeitä.

Ennen kello kahdeksaa ei siis ehditty taipaleelle. Tiestä ei voinut erehtyä; piti vain seurata sitä, joka kulkee Villers-Cotteretsista Compiégneen, ja metsästä päästyä poiketa oikealle.

Oli kaunis kevätaamu, linnut visertelivät tuuheissa puissa, kultaharsoisia kaihtimia muistuttavat leveät auringon valovuot tulvivat esiin, missä vain oli aukkoja metsässä. Toisin paikoin taasen kykeni päivänvalo tuskin tunkeutumaan lehväin tiheitten holvien läpi, ja vanhojen tammien rungot, joihin vilkkaat oravat matkustavaisten ilmestyessä ketterästi pakenivat, olivat verhoutuneet pimentoon. Koko varhainen luonto levitti ruohon, kukkasien ja lehtien tuoksua, joka elvytti mieltä. D'Artagnan oli kyllästynyt Pariisin tunkkaiseen ilmaan ja ajatteli, että kun miehellä on kolmen eri maatalon nimi liitettyinä yhteen, pitäisi hänen myöskin olla onnellinen sellaisessa paratiisissa; sitten pudisti hän päätänsä ja virkkoi itsekseen: — Jos minä olisin Portos, ja d'Artagnan tulisi tekemään minulle sen ehdotuksen, jonka nyt aion tehdä Portokselle, niin kylläpä tiedän, mitä vastaisin d'Artagnanille.

Planchet sitävastoin ei ajatellut mitään; hän vain sulatti ruokaa.

Metsänreunassa näki d'Artagnan osoitetun tien, ja sen päässä kohosi tavattoman ison lääninherrallisen linnan tornit.

"Hm", mutisi hän, "luulin tuon linnan kuuluvan Orleansin vanhalle sukuhaaralle. Olisikohan Portos ostanut sen Longuevillen herttualta?"

"Totisesti, monsieur", huomautti Planchet, "nämäpä ovat peräti hyviä hoidettuja maita, ja jos ne kuuluvat Portokselle, niin onnittelen häntä."

"Hitto vieköön", kielsi d'Artagnan, "sinä et saa nimittää häntä Portokseksi tai edes du Valloniksi; sinun pitää puhutella häntä de Bracieuxiksi tai de Pierrefondsiksi. Muutoin voisit aiheuttaa, että koko matkani tarkoitus menisi hukkaan."

Mikäli d'Artagnan lähestyi linnaa, joka oli ensin herättänyt hänen huomiotaan, oivalsi hän, ettei hänen ystävänsä voinut siellä asua; vaikka tornit olivat vankkoja ja näyttivät ihan kuin eilispäivänä rakennetuilta, ammottivat ne kuitenkin avoimina ja ikäänkuin väkivallalla pirstattuina. Olisi voinut luulla, että joku jättiläinen oli halkaissut ne tapparan iskuilla.

Tien päähän päästyään sai d'Artagnan näkyviinsä kauniin laakson, jonka pohjalla pilkoitti pienen sievän järven rannalta joitakuita hajallisia pikku taloja. Vaatimattomassa asussaan ja tiili- tai olkikatoilla varustettuina näyttivät ne tunnustavan herrakseen upean, Henrik IV:n hallituksen alkupuolella rakennetun linnan, joka oli koristettu vapaaherrallisilla tuuliviireillä.

Tällä kertaa ei d'Artagnan epäillyt, että hänellä oli edessään Portoksen asunto.

Tie kulki suoraan kauniin linnan luo, joka vuorella kohoavaan esi-isäänsä verraten oli samaa kuin Enghienin herttuan ryhmään kuuluva teikari Kaarlo VII:n aikuisen rauta-asuisen ritarin rinnalla. D'Artagnan ratsasti ravia alas rinnettä; Planchet seurasi samalla vauhdilla.

Kymmenen minuutin kuluttua joutui d'Artagnan kauniista poppelipuista säännöllisesti istutettuun lehtokujaan; tämä johti rautaristikkoiselle portille, jonka kärjet ja poikki pienet olivat kullattuja. Kujan keskikohdalla näkyi muuan herrasmies vihreässä puvussa ja kullattuna kuten porttikin, ratsastaen isolla punaruskealla hevosella. Hänen kumpaisellakin puolellaan seisoivat kaksi palvelijaa runsaasti kultanauhoilla somistelluissa pukineissa, ja suuri joukko köyhiä tervehti häntä mitä kunnioittavimmin.

— Ahaa, — virkkoi d'Artagnan itsekseen, — olisiko tuo herra du Vallon de Bracieux de Pierrefonds? Hyvä Jumala, kylläpä hän on kutistunut kasaan sen jälkeen kun lakkasi nimittämästä itseänsä Portokseksi!

"Se ei voi olla hän", sanoi Planchet vastaukseksi siihen, mitä d'Artagnan oli huomauttanut itsekseen. "Herra Portos oli noin kuusi jalkaa mitaltaan, ja tuo on tuskin viittä."

"Kuitenkin", sanoi d'Artagnan, "he kumartavat syvään tuolle herrasmiehelle."

Ja d'Artagnan ohjasi ruskean hevosen ylvään herrasmiehen ja komeiden palvelijain luo. Lähetessään hän oli tuntevinaan herrasmiehen kasvopiirteet.

"Taivasten tekijä!" huudahti Planchet, joka niinikään luuli tuntevansa hänet; "olisiko mahdollista, että se on hän?"

Huudahduksen kuullessaan kääntyi ratsastaja verkalleen ja hyvin ylvään näköisenä, ja molemmat matkalaiset näkivät nyt Mousquetonin suuret silmät, hänen kellahtavat, pulleat kasvonsa ja kaunopuheisen hymyilynsä, kaikki hohtamassa täyttä loistoaan.

Siinä oli tosiaan Mousqueton, pyylevä Mousqueton, terveyttään hyllyen ja hyvinvoinnistaan pöhistyneenä. Päinvastoin kuin teeskentelijä Bazin alkoi hän heti d'Artagnanin tunnettuaan luisua alas ratsailta ja lähestyi upseeria hattu kädessä, minkävuoksi myöskin kokoontuneiden kunnianosoitukset kohdistuivat tähän uuteen aurinkoon, joka himmensi edellisen.

"Herra d'Artagnan, herra d'Artagnan!" hoki paksuilla huulillaan Mousqueton, joka hikosi ihastuksesta; "herra d'Artagnan! Mikä ilo herralleni ja isännälleni herra du Vallon de Bracieux de Pierrefondsille!"

"Kunnon Mousqueton! Hän on siis täällä, isäntäsi?"

"Te olette hänen maahovissaan."

"Kylläpä sinä olet pulskistunut, käynyt lihavaksi, reheväksi ja kukoistavaksi!" jatkoi d'Artagnan, joka ei väsynyt luettelemasta, mitä kaikkia muutoksia hyvinvointi oli saanut aikaan ennen niin nälkiintyneessä palvelijassa.

"Voi, niin, Jumalan kiitos, monsieur", vastasi Mousqueton; "minä jakselen varsin hyvin."

"Mutta etkö virka sanaakaan Planchet-ystävällesi?"

"Planchet-ystävälleni! Planchet, sinäkö se oletkin?" huudahti Mousqueton avosylin ja kyyneltynein silmin.

"Minä itse", vastasi Planchet yhä varovaisena; "tahdoin vain nähdä, olitko ylpistynyt."

"Ylpistynyt vanhaa ystävää kohtaan! En ikinä, Planchet. Sitä et sinä luullut, tai sitten et tuntenut Mousquetonia."

"No, sitä kelpaa kuulla!" sanoi Planchet laskeutuen ratsailta ja nyt vuorostaan ojentaen Mousquetonille kätensä. "Sinä et ole kuten se Bazinin pahus; hän antoi minun oleilla kaksi kokonaista tuntia vaunuvajassa, olematta tuntevinaankaan minua."

Planchet ja Mousqueton syleilivät toisiaan; heidän sydämellisyytensä liikutti syvästi läsnäolijoita ja herätti heissä sen käsityksen, että Planchet oli joku valepukuinen herrasmies, — niin täydellisesti osasivat he pitää arvossa Mousquetonin asemaa.

"Ja nyt, monsieur", virkkoi Mousqueton irtaannuttuaan Planchetin syleilystä, kun tämä oli turhaan yrittänyt kiertää käsiään yhteen ystävänsä selän taa, "nyt, monsieur, sallinette minun jättää teidät, sillä minä en tahdo, että isäntäni kuulee keltään muulta kuin minulta teidän tulonne; hän ei antaisi anteeksi, että minä olin päästänyt ketään edelleni."

"Se rakas ystävä!" sanoi d'Artagnan välttämättä mainitsemasta Portosta hänen vanhalla tai uudella nimellään; "hän ei siis ole unohtanut minua?"

"Hänkö unohtanut!" huudahti Mousqueton. "Ei ole kulunut päivääkään meidän odottamattamme tietoa, että teidät on nimitetty marsikiksi joko herra de Gassionin tai herra de Bassompierren jälkeen."

D'Artagnan antoi huulillaan väikkyä tuollaisen harvinaisen, kaihomielisen hymyn, jollaiset ilmeet olivat hänen sydämensä syvyydessä eläneet nyttemmin kaikonneiden nuoruudenunelmain jälkeen.

"Ja te, heittiöt", jatkoi Mousqueton, "jääkää tänne herra kreivi d'Artagnanin luo ja osoittakaa hänelle kaikkea mahdollista kunnioitusta, sillaikaa kun minä ilmoitan monseigneurille hänen tulonsa."

Kahden avuliaan lähimmäisen tukemana nousi Mousqueton jälleen ravakan ratsunsa selkään, samalla kun Planchet kepeäjalkaisempana kohosi auttamattomana satulaansa; edellinen ratsasti sitten ruohonurmikon yli lyhyttä laukkaa, joka antoi edullisemman todistuksen elukan selkärangasta kuin sen

koivista.

"Kas, tähän alkaa hyvin!" tuumi d'Artagnan. "Täällä ei ole mitään salaisuuksia, mitään teeskentelyä, mitään politiikkaa; nauretaan sydämellisesti, itketään ilosta, näen pelkkiä kyynärän levyisiä kasvoja. Totisesti tuntuu minusta siltä, että itse luonto juhlii täällä, että puut ovat vihreiden ja punaisten nauhojen verhoamia, eikä lehvien ja kukkasien."

"Ja minä", huomautti Planchet, "minä puolestani olen täällä tuntevinani mitä mieluisinta paistinhajua, näkevinäni pieniä keittiöpoikia asettuvan katselemaan, kun me ratsastamme ohi. Voi, monsieur, kuinka erinomainen kokki herra de Pierrefondsilla täytyykään olla, hän kun piti vankasta ja herkullisesta aterioimisesta jo silloin, kun hän nimitti itseänsä pelkäksi herra Portokseksi!"

"Maltas hiukan!" vastasi d'Artagnan; "sinä ihan säikäytät minua. Jos todellisuus vastaa näköä, niin minulla ei ole mitään toivomista. Niin onnellinen mies ei toki milloinkaan päätä eritä onnestaan, ja yritykseni raukeaa hänen osaltaan niinkuin se jo Aramiin suhteen jäi tehottomaksi."

KOLMASTOISTA LUKU

Miten d'Artagnan Portoksen tavatessaan havaitsee, että rikkaus ei tuo onnea

D'Artagnan ratsasti portista ja oli nyt ihan linnan edustalla; hän laski juuri jalkansa maahan, kun portaille ilmestyi jättiläisolento. Tahdomme tehdä d'Artagnanille oikeutta sillä maininnalla, että hän ilman mitään itsekkyyttä tuns sydämensä sykkivän ilosta, kun näki tuon kookkaan varren ja sotilaallisen ryhdin, jotka muistuttivat hänelle rehellisestä ja rakkaasta ystävästä.

Hän riensi Portoksen luo ja heittäytyi tämän syliin; koko palveluskunta oli asettunut piiriin kunnioittavan matkan päähän ja silmäili kohtausta nöyrän uteliaasti. Mousqueton ensimmäisessä rivissä pyyhki silmiään; miesparka norui loppumattomia ilonkyyneliä siitä hetkestä asti, kun hän oli tuntenut d'Artagnanin ja Planchetin.

Portos tarttui ystävänsä käsivarteen.

"No, onpa totisesti hauska tavata sinua jälleen, hyvä d'Artagnan!" rämäytti hän äänellä, joka oli muuttunut barytonista bassoksi; "et siis ole unohtanut minua?"

"Unohtanutko sinua! Voi, hyvä du Vallon, kuinka voisi unohtaa nuoruutensa iloisimpia päiviä, hartaimpia ystäviään ja niitä vaaroja, mitä on heidän kanssaan kokenut! Usko minua, — kun nyt näen sinut jälleen, ei meidän toveruudessamme ole ainoatakaan hetkeä, joka ei palaja ajatuksiini."

"Niin, niin", tuumi Portos, yrittäen antaa viiksilleen sitä keikarimaista kuosia, jonka ne olivat hänen yksinäisyydessään menettäneet, "niin, teimme parhaamme aikoinamme ja tuotimme kardinaali-poloiselle monia kiusoja."

Portos huokasi. D'Artagnan tarkasteli häntä.

"Joka tapauksessa", pitkitti Portos hieman raskasmielisesti, "olet tervetullut, hyvä ystävä. Saat auttaa minua entisen hilpeyteni palauttamisessa; huomenna lähemme jänispyyntiin alangolleni, joka on hyvin riistarikas, tai kauniisiin metsiin ampumaan kauriita. Minulla on neljä vinttikoiraa, joita pidetään koko maakunnan nopsajalkaisimpina, ja kahlekunta, jolla ei ole vertaistaan kahdenkymmenen lieuen alalla."

Ja Portos huokasi jälleen.

— Kas, — ajatteli d'Artagnan, — eikö kelpo ystäväni olisikaan niin onnellinen kuin näyttää?

Sitten hän lisäsi ääneen:

"Mutta ensiksikin esittelet minut madame du Vallonille, sillä minä muistan hyvin kohteliaan kutsukirjeen, jonka hyväntahtoisesti lähetit minulle, ja sen loppuun oli hän suvainnut lisätä muutamia rivejä."

Portos huokasi nyt kolmannen kerran.

"Minä menetin madame du Vallonin kaksi vuotta sitten", vastasi hän, "ja olen vielä kovin murheissani

siitä. Sentähden muutinkin Vallonin linnasta Corbeilin lähistöltä Bracieux-kartanooni, josta sitten jouduin ostamaan tämän. Madame du Vallon-parka!" jatkoi Portos omaksuen surullisen katsannon; "hänellä ei ollut kovinkaan tasainen luonne, mutta hän tottui kuitenkin lopulta elämänlaatuuni ja oppi taipumaan pikku mielitekoihini."

"Olet siis rikas ja riippumaton?" kysyi d'Artagnan.

"Kyllähän", vastasi Portos, "olen leskimies ja saan neljäkymmentä tuhatta livreä vuotuisina korkoina. Käykäämme nyt aamiaiselle, jos haluat."

"Kernaasti", vastasi d'Artagnan; "aamuilma on antanut minulle riuskean ruokahalun."

"Niin", vahvisti Portos, "ilmani on oivallinen."

He astuivat linnaan; kaikki oli kullattua lattiasta kattoon, katon rajan liisteet hohtivat kullalta, otsikkokoristeet ja nojatuolit samaten.

Pöytä oli katettu valmiiksi.

"Tässä näet arkiruokaani", virkkoi Portos.

"Hitto", vastasi d'Artagnan, "minä onnittelen sinua; itse kuninkaallakaan ei ole tällaista pöytää."

"Olen tosiaan kuullut sanottavan", mukasi Portos, "että herra de Mazarin pitää häntä hyvin laihaassa ruuassa. Maistapas tätä kyljystä, veli d'Artagnan; se on omista lampaistani."

"Sinulla on mureita lampaita", kiitti d'Artagnan, "kyllä sinun kelpaa."

"Niin, ne käyttävät laitumenaan niittymaitani, jotka ovat kerrassaan oivallisia."

"Annas hiukan lisää."

"Ei, ota mieluummin tätä jänistä, jonka eilen ammuin erästä kaniinitarhastani."

"Onpa sillä hieno maku!" huudahti d'Artagnan. "Ruokit siis jäniksiäsi silkalla ajuruoholla?"

"Ja mitä sanot viinistäni?" kysyi Portos; "se menettelee, vai mitä?"

"Verratonta."

"Mutta kuitenkin paikan omaa satoa."

"Mitä sanotkaan?"

"Niin, pieneltä rinteeltä tuon vuoren eteläsivulta; se tuottaa minulle kaksikymmentä aamia."

"Sinullahan on sitten kokonainen viinimäki!"

Portos huokasi nyt neljännen kerran. D'Artagnan laski hänen huokauksensa.

"Mutta", tiedusti d'Artagnan, jonka teki mieli tulkita tämä arvoitus, "voisi tosiaan luulla, että sinua painaa joku mielenkarvaus, veikkoseni. Etkö kenties voi hyvin?... Olisiko terveytesi...?"

"Se on mainio, hyvä ystävä, parempi kuin koskaan ennen; voisin nyrkilläni iskeä kuoliaaksi härän."

"Onko sinulla perhehuolia?"

"Perhehuoliako? Onneksi olen yksin koko maailmassa."

"Mutta mitä sitten huokaillet?"

"Kuulehan", vastasi Portos, "tahdon olla vilpitön sinua kohtaan; en ole onnellinen."

"Sinäkö et onnellinen, Portos! Sinä, joka omistat linnan, niittyjä, vuoria ja metsiä, — sinä, jolla on neljäkymmentuhannen livren vuosikorot, etkö sinä ole onnellinen?"

"Tosin on minulla kaikki tuo, hyvä ystävä, mutta näine kaikkienikin olen yksinäinen."

"Ahaa, minä ymmärrän; ympärilläsi on pelkkää kituuttelijaväkeä, jonka kanssa et voi seurustella itseäsi alentamatta."

Portos kalpeni hiukan ja tyhjensi ison lasillisen viiniänsä.

"Ei, päin vastoin", selitti hän; "seikka on sellainen, katsos, että täällä on maalaisjunkkareita, joilla kaikilla on joku arvonimi, ja he väittävät polveutuvansa Pharamondista, Kaarle Suuresta tai vähintään Hugo Capetista. Alussa olin minä viimeksitulut; siispä oli minun otettava ensimmäinen askel tutustumiseen, ja sen teinkin. Mutta sinä tiedät, hyvä ystävä, madame du Vallon..."

Portoksen kurkkua tuntui kurovan.

"Madame du Vallon", hän jatkoi, "oli hyvin epäiltävää aatelia, hän oli ollut ensimmäisessä avioliitossaan — en luullakseni kerro sinulle mitään uutta, hyvä d'Artagnan — naimisissa prokuraattorin kanssa. Tätä he pitivät tympäisevänä; niin, he uskalsivat tosiaan sanoa sitä tympäiseväksi. Sinä arvaat, että sellaiset solvaukset voivat ärsyttää ihmisen lyömään kuoliaaksi kolmekymmentätuhatta tuollaista junkkaria. Tapoinkin kaksi; se kyllä tukki toisilta suun, mutta ei tehnyt minusta heidän ystäväänsä. Sen johdosta, näetkös, olen ilman seuraa, elän yksinäisyydessä ja kärsin kuolettavaa ikävää."

D'Artagnan hymyili; hän huomasi, mistä kenkä puristi, ja valmisteli saartoliikettään.

"Mutta olethan itse kuitenkin aatelismies", huomautti hän, "ja vaimosi ei voi riistää sinulta aateluuttasi."

"Totta kyllä; mutta käsitähän, että kun minulla ei ole historiallista nimeä, kuten Coucy-suvulla, jonka jäsenet tyytyivät olemaan *sires*, tai Rohaneilla, jotka eivät tahtoneet olla herttuoitu, niin on noilla, jotka kaikki ovat joko varakreivejä tai kreivejä, kuitenkin etusija minuun verraten kirkossa, juhlamenoissa, kaikkialla, ja minä en merkitse mitään. Voi, jospa vain olisin..."

"Parooni, niinhän?" täydensi d'Artagnan ystävänsä lauseen.

"Voi", huudahti Portos kirkastuvin kasvoin, "voi jospa olisin parooni!"

— Hyvä — ajatteli d'Artagnan, — täällä minua lykää.

Ja hän lisäsi ääneen:

"No niin, hyvä ystävä, haluamaasi arvonimeä juuri tulinkin nyt tarjoamaan sinulle."

Portos poukkosi kohoksi ilmaan, niin että koko huone tutisi; pari kolme pulloa menetti tasapainonsa ja kierähti pirstaleiksi lattialle. Mousqueton ryntäsi esiin melun hälyttämänä, ja etäämpänä näkyi Planchet, suu sullottuna täyteen ja ruokaliina kädessä.

"Huusiko monseigneur minua?" kysyi Mousqueton.

Portos viittasi kädellään Mousquetonia korjaamaan pois särkyneet pullot.

"Näen hyvillä mielin", virkkoi d'Artagnan, "että sinulla on yhä tämä siivo mies palveluksessasi."

"Hän on intendenttini", vastasi Portos, ja hän lisäsi äänekkäämmin: "Kyllä näkee, että se lurjus jakselee hyvin, mutta", hän vielä jatkoi hiljaa, "hän on minuun kiintynyt eikä mistään hinnasta suostuisi hylkäämään minua."

— Sitäpaitsi puhuttelee hän herraansa monseigneuriksi, — ajatteli d'Artagnan.

"Menehän, Mouston", käski Portos.

"Sanotko Mouston? Aivan oikein, se on lyhempi; Mousqueton oli liian pitkä lausua."

"Niin", selitti Portos, "ja lisäksi kuului se liian kasarmimaiselta.[12] Mutta me puhelimme vakavammista asioista, kun se vintiö lyllesi sisälle", lisäsi hän.

"Niin teimme", virkkoi d'Artagnan, "mutta lykätäkäämme se keskustelu tuonnemmaksi. Palveluskunta voisi epäillä jotakin, ja tällä tienoolla on kenties vakoojia. Ymmärtänethän, Portos, että kysymyksessä on mitä tärkeimpiä asioita."

"Vai niin, hitossa!" huudahti Portos. "No, lähtekäämme kävelyille puistoon ruuansulatuksen edistämiseksi."

"Se sopii."

Kun molemmat olivat nyt aterioineet tarpeekseen, siirtyivät he kävelemään muhkeaan puistoon. Hevoskastanja- ja lehmuskujat saarsivat vähintään kolmenkymmenen auranalan aluetta; jokaisen saran päässä — niissä kaikissa olikin paljon näreikköä ja pensaita — näkyi kaniineja juoksentelemassa tammistoon tai pujahtelemassa korkean ruohikon suojaan.

"Totisesti pitääkin puisto puoliensa kaiken muun rinnalla", todisti d'Artagnan, "ja jos lammessa on yhtä runsaasti kalaa kuin kaniinitarhoissasi jyrssiöitä, niin oletpa onnen poika, Portos-veikkonen, — jos nimittäin olet säilyttänyt metsästyshalusi ja lisäksi innostunut kalastamaan."

"Hyvä ystävä", vastasi Portos, "kalastuksen luovutan Moustonille; se on liian halpa-arvoinen huvike. Mutta metsästä minä kyllä toisinaan; kun nimittäin olen ikävissäni, istuudun jollekulle näistä marmoripenkeistä, annan tuoda tänne pyssyn ja suosikkikoiran Gredinetin ja ammuskelen kaniineja."

"Mutta sehän on sangen hauskaa!" sanoi d'Artagnan.

"On", vastasi Portos huoaten, "sangen hauskaa."

D'Artagnan ei enää laskenut hänen huokauksiaan.

"Sitten", kertoi Portos, "Gredinet hakee kaniinit ja vie ne kokille; se on harjaannutettu siihen."

"Sepä oivallinen elukka!" kehaisi d'Artagnan.

"Mutta", jatkoi Portos, "jätämme nyt Gredinetin, jonka lahjoitan sinulle, jos tahdot sen ottaa, sillä minä alan kyllästyä siihen; palatkaamme asiaamme."

"Mielihyvällä", vastasi d'Artagnan; "tahdon vain ennakolta mainita sinulle, ystävä, jottet syyttäisi minun toimineen petollisesti sinuun nähden, että sinun on muutettava elämänlaatuasi."

"Kuinka niin?"

"No, sinun täytyy jälleen pukeutua varuksiisi, sitoa miekka vyöllesi, lähteä seikkailuihin ja entisten aikojen tavoin jättää vertasi teille ja poluille; tiedäthän, miten me vanhaan aikaan reudoimme."

"Ka, perhana!" huudahti Portos.

"Niin, minä ymmärrän, sinä olet joutunut hemmotelluksi, hyvä ystävä; olet lihonut, ja ranteellasi ei ole enää samaa joustavuutta, josta kardinaalin henkivartio sai niin monta todistetta."

"Hoo, mitä siihen tulee, niin vakuutan, että ranteeni on vielä yhtä kunnollinen kuin ennenkin", sanoi Portos ja ojensi kätensä, joka muistutti lampaanlapaa.

"Sen parempi!"

"Meidän on siis lähdettävä sotaan?"

"Niin, ei muukaan auta!"

"Ketä vastaan?"

"Oletko tarkannut politiikkaa, hyvä ystävä?"

"Minäkö? En ollenkaan."

"Oletko Mazarinin vai ruhtinaitten puolella?"

"Minäkö? En kenenkään."

"Toisin sanoen olet meidän miehiämme. Hyvä juttu, Portos-veikkonen, — sellaisesta asemasta pääsee parhaiten luomaan onnensa. No niin, hyvä ystävä, sanonpa siis sinulle, että tulen kardinaalin asialla."

Näillä sanoilla oli Portokseen sama teho kuin olisi hän vielä elänyt 1640-luvulla ja kuin olisi ollut kysymys todellisesta kardinaalista.

"Vai niin", kummeksui hän, "mitä voi hänen ylhäisyytensä tahtoa minusta?"

"Hänen ylhäisyytensä tahtoo sinua palvelukseensa."

"Kuka sitten on puhunut hänelle minusta?"

"Rochefort. Muistatko häntä?"

"Hiisi vieköön, muistanhan toki. Hänhän aikoinaan tuotti meille niin paljon kiusaa ja toimitti meidät kiertelemään pitkin maata; hänellehän eri kertoina annoit kolme miekanpistoa, jotka hän hyvin ansaitsikin."

"Mutta tietäthän, että hänestä on sittemmin tullut ystävämme?" sanoi d'Artagnan.

"Ei, sitä en tiennyt. Vai niin, hän ei siis enää kannan mitään kaunaa?"

"Sinä erehdyt, ystäväiseni; minä se en kannan mitään kaunaa."

Portos ei oikein älynnyt, mitä toinen tarkoitti; mutta lukija muistaneekin, että älyäminen ei ollut hänen vahvimpana puolenaan.

"Sanot siis", pitkitti Portos, "että kreivi de Rochefort on puhunut kardinaalille minusta?"

"Niin, ja kuningatar myös."

"Mitä! Kuningatar?"

"Herättääkseen meissä luottamusta on kuningatar myös jättänyt hänelle tuon tutun timantin, jonka möin herra Desessartsille, kuten tiedät; jollakin tavoin oli se jälleen joutunut hänen haltuunsa."

"Mutta minusta tuntuu", huomautti Portoksen terve, yksinkertainen järki, "että hän olisi tehnyt paremmin, jos olisi luovuttanut sen sinulle."

"Niin minustakin", myönsi d'Artagnan, "mutta minkäpä sille voi: kuninkailla ja kuningattarilla on toisinaan ihmeellisiä oikkuja. Lopultakin ollaan heihin kiintyneitä siitä syystä, että heillä on rikkautta ja valtaa, että he jakelevat rahoja ja arvonimiä."

"Niin, heihin ollaan kiintyneitä", kertasi Portos. "Sinä olet siis tällähaavaa kiintynyt...?"

"Kuninkaaseen, kuningattareen ja kardinaaliin; ja minä olen myös mennyt takuuseen sinun kiintymyksestäsi."

"Ja sanot määränneesi erityisiä ehtoja minun suhteeni?"

"Niin, suurenmoisia ehtoja, suurenmoisia! Mutta sanopas: sinullahan on rahoja, eikö niin? Neljäkymmentuhannen livren vuosikorot mainitsit?"

Portos alkoi käydä epäluuloiseksi.

"Voi, hyvä ystävä", hän vastasi, "rahoja ei ole koskaan liikaa. Madame du Vallonin perintöasiat ovat kovin sekavia; minä en ole juuri liikeasioihin perehtynyt, minä, ja sentähden elelenkin tavallaan päivästä päivään."

— Hän pelkää minun tulleen tänne lainaamaan häneltä rahoja — ajatteli d'Artagnan.

"Kas, veikkonen", virkkoi hän ääneen, "sen parempi, jos olet pulassa!"

"Sen parempiko?" kertasi Portos.

"Niin, sillä hänen ylhäisyytensä antaa kaikkea, mitä halutaan, — maata, rahoja ja arvonimiä."

"Haa!" äännähti Portos viimeiseen sanaan, ja levitti silmänsä suuriksi.

"Entisen kardinaalin aikana", puheli d'Artagnan, "emme osanneet käyttää hyväksemme onnea; tilaisuutta ei kuitenkaan puuttunut siihen. En sano tätä sinun suhteesi, jolla on neljäkymmentuhannen livren suuruiset vuosikorkosi ja joka minusta näytät maailman onnellisimmalta ihmiseltä."

Portos huokasi.

"Kuitenkin", jatkoi d'Artagnan, "neljäkymmentuhannen livren koroistasi huolimatta tai kenties juuri niiden tähden tuntuu minusta siltä, että vapaaherrallinen kruunu koristaisi vaunujasi, — vai mitä?"

"Varsin totta", myönsi Portos.

"No niin, hyvä ystävä, ansaitse se; sinulla on se miekkasi kärjessä. Me emme joudu toistemme tielle. Sinun päämääränäsi on arvonimi, minun taasen raha. Haluaisin ansaita niin paljon, että voisin rakennuttaa uudestaan Artagnanin, jonka ristiretkien köyhdyttämät esi-isäni ovat siitä asti jättäneet rapistumaan, ja ostaa itselleni kolmisenkymmentä auranalaa maata ympäriltä. Siinä kaikki mitä toivon; silloin muutan sinne ja kuolen rauhassa."

"Ja minä", sanoi Portos, "minä tahdon yletä parooniksi."

"Se sinusta tulee."

"Mutta etkö ole ajatellut myöskin toisia ystäviämme?" kysyi Portos.

"Kyllä, olen jo tavannut Aramiin."

"No, mitä hän haluaa? Kenties piispaksi?"

"Aramis", vastasi d'Artagnan, joka ei tahtonut laimentaa Portoksen ihastusta, "Aramis — ajatteles, veikkonen! — on heittäytynyt munkiksi ja jesuiitaksi. Hän elelee kuin karhu, kieltäytyen kaikesta ja ajatellen vain sielunsa autuutta. Tarjoukseni kilpistyivät hänestä."

"Sepä vahinko", pahoitteli Portos; "hänellä oli terävä järki. Entä Atos?"

"Häntä en ole vielä puhutellut, mutta lähdenkin hänen luokseen täältä. Tiedätkö, missä voin hänet tavata?"

"Kyllä, pienellä maatilalla, jonka hän on perinyt Bloisin läheltä, en tiedä miltä sukulaiselta."

"Ja talon nimi on?"

"Bragelonne. Ymmärrätkö sinä, hyvä ystävä, mitä Atos — hän, joka on yhtä korkeata syntyperää kuin keisari ja joka on perinyt kreivin arvonimellä siunatun kartanon, — ymmärrätkö sinä, mitä hän tekee kaikilla noilla kreiviyksillä? Kreivi de la Fère, kreivi de Bragelonne!"

"Kun ei hänellä ole lapsiakaan", ihmetteli d'Artagnan.

"Hm", tuumi Portos, "olen kuullut kerrottavan, että hän on ottanut kasvattipojokseen nuorukaisen, joka on hänen näköisensä."

"Atosko, meidän Atoksemme, yhtä siveellinen kuin Scipio? Oletko tavannut häntä?"

"En."

"No niin, minä vien hänelle huomenna terveisesi. Meidän kesken puhuen pelkään, että hänen mieltymyksensä väkijuomiin on vanhennuttanut hänet ennen aikojaan ja jouduttanut hänet rappiolle."

"Niin, olet oikeassa", sanoi Portos; "hän ryyppäsi kovasti."

"Ja hän oli vanhinkin meistä kaikista", jatkoi d'Artagnan.

"Siinä oli vain jonkun vuoden ero", huomautti Portos; "hänen vakava sävynsä se sai hänet näyttämään paljoa vanhemmalta."

"Totta kyllä. Jos saamme Atoksen mukaamme, niin on hyvä; muussa tapauksessa on meidän tultava toimeen hänettä. Me kaksi yhdessä vastaamme kyllä kahtatoista muuta."

"Niin teemme", myönsi Portos hymyillen entisten urotöittensä muistolle; "mutta me neljä olisimme vastanneet kolmeakymmentäkuutta, kuten oli tarvittukin, sillä toimmme käy sanomastasi päättäen hyvinkin työlääksi."

"Työlääksi kyllä alokkaille, vaan ei meille."

"Tuleeko siitä pitkällinenkin?"

"Hm, saattaa mennä kolme tai neljä vuotta."

"Joudummeko tappelemaan paljon?"

"Niin toivon."

"Sen parempi, ehdottomasti sen parempi!" huudahti Portos. "Et voi kuvitellakaan, veikkonen, miten niveleni nauskuvat siitä asti kun tulin tänne. Kun sunnuntaisin palaan messusta, sattuu toisinaan, että ratsastan naapurien pelloille ja niityille, saadakseni aikaan pikku kiistan, sillä minä tunnen, että tarvitsen sellaista. Mutta mitä vielä, veikkonen! Minua joko kunnioitetaan tai pelätään, — jälkimmäinen on paljoa luultavampaa; ainakaan ei piitata siitä, että koirani polkevat kylvöheinää ja juoksentelevat kumoon ihmisiä, ja kotiin tullessani olen entistä enemmän ikävissäni, siinä kaikki. Ainakin luulen, että Pariisissa ei ole niin vaikea päästä tappeluun."

"Ei, mitä siihen tulee, ei voi toivoa parempaa, hyvä ystävä; nyt ei ole mitään kaksintaistelukieltoja, ei mitään kardinaalin henkivartioita, mitään Jussacia tai vainukoiria. Voi hyvänen, siellä tapellaan katulyhdyn alla, ravintolassa, missä hyvänsä; on yhdentekevää, missä tapaa frondelaisen: miekka lennähtää huotrasta, ja sillä on asia ratkaistu. Herra de Guise surmasi Colignyn itse Place-Royalella, mutta ei hän siitä mitään rangaistusta saanut."

"Kas sellaisesta minä pidän!" ihastui Portos.

"Sitäpaitsi", jatkoi d'Artagnan, "saammekin piakkoin oikeita taisteluita, tykkien pauketta ja tulta; siitä tulee hyvää vaihtelua."

"Niinpä onkin päätökseni tehty."

"Saan siis lupauksesi?"

"Saat, ja sanasta miestä. Minä sohin ja hakkaan parhaani mukaan Mazarinin puolesta. Mutta..."

"Mutta mitä?"

"Mutta tekeehän hän minusta paroonin?"

"Totta hitossa!" vakuutti d'Artagnan; "se on jo sovittu asia! Olen sanonut sen ja sanon vielä kerran, että minä vastaan parooniudestasi."

Portos, joka ei ollut koskaan epäillyt ystävänsä sanaa, lähti tämän lupauksen jälkeen taas astelemaan linnaa kohti hänen kanssaan.

NELJÄSTOISTA LUKU

Osoitetaan, että jos Portos olikin tyytymätön asemaansa, oli sitävastoin Mousqueton peräti mieltynyt omaansa

Linnaan palatessa tuudittausi Portos parooniuden unelmiin, ja d'Artagnan mietiskeli heikon ihmisluonteen viheliäisyyttä — miten ihminen on aina tyytymätön saamaansa ja aina haluaa, mitä hänellä ei ole. Portoksen sijassa olisi d'Artagnan pitänyt itseänsä maailman onnellisimpana miehenä, mutta Portoksen onni oli vailla — mitä? Muutamia kirjaimia nimensä edestä ja pientä kruunua, joka olisi ollut maalattava hänen vaunujensa oviin.

— Minun on siis koko ikäni katseltava oikealle ja vasemmalle, — tuumi d'Artagnan itsekseen, — näkemättä milloinkaan täydellisesti onnellista ihmistä.

Tällaiseen järkeilyyn oli hän parhaillaan syventynyt, kun Kaitselmus näytti tahtovan kumota sen. Samassa kun Portos oli poistunut antamaan keittiömestarille joitakuuta käskyjä, näki hän Mousquetonin lähestyvän. Kelpo intendentin kasvot tuntuivat ilmaisevan täydellistä onnekkuutta, jollei ottanut lukuun pikku hämiä, joka kesäisen hattaran tavoin pikemmin himmensi kuin pimensi hänen katsantoansa.

— Kas siinä, mitä halusin tavata! — virkkoi d'Artagnan itsekseen; — mutta eipäs palvelija-poloinen aavista, mitä varten tulin tänne!

Mousqueton pysytteli loitompana. D'Artagnan istahti penkille ja antoi hänelle merkin lähestyä.

"Monsieur", sanoi Mousqueton käyttäessään lupaa, "minulla on armollisuuden osoitus pyydettyinä teiltä."

"Puhu, hyvä mies", kehoitti d'Artagnan.

"En uskalla; minä pelkään, että te voisitte luulla onnen pilanneen minut."

"Sinä siis olet onnellinen, ystäväiseni?" kysyi d'Artagnan.

"Niin onnellinen kuin voi olla, ja kuitenkin voitte tehdä minut vielä onnellisemmaksi."

"No, puhu suusi puhtaaksi; jos asia minusta riippuu, niin teen mielelläni, mitä haluat."

"Voi, monsieur, se riippuu yksinomaan teistä."

"Annas kuulua sitten."

"Monsieur, tahtoisin pyytää teiltä sitä armollisuutta, että te ette enää puhuttelisi minua Mousquetoniksi, vaan ainoastaan Moustoniksi. Sitten kun olen saanut kunnian tulla monseigneurin

intendentiksi, olen ottanut tämän jälkimmäisen nimeni, joka on arvokkaampi ja tuottaa minulle kunnioitusta alaisten taholta. Tiedättehän, monsieur, kuinka välttämätöntä alistuvaisuus on palvelusväelle."

D'Artagnan hymyili; Portos pitensi nimensä, Mousqueton lyhensi.

"No niin, monsieur?" sanoi Mousqueton rauhattomasti vapisten.

"No kyllä, hyvä Mouston", taipui d'Artagnan, "ole huoletta. Minä en unohda pyyntöäsi, ja jos haluat, niin en enää sinuttelekaan sinua."

"Voi!" huudahti Mousqueton ilosta punehtuen, "jos osoittaisitte minulle sellaisen kunnian, olisin koko ikäni teille kiitollinen siitä; mutta se olisi liiaksi pyydettyä?"

— Hohoi! — tuumi d'Artagnan, — se on varsin vähäinen korvaus niistä aavistamattomista kiusoista, mitä toimitan miesparalle, joka on ottanut minut niin hyvin vastaan.

"Ja jäättekin kai pitkäksi aikaa luoksemme?" kysyi Mousqueton, jonka kasvot olivat nyt saaneet takaisin kaiken tyyneytensä ja näyttivät laajenevan kuin pioni.

"Lähden huomenna, hyvä ystävä", ilmoitti d'Artagnan.

"Voi, monsieur", pahoitteli Mousqueton, "vain mielipahaako tuottaaksenne siis poikkesittekin tänne?"

"Sitä tosiaan pelkään", virkkoi d'Artagnan niin hiljaa, että Mousqueton nyt kumartuessaan ja poistuessaan ei voinut sitä kuulla.

D'Artagnan tunsu omassatunnossaan vihlauksen, vaikka hänen sydämensä olikin paljon kovettunut.

Hän ei katunut, että oli johtamassa Portosta uralle, jolla hänen henkensä ja onnensa joutuisivat alttiiksi, sillä Portos pani mielellään tämän kaiken peliin voittaakseen parooniuden, jota hän oli viidentoista vuoden mittaan turhaan toivotellut itselleen. Mutta Mousqueton ei halunnut muuta kuin esiintyä Moustonina, ja eikö ollut julmaa temmata häntä pois mieluisista ja yltäkylläisistä oloista? Tämä aatos vaivasi d'Artagnania, kun Portos palasi.

"Pöytään!" kutsui Portos.

"Mitä! Pöytäänkö?" oudoksui d'Artagnan. "Paljonko onkaan kello?"

"Kello on lyönyt yksi, veikkoseni."

"Kotisi on täydellinen paratiisi, hyvä Portos; ajan kulumista ei huomaakaan. Tulen mukaan, mutta nälissäni en ole."

"Tule vainkin; jollei voi alituisen syödä, niin jaksaa kuitenkin juoda. Se oli Atos-paran periaatteita, ja sen olen oivaltanut todeksi sitten kun aloin ikävystyä."

D'Artagnan, joka gascognelaisen luonteensa johdosta oli aina elänyt jokseenkin raittiisti, ei näyttänyt yhtä suuresti vakuutetulta kuin hänen ystävänsä Atoksen väitelmän virheettömyydestä; kuitenkin pani hän parhaansa pysyäkseen ystävänsä tasalla.

Katsellessaan Portoksen syöntiä ja juontia ja itse siemaillessaan niin ahkeraan kuin jaksoi d'Artagnan alkoi jälleen ajatella Mousquetonia, olletikin kun tämä, vaikka hän uuden asemansa tuottaman arvokkuuden takia ei voinut itse palvella pöydässä, tuolloin tällöin näyttäisi ovelta ja osoitti d'Artagnanille kiitollisuuttaan siten, että toimitteli hänelle vanhimpia ja parhaita viinejä, mitä talossa oli.

Tämän johdosta virkkoikin d'Artagnan, sitten kun Portos oli jälkiruokaan ryhtyessään viittauksella lähettänyt lakeijansa pois ja ystävykset jäivät kahden kesken.

"Kuules, Portos, kuka saattaa sinua sotaretkelläsi?"

"Ka", vastasi Portos empimättä, "Mouston tietysti."

Se oli isku d'Artagnanille; hän näki jo intendentin suojelemaan hymyn muuttuvan tuskaa ilmaisevaksi väännteeksi.

"Mutta", muistutti d'Artagnan, "Mouston ei nykyään ole enää kovinkaan nuori; sitäpaitsi on hän kovasti lihonut ja kenties vieraantunut kaikesta ruumiillisesta uurastuksesta."

"Sen tiedän", vastasi Portos, "mutta minä olen niin tottunut häneen, eikä hänkään muuten suostuisi

jättämään minua, — niin lujasti on hän kiintynyt minuun."

— Voi sokeata itserakkautta! — ajatteli d'Artagnan.

"Eikö sinullakin muuten", kysyi Portos, "ole palveluksessasi sama lakeija, — hyvä, rehellinen, ymmärtäväinen ... mikä hänen nimensä onkaan?"

"Planchet. Niin, olen löytänyt hänet jälleen; mutta hän ei enää ole lakeija."

"Mikä hän sitten on?"

"No, kas, niillä kuudellatoistasadalla livrellä, jotka muistat hänen ansainneen La Rochellen piirityksen aikana, kun hän vei kirjeen loordi Winterille, on hän perustanut pikku myymälän Rue des Lombardsille ja on nyt sokerileipurina."

"Vai niin, vai on hän sokerileipurina Rue des Lombardsilla? Mutta miten hän siis on sinun palveluksessasi?"

"Hän on tehnyt muutamia kepposia", vastasi d'Artagnan, "ja pelkää tutkimusta."

Ja muskettisoturi kertoi ystävälleen, miten hän oli tavannut Planchetin.

"Kas vain!" virkkoi Portos, "jos joku olisi sanonut sinulle, että Planchet vielä avustaisi Rochefortin pelastamista ja että sinä siitä hyvästä ottaisit suojellaksesi häntä..."

"Niin en olisi sitä uskonut. Mutta minkä sille voi? Ihminen muuttuu olosuhteiden mukaan."

"Totta kerrassaan", vahvisti Portos; "mutta viinipä vain ei muutu tai muuttuu vain edukseen. Maistapas tätä; se on espanjalaista laatua, jota Atos-ystävämme piti suuressa arvossa: sherryä."

Samassa saapui intendentti kyselemään isännältään huomispäivän ruokajärjestyksestä ja myöskin aiotusta metsästysretkestä.

"Kuules, Mouston", aloitti Portos, "ovatko aseeni hyvässä kunnossa?"

D'Artagnan alkoi naputella sormillaan pöytää, hämiänsä salatakseen.

"Aseenneko, monseigneur?" kummeksui Mouston; "mitkä aseet?"

"Ka, hitto, varukseni!"

"Mitkä varuksenne?"

"Sotavarukseni."

"Kyllä, monseigneur. Luulen ainakin."

"Huomenna varmistaudut siitä ja puhdistutat kaikki, jos on tarvis. Mikä on paras juoksijani?"

"Vulcanus."

"Ja sitkein?"

"Bayard."

"Mistä hevosesta sinä eniten pidät?"

"Parhaiten pidän Rustaudista, monseigneur; se on siivo elukka, ja tulen sen kanssa oivallisesti toimeen."

"Se on vankka, vai mitä?"

"Se on mecklenburgilaisrodun kanssa risteytetty normandalainen ja voisi juosta yöt päivät."

"Kaikki hyvin sitten. Anna ruokkia noita kolmea ratsua hyvin, puhdista tai puhdistuta aseeni, ja varustaudu itse pistooleilla ja kuvetapparalla."

"Lähdemme siis matkalle?" kysyi Mousqueton levottomasti.

D'Artagnan oli tähän asti naputellut epämääräisiä tahteja, mutta rummutti nyt oikeata marssia.

"Teemme parempaakin, Mouston", vastasi Portos.

"Panemmekin kai siis toimeen retkeilyn, monsieur?" ännäsi intendentti, jonka ruusut nyt alkoivat muuttua liljoiksi.

"Me palaamme palvelukseen, Mouston!" selitti Portos, yrittäen antaa viiksilleen sitä sotilaallista kuosia, jonka ne olivat menettäneet.

Tuskin oli nämä sanat lausuttu, kun Mousquetonin valtasi vapistus, joka tutisutti hänen pöhistyneitä, mutta nyt kalvenneita poskiaaan. Hän loi d'Artagnaniin silmäyksen, jonka omituista hellää nuhdetta upseeri ei voinut liikutuksetta kestää; hän horjui ja sopersi sitten tukahtuneella äänellä:

"Palvelukseen! Kuninkaalliseen armeijaan?"

"Niin ja ei. Me lähdemme jälleen retkeilemään, etsimme kaikkia mahdollisia seikkailuja, sanalla sanoen omaksumme entisen elämämme."

Viime sanat kohtasivat Mousquetonia kuin salamana. Juuri tuo kauhea *entisyys* teki *nykyisyyden* niin mieluisaksi.

"Hyvä Jumala; mitä kuulenkaan!" valitti Mousqueton luoden d'Artagnaniin vielä rukoilevamman katseen kuin äsken.

"Sitä ette voi auttaa, Mouston-poloinen", virkkoi d'Artagnan; "kohtalo..."

Vaikka d'Artagnan oli varovasti välttänyt sinuttelemaasta häntä ja antanut hänen nimelleen halutun lausumistavan, pökerrytti Mousquetonia isku niin hirveänä, että hän hoippui ulos aivan järkkyyneenä ja unohti sulkea oven.

"Kunnon Mouston! Hän on päästään pyörällä pelkästä ilosta", virkkoi Portos samaan tapaan kuin don Quijote olisi kehoittanut Sanchoa satuloimaan aasinsa viimeiseen taisteluun.

Yksikseen jäätyänsä alkoivat ystävykset pakista tulevaisuudesta ja rakennella tuhansia tuulentupia. Mousquetonin hyvä viini loihti d'Artagnanin näkemykseen välkkyviä dubloneja ja pistoleja kasoittain, Portoksen ihastellessa sinistä nauhaa ja herttuallista manttelia. Molemmat nukkuivatkin pöydän vieressä, kun heitä tultiin kutsumaan makuulle.

Seuraavana päivänä sai Mousqueton kuitenkin hiukan lohdutusta d'Artagnanin vakuutuksista, että sotaa luultavasti käytäisiin itse Pariisissa, ei kaukanakaan Vallonista, joka oli Corbeilin tienoilla, ei kaukana Bracieuxista, joka oli lähellä Melunia, ja Pierrefondista, joka sijaitsi Compiègnen ja Villers-Cotteretsin välillä.

"Mutta minusta tuntuu kuin ennen..." yritti Mousqueton arasti epäillä.

"Oh", vastasi d'Artagnan, "nyt ei käydä sotia siihen tapaan kuin ennen. Nyt soditaan valtiotaidolla; kysyhän Planchetilta."

Mousqueton kysyi asiaa vanhalta ystävaltään, joka kaikin puolin vahvisti d'Artagnanin sanat; hän lisäsi vain, että tässä sodassa saatuja vankeja uhkasi hirsipuu.

"Lempo!" tuumi Mousqueton, "luulenpa pitäväni enemmän La Rochellen piirityksestä."

Portos antoi vieraansa ampua kauriin, kävellytti hänet metsänsä läpi, viinimäelleen ja keinoitekoisten lampiensa partaille, näytteli hänelle vinttikoiransa, kahlekuntansa, Gredinetinsä, sanalla sanoen kaiken omaisuutensa, ja kestitti häntä vielä kolmella ylellisellä aterialla. Sitten hän pyysi nimenomaisia ohjeita d'Artagnanilta, jonka oli nyt pakko jättää hänet pitkittääkseen matkaansa edelleen.

"No, katsos, hyvä ystävä", haastoi lähetti, "minä tarvitsen neljä päivää ehtiäkseni täältä Bloisiin, päivän oleskeluuni siellä ja kolme tai neljä päivää paluumatkalleni Pariisiin. Lähde siis viikon kuluttua taipaleelle palvelijasi kanssa, poikkea la Chevette-hotelliin Tiquetonne-kadulle ja odota minua."

"Sovittu", virkkoi Portos.

"Sillävälin minä pistäydyn toivottomalle käynnilleni Atoksen luo", lisäsi d'Artagnan; "mutta vaikka luulenkin hänen jo käyneen aivan kykenemättömäksi, pitää kuitenkin osoittaa säädyllisyyttä ystäviänsä kohtaan."

"Jos lähtisin mukaasi", esitti Portos, "niin se kenties virkistäisi mieltäni."

"Mahdollista kyllä", myönsi d'Artagnan, "ja elvyttäisi se minuakin, mutta silloin et saisi aikaa varusteluihisi."

"Se on totta", alistui Portos. "Lähdehän siis ja ole reippaalla tuulella. Minä puolestani tunnen kuumeellista intoa."

"Sepä mainiota!" sanoi d'Artagnan.

Ja he erosivat toisistaan Pierrefondsien tiluksien rajalla, jonne asti Portos oli lopuksi tahtonut saattaa ystäväänsä.

— En ainakaan jää yksikseni, — tuumi d'Artagnan kääntyessään Villers-Cotteretsia kohti. — Tuo Portoksen pentele on yhä yhtä väkevä. Jos Atos yhtyy meihin, niin onpa meitä kolme veikkoa nauramassa Aramiille, naismaailman pikku munkille.

Villers-Cotteretsista hän kirjoitti kardinaalille:

"Monseigneur, minulla on jo yksi tarjottavana teidän ylhäisyydellenne, ja tämä vastaa kahtakymmentä. Lähdän nyt Bloisiin sillä kreivi de la Fère asuu Bragelonnen linnassa sen kaupungin lähistöllä."

Ja sinne hän sitten suuntasi kulkunsa, jutellen vilkkaasti Planchetin kanssa, joka tuotti hänelle suurta hupia pitkän matkan varrella.

VIIDESTOISTA LUKU

Kaksi enkelinpäätä

D'Artagnanin oli suoriuduttava pitkästä taipaleesta, mutta se ei häntä huolettanut, sillä hän tiesi hevostensa keränneen voimia Bracieuxin herran täyteläisistä rehusäkeistä. Uskollisen Planchetinsa saattamana alotti hän senvuoksi hyvillä mielin neljän tai viiden päivän matkan.

Kuten jo olemme maininneet, he ratsastivat rinnakkain ja juttelivat innokkaasti aikansa kuluksi. D'Artagnan oli vähitellen heittänyt isännyytensä silleen, ja Planchet oli kokonaan jättänyt palvelijan aseman. Hän oli ovela veitikka, joka porvarissäätyyn jouduttuaan oli usein kaivannut entisen ajan retkillä nauttimiansa hyviä aterioita sekä aatelisherrain puhelua ja sukkela seuraa, ja oman arvonsa tuntien kärsi hän nähdessään alentuvansa alituisesta oleskelusta arkiaatteisen väen parissa.

Hän kohosi senvuoksi tuotapikaa sen miehen uskotuksi, jota hän vielä sanoi isännäkseen. D'Artagnan ei ollut vuosikausiin avannut sydäntänsä kellekään. Siitä johtui, että nämä kaksi miestä jälleen tavattuaan toisensa tulivat erinomaisesti toimeen keskenään.

Planchet ei muuten ollutkaan mikään tavallinen karkeapintainen seikkailija. Hän oli neuvokas mies; vaaraa etsimättä ei hän pelännytään sitä, kuten d'Artagnan oli usein saanut havaita. Sitäpaitsi oli hän ollut soturi, ja aseet tuottivat siihen aikaan jonkunlaista aateluutta; ja jos Planchet tarvitsikin d'Artagnania, ei hän kuitenkaan ollut tälle hyödytön. Niinpä tulivat d'Artagnan ja Planchet miltei likeisinä toveruksina Bloisin näkösalille.

Taipaleella virkkoi d'Artagnan pudistaen päätänsä ja palaten ajatukseen, joka alituisen pyöri hänen mielessään:

"Tiedän hyvin, että yritykseni Atoksen suhteen on hyödytön ja järjetön, mutta velvollisuuteni on menetellä siten vanhaa ystävää kohtaan, jossa yhdistyivät kaikki ihmisen ylevimmät ja jaloimmat ominaisuudet."

"Niin, herra Atos oli aito ritari!" tokaisi Planchet.

"Eikö tosiaan ollutkin?" vilkastui d'Artagnan.

"Hän kylvi ympärilleen rahoja kuin taivas rakeita", jatkoi Planchet, "ja otti säilän käteensä kuninkaallisesti. Muistatteko, monsieur, kaksintaistelua englantilaisen kanssa karmeliittiluostarin luona? Voi, kuinka kaunis ja pulska oli herra Atos sinä päivänä, kun hän sanoi vastustajalleen: 'Te olette vaatinut minua ilmaisemaan teille nimeni, monsieur; sen pahempi teille, sillä minun on sitten pakko surmata teidät!' Minä seisoin lähellä ja kuulin. Sana sanalta virkkoi hän noin. Ja sitä silmäniskua, kun hän vakuutuksensa mukaan osasi vastustajaansa ja tämä kaatui edes oihkaisematta! Voi, monsieur,

sanonpa vieläkin, että hän oli aito ritari."

"Niin", huomautti d'Artagnan, "kaikki tuo on totta kuin evankeliumi; mutta hänen ainoa vikansa on varmaankin nyt tarvellyt nuo kauniit ominaisuudet."

"Kyllä muistan", sanoi Planchet; "hän piti väkijuomista tai oikeammin sanoen hän joi. Mutta hän ei juonut kuten muut. Hänen silmänsä eivät ilmaisseet mitään, kun hän kohotti lasin huulilleen. Tosiaankaan ei ole vaiteliaisuus koskaan ollut niin kaunopuheista. Olin ihan kuulevinani hänen jupisevan: 'Käy sisälle, neste, ja hädä suruni!' Ja miten hän löikään poikki pikarista jalan tai pullosta kaulan! Kukaan muu ei osannut sitä tempua niin näppärästi."

"Niinpä niin", pitkitti vuorostaan d'Artagnan, "ja mikä murheellinen näytelmä odottaakaan meitä nyt! Tuo ylpeäryhtinen ylimys, tuo komea ritari, joka oli niin loistava varuksissaan, että täytyi aina kummastella, miten hän piteli pelkkää miekkaa eikä komentosauvaa, hän on kai nyt köyryselkäinen ukko, punanenäinen ja hätäräsilmäinen. Tapaamme hänet loikomassa jossakin nurmikolla, tähyillen meitä himmeillä silmillään ja tuskin tuntienkaan tulijoita. Jumala tietää, Planchet", jatkoi d'Artagnan, "että minä pakenisin sitä surkeata näkyä, jollen katsoisi velvollisuudekseni osoittaa kunnioitustani mainehikkaan kreivi de la Fèren loistavalle varjolle, kaikin pidettyämme hänestä niin suuresti."

Planchet pudisti päätänsä virkkamatta sanaakaan; oli helppo nähdä, että hän yhtyi isäntänsä pelkoon.

"Ja sitten hänen raihnaisuutensa", aloitti d'Artagnan jälleen, "sillä Atos on nyt vanha. Kenties on hän vaipunut kurjuuteen, sillä hän hoiti hutiloiden pikku omaisuuttaan; ja renttumainen Grimaud, entistään mykistyneempänä ja vielä persompana väkijuomille kuin herransa ... tiedätkös, Planchet, ihan sydäntäni kourii, kun sitä kaikkea ajattelen."

"Minusta tuntuu kuin jo olisin siellä ja näkisin hänen hoipertelevan lallattaen", virkkoi Planchet säälitellen.

"Ainoana pelkonani on, sen tunnustan", huomautti d'Artagnan, "että Atos päihtyneen innostuksen hetkellä hyväksyy esitykseni. Se olisi hankala sattuma Portokselle ja minulle ja tuottaisi pahaa pulaa; mutta hänen ensi kertaa äityessään ryyppäämään me jätämmekin hänet, siinä kaikki. Selvitessään hän kyllä käsittää tarkoituksen."

"Joka tapauksessa, monsieur", sanoi Planchet, "pääsemmekin kai piammiten selville asiasta, sillä luulenpa, että nuo laskeutuvan auringon kultaamat korkeat muurit ovat Bloisin kaupunginmuurit."

"Nähtävästi", arveli d'Artagnanin, "ja nuo huipukkaat veistellyt kellotornit, jotka näemme alhaalla vasemmalla puiden keskessä, muistuttavat mitä olen kuullut Chambordista."

"Ratsastammeko kaupunkiin?" kysyi Planchet.

"Kaiketi, hankkiaksemme tietoja."

"Monsieur, neuvonpa teitä, jos kerran sinne menemme, maistamaan eräitä pienoisia hyytelörasioita, joista olen kuullut paljon puhuttavan, vaikka niitä ei valitettavasti voi tuottaa Pariisiin, joten ne ovat paikalla nautittavia."

"Ka, miksei, — ole huoletta, kyllä maistellaan!" vakuutti d'Artagnan.

Samassa ilmestyi näkyviin raskaat härkien vetämät vankkurit, jollaisilla tienoon mahtavista metsistä kuljetetaan puutavaroita Loiren satamapaikkoihin. Ne tulivat monien rattaanraitioden uurtamalta metsätieltä, poiketen valtatielle, jota molemmat ratsumiehet kulkivat. Vankkurien vieressä asteli maalainen, joka pitkällä kärkipäällä sauvalla hoputteli vitkallista valjakkoansa.

"Hei, hyvä mies!" huusi Planchet ajajalle.

"Mitä herrat haluavat?" kysyi talonpoika sillä virheettömällä puheentavalla, joka on sen seudun asukkaille ominainen ja saattaisi häpeään itse Sorbonne-torinkin ja Yliopistokadun kaupunkilais-kielenpuhdistajat.

"Etsimme herra kreivi de la Fèren maataloa", vastasi d'Artagnan.

"Tunnetteko sitä nimeä tämän tienoon aatelisten joukossa?"

Talonpoika otti hatun päästään, kuullessaan nimen, ja selitti: "Hyvät herrat, nämä tukit, joita vedätän, kuuluvat hänelle; olen kaatanut ne hänen metsästään ja vien niitä nyt linnaan."

D'Artagnan ei tahtonut kysellä mieheltä enempää; hänelle oli vastenmielistä kuulla kenties toisen kertovan, mitä hän itse oli sanonut Planchetille.

— *Linnaan!* — virkkoi hän itsekseen; — *linnaan!* Niin kyllä ymmärränkin! Atos on tarkkatuntoinen, hän on Portoksen tavoin pakottanut alustalaisensa puhuttelevaan häntä monseigneuriksi ja nimitämään talo-pahaistansa linnaksi: hän oli kovakourainen, tuo kelpo Atos, liiatenkin ryyppätyänsä.

Härät astua jönkäilivät verkalleen. D'Artagnan ja Planchet kävelyttivät ratsujaan vankkurien takana, mutta kävivät kärsimättömiksi.

"Tämäkö siis on tienämme sinne?" kysyi d'Artagnan maalaiselta, "ja voimmeko seurata sitä ilman eksymisen vaaraa?"

"Voi, hyväinen aika, monsieur, kyllä", vastasi mies; "voitte huoletta lähteä edeltä, tarvitsemattanne saatella näin hitaita juhtia. Teillä on vain puolen lieuen matka, kunnes näette oikealla linnan; tänne asti ei se vielä näy, kun on poppeleita edessä. Se linna ei ole Bragelonne, vaan La Vallière; sen ohi ratsastettuanne tapaatte kolmen pyssyngantaman päässä ison, valkoisen, liuskakivillä katetun rakennuksen, joka kohoaa jättimäisten sykomorien varjostamalta kummulta, — se on herra de la Fèren linna."

"Onko tämä lieuen puolikas pitkäkin?" tiedusti d'Artagnan; "sillä lieuet ovat monenlaisia meidän kauniissa Ranskanmaassamme."

"Vain kymmenen minuutin taival, monsieur, niin rivakalle ratsulle kuin teidän."

D'Artagnan kiitti talonpoikaa ja kannusti heti hevostaan. Vastoin tahtoankin hämmennytti häntä ajatus, että hän oli nyt joutumassa jälleen näkemään miehen, joka oli niin sydämellisesti rakastanut häntä ja neuvoillaan ja esimerkillään niin tuntuvasti edistänyt hänen perehtymistensä aatelismiehen käyttäytymiseen. Senvuoksi hiljensi hän sitten vähin erin hevosensa vauhtia ja ratsasti miettiväisenä pää painuksissa eteenpäin.

Myöskin Planchet oli talonpojan tapaamisesta ja hänen esiintymisestään saanut aihetta vakavaan mietiskelyyn. Hän ei ollut milloinkaan, ei Normandiassa eikä Franche-Comtéssa, ei Artoisissa eikä Picardiassa, joissa maakunnissa hän oli oleskellut, tavannut rahvaan keskuudessa noin vapaata sävyä, säädyllystä seurattomuudesta, puhdasta puheenlaatua. Hän oli ollut vähällä luulla kohdanneensa jonkun herrasmiehen, itsensääläisen frondelaisen, jonka olivat valtiolliset syyt pakottaneet turvautumaan valepukuun.

Pian ilmestyi matkalaisten näkyviin tien mutkassa La Vallièren linna, joksi sitä oli talonpoika sanonut, ja neljänneslieuen verran etäämpänä kuvastui mainittu valkoinen rakennus sykomoriensa ympäröimänä tiheiden puuryhmien taustaa vasten, jota kevät puuteroitsi huikaisevilla kukkanietoksilla.

D'Artagnan ei tavallisesti ollut herkkämielinen, mutta tämä näköala herätti hänen sydämensä syvyydessä ihmeellistä liikutusta, — niin voimallisia ovat nuoruuden muistot koko elämän taipaleella. Planchet, jolla ei ollut samoja vaikutelmia, kummasteli herransa silminnähtävää mielenkuohua ja silmäili vuoroon d'Artagnania, vuoroon valkoista rakennusta.

Muskettisoturi ratsasti vielä joitakuuta askeleita eteenpäin ja joutui veräjälle, jonka valutyö ilmaisi sen ajan aistikkuutta.

Veräjän läpi näkyi hyvinhoidettuja kasvimaita, jokseenkin tilava piha, jolla tömisteli useita hevosia erilaisiin livreijoihin puettujen palvelijain piteleminä, ja parivaljakko vaunuineen.

"Me joko erehdymme tai on tuo mies ilvehtinyt meille", virkkoi d'Artagnan; "täällä ei Atos voi asua. Hyvä Jumala, olisiko hän kuollut, ja kuuluisiko tämä maahovi jollekulle, joka käyttää samaa nimeä? Laskeudu ratsailta, Planchet, ja käy tiedustamassa; tunnustanpa, että minulla ei ole siihen miehuutta."

Planchet hyppäsi maahan.

"Voit lisätä", huomautti d'Artagnan, "että muuan matkustavainen aatelismies haluaa kunnioittaen tervehtiä kreivi de la Fèrää, ja jos olet tyytyväinen kuulemaasi, niin saat ilmoittaa nimenikin."

Planchet talutti ratsuansa suitsista, lähestyi veräjää ja soitti kelloa. Heti saapui harmaatukkainen palvelija, vanhuudestaan huolimatta suoraryhtinen, ja vastaanotti Planchetin.

"Täälläkö herra kreivi de la Fère asuu?" kysyi Planchet.

"Niin, monsieur, täällä", vastasi palvelija Planchetille, jolla ei ollut livreijaa yllään.

"Sotapalveluksesta eronnut ylimys, eikö niin?"

"Aivan."

"Jolla oli palvelija nimeltä Grimaud", pitkitti Planchet, sillä ainaisessa varovaisuudessaan ei hän luullut voivansa kerätä kyllin runsaasti takeita.

"Herra Grimaud on tällähaavaa poissa", ilmoitti palvelija, joka nyt alkoi tarkastella kysyjää kiireestä kantapäähän, hän kun ei ollut tottunut sellaisiin tiedustuksiin.

"Silloinpa huomaankin", huudahti Planchet ilosta säteillen, "että me etsimme juuri samaa kreivi de la Fèrèä. Olkaa siis hyvä ja avatkaa minulle, sillä minä haluaisin ilmoittaa herra kreiville, että isäntäni, muuan hänen ystäviinsä kuuluva aatelismies, on tulossa häntä tervehtimään."

"Miksette sitä heti sanonut!" virkkoi palvelija avatessaan veräjän.
"Mutta missä onkaan isäntänne?"

"Hän tulee ihan perässäni."

Veräjän avattuaan astui palvelija Planchetin edellä; tämä viittasi d'Artagnanille, joka nyt ratsasti pihalle, sydämensä pampaillessa yhä rajummin.

Portaille päästessään kuuli Planchet äänen lausuvan eräästä alakerran huoneesta:

"No, missä sitten on se aatelismies, ja mikset tuo häntä tänne?"

Tämä ääni tunkeutui d'Artagnanin korviin ja herätti hänen sydämessään tuhansia erilaisia tunteita, tuhansia unohtuneita muistoja. Hän hyppäsi joutuisasti ratsailta; sillävälän Planchet hymyillen lähestyi linnan valtiasta.

"Mutta minähän tunnen tuon miekkosen", sanoi Atos ilmestyessään kynnykselle.

"Voi, niin herra kreivi, tunnettehan te minut, niinkuin minäkin hyvin tunnen teidät. Minä olen Planchet, herra kreivi, Planchet, tiedättehan..."

Mutta kelpo palvelija ei kyennyt virkkamaan enempää, niin voimakkaasti tehosi häneen aatelismiehen aavistamaton esiintyminen.

"Mitä! Planchet!" huudahti Atos. "Onko siis herra d'Artagnan täällä?"

"Tässä olen, ystävä, tässä olen, Atos", änkytti d'Artagnan melkein hoiperrellen.

Nämä sanat saivat silmännähtävän liiketuksen kuvastumaan Atoksenkin kauniilla ja levollisilla kasvoilla. Hän läheni d'Artagnania kahdella nopealla harppauksella, kääntämättä katsettansa hänestä, ja sulki hänet hellästi syliinsä. Hämmennyksestään vapautuneena syleili d'Artagnan Atosta niin sydämellisesti, että kyyneleet herahtivat silmiin...

Atos tarttui sitten hänen käteensä, puristaen sitä omiensa välissä, ja vei hänet vierashuoneeseen, missä oli useita henkilöitä koolla. Kaikki nousivat seisaalle.

"Esittelen teille herra chevalier d'Artagnanin", sanoi Atos, "hänen majesteettinsa kuninkaan muskettiväen luutnantin, hartaan ystäväni ja mitä urheimman ja herttaisimman herrasmiehen."

D'Artagnan vastaanotti läsnäolijain tavanmukaiset kohteliaisuudet, vastasi niihin parhaansa mukaan, istuutui heidän piiriinsä ja alkoi lähemmin tarkastella Atosta, sitten kun hetkiseksi keskeytynyt keskustelu oli jälleen päässyt vauhtiin.

Merkkillistä! Atos näytti tuskin vanhentuneen. Hänen kauniit silmänsä olivat vapautuneet siitä tummasta renkaasta, joka ilmaisee yövalvomista ja juopottelua, ja näyttivät nyt isommilta ja kirkkaammilta kuin koskaan. Hiukan pitentyneet kasvot olivat voittaneet arvokkuutta, mikäli ne olivat menettäneet kuumeellista jännitystä. Pehmeästä ihosta huolimatta olivat kädet vielä yhtä kauniit ja voimakkaat, pistäytyessään esiin pitsikalvostimistansa niinkuin eräissä Tizianin ja Vandyken maalauksissa. Hän oli varreltaan solakampi kuin ennen; leveät, taaksepäin vetäytyneet hartiat ilmaisivat voimaa; pitkä musta tukka oli saanut vasta joitakuita harmaita hapsia ja valui siroina luonnollisina kiharoina alas olkapäille; ääni oli vielä yhtä soinnukas kuin olisi hän ollut vasta viidenkolmatta vanha, ja kauniit hampaat, jotka olivat säilyneet valkoisina ja vahingoittumattomina, antoivat selittämätöntä viehätystä hänen hymyilylleen.

Kreivin vieraat oivalsivat keskustelun saamasta tuskin huomattavasta kylmäkiskoisuudesta, että ystävykset kiihkeästi halusivat jäädä kahden kesken. He alkoivat nyt kaikella vanhaan aikaan tavallisella hienotuntoisella kohteliaisuudella tehdä lähtöä, tätä tärkeätä suuren maailman ihmisten toimitusta, siihen aikaan kun sellaisia vielä oli. Mutta samassa kuului pihalta kovaa koirien haukuntaa, ja useat henkilöt virkkoivat yhteen suuhun:

"Kas, Raoul sieltä palaa!"

Raoulia mainitessa katsahti Atos d'Artagnaniin ja näytti väijyvän sitä uteliaisuuden ilmettä, jonka sen nimen kuuleminen tuottaisi tämän kasvoille. Mutta vielä ei d'Artagnan ymmärtänyt mitään; hän ei ollut vielä toipunut yllätyksestään. Melkein koneellisesti kääntyi hän, kun kaunis viisitoistavuotias nuorukainen yksinkertaisesti, mutta erittäin aistikkaasti puettuna astui vierashuoneeseen, soreasti kohottaen pitkillä punaisilla sulilla koristettua hattuaan.

D'Artagnania kummastutti kuitenkin tämän uuden, aivan odottamattoman henkilön näkeminen. Kokonainen uusien aatosten maailma heräsi hänen sielussaan, ja kaikkea älyänsä ponnistaen käsitti hän Atoksessa tapahtuneen muutoksen, joka oli tähän asti näyttänyt hänestä ihmeeltä. Aatelismiehen ja nuorukaisen huomattava yhdennäköisyys paljasti tämän uudestisyntymisen salaisuuden. Hän odotti, tarkkasi ja kuunteli.

"Olet siis palannut, Raoul?" virkkoi kreivi.

"Niin, monsieur", vastasi nuori mies kunnioittavasti, "ja olen toimittanut antamanne tehtävän."

"Mutta mikä sinua vaivaa, Raoul?" lisäsi Atos levottomana; "olet kalpea ja näytät järkkyneeltä."

"Se johtuu siitä, monsieur", vastasi nuori mies, "että pikku naapurillemme sattui tapaturma."

"Mademoiselle[13] de la Vallièrelle?" kysyi Atos vilkkaasti.

"Mitä on tapahtunut?" tiedustivat useat äänet.

"Hän käveli hyvän Marcelinensa kanssa puistossa, missä nyt hakataan halkoja, kun minä ohitse ratsastaessani huomasin hänet ja pidätin hevoseni. Hän näki myös minut, ja kun hänen piti hypätä alas puupinolta, jolle oli kavunnut, lipesi tyttöparan jalka ja hän ei kyennytkään nousemaan seisaalle. Luulen hänen nyrjäyttäneen nilkkansa."

"Hyvä Jumala!" sanoi Atos; "tietääkö siitä hänen äitinsä, madame de Saint-Remy?"

"Ei, monsieur; madame de Saint-Remy on Bloisissa Orleansin herttuattaren luona. Minä pelkään, että ensimmäinen side asetettiin huonosti ja riensin nyt tänne kysymään teiltä neuvoa, monsieur."

"Lähetä heti tieto kaupunkiin, Raoul! Tai oikeammin ota hevoseni ja ratsasta sinne itse."

Raoul kumarsi.

"Mutta missä sitten on Louise?" pitkitti Atos.

"Minä toin hänet tänne, monsieur, ja jätin hänet Charlotin vaimon luo, joka toistaiseksi hautoo hänen jalkaansa kylmällä vedellä."

Tämän selityksen jälkeen, joka oli antanut vieraille aiheen nousta, lausuivat he hyvästi Atokselle; ainoastaan vanha Barbén herttua, jolla kaksikymmenvuotisen ystävyytensä johdosta oli oikeus hiukan likeisempään tuttavuuteen de la Vallièren huonekunnan kanssa, kiirehti katsomaan pikku Louisea, joka itki, mutta Raoulin nähdessään kuivasi kauniit silmänsä ja heti hymyili.

Sitten tarjoutui herttua vaunuissaan viemään pikku Louisen kaupunkiin.

"Olette oikeassa, monsieur", sanoi Atos, "silloin pääsee hän pikemmin äitinsä luo; mitä sinuun tulee, Raoul, niin olet varmastikin käyttäytynyt varomattomasti, joten siinä on sinunkin syytäsi."

"Oi, ei, ei, monsieur, minä vannon", huudahti nuori tyttö, samalla kun nuorukainen kalpeni ajatellessaan, että hän kenties olikin aiheuttanut tapaturman.

"Minä vakuutan, monsieur..." sopersi Raoul.

"Lähdet kuitenkin kaupunkiin", jatkoi kreivi suopeasti, "ja esitä madame de Saint-Remylle meidän anteeksipyyntömme; sitten tulette takaisin."

Nuoren miehen posket saivat jälleen väriä. Luotuaan kysyvän silmäyksen kreiviin hän nosti voimakkailla käsivarsillaan nuoren tytön, jonka kauniit, kivun leimaamat, mutta samalla hymyilevät kasvot nojasivat hänen olkapäähänsä, laski hänet varovasti vaunuihin ja hyppäsi satulaan ketterästi ja soreasti kuin täysin harjaantunut ratsastaja. Tervehdittyään Atosta ja d'Artagnania hän poistui nopeasti, ratsastaen vaunujen vieressä, joiden sisälle hänen katseensa kiinteästi suuntautui.

KUUDESTOISTA LUKU

Bragelonnen linna

D'Artagnan seisoi koko tämän kohtauksen aikana hämmentynein katsein ja melkein avosuin; niin vähän hän huomasi asiain vastaavan aavisteluaan, että vain ällisteli ihmeissään.

Atos tarttui häntä käsivarteen ja vei hänet alas puutarhaan.

"Illallistamme valmistettaessa", virkkoi Atos hymyillen, "ei sinulla kai olisi mitään sitä vastaan, hyvä ystävä, että saisit hiukan selvitystä salaisuuteen, joka tuottaa sinulle niin suurta päänvaivaa?"

"Se on totta, kreivi", vastasi d'Artagnan; hän oli havainnut Atoksen vähitellen voittavan takaisin sen ylimyksellisen ylemmyyden, jolla kreivi oli häntä aina vallinnut.

Atos katseli häntä, huulillaan tavallinen lempeä myhäilynsä.

"Ensiksikään, hyvä d'Artagnan", hän sanoi, "ei täällä ole mitään kreiviä. Jos sanoin sinua chevalieriksi, niin se tapahtui ainoastaan esitelläkseni sinut vieraillessi ja jotta he tietäisivät, kuka sinä olit; mutta sinulle, d'Artagnan, olen toivoakseni toki yhä toverisi ja ystäväsi Atos. Tahdotko noudattaa muodollisuuksia syystä että kenties pidät minusta vähemmän?"

"En, Jumala varjelkoon!" vastasi gascognelainen, ja hänen äänessään sointui se nuorekas innostus, jota harvoin tapaa kypsyneellä iällä.

"Palatkaamme siis entisiin tapoihimme ja olkaamme ensiksikin vilpittömiä toisillemme. Kaikki ihmetyttää täällä sinua?"

"Niin, peräti."

"Mutta enimmin kummastuttaa sinua oma olemukseni, myönnä pois", lisäsi Atos.

"Niin, sen tunnustan."

"Olen vielä nuori, vai mitä, yhdeksästäviidettä ikävuodestani huolimatta? Olen vielä tunnettavissa?"

"Päin vastoin", vastasi d'Artagnan, ollen hyvin luontuvainen liioittelemaan sitä avomielisyyttä, johon Atos oli häntä kehoittanut, "sinua ei enää tunne lainkaan."

"Ah, minä ymmärrän", virkkoi Atos hiukan punehtuen; "kaikella on loppunsa, hyvä d'Artagnan, hupsuttelulla kuten muullakin."

"Olosuhteissasi näkyy myös tapahtuneen muutos. Sinä asut tavattoman mukavasti, ja arvattavasti on tämä rakennus omasi."

"Niin, tämän pikku maatilan minä sinulle sanoin perineeni, kun erosin sotapalveluksesta."

"Sinulla on puisto, hevosia, koiria?"

Atos hymyili.

"Kahdenkymmenen auranalan laajuinen puisto", selitteli hän, "kahdenkymmenen auranalan, siihen luettuina kasvimaat ja ulkorakennukset. Hevosia on kaikkiaan kaksi; enhän tietenkään lue mukaan palvelijani typpyhäntää. Koiraparveni supistuu neljään ajokoiroaan, kahteen vinttikoiroaan ja yhteen lintukoiroaan. Ja koko tämä koirien ylenpalttisuus", lisäsi Atos myhäillen, "ei kuitenkaan ole minua varten."

"Kyllä arvaan", huomautti d'Artagnan; "ne on hankittu nuorukaiselle, joka äsken oli tässä, Raoulille."

Ja d'Artagnan katsoi Atokseen väkisinkin hymyillen.

"Oikeaan osasit, hyvä ystävä", myönsi kreivi.

"Ja tuo nuorukainen on pöytäkumppanisi, kummipoikasi, kenties sukulaisesi? Kylläpä sinä olet muuttunut, hyvä Atos?"

"Tuo nuorukainen", vastasi Atos tynesti, "on orpolapsi, jonka hänen äitinsä jätti erään maalaispappipoloisen luo ja hylkäsi sinne; minä olen toimittanut hänelle kasvatuksen."

"Ja hän on sinuun varmastikin hyvin kiintynyt?"

"Luullakseni rakastaa hän minua kuin olisin hänen isänsä."

"Ennen kaikkea hyvin kiitollisena?"

"Oh, kiitollisuus on molemminpuolista", vastasi Atos. "Minä olen hänelle velkaa kuten hänkin minulle; en sano sitä hänelle, mutta sinulle huomautan, d'Artagnan, että minun kiitollisuudenvelkani hänelle sittenkin on suurempi."

"Kuinka niin?" ihmetteli muskettisoturi.

"Kyllä vain; hän se on saanut minussa aikaan muutoksen, joka on pistänyt silmäsi. Olin kuivettumassa kuin irrallinen puu, jota eivät juuret sido maahan; ainoastaan sydämellinen kiintymys saattoi uudestaan juurruttaa minut elämään. Rakastajatar? Olin liian vanha siihen. Ystäviä? Minulla ei ollut muuta kuin sinut. No niin, tästä lapsesta tapasin kaiken menettämäni; minulla ei ollut enää miehuutta elääkseni itselleni, mutta hänelle minä elin. Opetus tehoo lapseen paljon, mutta esimerkki on vielä parempi. Minä olen ollut hänelle esimerkkinä, d'Artagnan. Olen luopunut paheista, joita minulla oli, teeskennellyt hyveitä, joita minulla ei ollut. En luule pettyväni, d'Artagnan: Raoul on aiottu sukeutumaan niin eteväksi aatelismieheksi kuin meidän huonontunut aikakautemme kykenee luomaan."

D'Artagnan silmäili Atosta yhä enemmän ihmetellen. He kävelivät raikkaassa ja varjoisassa puistokujassa, johon vinosti tunkeutui muutamia laskeutuvan auringon säteitä; tällainen kultainen hohdejuova valaisi Atoksen kasvoja, ja hänen silmänsä näyttivät vuorostaan säteilevän takaisin sitä leutoa ja hiljaista iltaherkua, jota niihin heijastui.

Myladyn muisto kuvastui d'Artagnanin sielussa.

"Ja sinä olet onnellinen?" hän kysyi ystävältään.

Atoksen tutkiva katse tunkeutui d'Artagnanin sydänsopukkaan ja näytti tahtovan sieltä lukea hänen ajatuksensa.

"Niin onnellinen kuin Jumalan luoduille olennoille on täällä maan päällä sallittua. Mutta täydennä aatoksesi, hyvä d'Artagnan, sillä sinä et ole vielä lausunut sitä kokonaan."

"Sinä olet hirvuihin, Atos, ja sinulta ei voi mitään salata", vastasi d'Artagnan. "No niin, tahdoin kysyä sinulta, etkö toisinaan tunne erityisiä kauhun väreitä, jotka muistuttavat..."

"Tunnonvaivoja?" pitkitti Atos; "lopetan lauseesi. Miten lienee. En tunne mitään tunnonvaivoja, koska se nainen käsitykseni mukaan ansaitsi rangaistuksensa. En tunne mitään tunnonvaivoja, sillä jos olisimme antaneet hänen elää, olisi hän epäilemättä jatkanut tihutöitensä. Mutta sillä en tahdo sanoa olevani vakuutettu siitä, että meillä oli oikeus tehdä, mitä teimme. Kaikki vuodatettu veri kenties vaati hyvitystä. Hän korvasi omasta kohdastaan; kenties on meidänkin vielä korvattava."

"Olen toisinaan ajatellut kuten sinä, Atos", sanoi d'Artagnan.

"Sillä naisellahan oli poika?"

"Niin oli."

"Oletko koskaan kuullut hänestä?"

"En milloinkaan."

"Hänen täytyy nyt olla kolmenkolmatta vanha", mutisi Atos. "Ajattelen usein sitä nuorta miestä, d'Artagnan."

"Sepä merkillistä. Ja minä kun olen ihan unohtanut hänet!"

Atos hymyili raskasmielisesti.

"Entä loordi Winter — oletko hänestä kuullut?"

"Tiedän hänen olevan kuningas Kaarlo ensimmäisen suuressa suosiossa."

"Hän ottaa siis kai osaa hallitsijansa kohtaloon, joka on tällähaavaa kovin onneton. Tiedätkös, d'Artagnan", jatkoi Atos, "tuo johtaa minut takaisin siihen, mitä äsken sanoin. Hän vuodatutti Straffordin veren. Ja veri vaatii verta. Entä kuningatar?"

"Mikä kuningatar?"

"Englannin Henriette, Henrik neljännen tytär."

"Hän on Louvressa, kuten tiedät."

"Missä häneltä puuttuu kaikkea, eikö niin? Tämäntalvisten ankarain pakkasten aikana kuuluu hänen sairaan tyttärensä olleen pakko polttopuiden puutteessa pysytellä makuulla. Mitä siitä ajattelet?" lisäsi Atos olkapäitään kohauttaen. "Henrik neljännen tytär värisee vilusta risukimpun puutteessa! Minkätähden ei hän pyytänyt apua joltakulta meistä sen sijaan, että vetosi Mazariniin! Silloin ei häneltä olisi puuttunut mitään."

"Tunnetko hänet, Atos?"

"En, mutta äitini näki hänet lapsena. Enkö ole kertonut sinulle, että äitini oli Maria dei Medicin hovinaisena?"

"Et koskaan. Sinä et puhele sellaisista asioista, sinä, Atos."

"Ka, hyväinen aika, kyllähän sentään", väitti Atos; "mutta tilaisuutta ei aina tarjoudu."

"Portos ei olisi sitä odottanut niin kärsivällisesti", huomautti d'Artagnan hymyillen.

"Kukin luonteensa mukaan, hyvä d'Artagnan. Vaikka Portos on hieman turhamainen, on hänellä oivallisetkin avunsa. Oletko nähnyt häntä jälleen?"

"Lähdin hänen luotansa viisi päivää takaperin", vastasi d'Artagnan.

Ja hän kuvaili nyt gascognelaisen mielenlaatunsa kaikella innostuksella, mitkä ihanuudet ympäröitsivät Portosta Pierrefondsin linnassa, lasketteli leikkiä ystävänsä kustannuksella ja tähtäsi pari kolme vasamaa kelpo Moustoniinkin.

"On ihmeellistä", haastoi Atos hymyillen tälle hilpeydelle, joka johdatti hänen mieleensä heidän entisiä rattoisia päiviänsä, "että se liitto, jonka muinoin solmimme umpimähkään, vielä kahdenkymmenen vuoden eron jälkeen yhdistää meitä niin likeisesti. Ystävyys juurtuu kunnon sydämiin syväälle, hyvä d'Artagnan; usko minua, ainoastaan pahat ihmiset kieltävät ystävyuden, koska he eivät ymmärrä sitä. No, entä Aramis?"

"Olen tavannut hänetkin", vastasi d'Artagnan, "mutta hän tuntui minusta hiukan kylmäkiskoiselta."

"Vai niin, oletko tavannut Aramiin?" tuumi Atos, tutkivalla katseellaan tähystäen d'Artagnania. "Teetkin siis todellisen toivioletken ystävyuden temppeliin, kuten runoilijat lausuisivat."

"Niinpä kyllä", vastasi d'Artagnan hämillään.

"Tiedäthän", pitkitti Atos, "että Aramis on luonnostaan hieman kylmäkiskoinen; sitäpaitsi hänellä on aina niitä naisjuttujaan."

"Luulen hänen parhaillaan antautuneen hyvinkin mutkikkaaseen juoneen", huomautti d'Artagnan.

Atos ei vastannut.

— Hän ei ole utelias — ajatteli d'Artagnan.

Eikä Atos ainoastaan ollut vastaamatta, vaan hän vielä vaihtoikin puheenaihetta.

"Sinä näet", virkkoi hän kohdistaen d'Artagnanin huomion siihen, että he nyt tunnin käveltyään olivat jälleen saapuneet linnan luo, "että olemme jotensakin tehneet kierroksen kaikkien tilusteni ympäri."

"Kaikki on täällä muhkeata ja ilmaisee aatelismiestä", kehui d'Artagnan.

Samassa kuului kavioiden kopsetta.

"Sieltä tulee Raoul takaisin", sanoi Atos: "nyt saamme tietoja tyttörükasta."

Nuorukainen ilmestyikin veräjän luo ja ratsasti pihalle ihan pölyn peitossa. Hän hyppäsi maahan, jättäen hevosensa jonkunlaisen tallirengin haltuun, ja tuli tervehtimään kreiviä ja d'Artagnania.

"Tämä herrasmies", ilmoitti Atos laskien kätensä d'Artagnanin olalle, "on chevalier d'Artagnan, josta olet usein kuullut minun puhuvan, Raoul."

"Monsieur", virkkoi nuorukainen kumartaen vielä syvempään kuin edellisellä kerralla, "herra kreivi on aina asettanut teidät esikuvaksi, milloin hän on tahtonut mainita säikkymättömän ja ylvään ritarin."

Tämä pikku kohteliaisuus ei ollut tehoamatta d'Artagnaniin, joka tunsi sen mieluisasti hivelevän sydäntänsä. Hän ojensi Raoulille kätensä ja sanoi:

"Nuori ystäväni, kaikki minulle annettu ylistys on kreivin ansiota, sillä hän on kaikinpuolin johtanut kasvatustani, ja hänen vikansa ei ole, jos oppilas ei ole käyttänyt hyödykseen hänen opetuksiaan. Mutta hän onnistuu paremmin teihin nähden, siitä olen vakuutettu. Pidän teidän ulkomuodostanne, Raoul, ja kohteliaisuutenne on liikuttanut mieltäni."

Atos ihastui enemmän kuin olisi voinut luulla; hän vilkaisi kiitollisesti d'Artagnaniin ja silmäili sitten Raoulia, huulillaan tuollainen omituinen myhäily, jollaisesta lapset ovat ylpeät, kun oivaltavat niiden merkityksen.

— Nyt, — virkkoi itsekseen d'Artagnan, jonka huomiota tuo mykkä kasvojen elehtiminen ei ollut välttänyt, — nyt olen varma.

"No niin", sanoi Atos, "toivoakseni ei tapauksella ole mitään ikäviä seurauksia."

"Sitä ei vielä tiedetä, monsieur. Lääkäri ei voinut lausua mielipidettensä ankaran turvottumisen johdosta; hän pelkää kuitenkin, että joku jänne on vahingoittunut."

"Ja sinä et viipynyt pitempään madame de Saint-Remyn luona?"

"Pelkäsin, etten ehtisi takaisin tavalliseksi ateriahetkeksi, monsieur", vastasi Raoul, "jolloin te olisitte joutunut odottamaan."

Samassa tuli pieni puolittain kyläläis- ja puolittain palveluspoika ilmoittamaan, että illallinen oli valmis.

Atos vei vieraansa hyvin yksinkertaiseen ruokasaliin, mutta tämän ikkunat olivat toisella puolella puutarhaan päin ja antoivat toiselta puolen näköalan anssariin, missä hoideltiin komeita kasveja.

D'Artagnan silmäili pöytää. Pöytähopeat olivat hienoja; saattoi nähdä, että ne kuuluivat vanhaan sukuperintöön. Tarjoilupöydällä oli upea hopeinen vesikannu; d'Artagnan pysähtyi tarkastelemaan sitä.

"Tuopa on kerrassaan jumalallisen hyvin muovattu", ihasteli hän.

"Niin", vastasi Atos, "se on suuren firenzeläisen taiteilijan Benvenuto Cellinin mestariteoksia."

"Ja mitä taistelua se esittää?"

"Marignanon. Se kuvaa juuri sitä hetkeä, jolloin muuan esi-isäni ojentaa miekkansa Frans ensimmäiselle, kun tämä on vastikään taittanut omansa. Tällöin tuli sukulaiseni Enguerrand de la Fère Pyhän Mikaelin ritarikunnan jäseneksi. Viisitoista vuotta jälkeinpäin — sillä kuningas ei unohtanut, että hän oli kolme tuntia taistellut Enguerrand-ystävänsä miekalla sen katkeamatta — lahjoitti hänen majesteettinsa hänelle tämän kannun ja lisäksi miekan, jonka kenties olet aikaisemmin nähnyt minulla ja joka sekin on varsin kaunista kultasepän työtä. Se tapahtui jättien aikana", lisäsi Atos; "me olemme kääpiöitä noihin miehiin verraten. Istuutukaamme nyt illastamaan, d'Artagnan. Mutta kuulehan", virkkoi Atos pikku palvelijalle, joka tarjoili lientä, "kutsu tänne Charlot."

Poika meni ulos, ja tovin kuluttua astui huoneeseen se palvelija, jonka puoleen matkustavaiset olivat tullessaan kääntyneet.

"Hyvä Charlot", lausui Atos, "minä suosittelen erityiseen hoivaasi herra d'Artagnanin palvelijan Planchetin koko siksi ajaksi, minkä hän viipyy täällä. Hän pitää hyvästä viinistä, ja sinulla on kellarin avain. Hän on kauan maannut kovalla alusella ja pitää sen vuoksi arvossa hyvää vuodetta; pyydän sinua huolehtimaan, että hän saa sellaisen."

Charlot kumarsi ja lähti.

"Charlot on kelpo mies", huomautti Atos; "hän on palvellut luonani kahdeksantoista vuotta."

"Sinä ajattelet kaikkea", vastasi d'Artagnan, "ja minä kiitän sinua Planchetin puolesta, hyvä Atos."

Tämän nimen mainitseminen sai nuoren miehen silmät suurenemaan, ja hän ihmetteli, puhuiko d'Artagnan tosiaan kreiville.

"Se nimi kuulostaa sinusta eriskummaiselta, eikö niin, Raoul?" virkkoi Atos hymyillen. "Se oli soturinimenäni kun herra d'Artagnan, kaksi urheata ystävää ja minä kunnostausimme La Rochellen

luona kardinaali-vainajan ja herra de Bassompierren johdolla, joka muuten hänkin on sittemmin kuollut. Herra d'Artagnan suvaitsee yhäti puhutella minua tällä toverinimellä, ja sen kuuleminen ilahduttaa aina sydäntäni."

"Se nimi oli kuuluisa", huomautti d'Artagnan, "ja sai eräänä päivänä osakseen voittojuhlan kunnianosoitukset."

"Mitä sillä tarkoitatte, monsieur?" kysyi Raoul lapsekkaan uteliaana.

"En minäkään tiedä, totta tosiaan", virkkoi Atos.

"Oletko unohtanut Saint-Gervaisin vallinsarven, Atos, ja ruokaliinan, josta kolme luotia teki lipun? Minulla on parempi muisti kuin sinulla; se on varsin vereksenä mielessäni, ja kerronkin sen teille, nuori mies."

Hän selitti nyt Raoulille vallinsarvella sattuneen seikkailun, niinkuin Atos oli hänelle jutellut muistelmaan esi-isästään.

Tätä kertomusta kuunnellessaan oli nuori mies kuulevinaan mainittavan sellaista urotyötä, joista Tasso tai Ariosto on runoillut ja jotka kuuluvat ihmeelliseen ritariaikaan.

"Mutta sitä ei d'Artagnan ole sanonut sinulle, Raoul", jatkoi Atos vuorostaan, "että hän oli aikakautensa parhaita miekkailijoita. Rautaiset kintereet, teräksiset ranteet, varma ja tulinen katse, — ne asetti hän kiistakumppaniensa vastaan; hän oli kahdeksantoista ikäinen, kolmea vuotta vanhempi sinua, Raoul, kun minä ensi kertaa näin hänet koeteltujen miesten kanssa kilpasilla."

"Ja herra d'Artagnan jäi voittajaksi?" kysyi nuori mies, jonka silmät säihkyivät tämän keskustelun aikana ja näyttivät rukoilevan seikkaperäistä selvitystä.

"Taisin surmata erään", sanoi d'Artagnan luoden Atokseen kysyvän katseen. "Toisen tein aseettomaksi tai haavoitin, — en oikein muista."

"Niin, sinä haavoitit hänet. Olitkin peräti kätevä miekkailija!"

"Enkä liene vielä aivan pahasti vieraantunutkaan siitä taidosta", jatkoi d'Artagnan puhjeten gascognelaiseen itserakkaaseen nauruunsa; "äskettäinkin..."

Atoksen katse ummisti hänen suunsa.

"Sinun pitää tietää, Raoul", pitkitti vuorostaan Atos, "sinun, joka luulet olevasi näppärä pitelemään miekkaa ja voisit turhamaisuutesi tähden joskus helposti kokea julman nöyryytyksen, pitää tietää, kuinka vaarallinen se mies on, jonka notkeutta on kylmäverisyys tukemassa. Minä en koskaan voisi esittää sinulle vakuuttavampaa esimerkkiä siitä; pyydä huomenna, että herra d'Artagnan antaa sinulle opetustunnin, jollei hän tunne itseänsä liian väsyneeksi matkastaan."

"Mutta hyvä Atos, olet kuitenkin itse varsin taitava opettaja juuri niissä kyvyissä, joista minua ylistät. Vielä tänäänkin puhui Planchet kuuluisasta kaksintaistelusta karmeliittiluostarin luona loordi Winterin ja hänen kumppaniensa kanssa. Voi, nuori mies", jatkoi d'Artagnan, "täällä täytyy jossakin olla miekka, jota olen usein sanonut valtakunnan ensimmäiseksi."

"Olen tärvellyt käteni miekkailemalla tuon lapsen kanssa", sanoi Atos.

"On käsiä, jotka eivät milloinkaan tärvelly joustavuudestaan, hyvä Atos", vastasi d'Artagnan, "mutta jotka sitävastoin tärvelevät monia muita."

Nuori mies olisi mielellään antanut keskustelun jatkaa koko yön, mutta Atos huomautti hänelle, että heidän vieraansa varmaankin oli väsyksissä ja tarvitsi lepoa. D'Artagnan väitti kohteliaasti vastaan, mutta Atos vaati hartaasti häntä ottamaan huoneensa haltuunsa. Raoul vei sinne vieraan, ja kun Atos arvasi hänen viipyvän d'Artagnanin luona niin kauan kuin suinkin, saadakseen tämän yhä kertoilemaan sankaritekoja heidän nuoruutensa päiviltä, tuli hän itse tovin kuluttua noutamaan nuorukaisen ja lopetti tämän mieluisan illan sydämellisellä kädenpuristuksella, toivottaessaan hyvää yötä muskettisoturille.

SEITSEMÄSTOISTA LUKU

D'Artagnan meni makuulle vähemmin nukkuakseen kuin saadakseen yksinäisyydessä aprikoida kaikkea, mitä oli tänä iltana nähnyt ja kuullut.

Hänellä oli hyvä sydän, ja heidän tuttavuutensa alusta asti oli hän tuntenut Atosta kohtaan vaistomaista mieltymystä, joka oli lopulta lujittunut vilpittömäksi ystävyudeksi. Senvuoksi ilahdutti häntä sanomattomasti, että hän oli nyt havainnut kreivin niin erinomaisen järkeväksi ja voimakkaaksi mieheksi eikä höperöksi juomariksi, jonka hän oli odottanut tapaavansa nukkumassa pois humalaansa jollakin tunkiolla. Ilman suurtakaan vastustelua tunnusti hän mielellään Atoksen ylemmyyden, ja kun kateus ja nolostus olisivat varmastikin vallanneet vähemmin ylvään mielen, tunsu hän ylimalkaan vain vilpittömyyttä ja sydämellistä mielihyvää, joka antoi hänelle mitä parhaita toiveita tehtävänsä menestymisestä.

Hän ei ollut kuitenkaan mielestään nyt huomannut Atosta yhtä suoraluontoiseksi ja avomieliseksi joka kohdassa. Kuka olikaan tuo nuori mies, jota hän sanoi ottopojakseen ja joka oli niin ihmeellisesti hänen näköisensä? Miten oli selitettävissä hänen paluunsa seuraelämään ja se liikanainen raittius, jota hän oli ruokapöydässä noudattanut? D'Artagnania huoletti myöskin eräs toinen seikka, joka kyllä oli näköjään merkityksetön, nimittäin Grimaudin poissaolo; eihän Atos ollut koskaan ennen voinut eritää tästä palvelijastaan, ja nyt hän ei ollut edes maininnut tämän nimeä, vaikka keskustelu oli sovitettu antamaan aihetta siihen. D'Artagnanilla ei siis enää ollut ystävänsä luottamusta tai oli Atos jo kiinnitetty jollakin näkymättömällä siteellä, kenties ennakoita saanut tiedonkin d'Artagnanin tulosta.

Hän ei voinut olla ajattelematta Rochefortia ja mitä tämä oli hänelle sanonut Notre-Damen kirkossa. Olikohan Rochefort käväissyt Atosta tapaamassa ennenkuin hän oli itse ehtinyt paikalle?

D'Artagnanilla ei ollut aikaa antautua pitkällisiin tutkimuksiin. Hän päätti jo seuraavana päivänä ryhtyä selvittelyyn. Se seikka, että Atos osasi niin taitavasti peitellä köyhyytään, ilmaisi halua esiintyä huomattuna ja viittasi kunnianhimon rippeeseen, joka oli helposti puhallettavissa täyteen leimuun. Atoksen vilkas luonne ja nopea äly teki hänet vastaanottavaisemmaksi ulkoisille vaikutelmille kun ihmiset enimmäkseen ovat. Hän varmaankin suostuisi ministerin suunnitelmiin sitä mieluummin, kun hänen luontaista toimintahaluaan kannustaisi jonkinlainen pakkokin.

Nämä mietteet pitivät d'Artagnania valveilla väsymyksestä huolimatta. Hän laati hyökkäyssuunnitelmansa, ja vaikka hän tiesi, että Atos oli voimakas vastustaja, päätti hän yhteenoton tapahtuvaksi huomenna heti aamiaisen jälkeen.

Toiselta puolen oivalsi hän taasen, että hänen olisi pitänyt näin oudolla maaperällä pyrkiä määränpäähän hyvin varovasti, usean päivän mittaan tutkia Atoksen tuttavuuksia, hänen uusia elämäntapojaan, ja teeskentelemättömältä nuorelta mieheltä joko miekkailuharjoituksissa tai metsästysretkillä kuulustella tietoja, mitä häneltä puuttui voidakseen oikein arvostella Atoksen muuttumista, — ja tämän täytyi olla varsin helppoa, koskapa opettaja luonnollisesti oli oppilaansa sydämeen ja luonnonlaatuun painanut oman olemuksensa leiman. Mutta d'Artagnanin järkävä oveluus älysi heti, minkä kääntein asia saisi, jos joku ajattelemattomuus tai kömpelyys paljastaisi hänen hommansa Atoksen tottuneelle katseelle.

Meidän on muuten tunnustettava, että niin kerkeä kuin d'Artagnan olikin käyttämään viekkautta Aramiin kavaluutta tai Portoksen turhamaisuutta vastaan, hävetti häntä kuitenkin mutkitella Atokselle, tälle vilpittömälle ja avosydämiselle miehelle. Hänestä tuntui, että Aramis ja Portos pitäisivät häntä arvossa sitä enemmän, jos heidän oli pakko tunnustaa hänet mestarikseen valtiotaidossa, mutta että Atos sitävastoin pitäisi häntä sellaisessa tapauksessa vähemmin arvossa. — Voi, miksei Grimaud ole täällä, harvapuheinen Grimaud? — ajatteli d'Artagnan; — hänen vaiteliaisuutensakin sisälsi niin paljon, mitä minä olisin käsittänyt. Grimaudin äänettömyys oli niin kaunopuheista?

Sillävälin taukosi vähitellen kaikki melu talossa. D'Artagnan kuuli, kuinka ovia ja ikkunaluukkuja teljettiin, ja sitten kun koirat olivat jonkun aikaa vastailleet toistensa luskutukseen ulkona kedolla, vaikenivat nämäkin. Viimein suoritti muuan lehtoon laskeutunut satakieli yön hiljaisuudessa sulosoituisten sävelmiensä jakson ja nukahti sitten. Koko linnassa kuului nyt ainoastaan tasaisten askelten yksitoikkoista kumua hänen huoneensa alta. Hän oletti Atoksen makuukamarin olevan siellä.

— Hän kävelee ja pohtii, — ajatteli d'Artagnan, — mutta mitä? Sitä on mahdoton tietää. Muun voi arvata, mutta sitä ei.

Vihdoin Atos nähtävästi kävi levolle, sillä tämä viimeinenkin melu lakkasi.

Hiljaisuus ja väsymys yhdessä voittivat nyt d'Artagnanin; hänkin ummisti silmänsä, ja melkein heti yllätti hänet uni.

D'Artagnan ei koskaan nukkunut pitkään. Tuskin kultasi aamurusko hänen uutimiaan, kun hän jo hyppäsi vuoteeltaan ja avasi ikkunat. Silloin oli hän sälekaihtimen lomitse näkevinään jonkun käyskentelevän pihalla ja visusti varovan vähintäkin melua. D'Artagnanin tapana oli hankkia varmuutta kaikesta ympärillään tapahtuvasta; hän tarkasteli tiukasti kävelijää ja tunsu nyt Raoulin granaatinvärisen ihokkaan ja ruskeat kiharat.

Nuorukainen — sillä se oli tosiaan hän — avasi tallin oven, talutti ulos punaruskean hevosen, jolla oli edellisenä päivänä ratsastanut, satuloitsi ja suitsitti sen omin käsin yhtä joutuisasti ja näppärästi kuin taitavin tallimestari, vei sitten hevosen oikeanpuolista lehtokujaa myöten kasvimaalle, avasi pienen takaveräjän, jolta alkoi polku, talutti hevosen ulos veräjältä ja sulki sen jälkeensä. Puutarhamuurin yli näki sitten d'Artagnan hänen karauttavan pois kuin nuoli, taivuttaen päänsä pihlajain ja akasiapuiden riippuvain, kukkivien oksain alitse.

D'Artagnan oli edellisenä päivänä pannut tähdelle, että polku vei Bloisiin.

— Kas, kas! — tuumi gascognelainen, — tuossapa veitikka, jolla on jo pikku tepposia ja joka ei näy Atoksen lailla vihaavan kaunista sukupuolta! Hän ei ratsasta metsälle, sillä hänellä ei ole aseita eikä koiria mukanaan; häntä ei ole myöskään kukaan lähettänyt, sillä hän piileksii. Mutta keltä...? minultako vai isältään...? sillä olenpa varma siitä, että kreivi on hänen isänsä... Hitto, siitä asiasta pitää minun saada selko; puhunkin siitä vilpittömästi Atokselle.

Tuli täysi päivä; kaikki se erilainen melu, jonka d'Artagnan oli edellisenä iltana kuullut vähitellen vaimenevan, palasi nyt hiljalleen: lintu lehtoon, koira koppiin, lampaat niitylle; Loire-virran äyräisiin kiinnitetyt veneetkin näkyivät lähtevän liikkeelle, työntäytyen ulos rannasta ja ajautuen virran vietäviksi. D'Artagnan seisoi yhä ikkunassaan, jottei olisi herättänyt ketään; mutta kuullessaan linnan ovien ja ikkunaluukkujen avautuvan antoi hän viimeiset kosketukset hiuksilleen ja viiksilleen, harjasi totuttuun tapaan hattunsa röydät takinhihalla ja astui alas portaita. Tuskin oli hän päässyt viimeiselle askelmalle, kun huomasi Atoksen, joka kumartui maata kohti ja näytti etsivän jotakin.

"Hyvää huomenta, isäntä hyvä!" virkkoi d'Artagnan.

"Huomenta, hyvä ystävä! Oletko nukkunut hyvin?"

"Mainiosti. Vuode oli yhtä verraton kuin eilisiltainen ateria ja kohtelias vastaanottosi. Mutta mitä tarkkailit niin huomaavaisesti? Oletko sinäkin hullaantunut tulppaneihin?"

"Veikkonen, älä tee pilaa minusta. Maalla asuessaan tulee usein muutelleeksi mielitekojaan ja huomaamattansakin rakastaneeksi kaikkia kauneuksia, joita Jumalan silmä loihtii esiin maan uumenista ja joita kaupunkilainen halveksii. Seisoinpahan vain katselemassa tähän lammen partaalle istuttamiani kurjenmiekkvoja, joita on tallattu aamusella. Puutarharengit ovat maailman kömpelöimpiä ihmisiä. Viedessään hevosta takaisin talliin, sitten kun he ovat tuoneet sillä vettä, ovat ne antaneet sen polkea kukkalavaa."

D'Artagnan alkoi hymyillä.

"Vai niin sinä luulet?" sanoi hän.

Hän vei nyt ystävänsä mukanaan lehtokujaan, missä näkyi hiekkaan painuneina useita samanlaisia askeleenjälkiä kuin kurjenmiekkvoinkin lavassa.

"Täälläkin näyttää olevan jälkiä; katsos, Atos", huomautti hän välinpitämättömästi.

"Tosiaankin, ja ihan vereksiä."

"Niin, ihan vereksiä", kertasi d'Artagnan.

"Kuka onkaan lähtenyt ratsastamaan aamusella?" kummasteli Atos itsekseen levottomana. "Onkohan joku hevonen päässyt irti tallista?"

"Se ei ole luultavaa", vastasi d'Artagnan, "sillä askeleet näyttävät aivan täsmällisiltä."

"Missä on Raoul?" huudahti Atos; "ja mistä johtuu, etten ole jo nähnyt häntä?"

"Hiljaa!" sanoi d'Artagnan ja laski hymyillen sormensa huulilleen.

"Mitä nyt?" kysyi Atos.

D'Artagnan kertoi näkemänsä ja piti tällöin tarkoin silmällä isäntänsä kasvoja.

"Ahaa, nyt arvaan", virkkoi Atos kohauttaen keveästi olkapäitään, "poika-poloinen on ratsastanut kaupunkiin."

"Mitä hän siellä tekisi?"

"Ka, hyväinen aika, hän tietenkin tahtoo kuulustaa pikku la Vallièren vointia. Muistathan lapsen, joka eilen nyrjäytti jalkansa?"

"Niinkö luulet?" virkkoi d'Artagnan epäröiden.

"En ainoastaan luule, vaan olen varma siitä", vastasi Atos. "Etkö huomannut, että Raoul on rakastunut?"

"Paljon mahdollista, mutta kehen? Tuohon seitsenvuotiaaseen lapseenko?"

"Raoulin iällä, hyvä ystävä, on sydän niin täysinäinen, että sen täytyy avautua jollekin, joko unelmalle tai todellisuudelle. Ja hänen rakkautensa on puolittain toista puolittain toista."

"Laskethan vain leikkiä? Tuollainen pikku tyttönen?"

"Etkö siis nähnyt, että hän on maailman kaunein pienokainen? Hänellä on kullankeltaiset kutrit ja siniset, veitikkamaiset sekä samalla unelmoivat silmät."

"Mutta mitä sanot sinä sellaisesta rakkaudesta?"

"En sano mitään; minä nauran ja teen pilaa Raoulista, mutta nämä sydämen ensimmäiset tunteet ovat niin kaikkivaltaisia, nämä ensimmäisen lemмен kaihoiset purkaukset nuorilla ihmisillä ovat samalla kertaa niin suloisia ja katkeria, että niillä usein tuntuu olevan intohimon koko luonne. Muistan Raoulin ikäisenä rakastuneeni kreikkalaiseen kuvapatsaaseen, jonka oli kunnan kuninkaamme Henrik neljäs lahjoittanut isälleni, ja luulin menettäväni järkeni surusta, kun minulle sanottiin, että kertomus Pygmalionista[14] oli vain satua."

"Se tulee joutilaisuudesta. Sinä et anna Raoulille kylliksi toimintaa, ja senvuoksi hankkii hän sitä itse."

"Juuri niin on asia. Aionkin lähettää hänet täältä pois."

"Siinä teet varsin oikein."

"Tietenkin; mutta se repii hänen sydäntään ja vihloo häntä yhtä julmasti kuin olisi hän tosiaankin rakastunut. Kolmen tai neljän vuoden aikana, — ja alussa oli hän itse pelkkä lapsi, — on hän tottunut koristamaan ja ihailemaan tuota pikku epäjumalaa, jota hän viimein kehittyisi palvomaan, jos saisi jäädä tänne. Tuo nuori pari haaveilee päivät pitkät yhdessä ja puhelee kaikenlaisista vakavista asioista niinkuin todelliset kaksikymmenvuotiaat rakastavaiset. Se on kauan huvittanut tytön vanhempia, mutta nyt luulen, että he alkavat tajuta asian vakavaksi."

"Mitä vielä, se on pelkkää lapsellisuutta! Mutta Raoul tarvitsee jotakin huviketta; lähetä hänet pian pois täältä, muutoin et hiisi vieköön ikinä saa hänestä miestä!"

"Toimittanekin hänet Pariisiin", ilmoitti Atos.

"Vai niin", virkkoi d'Artagnan.

Hän katsoi nyt hetken soveliaaksi hyökkäykselle.

"Jos tahdot", esitti hän, "niin me voimme kumpainenkin auttaa onnellisen tulevaisuuden luomisessa nuorelle miehelle."

"Vai niin!" virkkoi nyt Atos vuorostaan.

"Aionkin juuri kysyä neuvoasi eräästä seikasta, joka on juolahtanut mieleeni."

"Mistä sitten?"

"Etkö luule, että nyt on aika ryhtyä palvelukseen?"

"Mutta sinähän olet palveluksessa, d'Artagnan."

"Tarkoitam todellista retkeilemistä. Eikö sinusta tunnu, että meidän entisessä elämänlaadussamme yhä on jotakin houkuttelevaa? Ja jos olisi todellisia etuja voitettavana, niin etkö olisi halukas minun ja Portos-ystävämme seurassa ryhtymään jälleen sellaisiin urotöihin, mitä nuorina päivinäimme toimittelimme?"

"Teet siis minulle vakavan esityksen?" sanoi Atos.

"Niin, nimenomaisen ehdotuksen."

"Tahdot, että me kävisimme jälleen sotimaan?"

"Niin."

"Ketä puoltamaan ja vastustamaan?" kysyi Atos pikaisesti, tähdäten gascognelaiseen avoimen ja leppeän katseensa.

"Pentele, oletpa sinä innokas!"

"Mutta vielä enemmän tunnollinen. Kuulehan, d'Artagnan, on vain yksi henkilö tai oikeammin asia, jota minunlaiseni mies voi palvella: kuninkaan."

"Niin juuri", vahvisti muskettisoturi.

"Niin, mutta ymmärtäkäämme toisiamme", pitkitti Atos totisena; "jos kuninkaan asia on mielestäsi kardinaali Mazarinin, niin emme ole yhtä mieltä."

"En ihan sitäkään sano", vastasi gascognelainen hämillään.

"Kuules, d'Artagnan", jatkoi Atos, "älkäämme teeskennelkö toisillemme. Epäröimisesi ja kiertelysi ilmaisevat minulle heti, kenen asialla olet tullut. Ei kernaasti tunnusteta, että puolletaan sitä asiaa, ja kun sille haetaan kannattajia, tehdään se hiljaisesti ja hämillään."

"Voi, hyvä Atos!" virkahti d'Artagnan.

"Tiedät hyvin", haastoi Atos, "että minä en puhu sinusta, joka olet urheista ja säikkymättömistä miehistä parahin; puhun tuosta pikkumaisesta, juonikkaasta italialaisesta, tuosta myyrästä, joka yrittää asettaa päähänsä pieluksen alta varastamaansa kruunua, — tuosta heittiöstä, joka nimittää puolueensa kuninkaan puolueeksi ja tahtoo asettaa täysveriset prinssit vankilaan, koska hän ei uskalla surmata heitä, niinkuin teki *meidän* kardinaalimme, suuri Richelieu, — koronkiskurista, joka punnitsee kultakolikkonsa ja kätkee vajaapainoiset siinä pelossa, että hän väärinkin pelaten kuitenkin menettäisi ne seuraavan päivän pelissä, — sanalla sanoen tolvana, jonka väitetään kohtelevan kuningatarta pahoin — häntä muuten surkuttelenkin — ja joka aikoo kolmen kuukauden kuluessa sytyttää kansalaissodan, saadakseen pitää monet palkkatulonsa. Häntäkö tahdot saada minut palvelemaan, d'Artagnan? Ei, kiitos vain!"

"Sinä olet, Jumala armahtakoon, kiivaampi nyt kuin entiseen aikaan!" vastasi d'Artagnan. "Vuodet ovat kiihdyttäneet vertasi eivätkä jähdyttäneet. Kuka sanoo, että hän on minun herrani ja että minä tahdon tyrkyttää häntä sinulle?"

Ja itsekseen tuumi gascognelainen: — Hitto, minun ei sovi kavaltaa salaisuutta miehelle, jolla on tuollaiset ajatukset.

"Mutta sanohan siis", pyysi Atos, "mitä esityksiä sinulla oli."

"Ka, mikään ei ole yksinkertaisempaa. Sinä elelet maatilallasi ja olet näköjään onnellinen kullatussa keskinkertaisuudessaasi. Portoksella on viiden- tai kuudenkymmenen tuhannen livren vuosikorot. Aramiilla on yhä viisitoista herttuatartansa, jotka kiistelevät kirkkoruhtinaasta niinkuin entiseen aikaan muskettisoturista; hänkin on onnen helmalapsia. Toisin on minun laitani! Olen kaksikymmentä vuotta kantanut költeriä ja rintahaarniskaa, kytkettynä tähän peräti alhaiseen soturiarvoon, siirtymättä eteen- tai taaksepäin, varsinaisesti elämättä, sillä minä olen enemmän kuollut kuin elävä. Ja kun nyt tulee kysymykseen virotta jälleen hiukan henkiin, tulette te kaikki ja sanotte: hän on heittiö, tolvana, myyrä, keho herra. Lempo soikoon, minä olen samaa mieltä kuin te; mutta hankkikaa minulle siis parempi herra tai vuosikorot."

Atos mietti kotvasen ja käsitti d'Artagnanin juonen; soturi oli aluksi käynyt asiaan liian suoraan ja kiemurteli nyt salatakseen peliänsä. Atos oivalsi selvästi, että hänelle tehty ehdotus oli lausuttu vakain aikein, ja että sitä olisi selvitetty lähemmin, jos hän olisi vain hiukankin ottanut sitä kuullakseen.

— Hyvä, — virkkoi hän itsekseen, d'Artagnan kuuluu Mazarinin puolueeseen.

Tästä hetkestä alkaen hän noudatti äärimmäistä varovaisuutta esiintymisessään.

Myöskin d'Artagnan oli puolestaan pidättelevämpi kuin tavallista.

"Mutta sinulla on joka tapauksessa joku aatos?" pitkitti Atos.

"Niinpä tietenkin. Tahdoin kysyä teiltä kaikilta neuvoa, keksiäkseni tien johonkin yritykseen; sillä ilman toisiamme olemme kukin meistä puutteellisia."

"Totta kyllä. Puhuit Portoksesta; oletko siis tosiaankin saanut hänet jälleen etsimään onneansa? Mutta senhän hän on jo saavuttanut?"

"On kyllä, mutta sellainen on ihminen: toivottelee aina itselleen jotakin."

"Ja mitä toivottelee siis Portos?"

"Parooniutta."

"Kas, se on totta, olin sen unohtanut!" virkkoi Atos hymyillen.

— Se on totta? — ajatteli d'Artagnan. — Miten lienee hän saanut sen tietää? Olisiko hän kenties kirjeenvaihdossa Aramiin kanssa? Voi, jos vain sen tietäisin, niin saisin kyllä pian selville kaikkikin!

Tähän päätyi keskustelu, sillä samassa saapui Raoul. Atos aikoi lievästi nuhdella häntä, mutta nuori mies näytti niin surulliselta, että hänellä ei ollut siihen sydäntä; hän kysyi ainoastaan, mikä nuorukaista vaivasi.

"Onko nuoren naapurinne vointi ehkä huonontunut?" tiedusti d'Artagnan.

"Voi, monsieur", kertoi Raoul tuskansa vallassa, "hänen lankeamisensa oli hyvin vaarallinen, ja lääkäri pelkää, että vaikka hän ei saakaan mitään silmäänpistävää vammaa, hän tulee kuitenkin ontumaan koko ikänsä."

"Se olisi kamalaa!" virkahti Atos.

D'Artagnanilla oli jo leikkipuhe huulillaan, mutta nähdessään Atoksen vilkkaan osanoton pidättyi hän.

"Se minut tekee ihan epätoivoiseksi, monsieur", pitkitti Raoul, "että minä olin syypää tapaturmaan."

"Sinäkö, Raoul?" kysyi Atos.

"Niin, minun luoksenihan kiirehtiäkseen hän hyppäsi alas puuläjältä."

"Teillä on yksi ainoa keino asian hyvittämiseksi, hyvä Raoul, nimittäin että sovitukseksi menette naimisiin tytön kanssa", virkkoi d'Artagnan.

"Voi, monsieur", vastasi Raoul, "te teette pilaa todellisesta onnettomuudesta; se on kovin paha."

Raoul tunsu yksinäisyyden tarvista, voidakseen antaa vapaan vallan kyynelilleen. Hän palasi huoneeseensa eikä lähtenyt sieltä ennen kuin aamiaistunnilla.

Ystäväysten hyvää sopua ei aamullinen kahakka vähääkään häirinnyt. He aterioitsivatkin mitä parhaalla ruokahalulla, tuolloin tällöin katsellen Raoul-parkaa, joka kostein silmin ja rauhattomana tuskin maistoi mitään.

Aamiaiselta päästyä saapui kaksi kirjettä, jotka Atos luki tarkkaavasti, ja hän ei voinut pidättyä useaan kertaan hätkähtämästä. D'Artagnan näki pöydän yli hänen lukevan noita kirjeitä, ja ollen hyvin terävänäköinen, vannoi hän itsekseen tuntevansa toisesta kirjeestä Aramiin hienon käsialan; toisen isot koukerot ilmaisivat harjaantumatonata naisen kättä.

"Kuulehan", ehdotti d'Artagnan Raoulille, huomattaessaan Atoksen haluavan jäädä yksikseen joko vastaamaan kirjeisiin tai pohtimaan niiden sisältöä, "pistäytykäämme miekkailusaliin; aikamme kuluu paremmin."

Nuori mies silmäsi Atosta, joka vastasi hänen katseeseensa myöntävällä merkillä.

He menivät matalaan pohjakerran saliin, jonka seinillä riippui nuppikärkisiä harjoitusmiekkvoja, naamioita, sormikkaita, sotisopia, sanalla sanoen kaikkia miekkailutaidon välineitä.

"No?" kysyi Atos, neljännestuntia myöhemmin tullessaan katsomaan.

"Hänellä on jo sinun varma käsivartesi, Atos", vastasi d'Artagnan, "ja jos hänellä olisi kylmäverisyytesikin, voisin onnitella häntä."

Nuori mies seiso i hieman nolona. Kerran tai kaksi oli hän osannut d'Artagnania käsivarteen tai reiteen, mutta tämä oli antanut hänelle vähintään kaksikymmentä survaisua ruumiin arimpiin kohtiin.

Samassa tuli Charlot tuomaan d'Artagnanille hyvin tärkeää kirjettä, jonka oli vastikään saanut eräältä läheltä.

Nyt oli Atoksen vuoro vaivihkaa vilkua siihen.

D'Artagnan luki kirjeen ilman mitään näkyvää liikutusta, ja loppuun päästyään sanoi hän hiukan pudistaen päätänsä:

"Nyt näet kuitenkin, hyvä ystävä, mitä palvelus merkitsee, ja teet tosiaankin aivan oikein siinä, ettet tahdo uudestaan siirtyä sotaväkeen: herra de Tréville on sairastunut, ja komppania ei tule toimeen ilman minua; senvuoksi on lomani loppunut."

"Lähdet siis takaisin Pariisiin?" kysyi Atos vilkkaasti.

"Niin, ei tässä muukaan auta", pahoitteli d'Artagnan; "mutta etkö sinäkin tule sinne?"

Atos punehtui hiukan ja vastasi:

"Jos matkustan sinne, niin olisi minulle hyvin mieluista saada tavata sinut siellä."

"Kuulehan, Planchet!" huusi d'Artagnan ovelta; "me lähdemme kymmenen minuutin kuluttua, — anna hevosille kauroja."

Sitten hän lisäsi Atokseen kääntyen:

"Minusta tuntuu kuin puuttuisi täältä jotakin, ja olen todella pahoillani siitä, että poistun luotasi ennen kuin olen saanut tavata kunnan Grimaudia."

"Grimaudia!" toisti Atos. "Olet oikeassa, ja minua kummastuttikin, että sinä et kysynyt häntä. Olen lainannut hänet eräälle ystävälleni."

"Joka ymmärtää hänen merkkikieltänsä?" virkkoi d'Artagnan.

"Niin toivon", vastasi Atos.

Ystävykset syleilivät toisiaan sydämellisesti. D'Artagnan puristi Raoulin kättä, otti Atokselta lupauksen, että tämä kävisi tervehtimässä häntä, jos saapuisi Pariisiin, ja muussa tapauksessa kirjoittaisi hänelle, ja nousi sitten ratsaille. Ainiaan säntillinen Planchet istui jo satulassa.

"Ettekö tule mukaan?" virkkoi d'Artagnan hymyillen Raoulille; "ratsastan Bloisin kautta."

Raoul kääntyi Atokseen, joka pidätti hänet melkein huomaamattomalla merkillä.

"En, monsieur", vastasi nuorukainen, "minä jään herra kreivin luo."

"Hyvästi siis, hyvät ystävät!" toivotti d'Artagnan, vielä kerran puristaen heidän kättänsä; "Jumalan haltuun! kuten aina sanoimme, kun erisimme kardinaali-vainajan aikana."

Atos viittasi kädellään, ja Raoul kumarsi. D'Artagnan ja Planchet lähtivät taipaleelle.

Kreivi seurasi heitä katseellaan, käsi tuettuna nuorukaisen olkapäähän, tämä kuin oli melkein hänen mittaisensa; mutta niin pian kun he olivat kadonneet muurin taakse sanoi kreivi:

"Raoul, lähdemme tänä iltana Pariisiin."

"Mitä!" huudahti nuorukainen ja vaaleni.

"Voit esittää minun hyvästäni ja omasikin madame de Saint-Remyille. Odotan sinua tänne kello seitsemäksi."

Nuori mies kumarsi tuskan ja kiitollisuuden sekavin ilmein ja meni toimittamaan ratsuansa satuloiduksi.

D'Artagnan oli tuskin ehtinyt pois heidän näkyvistään, kun hän otti kirjeen taskustaan ja luki toiseen kertaan:

Palatkaa heti Pariisiin.

J.M...

"Kirje on nuiva", jupisi d'Artagnan, "ja jollei siihen liittyisi jälkilisäystä, niin en kenties tajuaisikaan sen sisältöä, mutta onneksi on tässä sellainenkin."

Hän luki nyt taas tämän merkillisen lisäyksen, jonka takia hän soi anteeksi kirjeen töykeyden:

J.K. Menkää Bloisin kuninkaallisen rahastonhoitajan luo; ilmoittakaa nimenne ja näyttäkää hänelle tämä kirje, niin saatte nostaa kaksisataa pistolia.

"Sellaisesta tekstistä minä pidän", tuumi d'Artagnan; "kardinaali kirjoittaa parempia sepitelmiä kuin luulinkaan! No niin, Planchet, käykäämme tervehtimässä kuninkaallista rahastonhoitajaa, ja sitten lähdemme matkaan."

"Pariisiin, monsieur?"

"Sinne."

Ja hevoset saivat ravata minkä jaksoivat.

KAHDEKSASTOISTA LUKU

Herra de Beaufort

Luokaamme nyt silmäys tapauksiin, jotka olivat saaneet aikaan, että d'Artagnan oli kutsuttu takaisin Pariisiin.

Eräänä iltana, kun Mazarin tavallisuuden mukaan aikoi lähteä kuningattaren luo sellaisena hetkenä, jolloin kaikki olivat poistuneet, kuuli hän vartiohuoneen sivuuttaessaan, — sen toinen ovi oli hänen eteishuoneensa puolella, — että siellä puheltiin äänekkäästi. Saadakse selville, mistä sotamiehet pakisivat, lähestyi hän hiljaa, kuten piti tapanaan, työnsi oven auki ja pisti päänsä sisälle. Sotamiehet haastelivat keskenään.

"Minä takaan", vakuutti muuan, "että jos Coysel on niin ennustanut, on se yhtä varmaa kuin olisi se jo tapahtunut. En häntä tunne, mutta olen kuullut sanottavan, että hän ei ainoastaan ole tähdistälukija, vaan taikurikin."

"Perhana, veikkonen, jos hän on ystäviäsi, niin pidäpäs varasi! Teet hänelle huonon palveluksen, sanoessasi noin!"

"Kuinka niin?"

"Syystä että hänet voitaisiin helposti vetää oikeuteen."

"Joutavia, nykyään ei enää polteta taikureita."

"Eikö? Minun mielestäni ei ole pitkäkään aikaa siitä, kun kardinaali-vainaja poltatti Urbain Grandierin. Minä tunnen sen asian, minä, joka olin vartioimassa roviota ja näin, kuinka hän paistui."

"Niin, mutta, näetkös, Urbain Grandier ei ennustanut, mitä piti tapahtua. Hän tiesi, mitä oli tapahtunut, ja se suittaa toisinaan olla paljoa pahempi."

Mazarin nyökkäsi hyväksymisen merkiksi; mutta haluten tietää, mistä ennustuksesta he juttelivat, jäi hän paikoilleen.

"Minä en sano", pitkitti sotamies, "että Coysel ei ole taikuri; sanoin vain, että jos hän ennakolta julistaa ennustuksensa, niin voisi sattua, että se ei käykään toteen."

"Ja minkätähden?"

"Niinhän tietenkin. Jos me molemmat tappelemme, ja minä sanon sinulle: 'nyt lyön siihen ja siihen', niin sinä luonnollisesti väistät. Ajatteles nyt, että Coysel sanoisi kardinaalin kuullen: 'Sen ja sen ajan kuluessa karkaa se ja se vanki', niin on kai päivänselvää, että kardinaali ryhtyy varokeinoihin, jotta se ei tapahdu."

"Voi hyväinen", puuttui puheeseen muuan, joka lojui lavitsalla ja näytti nukkuvan, mutta näennäisestä unestaan huolimatta ei menettänyt sanaakaan keskustelusta, "voi hyväinen! Luuletteko te siis, että ihminen voi välttää kohtaloansa? Jos on kirjoitettu ylhäällä että Beaufortin herttua pääsee pakoan, niin hän pääsee, ja silloin ei kardinaalin toimenpiteistä ole mihinkään."

Mazarin hätkähti. Hän oli italialainen, siis taikauskoinen; hän astui heti kaartilaisten keskelle, jotka hänet havaitessaan mykistyivät.

"Mitä sanoittekaan, hyvät herrat?" kysyi hän mielitelevään tapaansa; "että Beaufortin herttua on paennut, vai mitä?"

"Ei, ei suinkaan", vastasi epäuskoinen sotamies, "ei vielä. Sanottiin vain, että hän pakenee."

"Kuka sitä sanoi?"

"Selitähän se juttu uudestaan, Saint-Laurent", sanoi kaartilainen, kääntyen kertojaan.

"Monseigneur", virkkoi asianomainen, "minä vain juttelin näille herroille, mitä olen kuullut puhuttavan erään Coyselin ennuksesta. Hän väittää, että niin visusti kuin Beaufortin herttuaa vartioidaankin, karkaa tämä kuitenkin ennen helluntaita."

"Tuo Coysel on kai joku haaveilija, hupsu?" huomautti kardinaali yhä hymyillen.

"Ei", vastasi kaartilainen pysyen herkkäuskoisuudessaan, "hän on ennustanut paljon, mikä on käynyt toteen, esimerkiksi että kuningatar saisi pojan, että herra de Coligny kaatuisi kaksintaistelussa Guisen herttuan kanssa ja että koadjutori nimitettäisiin kardinaaliksi. No niin, kuningatar ei ainoastaan saanut poikaa, vaan kaksi vuotta jälkeempäin toisenkin, ja herra de Coligny surmattiin tosiaankin."

"Niin", muistutti Mazarin, "mutta koadjutori ei vielä ole kardinaali."

"Ei, monseigneur", sanoi kaartilainen, "mutta se hänestä kyllä tulee."

Mazarin irvisti ilmaistakseen: vielä ei hänellä ole kardinaalinhattua. Sitten hän lisäsi:

"Mieli-piteenänne on siis, hyvä mies, että herra de Beaufort karkaa?"

"Pidän sitä niin selvänä asiana, monseigneur", vastasi sotamies, "että jos teidän ylhäisyytenne tällä hetkellä tarjoisi minulle Vincennesin kuvernöörin herra de Chavignyn toimen, en ottaisi sitä vastaan. Mutta heti helluntain jälkeen olisi asia toinen."

Mikään ei vaikuta vakuuttavammin kuin luja vakaumus; se teho epäuskoisiinkin, ja Mazarin päin vastoin olikin taikauskoinen, kuten sanottu. Hän poistui senvuoksi hyvin mieltävällä päällä.

"Sitä visukinttua!" virkkoi kaartilainen, joka oli nojautunut seinää vasten; "hän ei ole uskovinaan sinun taikuriasi, Saint-Laurent, päästäkseen antamasta sinulle mitään. Mutta tuskin ehtii hän huoneeseensa, kun jo ryhtyy toimenpiteisiin ennustuksen johdosta."

Sen sijaan että olisi aikomuksensa mukaan lähtenyt kuningattaren luo palasikin Mazarin työhuoneeseensa, huusi saapuville Bernouinin ja käski tämän lähettää seuraavana aamuna varhain hakemaan sitä päällysmiestä, jonka vartioitavaksi herra de Beaufort oli uskottu, sekä herättää hänet heti tämän saavuttua.

Avistamattaan oli kaartilainen kajonnut kardinaalin arimpaan kohtaan. Niihin viiteen vuoteen, jotka Beaufort oli istunut vankeudessa, ei kuulunut ainoatakaan päivää, jona Mazarin ei olisi ajatellut hänen pääsevän hetkenä tai toisena vapaalle jalalle. Eihän Henrik IV:n pojanpoikaa voinut pitää vankilassa koko ikäänsä, etenkin kun tämä oli vasta tuskin kolmenkymmenen vanha. Mutta kuinka vimmaisesti olikaan hänen täytynyt vankeudessaan yltyä vihaamaan miestä, jota hän sai kiittää siitä, että hänet oli siten suljettu rikkaana, urheana, kunnianhimoisena, naisten rakastamana ja miesten pelkäämänä hukkaamaan elämänsä parhaat vuodet, sillä telkien takana asustaminen ei ole elämistä! Sillävälin oli Mazarin lisännyt Beaufortin vartion kaksinkertaiseksi. Hän muistutti sadun saituria, joka ei saanut unta aarteensa läheisyydessä. Usein havahtui hän yöllä nähtyään unessa, että herra de Beaufort oli riistetty häneltä. Silloin vaati kardinaali tiliä hänestä, ja jokaisessa kuulustelussaan sai hän tuskakseen tietää, että vanki pelasi korttia, joi ja lauloi kuin viimeistä päivää, mutta kaikessa remussaankin alituisen keskeytti rattonsa vannaokseen, että Mazarin saisi kalliisti maksaa niistä huvituksista, mitä hän pakotti herttuan tavoittamaan Vincennesistä.

Tämä aatos pyöri nytkin ministerin mielessä hänen nukkuessaan, ja kun Bernouin kello seitsemältä aamulla tuli herättämään häntä, oli hänen ensimmäisinä sanoinaan:

"No, mitä utta? Onko herra de Beaufort karannut Vincennesistä?"

"En luule, monseigneur", vastasi Bernouin, jonka virallinen tyyneys ei koskaan järkkynyt; "mutta ainakin saatte taattuina tietoja siitä, sillä La Ramée, joka on nyt aamusella kutsuttu Vincennesistä, on täällä ja odottaa teidän ylhäisyytenne käskyä."

"Avaa ovi ja päästä hänet tänne", sanoi Mazarin ja järjesti pieluksensa siten, että saattoi vuoteella istuen vastaanottaa tulijan.

Vankilan päällysmies astui sisälle. Hän oli kookas, pönäkkä ja rehellisen näköinen mies. Hänen sävynsä oli niin rauhallinen, että Mazarin joutui siitä levottomaksi.

"Tuo miekkonen näyttää minusta typerältä", jupisi hän.

Päällysmies seiso hiljaa alallaan ovipielessä.

"Tulkaa lähemmäksi, monsieur", käski Mazarin.

Päällysmies totteli.

"Tiedättekö, mitä täällä puhutaan?" jatkoi kardinaali.

"En, teidän ylhäisyytenne."

"No, sanotaan, että herra de Beaufort karkaa Vincennesistä, jollei jo ole karannutkin."

Päällysmiehen kasvot ilmaisivat ääretöntä ällistystä. Hän avasi yhtähaavaa pienet silmänsä ja ison suunsa ikäänkuin kyetäkseen paremmin käsittämään pilan, jonka hänen ylhäisyytensä oli suvainnut lausua, mutta pitkään aikaan ei hän voinut pysyä vakavana tuollaisen oletuksen johdosta, vaan remahti niin rajuun nauruun, että hänen vankka ruhonsa tutisi kuin ankarassa vilutaudissa.

Mazarin ihastui tästä niukkaa kunnioitusta noudattavasta hilpeydestä, mutta jäi kuitenkin totiseksi.

Naurettuaan tarpeekseen ja kuivattuaan silmänsä katsoi La Ramée viimein asiakseen puhua ja puolustautua iloisuutensa sopimattomuudesta.

"Karkaako, monseigneur", sanoi hän, "vai karkaa? Teidän ylhäisyytenne ei siis tiedä, missä herra Beaufort on?"

"Kyllä, monseigneur, minä tiedän, että hän asustaa Vincennesin linnantornissa."

"Niin, monseigneur, huoneessa, jonka kiviseinät ovat seitsemän jalan vahvuisia, ja ikkunain rautaristikoissa ovat käsivarren paksuiset kanget."

"Monsieur", huomautti Mazarin, "kärsivällisyydellä murretaan paksuimmatkin muurit, ja kellon joustimella sahataan poikki rautakanki."

"Mutta monseigneur ei siis tiedä, että häntä ympäröi kahdeksan sotilasvartijaa, joista neljä oleksii hänen vierashuoneessaan ja neljä makuuhuoneessaan, ja että he eivät koskaan jätä häntä yksikseen!"

"Mutta hän liikkuu ulkonakin, hän huvittelee keilanheitolla ja pallonlyönnillä."

"Monseigneur, sellainen ajanvietto on vangeille sallittua. Mutta jos teidän ylhäisyytenne haluaa, kiellämme sen häneltä."

"Ei, ei", epäsi Mazarin, joka pelkäsi, että jos hän riistäisi vangilta nämä huvikkeet, jättäisi tämä vankeutensa yhä katkeroituneempaan kardinaalia vastaan siinä tapauksessa että joskus pääsisi pois Vincennesistä. "Tahton vain tietää, kenen kanssa hän urheilee."

"Monseigneur, hänen seuranaan on vartiovuorolla oleva upseeri, minä tai vankikumppaneita."

"Mutta eikö hän kisaillessaan koskaan lähesty muureja?"

"Monseigneur, teidän ylhäisyytenne ei tuntene sikäläisiä muureja? Ne ovat kuusikymmentä jalkaa korkeita, ja tuskinpa herra de Beaufort vielä on niin väsynyt elämään, että maahan hyppäämällä tahtois panna niskansa taittumisen vaaraan."

"Hm!" äännähti kardinaali, alkaen rauhoittua. "Sanotte siis hyvä herra La Ramée..."

"Että jos herra de Beaufortin ei onnistu muuttua pikku linnuksi, vastaan minä hänestä."

"Varokaa, te sitoudutte vaikeaan vastuuseen", pitkitti Mazarin. "Herra de Beaufort virkkoi sotilasvartiolle, joka vei hänet Vincennesiin, että hän oli usein ajatellut vangitsemisen mahdollisuutta ja siltä varalta keksinyt neljäkymmentä eri pakotapaa."

"Monseigneur, jos niissä neljässäkympessä olisi vain ollut yksikään pätevä", vastasi La Ramée,

"niin olisi hän jo aikaa sitten vapaana."

"Kas vain, hän ei olekaan niin tyhmä kuin luulin", mutisi Mazarin.

"Monseigneur muuten unohtaa, että herra de Chavigny on Vincennesin kuvernöörinä", jatkoi La Ramée, "ja että hän ei ole herra de Beaufortin ystäviä."

"Totta kyllä, mutta herra de Chavigny poistuukin toisinaan."

"Hänen poistuessaan olen minä paikalla."

"Mutta kun te pistäydytte poissa?"

"Ka, silloin asetan sijaani erään kunnan miehen, joka pyrkii kuninkaalliseksi vankilankaitsijaksi ja vartioitsee huolellisesti, sen takaan. Kolmen viikon aikana, minkä hän on ollut palveluksessani, olen huomannut hänessä yhden ainoan virheen, nimittäin että hän on liiankin kova vankia kohtaan."

"Kuka onkaan se Kerberos?" kysyi kardinaali.

"Muuhan herra Grimaud, monseigneur."

"Mitä hän hommasi ennen kuin tuli teille Vincennesiin?"

"Hän oleskeli maaseudulla, mikäli olen hänen suosittelijoiltaan kuullut. Ilkeä luonne johti hänet siellä johonkin selkkaukseen, ja minä luulenkin, että hän haluaisi kuninkaallisen univormun avulla päästä turvaan."

"Kuka on sitä miestä suositellut teille?"

"Grammontin herttuan intendentti."

"Luulette siis, että häneen voi luottaa?"

"Yhtä varmasti kuin itseeni, monseigneur."

"Eihän hän vain ole suupaltti?"

"Voi, hyväinen aika, monseigneur, olin kauan siinä käsityksessä, että hän oli mykkä! Hän puhuu ja vastaa enimmäkseen merkeillä; näyttää tosiaan siltä kuin olisi hänen entinen isäntänsä vasiten harjaannuttanut häntä siihen."

"No, sanokaa hänelle siis, hyvä La Ramée", virkkoi kardinaali, "että jos hän vartioitsee hyvin ja varmasti, jätetään hänen maaseudulla tapahtunut rikkomuksensa silleen ja hänet puetaan univormuun, joka tuottaa hänelle arvonantoa, samalla kun sen univormun taskuihin pistetään muutamia pistoleja, hänen saadakseen juoda kuninkaan maljan."

Mazarin oli hyvin antelias lupauksissaan; hän oli suoranainen vastakohta kelpo Grimaudille, jota La Ramée ylisti ja joka puhui vähän, mutta toimi paljon.

Kardinaali teki vielä muutamia kysymyksiä La Rämeele vangista, hänen ruokahoidostaan, kammiostaan ja yösjastaan; niihin vastaili La Ramée niin tyydyttävään tapaan, että kardinaali erosi hänestä melkein tyyten rauhoittuneena.

Kun kello oli nyt yhdeksän aamulla, nousi hän jalkeille, pirskoitteli itseänsä hajuvesillä ja pukeutui sekä lähti kuningattaren luo ilmoittamaan tälle, mitkä syyt olivat häntä viivyttäneet. Kuningatar pelkäsi herra de Beaufortia melkein yhtä paljon kuin kardinaali ja oli miltei yhtä taikauskoinenkin kuin hän. Itävallan Anna antoi hänen sana sanalta kerrata kaikki La Rämee'n lupaukset ja sen ylistelyn, mitä tämä oli suonut apulaiselleen; kardinaalin lopetettua virkkoi hän puolikovaa:

"Voi, monsieur, miksei meillä ole tuollaista Grimaudia jokaisen ruhtinaamme kaitsijana!"

"Kärsivällisyyttä", vastasi Mazarin, ja hänen huulensa vetäysivät italialaiseen hymyyn, "kenties saammekin niin järjestetyksi aikanaan; mutta sillävälin..."

"Mitä sillävälin?"

"Pidän aina huolta tarpeellisista varokeinoista."

Sitten hän kirjoitti d'Artagnanille, jouduttaakseen tämän paluuta

YHDEKSÄSTOISTA LUKU

Beaufortin herttuan ajanviettoa Vincennesin linnantornissa

Se vanki, joka tuotti kardinaalille niin suurta levottomuutta ja jonka pakokeinot häiritsivät koko hovin rauhaa, ei aavistanut, mitä pelkoa hänen tähtensä tunnettiin Palais-Royalissa.

Hän huomasi olevansa niin tarkoin vartioitu, että oli jo älynnyt kaikki karkaamisyritykset hyödyttömiksi; hänen kaikkena kostonaan oli syytää sadatuksia ja solvauksia Mazarinia vastaan. Olipa hän yrittänyt sepitellä kardinaalista laulunpätkiäkin, mutta luopunut siitä puuhasta pian. Herra de Beaufort ei ainoastaan ollut jäänyt osattomaksi säkeiden sepittämistaidosta, vaan hän ilmaisi usein ajatuksiaan suorasanaisestikin mitä vaivaloisimmin. Niinpä lauloikin hänestä Blot, sen ajan tilapäisrunoilija:

Hän. taisteluissa loistain pauhaa,
ja syystä häntä peljätään;
mut kun hän haasteluun saa rauhaa,
näät hanhen päässeen pärräämään.

Gaston taas loistaa aimo lailla,
kun järkeilyä tarvis on;
Beaufort miks' onkaan kieltä vailla,
Gaston miks' käsivarretton?

Tästä näkee, että vangin täytyi rajoittua haukkumasanoihin ja sadatuksiin.

Beaufortin herttua oli Henrik IV:n ja Gabrielle d'Estréesin pojanpoika, yhtä kunnollinen, yhtä urhea, yhtä ylpeä ja liiatenkin yhtä suuresti gascognelainen kuin isoisä, mutta paljoa vähemmin henkevä. Ludvig XIII:n kuoleman jälkeen oltuaan jonkun aikaa suosikkina, uskottuna, sanalla sanoen hovin ensimmäisenä täytyi hänen sittemmin luovuttaa sijansa Mazarinille ja jäädä arvojärjestyksessä toiseksi. Kun hän tyhmyyttään vihoitteli siitä ja varomattomasti purki näitä tunteitaan, vangitutti kuningatar hänet seuraavana päivänä ja lähetti Vincennesiin saman Guitautin välityksellä, jonka olemme jo nähneet esiintyvän kertomuksemme alussa ja tapaamme vastakin. On itsestään selvää, että kuningattaren toimista puhuttaessa tarkoitetaan Mazarinia. Siten ei ainoastaan vapauduttu hänen läsnäolostaan ja vaatimuksistaan, vaan häntä ei enää otettu mihinkään lukuun, niin kansanomaisen prinssi kuin hän olikin, ja hänellä oli nyt viiden vuoden aikana ollut kaikkea muuta kuin kuninkaallinen asunto Vincennesin tornissa.

Tämä ajanjakso olisi riittänyt kypsyttämään kenen tahansa muun ajatukset kuin herra de Beaufortin; hänessä se ei saanut aikaan vähäisintäkään muutosta. Toinen olisi älynnyt, että jos hän ei olisi kerskunut kardinaalin uhmaamisesta, ruhtinaitten halveksimisesta ja oman tiensä kulkemisesta ilman muita saattolaisia kuin joitakuita — kuten kardinaali de Retz lausui — nureksivia haaveilijoita, olisi hän näiden viiden vuoden mittaan saanut joko vapautensa tai puoltajia. Tällaisia mietteitä ei nähtävästi johtunut herttuan mieleen, joka pitkällisen vankeutensa aikana päin vastoin kävi yhä uppiniskaisemmaksi, ja joka päivä kuuli kardinaali hänestä tietoja, jotka olivat hänen ylhäisyydelleen peräti epämieluisia.

Sitten kun runoilu ei ollut herra de Beaufortilta onnistunut, yritti hän kuvaamataidetta. Hiilellä hahmoitteli hän kardinaalin piirteet, ja kun hänen varsin keskinkertainen kykynsä tässä taidossa ei pystynyt antamaan muotokuvalle kovinkaan suurta yhdennäköisyyttä, kirjoitti hän alle seuraavat sanat, jotta mallin alkuperästä ei voisi syntyä vähintäkään epäilystä: "*Ritratto dell' illustrissimo facchino Mazarin*". Saatuaan tästä tiedon pistäysi herra de Chavigny herttuan luo ja pyysi häntä valitsemaan muun ajanvieton tai ainakin piirtämään muotokuviansa ilman alikirjoituksia. Seuraavana päivänä oli huone täynnä sekä muotokuvia että niiden selityksiä. Kaikkienkin vankien tavoin muistutti herra de Beaufort suuresti pikkulapsia, jotka itsepintaisimmin tekevät sitä, mikä heiltä on kiellettyä.

Herra de Chavignylle ilmoitettiin tämä luonnoksien lisäännys; herra de Beaufort ei ollut kyllin varma taiteestaan, rohjetakseen piirustaa ihmispäitä vasten kasvoja katseltuina, mutta hän oli tehnyt huoneestaan todellisen näyttelysalin. Tällä kertaa ei kuvernööri virkkanut mitään, mutta eräänä päivänä hän herra de Beaufortin ollessa pallosilla antoi pestä pois kaikki piirustukset ja sivellä koko huoneen vesivärillä.

Herttua kiitti herra de Chavignyä, joka siten oli hyväntahtoisesti varustanut hänet uudella piirustuspaperilla, ja jakoi nyt huoneensa osastoihin sekä määräsi kunkin tällaisen alan kuvattavaksi jonkun piirteen kardinaali Mazarinin elämästä.

Ensimmäisen piti esittää illustrissimo facchino Mazarini saamassa selkäänsä kardinaali Bentivogliolta, jonka palvelijana hän oli ollut.

Toisella alalla oli illustrissimo facchino Mazarinin esitettävä Ignacio de Lyolan osaa samannimisessä murhenäytelmässä.

Kolmannen osan piti osoittaa illustrissimo facchino Mazarini varastamassa pääministerin salkun herra de Chavignyltä, tämän jo luullessa saaneensa sen käsiinsä.

Lopuksi oli neljäs tarkoitettu näyttämään illustrissimo facchino Mazarini kieltämässä Ludvig XIV:n kamaripalvelijalta Laportelta puhtaat hurstit sillä selityksellä, että Ranskan kuninkaan ei tarvinnut vaihtaa liinaisia vuodevaatteitaan useammin kuin kolmin kuukausin.

Kaikki olivat suurisuuntaisia sommitelmia, jotka ehdottomasti osoittautuivat vangin lahjoille ylivoimaisiksi; hän tyytyykin piirustamaan vain kehysviivat ja valaisemaan niitä alikirjoituksilla.

Mutta nämä ruudut ja alikirjoitukset antoivat herra de Chavignylle kylmiksi kiukustumisen aihetta; hän ilmoitutti herra de Beaufortille, että jollei tämä luopuisi suunnittelemiensa piirrosten suorittamisesta, riistettäisiin häneltä siihen sopivat välineet. Herra de Beaufort vastasi, että kun hänen ei annettu ase kädessä luoda mainettaan, tahtoi hän päästä kuuluisaksi taiteilijana, ja kun hänestä ei voinut koitua Bayardia tai Trivulciota, tahtoi hän tulla Michelangeloksi tai Rafaeliksi.

Eräänä päivänä, kun herra de Beaufort käyskenteli vankilan pihalla, korjattiin hänen huoneestaan pois sekä puut että myöskin hiilet ja tuhka, niin että hänellä palatessaan ei ollut ainoatakaan piirustimeksi kelpaavaa esinettä.

Herra de Beaufort noitui ja melusi sekä valitti, että hänet tahdottiin jättää kuolemaan kylmän ja kosteuden menehdyttämänä kuten Puylaurens, marski Ornano ja Vendômen suurpiori. Siihen vastasi herra de Chavigny, että jos hän lupaisi olla puuttumatta historiamaalauksiin, annettaisiin hänelle heti takaisin puut ja kaikki polttotarpeet. Herra de Beaufort ei tahtonut luvata mitään, ja lopun talvea pysyi hänen huoneensa lämmittämättömänä.

Eikä sillä hyvä: kun hän kerran taas liikkui ulkosalla, raapittiin piirustelmat pois, ja huone oli nyt jälleen puhtaan valkoinen, ilman mitään taiteellisuuden merkkejä.

Silloin osti herra de Beaufort eräältä vartijaltaan koiran, jonka nimi oli Pistache; vankeja ei ollut kielletty pitämästä koiraa, joten herra de Chavigny salli elukan vaihtaa omistajaa. Aavistettiin kyllä, että vanki tällöin puuhasi Pistachen kasvatuksessa, muttei tiedetty, mihin se tähtäsi. Eräänä päivänä, kun Pistache oli saanut kylliksi harjaannusta, kutsui herra de Beaufort Vincennesin kuvernöörin ja virkamiehet suureen näytäntöön, joka esitettäisiin hänen kamarissaan. Kutsuvieraat saapuivat; huone oli valaistu niin monilla vahakynttilöillä kuin herra de Beaufort oli saanut hankituksi. Taidonnäytteet alkoivat.

Muurista irrottamallaan laastipalalla oli vanki vetänyt keskilattian poikki valkoisen viirun, joka esitti nuoraa. Isäntänsä ensimmäisestä käskystä asetui koira tälle nuoralle, nousi takajaloilleen, piteli etukäpäpäillään pikku raippaa, jota käytettiin vaatteitten tomuttamiseen, ja alkoi nyt kulkea viirulla sellaisin kiemurteluin ja huojutuksin kuin nuorallatanssijoilla on tapana. Pariin kolmeen kertaan käveltyään koko viirun mitan eteenpäin ja takaperin jätti se raipan herra de Beaufortille ja uudisti samat liikkeet ilman tasapainotankoa.

Ymmärtäväistä elukkaa palkittiin myrskyisin taputuksin.

Näytäntö jakautui kolmeen osaan; ensimmäisen päätyttyä siirryttiin toiseen.

Koiran ensimmäisenä taitotempuna oli nyt ilmoittaa, paljonko kello oli.

Herra de Chavigny piteli kelloansa Pistachen edessä. Se oli puoli seitsemän.

Pistache nosti ja laski käpälänsä kuudesti, mutta piti sen seitsemännellä kerralla ilmassa. Mikään vastaus ei voinut olla selvempi ja täsmällisempi; aurinkokello ei olisi toiminut paremmin, sillä kuten jokainen tietää, aurinkokello ei voi määrätä aikaa muulloin kuin päivänpaisteella.

Sitten oli osoitettava seurueelle, kuka oli Ranskan kaikkien vankilain taitavin vanginvartija.

Koira kiersi kolmasti vieraitten piirin ja laskeusi lopulta mitä kunnioittavimmin herra de Chavignyn jalkoihin.

Tämä oli pitävinaan pilaa kerrassaan oivallisena ja nauroi sille makeasti. Nauramasta päästyään hän puraisi huultansa ja alkoi rypistellä silmäkulmiaan.

Vihdoin teki herra de Beaufort Pistachelle mitä vaikeimmin vastattavan kysymyksen, nimittäin kuka on suurin varas koko tunnetussa maailmassa.

Tällä kertaa kiersi Pistache jälleen kamarin, mutta ei pysähtynyt kenenkään luo; se meni ovelle, raapi kápälällään ja vinkui.

"Katsokaahan, hyvät herrat", virkkoi prinssi, "kun tämä mielenkiintoinen elukka ei täältä löydä kysymääni henkilöä, niin se tahtoo etsiä tätä muualta. Mutta olkaa huoletta, ette te silti jää vastauksetta. Pistache, hyvä ystävä", jatkoi herttua, "tulehan tänne." Koira totteli. "Tunnetun maailman suurin varas", aloitti nyt prinssi, "onko se kuninkaan käsikirjuri Le Camus, joka tuli Pariisiin kaksikymmentä livreä taskussaan ja nyt omistaa kuusi miljoonaa?"

Koira pudisti päätänsä kieltäväksi vastaukseksi.

"Onko se", arvaili prinssi, "yli-intendentti d'Émery, joka naittaessaan poikansa herra Thorén antoi tälle kolmensadantuhannen livren vuosikorot ja hotellin, johon verraten Tuileriet ovat tölli ja Louvre hökkeli?"

Koira pudisti jälleen päätänsä.

"Eikö hänkään?" urkki prinssi. "Kukahen se sitten lieneekään? Olisiko se sattumalta illustrissimo facchino Mazarini di Piscina, hä?"

Pistache teki mitä myöntävimpiä merkkejä, kahdeksaan tai kymmeneen kertaan peräkkäin nostaen ja laskien päätänsä.

"Näette nyt, hyvät herrat", huomautti herra de Beaufort läsnäolijoille, jotka eivät tällä kertaa uskaltaneet nauraa edes salavihkaa, "että illustrissimo facchino Mazarini di Piscina on tunnetun maailman suurin varas — niin väittää ainakin Pistache."

Siirtykäämme nyt kolmanteen taitotempuun.

"Hyvät herrat", pitkitti Beaufortin herttua, käyttäen vallitsevaa syvää hiljaisuutta illan kolmannen jakson ohjelman esittämiseen. "Te muistatte kaikki, että Guisen herttua opetti kaikki Pariisin koirat hyppäämään sauvan yli mademoiselle de Ponsille, jonka hän oli julistanut kaunottarista kauneimmaksi. No niin, hyvät herrat, se ei ollut mitään, sillä nuo elukat tottelivat vain koneellisesti, koska ne eivät osanneet tehdä mitään eroa" — herra de Beaufortin piti sanoa eroitusta — "niiden, joille oli hypättävä, ja niiden välillä, joille ei sopinut sitä kunnioitusta osoittaa. Pistache saa teidät vakuutetuksi siitä, että hän on korkealla kanssaveljiensä yläpuolella kuten herra kuvernööri. Herra de Chavigny, olkaa hyvä ja lainatkaa minulle keppiänne."

Herra de Chavigny luovutti keppinsä herra de Beaufortille, joka piteli sitä vaakasuorasti jalan päässä lattiasta.

"Pistache, veikkonen", hän sanoi, "olehan hyvä ja hyppää madame de Montbazonille."

Kaikki alkoivat nauraa; tiedettiin, että Beaufortin herttua oli vangitsemisensa hetkenä ollut madame de Montbazonin julkinen rakastaja.

Pistache ei vähääkään vastustanut; se hyppäsi keveästi sauvan yli.

"Mutta", huomautti herra de Chavigny, "minun nähdäkseni tekee Pistache aivan kuten toverinsakin, kun nämä hyppäsivät mademoiselle de Ponsille."

"Odottakaahan vain", vastasi prinssi. "Pistache ystäväiseni, hyppäähän kuningattarelle."

Ja hän kohotti keppiä kuusi tuumaa.

Koira hyppäsi kunnioittavasti yli.

"Pistache, hyvä ystävä", jatkoi herttua kohottaen keppiä kuusi tuumaa lisää, "hyppäys kuninkaalle!"

Koira otti vauhtia ja loikkasi keveästi kepin yli, vaikka tämä oli jo korkealla.

"Ja nyt olkaa tarkkaavaisia", pitkitti herttua alentaen kepin melkein lattiaan asti; "Pistache, ystäväiseni, hyppää vielä illustrissimo facchino Mazarini di Piscinalle!"

Koira käänsi takapuolensa keppiin päin.

"No, mitä nyt?" sanoi herra de Beaufort, tehden puolikehän koiran hännästä sen päähän ja uudestaan

tarjoten sille keppiä; "hypätkäähän toki, herra Pistache."

Mutta kuten edelliselläkin kerralla pyörähti Pistache pois ja käänsi takapuolensa keppiin päin.

Herra de Beaufort uudisti äskeisen liikkeensä ja toisti käskynsä, mutta nyt oli Pistachen kärsivällisyys lopussa; se hyökkäsi raivoisasti kiinni keppiin, tempaisi sen prinssin käsistä ja puri sen poikki hampaissaan.

Herra de Beaufort otti molemmat pätkät koiran kidasta ja antoi ne hyvin totisena herra de Chavignylle, pyydellen kaikesta sydämestään anteeksi ja ilmoittaen hänelle, että näytöntö oli nyt päättynyt. Mutta samalla hän lupasi, että jos kuvernööri taas kolmen kuukauden kuluttua tulisi katsomaan, olisi Pistachella silloin uusia esityksiä valmiina.

Kolme päivää myöhemmin huomattiin Pistache myrkytetyksi.

Rikollisesta koetettiin saada selvää, mutta tämä jäi tuntemattomaksi, kuten voi arvatakin. Herra de Beaufort toimitti koiralle pystytetyksi hautapatsaan, muistokirjoituksena:

"Tässä lepää Pistache, älykkäimpiä koiria, mitä on koskaan ollut olemassa."

Tätä hautakirjoitusta vastaan ei ollut mitään muistuttamista, eikä herra de Chavigny kyennyt estämään sitä.

Mutta sitten lausui herttua ihan teeskentelemättömästi, että koiraan oli koeteltu sitä myrkyä, jota aiottiin käyttää häntä itseänsä vastaan, ja eräänä kertana hän päivällistä syötyänsä laskeusi makuulle valittaen, että häntä vaivasi ähky ja että Mazarin oli hänet myrkyttänyt.

Tämä uusi kuje tuli kardinaalin korviin ja säikähdytti häntä pahasti. Vincennesin vankitornia pidettiin hyvin epäterveellisenä, ja rouva de Rambouillet oli virkkanut, että se huone, jossa Puylaurens, marski Ornano ja Vendômen suurpääntori olivat kuolleet, vastasi täydellisestä arseniikkiannosta; se sukkeluus oli levinnyt laajalti. Mazarin kielsi nyt antamasta vangin nauttia mitään ennen kuin oli maistettu hänen viiniänsä ja ruokaansa. Ja silloin toimitettiin hänelle päällysmies La Ramée koemaistelijaksi.

Herra de Chavigny ei sillävälin ollut antanut herttualle anteeksi niitä hävyttömyyksiä, jotka viaton Pistache oli jo saanut maksaa. Herra de Chavigny oli kardinaali-vainajan käytyri, sanottiinpa häntä Richelieun pojaksikin; hänen piti siis jossakin määrin kyetä hirmuhallintaan. Hän antoi nyt herra de Beaufortin korvata suunpieksämisensä. Hän otatti tältä pois ne teräsveitset ja hopeahaarukat, joita hänen oli tähän asti sallittu käyttää, ja toimitti tilalle hopeaveitset ja puuhaarukat. Herra de Beaufort valitti siitä, mutta herra de Chavigny vastasi hänelle saaneensa tietää kardinaalin virkkaneen leskiherttuattarelle, että hänen poikansa oli elinkautinen vanki, joten hän pelkäsi, että vanki tämän murheellisen tiedon kuullessaan voisi yrittää itsemurhaa. Kaksi viikkoa jälkeinpäin huomasi herra de Beaufort kaksi riviä pikkusormen vahvuisia puuntaimia istutetuksi tien varrelle, joka johti pallopaikalle; hän kysyi, mitä se merkitsi, ja sai vastaukseksi, että siten tahdottiin varata hänelle siimestä vastedes. Eräänä aamuna tuli puutarhuri hänen luokseen ilmoittamaan, ollen yrittävinään tuottaa vangille mielihyvää, että häntä varten aiottiin muokata parsalavoja. Kuten jokainen tietää, tarvitsee parsia nykyään neljän vuoden kasvuajan, mutta siihen aikaan oli puutarhanhoito paljon vähemmän kehittynyt, joten siihen meni vähintään viisi vuotta. Tämä kohteliaisuus sai herra de Beaufortin raivoihinsa.

Silloin katsoi herra de Beaufort hetken tulleen turvautuakseen johonkuhun neljästäkymmenestä pakokeinostaan. Hän yritti yksinkertaisinta, nimittäin La Raméen lahjomista; mutta tämä oli ostanut toimensa viidellätoistasadalla écu'lla ja piti sitä siis hyvin suuressa arvossa. Sen sijaan että olisi edistänyt vankinsa aikeita lähtikin hän viipymättä ilmoittamaan herra de Chavignylle, ja tämä sijoitti heti kahdeksan miestä prinssin huoneeseen, koroitti vahtisotamiesten lukumäärää kaksinkertaiseksi ja vartioiden kolminkertaiseksi. Siitä saakka kulki prinssi ainoastaan kuten teatterikuninkailta on tapana: neljä miestä edellään ja neljä kintereillään, jälkijoukosta puhumattakaan.

Alussa nauroi herra de Beaufort paljon tälle ankaruudelle, joka kävi hänelle huvikkeeksi. Hän hoki niin usein kuin saattoi: "Tämä huvittaa minua, tämä on hauskaannusta" — tahtoen sanoa hauskutusta, mutta kuten tiedetään ei hän aina saanut sanoiksi, mitä aikoi. Sitten lisäsi hän: "Kun muuten haluan luopua minulle suodusta kunnianosoituksesta, on minulla vielä kolmekymmentäyhdeksän keinoa siihen."

Mutta tämä hauskutusta kävi lopulta hyvinkin tukalaksi. Uhallakin pysyi herra de Beaufort lujana vielä kuusi kuukautta, mutta kun hän sen ajan kuluttua yhäti näki kahdeksan miehen istuutuvan hänen istuutuessaan, nousevan hänen noustessaan, pysähtyvän hänen pysähtyessään, alkoi hän kuroa kulmiansa ja laskea päiviä.

Tämä uusi vaino ylltytti hänen vihansa Mazarinia kohtaan yhä katkerammaksi. Prinssi kiroili aamusta

iltaan ja puhui ainoastaan Mazarinin korvien hakkeluksesta. Ihan se värisytti. Kardinaali, joka tiesi kaikki, mitä Vincennesissä tapahtui, painoi väkisinkin hatun yhä syvemmälle päähänsä.

Eräänä päivänä kokosi herra de Beaufort ympärilleen vartiosoturinsa, ja sananlaskuksi tulleesta haastelunsa vaivaloisuudesta huolimatta piti hän heille seuraavan puheen, jota hän kuitenkin totta puhuen oli ennakoita valmistellut.

"Hyvät herrat", hän sanoi, "voitteko sietää, että hyvän kuninkaamme Henrik neljännen pojanpoikaa sorretaan häpeään ja solvaamaan (solvaukseen, tahtoi hän kai sanoa)? *Ventre-saint-gris*, kuten isoisäni sanoi, tietäkääs, että minä olen melkein hallinnut Pariisissa! Minulla on ollut kokonaisen päivän vartioitavana kuningas ja Monsieur. Silloin mielisteli kuningatar minua ja sanoi minua valtakunnan rehellisimmäksi mieheksi. Päästäkää minut ulos, hyvät herrat, niin lähdän suoraa päätä Louvreen ja kierrän Mazarinilta niskat nurin; teistä tulee henkivartioitani, minä korotan teidät kaikki upseereiksi ja annan teille hyviä palkkoja. *Ventre-saint-gris!* Eteenpäin mars!"

Mutta niin juhlallista kuin Henrik IV:n pojanpojan kaunopuheisuus olikin, ei se kyennyt liikuttamaan näitä kivisydämiä; yksikään ei hievahtanut paikaltaan. Tämän havaitessaan julisti herra de Beaufort heidät kurjiksi raukoiksi ja teki heistä siten kiukkuisia vihollisiaan.

Toisinaan, kun herra de Chavigny pistäysi hänen luokseen, kuten hänen tapanaan oli pari kolme kertaa viikossa, käytti herttua tätä hetkeä uhkailuun.

"Mitä tekisitte, monsieur", saattoi hän sanoa, "jos jonakuna päivänä näkisitte armeijan pariisilaisia teräsvaruksissa ja musketeissa aseistautuneina tulevan tänne vapauttamaan minua?"

"Monseigneur"; vastasi herra de Chavigny syvään kumartaen prinssille, "minulla on valleilla kaksikymmentä kanuunaa ja vallimajoissa kolmekymmentätuhatta panosta; pommittelisin niitä parhaani mukaan."

"Niin, mutta teidän haaskattuanne nuo kolmekymmentätuhatta panosta, valloittaisivat he tornin, ja silloin olisi minun pakko antaa heidän hirttää teidät, mikä suuresti surettaisi minua."

Prinssi kumarsi nyt vuorostaan herra de Chavignylle.

"Ja minä, monseigneur", kertoi herra de Chavigny, "näkinsin heti ensimmäisen rääsyläisen astuessa jonkun hyökkäysporttini kynnyksen yli tai laskiessa jalkansa vallille olevani suureksi mielipahakseni velvollinen surmaamaan teidät omin käsin, koska teidät on uskottu minun erityiseen hoitooni ja minun täytyy luovuttaa teidät takaisin kuolleena tai elävänä."

Hän kumarsi taas hänen ylhäisyydelleen.

"Niin", jatkoi herttua puolestaan, "mutta kun ne kelpo ihmiset eivät suinkaan lähtisi tänne ennen kuin ovat hirttäneet herra Giulio Mazarinin, varoisitte te kyllä kajoomasta minuun, vaan antaisitte mieluummin minunkin jäädä henkiin, ajatellessanne pariisilaisten muutoin revytyttävän teidät kappaleiksi neljän hevosen välissä, mikä on vielä epämieluisampaa kuin joutua killumaan, vai mitä?"

Tätä imelän kirpeää naljailua jatkui kymmenen minuuttia, neljännestunnin, korkeintaan kaksikymmentä minuuttia, mutta se päättyi aina seuraavasti:

Herra de Chavigny huusi ovelle kääntyen:

"La Ramée, hoi!"

La Ramée astui sisälle.

"La Ramée", pitkitti herra de Chavigny, "minä suositan herra de Beaufortia sinun erityiseen hoivaasi; kohtele häntä kaikella nimensä ja arvonsa mukaisella kunnioituksella äläkä siis jätä häntä hetkeksikään näkyvistäsi."

Sitten hän poistui kumartaen herra de Beaufortille niin ivallisen kohteliaasti, että tämä vimmastui silmittömästi.

La Raméesta tuli siis prinssin kutsumaton pöytäkumppani, hänen ainainen vartijansa, varjonsa. Mutta tunnustettava on, että La Raméen seura kävi prinssille pikemmin mieluisaksi ajankulukuksi kuin taakaksi, olletikin kun tämä mies oli hilpeä toveri, herkuttelija, urhea ryyppääjä, taitava pallonpelaaja, sielultaan ja sydämeltään hyvä ihminen ja herra de Beaufortin kannalta katsoen ilman muuta vikaa kuin että hän oli lahjomaton.

Valitettavasti ei asianlaita ollut sama La Raméelle, ja vaikka hän piti jossakin määrin arvossa sitä kunniaa, että sai olla teljettynä noin tärkeän vangin luo, ei tuttavallinen eleskely Henrik IV:n pojanpojan

kanssa kuitenkin voinut korvata sitä tyydytystä, jota hän olisi tuntenut saadessaan toisinaan käydä perheensä luona.

Ihminen saattaa olla oivallinen vanginvartija sekä silti hyvä isä ja hyvä puoliso. La Ramée palvoi vaimoansa ja lapsiaan, joita hän nyttemmin näki ainoastaan muurin harjalta, kun he suodakseen hänelle tämän isällisen ja aviollisen lohdun tulivat kävelylle vallihaudan toiselle puolelle. Tämä oli hänelle kuitenkin liian vähän, ja La Ramée tunsu tällaisen elämänjärjestyksen pääsevän piankin tarvelemään iloista luonnettaan, jota hän piti hyvän terveytensä aiheena, sillä hän ei oivaltanut, että edellinen päin vastoin luultavasti vain oli tuloksena jälkimmäisestä. Hänen vakaumuksensa lujittui, kun herra de Beaufortin ja herra de Chavignyn välit vähitellen yhäti huononivat; viimein he kokonaan herkesivät tapaamasta toisiaan. La Ramée tunsu vastuunsa silloin yhä painostavammaksi, ja koska hän juuri mainitsemistamme syistä etsi siihen lievennystä, vastaanotti hän innokkaasti ystävänsä, marski de Grammontin intendentin ehdotuksen, kun tämä tarjosi hänelle luotettavaa apulaista. Hän puhui senvuoksi asiasta heti herra de Chavignylle, ja tämä vastasi, ettei hän suinkaan tahtonut sitä vastustaa, asettaen kuitenkin ehdoksi, että ajateltu henkilö herättäisi hänen tyytyväisyyttään.

Pidämme aivan tarpeettomana laatia lukijoillemme ruumiillista tai henkistä muotokuvaa Grimaudista. Jos he, kuten toivomme, eivät ole kokonaan unohtaneet näiden kuvaustemme ensimmäistä osaa, niin on heidän muistissaan myöskin säilynyt tämä arvoisa henkilö, jonka suhteen ei ole tapahtunut mitään muuta muutosta kuin että hän on tullut kahtakymmentä vuotta vanhemmaksi; tämä seikka on tehnyt hänet vain vielä pidättelevämmäksi ja vaiteliaammaksi, vaikkakin Atos oman muuttumisensa jälkeen oli hänelle antanut rajoittamattoman puhevallan.

Mutta siihen aikaan oli Grimaud ollut vaiti jo kaksi- tai viisitoista vuotta, ja se pitkällinen tottumus oli nyt käynyt hänen toiseksi luonnokseen.

KAHDESKYMMENES LUKU

Grimaud ryhtyy toimeensa

Grimaud esitti siis suotuisan ulkomuotonsa Vincennesin linnantornissa. Herra de Chavigny ylpeili erehtymättömästä katseestaan, mikä saattoi antaa aiheutta siihen oletukseen, että hän tosiaankin oli kardinaali de Richelieun poika, sillä samalla ominaisuudella tahtoi tuo suuri valtiomieskin kunnostautua. Hän silmäili tarkkaavasti kokelasta ja katsoi Grimaudin likekkäiset kulmakarvat, ohuet huulet, käyrän nenän ja ulkonevat poskipääät varsin hyväiksi tuntomerkeiksi. Hän puhui Grimaudille vain kaksitoista sanaa, joihin tämä vastasi ainoastaan neljällä.

"Te olette oiva mies, juuri sellainen kuin olen ajatellut", virkkoi sitten herra de Chavigny. "Pistäytykää nyt sopimaan herra La Raméen kanssa ja sanokaa hänelle, että te tyydytätte minua kaikin puolin."

Grimaud kääntyi kannoillaan ja lähti suoriutumaan La Raméen paljoa tyystimmästä tarkastuksesta. Tämän teki vaateliaammaksi se seikka, että herra de Chavigny tiesi saavansa luottaa häneen, joten hänkin luonnollisesti halusi saada luottaa uuteen apuriinsa.

Grimaudilla oli juuri ne ominaisuudet, jotka voivat houkutella apulaisen tarpeessa olevaa vankilankaitsijaa, ja tehtyään joukon kysymyksiä, joista kukin sai hädin neljänneksen vastausta, ihastui La Ramée tästä harvasanaisuudesta, hykersi käsiään ja merkitsi Grimaudin nimen luetteloon.

"Ohje?" kysyi Grimaud.

"Kuuluu näin: vankia ei saa milloinkaan jättää yksikseen, häneltä on otettava pois pistävät tai terävät esineet, häntä on estettävä antamasta merkkejä kellekään ulkopuolelle tai liian kauan juttelemasta vartiosoturien kanssa."

"Siinä kaikki?" kysyi Grimaud.

"Niin, tällähaavaa", vastasi La Ramée. "Jos sattuu erityisiä seikkoja, niin annetaan uusia ohjeita."

"Hyvä", sanoi Grimaud.

Ja hän astui Beaufortin herttuan huoneeseen.

Tämä suori juuri partaansa, jonka hän oli antanut kasvaa kuten tukankin, herättääkseen siten

närkästyistä Mazarinia vastaan, näyttäytymällä ulkonaisesti niin viheliäisessä ja kurjassa kunnossa kuin mahdollista. Mutta kun hän oli joitakuita päiviä sitten luullut torninsa korkeudesta tuntevansa eräiden vaunujen sopessa kauniin rouva de Montbazoinin, jonka muisto oli hänelle vielä rakas, e; hän tahtonut olla tälle samaa kuin Mazarinille; toivoen saavansa nähdä hänet jälleen, pyysi hän senvuoksi lyijykampaa, joka hänelle toimitettiin.

Herra de Beaufort pyysi lyijykampaa siitä syystä, että hänellä oli hiukan punertava parta, kuten kaikilla vaaleaverisillä henkilöillä; hän värjäsi sitä nyt kampaamisellaan.

Huoneeseen tultuaan näki Grimaud kamman, jonka prinssi oli laskenut pöydälle; syvään kumartaen otti hän sen.

Herttua katseli eriskummaista olentoa hämmästyneenä.

Olento pisti kamman taskuunsa.

"No, mitä nyt?" huudahti herttua; "mikä vintiö sinä olet?"

Grimaud ei vastannut; hän vain kumarsi toistamiseen.

"Oletko mykkä?" ärjäisi herttua.

Grimaud teki kieltävän liikkeen.

"Mikä sitten olet? Vastaa, minä käsken!" tiuskasi herttua.

"Vahti", vastasi Grimaud.

"Vahti!" huudahti herttua; "kas, tuota hirtehisnaamaa vain puuttui kokoelmastani! Hei! La Ramée! Tänne joku!"

La Ramée riensi paikalle. Prinssin kovaksi onneksi aikoi hän nyt uuteen apulaiseensa luottaen lähteä Pariisiin, — hän oli jo ollut pihalla, ja kiipesi ylös hyvin nyreänä.

"Mikä hätänä, prinssi?" kysyi hän.

"Kuka on tuo roisto, joka ottaa kampani ja panee sen taskuunsa?" kysyi herra de Beaufort.

"Hän on vartijoitanne, monseigneur, hyvin ansiokas mies, jota te vielä pidätte yhtä suuressa arvossa kuin herra de Chavigny ja minä, siitä olen vakuutettu."

"Mutta minkätähden riistää hän minulta kamman?"

"Tosiaankin", kysyi La Ramée, "minkätähden viet monseigneurilta kamman?"

Grimaud otti kamman taskustaan, laski sen syrjälle sormensa ja virkkoi ainoastaan, osoittaen sen isointa hammasta:

"Pistävä."

"Se on totta", myönsi La Ramée.

"Mitä se tolvana sanoo?" kysyi herttua.

"Että kaikki pistävät esineet ovat kiellettyjä monseigneurilta."

"Mitä!" huudahti herttua; "oletteko järjiltänne, La Ramée? Itsehän annoitte minulle tuon kamman."

"Tein siinä hyvin väärin, monseigneur, sillä antaessani sen teille rikoin ohjesääntöäni."

Herttua loi vimmastuneen katseen vartijaan, joka oli nyt luovuttanut kamman La Raméeelle.

"Näen heti, että tuo lurjus vielä tuottaa minulle hirmuista kiusaa", jupisi hän.

Vankiloissa ei ole mitään keskitietä. Kaikessa, ihmisissä kuten elottomissakin esineissä, nähdään joko ystäviä tai vihollisia; rakastetaan tai vihataan, toisinaan syystä, mutta usein vaiston perusteella. Siitä yksinkertaisesta syystä, että Grimaud oli ensi silmäyksellä miellyttänyt kuvernööriä ja La Raméeta, täytyi hänen heti tuntua vastenmieliseltä herra de Beaufortista, koska ne ansiot, joita hänellä oli herra de Chavignyn ja päällysmiehen silmissä vangin katsantokannan mukaan olivat vikoja.

Kuitenkaan ei Grimaud tahtonut heti ensimmäisenä päivänä uhitella vangille; hän ei halunnut nostattaa vastaansa hetkellistä pahastusta, vaan katkeran ja piintyneen vihan. Hän poistui sen vuoksi

neljän vartiosoturien tieltä, jotka olivat nyt murkinoineet ja saattoivat niin ollen ryhtyä jälleen palvelukseensa prinssin luona.

Prinssi puolestaan hautoi parhaillaan uutta ilvettä, josta hän toivoi suurta huvia. Hän pyysi krapuja seuraavan päivän aamiaiseksi ja aikoi päivän mittaan valmistaa pikku hirsipuun, ripustaakseen siihen kauneimman kravun. Keittäessä tullut punainen väri ei jättäisi vähäisintäkään epäilyksen vaaraa viittauksen merkityksestä,[15] ja hän saisi siten hauskutukseksensa nähdä kardinaalin perikuvan killumassa, odottaessaan hänen todellista hirttämistään, kenenkään kykenemättä väittämään, että hän oli hirttänyt muuta kuin kravun.

Päivä kului teloituksen valmisteluun. Ihminen tulee vankilassa usein hyvin lapselliseksi, ja herra de Beaufortin luonne oli sellainen, että sen ilmiön täytyi esiintyä enemmän hänessä kuin muissa. Hän lähti tavallisuuden mukaan ulos kävelyille, taittoi pari kolme pikku oksaa, joiden piti näytellä osaa hänen ilveilyssään, ja uuraasti etsittyään löysi hän viimein palasen särkynyttä ikkunaruutua, mikä löytö tuntui tekevän hänet sanomattoman onnelliseksi. Huoneeseensa palattuaan nyppi hän langat nenäliinastaan.

Ainoakaan näistä seikoista ei välttänyt Grimaudin vaanivaa katsetta.

Seuraavana päivänä oli hirsipuu valmis, ja voidakseen pystyttää sen keskilattialle teroitti herra de Beaufort toisen pään lasipalallaan.

La Ramée katseli hänen hommiaan uteliaana kuin isä, joka odottaa saavansa uuden lelun lapsilleen, ja nuo neljä vartiosoturia silmäilivät häntä sellaisin joutilaisuuden ilmein, jollainen sävy nykyäänkin on sotamiehen katsannon peruspiirteinä.

Grimaud astui huoneeseen juuri kun prinssi oli laskenut kädestään lasipalassensa, vaikka hän ei ollut vielä saanut hirsipuun jalustaa loppuun teroitetuksi; hän oli keskeyttänyt sen työn, kiinnittääkseen toiseen päähän langan.

Herttua loi tulijaan katseen, jossa ilmeni rahtunen eilispäiväistä äkää, mutta kun hän ennakoita tunsu itsensä hyvin tyytyväiseksi uuden keksintönsä odotetusta tuloksesta, ei hän osoittanut häiritsijälle sen enempää huomiota.

Vasta kun hän oli tehnyt lankansa toiseen päähän merimiessolmun ja toiseen päähän juoksusilmukan sekä luonut silmäyksen krapuvatiin ja siitä valinnut komeimman, vasta silloin kääntyi hän ottamaan lasipalaansa, mutta tämä oli kadonnut.

"Kuka on vienyt lasipalani?" kysyi prinssi kulmakarvojansa rypistäen.

Grimaud ilmoittausi merkillä.

"Mitä! Taaskin sinä! Miksi sen veit?"

"Niin", kysyi La Ramée, "minkätähden otit lasipalasen hänen korkeudeltaan?"

Grimaud, joka piteli lasipalaa kädessään, laski sormensa sen reunalle ja sanoi:

"Terävä."

"Se on totta, monseigneur", huomasi La Ramée. "Hiisi, kuinka verrattoman miehen olemmekaan hänestä saaneet!"

"Herra Grimaud!" sanoi prinssi, "oman hyvänne tähden pyydän teitä pysyttelemään aina siksi loitolla minusta, etten ulotu teihin käsiksi."

Grimaud kumarsi kunnioittavasti ja peräytyi aivan seinään asti.

"Älkää huoliko, monseigneur", esitti La Ramée, "antakaa pikku hirsipuunne tänne, niin minä teroitan sen veitselläni."

"Tekö!" virkahti herttua hymyillen.

"Niin, minä; ettekö sitä halunnut?"

"Halusin kyllä. No, olkoon menneeksi, siitä tulee sitä haus Kempaa. Tuossa, hyvä La Ramée."

La Ramée, joka ei voinut aavistaa prinssin tarkoitusta, teroitti nyt hirsipuun kannan mitä näppärimmin.

"Kas noin", tuumi herttua, "kaivertakaa nyt pikku kolo lattiaan, minun noutaessani pahantekijän."

La Ramée kyykistyi toisen polvensa varaan ja näversi lattiaan kuopan.

Sillävälin prinssi hirtti krapunsa lankaan.

Sitten hän pystytti hirsipuun keskilattialle ja puhkesi nauruun.

La Ramée nauroi myös sydämensä pohjasta, oikeastaan silti tietämättä, mille hän nauroi, ja vartiosoturit säestivät hohotuksellaan.

Ainoastaan Grimaud ei nauranut. Hän lähestyi La Raméeta, viittasi langassa roikkuvaan krapuun ja sanoi:

"Kardinaali!"

"Jonka ovat hirttäneet hänen korkeutensa Beaufortin herttua", pitkitti prinssi nauraen vielä makeammin kuin koskaan, "ja kuninkaallisen vankilan päällysmies Jacques Chrysostome La Ramée."

La Ramée huudahti kauhistuneena ja ryntäsi hirsipuun luo, jonka tempasi ylös lattiasta ja heti särki, heittäen kappaleet ulos ikkunasta. Silmittömässä suuttumuksessaan aikoi hän tehdä samaten kravulle, mutta Grimaud otti sen hänen käsistään.

"Kelpaa syödä", hän sanoi ja sulloi sen taskuunsa.

Tällä kertaa oli herttua niin huvitettu kohtauksesta, että hän melkein antoi anteeksi Grimaudille sen osan, jota tämä oli siinä esittänyt. Mutta kun hän päivemmällä aprikoitsi, mitä hänen vartijallaan oli ollut mielessä, ja koska tämän esiintyminen näytti hänestä pohjaltaan häijyydeltä, tunsu hän vihansa miestä vastaan huomattavasti paisuvan.

La Raméen suureksi tuskaksi levisi krapujuttu sekä vankilassa että sen ulkopuolellakin; herra de Chavigny, joka sydämessään inhosi kardinaalia, kertoi kaskun kaikessa luottamuksessa muutamille hyville ystäville, jotka heti toimittivat sen kiertämään.

Tämä tuotti herra de Beaufortille joitakuuta iloisia päiviä.

Sitten huomasi herttua vartiosoturiensa joukossa erään jokseenkin suopean näköisen ja alkoi nyt sitä enemmän mielistellä tätä, kun Grimaud herätti hänessä yhä suurempaa mielenkarvautta. Eräänä aamuna oli hän vienyt miehen syrjemmälle ja päässyt toviksi puhuttelemaan häntä kahden kesken, kun Grimaud astui huoneeseen, näki kohtauksen, lähestyi kunnioittavasti vartiosoturia ja prinssiä ja tarttui edellistä käsivarteen.

"Mitä tahdot?" kysyi herttua töykeästi.

Grimaud vei sotamiehen neljän askeleen päähän ja näytti hänelle ovea.

"Mene!" hän sanoi.

Vartija totteli.

"Mutta sinähän olet sietämätön!" karjaisi prinssi; "minä kuritan sinua!"

Grimaud kumarsi kunnioittavasti.

"Herra vakooja, lyön luusi mäsäksi!" huudahti prinssi katkeroituneena.

Grimaud kumarsi peräytyen.

"Herra vakooja", jatkoi herttua, "kuristan sinut omin käsin!"

Grimaud kumarsi yhä peräytyen.

"Ja se tapahtukoon nyt heti", pitkitti prinssi, katsoen parhaaksi lopettaa asian.

Hän ojensi molemmat kouristuneesti harittavat kätensä vartijaa kohti, joka juuri työnsi vartiosoturin ulos huoneesta ja sulki hänen jälkeensä oven.

Samassa tunsu hän prinssin käsien tarttuvan olkapäihinsä kuin rautapihtinä; mutta sen sijaan että olisi huutanut tai puolustautunut kohotti hän hiljaa etusormensa huulien tasalle ja lausui puolikovaa ainoastaan sanan, samalla kun antoi kasvoilleen herttaisimman hymyn, mitä osasi omaksua:

"Hiljaa!"

Hänen taholtaan oli ele, hymy, sana niin harvinainen, että hänen korkeutensa heti pidättyi ihan tyrmistyneenä.

Grimaud käytti tätä hetkeä ottaakseen liiviensä sisustasta pienen viehättävän kirjeen, joka oli suljettu aatelisella sinetillä; sen pitkälinen säilyminen Grimaudin vaatteissa ei ollut kuitenkaan kokonaan riistänyt siltä alkuperäistä tuoksua. Sanaakaan hiiskumatta ojensi hän sen herttualle.

Yhä enemmän ihmeissään hellitti herttua otteensa, sieppasi kirjeen ja huudahti tuntiessaan käsialan:

"Madame de Montbazonilta!"

Grimaud nyökkäsi.

Herttua repäisi pikaisesti kotelon, varjosti silmiänsä kädellään hämmästyksensä yllätyksessä ja luki:

Hyvä herttua! Voitte täydellisesti luottaa siihen rehelliseen mieheen, joka antaa teille tämän kirjeen, sillä hän on lakeijana eräällä aatelismiehellä, joka meikäläisiin kuuluen on taannut hänet kahdenkymmenen vuoden uskollisuudella koetelluksi. Hän on suostunut menemään päällysmiehenne palvelukseen ja sulkeutumaan kanssanne Vincennesiin, valmistaakseen ja helpottaakseen pakoanne, jota me koetamme saada toimeen.

Vapautuksen hetki lähenee; olkaa miehuullinen ja kärsivällinen sekä muistakaa, että kaikki ystävämme ovat ajasta ja erilläänolosta huolimatta säilyttäneet entiset tunteensa teitä kohtaan.

Teihin sydämestään ja ainiaan kiintynyt

Marie de Montbazot.

J.K. — Kirjoitan nimeni täydellisesti, sillä minun olisi liian rohkea uskoa, että te vielä viiden vuoden kuluttua sen arvaisitte alkukirjaimista.

Herttua oli tuokion ihan sekaannuksissa. Viiden vuoden ajan oli hän turhaan toivotellut itselleen palvelijaa, apua, ystävää, ja nyt se tuli hänelle kuin taivaan lähettämänä sellaisella hetkellä, jolloin hän olisi vähimmin osannut sitä odottaa. Hän katseli kaitsijaansa ihmeissään ja kävi sitten uudestaan lukemaan kirjettänsä alusta loppuun.

"Voi, rakas Marie!" mutisi hän lopetettuaan lukemisensa, "hänet siis tosiaankin näin vaunujen sopessa! Hän siis vielä ajattelee minua viiden vuoden eron jälkeen. Hitto, siinäpä hartautta, jollaista tapaa ainoastaan *Astréi-romaanissa!*"

Sitten hän lisäsi sanansaattajaan kääntyen.

"Ja sinä, hyvä mies, lupaat siis auttaa meitä?"

Grimaud teki myöntävän merkin.

"Sinä olet tullut tänne sitä varten?"

Grimaud uudisti eleensä.

"Ja minä kun aioin kuristaa sinut!" huudahti herttua.

Grimaud alkoi hymyillä.

"Odotahan", sanoi herttua.

Ja hän kopeloi taskuaan.

"Odotahan", hän jatkoi uudistaen yrityksen, joka oli ensimmäisellä kerralla mennyt hukkaan, "ei saada sanoa, että sellainen kiintymys Henrik neljännen pojanpoikaan on jäänyt palkkiotta."

Beaufortin herttuan liike ilmaisi mitä parahinta aikomusta. Mutta Vincennesissä noudatettuihin varokeinoihin kuului rahojen ottaminen talteen vangeilta.

Nähdessään herttuan nolostuksen veti Grimaud taskustaan kultarahoilla täytetyn kukkaron ja ojensi sen hänelle.

"Tässä etsimänne", hän virkkoi.

Herttua avasi kukkaron ja tahtoi tyhjentää sen auttajansa kouraan, mutta Grimaud pudisti päätänsä.

"Kiitos, monseigneur", hän lisäsi peräytyen, "olen jo saanut maksun."

Herttua hämmästeli yhä enemmän.

Hän ojensi auttajalle kätensä, Grimaud lähestyi ja suuteli sitä kunnioittavasti. Atoksen hienot tavat olivat vaikuttaneet hänen palvelijaansa.

"No", kysyi herttua, "mitä nyt teemme?"

"Kello on yksitoista aamupäivällä", selitti Grimaud. "Kello kahdelta pyytää monseigneur saada pelata palloa La Raméen kanssa ja lyö joitakuuta palloja vallin yli."

"No, entä sitten?"

"Sitten monseigneur lähestyy muuria ja huutaa kaivannossa työskentelevää miestä heittämään pallot takaisin."

"Kyllä ymmärrän", vastasi herttua.

Grimaudin kasvot näyttivät ilmaisevan vilkasta mielihyvää; hänen totuttu vaiteliaisuutensa teki hänelle puhelun työlääksi.

Hän teki lähtöä.

"Mutta etkö siis tahdo vastaanottaa mitään?" kysyi herttua.

"Soisin monseigneurin lupaavan minulle erään seikan."

"Minkä? Sano!"

"No, että meidän paetessamme minä aina ja kaikkialla saan mennä etummaisena, sillä jos monseigneur joutuu kiinni, ei teillä ole muuta vaaraa kuin vankeutenne uudistuminen, kun sitävastoin minun jäädessäni pulaan on parhaana mahdollisuutenani hirsipuu."

"Se on aivan kohtuullista", myöntyi herttua, "ja kunniasanallani lupaan täyttää pyyntösi."

"Toisekseen", sanoi Grimaud, "on minun pyydettävä monseigneurilta ainoastaan, että te edelleenkin kunnioitatte minua halveksimisellanne niinkuin tähän asti."

"Kyllä yritän", vastasi herttua.

Ovelle koputettiin.

Herttua pisti kirjeen ja kukkaron taskuunsa ja heittäytyi vuoteelleen. Tiedettiin, että se jäi hänen ainoaksi apukeinokseen silloin kun häntä kiusasi ikävä. Grimaud meni avaamaan; La Ramée siellä palasi kardinaalin luota kohtauksesta, jonka jo olemme kertoneet.

La Ramée loi urkkivan silmäyksen ympärilleen, ja nähdessään yhä samat vastenmielisyyden oireet vangin ja vartijan kesken hymyili hän sisäisestä tyytyväisyydestä.

Sitten hän virkkoi apulaiseensa kääntyen:

"Hyvä, ystäväiseni, hyvä! Sinusta juuri puhuttiin asianomaisessa paikassa, ja toivoakseni saat piakkoin tietoja, jotka eivät ole sinulle epämieluisia."

Grimaud kumarsi, koettaen tehdä sävynsä miellyttäväksi, ja poistui, kuten hänellä oli tapana esimiehensä saapuessa.

"No, monseigneur", virkkoi La Ramée puhjeten karkeaan nauruunsa, "te siis yhä vihoittelette mies-poloiselle?"

"Kas, tekö siinä, La Ramée?" sanoi herttua; "totisesti oli jo aikakin teidän tulla. Olin heittäytynyt vuoteelleni ja kääntynyt seinään päin, jotten olisi kiusaantunut täyttämään, mitä olin luvannut, nimittäin kuristamaan tuota Grimaudin roistoa."

"En toki usko", vastasi La Ramée veitikkamaisesti vihjaten apulaisensa vaiteliaisuuteen, "että hän on sanonut mitään ikävyyksiä teidän korkeudellenne."

"Sen tiedän hiton hyvin; hän on kuin itämaalainen mykkä. Mutta minä vakuutan, että tulitte vihdoin parahiksi, La Ramée, — ihan kaipasin teitä."

"Monseigneur on liian armollinen", sanoi La Ramée kohteliaisuuden imartelemana.

"Niin, toden totta", jatkoi herttua, "tunnen itseni tänään niin saamattomaksi, että teidän on sitä hauska nähdä?"

"Pelaammekin siis otteen palloa", vastasi La Ramée koneellisesti.

"Jos viitsitte."

"Olen monseigneurin käskettävissä."

"Totisesti, hyvä La Ramée, olettekin oiva mies", mielisteli herttua, "ja haluaisinpa ikäni asustaa Vincennesissä vain saadakseni hauskuttaa elämäni teidän seurallanne."

"Monseigneur", huomautti La Ramée, "luullakseni täytyykin toivomuksenne, jos se riippuu kardinaalista."

"Kuinka niin? Oletteko äskettäin tavannut hänet?"

"Hän kutsutti minut aamulla luoksensa."

"Tosiaanko? Puhuakseen teille minusta?"

"Mistä muustakaan hän minulle puhui? Toden totta, monseigneur, te olette hänen painajaisensa."

Herttua hymyili karvaasti.

"Voi", virkahti hän, "jospa vastaanottaisitte tarjoukseni, La Ramée!"

"Kas niin, monseigneur, taasko me puhumme siitä! Mutta myönnättehän toki, että te ette siinä menettele järkevästi."

"La Ramée, olen sanonut teille ja toistan sen vielä kerran, että minä loisin onnenne."

"Millä? Tuskin olisitte päässyt vankilasta, kun teidän omaisuutenne otettaisiin takavarikkoon."

"Tuskin olisin päässyt vankilasta, kun jo olisin Pariisin herrana."

"Hiljaa, hiljaa toki! No niin ... mutta sopiiko minun kuunnella sellaista? Kaunista puhetta kuninkaan virkamiehelle! Minä näen, monseigneur, että minun on hankittava toinenkin Grimaud."

"No, älkäämme enää puhuko siitä. On siis ollut kysymys minusta keskustelussanne kardinaalin kanssa? La Ramée, teidän pitäisi joskus hänen kutsuessaan teitä puheilleen antaa minun pukeutua vaatteisiinne. Minä menisin teidän sijastanne, kuristaisin hänet, ja kunniasanallani vakuutan, että jos se olisi ehtona, tulisin vapaaehtoisesti takaisin vankilaan."

"Monseigneur, minä huomaan, että minun on kutsuttava tänne Grimaud."

"Olen väärässä. Ja mitä teille sanoi se naali?"

"Sallinpa teille sen lyhennyksen, monseigneur", virkkoi La Ramée ovelan näköisenä, "vaikka muut sanovat kardinaali. Mitäkö hän minulle sanoi? Käski pitää teitä silmällä."

"Ja minkätähden pitää silmällä?" kysyi herttua rauhattomana.

"Koska joku tähdistälukija on ennustanut teidän karkaavan."

"Vai on joku tähdistälukija ennustanut sellaista?" tokaisi herttua vasten tahtoansakin hätkähtäen.

"Voi, hyvä Jumala, niin on! Kaikkeaa ne totisesti keksivätkin rehellisten ihmisten kiusaksi, mokomat taikurien tyhmyrit."

"Ja mitä vastasitte te hänen korkealle ylhäisyydelleen?"

"Että jos se tähdistälukija laatisi allakoita, en neuvoisi häntä ostamaan niitä."

"Minkätähden?"

"Koska teidän pitäisi paetaksenne muuttua joko peipposeksi tai hippiäiseksi."

"Valitettavasti olette oikeassa. Lähtekäämme nyt lyömään palloa, La Ramée."

"Monseigneur, pyydän teidän korkeudeltanne anteeksi, mutta minun täytyy saada puolisen tuntia aikaa."

"Ja miksi?"

"Syystä että monseigneur Mazarin on ylpeämpi kuin te, joskaan hän ei ole aivan niin korkeata syntyperää: hän unohti tarjota minulle aamiaista."

"No, saanko minä haettaa teille tänne suuruksen?"

"Ei, kiitos, monseigneur! Minun on sanottava teille, että piirakkaleipuri, joka asui vastapäätä linnaa ja jota sanottiin ukko Marteauksi..."

"No?"

"No, hän on kahdeksan päivää sitten myynyt liikkeensä erälle pariisilaiselle piirakkaleipurille, jolle lääkärit kuuluvat määränneen maalaisilmaa."

"Mutta mitä se minuun kuuluu?"

"Malttakaahan, monseigneur! Seikka on sellainen, että tuolla piirakkaleipurin pahuksella on myymälänsä ikkunassa joukko herkkuja, jotka heruttavat veden kielelle."

"Vatsanpalvelija!"

"Voi, taivasten tekijä, monseigneur", pitkitti La Ramée, "eihän ihminen sillä ole vatsanpalvelija, jos hän pitääkin hyvästä syötävästä. Inhimilliseen luontoon kuuluu, että hän etsii täydellisyyttä piirakoissa kuten muussakin. Minun on sanottava teille, monseigneur, että kun tuo leipojan vätys näki minun pysähtyvän ikkunansa edustalle, tuli hän liehitellen vastaani ja sanoi: 'Monsieur La Ramée, teidän pitää hankkia linnantornin vangit liiketuttavikseni. Ostin tämän myymälän edeltäjältäni, koska hän vakuutti minulle olevansa linnan tavaranhankkija, ja kuitenkin vakuutan kunniasanallani, monsieur La Ramée, että niinä kahdeksana päivänä, jotka olen jo pitänyt liikettä, ei herra de Chavigny ole ostanut minulta edes ainoatakaan leivosta.'

"Se johtuu luultavasti siitä", vastasin hänelle, 'että herra de Chavigny ei usko piirakoltanne hyväksi'.

"Minunko piirakkani eivät olisi hyviä! No, monsieur La Ramée, otankin teidät arvostelijaksi, ja heti paikalla.'

"En voi', minä vastasin, 'minun on välttämättömästi palattava linnaan'.

"No niin', hän sanoi, 'menkäähän siis asioillenne, koska teillä näyttää olevan kiire, mutta tulkaa takaisin puolen tunnin kuluttua'.

"Puolen tunnin kuluttua?"

"Niin. Oletteko murkinoinut?"

"En, totta tosiaan'.

"No niin, täällä odottaa teitä siis piirakka ja pullollinen vanhaa burgundia..."

"Ja te käsittänette, monseigneur, että kun olen nälissäni, tahtoisin teidän korkeutenne luvalla..."

Ja La Ramée kumarsi.

"Menkää siis, ahmatti", sanoi herttua, "mutta muistakaakin, että myönnän teille vain puoli tuntia aikaa."

"Saanko luvata teidän suosiolisuutenne isä Marteaun seuraajalle, monseigneur?"

"Kyllä, kunhan hän ei pane herkkusieniä leivoksiinsa. Tiedättehän", lisäsi prinssi, "että Vincennesmetsän herkkusienet ovat minun suvulleni kuolettavia."

La Ramée lähti olematta ymmärtävinään viittausta, ja viiden minuutin kuluttua astui sisälle päivystävä upseeri muka prinssin seuraksi, mutta toden teolla täyttämään kardinaalin määräyksen, joka velvoitti olemaan päästämättä vankia näkyvistä, kuten jo olemme maininneet.

Mutta ollessaan nuo viisi minuuttia yksikään oli herttua kerinnyt uudestaan lukea madame de Montbazonin kirjelapun, joka osoitti vangille, että ystävät eivät olleet häntä unohtaneet ja että he työskentelivät hänen vapauttamiseksi. Millä tavoin? Hän ei vielä tiennyt sitä, mutta päätti taivuttaa Grimaudin puhumaan kaikesta vaiteliaisuudesta huolimatta, sillä tähän kaitsijaansa luotti hän nyt

sitä paremmin, kun kykeni selittämään miehen koko käyttäytymisen ja oivalsi, että tämä oli keksinyt kaikki pikku ilkeytensä vankia vastaan ainoastaan estääkseen vartijoita ollenkaan epäilemästä salaista ymmärrystä näiden kesken vallitsevaksi.

Tämä viekkaus antoi herttualle korkean käsityksen Grimaudin älykkyydestä, ja hän päätti täydellisesti turvautua tähän mieheen.

YHDESKOLMATTI LUKU

Mitä ukko Marteaun seuraajan piirakat sisälsivät

Puolen tunnin kuluttua palasi La Ramée hilpeänä ja vilkkaana kuin mies, joka on syönyt ja etenkin juonut hyvin. Hän oli havainnut piirakat oivallisiksi ja viinin erinomaiseksi.

Kaunis sää suosi aiottua pelierää. Vincennesissä oli pallorata, toisin sanoen lyötiin palloa taivasalla; mikään ei siis ollut herttualle helpompaa kuin menetellä Grimaudin kehoituksen mukaan, nimittäin heitellä palloja kaivantoon.

Ennen kello kahta ei herttua pelannut kovinkaan huonosti, sillä määräaika oli kello kaksi. Kuitenkin menetti hän peliotteet, ja se antoi hänelle verukkeen närkästyä ja siitä johtuvan tavallisen seuraamuksen mukaisesti hutiloida virheestä toiseen.

Kun kello löi kaksi, alkoivatkin pallot suuntautua kaivantoon La Raméen suureksi mielihyväksi, hän kun merkitsi viisitoista pistettä joka kerrasta, kun prinssi sinkautti pallonsa muurin yli.

Tämä uudistui niin usein, että palloista tuli pian puute. Silloin ehdotti La Ramée, että lähetettäisiin joku hakemaan ne kaivannosta. Mutta herttua muistutti varsin järkevästi, että se olisi ajanhukkaa; hän lähestyi muuria, joka päällysmiehen ilmoituksen mukaan oli tässä kohden vähintään viisikymmentä jalkaa korkea, ja huomasi erään miehen työskentelevän pienessä puutarhassa, jollaisia talonpojat olivat muokanneet useita vallihaudan vastapäiselle rinteelle.

"Hoi, hyvä ystävä!" huusi herttua.

Mies kohotti päätänsä, ja herttua oli vähällä huudahtaa kummastuksesta. Tämä mies, tämä talonpoika, tämä puutarhatyöläinen oli Rochefort, jonka prinssi luuli istuvan Bastiljissa.

"No, mikä on hätänä siellä ylhäällä?" kysyi mies.

"Olkaa hyvä ja viskatkaa ylös meidän pallomme", pyysi herttua.

Puutarhatyöläinen nyökkäsi ja alkoi heitellä ylös palloja, joita La Ramée ja vartiosoturit ottivat vastaan. Muuan pallo sinkosi herttuan jalkoihin, ja kun tämä oli ilmeisesti aiottu hänelle, sujautti hän sen taskuunsa.

Kiitettyään talonpoikaa hän pitkitti peliä.

Mutta herttualla oli kerrassaan huono onni. Pallot lentelivät alituiseen kedolle päin, pysymättä pelille määrättyissä rajoissa; pari kolme putosi taas kaivantoon, mutta kun maalainen ei ollut saapuvilla ottamassa niitä talteen, jäivät ne sille tielle. Herttua sanoi nyt häpeävänsä taitamattomuuttaan eikä tahtonut enää jatkaa peliä.

La Ramée oli ihastuksissaan siitä, että sai niin täydellisen voiton täysverisestä prinssistä.

Prinssi lähti sisälle ja heittäysi vuoteelle, missä hänellä oli tapana viettää melkein koko päivänsä siitä saakka kun häneltä oli otettu pois kirjat.

La Ramée otti prinssin vaatteet muka harjattaviksi, koska ne olivat tomuisia, mutta oikeastaan vain ollakseen varma siitä, että prinssi ei voisi lähteä ulos. La Ramée oli hyvin varovainen mies.

Onneksi oli prinssi ehtinyt kätkeä pallon pieluksensa alle.

Heti kun ovi oli jälleen suljettu, repi herttua hampaillaan rikki pallon päällyksen, sillä hänelle ei ollut jätetty mitään terävää kapinetta; aterioidessaan hän käytti hopeateräisiä veitsiä, jotka eivät kelvanneet leikkaamiseen.

Päälyksen alla oli kirje, joka sisälsi seuraavat rivit:

Monseigneur, teidän ystävänne valvovat, ja vapautuksenne hetki lähenee. Pyytääkää ylihuomenna saada piirakka uudelta piirakkaleipurilta, joka on edelliseltä ostanut myymälän eikä ole kukaan muu kuin teidän hovimestarinne Noirmont; älkääkä avatko piirakkaa ennen kuin olette jäänyt yksin. Toivoakseni herättää sen sisältö tyytyväisyyttänne.

Teidän korkeutenne aina harras palvelija sekä Bastiljissa että muualla,

Kreivi de Rochefort.

J.K. — Teidän korkeutenne voi kaikin puolin uskoa itsenne Grimaudin huostaan; hän on hyvin älykäs palvelija ja meihin täydellisesti kiintynyt.

Beaufortin herttua, jonka huonetta jälleen lämmitettiin hänen luovuttuaan opiskelemasta maalaustaidetta, poltti kirjeen, kuten hän oli vielä suurempaa kaipuuta tuntien menetellyt madame de Montbazonin sanoman suhteen, ja hän oli polttamaisillaan pallonkin, mutta hänen mieleensä juolahti, että sitä saattoi käyttää vastauksen lähettämiseen Rochefortille.

Hän oli hyvin vartioitu, sillä hänen tekemästään liikkeestä astui huoneeseen La Ramée.

"Tarvitseeko monseigneur jotakin?" hän kysyi.

"Minua vilutti", vastasi herttua, "ja kohensin tulta, jotta se lämmittäisi paremmin. Tiedättehän, hyvä ystävä, että Vincennes-tornin huoneet ovat tunnettuja viileydestään. Täällä voisi säilyttää jäätä, ja tänne erittyy salpietaria. Ne huoneet, joissa Puylaurens, marski Ornano ja enoni suurpäärikki kuolivat, vastaavat ihan täydellisesti arseniikkiannosta, kuten madame Rambouillet huomautti."

Ja herttua laskeusi jälleen levolle, pistäen pallon päänalusensa alle. La Ramée hymyili väkinäisesti. Hän oli toden teolla kunnan mies, joka oli alkanut tuntea suurta kiintymystä ylhäiseen vankiinsa ja olisi joutunut epätoivoon, jos tälle olisi pahaa sattunut. Ne perättäiset onnettomuudet, jotka olivat kohdanneet herttuan luettelemia kolmea henkilöä, olivat eittämättömiä.

"Monseigneur", hän sanoi, "ei sovi antautua sellaisiin ajatuksiin. Tuollaiset mietteet ne juuri kuolettavat, vaan ei salpietari."

"Hyvä ystävä", vastasi herttua, "te olette lohdullinen; jos minäkin, kuten te, saisin syödä piirakoita ja juoda burgundia ukko Marteaun seuraajan luona, niin olisi minulla toki jotakin vaihtelua."

"On kyllä totinen tosi, monseigneur", myönsi La Ramée, "että hänen piirakkansa ovat verrattomia ja viininsä oivallista."

"Joka tapauksessa", virkkoi herttua, "on hänen kellarinsa ja keittiönsä helppo voittaa herra de Chavignyn varastot."

"No, niin, monseigneur", huomautti La Ramée ansaan mennessä, "mikä estää teitä koettelemasta niitä? Sitäpaitsi olen luvannutkin, että te rupeatte hänen ostajakseen."

"Olette oikeassa", sanoi herttua. "Jos minun täytyy ainiaan virua täällä, kuten Mazarin on hyväntahtoisesti antanut minun ymmärtää, on minun hankittava jotakin huviketta vanhoilla päivilläni, — minun on lyöttäydyttävä herkuttelijaksi."

"Monseigneur", esitti La Ramée, "noudattakaa hyvää neuvoa: älkää lykätkö sitä vanhuuteenne asti."

— Hyvä! — tuumi Beaufortin herttua itsekseen; — ruumiin ja sielun tarviöksi on kai jokainen ihminen anteliaalta taivaalta saanut seitsemän kuolemansynnin joukosta yhden, ellei kahta; tuo La Raméen miekkonen näyttää olevan herkuttelija. Olkoonhan, mepä käytämme sitä.

Sitten hän lisäsi ääneen:

"No niin, hyvä Ramée, ylihuomenna on juhlapäivä."

"Niin, monseigneur, helluntai."

"Annatteko minulle ylihuomenna opetustunnin?"

"Missä?"

"Herkuttelussa."

"Mielelläni, monseigneur."

"Mutta kahdenkeskisen. Me lähetämme vartiosoturit syömään päivällistä herra de Chavignyn kapakkaan ja nautimme täällä illallisen, jonka huolehtimisen jätän teidän haltuunne."

"Hm!" äännähti La Ramée.

Ehdotus oli viekoitteleva, mutta niin epäsuotuisia ajatuksia kuin kardinaali oli saanutkin La Raméen hänet ensin nähdessään, oli päällysmies vanha kettu, joka tiesi varsin hyvin, mitä ansoja vanki voi viritellä. Herra de Beaufortilla oli, kuten hän nyt itsekseen muistutti, neljäkymmentä pakokeinoja varalla. Eikö tuohon illalliseen saattanut kätkeytyä jotakin kavaluutta?

Hän mietti tuokion, mutta pohdinnan tulokseksi jäi, että kun hän sai tilata ruuan ja viinin, ei tarvinnut pelätä mitään jauhetta piristettävän ruokaan tai mitään nestettä sekoitettavan viiniin. Hänen juottamisensa humalaan ei toki voinut olla herttuan aikomuksena; hän hymyili sille ajatuksellekin. Sitten pälkähti hänen päähänsä aatos, mikä pelasti hänet kaikesta pulasta.

Herttua tarkkaili levottomasti La Raméen tuumittelua sikäli kuin hänen kasvojensa ilme paljasti sen suuntaa; mutta vihdoin kirkastuivat päällysmiehen kasvopiirteet.

"No", kysyi herttua, "käykö se laatuun?"

"Kyllä, monseigneur, yhdellä ehdolla."

"Millä ehdolla?"

"Että Grimaud tarjoilee pöydässä."

Mikään ei voinut sattua prinssille paremmin.

Kuitenkin oli hänellä kylliksi malttia antaa kasvoilleen hyvin nureksivan sävyn.

"Hornaan se Grimaud!" huudahti hän; "hän pilaa koko juhlan."

"Minä käsken hänen seistä teidän korkeutenne tuolin takana, ja kun hän ei hiisku halaistua sanaa, ei teidän korkeutenne näe eikä kuule häntä ja voi vähällä vaivalla kuvitella, että hän on sadan lieuen päässä."

"Hyvä ystävä", virkkoi herttua, "tiedättekö, mitä minä näen tuossa selvimmin? Että te epäilette minua."

"Monseigneur, ylihuomenna on helluntai."

"No, mitä minuun kuuluu helluntai? Pelkäättekö, että Pyhä Henki laskeutuu viileskeltynä kielenä alas avaamaan vankilani ovet?"

"En, monseigneur; mutta olenhan kertonut teille, mitä tuo taikurin vietävä on ennustanut..."

"Mitä ennustanut?"

"Että ennen helluntaipäivän loppua teidän korkeutenne jättää Vincennesin."

"Uskotteko siis taikureita, senkin houkkio?"

"Minä", vakuutti La Ramée, "minä en mokomista piittaa tämän enempää", ja hän näpsäytti sormiaan. "Mutta monseigneur Giulio välittää heistä; italialaisena hän on taikauskoinen."

Herttua kohautti olkapäitänsä.

"No, olkoon menneeksi", hän sanoi hyvin näytellen alistuvaisuutta, "tulkoon sitten Grimaud, sillä muutoin emme saisi loppua jupakasta. Mutta minä en tahdo ketään muuta hänen lisäksi; te otatte huoleksenne kaikki. Te tilaatte illallisen sellaiseksi kuin haluatte; ainoa ruokalaji, mitä minä pyydän, on tuollainen piirakka, joista olette puhunut. Te tilaatte sen minua varten, jotta ukko Marteaun seuraaja panisi parastaan ja lupaatte hänelle, että minä en rupea hänen ostajakseen ainoastaan siksi aikaa, minkä olen vankilassa, vaan täältä lähdeytänikin."

"Uskotte siis yhä vielä pääsevänne pois?" kysyi La Ramée.

"Ehdottomasti", vastasi prinssi, "vaikkei se tapahtuisi ennen kuin Mazarinin kuoltua; olen viittätoista vuotta nuorempi kuin hän. On sentään totta", lisäsi hän hymyillen, "että täällä Vincennesissä eletään joutuisammin."

"Monseigneur!" huudahti La Ramée, "monseigneur!"

"Tai kuollaan pikemmin", jatkoi Beaufortin herttua, "mikä on samaa."

"Monseigneur", virkkoi La Ramée, "minä menen nyt tilaamaan illallisen."

"Ja te luulette saavanne tehdyksi oppilaastanne jotakin?"

"Niin toivon, monseigneur", vastasi La Ramée.

"Jos hän vain jättää sinulle aikaa siihen", jupisi herttua.

"Mitä sanoo monseigneur?" kysyi La Ramée.

"Monseigneur sanoo, että teidän ei sovi säästää kardinaalin kukkaroa, koska hän on suosiollisesti ottanut huolehtiakseen elatuksestamme."

La Ramée pysähtyi ovelle.

"Kenet kääsee monseigneur minun lähettää tänne sisälle?"

"Tulkoon kuka hyvänsä, kun ei vain Grimaud."

"Päivystävä upseeri siis?"

"Shakkipelineen."

"Kyllä."

Ja La Ramée meni ulos.

Viiden minuutin kuluttua astui huoneeseen vartiovuorolla oleva upseeri. Beaufortin herttua näytti pian syventyneen nerokkaihin laskelmiin shakista ja matista.

Ajatuselämä on peräti ihmeellistä; mitä muutoksia voikaan siinä tuottaa merkki, sana, toive! Herttua oli viettänyt viisi vuotta vankeudessa, mutta hänen tällähaavaa silmätessään menneisyyteen, tuntui hänestä kuitenkin, että nämä ylen vitkallisestikin kuluneet viisi vuotta olivat sentään lyhempi aika kuin ne kaksi vuorokautta, ne kahdeksanviidettä tuntia, jotka vielä eroittivat hänet paolleen määrätystä hetkestä.

Muuten jännitti hänen mieltänsä erityisesti yksi seikka, nimittäin millä tavoin karkaaminen tapahtuisi. Tosin oli hänet saatu toivehikkaaksi tuloksesta, mutta hänelle ei ilmaistu, mitä salaperäinen piirakka sisältäisi. Mitkä ystävät odottivat häntä? Vielä viiden vuoden vankeuden jälkeen oli hänellä siis ystäviä? Olihan hän siis varsin onnellisen osan saanut prinssi.

Hän unohti, että ystävien lisäksi oli eräs nainenkin muistanut häntä, mikä oli paljoo harvinaisempaa; mahdollisesti ei tämä ollut pysynyt hänelle aivan tunnollisen uskollisena, mutta hän ei ollut kuitenkaan unohtanut entistä rakastajaansa, ja se oli jo paljon.

Siinä oli jo kylliksi ajateltavaa hänelle; shakkipelissä kävikin kuten äsken pallonlyönnissä; herttua teki virheen toisensa jälkeen, ja upseeri voitti vuorostaan iltasella niinkuin La Ramée päivemmällä.

Mutta näistä tiheään toisiansa seuranneista tappioista oli kuitenkin ollut etua sikäli, että herttua oli saanut puuhaa kello kahdeksaan asti illalla; kolme tuntia oli siten kulunut, sitten tuli yö ja sen mukana uni.

Niin ainakin ajatteli herttua. Mutta Unetar on hyvin oikullinen jumal'olento: juuri kun sitä innokkaimmin kutsutaan, odottaa se itseänsä useinkin. Herttua vartosi keskiyöhön asti, kääntelevien kyljeltä toiselle patjallaan kuten pyhä Laurentius halstarillaan. Vihdoin hän vaipui uneen.

Päivän sarastaessa hän heräsi. Hän oli nähnyt haaveellisia unia. Hänelle oli muka kasvanut siivet; silloin halusi hän luonnollisesti koetella niitä, ja aluksi ne kannattavatkin varsin hyvin. Mutta hänen päästyänsä korkeammalle petti äkkiä tämä harvinainen tuki, siivet taittuivat ja hän oli syöksyvinään pohjattomaan syvyyteen, havahtuen otsa hiessä ja yhtä uupuneena kuin olisi tosiaankin tehnyt lentonsa. Jälleen nukahtaessaan harhaantui hän taaskin haavenäkyjen sokkeloon; ne olivat toinen toistansa järjettömämpiä. Tuskin olivat hänen silmänsä nimittäin ummistuneet, kun ajatukset yhteen ainoaan kohteeseen — karkaamiseen — suuntautuneina alkoivat uudestaan työskennellä siitä aiheesta. Nyt se tapahtui toisella tapaa; keksittiin maanalainen käytävä, joka johtaisi hänet ulos Vincennesistä. Hän astui tähän käytävään; Grimaud kulki lyhty kädessä edessä. Mutta vähitellen soukkeni käytävä. Herttua pitkitti kuitenkin kulkuansa; lopulta kävi tie niin kaidaksi, että pakolainen turhaan yritti tunkeutua

edemmäksi. Seinät vetäysivät yhä tiukemmin kokoon ja puristivat hänet väliinsä. Hän ponnisti kaikkensa päästäkseen eteenpäin, mutta se oli hänelle mahdotonta, ja kuitenkin näki hän kaukana edellä Grimaudin lyhtyineen yhä pitkittävän samoamistansa. Hän tahtoi nyt huutaa tätä avukseen, jotta suoriutuisi ahtaasta solasta, joka oli hänet tukehduuttamaisillaan; mutta hänen oli mahdoton saada äännetyksi ainoatakaan sanaa. Sitten kuuli hän takaapäin juoksevia askelia; nämä lähenivät lähenemistään; hän oli tullut ilmi, hänellä ei ollut enää mitään pelastuksen toivoa. Ahdas käytävä tuntui olevan salaisessa liitossa vihollisten kanssa, ja hän likistyi sitä kovemmin, mitä tuskallisemmaksi hänelle kävi pakenemisen hätä. Viimein hän kuuli La Raméen äänen, näki hänet. La Ramée ojensi kätensä ja laski sen hänen olalleen, remahtaen pilkkanauruun. Hänet otettiin uudestaan kiinni ja vietiin siihen matalaan holvihuoneeseen, jossa marski Ornano, Puylaurens ja hänen enonsa olivat kuolleet; heidän kolme hautaansa kohosivat täällä permannon yläpuolelle, ja neljäs kuoppa oli avoinna, odottaen ruumista.

Jälleen herättyään tekikin herttua yhtä suuria ponnistuksia pysyäkseen valveilla kuin aikaisemmin päästäkseen uneen. Huoneeseen tullessaan näki La Ramée hänet niin valjuna ja voipuneena, että hän kysyi oliko herttua sairas.

"Tosiaankin", virkkoi vartiosotureista muuan, joka oli maannut huoneessa eikä ollut kosteuden tuottamalta hammastaudilta saanut unta, "monseigneurilla on ollut hyvin levoton yö, ja moniaan kerran on hän unessaan huutanut apua."

"Mikä monseigneuria siis vaivaakaan?" kysyi La Ramée.

"Ah, te älytön, te kaikella tyhmällä lörpötyksellänne karkaamisesta eilen panitte pääni pyörälle", vastasi herttua, "ja saitte siten aikaan, että unissani karkasin ja siinä touhussa taitoin niskani."

La Ramée puhkesi nauramaan.

"Näettehän, monseigneur", hän sanoi, "että se oli varoitus taivaasta. Toivonkin, että monseigneur ei koskaan antaudu sellaisiin varomattomuuksiin muutoin kuin unessa."

"Olette oikeassa, hyvä La Ramée", myönsi herttua kuivatessaan hikihelmiä, joita hänen vielä valveillakin ollessaan kihoili otsalle; "tästälähtein tahdon ajatella ainoastaan syömistä ja juomista."

"Hiljaa!" sanoi La Ramée.

Jollakin tekosyylä lähetti hän nyt vartiosoturit perätysten pois.

"No?" kysyi herttua heidän jäätyänsä kahden kesken.

"No niin", ilmoitti La Ramée, "illallisenne on tilattu."

"Vai niin", vastasi prinssi; "ja mitä kaikkea saankaan? Antakaa kuulua, hyvä hovimestarini."

"Monseigneur lupasi jättää sen kaiken minun huolekseni."

"Mutta piirakka siihen kai ainakin kuuluu?"

"Kyllä vain, — iso kuin torni."

"Ukko Marteaun seuraajan leipoma?"

"Häneltä tilattu."

"Ja te huomautitte, että se tulee minulle?"

"Sen sanoin hänelle."

"Mitä hän vastasi?"

"Vakuutti tekevänsä parhaansa teidän korkeutenne tyydyttämiseksi."

"Sepä hyvä!" virkkoi hän käsiään hykertäen.

"Hitto, monseigneur", tokaisi La Ramée, "johan teistä tuleekin herkuttelija! En ole näinä viitenä vuonna nähnyt teitä niin hyvällä tuulella kuin tänä hetkenä."

Herttua huomasi, että hän ei ollut kylliksi hillinnyt itseään; mutta samassa saapui Grimaud ikäänkuin hän olisi kuunnellut ovella ja havainnut välttämättömäksi johtaa La Raméen ajatukset toisaanne. Merkillä ilmaisi hän jälkimmäiselle, että hänellä oli tälle jotakin puhuttavaa.

La Ramée lähestyi kuuntelemaan Grimaudin supatusta.

Sillävälän tointui herttua.

"Olenhan jo kieltänyt tuota miestä", hän ärähti, "tunkeutumasta tänne minun luvattani."

"Monseigneur", puolusti La Ramée, "teidän tulee antaa hänelle anteeksi, sillä minä kutsuin hänet tänne."

"Mutta minkätähden sen teitte, kun tiedätte, että minä en häntä siedä?"

"Monseigneur muistaa sopimuksemme", huomautti La Ramée, "että hän tarjoilee herkullisella illallisellamme. Onko monseigneur unohtanut illallisen?"

"En, mutta Grimaudin minä unohdin."

"Monseigneur tietää, että illallinen ei käy laatuun hänettä."

"No niin, tehkää mielenne mukaan?"

"Lähestyhän, hyvä mies", käski La Ramée, "ja kuuntele, mitä sinulle sanon."

Grimaud läheni peräti yrmeän näköisenä.

La Ramée pitkitti:

"Monseigneur kunnioittaa minua kutsumalla minut huomiseksi illaksi kahden kesken."

Grimaud teki merkin, joka ilmaisi, että hän ei käsittänyt, mitä se asia häneen kuului.

"Kyllä vain", jatkoi La Ramée, "asia koskee tosiaan sinuakin, sillä sinä saat kunnian palvella pöydässä, puhumattakaan siitä edusta, että olimmepa miten nälkäisiä ja janoisia hyvänsä, jää toki jotakin tähteiksi kulhoihin ja pulloihin; ja sen saat sinä pitää hyvänäsi."

Grimaud kumarsi kiitokseksi.

"Ja nyt, monseigneur", sanoi La Ramée, "on minun pyydettävä teidän korkeudeltanne anteeksi poistumistani, mutta herra de Chavigny näkyy matkustavan jonnekin muutamiksi päiviksi ja on ilmoittanut minulle, että hänellä on sitä ennen joitakuuta käskyjä annettavana."

Herttua yritti vaihtaa katsetta Grimaudin kanssa, mutta tämän silmä oli ilmeeton.

"Menkäähän siis", virkkoi herttua La Raméele, "ja tulkaa takaisin niinpian kuin mahdollista."

"Tahtooko monseigneur siis saada hyvitystä eilisestä pallonlyönnistä?"

Grimaud nyökkäsi huomaamattomasti.

"Kyllä tekee mieleni", vastasi herttua; "mutta pitääkää varanne hyvä La Ramée, päivät seuraavat toisiansa aina erilaisina, joten olenkin tänään vuorostani varma voitosta."

La Ramée lähti. Grimaud seurasi häntä katseellaan, hievahtamatta paikaltaan; mutta nähdessään oven sulkeutuneen sieppasi hän nopeasti taskustaan lyijykynän ja paperilapun.

"Kirjoittakaa, monseigneur", pyysi hän.

"Mitä minun pitää kirjoittaa?"

Grimaud kohotti sormensa ja saneli:

"Kaikki on valmista huomisillaksi; olkaa vartiopaikallanne kello seitsemästä yhdeksään, pitääkää kaksi ratsuhevosta varalla, me laskeudumme lehterin ensimmäisestä ikkunasta."

"Edelleen?" tiedusti herttua.

"Edelleenkö, monseigneur?" kertasi Grimaud kummastuen. "Edelleen allekirjoituksenne!"

"Siinäkö kaikki?"

"Mitäs muutakaan, monseigneur?" tuumi Grimaud, joka piti ytimekkydestä.

Herttua kirjoitti nimensä.

"Onko monseigneur hukannut pallon?" kysyi Grimaud.

"Minkä pallon?"

"Missä kirje oli."

"En, minä ajattelin, että siitä voisi olla meille vielä hyötyä. Tässä se on."

Ja herttua otti pallon pääanalusensa alta, näyttäen sitä apurilleen. Grimaud myhäili niin herttaisesti kuin suinkin osasi.

"No, mitä vielä?" kysyi herttua.

"Monseigneur", selitti Grimaud, "minä neulon paperin palloon, ja pelatessanne te lyötte pallon kaivantoon."

"Mutta kenties se joutuu hukkaan?"

"Ei hätää, monseigneur; kyllä siellä on ottajia."

"Puutarhuri?" kysyi herttua.

Grimaud teki myöntävän eleen.

"Sama kuin eilen?"

Grimaud uudisti merkkinsä.

"Kreivi de Rochefort siis?"

Grimaud nyökkäsi kolmasti.

"Mutta kuulehan", pyysi herttua, "selitä minulle toki joitakuuta piirteitä siitä tavasta, millä pakenemme."

"Se on minulta kiellettyä", vastasi Grimaud, "ennen kuin toimeenpanon hetki tulee."

"Keitä ne ovat, jotka silloin odottavat minua vallikaivannon toisella puolella?"

"En tiedä, monseigneur."

"Mutta sano minulle ainakin, mitä se mainio piirakka sisältää, jollet tahdo tehdä minua hulluksi."

"Monseigneur", vastasi Grimaud, "siihen pannaan kaksi tikaria, solmuköysi ja hätäpäärynä." [16]

"Hyvä, minä ymmärrän."

"Ja monseigneur näkee, että se pätee koko maailmaa vastaan."

"Me otamme osallemme tikarit ja köyden", sanoi herttua.

"Ja päärynän syötämme La Raméelle", lisäsi Grimaud.

"Hyvä Grimaud", kiitti herttua, "sinä et puhu usein, mutta kun puhut, ovat sanasi kultaisia, se on tunnustettava."

KAHDESKOLMATTI LUKU

Muuan Marie Michonin seikkailu

Samaan aikaan, kun näitä pakosuunnitelmia pohdittiin Beaufortin herttuan ja Grimaudin kesken, saapui Pariisiin Saint-Marcelin etukaupungin kautta kaksi ratsumiestä, joita muutaman askeleen päässä saattoi lakeija. Nämä kaksi miestä olivat kreivi de la Fère ja varakreivi de Bragelonne.

Ensi kertaa oli nuorukainen tulossa Pariisiin, ja Atos ei toiminut suosiollisesti vanhaa ystäväänsä pääkaupunkia kohtaan, kun hän osoitti Raoulille siitä ensin tämän puolen. Tourainen kehnoinkin kylä

oli totisesti mieluisampaa katseltavaa kuin Pariisi Bloisin puoliselta sivulta nähtynä. Ja meidän täytyykin ylistellyn kaupungin häpeäksi mainita, että se nuorukaiseen teki hyvin keskinkertaisen vaikutuksen.

Atoksella oli yhä huoleton ja tyyni sävynsä.

Heidän tultuaan Saint-Médardiin poikkesi Atos, joka oli kumppaninsa oppaana tässä laajassa sokkelossa, ensin Rue des Postesille, sitten Rue de l'Estrapadelle, Rue des Foséss-Saint-Michelille ja Vaugirard-kadulle. Tultuaan Férou-kadun kohdalle ratsastivat he sitä myöten. Lähes puolitiehen katua päästyään katsoi Atos hymyillen ylös ja virkkoi, näyttäen nuorelle miehelle erästä porvarillisen näköistä rakennusta:

"Kas tuossa, Raoul, on talo, jossa minä olen viettänyt elämäni seitsemän mieluisinta ja samalla katkerinta vuotta."

Nuorukainen hymyili nyt vuorostaan ja tervehti taloa. Raoulin rakkaus suojelijaansa kohtaan ilmeni kaikissa mahdollisissa tilaisuuksissa.

Olemme jo maininneet, että Raoul ei ollut Atokselle ainoastaan keskipisteenä, jonka ympäri hänen koko elämänsä pyöri, vaan myöskin vanhoja soturimuistoja lukuunottamatta hänen ainoana hellittävänsä, ja on helppo käsittää, kuinka hellästi ja hartaasti Atoksen sydän nyt kykeni rakastamaan.

Molemmat matkustavaiset pysähtyivät Vieux-Colombierkadulla "Vihreän Ketun" kyltin kohdalle. Atos tunsu tämän ravintolan ennestään; hyvinkin sata kertaa oli hän ollut siellä ystäviensä kanssa. Mutta kahdenkymmenen vuoden aikana oli majatalossa tapahtunut paljon muutoksia, omistajaakin se oli vaihtanut.

Ratsumiehet jättivät hevosensa palvelusväelle, ja kun elukat olivat jaloa rotua, käskettiin niitä hoitaa mitä huolellisimmin, antamalla niille muuta kuin olkia ja kuroja sekä huuhdellen niiden hävästä ja koipia haalealla viinillä. He olivat päivän mittaan ratsastaneet kahdenkymmenen lieuen taipaleen. Sitten kun he olivat, kuten oikeitten hevosmiesten tulee, ensin pitäneet huolta hevosistaan, pysyivät he kaksi huonetta itselleen.

"Sinun tulee järjestää asusi, Raoul", sanoi Atos; "minä esittelen sinut eräälle."

"Tänään, monsieur?" kysyi nuorukainen.

"Puolen tunnin kuluttua."

Nuorukainen kumarsi.

Vähemmän väsymättömänä kuin Atos, joka tuntui olevan rautaa, olisi hän kenties mieluummin ottanut kylvyn Seine-virrassa, josta hän oli kuullut paljon puhuttavan ja jonka hän arveli huomaavansa Loirea mitättömämmäksi, ja sitten laskeutunut levolle. Mutta kreivi de la Fère oli puhunut, ja hän totteli sokeasti.

"Siistiydykin muuten huolellisesti, Raoul", kehoitti Atos; "tahdon, että sinut havaitaan kauniiksi."

"Toivoakseni ei ole kysymys naimisesta, monsieur", virkkoi nuori mies hymyillen. "Te tiedätte suhteeni Louiseen."

Atos hymyili vuorostaan.

"Ei, ole huoletta", hän vastasi, "vaikka aionkin esitellä sinut naiselle."

"Naiselle?" toisti Raoul.

"Niin, ja haluanpa vielä, että rakastaisit häntä."

Nuorukainen katseli kreiviä hieman rauhattomasti, mutta kun Atos hymyili, tyyntyi hän pian.

"Kuinka vanha hän on?" kysyi varakreivi de Bragelonne.

"Hyvä Raoul, sanonpa sinulle kertakaikkiaan", huomautti Atos, "että sellaista ei koskaan kysytä. Milloin voit lukea naisen iän hänen kasvoistaan, on turha kysyä sitä; jollet voi, on se epähienoa."

"Ja onko hän kaunis?"

"Kuusitoista vuotta sitten ei häntä pidetty ainoastaan kauneimpana ranskattarena, vaan viehkeimpänäkin."

Tämä vastaus tyydytti varakreiviä täydellisesti. Atoksella ei voinut olla mitään naittamishanketta hänen ja naisen suhteen, jota oli pidetty Ranskan kauneimpana ja viehkeimpänä vuotta ennen hänen syntymäänsä.

Hän vetäytyi senvuoksi huoneeseensa, ja noudattaen miellyttämishalua, joka niin hyvin soveltuu nuorisolle, ryhtyi hän täyttämään Atoksen määräystä, tekemään itsensä niin kauniiksi kuin mahdollista. Helpoksi se kävikin, kun luonto oli jo tehnyt peräti paljon hänen puolestaan.

Nuorukaisen palatessa vastaanotti hänet kreivi sillä isällisellä hymyllä, jolla hän oli entiseen aikaan tervehtinyt d'Artagnania; mutta Raoulille se nyt ilmaisi vielä hartaampaa hellyyttä.

Atos loi silmäyksen hänen jalkoihinsa, käsiinsä ja tukkaansa, noihin kolmeen hyvän syntyperän tunnukseseen. Raoulin tummat hiukset oli sievästi suoritettu jakaukselle keskeltä, kuten siihen aikaan käytettiin, ja valuiivat kiharina hänen vaaleitten kasvojensa ympärille; harmahtavasta hirvennahasta tehdyt sormikkaat, joiden väri piti yhtä hatun kanssa, hahmoittelivat hienoja ja kauniita käsiä, ja sormikkaiden ja hatun väriset saappaat puristivat jalkaa, joka näytti kuuluvan kymmenvuotiaalle lapselle.

"Kas niin", jupisi Atos; "jollei madame tunne itseänsä ylpeäksi hänestä, niin hän on kovin vaatelias."

Kello oli kolme iltapäivällä; hetki oli siis sovelias vieraskäynnille. Molemmat matkalaiset lähtivät Grenelle-kadulle, kulkivat sitten Rue des Rosiersia pitkin Saint-Dominique-kadulle ja pysähtyivät upean hotellin[17] edustalle vastapäätä Jakobiniluostaria; sen julkipuolta koristi Luyne-suvun vaakuna.

"Olemme perillä", sanoi Atos.

Hän astui hotelliin sellaisin lujin ja varmoin askelin, jotka ovenvartijalle ilmaisivat, että tulijalla on oikeus siihen. Hän nousi ylös portaita, kysyi komeaan livreijaan puetulta lakeijalta, ottiko Chevreusen herttuatar vastaan, ja pyysi tätä ilmoittamaan kreivi de la Fèren.

Hetkisen kuluttua tuli lakeija takaisin ja vastasi, että Chevreusen herttuatar ei tosin ollut saanut kunniaa tutustua herra kreivi de la Fèreen, mutta pyysi tätä kuitenkin tulemaan.

Atos seurasi lakeijaa, joka vei hänet pitkän huonerivin läpi ja viimein pysähtyi suljetun oven eteen. Oltiin salissa. Atos viittasi varakreivi de Bragelonnea jäämään tänne.

Lakeija avasi ja ilmoitti kreivi de la Fèren.

Madame de Chevreuse, josta olemme niin usein puhuneet "Kolmen muskettisoturin" kertomuksessa, saamatta tilaisuutta esittää häntä näyttämöllä, pidettiin vielä erinomaisen kauniina naisena. Vaikka hän tähän aikaan oli jo neljän- tai viidenviidettä vanha, näytti hän tuskin kahdeksan- tai yhdeksänneljättä ikäiseltä. Hänellä oli vielä kauniit vaaleat hiuksensa, suuret vilkkaat ja älykkäät silmänsä, jotka juoniminen oli niin usein avannut ja rakkaus niin usein ummistanut; hänellä oli vielä se keijukaista muistuttava vartalo, joka sai aikaan, että hän takaapäin katsellen näytti yhä nuorelta tytöltä, samalta, joka Itävallan Annan kanssa hyppäsi ojan yli Tuileriein palatsin luona, niin että Ranskan kruunu v. 1623 menetti perillisen.

Hän oli muuten yhäti sama hupakko, jonka lempiseikkailuilla oli sellainen omintakeisuuden leima, että ne ovat melkein tuottaneet loistoa hänen suvulleen.

Hän oli pienessä korukammiossa, jonka ikkunat olivat puutarhan puolella. Tämän korukammion seinät oli verhottu eräänlaisella punakukkaisella ja kultalehtisellä sinisellä damastilla sen kuosin mukaan, jonka madame de Rambouillet oli saanut muotiin, rakennuttaessaan oman hotellinsa. Madame de Chevreusen ikäinen nainen osoitti suurta keimailua, ottaessaan vastaan vieraskäyntejä sellaisessa korukammiossa ja etenkin nykyisessä asennossaan, maaten leposohvalla, pää seinään nojattuna.

Hän piteli kädessään puoliavointa kirjaa, pielus kynnäspään tukena.

Lakeijan ilmoittaessa kreivin kohottausi hän hiukan ja kurotti uteliaana päätänsä.

Atos ilmestyi esiin. Hän oli pukeutunut sinipunaiseen samettiin, joka oli koristeltu samanvärisillä nauhapunoksilla; silmukset olivat kullattua hopeaa, viitta oli kultakirjailua vailla, ja mustassa hatussa oli yksinkertainen sinipunainen töyhtö.

Jalassa oli hänellä mustat saappaat, ja kiilloitetussa hankkiluksessa riippui se uhkea säilä, jota Portos oli niin usein ihailnut Férou-kadun varrella, Atoksen milloinkaan suostumatta lainaamaan sitä hänelle. Alaskäännettynä paidankauluksena oli kalliita kudoksia, ja sellaisia myös riippui hänen saappaittensa reunan yli.

Henkilö, joka oli vastikään ilmoitettu madame de Chevreuselle tuiki tuntemattomalla nimellä, esiintyi niin ylvään ryhdikkäänä, että herttuatar heti nousi puolittain ja armollisesti antoi hänelle merkin istuutua viereensä.

Atos kumarsi ja totteli. Lakeija aikoi poistua, mutta Atos viittasi häntä pysähtymään.

"Madame", hän sanoi herttuattarelle, "olen rohjennut saapua hotelliinne tuntemattomana; tämä rohkeus on onnistunut, koska olette suvainnut ottaa minut vastaan. Nyt rohkenen pyytää teiltä puolen tunnin puhelua."

"Minä myönnän sen teille, monsieur", vastasi madame de Chevreuse mitä leppoisisimmin hymyillen.

"Mutta siinä ei ole vielä kaikki, madame. Voi, tiedän olevani kovin vaatelas. Sen keskustelun, jota pyydän, tulee tapahtua kahden kesken, ja mitä hartaimmin haluan, että sitä ei keskeytetäisi."

"En ole kotona kellekään", huomautti herttuatar lakeijalle. "Mene!"

Lakeija poistui.

Syntyi tovin äänettömyys; nämä kaksi henkilöä, jotka heti ensi katseella olivat havainneet toisensa ylhäiseen sukuun kuuluviksi, silmäilivät toisiansa sillävälän ilman vähäisintäkään hämiä.

Chevreusin herttuatar keskeytti ensimmäisenä äänettömyyden.

"No niin, monsieur", hän sanoi hymyillen, "ettekö näe, että odotan kärsimättömästi?"

"Ja minä, madame", vastasi Atos, "katselen teitä ihailen."

"Monsieur", jatkoi madame de Chevreuse, "suokaa anteeksi, että kaipaen saada tietää, kenen kanssa puhun. Te olette hovimies, se on epäilemätöntä, ja kuitenkin en ole koskaan nähnyt teitä hovissa. Tuletteko kenties Bastiljista?"

"En, madame", vastasi Atos hymyillen, "mutta olen kenties tiellä, joka vie sinne."

"Niinkö! Siinä tapauksessa sanokaa minulle heti, kuka olette, ja menkää matkaanne", virkahti herttuatar hilpeään tapaansa, joka oli hänellä peräti viehättävä, "sillä minä olen jo kyllin huonoissa kirjoissa, tarvitakseni lisää epäsuosiota."

"Kukako olen, madame? Teille on sanottu nimeni: kreivi de la Fère. Tätä nimeä ette kaikei ole koskaan kuullut mainittavan. Minulla oli ennen toinenkin, jonka kenties tunsitte, mutta olette luultavasti unohtanut."

"Sanokaa se kuitenkin, monsieur."

"Entiseen aikaan", jatkoi kreivi de la Fère, "oli nimenäni Atos."

Madame de Chevreusen silmät suurenivat. Kuten kreivi oli sanonut, näytti ilmeiseltä, että tämä nimi ei ollut tyyten häipynyt hänen muististaan, vaikka se kenties oli sekaantunut muihin nimiin.

"Atos?" toisti hän, "malttakaahan..."

Hän laski molemmat kätensä otsalleen ikäänkuin pakottaakseen sen sisäpuolella risteileviä monia erilaisia ajatuksia hetkiseksi pysähtymään, jotta hän voisi selkeästi katsella niiden loistavaa ja kirjavaa liutaa.

"Tahdotteko, että autan teitä, madame?" kysyi Atos hymyillen.

"Mielelläni", vastasi herttuatar jo väsyneenä hapuiluun; "tekisitte minulle silloin palveluksen."

"Tuo Atos oli likeisessä ystävyysuhteessa kolmeen nuoreen muskettisoturiin, jotka olivat nimeltään d'Artagnan, Portos ja..."

Atos pysähtyi.

"Ja Aramis", täydensi herttuatar vilkkaasti.

"Aramis, niin juuri", pitkitti Atos; "ette ole siis kokonaan unohtanut sitä nimeä?"

"En", vastasi herttuatar, "en; Aramis-parka! Hän oli miellyttävä aatelismies, hieno, tarkkatuntoinen ja sievien säikeiden sepittelijä; hän taisi joutua huonoille teille."

"Mitä huonoimmille: hänestä tuli abbé."

"Voi, sepä vahinko!" sanoi madame de Chevreuse huolettomasti leikkien viuhkallaan. "Toden totta, monsieur, minä kiitän teitä."

"Mistä madame?"

"Tuon muiston herättämisestä, joka on nuoruuteni päivien mieluisimpia."

"Sallitteko minun herättää toisenkin?" kysyi Atos.

"Onko sillä mitään yhteyttä edellisen kanssa?"

"On ja ei."

"Totta tosiaan", myöntyi madame de Chevreuse, "sanokaahan toki; teidänlaisenne miehen seurassa uskallan kaikkea."

Atos kumarsi.

"Aramiilla", hän jatkoi, "oli suhde erääseen nuoreen Toursin ompelijattareen."

"Nuoreen Toursin ompelijattareen?" toisti, madame de Chevreuse.

"Niin, ompelijatar oli Aramiin serkku ja nimeltään Marie Michon."

"Kas, minä tunnenkin hänet!" huudahti madame de Chevreuse; "hänelle Aramis kirjoitti La Rochellen piirityksen aikana, ilmoittaakseen hänelle Buckingham-parkaa vastaan suunnitellusta murhayrityksestä."

"Aivan", vahvisti Atos; "sallitteko minun puhua siitä ompelijattaresta?"

Madame de Chevreuse silmäili Atosta.

"Kyllä", hän vastasi, "kunhan ette puhu hänestä liian pahaa."

"Silloin olisin kiittämätön", sanoi Atos, "ja kiittämättömyyttä minä en pidä virheenä tai rikoksena, vaan paheena, mikä on raskauttavampaa."

"Tekö kiittämätön Marie Michonia kohtaan, monsieur?" kummeksui madame de Chevreuse, yrittäen lukea Atoksen silmistä. "Miten voisitte siihen vikaan joutua? Ettehän ole koskaan tuntenut häntä henkilökohtaisesti?"

"Kah, kuka tietää, madame?" sanoi Atos; "vanha sananlasku väittää, että ainoastaan vuoret eivät voi tavata toisiaan, ja vanhoissa sananlaskuissa on toisinaan paljon perää."

"Jatkakaa, monsieur, jatkakaa", pyysi madame de Chevreuse vilkkaasti, "sillä te ette voi kuvitellakaan, kuinka suuresti tämä keskustelu herättää mielenkiintoani."

"Te rohkaisette minua", vastasi Atos; "tahdon siis pitkittää. Tuolla Aramiin serkulla, tuolla Marie Michonilla, ompelijattarella, oli alhaisesta säädystä huolimatta mitä ylhäisimpiä tuttavuuksia; hänen ystäviinsä kuului hovin loistavimpia naisia, ja häntä sanoi sisarekseen kuningatar, vaikka hän itävaltalaisprinsessana ja espanjattarena on kaksin verroin korskea."

"Voi", huoasti madame de Chevreuse keveästi kohauttaen silmäkulmiaan, kuten hänellä oli tapana, "siitä saakka ovat asiat suuresti muuttuneet!"

"Ja kuningatar oli oikeassa", jatkoi Atos, "sillä ompelijatar oli häneen sydämestään kiintynyt, siinä määrin, että hän toimi välittäjänä hallitsijattaren ja tämän veljen — Espanjan kuninkaan — kesken."

"Mitä nykyään katsotaan hänelle suureksi rikokseksi", huomautti herttuatar.

"Niin kiintynyt", pitkitti Atos, "että kardinaali — todellinen kardinaali, se toinen — eräänä päivänä päätti vangituttaa Marie Michon-poloisen ja lähettää hänet Lochesin linnaan. Onneksi ei hanketta voitu ajaa niin salassa, ettei se olisi tullut tunnetuksi; tapaus oli otettu ennakolta lukuun: jos Marie Michonia uhkasi vaara, lähettäisi kuningatar hänelle vihreään samettiin sidotun rukouskirjan."

"Aivan oikein, monsieur! Te olette saanut tarkkoja tietoja."

"Eräänä aamuna saapui vihreä kirja, sen toi hänelle Marcillacin ruhtinas. Ei ollut aikaa menetettävänä. Onneksi soveltui Marie Michonille ja hänen Kitty-nimiselle kamarineidolleen erittäin hyvin miehinen asu. Ruhtinas hankki Marie Michonille herrasmiehen puvun, ja Kitty sai lakeijan livrejan. Kahden kelpo ratsun selässä jättivät pakolaiset pikaisesti Toursin, suuntasivat kulkunsa

Espanjan rajaa kohti, vapisivat vähäisimmästäkin melusta, ratsastivat ainoastaan sivuteitä, kun eivät uskaltaneet käyttää valtamaantietä, ja turvausivat vieraanvaraisuuteen, kun eivät tavanneet ravintolaa."

"Niin, tosiaan, juuri niin oli asian laita!" huudahti herttuatar lyöden kätensä yhteen. "Olisi totisesti ihmeellistä..."

Hän pidättyi.

"Jos minä seuraisin molempia pakolaisia heidän matkansa päähän asti?" tokaisi Atos. "Ei, madame, siinä määrin en tahdo tuhlata aikaanne; me saatamme heitä ainoastaan pieneen limousinilaiseen kylään, joka sijaitsee Tullen ja Angoulêmen välillä, pieneen kylään nimeltä Roche-l'Abeille."

Madame de Chevreuse huudahti kummastuksesta ja katseli Atosta niin hämmästelevin ilmein, että vanhan muskettisoturin täytyi hymyillä.

"Odottakaahan, madame", jatkoi Atos, "sillä minulla on vielä merkillisempää kerrottavaa teille kuin olen jo virkkanut."

"Monsieur", sanoi madame de Chevreuse, "ehdottomasti olette taikuri; olen valmistautunut kaikkeen, mutta jatkakaahan toki."

"Tällä kertaa oli heillä ollut pitkälinen ja vaivaloinen päivämatka; oli hyvin kylmä, yhdestoista lokakuuta. Kylässä ei ollut majataloa eikä linnaa; maalaistalot olivat köyhiä ja epäsiistejä. Marie Michon oli hyvin ylimyksellinen nainen; kuningatar-siskonsa tavoin oli hän tottunut hajuvesiin ja hienoihin liinavaatteisiin. Hän päätti senvuoksi pyytää yösijaa pappilasta."

Atos pysähtyi.

"Jatkakaa", pyysi herttuatar, "olenhan sanonut teille valmistuneeni kaikkeen."

"Matkalaiset koputtivat ovelle. Oli myöhä; pappi, joka oli jo käynyt levolle, huusi heitä astumaan sisälle. He tekivät niin, sillä ovi oli lukitsematon, — maalaiskylissä vallitsee luottamus ihmisten rehellisyyteen. Lamppu paloi huoneessa, jossa pappi makasi. Marie Michon, joka esiintyi mitä sievimpänä herrasmiehenä, työnsi oven auki, pisti sisälle päänsä ja pyysi vieraanvaraisuutta.

"Mielelläni, nuori herra", vastasi pappi, 'jos tahdotte tyytyä illalliseni jäännökseen ja puoleen huonettani'.

"Matkustavaiset neuvottelivat hetkisen. Pappi kuuli heidän purskahtavan nauruun; sitten sanoi herrasmies eli oikeammin vallasnainen: 'Kiitos, herra pastori, se sopii'.

"No, istuutukaa siis pöytään, mutta olkaa niin hiljaisina kuin mahdollista", vastasi pappi, 'sillä minäkin olen matkustanut koko päivän enkä olisi pahoillani, jos saisin nukkua yöni'."

Madame de Chevreuse joutui silminnähävästi yllätyksestä hämmästykseen, hämmästyksestä tyrmistykseen. Hänen katsellessaan Atosta saivat hänen kasvonsa ilmeen, jota on mahdoton kuvata; selvästikin olisi hän tahtonut virkkaa jotakin, mutta vaikenä kuitenkin siinä pelossa, että menettäisi kertojan sanoista ainoankaan.

"Edelleen?" hän virkahti.

"Edelleen?" toisti Atos. "Niin, nyt tuleekin vaikein."

"Sanokaa kuitenkin. Minulle voi kertoa kaikki. Eihän se muuten koskekaan minua, vaan ainoastaan mademoiselle Marie Michonia."

"Se on totta", vastasi Atos. "No niin, Marie Michon illasti saattolaisensa kanssa ja astui saamansa luvan mukaan sitten huoneeseen, jossa hänen isäntänsä makasi, Kittyn heittäytyessä lepotuoliin eteishuoneessa, siinä nimittäin, missä he olivat aterioineet."

"Totisesti, monsieur", virkkoi madame de Chevreuse, "jollotte ole itse paholainen, niin en ymmärrä, kuinka voitte tietää kaikkia noita seikkoja."

"Tämä Marie Michon oli viehättävä nainen", jatkoi Atos, "tuollainen iloinen olento, joilla mitä kummallisimmat aatokset alituisen liehuvat mielessä, tuollainen tenhotar, joita maailmaan tulee syöskemään meitä kaikkia lankeemukseen. Ajatellessaan, että hänen isäntänsä oli pappi, sai keimailijatar sen päähänpiston, että hänelle vanhoina päivinään jäisi hauskaksi muistoksi kaikkien jo saatujen hauskein muistojen joukkoon abbénkin vietteleminen."

"Kreivi", sanoi herttuatar, "te peloitatte minua, kautta kunniani!"

"Voi!" jatkoi Atos; "abbé-parka ei ollut mikään pyhä Ambrosius, ja sanon vielä kerran, että Marie Michon oli viehkeä olento."

"Monsieur", huudahti herttuatar tarttuen Atoksen molempiin käsiin, "sanokaa minulle heti, kuinka voitte tietää kaiken tuon; muutoin lähetän hakemaan munkkia augustinilaisluostarista ja manautan teidät pahana henkenä."

Atos naurahti.

"Mikään ei ole helpompaa, madame. Muuan herrasmies, joka oli itse saanut suoritettavakseen tärkeän tehtävän, vetosi tuntia aikaisemmin pappilan vieraanvaraisuuteen, ja samassa kutsuttiin pappi erään kuolevan luo, joten hän poistui talostaan ja kylästäkin koko yöksi. Hengenherra luotti rajattomasti vieraaseensa, joka muuten oli aatelismies, luovuttaen hänelle talonsa, ateriansa ja huoneensa. Kelpo abbén vieraalta siis, eikä abbélta itseltään, oli Marie Michon pyytännyt yösijaa."

"Ja tuo herrasmies, tuo vieras, ritari, joka oli tullut hänen edellään...?"

"Olin minä, kreivi de la Fère", ilmoitti Atos nousten seisaalle ja kunnioittavasti kumartaen Chevreusen herttuattarelle.

Herttuatar hämmästyí ja puhkesi sitten äkkiä nauramaan.

"Onpa tuo tosiaan peräti hullunkurista", hän sanoi, "ja Marie Michonin hupakko tapasi parempaa kuin toivoikaan. Istuutukaa, hyvä kreivi, ja lopettakaa kertomuksenne."

"Minun on enää vain syytettävä itseäni, madame. Olen jo sanonut, että matkustin kiireellisellä asialla; päivän sarastaessa menin hiljaa ulos huoneesta ja jätin viehkeän seuralaiseni suloiseen uinailuun. Eteishuoneessa nukkui hänen saattolaisensa, pää nojautuneena lepotuolin selkämykseen, kaikin puolin emäntänsä arvoisena. Hänen sievät kasvopiiirteensä herättivät huomiotani; lähestyessäni tunsin pikku Kittyn, jonka Aramis-ystävämme oli toimittanut hänen palvelukseensa. Sillä tavoin sain tietää, että kaunis matkalainen oli..."

"Marie Michon", tokaisi de madame Chevreuse.

"Aivan ... Marie Michon", jatkoi Atos. "Lähdin sitten talosta, menin alas talliin, tapasin hevoseni satuloittuna ja lakejani varustautuneena; me ratsastimme pois."

"Ja te ette ole sen koommin käynyt siinä kylässä?" kysyi madame de Chevreuse vilkkaasti.

"Vuotta myöhemmin, madame."

"No niin?"

"No, minä halusin jälleen tavata kelpo pastoria. Huomasin hänen aprikoivan tapausta, jota hän ei käsittänyt. Kahdeksaa päivää aikaisemmin oli hänelle lähetetty kätkyessä pienoinen viehättävä kolmen kuukauden vanha poikanen, kultarahoilla täytetty kukkaro ja kirje, joka sisälsi ainoastaan sanat: 'Lokakuun 11 p. 1633.'"

"Sinä päivänähän tuo kummallinen seikkailu oli tapahtunut", huomautti madame de Chevreuse.

"Niin, mutta hän ei ymmärtänyt siitä mitään, paitsi että hän oli sen yön viettänyt kuolevan luona, sillä myöskin Marie Michon oli lähtenyt pappilasta ennen hänen paluutansa."

"Tietäkää, monsieur, että Marie Michon v. 1643 päästessään takaisin Ranskaan pyysi heti tietoja lapsesta, sillä maanpaossaan ei hän ollut voinut pitää sitä. Pariisiin tultuaan tahtoi hän kasvattaa pienokaisen lähellään."

"Mitä vastasi hänelle silloin abbé?" kysyi Atos vuorostaan.

"Että muuan herrasmies, jota hän ei tuntenut, oli ottanut huolehtiakseen lapsesta, mennyt takuuseen sen tulevaisuudesta ja vienyt sen mukanaan."

"Se oli totta."

"Ah, nyt ymmärrän! Se herrasmies olitte te, se oli hänen isänsä!"

"Hiljaa, älkää puhuko niin kovaa, madame! Hän on ulkopuolella."

"Hänkö täällä!" huudahti madame Chevreuse pikaisesti nousten; "hän on täällä, poikani, Marie Michonin poika! Tahdon heti nähdä hänet."

"Muistakaa, madame, että hän ei tiedä isäänsä eikä äitiänsä", keskeytti Atos.

"Te olette säilyttänyt salaisuuden, ja nyt tuotte hänet luokseni, tehdäksenne minut hyvin onnelliseksi. Oi, kiitos, kiitos, monsieur!" huudahti madame de Chevreuse, tarttuen hänen käteensä ja tahtoen nostaa sen huulilleen; "kiitos! Teillä on jalo sydän."

"Minä tuon hänet luoksenne", sanoi Atos vetäen kätensä takaisin, "jotta tekin vuorostanne voitte tehdä jotakin hänen hyväkseen, madame. Aina tähän asti olen minä valvonut hänen kasvatustaan, ja luulen luoneeni hänestä täydellisen aatelismiehen; mutta se hetki on tullut, jolloin näen pakolliseksi palata puoluemielien harhailevaan ja vaaralliseen elämään. Huomispäivästä alkaen heittäydyn epätietoiseen selkkaukseen, jossa voin menettää henkeni; silloin on hänellä ainoastaan teidät suojelijakseen tässä maailmassa, missä hänellä on oikeus kunnolliseen sijaan."

"Voi, olkaa huoletta!" huudahti herttuatar. "Valitettavasti on minulla nykyään vain vähän vaikutusvaltaa, mutta se tähde kuuluu hänelle. Mitä varallisuuteen ja arvonimeen tulee..."

"Älkää olko siitä levoton, madame; olen tehnyt hänet Bragelonnen kartanon perilliseksi, itse saatuani sen perintönä; se antaa hänelle varakreivin arvonimen ja kymmenen tuhannen livren vuosikorot."

"Kautta sieluni, monsieur", sanoi herttuatar, "te olette todellinen aatelismies! Mutta ikävöitsen näkyviini nuorta varakreiviämme. Missä hän onkaan?"

"Tuolla salissa; kutsun hänet, jos haluatte."

Atos liikahti ovea kohti. Madame de Chevreuse pysähdytti hänet.

"Onko hän kaunis?" hän kysyi.

Atos hymyili.

"Hän muistuttaa äitiänsä", hän vastasi.

Samassa hän avasi oven ja viittasi nuorukaiselle, joka heti ilmestyi kynnykselle.

Madame de Chevreuse ei voinut olla ihastuneesti huudahtamatta, kun näki herttaisen nuorukaisen, joka voitti kaikki toiveet, mitä hänen ylpeytensä olisi koskaan kyennyt kuvittelemaan.

"Tulkaa lähemmäksi, varakreivi", sanoi Atos; "Chevreusen herttuatar sallii teidän suudella kättänsä."

Nuurukainen lähestyi viehättävästi hymyillen; paljastetuin päin painui hän toisen polvensa varaan ja suuteli madame de Chevreusen kättä.

"Herra kreivi", hän virkkoi Atokseen kääntyen, "ettekö sanonutkin vain ujouttani säästelläkseen, että madame oli Chevreusen herttuatar, ja eikö hän pikemmin ole kuningatar?"

"Ei, varakreivi", vastasi madame de Chevreuse, nyt vuorostaan tarttuen hänen käteensä, antaen hänen istuutua viereensä ja tarkastaen häntä ilosta sädehtivin silmin; "ei, valitettavasti en ole kuningatar, sillä jos se olisin, niin tekisin teidän hyväksenne heti kaikki mitä ansaitsette. Mutta vaikka niin ei ole asian laita", lisäsi hän tuskin kyeten pidättymään painamasta huuliansa hänen kauniille otsalleen, "pyydän teitä kuitenkin sanomaan minulle, mille uralle haluatte."

Seisomaan jääneenä silmäili Atos heitä sanomattoman auvoisin ilmein.

"Madame", sanoi nuori mies vienolla ja silti soinnukkaalla äänellään, "minun nähdäkseni tarjoutuu aatelismiehelle vain yksi ura: soturin. Kreivi lienee vasiten kasvattanutkin minua sotilaalliseen kutsumukseen, ja hän on antanut minun toivoa, että hän esittelee minut Pariisissa jollekulle, joka kenties voisi suositella minua hänen korkeudelleen prinssille."

"Niin, minä ymmärrän, että teidänlaisenne nuori sotilas tahtoisi mielellään palvella tuollaisen kenraalin alaisena; mutta malttakaahan ... itse en ole hyvissä väleissä hänen kanssaan sen johdosta, että anoppini, madame de Montbazon, on joutunut epäsopuun madame de Longuevillen kanssa; mutta Marcillacin ruhtinaan välityksellä ... tosiaan, kreivi, sitä tietä se käykin päinsä. Marcillacin ruhtinas on vanha ystäväni; hän suosittelee nuorta ystäväämme madame de Longuevillelle, ja tämä antaa hänen viedäkseen suosituskirjeen veljelleen, joka rakastaa sisartaan niin hellästi, että ehdottomasti tekee heti kaikki, mitä tämä häneltä pyytää."

"No sehän käy oivallisesti", huomautti kreivi. "Rohkenisinko minäkin nyt pyytää teitä noudattamaan mitä suurinta nopeutta? Minulla on erityisiä syitä toivomukseen, että varakreivi ei huomisiltana enää ole Pariisissa."

"Tahdotteko toimittaa tietoon, herra kreivi, että te harrastatte hänen menestystään?"

"Hänen tulevaisuudelleen olisi kenties parempi, jos ei saataisi koskaan tietää, että hän on minua tuntenutkaan."

"Voi, monsieur!" huudahti nuori mies.

"Te tiedätte, Bragelonne", huomautti kreivi, "että minä en milloinkaan toimi aiheettomasti."

"Kyllä, monsieur", vastasi nuorukainen, "minä tiedän, että teitä johtaa mitä suurin viisaus, ja minä tottelen teitä, niinkuin olen tottunut tekemään."

"No niin, kreivi, luovuttakaa hänet minulle", sanoi herttuatar; "lähetän kutsun Marcillacin ruhtinaalle, joka onneksi parhaillaan oleskelee Pariisissa, ja minä en päästä häntä ennen kuin asia on päätetty."

"Hyvä on, herttuatar, kiitän tuhannesti. Minulla on itselläni useita käyntejä tehtävänä tänään, ja tullessani takaisin noin kuudeksi illalla odotan varakreiviä hotellissa."

"Mitä teette illemmalla?"

"Me pistäydymme abbé Scarronin luo, jolle minulla on kirje vietävänä ja jonka luona tapaan erään ystäväni."

"Hyvä on", virkkoi Chevreusen herttuatar, "minäkin poikkeen sinne hetkiseksi; älkää siis lähtekö hänen salongistaan, ennen kuin olette nähnyt minut."

Atos kumarsi madame de Chevreuselle ja aikoi poistua.

"No, herra kreivi", sanoi herttuatar nauraen, "noin juhllallisestiko erotaan vanhoista ystävistä?"

"Voi", jupisi Atos suudellensa hänen kättänsä, "jospa olisin ennen tiennyt, että Marie Michon oli niin viehättävä olento!..."

Ja hän lähti huoaten.

KOLMASKOLMATTI LUKU

Abbé Scarron

Rue des Tournellesin varrella oli talo, jonka tunsivat kaikki Pariisin kantotuolimiehet ja lakeijat, ja silti ei talo kuulunut kellekään ylhäiselle herralle tai rahamiehelle. Siellä ei aterioittu, ei koskaan pelattu, tuskin tanssittiinkaan.

Kuitenkin se oli kaunosielujen kohtaauspaikka; siellä kävi koko Pariisin hienosto.

Siinä talossa asui pikku Scarron.

Sukkelan abbén luona naurettiin niin sydämellisesti, siellä kerroiltiin alituisen uutisia, jotka niin nopeasti tulkittiin, seulottiin ja muovattiin joko kertomuksiksi tai epigrammeiksi, että jokainen tahtoi mielellään viettää tunnin pikku Scarronin luona, kuulla mitä hän sanoi ja muille kertoa hänen sanelmiensa. Monien teki mieli saada lausua omia lisiä, ja jos he pystyivät sukkeliin huomautuksiin, olivat he aina tervetulleita.

Pikku abbé Scarronilla oli abbén arvonimi ainoastaan syystä että hänellä oli apottikunta, vaikka hän ei suinkaan kuulunut hengelliseen säätyyn. Hän oli ennen ollut hilpeimpiä kuoripappeja Le Mansin kaupungissa, missä hänellä oli asuntonsa. Eräänä päivänä karnevaliviikolla hän tahtoi erinomaisella tavalla huvittaa sitä hyvää kaupunkia, jonka sieluna hän oli. Senvuoksi hän antoi palvelijansa voidella hänet hunajalla ja ratkoa auki untuvapatjan, jonka sisällössä hän kieritteli, joten hänestä sukeusi mitä hullunkurisin höyhenikäs olento. Tässä merkillisessä asussa alkoi hän tehdä vieraskäyntejä ystäviensä ja ystävättäriensä luona. Häntä seurattiin aluksi ällistellen, mutta piankin vihellellä; sitten yltyi

katurahvas sättimään häntä, lapset viskelivät häntä kivillä, ja lopulta oli hänen pakko turvautua pakoön, väistääkseen esineitä, joilla häntä pommitettiin. Pakolaista ajoi takaa koko yleisö; ahdistettuna ja joka taholta saarrettuna ei hänellä ollut muuta suoriutumisen keinoa kuin heittäytyä virtaan. Hän ui kuin kala, mutta vesi oli jääkylmää. Scarron oli hiestynyt, vilu puistatteli häntä, ja ehdittyään toiselle rannalle rampautui hän täydellisesti.

Kaikilla tunnetuilla keinoilla yritettiin hänelle toimittaa takaisin raajojensa käyttökykyä, mutta hän kärsi niin suuria tuskia kokeilusta, että torjui luotansa kaikki lääkärit ja vakuutti pitävänsä sairauttaan paljoo parempana. Sitten hän palasi Pariisiin, missä hänen maineensa neromiehenä oli jo saanut hyvän pohjan. Siellä hän valmistutti itselleen oman keksintönsä mukaisen kantotuolin, ja kun hän eräänä päivänä kävi tässä kantotuolissa vieraisilla Itävallan Annan luona, kysyi kuningatar hänen nerokkuudestaan ihastuneena, eikö hän halunnut itselleen mitään arvonimeä.

"Kyllä, teidän majesteettinne, on eräs arvonimi, jota minä suuresti haluaisin itselleni", vastasi Scarron.

"Mikä siis?" kysyi Itävallan Anna.

"Teidän majesteettinne potilaan arvo", vastasi abbé.

Scarron nimitettiin nyt *kuningattaren potilaaksi*, viidentoistasadan livren eläkkeellä.

Tästä hetkestä alkaen vietti Scarron, jonka ei enää tarvinnut olla huolissaan tulevaisuudesta, hauskaa elämää ja pani menemään jokainoan soun.

Eräänä päivänä antoi kuitenkin muuan kardinaalin lähetti ymmärtää, että hänen ei sopisi ottaa vastaan koadjutoria.

"Miksei?" kysyi Scarron; "eikö hän ole hyvää syntyperää?"

"Onhan toki!"

"Herttainen mies?"

"Vääjäämättömästi."

"Sukkela?"

"Valitettavasti liiaksikin sukkela."

"No niin", vastasi Scarron, "miksi siis tahdotte, että minä lakkaisin vastaanottamasta sellaista miestä?"

"Koska hän ajattelee pahoin."

"Niinkö? Ja kenestä?"

"Kardinaalista."

"Kuinka!" ihmetteli Scarron; "otathan vastaan yhäti herra Gilles Despreauxin, joka ajattelee pahaa minusta, ja te tahdotte, että minä kieltäytyisin hyväksymästä luokseni koadjutoria, syystä että hän ajattelee pahaa toisesta? Mahdotonta!"

Keskustelu pysähtyi siihen, ja vastustushalusta näki Scarron tästälähtien vielä entistään useammin luonansa herra de Gondyn.

Sen päivän aamuna, johon olemme nyt ehtineet ja joka oli tavallinen maksupäivä Scarronin eläkkeen neljännekselle, oli hän tavallisuuden mukaan lähettänyt palvelijansa eläkekassaan nostamaan neljännestänsä kuitilla; mutta miehelle oli vastattu:

"Valtiolla ei ole enää rahoja herra abbé Scarronille."

Kun palvelija toi tämän vastauksen Scarronille, oli saapuvilla Longuevillen herttua ja tarjoutui heti antamaan hänelle kaksinverroin sen eläkkeen, jonka Mazarin oli häneltä lakkauttanut; mutta ovela luuvaloinen varoi vastaanottamasta sitä lahjaa. Hän toimitti niin, että koko kaupunki jo kello neljältä iltapäivällä tiesi kardinaalin kiellon. Oli juuri torstai, abbén tavallinen vastaanottopäivä; sinne tulvittiin joukolla, ja koko kaupungissa soimattiin ministerin toimenpidettä mitä katkerimmin.

Atos tapasi Saint-Honoré-kadulla kaksi aatelismiestä, joita hän ei tuntenut; he kulkivat ratsain, kuten hänkin, lakeijan saattamina, kuten hänkin, ja samaan suuntaan kuin hän. Toinen heistä kohotti hattuansa ja sanoi hänelle:

"Ajatelkaahan, monsieur, tuo kitupiikki Mazarin on lakkauttanut Scarron-paralta eläkkeen!"

"Menee tosiaan liian pitkälle", vastasi Atos tervehtien molempia ratsumiehiä.

"Huomaan teidät kunnialliseksi mieheksi, monsieur", virkkoi sama herrasmies, joka oli äsken puhutellut Atosta; "tuo Mazarin on tosiaankin maan vitsaus."

"Voi, monsieur", vastasi Atos, "sanokaapas muuta!" Ja he erosivat monin kohteliaisuuksin.

"Sopiikin oivallisesti, että päätimme lähteä sinne tänä iltana", virkkoi Atos varakreiville; "saamme silloin lausua myötätuntomme miesparalle."

"Mutta kuka onkaan tuo Scarron, joka saa koko Pariisin kuohuksiin?" kysyi Raoul. "Joku epäsuosioon joutunut ministerikö?"

"Ka, hyväinen aika, varakreiviseni, eihän toki", vastasi Atos nauraen. "Hän on aivan yksinkertaisesti pikku aatelismies, jonka suuri nero on tullut vihoittaneeksi kardinaalia, syystä että hän on sepittänyt joitakuita säkeitä ministeriä vastaan."

"Sepittävätkö aatelismiehetkin runoja?" kysyi Raoul teeskentelemättömästi; "minä luulin sitä alentavaksi."

"Niin se onkin", vastasi Atos nauraen, "kun kirjoittaa huonoja runoja; mutta jos sepittää hyviä, niin siitä on kunniaa, kuten herra de Rotrou on tullut maineeseen. Kuitenkin", jatkoi Atos neuvovaan tapaan, "luulen yleensä, että on paras olla puuttumatta sellaisiin hommiin."

"Ja tuo herra Scarron on siis runoilija?" kysyi Raoul.

"Niin, ja nyt olet valmisteltu, varakreivi; ole huolellinen käyttäytymisessäsi, niin kauan kun viivyt hänen luonsa; puhu ainoastaan liikkein, tai vielä parempi on, jos tyydyt vain kuuntelemaan."

"Kyllä, monsieur", vastasi Raoul.

"Saat nähdä minun puhelevan paljon erään aatelisten ystäväni kanssa, abbé d'Herblayn, josta olet usein kuullut minun puhuvan."

"Kyllä muistan, monsieur."

"Lähesty meitä toisinaan, ikäänkuin haluaisit haastaa kanssamme, mutta älä puhu äläkä kuuntelekaan. Tämä pikku juoni vapauttaa meidät tungetteliijoista."

"Hyvä on, monsieur; tottellen teitä tarkoin."

Atos meni nyt tekemään kaksi vieraskäyntiä kaupungille. Kello seitsemältä he lähtivät Rue des Tournellesille. Katu oli kantotuolimiesten, hevosten ja lakeijain sulkema. Atos raivasi itselleen tietä ja astui taloon nuoren miehen saattamana. Ensimmäinen hänen näkyviinsä osunut henkilö oli Aramis, joka oli asettunut ihan lähelle tilavaa nojatuolia. Tässä liikahteli pieni, jokseenkin nuori ihmisolento kirjailtuun silkkipeitteeseen verhottuna. Hän näytti hyvin leikkisältä, mutta kalpeni tuolloin tällöin, vaikka hänen silmänsä silloinkin ilmaisivat eloisuutta, nerokkuutta ja herttaisuutta. Siinä oli abbé Scarron, aina nauravana, sukkeluuksia laskettelevana ja kohteliaana, aina kärsien taudistaan ja hosuen itseänsä pikku kepillä.

Tällaisen vierivän teltan ympärillä tunkeili joukko herrasmiehiä ja vallasnaisia. Huone oli hyvin siisti ja mukavasti kalustettu. Isojen ikkunain edessä oli uhkeat kukkakuteisesta silkistä tehdyt uutimet, joiden heleät värit olivat nyt hiukan haalistuneet; seinäverhot olivat yksinkertaiset, mutta aistikkaat. Kaksi hyvin säädyllystä ja harjaantunutta lakeijaa piti huolta tarjoilusta mitä parhaiten.

Atoksen havaitessaan tuli Aramis häntä vastaan, tarttui hänen käteensä ja esitteli hänet Scarronille, joka osoitti uutta vierastaan kohtaan yhtä suurta arvonantoa kuin suopeutta ja lausui kohteliaan sukkeluuden varakreiville. Raoul seisoi aivan ymmällä, sillä hän ei ollut odottanut näkevänsä niin suurta arvokkuutta sukkelassa ja nerokkaassa miehessä. Hän tervehti kuitenkin soreasti. Atos sai sitten kuulla kohteliaisuuksia muutamilta herrasmiehiltä, joille Aramis hänet esitteli; vähitellen kuoleutui seurueessa hänen tulonsa aiheuttama pikku liikehtiminen, ja keskustelu kävi yleiseksi.

Neljän tai viiden minuutin kuluttua, jollaikaa Raoul toipuen sai yleissilmäyksen seurueesta, avautui ovi, ja lakeija ilmoitti mademoiselle Pauletin.

Atos kosketti kädellään varakreiviä olkapäähän.

"Katsele tuota naista, Raoul", hän sanoi, "sillä hän on historiallinen henkilö; hänen luokseen oli kuningas Henrik neljäs menossa, kun hänet murhattiin."

Raoul hätkähti; joka hetki siirrettiin näiden päivien mittaan sivulle joku verho, joka salli hänen nähdä jonkun ikuistavan ilmiön. Tämä vielä nuori ja kaunis nainen, joka nyt astui huoneeseen, oli siis tuntenut Henrik IV:n ja puhellut hänen kanssaan.

Kaikki tunkeutuivat vastatulleeseen ympärille, sillä hän johteli vielä tuntuvasti seuraelämää. Hän oli pitkä, varreltaan solakka ja joustava; hänen tavattoman tuuheat kullankeltaiset hiuksensa olivat aivan Rafaelin kuosia ja samanlaisia kuin Tizianin kaikkien Magdalenain. Tuo kullankeltainen väri tai kenties myöskin se kuninkaallisuus, jolla hän oli kohonnut muiden naisten yli, oli tuottanut hänelle Leijonattaren lisänimen.

Nykyajan kauniitten naisten, jotka tavoittelevat tätä muodikasta nimitystä, tulee siis tietää, että se ei ole tullut Englannista, kuten he kenties otaksuvat, vaan heidän kauniista ja henkevästä heimottarestaan, neiti Pauletista.

Hän astui suoraan Scarronin luo keskellä sorinaa, joka nousi kaikkialta hänen saapuessaan.

"No, hyvä abbé", hän virkkoi levollisella äänellään, "te olette siis nyt köyhä? Saimme tietää sen tänään iltapäivällä madame de Rambouilletin luona. Herra de Grasse sen meille kertoi."

"Niin, mutta valtio on nyt rikas", vastasi Scarron; "tulee uhrautua isänmaan hyväksi."

"Kardinaali voi nyt ostaa viidentoistasadan livren arvosta enemmän hiusvoiteita ja hajuvesiä", huomautti muuan frondelainen, jonka Atos tuns Saint-Honoré-kadulla kohtaamaksensa aatelismieheksi.

"Mutta mitä sanoo Runotar", puuttui puheeseen Aramis hunajaisella äänellään, "Runotar, joka tarvitsee kultaista keskulaisuutta? Sillä, nähkääs:

"Si Virqilio puer aut tolerabile desit hospitium, caderent omnes a crinibus hydri."

"Kas", vastasi Scarron ojentaessaan neiti Pauletille kätensä, "jos minulla ei olekaan hydraani jäljellä, niin on minulla ainakin leijonattareni."

Kaikki Scarronin sanelmat tuntuivat tänä iltana erinomaisen onnistuneilta. Se on vainotun etuoikeutena. Herra Ménage hypähteli ihastuksesta.

Neiti Paulet meni tavalliselle paikalleen, mutta ennen kuin istuutui loi hän suuruutensa korkeudesta majesteettillisen katseen koko seurueeseen, ja hänen silmänsä kiintyivät Raouliin.

Atos hymyili.

"Sinut on huomannut mademoiselle Paulet; mene tervehtimään häntä. Esiinny sellaisena kuin olet, rehtinä maalaisjunkkarina, mutta älä huoli puhua hänelle Henrik neljännessä."

Punehtuen lähestyi varakreivi Leijonatarta ja oli pian sekautunut niiden herrasmiesten parveen, jotka ympäröivät hänen istuintansa.

Oli jo kaksi eri ryhmää, toinen saartamassa herra Ménagea ja toinen neiti Pauletin ympärillä; Scarron siirtyi toisesta toiseen, vierittäen nojatuoliansa vieraiden välitse yhtä taitavasti kuin harjaantunut luotsi ohjaa laivaa karisessa väylässä.

"Milloin puhelemme?" kysyi Atos Aramiilta.

"Tuokion kuluttua", vastasi jälkimmäinen. "Täällä ei ole vielä kylliksi väkeä; meitä voitaisiin pitää silmällä."

Samassa avautui ovi, ja lakeija ilmoitti herra koadjutorin. Tämä nimi sai kaikki kääntymään ovelle, sillä se alkoi jo käydä hyvin kuuluisaksi.

Atos teki kuten muutkin. Hänelle oli abbé de Gondy tunnettu vain nimeltä. Hän näki nyt pienen, tummapintaisen, rujovartisen ja likinäköisen olennon astuvan sisälle, kädet kömpelöinä kaikkeen muuhun paitsi pitelemään miekkaa ja pistoolia. Tulija töytäisi heti pöytää vasten, jonka hän oli vähällä kaataa. Kaikesta tästä huolimatta oli hänen kasvoissaan jotakin ylvästä ja ylpeätä.

Scarron kääntyi vastatulleeseen ja lähestyi häntä nyt nojatuolissaan; neiti Paulet tervehti kädellä paikaltaan.

"No", virkkoi koadjutori, nähtyään Scarronin vasta kun tämä oli tullut ihan likelle, "olette siis joutunut

epäsuosioon, hyvä abbé!"

Tämä oli päivän tunnuslauselmana; näitä sanoja oli illan kuluessa hoettu hyvinkin sataan kertaan, ja Scarron oli jo tekaissut sadannen sukkeluutensa samasta aiheesta; sentähden olikin hän nyt jäämäisillään vastaamattomaksi, mutta epätoivoinen ponnistus pelasti hänet.

"Herra kardinaali Mazarin on suvainnut muistaa minua", hän sanoi.

"Verratonta!" kehaisi herra Ménage.

"Mutta miten aiotte menetellä elääksenne?" pitkitti koadjutori. "Jos tulonne vähenevät, on minun pakko nimityttää teidät kanungiksi Notre-Dameen."

"Ei, ei", epäsi Scarron, "silloin toimittaisin teidät liian karsaasti katselluksi."

"Siinä tapauksessa teillä on varoja, joita me emme tunne."

"Minä lainaan kuningattarelta."

"Mutta hänen majesteettinsa ei itse omista mitään", huomautti Aramis; "häntähän sitoo yhteinen omistusoikeus."

Koadjutori kääntyi hymyilemään Aramiille, sormellaan tehden hänelle ystävällisen merkin.

"Suokaa anteeksi, hyvä abbé", hän virkkoi tälle, "te olette jäljissä ajastanne, ja minun täytyy antaa teille lahja."

"Mikä sitten?" kysyi Aramis.

"Hattunauha."

Kaikki kääntyivät nyt koadjutoriin, joka otti taskustaan omituisen näköisen silkkinauhan.

"Kah", sanoi Scarron, "sehän on *fronde* (linko)!"

"Niinpä kyllä", vastasi koadjutori; "nyt tehdään kaikki frondelaista. Mademoiselle Paulet, teille on minulla frondeviuhka. Teille, d'Herblay, tarjoan hansikkaantekijäni, joka valmistaa frondelaissormikkaita; ja teille, Scarron, suositan leipuriani, joka myöntää rajattoman luoton, — hän leipoo kerrassaan oivallisia frondeleipiä."

Aramis otti nauhan ja solmi sen hattunsa ympäri. Silloin avautui ovi, ja lakeija huusi kaikuvasti: "Rouva herttuatar de Chevreuse!"

Nimi Chevreuse sai kaikki nousemaan seisaalle. Scarron ohjasi nojatuoliansa nopeasti ovelle päin. Raoul punehtui. Atos viittasi Aramiille, joka vetäysi ikkunakomeron kätköön.

Niiden kunnioittavien kohteliaisuudenosoitusten aikana, joilla hänen tuloansa tervehdittiin, etsi herttuatar silminnähtävästi jotakuta tai jotakin. Vihdoin hän havaitsi Raoulin, ja hänen silmänsä säihkyivät; hän näki Atoksen ja kävi miettiväksi; hän näki Aramiin ikkunakomerossa ja teki viuhkansa takana huomaamattoman liikkeen kummastuksissaan.

"Sivumennen sanoen", virkkoi hän ikäänkuin häivyttääkseen ajatuksia, jotka vastoin tahtoa risteilivät hänen mielessään, "miten jaksaa Voiture-parka? Tiedättekö sitä, Scarron?"

"Mitä! Onko herra Voiture sairaana?" kysyi se herrasmies, joka oli Saint-Honoré-kadulla puhutellut Atosta; "mikä hänellä nyt taas on?"

"Hän pelasi, mutta unohti antaa lakeijansa noutaa toisia liinavaatteita, joten hän vilustuikin ja makaa nyt kuolemaisillaan", kertoi koadjutori.

"Missä sitten?"

"Voi, hyväinen aika, minun luonani! Seikka oli sellainen, että Voiture-parka oli tehnyt pyhän lupauksen olla pelaamatta. Mutta kolmea päivää pitempään ei hän voinut kestää lakkoaan; hän lähti silloin arkkipiispan talolle, jotta minä vapauttaisın hänet lupauksestaan. Kovaksi onneksi oli minulla juuri sillä hetkellä eräässä sisähuoneessa neuvoteltavaa hyvin tärkeistä asioista kelpo parlamenttineuvos Brousselin kanssa. Sillävälin näkee Voiture markiisi de Luynesin istumassa pöydän ääressä, odotellen pelikumppania. Markiisi huutaa hänet luokseen ja pyytää häntä istuutumaan pöytänsä. Voiture vastaa, että hän ei voi pelata, ennen kuin minä olen päästänyt hänet valastaan. Luynes lupaa hänelle vapautuksen minun nimessäni ja ottaa synnin vastuulle; Voiture istuutuu pöydän ääreen ja menettää nelisensataa écu'ta, hän vilustuu lähtiessään ulos ja pannaan makuulle, ollakseen

enää siitä nousematta."

"Onko hän niin pahasti sairaana, kunnan Voiture?" kysyi Aramis puolittain kätkeytyneenä ikkunaverhon taakse.

"Voi, on vainkin", vastasi herra Ménage; "hän on kovin sairaana, ja suuri mies kenties menee pois meiltä, *deseret orbem*".

"Joutavia!" tokaisi neiti Paulet katkerasti; "häinkö kuolisi! Ei, sitä hän kyllä varoo. Hän on sultaanittarien ympäröimä kuin turkkilainen. Madame de Saintot kiirehti toimittamaan hänelle lihalientä, La Renaudot lämmittää hänen hurstejansa, ja itse ystävättäremmekin, markiisitar de Rambouillet, taitaa jo lähettää hänelle kauramehua."

"Te ette pidä hänestä, hyvä Partheine", huomautti Scarron nauraen.

"Voi, teette minulle vääryyttä, rakas potilaani! Minä vihaan häntä niin vähän, että auliisti luetuttaisin messuja hänen sielunsa rauhan puolesta."

"Teitä ei suotta sanota Leijonattareksi", virkkoi madame de Chevreuse paikaltaan; "te purette kovasti."

"Te kohtelette pahoin suurta runoilijaa, nähdäkseni, madame", rohkeni Raoul virkkaa.

"Suurta runoilijaako! Kyllä kuuluu, hyvä varakreivi, että te tulette maaseudulta, kuten minulle äsken sanoitte, ja että te ette ole koskaan nähnyt häntä. Häinkö suuri runoilija! Hän täyttää tuskin viittä jalkaa mitaltaan."

"Hyvä, hyvä!" sanoi muuan pitkä, kuivakiskoinen ja tummaverinen mies, jolla oli uljaat viikset ja tavattoman iso säilä. "Oivallista, kaunis Paulet! Saattaa nyt vihdoinkin olla aika asettaa pikku Voiture oikeaan paikkaansa. Vakuutan avoimesti, että minä luulen olevani perehtynyt runouteen, ja hänen runoutensa olen aina havainnut inhoittavaksi."

"Kuka on tuo kerskuri?" kysyi Raoul Atokselta.

"Herra de Scudéry."

"'Clélien' ja 'Suuren Kyroksen' tekijä?"

"Hän on kirjoittanut ne teokset yhdessä sisarensa kanssa, joka parhaillaan puhuttelee tuota kaunista naista ihan lähellä herra Scarronia."

Raoul kääntyi katsomaan ja näki tosiaan kaksi naista, jotka olivat saapuneet vastikään. Toisella oli viehättävät, hennot ja suruiset kasvopiirteet, joita ympäröitsi kaunis tumma tukka, ja hänen silmänsä vivahtelivat samettisesti kuin mitä kauneimmat orvokit kultaisine pohjuksineen; toisella, joka näytti kaitsevan edellistä suojeluksellaan, oli ynseät, kuivakiskoiset ja kellertävät kasvot, oikean vanhan seuralaisnaisen tai ulkokultaisen teeskentelijän ulkomuoto.

Raoul päätti olla poistumatta paikalta, ennen kuin oli puhutellut samettisilmäistä nuorta kaunista tyttöä, joka jonkun omituisen ajatusoikun johdosta johti hänen mieleensä kaikesta erinäköisyydestään huolimatta hänen pikku Louise-poloisensa; tämä oli jäänyt sairaana La Vallièren linnaan, ja oli nyt tässä uudessa maailmassa hetkiseksi häipynyt hänen ajatuksistaan.

Sillävälin lähestyi Aramis koadjutoria, joka hymyillen kuiskasi hänelle muutamia sanoja. Itsehillinnästään huolimatta ei Aramis kyennyt pidättymään hätkähdyksestä.

"Naurakaa toki", sanoi hänelle herra de Retz, "meitä pidetään silmällä."

Hän jätti nyt Aramiin, puhellakseen madame de Chevreusen kanssa, jonka ympärille oli liittynyt iso piiri.

Aramis oli nauravinaan, johtaakseen harhaan muutamien uteliaitten kuulijain huomion, ja havaitessaan nyt Atoksen vuorostaan asettuneen ikkunakomeroon, missä hän oli itse seissyt tuokion, käveli hän hyvin välinpitämättömästi tämän luokse, virkettyään joitakuuta sanoja oikealle ja vasemmalle.

Heti hänen tultuaan sinne aloittivat he keskustelun, jota monet eleet säestivät.

Raoul lähestyi heitä nyt, kuten Atos oli pyytänyt.

"Herra abbé", sanoi Atos kovalla äänellä, "lausuilee minulle erästä herra Voituren rondeauta, joka minusta tuntuu verrattomalta."

Raoul seisoi hetkisen heidän lähellään, mutta sekaantui sitten madame de Chevreusea saartavaan ryhmään, jota neiti Paulet oli lähestynyt toiselta puolelta ja neiti de Scudéry toiselta.

"Mutta minä", haastoi koadjutori, "otan vapauden olla kokonaan yhtymättä herra de Scudéryn käsitykseen; olen päin vastoin sitä mieltä, että herra Voiture on runoilija, mutta pelkästään runoilija. Valtiollisia aatoksia hän on kerrassaan vailla."

"No niin?" kysyi Atos.

"Huomenna", vastasi Aramis pikaisesti.

"Mihin aikaan?"

"Kello kuusi."

"Missä?"

"Saint-Mandéssa."

"Kuka on sinulle sanonut?"

"Kreivi de Rochefort."

Joku lähestyi nyt.

"Entä viisaustieteellisiä aatoksia? Niitä juuri puuttuu Voiture-paralta. Pidän herra koadjutorin puolta: hän on yksinomaan runoilija."

"Niin, totta tosiaan, hän on runoilussaan verraton", arveli Ménage, "ja jälkimaailma, joka varmasti ihailee häntä, saattaa moittia häntä ainoastaan siitä, että hän käyttää säkeiden rakenteessa liian suurta vapautta: hän on tietämättään kuolettanut runouden."

"Kuolettanut, se on ihan oikea sana", lisäsi de Scudéry.

"Mutta kuinka mestarillisia ovatkaan hänen kirjeensä!" kiitti madame de Chevreuse.

"Niin, siinä suhteessa hän on täydellinen mestari", myönsi neiti de Scudéry.

"Se on totta", vahvisti neiti Paulet, "mutta ainoastaan silloin kun hän laskee leikkiä, sillä vakavammassa kirjesommittelussa hän on viheliäinen, ja jollei hän lausu asioita aivan kömpelösti, täytyy teidän myöntää, että hän ainakin lausuu ne hyvin huonosti."

"Mutta tunnustakaa kuitenkin, että hänen leikkisyyttänsä on aivan mahdoton, tavoitella."

"Kyllähän", sanoi de Scudéry viiksiänsä kierrellen; "minusta vain tuntuu, että hänen hullunkurisuuksiensa on hiukan väkinäistä ja hänen pilansa kovin tuttavallista. Lukekaa esimerkiksi 'Karpin kirje hauelle'."

"Sitäpaitsi", huomautti Ménage, "hän sai parhaat vaikutelmansa Hôtel de Rambouilletista: lukekaa esimerkiksi 'Zelide ja Alcidalée'."

"Minä puolestani", sanoi Aramis lähestyen piiriä ja kunnioittavasti kumartaen madame de Chevreuselle, joka vastasi hänelle herttaisella hymyllä, "minä puolestani pahoittelen, että hän on kovin vapaasti kohdellut isoisia. Hän on usein teroittanut kynänsä prinsessaa vastaan, marski d'Albretia, herra de Schombergia, niin, itse kuningatartakin vastaan."

"Kuinka — kuningatartakinko vastaan?" kysyi de Scudéry, ojentaen esiin oikean jalkansa ikäänkuin puolustusasentoon; "hitto, sitä en tiennyt! Ja miten on hän loukannut hänen majesteettiaan?"

"Eikö teille ole tunnettu hänen sepitelmänsä: 'Ma aattelin'?"

"Ei", vastasi madame de Chevreuse.

"Ei", vastasi neiti de Scudéry.

"Ei", vastasi neiti Paulet.

"Tosin luulenkin, että kuningatar on esittänyt sen aniharvoille henkilöille, mutta minulla on se varmasta lähteestä."

"Ja te muistatte sen?"

"Luulen sen jääneen mieleeni."

"Antakaahan kuulla", pyysivät kaikki.

"Ensin on minun mainittava, missä tilaisuudessa kappale lausuttiin", kertoi Aramis. "Herra Voiture ajoi kerran kuningattaren vaunuissa, kun tämä oli lähtenyt hänen kanssaan kahden kesken liikkeelle Fontainebleaun metsään. Voiture oli istuvinaan mietteissänsä, jotta kuningatar kysyisi häneltä, mitä hän ajatteli. Se laskelma ei osunutkaan harhaan.

"Mitä ajattelettekaan, herra de Voiture?" kysyi hänen majesteettinsa.

"Voiture hymyili, oli miettivinä viisi sekuntia, jotta hänen luultaisiin sepittävän tilapäisesti, ja vastasi:

"On kohtalo — ma aattelin — aiheetta ollut vainoojanne, mut viimein syystä kuitenkin loistonne saitte, kunnianne; ja sentään teille likeisempi ol' aikaan vanhaan — jatkoin heti — niin, suoraan enhän lausuis: lempi ... mut loppusointu siihen veti!"

Scudéry, Ménage ja neiti Paulet kohauttivat olkapäitänsä.

"Malttakaahan", sanoi Aramis, "säkeistöjä on kolme."

"Sanokaa pikemmin kupletteja", virkkoi neiti de Scudéry, "jolloin se korkeintaan voi saada laulelman nimen."

"Ma aattelin: teit' Amor ain' aseillaan auttaa tahtoi kovin, nyt hädettynä piilee vain, ei tähtäämään käy luokse hovin. Ja mitä kostunkaan mä siitä, ett' aattelen ma vierellänne, kun pahoin kohtelette niitä, jotk' ovat olleet ystävänne?"

"Mitä viime säkeisiin tulee", huomautti madame de Chevreuse, "niin en tiedä, soveltuvatko ne runouden sääntöihin, mutta minä pyydän saada todistaa niiden todenperäisyyden, ja jos on tarpeellista, yhtyvät minuun madame de Hautefort ja madame de Sennecey, herra de Beaufortista puhumattakaan."

"Jatkakaa vain", sanoi Scarron, "se ei enää kuulu minuun; aamusta saakka olen lakannut olemasta hänen potilaansa."

"Ja viimeinen kupletti", sanoi neiti de Scudéry, "lausukaa viimeinen kupletti."

"Se kuuluu näin", aloitti jälleen Aramis, "sen etuna on ainakin nimien maininta, niin että on mahdoton erehtyä tarkoituksessa.

"Ma aattelin, Marie: mik' ois, nyt ollessanne tällä päällä, tahtonne ratkaisu, jos vois eteemme ilmestyä täällä Buckingham elävänä yhä, ja kumpi suosionne saisi — Vincentkö väistyis, isä pyhä,[18] vai herttuako matkustaisi?"

Tämä viimeinen säkeistö herätti yleistä Voituren hävyttömyyden paheksumista.

"Mutta", virkkoi samettisilmäinen nuori tyttö puolikovaa, "minulla puolestani on siksi huono maku, että havaitsen ne oivallisiksi, nuo säkeet."

Samaa arveli myöskin Raoul, joka lähestyi Scarronia ja sanoi punastuen:

"Minä pyydän, herra Scarron, suokaa minulle kunnia saada tietää, kuka on tuo nuori nainen, jonka mielipide asettuu koko loistavaa seuruetta vastaan."

"Kas vain, nuori varakreivi", ilvehti Scarron, "luulenpa teidän mielivän ehdottaa hänelle hyökkäys- ja puolustusliittoa."

Raoul punehtui taas.

"Myönnän kyllä", hän vastasi, "että pidän noita säkeitä varsin kauniina."

"Sitä ne todella ovatkin", mukasi Scarron; "mutta hiljaa, runoilijain kesken ei sellaista sanota."

"Mutta minulla", väitti Raoul, "ei ole kunniaa olla runoilija, ja kysyn teiltä..."

"Kuka tuo nuori nainen on, aivan oikein. Hän on kaunis intiaanitar."

"Suokaa anteeksi, monsieur", pitkitti Raoul punastellen; "en tullut siitä hullua hurskaammaksi. Voi, tulenhan maaseudulta!"

"Toisin sanoen ette paljoakaan ymmärrä siitä sanatulvasta, joka täällä kumpuaa kaikista suista. Sen parempi, nuori herraseni, paljoa parempi! Älkää yrittäkökään ymmärtää sitä; te vain haaskaisitte aikaanne, — kun sitten viimein tajuaisitte sen, ei toivottavasti enää puhutakaan siihen tapaan."

"Suokaa minulle siis anteeksi, monsieur", pyyteli yhä Raoul, "ja suvaitkaa sanoa minulle, kuka on se henkilö, jota te nimitätte kauniiksi intiaanittareksi."

"Kyllä, kernaasti: hän on maailman viehättävimpiä naisia, mademoiselle Françoise d'Aubigné".[19]

"Onko hän kuuluisan Agrippan sukua, kuningas Henrik neljännen ystävän?"

"Tyttärentytär. Hän on äskettäin tullut Martiniquelta, ja senvuoksi sanon häntä kauniiksi intiaanittareksi."

Raoulin silmät suurenivat, ja hänen katseensa kohtasivat nuoren naisen silmät; tämä hymyili.

Puheltiin yhä Voituresta.

"Monsieur", virkkoi neiti d'Aubigné, kääntyen hänkin Scarroniin ikäänkuin ottaakseen osaa hänen keskusteluunsa nuoren varakreivin kanssa, "ettekö te ihmettele Voiture-paran ystäviä! Kuulkaa, kuinka he ylistellessään parjaavat häntä! Yksi ottaa häneltä terveen järjen, toinen runoilulahjan, kolmas alkuperäisyyden, neljäs leikkisyyden, viides itsenäisyyden, kuudes... Hyvä Jumala, mitä jättänevätkään he hänelle jäljelle, mestarille, joksi mademoiselle Scudéry häntä sanoi!"

Scarron alkoi nauraa, Raoul samaten. Kaunis intiaanitar, itse kummastuneena sanojensa tehosta, loi alas silmänsä ja omaksui jälleen teeskentelemättömän sävynsä.

"Kuinka älykäs nainen!" virkahti Raoul.

Atos, joka yhäti seiso iikkunakomerossa, katseli koko tätä näyttämöä halveksivasti myhäillen.

"Kutsukaa tänne kreivi de la Fère", sanoi madame de Chevreuse koadjutorille, "minulla on hänelle hiukan asiaa."

"Ja minun", esteli koadjutori, "täytyy välttää, että minun nähdään puhelevan hänen kanssaan. Pidän hänestä hyvin paljon ja ihailen häntä, sillä minä tunnen hänen entiset ritarilliset seikkailunsa, ainakin muutamia niistä; mutta minä en tahdo tervehtiä häntä ennen kuin ylihuomenna."

"Miksi juuri ylihuomenna?" kysyi madame de Chevreuse.

"Sen saatte tietää huomenillalla", vastasi koadjutori nauraen.

"Tosiaankin, hyvä Gondy", huomautti herttuatar, "te puhutte ihan kuin Ilmestyskirja. Herra d'Herblay", hän lisäsi Aramiiseen kääntyen, "tekisittekö vielä kerran minulle palveluksen tänä iltana?"

"Mielelläni, herttuatar", vastasi Aramis, "tänä iltana, huomenna, aina; käskekää!"

"No niin, kutsukaahan tänne kreivi de la Fère; tahdon puhutella häntä."

Aramis astui Atoksen luo ja tuli takaisin hänen kanssaan.

"Herra kreivi", sanoi herttuatar ojentaen Atokselle kirjeen, "tässä on se, mitä teille lupasin. Suojattinne saa hyvän vastaanoton."

"Madame", vastasi Atos, "hän on hyvin onnellinen, kun joutuu kiitollisuuden velkaan teille."

"Siinä suhteessa ei ole mitään kadehdittavaa häneen verraten, sillä minun on kiitettävä teitä hänen tuttavuudestaan", vastasi veitikkamainen herttuatar, ja hänen hymynsä muistutti Aramista ja Atosta Marie Michonista.

Niin sanoen nousi herttuatar ja käski vaununsa valmiiksi. Neiti Paulet oli jo lähtenyt, ja neiti de Scudéry juuri teki lähtöä.

"Varakreivi", virkkoi Atos Raouliin kääntyen, "seuraa Chevreusen herttuatarta, pyydä häntä sallimaan, että tarjoat hänelle käsivartesi, ja kiitä häntä sitten siitä."

Kaunis intiaanitar lähestyi hyvästelemään Scarronia.

"Lähdettekö jo?" kysyi tämä.

"Olenhan viimeisiä, kuten näette. Jos saatte mitään tietoja herra Voituresta, varsinkin hyviä, niin pyydän teitä ilmoittamaan minulle huomenna."

"Ah, nyt kelpaa hänen jo kuolla", huomautti Scarron.

"Miksi niin?" kysyi samettisilmäinen nuori tyttö.

"Niinhän toki, koska hänen muistopuheensa on pidetty."

Erittäin toisistaan leikkisinä; nuori tyttö kääntyi säälivästi katselemaan rampa-poloista, joka loi häneen rakastavia silmäyksiä.

Vähitellen harvenivat ryhmät. Scarron ei ollut huomaavinaan, että jotkut hänen vieraansa olivat puhelleet hyvin salamyhkäisesti keskenään, että useat olivat saaneet kirjeitä ja että illalla näytti olleen salainen tarkoitus, kokonaan erillään kirjallisuudesta, josta kuitenkin oli niin paljon puhuttu. Mitä se Scarroniin kuului? Nyt voitiin huoletta frondeilla hänen luonsa; kuten hän itse oli virkkanut, ei hän siitä päivästä lähtien enää ollut kuningattaren potilas.

Raoul saattoi tosiaan herttuatarta tämän vaunuihin; istuuduttuaan niihin ojensi hän nuorelle miehelle kätensä suudeltavaksi, ja silloin valtasi hänet tuollainen harkitsematon päähänpisto, joka teki hänet niin rakastettavaksi, mutta liiatenkin vaaralliseksi: hän tarttui nopeasti Raoulin päähän ja suuteli häntä otsalle.

"Varakreivi", hän sanoi, "tuottakoot toivotukseni ja tämä suudelma teille onnea!"

Sitten hän työnsi nuorukaisen luotansa ja käski ajurin kiidättää Hôtel de Luynesiin. Vaunut vierivät pois, madame de Chevreuse nyökkäsi vielä kerran vaununoven läpi nuorelle miehelle, ja Raoul nousi hämillään jälleen ylös portaita.

Atos käsitti, mitä oli tapahtunut, ja hymyili.

"Tulehan nyt, varakreivi", hän sanoi, "sinun on aika poistua. Lähdet huomenna prinssin armeijaan; pidä huolta, että saat nukkua hyvin tämän viimeisen yösi yksityishenkilönä."

"Minusta tulee siis sotilas?" ihastui nuori mies. "Voi, monsieur, kiitän teitä sydämeni pohjasta!"

"Hyvästi, hyvä herra kreivi!" toivotti abbé d'Herblay; "lähden taas luostariini."

"Hyvästi, hyvä abbé!" sanoi koadjutori; "minä saarnaan huomenna, ja täksi iltaa on minulla vielä vertaillavana parikymmentä eri tekstiä."

"Hyvästi, hyvät herrat!" lausui kreivi; "minä laskeudun nyt neljäksikolmatta tunniksi levolle, sillä olen nääntymäisilläni väsymykseen."

Nuo kolme herrasmiestä kumarsivat ja lähtivät, vaihdettuaan vielä viimeisen katseen keskenään.

Scarron vilkui heihin salonkinsa oviverhojen lomitse.

"Yksikään heistä ei aio tehdä, mitä on sanonut", jupisi hän apinamaisesti hymyillen; "mutta menkööt he rauhassa, nuo urheat aatelismiehet! Kuka tietää, eivätkö he nyt työskentele hankkiakseen minulle takaisin eläkkeeni!... He kykenevät liikuttamaan käsivarsiaan, he, ja se merkitsee paljon. Minä voin valitettavasti liikuttaa vain kieltäni, mutta yritänpä todistaa, että silläkin on puolensa. Kuules, Champenois, kello lyö nyt yksitoista; tule lykkäämään minut vuoteelleni... Tuo mademoiselle d'Aubigné on totta tosiaan viehättävä!"

Ja rampa-rukka katosi makuuhuoneeseensa, jonka ovi sulkeutui hänen jälkeensä, ja valot sammutettiin perätysten salongista Rue des Tournellesin varrelta.

NELJÄSKOLMATTI LUKU

Päivä alkoi koittaa, kun Atos nousi ylös ja antoi pukea itsensä; hänen tavallista vaaleammista kasvoistaan ja valvonnan niihin jättämistä jäljistä näkyi selvästi, että hän oli viettänyt melkein koko yön unettomana. Vastoin tämän niin voimakkaan ja päättäväisen miehen tavallista olemusta oli hänen koko esiintymisensä tänä aamuna jotakin hidasta ja epäröivää.

Se johtui siitä, että hän puuhasi Raoulin matkavarustuksissa ja yritti voittaa aikaa. Ensiksikin kiilloitti hän itse miekan, jonka otti hajuvesiltä tuoksuvasta nahkakotelosta, ja tarkasteli, luontuiko kahva hyvin käteen ja oliko terä kunnollisesti juuttunut kahvaan.

Sitten hän heitti nuorelle miehelle valitun matkarepun pohjalle pienen louisoreilla täytetyn kukkaron, huusi Olivainia — se oli kotoa tullut lakeija nimeltään — ja pani tämän sullomaan valvontansa alaisena matkareppuun kaikkia niitä kapineita, joita nuori mies tarvitsee sotaretkelle lähtiessään.

Omistettuaan tunnin ajan näille askareille hän viimein avasi oven, joka johti varakreivin huoneeseen, ja astui hyvin hiljaa sisälle.

Auringon säteet tulvivat huoneeseen suuresta ikkunasta, jonka eteen Raoul myöhään illalla kotiin tultuansa ei ollut laskenut alas kaihtimia. Hän nukkui vielä, pää soreasti nojautuneena toiseen käsivarteeseen. Pitkä tumma tukka peitti puolittain hänen kaunista otsaansa, joka oli aivan märkänä, kun pienet hikihelmet valuivat pitkin väsyneen lapsen poskia. Atos lähestyi. Hellää kaihoa ilmaisevaan asentoon kumartuneena hän silmäili pitkän tovin nuorukaista, tämän maataessa hymyhuulin ja silmät puolittain ummessa; suloisiapa piti olla hänen uniensa, keveätä hänen uinailunsa, kun suojelusenkeli äärettömässä hoidossaan osoitti häntä kohtaan niin harrasta huolenpitoa ja kiintymystä. Vähitellen antautui Atos yhä syvemmälle mieluisiin haaveisiin tätä kukoistavaa, viatonta nuoruutta katsellessaan. Hänen oma varhainen ikä kautensa kuvastui hänelle kaikkine herttaisine muistoineen, jotka pikemmin ovat hurmaavaa kukkien tuoksua kuin todellisia ajatuksia. Menneisyyden ja nykyisyyden välillä oli leveä rotko. Mutta mielikuvitus lentää enkelin siivin, salaman vauhdilla; se kiittää merten yli, joilla olemme olleet joutumaisillamme haaksirikkoon, pimeään halki, jossa unikuvamme ovat rauenneet tyhjiin, kuilujen poikki, jotka ovat nielleet auvomme. Hän muisteli, miten hänen nuoruutensa koko ensi puoliskon katkeroitti nainen, ja pelästyen ajatteli hän, kuinka valtaava vaikutus rakkaudella saattoi olla noin hienoon, mutta samalla peräti voimakkaaseen luonteeseen. Muistaessaan, mitä kaikkea hän itse oli kärsinyt, oivalsi hän, mitä kovia kokemuksia Raoullillakin saattoi olla edessään, ja hänen sydäntään hellyttävä harras sääli ilmeni kostuneissa silmissäkin, joilla hän tähysteli nuorukaista.

Samassa havahtui Raoul, ilman pilveä, varjotta, vähääkään tuntematta väsymystä, jollainen joustavuus on ominaista erityisille linnun eloisuutta muistuttaville luonteille. Hänen katseensa kohdistui Atoksen kasvoihin, ja hän tajusi luultavasti kaikki, mitä tämän miehen sydämessä liikkui, tämän odottaessa hänen heräämistään niinkuin rakastaja rakastajattaren, sillä hänenkin silmäyksensä kuvasti sanomatonta hellyyttä.

"Tekö täällä, monsieur?" hän sanoi kunnioittavasti.

"Niin, Raoul, tässä olen", vastasi kreivi. "Ja te ette herättänyt minua?"

"Tahdoin antaa sinun vielä hetkisen nauttia suloista untasi, ystäväiseni; sinun täytyi olla väsyksissä eilispäivän jälkeen, jota jatkui niin pitkälle yöhön."

"Voi, kuinka hyvä te olette, monsieur!" huudahti Raoul.

Atos hymyili.

"Miten jaksat?" hän kysyi.

"Erinomaisesti, monsieur; olen täydellisesti levännyt ja tunnen itseni reippaaksi ja virkuksi."

"Sinä kasvat vielä", jatkoi Atos, osoittaen kypsyneen miehen isällistä ja hyväntahtoista harrastusta nuorta miestä kohtaan, "ja sentähden tuntee ihminen sinun iälläsi kaksin verroin väsymystä."

"Voi, suokaa anteeksi, monsieur", pyysi Raoul ihan hämillään tästä suuresta huomaavaisuudesta, "olen tuotapikaa vaatteissa."

Atos kutsui Olivainin, ja sen täsmällisyyden ansiosta, jonka Atos sotilaalliseen palvelukseen tottuneena oli juurruttanut holhottiinsa, olikin nuori mies kymmenessä minuutissa valmis.

"Sullo nyt tavarani", sanoi nuorukainen lakeijalle.

"Se on jo tehty, Raoul", ilmoitti Atos. "Olen toimittanut matkareppusi kuntoon, ja sinulta ei puutu mitään. Sekä sinun reppusi että lakeijan ovat jo sidotut satuloihinkin, jos vain on toteltu käskyjäni."

"Kaikki on tehty herra kreivin toivomuksen mukaan", vastasi Olivain, "ja hevoset odottavat."

"Ja minä kun nukuin", huudahti Raoul, "teidän ystävällisesti huolehtiessanne kaikista asioista, monsieur! Tosiaankin osoitatte minulle aivan liikanaista suosiollisuutta."

"Pidät minusta siis hiukan, toivoakseni?" virkkoi Atos melkein liikutetulla äänellä.

"Voi, monsieur", huudahti Raoul, joka estääkseen minkään hellyyden ilmauksen paljastamasta liikutustaan hillitsi sen niin rajusti, että oli tukehtumaisillaan, "Jumala on todistajani, että minä rakastan ja kunnioitan teitä."

"Katso nyt vielä, oletko unohtanut mitään", sanoi Atos, ollen hänkin tarkastelevinaan ympärilleen liikutuksensa salaamiseksi.

"Ei, mitään ei ole unohdettu, monsieur", vastasi Raoul.

Lakeija lähestyi nyt Atosta hieman epäröiden ja huomautti hänelle hiljaa:

"Herra varakreivillä ei ole miekkaa, sillä herra kreivi käski minun eilen korjata pois sen, jonka hän oli laskenut syrjään."

"Hyvä", vastasi Atos, "se jää minun huolekseni."

Raoul ei näkynyt kuulevan tätä keskustelua. Hän meni alas, joka hetki silmäillen kreiviä nähdäkseen, oliko eronhetki jo tullut, mutta Atos ei ollut millänsäkään.

Ulos portaille päästyään näki Raoul kolme hevosta satuloiduksi.

"Kas, monsieur", hän huudahti säihkyvin silmin, "te siis saatatte minua!"

"Seuraan sinua kappaleen matkaa", vastasi Atos.

Ilo loisti Raoulin katseesta, ja hän hyppäsi keveästi ratsaille.

Atos nousi hitaasti hevosensa selkään, virkettyään hiljaa muutamia sanoja lakeijalle, joka ei heti tullutkaan mukaan, vaan palasi ravintolaan. Ihastuksissaan siitä onnesta, että sai olla kreivin seurassa, ei Raoul huomannut tai ollut huomaavinaan mitään.

Molemmat aatelismiehet suuntasivat kulkunsa Pont-Neufin yli, seurasivat laitureita eli oikeammin silloista "Pepinin juottopaikkaa" ja ratsastivat Grand-Châteletin muureja pitkin. He saapuivat Saint-Denis-kadulle, kun lakeija tavoitti heidät.

Taipaleella oltiin ääneti. Raoul tiesi hyvin, että eronhetki läheni; kreivi oli edellisenä päivänä antanut useita käskyjä sellaisista asioista, joita hänen piti toimitella tämän päivän kuluessa. Hänen katseensa muuten kuvastivat yhä sydämellisempää hellyyttä, ja hänen virkkamansa harvat sanat ilmaisivat vielä suurempaa leppoisuutta. Tuolloin tällöin puhkesi hänen huuliltaan joku mietelmä tai neuvo, ja hänen sanansa osoittivat mitä hartainta harrastusta.

Ratsastajain jätettyä taakseen Saint-Denisin portin ja tultua les Recolletzin ylänteelle loi Atos silmäyksen varakreivin hevoseen.

"Sinun tulee varoa, Raoul", neuvoi hän, "sinulla on raskas käsi; olen jo usein sanonut sen sinulle, ja sinä et saa unohtaa sitä, sillä se on suuri vika ratsastajassa. Näethän, hevosesi on jo väsynyt; se vaahtoa jo, kun minun ratsuni sitävastoin näyttää tulevan suoraan tallista. Sinä teet siltä suun kovaksi noin tiukasti kiskomalla kuolainta; ajattelehan, sinä et voi enää liikuskella kyllin nopeasti. Ratsumiehen pelastus riippuu usein elukan joutuisasta tottelemisesta. Sinun on muistettava, että sinä et kahdeksan päivän kuluttua enää ohjaile hevostasi ratsastuslaitoksessa vaan taistelulentällä."

Sitten hän lisäsi äkkiä, jottei tämä kehoitus olisi saanut liian murheellista tärkeyttä:

"Katsohan, Raoul, kuinka kaunis alanko tuossa leviää ihan erinomaisena peltopyyn pyyntiin!"

Nuori mies painoi opetuksen mieleensä ja ihaili erittäin sitä hellää hienotuntoisuutta, jolla se oli hänelle annettu.

"Hiljakkoin huomasin toisenkin seikan", aloitti taas Atos. "Pistoolilla ampuessasi sinä pidit käsivarttasi liiksi suorassa. Se jännitys tarvelee osumisen varmuuden. Kahdestatoista laukauksesta menikin kolme ohi maalin."

"Jonka te sitävastoin kaksitoista kertaa tapasitte", vastasi Raoul hymyillen.

"Niin, syystä että minä koudistin kyynärtaivetta ja siten tuin kättä kyynäspäällä. Ymmärrätkö, mitä tahdon sanoa, Raoul?"

"Kyllä, monsieur. Olen sittemmin ampunut yksikseni, sitä neuvoa noudattaen, ja onnistunut täydellisesti."

"Johtuu mieleeni", pitkitti Atos, "että sinä miekkaillessasi ahdistat vastustajaasi liian raskaasti. Tiedän hyvin, että se vika kuuluu sinun ikäkauteesi, mutta ruumiin liike vie tuimasti hyökkäillessä aina miekan syrjään keskisuunnasta, ja jos olisit tekemisissä kylmäverisen vastustajan kanssa, niin hän pysähdyttäisi sinut ensimmäisellä askeleellasi ihan yksinkertaisella irtautumisella tai suoralla survaisullakin."

"Niin, monsieur, kuten te olette tehnyt usein; mutta kaikilla ei ole teidän taitavuuttanne ja miehuuttanne."

"Kuinka raikkaana puhalteleekaan tuuli!" jatkoi Atos; "se on muistona talvesta. Sivumennen sanoen, jos joudut tuleen, — ja niinhän käy, sillä sinut on suositeltu nuorelle kenraalille, joka pitää paljosta ruudinsavusta — niin muista tarkoin, että sinä et milloinkaan ensimmäisenä ammu yksityisessä kahakassa, jollaisia usein sattuu, etenkin meille ratsumiehille. Ensimmäisenä ampuva osaa harvoin, mieheensä, sillä hän laukaisee pistoolinsa siinä pelossa, että hän sitten jää turvattomaksi aseellista vastaan; ja hänen ampuessaan kohotuta sinä hevosesi takajaloilleen — se temppu on pari kolme kertaa pelastanut henkeni."

"Kyllä käytän sitä, vaikkapa vain kiitollisuudesta."

"Kas", virkahti Atos, "eikö tuolla otetakin kiinni salametsästäjiä? Niin, totisesti!... Ja muuan tärkeä seikka, Raoul; jos haavoituit taistelussa, jos putoat hevosen selästä ja olet vielä vähänkin voimissasi, niin yritä päästä syrjään suunnasta, johon rykmenttisi on ollut etenemässä, sillä muutoin voi helposti tapahtua, että kun se kääntyy takaisin, tallataan sinut hevosten kavioihin. Joka tapauksessa, jos saat vamman, kirjoita heti minulle tai anna jonkun muun kirjoittaa; me ymmärrämme haavoja, me vanhat", lisäsi Atos hymyillen.

"Kiitos, monsieur!" vastasi nuorukainen liikuttuneena.

"Kas, nyt olemmekin Saint-Denisissä!" jupisi Atos.

He saapuivatkin juuri tälle kahden vahtisotilaan vartioimalle kaupunginportille. Toinen sotilas huomautti toiselle:

"Tuossa menee taas nuori aatelismies, joka näkyy lähtevän armeijaan."

Atos kääntyi katsomaan; kaikki, jotka välillisestikään ottivat huomatakseen Raoulia, herättivät hänen harrastustaan.

"Mistä sen näette?" hän kysyi.

"Hänen ryhdistään, monsieur", vastasi vahtisotilas. "Hänellä muuten on se ikäkin. Hän on toinen tänään."

"Onko jo nyt aamulla tästä kulkenut minunlaiseni nuori mies?" kysyi Raoul.

"On, totta tosiaan, ylhäisen näköinen ja erinomaisissa tamineissa; näytti olevan hyvää sukuperää."

"Minä saan siis matkakumppanin, monsieur", huomautti Raoul pitkittäessään kulkuansa; "mutta voi, hän ei voi saada minua unohtamaan sitä, jonka menetän!"

"En luule saavuttavasi häntä, Raoul, sillä minulla on hiukan sanottavaa sinulle täällä, ja se kenties sentään viivyttää sinua niin kauan, että se aatelismies saa liaksi etumatkaa."

"Kuten suvaitsette, monsieur."

Siten puhellen ratsastivat he pitkin katuja, jotka juhlapäivän johdosta olivat väkeä täynnä, ja he saapuivat nyt vanhan kirkon edustalle, jossa pidettiin aamumessua.

"Laskeutukaamme tässä ratsailta, Raoul", sanoi Atos. "Pitele sinä, Olivain, hevosiamme ja anna minulle miekka."

Atos otti käteensä miekan, jonka lakeija hänelle ojensi ja molemmat herrasmiehet astuivat kirkkoon.

Atos tarjosi Raoulille vihkivettä. Eräillä isänsydämillä on jossakin määrin samaa huomaavaisuutta

kuin rakastajalla lemmittyänsä kohtaan.

Nuori mies kosketti Atoksen kättä, kumarsi ja teki ristinmerkin. Atos virkkoi muutamia sanoja eräälle kirkonvartijalle, joka sitten kumarsi ja astui eteenpäin hautakuoria kohti.

"Tule, Raoul", sanoi Atos, "seuratkaamme tätä miestä."

Kirkonvartija avasi kuninkaallisten hautojen ristikkoportin ja pysähtyi ylimmälle porrasaskelmalle, Atoksen ja Raoulin mennessä alas. Pimeitä hautaportaita valaisi hopealamppu, joka paloi viimeisen askelman kohdalla, ja lampun alle oli asetettu tammitelineelle kirstu verhottuna leveään, sinipunervaun, kultaisilla liljoilla kukitetusta sametista ommeltuun paarivaatteeseen.

Nuurukaista oli oman sydämensä murhe ja kirkon kunnioitusta herättävä majesteetillisuus valmistanut tähän kohtaukseen. Hän laskeutui verkkaisin ja juhlallisin askelin ja seisahtui suorana ja paljastetuin päin viimeksi kuolleen kuninkaan maallisten jäännösten eteen; vainaja ei ollut yhtyvä esiisiinsä ennen kuin hänen seuraajansa oli asettunut hänen paikalleen, ja kirstu näytti olevan sijoitettu siihen sanomaan inhimilliselle ylpeydelle, joka niin helposti paisuu valtaistuimella:

"Maallinen tomu, minä odotan sinua!" Syntyi tovin äänettömyys.

Atos kohotti sitten kätensä ja osoitti ruumisarkkua.

"Tässä tilapäisessä haudassa", hän haastoi, "on nyt heikko mies ilman suuruutta; mutta hänen hallituksensa oli kuitenkin täynnä mitä tärkeimpiä tapauksia, ja se johtui siitä, että tämän kuninkaan ympäristössä valvoi toisen miehen henki, niinkuin tämä lamppu valvoo ruumiskirstun ääressä ja valaisee sitä. Tuo toinen oli todellinen kuningas, Raoul; ensiksimmäinen oli pelkkä haamu, johon hän puhalsi sielunsa. Sellainen voima kuitenkin on meidän keskuudessamme yksivakaisella majesteetilla, että tuolle miehelle ei edes suotu kunniaa saada hautaansa sen jalkoihin, jonka mainetta ikuistaakseen hän oli uhrannut elämänsä; sillä ota huomioosi, Raoul, että jos tuo mies tekikin tämän kuninkaan vähäiseksi, teki hän sitä vastoin kuninkuuden suureksi, ja Louvre-palatsi sisältää kaksi eri suuretta: kuninkaan, joka kuolee, ja kuninkuuden, joka ei kuole. Se hallitus on lopussa, Raoul; tuo hirmuinen ministeri, jota hänen herransakin niin suuresti pelkäsi ja vihasi, painui hautaan, vetäen mukansa kuninkaan, jonka hän ei tahtonut sallia elää yksinään, luultavasti pelosta, että tämä repisi alas hänen työnsä, sillä kuningas rakentaa ainoastaan silloin kun hänellä on apunaan joko Jumala tai Jumalan henki. Siihen aikaan katsoivat kuitenkin kaikki kardinaalin kuolemaa vapautukseksi, ja minä itsekkin — niin sokeita ovat aikalaiset — vastustin toisinaan tuon suuren miehen aikeita, joka piteli Ranskaa kädessään ja sen ummistamisella tai avaamisella mielinmäärin tukahdutti tai tuuletti sitä. Että hän kauhistavassa vihassaan ei musertanut minua ja ystäviäni, se tapahtui luultavasti minun voidakseni tänään sanoa sinulle, Raoul; opi aina pitämään erillään kuningas ja kuninkuus; kuningas on vain ihminen, mutta kuninkuus on Jumalan henki. Kun olet kahden vaiheilla, kumpaista sinun tulee palvella, niin syrjäytä ulkonainen aineellisuus näkymättömän periaatteen tieltä, sillä tämä on kaikkena. Jumala on vain tahtonut saattaa tämän periaatteen paremmin havainnolliseksi, kun on ruumiillistuttanut sen ihmiseen. Raoul, olen näkevinäni tulevaisuutesi ikäänkuin pilven läpi. Minä luulen, että se tulee parempi kuin meidän. Päin vastoin kuin me, joilla oli ministeri ilman kuningasta, saat sinä ministerittömän kuninkaan. Voit siis palvella, rakastaa ja kunnioittaa kuningasta. Jos tämä kuningas on hirmuhallitsija, sillä kaikkivaltiuudella on pyöräyksensä, joka usein harhaannuttaa sen hirmuhallitukseen, niin palvele, rakasta ja kunnioita kuninkuutta, siis virheetöntä asiaa, toisin sanoen Jumalan henkeä maan päällä, sitä taivaallista kipinää, joka tekee tomumajasta niin majesteetillisen ja pyhän, että me muut korkeasukuiset ylimykset olemme yhtä vähäpätöisiä sen ruumiin edessä, joka makaa näiden portaitten viimeisen askelman vieressä, kuin tämä ruumis itse on iankaikkisen olennon valtaistuimen juurella."

"Tahdon palvoa Jumalaa, monsieur", vakuutti Raoul, "ja kunnioittaa kuninkuutta, palvella kuningasta ja pyrkiä, jos kuolen, heittämään henkeni kuninkaan, kuninkuuden tai Jumalan tähden. Olenko ymmärtänyt teitä oikein?"

Atos hymyili.

"Sinulla on jalo mielenlaatu", hän sanoi; "tuosta saat miekkasi."

Raoul vaipui toisen polvensa varaan.

"Sitä kantoi isäni, kunnan aatelismies. Minä kannoin sitä vuorostani ja usein kunniakkaasti kun kahva oli kädessäni ja huotra kupeellani. Jos käsivartesi on vielä liian heikko käyttelemään tätä säilää, niin sen parempi, Raoul; sinulla on silloin sitä enemmän aikaa oppia pysyttelemään paljastamatta sitä varemmin kuin on tarvis."

"Monsieur", vastasi Raoul vastaanottaen kreivin kädestä kalvan, "minun on kiitettävä teitä kaikesta;

tämä miekka on kuitenkin kallein lahja, mitä olette minulle antanut. Minä vannon kantavani sitä kiitollisena."

Hän kohotti kahvan huulilleen ja suuteli sitä kunnioittavasti.

"Hyvä on", sanoi Atos. "Nouse nyt, varakreivi, ja syleilkäämme toisiamme."

Raoul kohosi seisaalle ja heittäysi sydämellisesti Atoksen syliin.

"Hyvästi!" mutisi kreivi, joka tunsi sydämensä heltyvän, "hyvästi, ja ajattele joskus minua."

"Oi, ikuisesti, ikuisesti!" huudahti nuori mies. "Sen vannon, monsieur, ja jos minulle tapahtuu joku onnettomuus, jää teidän nimenne viimeiseksi lausumakseni, teidän muistonne ajatusteni viimeiseksi."

Liikutustaan salatakseen nousi Atos joutuisasti ylös portaita, antoi kirkonvartijalle kultarahan, kumarsi alttarille ja harppaili pitkin askelin kirkon asehuoneeseen, jonka ulkopuolella Olivain odotteli hevosineen.

"Olivain", sanoi Atos viitaten Raoulin hankkilukseen, "tiukenna tuota, sillä miekka riippuu liian matalalla. Noin. Nyt saatat herra varakreiviä, kunnes Grimaud saapuu, jolloin sinä jätät hänet. Ymmärräthän, Raoul? Grimaud on vanha palvelija, peräti miehuullinen ja älykäs; hän tulee varsinaiseksi saattolaiseksesi."

"Kyllä, monsieur", vastasi Raoul.

"Ratsaille siis, jotta saan nähdä sinut taipaleellasi!"

Raoul totteli.

"Hyvästi, Raoul!" sanoi kreivi; "hyvästi, rakas lapsonen!"

"Hyvästi, monsieur!" sanoi Raoul; "hyvästi, hartaasti rakastettu hyväntekijäni!"

Atos teki merkin kädellään, sillä hän ei uskaltanut puhua. Raoul poistui avopäin.

Atos seisoj liikkumattomana ja katseli hänen jälkeensä, kunnes hän katosi kadunkulman taakse. Silloin heitti kreivi ohjakset eräälle talonpojalle, astui vitkaan ylös portaita, lähti takaisin kirkkoon, polvistui sen pimeimpään soppeen ja rukoili.

VIIDESKOLMATTI LUKU

Muuan herra de Beaufortin neljästäkymmenestä pakokeinosta

Sillävälän kului aika vangilta kuten niiltäkin, jotka järjestelivät hänen pakoansa; ainoana erona oli, että se häneltä kului hitaammin. Aivan päin vastoin kuin muut miehet, jotka innostuneesti tekevät vaarallisen päätöksen ja tyyntyvät mikäli toimeenpanon hetki lähenee, näytti Beaufortin herttua, jonka tulinen urhoollisuus oli tullut sananlaskuksi, mutta jota nyt oli pidetty kahlehdittuna viisivuotiseen toimeettomuuteen, tahtovan jouduttaa ajan kulkua ja sydämensä syvyydessä ikävöivän toimintahetkeä. Paitsi niitä suunnitelmia, joita hän laati vastaisen varalle, — on myönnettävä, että ne kuitenkin vielä olivat hyvin hämääriä ja epämääräisiä, — sisältyi hänen pakoonsa jo alku koston, joka paisutti hänen sydäntään. Ensiksikin se oli varsin ikävä juttu herra de Chavignylle, jota hän vihasi tämän pikkumaisten kiusantekojen takia; mutta vielä ärsyttävämpi täytyi sen olla Mazarinille, jota hän vimmaisesti inhosi kärsimiensä suurten vääryyksien johdosta. Siitä näkee, että oli toki asianmukainen suhde niiden tunteitten kesken, jotka herra de Beaufort omisti kuvernöörille ja ministerille, käskyläiselle ja määrääjälle.

Herra de Beaufort tunsi varsin hyvin, millainen oli sisäinen asema Palais-Royalissa, eikä hän ollut tietämätön siitä suhteesta, joka oli syntynyt kuningattaren ja kardinaalin kesken. Niinpä sovittelikin hän vankilastaan näyttämölle koko sen draamallisen kohun, joka nousi, kun ministerin työhuoneesta tunkeutui Itävallan Annan korviin: "Beaufortin herttua on karannut!" Tätä kohtausta kuvitellessaan hymyili herra de Beaufort tyytyväisesti, oli jo olevinaan vankilan ulkopuolella, täysin keuhkoin hengittävinään niittyjen, metsien ilmaa, puristavinaan nopsan juoksijan säärtensä väliin ja huutavinaan kaikuvalla äänellä: "Olen vapaa!"

Totta on, että hän tajulleen tullessaan huomasi jälleen olevansa neljän seinän saartamana, näki kymmenen askeleen päässä La Raméen pyörittelevän peukaloitansa ja eteishuoneessa vartiosoturien naureskelevan tai ryyppivän.

Ainoa, mikä tyynnytti häntä tämän tuskaannuttavan taulun katselussa, — niin vaihteleva on ihmismieli, — oli Grimaudin yrmeä naama, nuo kasvot, jotka aluksi olivat herättäneet hänessä vihaa, mutta nyt kuvastuivat hänen kaikkena toivonaan. Grimaud näytti hänestä Antinoukselta.

Meidän ei tarvitse mainita, että kaikki tämä oli vain vangin kuumeisen mielikuvituksen leikkiä. Grimaud oli aina sama; hän oli myös säilyttänyt esimiehensä La Raméen rajattoman luottamuksen, ja tämä uskoikin häneen nyttemmin enemmän kuin itseensä, sillä olemme jo maininneet, että La Ramée sydämensä syvyydessä tunsu herra de Beaufortia kohtaan jonkunlaista sääliä.

Kelpo La Ramée odotteli myös suurta huvia kahdenkeskisestä pikku illallisesta vankinsa seurassa. La Raméella oli vain yksi vika: hän oli herkkusuu; hän oli havainnut piirakat hyväiksi ja viinin oivalliseksi. Nyt oli ukko Marteaun seuraaja luvannut hänelle fasaanipiirakan kanapaistoksen asemasta ja chambertinia meloonin sijasta. Kun tähän hyvyyteen oli tulossa lisäksi hauskan prinssin seura, prinssin, joka pohjaltaan oli niin sävyisä, keksi niin hauskoja kujeita herra de Chavignya vastaan ja lasketteli niin hilpeätä pilaa Mazarinista, ikävöitsi La Ramée lähenevää helluntaipyhää kuin suurinta vuoden neljästä suuresta juhlasta.

La Ramée odotti siis kello kuutta illalla yhtä kärsimättömästi kuin herttuakin.

Aamusta saakka hoiteli hän kaikkia yksityiskohtia, ja luottaen ainoastaan itseensä kävi vasiten ukko Marteaun seuraajan luona. Tämä oli voittanut oman kuntonsa: hän näytti päällysmiehelle todellista ihmepiirakkaa, joka oli koristettu herra de Beaufortin vaakunalla; piirakka ei ollut vielä täytetty, mutta sen vieressä oli fasaani ja kaksi peltopyytä niin hienosti silavoittuina, että kumpainenkin muistutti pulleata neulatyyntyä. Vesi herahti La Raméen kielelle, ja jälleen astuessaan herttuan huoneeseen hän hykersi käsiänsä tyytyväisesti.

Päälle päätteeksi oli herra de Chavigny täydellisesti luottaen La Raméehen, kuten jo olemme maininneet, lähtenyt pikku matkalle saman päivän aamuna, joten La Ramée nyt oli linnan varakuvernöörinä.

Grimaud taasen oli ynseämmän näköinen kuin koskaan.

Aamupäivällä oli herra de Beaufort pelannut otteen palloa La Raméen kanssa, ja Grimaudin viittaus oli kehoittanut häntä pitämään tarkoin silmällä, mitä tapahtui.

Grimaud, joka käveli edellä, viitoitti tien, jota seurattaisiin illalla. Pallorata oli niin sanotulla pikku linnanpihalla. Se oli jokseenkin autio paikka, jonne ei asetettu mitään vahtisotilaita muulloin kuin herra de Beaufortin lyödessä palloa, ja muurin korkeuden johdosta näytti sekin varokeino tarpeettomalta.

Oli kolme porttia avattavana, ennen kuin saavuttiin tälle paikalle. Kuhunkin porttiin oli eri avain. La Ramée piti noita avaimia aina mukanaan.

Heidän päästyänsä tälle linnanpihalle meni Grimaud ihan koneellisesti istuutumaan erään ampumareian luo, laskien jalkansa riipuksiin muurin ulkopuolelle. Näkyi selvästi, että nuoraportaat aiottiin kiinnittää siihen kohtaan.

Tämä temppu, joka oli helposti ymmärrettävä Beaufortin herttualle, oli luonnollisesti aivan tarkoitukseton La Raméelle.

Pelierä alkoi. Tällä kertaa oli herra de Beaufortilla hyvä onni; olisi voinut luulla, että hän käsin asetti pallot sille paikalle, mihin tahtoi niitä sinkoamaan. La Ramée kärsi täydellinen tappion.

Neljä herra de Beaufortin vahtisotilasta oli seurannut häntä ja kokoili palloja; pelin päätyttyä laski herra de Beaufort huolettomasti leikkiä La Raméen kömpelyydestä ja antoi vartijoilleen kaksi louisdoria, jotta he toisten neljän kumppaninsa kanssa joisivat hänen maljansa.

Vahtisotilaat pyysivät lomaa, ja sen heille antoikin La Ramée, mutta vasta illaksi. Siihen asti oli päällysmiehen puuhailtava tärkeissä hommissa, ja kun hänen täytyi useilla asioilla liikkua ulkosalla, halusi hän, että vankia ei sillävälän päästettäisi näkyvistä.

Jos herra de Beaufort olisi itse järjestänyt kaikki, niin hän olisi varmaankin saanut aseman kääntymään edukseen vähemmin kuin hänen kaitsijansa nyt sovitti.

Vihdoin löi kello kuusi; vaikka aiottiin istuutua pöytään vasta seitsemältä, oli päivällinen jo valmis ja tarjolla. Erityisellä pöydällä komeili mahtava piirakka herttuan vaakunalla koristettuna, ja se näyttikin

olevan hyvin kypsennetty, mikäli saattoi päättää kullankeltaisesta kuoresta.

Muu päivällinen oli yhtä maukkaalta näyttävää.

Kaikki olivat maltittomia, vahtisotilaat lähtemään ryyppyille, La Ramée istuutumaan pöytään ja herra de Beaufort livistämään.

Ainoastaan Grimaud ei ilmaissut vähäisintäkään kiihtymystä. Olisi voinut sanoa, että Atos oli kasvattanut hänet tätä tärkeätä tilaisuutta ajatellen.

Oli hetkiä, jolloin Beaufortin herttua häntä silmätesään kysyi itseltään, eikö kaikki ollut unta, — oliko tuo marmorikuva tosiaan palvelemassa häntä ja saisiko se elämää ratkaisevan hetken tullessa.

La Ramée lähetti pois vahtisotilaat, kehoittaen heitä juomaan prinssin maljan; heidän lähdettyään hän lukitsi jälleen ovet, pisti avaimet taskuunsa ja osoitti prinssille pöytää sen näköisenä kuin olisi hän tahtonut sanoa:

"Milloin monseigneur suvaitsee."

Prinssi katsoi apuriinsa. Grimaud katsoi seinäkelloon; se oli neljänneksen yli kuuden, ja karkaaminen oli määrätty kello seitsemäksi. Oli siis vielä odotettava kolme neljännestuntia.

Neljännestunnin voittaakseen teki prinssi verukkeeksi, että hän oli suuresti kiintynyt lukemiseensa ja halusi päästä alottamansa luvun loppuun. La Ramée lähestyi katsomaan prinssin olan yli, mikä kumma kirja siten saattoikaan pidättää prinssiä istuutumasta pöytään, kun päivällinen jo oli tarjolla.

Se oli Caesarin "Gallialaissota", jonka La Ramée itse oli vastoin herra de Chavignyn määräyksiä hankkinut prinssille kolme päivää aikaisemmin.

La Ramée päätti olla enää loukkaamatta vankilan järjestyssääntöjä.

Odottaessaan hän veti tulpat pulloista ja meni haistelemaan piirakkaa.

Kello puoli seitsemän nousi herttua seisaalle ja lausui arvokkaasti:

"Caesar oli ehdottomasti vanhanajan suuriin mies."

"Siltäkö tuntuu, monseigneur?" virkkoi La Ramée.

"Niin."

"Kas vain! Minä puolestani", tuumi La Ramée, "pidän enemmän Hannibalista."

"Ja miksi, hyvä La Ramée?" kysyi herttua.

"Siksi että hän ei ole jättänyt jälkeensä mitään sotamuistelmia", vastasi La Ramée leveästi irvistäen.

Herttua oivalsi viittauksen ja istuutui pöytään, osoittaen La Raméelle paikan vastapäätä.

Tätä ei tarvinnut kahdesti käskää.

Ei ole ilmehikkäämpiä kasvoja kuin todellisen herkuttelijan, kun hän istuu hyvän pöydän ääressä. Niinpä kuvastivatkin La Raméen kasvonpiirteet täydellistä autuutta, kun hän Grimaudin kädestä vastaanotti liemilautasen.

Herttua katseli häntä myhäillen.

"*Ventre-saint-gris*, La Ramée", hän huudahti, "tiedättekö, että jos minulle tällähaavaa sanottaisiin Ranskassa jonkun olevan onnellisempi mies kuin te, en sitä ottaisi uskoakseni!"

"Ja te olisitte totta tosiaan oikeassa, monseigneur", tunnusti La Ramée. "Minä myönnän, että nälissäni en tiedä mitään mieluisempaa näkyä kuin kunnollisesti katetun pöydän, ja kun lisäksi", jatkoi La Ramée, "siinä pöydässä isännöitsee suuren Henrikin pojanpoika, käsitätte kyllä, monseigneur, että siten suotu kunnia tekee nautinnon kaksinkertaiseksi."

Prinssi kumarsi nyt vuorostaan, ja huomaamaton hymy valahti Grimaudin kasvoilla, tämän pysytellessä La Raméen takana.

"Hyvä herra La Ramée", sanoi herttua, "tosiaankaan ei kukaan osaa lausua kohteliaisuutta niin luontevasti kuin te."

"Ei, monseigneur", väitti La Ramée täydestä sydämestään, "ei, minä sanon ainoastaan, mitä ajattelen, ja mitään kohteliaisuutta en sillä tavoita."

"Olette siis todellakin kiintynyt minuun?" kysyi prinssi.

"Niin", vakuutti La Ramée, "joutuisin ihan lohduttomaksi, jos teidän korkeutenne jättäisi Vincennesin."

"Eriskummainen tapa miellytyksenne osoittamiseksi!" (Prinssi tahtoi sanoa: mieltymyksenne.)

"Mutta, monseigneur", jatkoi La Ramée, "mitä tekisittekään, jos pääsisitte täältä? Taaskin jonkun hullutuksen, joka närkästyttäisi teihin hovin ja toimittaisi teille Vincennesin sijasta Bastiljin. Myönnän kyllä, että herra de Chavigny ei suinkaan ole erittäin herttainen", lisäsi päällysmies madeira-lasistaan siematen, "mutta herra du Tremblay on toki pahempi."

"Niinkö!" virkkoi herttua hyvillään keskustelun saamasta käänteestä, ja hän vilkaisi tuon tuostakin kelloon, jonka minuuttiosoitaja liikkui tuskastuttavan vitkallisesti.

"Mitä voisikaan odottaa kardinaali de Richelieun koulussa kasvatetun kapusinimunkin veljeltä? Uskokaa minua, monseigneur, on suuri onni, että kuningatar, joka ainakin kuulemani mukaan on aina suonut teille hyvää, huomasi toimittaa teidät tänne, missä saatte käyttää kävelypaikkaa, pallorataa, hyvää ruokapöytää ja raitista ilmaa."

"Tosiaankin", sanoi herttua, "kun kuuntelen teitä, hyvä La Ramée, huomaan olleeni kiittämätön hetkeksikään ajatellessani laittautua pois täältä."

"Voi monseigneur, se on mitä mustinta kiittämättömyyttä", vastasi La Ramée; "mutta teidän korkeutenne ei ole koskaan voinut ajatella sellaista tosissaan."

"Olen vainkin", ilmoitti herttua, "sen tunnustan teille; en kiellä sen kenties olevan hupsua, mutta toisinaan tuumiskelen sitä vieläkin."

"Aina mahdollisuutenanne joku neljästäkymmenestä pakokeinostanne, monseigneur?"

"Niinpä tietenkin."

"Monseigneur", virkkoi La Ramée, "koska nyt puhelemme vilpittömästi, niin mainitkaapa minulle joku noista neljästäkymmenestä teidän korkeutenne keksimästä keinosta."

"Kernaasti", taipui herttua. "Grimaud, anna tänne piirakka."

"Minä kuuntelen", sanoi La Ramée, heittäytyen taaksepäin nojatuolissaan, kohottaen lasinsa ja siristäen silmänsä tarkastaakseen sen sisältöä valoon päin.

Herttua vilkaisi seinäkelloon. Se oli vielä kymmentä minuuttia vailta seitsemän.

Grimaud asetti piirakan prinssin eteen, joka otti hopeateräisen veitsensä, viiltääkseen sillä irti kannen, mutta La Ramée pelkäsi, että kaunis laitos saattaisi siitä vahingoittua ja ojensi vangille teräsveitsensä paremmaksi työkaluksi.

"Kiitos, La Ramée", sanoi herttua, ottaen veitsen.

"No, monseigneur", kysyi päällysmies, "se verraton pakokeino?"

"Sanonko sen", aloitti herttua, "johon parhaiten luotin, — jota olin päättänyt käyttää ensimmäiseksi?"

"No, se juuri", vastasi La Ramée.

"No niin", jatkoi herttua, toisella kädellään kovertaen piirakkaa ja toisella kieputtaen veistänsä, "ensiksikin toivoin saavani kaitsijakseni kunnan miehen, kuten te olette, herra La Ramée."

"Hyvä!" virkkoi La Ramée; "se teillä jo on, monseigneur. Edelleen?"

"Niin, siitä onnittelen itseäni."

La Ramée kumarsi.

"Tuumin itsekseni", pitkitti prinssi, "että jos minulla kerran on La Raméen kaltainen kelpo vartija, yrittäisin jonkun ystäväni välityksellä, — sellaisen, jota hän ei tietäisi minulle suosioliseksi, — saada hänelle suositelluksi jonkun minuun kiintyneen henkilön, voidakseni tämän kanssa sopia parhaasta pakenemiseni valmistelusta."

"Kas, kas!" innostui La Ramée, "eipä ollut hullummin ajateltu."

"Ei kaiketikaan", vahvisti prinssi. "Sellaiseksi saattoi soveltua jonkun kelpo aatelismiehen palvelija, — ritarin, joka itse oli vihamielinen Mazarinia vastaan, kuten jokaisen aatelismiehen tulee olla."

"No, no, monseigneur", pyysi La Ramée, "älkäämme sekaantuko valtiollisiin asioihin."

"Saatuani tuon henkilön luokseni", selitteli herttua, "luottaisi kaitsijani häneen täydellisesti, jos hän olisi ovela mies ja osaisi teeskennellä hyvin, ja sitten minä saisin tietoja ulkoapäin."

"Vai niin", sanoi La Ramée, "mutta millä tavoin ulkoapäin?"

"Ka, mikään ei ole helpompaa", selitti Beaufortin herttua, "esimerkiksi pallopelissä."

"Pallopelissäkö?" toisti La Ramée, joka alkoi mitä tarkkaavaisemmin kuunnella herttuan selvitystä.

"Niin kyllä. Sinkautan esimerkiksi pallon kaivantoon; siellä on käsillä mies, joka korjaa sen talteen. Pallossa on kirje; sen sijaan että heittäisi minulle tämän pallon, jota olen muurilta pyytänyt takaisin, heittääkin hän toisen. Tässä toisessakin pallossa on kirje. Sillä tavoin olemme me vaihtaneet ajatuksiamme kenenkään huomaamatta mitään."

"Perhanan perhana!" huudahti La Ramée korvallistaan kynsien; "teitte oikein siinä, että sanoitte sen minulle, — pidänpä valppaasti silmällä sitä, joka poimii kaivannosta pallot."

Herttua hymyili.

"Mutta", jatkoi La Ramée, "lopultakin se on vain kirjeenvaihdon väline?"

"Sekin on mielestäni paljon."

"Vaan ei kylliksi."

"Suokaa anteeksi — minä esimerkiksi kirjoitan ystävilleni: 'Saapukaa sinä ja sinä päivänä sillä ja sillä hetkellä vallikaivannon toiselle puolelle, kaksi varahevosta mukanne'."

"No, entä sitten?" kysyi La Ramée hieman rauhattomasti; "ellei noilla hevosilla ole siipiä lentääkseen muurinharjalle noutamaan teitä..."

"Voi, hyväinen aika", tokaisi prinssi huolettomasti, "eiväthän hevoset tarvitse siipiä vallille lentääkseen, kun minulla vain on keino laskeutuakseni alas sieltä."

"Mikä sitten?"

"Nuoraportaat."

"Niin, mutta nuoraportaat eivät voi kirjeen tavoin tulla pallossa", muistutti La Ramée yrittäen nauraa.

"Ne voivat tulla jossakin muussa."

"Jossakin muussako, jossakin muussa? Missä muka?"

"Vaikkapa piirakassa."

"Piirakassa?" kertasi La Ramée.

"Niin. Olettakaa muuan mahdollisuus", pitkitti herttua; "olettakaa esimerkiksi, että hovimestarini Noirmont on ostanut isä Marteaun myymälän..."

"No?" kysyi La Ramée ihan vavisten.

"No niin, — La Ramée, joka on herkkusuu, saa nähdä hänen piirakoitaan, huomaa ne paremmiksi kuin hänen edeltäjänsä leipomat ja pyytää minuakin maistamaan niitä. Minä suostun sillä ehdolla, että La Ramée maistelee piirakoita yhdessä minun kanssani. Saadaksemme olla paremmin rauhassa lähettää La Ramée pois kaikki vahtisotilaat ja pitää ainoastaan Grimaudin tarjoilijanamme. Grimaud on juuri sama mies, jonka minulle on ystävä toimittanut, — juuri sama palvelija, johon minä olen salaisissa väleissä ja joka on valmis auttamaan minua kaikin mahdollisin tavoin. Pakohetkekseni on määrätty kello seitsemän. No niin, kun kello on muutamaa minuuttia vailla seitsemän..."

"Kun se on muutamaa minuuttia vailla seitsemän..." toisti La Ramée, jonka otsalle alkoi kihoilla hikihelmiä.

"Kun kello on muutamaa minuuttia vailla seitsemän", jatkoi herttua, sovittaen sanansa toimintaan,

"nostan minä pois piirakan kannen. Sieltä löydän kaksi tikaria, nuoraportaat ja suukapulan. Toisen tikarin asetan La Raméen rintaa vasten ja sanon hänelle: Olen peräti pahoillani, hyvä ystävä, mutta jos liikahtat tai huudat, olet kuollut mies."

Olemme jo maininneet, että herttua sovitti viime sanansa toimintaan. Hän asettui La Raméen eteen ja laski tikarin kärjen hänen rintaansa vasten niin päättäväisenä sävyltään, että puhutellulle ei jäänyt vähäisintäkään epäilyä hänen aikeittensa vakavuudesta.

Grimaud, ainiaan yhtä vaiteliaana, otti sillaikaa piirakasta toisen tikarin, nuoraportaat ja suukapulan.

La Raméen hirmustuminen yltyi sikäli kuin nuo esineet ilmestyivät näkyviin.

"Voi, monseigneur", huudahti hän, ja hänen tyrmistynyt katsantonsa olisi milloin hyvänsä muulloin saanut herttuan purskahtamaan makeaan nauruun, "eihän teillä toki ole sydäntä surmataksenne minua?"

"Ei, jollette asetu vastustamaan pakoani."

"Mutta, monseigneur, jos sallin teidän paeta, niin olen hukassa."

"Minä korvaan teille virkanne menetyksen."

"Ja te olette todellakin päättänyt lähteä linnasta?"

"Olen, kautta taivaan!"

"En siis voi millään tavoin saada teitä peruuttamaan päätöstänne?"

"Ette, — tänä iltana tahdon olla vapaana."

"Mutta jos puolustaudun, — jos huudan, jos kiljun?"

"Silloin surmaan teidät, kautta kunniani!"

Samassa löi kello.

"Kello on seitsemän", huomautti Grimaud, joka ei vielä ollut virkkanut sanaakaan.

"Kello on jo seitsemän", toisti herttua; "te huomaatte minun jo myöhästelevän."

La Ramée liikahti ikäänkuin tuntuksa rauhoittamiseksi.

Herttua rypisti silmäkulmiaan, ja La Ramée tunsi tikarin kärjen, joka hänen vaatteensa lävistettyään oli tunkeutunut rintaan.

"Hyvä, monseigneur", hän sanoi, "se riittää, en enää hievahda."

"Kiirehtikäämme", virkkoi herttua.

"Minulla on vielä pyyntö, monseigneur."

"Mikä? Puhukaa pian!"

"Sitokaa minut lujasti, monseigneur."

"Miksi teidät sitoisimme?"

"Jottei minua epäiltäisi rikoskumppaniksi."

"Kädet!" määräsi Grimaud.

"Ei, ei eteen; taakse kaikin mokomin!"

"Mutta millä?" kysyi herttua.

"Huiivillanne, monseigneur", esitti La Ramée.

Herttua otti huiivinsa ja antoi sen Grimaudille, joka sitoi La Raméeelta kädet sellaisella tavalla, että tämä oli tyytyväinen.

"Jalat!" käski Grimaud.

La Ramée ojensi sääreensä, Grimaud otti ruokaliinan, repi sen kaistaleiksi ja sitoi hänet näillä.

"Nyt miekkani!" neuvoi La Ramée; "kytkekää kahva tikahtamattomaksi."

Herttua repäisi irti alusvaatteittensa nauhoista yhden ja tyydytti kaitsijansa toivomuksen.

"Nyt", puheli La Ramée-parka, "pyydän hätäpäärynä, sillä muutoin joutuisin vastuuseen siitä, etten ole kirkunut. Työntäkää se suuhun, monseigneur, työntäkää suuhun!"

Grimaud valmistausi täyttämään La Raméen toivomusta, mutta samassa tämä liikahti merkiksi, että hänellä oli vielä jotain sanottavana.

"Puhukaa", käski herttua.

"Älkää nyt unohtako, monseigneur", sanoi La Ramée, "että jos minulle teidän kauttanne tapahtuu jotakin pahaa, minulla on vaimo ja neljä lasta."

"Olkaa huoletta. Työnnä paikoilleen suukapula, Grimaud." Silmänräpäyksessä oli La Ramée vaiennettu ja oikaistu pitkäkseen lattialle; pari kolme tuolia lyötiin kumoon taistelun merkiksi; Grimaud otti päällysmiehen taskusta kaikki avaimet, mitä siellä oli, avasi ensin sen huoneen oven, jossa yllätys oli tapahtunut ja lukitsi sen jälleen kaksin kierroin heidän jälkeensä; molemmat riensivät nyt pitkin lehteriä, joka vei pikku linnanpihalle. Nuo kolme porttia avattiin ja suljettiin perätysten niin joutuisasti, että Grimaud ansaitsi kunniaa kätevydestään. Lopulta he saapuivat palloradalle. Se oli ihan autiona, vahtisotilaat poissa, ei ketään ikkunoissakaan.

Herttua kiirehti muurin luo ja näki kaivannon toisella puolella kolme ratsumiestä, jotka pitelivät kahta varahevosta. Pakolainen teki heille merkin; he vastasivat ilmaisten olevansa siellä hänen tähtensä.

Sillävälin Grimaud kiinnitti johtoköyden. Pakovälineenä ei ollutkaan nuoraportaat, vaan kimppu palikan ympäri kiedottua silkkinarua: palikka oli otettava säärtien väliin, jolloin naru kiertyisi istujan painosta auki.

"Mene alas!" käski herttua.

"Minäkö menen edellä, monseigneur?" kysyi Grimaud.

"Niinhän tietenkä", vastasi herttua. "Jos minut siepataan kiinni, vaarannan ainoastaan vapauteni, mutta sinua uhkaa hirsipuu."

"Se on totta", myönsi Grimaud.

Hän istuutui heti harareisin palikalle ja aloitti vaarallisen laskeutumisensa; väkisinkin säikkyen seurasi häntä herttua katseellaan. Grimaud oli jo päässyt kolme neljännestä matkastaan, kun naru äkkiä petti, ja Grimaud suistui päistikkaa alas kaivantoon.

Herttua huudahti, mutta Grimaud ei päästänyt hiljaisintakaan voihkaisua; hän oli kuitenkin ilmeisesti saanut pahan vamman, sillä hän jäi virumaan paikalle.

Muuan odottajista lipui heti alas kaivantoon ja satoi Grimaudin kainaloon köydenpään, jolla molemmat toiset hinasivat hänet ylös.

"Laskeutukaa vain alas, monseigneur", kehoitti mies, joka seiso i kaivannossa; "välimatkaa on ainoastaan viisitoista jalkaa, ja maaperä on pehmeätä."

Herttua oli jo tulossa. Hänelle oli matka vielä työläämpi, sillä hänellä ei ollut palikkaa tukena, joten hänen oli hinauduttava käsivoimin runsaasti viisikymmentä jalkaa korkealta. Mutta olemme jo sanoneet, että herttua oli ketterä, voimakas ja peräti kylmäverinen; vajaassa viidessä minuutissa hän pääsi narun päähän, jolloin hän oli ainoastaan viisitoista jalkaa korkealla maasta, kuten aatelismies oli sanonut. Hän hellitti nyt narusta, jossa oli pysytelty, ja putosi jaloilleen ilman pienintäkään vahinkoa.

Hän alkoi heti kavuta ylös juoksuhaudasta, jonka reunalla hän tapasi Rochefortin. Molemmat toiset ylimykset olivat hänelle tuntemattomia. Grimaud oli pyörtyneenä sidottu hevosen selkään.

"Hyvät herrat", sanoi prinssi, "saan kiittää teitä myöhemmällä, mutta tällähaavaa ei meillä ole hetkeäkään hukattavana. Matkalle siis, taipaleelle! Seuratkoon minua, ken on puolellani!"

Hän hyppäsi ratsaille, karautti laukkaan, hengitti laajentunein rinnoin ja huusi sanomattoman riemastuneesti:

"Vapaa! Vapaa! Vapaa!"

KUODESKOLMATTI LUKU

D'Artagnan saapuu parahiksi

D'Artagnan nosti Bloisissa rahaerän, jonka Mazarin innokkaasti halutessaan saada hänet ensi tilassa takaisin oli päättänyt antaa hänelle vastaisista palveluksistaan.

Sieltä Pariisiin oli tavalliselle ratsastajalle neljän päivän matka. D'Artagnan saapui kolmantena päivänä kello neljän tienoissa iltapäivällä Saint-Denisin portille. Entiseen aikaan olisi hän tarvinnut vain kaksi päivää. Olemme jo nähneet, että Atos, joka oli lähtenyt matkalle kolmea tuntia myöhemmin kuin hän, päätyi perille vuorokautta aikaisemmin.

Planchet oli vieraantunut näin rasittavista ratsastusmatkoista; d'Artagnan moitti hänen veltostumistansa.

"Mutta, monsieur, neljänkymmenen lieuen taival kolmessa päivässä! Se on mielestäni varsin sievä saavutus sokerileipurille."

"Oletko sinä siis tosiaankin kaupustelija, Planchet? Ja aiotko vakavasti nyt toisemme tavattuamme viettää toimetonta elämää myymälässäsi?"

"Hm", tuumi Planchet, "te yksin, monsieur, olette luotu toimeliaaseen elämään. Katsokaa herra Atosta; kuka olisi uskonut, että hän on sama uskalikko seikkailija, jonka me muinoin tunsimme? Hän elelee nyt todellisena maalaisjunkkarina. Tietäkääs, monsieur, ei ole mitään mieluisampaa kuin tyyni elämä."

"Sinua ulkokullattua!" sanoi d'Artagnan; "kuinka hyvin sinusta näkyykään, että lähestyt Pariisia ja että sinua siellä odottaa silmukka ja poikki-piena!"

Samassa saapuivatkin molemmat matkustavaiset kaupunginportille. Planchet veti huopahatun silmilleen, sillä hän muisti joutuvansa kulkemaan katuja, joilla hän oli hyvin tunnettu, ja d'Artagnan kiersi kaarelle viiksensä muistaessaan, että Portos odotti häntä Tiquetonne-kadun varrella. Hän mietiskeli nyt keinoja, joilla saisi hänet unohtamaan Bracieuxin kartanon ja Pierrefondsin ylellisen keittiön.

Kääntyessään Montmartre-kadun kulmasta näki hän Portoksen eräässä la Chevrette-hotellin ikkunassa, pukeutuneena upeaan taivaansiniseen, hopeakirjauksilla somisteltuun ihokkaaseen ja haukotellen, niin että leukapielet olisivat voineet väännähtää sijoiltaan; siksipä ohikulkijat jotenkin kunnioittavasti silmäilivätkin tätä niin pulskaa ja rikkasta aatelismiestä, joka näytti olevan peräti kyllästynyt rikkauteensa ja nuoruuteensa.

D'Artagnan ja Planchet olivat tuskin kääntyneet kadun kulmasta kun Portos jo tunsu heidät.

"Kas, d'Artagnan!" hän huudahti, "Luojan kiitos, sinähän sieltä tuletkin!"

"Hyvää päivää, veikkonen!" vastasi d'Artagnan.

Pikku ryhmä uteliaita kokoontui pian hevosten luo, joita hotellin tarjoilijat jo pitelivät suitsista, ja ratsumiesten ympärille, jotka puhuivat siten nenä pystyssä; mutta d'Artagnanin silmäkulmien rypistys ja muutamat Planchetin uhkaavat eleet, jotka olivat helposti tajuttavia, hajoittivat joukon, tämän jo alettua kasvaa sitä enemmän, kun ei tiedetty, minkätähden oli tultu koolle.

Portos oli jo tullut hotellin kynnykselle.

"Voi, hyvä ystävä", hän sanoi, "kuinka tukalat oltavat onkaan hevosillani täällä!"

"Tosiaanko!" vastasi d'Artagnan; "olen sydämeni pohjasta pahoillani noiden jalojen elukkain tähden."

"Ja minunkin oloni olivat kehnosti viihdyttäviä", lisäsi Portos, "ja jos ei olisi ollut emäntää", hän jatkoi pöyhkeän itsetyytyväisenä huojuen edestakaisin, "joka on jokseenkin huomaavainen ja sietää leikkiä, olisinkin etsinyt toisen asunnon."

Kaunis Madeleine oli lähestynyt tämän keskustelun aikana; hän hätkähti taaksepäin ja kävi kalmankalpeaksi, kuullessaan Portoksen väitteen, sillä hän luuli sveitsiläiskohtauksen uudistuvan. Mutta hänen suureksi hämmästykseksensä ei d'Artagnan edes rypistänyt otsaansa, ja loukkaantumatta virkkoi tämä nauraen Portokselle:

"Niin, minä ymmärrän, hyvä ystävä, että Tiquetonne-kadun ilmaa ei voida verrata Pierrefondsinkin laakson oltaviin; mutta olehan huoletta, parempaa toimitan sinulle pian hengittääksesi."

"Milloin sitten?"

"Kohtsiiltään, niin toivon totisesti."

"Hei, sepä hyvä!"

Tätä Portoksen huudahdusta seurasi hiljainen ja syvä huokaus, joka kuului erään oven kulmauksesta. D'Artagnan, joka oli hypännyt maahan, näki nyt Mousquetonin mahtavan vatsan kuvastuvan seinää vasten, ja tämän murheellisesta suusta puhkesi mykkä valitus.

"Ja tekään, herra Mouston-parka, ette viihdy tässä viheliäisessä hotellissa, arvatakseni?" kysyi d'Artagnan, ja hänen leikkisä sävynsä saattoi yhtä hyvin merkitä surkuttelua kuin pilantekoa.

"Hän havaitsee keittiön kurjaksi", huomautti Portos.

"Mutta miksei hän varustele itselleen kuten Chantillyssä?" muistutti d'Artagnan.

"Voi, monsieur, minulla ei ole täällä herra prinssin oivallisia lammikoita, pyydystääkseni sieltä pulskia karppeja, eikä hänen korkeutensa metsiä, virittääkseni ansoja herkullisille peltopyille. Mitä kellariin tulee, niin olen sen tutkinut läpikotaisin, ja toden totta on se peräti niukka sisällöltään."

"Herra Mouston", virkkoi d'Artagnan, "minä sääliittelisin teitä, jollei minulla olisi tällähaavaa paljoa kiireellisempää tehtävää."

Hän vei Portoksen syrjään.

"Hyvä du Vallon", hän jatkoi, "olet valmiiksi pukeutunut, ja se sattuu hyvin, sillä minä vien sinut suoraa päätä kardinaalin luo."

"Kah, niinkö?" ihmetteli Portos suurenevin silmin.

"Niin, veikkonen."

"Esittelyyn?"

"Peloittaako sinua?"

"Ei, mutta hämilleni joudun."

"Joutavia! Älä ollenkaan välitä; et ole nyt tekemisissä entisen kardinaalin kanssa — tämä ei lannista sinua majesteettillisuudellaan."

"Yhdentekevää; ymmärräthän, d'Artagnan — hovi!"

"Voi, veikkonen, ei ole enää hovia."

"Kuningatar!"

"Aioin sanoa: ei ole enää kuningatarta. Vai kuningatar? Rauhoitu, häntä emme joudu näkemään."

"Sanot siis, että me lähdemme heti Palais-Royaliin?"

"Hetä. Ja jotta ei tule viivytystä, lainaan hevosistasi yhden."

"Kuten haluat; ne ovat kaikki neljä käytettävissäsi."

"Oh, en tällä hetkellä tarvitse muuta kuin yhden."

"Emmekö ota palvelijoitamme mukaan?"

"Kyllä, Mousqueton tulloon, siitä ei ole vahinkoa. Planchetilla sitävastoin on syynsä, pysyäkseen loitolla hovista."

"Kuinka niin!"

"Hm, hän on huonoissa kirjoissa hänen ylhäisyytensä luona."

"Mouston", käski Portos, "satuloiitse Vulcanus ja Bayard."

"Ja minä, monsieur, otan kai Rustaudin?"

"Ei, ota loistohuvonen, Phoebus tai Superbe; me lähdemme kohteliaisuusvierailulle."

"Ah", virkkoi Mousqueton hengittäen huojentuneemmin, "on siis kysymyksessä vain vierailu?"

"Niin, pelkästään pikku käynti, Mouston. Mutta pistä sentään kaiken varalta pistoolit koteloihin; omani ovat jo satulassa ja valmiiksi panostettuina."

Mouston huohti; hän ei oikein ymmärtänyt kohteliaisuusvierailuja, joille lähdettiin hampaisiin asti aseistautuneina.

"Totta tosiaan", virkkoi Portos tyytyväisesti silmäillessään vanhan lakeijansa loittonemista, "sinä olet oikeassa, d'Artagnan — Mouston riittää kyllä, Mouston on komea katsella."

D'Artagnan hymyili.

"Entä sinä", lisäsi Portos, "etkö sinä vaihda pukua?"

"En, minä jään tällaiseksi."

"Mutta olethan ihan märkä hiestä ja pölyttynyt, ja saappaasi ovat siistimättömät?"

"Tästä matka-asustani näkyy, kuinka innokas olen noudattamaan kardinaalin määräystä."

Samassa palasi Mousqueton, tuoden kolme satuloitua hevosta. D'Artagnan hyppäsi ratsaille kuin olisi levännyt viikon.

"Hei", hän virkkoi Planchetille, "pitkä miekkani..."

"Minulla", huomautti Portos osoittaen hänelle pientä paraatikalpaa, jonka kahva oli kullattu, "minulla on hovisäiläni."

"Ota lyömämiekkasi, veikkonen."

"Minkätähden?"

"En osaa sanoa, mutta ota kuitenkin; luota minuun."

"Lyömämiekkani, Mouston!" käski Portos.

"Mutta siitähän tulee täydellinen sota-asu, monsieur!" huomautti palvelija; "taisteluretkelle siis lähdemmekin? Sanokaa se heti suoraan, jotta tiedän ryhtyä varokeinoihini."

"Meidän seurassamme, Mouston, pitää teidän tietää, että on aina hyvä pitää varansa", huomautti d'Artagnan. "Teillä on huono muisti, jos olette unohtanut, että me emme ole tottuneet viettämään öitämme tansseissa ja laulajaisissa."

"Voi, niin, se on totta", myönsi Mousqueton aseistautuessaan kiireestä kantapäähän; "mutta unohtanut minä sen olin."

He karauttivat jokseenkin vinhasti liikkeelle ja saapuivat kardinaalin palatsiin neljänneksen yli kello seitsemän illalla. Kadut olivat täynnä väkeä, kun oli helluntaipäivä, ja kaikki katselivat ihmeissään noita kahta ratsastajaa, joista toinen oli siistitty kuin vastikään hattukotelosta putkahtaneena, mutta toinen niin pölyttynyt kuin olisi hän tullut suoraan taistelukentältä.

Mousqueton sai myös osalleen uteliaita silmäyksiä, ja kun Don Quijote-romaani oli silloin parhaassa vauhdissa, huomauttivat jotkut, että Sancho Pansa siinä nyt yhden isännän menetettyään oli saanut sijalle kaksi.

Eteishuoneeseen tultaessa huomasi d'Artagnan olevansa tuttavien keskellä; hänen komppaniansa muskettisotureita oli nimittäin nyt vahtivuorollaan. Hän kutsutti luokseen päivystäjän ja näytti kardinaalin kirjettä, jossa hänet velvoitettiin tulemaan takaisin hetkeäkään hukkaamatta. Päivystäjä kumarsi ja meni hänen ylhäisyytensä luo.

D'Artagnan kääntyi Portokseen päin ja luuli huomaavansa, että tätä vaivasi pikku vavistus. Hän hymyili ja kuiskasi kumppanilleen:

"Ole hyvällä mielellä, urhea ystäväni! Älä arkaile — usko minua, kotkansilmä on ummessa, ja me olemme tekemisissä pelkän korppikotkan kanssa. Pidä ryhtisi suorana kuin silloin Saint-Gervaisin vallinsarvella, äläkä kumarra kovin syvään tuolle italialaiselle; se antaisi hänelle halventavan käsityksen sinusta."

"Hyvä, hyvä", vastasi Portos.

Päivystäjä ilmestyi takaisin.

"Astukaa sisälle, hyvät herrat", hän sanoi, "hänen ylhäisyytensä odottaa teitä."

Mazarin istui työhuoneessaan, puuhanaan pyyhkiä pois mahdollisimman monta nimeä eräästä eläkkeiden ja armolahjan luettelosta. Silmänurkkauksestaan näki hän d'Artagnanin ja Portoksen tulon, ja vaikka hänen katsantonsa oli ilahtuneesti kirkastunut päivystäjän ilmoituksesta, ei hän nyt ilmaissut vähäisintäkään mielenliikutusta.

"Tekö siinä, herra luutnantti?" hän virkahti. "Te olette kiirehtinyt, ja se on hyvä; tervetuloa."

"Kiitos, monseigneur. Olen nyt teidän ylhäisyytenne käskettävissä, samaten kuin herra du Vallon, se vanha ystäväni, jolla oli aateluutensa verhona Portoksen nimi."

Portos kumarsi kardinaalille.

"Komea ritari!" kiitti Mazarin.

Portos käänsi päätänsä oikeaan ja vasempaan ja teki arvokkuutta tavoittelevia liikkeitä olkapäillään.

"Valtakunnan etevin miekkailija, monseigneur", vakuutti d'Artagnan, "ja sen ovat monet joutuneet kokemaan niin tehokkaasti, etteivät voi sitä sanoillaan vahvistaa."

Portos kumarsi d'Artagnanille.

Mazarin piti komeita satureita melkein yhtä suuressa arvossa kuin sittemmin Preussin Fredrik-kuningas. Hän ihaili Portoksen jänteitä käsiä, leveitä hartioita ja avointa katsetta. Hänestä tuntui siltä kuin olisi hänen edessään ollut ministeriytensä ja valtakuntansa pelastus lihaksi ja vereksi muunnettuna. Tästä hän johtui muistamaan, että vanhaan muskettisoturiliittoon kuului neljä henkilöä.

"Entä kaksi muuta ystäväänne?" kysyi Mazarin.

Portos avasi suunsa arvelen, että hänen vuoronsa oli nyt virkkaa jotakin. D'Artagnan iski hänelle silmää vaikenemisen merkiksi.

"Toiset ystävämmme ovat tällähaavaa estettyjä, mutta yhtyvät meihin myöhemmällä."

Mazarin yskäisi.

"Ja tämä herrasmies, jolla ei ole estettä, on halukas jälleen ryhtymään palvelukseen?" hän kysyi.

"Niin, monseigneur, ja pelkästä harrastuksesta, sillä herra de Bracieux on rikas."

"Rikas?" toisti Mazarin, jonka mielestä tuo ainoa sana aina kuulosti tavatonta kunnioitusta herättävältä.

"Viidenkymmentuhannen livren korot", ilmoitti Portos.

Ne olivat ensimmäiset sanat, mitä hän oli lausunut.

"Pelkästä harrastuksesta?" pitkitti Mazarin, huulet hienoon hymyynsä vetäytyneinä; "vai pelkästä harrastuksesta?"

"Monseigneur ei kenties suurestikaan usko sitä sanaa?" kysyi d'Artagnan.

"Entä te itse, herra gascognelainen?" sanoi Mazarin nojaten molemmat kyynärpänsä kirjoituspöytänsä ja tukien leukaansa käsillään.

"Minä", vastasi d'Artagnan, "uskon harrastuksen kuten esimerkiksi ristimänimen, jota luonnollisesti tulee sukunimen seurata. Ollaan tosin luonnostaan enemmän tai vähemmän harrastava, mutta jotakin jatkoa täytyy aina olla suoritetuilla harrastuksen näytteillä."

"Ja mitä haluaisi esimerkiksi teidän ystäväänne saada harrastuksensa todisteen lopuksi?"

"No, monseigneur, ystäväälläni on kolme uhkeata kartanoa: Vallon Corbeilissa, Bracieux Soissonnaisissa ja Pierrefonds Valoisissa. Hän haluaisi, monseigneur, että joku noista kolmesta tilasta tehtäisiin paroonikunnaksi."

"Eikö muuta?" sanoi Mazarin, ja hänen silmänsä säihkyivät ilosta, kun hän kuuli voivansa palkita Portoksen kiintymyksen keventämättä kukkaroaan; "eikö muuta? Se asia kyllä on järjestettävissä."

"Minusta tulee parooni!" huudahti Portos astahtaen askeleen eteenpäin.

"Olenhan sen sinulle sanonut", huomautti d'Artagnan pysähdyttäen hänet kädellään, "ja monseigneur vahvistaa sen nyt."

"Entä te, herra d'Artagnan, mitä te haluatte?"

"Monseigneur", vastasi d'Artagnan, "syyskuussa tulee kaksikymmentä vuotta siitä kun herra kardinaali de Richelieu korotti minut luutnantiksi."

"Vai niin, ja te tahtoisitte, että kardinaali Mazarin tekisi teistä kapteenin?"

D'Artagnan kumarsi.

"No niin, mahdottomiahan ette pyydä. Saamme nähdä, hyvät herrat, saamme nähdä. Sanokaahan nyt, herra du Vallon", jatkoi Mazarin, "mistä palveluksesta pidätte paremmin, varustus- vai kenttäpalveluksestako?"

Portos avasi suunsa vastatakseen.

"Monseigneur", tokaisi d'Artagnan, "herra du Vallon on minunkaltaiseni siinä, että hän pitää parhaiten ylimääräisestä palveluksesta, sellaisista yrityksistä, joita katsotaan mielettömiksi tai mahdottomiksi."

Tämä gascognelaisuus ei pahastuttanut Mazarinia; hän alkoi miettiä asiaa.

"Tunnustan teille kuitenkin, että olen pyytänyt teitä tulemaan tänne, pitääkseni teitä paikoillanne. Olen hieman rauhattomassa asemassa. Mutta mitä nyt?" oudoksui Mazarin.

Eteishuoneesta nimittäin kuului kiivasta melua; melkein samassa avautui työhuoneen ovi, ja huoneeseen ryntäsi pölyttynyt mies huutaen: "Herra kardinaali! Missä on herra kardinaali?" Mazarin luuli, että hänet tahdottiin murhata ja vieritti lepotuolinsa loitommaksi. D'Artagnan ja Portos siirrähtivät vastatulleen ja kardinaalin väliin.

"No, monsieur", sanoi Mazarin, "mikä on hätänä, kun tulette tänne kuin kauppahalliin?"

"Monseigneur", vastasi upseeri, jolle tämä nuhde lausuttiin, "tahtoisin heti saada puhua teille kahden kesken. Olen de Poins, kaartin upseeri, Vincennesistä."

Upseeri oli niin valju ja hätäntynyt, että Mazarin käsitti hänen tuovan tärkeää viestiä; hän antoi d'Artagnanille ja Portokselle viittauksen väistyä lähetin tieltä.

D'Artagnan ja Portos vetäytyivät työhuoneen soppeen.

"Puhukaa, monsieur, puhukaa pian!" käski Mazarin; "mitä on tapahtunut?"

"Monseigneur", ilmoitti airut, "herra de Beaufort on vastikään karannut Vincennesin linnasta."

Mazarin huudahti ja kävi vielä valjummaksi kuin viestin tuoja; melkein musertuneena vaipui hän lepotuoliinsa.

"Karannutko!" hän toisti; "herra de Beaufort karannut?"

"Monseigneur, minä näin hänen pakenevan yläpengermältä."

"Ja te ette ampunut?"

"Hän oli jo luodin tapaamattomissa."

"Mutta herra de Chavigny — mitä siis hän teki?"

"Hän oli poissa."

"Entä La Ramée?"

"Hänet löydettiin käsistä ja jaloista sidottuna vangin huoneessa, kapula suussa ja tikari ihan lähellään."

"Mutta se mies, jonka hän oli saanut apulaisekseen?"

"Hän oli herttuan juonissa ja pakeni samalla."

Mazarin huokasi.

"Monseigneur!" virkkoi d'Artagnan astahtaen kardinaalia kohti.

"No?" kysyi Mazarin.

"Nähdäkseni menettää teidän ylhäisyytenne kallista aikaa."

"Kuinka niin?"

"Jos teidän ylhäisyytenne käskisi ajaa vankia takaa, niin kenties hänet vielä tavoitettaisiin. Ranska on laaja, ja lähimmälle rajalle on kuudenkymmenen lieuen taival."

"Ja kuka ajaisi häntä takaa?" huudahti Mazarin.

"Minä totisesti!"

"Ja te vangitsisitte hänet?"

"Miksi en?"

"Te vangitsisitte Beaufortin herttuan, hänen ollessaan aseistautunut taisteluun?"

"Jos monseigneur käskisi minun pidättää itse paholaisen, niin minä tarttuisin häntä sarvista ja toisin teidän ylhäisyytenne eteen."

"Minä myös", sanoi Portos.

"Te myös?" kertasi Mazarin katsellen kumppanuksia ihmeissään. "Mutta herttua ei antaudu ilman tuimaa ottelua."

"No niin", virkkoi d'Artagnan leimuavin silmin, "oteltakoon sitten! Siitä on kauan kun viimeksi tappelimme, eikö niin, Portos?"

"Otteluun!" virkkoi Portos.

"Ja te luulette saavuttavanne hänet?"

"Kyllä, jos meillä on paremmat hevoset kuin hänellä."

"No, ottakaahan siis mukaanne mitä kaartilaisia saatte käsiinne täältä ja kiirehtikää."

"Se on teidän määräyksenne, monseigneur?"

"Vahvistan sen nimikirjoituksellani", vastasi Mazarin siepaten paperin ja kyhäten joitakuuta rivejä.

"Lisätkää, monseigneur, että saamme ottaa kaikki hevoset, mitä taipaleella tapaamme."

"Kyllä, kyllä", hätäili Mazarin, "kuninkaan palvelukseen! Tuossa, rientäkää!"

"Hyvä on, monseigneur!"

"Herra du Vallon", sanoi Mazarin, "teidän parooniutenne on Beaufortin herttuan satulassa; teidän tarvitsee vain tavoittaa hänet. Teille, hyvä herra d'Artagnan, en lupaa mitään, mutta jos tuotte hänet takaisin elävänä tai kuolleen, saatte pyytää minulta mitä haluatte."

"Ratsaille, Portos!" sanoi d'Artagnan, tarttuen ystävänsä käteen.

"Kyllä tulen", vastasi Portos ylvään kylmäverisesti.

Ja he kiirehtivät alas pääportaita, ottivat mukaansa kaikki tapaamansa kaartilaiset ja huusivat: "Ratsaille! ratsaille!"

Heillä oli jo vähintään kymmenen miestä saattueenaan.

D'Artagnan ja Portos hyppäsivät hevosen selkään, toinen Vulcanuksen ja toinen Bayardin; Mousqueton ratsasti Phoebuksella.

"Seuratkaa minua!" huusi d'Artagnan.

"Matkaan!" virkahti Portos.

He painoivat kannuksensa jalojen juoksijain kupeisiin; vimmaisen vihurin tavoin pyyhälsivät ne pitkin

Saint-Honoré-katua.

"No niin, herra parooni, lupasin sinulle liikuntaa; nyt näet, että pidän sanani."

"Kyllä, kapteeni", myönsi Portos.

He katsahivat taakseen. Mousqueton, joka hikoili vielä enemmän kuin hevosensa, pysytteli asianmukaisen matkan päässä. Mousquetonin takana nelistivät kaartilaiset.

Porvarit riensivät ihmeissään ulos kynnyksilleen, ja säikähtyneet koirat hyppivät haukkuen ratsastajien kintereillä.

Saint-Jeanin hautausmaan kulmassa d'Artagnan ratsasti kumoon miehen, mutta se oli liian vähäpätöinen tapaus, voidakseen pysähdyttää noin kiireellisellä asialla kulkevaa joukkuetta. Ratsastajat karauttivat senvuoksi yhä eteenpäin kuin olisi hevosilla ollut siivet.

Voi, tässä maailmassa ei ole mitään pikku tapauksia, ja me saamme nähdä, että tämä oli kukistaa koko yksinvallan!

SEITSEMÄSKOLMATTI LUKU

Maantie

Siten kiirehtivät he Saint-Antoinen pitkän esikaupungin halki päästä päähän ja Vincennesin tietä pitkin; pian olivat he kaupungin ulkopuolella, pian metsässä, pian kylän näkösailla.

Hevoset tuntuivat elyvän askel askeleelta, ja niiden sieraimet alkoivat punottaa kuin hehkuvat uunit. D'Artagnan, kannukset hevosensa kupeissa, ratsasti korkeintaan kaksi jalkaa Portoksen edellä; Mousqueton oli kahta hevosenmittaa taaempaan. Kaartilaiset seurasivat eri välimatkojen päässä mikäli kunkin ratsu sai taivalletuksi.

Eräältä ylänneeltä näki d'Artagnan ihmisryhmän seisomassa toisella puolella kaivantoa, vastapäätä Saint-Maurin puolista linnantornin osaa. Hän käsitti vangin paenneen sille suunnalle ja saavansa siis tietoja siltä taholta. Viiden minuutin kuluttua oli hän päätenyt perille, kaartilaisten yhtyessä häneen vähin erin.

Kaikki ryhmässä liikkuvat ihmiset olivat kovin touhuissaan; he katselivat köyttä, joka vieläkin riippui ampumareistä, katkettuaan kahdenkymmenen jalan päässä maasta. Heidän silmänsä mittailivat korkeutta, ja he lausuivat kaikenlaisia arveluja. Vallilla käyskenteli ällistyneen näköisiä vahtisotilaita.

Muuan kersantin komentama patrulli hääti porvarit siltä paikalta, missä herttua oli noussut ratsaille.

D'Artagnan karautti suoraan kersantin luo.

"Herra upseeri", sanoi kersantti, "tähän ei saa kukaan pysähtyä."

"Se kielto ei koske minua", vastasi d'Artagnan. "Onko karkureita lähdetty ajamaan takaa?"

"On, herra upseeri; mutta heillä on valitettavasti hyvät hevoset."

"Kuinka monta heitä on?"

"Neljä tervettä ja viides, jonka he ovat ottaneet mukaansa loukkaantuneena."

"Neljä!" sanoi d'Artagnan Portokseen katsahtaen. "Kuulitko, parooni? Heitä on ainoastaan neljä!"

Iloinen hymy valaisi Portoksen kasvoja.

"Ja kuinka pitkä etumatka heillä on?"

"Neljänneksen kolmatta tuntia, herra upseeri."

"Neljänneksen kolmatta tuntia! Se ei merkitse mitään, kun olemme saaneet näin hyvät ratsut, vai mitä, Portos?"

Portos huoahhti; hän ajatteli, mikä kohtalo odotti hänen hevospoloisiaan.

"Varsin hyvä", virkkoi d'Artagnan; "sanokaa nyt, mille suunnalle he livistivät."

"Sitä on kielletty ilmaisemasta, herra upseeri."

D'Artagnan otti paperin taskustaan.

"Tässä on kuninkaan käsky", hän sanoi.

"Puhukaa siis kuvernöörille."

"Ja missä on kuvernööri?"

"Maalla."

Suuttumus kuohahti d'Artagnanin kasvoille; hänen otsansa rypistyi ja poskensa hehkuivat.

"Sinua heittiötä!" ärjäsi hän kersantille; "luulenpa tekeväsi minusta pilaa. Maltahan!"

Hän taittoi kokoon paperin, näytti sitä toisella kädellään kersantille ja toisella otti kotelosta pistoolin, jonka veti vireeseen.

"Kuninkaan käsky, sanon sinulle. Lue ja vastaa, muutoin ammun sinut! Mitä kautta he ratsastivat?"

Kersantti huomasi d'Artagnanin olevan tosissaan.

"Vendômois-tietä", hän vastasi.

"Ja mistä portista he menivät?"

"Saint-Maurin portista."

"Jos petät minua, vintiö", uhkasi d'Artagnan, "niin sinut hirtetään huomenna!"

"Ja jos te saavutatte hänet, ette tule takaisin minua hirtättämään", jupisi kersantti.

D'Artagnan kohautti olkapäitänsä, viittasi saattueelleen ja kannusti ratsuaan.

"Tänne, hyvät herrat, tätä kautta!" hän huusi, suunnaten kulkunsa vastamainitulle puiston portille.

Mutta nyt herttuan paettua oli portinvartija katsonut parhaaksi teljetä portin kaksinkertaisilla salvoilla. Hänet oli pakotettava avaamaan niinkuin äsken oli kersanttia kovisteltu, ja tämä vei taas kymmenen minuuttia hukkaan.

Viimeisestä esteestä suoriuduttuaan karautti joukkue yhtä huimaan vauhtiin kuin äskenkin.

Mutta kaikki hevoset eivät olleet yhtä kestäviä juoksijoita; muutamat eivät kyenneet pitkälle jatkamaan tätä vinhaa porhallusta: kolme pysähtyi tunnin juostuaan, ja sortui maahan.

D'Artagnan, joka ei vilkaissut taakseen, ei sitä edes huomannut. Portos ilmoitti sen hänelle levollisena kuten yleensä.

"Kunhan vain me kaksi ehdimme perille", sanoi d'Artagnan, "niin ei muuta tarvitakaan, heitä kun on ainoastaan neljä."

"Se on totta", myönsi Portos.

Ja hän iski kannukset ratsunsa kupeisiin.

Kahden tunnin kuluttua olivat hevoset seisahtumatta juosseet kahdentoista lieuen matkan; niiden koivet alkoivat horjua, ja pärskyvä vaahto täplitti ratsastajien takkeja, hien pusertuessa heidän alusvaatteittensa läpi.

"Levähtäkäämme hetkiseksi, jotta elukka-parat saavat hengähtää", esitti Portos.

"Ratsastakaamme ne mieluummin hengettömiksi ja laittautukaamme perille!" vastasi d'Artagnan. "Näen vereksiä jälkiä; ei ole kulunut neljännestuntia enempiä siitä kun he ovat menneet tästä."

Tiellä näkyikin kavionjälkiä. Ne eroitti päivän viimeisissä säteissä.

He pitkittivät kulkuansa, mutta kahden lieuen päässä sortui Mousquetonin hevonen.

"Kas niin", sanoi Portos, "nyt on Phoebus pakahtunut!"

"Kardinaali maksaa siitä sinulle tuhannen pistolia."

"Oh", vastasi Portos, "en ole sen puutteessa."

"Matkaan siis, neliä!"

"Kyllä, jos voimme."

D'Artagnanin hevonen kieltäysikin nyt juoksemasta pitemmälle; se ei enää hengittänyt. Viimeinen kannuksen isku sai sen sortumaan maahan sen sijaan että olisi kiihdyttänyt sen liikkeelle.

"Voi hiisi", äännähti Portos, "nyt tuli loppu Vulcanuksesta!"

"Lempo!" huudahti d'Artagnan tukkaansa repien; "meidän täytyy siis pysähtyä! Anna minulle hevosesi, Portos. No, mikä hitto sinua vaivaa?"

"Tuhannen tulimmaista, minä kaadun", vastasi Portos, "tai oikeastaan menehtyy Bayard."

D'Artagnan yritti saada hevosta nousemaan, Portoksen kiskoessa kaikin voimin jalkojansa jalustimista; mutta samassa huomattiin, että veri pursusi elukan sieraimista.

"Se oli kolmas!" hän sanoi. "Nyt on kaikki mennyttä!"

Samassa kuului hirnahdus.

"Hiljaa!" sanoi d'Artagnan.

"Mitä nyt?"

"Kuulen hevosen."

"Se on jonkun lähenevän kumppanimme."

"Ei", väitti d'Artagnan, "ääni tuli edestäpäin."

"Sepä on toinen asia", sanoi Portos, ja hänkin vuorostaan kuunteli korviensa heristellen d'Artagnanin osoittamalle taholle.

"Monsieur", virkkoi Mousqueton, joka oli jättänyt ratsunsa maantielle ja nyt yhtyi jalkaisin isäntäänsä, "monsieur, Phoebus ei jaksanut pitemmälle, ja..."

"Vaiti siinä", käski Portos.

Samassa kuului toinen hirnahdus yötuulen tuomana.

"Se on viidensadan askeleen päässä täältä", arvioitsi d'Artagnan.

"Tosiaankin, monsieur", vahvisti Mousqueton, "ja viidensadan askeleen päässä täältä on pikku metsästystupa."

"Mousqueton, ota pistoolisi", käski d'Artagnan.

"Minulla on ne kädessäni, monsieur."

"Ota omasi koteloista, Portos."

"Tässä ovat."

"Hyvä", sanoi d'Artagnan, hänkin siepaten omat ampuma-aseensa; "käsittänethän tehtävämme, Portos?"

"En aivan."

"Me toimimme kuninkaan palveluksessa."

"No niin?"

"Kuninkaan palveluksessa tarvitsemme noita hevosia."

"Olet oikeassa", myönsi Portos.

"Ei sanaakaan enää; rivakasti toimeen!"

Kaikki kolme kävelivät eteenpäin pimeässä, hiljaisina kuin aaveet. Syrjätien haarassa näkivät he valoa pilkoittavan puiden lomasta.

"Tuolla on talo", supatti d'Artagnan. "Anna minun toimia, Portos, ja tee kuten minä."

He hiipivät puulta toiselle ja saapuivat kahdenkymmenen askeleen päähän talosta kenenkään näkemättä. Niin likelle tultuaan he nyt huomasivat vaunuvajan seinustalle ripustetun lyhdyn valossa neljä vankannäköistä ratsua. Palvelija suki niitä. Hevosten vieressä oli satulat ja päitset.

D'Artagnan lähestyi nopeasti ja viittasi molempia seuralaisiaan pysyttelemään muutaman askeleen päässä.

"Minä ostan nämä hevoset", hän sanoi palvelijalle.

Tämä kääntyi ällistelemään, vaan ei hiiskunut sanaakaan.

"Etkö kuullut, hölmö?" aloitti taas d'Artagnan.

"Kyllä", vastasi palvelija.

"Mikset siis vastaa?"

"Koska nämä hevoset eivät ole kaupan."

"Sitten minä otan ne", uhkasi d'Artagnan.

Hän laski kätensä lähimmän lautasille. Samassa astuivat hänen molemmat saattolaisensa esille ja tekivät kuten hänkin.

"Mutta, hyvät herrat", huudahti palvelija, "ne ovat vastikään juosseet kuuden lieuen taipaleen hengähtämättä; siitä on tuskin puolta tuntia, kun vapautimme ne satuloistaan."

"Puolen tunnin lepo riittää", sanoi d'Artagnan, "ja ne käyvät sitten vain yhä innokkaimmiksi."

Tallirenkki huusi apua. Jonkunlainen isännöitsijä saapui juuri kun d'Artagnan ja hänen kumppaninsa satuloitsivat hevosia.

Isännöitsijä tahtoi panna äänekkäästi vastaan.

"Ystäväiseni", varoitti d'Artagnan, "jos virkatte sanankaan, niin tukin teiltä kurkun."

Ja hän näytti pistoolia, jonka taas heti pisti kainaloonsa, täydentääkseen hommansa.

"Mutta, monsieur", intti isännöitsijä, "tiedättekö, että nämä hevoset ovat herra de Montbazoinin?"

"Sen parempi!" vastasi d'Artagnan; "sitten ne varmasti ovatkin hyviä ratsuja."

"Monsieur", jatkoi isännöitsijä, askel askeleelta vetäytyen taaksepäin ja yrittäen lähestyä ovea, "minä pyydän teitä ottamaan huomioon, että huudan tänne väkeni."

"Ja minäkin huudan saapuville omani", vastasi d'Artagnan. "Olen kuninkaan muskettiväen luutnantti, minulla on kymmenen kaartilaisista saattueenani; kuunnelkaahan vain — kuuletteko, kuinka ne nelistävät? Saammepa nähdä!"

Mitään ei kuulunut, mutta isännöitsijä luuli kuulevansa.

"Oletko valmis, Portos?" kysyi d'Artagnan.

"Valmis olen."

"Entä te, Mouston?"

"Samaten."

"Ratsaille siis ja taipaleelle!"

Kaikki kolme hyppäsivät satulaan.

"Tänne!" huusi isännöitsijä; "apuun, palvelijat, ratsupyssyinenne!"

"Eteenpäin!" käski d'Artagnan; "tässä tulee kuumat paikat."

Ja he porhalsivat tielle kuin tuulena.

"Tänne!" kirkui isännöitsijä, tallirengin rientäessä läheiseen rakennukseen.

"Varokaa surmaamasta hevosianne!" huusi d'Artagnan nauraen.

"Ampukaa!" vastasi isännöitsijä.

Salaman tavoin valaisi leimahdus tietä, ja samassa pamahti; ratsastajat kuulivat luotien viuhuvan vieritseensä ilmaan.

"He ampuvat kuin palvelijat", morkkasi Portos; "paremmin paukuteltiin kardinaali de Richelieun aikana. Muistatko Crèvecoeurin maantietä, Mouston?"

"Voi, monsieur, tunnen vieläkin jumotusta oikealla puolella."

"Oletko varma siitä, että olemme heidän jäljillään, d'Artagnan?" kysyi Portos.

"Totta perhanassa! Etkö siis kuullut?"

"Mitä niin?"

"Että nämä hevoset ovat herra de Montbazonin."

"Entä sitten?"

"Herra de Montbazon on rouva de Montbazonin mies."

"Vaikkapa vain."

"Ja rouva de Montbazon on herra de Beaufortin rakastajatar."

"Ahaa, nyt ymmärrän!" sanoi Portos; "rouva oli järjestänyt hevosten vaihdon."

"Aivan."

"Ja me häytytämme herttuaa samoilla hevosilla, joita hän on äsken käyttänyt."

"Portos hyvä, sinulla on tosiaan mitä selkein järki", vastasi d'Artagnan puolittain piloillaan, puolittain vakavana.

"Hm, niinpä luulisin", sanoi Portos.

Kokonaisen tunnin kiitivät he eteenpäin; hevoset olivat valkeina vaahdosta, ja veri pulppusi niiden kupeista.

"Kas, mitä näenkään tuolla?" virkahti d'Artagnan.

"Onnellinen sinä, jos näet mitään tällaisessa pimeydessä", sanoi Portos.

"Kipinöitä."

"Näin ne minäkin", vahvisti Mousqueton.

"Ahaa, olisimmekohan jo saavuttamassa heidät?"

"Kuollut hevonen — hyvä!" huudahti d'Artagnan palauttaessaan ratsunsa tämän tekemästä syrjähyppäyksestä; "eivät näy heidänkään elukkansa jaksavan pitemmälle."

"Olen kuulevinani ratsujoukon tömistelyä", huomautti Portos kurkoittaen päätänsä hevosen harjan yli.

"Mahdotonta!"

"Heitä on monta."

"Se muuttaa asian."

"Taaskin hevonen!" virkahti Portos.

"Kuollutko?"

"Ei, henkitoreissaan."

"Satuloittu vai riisuttuko?"

"Satuloittu."

"Sitten se on heidän."

"Rohkeutta siis! He ovat käsissämme."

"Mutta jos heitä on monta", muistutti Mousqueton, "eivät he ole meidän käsissämme, vaan me heidän."

"Joutavia!" sanoi d'Artagnan; "he luulevat meidän olevan voimakkaampia, koska ajamme heitä takaa; he säikkyvät ja hajaantuvat."

"Niin, se on varmaa", arveli Portoskin.

"Kas, näetkö nyt?" huudahti d'Artagnan.

"Kyllä, taaskin kipinöitä; näin ne minäkin nyt", vastasi Portos.

"Eteenpäin, eteenpäin!" käski d'Artagnan kaikuvalla äänellään; "viiden minuutin kuluttua saamme nauraa."

He ryntäsivät jälleen yön selkään. Kivusta ja ponnistuksesta hurjistuneet hevoset kiitivät pitkin pimeätä tietä, jolla nyt alkoi häämöttää jotakin tiheämpää ja tummempaa kuin muu ilmapiiri.

KAHDEKSASKOLMATTI LUKU

Tapaaminen

Vielä ratsastettiin kymmenen minuuttia samaa vauhtia.

Kiireisesti irtausi kaksi tummaa kohtaa ryhmästä; ne lähestyivät, suurenivat ja saivat yhä selvemmin kahden ratsumiehen hahmon.

"Kas", virkkoi d'Artagnan, "meitä tullaan vastaan."

"Sen pahempi tulijoille"-, vastasi Portos.

"Ken siellä?" huusi karski ääni.

Vimmatusti kiitävät kolme ratsumiestä eivät pysähtyneet eivätkä vastanneet; kuului vain huotrasta vedettyjen miekkain kalinaa ja noiden kahden haamun pistoolinhanain naksahdus vireeseen.

"Ohjakset hampaisiin!" käski d'Artagnan.

Portos ymmärsi; molemmat ottivat vasemmalla kädellään kotelosta pistoolin ja vetivät aseensa niinkään vireeseen.

"Ken siellä?" karjaistiin toistamiseen. "Ei enää askeltakaan, tai olette kuoleman oma!"

"Pyh!" vastasi Portos melkein tukahtuneena pölyyn ja pureskellen ohjaksia niinkuin hänen ratsunsa puri kuolainta: "pyh, pahempaakin olemme nähneet!"

Samassa sulkiivat molemmat haamut tien, ja tähtien kajastuksessa kiiluivat alaslasketut pyssynpiiput.

"Takaisin", kiljaisi d'Artagnan, "tai te olette kuoleman omia!"

Uhkukseen vastasi kaksi pistoolinlaukausta; mutta hyökkääjät tulivat niin hurjaa vauhtia, että he melkein samassa silmänräpäyksessä olivat vastustajiensa kimpussa. Kolmas laukaus pamahti nyt d'Artagnanin ampumana likeltä, ja hänen vihollisensa putosi. Portos tölmäsi niin kiivaasti omaa pidättäjänsä vastaan, että tämä sinkosi kymmenen askeleen päähän hevosensa selästä, vaikka saikin

väistetyksi ahdistajansa miekan selkään.

"Lopeta, Mousqueton, lopeta!" käski Portos.

Ja hän karautti ystävänsä vierelle, joka oli jo jälleen aloittanut takaa-ajon.

"Miten kävi?" kysyi Portos.

"Musersin häneltä pään", vastasi d'Artagnan; "entä sinä?"

"Keikautin mieheni vain nurin, mutta kuulehan..."

Pamahti pistoolinlaukaus; Mousqueton se ohi kiitäessään täytti herransa käskyn.

"Eteenpäin!" sanoi d'Artagnan. "Hyvin käy, olemme jo voittaneet ensimmäisen erän."

"Kas", huudahti Portos, "tuoltapa tulee pelikumppaneita!"

Kaksi muuta ratsastajaa näkyikin nyt eriävän pääryhmästä ja nopeasti lähenevän sulkemaan jälleen tien.

Tällä kertaa ei d'Artagnan odottanut puhuttelua.

"Tilaa!" hän huusi ensimmäisenä; "tilaa!"

"Mitä tahdotte?" kysyi ääni.

"Herttuan!" äyskäsivät d'Artagnan ja Portos yhtäaikaa.

Nauru oli vastauksena, mutta se päättyi huokaisuun; d'Artagnan oli lävistänyt naurajan säilällään.

Samassa ammuttiin kaksi laukausta, jotka kuuluivat yhdeltä; Portos ja hänen vastustajansa olivat ampuneet toisiaan.

D'Artagnan kääntyi katsomaan ja näki Portoksen ihan lähellään.

"Mainiota, Portos!" hän sanoi; "taisit surmata hänet?"

"Luulen osanneeni ainoastaan hevoseen", vastasi Portos.

"Mikäs auttaa, veikkonen! Pilkkuun ei osaa joka laukauksella, eikä sovi valittaa, kun sentään satuttaa tauluun. Kas, hitto, mikä nyt hevostani vaivaa?"

"Se sortuu", vastasi Portos seisahduttaen omansa.

D'Artagnanin ratsu horjui tosiaan ja vaipui polvilleen; sitten se korahtaen kaatui kyljelleen.

Se oli saanut rintaansa d'Artagnanin ensimmäisen vastustajan ampuman luodin.

D'Artagnan kirosi niin katkerasti, että siitä olisi taivaskin voinut revetä.

"Haluatteko hevosta, monsieur?" kysyi Mousqueton.

"Hitto, haluanko muka!" karjaisi d'Artagnan.

"Tässä on", sanoi Mousqueton.

"Mistä hornasta oletkaan saanut kaksi varahevosta?" ihmetteli d'Artagnan hypätessään toisen selkään.

"Niiden ratsastajat ovat kuolleet; arvelin niistä saattavan olla hyötyä, joten otin ne mukaan."

Sillaikaa oli Portos uudestaan panostanut pistoolinsa.

"Pian!" huusi d'Artagnan, "tuolla on taas kaksi!"

"Mutta tätähän kestää aamuun!" tuumi Portos.

Kaksi ratsumiestä lähestyi jälleen nopeasti.

"Voi, monsieur", sanoi Mousqueton, "se, jonka selkään teidän ratsailta, nousee nyt ylös."

"Mikset menetellyt hänen suhteensa kuten ensimmäisenkin?"

"Olin estetty, monsieur; pitelin hevosta."

Kajahti laukaus, Mousqueton kiljaisi kivusta.

"Voi, monsieur", hän parkaisi, "nyt osui toiseenkin, juuri toiseen!
Tämä laukaus tuli ihan vastapainoksi sille, jonka sain matkalla
Amiensiin."

Portos käännähti kuin jalopeura ja ryntäsi hevosensa menettäneen ratsastajan kimppuun, joka yritti sivaltaa miekkansa; mutta ennen kuin se paljastui säilästä, oli Portos omansa kahvalla jymäyttänyt häntä päähän niin hirveästi, että hän kaatui kuin härkä lysähtää teurastajan nuijasta.

Vikisten oli Mousqueton luisunut alas ratsailta, sillä hänen saamansa haava ei sallinut hänen istua satulassa.

Ratsastajat huomattuaan oli d'Artagnan pysähtynyt ja jälleen panostanut pistoolinsa; hänen uuden hevosensa satulanupissa muuten riippui ratsupyssykin.

"Tässä nyt olen", sanoi Portos; "odotammeko vai hyökkäämmekö me?"

"Käykäämme päälle!" esitti d'Artagnan.

"Se sopii!" suostui Portos.

He iskivät kannukset hevostensa kylkiin.

Ratsumiehet olivat ainoastaan kahdenkymmenen askeleen päässä heistä.

"Kuninkaan nimessä", huusi d'Artagnan, "tie auki!"

"Kuninkaalla ei ole täällä mitään tekemistä", vastasi kumea ääni, joka tuntui tulevan pilvestä, sillä ratsastaja läheni pölypatsaan kiehtomana.

"Hyvä! Saammepa nähdä, eikö kuningas pääse esille yli kaiken", tuumi d'Artagnan.

"Se nähdään!" virkkoi sama ääni.

Kaksi pistoolinlaukausta pamahti melkein yhtäaikaa, toinen d'Artagnanin luikusta, toinen Portoksen vastustajan ampumana. D'Artagnanin luoti vei viholliselta hatun, Portoksen vastustajan kuula lävisti paroonikokelaan hevoselta kaulan, ja pärskähtäen sortui elukka heti.

"Viimeisen kerran, minne aiotte?" kysyi sama ääni.

"Hornaan!" karjaisi d'Artagnan.

"Hyvä! Olkaa siis huoletta, sinne joudutte pian."

D'Artagnan näki musketinpiipun painuvan vastaansa. Hänellä ei ollut aikaa kopeloida kotelosta, mutta hän muisti neuvon, jonka oli aikoinaan saanut Atokselta: hän antoi hevosensa kavahtaa takajaloilleen, ja luoti osui elukkaa mahaan. D'Artagnan tunsu hevosen huojuvan allansa, ja harvinaisen ketteränä, kuten aina heittäysi hän, sivulle.

"Mutta, hiisi vieköön", virkkoi sama väräjävä ja pilkallinen ääni "tämähän on hevosteurastusta eikä mieskohtaista taistelua. Vetäkäämme miekkamme, monsieur — miekkasille!"

Ja hän hyppäsi alas ratsailta.

"Olkoon menneeksi!" myöntyi d'Artagnan; "se on ihan minun alaani."

Kahdella harppauksella joutui d'Artagnan seisomaan kiistakumppaniansa vastassa, jonka säilä nyt iski hänen aseeseensa. Tavallisen taitavuutensa avulla oli hän saanut miekan sovitetuksi terssiliikkeisiin, jotka olivat hänen parhaana puolustusasentonaan.

Sillävälän oli Portos polvistunut hevosensa taakse, joka vavahteli henkitoreissaan, ja piteli pistoolia kumpaisessakin kädessään.

D'Artagnanin ja hänen vastakumppaninsa ottelua jatkui. D'Artagnan ahdisti tapansa mukaan kiivaasti, mutta tällä kertaa oli hän tavannut miekkailijan ja käden, jotka saivat hänet miettimään. Kahdesti kvarttiin pakotettuna astahti d'Artagnan taaksepäin; hänen vastustajansa ei hievahtanut, d'Artagnan palasi ja heittäysi uudestaan terssitemppuihin.

Pari kolme survaisua suunnattiin kumpaiseltakin puolelta tuloksetta, kipinäin singotessa säilänteristä.

Vihdoin katsoi d'Artagnan hetken tulleeksi, yrittääkseen mieluisinta kujettaan; hän valmisteli sitä taitavasti, suoritti sen nopeasti kuin salama ja tähtäsi survaisun niin voimakkaasti, että hän piti sitä vastustamattomana.

Työntäisy torjuttiin.

"*Mordious!*" huudahti hän gascognelaisella murteellaan.

Tämän huudahduksen kuullessaan kavahti vastustaja taaksepäin, ojensi esiin paljastetun päänsä ja yritti pimeässä eroittaa d'Artagnanin kasvonpiirteitä.

D'Artagnan taasen epäili viekkautta ja pysyi puolustusasennossa.

"Pitäkää varanne!" varoitti Portos vastustajaansa; "minulla on vielä kaksi pistooliani panostettuina."

"Sitä suurempi syy teillä ampua ensin", vastasi jälkimmäinen.

Portos laukaisi, salama valaisi taistelupaikkaa.

Tämän tuiskahduksen leimussa huudahtivat molemmat toiset taistelukumppanukset.

"Atos!" oudostui d'Artagnan.

"D'Artagnan!" kummeksui Atos.

Atos kohotti miekkansa, d'Artagnan laski alas omansa.

"Aramis!" huusi Atos, "älä ammu!"

"Hei, sinäkö se oletkin, Aramis?" ihmetteli Portos.

Ja hän heitti sivulle pistoolinsa.

Aramis pisti omansa koteloon ja miekkansa huoteraan.

"Poikani!" sanoi Atos ojentaen d'Artagnanille kätensä.

Tällä nimityksellä oli hän entiseen aikaan puhutellut d'Artagnania, tahtoessaan ilmaista hellyyttä.

"Atos", valitti d'Artagnan käsiänsä väännellen, "sinä siis puolustat häntä! Ja minä kun olin vannonut vieväni hänet takaisin elävänä tai kuolleen! Voi, minä olen häväisty mies!"

"Surmaa minut", sanoi Atos rintansa paljastaen, "jos kuolemani on välttämätön kunniallesi."

"Minua poloista!" huudahti d'Artagnan. "Maailmassa oli yksi ainoa mies, joka kykeni pysähdyttämään minut, ja onneton kohtaloni toimitti juuri sen miehen tielleni! Mitä nyt sanonkaan kardinaalille?"

"Te sanotte hänelle, monsieur", vastasi ääni, joka kajahti yli koko taistelupaikan, "että hän oli lähettänyt minua vastaan kaksi ainoata miestä, jotka kykenivät nujertamaan neljä, mies miestä vastaan keskeytymättömästi ahdistamaan kreivi de la Fèrèä ja ritari d'Herblayta ja olemaan antautumatta vähäisemmälle lukumäärälle kuin viidellekymmenelle."

"Prinssi!" huudahtivat Atos ja Aramis yhtaikaa, liikahtaen ikäänkuin tehdäkseen tilaa Beaufortin herttualle, samalla kun d'Artagnan ja Portos puolestaan astahtivat taaksepäin.

"Viisikymmentä ratsumiestä!" mutisivat d'Artagnan ja Portos.

"Katsokaa ympärillenne, hyvät herrat, jos epäilette sitä", jatkoi herttua.

D'Artagnan ja Portos vilkaisivat sivulleen; he olivatkin täydellisesti saarrettuina ratsujoukon keskelle.

"Taistelunne melu, hyvät herrat", puheli herttua, "sai minut siihen luuloon, että teitä oli vähintään kaksikymmentä, ja minä palasin kaikkien saattolaisteni kanssa, kyllästytneenä ainaiseen pakenemiseen ja haluten saada itse paljastaa miekkani; mutta kaksihan teitä vain olikin."

"Niin, monseigneur", huomautti Atos, "mutta kaksi kahdenkymmenen veroista, kuten itse sanoitte."

"No niin, miekkanne, hyvät herrat!" käski herttua.

"Miekkamme!" toisti d'Artagnan kohottaen päänsä ja tointuen; "niitä emme koskaan luovuta!"

"Emme koskaan!" vahvisti Portos.

Jotkut ratsumiehet liikahtivat.

"Silmänräpäys, monseigneur!" virkkoi Atos; "kaksi sanaa!"

Hän lähestyi prinssiä, joka kumartui häntä kohti, ja lausui tälle hiljaa pari sanaa.

"Kuten haluatte, kreivi", vastasi prinssi. "Olen liian suuressa kiitollisuudenvelassa teille, voidakseni evätä ensimmäistä pyyntöänne. Poistukaa, hyvät herrat!" hän virkkoi saattueelleen. "Herrat d'Artagnan ja du Vallon, te olette vapaita."

Käskeyä toteltiin heti, ja d'Artagnan ja Portos näkivät nyt olevansa laajan kehän keskuksena.

"Nyt, d'Herblay", sanoi Atos, "laskeudu ratsailta ja tule mukaan."

Aramis hyppäsi maahan ja lähestyi Portosta, Atoksen astuessa d'Artagnanin luo. Kaikki neljä olivat siten jälleen koolla.

"Veikkoseni", kysyi Atos, "pahoitteletteko vielä, ettette vuodattaneet vertamme?"

"Emme", vastasi d'Artagnan, "mutta minua surettaa nähdä joutuneemme vastatuksin, kun olemme aina olleet niin likeisesti yhdessä, — sydäntäni painostaa, että tapaamme toisemme vihollisleireihin kuuluvina. Voi, nyt ei meille enää mikään luonnista!"

"Taivasten tekijä, ei, — nyt on kaikki mennyttä!" huudahti Portos.

"No, siirtykää siis meidän puolellemme", esitti Aramis.

"Hiljaa, d'Herblay!" tokaisi Atos; "tällaisille miehille ei ehdoteta mitään sellaista. Jos he ovat liittyneet Mazarinin puolueeseen, niin on heidät siihen omatuntonsa taivuttanut, niinkuin me olemme vakaumuksesta menneet prinssien puolelle."

"Vihollisia nyt kuitenkin olemme", sanoi Portos. "Hitto, kuka olisi koskaan uskonut sitä!"

D'Artagnan ei virkkanut mitään; hän vain huokasi.

Atos katseli heitä ja otti heidän kätensä omiinsa.

"Hyvät herrat", hän haastoi, "asia on vakava, ja sydäntäni kirvelee niinkuin olisitte lävistäneet sen. Niin, me olemme erillämme, se on tärkeä ja murheellinen totuus; mutta vielä emme ole julistaneet toisillemme sotaa. Voimme kenties vielä päästä sovintoon; vasituinen viimeinen kohtaus on välttämätön."

"Minä puolestani vaadin sitä", sanoi Aramis.

"Minä suostun siihen", vastasi d'Artagnan ylpeästi.

Portos nyökkäsi myöntymykseksi.

"Määrätkäämme siis kokouspaikka, joka on meille kaikille mukava", jatkoi Atos, "ja siinä viimeisessä kohtauksessa sopikaamme ratkaisevasti keskinäisestä asemastamme ja esiintymistavasta, jota meidän tulee noudattaa toisiamme kohtaan."

"Hyvä!" vastasivat toiset kolme.

"Yhdytte siis minun käsitykseeni?" kysyi Atos.

"Täydellisesti."

"No niin, mikä paikaksi?"

"Soveltuuko teille Place Royale?" esitti d'Artagnan.

"Pariisissa?"

"Niin."

Atos ja Aramis katsoivat toisiinsa. Aramis teki hyväksyvän merkin.

"Place Royale, olkoon menneeksi", suostui Atos.

"Ja milloin?"

"Huomen-illalla, jos haluatte."

"Kerkiätttekö siksi takaisin?"

"Kyllä."

"Mihin aikaan tulemme?"

"Kello kymmenen illalla — sopiiko se teille?"

"Erinomaisesti."

"Siitä on seurauksena rauha tai sota", huomautti Atos, "mutta kunniamme, ystävät, ainakin jää loukkaamattomaksi."

"Voi", jupisi d'Artagnan, "meidän sotilaallinen kunniamme on mennyttä!"

"D'Artagnan", sanoi Atos vakavasti, "minä vannon, että teet minua kohtaan väärin, ajatellessasi tuolla tavoin, kun minä sitävastoin ajattelen vain yhtä seikkaa, nimittäin että me olemme paljastaneet säilämme toisiamme vastaan. Niin", hän jatkoi murheellisesti pudistaen päätänsä, "niin, sinäpä sen sanoit: onnettomuus uhkaa meitä. Tule, Aramis!"

"Ja me, Portos", sanoi d'Artagnan, "palatkaamme ilmoittamaan kardinaalille häpeämme."

"Ja sanokaa hänelle ennen kaikkea", huusi hämystä joku, "että minä en ole vielä liian vanha toimimaan."

D'Artagnan tunki Rochefortin äänen.

"Voinko tehdä mitään hyväksenne, messieurs?" kysyi prinssi.

"Te voitte todistaa, että me olemme tehneet voitavamme, monseigneur."

"Olkaa huoletta, se tapahtuu. Hyvästi, messieurs! Jonkun ajan kuluttua toivoakseni näemme toisemme jälleen Pariisin edustalla, kenties itse Pariisissakin, ja silloin voitte ottaa hyvityksenne."

Näin sanoen herttua heilautti kättänsä hyvästiksi, kannusti ratsunsa jälleen laukkaan ja katosi saattolaisineen, jotka häipyivät pimeään niinkuin melukin avaruuteen.

D'Artagnan ja Portos jäivät yksikseen maantielle, likellään mies, joka piteli kahta varahevosta.

He luulivat tätä Mousquetoniksi ja lähestyivät.

"Mitä näenkään!" huudahti d'Artagnan, "sinäkö siinä Grimaud?"

"Grimaud!" kummeksui Portos.

Grimaud antoi ystävyksille merkin, että he eivät erehtyneet.

"Kenen ovat hevoset?" kysyi d'Artagnan.

"Kuka ne meille antaa?" kysyi Portos.

"Herra kreivi de la Fère."

"Atos, Atos", mutisi d'Artagnan, "sinä ajattelet ihan kaikkea; sinä olet todellinen aatelismies!"

"Hyvä juttu!" virkkoi Portos; "pelkäsin joutuvani taivaltamaan jalkaisin."

Ja hän hyppäsi ratsaille. D'Artagnan istui jo satulassa.

"No, mihin siis sinä aiot, Grimaud?" tiedusti d'Artagnan; "jätät herrasi?"

"Niin", vastasi Grimaud, "olen menossa varakreivi de Bragelonnen luo Flandriassa toimimaan armeijaan."

He etenivät äänettöminä joitakuuta askeleita pitkin maantietä Pariisiin päin, kunnes äkkiä kuului voihkinaa, joka tuntui tulevan ojasta.

"Mitä tuo on?" ihmetteli d'Artagnan.

"Siellä on Mousqueton", arvasi Portos.

"Voi, niin, monsieur, minä täällä olen", vastasi vaikertava haamu, joka kohosi tien viereltä.

Portos kiirehti intendenttinsä luo, johon hän oli todella kiintynyt.

"Oletko vaarallisestikin haavoittunut, hyvä Mouston?" hän kysyi.

"Mouston!" kertasi Grimaud silmät suurina.

"En luule, monsieur, mutta peräti kiusalliseen tapaan olen haavoittunut."

"Et siis kykene ratsastamaan?"

"Voi, vielä kysyttekin, monsieur!"

"Pääsetkö kävelemään?"

"Koetan pyrkiä lähimpään taloon asti."

"Miten menetellä?" sanoi d'Artagnan. "Meidän on välttämättömästi palattava Pariisiin."

"Minä kyllä pidän huolen Mousquetonista", tarjoutui Grimaud.

"Kiitos, kunnan Grimaud!" sanoi Portos.

Grimaud laskeusi ratsailta ja meni ojentamaan käsivartensa vanhalle ystävälleen, joka vastaanotti hänet kyynelsilmin, Grimaudin oikein kykenemättä tietämään, pusersiko ne kyyneleet jälleennäkemisen ilahdus vai haavan tuottama kipuko.

D'Artagnan ja Portos pitkittivät vaiteliaina matkaansa Pariisiin.

Kolmea tuntia myöhemmin sivuutti heidät eräänlainen pikalähetti, pölyn peittämänä. Miehen oli herttua toimittanut viemään kardinaalille kirjettä, jossa prinssi lupauksensa mukaisesti antoi todistuksensa Portoksen ja d'Artagnanin kunnostautumisesta.

Mazarin oli viettänyt kovin tukalan yön, saadessaan tämän kirjeen, jossa prinssi itse ilmoitti hänelle olevansa vapaana ja ryhtyvänsä kuolettavaan sotaan häntä vastaan.

Kardinaali luki sen pariin kolmeen kertaan; sitten hän taittoi sen kokoon ja pisti taskuunsa.

"Se minua sentään lohduttaa hänen livahdettuaan d'Artagnanin käsistä", hän tuumi, "että takaa-ajaja ainakin ratsasti kumoon Brousselin. Tuo gascognelainen on totisesti oiva mies; hän palvelee minua kömpelyyksilläänkin."

Kardinaali tarkoitti sitä miestä, jonka d'Artagnan oli ajanut nurin Saint-Jeanin hautuumaan kulmassa Pariisissa ja joka ei ollut sen vähäisempi henkilö kuin parlamenttineuvos Broussel.

YHDEKSÄSKOLMATTI LUKU

Neljä vanhaa ystäväystä valmistautuu tapaamaan toisensa

"No niin", sanoi Portos, istuessaan la Chevrette-hotellin pihalla, kun d'Artagnan naama pitkänä ja nyreissään palasi Kardinaalipalatsista, "hän kai otti sinut yrmeästi vastaan, kelpo d'Artagnan?"

"Sen totisesti teki! On siinä koko hylky mieheksi! Mitä sinä syöt, Portos?"

"Ka, näethän, että minä liotan korppua espanjalaiseen viinilasilliseen. Tee sinä samaten!"

"Oikeassa olet, Gimblou, lasi!"

Näin soinnukkaalla nimellä puhuteltu tarjoilija toi pyydetyn lasin, ja d'Artagnan istuutui ystävänsä viereen.

"Miten siis kävi?"

"Hitto, käsitähän, että aseman selittämiseen oli vain yksi tapa! Minä astuin sisälle, hän katsoi minuun karsaasti, kohautin olkapäitäni ja sanoin:

"No niin, monseigneur, me emme olleetkaan ylivoimaisia."

"Niin, sen jo tiedän; mutta kertokaahan yksityiskohdat."

"Ymmärrät kyllä, Portos, että minä en ystäviäni nimeämättä voinut kertoa yksityiskohtia, ja heidän mainitsemisensä olisi syössyt heidät tuhoon."

"Perhana!"

"Monseigneur", sanoin, "heitä oli viisikymmentä ja meitä kaksi".

"Niin, mutta silti vaihdettiin pistoolinlaukauksia, mikäli olen kuullut", vastasi hän.

"On kyllä totta, että molemmin puolin haaskattiin hiukan ruutia".

"Ja miekat sivallettiin päivänvaloon?" lisäsi hän.

"Oikeastaan yön pimeyteen, monseigneur", korjasin minä.

"No, mutta minä luulin teitä gascognelaiseksi, ystäväiseni?" jatkoi kardinaali.

"En ole gascognelainen muulloin kuin onnistuessani, monseigneur."

"Hän piti vastauksesta, sillä hän alkoi nauraa.

"Se opettaa minut varustamaan kaartilaiseni paremmilla hevosilla", hän sanoi, "sillä jos he olisivat kyyneet seuraamaan teitä ja kukin puolestaan toimineet kuten te ja teidän ystäväinne, niin te olisitte saanut pidetyksi sananne ja tuonut hänet tänne elävänä tai kuolleena."

"Kas, eihän tuo minusta näytä ollenkaan pahalta", virkahti Portos.

"Eihän kylläkään, mutta hyväinen aika, veikkonen, pääasiana on tapa, millä mikin sanotaan. On uskomatonta", keskeytti d'Artagnan puheensa, "kuinka paljon viiniä nämä korput imevät itseensä! Nehän ovat kuin sieniä. Gimblou, toinen pullo."

Tilauksen täyttämässä noudatettiin kiirettä, joka osoitti, kuinka suurella huomaavaisuudella d'Artagnania kohdeltiin talossa. Hän pitkitti:

"Teinkin jo lähtöä, kun hän kutsui minut takaisin."

"Teiltähän surmattiin tai menehtyi kolme hevosta?" hän tiedusti.

"Niin, monseigneur".

"Mitä ne maksavat?"

"Mutta se näyttää minusta varsin hyvältä käännteeltä", tokaisi Portos.

"Tuhannen pistolia", minä vastasin."

"Tuhannen pistolia!" toisti Portos; "he-hei, sepä oli paljon! Jos hän tuntee hevosia, niin hänen olisi pitänyt tinkiä."

"Kyllä hänellä totta tosiaan oli siihen halua, saiturilla, sillä hän hätkähti rajusti ja tuijotti minuun. Minä tuijotin takaisin; silloin hän ymmärsi yskän, avasi kaapin ja veti esiin Lyonin pankin maksuosoituksia."

"Tuhannen pistolin arvosta?"

"Niin, ihan täsmälleen tuhannen pistolin, senkin visukinttu; ei rahtuakaan enempää."

"Ja sinulla on ne nyt?"

"Tässä näet."

"Totisesti tuntuu minusta kuitenkin siltä, että se oli sopivaa kohtelua", arveli Portos.

"Sopivaako! Miehiä kohtaan, jotka eivät ainoastaan olleet vaarantaneet nahkaansa, vaan vielä tehneet hänelle suuren palveluksen?"

"Minkä suuren palveluksen?" kysyi Portos.

"Hitto, minä kuulun ratsastaneen nurin jonkun parlamenttineuvoksen."

"Mitä! Sen mustapukuisen pikku miehen, jonka ajoit kumoon Saint-Jeanin hautuumaan kulmassa?"

"Se oli juuri hän, veikkoseni. Katsos, hän oli kardinaalille kiusallinen. Pahaksi onneksi en rusementanut häntä kokonaan. Hän kuuluu toipuvan, ollakseen uutena haittana."

"No, pentele!" tokaisi Portos; "ja kun käänsin hevoseni, joka tahtoi rynnätä suoraan sen päälle! Toistamiseen en sitä tee."

"Sen myyrän olisi pitänyt maksaa minulle parlamenttineuvoksestakin."

"Mutta", intti Portos, "kun hän ei kunnolleen rusementunut..."

"Oh, herra de Richelieu olisi sanonut: 'Viisisataa écu'ta parlamenttineuvoksesta.' Mutta jääköön se josilleen. Paljonko maksoivat elukkasi, Portos?"

"Voi, veikkonen, jos Mousqueton-parka olisi täällä, niin hän ilmoittaisi summan pennilleen."

"Sanoinhan sentään suunnilleen."

"Vulcanus ja Bayard tulivat minulle maksamaan kahdensadan pistolin vaiheille kumpainenkin, ja arvioitsemalla Phoebuksen sataanviiteenkymmeneen, luulisin laskun kutakuinkin oikeaksi."

"Jää siis jäljelle puolenviidedesataa pistolia" virkkoi d'Artagnan jokseenkin tyytyväisenä.

"Niin", vastasi Portos, "mutta tamineet..."

"Kautta sieluni se on totta! Paljonko tamineista?"

"Jos laskisi kaikkien kolmen varustukset sadaksi pistoliksi..."

"Olkoon menneeksi sata pistolia", myöntyi d'Artagnan. "Jäännöksenä on siis kolmesataaviisikymmentä pistolia."

Portos nyökkäsi.

"Antakaamme emännälle viisikymmentä pistolia kestityksestä", ehdotti d'Artagnan, "ja tasatkaamme loput kolmesataa."

"Se käy laatuun", vastasi Portos.

"Kehno apaja!" jupisi d'Artagnan pistäessään maksuosoituksensa talteen.

"Hm", tuumi puolestaan Portos, "lähtipä sentään jotakin. Mutta kuulehan!"

"Mitä niin?"

"Eikö hän laisinkaan puhunut minusta?"

"Kas, tosiaan!" huudahti d'Artagnan, joka ei uskaltanut masentaa ystävänsä mieltä mainitsemalla, että kardinaali ei ollut hänestä virkkanut halaistua sanaa, "tosiaan, hän huomautti..."

"Huomautti mitä?" uteli Portos.

"Maltas hiukan — koetan muistaa hänen omat sanansa. Hän huomautti: 'Mitä ystäväänne tulee, niin ilmoittakaa hänelle, että hän voi huoletta kääntää kylkeänsä.'"

"Ahaa!" ihastui Portos; "se merkitsee päivänselvästi, että hän on vakaasti päättänyt parooniudestani."

Samassa löi läheisin torninkello yhdeksän. D'Artagnan säpsähti.

"Kas, niin oikein!" virkkoi Portos; "kello on nyt yhdeksän, ja muistathan, että meillä on kymmeneltä kohtauksemme Place Royalella."

"Vaiti, Portos!" huudahti d'Artagnan kärsimättömästi liikahtaen. "Älä muistuta minua siitä; juuri se on pitänyt minua alakuloisella päällä eilisestä saakka. En mene sinne."

"Mistä syystä?" kysyi Portos.

"Syystä että minun on tukala katsella noita kahta miestä, jotka tarvitsevat yrityksemme."

"Silti ei kumpainenkaan ollut millään tavoin voiton puolella meistä", huomautti Portos. "Minulla oli vielä toinen pistoolini panostettuna, ja te seisotte miekkasilla vastakkain."

"Niin", tuumi d'Artagnan, "mutta jos siinä tapaamisessa piilee jotakin..."

"Oh", tokaisi Portos, "ethän toki sellaista usko, d'Artagnan!"

Se oli totta. D'Artagnan ei uskonut Atosta mihinkään kavaluuteen kykeneväksi, mutta hän etsi veruketta päästäkseen menemästä kohtaukseen.

"Lähdettävä sinne on", jatkoi ylväs Bracieuxin herra, "muutoin he luulisivat meidän pelkäävän. Hei, hyvä ystävä, uskalsimmehan kohdata viisikymmentä vihollista maantiellä; tottapahan rohkenemme mennä Place Royalelle tapaamaan kahta ystävää."

"Niinpä kyllä", myönsi d'Artagnan; "mutta he ovat liittyneet prinssin puolueeseen ilmoittamatta meille siitä: Atos ja Aramis ovat pitäneet minun kanssani peliä, joka huolestuttaa minua. Eilen saimme selon heidän kannastaan. Miksi siis tänään mennä kuulemaan vielä lisää?"

"Epäilet heitä siis tosiaankin?" kysyi Portos.

"Aramista epäilen, siitä saakka kun hänestä on tullut abbé. Et voi kuvitellakaan, veikkonen, kuinka suuresti hän on muuttunut. Hän katsoo meidän olevan piispansaavansa tiellä, ja kenties hän ei kovinkaan vastenmielisesti nitistäisi meitä."

"Ka, Aramiin laita onkin toinen", myönsi Portos, "eikä se minua ollenkaan ihmetyttäisi."

"Ja herra de Beaufort saattaa myös vuorostaan yrittää meidän pidättämistämme."

"Pyh, hänhän oli jo saanut meidät valtaansa, mutta laski menemään! Olkaamme sentään varuillamme, aseistautukaamme, ja tulkoon Planchet mukaan ratsupyssyinsä."

"Planchet on frondelainen", muistutti d'Artagnan.

"Hiisi kaikki kansalaiskiistat periköön!" sadatti Portos; "nykyään ei voi enää luottaa ystäviinsä eikä palvelijoihinsa. Voi, kunpa Mousqueton-poloinen olisi täällä! Siinä ainakin on mies, joka ei minua milloinkaan hylkää."

"Niin kauan kuin pysyt rikkaana. Tiedätkös, veikkoseni, kansalaiskiistat eivät meitä ole hajaannuttaneet. Seikka on se, että me emme enää ole kahdenkymmenen vuoden ikäisiä; nuoruuden iloinen innostus on kadonnut, saaden sijalleen omanvoitonpyynnin kehoitukset, kunnianhimon kannustuksen, itsekkyyden neuvot. Niin, sinä olet oikeassa. Portos; lähtekäämme sinne, mutta kunnollisesti aseistautuneina. Jollemme saapuisi niin he sanoisivat meidän pelkäävän. Planchet, hoi!"

Planchet ilmestyi paikalle.

"Toimita hevoset satuloiduiksi ja ota ratsupyssysi."

"Mutta sanokaahan ensin, monsieur, ketä vastaan lähdemmekään!"

"Emme ketään vastaan", vastasi d'Artagnan; "se on vain varokeino, koska meitä voitaisiin ahdistaa."

"Tiedättekö, monsieur, että on tahdottu surmata parlamenttineuvos Broussel, kansan isä?"

"Mitä ihmettä?" kummeksui d'Artagnan.

"Ihan varmasti, mutta hän sai hyvän koston, sillä hänet vietiin takaisin kotiinsa kansan kantamana. Eilispäivästä saakka on hänen talossaan kuhissut kävijöitä. Hänen luokseen ovat pistäytyneet koadjutori, herra de Longueville ja prinssi Conti. Madame de Chevreuse ja madame de Vendôme ovat lähettäneet käyntikorttinsa, ja milloin hän vain nyt haluaa..."

"No niin, milloin hän vain haluaa..."

Planchet alkoi laulaa:

"Nous fronde-tuuli nyt aamusella, jo kardinaali tais luimistella. Nous fronde-tuuli nyt aamusella!"

"Minua ei kummastuta", virkkoi d'Artagnan hiljaa Portokselle, "että Mazarin olisi mieluummin nähnyt minun kokonaan rusementan parlamenttineuvoksensa."

"Ymmärrättehän, monsieur", jatkoi Planchet, "että jos pyytäisitte minua ottamaan ratsupyssyni jotakin sellaista yritystä varten kuin herra Brousselia vastaan hankittiin..."

"Ei, ole huoletta; mutta keltä olet tuon kaiken kuullut?"

"Varmasta lähteestä, monsieur. Friquet kertoi minulle."

"Friquet?" toisti d'Artagnan. "Sen nimen tunnen."

"Hän on herra Brousselin palvelijattaren poika, reipas vekara joka kyllä hoitaisi osaansa metelissä, sen takaan."

"Eikö hän ole kuoripoikana Notre-Damessa?" kysyi d'Artagnan.

"On kyllä, Bazinin hoivassa."

"Kas, nytpä tiedänkin", sanoi d'Artagnan. "Ja hän toimi sarkkapoikana Rue de la Calandren viinituvassa?"

"Aivan."

"Mitä tekemistä sinulla on sellaisen jolpin kanssa?" tiedusti Portos.

"Ka, hän on antanut minulle hyviä tietoja", vastasi d'Artagnan, "tilaisuuden tullen saattaa hän antaa minulle lisää."

"Sinulle, joka olit vähällä ratsastaa kuoliaaksi hänen isäntänsä?"

"Kuka hänelle sen sanoisi?"

"Olet oikeassa."

Samaan aikaan saapuivat Atos ja Aramis Pariisiin Saint-Antoinen esikaupungin kautta. He olivat virkistäytyneet matkan varrella ja jouduttivat nyt kulkuansa, jotteivät myöhästyisi kohtauksesta. Bazin saattoi heitä yksinään. Kuten muistetaan oli Grimaud jäänyt hoitelemaan Mousquetonia ja ollut sitten lähdössä suoraan nuoren varakreivi de Bragelonnen luo, joka oli matkannut Flandrian armeijaan.

"Nyt pitää meidän poiketa johonkin majataloon", sanoi Atos "pukeutuaksemme siviilivaatteisiin, jättäksemme pois pistoolimme ja miekkamme ja antaaksemme palvelijammekin riisua aseensa."

"Emmehän toki; siinä seikassa et ainoastaan salline minun olla toista mieltä, vaan vieläpä yrittänet omaksua minun käsitykseni."

"Mutta miksi?"

"Koska olemme lähdössä sotaiseen kohtaukseen."

"Mitä tarkoitat Aramis?"

"Että Place Royale on Vendômoisin maantien jatkoa, ei muuta."

"Mitä! Ystävämme..."

"Ovat käyneet vaarallisimmiksi vihollisiksemme, Atos; usko minua, meidän on epäiltävä heitä, ja epäile etenkin sinä."

"Oh, hyvä d'Herblay!"

"Kuka menee takaamaan, että d'Artagnan ei ole pannut tappioitaan meidän syyksemme ja antanut kardinaalille vihiä kohtauksestamme? Kuka voi sanoa, että kardinaali ei käytä tätä tilaisuutta meidän vangitsemiseksemme?"

"Mitä ihmettä, Aramis! Pidätkö mahdollisena, että d'Artagnan, että Portos antautuisivat niin häpeälliseen kätyritoimeen?"

"Ystävysten kesken, hyvä Atos, se olisi alhaista, siinä olet oikeassa; mutta vihollisia kohtaan se on vain viekkautta."

Atos laski kätensä ristiin ja antoi kauniin päänsä painua rinnalle.

"Mikäs auttaa, Atos!" pitkitti Aramis; "sellaisia ovat ihmiset, he eivät ole ikuisesti kaksikymmenvuotiaita. Tiedäthän, että olemme julmasti loukanneet sitä itserakkautta, joka sokeasti

johtelee d'Artagnanin toimia. Hänet on voitettu. Etkö kuullut, kuinka hän tuskitteli maantiellä? Mitä Portokseen tulee, niin hänen parooniarvonsa kenties riippui juuri tämän jutun menestyksestä. No niin, hän tapasi meidät tiellänsä eikä pääse tälläkään kertaa parooniksi. Kuka tietää, eikö tuo paljonpuhuttu paroonius voisi koitua tämäniltaisesta kohtauksesta? Ryhtykäämme varokeinoihin, Atos!"

"Mutta jos he tulevat aseettomina? Mikä häpeä silloin meille, Aramis!"

"Oh, älä ole huolissasi, veikkonen; minä vastaan siitä, että niin ei käy! Onhan meillä muuten aina puolustuksenamme, että tulemme matkalta ja olemme kapinoitsijoita!"

"Puolustuksena! Meidän on siis otettava lukuun se mahdollisuus, että meidän on puolustauduttava d'Artagnanin ja Portoksen edessä! Voi, Aramis, Aramis", pitkitti Atos murheellisesti pudistaen päätänsä, "kautta sieluni, sinä teet minut ihmisistä onnettomimmaksi. Sinä riistät erhekuvat sydämeltä, joka ei vielä ollut tyyten ummistunut ystävyydeltä! Tiedätkös, Aramis, melkein soisin yhtä mielelläni, että se reväistäisiin rinnastani, sen vannon. Tee kuten haluat, Aramis. Minä ainakin lähden aseettomana."

"Ei, sitä en minä salli. Sillä heikkoudella et ainoastaan kavaltaisi yhtä miestä, ei ainoastaan Atosta tai kreivi de la Fèrèä, vaan kokonaisen puolueen, johon kuulut ja joka luottaa sinuun."

"Olkoon sitten menneeksi, niinkuin sinä sanot", vastasi Atos alakuloisena.

Ja he pitkittivät kulkunsa.

Tuskin olivat he Pas-de-la-Mule-katua pitkin saapuneet aution aukion ristikkoportille, kun he pilarikatoksen alla Sainte-Catherinekadun päässä huomasivat kolme ratsumiestä.

D'Artagnan ja Portos sieltä tulivat levätteihinsä kääriytyeinä, mutta näiden alta pistivät kuitenkin miekat esiin. Heidän takanaan asteli Planchet, musketti kupeellaan.

Atos ja Aramis laskeusivat ratsailta, kun näkivät d'Artagnanin ja Portoksen.

Nämä tekivät samaten. D'Artagnan havaitsi, että noita kolmea hevosta ei jätetty Bazinin pideltäviksi; ne sidottiin pilarikäytävän renkaisiin. Hän käski Planchetin menetellä samoin kuin Bazin.

Palvelijain saattamina astuivat he nyt kaksi kahta vasten tapaamaan toisiansa ja tervehtivät kohteliaasti.

"Missä haluatte keskustella, hyvät herrat?" kysyi Atos, joka huomasi useiden ohikulkijain pysähtyvän katselemaan heitä, niinkuin olisi ollut kysymyksessä tuollainen kuuluisa kaksintaistelu, joita oli vielä säilynyt parisilaisten muistissa, olletikin niiden, jotka asuivat Place Royalen äärellä.

"Ristikkoportti on teljetty", huomautti Aramis, "mutta jos herrat pitävät puiston raikkaasta ilmasta ja häiritsemättömästä yksinäisyydestä, niin haen Hôtel de Rohanista avaimen, ja siellä viihdymme mainiosti."

D'Artagnan vilkaisi ympärilleen aukion pimeyteen, ja Portos uskalsi pistää päänsä kahden ristikkokangen lomitse, yrittääkseen tutkia sisäpuolella vallitsevaa synkkyyttä.

"Jos pidätte jotakuta muuta paikkaa parempana, messieurs", virkkoi Atos ylväällä ja vakuuttavalla äänellään, "niin valitkaa itse."

"Tämä paikka on minun nähdäkseni kaikkein soveliaain, jos d'Herblay saa hankituksi avaimen."

Aramis lähti heti, varoittaen Atosta jäämästä yksinään d'Artagnanin ja Portoksen ulottuviin; mutta neuvon saaja hymyili sille halveksivasti ja astahti vanhoja ystäviänsä kohti, jotka molemmat jäivät liikkumattomiksi paikalleen.

Aramis oli tosiaan mennyt kolkuttamaan Hôtel de Rohanin ovelle; hän ilmestyi tuotapikaa takaisin, mukanaan mies, joka sanoi:

"Vannottehan sen, monsieur?"

"Kas tuossa", vastasi Aramis ojentaen hänelle louisdorin.

"Vai niin, ette siis tahdo vanhoa, herra aatelismies?" jatkoi portinvartija päätänsä pudistaen.

"Kas, voiko ihminen vanhoa mitään?" huomautti Aramis. "Vakuutan teille ainoastaan, että nämä herrat tällähaavaa ovat ystäviä."

"Kyllä, epäilemättä", sanoivat Atos, d'Artagnan ja Portos kylmäkiskoisesti.

D'Artagnan oli kuullut keskustelun ja tajunnut tarkoituksen.

"Näetkös?" hän virkkoi Portokselle.

"Mitä niin?"

"Että hän ei tahtonut vannoa."

"Vannoa mitä?"

"Tuo mies tahtoi Aramista vannomaan, että me emme olleet menossa taistelemaan Place Royalelle."

"Ja Aramis ei tahtonut vannoa?"

"Ei."

"Valppautta siis!"

Atos ei kadottanut keskustelijoita näkyvistään. Aramis avasi portin ja siirtyi syrjään, antaakseen tilaa d'Artagnanille ja Portokselle. Kun d'Artagnan astui sisälle, tarttui hänen miekankahvansa portinristikkoon, ja hänen oli pakko levittää auki viittansa. Silloin paljastuivat näkyviin hänen ristikkäin riippuvat pistoolinsa, joihin kuun säteet heijastuivat.

"Näetkö?" virkkoi Aramis koskettaen toisella kädellään Atoksen olkapäätä ja toisella osoittaen, mitä asevarastoa d'Artagnan kantoi vyössään.

"Voi, kyllä!" vastasi Atos raskaasti huoaten.

Hän astui puistoon kolmantena. Aramis tuli viimeisenä ja lukitsi portin takanaan. Molemmat palvelijat jäivät ulkopuolelle, mutta pysyttelivät erillään ikäänkuin olisivat hekin epäilleet toisiansa.

KOLMASKYMMENES LUKU

Place Royale

Vaiteliaina käveltiin keskellä aukiota; mutta kun kuu samassa pistäytyi esiin pilvestä, tuli ajatelluksi, että tällä avoimella paikalla oli helppo nähdä liikkujat, joten he vetäisivätkin lehmuksien juurelle, missä oli tummempaa varjoa.

Useihin kohtiin oli asetettu penkkejä; sellaisen eteen pysähtyivät nuo neljä kävelijää. Atos viittasi, d'Artagnan ja Portos istuutuivat. Atos ja Aramis jäivät seisomaan.

Syntyi hetkiseksi vaitiolo, jollaikaa kukin tunsi, kuinka kiusallista oli aloittaa selittely.

"Hyvät herrat", virkkoi sitten Atos, "läsnäolomme tässä kohtauksessa on todisteena vanhan ystävyysyhteisömme voimasta. Ei ainoakaan ole jäänyt pois; kelläkään ei siis ole mitään moitteita tehtävänä itselleen."

"Kuulehan, kreiviseni", sanoi d'Artagnan, "sen sijaan että lausuisimme toisillemme kohteliaisuuksia, joita kenties ei kukaan meistä ansaitse, käykäämme vilpittömästi selittämään suhteitamme."

"En parempaa pyydä", vastasi Atos. "Olen avomielinen; puhu siis sinäkin aivan vilpittömästi: onko sinulla mitään moittimista minua tai abbé d'Herblayta vastaan?"

"Kyllä on", sanoi d'Artagnan. "Kun minulla oli kunnia kohdata sinut Bragelonnen linnassa, tein sinulle ehdotuksia, jotka sinä varsin hyvin käsitit, mutta sen sijaan että olisit vastannut minulle kuten ystävälle, teit sinä minusta pilaa kuin lapsesta. Se ystävyys, josta ylvästelet, ei särkynyt eilen miekkojemme osuessa yhteen, vaan teeskentelyn johdosta, johon antausit linnassasi."

"D'Artagnan!" virkahti Atos lempeän moittivasti.

"Sinä pyysit minua olemaan vilpittömä", pitkitti d'Artagnan; "sitä olen nyt ollut. Sinä kysyt, mitä ajattelen; sen sanon avoimesti. Ja nyt olen samassa mitassa valmis palvelemaan sinua, abbé d'Herblay. Menettelin samaten sinua kohtaan, ja sinäkin petit minua."

"Puhutpa tosiaan kummallisesti", vastasi Aramis. "Sinä tulit tekemään minulle ehdotuksia, mutta teitkö niitä? Et; sinä vain tutkistelit minua, siinä kaikki. No niin, mitä minä vastasinkaan? Että Mazarin oli heittiö ja että minä en tahtonut häntä palvella. Mutta siinä oli myös kaikki. Sanoinko silti, että minä en tahtonut palvella ketään muuta? Päin vastoin annoin luullakseni sinun ymmärtää, että olin liittynyt prinssien puolueeseen. Ellen erehdy, niin me laskettelimme hyvin hauskaasti leikkiä siitä varsin todennäköisestä tapauksesta, että sinä saisit kardinaalilta toimeksesi vangita minut. Etkö sinä ollut puoluemies? Epäilemättä. No, miksemme mekin kuuluisi puolueeseen? Sinulla oli salaisuutesi, samaten meillä omamme; sitä parempi, — se osoittaa, että me osaamme säilyttää ne."

"En moiti sinussa mitään", sanoi d'Artagnan; "ainoastaan sen johdosta, että kreivi de la Fère puhui ystävyydestä, tahdoin ilmaista menettelytapasi."

"Ja millaisena sitä pidät?" kysyi Aramis korskeasti.

Veri kohahti heti d'Artagnanin ohimoihin; hän nousi seisaalle ja vastasi:

"Minun nähdäkseni se soveltuu varsin hyvin jesuiittain oppilaalle."

Nähdessään d'Artagnanin nousevan kohottausi Portoskin. Kaikki neljä seisoivat nyt siten uhkaavina toisiansa vastassa.

D'Artagnanin vastatessa liikahti Aramis ikäänkuin tarttuakseen miekkaansa.

Atos pidätti hänet.

"D'Artagnan", hän sanoi, "sinä tulet puheillemme tänä iltana vielä raivostuksissasi eilispäivän seikkailujen tuloksesta. Minä luulin, että sinulla oli kyllin jalo sydän, jotta kaksikymmenvuotinen ystävyys kykenisi vastustamaan neljännestunnin tappiota, joka oli kohdannut itserakkauttasi. Kuulehan, sano minulle rehellisesti: luuletko sinä todellakin saaneesi jotakin moittimisen aihetta minua vastaan? Jos olen rikkonut, d'Artagnan, niin tahdon tunnustaa vikani."

Atoksen vakavalla ja soinnukkaalla äänellä oli vielä entinen tehonsa d'Artagnaniin, kun häntä sitävastoin ärsytti Aramiin ääni, joka hänen ollessaan huonolla tuulella kävi käreäksi ja kimeäksi. Hän vastasi sen vuoksi Atokselle:

"Minä, luulen, kreivi, että sinulla oli jotakin uskottavana minulle Bragelonnen linnassa, ja että tuolla miehellä", hän jatkoi Aramiiseen viitaten, "myös oli jotakin uskottavana minulle luostarissaan. Jos minulle olisi suotu ne luottamukset, niin en olisi heittäytynyt seikkailuun, jossa te suljitte minulta tien. Mutta jos olenkin ollut vaitelias, ei minua silti sovi katsoa kovin yksinkertaiseksi. Jos olisin tahtonut tutkia, miten erilaisia ovat ne henkilöt, joita d'Herblay vastaanottaa nuoraportaita myöten, ja ne, jotka saavat käyttää tikkaita, niin olisin kyllä pakottanut hänet puhumaan."

"Mihin sekaannutkaan?" huudahti Aramis vihasta vaaleten, sillä hän pelkäsi, että d'Artagnan oli vakoillut häntä ja nähnyt hänet madame de Longuevillen seuralaisena.

"Minä sekaannun ainoastaan sellaiseen, mikä koskee itseäni, ja osaan kyllä tekeytyä näkemättömäksi asioissa, jotka eivät minuun kuulu. Mutta minä vihaan ulkokullattuja, ja siihen luokkaan luen muskettisoturit, jotka näyttelivät abbén osaa, ja abbét, jotka tekeytyvät muskettisotureiksi; ja tämä herrasmies on samaa mieltä", hän lisäsi Portokseen kääntyen.

Portos, joka ei ollut vielä puuttunut keskusteluun, vastasi yhdellä ainoalla sanalla ja liikkeellä.

Hän sanoi: "niin" ja tarttui miekkaansa.

Aramis astahti taaksepäin ja veti aseensa hänkin. D'Artagnan kumarsi, valmiina hyökkäykseen tai puolustautumiseen.

Silloin ojensi Atos kätensä, ilmaisten liikkeellään sitä vastustamatonta käskeväisyyttä, joka oli ainoastaan hänellä, veti hitaasti esille miekkansa huotrineen, katkaisi polveansa vasten sekä terän että huotran ja viskasi kappaleet oikealle puolelleen.

Sitten hän kääntyi Aramiiseen.

"Aramis", hän sanoi, "taita säiläsi."

Aramis epäröitsi.

"Sinun täytyy", tiukkasi Atos ja lisäsi matalammalla ja lempeämmällä äänellä: "Minä tahdon."

Vielä kalpeampana, mutta tuon liikkeen lannistamana ja tuon äänen voittamana katkaisi Aramis

taipuvan terän käsissään, laski sitten käsivartensa rinnalle ristiin ja odotti raivosta vavisten, mitä oli tulossa.

Tämä liike sai d'Artagnanin ja Portoksen peräytymään. D'Artagnan ei vetänyt miekkaansa, ja Portos pisti omansa takaisin huotraan.

"Ei koskaan", haastoi Atos hitaasti kohottaen oikean kätensä taivasta kohti, "ei koskaan, — sen vannon tänä juhlallisena iltana Jumalan edessä, joka näkee ja kuulee meidät, — ei koskaan saa miekkani iskeä teidän miekkoihinne, ei koskaan saa silmäni luoda suuttunutta katsetta teihin, ei koskaan saa sydämeni tuntea vihaa teitä kohtaan. Me olemme eläneet kumppanuksina, vihanneet ja rakastaneet, yhteisesti vuodattaneet ja sekoittaneet vertamme; ja minun pitänee lisätä, että kenties on välillämme vielä lujempi side kuin ystävyiden, kenties on välillämme rikollinen liittoutuminen, sillä me kaikki neljä olemme tuominneet ja teloittaneet inhimillisen olennon, jota meillä kenties ei ollut oikeus eroittaa elämästä, vaikka hän näyttikin pikemmin kuuluvan kadotukseen kuin tähän maailmaan. D'Artagnan, minä olen aina rakastanut sinua kuin poikaani; Portos, me olemme kymmenen vuotta nukkuneet vierekkäin; Aramis on teidän veljenne niinkuin minunkin, sillä Aramis on rakastanut teitä kuten minä vielä rakastan ja tulen aina rakastamaan. Mitä merkitseekään kardinaali Mazarin meille, jotka olemme voittaneet sellaisen miehen kuin Richelieun käden ja sydämen? Mitä merkitsee mikään prinssi meille, jotka olemme lujittaneet kruunun kuningattaren päähän? D'Artagnan, pyydän sinua suomaan anteeksi, että eilen olin miekkasilla kanssasi; Aramis myös pyytää anteeksi Portokselta. Ja nyt, vihatkaa minua, jos voitte, mutta minä — minä vannon, että vihastanne huolimatta olen tunteva ainoastaan kunnioitusta ja ystävyyttä teitä kohtaan. Toista nyt minun sanani, Aramis, ja jos he sitten tahtovat ja sinä itse tahdot, niin eritkäämme ainiaaksi vanhoista ystävistämme."

Syntyi toviksi juhlallinen vaitiolo, jonka Aramis keskeytti.

"Minä vannon", hän sanoi levollisen näköisenä ja katsannoltaan vilpittömänä, mutta hänen äänensä vapisi vielä kiivaasta mielenliikutuksesta, "minä vannon, etten enää kannan mitään kaunaa niille, jotka olivat ystäviäni; pahoittelen, että jouduin otteluun kanssasi, Portos; vannon vielä, että miekkani ei enää ikinä suuntaudu rintaanne kohti, vieläpä että salaisimmissa ajatuksissanikaan ei pääse ilmestymään nyreyden häivääkään teitä kohtaan. Tule, Atos."

Atos liikahti ikäänkuin poistuaakseen.

"Voi, ei, ei, älkää menkö!" huudahti d'Artagnan haltioituneena tuollaisesta vastustamattomasta mielenkuohusta, jollaiset ilmaisivat hänen sydämensä lämpöä ja sielunsa luontaista jaloutta; "älkää menkö, sillä minullakin on vala tehtävänä. Minä vannon vuodattavani vereni viimeiseen pisaraan asti ja uhraavani ruumiistani viimeisenkin hitusen, ollakseni yhä edelleen sellaisen miehen arvossapitämänä kuin sinä olet, Atos, ja sinunlaisesi miehen ystävydessä, Aramis."

Ja hän syöksähti Atoksen syliin.

"Poikani!" huudahti Atos painaen hänet sydäntään vasten.

"Ja minä", sopersi Portos, "minä en vanno mitään, mutta tukehdun, hiisi vieköön! Jos taistelisin teitä vastaan, niin luulenpa, että vastustamatta antaisin survaista miekan lävitseni, sillä minä en ole ikimailmassa rakastanut ketään enemmän kuin teitä."

Kelpo Portos puhkesi kyyneliin ja heittäysi Aramiin kaulaan.

"Hyvät ystävät", puheli Atos, "kas tätä minä toivoin, tätä odotin kahdelta sellaiselta sydämeltä kuin teidän; niin, olen sanonut ja sanon vielä kerran, että meidän kohtalomme ovat epuuttamattomasti yhdistetyt, jos vaellammekin eri teitä. Minä pidän arvossa mielipidettäsi, d'Artagnan; pidän arvossa vakaumustasi, Portos; mutta vaikka taistelemme vastakkaisten tarkoituksien hyväksi, niin pysykäämme kuitenkin ystävyksinä. Ministerit, prinssit, kuninkaas katoavat kuin virran laine, kansalaissota sammuu kuin liekki, mutta me — jäämmekö me jäljelle? Niin aavistelen."

"Niin", yhtyi d'Artagnan, "olkaamme aina muskettisotureita ja pitäkäämme ainoana lippunamme kuuluisaa Saint-Gervaisin vallinsarven ruokaliinaa, johon suuri kardinaali toimitti ommelluksi kolme liljaa."

"Niin", virkkoi Aramis, "kardinaalilaisuus tai frondelaisuus — mitä se meihin kuuluu! Löytäkäämme jälleen hyvät sekundanttimme kaksintaisteluissa, hartaat ystävämmme vakavissa asioissa ja hilpeät toverimme raton hetkinä!"

"Ja aina kun kohtaamme toisemme käsirsyissä", pitkitti Atos, "ottakaamme vain Place Royalea mainittaessa miekka vasempaan käteen ja ojentakaamme kumppanillemme oikea vaikkapa keskellä luotituiskua!"

"Sinä puhut jumalallisesti!" kiitti Portos.

"Sinä olet miehistä suurin", vahvasti d'Artagnan, "ja kymmenkertaisesti verrempi meitä."

Atoksen myhäily ilmaisi sanomatonta iloa.

"Se on siis päätetty", hän sanoi. "Kas niin, hyvät herrat, kätenne! Oletteko hieman kristityitä?"

"Totta hitossa!" vastasi d'Artagnan.

"Olemme ainakin tässä tilaisuudessa, pitääksemme valamme", sanoi Aramis.

"Oih, minä olen valmis vannomaan missä nimessä hyvänsä", virkahti Portos, "jopa Muhametin parran kautta! Piru minut viekөөn, jos olen koskaan tuntenut itseäni niin onnelliseksi kuin tällä hetkellä!"

Ja kunnan Portos pyyhkieli vieläkin kosteita silmiään.

"Onko kellään teistä ristiä?" kysyi Atos.

Portos ja d'Artagnan katsoivat toisiinsa, pudistaen päätänsä ikäänkuin aivan valmistautumattomina sellaiseen.

Aramis hymyili ja otti esille timanttiristin, joka helminauhaan sovitettuna riippui hänen kaulassaan.

"Tässä on", hän sanoi.

"No niin", pitkitti Atos, "vannokaa tämän ristin kautta, joka aineestansa huolimatta kuitenkin aina on risti, vannokaa kaiken uhalla ja ikuisesti olevanne ystävyksiä, älköönkä tämä vala sitoko ainoastaan meitä itseämme, vaan meidän jälkeläisiämmekin! Tahdotteko tehdä tämän valan?"

"Tahdomme", vastasivat kaikki yhteen ääneen.

"Kas, sinua kavaltajaa!" supatti d'Artagnan Aramiin korvaan; "sinä olet pannut meidät vannomaan frondelaisella ristiinnaulitunkuvalla."

YHDEKSÄSNELJÄTTÄ LUKU

Oise-virran lautta

Toivoaksemme ei lukija ole aivan kokonaan unohtanut nuorta matkailijaa, jonka jätimme Flandriaan vievälle tielle.

Kun Raoul oli kadottanut näkyvistään suojelijansa, joka oli jäänyt kuninkaallisen hautakirkon luo seisomaan katsellen nuorukaisen jälkeen, kannusti hän hevostaan, osaksi tuskallisia ajatuksiaan karkoittaakseen, osaksi Olivainilta salatakseen liikutusta, joka väärästi hänen kasvopiirteitään.

Tunnin nopea ratsastus hälvensi kuitenkin pian kaikki ne tummat hattarat, jotka olivat synkistäneet nuoren miehen rikasta mielikuvitusta. Tähän asti tuntemattomana nautintona vapaus, — ja tällähän on viehätyksensä niillekin, jotka eivät ole milloinkaan kärsineet mistään riippuvaisuudesta, — kultasi Raoulin silmissä sekä taivaan että maan, mutta etenkin elämän kaukaisen sinihohtaisen näköpiirin, jota sanotaan tulevaisuudeksi.

Sitten hän huomasi, useasti yritettyään keskustelua Olivainin kanssa, että monet siten vietetyt päivät kävisivät hänelle kovin ikäviksi, ja kreivin miellyttävä, opettavainen ja hupainen haastelu muistui aina hänen mieleensä kaupunkien ohi kuljettaessa, joista ei kukaan nyttemmin voinut antaa yhtä luotettavia tietoja kuin hän olisi saanut Atokselta, seuralaisista tietorikkaimmalta ja hauskimmalta.

Vielä toinenkin muisto teki Raoulin alakuloiseksi. Louvresiin tullessaan hän oli erään poppelimetsikön takaa nähnyt pienen linnan, joka oli niin elävästi johtanut hänen mieleensä La Vallièren, että hän oli pysähtynyt ja katsellut sitä lähes kymmenen minuuttia; huoaten oli hän sitten jatkanut matkaansa edes vastaamatta Olivainille, joka oli kunnioittavasti kysynyt sellaisen huomaavaisuuden syytä. Ulkonaisten esineiden silmäminen on salaperäinen ajatusten johtaja, joka järkyttelee muistin jänteitä ja toisinaan

pane ne värjäämään vastoin tahtoamme. Tämä johtolanka kerran löydettyinä vie meidät, kuten Ariadnen rihma, ajatusten harhalinnaan, jossa eksyy seuratessaan tätä muistoksi nimitettyä menneisyyden varjoa. Tuon rakennuksen näkeminen oli vienyt Raoulin viidenkymmenen lieuen taipaleen takaisin länteen päin ja saanut hänet katsastamaan taaksepäin koko elämänsä siitä hetkestä asti, jolloin hän oli lausunut jäähyväiset pikku Louiselle, aina siihen saakka kun hän oli tytön ensi kerran nähnyt, ja jokainen pieni tammilehto, jokainoa liuskakaton harjalla kieppuva tuuliviiri muistutti hänelle, että hän sen sijaan, että olisi palannut lapsuutensa ystävien luokse nyt joka hetki yhä enemmän eteni heistä, niin että hän kenties olikin jättänyt heidät ainiaaksi.

Paisuvin sydämin ja pää raskaana hän antoi käskyn Olivainille viedä hevoset pieneen majataloon, jonka oli nähnyt tien varrella noin puolen musketinkantaman päässä edempänä siitä paikasta, missä he olivat. Itse hän laskeutui hevosen selästä, pysähtyi kauniin, kukkivan kastanjaryhmän varjoon, missä surisi parvi mehiläisiä, ja käski Olivainin toimittamaan majatalon isännän tuomaan paperia ja mustetta siellä olevalle pöydälle, joka näytti varsin mukavalta kirjoittamiseen.

Olivain teki työtä käskettyä ja pitkitti kulkuaan, sillävälän kun Raoul istuutui kyynänpää pöytään nojattuna ja katse ilman päämäärää harhailien yli viehättävän maiseman, jossa vihreät niityt ja metsiköt vaihtelivat; silloin tällöin hän karisti kiharoiltaan kukkasia, joita lumisateen tavoin leijui hänen päähänsä.

Raoul oli istunut siinä noin kymmenen minuutin ajan ja viisi minuuttia haaveiluunsa vaipuneena, kun hän hajamielisen katseensa piirissä näki punakan olennon, joka ruokaliina käsivarrella ja valkoinen latuskalakki päässä lähestyi häntä, tuoden paperia, mustetta ja kynän.

"Kas vain", sanoi tulija, "kaikilla aatelismiehillä näyttää olevan samat mielihohteet, sillä siitä ei ole neljännestantiakaan, kun eräs nuori herrasmies, hyvissä ratsastustamineissa ja ylhäisen näköinen kuten tekin ja melkein teidän ikäisennekin, niinkään pysähtyi näiden puiden siimekseen ja antoi kantaa tänne pöydän ja tämän tuolin. Täällä hän vanhan herrasmiehen kanssa, joka näytti olevan hänen kasvattajansa, söi piirakan, josta ei jäänyt muruakaan jäljelle, ja joi pullon vanhaa macon-viiniä, josta ei myöskään jäänyt tilkkaakaan; mutta onneksi meillä kuitenkin on vielä varastossa samaa viiniä ja piirakoita, ja jos vain herra suvaitsee tehdä tilauksen, niin..."

"Ei, ystäväiseni", vastasi Raoul hymyillen, "minä kiitän teitä, mutta tällähaavaa tarvitsen ainoastaan mitä jo olen pyytänyt. Olisin vain peräti hyvilläni, jos muste olisi mustaa ja kynä kunnollinen; siinä tapauksessa maksan kynästä viinipullon hinnan ja musteesta saman kuin piirakasta."

"No hyvä, monsieur", jatkoi isäntä, "minä annan palvelijallenne piirakan ja viinipullon; siten saatte kynän ja musteen kaupanpäälliseksi."

"Tehkää kuten haluatte", sanoi Raoul. Nuorukainen vasta aloitti tutustumisensa tähän aivan erikoiseen yhteiskuntaluokkaan, joka silloin kun vielä oli maantierosvoja, oli liitossa näiden kanssa, mutta nyt heidän hävittyään oli menestyksellä asettunut sijalle.

Ansionhalussaan tyydytettynä isäntä laski pöydälle paperin, musteen ja kynän. Kynä sattui olemaan välttävä, ja Raoul ryhtyi kirjoittamaan.

Isäntä oli jäänyt seisomaan hänen eteensä ja katseli ikäänkuin väkisinkin ihailien noita viehättäviä kasvoja, niin vakavia ja samalla niin lempeitä. Kauneus on aina ollut ja on aina oleva valti.

"Tämä vieras ei ole samanlainen kuin äskeinen", virkkoi isäntä Olivainille, joka nyt tuli takaisin kuulemaan, tarvitsiko Raoul mitään muuta; "teidän nuorella isännällänne ei ole ruokahalua, ei."

"Herrallani oli hyvä ruokahalu kolme päivää sitten, mutta mitä tehdä. Hän menetti sen toissapäivänä."

Olivain ja isäntä menivät majataloon, ja kuten tavallisesti palvelijat, jotka ovat tyytyväisiä asemaansa, Olivain kertoili isännälle nuoresta aatelismiehestä kaikkea, mitä luuli voivansa jutella.

Raoul kirjoitti sillävälän seuraavasti:

Monsieur! Neljän tunnin ratsastuksen jälkeen pysähdyn kirjoittaakseni teille, sillä minä kaipaen teitä joka hetki, ja olen aina kääntämäisilläni päätäni kuin vastatakseni puhutteluunne. Olin niin hämmennyksissäni teidän matkustuksestanne ja niin suruissani erostamme, että sain ainoastaan heikosti ilmaistuksi sitä rakkautta ja kiitollisuutta, jota tunnen teitä kohtaan. Te suotte minulle varmaan anteeksi, monsieur, sillä teidän sydämenne on niin jalo, että kyllä näitte, mitä sielussani liikkui. Kirjoittakaa minulle, monsieur, minä pyydän, sillä teidän neuvonne ovat osana elämästäni; sitäpaitsi, jos uskallan teille sen sanoa, olen kovin levoton: minusta tuntui kuin olisitte tekin valmistautunut jollekin vaaralliselle

retkelle, josta en rohkennut kysyä teiltä, kun ette itse puhunut siitä minulle. Huomaatte siis, että minulla on suuri tarvis saada tietoja teistä. Sen jälkeen kun ette enää ole ollut rinnallani pelkään joka hetki hairautuvani. Te olitte minulle niin voimakas tuki, ja minä vakuutan, että tunnen itseni nyt hyvin yksinäiseksi.

Tahtoisitteko olla niin hyvä, monsieur, että jos saatte joitakin tietoja Bloisista, mainitsette minulle jonkun sanan pikku ystävättärestäni mademoiselle de la Vallièresta, jonka terveys meidän matkustaessamme, kuten muistatte, saattoi hiukan huolestuttaa? Te arvannette, jalo suojelijani, kuinka kalliita ja häipymättömiä ovat minulle muistot siltä ajalta, minkä vietin luonanne. Minä toivon, että tekin toisinaan ajattelette minua; ja jos jolloinkin kaipaisitte minua, jos tuntisitte pikku ikävän tapaista poissaoloni vuoksi, täytyisi sydämeni ilosta ajatellessani teidän huomanneen rakkauteni ja kiintymykseni teihin ja voineeni saada sen teille tajutuksi, kun minulla oli onni elää lähellänne.

Kirjeensä lopetettuaan tunsikin Raoul itsensä rauhallisemmaksi; hän katsoi tarkkaan, pitivätkö Olivain ja isäntä häntä silmällä, painoi suudelman paperille, sanattomaksi ja liikuttavaksi hyväilyksi, jonka Atoksen sydän kykeni aavistamaan hänen avatessaan kirjeen.

Sillävälin oli Olivain tyhjentänyt viinipullonsa ja syönyt piirakkansa; hevoset olivat myös saaneet virkistäytyä. Raoul viittasi isännän luokseen, heitti pöydälle écu'n, nousi ratsaille ja pani kirjeen postiin Senlisissä.

Ratsastajien ja hevosten saama levähdys salli heidän pitkittää matkaa pysähtymättä. Verberieissä käski Raoul Olivainin hankkia tietoja nuoresta aatelismiehestä, joka matkusti heidän edellään. Hänen oli nähty kulkevan ohitse tuskin kolmea neljännestuntia aikaisemmin; mutta hänellä oli, kuten majatalon isäntä jo oli kertonut, hyvä juoksija, jolla hän piti vinhan vauhdin.

"Koettakaamme tavoittaa tuo aatelismies", sanoi Raoul Olivainille; "hän on matkalla armeijaan kuten mekin, ja hänestä voimme saada mieluisan matkakumppanin."

Kello oli neljä iltapäivällä, kun Raoul saapui Compiègneen; hän söi siellä päivällistä hyvällä ruokahalulla ja kyseli nuoresta aatelismiehestä, joka ratsasti edellä. Tämäkin oli, kuten Raoul, pysähtynyt "Kellon ja Pullon" majataloon, joka oli Compiègnen paras, ja sitten ratsastanut edelleen, sanoen aikovansa yöpyä Noyonissa.

"Olkaamme mekin yötä Noyonissa", sanoi Raoul.

"Monsieur", esteli Olivain kunnioittavasti, "sallikaa minun huomauttaa, että me jo aamupäivällä olemme varsin suuresti rasittaneet hevosiamme. Luullakseni olisi parasta jäädä tänne yöksi ja aamulla varhain jatkaa matkaa. Kahdeksantoista lieuen taival riittää ensimmäiseksi päivämatkaksi."

"Kreivi de la Fère haluaa, että kiirehdin", vastasi Raoul, "ehtiäkseni prinssin luo jo neljännen päivän aamuna. Ratsastakaamme senvuoksi Noyoniin asti; siitä tulee yhtä pitkä päivämatka kuin rientäessämme Bloisista Pariisiin. Saavumme sinne kello kahdeksan. Hevoset saavat levätä koko yön, ja kello viisi aamulla lähdemme taas taipaleelle."

Olivain ei uskaltanut vastustaa tätä päätöstä, mutta hän seurasi nurkuen.

"Mennään vain, mennään!" mutisi hän hampaittensa raosta; "tuhlatkaa pois voimanne ensimmäisenä päivänä. Huomenna ei lyhenekään taival kahdeksankymmenellä lieuellä, vaan kymmenellä, ylihuomenna riittää viisi, ja kolmen päivän päästä makaatte vuoteen omana. Silloin kyllä lepäätte. Kaikki nuoret ihmiset ovat oikeita pöyhkyreitä."

Kyllä näkee, ettei Olivain ollut kasvanut Planchetin ja Grimaudin koulussa.

Raoul tunsikin todellakin väsymystä, mutta hän tahtoi koetella voimiaan; Atoksen periaatteiden mukaan kasvatettuna oli hän tuhansia kertoja kuullut kreivin puhuvan kahdenkymmenenviiden lieuen päivämatkoista, joten hän ei tahtonut jäädä jälkeen esikuvastaan. D'Artagnan, tuo raudanluja mies, joka tuntui olevan pelkkiä jänterenä ja lihaksia, oli hänessä aina herättänyt suurta ihailua.

Raoul pitkitti senvuoksi ratsastustaan, ja Olivainin vastaväitteistä huolimatta hoputti hän yhä enemmän ja enemmän hevosen vauhtia. Hän seurasi pientä, kaunista sivutietä, joka johti eräälle lautalle ja lyhensi matkaa kokonaisella lieuellä, kuten hänelle oli vakuutettu. Erään mäen päältä hän näki virran piankin edessään. Pikku ryhmä ratsastajia näkyi rannalla, valmiina siirtymään lautalle. Raoul ei epäillyt, että siellä oli aatelismies ja tämän seuralainen; hän huusi, mutta oli vielä liian etäällä saadakseen ääntänsä kuuluviin. Vaikka hevonen olikin uuvuksissa, pani Raoul sen laukkaamaan, mutta tiellä oli notko, ja pian menetti hän matkustavaiset näkyvistään. Kun hän pääsi uuden mäen päälle, oli lautta lähtenyt rannasta ja solui nyt toista kohti.

Huomatessaan, ettei hän voinut ehtiä lautalle samalla kertaa kun matkustavaiset, pysähtyi Raoul odottamaan Olivainia.

Samassa kuului kirkaus, joka tuntui tulevan virralta. Raoul kääntyi sinne päin ja huudahti, varjostaessaan silmiään, joita huikaisivat laskeutuvan auringon säteet:

"Olivain, mitä näenkään tuolla alhaalla?"

Uusi kirkaisu kuului, vielä vihlovampi kuin edellinen.

"Voi, monsieur", vastasi Olivain, "lauttaköysi on katkennut, ja lautta painuu virran vietäväksi. Mutta mitä onkaan vedessä? Se liikkuu."

"Niin, epäilemättä", huudahti Raoul, suunnaten katseensa sille kohdalle virtaa, mistä vedenpinta oli häikäisevän auringon loisteessa, "siellä on hevonen ja ratsastaja."

"Ne vajoavat!" huusi Olivain vuorostaan.

Niin oli tosiaan asian laita; Raoulkin varmistui siitä, että onnettomuus oli tapahtunut ja että ihminen oli hukkumaisillaan. Hän hellitti ohjaksia ja iski kannukset hevosen kupeisiin; kivun kiristämänä ja tuntien vapautuneensa pidätyksestä elukka hyppäsi aidakkeen yli, joka ympäröi laituria, ja syöksyi veteen, loiskauttaen ympärilleen vaahtoavia laineita.

"Voi, monsieur!" hätäili Olivain; "hyvä Jumala, mitä teettekään?"

Raoul ohjasi hevostaan tapaturman tavoittamaa kohti, jonka asema oli arveluttava. Kasvaneena Loire-virran rannoilla oli nuorukainen melkein sen aalloilla tuuditeltu, satoja kertoja oli hän kulkenut virran poikki ratsain ja tuhansia kertoja uinut sen yli. Pitäen silmällä kreivin tulevaista sotilasuraa oli Atos tahtonut totuttaa häntä sellaisiin koetuksiin.

"Taivaan tähden!" huusi Olivain epätoivoissaan, "mitä sanoisikaan kreivi, jos näkisi teidät nyt?"

"Kreivi tekisi kuten minäkin", vastasi Raoul, kiivaasti hoputtaessaan hevostaan.

"Mutta minä, minä!" valitteli Olivain kalpeana ja epätoivoisena ratsastellessaan pitkin rantaa; "kuinka pääsen minä yli?"

"Hyppää, pelkuri!" huusi Raoul, hevosen uidessa eteenpäin.

Sitten hän sanoi vieraalle, joka kahdenkymmenen askeleen päässä hänestä taisteli kaikin voimin pysytelläkseen pinnalla:

"Rohkeutta, monsieur, rohkeutta, täältä tulee apua!"

Olivain ratsasti eteenpäin, peräytyi, pakotti hevosen kohoamaan takajaloilleen ja antoi sen taas kääntyä takaisin; häpeän ahdistamana karautti hänkin viimein veteen, mutta hoki samalla:

"Minä kuolen, me olemme tuhon omia!"

Sillävälän etäännytti lautta nopeasti virran kuljettamana, ja sen mukana ajelehtivain huudot kajahtelivat hätäisinä.

Harmaapäinen mies oli heittäytynyt lautalta virtaan ja ui kaikin voimin hukkuvaa kohti; mutta matka edistyi hitaasti, sillä hänen oli rynnistettävä vastavirtaan.

Raoul pitkitti kulkuansa ja silminnähävästi lähenei päämääräänsä, mutta sekä hevonen että ratsastaja, joita hän ei ollut päästänyt näkyvistään, vajosivat yhä enemmän ja enemmän. Hevosella oli vain sieraimet veden pinnan yläpuolella, ratsastaja oli päästänyt ohjakset ponnistellessaan, kohotti kätensä ja antoi päänsä painua taaksepäin. Hetki vielä, niin kaikki olisi ollut lopussa.

"Rohkeutta!" huusi Raoul, "rohkeutta!"

"Myöhäistä!" mutisi nuori mies, "myöhäistä jo!"

Vesi nousi jo yli hänen päänsä ja tukehdutti äänen.

Raoul heittäysi hevosesensa selästä ja jätti sen oman onnensa nojaan. Kolmella tai neljällä uintiliikkeellä hän pääsi aivan lähelle aatelismiestä. Heti tarttui hän hevosen päitsiin ja kohotti sen pään veden pinnalle; hevonen hengitti vapaammin ja ponnisti kaksinkertaisesti, kuin olisi se käsittänyt, että apu oli saapunut. Samassa sieppasi Raoul nuorta miestä toisesta kädestä ja vei sen hevosenharjalle, johon tämä tarttui kiinni hukkuvan lujalla kouraisulla. Varmana siitä, ettei ratsastaja hellittäisi otettaan,

puuhaili Raoul nyt vain hevosen kanssa, jota hän alkoi ohjata vastakkaiselle rannalle, auttaen eläintä veden halkomisella ja koettaen elvyttää sitä maiskutuksilla.

Äkkiä tapasi hevonen matalikon ja sai jalkansa hiekkapohjalle.

"Pelastettu!" huudahti harmaatukkainen mies, kun hänkin tapasi kovan pohjan.

"Pelastettu!" mutisi aatelismies koneellisesti, samassa kun käsi irtautui hevosen harjasta, ja hän luisui satulasta Raoulin syliin.

Raoul oli ainoastaan kymmenen askeleen päässä rannasta; hän kantoi sinne taintuneen aatelismiehen, laskien hänet ruohopenkereelle, avasi hänen kaulahuivinsa ja päästi ihokkaan napit auki.

Hetkisen kuluttua oli harmaatukkainenkin mies hänen vieressään.

Monet ristinmerkit tehtyään oli myös Olivain vihdoin päässyt rannalle, ja lautturit sauvoivat parastaan pannen maata kohti, lautalla sattumalta olleen seipään avulla.

Raoulin ja sen henkilön vaalimana, joka seurasi nuorta ratsastajaa, palasi vähitellen veri kalmankalpeille poskille; hän avasi silmänsä, jotka aluksi näyttivät hämmentyneiltä, mutta pian kohdistuivat pelastajaansa.

"Voi, monsieur, teitä minä katseellani etsin; ilman teitä olisin kuollut, moneen kertaan kuollut."

"Mutta, kuten huomaatte, monsieur, teidät on herätetty henkiin; me pääsimme kaikkiin jutusta kylvyllä."

"Hyväinen aika, monsieur, missä kiitollisuudenvelassa olemme teille!" huudahti harmaatukkainen mies.

"Kas, tekö siinä, hyvä d'Arminges! Pelästyin teidät kai pahasti, vai mitä? Mutta se oli teidän oma syyne. Te olitte opettajani; miksi ette opettanut minua paremmin uimaan?"

"Voi, herra kreivi", vastasi vanhus, "jos onnettomuus olisi teitä kohdannut, niin en olisi milloinkaan uskaltanut näyttäytyä marskille."

"Mutta miten se oikeastaan sattui?" kysyi Raoul.

"No, mitä yksinkertaisimmin", selitti kreiviksi puhuteltu. "Olimme kulkeneet kolmanneksen joen leveyttä, kun hinausköysi katkesi. Lautturien kesken syntynyttä liikettä ja hälinää säikkyen hevoseni hyppäsi veteen. Minä olen huono uimari, enkä uskaltanut heittäytyä virtaan. Sen sijaan, että olisin helpottanut hevosen liikkeitä, vaikeutin niitä, ja olin hukkumaisillani juuri kun te tulitte parahiksi vetämään minut ylös vedestä. Jos suvaitsette, monsieur, niin olemme tästälähtein ystävyksiä elämässä ja kuolemassa."

"Monsieur", vastasi Raoul kumartaen, "olen valmis palvelemaan teitä, sen vakuutan."

"Minä olen kreivi de Guiche", jatkoi nuori mies, "isäni on marski de Grammont. Ja nyt, kun tiedätte, kuka olen, pyydän saada kunnian kuulla myöskin teidän nimenne."

"Olen varakreivi de Bragelonne", sanoi Raoul punastuen, kun ei voinut ilmoittaa isänsä nimeä, kuten kreivi de Guiche oli tehnyt.

"Varakreivi, teidän kasvonne, jalo sydämenne ja rohkeutenne vetää minua puoleenne; kiitollisuuteni te olette jo ansainnut. Syleilkäämme toisiamme, ja sallikaa minun pyytää ystävyyttänne."

"Monsieur", virkkoi Raoul, vastatessaan kreivin syleilyyn, "pidän teistä jo kaikesta sydämestäni, ja pyydän sentähden saada lukeutua uskollisiin ystäviinne."

"Minne olette nyt menossa varakreivi?" kysyi de Guiche.

"Hänen ylhäisyytensä prinssin armeijaan, kreivi."

"Sinne minäkin!" huudahti nuori mies ilahtuen. "Sitä parempi, saamme siis yhdessä ampua ensimmäisen pistoolinlaukauksen."

"Oikein! Rakastakaa toisianne!" haastoi kasvattaja; "te olette nuoria molemmat, sama tähti kenties johtaa kohtaloltanne, niin että teidän on täytynyt yhtyä toisiinne."

Molemmat nuorukaiset hymyilivät nuoruuden itseluottamusta.

"Ja nyt pitää teidän vaihtaa vaatteenne", jatkoi kasvattaja; "lakeijanne, joille annoin heti käskyn, kun maihin tulivat, ovat jo varmaan saapuneet majataloon, — liinavaatteenne ja viini ovat lämpiämässä, tulkaa."

Tätä ehdotusta eivät nuorukaiset vastustaneet; päinvastoin pitivät he sitä varsin oivallisena. He nousivat siis heti ratsaille, silmäillen toisiaan molemminpuolisen ihailun valtaamina. He olivatkin uljas ritaripari, pitkä ja solakka; heillä oli molemmilla jalot kasvonpiirteet ja avoin otsa, lempeä, ylpeä katse ja vilpítőn, miellyttävä hymy. De Guiche oli noin kahdeksantoista ikäinen, mutta tuskin pitempi Raoulia, joka oli ainoastaan viidentoista.

Sisäisen taipumuksen johdosta ojentaen käden toisilleen he kannustivat hevosiiaan ja ratsastivat rinnatusten koko matkan virralta majataloon, toinen tuntien elämän, jonka hän äsken oli ollut menettämäisillään, ihanaksi ja hymyileväksi, toisen kiittäessä Jumalaa, joka oli antanut hänen elää kyllin kauan, hänen voidakseen tehdä jotakin, mistä suojelijansa saattaisi iloita.

Olivain oli ainoa, joka ei ollut täysin tyytyväinen herransa jaloon urotyöhön. Hän kiersi vettä mekkonsa hihoista ja liepeistä, miettien, että jos he olisivat pysähtyneet Compiègneen, olisi hän säästynyt siitä vaarasta, mistä hän nyt oli hädin suoriutunut, sekä hengenahdistuksesta ja luuvalosta, joiden täytyi koitua siitä seurauksiksi.

KAHDESNELJÄTTÄ LUKU

Kahakka

Noyonissa viivähdettiin vain tuokioksi; kaikki makasivat siellä sikeässä unessa. Raoul oli käskenyt herättää hänet Grimaudin tullessa, mutta tätäpä ei kuullut.

Hevosetkin puolestaan pitivät epäilemättä arvossa sitä kahdeksan tunnin häiriintymätöntä lepoa ja yltäkyläistä apetta, mikä niille suotiin. Kreivi de Guichen herätti kello viisi aamulla Raoul, joka tuli toivottamaan hyvää huomenta. Aamiainen syötiin kiireesti, ja kello kuudelta oli jo katkaistu kahden lieuen taival.

Nuoren kreivin haastelu tuotti Raoulille mitä suurinta huvia. Hän kuunteli sitä halukkaasti, ja nuori kreivi jutteli yhtämittaa. Hänet oli kasvatettu Pariisissa, missä Raoul oli vain kerran käynyt, ja hovissa, jota hänen nuori kumppaninsa ei ollut koskaan nähnyt. Niinpä olikin hänellä mitä hauskinda kerrottavaa Raoulille hupaisista seikkailuistaan hovipoikana ja kahdesta kaksintaistelustaan, joihin hän oli saanut otetuksi osaa kaksintaistelukiellosta huolimatta ja kasvattajansakin uhalla. Raoul oli Pariisissa vierailut ainoastaan Scarronin luona; hän luetteli de Guichelle, mitä henkilöitä hän oli siellä tavannut. Guiche tunsi nämä kaikki: rouva de Neuillanin, neiti d'Aubignén, de Scudéryn ja Pauletin, herttuatar de Chevreusen. Hän lasketteli sukkeluuksia kaikkien kustannuksella, ja Raoulia vapisutti pelko, että nuori kreivi kohdistaisi pilapuheensa madame de Chevreuseenkin, joka oli hänessä herättänyt todellista ja syvää myötätuntoa; mutta joko vaiston tai herttuatarta kohtaan tuntemansa kiintymyksen johdosta virkkoikin hän vain kaikkea mahdollista hyvää kuningattaren entisestä ystävättärestä. Tämä ylistys sai Raoulin yhä hartaammin mieltymään kumppaniinsa.

Puhe kääntyi keimailuun ja rakkausseikkailuihin. Tästäkin aiheesta oli Bragelonnella paljoa enemmän kuultavaa kuin sanottavaa. Hän jäi senvuoksi kuuntelijaksi ja oli muutamista jokseenkin tajuttavista seikkailuista huomaavinaan, että kreivillä oli sydämensä kätkössä salaisuus kuten hänelläkin.

Kuten jo olemme maininneet, Guiche oli kasvatettu hovissa ja tunsi kaikki sen vehkeet. Hovista oli Raoul peräti usein kuullut kreivi de la Fèren puhuvan, mutta siellä oli paljon muuttunut siitä asti kun Atos oli siellä oleskellut. Kreivin kertomuksissa oli sen vuoksi kaikki uutta hänen matkakumppanilleen. Nuori kreivi oli sukkela ja leikkisä, ja hän otti tarkastellakseen kaikkia arvohenkilöitä. Hän kuvasi madame de Longuevillen rakkausseikkailua Colignyn kanssa ja tämän kohtalokasta kaksintaistelua Place Royalella, jolloin madame de Longueville oli itse ollut katselijana sälekaihtimen lomitse. Siitä hän siirtyi puhumaan herttuattaren myöhemmästä lempijutusta Marcillacin ruhtinaan kanssa, jota hän väitti niin mustasukkaiseksi, että ylimys muka tahtoi ottaa hengiltä kaikki ihmiset, näihin luettuna hänen lemmittynsä rippi-isäkin, abbé d'Herblay. Niinikään hän jutteli Walesin prinssin seikkailusta Mademoisellen (kuninkaan tädin) kanssa, jolle annettiin myöhemmin nimitykseksi *la grande Mademoiselle*, ennen kuin hän oli tullut vielä kuuluisammaksi menemällä salaiseen avioliittoon Lauzunin kanssa. Itse kuningatarakaan ei säästynyt, ja kardinaali Mazarinkin sai osansa leikistä.

Päivä kului nopeasti kuin tunti. Kreivin kasvattaja, elämänhaluinen maailmanmies ja rikkiviisas, kuten hänen oppilaansa sanoi, johdatti Raoulin mieleen usein Atoksen perusteelliset tiedot ja purevan leikkisyyden, mutta soreuden, hienotuntoisuuden ja ylvään esiintymisen puolesta ei ketään voinut verrata kreivi de la Fèreen.

Hevosia säästeltiin nyt enemmän kuin edellisenä päivänä, ja ne saivat pysähtyä kello neljältä iltapäivällä Arrasissa. Oltiin jo lähestymässä sotänäyttämöä, ja seurue päätti huomiseen asti viipyä tässä kaupungissa, olletikin kun espanjalaiset sissijoukot toisinaan tekivät yöllisiä retkeilyjä Arrasin seudulle asti.

Ranskalainen armeija ulottui Pont-à-Marcista aina Valenciennesiin saakka, mistä se muodosti kulman Douain taholle. Itse prinssin sanottiin oleskelevan Béthunessa.

Vihollisarmeija levisi Casselista Courtrayn kaupungin luo; se harjoitti kaikenlaatuista rosvousta ja väkivaltaa, joten onneton rajaväestö jätti yksinäiset asuntonsa ja turvautui linnoitettuihin kaupunkeihin, saadakseen niistä suojaa. Arras oli täpösen täynnä pakolaisia.

Puheltiin taistelun olevan tulossa ja pääteltiin sitä ratkaisevaksi koetukseksi, varsinkin kun hänen ylhäisyytensä prinssi oli tähän asti tehnyt vain varovaisia liikkeitä, odottaessaan lisäväkeä, jota oli nyt vihdoinkin saapunut. Molemmat nuoret miehet onnittelivat itseänsä siitä, että tulivat niin otollisella hetkellä.

He illastivat yhdessä ja makasivat samassa huoneessa. Sillä iällä solmitaan ystävyssiteitä nopeasti, ja heistä tuntui kuin olisivat he tunteneet toisensa syntymästään asti ja kuin olisi heidän mahdollon enää koskaan eritä.

Ilta vietettiin haastelemalla sodasta. Palvelijat kiilloittivat heidän aseitaan, nuoret miehet panostivat pistoolinsa kahakan varalta, ja aamulla havahtuessaan olivat he epätoivoisia, koska molemmat olivat nähneet unta, että he saapuivat liian myöhään perille, päästäkseen ottamaan osaa taisteluun.

Aamulla levisi huhu, että Condén prinssi oli poistunut Béthunesta peräytyäkseen Carviniin, jätettyään edelliseen kaupunkiin kuitenkin varusmiehistön. Mutta kun tässä huhussa ei ollut mitään varmaa, päättivät nuoret miehet pitkittää matkaansa Béthunee kohti, olletikin kun he saattoivat taipaleella kääntyä oikealle ja ratsastaa Carviniin.

Kreivi de Guichen kasvattaja tunsu täydellisesti seudun. Hän ehdotti senvuoksi lähdeäväksi syrjätieta myöten, joka kulki Lensin ja Béthunen teiden keskitse. Ablainissa tiedusteltaisiin asemaa. Grimaudia varten jätettiin majataloon matkasuunnitelma.

Kello seitsemältä aamulla lähdeettiin ratsastamaan.

De Guiche, joka oli nuori ja vilkas, virkkoi Raoulille:

"Meitä on kolme isäntää ja kolme palvelijaa; palvelijamme ovat hyvin aseistettuja, ja teidän miehene näyttää olevan varsin terhakka."

"En ole milloinkaan nähnyt häntä koetuksessa", vastasi Raoul, "mutta hän on bretagnelainen, ja se herättää hyviä toiveita."

"Niin, oikein", pitkitti de Guiche, "ja minä olen vakuuttunut siitä, että hän laukaisee muskettinsa tarpeen tullen. Minulla taasen on kaksi taattua miestä, jotka ovat olleet sotaretkellä isäni kanssa. Meitä on siis kuusi soturia; jos kohtaisimme pikku sissijoukon, joka lukumäärältään vastaisi meidän matkuettamme tai vaikkapa voittaisikin meidät miesluvultaan, niin emmekö hyökkäisi heidän kimpuunsa, Raoul?"

"Totta kai", arveli varakreivi.

"Seis, nuoret herrat, seis!" puuttui nyt puheeseen kasvattaja. "Jopa te olette yltiöpäitä. Entä minulle annetut ohjeet, herra kreivi? Unohdatteko, että olen saanut määräyksen viedä teidät eheänä ja turvallisesti hänen korkeutensa prinssin luo? Kerran armeijaan päästyänne surmauttakaa itsenne, jos mielenne tekee; mutta siihen asti täytyy minun muistuttaa teille, että minä kenraalina käsken peräytyä ja käännän selkäni ensimmäisen kypärätöyhdon ilmestyessä näkyviin."

De Guiche ja Raoul iskiävät hymyillen silmää toisilleen. Tienoo kävi jokseenkin metsäiseksi; tuon tuostakin tuli vastaan pieniä maalaisyryhmiä, jotka peräytyivät uhatulta alueelta, kaahaten karjaansa edellään ja kuljettaen kalleinta irtaintansa kärryillä tai kantamuksina selässään.

Seikkailutta saavuttiin Ablainiin. Kuulustelemalla saatiin nyt vahvistetuksi, että prinssi oli todellakin lähtenyt Béthunesta ja oleskeli Cambrinin ja la Venthien välillä. Grimaudin varalle jätettiin taaskin

matkasuunnitelma ja siirryttiin oikotielle, joka puolella tunnissa johti pikku matkueen Lys-virtaan laskevan pienen joen rannalle.

Seutu oli kaunis ja smaragdivihreiden laaksojen halkoma. Tuolloin tällöin pistäysi tie pikku metsikköön. Tällaisiin tiheikköihin antoi väijytystä varova kasvattaja kreivin kahden palvelijan ratsastaa edellä jonkunlaisena etujoukkona. Kasvattaja ja molemmat nuoret miehet edustivat pääosastoa, ja jälkijoukkona oli Olivain, ratsupyssy polvella ja silmä valppaasti vaanivana.

Jokseenkin tiheä metsä oli tuokion ollut näkyvässä taivaanrannalla. Sadan askeleen päähän tästä metsästä saavuttuaan ryhtyi herra d'Arminges tavallisiin varokeinoihinsa ja lähetti kreivin kaksi lakeijaa edeltäpäin liikkeelle.

Nämä olivat kadonneet puiden joukkoon, nuoret miehet ja kasvattaja seurasivat naureskellen ja jutellen noin sataa askelta taampana. Olivain pysytteli yhtä pitkän matkan päässä heidän takanaan, kun äkkiä pamahti viisi tai kuusi musketin laukausta. Kasvattaja käski seisahtua, nuoret miehet tottelivat ja pidättivät ratsunsa. Samassa nähtiin lakeijain palaavan täyttä neliä.

Maltittomina tietämään muskettitulen aihetta kiirehtivät molemmat nuoret miehet palvelijoita vastaan. Kasvattaja seurasi heitä.

"Onko teidät pysäytetty?" kysyivät vilkkaasti nuorukaiset.

"Ei", vastasivat lakeijat. "Onpa luultavaa, että meitä ei ole edes nähty. Laukaukset ammuttiin sadan askeleen päässä edellämme, jokseenkin tiheimmässä paikassa metsää, ja me palasimme kysymään toimintaohjeita."

"Minun neuvonani", sanoi herra d'Arminges, "ja tarpeen tullen vaatimuksenakin on, että heti peräydymme; tässä metsässä voi olla väijytys tekeillä."

"Ettekö siis ole nähneet mitään?" kysyi kreivi lakeijoilta.

"Minä olin näkevinäni keltapukuisia ratsumiehiä hiipimässä joen rannalla", vastasi toinen.

"Siinäpä se", virkkoi kasvattaja, "me olemme osuneet espanjalaisen joukkueen tielle. Takaisin, hyvät herrat, takaisin!"

Nuoret miehet neuvottelivat keskenään syrjäsilmyksin; samassa kuului pistoolinlaukaus, jota seurasi pari kolme avunhuutoa.

Vieläkin vilkaistuaan toisiinsa olivat molemmat nuorukaiset selvillä siitä, että heistä ei kumpainkaan halunnut peräytyä, ja kasvattajan jo käännettyä hevosensa ratsastivat he molemmat eteenpäin, Raoulin huutaessa: "Seuraa minua, Olivain!" samalla kun kreivi de Guiche käski: "Mukaan, Urbain ja Blanchet!"

Ennenkuin kasvattaja tointui hämmästyksestään, olivat he jo kadonneet metsään.

Ratsujansa kannustaessaan olivat nuoret miehet myöskin siepanneet pistoolin käteensä.

Viiden minuutin kuluttua he saapuivat paikalle, mistä hälytys tuntui tulleen. He pidättelivät nyt hevosiansa ja lähestyivät varovasti.

"Hiljaa!" varoitti de Guiche, "ratsumiehiä."

"Niin, kolme satulassa ja kolme ratsailta laskeutunutta."

"Mitä he tekevät? Näetkö sinä?"

"Luullakseni he rosvoavat miestä, joka on haavoittunut tai kuollut."

"Siinä on joku kurja murha tapahtumassa", arveli de Guiche.

"He ovat kuitenkin sotureita", huomautti de Bragelonne.

"Niin kyllä, mutta sissejä, toisin sanoen maantierosvoja."

"Eteenpäin!" sanoi Raoul.

"Eteenpäin!" toisti de Guiche.

"Hyvät herrat", huusi kasvattaja-parka, "Luojan tähden, hyvät, herrat..."

Mutta nuoret miehet eivät kuunnelleet. He ratsastivat kilpaa ja kasvattajan huuto tehoi vain varoituksena espanjalaisille.

Ratsailla istuvat kolme sissiä hyökkäsivät heti nuoria miehiä vastaan, kolmen muun yhä rosvotessa molempia matkustavaisia, sillä lähestyessään huomasivat nuorukaiset kaksi ruumista makaamassa pitkin pituuttaan maassa, luultuaan rosvojen käsiin vain yhden uhrin joutuneen.

Kymmenen askeleen matkalta ampui de Guiche ensimmäisenä, ja harhaan. Raoulia vastaan ratsastava espanjalainen ampui myös, ja Raoul tunsikin vasemmassa käsivarressaan piiskan sivallusta muistuttavaa kipua. Neljän askeleen päästä laukaisi hän; espanjalainen sai luodin rintaansa, ojensi käsivartensa ja kaatui taaksepäin hevosen päälle, joka pyörsi takaisin ja vei hänet mukanaan.

Samassa näki Raoul ikäänkuin pilven läpi musketinpiipun suuntautuvan vastaansa. Hän muisti silloin Atoksen kehoituksen; nopeasti kuin salama pakotti hän hevoseensa nousemaan takajaloilleen, juuri kun laukaus pamahti.

Hevonen hypähti syrjään, horjui ja keikahti seuraavassa silmänräpäyksessä nurin, likistään Raoulin säären allensa.

Espanjalainen tarttui muskettinsa piippuun ja ryntäsi esiin, perällä musertaakseen Raoulilta pään.

Asennossaan ei Raoul kovaksi onneksi kyennyt vetämään miekkaansa huotrasta tai ottamaan pistoolia kotelosta. Hän näki musketinperän heilahtavan päänsä yli ja sulki väkisininkin silmänsä. Mutta samassa karautti de Guiche yhdellä hyppäyksellä espanjalaisen kohdalle ja asetti pistoolinsa hänen rintaansa vasten.

"Antautukaa", hän sanoi, "tai olette kuoleman oma!"

Musketti heltisi soturin kädestä; hän mukautui heti.

De Guiche huusi paikalle toisen palvelijansa, jätti hänen talteensa vangin, joka oli ammittava, jos hän tekisi vähäisintäkään paon yritystä, ja hyppäsi sitten ratsailta, kiirehtien Raoulin apuun.

"Tosiaankin, hyvä ystävä", sanoi Raoul hymyillen, vaikka hänen kalpeutensa ilmaisi ensimmäisen ottelun ehdotonta järkytystä, "sinäpä olet joutuisa maksamaan velkasi ja vapautumaan sitoumuksistasi minulle. Ilman sinua", lisäsi hän toistaen kreivin sanat, "olisin kuollut, moneen kertaan kuollut."

"Minun viholliseni kapaisi pakoon", selitti de Guiche, "joten minun oli peräti helppo tulla auttamaan sinua. Mutta sanohan, oletko vaarallisesti haavoittunut — sinusta näkyy vuotavan verta?"

"Lienen saanut pikku nirhaman käsivarteeni", vastasi Raoul. "Auta minut vain irti hevosestani, niin ei toivoakseni mikään estä meitä pitkittävästä matkaamme."

Herra d'Arminges ja Olivain olivat jo laskeutuneet ratsailta ja kohottivat nyt hevosta, joka taisteli henkitoreissaan. Raoul sai vedetyksi jalkansa jalustimesta ja säärensä hevosen alta, kohoutuen heti seisalle.

"Etkö ole saanut pahempaa vammaa?" kysyi de Guiche.

"En, Jumalan kiitos!" vastasi Raoul. "Mutta miten kävi niiden onnettomien, jotka joutuivat roistojen valtaan?"

"Me tulimme liian myöhään. Luulen rosvojen surmanneen heidät ja paenneen saaliinensa; molemmat palvelijat seisovat tuolla murhattujen vieressä."

"Menkää katsomaan, ovatko he ihan hengettömiä ja eikö heille voi antaa mitään apua", sanoi Raoul. "Olivain, me olemme perineet kaksi hevosta, mutta minä olen menettänyt omani; ota sinä parempi noista kahdesta itsellesi ja anna minulle hevosesi."

He lähestyivät nyt paikkaa, missä uhrin viruivat.

KOLMASNELJÄTTÄ LUKU

Kaksi miestä makasi maassa, toinen liikkumattomana suullaan, kolmen luodin lävistämänä ja verissään — hän oli hengetön.

Toisen olivat lakeijat asettaneet istumaan selkä puunrunkoa vasten. Hän kohotti silmänsä taivasta kohti ja rukoili hartaasti kädet ristissä. Häneen osunut kuula oli musertanut reisiluun yläosan.

Molemmat nuoret miehet astuivat ensin kuolleen luo ja katsoivat kummastuneina toisiinsa.

"Hän on pappi", virkkoi de Bragelonne, "hänen kiireensä on ajeltu. Haa, niitä roistoja — Herran palvelijoitakaan he eivät säästä?"

"Tulkaa tänne, monsieur", pyysi Urbain, vanha soturi, joka oli ollut kaikilla kardinaaliherttuan sotaretkillä, "tulkaa tänne! Sille toiselle ei voi mitään, mutta tämä kenties on pelastettavissa."

Haavoitettu hymyili surumielisesti.

"Minäkö pelastettavissa!" sanoi hän. "Ei, voitte ainoastaan auttaa minua kuolemaan."

"Oletteko pappi?" kysyi Raoul.

"En, monsieur."

"Onneton kumppaninne näkyy olevan kirkon miehiä", jatkoi Raoul.

"Hän oli Béthunen kirkkoherra, monsieur. Hänen piti viedä varmaan säilytyspaikkaan kirkon pyhät astiat ja rahasto, sillä hänen korkeutensa prinssi lähti tänään kaupungistamme; espanjalaiset tunkeutuvat sinne kenties huomenna. Kun tiedettiin, että vihollisen sissijoukkoja kierteli tienoolla, joten tehtävä oli vaarallinen, ei kukaan uskaltanut lähteä hänen saattajakseen; silloin tarjousin minä mukaan."

"Ja nuo konnat ovat hyökänneet päällemme, ampuneet pappia!"

"Messieurs", sanoi haavoittunut silmäten ympärilleen, "tuskani ovat tuimat, mutta kuitenkin haluaisin tulla viedyksi lähimpään taloon."

"Jotta teitä voitaisiin auttaa?"

"Ei, vaan tahtoisin saada ripitetyksi itseni."

"Mutta kenties ette olekaan niin vaarallisesti haavoittunut kuin luulette?" arveli Raoul.

"Olen kyllä, uskokaa minua, monsieur", vakuutti haavoittunut. "Tässä ei ole hetkeäkään hukattavana; kuula on rusementanut reisiluun ja tunkeutunut sisuksiin."

"Oletteko lääkäri?" kysyi de Guiche.

"En", vastasi kuoleva, "mutta ymmärrän jonkun verran vammoja, ja minun haavani on kuolettava. Yrittäkää senvuoksi toimittaa minut jonnekin, missä voisin tavata papin, tai ottakaa vaivaksenne tuoda tänne hengenmies. Jumala palkitsee teille sen siunauksellisen työn; sieluni on pelastettava, sillä ruumiini on hukassa."

"Kuolla hyväntyön hetkenä — mahdotonta! Kyllä Jumala auttaa teitä."

"Taivaan nimessä, messieurs", haastoi haavoittunut, ponnistaen kaikki voimansa ikäänkuin noustakseen ylös, "älkäämme tuhlatko kallista aikaa hyödyttömiin puheisiin. Auttakaa minut läheisimpään kylään tai vannokaa minulle autuutenne kautta lähettävänne tänne ensimmäisen munkin, ensimmäisen pastorin tai muun hengenmiehen, mitä tapaatte. Mutta", lisäsi hän epätoivoisesti, "kenties ei kukaan uskallakaan tulla tänne, kun tiedetään espanjalaisia kuljeskelevan seudulla, ja minä kuolen ilman synninpäästöä. Hyvä Jumala, hyvä Jumala!" tuskitteli hän niin kauhistuneesti, että molempia nuoria miehiä värisytti, "sitähän ette toki tahdo sallia? Ei, se olisi liian hirveätä!"

"Rauhoittukaa, monsieur", tynnytti de Guiche; "minä vannon, että teidän pitää saada anomanne lohdutus. Sanokaa meille vain, missä on joku talo, josta voimme pyytää apua teille ja joku kylä, mistä voimme noutaa papin."

"Kiitos, ja Jumala teille palkitkoon! Puolen lieuen päässä tämän tien varrella on majatalo ja noin lieuen verran edempänä Greneyn kylä. Ratsastakaa sinne ja tavoittakaa pastoria; jollei hän ole kotona, niin käykää augustinilaisuostarissa, joka on kauppalan viimeinen talo oikealla, ja tuokaa luokseni veljeskunnan jäsen. Munkki tai pastori, sillä ei ole väliä, kunhan hän on vain saanut pyhältä kirkoltamme luvan synninpäästön antamiseen *in articulo mortis*."

"Herra d'Arminges", sanoi de Guiche, "jätkää te tämän onnettoman luo ja pitäkää huolta siitä, että hänet siirretään niin varovasti kuin mahdollista. Teettäkää kantotuoli puunoksista ja levittäkää kaikki viittamme aluseksi; kaksi palvelijaamme olkoot kantomiehinä, ja kolmas pysytelkään varalla astumaan sijalle, kun jompikumpi uupuu. Varakreivi ja minä noudamme papin."

"Tehkää niin, herra kreivi", myöntyi kasvattaja, "mutta Luojan tähden, älkää antautuko vaaraan!"

"Olkaa huoletta. Olemmehan muuten turvassa täksi päivää; tunnettehan sananparren: *Non bis in idem*."

"Miehuutta, monsieur!" virkkoi Raoul haavoittuneelle; "me lähdemme täyttämään toivomustanne."

"Jumala teitä siunatkoon, hyvät herrat!" vastasi kuoleva sanomattoman kiitollisena.

Nuoret miehet nelistivät neuvottuun suuntaan, kreivi de Guichen kasvattajan ryhtyessä valmistuttamaan kantotuolia.

Kymmenen minuuttia ratsastettuaan saivat nuoret miehet näkyviinsä majatalon.

Ratsailta laskeutumatta huusi Raoul esille isännän, ilmoitti hänelle, että majataloon oltiin tuomassa haavoitettua, pyysi tätä sillävälin laittamaan kuntoon kaikki, mitä voitiin tarvita hänen sitomisekseen, nimittäin vuoteen, sidekaistoja ja liinanukkaa, ja sitoutui maksamaan sanansaattajan palkkion, jos isäntä tunsu jonkun paikkakunnalla asuvan lääkärin, haavurin tai sairaanhoitajan ja lähetti häntä hakemaan.

Havaitessaan puhuttelijoinansa kaksi nuorta, rikkaasti puettua herrasmiestä lupasi isäntä toimittaa kaikki, mitä pyydettiin, ja nähtyään vastaanottoa jo valmisteltavan lähtivät ratsastajamme jälleen liikkeelle ja karauttivat vinhaa vauhtia Greneyn taholle.

He olivat edenneet runsaan lieuen verran ja erottivat jo kylän ensimmäiset talot, joiden punaiset tiilikatot pistivät silmään ympäristönsä vihreiden puitten taustalta, kun näkivät muullilla ratsastavan munkin tulevan vastaan; leveälierisestä hatusta ja harmaasta villakauhtanasta he päättelivät hänet augustiinilaisluostarin veljeksi. Tällä kertaa näytti sattuma lähettävän heille, mitä he hakivat. He ratsastivat munkin luo.

Tämä oli kahden- tai kolmenkolmatta ikäinen mies, mutta ulkonäöstään päättäen oli hän ennen aikojaan vanhentunut hartaudenharjoitusten voivuttamana. Hän oli valju, mutta verettömyys ei ollut sitä himmeää kalpeutta, joka tekee kasvot kauneiksi, vaan kelmeyttä; lyhyt tukka riippui tuskin sen kehän alapuolella, jonka hattu muodosti pään ympärille, ja oli väriltään vaaleankeltainen; heleänsiniset silmät näyttivät tyyten ilmeettömiltä.

"Monsieur", kysyi Raoul sävyiltään kohteliaana kuten tavallisesti, "kuulutteko hengelliseen säätyyn?"

"Miksi sitä kysytte?" vastasi vieras melkein säädöttömän välinpitämättömästi.

"Saadaksemme tietää sen", selitti kreivi de Guiche korskeasti.

Vieras hoputti muuliansa korollaan ja pitkitti matkaansa.

De Guiche siirrähti yhdellä hyppäyksellä hänen eteensä ja sulki häneltä tien.

"Vastatkaa, monsieur", tiukkasi hän; "me kysymme teiltä kohteliaasti, ja jokainen kysymys ansaitsee vastauksen."

"Luullakseni on minulla vapaus sanoa tai olla sanomatta, kuka olen, kahdelle uppo-oudolle henkilölle, joiden päähän pälkähtää minua kuulustella."

De Guichen oli kovin työläs hillitä voimakasta haluansa munkin kurittamiseksi.

"Ensiksikään", virkkoi hän väkisinkin maltaen mielensä, "emme me ole uppo-outoja; tämä ystävänä on varakreivi de Bragelonne, ja minä olen kreivi de Guiche. Toisekseen emme tee kysymystämme minkään päähänpiston vuoksi, sillä muuan haavoitettu ja kuoleva ihminen pyytää kirkon apua. Jos te olette pappi, niin kehoitan teitä ihmisyyden nimessä seuraamaan minua sen miehen auttajaksi; jos ette ole, niin asia on toinen. Silloin varoitan teitä, että minä säädöllisyyden nimessä, josta te näytte olevan aivan tietämätön, aion kurittaa teitä hävyttömyydestänne."

Munkin vaaleat kasvot saivat nyt mustansinervän synkkyuden, ja hän hymyili niin kummallisesti, että Raoul kiinteästi pitäessään häntä silmällä havaitsi tuon myhäilyn yhtä julkeaksi kuin loukkauksen.

"Hän on joku espanjalainen tai flaamilainen vakooja", virkahti hän kouraisten pistoolinsa perää.

Salaman tavoin leimahtaen oli uhkaava katse vastauksena Raoulille.

"No niin, monsieur", tiukkasi de Guiche, "suvaitsetteko vastata?"

"Olen pappi, messieurs", ilmoitti nuori mies.

Hänen kasvonsa saivat sitten takaisin tavallisen järkähtämättömyytensä.

"Siinä tapauksessa, arvoisa isä", sanoi Raoul, pistäen tuppeen pistoolinsa ja antaen sanoilleen kunnioittavan sävyn, joka ei kuitenkaan tullut sydäimestä, "jos olette pappi, niin saatte tilaisuuden harjoittaa kutsumustanne, kuten ystäväni jo on sanonut: me jätimme vastikään onnettoman haavoittuneen, joka kannetaan lähimpään majataloon. Hän pyytää Herran palvelijan apua; palvelijamme saattavat häntä."

"Lähden sinne", vastasi munkki.

Ja hän kannusti taas muuliansa korollaan.

"Jos ette lopulta lähdekään sinne, monsieur", lisäsi de Guiche, "niin olkaa varma siitä, että meillä on kyllin hyvät ratsut tavoittaaksemme muulinne ja kylliksi vaikutusvaltaa otattaaksemme teidät kiinni, missä ja milloin teidät tavattaneenkin; ja minä vannon, että juttunne silloin päättyy lyhyeen: puun ja narun löytää missä hyvänsä."

Munkin silmät salamoitsivat taas, mutta siinä kaikki; hän uudisti huomautuksensa: "lähden sinne", ja poistui sitten.

"Seuratkaamme häntä", esitti de Guiche; "se olisi varmempaa."

"Samaa juuri aioin ehdottaa", vahvisti de Bragelonne.

Molemmat nuoret miehet lähtivät nyt jälleen liikkeelle ja sovittivat vauhtinsa munkin kulun mukaan, saatellen häntä pistoolinkantaman päässä.

Viiden minuutin kuluttua kääntyi munkki katsomaan, pidettiinkö häntä silmällä.

"Näetkös, — oikein teimme!" sanoi Raoul.

"Kuinka ilkeät kasvot tuolla munkilla onkaan!" huudahti kreivi de Guiche.

"Niin on", vastasi Raoul, "ja millainen katsanto! Keltainen tukka, synkät silmät, huulet, jotka vääntyvät hänen virkkaessaan sanankaan..."

"Niin, niin", sanoi de Guiche, joka oli vähemmin kuin Raoul tarkannut kaikkia näitä yksityiskohtia, syystä että Raoul silmäili munkkia de Guichen puhellessa hänen kanssaan; "niin, kovin kummalliset kasvot — mutta nuo munkit viettävät pakosta niin turmiollista elämää: paastot kalventavat heitä, ankara kirkkokuri tekee heistä ulkokultaisia, ja heidän silmänsä sumenevat siitä, että he surevat elämän hyvyttä, jonka ovat menettäneet, meidän saadessamme sitä nauttia."

"Vihdoinkin saa mies-poloinen papin", jatkoi Raoul; "mutta kautta taivaan, näyttääpä ripitettävällä olevan vähemmin huono omatunto kuin hänen rippi-isällään! Minä puolestani olen tottunut näkemään papit ihan toisenlaisiksi kuin tuo on, sen sanon."

"Kas", virkkoi de Guiche, "etkö nähnyt, että tämä on tuollainen kuljeksiva luostariveli, jotka kiertelevät kerjäämässä maanteilla, kunnes heille putoaa joku leipäpala taivaasta? He ovat enimmäkseen ulkomaalaisia, skotlantilaisia, irlantilaisia, tanskalaisia. Minulle on toisinaan osoitettu sellaisia."

"Niin kolkko kuin tuo?"

"Ei, mutta sentään melkoisen rumia."

"Kuinka surkeata onkaan miesrukan joutua kuolemaan tuollaisen munkin käsissä!"

"Pyh!" vähitteli de Guiche, "synninpäästö ei tule sen lausujalta, vaan Jumalalta. Mutta sanonko sinulle totuuden? No niin, minä tahtoisin mieluummin heittää henkeni ripittämättömänä kuin joutua tekemisiin tuollaisen rippi-isän kanssa. Olethan samaa mieltä, varakreivi? Ja minä näinkin sinun kopeloivan pistooliasi, niinkuin olisit tuntenut kiusausta rusentaa häneltä päin."

"Niin, kreivi, se oli kummallista, ja vielä enemmän ihmetyttänee sinua, että tuon miehen katseleminen herätti minussa kuvaamatonta kauhua. Oletko milloinkaan tavannut käärmettä tielläsi?"

"En koskaan", vastasi de Guiche.

"No, sellaista on sattunut minulle Blaisois-metsissämme, ja minä muistan, miten ensimmäisen käärmeen nähdessäni, joka tähysti minua sameilla silmillään kiemurrellessaan ja heilutellessaan päätänsä vipajavin kielin, pysähdyin hievahtamattomaksi, kalpeana ja ikäänkuin lumottuna aina siihen hetkeen saakka, jolloin kreivi de la Fère..."

"Isäsi?" kysyi de Guiche.

"Ei, holhoojani", vastasi Raoul punastuen.

"Vai niin."

"Aina siihen hetkeen saakka", pitkitti Raoul, "jolloin kreivi de la Fère sanoi minulle: No niin, Bragelonne, iskehän! Vasta silloin juoksin käärmeen luo ja sivalsin sen kahtia, samassa kun se sähisten kohoutui pyrstölleen, itse heittäytyäkseen minun kimppuuni. No, minä vannon kokeneeni ihan samaa tunnetta, katsellessani tuota miestä, kun hän sanoi: *Miksi sitä kysytte?* ja silmäili minua."

"Sinua siis kaduttaa, ettet sivaltanut häntä kahtia, kuten teit käärmeelle?"

"Niinpä melkein", myönsi Raoul.

Tällöin oli tultu niin pitkälle, että pikku majatalo oli näkyvässä, ja sen toiselta puolen lähenei nyt haavoittunutta kuljettava saattue herra d'Armingesin johtamana. Kaksi miestä kantoi kuolevaa, kolmannen taluttaessa hevosia.

Nuoret miehet kannustivat ratsujaan.

"Tuolla tuodaankin haavoitettua", virkkoi de Guiche ratsastaessaan augustinilaismunkin ohi; "suvaitkaa kiirehtiä hiukan, herra munkki."

Raoul sitävastoin etääntyi munkista niin loitos kuin saattoi tien toiselle reunalle ja pitkitti ratsastustaan, samalla kun hän inhoten käänsi pois kasvonsa.

Nuoret miehet riensivät nyt munkin edellä, sen sijaan että olisivat häntä seuranneet. He saapuivat haavoittuneen luo ja ilmoittivat hänelle ilahduttavan sanoman. Mies kohoutui katsomaan mainitulle suunnalle, näki munkin, joka hoputti muulinsa kulkua, ja vaipui takaisin kantotuolissaan, mielihyvän kirkastaessa hänen kasvojaan.

"Nyt", huomauttivat nuorukaiset, "olemme tehneet hyväksenne kaiken voitavamme, ja kun meillä on kiire prinssin armeijaan, täytyy meidän pitkittää matkaamme; suonettehan anteeksi, monsieur? Sanotaan taistelun olevan tulossa, ja me emme tahdo päätyä perille päivääkään myöhästyneinä."

"Kiirehtikää, hyvät nuoret herrat", vastasi haavoittunut; "Jumala teitä sääliväisyydestänne siunatkoon! Te olette tosiaan, kuten sanoitte, tehnyt hyväkseni kaiken voitavanne; saatan sanoa teille vain vielä kerran: Jumala teitä varjeltakoon ja niitä, jotka ovat teille rakkaita!"

"Monsieur", huomautti de Guiche kasvattajalleen, "me ratsastamme edeltä, ja te tulette perästämme Cambrinin tietä."

Isäntä seisoj ovella, laitettuaan kuntoon kaikki valmistukset haavoittuneen vastaanotoksi; muuan tallirenkki oli lähtenyt Lensiin, lähimpään kaupunkiin, noutamaan lääkäriä.

"Hyvä", sanoi isäntä, "me toimimme toivomustenne mukaan; mutta ettekö te jää sidottamaan vammaanne?" lisäsi hän de Bragelonneen päin kääntyen.

"Ka, haavani on vähäpätöinen", vastasi varakreivi. "Lähimmässä pysähdyspaikassa ehdin kyllä pitää huolta siitä. Mutta jos näette ratsumiehen, joka kysyy ruodikolla ratsastavaa ja lakeijan saattamaa nuorta miestä, niin olkaa hyvä ja sanokaa hänelle, että olette minut kyllä tavannut, mutta että pitkitin matkaani ja aion syödä päivällistä Mazingarbessa ja yöpyä Cambriniin. Se ratsumies on minun palveluksessani."

"Eikö olisi parempi ja varmempi minun tiedustaa hänen nimeään ja sanoa hänelle omanne?" ehdotti isäntä.

"Liiallisestakaan varovaisuudesta ei ole haittaa", arveli Raoul. "Olen varakreivi de Bragelonne, ja hänen nimensä on Grimaud."

Samassa saapui haavoitettu toiselta puolelta ja munkki toiselta. Molemmat nuoret miehet peräytyivät suodakseen tilaa kantotuolille; munkki puolestaan laskeusi muulin selästä ja käski panna sen talliin

riisumatta siltä satulaa.

"Herra munkki", virkkoi de Guiche, "ripittäkää kunnollisesti tuo kelpo mies älkääkä huolehtiko omista ja muulinne kuluista, kaikki on maksettu."

"Kiitos, monsieur!" vastasi munkki, huulet jälleen hymyssä, joka oli värisyttänyt de Bragelonnea.

"Tule, kreivi", sanoi Raoul, jonka vaisto ei näyttänyt kykenevän sietämään augustinilaismunkin läsnäoloa; "tule, voin täällä pahoin."

"Vielä kerran kiitos, kunnan nuoret herrat", sanoi haavoitettu, "älkääkä unohtako minua rukouksissanne."

"Emme suinkaan", vastasi de Guiche kannustaen hevostaan, saavuttaakseen de Bragelonnen, joka oli ehtinyt jo parikymmentä askelta edelle.

Tällöin kantoivat molemmat palvelijat taakkansa sisälle taloon. Isäntä ja hänen niinikään esille rientänyt vaimonsa seisoivat portailla. Onneton väijytyksen uhri näytti kärsivän kovia tuskia; kuitenkin ei hän mitään muuta ajatellut kuin saada tietää, seurasiko munkki häntä.

Valjun ja verisen miehen nähdessään tarttui emäntä miestänsä kiivaasti käsivarteen.

"No, mitä nyt?" kysyi jälkimmäinen. "Käännytkö sairaaksi?"

"En, mutta katsohan", vastasi emäntä, viitaten haavoitettuun.

"Niin", myönsi mies, "hänen tilansa näyttää pahalta."

"Sitä en aikonut sanoa", jatkoi vaimo vapisten; "kysyn etkö tunne häntä."

"Tuota miestäkö? Maltas..."

"Voi, nyt näen, että tunnet hänet", sanoi vaimo, "sillä sinäkin kalpenet."

"Oikeassa olet", huudahti isäntä; "voi taloani! Hän on Béthunen entinen pyöveli."

"Béthunen entinen pyöveli!" jupisi nuori munkki hätkähtäen taaksepäin, kasvojensa ilmaistessa hänen ripitettävänsä herättämää inhoa.

Ovelle seisomaan jäänyt herra d'Arminges huomasi hänen epäröimisensä.

"Herra munkki", hän sanoi, "jos tuo onneton onkin tai on ollut pyöveli, niin hän on silti ihminen. Tehkää hänelle siis se viimeinen palvelus, jota hän teiltä pyytää, ja työnne on sitä ansiollisempi."

Munkki ei vastannut, vaan lähti vaiteliaana astelemaan siihen alakerran huoneeseen, jonne palvelijat olivat kuolevan jo laskeneet vuoteelle.

Nähdessään hengenmiehen lähestyvän haavoittuneen päänalusta poistuivat palvelijat ja sulki oven, jättäen munkin ja hänen ripitettävänsä kahden kesken.

D'Arminges ja Olivain odottivat heitä. Kaikki nousivat taas ratsaille ja laskettivat ravia eteenpäin seuraten samaa tietä, jota myöten Raoul oli kadonnut matkakumppaninsa keralla.

Juuri kun kasvattaja ja hänen saattueensa vuorostaan hävisivät näkyvistä, pysähtyi uusi matkustavainen ravintolan portille.

"Mitä herra haluaa?" kysyi isäntä vielä kalpeana ja tutisevana äskeisestä havainnostaan.

Matkustavainen teki juomista ilmaisevan merkin, hyppäsi maahan, viittasi hevoseensa ja oli hierovinaan kädellään.

"Hitto", tuumi isäntä itsekseen, "tuo näyttää olevan mykkä! Missä sitten tahdotte juoda?" hän kysyi.

"Täällä", vastasi matkustavainen, osoittaen likeistä pöytää.

"Minä erehdyin", oikaisi isäntä arveluaan, "hän ei ole aivan mykkä."

Hän kumarsi ja kävi noutamassa pullon viiniä ja korppuja, jotka asetti harvasanaisen vieraansa eteen.

"Haluaako herra mitään muuta?" hän kysyi.

"Kyllä", vastasi matkustavainen.

"Mitä herra haluaa?"

"Tietää, oletteko nähnyt viisitoistavuotiaan aatelismiehen ratsastavan tästä ohi raudikolla ja lakeijan saattamana."

"Varakreivi de Bragelonnen?" tiedusti isäntä.

"Aivan."

"Te olette siis herra Grimaud?"

Matkustavainen nyökkäsi.

"No niin", jatkoi isäntä, "nuori herranne oli täällä vasta neljännestunti takaperin. Hän syö päivällistä Mazingarbessa ja pysähtyy yöksi Cambriniin."

"Pitkähkö matka täältä on Mazingarbeen?"

"Puolenkolmatta lieuen verran."

"Kiitos!"

Tietäessään jo illaksi tapaavansa nuoren herransa näytti Grimaud nyt tyynemmältä. Hän pyyhki otsaansa ja kaatoi itselleen lasillisen viiniä, tyhjentäen sen äänettömänä.

Hän oli vastikään laskenut lasin pöydälle ja laittausi täyttämään sen toistamiseen, kun hirvittävä kirkaisu tunkeusi huoneesta, missä munkki ja kuoleva olivat.

Grimaud kavahti seisaalle.

"Mitä tuo on?" hän kysyi; "mistä kuului huuto?"

"Haavoitetun kamarista", vastasi isäntä.

"Minkä haavoitetun?" tiedusti Grimaud.

"Béthunen entisen pyövelin, joka joutui espanjalaisten soturien käsiin. Hänet on kannettu tänne, ja häntä ripittää nyt muuan augustinilaisveli; pahasti haavoittunut hän näytti olevan."

"Béthunen entinen pyöveli", mutisi Grimaud, yrittäen koota muistojaan. "Viidenkuudetta ja kuudenkymmenen ikävuoden väliltä, pitkä, vanttera, tummaihoisen mies, hiukset ja parta tummat?"

"Aivan niin, paitsi että parta on harmaantunut ja tukka valjennut. Tunnetteko hänet?" kysyi isäntä.

"Olen kerran nähnyt hänet", vastasi Grimaud, ja hänen kasvojaan synkistytti kuva, jonka tuo muisto loihti hänen eteensä.

Vapiseva emäntä riensi paikalle.

"Kuulitko sinä?" hän kysyi mieheltään.

"Kuulin", vastasi isäntä, levottomasti silmäillen ovelle päin.

Samassa kajahti taas huuto, vähemmin vihlova kuin äsken, mutta sitä seurasi pitkälinen voihkaus.

Kaikki kolme kuuntelijaa silmäilivät toisiaan hirmustuneina.

"Meidän täytyy katsoa, mikä siellä on hätänä", virkkoi Grimaud.

"Voisi luulla miestä siellä murhattavan", murisi isäntä.

"Jeesus!" huudahti emäntä, tehden ristinmerkin.

Jos Grimaud puhuikin niukasti, niin tiedetään vanhastaan, että hän toimi sitä enemmän. Hän ryntäsi ovelle ja jyskytti sitä kiivaasti, mutta se oli lukittu sisäpuolelta.

"Avatkaa", kirkui isäntä, "avatkaa, herra munkki, heti!"

Ei vastausta.

"Ovi auki, tai lyön sen säpäleiksi!" huusi Grimaud.

Sama hiljaisuus.

Grimaud vilkaisi ympärilleen ja huomasi rautakangen, joka oli sattumalta jätetty nurkkaan. Hän syöksähti soppeen, tempasi käsiinsä aseensa ja survaisi oven auki, ennenkuin isäntä ehti asettua hänen aikomustansa vastaan.

Lattia oli patjalta virtaavan veren tahrima. Haavoitettu ei enää puhunut, hän korisi; munkki oli kadonnut.

"Munkki? Missä on munkki?" huusi isäntä.

Grimaud säntäsi avoimen ikkunan ääreen, joka oli pihan puolella.

"Hän on paennut tästä", huudahti Grimaud.

"Niinkö luulette?" sanoi tyrmistynyt isäntä.

"Tarjoilija, katsokaa, onko munkin muuli tallissa."

"Ei ole muulia siellä!" huusi mies, jolle käsky oli annettu.

Grimaud rypisti silmäkulmiaan, isäntä pani kätensä ristiin ja katseli epäluuloisesti ympärilleen. Hänen vaimonsa ei ollut uskaltanut tulla huoneeseen, vaan seisoi säikkyneenä ovelta.

Grimaud lähestyi haavoitettua ja katseli tämän teräväpiirteisiä kasvoja, jotka hänessä herättivät niin kamalan muiston.

Vaiteliaana ja synkkänä tovin tarkasteltuaan kuolevaa hän sanoi viimein:

"Ei enää epäilystäkään; hän se on."

"Elääkö hän vielä?" kysyi isäntä.

Vastaamatta avasi Grimaud hänen takkinsa tunnustellakseen, sykkikö sydän, samalla kun isäntäkin lähestyi. Mutta molemmat kavahtivat taaksepäin, isännän huudahtaessa kauhistuneena ja Grimaudin kalvetessa.

Tikari oli vartta myöten tunkeutuneena pyövelin rintaan vasemmalle puolelle.

"Kiirehtikää hankkimaan apua", sanoi Grimaud; "minä jään hänen luokseen."

Isäntä lähti huoneesta aivan sekaannuksissa; hänen vaimonsa oli paennut kuullessaan miehensä huudahduksen.

NELJÄSKOLMATTI LUKU

Ripitys

Tapahtunut oli seuraavaa:

Olemme jo nähneet, että munkki ei ollut vapaaehtoisesti, vaan varsin vastahakoisesti seurannut haavoitettua, joka oli niin kummallisella tavalla uskottu hänen hengelliseen hoivaansa. Hän olisi kenties yrittänyt päästä tehtävästä eroon, jos se olisi vain ollut mahdollista; mutta noiden kahden nuoren ylimyksen uhkaukset, heidän saattueensa, joka oli jäänyt majataloon heidän lähdettyään ja arvattavasti saanut toimintaohjeita, toisin sanoen harkintasyyt olivat nähtävästi saaneet munkin liian suurta vastustelua ilmaisematta loppuun asti näyttelemään rippi-isän osaa. Heti kamariin tultuaan oli hän senvuoksi astunut haavoittuneen päanalusen ääreen.

Ihmisillä, jotka tuntevat olevansa kuolemaisillaan ja joilla senvuoksi ei ole hetkeäkään hukattavana, on nopea havaintokyky. Sellaisella katseella tähysti pyöveli sen henkilön kasvoja, josta piti tulla hänen hengellinen lohduttajansa; hän liikahti kummastuksesta ja sanoi:

"Te olette hyvin nuori, isä."

"Minun vaateparttani käytävillä ei ole mitään määrättyä ikää", vastasi munkki kuivakiskoisesti.

"Voi, puhukaa minulle lempeämmin, isä!" pyysi haavoittunut; "tarvitsen ystävää viimeisinä hetkinäni."

"Teillä on suuret tuskat?" kysyi munkki.

"Niin on, mutta sieluni kärsii kahta kauheammin kuin ruumiini."

"Me pelastamme sielunne", vakuutti nuori mies. "Mutta oletteko tosiaan Béthunen pyöveli, kuten nuo ihmiset väittivät?"

"Kyllähän olen ollut", vastasi haavoittunut, joka varmaankin pelkäsi, että pyövelin nimi riistäisi häneltä viimeisen haluamansa avun, "mutta en ole enää; siitä on nyt viisitoista vuotta, kun jätin palveluksen. Olen vielä ollut saapuvilla teloituksissa, vaan en ole ottanut osaa toimituksiin — oi, en, en!"

"Kammoatte siis ammattianne?"

Pyöveli huokasi raskaasti.

"Niin kauan kuin teloitin ihmisiä ainoastaan lain ja oikeuden nimessä", selitti hän, "salli ammattini minun nukkua rauhallisesti, olletikin kun minulla oli oikeuden ja lain suoja; mutta siitä hirveästä yöstä asti, jolloin olin yksityisen koston välikappaleena ja vihan vallassa kohotin miekkani Jumalan luoman olennon pään menoksi ... siitä saakka..."

Pyöveli vaiken, epätoivoisen näköisenä pudistaen päätänsä.

"Puhukaa", kehoitti munkki, joka oli istunut vuoteen jalkopäähän ja näytti saavan mielenkiintoa kertomuksen kuulemiseen, tämän alettua niin kummallisesti.

"Voi!" huudahti kuoleva, ja hänen äänessään purkausi kauan hillitty tuska, "ja minä olen kuitenkin yrittänyt kahdenkymmenen vuoden hurskaalla elämänlaadulla huumata omantunnon soimausta. Olen häätänyt sielustani sen rajuuden, joka on veren vuodattajille luonnollinen; kaikissa mahdollisissa tilaisuuksissa olen pannut henkeni alttiiksi, pelastaakseni vaaran uhkaamia; olen maailmalle säilyttänyt useita ihmisolentoja hyvitykseksi siitä, jonka tempasin pois. Eikä vielä sillä hyvä: ammattini harjoittamisessa ansaitsemani omaisuuden olen jakanut köyhille; olen ahkeraan käynyt kirkossa; ne jotka ennen kaihtoivat minua, ovat tottuneet näkemään minua; kaikki ovat antaneet minulle anteeksi, jotkut ovat minuun kiintyneetkin. Mutta kuitenkin luulen, että Jumala ei ole minulle leppynyt, sillä tuon mestauksen muisto vainooa minua lakkaamatta, ja minä olen joka yö näkevinäni tuon naisen haamun kohoavan eteeni."

"Naisen! Siis olettekin naisen murhannut!" huudahti munkki.

"Tekin", voihkaisi pyöveli, "tekin käytätte sitä sanaa, joka ainiaan kaikuu korvissani: murhannut! Olen siis murhannut, enkä mestannut — olen siis murhamies, enkä oikeuden toimeenpanija!"

Hän ummisti silmänsä, huokaisten syvään. Munkki nähtävästi pelkäsi hänen kuolevan kertomustansa jatkamatta, sillä hän huomautti vilkkaasti:

"Jatkakaa, minä en tiedä mitään; kun olette lopettanut kertomuksenne, tuomitsemme Jumala ja minä asiassanne."

"Voi, hyvä isä!" pitkitti pyöveli silmiänsä avaamatta, ikäänkuin hän olisi pelännyt näkevänsä jonkun hirveän ilmestyksen; "etenkin pimeässä ja jonkun virran yli mennessäni tämä minulle voittamaton kauhu yltyy kaksinkertaiseksi. Silloin tuntuu minusta käteni tulevan yhtä raskaaksi kuin pitelisi se vieläkin miekkaa, vesi kuvastuu veripunaisena, ja kaikki luonnon äänet — puitten humina, tuulen kohina, aaltojen loiske — yltyvät itkeväksi, epätoivoiseksi, hirveäksi ääneksi, joka huutaa minulle: Tapahtukoon Jumalan oikeus!"

"Hän hourii!" mutisi munkki päätänsä pudistaen.

Pyöveli avasi silmänsä, liikahti kääntyäkseen nuoreen mieheen päin ja tarttui häntä käsivarteen.

"Hourin", hän toisti, "hourin, sanotte? Ei, ei, sillä illalla minä heitin hänen ruumiinsa virtaan, ja nuo sanat, joita tunnontuska hokee minulle, lausuin silloin röyhkeydessäni; oltuani inhimillisen oikeuden välikappaleena luulin tulleeni jumalallisenkin tahdon täyttäjäksi."

"Mutta sanokaahan siis, miten se kävi. Puhukaa!" käski munkki.

"Se tapahtui illalla; muuan mies tuli noutamaan minua, näyttäen määräyksen. Seurasin häntä. Neljä muuta herrasmiestä odotti minua. He veivät minut mukanaan naamioituna. Pidätin itselleni kuitenkin oikeuden kieltäytyä, jos minulta vaadittu tehtävä näyttäisi väärältä. Ratsastimme viiden tai kuuden

lieuen matkan, vaiteliaina, synkinä, tuskin sanaakaan vaihtaen. Vihdoin he osoittivat minulle pienen mökin ikkunasta naista, joka istui kyynäspää pöytään tuettuna, ja he sanoivat minulle: "Tuossa on se, joka teidän tulee mestata."

"Hirveätä!" huudahti munkki. "Ja te tottelitte käskyä?"

"Pyhä isä, se nainen oli epäsikiö; hänen väitettiin myrkyttäneen toisen miehensä, yrittäneen murhata lankonsa, joka oli nyt mukana saattolaisten joukossa; hän oli äskettäin myrkyttänyt kilpailijattarekseen katsomansa nuoren naisen, ja hyvällä syyllä epäiltiin, että hän oli ennen Englannista lähtöään murhauttanut kuninkaan suosikin."

"Buckinghamin?" huudahti munkki.

"Niin, Buckingham oli hänen nimensä."

"Se nainen oli siis englannitar?"

"Ei, hän oli ranskatar, mutta hän oli mennyt naimisiin Englannissa."

Munkki vaaleni, pyyhki otsaansa ja meni lukitsemaan oven. Pyöveli luuli tulevansa hylätyksi ja vaipui huoaten taaksepäin vuoteelleen.

"Ei, ei tässä minä olen", huomautti munkki, nopeasti palaten hänen luokseen. "Jatkakaa, — keitä olivat ne miehet?"

"Yksi oli ulkomaalainen, luullakseni englantilainen. Muut neljä olivat ranskalaisia ja käyttivät muskettisoturin univormua."

"Heidän nimensä?" kysyi munkki.

"En tuntenut heitä. Tiedän vain, että nuo neljä muuta herrasmiestä puhuttelivat englantilaista mylordiksi."

"Oliko hän kaunis, tuo nainen?"

"Oli, nuori ja kaunis, — voi, hyvin kaunis! Näen hänet vieläkin, kun hän polvilleen vaipuneena ja pää taaksepäin painuneena rukoili jalkojeni juuressa. En ole sen koommin kyennyt käsittämään, kuinka hennoin hakata poikki niin ihanan ja kalpean pään."

Munkkia näytti eriskummainen liikutus järkyttävän. Hän vapisi joka jäsenessään; näköjään tahtoi hän tehdä kysymyksen, muttei rohjennut.

Viimein virkkoi hän rajusti ponnistaen:

"Mikä oli se nainen nimeltään?"

"Sitä en tiedä. Niinkuin jo sanoin, hän lienee ollut kahdesti naimisissa, ensin Ranskassa ja sitten Englannissa."

"Hän oli nuori, sanotte?"

"Viidenkolmatta vanha."

"Kaunis?"

"Viehättävä."

"Vaaleaverinen?"

"Niin."

"Hänellä oli pitkä tukka, joka valui alas hartioille?"

"Niin oli."

"Silmissä ihailtava ilme?"

"Milloin hän tahtoi. Voi, aivan niin!"

"Hänen äänellään oli ihmeellisen suloinen sointu?"

"Kuinka te sen tiedätte?"

Pyöveli nojasi kyynänpäähensä ja kohdisti hirmustuneen katseensa munkkiin, jonka kasvot olivat kamalasti synkistyneet.

"Ja te surmasitte hänet!" sanoi munkki; "te antausitte välikappaleeksi noille roistoille, jotka eivät itse uskaltaneet murhata häntä! Teissä ei herättänyt sääliä hänen nuoruutensa, kauneutensa, heikkoutensa! Te tapoitte sen naisen!"

"Voi, olenhan jo sanonut teille, pyhä isä", puolustausi pyöveli, "että siinä naisessa piileksi viehättävän pinnan alla turman henki, ja nähdessäni hänet, — muistaessani, mitä kaikkea pahaa hän oli tuottanut minulle itselleni..."

"Teillekö? Mitä pahaa hän oli saattanut teille aiheuttaa? Sanokaa!"

"Hän oli vieteltyt ja syössyt tuhoon veljeni, joka oli pappi! Hän oli houkutellettu veljeni karkaamaan luostarista."

"Kanssansako?"

"Niin. Veljeni oli hänen ensimmäinen rakastajansa; hän aiheutti veljeni kuoleman. Voi, pyhä isä, älkää katsoko minuun tuolla tavoin! Voi, olenko siis suurestikin rikollinen? Oi, ettekö siis anna minulle anteeksi?"

Munkki pakotti kasvopiiirteensä lauhkeammiksi.

"Kyllä, kyllä", hän vastasi, "annan teille anteeksi, jos sanotte kaikki."

"Kyllä", huudahti pyöveli, "kaikki, kaikki, kaikki!"

"Vastatkaa minulle siis! Jos hän vietteli veljenne ... sanoittehan hänen vietelleen?"

"Niin."

"Jos hän aiheutti veljenne kuoleman ... sanoittehan niin tapahtuneen?"

"Sanoin", toisti pyöveli.

"Silloin täytyy teidän myöskin tietää hänen tyttönimensä."

"Voi, hyvä Jumala, hyvä Jumala!" vaikersi pyöveli; "luulen kuolevani tähän paikkaan. Synninpäästö, pyhä isä, synninpäästö!"

"Sanokaa minulle hänen nimensä", tiukkasi munkki, "niin annan sen teille."

"Hänen nimensä oli ... laupias taivas, armahda minua!" mutisi pyöveli vaipuen hervottomana vuoteelleen, kalpeana ja vapisten kuin viimeistä hetkeänsä lähenevä.

"Hänen nimensä!" vaati munkki kumartuen pyövelin yli ikäänkuin pakottaakseen tämän lausumaan sen, jos hän tahtoi vastustaa; "hänen nimensä? ... Sanokaa se, muutoin ei mitään synninpäästöä!"

Kuoleva näytti keräävän kaikki voimansa. Munkin silmät salamoitsivat.

"Anne de Bueil", jupisi haavoittunut.

"Anne de Bueil!" huudahti munkki, nousten seisaalle ja kohottaen kätensä taivasta kohti; "Anne de Bueil! Sanoit Anne de Bueil? Niinhän?"

"Niin, niin, se oli hänen nimensä. Antakaa minulle nyt synninpäästö, sillä minä kuolen!"

"Minäkö antaisin sinulle synninpäästön?" huudahti munkki, ja hänen ivanaurunsa sai kuolevan hiukset nousemaan pystyyn; "vai synninpäästön! En ole mikään pappi."

"Ettekö olekaan pappi!" kauhistui pyöveli; "kuka te sitten olette?"

"Sen sanon sinulle vuorostani, konna!"

"Voi, taivasten tekijä!"

"Olen John Francis Winter."

"En tunne teitä", voihekaisi pyöveli.

"Odota, odota, kyllä pian tulet tuntemaan minut: olen John Francis

Winter", hän toisti, "ja se nainen..."

"No, se nainen?"

"Oli äitini!"

Silloin puhkesi pyövelin rinnasta hänen ensimmäinen huutonsa, se kamala kirkaisu, joka oli hätkähdyttänyt kuulijoita.

"Voi, antakaa anteeksi, antakaa anteeksi", vaikeroi hän, "jolllette Jumalan, niin ainakin omassa nimessänne, — jolllette pappina, niin toki poikana!"

"Sinulleko anteeksi!" huudahti munkiksi tekeytynyt; "vai niin! Jumala kenties antaa sinulle anteeksi, mutta en ikinä minä."

"Armeliaisuudesta!" rukoili pyöveli ja ojensi kätensä häntä kohti.

"Ei mitään armeliaisuutta sitä kohtaan, joka ei itse ollut armelias! Kuole ripittämättömänä, epätoivoisena, kuole ja ole kirottu!" Hän sieppasi tikarin ja survaisi sen avuttoman rintaan. "Tuossa", hän sanoi, "tuossa synninpäästösi!"

Silloin kuului edellämainittu heikompi parkaisu, jota seurasi pitkällinen korina.

Pyöveli oli noussut koholle, mutta painui nyt jälleen taaksepäin vuoteelleen. Tempaamatta tikaria haavasta riensi munkki ikkunan luo, avasi sen, hyppäsi alas pikku puutarhan kukkalavojen keskelle, hiipi talliin, otti muulinsa, ratsasti ulos takaveräjältä ja kiirehti lähimpään metsikköön. Siellä hän viskasi pois munkinpukunsa, otti matkalaukustaan täydellisen herrasmiehen asun ylleen ja lähti jalkaisin lähimmälle kyyti-asemalle, missä hän hankki itselleen hevosen ja pitkitti mitä joutuisimmin matkaansa Pariisiin.

VIIDESNELJÄTTÄ LUKU

Grimaud puhuu

Grimaud jäi yksikseen pyövelin luo; isäntä oli lähtenyt hakemaan apua, ja hänen vaimonsa rukoili.

Tovin kuluttua avasi haavoittunut jälleen silmänsä.

"Apua!" voihi hän; "apua! Voi, hyvä Jumala, enkö siis tässä maailmassa voi tavata ainoatakaan ihmistä, joka auttaisi minua elämään tai kuolemaan?"

Vaivaloisesti siirsi hän kätensä rinnalleen; se osui tikarin varteen.

"Haa!" äännähti hän kuin jotakin muistaen. Ja hän antoi kätensä pudota jälleen alas.

"Miehuutta!" rohkaisi Grimaud; "apua on menty hakemaan."

"Kuka te olette?" kysyi haavoittunut, suurin silmin tuijottaen viihdyttelijäänsä.

"Vanha tuttava", vastasi Grimaud.

"Te?"

Haavoittunut yritti muistuttaa mieleensä puhujan kasvopiirteitä.

"Missä oloissa olemme tavanneet toisemme?" tiedusti hän.

"Eräänä yönä kaksikymmentä vuotta takaperin. Isäntäni oli noutanut teidät Béthunesta ja toi teidät Armentièresiin."

"Jo tunnenkin", sanoi pyöveli; "te olitte niiden neljän palvelijan joukossa."

"Niin."

"Mistä tulette?"

"Matkustin tätä tietä ja pysähdyin majataloon syöttämään hevostani. Minulle kerrottiin, että Béthunen pyöveli makasi täällä pahasti haavoittuneena, ja kuulin teidän huutavan kahdesti. Ensimmäisen huudon jälkeen riensimme ovelle, toinen sai meidät iskemään sen auki."

"Entä munkki?" kysyi pyöveli; "oletteko nähnyt munkkia?"

"Mitä munkkia?"

"Munkkia, joka oli sulkeutunut tänne luokseni."

"En, hän ei enää ollut täällä. Hän on arvattavasti paennut tuosta ikkunasta. Häinkö se työnsi rintaanne tikarin?"

"Niin", vastasi pyöveli.

Grimaud liikahti lähteäkseen ulos.

"Mitä aiotte tehdä?" hätäntyi haavoittunut.

"Meidän täytyy ajaa häntä takaa."

"Ei, varokaa sitä!"

"Minkätähden?"

"Hän kosti, ja siinä hän teki oikein. Nyt toivon Jumalan antavan minulle anteeksi, sillä minä olen sovittanut rikokseni."

"Selittäkää lähemmin", kehoitti Grimaud.

"Se nainen, jonka teidän herranne ja te panitte minut surmaamaan..."

"Mylady?"

"Niin mylady; siksihän te häntä tosiaan puhuttelitte..."

"Mitä yhteyttä myladylla on munkin kanssa?"

Grimaud horjahti ja katseli kuolevaa synkällä, melkein sammuneella silmäyksellä.

"Sen miehen äitikö?" hän kertasi.

"Niin, hänen äitinsä."

"Hän siis tietää sen salaisuuden?"

"Pidin häntä munkkina ja ilmaisin sen hänelle ripissäni."

"Onneton!" huudahti Grimaud, jonka otsalle sai kihoilemaan hikihelmiä pelkkä ajatus, mitä seurauksia sellaisesta ilmitulosta saattoi koitua; "onneton! Toivottavasti ette ole ilmaissut kenenkään nimeä?"

"En ilmaissut, kun en tuntenut joukostanne ainoatakaan. Hänen äitinsä tyttönimen vain sanoin, ja siitä hän saikin selville asian. Mutta hän tietää setänsä kuuluneen tuomareihin."

Hän vaipui taas voipuneena alas; Grimaud tahtoi auttaa häntä ja ojensi kätensä tikarin vartta kohden.

"Älkää koskeko minuun", kielsi pyöveli, "jos vetäisitte ulos tikarin, niin kuolisin heti."

Grimaud seisoj käsi koholla; sitten hän äkkiä löi nyrkillään otsaansa.

"Haa! Jos se mies koskaan tietää, keitä ne toiset olivat, niin herrani on hukassa."

"Rientäkää, rientäkää!" huudahti pyöveli; "varoittakaa häntä, jos hän vielä elää. Varoittakaa hänen ystäviänsä. Uskokaa, mitä teille sanon: minun kuolemani ei ole tämän hirveän seikkailun loppuna."

"Minne hän lähti?" kysyi Grimaud.

"Pariisiin."

"Kuka hänet teidän luoksenne toi?"

"Kaksi nuorta aatelismiestä, jotka olivat menossa armeijaan. Toinen oli varakreivi de Bragelonne; kuulin hänen kumppaninsa puhuttelevan häntä siksi."

"Ja se nuori mies toi munkin luokseen?"

"Niin."

Grimaud loi katseensa ylöspäin.

"Se oli siis Jumalan tahto!" hän sanoi.

"Epäilemättä", vahvasti haavoitettu.

"Se olisi kamalaa", mutisi Grimaud; "ja kuitenkin oli tuo nainen ansainnut kohtalonsa. Ettekö tekin ole sitä mieltä?"

"Kuoleman hetkellä", vastasi pyöveli, "ihminen huomaa muiden rikokset omiensa rinnalla vähäpätöisiksi."

Ja hän ummisti jälleen voipuneena silmänsä.

Sääli kielsi vanhaa palvelijaa jättämästä miestä avuttomaksi, kun taas pelko velvoitti häntä viivyttelemättä viemään kreivi de la Fèrelle tiedon tapahtuneesta. Epäröidessään kuuli Grimaud melua käytävästä ja näki isännän astuvan jälleen sisälle, kintereillään haavuri, joka oli vihdoinkin saatu käsiin.

Uteliaisuus oli houkutelletut heidän mukaansa useita ihmisiä, sillä tästä harvinaisesta tapauksesta oli huhu jo alkanut levitä.

Haavuri lähestyi kuolevaa, joka näytti pyörtyneen.

"Ensin täytyy meidän vetää teräs hänen rinnastaan", hän sanoi merkitsevästi pudistaen päätänsä.

Grimaud muisti haavoittuneen lausuman ennustuksen ja käänsi pois kasvonsa.

Haavuri avasi hoidettavaltaan takin, repi rikki paidan ja paljasti rinnan.

Tikari oli tunkeutunut ruumiiseen vartta myöten, kuten jo olemme maininneet.

Haavuri tarttui sen päähän; sikäli kuin hän veti pois tikaria avautuivat haavoittuneen silmät hirveään tuijotukseen. Terän tultua kokonaan vedetyksi pois haavasta kuohahti hänen suupieliinsä punertavaa vaahtoa, ja samassa kun hän hengähti, puhkesi haavasta verivirta valumaan. Kuoleva tähtäsi kreivin luottamusmieheen katseen, jossa kuvastui mitä kummallisinkin ilme, ja heitti henkensä heti jälkeenpäin kumeeen korinaan.

Silloin otti Grimaud tikarin, josta veri kaikkien kauhuksi tippui lattialle, ja viittasi isäntää mukaansa. Hän suoritti laskunsa niin anteliaasti, että se olisi vastannut hänen isäntänsäkin arvoa, ja nousi jälleen ratsaille.

Grimaud aikoi ensin heti pyörtää takaisin Pariisiin. Mutta hän tuli ajatelleeksi, mitä levottomuutta hänen pitkällisempi poissaolonsa tuottaisi Raoulille. Hän muisti tämän olevan ainoastaan parin lieuen päässä. Neljänneksessä saattoi ehtiä hänen luokseen, ja sekä meno että paluu selityksineen ei vaatisi tuntiakaan. Hän kannusti senvuoksi hevosensa laukkaan, ja kymmentä minuuttia myöhemmin hän laskeusi ratsailta Mazingarben ainoan ravintolan "Seppelöidyn muulin" edustalla.

Jo ensimmäisistä sanoista, jotka hän vaihtoi isännän kanssa, sai hän selville, että etsitty oleskeli siellä.

Raoul istui pöydässä kreivi de Guichen ja herra d'Armingesin kanssa, mutta aamupäivän kamala seikkailu oli jättänyt heidän nuorille otsilleen synkkyyden, jota ei kyennyt hilpeydellään haihduttamaan kasvattajakaan, niin paljoa paremmin kuin hän kykenikin järkeilemään tuollaisten näytelmien auttamattomuudesta, ollen sellaisiin tottunut.

Äkkiä avautui ovi, ja Grimaud näyttäisi kalpeana, pölyttyneenä, onnettoman haavoittuneen vereen vieläkin tahriutuneena.

"Grimaud, kelpo Grimaud", huudahti Raoul, "vihdoinkin olet täällä! Suokaa anteeksi, messieurs, — hän ei ole palkollinen, vaan ystävä."

Hän nousi seisaalle ja riensi tulijan luo.

"Kuinka jaksaa kreivi?" pitkitti Raoul; "kaipaako hän minua joskus? Oletko tavannut häntä sen jälkeen kun me erosimme? Vastaahan, — minulla on kovin paljon sanottavaa sinulle. Kolmena päivänä on sattunut monia tapauksia. Mutta mikä sinua vaivaa? Kuinka kalpea oletkaan! Verta! Mistä tuo veri?"

"Niin, se on tosiaan verta", sanoi kreivi nousten.

"Oletko haavoittunut, hyvä mies?"

"En, monsieur", vastasi Grimaud; "se ei ole minun vertani."

"Kenen sitten?" kysyi Raoul.

"Sen onnettoman, jonka jätitte majataloon; hän kuoli syliini."

"Kuoliko hän sinun syliisi! Tiedätkö, kuka hän olikaan?"

"Kyllä", vastasi Grimaud.

"Hänhän oli Béthunen entinen pyöveli."

"Sen tiedän."

"Sinä tunsit hänet?"

"Niin, tunsin."

"Ja hän on kuollut?"

"Niin."

Molemmat nuoret miehet katsoivat toisiinsa.

"No, mitäpä siitä sen enempää, messieurs!" huomautti d'Arminges; "se on kaikille yhteinen laki, josta ei vapaudu, vaikka on ollut pyövelinäkin. Päätelin hänen haavastaan heti pahinta, ja tiedättehän hänen ajatelleen itse samaa, koska halusi lohduttajakseen munkkia."

Munkkia mainittaessa Grimaud yhäti kalpeni.

"Käykäämme nyt jälleen pöytään", jatkoi d'Arminges, joka sen ajan miesten ja varsinkin ikäistensä tavoin oli vastahakoinen sietämään mitään tunnepurkauksia aterian aikana.

"Niin, te olette oikeassa, monsieur", myönsi Raoul. "Pyydä sinäkin ruokaa, Grimaud; tilaa, käske, ja kunnolleen levähdettyäsi saamme puhella."

"Ei, herra varakreivi, ei", epäsi Grimaud, "minä en voi viipyä hetkeäkään — minun on heti palattava Pariisiin."

"Mitä! Pariisiinko? Sinä erehdyt, hyvä mies. Olivain lähtee, ja sinä jäät."

"Ei, Olivain jää, ja minä lähden. Tulin tänne vain sanomaan teille sen."

"Mutta mistä tämä muutos?"

"Sitä en voi teille mainita."

"Selitä toki."

"En voi selittää."

"Mutta mitä pilantekoa tämä on?"

"Herra kreivi tietää, että minä en milloinkaan laske leikkiä."

"Kyllä, mutta tiedän myöskin kreivi de la Fèren sanoneen, että sinä jäät luokseni ja Olivain palaa Pariisiin. Minä menettelen kreivin käskyn mukaan."

"Ette tässä tapauksessa, herra varakreivi."

"Osoittautuisitko kenties tottelemattomaksi minua kohtaan?"

"Kyllä, herra varakreivi, minun ei auta muu."

"Pysyt siis itsepintaisena?"

"Niin, minä lähden matkalle; seuratkoon onni teitä, herra varakreivi!"

Grimaud kumarsi ja kääntyi ovea kohti, tehden lähtöä. Sekä suuttuneena että levottomana riensi Raoul hänen jälkeensä ja tarttui häntä käsivarteen.

"Grimaud", huudahti Raoul, "pysähdy, minä tahdon!"

"Sitten tahdotte myös, että sallin surmata kreivin", sanoi Grimaud.

Hän kumarsi jälleen ja hankkiutui poistumaan.

"Grimaud, hyvä mies", huusi varakreivi, "noin et saa mennä; sinä et saa jättää minua niin ahdistavaan huolestukseen. Puhu, Grimaud, taivaan tähden, puhu!"

Raoul horjui ja vaipui nojatuoliin.

"Voin sanoa teille vain yhden seikan, herra varakreivi, sillä minun ei ole salaisuus, jota pyydätte saada tietää. Tehän tapasitte erään munkin?"

"Niin."

Molemmat nuoret miehet katsoivat toisiinsa säikähtäen.

"Veitte hänet haavoittuneen luo?"

"Niin."

"Silloin teillä arvatenkin myös oli tilaisuutta katsella häntä?"

"Oli kyllä."

"Ja kenties tuntisitte hänet jälleen, jos vastedes kohtaisitte hänet?"

"Kyllä, sen vannon", vastasi Raoul.

"Minä myös", vakuutti de Guiche.

"No niin", jatkoi Grimaud, "jos koskaan tapaatte hänet, tapahtukoon se missä hyvänsä, — maantiellä, kadulla, kirkossa, — kaikkialla, missä hän on ja te olette, polkekaa hänet maahan ja rusementä hänet armotta ja sääliittä, niinkuin musertaisitte kyykäärmeen. Niin, murskatkaa hänet, älkääkä päästäkö häntä ennenkuin hän on hengetön, sillä niin kauan kuin hän elää, olen minä epävarma viiden ihmisen hengestä."

Sen enempää virkkamatta käytti Grimaud hyväkseen kuulijainsa kummastusta ja säikähdystä, syöksyäkseen suoraa päätä ulos huoneesta.

"Kas, kreivi", virkkoi Raoul Guicheen kääntyen, "enkö sanonut sinulle, että munkki vaikutti minuun samaten kuin käärme?"

Kahta minuuttia myöhemmin kuultiin hevosen laukkaavan tiellä. Raoul kiirehti ikkunaan.

Grimaud siellä teki paluuta Pariisiin. Hattuansa heilauttaen tervehti hän varakreiviä ja katosi heti jälkeensä tienmutkan taakse.

Kerran taipaleelle päästyään otti Grimaud huomioon kaksi seikkaa: ensiksikään hänen hevosesensa ei voinut kestää kymmenen lieuen kiidätystä pitemmälle nykyisellä vauhdilla, ja toisekseen hän oli rahaton. Jos Grimaud puhuikin vähän, niin hän ajatteli sitä enemmän.

Ensimmäisellä kyytiasemalla hän möi hevosesensa; siitä saamillansa rahoilla hän alkoi käyttää kievarihevosia.

KUODESNELJÄTTÄ LUKU

Taistelun aatto

Raoulin herätti synkistä mietteistä isäntä, astuen hätäisesti huoneeseen, missä vasta kertomamme kohtaaminen oli tapahtunut, ja huutaen: "Espanjalaiset, espanjalaiset!"

Se hälytys oli kyllin tärkeä, häätääkseen kaikki muut ajatukset niiden tieltä, joilla oli yhteyttä sen kanssa. Nuoret miehet kysyivät lähempiä tietoja ja saivat kuulla, että vihollinen oli tosiaan tulossa

Houdinin ja Béthunen kautta.

Herra d'Arminges antoi käskyn laittaa lähtövalmiiksi hevoset, joita parhaillaan ruokittiin. Sillävälän nuorukaiset nousivat talon korkeimmalla sijaitseviin ikkunoihin, joista oli laaja näköala, ja näkivät Marsinin ja Lensin taholta tosiaan vilahtelevan suuren joukon jalka- ja ratsuväkeä. Tällä kertaa ei siellä liikkunut sissijoukkue, vaan kokonainen armeija.

Ei siis voinut asettua muulle kannalle kuin noudattaa herra d'Armingesin viisasta neuvoa ja peräytyä.

Nuoret miehet astuivat nopeasti alas. Herra d'Arminges istui jo satulassa. Olivain piteli nuorten herrain hevosia, ja kreivi de Guichen lakeijat vartioitsivat tarkoin espanjalaista vankia, joka istui häntä varten ostetulla ratsulla. Varmuuden vuoksi oli häneltä sidottu kädet.

Pikku joukko lähti ravia Cambriniin päin, missä prinssin toivottiin olevan tavattavissa. Mutta hän ei ollut oleksanut siellä edellisestä illasta saakka, vaan vetäytynyt takaisin la Basséen tienoolle, syystä että väärä tieto oli ilmoittanut vihollisen aikovan mennä Lys-virran yli Estairen kohdalta.

Tämän ilmoituksen harhaannuttamana oli prinssi antanut joukkojensa marssia Béthunesta ja keskittänyt koko voimansa Vieille-Chapellen ja la Venthien välille. Käytyään marski de Grammontin kanssa tarkastamassa koko rintamaa oli hänen korkeutensa vastikään palannut ja istunut pöytään, kysellen upseereilta, jotka olivat saaneet sijan hänen vieressään, missä määrin kukin oli onnistunut heille uskotuissa tiedusteluissa; mutta kellään ei ollut mitään varmoja uutisia kerrottavana. Vihollisarmeija oli ollut kaksi vuorokautta kadoksissa, ja sitä ei tuntunut enää olevankaan.

Vihollisarmeija ei ole koskaan niin likellä ja niin vaarallinen kuin tyyten kadottuansa. Prinssi oli senvuoksi vastoin tapaansa tyytymätön ja huolestunut, kun muuan päivystäjäupseeri astui sisälle ja ilmoitti marski de Grammontille, että joku halusi puhutella häntä.

Grammontin herttua sai katseella prinssin luvan ja lähti ulos.

Prinssi tähysti hänen jälkeensä, ja hänen silmänsä suuntautuivat herkeämättä oveen. Kukaan ei rohjennut virkkää mitään, peläten häiritsevänsä hänen mietiskelyään.

Äkkiä kuului kumeata jymyä; prinssi nousi heti seisaalle ja ojensi kätensä sille suunnalle, mistä ääni kuului. Se kaiku oli hänelle varsin tuttu; se oli kanuunain pauketta.

Kaikki nousivat ylös kuten hänkin.

Samassa avautui ovi.

"Monseigneur", sanoi marski de Grammont säihkyvin silmin, "salliiko teidän korkeutenne, että poikani, kreivi de Guiche ja hänen matkakumppaninsa, varakreivi de Bragelonne, saapuvat antamaan tietoa vihollisesta, jota me turhaan etsimme, ja jonka he ovat keksineet?"

"Mitä", huudahti prinssi vilkkaasti, "sallinko muka! En ainoastaan salli, vaan haluankin. Tulkoot he sisälle."

Marski toi huoneeseen molemmat nuoret miehet, jotka nyt seisoivat prinssin edessä.

"Puhukaa, messieurs", kehoitti prinssi tervehtien heitä, "puhukaa ensin; sitten suoriudumme kohteliaisuuksista. Tärkeintä meille kaikille on nyt saada tietää, missä vihollinen oleksii ja mitä se puuhailee."

Kreivi de Guichen oli luonnollisesti esiinnyttävä puhujana; hän ei ainoastaan ollut matkakumppaniansa vanhempi, vaan hänet oli sitäpaitsi jo isänsä esitellyt prinssille. Hän muuten tunsikin jo pitkältä ajalta prinssin, jonka Raoul nyt näki ensi kertaa.

Hän kertoi siis prinssille, mitä he olivat nähneet Mazingarben majatalossa.

Sillaikaa katseli Raoul nuorta sotapäällikköä, joka jo oli tullut peräti kuuluisaksi Rocroyn, Freiburgin ja Nördlingenin taisteluista.

Bourbonin Ludvig, prinssi de Condé, jolla isänsä Henrikin kuoltua oli lyhyiden vuoksi ja sen ajan tavan mukaan puhuttelunimityksenään *monsieur le prince*, oli tuskin kuuden- tai seitsemänkolmatta ikäinen nuori mies. Hänellä oli kotkan katse, *a gl'occhi grifani*, kuten Dante sanoo, kyömynenä, pitkä kiemuroiksi valuva tukka, keskimittainen, mutta sokea vartalo. Hänessä yhtyivät suuren soturin kaikki ominaisuudet, nimittäin salamannopea tajunta, rivakka päättäväisyys ja uskomaton miehuus. Se ei kuitenkaan estänyt, että hän oli myöskin loistelas ja nerokas mies. Paitsi sitä mullistusta, jonka hän oli toimeenpanemillansa uusilla menetelmillä saanut aikaan sotataidossa, oli hän tuottanut kumouksen Pariisissakin nuorten hoviherrain joukossa, joiden luonnollisena johtajana hän oli; näillä oli

nimityksenään *petitsmaitres* eroitukseksi vanhan hovin teikareista, joiden esikuvina olivat olleet Bassompierre, Bellegarde ja Angoulêmen herttua.

Heti ensimmäisistä kreivi de Guichen virkkamista sanoista ja äskeisen kanuunanjyskeen suunnasta oivalsi prinssi kaikki. Vihollinen oli ilmeisesti tullut Lys-virran yli Saint-Venantin luona ja marssi nyt Lensiä kohti, varmaankin vallatakseen tämän kaupungin ja katkaistakseen ranskalaiselta armeijalta tien Ranskaan. Ne kanuunat, joiden jymy toisinaan vaimensi muiden jyskeen, olivat järeitä pitkapiippuisia, jotka vastasivat espanjalaiseen ja lotringilaiseen tykkituleen.

Mutta kuinka voimakas oli tuo joukko? Oliko se vihollisen huomiota hairahduttamaan lähetetty osasto vai ryntäsikö siellä kokonainen armeija?

Tämä oli prinssin viimeisenä kysymyksenä, ja siihen oli de Guichen mahdoton vastata.

Kun se kuitenkin oli tärkein, olisi prinssi erityisesti juuri siitä halunnut täsmällisen selvityksen.

Raoul tukahdutti silloin sen luonnollisen ujostelun tunteen, joka häntä väkisinkin valtasi prinssin edessä, ja virkkoi lähestyen häntä:

"Salliiko monseigneur, että minä tässä asiassa rohkenen virkkaa muutamia sanoja, jotka kenties voisivat auttaa teitä pulasta?"

Prinssi kääntyi katsomaan ja näytti yhdellä ainoalla silmäyksellä käsittävän nuoren puhuttelijansa koko olemuksen; hän hymyili havaitessaan tämän tuskin viisitoistavuotiaaksi nuorukaiseksi.

"Kyllä, monsieur, puhukaa vain", hän vastasi yrittäen lieventää jämeätä ja terävää ääntänsä, ikäänkuin olisi tällä kertaa puhunut naiselle.

"Monseigneur", ehdotti Raoul punastuen, "voisi kuulustaa espanjalaista vankia."

"Mitä! Oletteko te saaneet espanjalaisen vangiksi?" huudahti prinssi.

"Olemme, monseigneur."

"Se on totta!" virkahti de Guiche; "sen unohdin."

"Se on varsin luonnollista, sillä kreivi hänet vangitsikin", huomautti Raoul hymyillen.

Vanha marski kääntyi varakreiviin kiitollisena tästä pojalleen suodusta ylistyksestä, prinssin huudahtaessa:

"Nuori mies on oikeassa; tuotakoon vanki tänne."

Sillävälin vei prinssi de Guichen syrjään ja kysyi häneltä, millä tavoin vanki oli saatu ja kuka tuo nuori mies oli.

"Monsieur", lausui prinssi jälleen kääntyen Raouliin, "minä tiedän, että teillä on kirje sisareltani, madame de Longuevilleltä; mutta huomaankin teidän mieluummin tahtoneen suositella itseänne antamalla minulle hyvän neuvon."

"Monseigneur", vastasi Raoul punastuen, "en tahtonut keskeyttää teidän korkeuttanne, ollessanne niin tärkeässä keskustelussa kreivin kanssa. Mutta tässä on kirje."

"Hyvä", virkkoi prinssi, "sen voitte jättää minulle sittemmin. Tuossa tulee vanki; käykäämme käsiksi tärkeimpään."

Samassa tuotiinkin huoneeseen vanki. Hän oli niitä vielä tähän aikaan käytettyjä palkkasotureita, jotka möivät verensä ostajille ja kuluttivat koko ikänsä sotaharjoituksiin ja rosvouksiin. Kiinni jouduttuaan hän ei ollut hiiskunut sanaakaan; siksipä ei edes tiedetty, mihin kansallisuuteen hän kuului.

Prinssi katseli häntä peräti epäluuloisesti.

"Mikä sinä olet miehiäsi?" hän kysyi.

Vanki vastasi joitakuita sanoja vieraalla kielellä.

"Vai niin, hän kuulostaa espanjalaiselta. Puhutteko te espanjankieltä, de Grammont?"

"Hyvin vähän, monseigneur",

"Ja minä en ollenkaan", ilmoitti prinssi nauraen. "Messieurs", hän lisäsi ympäristöönsä kääntyen, "onko joukossanne ketään, joka puhuu espanjankieltä ja tahtoo palvella tulkkina?"

"Kyllä, monseigneur", vastasi Raoul.

"Kas, te puhutte espanjaa?"

"Luullakseni sen verran, että kykenen tässä tilaisuudessa täyttämään teidän korkeutenne käskyn."

Kaiken aikaa oli vanki seissyt aivan hievahtamattomana, ikäänkuin hän ei olisi vähääkään käsittänyt, mistä oli kysymys.

"Monseigneur tiedustaa kansallisuuttanne", virkkoi nuori mies mitä puhtaimmalla kastilialaisella murteella.

"Ich bin ein deutscher", vastasi vanki.

"Mitä hittoa hän lasketteleekaan?" kummeksui prinssi; "mitä uutta mongerrusta se on?"

"Hän sanoo olevansa saksalainen, monseigneur", selitti Raoul, "mutta sitä epäilen, sillä hän ei äännä oikein."

"Puhutte siis saksaakin?" kysyi prinssi.

"Kyllä, monseigneur", vastasi Raoul.

"Sen verran, että voitte tutkia häntä sillä kielellä?"

"Kyllä, monseigneur."

"No, kuulustakaa häntä siis."

Raoul aloitti kuulustelun, mutta hänen oletuksensa osoittautui pian oikeaksi. Vanki ei kuullut tai ollut kuulevinaan, mitä Raoul hänelle sanoi; hänkään puolestaan ei kyennyt oikein ymmärtämään vangin vastauksia, joissa flaamilainen ja elsassilainen murre sekaantuivat toisiinsa.

Vaikka vanki kaikin mokomin yritti kiemurrella erilleen kunnollisesta kuulustelusta, keksi Raoul kuitenkin hänen kansallisuutensa.

"*Non siete spagnuolo*", hän väitti, "*non siete tedesco, siete italiano*."

Vanki säpsähti ja puri huultansa.

"Hei, tuon minä ymmärrän varsin hyvin", tokaisi Condén prinssi, "ja koska hän on italialainen, niin pitkitänkin kuulustelua itse. Kiitoksia, herra varakreivi", jatkoi prinssi nauraen; "nimitän teidät tästä hetkestä alkaen tulkikseni."

Mutta vanki oli yhtä vähän halukas vastaamaan italiaksi kuin muillakaan kielillä; hänen ainoana tarkoituksenaan oli vältellä kysymyksiä. Niinpä hän ei tiennytkään mitään, ei vihollisen voimakkuutta, päälliköiden nimiä tai armeijan aikeita.

"Vai niin", virkkoi prinssi, joka oivalsi tuon tietämättömyyden aiheen; "mies siepattiin kiinni rosvouksesta ja murhasta, hän olisi voinut pelastaa henkensä, jos olisi puhunut. Hän ei tahdo; viekää hänet pois ja ampukaa."

Vanki kalpeni. Ne kaksi sotamiestä, jotka olivat tuoneet hänet sisälle, tarttuivat häntä kumpaiseenkin käsivarteeseen ja taluttivat häntä ovelle päin. Prinssi kääntyi marski de Grammontiin ja näytti jo unohtaneen antamansa määräyksen.

Kynnykselle tultuaan vanki seisautui. Ohjeitansa sokeasti tottelevat sotamiehet tahtoivat pakottaa hänet astumaan eteenpäin.

"Malttakaa!" sanoi vanki ranskaksi, "olen valmis puhumaan, monseigneur."

"Kas, kas", nauroi prinssi, "arvasinhan joutuvamme siihen. Tiedän ihmeellisen keinon kielten kirvoittamiseen; käyttäkää tekin sitä, messieurs, kun teille vuorostanne tulee päällikkyyys."

"Mutta sillä ehdolla", pitkitti vanki, "että teidän korkeutenne vannoo säästävänsä henkeni."

"Siitä annan aatelismiehen sanan", vakuutti prinssi.

"Kysykää minulta siis, monseigneur."

"Missä meni armeija Lysin yli?"

"Saint-Venantin ja Airen välillä."

"Kuka johtaa sitä?"

"Kreivi Fuonsaldagna, kenraali Beck ja itse arkkiherttua."

"Kuinka suuri se on?"

"Siihen kuuluu kahdeksantoistatuhatta miestä ja kuusineljättä kanuunaa."

"Minne se marssii?"

"Lensiin."

"Kuuletteko sitä, messieurs?" virkkoi prinssi voitonriemuisesti kääntyen marski de Grammontiin ja toisiin upseereihin.

"Kyllä, monseigneur", vastasi marski; "te olitte arvannut kaikki, mitä oli ihmisjärjen oivallettavissa."

"Kutsukaa tänne Le Plessis, Bellièvre, Villequier ja d'Erlac", käski prinssi. "Kutsukaa tänne kaikki joukot, mitä on Lysin tällä puolella, jotta ne pysyttelevät ensi yön lähtövalmiina; luultavasti hyökkäämme vihollisen kimppuun huomenna."

"Mutta, monseigneur", huomautti marski de Grammont, "muistakaa, että jos yhdistäisimmekin koko käytettävissä olevan voimamme, on meillä kuitenkin tuskin kolmeatoistatuhatta miestä."

"Herra marski", vastasi prinssi, ja hänen silmissään välähti se ihailtava katse, jollainen oli ainoastaan hänellä, "juuri pienillä armeijoilla voitetaan usein suuria taisteluita."

Sitten hän kääntyi vankiin.

"Viekää pois tuo mies ja vartioitkaa häntä tarkoin. Hänen henkensä riippuu niistä tiedoista, joita hän on meille antanut. Jos ne ovat tosia, niin hän pääsee vapaaksi; jos hän valehteli, niin hänet ammutaan."

Vanki korjattiin talteen.

"Kreivi de Guiche", pitkitti prinssi, "siitä on pitkä aika, kun tapasitte isänne; jääkää hänen luokseen. Monsieur", hän jatkoi Raouliin kääntyen, "ellette ole kovin väsyksissä, niin seuratkaa minua."

"Maailman ääriin asti, monseigneur", huudahti Raoul; hän tunsu sokeata kiintymystä nuoreen kenraaliin, joka hänestä näytti täydellisestä ansainneen loistavan maineensa.

Prinssi hymyili; hän halveksi imartelijoita, mutta piti hehkuvaa innostusta suuressa arvossa.

"Hyvä on, monsieur", hän virkkoi; "te olette taitava neuvonantaja, sen olemme jo nähneet; huomenna saamme tarkastaa, miten käyttäydytte ottelussa."

"Entä minä, monseigneur", kysyi marski, "mitä on minun tehtävä?"

"Jääkää tänne vastaanottamaan joukkoja. Joko palaan itse noutamaan ne tai lähetän pikaviestin, jotta te tuotte ne luokseni. Saattueekseni en tarvitse enempää kuin kaksikymmentä kaartilaisista vanterain ratsujen selässä."

"Se on kovin vähän", huomautti marski.

"Se riittää", vakuutti prinssi. "Onko teillä hyvä hevonen, herra de Bragelonne?"

"Hevoseni surmattiin aamulla, monseigneur, ja toistaiseksi käytän palvelijani ratsua."

"Pyytäkää ja valitkaa itse tallistani hevonen, joka soveltuu teille. Ei mitään väärää kainoutta! Ottakaa se, josta pidätte parhaiten. Joudutte kenties tänä iltana tarvitsemaan sitä, varmasti ainakin huomenna."

Raoul ei odottanut toista käskyä; hän tiesi, että esimiehiä ja etenkin prinssejä kohtaan ollaan parhaiten säädyllisiä, jos totellaan heti ja vastaan väittämättä. Hän meni senvuoksi alas talliin, valitsi andalusialaisen hiirakon, satuloitsi ja suitsitti sen itse, sillä Atos oli varoittanut häntä uskomasta vaaran hetkinä noita tärkeitä hommia kellekään muulle. Sitten hän palasi prinssin luo, joka samassa nousi ratsaille.

"Nyt, monsieur", hän virkkoi Raoulille, "jättänette minulle tuomanne kirjeen."

Raoul ojensi prinssille lähetyksensä.

"Pysytelkää ihan lähelläni, monsieur", käski prinssi.

Hän iski molemmat kannukset hevosensa kupeisiin, kiinnitti ohjakset satulanuppiin, kuten hänellä oli tapana silloin kun tahtoi pitää kätensä vapaina, mursi auki madame de Longuevillen kirjeen ja nelisti pitkin tietä Lensiin päin. Häntä saattoi Raoul ja pikku vartioväki, samalla kun ne lähetit, joiden piti kutsua koolle joukot, karauttivat eri suunnille.

Prinssi luki ratsastaessaan.

"Monsieur", hän sanoi tuokion kuluttua, "teistä puhutaan hyvin suotuisasti. Minun on vain sanottava teille, että vähäisen näkemäni ja kuulemani jälkeen ajattelen teistä vielä suotuisammin kuin kirjeessä lausutaan."

Raoul kumarsi.

Mitä lähemmäksi pikku joukkue pääsi Lensiä, sitä selvemmin kumahtelivat kanuunat. Prinssin katse tähtäsi jymyä kohti kiinteästi kuin petolinnun. Olisi luullut hänen kykenevän lävistämään silmäyksellään ne puitten esiriput, jotka levisivät hänen edessään näköpiiriä rajoittamassa.

Prinssin sieraimet laajenivat kuin hän olisi kaivannut ruudinsavun hengittämistä, ja hän huohotti kuin hevosensa.

Vihdoin kuuluivat kanuunanlaukaukset niin likeltä, että he ilmeisesti eivät voineet olla etäämpänä kuin lieuen päässä taistelulentältä. Tien käänteestä ilmestyikin näkyviin pieni Aunayn kylä.

Talonpojat olivat joutuneet suunnattomaan sekasortoon. Espanjalaisten julmuudesta levinnyt huhu oli herättänyt yleistä kauhua. Naiset olivat jo paenneet Vitryn taholle; vain joitakuita miehiä oli jäljellä.

Prinssin nähdessään ryntäsivät he esille; muuan tunki hänet.

"Voi, monseigneur", hän sanoi, "tuletteko karkoittamaan pois kaikki nuo kurjat espanjalaiset ja lotringilaiset rosvot?"

"Tulen", vastasi prinssi, "jos sinä rupeat oppaakseni."

"Mielelläni, monseigneur; minne tahtoo teidän korkeutenne minua näyttämään teille tietä?"

"Jollekulle ylänleelle, mistä voin nähdä Lensin ympäristöineen."

"Sepä onkin sitten helposti tehty."

"Voinhan luottaa sinuun — oletthan kunnan ranskalainen?"

"Olen vanha Rocroyn soturi, monseigneur."

"Kas tuossa", sanoi prinssi ojentaen hänelle kukkaronsa, "tuossa Rocroyn tähden. Tahdotko nyt hevosen vai tuletko mieluummin kävellen?"

"Kävellen, monsieur, kävellen, — olen aina palvellut jalkaväessä. Aion muuten viedä teidän korkeutenne sellaisia teitä myöten, missä on pakostakin laskeuduttava ratsailta."

"Tulehan siis", sanoi prinssi, "älkäämme hukatko aikaa."

Talonpoika juoksi prinssin hevosen edellä; sadan askeleen päässä kylästä hän poikkesi kapealle tielle, joka johti kauniiseen laaksoon. Puolen lieuen verran pitkitettiin ratsastusta metsän halki, ja kanuunat jymisivät niin lähellä, että jokaisen laukauksen pamahtaessa odotti kuulevansa kuulun viuhuvan. Vihdoin tultiin polulle, joka vei tieltä suoraan ylös vuoren rinnettä. Talonpoika poikkesi polulle ja pyysi prinssiä mukaan. Tämä hyppäsi maahan, käskien Raoulin ja erään ajutanttinsa tehdä samaten; muiden piti odottaa hänen määräyksiään, ollen varuillaan ja pitäen tarkoin silmällä ympäristöä. Sitten hän alkoi kavuta ylös polkua.

Kymmenen minuutin kuluttua saavuttiin vanhan linnan raunioille; nämä sijaittivat huipulla, mistä oli laaja näköala yli tienoon. Tuskin neljänneslieuen päässä näkyi Lens, sortumaisillaan, ja kaupungin edustalla koko vihollisarmeija.

Yhdellä ainoalla silmäyksellä käsitti prinssi koko aseman, joka levittäisi hänen katseilleen Lensistä Vimyyn asti. Silmänräpäyksessä laati hän päässään koko suunnitelman taistelua varten, joka seuraavana päivänä toistamiseen pelasti vihollisten maahanryntäykseltä Ranskan. Hän otti lyijykynän, repäisi lehden muistikirjastaan ja kirjoitti:

Hyvä marski!

Tunnin kuluttua on Lens vihollisen hallussa. Tulkaa yhtymään minuun ja tuokaa mukanaan koko armeija. Menen Vendiniin, järjestääkseni sen kuntoon. Huomenna valloitamme takaisin Lensin ja hajoitamme vihollisen.

Sitten hän sanoi Raouliin kääntyen:

"Kiirehtikää, monsieur, ratsastakaa täyttä vauhtia viemään tämä herra de Grammontille."

Raoul kumarsi, otti kirjeen, riensi alas rinnettä, hyppäsi ratsunsa selkään ja karautti taipaleelle.

Neljännestunnin kuluttua hän oli marskin luona.

Osa joukkoja oli jo saapunut, toisia odotettiin joka hetki. Marski de Grammont asettui kaikkien käytettävissään olevien jalkaväki- ja ratsujoukkojen etunenään sekä suuntasi kulkunsa Vendiniin, jätettyään Châtillonin herttuan odottamaan loppuja osastoja ja tulemaan niiden kanssa perästäpäin.

Koko tykkiväestö oli valmiina heti lähtemään liikkeelle, joten se aloittikin marssin.

Kello oli seitsemän illalla, kun marski saapui määräpaikalle, missä prinssi häntä odotti. Kuten tämä oli ennakolta oivaltanut, oli Lens melkein heti Raoulin lähdettyä joutunut vihollisen valtaan. Kanuunatulen taukoaminen olikin muuten ilmoittanut tämän tapauksen kaikille.

Varrottiin yötä. Pimeän lisääntyessä saapuivat vähitellen prinssin kutsumat joukot. Niitä oli kielletty pörryttämästä rumpujaan tai toittomasta torviaan.

Kello yhdeksältä alkoi täysi yö. Kuitenkin valaisi tasankoa vielä hämärän häivä. Lähdettiin hiljaa liikkeelle, ja prinssi johti kolonnaa.

Aunayn toiselle puolelle tultuaan sai armeija näkyviinsä Lensin. Pari kolme taloa paloi, ja soturien korviin tunkeusi kumeata kohua, joka ilmaisi väkiryynnäköllä vallatun kaupungin kuolonvoihketta.

Prinssi osoitti kullekin paikan. Marski de Grammontin piti komentaa vasenta siipeä ja nojautua Méricourtiin, Châtillonin herttua johti keskustaa, ja oikean siiven etunenässä seisoi prinssi Aunayn edustalla. Seuraavan päivän taistelujärjestyksen piti olla sama kuin armeijan edellisenä iltana omaksuma asento. Kunkin tuli herätessään olla sillä alalla, missä hän oli saanut määräyksen toimia.

Järjestely tapahtui mitä hiljaisimmin ja täsmällisimmin. Kello kymmenen illalla oli jokainen asettuneena paikalleen. Puoli yhdeltätoista tarkasti prinssi asemat ja antoi määräyksensä seuraavaa päivää varten.

Päälliköt olivat ennen kaikkea saaneet tehtäväkseen pitää varmaa huolta siitä, että soturit tarkoin noudattivat kolmea ohjetta. Ensiksikin piti eri osastojen huolellisesti tarkata toistensa marssijärjestystä, jotta ratsuväki ja jalkaväki saattoivat pysytellä samassa rintamassa, säilyttäen yhtä suuria aukkoja välissään.

Toiseksi oli hyökkäys aloitettava vain käyden.

Kolmanneksi oli vihollisen annettava ampua ensin.

Prinssi uskoi kreivi de Guichen hänen isänsä huostaan ja piti de Bragelonnen luonansa; mutta nuoret miehet pyysivät saada viettää yön yhdessä, ja se myönnettiin heille.

Ystävyksille pystytettiin telttia ihan lähelle marskin makuusijaa. Vaikka päivä oli ollut väsyttävä, ei kumpainkaan tuntenut nukkumisen tarvetta.

Sitäpaitsi on taistelun aattoilta vanhoillekin satureille vakava ja juhlallinen; mitä sitten näille kahdelle nuorukaiselle, jotka nyt olivat ensi kertaa joutumassa esiintymään tuollaisessa hirveässä näytelmässä!

Taistelun aattoiltana ajatellaan tuhansia asioita, jotka unohduksissa oltuaan palajavat silloin mieleen. Taistelun aattoiltana tulee vieraista ihmisistä ystäviämme ja ystäivistä veljiämme.

Siten on luonnollista, että jos ihmisellä on sydämensä syvyydessä joku hellempi tunne, tämä silloin kohoaa korkeimpaan innostukseen.

Luultavasti koki kumpainenkin noista nuorista miehistä jotakin sellaista mielenliikutusta, sillä tovin kuluttua istuutui kumpainenkin eri soppeen telttaa ja alkoi kirjoittaa polveansa vasten.

Kirjeistä tuli pitkät; postiarkin neljä sivua täyttyivät vähitellen hienoilla ja tiheillä kirjaimilla. Tuolloin tällöin katsahivat nuoret miehet toisiinsa hymyillen. He ymmärsivät toisiansa mitään virkkamatta;

nämä kaksi henkevää ja keskenään myötätuntoista luonnetta haastoivat toisilleen sanojen välityksettä.

Kun kirjeet olivat valmiit, pani kumpainenkin omansa kaksinkertaiseen koteloon, niin että kukaan ei voinut lukea osoitetta, ennen kuin ulkokuori oli reväistä pois. Sitten he lähestyivät toisiansa ja vaihtoivat kirjeensä hymyhuulin.

"Jos joku onnettomuus sattuu minulle..." virkahti de Bragelonne.

"Jos kaadun..." sanoi de Guiche.

"Ole huoletta", takasivat molemmat.

He syleilivät toisiansa kuin veljekset, kääriytyivät viittoihinsa ja vaipuivat siihen keveään ja mieluisaan uneen, joka on suotu linnuille, kukkasille ja lapsille.

SEITSEMÄSNELJÄTTÄ LUKU

Päivällinen entiseen aikaan

Entisten muskettisoturien toinen kohtaus ei ollut yhtä jäykkämuotoinen ja uhkaava kuin edellinen. Atoksen ainiaan ilmenevä älyllinen ylemmyys tajusi, että pöytä oli nopein ja täydellisin yhteenliittäjä, ja juuri kun hänen ystävänsä pelkälivätkin hänen arvokkuuttansa ja kohtuullisuuttansa eivätkä rohjenneet muistuttaa mieliin muinaisia joko Pomme du Pinissä tai Parpailloitissa nautittuja hyviä päivällisiänsä, ehdotti hän itse, että he istuutuisivat kunnollisesti varustetun pöydän ääreen ja ilman mitään pakkoa seuraisivat kukin taipumuksiansa ja tapojansa, jollainen vapaus oli pitänyt voimassa heidän hyvää sopuansa entiseen aikaan ja antanut heille eroittamattomien nimen.

Esitys miellytti kaikkia ja oletikin d'Artagnania. Tämä halusi hartaasti tavata uudestaan sitä hyvää sävyä ja rattoisuutta, joka oli vallinnut heidän nuoruutensa seurustelussa, sillä hänen hilpeä ja herkkä mielensä oli jo kauan saanut varsin riittämätöntä tyydytystä, kehoja ravintoa, kuten hän itse lausui. Parooniksi pyrkivää Portosta ihastutti tämä tilaisuus saada Atoksen ja Aramiin seurassa tutkia hienon maailman esiintymistapoja. Aramis tahtoi d'Artagnanin ja Portoksen välityksellä kuulustaa tietoja Palais-Royalista ja kaikkien mahdollisuuksien varalle säilyttää puolellaan nämä niin uskolliset ystävät, jotka olivat vanhaan aikaan tukeneet hänen kiistojaan rivakoilla ja voittamattomilla miekoillaan.

Atos sitävastoin oli ainoa, jolla ei ollut mitään odotettavaa eikä saatavaa toisilta; häntä johtivat ainoastaan jalot vaikuttimet ja puhdas ystävyys.

Sovittiin siis, että kukin jättäisi kumppaneille tarkan osoitteensa ja että he jonkun ystävyksen tarvitessa tapaisivat toisensa erään kuuluisan ravintolanisännän luona Rue de la Monnaien varrella, l'Ermitage-nimisessä majatalossa. Ensimmäinen kohtaus määrättiin seuraavaksi keskiviikoksi täsmälleen kello kahdeksalta illalla.

Sinä päivänä saapuivatkin nuo neljä ystävästä säntillisesti määräaikana, kukin omalta taholtaan. Portos oli koetellut uutta hevosta, d'Artagnan tuli vartiovuorolta Louvresta, Aramis oli käynyt ripittämässä erästä nasholhottiansa lähitienoolla, ja Guénégaud-kadun varrelle majoittuneella Atoksella oli vain pikku matka kohtauspaikalle. He hämmästyivätkin sen vuoksi, kun osuivat yhteen l'Ermitagen portilla, Atos tullen Pont-Neufilta, Portos Roule-kadulta, d'Artagnan Rue des Fossés-Saint-Germain-l'Auxerroisilta ja Aramis Béthisykadulta.

Ystävästen ensimmäiset lausumat olivat hiukan väkinäisiä juuri sen teennäisen herttaisuuden johdosta, jota kukin tavoitteli sävyssään ja käyttäytymisessään; aterioiminen alkoi sentähden hieman jäykästi. Näytti siltä, että d'Artagnan pakottausi nauramaan, Atos juomaan, Aramis kertoilemaan ja Portos vaikenemaan. Atos huomasi tämän hämillisyyden ja tilasi neljä pulloa samppanjaa, nopeasti häivyttääkseen sen.

Gascognelaisen katsanto kirkastui, ja Portoksen otsarypyt silisivät käskystä, jonka Atos antoi tyyneesti kuten tavallista.

Aramis kummastui. Hän ei ainoastaan tiennyt, että Atos ei enää junnut, vaan myöskin, että kreivissä herätti viini inhoakin.

Tämä ihmetys lisääntyi, kun hän näki Atoksen täyttävän lasinsa ihan reunoja myöten ja tyhjentävän

sen yhtä innostuneesti kuin entiseenkin aikaan. D'Artagnan täytti ja tyhjensi myös heti omansa. Portos ja Aramis kilistivät laseja keskenään. Tuossa tuokiossa olivat nuo neljä pulloa tyhjentyneet. Olisi voinut luulla, että vierailia oli kiire huuhtoa salatut ajatuksensa alas.

Hetkisen kuluttua olikin tämä oivallinen keino hälventänyt vähäisimmänkin sumun, mitä vielä oli saattanut jäädä heidän sydämensä pohjukkoihin. Ystävykset alkoivat haastella äänekkäämmin, puuttuvat kursailematta toistensa puheisiin ja heittäysivät kukin pöydän ääressä mielialasentoonsa. Ja pianpa Aramis — ihmeellistä sanoa — avasi kaksi nauhasolmua ihokkaastaan; sen nähdessään Portos purki auki kaikki omansa.

Heidän entiset tappelunsa, pitkät matkansa, saamansa ja antamansa miekaniskut olivat ensimmäisinä puheenaineina. Sitten siirryttiin tarinoimaan niistä salaisista kamppailuista, joita he olivat kestäneet nyt suureksi kardinaaliksi nimitettyä mahtimestä vastaan.

"Kautta kunniani", sanoi Aramis nauraen, "emmeköhän jo olekin kylliksi kiitelleet vainajia; panetelkaamme nyt hiukan eläviä. Mieleni tekisi puhua pikkuisen pahaa Mazarinista. Onko se sallittua?"

"Aina", myöntyi d'Artagnan, purskahtaen nauruun, "aina; kerrohan juttusi, ja jos se on hyvä, niin taputan käsiäni."

"Muuan kuuluisa ruhtinas", kertoi Aramis, "jonka kanssa Mazarin halusi päästä väleihin, sai jälkimmäiseltä kehoituksen lähettää hänelle kirjallisesti ehdot, joiden pohjalla hän myöntyisi suomaan kardinaalille kunnian seurustella hänen kanssaan. Ruhtinas oli vastahakoinen rupeamaan tekemisiin sellaisen myyrän kanssa; hän laati kuitenkin, vaikka varsin väkinäisesti, pyydetyn kirjoitelman ja lähetti sen hänelle. Tässä luettelossa oli kolme ehtoa, jotka eivät miellyttäneet Mazarinia; siksi hän tiedusti ruhtinaalta, eikö tämä kymmentuhannen écun korvausta vastaan luopuisi niistä."

"Ha, ha, ha!" huudahtivat kuulijat, "sepä ei ollut kallista, — hänen ei tarvinnut pelätä joutuvansa kiinni sanoistaan. Mitä teki ruhtinas?"

"Ruhtinas lähetti heti viisikymmentätuhatta livreä Mazarinille ja pyysi häntä olemaan enää koskaan kirjoittamatta hänelle; lisäksi tarjosi hän tälle kaksikymmentätuhatta livreä, jos hän sitoutuisi pidättymään enää koskaan puhuttelemastakaan ruhtinasta."

"Mitä teki Mazarin?"

"Hän kai pahastui?" arveli Atos.

"Ruuskitti varmaankin sanansaattajan?" oletti Portos.

"Hän arvattavasti otti vastaan rahat?" virkkoi d'Artagnan.

"Sinä arvasit oikein, d'Artagnan", sanoi Aramis.

Kaikki remahtivat nauramaan niin jyrisevästi, että isäntä ilmestyi paikalle ja kysyi, tarvitsivatko herrat mitään.

Hän luuli seurueen joutuneen käsirysyyn.

Vihdoin vaimeni heidän iloisuutensa.

"Saako letkauttaa herra de Beaufortia?" kysyi d'Artagnan; "minulla on siihen hyvä halu."

"Kyllä, puhu pois", vastasi Aramis. Hän tunsu perinpohjin tuon älykkään ja reippaan gascognelaisen luonteen, joka ei koskaan perääntynyt askeltakaan, liikkuihan hän millä maaperällä tahansa.

"Entä sinä, Atos?" kysyi d'Artagnan.

"Vannon aateliskunniani nimessä, että me nauramme, jos kaskusi on hauska", vastasi Atos.

"Aloitin siis", sanoi d'Artagnan. "Herra de Beaufort puheli kerran erään *monsieur le princen* ystävän kanssa ja sanoi tälle, että hän oli Mazarinin ensimmäisten parlamenttiriitojen johdosta joutunut kiistaan herra de Chavignyn kanssa, ja huomattessaan tämän olevan uuden kardinaalin miehiä hän oli kelpo lailla *suominut* herra de Chavignyä, koska hän monestakin syystä piti arvossa edellistä kardinaalia.

"Mainittu ystävä tunsu herra de Beaufortin hyvin kuumaveriseksi eikä suurestikaan ihmetelty tapausta, mutta meni heti kertomaan sen hänen korkeudelleen prinssille. Asia tuli yleiseen tunnetuksi, ja tuttavat alkoivat syrjiä herra de Chavignyä. Tämä koetti saada selitystä kylmäkiskoisuuteen, jota hänelle yleisesti osoitettiin. Sen aihetta epäröitiin ilmaista hänelle: viimein rohkeni kuitenkin joku

huomauttaa kaikkien kummastelevan, että hän oli antanut herra de Beaufortin *suomia* itseänsä, vaikka tämä kyllä olikin prinssi.

"Kuka sanoo, että prinssi on *suominut* minua?' kysyi de Chavigny.

"Prinssi itse', vastasi ystävä.

"Huhun lähdetä tutkitaan, ja saadaan selko henkilöstä, jolle prinssi on väitteensä lausunut. Kunniansa kautta kehoitettuna puhumaan totta hän toistaa ja vahvistaa sen.

"Epätoivoisena tuollaisesta panettelusta, josta hän ei mitään käsittänyt, selitti de Chavigny ystävilleen tahtovansa mieluummin kuolla kuin sietää sellaista häväistystä. Niinpä hän lähetti kaksi todistajaa kysymään prinssiltä, oliko hän todellakin sanonut *suomineensa* herra de Chavignyä.

"Kyllä, sen olen sanonut, ja sanassani pysyn', vastasi prinssi, 'sillä se on silkkaa totta'.

"Monseigneur', vastasi silloin toinen de Chavignyn sekundanteista, 'sallikaa minun sanoa teidän korkeudellenne, että aatelismiehelle annettu kuritus halventaa yhtä suuresti antajaa kuin saajaakin. Kuningas Ludvig kolmastoista ei tahtonut ottaa kamaripalvelijoita säätyläisperheistä, ollakseen oikeutettu tarpeen tullen ojentamaan heitä ruumiillisella rangaistuksella.'

"Mutta', kysyi herra de Beaufort ihmeissään, 'kuka tässä onkaan saanut kuritusta ja kuka puhuu ruumiillisesta rangaistuksesta?'

"Te, monseigneur, joka väitätte ruoskineenne...'

"Ketä?'

"Herra de Chavignyä.'

"Minäkö?'

"Ettekö te ole *suominut* herra de Chavignyä, ainakin omien sanojenne mukaan, monseigneur?'

"Kyllä.'

"No niin, hän kieltää sen.'

"Onko se mahdollista?' kummeksui prinssi. 'Ja kuitenkin olen *suominut* häntä oikein kunnollisesti. Omat sanani kuuluivat näin', selitti herra de Beaufort niin arvokkaasti kuin tiedätte hänen parhaimmillaan kykenevän:

"— Hyvä Chavigny, on kovin väärin, että annatte kannatusta sellaiselle mokomalle kuin tuolle Mazarinille.

"Voi, monseigneur', huudahti toinen sekundantti, 'nyt ymmärrän! Te tahdoitte sanoa *soimanneenne* häntä.'

"*Soimannut* tai *suominut*, onko tuossa nyt erikoisempaa eroa? tuumi prinssi. 'Eikö se ole samaa? Kylläpä totisesti ovat sanaseppämme kovin tyystiä jokaisesta äänestä!'"

Tämä herra de Beaufortin kieliopillinen hairahdus herätti paljon naurua; sellaiset prinssin kompastukset alkoivatkin tulla puheenparsiksi. Nyt sovittiin, että puoluehenki oli tästälähtein ainiaaksi kielletty näistä ystävällisistä kohtauksista, — d'Artagnanin ja Portoksen piti saada lasketella leikkiä prinseistä sillä ehdolla, että Atos ja Aramis saisivat *suomia* Mazarinia.

"Totta tosiaan", huomautti d'Artagnan molemmille ystävilleen, "syytä onkin teillä kantaa kaunaa Mazarinia kohtaan, sillä vakuutanpa, että hän puolestaan ei suinkaan ajattele teille hyvää."

"Niinkö?" virkkoi Atos. "Jos luulisin, että se lurjus tuntee nimeni, niin ottaisin toisen, jottei minulla arveltaisi olevan mitään tuttavuutta hänen kanssaan."

"Hän ei tunne sinua niineltäsi, mutta hän on kuullut urotöistäsi. Hän tietää kahden aatelismiehen erikoisesti auttaneen herra de Beaufortin pakoa, ja heitä nyt innokkaasti tavoituttaakin kiinni."

"Kenen välityksellä?"

"Minun."

"Mitä! Sinullako se on toimena?"

"Niin, tänä aamunakin hän kutsutti minut luoksensa ja kysyi oliko minulla mitään tietoja."

"Niistä kahdesta aatelismiehestä?"

"Niin."

"Ja mitä vastasit hänelle?"

"Että minä en ollut vielä kuullut heistä, mutta sanoin aikovani syödä päivällistä kahden henkilön kanssa, jotka kenties voivat antaa minulle tietoja."

"Niinkö vastasit hänelle?" sanoi Portos, ja hänen leveille kasvoilleen levittäysi järeä hymy äärestä toiseen. "Hyvä! Ja sinä et säiky, Atos?"

"En", vastasi tämä, "Mazarinin vaanimista en pelkää."

"Sinäkö pelkäisit?" virkkoi Aramis. "Pelkäätkö siis mitään?"

"En ainakaan minkään nykyisen takia, se on kyllä totta."

"Menneisyydenkö siis?" kysyi Portos.

"Menneisyys on toista", vastasi Atos huoaten; "menneen ja tulevaisen takia."

"Oletko kenties peloissasi nuoren Raoulin tähden?" tiedusti Aramis.

"Kah", sanoi d'Artagnan, "mies ei koskaan kaadu ensimmäisessä taistelussaan."

"Eikä toisessakaan", lisäsi Aramis.

"Ei vielä kolmannessakaan", täydensi Portos. "Ja surmattunakin tulee kummitelleeksi uudestaan jalkeilla; todistuksena siitä olemme nyt täällä."

"Ei", lausui Atos, "ei minulle myöskään Raoul tuota huolia, sillä minä toivon hänen käyttäytyvän kuten aatelismies, ja jos hän kaatuu, niin se tapahtuu kunniakkaasti. Mutta katsokaas, jos hänelle se onnettomuus sattuisi, niin...."

Atos pyyhkäisi kalpeata otsaansa kädellään.

"No?" kysyi Aramis.

"Silloin minä pitäisin tätä onnettomuutta sovintouhrina."

"Ahaa", tokaisi d'Artagnan, "kyllä ymmärrän, mitä tahdot sanoa."

"Minä myös", puuttui puheeseen Aramis; "mutta älähän huoli ajatella sitä asiaa, Atos, — mennyttä ei kutsu takaisin."

"Minä puolestani en käsitä", sanoi Portos.

"Armentièresin tapaus", valaisi d'Artagnan hiljaa.

"Armentièresin tapaus?" kummasteli Portos. "Mylady..."

"Kas", vastasi Portos, "se on totta, olin unohtanut."

Atos tähtäsi häneen syvän katseensa.

"Sen olit sinä unohtanut, Portos?" hän sanoi.

"Niin, toden totta!" vakuutti Portos. "Siitä on niin pitkä aika."

"Se asia ei siis paina omaatuntoasi?"

"Ei, ei lainkaan", vastasi Portos.

"Entä sinun Aramis?"

"Ajattelen sitä toisinaan", ilmoitti tämä, "sellaisena omantunnonkysymyksenä, joka mitä parhaiten soveltuu tutkisteltavaksi."

"Ja sinun, d'Artagnan?"

"Minä puolestani tunnustan, että tuota kamalaa aikaa ajatellessani en muistele muuta kuin rouva Bonacieux-paran kuolemaa. Niin", jupisi hän, "olen usein tuntenut karvasta surua uhrin tähden, vaan en milloinkaan tunnonvaivoja murhaajattaren kohtalosta."

Atos pudisti epäilevästi päätänsä.

"Sinun tulee oivaltaa", haastoi Aramis, "että jos hyväksytään todeksi jumalallisen oikeuden olemassaolo ja sen sekaantuminen maailman tapahtumiin, niin tuo nainenhan sai rangaistuksensa Jumalan tahdosta. Me olimme välikappaleina, siinä kaikki."

"Entä vapaa tahto, Aramis?"

"Mitä tekee tuomari? Hänelläkin on vapaa tahtonsa, ja hän tuomitsee pelotta. Mitä tekee pyöveli? Hän vallitsee käsivarttansa, ja kuitenkin hän mestaa tunnonvaivoita."

"Pyöveli..." mutisi Atos; näkyi, että hän kiintyi siihen muistoon.

"Hirveätä se kyllä on", puheli d'Artagnan; "mutta kun otan huomioon, että me olemme surmanneet englantilaisia, La Rochellen asukkaita, espanjalaisia, vieläpä ranskalaisia, jotka eivät ole milloinkaan tehneet meille muuta pahaa kuin että ovat tähdänneet meihin ja ampuneet ohi, tai tuottaneet meille muuta vahinkoa kuin että ovat mitelleet miekkoja kanssamme eivätkä ole kyenneet väistämään kyllin nopeasti, silloin minäkin totisesti pidän puolustettavana osallisuuteni sen naisen kuolemaan."

"Minä", tokaisi Portos, "näen nyt jälleen, — sitten kun sinä, Atos muistutit sitä minulle, — koko kohtauksen edessäni niinkuin olisin itse paikalla. Mylady istui, missä nyt sinä" — Atos kalpeni — "minulla oli d'Artagnanin nykyinen sija, — kupeellani oli miekka terävä kuin damaskolainen säillä, — senhän muistanetkin, Aramis, sillä sinä nimitit sitä Balizardeksi? No niin, vannon teille kaikille kolmelle, että jollei Béthunen pyöveli olisi ollut siellä... Béthunestahan hänet tuotiin? ... niin, hitto, Béthunesta varmastikin! ... olisin minä katkaissut kaulan siltä pahantekijältä katumatta, vieläpä vaikka minun olisi täytynyt katuakin. Hän oli kunnoton nainen."

"Mitä muuten hyödyttääkään hautoa tuota kaikkeaa?" sanoi Aramis huolettomaan järkeilevään tapansa, jonka hän oli omaksunut tultuansa kirkon mieheksi ja jossa oli paljon enemmän epäuskoisuutta kuin kristillisyyttä. "Tehty kuin tehty. Kuolemamme hetkellä esiintyy se toimenpide ripissämme, ja Jumala tuomitsee paremmin kuin me, oliko se rikos, virhe vai ansiokas teko. Katuisinko? En millään muotoa. Kautta kunniani ja pyhän ristin, minua kaduttaa ainoastaan se, että hän oli nainen!"

"Viihdyttävintä tässä kaikessa on se, että menneisyys ei ole jättänyt mitään jälkiä", huomautti d'Artagnan.

"Hänellä oli poika", muistutti Atos.

"Niin, sen kyllä tiedän", vastasi d'Artagnan, "ja sinä sen minulle sanoitkin; mutta kuka tietää, miten hänen on käynyt? Käärmeen heittäessä henkensä kuolee sen sikiökin. Luuletko, että hänen setänsä, Winter, on ottanut kasvattaakseen mokomaa kynnpoikasta? Winter on kyllä tuominnut pojan kuten äidinkin."

"Voi silloin Winteriä!" sanoi Atos, "lapsi ei ollut mitään pahaa tehnyt."

"Hiisi minut periköön, ellei se lapsi ole kuollut!" vannoi Portos.

"Siinä kelvottomassa maassa on niin turkasen sumuista, ainakin mikäli d'Artagnan väittää..."

Samassa kun tämä Portoksen johtopäätös olisi kenties saanut palautetuksi hilpeyden kaikille noille enemmän tai vähemmän synkistyneille kasvoille, kuului portailta askelten kopinaa, ja ovelle koputettiin.

"Sisälle", sanoi Atos.

"Messieurs", ilmoitti isäntä, "muuan mies, jolla on hyvin kiire, pyytää saada puhutella erästä teistä."

"Ketä?" kysyivät ystävykset.

"Kreivi de la Fèrèä."

"Se olen minä", vastasi Atos. "Mikä se mies on nimeltään?"

"Grimaud."

"Mitä!" huudahti Atos kalveten; "jo palannut? Mitä onkaan siis tapahtunut Bragelonnelle!"

"Tulkoon hän sisälle", sanoi d'Artagnan, "tulkoon sisälle."

Grimaud oli jo noussut portaat ja odotti ulkopuolella; hän ryntäsi nyt huoneeseen ja antoi isännälle merkin poistua.

Isäntä sulki jälleen oven, ystävykset jäivät jännittyneeseen odotukseen. Grimaudin mielenkuohu, hänen kalpeutensa, kasvojen hiestyminen, vaatteitten pölyisyys — kaikki ilmaisi, että hänellä oli joku tärkeä ja kamala viesti.

"Messieurs", hän sanoi, "sillä naisella oli lapsi, — lapsesta on tullut mies; naarastiikerillä oli penikka, — tiikeri on jäljillä. Se etsii teitä, pitäkää varanne!"

Atos katsoi ystäviinsä raskasmielisesti hymyillen. Portos hapuili kupeeltaan miekkaa, joka riippui seinällä, Aramis tempasi veitsen ja d'Artagnan kavahti seisaalle.

"Mitä tarkoitat, Grimaud?" huudahti viimeksimainittu.

"Että myladyn poika on lähtenyt Englannista, — että hän on Ranskassa, tulossa Pariisiin, jollei hän jo olekin täällä."

"Perhana, oletko varma siitä?" kysyi Portos.

"Varma olen", vakuutti Grimaud.

Ilmoitusta seurasi pitkällinen äänettömyys. Grimaud oli niin hengästynyt ja uuvuksissa, että hän vaipui tuolille.

Atos täytti lasillisen samppanjaa ja vei hänelle.

"No, olkoon niinkin", tuumi d'Artagnan, "jos hän elääkin ja tulee Pariisiin, niin me olemme pahempaakin kohdanneet. Tulkoon vain."

"Niin", matki Portos, luoden hyväilevän katseen seinälle ripustamaansa miekkaan, "me odotamme häntä; tulkoon vain!"

"Hänhän muuten onkin pelkkä lapsukainen", huomautti Aramis.

Grimaud nousi.

"Lapsukainen!" hän toisti; "tiedättekö, mitä se lapsukainen on tehnyt? Munkiksi pukeutuneena sai hän ilmi koko jutun, ripittäessään Béthunen pyöveliä, ja kun tämä oli ilmaissut hänelle kaikki, survaisi hän synninpäästöksi tämän tikarin ripitettävänsä sydämeen. Katsokaa, se on vielä punainen ja kostea verestä, sillä siitä ei ole kolmeakaankymmentä tuntia, kun se vedettiin haavasta."

Grimaud heitti pöydälle tikarin, jonka munkki oli jättänyt pyövelin haavaan.

D'Artagnan, Portos ja Aramis kavahtivat liikkeelle ja riensivät saman tunteen ajamina käsiksi miekkoihinsa.

Atos yksinään istui paikallaan, tyynenä ja mietteissään.

"Ja sinä sanot, että hän on pukeutunut munkiksi, Grimaud?"

"Niin, augustinilaismunkiksi."

"Minkä näköinen hän on?"

"Hän on minun mittaiseni, mikäli ravintolanisäntä kertoi, — laiha, kelmeä, silmät vaaleansiniset ja tukka keltainen."

"Eihän hän lienee nähnyt Raoulia?" kysyi Atos.

"Päinvastoin, he ovat tavanneet toisensa; juuri varakreivi itse vei hänet kuolinvuoteen ääreen."

Atos nousi seisaalle sanaakaan virkkamatta ja meni hänkin vuorostaan ottamaan miekkansa.

"Hm, messieurs", sanoi d'Artagnan yrittäen nauraa, "tiedättekös, me käyttäydymme raukkojen lailla! Me neljä miestä, jotka olemme silmää rävyttämättä pitäneet puoliamme kokonaisia armeijoita vastaan, me vapisemme nyt lapsen takia!"

"Niin", väitti Atos, "mutta se lapsi tulee Jumalan nimessä."

Ja he kiirehtivät pois ravintolasta.

KAHDEKSASNELJÄTTÄ LUKU

Kaarlo I:n kirje

Lukijamme suvaitkoot nyt seurata meitä Seine-virran yli, Saint-Jacques-kadun varrella sijaitsevan karmeliittiluostarin portille.

Kello on yksitoista aamupäivällä, ja hurskaat sisaret ovat vastikään päättäneet messun kuningas Kaarlo I:n aseitten menestykseksi.

Muuan vallasnainen ja nuori tyttö, molemmat puettuina mustiin — toinen leskenkuosiin, toinen orvon tavoin, — ovat palanneet kirkosta kammioonsa.

Vallasnainen on polvistunut puusta veistetylle rukousjakkaralle; muutaman askeleen päässä hänestä seisoo nuori tyttö nojaten tuoliin ja itkien. Vallasnainen on ollut kaunis, mutta hänestä näkee, että kyyneleet ovat vanhentaneet häntä. Nuori tyttö on viehättävä, ja kyyneleet kaunistavat häntä vielä enemmän. Edellinen näyttää olevan neljäkymmenen vanha, jälkimmäinen neljäntoista.

"Laupias Jumala", anoi polvistunut rukoilija, "suojele miestäni, poikaani, mutta ota oma surullinen ja viheliäinen elämäni!"

"Voi taivas", toivotti nuori tyttö, "säilytä äitini minulle!"

"Äitisi ei kykene enää tekemään hyväksesi mitään tässä maailmassa, Henriette", sanoi murheellinen rukoilija, kääntyen tyttärensä. "Ei ole äidilläsi enää valtaistuinta, ei puolisoa, poikaa, varoja, ystäviä; koko maailma on hylännyt äitisi, lapsirukka."

Ja vaipuen kannattajakseen rientäneen tyttären syliin antoi hän vapaan vallan nyhkytyksilleen.

"Miehuutta, äitini!" rohkaisi nuori tyttö.

"Voi, kuninkaat ovat kovaonnisia tänä vuonna", huudahti äiti nojaten päätänsä tyttären olkapäähän, "ja tässä maassa ei kukaan ajattele meitä; kaikilla on vain omat asiansa mielessään. Niin kauan kuin veljesi oli luonamme, tuki hän meitä, mutta nyt on veljesi poissa; hän ei nykyään voi antaa tietoja oloistaan minulle tai isälleenkään. Olen pantannut viimeiset jalokiveni ja myynyt meidän molempien vaatteet maksaakseni palkan niille palvelijoille, jotka kieltäysivät saattamasta häntä, jollen tehnyt sitä uhrausta. Nyt on meidän pakko elää Herran tyttärien kustannuksella. Me olemme köyhiä, jotka nautimme avustusta Jumalalta."

"Mutta minkätähden ette vetoa kälyynne, kuningattareen?" kysyi nuori tyttö.

"Voi", vastasi hädänalainen, "kälyni ei enää ole kuningatar, lapsonen; toinen hallitsee hänen nimessään. Aikanaan sen kyllä ymmärrät."

"No, kääntykää sitten veljenpoikanne, kuninkaan puoleen. Tahdotteko, että minä puhuttelen häntä? Tiedättehän, että hän pitää minusta, äiti?"

"Voi, veljenpoikani ei vielä ole kuningas, ja sinä tiedät, mitä Laporte kahteenkymmeneen kertaan on sanonut meille, — että hän itse kärsii kaiken puutetta."

"Turvautukaamme siis Jumalaan", jatkoi nuori tyttö.

Ja hän polvistui äitinsä viereen.

Nämä kaksi naista, jotka siten rukoilivat samalla polvijakkaralla olivat Henrik IV:n tytär ja tyttärentytär, Kaarlo I:n puoliso ja tytär.

He lopettivat yhteisen rukouksensa, juuri kun muuan nunna hiljaa koputti kammion ovelle.

"Tulkaa sisälle, sisar", sanoi naisista vanhempi, nousten seisaalle ja kuivaten kyyneleensä.

Nunna avasi kunnioittavasti oven puolitiehen.

"Teidän majesteettinne suvaitkoon antaa anteeksi, että häiritseen hartauttanne", hän lausui, "mutta vastaanottohuoneessa odottaa vieras herrasmies, joka tulee Englannista ja pyytää kunniaa saada toimittaa teidän majesteetillenne kirjeen."

"Oi, kirje! Kenties kuninkaalta! Luultavasti tietoja isältäsi!"

Kuuletko, Henriette?"

"Kyllä, minä kuulen ja toivon."

"Mutta sanokaa, kuka onkaan se herrasmies?"

"Viidenneljättä tai viidenkymmenen ikäinen aatelismies."

"Hänen nimensä? Sanoiko hän sitä?"

"Loordi Winter."

"Loordi Winter!" huudahti kuningatar; "mieheni ystävä! Voi, antakaa hänen tulla, antakaa hänen tulla!"

Kuningatar astui lähettiä vastaan ja tarttui innokkaasti hänen käteensä.

Kammioon astuessaan polvistui loordi Winter ja ojensi kuningattarelle kirjeen, joka oli kierretty kultakoteloon.

"Voi, mylord", huudahti kuningatar, "te tuotte meille kolme lahjaa, jollaisia emme ole nähneet pitkään aikaan: kultaa, uskollisen ystävän ja kirjeen kuninkaalta, herraltamme ja puolisoiltamme!"

Winter kumarsi jälleen, mutta oli niin liikuttunut, ettei kyennyt vastaamaan.

"Mylord", pitkitti kuningatar näyttären kirjettä, "oivallattehan, että olen kiihkeä tietämään, mitä tämä sisältää?"

"Minä vetäydyn syrjään, madame", vastasi Winter.

"Ei, jääkää tänne", pyysi kuningatar; "me luemme sen teidän läsnäollessanne. Ettekö ymmärrä, että minulla on tuhansia kysymyksiä tehtävänä teille?"

Winter peräytyi muutamia askeleita ja seiso i äänettömänä.

Äiti ja tytär siirtyivät ikkunakomeroon; tytär nojautui äidin käsivarteen, ja mitä jännittyneemmän tarkkaavasti lukivat he seuraavan kirjeen:

Madame ja rakastettu puoliso!

Nyt olemme joutuneet loppuun. Kaikki apukeinot, mitä Jumala on vielä jättänyt minulle, ovat nyt koolla täällä Nasebyn leirissä, mistä suurimmassa kiireessä kirjoitan teille. Täällä odotan kapinallisten alamaisten armeijaa ja käyn heitä vastaan viimeiseen taisteluuni. Voittajaksi joutuen täydentäisin menestykseni; jos häviän, niin olen kerrassaan hukassa. Jälkimmäisessä tapauksessa — voi, näin pitkälle koettuansa täytyy olla valmistautunut kaikkeen! — aion pyrkiä Ranskan rannikolle. Mutta voidaanko ja tahdotaanko siellä vastaanottaa onnetonta kuningasta, joka antaa niin surkean esimerkin jo ennestään sisäisten kiistojen häiritsemälle maalle? Teidän järkevyytenne ja kiintymyksenne olkoot oppainani. Tämän kirjeen tuoja ilmoittaa teille, madame, mitä minä en ole rohjennut panna julkisuuden vaaraan mahdollisen tapaturman tähden. Hän selittää, mitä toimenpiteitä odotan teiltä. Jätän hänen tehtäväkseen myös tuoda siunaukseni lapsilleni ja tulkita sydämeni kaikkia tunteita teille, madame ja rakastettu puoliso.

Kirjeen allekirjoituksena ei ollut: "Kaarlo, kuningas", vaan "Kaarlo, vielä kuningas."

Tämä surullinen kirje, jonka vaikutelmat Winter luki kuningattaren kasvoista, sytytti hänen silmissään kuitenkin toivonsäteen.

"Vaikkapa hän ei olisikaan enää kuningas", huudahti uskollinen puoliso, "tulkoon hän voitetuksikin, maanpakolaiseksi, kulkuriksi, kunhan hän vain saa pitää henkensä! Voi, valtaistuini on nykyään liian vaarallinen paikka minun toivoakseni sen pysyvän hänellä! Mutta sanokaa minulle kaikki, mylord", jatkoi kuningatar, "älkää salatko minulta mitään. Miten jaksaa kuningas? Onko hänen asemansa tosiaankin niin epätoivoinen kuin hän itse luulee?"

"Valitettavasti vielä toivottomampi, madame, kuin hän itse olettaa. Hänen majesteetillaan on niin jalo sydän, että se ei voi käsittää vihaa, — niin rehellinen, että se ei epäile kavallusta. Englannin on vallannut hourio, jonka pelkään olevan ainoastaan verellä vaimennettavissa."

"Mutta loordi Montrose?" pitkitti kuningatar. "Olen kuullut kerrottavan suurista ja nopeista menestyksistä, — Inverlochyn, Auldearnin, Alfondin ja Kilsythin voitokkaista taisteluista. Olen kuullut

sanottavan, että hän marssi rajaa kohti, yhtyäkseen kuninkaaseensa."

"Kyllä, madame, mutta rajalla hän kohtasi Leslien. Hän oli monilla yli-inhimillisillä yrityksillä uuvuttanut Voitottaren, joka senvuoksi hylkäsi hänet. Montrose joutui tappiolle Philiphaughin luona; hänen täytyi lähettää hajalle armeijansa jäännös ja lakeijaksi pukeutuneena lähteä pakosalle. Hän on nyt Bergenissä Norjassa."

"Jumala häntä suojelkoon!" toivotti kuningatar. "On ainakin lohdutus tietää, että ne, jotka ovat niin usein panneet henkensä alttiiksi meidän tähtemme, ovat turvassa. Ja nyt, mylord, kun näen kuninkaan aseman sellaisena kuin se todella on, nimittäin epätoivoisena, sanokaa minulle, mitä kuninkaallinen puolisoni on jättänyt suullisesti ilmoitettavaksenne."

"No niin, madame", vastasi Winter, "kuningas haluaa, että yritätte tiedustella, mikä on Ranskan kuninkaan ja kuningattaren kanta hänen suhteensa."

"Voi", huokasi kuningatar, "tiedättehän, että kuningas on vasta lapsi, että kuningatar on heikko nainen, ja hyvinkin heikko! Mazarin on kaikki kaikessa."

"Tahtoisiko hän siis Ranskassa näytellä samaa osaa kuin Cromwell Englannissa?"

"Ei toki, hän on vain näppärä ja ovela italialainen, joka kenties voi ajatella rikosta, vaan ei koskaan rohkene tehdä sitä; päin vastoin kuin Cromwell, joka käskee koko parlamenttia, on Mazarin saanut taistelussaan tuekseen ainoastaan kuningattaren."

"Silloin on hänellä sitä suurempi syy suojella sellaista kuningasta, jota parlamentti vainoaa."

Peräti suruissaan pudisti kuningatar päätänsä.

"Jos minun on pääteltävä sen mukaan kuin olen jo kuullut, mylord", hän sanoi, "niin kardinaali ei tee mitään; kenties hän esiintyy meitä vastaan. Minun ja tyttäreni oleskelu Ranskassa on jo vastenmielinen hänelle; kuninkaan asettuminen tänne pahastuttaisi häntä siis yhä enemmän. Mylord", lisäsi Henriette alakuloisesti hymyillen, "sitä on surkea, melkein häpeäkin mainita, mutta me olemme Louvressa viettäneet talven rahattomina, ilman liinavaatteita, melkein leivättöminä, ja usein emme tulen puutteessa päässeet nousemaan makuulta."

"Kauheata!" huudahti Winter. "Henrik neljännen tytär, Kaarlo-kuninkaan puoliso! Minkätähden ette sitten vedonnut kehen tahansa meistä?"

"Sellaista vieraanvaraisuutta täällä kuningatar saa osakseen ministeriltä, jolta kuningaskin nyt tahtoo sitä pyytää."

"Mutta minä kuulin puhuttavan hänen korkeutensa Walesin prinssin ja Orleansin prinsessan kihlauksesta", sanoi Winter.

"Niin, minäkin toivoin sitä vähän aikaa. Nuoret rakastivat toisiansa, ja kuningatar oli ensimmältä suosiollinen sellaiselle liitolle, mutta joutui sittemmin toiselle kannalle; ja vaikka Orleansin herttuakin oli alussa edistänyt heidän tuttavallisuuttaan, kielsi hän myöhemmällä tyttärensä enää ajattelemasta tätä naimasopimusta. Voi, mylord", pitkitti kuningatar huolimatta edes pyyhkiä pois kyynelitänsä, "parempi on silloin taistella, kuten kuningas on ponnistellut, ja kuolla, kuten hänelle kenties tapahtuu, kuin minun tavallani elää kerjäläisenä."

"Rohkeutta, madame!" kehoitti Winter, "rohkeutta! Älkää antautuko epätoivoon! Ranskan kruunun edut, jotka tällähaavaa ovat niin pahasti uhattuja, vaativat vastustamaan naapurikansan kapinoitsemista. Mazarin on valtiomies, ja hän kyllä älyää sen välttämättömäksi."

"Mutta oletteko varma siitä, että teidän edellenne ei ole ehditty?" kysyi kuningatar epäilevästi.

"Kuka sen olisi tehnyt?" tiedusti Winter.

"Joku Joyce, Pridge tai Cromwell."

"Räätäli, ajuri, oluenpanija! Ei, madame, toivoakseni ei kardinaali lyöttäydy liittoon sellaisten miesten kanssa."

"Mutta mitä on hän itsekään?" kysyi madame Henriette.

"Mutta kuninkaan ja kuningattaren vuoksi..."

"No, toivokaamme, että hän tekee jotakin heidän kunniansa vuoksi", vastasi madame Henriette.

"Ystävän sanat ovat niin kaunopuheisia, mylord, että te todellakin tyyntytätte mieltäni. Ojentakaa minulle kätenne, ja käykäämme ministerin puheilla."

"Madame", sanoi Winter kumartuen, "tulen ihan hämilleni tästä kunniasta."

"Mutta ajatelkaahan, jos hän epäisi anomuksemme ja kuningas menettäisi taistelun!" huudahti madame Henriette.

"Silloin pakenisi hänen majesteettinsa Hollantiin, missä olen kuullut hänen korkeutensa Walesin prinssin oleskelevan."

"Ja voisiko hänen majesteettinsa odottaa pakoonsa montakaan sellaista luotettavaa auttajaa kuin te olette?"

"Kovaksi onneksi ei, madame", vastasi Winter, "mutta me olemme ottaneet lukuun tämän tapauksen, ja minä tulin Ranskaan hankkimaan liittolaisia."

"Liittolaisia!" toisti kuningatar päätänsä pudistaen.

"Madame", jatkoi Winter, "jos saan käsiini muutamia entisiä ystäviäni, niin vastaan kaikesta."

"No, niin, mylord", toivotti kuningatar äänessään tuskallinen epäily kuten ainakin ihmisellä, joka on kauan ollut onneton, "kuulkoon teitä Jumala!"

Kuningatar nousi vaunuihinsa, ja kahden lakeijan saattamana ratsasti Winter vaununoven vieressä.

YHDEKSÄSNELJÄTTÄ LUKU

Cromwellin kirje

Samalla hetkellä, jolloin madame Henriette lähti karmeliittiluostarista, mennäkseen Palais-Royaliin, laskeutui muuan ratsumies hevosensa selästä tämän kuninkaallisen asunnon portilla ja ilmoitti vartiolle, että hänellä oli tärkeä sanoma kardinaali Mazarinille.

Vaikka kardinaalia usein vaivasi pelko, oli hän kuitenkin vielä useammin neuvojen ja tietojen tarpeessa, joten hänen puheilleen oli helppo päästä. Ensimmäisestä ovesta ei ollut juuri ollenkaan vaikea suoriutua; toinenkin avattiin jokseenkin vähällä, mutta kolmannen ääressä valvoi vartion ja palvelijain lisäksi vielä uskollinen Bernouin, — ja hän oli kerberos, jota ei voitu hellyttää millään sanoilla, ei lumota millään taikasauvalla, vaikka se olisi ollut kultaakin.

Kolmannella ovella täytyi siis antautua suoranaiseen kuulusteluun sen, joka anoi tai vaati puheillepääsyä.

Ratsastaja, joka oli sitonut hevosensa ristikkoporttiin, astui ylös pääportaita ja virkkoi, ulompaan suojamaan asetettuihin kaartilaisiin kääntyen:

"Herra kardinaali Mazarin?"

"Menkää vain", vastasivat kaartilaiset katsahtamattakaan puhujaan, toiset kiintyneinä kortteihinsa, toiset arpanoppiinsa, ja kaikki sitäpaitsi mielellään osoittaen, että heille ei kuulunut lakeijan virka.

Ratsastaja eteni toiseen suojamaan. Sitä vartioitsivat muskettisoturit ja palvelijat.

Vieras uudisti kysymyksensä.

"Onko teillä mitään kirjettä, joka oikeuttaa puheillepääsyyn?" tiedusti muuan palvelija, astuen tulijaa vastaan.

"Kirje on, vaan ei kardinaali Mazarinilta."

"Astukaa sisälle ja kysykää herra Bernouinia", neuvoi palvelija.

Ja hän avasi kolmannen suojanaan oven.

Joko sattumalta tai tavallisella paikallaan ollen oli Bernouin seissyt tämän oven takana ja kuullut kaikki.

"Etsitte minua, monsieur", hän sanoi. "Keneltä tuotte kirjeen hänen ylhäisyydelleen?"

"Kenraali Oliver Cromwellilta", vastasi vieras. "Olkaa hyvä ja ilmoittakaa se nimi hänen ylhäisyydellensä sekä sanokaa minulle sitten, tahtooko hän ottaa minut vastaan vai eikö."

Hän piti yhä sen vakavan ja ylpeän ryhdin, joka oli puritaaneille erikoinen.

Tutkivasti silmäiltyään nuorta miestä kiireestä kantapäähän astui Bernouin kardinaalin työhuoneeseen ja kertoi tälle sanansaattajan tervehdyksen.

"Mies, joka tuo kirjeen Oliver Cromwellilta?" kysyi Mazarin; "mitä lajia miestä se on?"

"Aito englantilainen, monseigneur: tukka vaalea, punertava pikemmin punainen kuin keltainen, sinisenharmaat silmät, kuitenkin enemmän harmaat kuin siniset, — muuten korskea ja jäykkä."

"Pyydä häntä jättämään kirje."

"Monseigneur pyytää saada kirjeen", sanoi Bernouin tullessaan työhuoneesta takaisin eteishuoneeseen.

"Monseigneur ei saa nähdä kirjettä ilman sen tuojaa", vastasi nuori mies; "mutta varmistuaksenne siitä, että todellakin tuon kirjeen, katsokaa tätä!"

Bernouin silmäili sinettiä, ja nähdessään kirjeen tosiaan tulevan kenraali Oliver Cromwellilta oli hän jälleen lähdössä Mazarinin luo.

"Lisätkää", sanoi nuori mies, "että minä en ole tavallinen sanansaattaja, vaan erityinen lähettäjä."

Bernouin meni taas työhuoneeseen, palaten jonkun silmänräpäyksen kuluttua.

"Astukaa sisälle, monsieur", hän sanoi avaten oven.

Mazarin oli tarvinnut kaikkia näitä valmistuksia tointuakseen järkytyksestä, jota tieto tästä kirjeestä oli herättänyt hänen mielessään; mutta niin älykäs kuin hän olikin, yritti hän turhaan aprikoida selville, mikä oli voinut saada Cromwellin asettumaan yhteyteen hänen kanssaan.

Nuori mies näyttäytyi nyt työhuoneen kynnyksellä; hän piteli hattua toisessa kädessään ja kirjettä toisessa.

Mazarin nousi seisaalle.

"Teillä on puoltokirje minulle, monsieur?" hän virkkoi.

"Tässä se on, monseigneur", vastasi nuori mies.

Mazarin otti kirjeen, mursi sen auki ja luki:

Herra Mordaunt, kuuluen käsikirjureihini, jättää tämän esittelykirjeen hänen ylhäisyydelleen kardinaali Mazarinille Pariisissa; hän tuo sitäpaitsi toisen, tuttavallisen kirjeen hänen ylhäisyydelleen.

"Hyvä, herra Mordaunt", virkkoi Mazarin; "antakaa minulle se toinenkin kirje ja istuutukaa."

Nuori mies otti taskustaan toisen kirjeen, ojensi sen kardinaalille ja istuutui.

Kokonaan omiin mietteisiinsä vaipuneena otti kardinaali kirjeen ja käänteli sitä kädessään avaamattomana, samalla kun hän kuitenkin tapansa mukaan alkoi urkkia selvyyttä sanansaattajalta, tehden hänelle kysymyksiä; kokemus olikin saanut hänet vakuutetuksi siitä, että harvojen ihmisten onnistui salata häneltä mitään, kun hän yhtäikaa kuulusteli ja tähysti heitä.

"Te olette hyvin nuori, herra Mordaunt", hän sanoi, "vaikeaan lähettilään ammattiin, jossa toisinaan vanhimmatkin valtiomiehet menestyvät huonosti."

"Olen kolmenkolmatta vanha, monseigneur, mutta teidän ylhäisyytenne erehtyy sanoessanne minua nuoreksi. Olen vanhempi teitä, vaikka minulla ei ole teidän viisauttanne."

"Kuinka niin, monsieur?" kummeksui Mazarin; "en ymmärrä teitä."

"Tahdon sillä lausua, monseigneur, että onnettomuus tekee vuodet kaksinkertaisiksi, ja

kaksikymmentä vuotta olen ollut onneton."

"Oi, niin, minä käsitän", vastasi Mazarin; "varallisuuden puute. Te olette köyhä, niinhän?"

Ja itseksensä hän lisäsi:

Nuo englantilaiset kapinoitsijat ovat kaikki kerjäläisiä ja heittiöitä.

"Monseigneur, minun olisi pitänyt joutua kuuden miljoonan omistajaksi, mutta se omaisuus on riistetty minulta."

"Ette siis olekaan kansan miehiä?" kysyi Mazarin ihmetellen.

"Jos käyttäisin arvonimeäni, niin olisin loordi; jos kulkisin sukunimelläni, niin olisitte kuullut erään koko Englannin loistavimpia."

"Mikä siis onkaan nimenne?" tiedusti Mazarin.

"Nimeni on Mordaunt", vastasi nuori mies kumartaen.

Mazarin huomasi, että Cromwellin lähetti tahtoi pysyä tuntemattomana.

Hän vaikeni hetkiseksi, mutta silmäili vierasta tällävälän yhä huomaavaisemmin.

Nuori mies pysyi hievahtamattomana.

"Hiton puritaanit!" jupisi Mazarinin aivan hiljaa; "ne ovat kuin marmoripatsaita."

Sitten hän lisäsi kovaa:

"Mutta teillä on kai ainakin sukulaisia?"

"Kyllä, on yksi, monseigneur."

"Silloin hän varmaan auttaakin teitä?"

"Olen kolmasti käynyt hänen luonaan vetoamassa hänen apuunsa, ja kolmasti on hän antanut palvelijainsa häätää minut ulos."

"Voi, hyvä Jumala, parahin herra Mordaunt", sanoi Mazarin, joka toivoi näennäisellä osanotollaan voivansa houkuttaa nuoren miehen johonkin ansaan, "hyvä Jumala, kertomuksennehan on peräti liikuttava! Ette siis tunne syntyperäänne?"

"Olen tuntenut sen vasta vähän aikaa."

"Ja sitä ennen..."

"Sitä ennen pidin itseäni hyljättynä lapsena."

"Ette siis ole koskaan nähnyt äitiänne?"

"Kyllä, monseigneur. Lapsuudessani hän tuli kolmasti hoitajattareni luo; viimeisen kerran muistan yhtä elävästi kuin olisi se tapahtunut tänään."

"Teillä on hyvä muisti", jatkoi Mazarin.

"On, monseigneur", vahvisti nuori mies niin kummallisella äänensoinnulla, että kardinaali tunsikin kylmiä väreitä selkäpiissään.

"Kuka siis kasvatti teidät?" urkki Mazarin.

"Ranskalainen imettäjätär, joka lähetti minut pois viisivuotiaana, kun ei enää saanut maksua, ja silloin hän ilmoitti minulle sen sukulaisen nimen, josta äitini oli usein puhellut hänelle."

"Mihin sitten jouduitte?"

"Minä itkin ja kerjäsinkin maanteilla. Viimein otti minut hoivaan muuan pappi Kingstonissa, opetti minulle kalvinilaisuutta, antoi minulle kaikki tiedot, mitä hänellä itselläänkin oli, ja auttoi minua sukututkimuksissani."

"Ja ne tutkimukset..."

"Olivat hyödyttömiä; sattuma paljasti kaikki."

"Te saitte selville, miten äitinne oli käynyt?"

"Sain kuulla, että hänet oli murhannut tuo sukulainen neljän ystävänsä avustamana; mutta jo ennestään tiesin, että kuningas Kaarlo ensimmäinen oli riistänyt minulta aateluuteni ja kaiken perintöni."

"Ahaa, nyt ymmärrän, minkätähden palvelette Cromwellia! Te vihaatte kuningasta."

"Niin, monseigneur, minä vihaan häntä", vastasi nuori mies.

Mazarin näki ihmeekseen sen pirullisen ilmeen, johon nuoren miehen kasvot synkistyivät hänen lausuessaan nuo sanat; niinkuin tavallisia kasvoja värittää veri, sai sappi hänen kasvonsa tummansinisiksi.

"Se oli kamala juttu, herra Mordaunt, ja se tekee minuun syvän vaikutuksen; mutta onneksenne palvelette kaikkivaltiasta miestä. Hän kyllä auttaa teitä tutkimuksissanne. Meillä on niin monia keinoja tiedonhankinnassa, meillä korkeassa asemassa olevilla."

"Monseigneur, hyvärotuiselle koiralle tarvitsee vain näyttää jäljet, jotta hän pian etsii esille saaliin."

"Mutta mitä mainitsemaanne sukulaiseen tulee, niin tahdotteko, että puhuttelen häntä?" kysyi Mazarin, joka halusi saada Cromwellin ympäristöstä ystävän.

"Kiitos, monseigneur, puhuttelen häntä kyllä itse."

"Mutta sanoittehan, että hän kohteli teitä pahoin?"

"Kyllä hän kohtelee minua paremmin ensi kerralla tavatessamme."

"Teillä on siis joku keino hänen hellyttämisekseen?"

"Minulla on keino hänen peloittamisekseen."

Mazarin tähysteli yhä tiukemmin nuorta miestä, mutta kun tämän silmistä leimahti salama, painoi hän alas päänsä, ja ikäänkuin tuntien tukalaksi pitkittää tuollaista keskustelua hän avasi Cromwellin kirjeen.

Vähitellen kävivät nuoren miehen silmät yhtä himmeiksi ja lasittuneiksi kuin tavallista, ja hän vaipui syviin mietteisiin. Silmättyään kirjeen ensimmäiset rivit yritti Mazarin syrjäkatseella saada selville, eikö Mordaunt vakoillut hänen kasvojaan, mutta havaitessaan vieraansa välinpitämättömyyden hän virkkoi itsekseen, huomaamattomasti kohauttaen olkapäitensä:

— Kyllä kannattaa jättää asiansa hoidettavaksi henkilöille, jotka samalla kertaa pitävät huolta omistaan! Katsokaamme, mitä tämä kirje sisältää.

Me julkaisemme sen kirjaimellisesti:

Hänen ylhäisyydelleen monseigneur kardinaali Mazarinille.

Olen halunnut tutustua teidän mielipiteisiinne Englannin nykyisistä oloista, monseigneur. Molemmat valtakunnat ovat niin likekkäin, että Ranska luonnollisesti pitää silmällä meidän asemaamme niinkuin mekin puolestamme Ranskan. Melkein kaikki englantilaiset ovat yhtyneet taistelemaan Kaarlo-kuninkaan ja hänen kannattajiensa hirmuvaltaa vastaan. Yleisen luottamuksen asettamana tämän liikkeen etunenään osaankin paremmin kuin kukaan arvostella sen luonnetta ja seurauksia. Nykyhetkellä varustaudun taisteluun ja pakotan Kaarlo-kuninkaan ratkaisevaan voimien koetukseen. Minä voitan siinä, sillä kansan toivo ja Herran henki tukevat minua. Tämän taistelun menetettyään ei kuninkaalla ole enää mitään apulähteitä Englannissa tai Skotlannissa, ja jollei hän joudu vangiksi tai menetä henkeään, yrittää hän tulla Ranskaan pestaamaan satureita ja uudestaan hankkimaan aseita ja rahoja. Ranska on jo ottanut vastaan kuningatar Henrietten ja — luultavasti tahtomattaan — pitänyt vireillä kansalaissodan liekkejä isänmaassani; mutta madame Henriette on ranskalaisen kuninkaan tytär, ja Ranskalla oli vieraanvaraisuuden velvollisuus häntä kohtaan. Mutta toisin on Kaarlo-kuninkaan laita. Jos Ranska vastaanottaisi hänet ja kannattaisi häntä, paheksuisi se siten avoimesti Englannin kansan menettelyä ja vahingoittaisi siinä määrin Englantia, — olletikin sitä hallitusta, jonka se aikoo itselleen antaa, — että sellainen tapaus olisi samaa kuin julkisten vihollisuuksien aloittaminen.

Hyvin rauhattomana kirjeen saamasta käänteestä keskeytti Mazarin jälleen lukemisensa ja silmäili vaivihkaa nuorta miestä.

Tämä on yhä vaipunut syvään aprikoimiseensa.

Mazarin pitkitti lukemistansa.

On senvuoksi perin tärkeätä, monseigneur, minun saada tietää, mitä minun tulee ajatella Ranskan aikeista. Molempien valtakuntain edut ovat vastakkaisiin suuntiinkin johdettuina kuitenkin lähempänä toisiaan kuin luulisi. Englanti tarvitsee sisäistä rauhaa voidakseen täydentää kuninkaansa karkoittamisen; Ranska tarvitsee tätä rauhaa voidakseen lujittaa nuoren hallitsijansa valtaistuimen. Te tarvitsette yhtä kipeästi kuin mekin tätä sisäistä tyventä, jonka me hallituksemme voimakkuuden johdosta jo olemmekin saavuttamaisillamme.

Kiistanne parlamentin kanssa, meluisat riitanne prinssien kanssa, jotka tänään taistelevat puolestanne ja huomenna vastaan, kansan uppiniskaisuus, jota johtelee koadjutori, presidentti Blancmesnil ja parlamenttineuvos Broussel, — sanalla sanoen valtioruumiin kaikissa osissa kuohuva epäjärjestys ehdottomasti saanee teidät levottomasti ajattelemaan ulkomaisen sodan mahdollisuutta, sillä uusien aatteiden voiman elvyttämä ja innostama Englanti liittoutuisi silloin Espanjan kanssa, joka jo tavoittelee tätä yhtymistä. Tuntien teidän varovaisuutenne, monseigneur, ja sen kokonaan henkilöllisen aseman, johon tapaukset ovat nykyisin toimittaneet teidät, olen siis arvellut, että te mieluummin tahtoisitte vahvistaa valtaanne Ranskassa ja antaa Englannin uuden hallituksen edistyä häiritsemättömästi ladullaan. Tämä puolueettomuus edellyttää vain, että Kaarlo-kuningas torjutaan Ranskan alueelta ja että tätä maallenne vento vierasta hallitsijaa ei auteta aseilla, rahoilla tai miehillä.

Kirjeeni on siten aivan tuttavallinen, joten lähetänkin sen tuojaksi miehen, jolla on erityinen luottamukseni; aiheen siihen voi teidän ylhäisyytenne helposti käsittää, ja vastauksesta riippuu, mihin toimenpiteisiin saatan katsoa tarpeelliseksi ryhtyä. Oliver Cromwell on arvellut, että järkisyyt helpommin saavuttaisivat ymmärrystä Mazarinin kaltaisen älykkään miehen punnitsemina kuin tosin terävyydestään ihailulle, mutta syntyperän ja jumalallisen vallan ennakkoluulojen liaksi hallitsemalle kuningattarelle esitettyinä.

Hyvästi, monseigneur! Ellen neljäntoista päivän kuluessa saa vastausta, niin katson kirjeeni joutuneen hukcateille.

Oliver Cromwell.

"Herra Mordaunt", sanoi kardinaali korottaen ääntänsä ikäänkuin havahduttaakseen mietiskelijän, "vastaukseni tulee sitä tyydyttävämpi kenraali Cromwellille, mitä varmempi voin olla siitä, että kukaan ei saa tietää kirjoittaneeni hänelle. Lähtekää senvuoksi Boulogne-sur-Meriin, odottakaa vastaustani ja luvatkaa matkustaa jo huomenna varhain."

"Sen lupaan, monseigneur", vastasi Mordaunt; "mutta montako päivää antaa teidän ylhäisyytenne minun varrota vastausta?"

"Jollette saa sitä kymmenen päivän kuluessa, niin voitte lähteä matkallenne."

Mordaunt kumarsi.

"Siinä ei ole kuitenkaan vielä kaikki, monsieur", jatkoi Mazarin. "Yksityiset asianne ovat herättäneet minussa suurta myötätuntoa; herra Cromwellin kirjekin antaa minulle edullisen käsityksen teistä lähettiläänä. Kysyn teiltä vielä kerran: mitä voin tehdä hyväksenne?"

Mordaunt mietti tuokion, ja ilmeisesti epäroityään aikoi hän juuri avata suunsa puhuakseen, kun Bernouin astui kiivaasti sisälle, kumartui kardinaalin korvan lähelle ja virkkoi hänelle hiljaa:

"Monseigneur, kuningatar Henriette saapui juuri nyt Palais-Royaliin erään englantilaisen ylimyksen saattamana."

Mazarin hätkähti tuolillaan; nuori mies huomasi sen, ja se havainto pidatti luottamuksen, jota hän nähtävästi aikoi osoittaa kardinaalille.

"Monsieur", sanoi kardinaali, "kuulittehan mitä sanoin? Valitsin Boulognen siinä käsityksessä, että kaikki Ranskan kaupungit soveltuvat oleskeluunne yhtä hyvin. Jos pidätte jotakin muuta kaupunkia mukavampana, niin mainitkaa se; mutta te oivallatte kyllä, että minä kaikenlaisten vaikutusten saartamana, joita kykenen karttelemaan ainoastaan mitä suurimmalla varovaisuudella, haluan kaikilta salata oleskelunne Pariisissa."

"Minä matkustan, monsieur", vastasi Mordaunt lähestyen samaa ovea, josta oli tullutkin.

"Ei, minä pyydän, ei sitä tietä!" pidätti kardinaali vilkkaasti; "olkaa hyvä ja menkää tuon käytävän kautta, josta sitten tulette eteiseen. En tahdo kenenkään näkevän lähtöänne; keskustelumme tulee pysyä salassa."

Mordaunt seurasi Bernouinia, joka vei hänet läheiseen suojamaan ja jätti hänet palvelijan haltuun osoittaen hänelle, mistä ovesta hänen oli mentävä ulos.

Sitten hän palasi kiireesti herransa luo, viedäkseen hänen puheilleen kuningatar Henrietten, joka jostasteli lasiovisen lehterin yli.

NELJÄSKYMMENES LUKU

Mazarin ja madame Henriette

Kardinaali nousi seisaalle ja riensi vastaanottamaan Englannin kuningatarta. Hän tuli tätä vastaan puolivälissä lehteriä, joka oli lähinnä työhuonetta.

Hän osoitti sitä suurempaa kunnioitusta tätä saattueetonta ja loistotonta kuningatarta kohtaan, kun tiesi todella olleensa moittittavan itära ja sydämetön maanpakolaisen kohtelussa.

Mutta rukoilevat voivat antaa kasvoilleen kaikkinaisia ilmeitä: Henrik IV:n tytär hymyili lähestyessään miestä, jota hän vihasi ja halveksi.

— Kas, — tuumi Mazarin itsekseen, — onpa hän omaksunut herttaisen sävyn! Tuleekohan hän lainaamaan minulta rahaa?

Hän loi levottoman silmäyksen kassakirstunsa kanteen ja käänsi sisäänpäin sormukseensa kiinnitetyn komean timantin loisteellaan kohdistamasta huomiota hänen käteensä, joka muuten oli hyvin valkoinen ja siro. Valitettavasti ei tällä korulla ollut samaa ominaisuutta kuin Gygeksen sormuksella, joka teki omistajansa näkymättömäksi, kun sitä kierrettiin.

Mazarin olisi mielellään ollut näkymättömissä tällä hetkellä, sillä hän arvasi, että madame Henriette tuli pyytämään häneltä jotakin; kun kuningatar, jota hän oli siten kohdellut, näyttäisi katsannoltaan hymyilevänä eikä uhkaavana, silloin tuli hän varmasti anojana.

"Herra kardinaali", lausui korkea vieras, "aioin ensin puhua kälyni, kuningattaren, kanssa asiasta, joka on toimittanut minut luoksenne, mutta tulin ajatelleeksi, että valtiolliset kysymykset oikeastaan kuuluvat miehille."

"Madame", vastasi Mazarin, "olkaa vakuutettu siitä, että teidän majesteettinne hämmennyttää minua näin suuren kunnian osoittamisella."

— Hän on kovin kohtelias, — ajatteli kuningatar; — olisikohan hän arvannut aikomukseni?

Nyt oli tultu kardinaalin työhuoneeseen. Hän pyysi kuningatarta istuutumaan, ja tämän asetuttua hänen lepotuoliinsa virkkoi hän:

"Ilmoittakaa nyt käskynne kaikista palvelijoistanne kunnioittavimmalle."

"Voi, monsieur", vastasi kuningatar, "minä olen vieraantunut käskemisestä ja sen sijaan tottunut rukoilemaan. Tulen tännekin rukoilemaan ja pidän itseäni hyvin onnellisena, jos kuulette minua."

"Minä kuuntelen, madame", sanoi Mazarin.

"Herra kardinaali, kysymys on sodasta, jota kuninkaallinen puolisoni käy kapinallisia alamaisiaan vastaan. Ette kenties tiedä, että Englannissa on kansalaissota puhjennut", jatkoi kuningatar synkästi hymyillen, "ja että tätä sotaa tullaan piakkoin käymään vielä ratkaisevammalla tavalla kuin tähän asti."

"Siitä olen ihan tietämätön, madame", vastasi kardinaali, samalla keveästi kohauttaen olkapäitensä. "Omat levottomuutemme, surullista kyllä, vaativat niin paljon aikaa ja vaivaa sellaiselta heikolta ja kehnolta ministeriltä kuin minä olen!"

"No niin, herra kardinaali", pitkitti kuningatar, "sanon siis teille, että puolisoni, Kaarlo ensimmäinen, on aikeissa antautua ratkaisevaan taisteluun. Jos siinä tulee häviö" — Mazarin liikahti — "niin, kaikki on

otettava lukuun ... jos siitä tulee tappio, niin hän haluaa paeta Ranskaan ja elää täällä yksityisenä kansalaisena. Mitä te sanotte tästä ehdotuksesta?"

Kardinaali kuunteli kuningatarta kasvojensa ainoankaan väreen ilmaisematta puhujan sanojen vaikutusta; huulilla leikki yhäti sama petollinen ja huoleton hymyily kuin tavallisesti, ja kuningattaren lopetettua hän lausui maireimmalla äänensoinnullaan:

"Luuletteko siis, madame, että Ranska, niin järkkyyneenä ja kuohuvana kuin se on nykyhetkellä, voi soveltua valtaistuimelta syöstyn kuninkaan mukavaksi turvapaikaksi? Kruunu ei nytkään ole kovin taattu Ludvig neljännen toista päässä; miten hän siis voisi kestää kaksinkertaista painoa?"

"Se paino ei ole ollut kovinkaan raskas, ainakaan mitä minuun tulee", keskeytti kuningatar tuskallisesti hymyillen, "ja minä en pyydä, että puolisoni hyväksi tehtäisiin enemmän kuin minunkaan. Huomaattehan siis, että me olemme hyvin vaatimattomia kuninkaallisia henkilöitä, monsieur?"

"Teidän asemanne, madame", kiirehti kardinaali vastaamaan, keskeyttääkseen lyhyeen kaikki aavistamansa selitykset, "teidän asemanne on aivan toinen; Henrik neljännen tytär, tuon suuren, ylvään ja kunniakkaan kuninkaan..."

"Mikä ei kuitenkaan estä teitä epäämästä hänen vävyltään vieraanvaraisuutta, niinkö, monsieur? Teidän tulisi kuitenkin muistaa, että tuo suuri ylväs ja kunniakas kuningas maanpakolaisena, jollaiseksi minunkin puolisoni kenties pian joutuu, kerran pyysi apua Englannilta ja että Englanti auttoi häntä; tosin ei kuningatar Elisabet ollut hänen veljentyttärensä."

"*Peccato!*" virkahti Mazarin tuon selkeän päätelmän typerryttämänä. "Teidän majesteettinne ei ymmärrä minua; te käsitätte väärin aikeeni, luultavasti syystä että minä tulkitseen ajatuksiani niin kehnosti ranskankielellä."

"Puhukaa siis italiankieltä, monsieur; äitimme, kuningatar Maria dei Medici, opetti meille sitä kieltä, ennen kuin teidän edeltäjäanne lähetti hänet maanpakoon kuolemaan. Jos suuri, ylväs ja kunniakas Henrik-kuningas, josta juuri puhuitte, kuulee meitä, niin hän varmaankin suuresti ihmettelee teidän ilmaisemaanne suurta ihailua häntä kohtaan, kun samalla osoitatte niin vähäistä sääliä hänen suvulleen."

Hiki herui suurina pisaroina Mazarinin otsalle.

"Se ihailuni on päinvastoin niin suuri ja todellinen, madame", vastasi Mazarin omaksumatta kuningattaren ehdotusta puhekielen muuttamisesta, "että jos kuningas Kaarlo ensimmäinen, jota Jumala kaikilta onnettomuuksilta varjelkoon, saapuisi Ranskaan, tarjoaisin minä hänelle oman taloni, — mutta voi, se olisi hyvin epävarma turvapaikka! Ihmiset sytyttävät vielä tuleen tämän rakennuksen, niinkuin polttivat marski d'Ancren talon. Concino Concini-parka! Hän ei kuitenkaan halunnut mitään muuta kuin Ranskan parasta."

"Niin, monseigneur, kuten tekin", huomautti kuningatar ivallisesti.

Mazarin ei ollut oivaltavinaan oman lauselmansa kaksimielisyyttä ja sääliitteli yhä Concino Concinin kohtaloa.

"Mutta sanokaahan siis, herra kardinaali", virkkoi kuningatar kärsimättömästi, "mitä vastaatte minulle?"

"Madame", huudahti Mazarin yhä enemmän liikuttuneena, "salliiko teidän majesteettinne minun antaa teille neuvon? Tietysti, ennenkuin sitä rohkenen, asetan teidän majesteettinne jalkojen juureen kaikki, mitä teidän majesteettinne voi toivoa minulta."

"Puhukaa, herra kardinaali", vastasi kuningatar; "noin viisaan miehen neuvon täytyy olla hyvä."

"Uskokaa minua, madame, kuninkaan pitää puolustautua viimeiseen asti."

"Sen on hän tehnyt, monsieur, ja kun hän nyt aikoo ryhtyä lopulliseen kamppailuun paljoa vähäisemmin voimin kuin hänen vihollisillaan on käytettävissä, on se todistuksena siitä, että hän ei taivu antautumaan vastarinnatta. Mutta jos hän joutuu tappiolle...?"

"No niin, madame, siinä tapauksessa on neuvonani... Tiedän hyvin, kuinka rohkeata minun on pyrkiä neuvomaan teidän majesteettianne ... mutta neuvonani on, että kuninkaan ei sopisi peräytyä valtakunnastaan. Poissaolevat kuninkaas unohtuvat pian; jos hän tulee Ranskaan, niin hänen asiansa on hukassa."

"Mutta", vastasi kuningatar, "jos annatte tämän neuvon ja todellakin tunnette jotakin harrastusta

häntä kohtaan, niin lähettäkää hänelle toki hiukan apua — miehiä ja rahaa, sillä minä en voi tehdä enää mitään hänen hyväkseen. Häntä auttaakseni olen myynyt kalleuteni viimeiseen timanttiin asti; tiedätte, ettei minulla enää ole mitään, — tiedätte paremmin kuin kukaan, monsieur. Jos minulla olisi ollut mitään koruja jäljellä, niin olisin niillä ostanut polttopuita, voidakseni nyt kuluneena talvena pitää huonetta lämpimänä itselleni ja tyttärelleni."

"Voi, madame", pahoitteli Mazarin, "teidän majesteettinne ei tiedä, mitä teidän majesteettinne minulta pyytää. Siitä päivästä saakka, jolloin kuninkaan täytyy käyttää vierasta apua päästäkseen jälleen valtaistuimelle, on hän itse tunnustanut, että hänellä ei ole enää mitään apua odotettavana alamaistensa rakkaudelta."

"Asiaan, herra kardinaali", sanoi kuningatar kyllästyneenä seuraamaan kekseliästä valtiomiestä siinä sanojen sokkelossa, johon tämä aina pyrki pujahtamaan, "asiaan! Vastatkaa minulle myöntäen tai kieltäen! Jos kuningas pysyy päätöksessään jäädä Englantiin, niin lähetättekö hänelle silloin hiukan apua? Jos hän tulee Ranskaan, niin suotteko hänelle silloin vieraanvaraisuutta?"

"Madame", vastasi kardinaali mitä suurinta vilpittömyyttä teeskennellen, "toivon saavani teidän majesteettinne vakuutetuksi siitä, kuinka suuresti harrastan asiaanne ja kuinka hartaasti haluan noudattaa toivomuksianne hankkeessa, joka on teille niin rakas; sitten ei teidän majesteettinne toivoakseni epäile intoani teidän palvelemisessanne."

Kuningatar puraisi huultansa ja liikarteli maltittomasti lepotuolissaan.

"No, mitä siis aiotte tehdä?" kysyi hän viimein; "puhukaa!"

"Aion lähteä heti neuvottelemaan kuningattaren kanssa, ja me jätämme asian kiireimmiten parlamentin ratkaistavaksi."

"Jonka kanssa te olette julkisessa kiistassa, eikö niin? Te jätätte Brousselin tehtäväksi asian esittelemisen! Riittää, herra kardinaali, riittää! Minä ymmärrän teidät, tai oikeastaan olen väärässä; vedotkaa tosiaankin parlamenttiin, sillä siltä kuninkaille vihamieliseltä parlamentilta suuren, ylvään ja kunniaakaan Henrik neljännen — suuresti ihailemanne hallitsijan — tytär sai ainoan avun, joka esti häntä talvella menehtymästä nälkään ja viluun."

Näin sanoen kuningatar nousi, ja hänen kasvonsa kuvastivat arvokasta pahastusta.

Kardinaali ojensi häntä kohti ristiinliitetyt kätensä.

"Voi, madame, madame! Hyvä Jumala, kuinka väärin te tulkitsette minua!"

Mutta edes kääntymättä noiden ulkokultaisten kyynelten pusertajaan lähestyi kuningatar Henriette ovea ja avasi sen itse. Hänen ylhäisyytensä lukuisan vartion keskitse, niiden hovilaisten välitse, jotka olivat pyrkimässä kardinaalin puheille, ja luomatta mitään huomiota kuningasvallan komeuden kanssa kilpailevaan loistokkuuteen astui hän nyt eteenpäin ja tarttui erillään seisovan loordi Winterin käteen, — kukistunut kuningatar-poloinen, jolle seurasääntöjen johdosta vielä kaikki kumarsivat, mutta jolla todellisuudessa oli vain yksi ainoa käsivarsi tukenaan!

"Olipa menneeksi", virkkoi Mazarin jäätyään yksikseen, "se oli kiperä juttu; minulla oli vaikea osa näyteltävänä. Mutta minä en ole sanonut mitään toiselle sen enempää kuin toisellekaan. Hm, Cromwell on kovakourainen kuningasvihaaja; surkuttelen hänen ministereitään, jos hän koskaan hankkii itselleen sellaisia. Bernouin!"

Bernouin ilmestyi esille.

"Katsohan, onko se mustanuttuinen keropää nuori mies, jonka äsken toit luokseni, vielä täällä palatsissa."

Bernouin astui ulos. Kardinaali huvitteli hänen poissaollessaan kääntämällä sormuksensa korun ulospäin, hieromalla timanttia kirkkaaksi ja ihailemalla sen hohtoa, ja kun hänen silmissään vielä muuan kyynel hämärsi näköä, pudisti hän päätänsä, tipauttaakseen sen pois.

Bernouin saapui jälleen, mukanaan Comminges, jolla oli päivystysvuoro.

"Monseigneur", ilmoitti Comminges, "kun saatoin sitä nuorta miestä, jota teidän ylhäisyytenne kysyy, lähestyi hän lehterin lasiovea ja silmäili hyvin ihmeissään jotakin esinettä, luultavasti Rafaelin kaunista taulua, joka riippui vastapäätä ovea; sitten hän seisoi kotvasen mietteissään ja astui alas portaita. Olin näkevinäni hänen nousevan harmaan hevosen selkään ja ratsastavan ulos linnanpihalta; mutta eikö monseigneur aio lähteä kuningattaren luo?"

"Mitä varten?"

"Enoni, herra de Guitaut, sanoi minulle äsken, että hänen majesteettinsa on saanut tietoja armeijasta."

"Vai niin, sitten kiirehdinkin hänen puheilleen."

Samassa saapui herra de Villequier juuri kuningattaren puolesta tavoittamaan kardinaalia.

Comminges oli nähnyt aivan oikein; Mordaunt oli tosiaan menetellyt kuten hän oli kertonut. Astuessaan pitkin käytävää suuren lasiovisen lehterin vieritse oli hän huomannut Winterin, joka odotti kuningattaren puhuttelun päättymistä.

Se havainto sai nuoren miehen pysähtymään äkkiä, ei ihaillemaan Rafaelin taulua, vaan ikäänkuin jonkun hirveän ilmestyksen kahlitsemana. Hänen silmänsä laajenivat, koko ruumista puistatti väristys. Olisi voinut luulla, että hän tahtoi murtaa lasiseinän, joka erotti hänet vihollisestaan; sillä jos Comminges olisi nähnyt, kuinka vimmaisesti nuoren miehen katseet suuntautuivat Winteriin, ei hän olisi hetkeäkään epäillyt, että tuo englantilainen oli hänen verivihollisensa.

Mutta hän pidättyi kuitenkin, nähtävästi harkiten paremmin, sillä vaikka hänen ensimmäisenä tunteenaan oli ollut lähteä suoraan loordi Winterin luo, laskeusikin hän verkalleen alas portaita, poistui pää kumarassa palatsista ja nousi satulaan. Hän ohjasi hevosensa Richelieukadun kulmaan ja piti tiukasti silmällä ristikkoporttia, odottaen näkevänsä kuningattaren vaunujen vierivän esille linnanpihalta.

Hänen ei tarvinnutkaan varrota pitkää aikaa, sillä kuningatar viipyi Mazarinin luona tuskin neljännestuntiakaan; mutta sekin tuokio tuntui odottajasta vuosisadalta. Vihdoin jymisi ulos ristikkoportista se raskas koneisto, jota siihen aikaan sanottiin vaunuiksi, ja hevosensa selässä istuen kumartui Winter jälleen vaununoveen päin, haastellakseen hänen majesteettinsa kanssa.

Hevoset saivat juosta ravia Louvreen päin, jonka pihalle vaunut ajoivat. Ennen kuin madame Henriette oli lähtenyt karmeliittiluostarista, oli hän käskenyt tyttärensä odottaa palatsissa, jossa kuningatar oli asunut kauan, muuttaakseen sieltä vain sentähden, että heidän hätänsä oli noissa kullatuissa suojamissa tuntunut hänestä yhä painostavammalta.

Mordaunt seurasi vaunuja. Nähtyään niiden vierivän synkkään holvikäytävään ratsasti hän erään muurin juurelle, joka oli varjossa, ja pysyi siellä hievahtamattomana Jean Goujonin koruveistoksien keskellä kuin ratsumiestä esittävä korkokuva.

Hän odotteli, kuten oli jo tehnyt Palais-Royalin edustalla.

ENSIMMÄINENVIIDETTÄ LUKU

Miten toisinaan onnettomat pitävät sattumaa sallimana

"No niin, madame?" kysyi Winter, kun kuningatar oli lähettänyt pois palvelijansa.

"Kuten aavistin, siten tosiaan kävi, mylord."

"Hän kieltäytyy?"

"Sitähän jo sanoin ennakoita."

"Kardinaali siis kieltäytyy vastaanottamasta kuningasta, Ranska epää onnettomalta hallitsijalta vieraanvaraisuuden? Ensi kertaa tapahtuu sellaista, madame."

"En syyttänyt Ranskaa, mylord, vaan puhuin kardinaalista, joka ei edes ole ranskalainen."

"Mutta kuningatar — oletteko tavannut häntä?"

"Turhaa", vastasi madame Henriette murheellisesti pudistaen päätänsä; "kuningatar ei milloinkaan vastaa myöntävästi, kun kardinaali on antanut hylkäävän päätöksen. Ettekö siis tiedä, että tuo italialainen hallitsee kaikessa, sekä ulkoisissa että sisäisissä asioissa? Ja minä palaan vielä jo sanomaani: minua ei ihmetyttäisi, jos Cromwell olisi ehättänyt edellemme; Mazarin näytti olevan

hämällään, puhellessaan kanssani, ja kuitenkin oli hän vakaa kieltäytymisessään. Ettekö sitäpaitsi huomannut Palais-Royalissa vallitsevaa kuhinaa, — miten siellä alituisen liikkui joukko kiirehtiviä ihmisiä edes takaisin? Lienevätköhän he saaneet joitakin tietoja, mylord?"

"Eivät mitenkään Englannista, madame; olen pitänyt niin suurta kiirettä, että minun edelleni ei varmastikaan ole voitu päästä. Lähdin matkalle kolme päivää takaperin, pujahdin kuin ihmeen avulla puritaanien armeijan keskitse, käytin kyytihevosiä Tony-palvelijani kanssa ja ostin vasta Pariisissa ne hevoset, joilla ratsastamme. Olen muuten varma siitä, että kuningas ei tahdo panna mitään alttiiksi odottamatta teidän majesteettinne vastausta."

"Sanokaa hänelle, mylord", kehoitti kuningatar epätoivoisena, "että minä en voi mitään, että olen kärsinyt yhtä paljon kuin hänkin, vieläpä enemmän, olletikin kun minun on ollut pakko syödä maanpakolaisen leipää ja vieraanvaraisuuden saamiseksi turvautua petollisiin ystäviin, jotka nauravat kyynelilleni, ja että mitä hänen omaan kuninkaalliseen persoonaansa tulee, täytyy hänen ylväästi uhrautua ja kuninkaana kuolla. Minä lähdän kuolemaan hänen vierellään."

"Madame, madame!" huudahti Winter. "Teidän majesteettinne antaa miehuutensa lannistua; vielä on meillä kenties jotakin toivoa."

"Ei mitään ystäviä enää, mylord, ei ainoatakaan ystävää koko maailmassa muuta kuin te! Voi, laupias Jumala!" huudahti madame Henriette kohottaen silmänsä taivasta kohti, "oletko siis kutsunut takaisin luoksesi kaikki jalot sydämet, joita oli maan päällä?"

"Toivoakseni ei", vastasi Winter aprikoiden; "puhuin teidän majesteettinne kanssa neljästä miehestä."

"Mitä tahdotte tehdä neljällä miehellä, mylord?"

"Neljä harrasta miestä, joilla on miehuutta uhrata henkensä, pystyy paljoon, — olkaa vakuutettu siitä, madame; ja ne, joista puhun, saivat siihen aikaan suuria toimeen."

"Missä sitten ovat nuo neljä miestä?"

"Sitä en tiedä, ikävä kyllä. En ole nähnyt heitä lähes kahteenkymmeneen vuoteen, ja kuitenkin olen ajatellut heitä kaikissa tilaisuuksissa, milloin olen nähnyt kuninkaan olevan vaarassa."

"Ja ne miehet olivat ystäviänne?"

"Eräällä heistä oli henkeni hallussaan, ja hän lahjoitti minulle sen. En tiedä, onko hän jäänyt ystäväkseni, mutta minä ainakin olen siitä hetkestä saakka ollut häneen kiintynyt."

"Ja ne miehet ovat Ranskassa, mylord?"

"Niin, ainakin luulen."

"Sanokaa minulle heidän nimensä; olen kenties jo kuullut heitä mainittavankin, joten ehkä voisin avustaa teitä etsiskelyssänne."

"Muuan heistä oli chevalier d'Artagnan."

"Voi, mylord, ellen erehdy, chevalier d'Artagnan on muskettisoturien luutnantti — olen kuullut hänen nimensä; mutta huomatkaa: minä pelkään, että se mies on täydellisesti kardinaalin puolella."

"Siinä olisi taas onnettomuus lisää", vastasi Winter, "ja silloin tuntisin kiusausta uskoa, että me todellakin olemme Jumalan hylkäämiä."

"Mutta toiset", jatkoi kuningatar, joka tarttui tähän viimeiseen toivoon niinkuin haaksirikkoiset ajalehteviin sirpaleihin, "toiset, mylord?"

"Toisesta kuulin sattumalta erästä nimeä mainittavan, sillä ennen kuin nuo neljä aatelismiestä ryhtyivät taisteluun kanssamme, sanoivat he meille nimensä; hän oli kreivi de la Fère. Mutta mitä muihin kahteen tulee, niin olen tullut unohtaneeksi heidän todelliset nimensä, kun totuin puhuttelemaan heitä salanimillään."

"Voi, hyvä Jumala! Olisi kuitenkin peräti tärkeätä tavata heitä uudestaan", sanoi kuningatar, "koska kerran luulette, että ne arvoisat aatelismiehet voivat tuottaa hyötyä kuninkaalle."

"Niin kyllä", jatkoi Winter, "jos he ovat pysyneet entisellään. Kuunnelkaahan, madame, ja ponnistakaa muistianne! Kenties olette kuullut kerrottavan, että Itävallan Anna muinoin pelastui suurimmasta vaarasta, missä yksikään kuningatar on koskaan ollut?"

"Kyllä, siihen aikaan kun hänellä oli rakkausjuttu Buckinghamin herttuan kanssa; muistaakseni koski asia joitakuuta timantteja."

"Aivan oikein, madame; nuo miehet ne pelastivat hänet, ja minä hymyilen säälistä, kun ajattelen, että jos te ette tiedä noiden urhojen nimiä, on syynä ainoastaan se, että kuningatar on unohtanut heidät, vaikka hänen olisi pitänyt tehdä heistä valtakuntansa ensimmäisiä herroja."

"No niin, mylord, heistä tulee koettaa saada selko; mutta mihin kykeneekään neljä miestä eli oikeammin kolme — sillä sanon vieläkin, että teidän ei sovi luottaa d'Artagnanin apuun?"

"Se merkitsisi yhden hyvän säilän vähennystä, madame, mutta ne kolme muuta jäisivät kuitenkin jäljelle, minua lukuunottamatta; neljä harrasta miestä kuninkaan lähellä, — suojelemassa häntä vihollisiltansa, ympäröimässä häntä taistelun tuoksinassa, auttamassa häntä hyvillä neuvoilla, saattamassa häntä pakoretkellä, — se ei kylläkään riittäisi tekemään kuninkaasta voittajaa, mutta pelastamaan hänet, jos hänet voitetaan, ja auttamaan hänet meren yli. Mazarin sanokoon mitä hyvänsä, — jos teidän kuninkaallinen puolisonne vain tulisi ranskalaiselle maaperälle, tapaisi hän täältä yhtä monta tyyssijaa ja suojavaikkaa kuin merilintu myrskysäällä."

"Etsikää, mylord, etsikää niitä aatelismiehiä, ja jos löydätte heidät, jos he suostuvat lähtemään kanssanne Englantiin, annan minä heille sinä päivänä, jona jälleen nousemme valtaistuimelle, kullekin herttuakunnan ja lisäksi niin paljon kultaa kuin tarvittaisiin Whitehallin linnan ostamiseen. Haeskelkaa heitä siis, mylord; tehkää se, minä vannotan teitä."

"Etsisin kyllä, madame", vastasi Winter, "ja luultavasti löytäisinkin heidät, mutta minulta puuttuu aikaa. Unohtaako teidän majesteettinne, että kuningas odottaa vastausta — ja tuskallisesti?"

"Voi, olemme siis hukassa!" huudahti kuningatar särkyvin sydämin.

Samassa avautui ovi, ja nuori Henriette astui huoneeseen. Sillä ihmeellisellä voimalla, joka on äitien sankaruutena, tukahutti kuningatar kyneleensä sydämen syvyyteen ja viittasi Winteria vaihtamaan puheenainetta.

Mutta hänen nopeasti häivytetty liikituksensa ei silti välttynyt nuoren prinsessan katseilta; tämä pysähtyi kynnykselle, huokasi ja sanoi kuningattareen kääntyen:

"Minkätähden te alituisen salaillette minulta kyneleitänne, äitini?"

Kuningatar hymyili sen sijaan että olisi vastannut hänelle.

"Kuulkaahan vain, Winter", hän virkkoi, "olen voittanut ainakin yhden edun siitä, että olen ainoastaan puolittain kuningatar; lapseni puhuttelevat minua nykyään madamen sijasta äidiksi."

Sitten hän jatkoi tyttärensä kääntyen:

"Mitä tahdot, Henriette?"

"Äitini", vastasi nuori prinsessa, "muuan ritari saapui juuri Louvreen ja pyytää nyt saada osoittaa teidän majesteettilenne kunnioitustansa. Hän tulee armeijasta ja sanoo saaneensa kirjeen toimitettavaksi teille, — se on marski de Grammontilta, luullakseni."

"Ah", sanoi kuningatar Winterille, "se Grammont on uskollisia ystäviäni, — mutta ettekö nyt näe, mylord, kuinka niukka meillä on palveluskunta, kun tyttäreni täytyy tuoda kävijöitä luokseni?"

"Säälikää minua, madame", sanoi Winter, "se on tuskallista."

"Kuka se ritari on, Henriette?" kysyi kuningatar.

"Näin hänet ikkunasta, madame; hän on nuori mies, näköjään tuskin kuuttatoista täyttänyt, ja nimeltään varakreivi de Bragelonne."

Kuningatar taivutti hymyillen päätänsä, nuori prinsessa avasi jälleen oven, ja Raoul näyttäisi kynnyksellä.

Hän astui muutaman askeleen kuningatarta kohti ja vaipui toisen polvensa varaan.

"Madame", hän ilmoitti, "minä tuon teidän majesteettilenne kirjeen ystävältäni, kreivi de Guicheltä, joka sanoo saaneensa kunnian olla palveluksessanne; tämä kirje sisältää tärkeän sanoman ja ilmaisee hänen syvää kunnioitustansa teitä kohtaan."

Kreivi de Guichen nimeä mainittaessa levisi nuoren prinsessan poskille punehdus; kuningatar loi

häneen vakavan silmäyksen.

"Sanoithan, Henriette, että kirje oli marski de Grammontilta?" muistutti kuningatar.

"Sitä luulinkin, madame", sopersi nuori tyttö.

"Se on minun vikani, madame", tokaisi Raoul. "Ilmoittausin tosiaankin marski de Grammontin sanansaattajana, mutta oikeaan käsivarteen haavoittuneena ei hän voinut itse kirjoittaa; senvuoksi toimi kreivi de Guiche hänen käsikirjurinansa."

"On siis taisteltu?" kysyi kuningatar antaen Raoulille merkin nousta.

"Niin, madame", vastasi nuori mies, ojentaessaan kirjeen loordi Winterille, joka lähestyi ottamaan sitä ja sitten ojensi sen kuningattarelle.

Tieto tapahtuneesta taistelusta avasi nuoren prinsessan suun kysymykseen, joka epäilemättä jännitti hänen mieltänsä; mutta hän sulki sen jälleen hiiskumatta sanaakaan, ruusujen vähitellen kadotessa hänen poskiltaan.

Kuningatar näki kaikki nämä eleet, jotka hänen äidillinen sydämensä varmaankin osasi tulkita, sillä hän sanoi kääntyen taas Raouliin:

"Ja mitään onnettomuutta ei ole tapahtunut nuorelle kreivi de Guichelle? Sillä hän ei ainoastaan ole uskollisia palvelijoitamme, kuten hän on sanonut teille, monsieur, vaan myöskin ystäviämme."

"Ei, madame", vastasi Raoul; "hän päinvastoin sai siitä päivästä loistavaa kunniaa, ja hänelle tapahtui sellainen huomionosoitus, että hänen korkeutensa prinssi syleili häntä itse taistelukentällä."

Nuori prinsessa löi kätensä yhteen, mutta häntä hävetti heti, että oli viehätynyt sellaiseen riemastuksen ilmaukseen; hän kääntyi puolittain ja kumartui ruusumaljakon yli ikäänkuin hengittämään kukkien tuoksua.

"Katsotaanpa siis, mitä kreivi kirjoittaa", virkkoi kuningatar.

"Minulla on ollut kunnia sanoa teidän majesteetillenne, että hän kirjoitti isänsä nimessä."

"Aivan, monsieur."

Kuningatar mursi sinetin ja luki:

Madame ja korkea kuningatar!

Kun minulla oikeaan käsivarteen saamani haavan johdosta ei voi itselläni olla kunnia kirjoittaa teille, teen sen poikani, kreivi de Guichen välityksellä, jonka tiedätte yhtä hartaaksi palvelijaksenne kuin minäkin olen, ilmoittaakseni teille, että me olemme voittaneet taistelussa Lensin luona ja että tämä voitto ei voi olla antamatta kardinaali Mazarinille ja kuningattarelle suurta vaikutusvaltaa Euroopan yleiseen asemaan. Käyttäköön siis teidän majesteettinne, jos suvaitsette noudattaa neuvoani, tätä hetkeä yrittääksenne saada kuninkaallisen hallituksen toimimaan korkean puolisonne hyväksi. Varakreivi de Bragelonne, jolla on kunnia tuoda teille tämä kirje, on poikani ystävä ja pelasti kaiken todennäköisyyden mukaan äskettäin hänen henkensäkin; hän on aatelismies, johon teidän majesteettinne voi täydellisesti luottaa siltä varalta, että tahdotte lähettää minulle jonkun suullisen tai kirjallisen käskyn.

Minulla on armo pysyä kunnioittaen j.n.e.

marski de Gramont.

Silloin kun mainittiin palveluksesta, jonka Raoul oli tehnyt kreiville, ei sanansaattaja voinut pidättyä kääntämästä päätänsä nuoreen prinsessaan päin, ja hän luki tämän silmistä ääretöntä kiitollisuutta kohtaansa. Ei ollut enää epäilystäkään: kuningas Kaarlo I:n tytär rakasti hänen ystävänsä.

"Taistelu Lensin luona on siis ollut voitto!" huudahti kuningatar. "Täällä ollaan onnellisia, voitetaan taisteluita. Niin, marski de Grammont on oikeassa; se muuttaa aseman täällä, mutta minä pelkään suuresti, että se ei vaikuta mitään meidän hyväksemme, vaan kenties vahingoittaakin meitä. Tämä tieto on aivan veres monsieur", jatkoi kuningatar; "minä kiitän teitä siitä, että olette kiirehtinyt tuomaan sen minulle, — ilman teitä ja tätä kirjettä olisin vasta huomenna tai kenties ylihuomenna, Pariisin asukkaista viimeisenä, kuullut sen."

"Madame", vastasi Raoul. "Louvre on järjestyksessä toinen paikka, mihin tämä tieto on saapunut;

vielä ei kellään ole siitä vihiä, ja minä vannoin kreivi de Guichelle jättäväni tämän kirjeen teidän majesteettinne käsiin ennen kuin edes syleilisin holhoojaani."

"Holhoojaanne — onko hän Bragelonne kuten tekin?" kysyi loordi Winter.

"Tunsin entiseen aikaan erään Bragelonnen; elääkö hän vielä?"

"Ei, monsieur, hän on kuollut, ja häneltä holhoojani, joka luullakseni on jokseenkin likeinen sukulainen, onkin perinyt kartanon, jonka nimeä kannan."

"Ja holhoojanne, monsieur", kysyi kuningatar, jonka harrastusta kaunis nuorukainen ei voinut olla melkoisesti herättämättä, "mikä hän on nimeltään?"

"Kreivi de la Fère, madame", vastasi nuorukainen kumartaen.

Winter hätkähti hämmästyen, kuningatar katsoi häneen säihkyvin silmin.

Winter ei ollut uskoa korviaan.

"Kreivi de la Fère!" hän huudahti; "ettekö maininnut juuri sitä nimeä minulle?"

"Kreivi de la Fère!" huudahti hänkin vuorostaan. "Olkaa hyvä ja sanokaa minulle, monsieur, eikö kreivi de la Fère ole urhoollinen ja ylväs aatelismies, joka palveli Ludvig kolmannentoista muskettiväessä ja saattaa nyt olla seitsemän- tai kahdeksanneljättä vuoden ikäinen?"

"Kyllä, monsieur, tuo kyllä soveltuu häneen."

"Ja hän palveli salanimellä?"

"Niin, Atoksena hänet tunnettiin. Kuulin ihan äskettäin erään hänen ystävänsä, herra d'Artagnanin, puhuttelevan häntä sillä nimellä."

"Hän on sama, madame, selvästi sama. Taivas olkoon kiitetty! Ja hän on Pariisissa?" jatkoi loordi Raouliin kääntyen, mutta lisäsi samassa kuningattarelle: "Toivokaa vielä, toivokaa, madame! Sallima suosii meitä, koska olen näin ihmeellisellä tavalla saanut jälleen selon siitä urheasta ylimyksestä. Missä hän asuu, monsieur? Olkaa hyvä ja sanokaa minulle se."

"Kreivi de la Fère asuu Guénégaud-kadun varrella Kaarlo Suuren hotellissa."

"Kiitos ilmoituksestanne, monsieur! Huomauttakaa arvoisalle ystävällenne, jotta hän pysyy kotona; lähden hetimiten syleilemään häntä."

"Monsieur, täytän toivomuksenne mitä mieluisimmin, jos hänen majesteettinsa sallii minun poistua."

"Menkää, varakreivi de Bragelonne", vastasi kuningatar, "menkää ja olkaa varma suosiollisuudestamme."

Raoul kumarsi kunnioittavasti molemmille valtiattarille, tervehti Winteria ja poistui huoneesta.

Winter ja kuningatar pitkittivät keskustelua tuokion matalalla äänellä, jotta nuori prinsessa ei kuulisi heitä; mutta tämä varovaisuus oli tarpeeton, sillä hän oli kokonaan omien ajatustensa vallassa.

Kun Winter sitten teki lähtöä, sanoi kuningatar:

"Kuulkaa, mylord, — olen säilyttänyt tämän timanttiristin, jonka sain äidiltäni, ja Pyhän Mikaelin ritarikunnan rintatähden, jonka sain puolisoiltani; ne ovat arvoltaan noin viisikymmentätuhatta livreä. Olin vannonut ennen kuolevani nälkään kuin menettäväni nämä kalliit muistot; mutta nyt, kun näistä kahdesta korusta voi olla hyötyä hänelle tai hänen puolustajilleen, täytyy kaikki uhrata tämän toivon tähden. Ottakaa ne, ja jos yritykseenne tarvitaan rahoja, niin myykää ne empimättä, mylord. Mutta jos keksitte keinon niiden säilyttämiseksi, niin muistakaa, että minä katson teidän tehneen minulle suurimman palveluksen, mitä aatelismies voi tehdä kuningattarelleen, ja että minä ja lapseni siunaamme sitä, joka onnellisempina päivinä palauttaa minulle tämän rintatähden ja ristin."

"Madame", vastasi Winter, "teidän majesteettianne palvelee herrasmies. Kiirehdin tallettamaan turvalliseen paikkaan nämä kaksi kalleutta, joita en ottaisi vastaan, jos minulla olisi vielä mitään jäljellä entisestä varallisuudestani; mutta tilukseni on valtio tuominut takavarikkoon, käteiset ovat käytetyt, ja minunkin on ollut pakko myydä kaikki, mitä minulla oli. Tunnin kuluttua lähden kreivi de la Fèren luo, ja huomenna teidän majesteettinne saa ratkaisevan vastauksen."

Kuningatar ojensi loordi Winterille kätensä, jota tämä kunnioittavasti suuteli, ja sanoi tyttärensä

kääntyen:

"Mylord, teillähän oli tehtävänä tuoda tälle lapselle jotakin hänen isänsä puolesta?"

Winter seiso ihmeissään; hän ei tiennyt, mitä kuningatar tarkoitti.

Nuori Henriette lähestyi hymyillen ja punastellen ja ojensi otsansa aatelismiehelle.

"Sanokaa isälleni", virkkoi nuori prinsessa, "että olkoon hän kuninkaana tai pakolaisena, voittajana tai voitettuna, rikkaana tai köyhänä, minä olen kuitenkin hänen kuuliainen ja rakastava tyttärensä."

"Siitä olen varma, madame", vastasi Winter, huulillaan koskettaen Henrietten otsaa.

Sitten hän poistui ja meni saattamattomana avariin, autoitten ja pimeitten huoneiden läpi, pyyhkien kyyneleitä, joita hän ei viisikymmenvuotisenkaan hovielämän terästäjänä kyennyt pidättämään, nähdessään tämän ylvään kuningasperheen suuria onnettomuuksia.

TOINENVIIDETTÄ LUKU

Setä ja veljenpoika

Loordi Winterin hevonen ja lakeija odottivat portilla. Mietteissään ja tuon tuostakin kääntyen silmäilemään Louvren hiljaista ja synkkää julkipuolta lähti Winter nyt asuntoonsa. Silloin näki hän ratsumiehen ikäänkuin irtautuvan muurista ja alkavan seurata jonkun matkan päässä; hän muisti huomanneensa melkein samanlaisen varjon, ratsastaessaan ulos Palais-Royalista.

Loordi Winterin lakeija, joka tuli muutamaa askelta taampana, katseli myös ratsastajaa levottomasti.

"Tony!" sanoi loordi antaen palvelijalle merkin lähestyä.

"Tässä olen, mylord."

Ja lakeija ratsasti nyt ihan herransa vieressä.

"Oletko pitänyt silmällä tuota miestä, joka seuraa meitä?"

"Kyllä, mylord."

"Kuka hän on?"

"En tiedä, mutta hän on pysytellyt teidän armollisuutenne jäljillä Palais-Royalista asti; hän pysähtyi Louvren luo ja odotti, kunnes teidän armollisuutenne tuli ulos, jolloin hän lähti sieltäkin saattamaan teitä."

— Joku kardinaalin kätyri, — virkkoi Winter itsekseen; — enpä ole huomaavinanikaan hänen vakoiluansa.

Hän kannusti hevostaan ja tunkeusi niiden katujen sokkeloon, jotka johtivat hänen hotelliinsa. Se sijaitti le Maraisin kaupunginosassa; kun loordi Winter oli kauan asunut Place Royalen varrella, oli hän luonnollisesti nytkin majoittunut vanhan asuntonsa läheisyyteen.

Tuntematon hoputti hevosensa laukkaan.

Winter laskeusi ratsailta hotellin edustalla ja meni huoneisiinsa, päättäen pitää valppaasti silmällä vakoojaa. Mutta juuri kun hän laski sormikkaansa ja hattunsa pöydälle, näki hän vastapäisen seinän kuvastimesta, että joku seisoi kynnyksellä.

Hän käännähti, ja Mordaunt oli hänen edessään.

Winter kalpeni ja seisoi kuin naulittu; Mordaunt pysyi paikallaan oviaukossa, kylmäkiskoisena, uhkaavana ja Don Juanin kauhuksi ilmestynyttä haamupatsasta muistuttavana.

Kotvasen tähytivät miehet toisiaan sanaakaan hiiskumatta.

"Monsieur", aloitti sitten Winter, "minä luulin jo antaneeni teidän ymmärtää, että kiusaamisenne vaivaa minua; menkää siis, — muutoin huudan väkeäni ajamaan teidät tiehenne kuten Lontoossa. Minä en ole setänne, en tunne teitä."

"Te erehdytte, setä", vastasi Mordaunt raa'asti ja ivallisesti. "Tällä kertaa ette karkoita minua, niinkuin teitte Lontoossa; ette uskalla. Ja ennen kuin kiellätte, että olen veljenne poika, ajatelkaa kuitenkin kahdesti, sillä nyt olen saanut tietää paljon, mistä olin vuosi sitten tietämätön."

"Mitä teidän tietonne minuun kuuluvat?" sanoi Winter.

"Ne koskevat teitä hyvinkin läheisesti, setä, siitä olen varma, ja pian olette kyllä tekin samaa mieltä", lisäsi hän, huulillaan hymy, joka sai puhutellun värähtämään. "Ensi kertaa saapuessani luoksenne Lontoossa tahdoin kysyä, mihin omaisuuteni oli joutunut; seuraavalla kerralla tulin tiedustamaan, mikä oli tahrannut nimeni. Nyt teen teille vielä kamalamman kysymyksen kuin edelliset olivat, tulini sanomaan teille niinkuin Jumala lausui ensimmäiselle murhaajalle: 'Kain, kussa on Abel, sinun veljesi?' Mylord, mitä olette tehnyt kälyllenne, joka oli minun äitini?"

Hänen leimuava katseensa sai Winterin kavahtamaan taaksepäin.

"Äitinne?" hän sanoi.

"Niin, äitini, mylord!" vastasi nuori mies, pontevasti nyökäten.

Winter hillitsi järkkymystänsä lujalla ponnistuksella, muistutteli mieleensä entisiä päiviä vihansa elvyttämiseksi ja huudahti:

"Ottakaa selko siitä, mihin hän on joutunut, onneton, ja kysykää sitä hornasta, — kenties sieltä vastataan teille."

Nuori mies lähestyi nyt, kunnes hän seiso i kasvoista kasvoihin loordi Winterin edessä, ja lasi käsivartensa rinnalle ristiin.

"Olen kysynyt sitä Béthunen pyöveliltä", vastasi Mordaunt kumealla äänellä ja kasvot tummansinervinä tuskasta ja vimhasta, "ja Béthunen pyöveli vastasi minulle."

Winter lysähti tuolille kuin salaman iskemä ja yritti turhaan vastata.

"Niin, eikö totta?" jatkoi nuori mies; "se sana selittää kaikki, se avain aukaisee hornan. Äitini oli saanut periä miehensä ja te murhasitte äitini. Nimeni takasi minulle isänperinnön, mutta te riistitte sen minulta. Ottaessanne minulta nimen veitte minulta omaisuudenkin. Nyt ei minua ihmetytä, että te ette tunnustanut minua sukulaiseksenne, — että te kieltäysitte tuntemasta minua. Rosvon ei ole hauska sanoa uhriansa veljenpojaksi; murhaaja ei halua nimittää äidin mukaan miestä, jonka on tehnyt orvoksi."

Näillä sanoilla oli aivan toisenlainen vaikutus kuin Mordaunt oli odottanut. Winter muisti nyt, mikä epäsi kiö mylady oli ollut; hän nousi tyynenä ja vakavana, ankaralla silmäyksellä lannistaen nuoren miehen hehkuvan katseen.

"Te tahdotte tunkeutua siihen hirveään salaisuuteen?" lausui Winter. "No, olkoon menneeksi! Tietäkää siis, mitä lajia naista se oli, josta nyt vaaditte minulta tiliä. Se nainen oli kaiken todennäköisyyden mukaan surmannut veljeni, ja minut periäkseen hän aikoi murhata minutkin, — siitä on minulla todistuksia. Mitä siitä sanotte?"

"Minä sanon, että hän oli äitini!"

"Ranskaan palattuansa hän myrkytti Béthunen augustiinilaisluostarissa nuoren naisen, jota eräs hänen vihollisensa rakasti. Eikö se rikos saa teitä vakuutetuksi hänen rangaistuksensa oikeudellisuudesta? Siitäkin teosta on minulla todistukset."

"Hän oli äitini!" huudahti nuori mies yhä voimakkaammin.

"Verenvian raskauttamana, irstaisuuteen vaipuneena, kaikkien vihaamana, mutta silti yhä uhkaavana kuin verenheimoinen pantteri, hän lopulta sortui miesten tieltä, jotka hän oli pakottanut äärimmäisiin keinoihin, vaikka he eivät olleet milloinkaan tuottaneet hänelle vähäisintäkään vahinkoa. Hänen kohtalonsa ratkaisivat tuomarit, jotka hän oli nostattanut esiin kamalilla rikoksillaan, — ja se pyöveli, jonka te olette tavannut ja joka on väitteenne mukaan kertonut teille kaikki, se pyöveli on kai myös sanonut teille, että hän vapisi ilosta, saadessaan tuomitulle kostaa veljensä häväistyksen ja itsemurhan. Ollen turmeltunut tyttönä, uskonon puolisona, luonnoton käly, murhaajatar ja myrkynsekoittaja, kaikkien inhoama, jotka hänet tunsivat, niiden kansallisuuksien kammoama, jotka olivat suoneet hänelle

turvapaikan, kuoli hän taivaan ja maan kiroamana. Kas sellainen se nainen oli!"

Mordauntin luja tahto ei kyennyt pidättämään nyhkytystä, joka puhkesi hänen rinnastaan ja säväytti veren hänen sinertäviin kasvoihinsa. Hän puristi kätensä nyrkkiin, ja hiestyneenä, hiukset harillaan otsanrajassa kuin Hamletilla, huudahti hän raivosta vapisten:

"Vaietkaa, hän oli äitini! Minä en tunne hänen huikenteluaan, paheitaan, rikoksiaan. Mutta sen tiedän, että minulla oli äiti, että viisi miestä, jotka olivat tehneet salaliiton yhtä naista vastaan, murhasi hänet salassa ja mitä julmimmalla tavalla, kurjien konnien tavoin. Sen tiedän, että te olitte yksi joukosta, setä, ja että te muiden tavoin, vieläpä kumppaneitanne äänekkäimmin sanoitte: *Hänen täytyy kuolla!* Sanon teille senvuoksi, — ja kuunnelkaa tarkoin sanojani ja painakaa ne mieleenne unohtumattomiksi: siitä murhasta, joka on riistänyt minulta kaikki, — murhasta, joka on tehnyt minusta nimettömän, tehnyt keppikerjäläisen, tehnyt turmeltuneen, häijyn, leppymättömän, siitä murhasta toimitan minä ensin tilille teidät ja sitten rikoskumppaninne, niin pian kuin saan heistä selon."

Silmät vihasta leimuavina, suupielet vaahdossa, nyrkkiään puistaen astahti Mordaunt lähemmäksi, tehden hirveän ja uhkaavan liikkeen Winteria kohti.

Tämä kouraisi miekkansa kahvaa ja hymyili kuten mies, joka on kolmekymmentä vuotta leikkinyt kuoleman kanssa.

"Tahdotteko surmata minut?" hän ivasi. "Silloin tunnustan teidät veljenpojakseni, sillä silloin olette äitinne aito sikiö."

"En", vastasi Mordaunt pakottaen kasvonsa kaikki piirteet ja ruumiinsa kaikki lihakset tavalliseen asentoonsa ja väkisinkin tyynnyttäytyen, "en surmaa teitä ainakaan tällä hetkellä, sillä ilman teitä en voisi keksiä noita toisia. Mutta saatuani heistä tiedon vapiskaa! Tapoin Béthunen pyövelin tikariniskulla, tapoin hänet sääliä, armotta, — ja hän oli kuitenkin vähimmin rikollinen teistä kaikista."

Näin sanoen poistui nuori mies ja meni alas portaita niin rauhallisesti, ettei hänen esiintymisensä herättänyt huomiota. Alimmalle sillakkeelle tultuaan hän astui Tonyn ohi, joka seisoj kaidepuuhun nojaten ja odotti vain herransa kutsua, rientääkseen hänen luokseen.

Mutta Winter ei huutanut; musertuneena ja voimattomana seisoj hän vielä heristäen korviaan. Vasta kuultuaan ratsumiehen karauttavan matkoihinsa vaipui hän lepotuoliin ja huokasi:

"Armias Jumala, minä kiitän sinua, että hän ei tunne ketään muuta kuin minut!"

KOLMASVIIDETTÄ LUKU

Isänsydän

Tämän kamalan kohtauksen sattuessa loordi Winterin luona istui Atos huoneensa ikkunan ääressä, kyynänpää pöytään tuettuna ja pää käden varassa, ja kuunteli ja katseli Raoulia, kun tämä kertoi hänelle matkaseikkailujaan ja taistelun yksityiskohtia.

Aatelismiehen jalot ja kauniit kasvot ilmaisivat sanomatonta onnea, toisen kuvaillessa noita ensimmäisiä raikkaita ja puhtaita tunnelmia; viehättyneenä kuunteli hän nuorekkaan äänen sointua, joka jo elähteli ylväistä aatoksista niinkuin soitannon sävelmien säestämänä. Hän unohti, mitä menneisyydessä oli synkkää ja tulevaisuudessa hämärää. Olisi voinut luulla, että rakastetun nuorukaisen paluu oli vaihtanut hänen pelkonsa toivoksi. Atos tunsu itsensä onnelliseksi, onnellisemmaksi kuin oli koskaan ollut.

"Ja sinä olit apuna ja otit osaa siihen suureen taisteluun, Bragelonne?" kysyi entinen muskettisoturi.

"Niin, kreivi."

"Ja se oli tuima, sanot?"

"Hänen korkeutensa prinssi hyökkäsi itse yksitoista kertaa."

"Hän on suuri soturi, Bragelonne."

"Hän on sankari, kreivi; en hetkeksikään kadottanut häntä näkyvistäni. Voi, kylläpä on ihanaa olla nimeltään Condé ja siten kannatella nimeänsä!"

"Rauhallinen ja säteilevä, eikö niin?"

"Rauhallinen kuin harjoituskentällä ja säteilevä kuin juhlassa. Me ryntäsimme vihollista vastaan käymäjalkaa; meitä oli kielletty ampumasta ensin, ja musketti lanteilla lähestyimme espanjalaisia, jotka olivat ottaneet haltuunsa erään ylänneen. Tultuamme kolmenkymmenen askeleen päähän heistä kääntyi prinssi sotureihin ja sanoi: 'Pojat, teidän on kestettävä kamala tuiskahdus, mutta olkaa levollisia, sillä sitten tulette helposti toimeen niiden kaikkien kanssa.' Oli syntynyt niin syvä hiljaisuus, että ystävät kuten vihollisetkin kuulivat nämä sanat. Senjälkeen hän kohotti miekkansa ja käski: 'Puhaltakaa torviin!'"

"Hyvä, hyvä! Tilaisuuden tullen menettelisit sinä samaten, Raoul, vai mitä?"

"Sitä epäilen, kreivi, sillä minä havaitsin sen niin suurenmoiseksi ja hurmaavaksi. Kahdenkymmenen askeleen välimatkalle lähestytyämme näimme kaikkien muskettien alenevan ikäänkuin loistavana viiruna, sillä aurinko heijastui luikkujen piippuihin. 'Käyden, lapsukaiset, käyden!' sanoi prinssi; 'nyt on hetki käsissä'."

"Peloittiko sinua, Raoul?" kysyi kreivi.

"Kyllä, kreivi", vastasi nuori mies avomielisesti, "tunsin ikäänkuin hyytävää vilua sydämessäni, ja kun vihollisen riveistä kajahti espanjankielellä käsky ampua, ummistin silmäni ja ajattelin teitä."

"Oikeinko totta, Raoul?" kysyi Atos puristaen hänen kättänsä.

"Niin, kreivi. Samassa kuului sellainen jyminä, että olisi voinut luulla hornan revenneen auki, ja ne, jotka eivät menettäneet henkeänsä, tunsivat tulen kuumuuden. Avasin jälleen silmäni ja ihmettelin, etten ollut kuollut tai ainakin haavoittunut; kolmannes osastoa virui maassa, silvottuna ja verissään. Silloin kohtasin prinssin katseen; ajattelin vain sitä, että hän silmäili minua. Kannustin ratsuani ja pian olin vihollisten keskellä."

"Ja prinssi oli tyytyväinen sinuun?"

"Niin hän ainakin sanoi, antaessaan toimekseni saattaa Pariisiin herra de Châtillonin, joka on tullut tänne tuomaan kuningattarelle selonteon taistelusta ja luovuttamaan vallatut liput. 'Matkustakaa', sanoi prinssi minulle, 'vihollinen ei ehdi jälleen tointua kahteen viikkoon. Siihen asti en teitä tarvitse. Matkustakaa syleilemään niitä, joita rakastatte ja jotka rakastavat teitä, ja sanokaa sisarelle, madame de Longuevillelle, että minä kiitan häntä saamastani lahjasta, kun hän lähetti minulle teidät.' Ja täällä nyt olen", lisäsi Raoul katsoen kreiviin, huulillaan mitä hartainta rakkautta ilmaiseva myhäily, "sillä minä arvelin, että mieltänne suuresti keventäisi nähdä minut jälleen."

Atos veti nuoren miehen luokseen ja suuteli häntä otsalle kuin olisi nuorukainen ollut tyttönen.

"Sinä olet siis jo hyvällä tolalla, Raoul", hän lausui; "sinulla on herttuota ystävinäsi, valtakunnanmarski suojelijanasi, täysverinen prinssi kenraalinasi, ja palatessasi olet yhden päivän kuluessa päässyt kahden kuningattaren puheille: se on hyvää vauhtia alokkaalle."

"Oi, kreivi", huomautti Raoul pikaisesti, "te johdatte mieleeni seikan, jonka unohdin ollessani innostunut kertomaan omia urotekojani: hänen majesteettinsa Englannin kuningattaren luona tapasin aatelismiehen, joka teidän nimeänne mainitessani huudahti hämmästyksestä ja ilahduksesta. Hän sanoi olevansa ystäviänne, kysyi osoitettanne ja aikoo tulla luoksenne."

"Mikä on hänen nimensä?"

"Sitä en rohjennut häneltä kysyä; mutta vaikka hän puhuu hyvin sujuvasti ranskaa, huomasin hänen ääntämisestään kuitenkin, että hän oli englantilainen."

"Vai niin!" äännähti Atos.

Hän laski alas päänsä ikäänkuin muistellakseen. Kun hän sitten jälleen katsoi ylös, kohtasivat hänen katseensa miehen, joka seisoj puoliavoimessa ovela ja silmäili häntä liikuttuneen näköisenä.

"Loordi Winter!" huudahti kreivi.

"Atos, hyvä ystävä!"

Ystävykset syleilivät toisiaan; sitten tarttui Atos tulijan molempiin käsiin ja sanoi häntä tähystellen:

"Mikä teitä vaivaa, mylord? Näytätte yhtä synkältä kuin minä olen iloinen."

"Totta kyllä, ystävä, ja vieläpä voin sanoa, että teidän näkemisenne lisää pelkoani."

Winter katsoi ympärilleen ikäänkuin ilmaistakseen toivomuksen jäädä kahden kesken kreivin kanssa. Raoul oivalsi, että ystävyksillä oli joitakin erityistä puheltavaa, ja poistui huomaamattomasti.

"Nyt, kun olemme yksiksemme", virkkoi Atos, "puhukaamme teistä."

"Rauhassa ollessamme puhukaamme meistä", vastasi Winter. "Hän on täällä."

"Kuka?"

"Myladyn poika."

Jälleen tuon nimen kohtaamana, joka tuntui vainoavan häntä pahaenteisen kaiun lailla, Atos epäröitsi hetkisen, rypisti hiukan silmäkulmiaan ja sanoi sitten tynnosti:

"Tiedän sen jo."

"Tiedättekö sen?"

"Grimaud tapasi hänet Béthunen ja Arrasin välillä ja nelisti tänne ilmoittamaan minulle hänen tulostaan."

"Grimaud siis tunsi hänet!"

"Ei, mutta hän auttoi kuolinvuoteen ääressä miestä, joka hänet tunsi."

"Béthunen pyöveliä!" huudahti Winter.

"Te siis tiedätte sen?" kummeksui Atos vuorostaan..

"Mies lähti luotani vastikään", kertoi Winter; "hän ilmaisi minulle kaikki. Voi, hyvä ystävä, sepä oli kamala kohtaus! Miksemme surmanneet häntä lapsena äitinsä kanssa!"

Kaikkien jalojen luonteiden tavoin tahtoi Atos muilta salata ikäviä vaikutelmiaan; sulkien ne omaan poveensa hän päinvastoin antoi toisille toiveita ja lohtua. Oli kuin olisi hänen omakohtainen tuskansa muuttunut iloksi muille, tunkeutuessaan esiin hänen sielustaan.

"Mitä pelkätte?" virkkoi hän harkinnalla halliten aluksi tuntemaansa vaistomaista säikkyä; "emmekö me kykene puolustautumaan? Onko se mies ammatillinen murhaaja, kylmäverinen konna? Hän saattoi raivostuksensa purkauksessa surmata Béthunen pyövelin, mutta nyt on hänen vimmansa talttunut."

Winter hymyili synkästi ja pudisti päätänsä.

"Ette siis enää tunne sitä sukujuurta?" hän sanoi.

"Joutavia!" tuumi Atos yrittäen hänkin hymyillä; "se on toisessa polvessa menettänyt julmuutensa. Onhan muuten kaitsemus varoittanut meitä, hyvä ystävä, ollaksemme varuillamme. Emme voi tehdä muuta kuin varrota asiain kehitystä. Odottakaamme. Mutta puhukaamme teistä, kuten jo äsken esitin. Mikä teidät on Pariisiin tuonut?"

"Muutamia tärkeitä asioita, joista puhun sittemmin. Mutta mitä kuulinkaan hänen majesteettinsa Englannin kuningattaren luona? Herra d'Artagnan kuuluu Mazarinin puolueeseen? Suokaa anteeksi suoruteni, hyvä ystävä: minä en vihaa enkä moiti kardinaalia, ja teidän mielipidettänne pidän aina arvossa — kuuluisitteko sattumalta tekin sen miehen kannattajiin!"

"Herra d'Artagnan on palveluksessa", vastasi Atos, "hän on soturi, hänen on toteltava esivaltaa. Herra d'Artagnan ei ole rikas, ja hänen on elettävä luutnantinpalkallaan. Teidänlaisenne miljoonamiehet, mylord, ovat harvinaisia Ranskassa."

"Voi", huudahti Winter, "minä olen nyt yhtä köyhä ja köyhempikin kuin hän! Mutta palatkaamme teihin."

"No niin, te tahdotte tietää, olenko Mazarinin miehiä. En, tuhanteen kertaan en! Suokaa tekin anteeksi minun suoruteni, mylord."

Winter nousi seisaalle ja syleili Atosta.

"Kiitos, kreivi!" hän sanoi; "kiitos tästä riemullisesta tiedosta! Näette minut nyt onnellisena ja

nuortuneena. Oi, te ette siis ole mazarinilainen — sepä onni! Ja eihän se ollut mahdollistakaan. Mutta sallikaa minun vielä kysyä: oletteko vapaa?"

"Mitä tarkoittatte vapaalla?"

"Ettehän liene naimisissa?"

"En, en suinkaan", vastasi Atos hymyillen.

"Minä luulin, että tuo nuorukainen, niin kaunis, niin loistava ja miellyttävä..."

"Hän on kasvattini eikä edes tunne isäänsä."

"Oivallista, te olette siis aina sama hyvä Atos, aina suuri ja jalo."

"Sanokaa siis, mylord, mitä pyydätte minulta?"

"Teillä on vielä ystävinänne Portos ja Aramis?"

"Ja lisätäkää d'Artagnan, mylord. Me neljä olemme yhäti ystävyksiä, toisiimme yhtä hartaasti kiintyneitä kuin ennenkin; mutta kun on kysymys kardinaalin palvelemisesta tai vastustamisesta, Mazarinin tai frondelaisten kannattamisesta, silloin on meitä ainoastaan kaksi."

"Herra Aramis on siis d'Artagnanin kannalla?" kysyi loordi Winter.

"Ei", vastasi Atos, "herra Aramis on kunnioittanut minua yhtymällä käsityksiini."

"Voitteko toimittaa minut väleihin tuon herttaisen ja nerokkaan ystäväne kanssa?"

"Kyllä, milloin vain haluatte."

"Onko hän yhtään muuttunut?"

"Hänestä on tullut abbé, siinä kaikki."

"Te peloitatte minua; hänen säätyensä on siis kaiketi saanut hänet luopumaan kaikista suurista yrityksistä?"

"Päinvastoin", kertoi Atos hymyillen, "hän ei ole koskaan ollut enempää muskettisoturi kuin abbéksi tultuaan, ja te tapaatte hänessä todellisen Galaorin. Tahdotteko, että lähetän Raoulin kutsumaan häntä?"

"Ei, kiitos, kreivi! Tähän aikaan hän ei varmaankaan ole kotosalla. Mutta kun luulette voivanne vastata hänestä..."

"Kyllä, niinkuin itsestäni."

"Voitteko luvata tuoda hänet mukanaan huomenna kello kymmenen Louvre-sillalle?"

"Ahaa", huomautti Atos hymyillen, "teillä on kaksintaistelu?"

"Niin, kreivi, varsin kunniakas kaksintaistelu, johon toivon teidänkin ottavan osaa."

"Minne lähdemme, mylord?"

"Hänen majesteettinsa Englannin kuningattaren luo, joka on pyytänyt minua esittelemään teidät asunnossaan, kreivi."

"Hänen majesteettinsa siis tuntee minut?"

"Minä tunnen teidät, minä."

"Arvoitus kerrassaan!" virkkoi Atos; "mutta mitäpä siitä, — koska te tiedätte ratkaisun, en huoli asiasta sen enempää. Suvaitsetteko illastaa kanssani, mylord?"

"Ei, kiitos, kreivi!" kieltäysi Winter; "tunnustan, että tuon nuoren miehen vierailu on vienyt ruokahaluni ja luultavasti riistää unenikin. Mikä yritys on hänet houkutellut Pariisiin? Minua tavatakseen ei hän tänne tullut, sillä hän ei tiennyt matkastani mitään. Tuo nuori mies kammoksuttaa minua, kreivi, — hän ennustaa meille veristä tulevaisuutta."

"Mitä hän Englannissa hommailee?"

"Hän on Oliver Cromwellin innokkaimpia puoluelaisia."

"Mikä onkaan voinut saada hänet yhtymään siihen puolueeseen? Sekä hänen äitinsä että isänsä olivat luullakseni katolilaisia."

"Hän vihaa kuningasta."

"Kuningastako?"

"Niin, kuningas on selittänyt hänet aviottomaksi lapseksi, otattanut häneltä omaisuuden ja kieltänyt hänet käyttämästä Winterin nimeä."

"Mikä hänellä siis nyt on nimenään?"

"Mordaunt."

"Puritaani ja kuitenkin munkin valepuvussa matkustellessaan yksinään Ranskassa."

"Munkin valepuvussa, sanotte?"

"Niin, ettekö sitä tiedä?"

"En tiedä sen enempää kuin hän minulle sanoi."

"Siitä syystä ja sattumalta — Jumala minulle antakoon anteeksi, jos tulen puhuneeksi syntisesti — hän joutui ripittämään Béthunen pyöveliä."

"Silloin arvaankin kaikki — hän on Cromwellin lähettämä."

"Kenen luo?"

"Mazarinin; kuningatar arvasi oikein: meidän edellemme on ehditty — kaikki on minulle nyt selvillä. Hyvästi kreivi, huomiseen!"

"Mutta yö on hyvin pimeä", sanoi Atos nähdessään loordi Winterin olevan levottomamman kuin tämä halusi ilmaista, "ja teillä ei kenties ole lakeijoita saattueenanne?"

"Minulla on Tony, rehellinen, mutta yksinkertainen nuorukainen"

"Kuulkaahan, Olivain, Grimaud, Blaisois — ottakaa muskettinne ja kutsukaa tänne varakreivi."

Blaisois oli se vantteraa nuori mies, puolittain lakeija ja puolittain talonpoika, jonka olemme jo nähneet Bragelonnen linnassa, kun hän tuli ilmoittamaan, että päivällispöytä oli katettu; Atos oli antanut hänelle nimen sen maakunnan mukaan, missä hän oli syntynyt.

Viiden minuutin kuluttua astui huoneeseen Raoul.

"Varakreivi", sanoi Atos, "sinä saatat mylordia hänen asuntoonsa etkä salli kenenkään lähestyä häntä."

"Voi, kreivi", sanoi Winter, "miksi luulettekaan minua?"

"Muukalaiseksi, joka ei ollenkaan tunne Pariisia", vastasi Atos, "ja jolle varakreivi saa näyttää tietä."

Winter puristi hänen kättänsä.

"Grimaud", käski Atos, "asetu joukkueen etunenään ja varo munkkia."

Grimaud hätkähti, nyökäytti päätänsä ja odotti lähtöä, vaiteliaan kaunopuheisesti sivellen muskettinsa perää.

"Huomiseen, kreivi", sanoi Winter.

"Niin, mylord."

Pikku osasto lähti liikkeelle Saint-Louis-kadulle päin. Olivainia vapisutti jokainen epäilyttävä valontuikahdus, Blaisois oli jokseenkin miehuullinen, hän kun ei tiennyt mitään vaaraa olevan uhkaamassa, Tony vilkui oikealle ja vasemmalle, vaan ei kyennyt virkkamaan sanaakaan siitä pätevästä syystä, että hän ei osannut ranskaa.

Winter ja Raoul astelivat vierekkäin ja puhelivat keskenään.

Grimaud käveli Atoksen määräyksen mukaan kulkueen etunenässä, soihtu toisessa kädessä ja musketti toisessa. Hän saapui Winterin asunnolle, kolkutti portille ja avaamaan tultaessa kumarsi mylordille äänettömänä.

He palasivat samassa järjestyksessä, ja Grimaudin terävät katseet eivät keksineet mitään epäilyttävää; jonkunlainen varjo vain näytti väijyvän Guénégaud-kadun ja laiturin kulmassa. Grimaud luuli jo menomatalla nähneensä tämän yöllisen vaanijan, joka nyt herätti hänen huomiotansa. Hän riensi urkkijaa kohti, mutta ennen kuin hän ehti paikalle, oli varjo vilahtanut syrjäkujaan, johon Grimaud ei pitänyt turvallisenä tunkeutua. Atokselle ilmoitettiin yrityksen onnellisesta päättymisestä, ja kun kello oli jo kymmenen illalla, vetäysi kukin huoneeseensa.

Seuraavana päivänä oli kreivin vuoro nähdä Raoul pääanalusensa ääressä, kun hän avasi silmänsä. Nuori mies oli täysissä pukeissa ja lueskeli vastikään ilmestynyttä Chapelainin teosta.

"Jo jalkeilla, Raoul?" sanoi kreivi.

"Niin, kreivi", vastasi nuori mies hieman empien. "En ole nukkunut hyvin."

"Sinäkö, Raoul, et ole nukkunut hyvin! Jokin siis painoi mieltäsi?" kysyi Atos.

"Te varmaankin sanotte, kreivi, että minulla on kovin kiire jättää teidät, kun olen juuri vasta tullut, mutta..."

"Sinulla on siis ainoastaan kahden päivän loma, Raoul?"

"Ei, ei suinkaan, kreivi, sain kymmenen päivää. Ja leiriin en haluakaan nyt lähteä."

Atos hymyili.

"Minne siis — ellei se ole salaisuus, varakreivi?" hän tiedusti. "Sinä olet nyt melkein jo mies, Raoul, suoritettuasi ensimmäiset asetyösi, ja niillä olet hankkinut itsellesi oikeuden liikkua vapaasti, minulle mitään sanomatta."

"En koskaan, kreivi", vastasi Raoul; "niin kauan kuin minulla on onni pitää teitä suojelijanani, en katso saaneeni oikeutta välttää holhuuta, joka on minulle niin rakas. Toivoisin vain saavani viettää päivän Bloisissa. Te katselette minua ja aiotte nauraa minulle?"

"En suinkaan", kielsi Atos tukahuttaen huokauksensa; "en, minä en naura, varakreivi. Ikävöitset nähdä jälleen kotiseutua, mutta sehän on aivan luonnollista."

"Sallitte sen siis?" huudahti Raoul ilahtuneena.

"Tietysti, Raoul."

"Ettekö ole ollenkaan tyytymätön siitä itseksenne, kreivi?"

"En millään muotoa. Minkätähden olisin tyytymätön siitä, mikä tuottaa sinulle iloa?"

"Voi, kuinka hyvä te olette, kreivi!" huudahti nuori mies, ja hän liikahti syleilläkseen Atosta, mutta kunnioitus pidätti häntä.

Atos avasi hänelle sylinsä.

"Saan siis lähteä heti?"

"Milloin tahdot, Raoul."

Raoul astui kolme askelta ovelle päin.

"Olen ajatellut erästä seikkaa, kreivi", virkkoi hän sitten pysähtyen, "nimittäin, että minun on kiitettävä hänen korkeudelleen prinssille tuomastani suosituksista Chevreusen herttuatarta, joka on ollut niin suopea minua kohtaan."

"Ja sinä pidät velvollisuutenasi käydä kiittämässä häntä, vai mitä, Raoul?"

"Siltä minusta tuntuu, kreivi; sen saatte kuitenkin te päättää."

"Poikkeaa ohimennessäsi Hôtel de Luynesiin, Raoul, kysymään, ottaako herttuatar vastaan. Kuulen hyvillä mielin, että sinä et unohda säädyllyisyyden vaatimuksia. Mukaasi otat Grimaudin ja Olivainin."

"Molemmatko, kreivi?" kummeksui Raoul.

Toisen nyökätessä hän kumarsi ja lähti.

Atos huokasi nähdessään hänen sulkevan oven ja kuullessaan hänen huutavan palvelijoita iloisella ja väräjäväällä äänellään.

"Hyvinpä joutuin hän sentään jättää minut", hän ajatteli päätänsä pudistaen; "mutta hän tottelee yleistä lakia. Sellainen on ihmisen luonto; se katsoo eteenpäin. Hän rakastaa ilmeisesti tuota nuorta tyttöä, mutta rakastaako hän minua vähemmin sen johdosta, että hänellä on muuta rakkautta?"

Ja Atos tunnusti itselleen, että hän ei ollut laisinkaan ottanut lukuun näin äkillistä lähtöä. Mutta Raoul oli niin onnellinen, että Atos sitä ajatellessaan unohti kaiken muun.

Kello kymmeneksi oli kaikki valmista matkaa varten.

Kun Atos näki Raoulin nousevan ratsaille, tuli lakeija tuomaan madame de Chevreusen tervehdyksen. Hän oli saanut toimekseen ilmoittaa kreivi de la Fèrelle, että hän oli kuullut nuoren suojattinsa palanneen suuresti kunnostautuneena taistelusta ja halusi onnitella häntä.

"Sanokaa herttuattarelle", vastasi Atos, "että herra varakreivi juuri nyt nousi satulaan, tullakseen Hôtel de Luynesiin."

Annettuaan vielä joitakuita ohjeita Grimaudille viittasi Atos kädellään Raoulille, että tämän sopi lähteä liikkeelle.

Tarkemmin ajatellessaan arveli Atos sitäpaitsi, ettei kenties ollutkaan hullumpaa Raoulin poistua tällä haavaa Pariisista.

NELJÄSVIIDETTÄ LUKU

Taaskin apua pyytävä kuningatar

Heti aamulla oli Atos lähettänyt kirjeen Aramiille hänen valmistautuakseen, viejänä Blaisois, ainoa hänen käytettäväkseen jäänyt palvelija. Blaisois tapasi Bazinin juuri kun tämä veti ylleen pedellinkaapua, sillä hänellä oli sinä päivänä palvelusvuoro Notre-Damessa.

Atos oli käskenyt Blaisoisin yrittää päästä itse Aramiin puheille. Yksinkertainen palvelija oli sokeasti totellut saamaansa määräystä ja siis kysynyt abbé d'Herblayta, ja vaikka Bazin oli vakuutellut, että hänen herransa ei ollut kotona, oli tavoittelija pysynyt niin itsepintaisena, että Bazin kerrassaan ärtyi. Blaisois, joka näki Bazinin kirkollisessa asussa, ei ollut millänsäkään tämän kiertelestystä ja pyrki kaikin mokomin sisälle, koska hän arveli, että hänen puhuttelemallaan henkilöllä oli kaikki asuun kuuluvat hyveet, etenkin kärsivällisyyttä ja kristillistä rakkautta.

Mutta Bazin oli aina muskettisoturin lakeija, kun hänen isot silmänsä tulistuivat. Hän sieppasi luudan ja hosui tunkeutujaa sen varrella, hokien:

"Sinä olet häväissyt kirkkoa, mies, olet häväissyt kirkkoa,"

Harvinainen melu sai Aramiin varovasti raottamaan makuuhuoneensa ovea.

Bazin asetti silloin kunnioittavasti luudan ylösalaisin pystyyn niinkuin oli nähnyt Notre-Damessa sveitsiläissoturin menettelevän piilukeihäällä, ja luoden nuhtelevan silmäyksen tähän kerberokseen otti Blaisois kirjeen taskustaan ja ojensi sen Aramiille.

"Kreivi de la Fèreltä?" sanoi Aramis; "hyvä on."

Sitten hän vetäysi huoneeseensa edes kysymättä metelin syytä.

Blaisois palasi nolona Kaarle Suuren ravintolaan. Atos tiedusti häneltä, miten hän oli suorittanut tehtävänsä, ja Blaisois kertoi silloin seikkailunsa.

"Sinua nautaa", sanoi Atos nauraen, "et siis ilmoittanut tulleeesi minun lähettämänäni?"

"En, monsieur."

"No, mitä sanoi Bazin kuullessaan, että olit minun palveluksessani?"

"Ka, monsieur, hän pyyteli kaikin tavoin anteeksi ja pakotti minut juomaan kaksi lasillista peräti hyvää muskattiiniä, johon sain kastaa kolme tai neljä oivallista korppua; mutta hiivatin rajua hän kuitenkin on. Sellainen pedelli! Hyi sentään!"

— Hyvä, — ajatteli Atos, — kun Aramis kerran on saanut kirjeeni, saapuu hän kyllä paikalle, olkoon hänellä kuinkakin paljon puuhia.

Ainiaan täsmällisenä oli Atos kello kymmeneltä Louvre-sillalla. Hän tapasi siellä loordi Winterin, joka saapui samaan aikaan.

He odottivat kymmenisen minuuttia.

Loordi Winter alkoi pelätä, että Aramis ei tulisikaan.

"Kärsivällisyyttä", sanoi Atos, joka katseli Rue du Bacille päin; "kärsivällisyyttä — tuolla tulee abbé, joka hotaisee erästä miestä ja tervehtii vallasnaista: siinä varmastikin on Aramis."

Hän se tosiaan oli; muuan nuori porvari, joka käveli taivastellen pitkin katua, osui tielle ja räiskäytti katulokaa Aramiin päälle, joka heti iski häntä nyrkillään niin lujasti, että hän poukkosi kymmenen askeleen päähän. Samassa astui ohi muuan hänen naispuolisista rippilapsistaan, ja koska tämä oli nuori ja kaunis, tervehti Aramis häntä kaikkein herttaisimmalla hymyllään.

Ja pian ilmestyi hän odottajien luo.

On arvattavissa, että hän ja loordi Winter nyt syleilivät toisiaan mitä sydämellisimmin.

"Minne menemme?" tiedusti Aramis; "onko kysymys tappelemisesta, hitto viekään? Minulla ei tänä aamuna ole säilää mukana, mutta saanhan haetuksi kotoa."

"Ei", vastasi Winter, "me lähdemme hänen majesteettinsa Englannin kuningattaren puheille."

"Kas, sepä hauskaa!" virkkoi Aramis; "ja mikä on tämän käynnin tarkoituksena?" kuiskasi hän Atokselle.

"Siitä ei minulla toisesta ole aavistustakaan; kenties pyydetään meiltä jotakin todistusta."

"Olisikohan kenties nyt edessä se kirottu juttu?" tuumi Aramis. "Siinä tapauksessa ei minulla ole erityistä halua lähteä sinne, sillä silloin saisin kai kuulla nuhdesaarnan, ja sitten kun olen ruvennut pitämään sellaisia muille, en mielelläni kuuntele niitä."

"Jos niin olisi asian laita", huomautti Atos, "niin ei loordi Winter olisi viemässä meitä hänen majesteettinsa luo, sillä hänkin saisi siitä osansa; olihan hän mukana."

"Se on totta. Menkäämme siis."

Heidän tultuansa Louvreen astui Winter ensimmäisenä sisälle; portilla olikin vain yksi ainoa vahtisotilas. Atos, Aramis ja englantilainen itse saivat nyt päivänvalolla tarkatuksi, kuinka kamalan rapistuneen asunnon niukka armeliaisuus oli luovuttanut onnettomalle kuningattarelle. Suuret suojamat aivan kalustamattomina, ränstyneet seinät, joilla vielä paikotellen välkkyi hoidottomuudelta säilyneitä kultakoristeitten rippeitä, ikkunat, joita ei enää voitu sulkea ja joista oli ruutuja pirstoutunut, ei missään mattoja, ei henkivartijoita, ei mitään palveluskuntaa, — kaikki tuo oudostutti heti Atosta, ja hän käänsi siihen myös hiljaa saattolaisensa huomion, survaisten häntä kynnäspäällään ja osoitellen silmäniskuina hänelle tätä kurjuutta.

"Mazarin asuu mukavammin", sanoi Aramis.

"Mazarin on melkein kuningas", virkkoi Atos, "ja madame Henriette ei melkein enää ole kuningatar."

"Jos sinä tahtoisit alentua olemaan sukkela, Atos", kehaisi Aramis, "niin luulenpa tosiaan, että siinä taidossa voitaisit herra Voiture-paran."

Atos hymyili.

Kuningatar näytti odottavan kärsimättömästi, sillä heti kun hän kuuli liikettä suojamasta makuuhuoneensa ulkopuolelta, näyttäisi hän kynnyksellä, ottaakseen vastaan hovilaiset, jotka muistivat häntä onnettomuudessa.

"Astukaa sisälle ja olkaa tervetulleita, hyvät herrat", hän tervehti.

Aatelismiehet astuivat huoneeseen ja jäivät seisomaan, mutta kun kuningatar viittasi heitä istuutumaan, antoi Atos muille esimerkin tottelevaisuudesta. Hän oli tyyni ja vakava, mutta Aramis kuohuksissaan; tämä kuninkaallinen viheliäisyys katkeroitti häntä, ja hänen katseensa kiintyi jokaiseen uuteen laiminlyönnin merkkiin, mitä hän huomasi.

"Tarkastelette loistoani?" virkkoi madame Henriette luoden suruisen silmäyksen ympärilleen.

"Madame", vastasi Aramis, "pyydän teidän majesteetiltanne anteeksi, mutta minä en voi salata pahastustani, kun näen, millä tavoin Ranskan hovissa kohdellaan Henrik neljännen tytärtä."

"Tämä herrasmies ei ole soturi!" sanoi kuningatar loordi Winterille.

"Hän on abbé d'Herblay", vastasi Winter.

Aramis punastui.

"Madame", hän selitti, "olen kyllä abbé, mutta vastoin tahtoani. En ole milloinkaan tuntenut kutsumusta papinkauluksen kantamiseen; kauhtanani on vain yhdessä napissa, ja minä olen aina valmis lyöttäytymään jälleen muskettisoturiksi. Tänä aamuna, kun en vielä tiennyt saavani kunniaa joutua teidän majesteettinne puheille, vedin ylleni nämä vaatteet, mutta silti havaitsee teidän majesteettinne minut hartaimmaksi palvelijaksenne, mitä hyvänsä teidän majesteettinne suvaitsee käskää."

"Chevalier d'Herblay", pitkitti Winter, "on niitä kuningas Ludvig kolmannentoista urheita muskettisotureita, joista jo olen puhunut teidän majesteetillenne."

Sitten hän lisäsi Atokseen kääntyen:

"Tämä herrasmies on jalo kreivi de la Fère, jonka loistava maine on teidän majesteetillenne niin tuttu."

"Hyvät herrat!" lausui kuningatar, "minulla oli joitakuuta vuosia sitten käytettävissäni aatelismiehiä, aarteita ja armeijoita; käteni viittausta odottaen oli se kaikki varallani. Mutta tänään — katselkaa ympärillenne, ja teitä varmaankin hämmästyttää, että minulla henkeni pelastusta koskevan suunnitelman toteuttamiseen on ainoastaan loordi Winter, kahdenkymmenen vuoden aikana koeteltu ystävä, ja te kaksi, messieurs, jotka näen ensi kertaa ja ainoastaan tunnen maanmiehikseni."

"Siinä on kylliksi, madame", vastasi Atos kumartaen syvään, "mikäli kolmen ihmisen henki kykenee pelastamaan omanne."

"Kiitos, hyvät herrat! Mutta kuulkaa minua", jatkoi hän. "Minä en ainoastaan ole kuningattarista surkuteltavin, vaan myöskin äideistä onnettomin, puolisoista epätoivoisin: lapseni, ainakin kaksi, — Yorkin herttua ja prinsessa Charlotte, ovat kaukana luotani, alttiina kunnianhimoisten vehkeilijäin ja vihollisten vainolle; mieheni, kuningas, viettää Englannissa niin sääliä elämää, että minä sanon teille liian vähän kun vakuutan, että hän tavoittelee kuolemaa toivottavana päämääränä. Katsokaa tässä, messieurs, tämän kirjeen hän lähetti minulle loordi Winterin myötä. Lukekaa!"

Atos ja Aramis estelivät.

"Lukekaa", toisti kuningatar.

Atos luki ääneen jo tuntemamme kirjeen, jossa Kaarlo-kuningas kysyi, suotaisiinko hänelle Ranskassa vieraanvaraisuutta.

"No niin?" kysyi Atos lopetettuaan lukemisen.

"Hän on kieltäytynyt", sanoi kuningatar.

Ystävykset vaihtoivat keskenään halveksivan hymyn.

"Ja mitä pitää meidän nyt tehdä, madame?" kysyi Atos.

"Tunnetteko mitään sääliä näin raskaan kohtalon johdosta?" sanoi kuningatar liikuttuneena.

"Minulla on kunnia kysyä teidän majesteetiltanne, mitä toivotte, herra d'Herblayn ja minun tekevän palvelukseksenne; me olemme valmiit."

"Voi, monsieur, teillä on tosiaan jalo sydän!" huudahti kuningatar kiihkeän kiitollisesti, loordi Winterin katseen näyttäessä lausuvan hänelle: "Enkö mennyt takuuseen heistä?"

"Mutta te, monsieur?" virkkoi kuningatar Aramiille.

"Madame", vastasi tämä, "kaikkialle, minne kreivi menee, vaikkapa kuolemaan, seuraan minä häntä syytä kysymättä, mutta kun on palveltava teidän majesteettianne", lisäsi hän katsahtaen kuningattareen kaiken nuoruudenaikaisen viehättelynsä saaneena, "silloin riennän kreivin edelle."

"No niin, messieurs", puheli kuningatar, "koska todellakin tahdotte omistaa palveluksenne koko maailman hylkäämälle onnettomalle valtiattarelle, niin kuulkaa, mitä voitte tehdä hyväkseni. Kuningas on muutamien aatelismiesten kanssa, jotka hän joka päivä pelkää menettävänsä, avuttomana skotlantilaisten keskellä, joita hän epäilee, vaikka hän itse on skotlantilainen. Loordi Winterin lähdettyä hänen luotansa en saa rahtuakaan rauhaa, messieurs. No niin, pyydän paljon, kenties liikaa, sillä minulla ei ole oikeutta pyytää yhtään mitään: lähtekää Englantiin, yhtykää kuninkaaseen, ruvetkaa hänen ystävikseen, suojelusvartiokseen, — seuratkaa häntä taistelussa, ympäröikää häntä kotona, missä väijytykset joka päivä uhkaavat häntä paljoo vaarallisempina kuin kaikki sodan vaihtelut, ja tekemänne uhrauksen hyvitykseksi en lupaa palkita teitä, sillä se sana luullakseni tuntuisi teistä loukkaavalta, vaan rakastaa teitä kuin veljiä ja pitää teitä kaikkein suurimmassa arvossa puolisoni ja lasteni jälkeen, sen vannon kautta taivaan!"

Ja kuningatar kohotti hitaasti ja juhlallisesti katseensa taivasta kohti.

"Madame", sanoi Atos, "milloin lähdemme?"

"Te siis suostutte!?" huudahti kuningatar ilahtuen.

"Niin, madame. Minusta vain tuntuu, että teidän majesteettinne menee liian pitkälle, luvattessanne meille suosiollisuutta niin paljon yli sen, mitä ansaitsemme. Me palvelemme Jumalaa, madame, kun palvelemme niin kovaonnista hallitsijaa ja niin ylvästä kuningatarta. Madame, me kuulumme teille ruumiinemme ja sieluinemme."

"Oi, messieurs", huudahti kuningatar kyyneliin heltyneenä, "tämä on ensimmäinen ilon ja toivon hetki mitä olen saanut kokea viiteen vuoteen. Niin, te palvelette Jumalaa, ja kun minun valtani on liiaksi rajoitettu voidakseni palkita sellaista palvelusta, antaakin teille hyvityksen Hän, joka sydämestäni lukee, kuinka kiittollinen olen Hänelle ja teille. Pelastakaa mieheni, pelastakaa kuningas, ja vaikka te ette pidä väliä palkinnolla, mikä saattaa tulla osaksenne maan päällä siitä jalosta teosta, niin sallikaa minun kuitenkin elää siinä toivossa, että kerran näen teidät jälleen, voidakseni itse kiittää teitä. Sitä päivää odottaen jään tänne. Onko teillä mitään pyydettävää minulta? Olen tästä hetkestä saakka ystäväenne, ja kun omistatte minulle palveluksenne, pitää minunkin vuorostani palvella teitä."

"Madame", sanoi Atos, "minä en pyydä mitään muuta kuin että teidän majesteettinne suvaitsee muistaa minua rukouksissanne."

"Ja minä", virkkoi Aramis, "olen yksinänä maailmassa, ilman muuta palveltavaa kuin teidän majesteettinne."

Kuningatar ojensi heille kätensä, jota he suutelivat, ja huomautti hiljaa Winterille:

"Jos tarvitsette rahaa, niin älkää empikö hetkeäkään. Hajoittakaa teille jättämäni kalleudet, irroittakaa timantit ja myykää ne jollekulle juutalaiselle. Saatte niistä viisi- tai kuusikymmentätuhatta livreä; käyttäkää ne, mikäli tarvitaan, mutta etusijassa kohdeltakoon näitä aatelismiehiä niinkuin he ansaitsevat, nimittäin kuten kuninkaita."

Kuningattarella oli valmiina kaksi kirjettä, toinen hänen omaa käsialaansa, toinen prinsessa Henrietten. Molemmat olivat osoitetut Kaarlo-kuninkaalle. Hän luovutti toisen Atokselle ja toisen Aramiille, jotta heillä olisi esittelykirje kuninkaalle siinäkin tapauksessa, että sattuma eroittaisi heidät. Sitten he poistuivat.

Portaiden alapäässä pysähtyi Winter.

"Nyt lähdemme eri tahoille, messieurs", hän esitti, "jottemme herättäisi epäluuloja; ja tavatkaamme toisemme kello yhdeksältä illalla Saint-Denisin tulliportilla. Ratsastamme minun hevosillani niin pitkälle kuin ne jaksavat; sitten käytämme kievarikyötyä. Vielä kerran kiitos, hyvät ystävät! Kiitän teitä omassa ja kuningattaren nimessä."

Aatelismiehet puristivat toistensa kättä; loordi Winter lähti Saint-Honoré-katua pitkin, Atos ja Aramis jäivät kahden kesken.

"No niin", virkkoi nyt Aramis, "mitä sanot tästä asiasta, kreivi hyvä?"

"Tukala, hyvin tukala asia", vastasi Atos.

"Mutta sinä otit sen kuitenkin innostuneena ajettavaksesi?"

"Niinkuin aina otan puolustaakseni tähdellistä periaatetta, hyvä d'Herblay. Kuninkaat eivät voi olla mahtavia muutoin kuin aatelin avulla, mutta aatelissäätäkään ei voi loistaa ilman kuninkaita. Tukekaamme senvuoksi yksinvaltiutta, sillä siten kannattelemme itseämme."

"Me lähdemme murhuttamaan itsemme tuonne meren taa", sanoi Aramis. "Minä vihaan englantilaisia, he ovat raakimuksia niinkuin kaikki oluenjuojat."

"Olisiko siis parempi jäädä tänne", muistutti Atos, "ja joutua kyyditetyksi Bastiljiin tai Vincennesin vankitorniin, koska olemme avustaneet herra de Beaufortin pakoa? Ei, hiisi vieköön, usko minua, Aramis, siinä ei ole mitään katumista. Me vältämme vankilan ja toimimme sankareina; valinta on helppo."

"Totta kyllä, mutta silti on minun palattava pääkysymykseen, jonka tiedän ylen yksinkertaiseksi, mutta samalla tuiki tarpeelliseksi, veikkonen: onko sinulla rahoja?"

"Suunnilleen sata pistolia, jotka vuokraajani lähetti minulle päivää ennen lähtöäni Bragelonnesta. Mutta siitä on minun jätettävä viitisenkymmentä Raoulille: nuoren aatelismiehen on elettävä arvonsa mukaisesti. Minulla on siis käyttövaroja ainoastaan viidenkymmenen pistolin vaiheille. Entä sinulla?"

"Olen varma siitä, että jos käännän kaikki taskuni nurin ja kopeloitsen kaikki laatikkoni, en löydä kokoon kymmentä louisdoria. Onneksi on loordi Winter rikas."

"Loordi Winter on joutunut häviöön, sillä Cromwell kantaa hänen tulonsa."

"Nyt olisi parooni Portos hyvä olemassa", toivotti Aramis.

"Nyt kaipaen d'Artagnania", sanoi Atos.

"Niin pullea massi!"

"Niin osuva säilä!"

"Houkutelkaamme heidät mukaan!"

"Tämä salaisuus ei ole meidän, Aramis; usko minua, meidän ei sovi ottaa ketään luottamukseemme. Ja näyttäisimmekin muuten epäilevän itseämme, jos sen tekisimme. Kaivatkaamme heitä keskenämme, mutta älkäämme puhuko siitä."

"Olet oikeassa. Mitä teet iltaan asti? Minun on pakko lykätä kaksi hommaa."

"Ovatko ne mahdollisia lykätä?"

"Hitto, täytyyhän!"

"Mitä puuhia ne ovat?"

"Ensiksikin miekanpisto koadjutorille; tapasin hänet eilen illalla madame de Rambouilletin luona, ja hän tuntui omaksuvan minua kohtaan kummallisen sävyn."

"Uh, toki! Kiista pappien kesken! Kaksintaistelu liittolaisten välillä!"

"Niin, mikäs auttaa, veikkonen? Hän on rehentelijä, ja minä samaten. Hän juoksentelee lempiseikkailussa, ja minä myös. Hänen kauhtanansa tuntuu kantajastaan kiusalliselta, ja minäkin lienen kyllästynyt omaani; toisinaan kuvittelen, että hän on Aramis ja minä koadjutori — niin suuresti olemme toistemme kaltaisia. Tuo toinen minäni ikävystyttää minua kerrassaan ja toimittaa minut varjoon; muuten hän on rettelöitsijä, joka vielä tuottaa tuhon puolueellemme. Olen vakuutettu siitä, että jos antaisin hänelle korvapuustin, kuten aamupäivällä pikku porvarille, joka räiskytti lokaa päälleni, niin se saisi yleisen aseman näyttämään toiselta."

"Ja minä luulen, hyvä Aramis", huomautti Atos tyynesti, "että se saisi vain herra de Retzin näyttämään toiselta. Luota siis minuun, jätä mieluummin kaikki silleen; sitäpaitsi ette enää kumpainkaan ole ihan itsenäisiä toimimaan. Sinä kuulut Englannin kuningattarelle ja hän frondelle. Jos siis toinenkaan homma, jonka laiminlyömistä pahoittelet, ei ole edellistä tärkeämpi..."

"Kyllä se on hyvin tärkeä."

"Suoriudu siitä siis heti."

"Valitettavasti ei minun vallassani ole toimittaa sitä millä hetkellä hyvänsä. Sen täytyy tapahtua

illalla, myöhään illalla."

"Ymmärrän", sanoi Atos hymyillen, "keskiyöllä."

"Jokseenkin."

"No, veikkonen, voidaanhan sellaisiakin hommia siirtää tuonemmaksi, ja se sinun on tehtävä, olletikin kun sinulla palatessasi on hyvä puolustus esitettävänä."

"Niin, jos palaan."

"Ka, jos jätät sille tielle, niin mitä se sinua sitten liikuttaakaan? Ole toki hieman järkevä. Kuulehan, Aramis, sinä et ole enää kaksikymmenvuotias, veikkonen."

"Lempo soikoon, sen kyllä tiedän suureksi surukseni; voi jospa olisinkin!"

"Niin", sanoi Atos, "silloin sinä kait hulluttelisit peräti teikarimaisesti. Mutta nyt on meidän erittävä. Minulla puolestani on pari vieraskäyntiä tehtävänä ja kirje kyhättävänä. Tule hakemaan minua kahdeksalta, vai onko sinulle mieluisampaa, että odotan sinua illalliselle kello seitsemäksi?"

"Se käy laatuun; minulla taasen", vastasi Aramis, "on kaksikymmentä vieraskäyntiä huolenani ja yhtä monta kirjettä lähetettävänä."

Niin sanoen he erosivat toisistaan. Atos meni pistäytymään madame de Vendômen luona, käski merkitä nimensä madame de Chevreusen käyntikirjaan ja kyhäsi näin kuuluvan kirjelijun d'Artagnanille:

Hyvä ystävä! Matkustan pois Aramiin kanssa tärkeälle asialle. Kävisin mielelläni jättämässä sinulle hyvästi; mutta siihen ei minulla ole aikaa. Älä unohda, että kirjoitan lausukseni sinulle vielä kerran, kuinka hartaasti olen kiintynyt sinuun.

Raoul on mennyt Bloisin tienoolle eikä tiedä lähdestäni. Pidä häntä poissaollessani silmällä niin paljon kuin voit, ja jollet kuule minusta kolmeen kuukauteen, niin kärke hänen avata omalla osoitteellaan varustettu sinetöity kääre, jonka hän löytää pronssilippaastani kotikartanossa; avaimen lähetän tässä sinulle.

Syleile Portosta Aramiin ja minun puolestani. Hyvästi näkemiin asti tai kenties ainiaksi!

Blaisois sai viedäkseen kirjeen.

Aramis saapui määrähetkellä. Hän oli pukeutunut ritariksi, kupeellaan vanha säilänsä, jonka hän oli niin usein paljastanut ja jota hän oli nyt kiihkeämmin kuin koskaan halukas väläyttelemään.

"Mutta luulen kuitenkin ehdottomasti", sanoi hän, "että me teemme väärin lähtiessämme taipaleelle tällä tavoin, jättämättä ainoatakaan hyvästelyn sanaa Portokselle ja d'Artagnanille."

"Se on jo suoritettu, veikkonen", vastasi Atos. "Olen pitänyt huolta siitä asiasta ja syleillyt kumpaistakin meidän molempien puolesta."

"Sinä olet ihailtava, kreiviseni", kiitti Aramis; "ajattelet kaikkea."

"No niin, oletko tehnyt päätöksesi matkasta?"

"Täydellisesti, ja nyt paremmin harkittuani olen varsia tyytyväinenkin siitä, että tulen poistuneeksi Pariisista."

"Minä samaten", virkkoi Atos. "Olen vain pahoillani, että sain ainoastaan kirjallisesti syleillyksi d'Artagnania, mutta se veitikka on niin ovela, että hän olisi arvannut aikeemme."

Illallisen loppupuolella palasi Blaisois.

"Monsieur", hän ilmoitti, "tässä on vastaus herra d'Artagnanilta."

"Mutta enhän sanonut, että siihen piti tulla vastaus, senkin tyhmyri!" ärähti Atos.

"Tieheni minä läksinkin sitä odottamatta, mutta hän kutsutti minut takaisin ja antoi minulle tämän."

Ja hän ojensi Atokselle nahkakukkaron, joka oli hyvinkin pullea ja helisi käsissä.

Atos avasi sen ja otti ensiksi esiin kirjelmän, joka kuului seuraavasti:

Hyvä kreivi!

Kun ihminen lähtee matkalle, varsinkin kolmeksi kuukaudeksi, ei hänellä koskaan ole kylliksi rahaa. Muistan entisen pulailumme ja lähetän sinulle tässä puolet kukkarollisestani; ne rahat olen saanut puserretuksi Mazarinista. Älä siis käytä niitä aivan pahoin, minä pyydän.

Mitä siihen tulee, ettemme muka kenties enää tapaisi toisiamme, niin sitä en usko hetkeksikään; sinun uljuudellasi ja miekallasi suoriutuu kaikesta.

Näkemiin siis, eikä ainiaaksi hyvästi.

On sanomattakin selvää, että olen rakastanut Raoulia kuin omaa poikaani siitä päivästä asti, kun hänet ensi kerran näin; ole sentään vakuutettu siitä, että vilpittömästi rukoilen Jumalaa säästämään minua hänen isyydestään, niin ylpeä kuin olisinkin sellaisesta pojasta.

Veikkosi d'Artagnan.

J.K. — Tietysti kuuluvat lähettämäni viisikymmentä louisdoria sinulle kuten Aramiillekin, Aramiille kuten sinullekin.

Atos hymyili, ja hänen kauniit silmänsä kyyneltyivät. D'Artagnan, josta hän on aina sydämellisesti pitänyt, oli siis yhäti kiintynyt häneen, Mazarinin puoluelaisenakin.

"Kautta kunniani, viisikymmentä louisdoria tosiaan", sanoi Aramis tyhjentäen pöydälle kukkaron, "kaikki Ludvig kolmannentoista rintakuvalla leimattuja. No, mitä teet näillä rahoilla, kreivi? Pidätkö ne vai lähetätkö takaisin?"

"Minä pidän ne, Aramis, ja pitäisin, vaikken niitä tarvitsisikaan. Mitä hyvästä sydäimestä tarjotaan, se on aina sydämellisesti otettava vastaan. Ota sinä viisikolmatta, Aramis, ja anna loput minulle."

"Kas sillä tavalla; minua ilahduttaa, että olemme yhtä mieltä. No, lähdemmekö nyt matkalle?"

"Milloin vain haluat; mutta eikö sinulla olekaan lakeijaa?"

"Ei, kun tuo Bazin epatto on tyhmyyksissään ruvennut pedelliksi, niinkuin tiedät, joten hän ei enää pääse irti Notre-Damesta."

"Hyvä, otatkin siis Blaisoisin, jota en osaa mihinkään toimittaa, kun minulla jo on Grimaud."

"Oivallista", vastasi Aramis.

Samassa ilmestyi Grimaud ovelle.

"Valmista", hän virkahti harvasanaisena kuten tavallisesti.

"Taipaleelle siis", sanoi Atos.

Hevoset olivat jo satuloidut. Ystävykset nousivat ratsaille, ja lakeijat noudattivat esimerkkiä.

Laiturin kulmassa he kohtasivat Bazinin, joka juoksi hengästyneenä vastaan.

"Voi, monsieur", huohotti Bazin. "Jumalan kiitos, että ehdin perille ajoissa!"

"Mikä on hätänä?"

"Herra Portos kävi meillä äsken ja jätti tämän teitä varten sanoen olevan hyvin tärkeätä, että se toimitettaisiin käsiinne ennen lähtöänne."

"Hyvä!" sanoi Aramis ottaen Bazinin ojentaman kukkaron; "mitä tämä merkitsee?"

"Malttakaa, herra abbé, minulla on myös kirje."

"Olenhan jo sanonut sinulle, että jos puhuttelet minua muuksi kuin ritariksi, niin ruhjon sinulta raajat. Katsotaanpa siis kirjettä."

"Kuinka voit nyt lukea?" kysyi Atos. "Onhan pimeä kuin säkissä."

"Odottakaa hiukan", sanoi Bazin.

Ja hän iski tulta ja viritti vahapuikon, jolla hänellä oli tapana sytyttää kynttilöitensä.

Vahapuikon loimussa luki Aramis:

Hyvä d'Herblay!

Kuulin d'Artagnanilta, joka on syleillyt minua sinun ja kreivi de la Fèren puolesta, että sinä lähdet kahdesta kolmeen kuukauteen kestäväälle seikkailumatkalle. Kun tiedän, että sinä et mielelläsi lainaa ystäväiltäsi, tarjoan sinulle nämä kaksisataa pistolia, vapaasti käytettäväksesi ja tilaisuuden tullen maksettavaksesi takaisin. Älä pelkää, että toimitan itseni pulaan, sillä jos tarvitsen rahoja, käsken lähettää niitä itselleni jostakin linnastani: yksistään Bracieuxissa on minulla kaksikymmentätuhatta livreä kullassa. Enemmänkin lähettäisin sinulle, ellen pelkäisi, että sinä et huolisi suuremmasta erästä.

Käännyn sinun puoleesi, sillä tiedäthän, että kreivi de la Fère väkisinkin herättää minussa aina erityistä kunnioitusta, vaikka pidän hänestä hartaasti. Mutta se on selvä seikka, että mitä tarjoan sinulle, tarjoan hänellekin.

Minä olen, kuten toivoakseni et epäile, uskollinen ystäväsi

Du Vallon de Bracieux de Pierrefonds.

"No, mitäs tästä sanot?" kysyi Aramis.

"Sanon, hyvä d'Herblay, että olisi melkein jumalatonta epäillä kaitsemusta, kun ihmisellä on sellaisia ystäviä."

"Siis?"

"Siis jaamme Portoksen pistolit, niinkuin jo tasasimme d'Artagnanin louisdorit."

Jako toimitettiin Bazinin vahapuikon hohteessa, ja ystävykset lähtivät ratsastamaan.

Neljännestunnin kuluttua he olivat Saint-Denisin tulliportilla, missä Winter odotti heitä.

VIIDESVIIDETTÄ LUKU

Ensimmäinen vaikutelma on aina paras

Matkalaiset kääntyivät Picardien tielle, joka niin tuttuna johdatti Aatoksen ja Aramiin muistiin muutamia heidän jännittävimpiä nuoruudenseikkailujaan.

"Jos Mousqueton olisi mukana", sanoi Atos heidän tullessaan paikalle, missä muskettisoturit olivat joutuneet riitaan tienkorjaajien kanssa, "niin kylläpä hän tutuisi ratsastaessaan tästä ohi! Muistathan, Aramis, että hän sai tässä sen merkillisen luodin?"

"Hitto, minä en sanoisi siitä mitään", vastasi Aramis, "sillä minuakin värisyttää se muisto; katsos, tuolla, tuon puun takana, on pikku aukio, jolla luulin loppuni tulleen."

Kuljettiin edelleen. Pian tuli Grimaudin vuoro muistella menneitä vaiheita. Heidän ollessaan ravintolan kohdalla, missä kreivi ja hän olivat entiseen aikaan suorittaneet tavattoman juominkinsa, hän lähestyi Atosta ja virkahti kellarinluukkuun viitaten:

"Makkaroita."

Atos purskahti nauruun, ja tämä nuoruudenhullutus huvitti häntä nyt yhtä suuresti kuin hän olisi kuullut sitä kerrottavan kaskuna jostakusta muusta.

Kaksi päivää ja yhden yön ratsastettuaan he viimein eräänä ihanana ehtoopäivänä saapuivat Boulogneen, joka oli silloin melkein autio kaupunki ja kokonaan ylänteelle rakennettu; nykyistä alikaupunkia ei vielä ollut. Boulognella oli valloittamaton asema.

Heidän tullessaan kaupunginportille sanoi Winter:

"Hyvät herrat, menetelkäämme täällä kuten Pariisissakin. Eritkäämme epäluulojen välttämiseksi. Tiedän verrattain vähäliikkeisen majatalon, jonka omistaja on minulle täysin uskollinen; lähdän sinne, sillä siellä odotan saavani kirjeitä. Te voitte poiketa kaupungin parhaaseen ravintolaan, 'Suuren Henrikin miekkaan'; nauttikaa virvokkeita ja tulkaa kahden tunnin kuluttua alas satamaan, missä veneemme on lähtövalmiina."

Niin sovittiin. Loordi Winter pitkitti kulkuansa ulkoviertotietä myöten, ratsastaakseen kaupunkiin toisesta portista, sillävälän kun molemmat toiset käyttivät kohdallaan olevaa pääsytieta. Parinsadan askeleen päässä he näkivät neuvotun ravintolan.

Hevoset saivat haukata, mutta satuloita ei niiltä riisuttu. Lakeijat söivät illallista, kun alkoi jo olla myöhä, ja heidän isäntänsä, jotka olivat kiihkeitä pääsemään ulapalle, käskivät heidän tulla jälkeinpäin satamaan, millään ehdolla antautumatta puheisiin kenenkään kanssa. Tietenkin koski tämä kielto ainoastaan Blaisoisia; Grimaudille se oli aikapäiviä ollut tarpeeton.

Atos ja Aramis lähtivät satamaan päin.

Pölyisillä vaatteillaan ja huolettomalla ryhdillään, josta aina tuntee matkoihin tottuneet henkilöt, ystävykset herättivät muutamien ohikulkijain huomiota.

He havaitsivat tulonsa tehoavan varsinkin erääseen henkilöön. Ensiksi panivat he merkille tämän miehen samasta syystä, mikä oli heidätkin saanut huomatuiksi, nähdessään hänen alakuloisena astelevan edes takaisin satamassa. Heti kun hän oli huomannut heidät, ei hän puolestaan lakannut tuijottamasta heihin, ja hänellä näytti olevan kova halu puhutella heitä.

Mies oli nuori ja kelmeä; hänen silmiensä sini oli niin epämääräinen, että ne näyttivät vivahtelevan kuten tiikerin, mikäli heijastivat eri värejä; hitaista ja epävakaisista käänteistä huolimatta oli hänen ryhtinsä suora ja rohkea; hänellä oli musta puku ja jokseenkin soreasti heilahteleva pitkä miekka.

Alas satamaan tultuaan pysähtyivät Atos ja Aramis katselemaan pikku venettä, joka oli kiinnitetty paaluun ja täydellisesti varustettu ikäänkuin piammiten tapahtuvaa lähtöä varten.

"Tuossa on arvattavasti meidän veneemme", virkkoi Atos.

"Niin", vastasi Aramis, "ja pursi, joka valmistautuu retkelle tuolla ulohtaalla, on luultavasti se, joka vie meidät määräraikkaamme. Kunhan nyt vain Winter ei siekailisi", hän jatkoi. "Täällä ei ole hauska viipyä; ei ainoatakaan naista mene ohi."

"Hiljaa!" käski Atos; "meitä kuunnellaan."

Kävelijä oli ystävysten tarkastellessa venettä astellut muutamaan kertaan heidän taitseen, mutta tosiaan seisahtunut loordi Winteria mainittaessa. Hänen kasvonsa eivät kuitenkaan ilmaisseet mitään liikutusta, joten hänen pysähtymisensä saattoi yhtä hyvin johtua pelkästä sattumasta.

"Messieurs", sanoi nuori mies tervehtien kohteliaasti ja huolettomasti, "suokaa anteeksi uteliaisuuteni, mutta näen tulevanne Pariisista tai ainakin olevanne vieraita Boulognessa."

"Kyllä, monsieur, me tulemme Pariisista", vastasi Atos yhtä kohteliaasti. "Millä voimme palvella teitä?"

"Monsieur", virkkoi nuori mies, "suvaitsisitteko ilmoittaa minulle, onko totta, että kardinaali Mazarin ei enää ole ministeri?"

"Sepä kummallinen kysymys", tokaisi Aramis.

"Hän sekä on että ei ole", vastasi Atos, "kun seikka on sellainen, että puoli Ranskaa tahtoo ajaa hänet pois, mutta hän toisen puolen tukemana saa pysytellyksi paikallaan kaikenlaisten vehkeiden ja lupauksen avulla. Tätä saattaa vielä kestää hyvinkin kauan, kuten huomannette."

"Hän ei siis ole pakosalla eikä vankilassa, monsieur?" pitkitti vieras.

"Ei, monsieur, ei ainakaan juuri tällähaavaa."

"Kiitän kohteliaisuudestanne, messieurs", sanoi nuori mies poistuen.

"Mitä sanot tuosta utelijasta?" virkkoi Aramis.

"Että hän on ikävystynyt pikkukaupunkilainen tai kuulusteleva vakooja."

"Ja sinä vastasit hänelle tuolla tavoin?"

"Mikään ei oikeuttanut minua vastaamaan toisin. Hän esiintyi kohteliaasti, ja minä olin samaten säädyllynen."

"Mutta kuitenkin, jos hän on vakooja..."

"Mitä luulet vakoojan voivan tehdä nykyään? Emme elä enää kardinaali de Richelieun aikoina, —

hänen, joka pelkän epäluulon nojalla suljetti satamat."

"Silti teit väärin vastatessasi hänelle sillä lailla", väitti Aramis, seuraten katseillaan nuorta miestä, joka katosi hietakumpujen taakse.

"Ja sinä unohdat itse olleesi vielä varomattomampi, kun nimittäin lausuit loordi Winterin nimen. Etkö huomannut, että juuri hänen mainitsemisensa sai miehen pysähtymään?"

"Sitä suurempi syy kärkeä hänen laputtaa tiehensä, kun hän puhutteli sinua."

"Tehdä riitaa?" sanoi Atos.

"Milloin olet sinä pelännyt riitaa?"

"Pelkään kaikkea rettelöä, kun minua odotetaan jossakin ja häiriö saattaa estää minut pääsemästä perille. Sitäpaitsi on minun tunnustettava sinulle eräs seikka: olin myöskin utelias tähystämään sitä nuorta miestä ihan läheltä."

"Minkätähden?"

"Aramis, sinä kenties naurat minulle, sanot ainiaan hokevani samaa asiaa, moitit kaikista henkinäkijöistä arimmaksi."

"No?"

"Kenen näköinen on tuo mies mielestäsi?"

"Rumuuden vai kauneuden puolesta?" kysyi Aramis nauraen.

"Rumuuden, ja niin suuresti kuin mies voi muistuttaa naista."

"Hiisi vieköön!" huudahti Aramis; "sinä saat minut ajattelemaan sitä. Ei, sinä et tosiaankaan ole nyt henkinäkijänä, veikkonen, ja miettiessäni huomaan sinun olevan oikeassa, kautta kunniani; nuo ohuet ja yhteenpuristuneet huulet, nuo silmät, jotka tuntuvat ainiaan tottelevan järkeä eivätkä milloinkaan sydäntä ... hän on joku myladyn heimoa."

"Sinä naurat, Aramis?"

"Vanhasta tavasta vain, sillä vannonpa, että minulle on yhtä vastenmielistä kuin sinullekin tuon käärmeenpoikasen kohtaaminen tielläni."

"Kas, tuolla tulee Winter!" huudahti Atos.

"Hyvä", sanoi Aramis; "nyt puuttuisi vain, että joutuisimme odottelemaan lakeijoitamme."

"Ei", huomautti Atos, "minä näen heidätkin, parinkymmenen askeleen päässä loordin takana. Tunnen kankeasta kaulasta ja pitkistä koivista Grimaudin. Tony kantaa muskettejamme."

"Lähdemme siis merelle tänä iltana?" kysyi Aramis, luoden silmäyksen länttä kohti, missä aurinko taivaanrannan alle painuessaan oli jättänyt jälkeensä vain kultaisen pilven, jonka hohde hiipui vähitellen.

"Luultavasti", vastasi Atos.

"Perhana!" noitui Aramis. "En paljoakaan pidä merestä päivisin, mutta vielä vähemmän yöllä; aaltojen pauhu, tuulten ulvonta, aluksen ilkeä vaaruminen ... tunnustanpa, että Noisyn luostari on minusta mieluisampi."

Atos myhäili suruista hymyään, sillä hän kuuli ystävänsä sanat, vaikka ilmeisesti ajattelikin jotakin muuta. Hän meni Winteria vastaan.

Aramis kääntyi mukaan.

"Mikä vaivaakaan ystäväämme?" oudoksui Aramis. "Hän muistuttaa Danten kadotettuja, joilta sielunvihollinen on kiertänyt niskat, niin että he katselevat kantapäitänensä. Mitä lempoa hän niin tiukasti tähystelee taaksensa?"

Kun Winter vuorostaan huomasi toiset, joudutti hän askeleitansa ja lähestyi heitä ihmeteltävän nopeasti.

"Mikä on hätänä, mylord?" kysyi Atos; "miksi olette niin hengästyksissä?"

"Ei mikään", vastasi Winter, "ei mikään. Luulin vain hietakumpujen ohi tullessani..."

Ja hän kääntyi taas katsomaan.

Atos katsoi kumppaniinsa.

"Mutta lähtekäämme", jatkoi Winter; "lähtekäämme, vene on valmiina, ja tuolla on purtemme ankkurissa — näettekö sen täältä? Soisinpa jo olevani ulapalla."

Ja taaskin kääntyi hän katsomaan.

"Mutta, hiisi viekään", sanoi Aramis, "olette siis unohtanut jotakin?"

"Ei, olen vain hajamielinen."

"Hän on nähnyt sen miehen", virkkoi Atos hiljaa Aramiille.

Tälläväläin oli tultu portaille, jotka johtivat veneeseen. Winter antoi lakeijain mennä edeltä aseineen ja kantajien seurata heitä reppuineen, ennen kuin alkoi itse laskeutua alas heidän perässään.

Samassa huomasi Atos miehen, joka asteli pitkin merenrantaa yhdensuuntaisesti satamahaaran vieritse ja joudutti käyntiänsä, ikäänkuin katsellakseen heidän lähtöänsä sataman toiselta sivulta, tuskin kahdenkymmenen askeleen päästä.

Leviävästä pimeydestä huolimatta oli Atos tuntevinaan sen nuoren miehen, joka oli äsken puhutellut heitä.

— Kas vain, — tuumi hän itsekseen, — oliko hän todellakin vakooja ja aikooko hän estää meitä lähtemästä liikkeelle?

Mutta kun oli jo jokseenkin myöhä toteuttaa sitä aikomusta, jos vieras sellaista suunnitteli, astui Atos vuorostaan alas portaita, silti menettämättä nuorta miestä näkyvistään. Lyhyimmän tien valiten näyttäisi tämä nyt likeisimmän sulun ääressä.

— Meitä hän varmasti tavoittelee, — tuumi Atos, — mutta menkäämme kuitenkin veneeseen; kerran ulapalle päästyämme sopii hänen tulla.

Atos hyppäsi veneeseen, joka heti loittoni rannasta neljän voimakkaan miehen soutamana.

Nuori mies alkoi saattaa venettä tai oikeammin kävellä sen edellä. Veneen piti pujahtaa vastasytytetyn majakan valaiseman satamanhaaranpään ja mereen äkkijyrkästi laskeutuvan kallion välitse. Hänen nähtiin etäällä kapuavan kalliolle, voidakseen seistä veneen yläpuolella, tämän soluessa ohitse.

"Mutta, hitto viekään", sanoi Aramis Atokselle, "tuo nuori mies on selvästi vakooja!"

"Mikä nuori mies se on?" kysyi Winter kääntyen katsomaan.

"No, hän puhutteli meitä ja lähti sitten pitämään lähtöämme silmällä, odottaen nyt tuolla — katsokaa!"

Winter tähysti Aramiin sormen suuntaan. Majakka levitti hohdettansa pikku aukkoon, josta veneen piti mennä, ja kalliolle, jolla nuori mies seisoi odottamassa avopäin ja käsivarret rinnalla ristikkäin.

"Hän se on", huudahti loordi Winter tarttuen Atoksen käsivarteen, "hän se on! Minä olinkin tuntevinani hänet enkä siis erehtynyt."

"Kuka hän?" kysyi Aramis.

"Myladyn poika", vastasi Atos.

"Munkki?" huudahti Grimaud.

Nuori mies kuuli nämä sanat; olisi voinut luulla hänen tahtovan syöksyä alas, kun hän nojautui merelle päin ihan kallion äärimmäiseltä reunalta.

"Niin, minä se olen, setä, — minä, myladyn poika, munkki, Cromwellin kirjuri ja ystävä, ja minä tunnen teidät ja saattolaisenne."

Veneessä oli tosin kolme säikkymätöntä miestä, joiden urheutta ei kukaan olisi uskaltanut epäillä, mutta heitäkin värisytti tuo ääni, sävy ja asento.

Grimaud tunki tukkansa nousevan pystyyn, ja hiki helmeili hänen otsallaan.

"Kas", sanoi Aramis, "se on siis veljenpoika, munkki, mylädyn poika, kuten hän itse sanoi!"

"Voi, niin!" mutisi Winter.

"Malttakaahan!" jatkoi Aramis.

Hirvittävän kylmäverisenä, kuten aina tärkeissä tilanteissa, hän otti Tony'n kädestä musketin, viritti hanan ja tähtäsi nuoreen mieheen, joka seiso suorana kalliolla kuin kadotuksen enkeli.

"Ampukaa!" huusi Grimaud kuohuksissaan.

Atos heittäysi musketinpiipun yli ja esti laukaisemasta.

"Hiisi sinut vieköön!" huudahti Aramis. "Olin saanut niin varman tähtäyksen; luoti olisi lentänyt keskelle rintaa."

"Se riittää, että olemme surmanneet äidin", huomautti Atos kumeasti.

"Äiti oli rikollinen nainen, joka teki meille kaikille pahaa, — meille tai niille, jotka olivat meille rakkaita."

"Niin kyllä, mutta poika ei ole tehnyt meille mitään."

Grimaud oli noussut seisaalle katsomaan laukauksen tehoa, mutta vaipui nyt alakuloisena istualleen, lyöden kätensä yhteen.

Nuori mies puhkesi ivanauruun.

"Vai niin, te siellä olettekin", huusi hän, "te tosiaan, ja nyt tunnen teidät."

Tuuli vei hänen vihlovan naurunsa ja uhkaavat sanansa veneen yli kauas ulapalle.

Aramis värähti.

"Ole levollinen", sanoi Atos. "Hitto, emmekö siis enää ole miehiä!"

"Kyllä", vastasi Aramis, "mutta tuo on hornanhenki. Ja kysypäs hänen sedältään, olinko väärässä, kun tahdoin vapauttaa hänet rakkaasta veljenpojastaan."

Winter vastasi vain huokauksella.

"Kaikki olisi silloin ollut selvänä", jatkoi Aramis. "Voi, pelkään toden teolla, että sinun viisautesi, Atos, pakotti minut menettelemään tyhmästi!"

Atos tarttui Winterin käteen ja yritti kääntää puheen toisaanne.

"Milloin astumme maihin Englannissa?" kysyi hän ylimykseltä, mutta tämä ei kuullut eikä vastannut.

"Kuulehan, Atos", esitti Aramis, "kenties olisi vielä aika. Katso, hän seiso yhä samalla paikalla."

Atos kääntyi vastahakoisesti, nuoren miehen näkeminen oli hänelle ilmeisesti kiusallinen.

Kostaja seiso tosiaan vielä kalliollansa, ja majakka loi ikäänkuin sädekehän hänen ympärilleen.

"Mutta mitä hän Boulognessa tekee?" kysyi Atos, joka ainiaan järkevänä etsi kaiken syytä, vähemmin välittäen seurauksesta.

"Hän väijyi minua, hän väijyi minua", vastasi Winter, joka oli tällä kertaa kuullut Atoksen äänen, kun se oli sopusoinnussa hänen omien ajatustensa kanssa.

"Väijyöksensä teitä, hyvä ystävä", huomautti Atos, "olisi hänen täytynyt tietää meidän lähtömme; mutta kaikesta päättäen on hän päin vastoin tullut tänne edellämme."

"Sitten en ymmärrä koko asiaa", sanoi englantilainen pudistaen päätänsä kuten mies, joka katso turhaksi yrittää taistella yliluonnollista voimaa vastaan.

"Aramis", myönsi nyt Atos, "luulen tosiaan tehneeni väärin, kun en antanut sinun toimia."

"Vaikene!" vastasi Aramis; "sinä voisit saada minut itkemään, jos siihen kykenisin."

Grimaud murisi kumeasti kuin saaliinsa menettänyt peto.

Samassa huusi heille ääni purresta. Peräsimmästä istuva luotsi vastasi, ja vene asettui aluksen kupeelle.

Tuossa tuokiossa olivat herrat, palvelijat ja kapineet kannella. Laivuri oli odottanut vain matkustajiansa, lähteäkseen purjehtimaan, ja tuskin olivat he tulleet, kun suunta jo ohjattiin Hastingsia kohti, missä aiottiin nousta maihin.

Lähtöhetkellä loivat kaikki kolme ystävästä väkisinkin jäähyväiskatseen kalliolle, missä heitä vainoava uhkaava varjo vielä kuvastui selvästi.

Silloin tunkeutui heidän kuuluviinsa ääni, joka lähetti heille tämän viimeisen uhkauksen:

"Me tapaamme toisemme, hyvät herrat, Englannissa!"

KUODESVIIDETTÄ LUKU

Te Deum Lensin voiton johdosta

Kaikki se kuhina, jonka madame Henriette oli huomannut, turhaan aprikoiden sen aihetta, johtui Lensin luona saadusta voitosta, kun hänen korkeutensa prinssi oli lähettänyt siinä kunniakkaasti esiintyneen Châtillonin herttuan tuomaan siitä sanoman. Herttua oli sitäpaitsi saanut toimekseen ripustuttaa Notre-Damen holveihin kaksikolmatta lippua, jotka oli anastettu lotringilaisilta ja espanjalaisilta.

Tämä viesti oli ratkaiseva; se katkaisi äkkiä hovin eduksi parlamentin kanssa käydyn kiistan. Kaikki umpimähkäisesti vahvistetut rasitukset, joita parlamentti vastusti, perustuivat aina Ranskan kunnian puoltamisen välttämättömyyteen ja siihen epävarmaan toiveeseen, että vihollinen joutuisi häviölle. Kun nyt oli Nördlingenin taistelusta saakka koettu pelkkiä vastoinkäymisiä, oli parlamentilla ollut vapaa tilaisuus tehdä Mazarinille välikysymyksiä aina luvatuista ja aina viivästyivistä voitoista; mutta tällä kertaa oli vihdoinkin jouduttu taisteluun ja saatu siinä täydellinen menestys. Kaikki olivatkin niin hyvin oivaltaneet tuon ratkaisun hoville kaksinkertaiseksi voitoksi, — voitoksi sekä ulkoisista että sisäisistä vihollisista, — että nuori kuningaskin oli huudahtanut kuullessaan suuren uutisen:

"Hei, parlamenttiherrat, saammepa nyt nähdä, mitä sanotte!"

Kuningatar painoi silloin sydäntään vasten kuninkaallisen lapsen, jonka ylpeä ja lannistumaton luonne niin hyvin vastasi hänen omaansa. Samana iltana pidettiin neuvottelu, johon oli kutsuttu marski de la Meilleraie ja herra de Villeroy Mazarinin miehinä, Chavigny ja Seguier parlamentin vihaajina sekä Guitaut ja Comminges kuningattaren ystävinä.

Tämän neuvottelun päätöksistä ei kuulunut mitään. Tiedettiin vain, että seuraavana sunnuntaina veisattaisiin Notre-Damessa Te Deum Lensin vastasaadun voiton johdosta.

Seuraavana sunnuntaina heräsivät siis pariisilaiset riemuun ja ratoon; kiitosjumalanpalvelus oli siihen aikaan hyvinkin suurenmoinen tilaisuus. Tätä hartausmenoa ei vielä silloin käytetty väärin, ja se teki asianmukaisen tehonsa. Aurinkokin näytti puolestaan ottavan osaa juhlaan ja oli noussut säihkyvänä kultaamaan kaupungin komeimman kirkon tummia torneja, hartausuojaman jo ollessa suunnattoman väenpaljouden täyttämä. Keskikaupungin vähäpätöisimmätkin kadut olivat saaneet juhlallisen näön, ja pitkin laitureita nähtiin loppumattomana jonona porvareita, käsityöläisiä, naisia ja lapsia solumassa Notre-Dameen tulvan tavoin, joka virtaa takaisin lähteeseensä.

Myymälät olivat tyhjillään, talot lukittuina; kaikki tahtoivat nähdä nuoren kuninkaan, hänen äitinsä ja kuuluisan kardinaali Mazarinin, jota vihattiin siinä määrin, ettei kukaan tahtonut jäädä osattomaksi hänen katselemisestaan.

Mitä suurin vapaus vallitsi muuten tässä epälukuisessa ihmispaljoudessa; kaikenlaisia mielipiteitä lausuttiin avoimesti ja ikäänkuin soiteltiin siten katumeteliin, niinkuin Pariisin kaupungin kaikkien kirkkojen tuhannet kellot kutsuivat kiitosjumalanpalvelukseen. Kun järjestyksen säilyttäminen oli kaupungin omassa hallussa, ei mikään uhannut häiritä yleisen vihan sopusointua tai jäähdyttää herjauksia.

Jo kello kahdeksan aamulla olivat kuningattaren kaartilaiset Guitautin ja hänen sisarenpoikansa

Commingesin johtamina lähteneet liikkeelle rummuin ja torvin ja asettuneet eri osastoiksi säännöllisten välimatkain päähän toisistaan, ulottuen siten Palais-Royalista Notre-Dameen saakka. Sitä järjestäytymistä olivat pariisilaiset katselleet levollisesti, halukkaina kuten aina kuulemaan sotilassoittoa ja näkemään loistavia univormuja.

Vanha tuttavamme Friquet, pikku tarjoilija ja kuoripoika, oli pyhäasussa, ja esimieheltään Bazinilta oli hän hankkinut lomaa koko päiväksi paiseen perusteella, jonka hän oli tähän tarpeeseen muovannut sullomalla toiseen suupieleensä tavattoman määrän kirsikansiemeniä.

Bazin oli aluksi evännyt, sillä hän oli pahalla tuulella ensiksikin siitä, että Aramis oli lähtenyt matkalle sanomatta hänelle päämääränsä, ja toisekseen syystä, että hänen oli avustettava messun toimittamisessa sellaisen voiton kunniaksi, joka ei ollut hänen katsantokannalleen mieluinen. Muistettaneen, että Bazin oli frondelainen, ja jos olisi ollut mitenkään mahdollista pedellin pysytellä poissa tuollaisesta juhllaisuudesta kuten pelkän kuoripojan, olisi Bazin varmaan esittänyt arkkikiispalle saman anomuksen, jonka Friquet oli vastikään tehnyt hänelle. Hän oli, kuten sanottu, aluksi evännyt kaiken vapautuksen, mutta ihan Bazinin omissa silmissä oli Friquetin poski yhäti turvonnut siinä määrin, että hän oli vihdoin nurkuen taipunut, jotta tuollainen rumentava piirre ei olisi häväissyt kuoripoikien arvokkuutta. Kirkonoven ulkopuolella sylkäisi Friquet paisumansa katuojaan ja omisti Bazinille tuollaisen eleen, joilla pariisilainen vekara ylläpitää ylemmyyttänsä maailman kaikkiin muihin katupoikiin verraten. Viinituvassa palvelemasta oli hän luonnollisesti päässyt vapaaksi siten, että sanoi avustavansa Notre-Damen messussa.

Friquet oli siis vapaa ja parhaimpiinsa pukeutunut, kuten jo olemme kuulleet. Erityisenä ulkonaisena kaunistuksenaan hän käytti tuollaista päähinettä, joita on mahdoton kuvata, keskiajan kypärilakkien ja Ludvig XIII:n aikana sommiteltujen hattujen välimuotoa. Hänen äitinsä, parlamenttineuvos Brousselin vanha emännöitsijä, oli hänelle valmistanut tämän kummallisen päähineen, ja joko oikun takia tai samanlaisen kankaan puutteessa ei hän ollut huolinut valita soveliaita värejä, joten tämän seitsemännentoista vuosisadan hattutehtailun mestarituote oli toiselta sivulta keltainen ja vihreä, toiselta valkea ja punainen. Mutta Friquet oli aina pitänyt räikeistä väriyhtymistä ja tunsii itsensä sitä ylpeämmäksi ja mahtavammaksi päähineensä johdosta.

Bazinin jätettyään juoksi Friquet minkä jaksoi Palais-Royalin luo, saapuen perille juuri kun kaartilaiset lähtivät liikkeelle. Tulleena ainoastaan nauttimaan heidän näkemisestään ja kuulemaan soittoa asettui hän osaston etunenään, rummutti kahdella liuskakiven sirpaleella ja siirtyi tästä harjoittelusta toivotukseen, matkien torven ääntä suullaan samaan tapaan, jolla hän oli jo useasti ansainnut ylistystä hyvän jäljittelyn harrastajilta.

Tätä huvia kesti Barrière-Sergentsistä aina Notre-Damen aukiolle asti, ja Friquetillä oli hyvin hauskaa. Mutta kun rykmentti pysähtyi ja komppaniat jakaantuivat, tunkeutuen ihan keskikaupungille ja ulottuen Saint-Christophe-kadun päähän asti, lähelle Cocatrix-katua, jonka varrella Broussel asui, silloin muisti Friquet, että hän ei ollut murkinoinut. Hän mietti, mille taholle suuntaisi askeleensa toteuttaakseen tämän tärkeän toimituksen, ja päätti tarkoin harkittuaan, että Brousselin piti tällä kertaa kustantaa hänen aamiaisensa.

Niinpä hän porhalsi täyteen juoksuun, säntäsi hengästyneenä parlamenttineuvoksen ulko-ovelle ja kolkutti kiivaasti. Hänen äitinsä tuli avaamaan.

"Mitä sinä täältä haet, epäkelpo", kysyi hän, "ja minkätähden et ole Notre-Damessa?"

"Minä olin siellä, äiti Nanette", vastasi Friquet, "mutta näin siellä sellaista hommaa, josta parlamenttineuvos Brousselin tulee saada tieto, ja herra Bazinin luvalla — tiedättehän herra Bazinin, pedellin, äiti Nanette? — tulen nyt puhuttelemaan herra Brousselia."

"Mitä pitäisi sinun sanoa herra Brousselille, senkin apina?"

"Tahdon puhutella häntä itseään."

"Se ei käy päinsä, hän tekee työtä."

"Sitten minä odotan", sanoi Friquet, jolle viivytyks soveltui sitä paremmin, kun hän kyllä tiesi osaavansa käyttää aikaa edukseen.

Hän nousi nopeasti ylös portaita, ja Nanette-muori seurasi hitaasti perässä.

"Mutta sanohan minulle, mitä tahdot herra Brousselista?"

"Tahdon sanoa hänelle", kirkui Friquet täyttä kurkkua, "että koko kaartilaisjoukko marssii tälle

tienoolle. Ja kun olen kuullut kaikkialla sanottavan, että hovilla on paha mielessä häntä kohtaan, tulen ilmoittamaan hänelle, jotta hän tietää olla varuillaan."

Broussel kuuli nuoren jolpin huudon, ja ihastuksissaan tämän erinomaisesta innosta tuli hän alas ensimmäiseen huonekertaan, sillä hän oli tosiaan puuhailnut työhuoneessaan portaita ylempänä.

"Kuules, pikku mies", hän sanoi, "mitä tekemistä meillä on kaartilaisten kanssa, ja etkö ole hupsu, kun pidät sellaista ääntä? Etkö tiedä, että noiden herrain menettely on tavallista ja että kaartilla on aina määränä asettua riveihin pitkin kuninkaan tietä?"

Friquet teeskenteli ihmettelyä ja hieroi uutta päähinettä käsiensä välissä.

"Ei ole ihme, että te tiedätte sen, herra Broussel, te kun tiedätte kaikki; mutta vannon hyvän Jumalan nimessä, että minä en tietänyt, vaan luulin antavani teille hyvän neuvon. Hyvä on Broussel, älkää panko pahaksenne."

"Päin vastoin, poikani, päin vastoin, olen hyvilläni harrastuksestasi. Matami Nanette, hakekaa ne aprikoosit, jotka madame de Longueville lähetti meille eilen Noisystä, ja antakaa pojallenne niistä puoli tusinaa pehmeän leivänviipaleen keralla."

"Voi, kiitoksia, herra Broussel!" sanoi Friquet. "Kiitos, minä pidän ihan erityisesti aprikooseista."

Broussel meni nyt vaimonsa luo ja pyysi aamiaistansa. Kello oli puoli kymmenen aamupäivällä. Parlamenttineuvos asettui ikkunan ääreen. Katu oli aivan tyhjillään, mutta etäältä kuului ikäänkuin tulvavirran kohua, kun väkijoukon aallot soristen yhäti lisääntyivät Notre-Damen ympärillä.

Melu yltyi vielä enemmän, kun d'Artagnan toi komppanian muskettisotureita ja asettui Notre-Damen portille, pitääkseen huolta kirkon sisäpuolen vartioimisesta. Hän oli kehoittanut Portosta käyttämään hyväkseen tilaisuutta juhlamenojen katselemiseen, ja Portos olikin loistavimmassa asussaan nousut komeimman ratsunsa selkään ja tullut mukaan kunniasoturiksi, jollaisena d'Artagnan oli entiseen aikaan useasti esiintynyt. Tämän komppanian kersantti, Espanjan sodassa koeteltu urho, tunsu vanhan kumppaninsa Portoksen ja kertoi pian kaikille käskettävillään, mitä merkillisiä urotöitä tämä jättiläinen oli tehnyt ollessaan Trévillen entisten muskettisoturien merkkimiehiä. Komppania kohteli Portosta senvuoksi ystävällisesti ja silmäili häntä ihailleenkin.

Kello kymmenen ilmoittivat Louvren kanuunat, että kuningas lähti sieltä. Niinkuin puiden latvat taipuvat ja huojuvat myrskypuuskan tuivertamina, samaten nyt liikehti väkijoukko, joka tunkeili kaartilaisten liikkumattomain muskettien takana. Vihdoin ilmestyivät kuningas ja kuningatar näkyviin kauttaaltaan kullatuissa vaunuissa. Kymmenen muuta ajoneuvoa tuli perässä, väkenänsä hovilaiset, arvohenkilöt ja muut hovin jäsenet.

"Eläköön kuningas!" huudettiin joka taholta.

Nuori kuningas katsoi juhlallisesti vaununovesta, antoi näkyä jokseenkin kiitollisen pikku hymyn, vieläpä alentui keveään tervehdykseen, joka innostutti väkijoukon hurraamaan kahta huikeammin.

Kulkue eteni vitkallisesti ja tarvitsi lähes puoli tuntia ehtiäkseen Louvresta Notre-Damen aukiolle. Sinne saavuttuaan se vähitellen astui hämärän kirkon jättiläisholvin alle, ja jumalanpalvelus alkoi.

Samassa kun hovi asettui paikoilleen poistuivat Commingesin vaakunalla koristetut vaunut hovivaunujen rivistä ja vierivät hiljalleen aivan tyhjän Saint-Christophe-kadun päähän. Perille tultua astuivat saattueena olleet neljä kaartilaista ja poliisikivalteri tuohon raskaaseen koneeseen ja sulkiivat nahkavarjostimet; sitten alkoi kivalteri tähyillä pitkin Cocatrix-katua aukosta, joka oli varovasti sovitettu kaihtimien väliin. Hän ikäänkuin odotti jotakuta saapuvaksi.

Kaikki ihmiset olivat kohdistaneet huomionsa juhlamenoihin, niin että kukaan ei pannut merkille vaunuja tai niissä istuvien varokeinoja. Friquet, jonka ainiaan vaaniva silmä yksin olisi voinut havaita tuon kaiken, istui aprikoosejansa nauttimassa erään rakennuksen kivijalan reunalla vastapäätä Notre-Damen porttia. Sieltä hän näki kuninkaan, kuningattaren ja herra Mazarinin sekä kuuli messun yhtä hyvin kuin olisi hän itse ollut sitä avustamassa.

Jumalanpalveluksen lopulla, kun kuningatar näki lähellänsä seisovan Commingesin odottavan vahvistusta käskylle, jonka hän oli soturille antanut ennen kuin lähti Louvresta, sanoi hän puoliääneen:

"Menkää, Comminges, ja Jumala olkoon kanssanne!"

Comminges lähti heti, astui ulos kirkosta ja poikkesi Saint-Christophe-kadulle.

Friquet huomasi komean upseerin, jota saattoi kaksi kaartilasta. Häntä huvitti lähteä mukaan, sitäkin enemmän, kun juhlamenot juuri samassa päättyivät ja kuningas jälleen istuutui vaunuihinsa.

Heti kun kivalteri näki Commingesin tulevan Cocatrix-kadun alkupäässä, virkkoi hän ajurille sanan, ja liikkeelle lähtien rämisivät vaunut Brousselin ulko-ovelle.

Comminges kolkutti tälle ovelle juuri kun kaleesit pysähtyivät sen edustalle.

Friquet odotti Commingesin takana oven avaamista.

"Mitä sinä täällä teet, roikale?" kysyi Comminges.

"Odotan pääsyä herra Brousselin luo, herra upseeri", vastasi Friquet omaksuen sen mielitelevän sävyn, jota pariisilaispoika tarpeen tullen osaa erinomaisesti käyttää.

"On siis varmaa, että hän asuu täällä?" kysyi Comminges.

"Kyllä, monsieur."

"Missä huonekerrassa hän asuu?"

"Hän asuu koko talossa", vastasi Friquet; "rakennus on hänen omansa."

"Mutta missä häntä yleensä tapaa?"

"Työskennellessään hän on toisessa huonekerrassa; ateriomaan hän tulee ensimmäiseen ja tällähaavaa hän kai syökin puolipäivällistä, sillä kello on kaksitoista."

"Hyvä!" sanoi Comminges.

Samassa avautui ovi. Upseeri kysyi palvelijalta ja sai kuulla, että herra Broussel oli kotona, tosiaankin syömässä puolipäivällistä. Comminges seurasi lakeijaa ja Friquet Commingesia.

Broussel istui pöydässä perheensä parissa; vastapäätä häntä istui hänen puolisonsa, hänen vieressään molemmat tyttäret ja pöydän toisessa päässä hänen poikansa, Louvières. Vanhus oli jo täydellisesti toipunut ennenmainitusta tapaturmasta ja maisteli parhaillaan madame de Longuevillen lähettämiä kauniita hedelmiä.

Comminges oli tarttunut palvelijan käsivarteen, kun tämä tahtoi avata oven ilmoittaakseen hänet; hän avasi sen itse ja ilmestyi keskelle tätä perhepiiriä.

Upseerin nähdessään tunsu Broussel hiukan levottomuutta, mutta kun tämä tervehti kohteliaasti, nousi hänkin tervehtimään.

Tästä molemminpuolisesta kohteliaisuudesta huolimatta kuvastui naisten kasvoilla rauhattomuutta. Louvières kävi hyvin kalpeaksi ja odotti kärsimättömästi selitystä upseerilta.

"Monsieur", sanoi Comminges, "tuon kuninkaallisen määräyksen."

"Hyvä on, monsieur", vastasi Broussel. "Ja mitä se sisältää?"

Hän ojensi kätensä.

"Olen saanut toimekseni ottaa huostaani teidät, monsieur", ilmoitti Comminges yhäti yhtä tynesti ja kohteliaasti; "ja jos noudatatte minun neuvoani, niin ette turhaan vaivaudu lukemalla pitkää kirjettä, vaan seuraatte minua heti."

Jos salama olisi iskenyt näiden hiljaisten ja rauhallisesti kokoontuneiden ihmisten keskelle, ei se olisi aiheuttanut suurempaa järkkymystä. Broussel hätkähti vapisten taaksepäin. Siihen aikaan oli kamalaa joutua vangituksi kuninkaallisen epäsuosion johdosta. Louvières liikahti ikäänkuin juostakseen sieppaamaan miekkansa, joka oli tuolilla huoneen etäisimmässä sopessa, mutta hurjamielisen aikeen pidätti katseellaan vanha Broussel, joka yllätettynäkään ei menettänyt malttiansa. Rouva Broussel, jonka eroitti miehestään pöydän leveys, niiskutti haikeasti, ja molemmat nuoret tytöt syleilivät isäänsä.

"Kas niin, monsieur", sanoi Comminges, "kiirehtikäämme! Kuningasta on toteltava."

"Monsieur", vastasi Broussel, "olen huonovointinen enkä saata tässä tilassa antautua vangiksi; pyydän lykkäystä."

"Mahdotonta", epäsi Comminges; "määräys on selvä ja heti toimeenpantava."

"Mahdotontako!" huudahti Louvières; "varokaa ahdistamasta meitä epätoivoon, monsieur!"

"Mahdotontako!" kirkaisi kimakka ääni huoneen perältä.

Comminges kääntyi katsomaan ja näki muori Nanetten vihasta hehkuvat silmät, tämän seistessä varsiluuta ojolla.

"Hyvä Nanette, pysykää rauhallisena", sanoi Broussel, "minä pyydän."

"Minäkö pysyisin rauhallisena, kun isäntäni vangitaan, — köyhän kansan tuki, vapauttaja ja isä! Kyllä kai! Hyvin te minut tunnettekin... Menettekö tiehenne?" hän tiuskasi Commingesille.

Comminges hymyili.

"Kuulkaa nyt, monsieur", hän virkkoi Brousseliin kääntyen, "vaientakaa tuo nainen ja seuratkaa minua."

"Minutko vaiennettaisiin! minut!" ärjyi Nanette; "jopa jotakin! Siihen tarvittaisiin toisenlainen lintu kuin tuollainen hovihippiäinen! Saattepa nähdä."

Ja muori Nanette ryntäsi ikkunaan, avasi sen ja kirkui niin vihlovalla äänellä, että se kuului Notre-Dameen asti:

"Apua! Isäntäni vangitaan — parlamenttineuvos Broussel vangitaan!
Apua!"

"Monsieur", tiukkasi Comminges, "selittäkää heti kantanne: totteletteko vai aiotteko vastustaa kuningasta?"

"Tottelen, tottelen, monsieur", huudahti Broussel yrittäen irroittautua tyttäriensä syleilystä ja katseellaan pidätellä poikaansa, joka oli hädin hallittavissa.

"Siinä tapauksessa pakottakaa akka sulkemaan suunsa", vaati Comminges.

"Vai akka!" tulistui Nanette ja sydäntyi kiljumaan kaikin voimin, pidellen kiinni ikkunan puitteista:

"Auttakaa! auttakaa! Herra Broussel vangitaan kansan puolustajana!
Auttakaa!"

Comminges sieppasi palkollista vyötäisiltä ja tahtoi kiskaista hänet taamma, mutta samassa kuului alemmasta huonekerrasta vinkuvaa luikkausta:

"Murhaa! tulipalo! salamurhaajia! Herra Broussel tapetaan! herra
Broussel kuristetaan!"

Se oli Friquetin ääni. Havaitessaan saaneensa kannatusta alkoi muori Nanette uusin voimin säestää häntä.

Ikkunoissa näkyi jo uteliaita päitä. Kadun päähän puikahtaneita ihmisiä riensi paikalle, ensin joitakuita, sitten ryhminä ja viimein sankkana parvena; kuultiin huudot, nähtiin vaunut, mutta asemaa ei oivallettu. Friquet hyppäsi välikerrasta vaunujen katolle.

"Ne tahtovat vangita herra Brousselin!" huikkasi hän; "vaunuissa on kaartilaisia, ja upseeri on yläkerrassa."

Väkijoukko alkoi nurista ja lähestyi hevosia. Ne kaksi kaartilaista, jotka olivat jääneet ovikäytävään, kiirehtivät ylös Commingesin avuksi, kaleeseissa istuvat avasivat vaunuovet ja laskivat peitsensä tanaan.

"Näettekö niitä?" kirkui Friquet; "näettekö niitä? Siinä ne ovat!"

Ajaja kääntyi päin ja hotaisi poikaa ruoskalla, niin että tämä kiljahti kivusta.

"Sinua ajajan paholaista!" ärjäisi Friquet; "sekaannutko sinäkin jupakkaan! Maltahan!"

Ja hän loikkasi takaisin välikertaan, mistä alkoi pommitella ajajaa kaikilla käsiinsä osuvilla kapineilla.

Kaartilaiden vihamielisestä asennosta huolimatta ja kenties juuri sen johdosta alkoi väkijoukko uhkaavasti murista, yhä läheten hevosia. Kaartilaiset torjuivat pahimpia tungettelihoita kiivailla peisten survaisuilla.

Meteli yltyi taukoomatta; kadulle eivät enää mahtuneet kaikkialta tulvivat katselijat, ja ahdinko anasti tilan, jonka kaartilaisten peloittavat peitset olivat muodostaneet vaunujen ympärille. Sotamiehet työnnettiin takaisin ikäänkuin elävien muurien likistäminä, ja he olivat rusentua kuoliaiksi pyörännapoja ja vaununkehystä vasten. Hyvinkin kahteenkymmeneen kertaan hoki poliisikivalteri huutoansa: "kuninkaan nimessä!" — mutta se ei ollenkaan säilyttänyt tätä valtavaa väenpaljoutta, vaan näytti vain kiihdyttävän sitä yhä enemmän. Mutta huutojen johdosta kiirehti muuan ratsumies paikalle ja nähdessään satureita hätyytettävän ryntäsi mylläkkään miekka kädessä, tuoden odottamatonta apua kaartilaisille.

Ratsastaja oli nuori mies, tuskin viiden- tai kuudentoista ikäinen, ja hän oli vaalea suuttumuksesta. Hän laskeusi ratsailta kuten kaartilaisetkin nyt ponnistelivat jalkaisin, asettui selin aisaa vasten, sijoitti hevosensa etuvarustukseeseen, veti satulakoteloista pistoolit esille ja pisti ne vyöhönsä sekä alkoi heilutella lyömämiekkäänsä miehen tavoin, jolle sen aseiden käyttö on tuttua.

Kymmenen minuutin ajan pidätteli nuori mies yksinään koko joukon yrityksiä.

Silloin nähtiin Commingesin ilmestyvän, työntäen Brousselia edellään.

"Särkekäämme vaunut!" kiljuttiin väkijoukosta.

"Apua!" kirkui vanha palkoillinen.

"Murhaa!" luikkasi Friquet, yhä viskellen kaartilaisia kaikella heltiävällä.

"Kuninkaan nimessä!" karjui Comminges.

"Ensimmäinen, joka lähestyy, on kuoleman oma!" uhkasi Raoul; tuntiessaan olevansa liaksi puserruksissa hän kutkutti miekkansa kärjellä erästä jättiläistä, joka oli ollut vähällä likistää hänet kuoliaaksi ja nyt haavoituessaan kavahti ulvoen taaksepäin.

Raoul se tosiaan oli kreivi de la Fèrelle antamansa lupauksen mukaisesti palannut Bloisista, viisi päivää poissa oltuaan, ja tahtonut pikimältään katsastaa juhlamenoja. Ratsastaessaan pitkin katuja, jotka johtivat lyhyintä tietä Notre-Damen luo, hän oli Cocatrix-kadun lähistölle tultuaan joutunut väenvirtaukseen ja kuullut huudeltavan: "kuninkaan nimessä!" Hän oli silloin muistanut Atoksen sanat: "palvele kuningasta" ja rientänyt taistelemaan kuninkaan puolesta, jonka kaartilaisia räkättiin.

Comminges ikäänkuin viskasi vaunuihin Brousselin ja hyppäsi hänen perässään ylös. Samassa pamahti kiväärinlaukaus; luoti lävisti Commingesin hatun ja mursi eräältä kaartilaiselta käsivarren. Comminges kohotti päätänsä ja näki ruudinsavun keskeltä Louvièresin uhkaavat kasvot toisen huonekerran ikkunassa.

"Hyvä on, monsieur", äännähti Comminges, "saatte kuulla minusta!"

"Samoin te, monsieur", vastasi Louvières, "ja silloin näemme, kumpiko puhuu äänekkäämmin."

Friquet ja Nanette kiljuivat yhäti; huudot, laukaus ja ainiaan päihdyttävä ruudinsavu tekivät tehonsa.

"Kuolema upseereille! kuolema!" karjui väkijoukko.

Syntyi raju sekasorto.

"Vielä askel", huusi Comminges työntäen sivulle nahkasuojatimet, jotta vaunuihin voitiin nähdä, ja asettaen miekkansa Brousselin rintaa vasten, "vielä askel, niin minä surmaan vangin! Minulla on käsky tuoda hänet elävänä tai kuolleena — vien hänet kuolleena, siinä kaikki!"

Kajahti kamala kirkaus. Brousselin vaimo ja tyttäret ojensivat kätensä rukoilevasti metelöitsijöitä kohti.

Väkijoukko oivalsi, että kalpea, mutta sävyltään jyrkän päättäväinen upseeri aikoi menetellä sanojensa mukaan; uhkailtiin, mutta vetäydyttiin pois tieltä.

Comminges antoi haavoittuneen kaartilaisen nousta luokseen vaunuihin ja käski toisten sulkea vaununovet.

"Aja palatsiin", sanoi hän ajajalle, joka oli enemmän kuollut kuin elävä.

Tämä ruoski hevosia, jotka avasivat leveän tien väkijoukkoon; mutta rantakadulla oli pysähdyttävä. Vaunut kaatuivat, tungos valtasi, tukehduitti ja rusensi hevoset. Raoul oli kulkenut mukana jalkaisin, sillä hän ei ollut saanut aikaa nousta jälleen ratsaille; hän väsyi jakelemaan iskuja miekkansa lappeella, niinkuin kaartilaiset peitsien reunoilla, ja alkoi käyttää kärkeä kuten nyt hekin. Mutta tämä kamala ja

viimeinen keino vain ärsytti joukkoa. Alettiin nähdä siellä täällä väenpaljoudessakin musketinpiipun tai säilänterän välkkyvän; pamahti joitakuita laukauksia, epäilemättä ilmaan ammuttuja, mutta niiden kaiku kuohutti kuitenkin mieliä; heittoaseita sateli yhä ikkunoista. Kuultiin ääniä, joita kaikuu vain kapinapäivinä; nähtiin kasvoja, joita ilmestyy esille ainoastaan veren vuotaessa. Huudot: "kuolema, kuolema kaartilaisille! Seine-virtaan upseeri!" pauhasivat yli kaiken tämän melun, niin huumaavaa kuin se olikin. Revityin hatuin ja verisin kasvoin tunsin Raoul, että häneltä alkoi loppua sekä voimat että tajunta; hänen silmissään häämötti punertavaa usmaa, jonka läpi hän näki satojen käsivarsien kurottautuvan uhkaavasti, valmiina tarttumaan häneen uhrinsa kaatuessa. Kumoutuneissa vaunuissa repi Comminges raivoissaan tukkaansa. Kaartilaiset eivät kyenneet auttamaan ketään, kun kullakin oli täysi työ omassa puolustautumisessaan. Kaikki oli hukassa: vaunut, hevoset, kaartilaiset ja kenties vankikin olivat tulla revityiksi, kun äkkiä kuului Raoulille tuttu ääni, ja ilmassa välähti pitkä miekka; samassa avautui väkijoukko, sivulle työnnettynä, kumoon survaistuna tai kasaan iskettynä; muskettisoturien upseeri, joka huitoi ja sohi oikealle ja vasemmalle, riensi Raoulin luo ja kaappasi hänet syliinsä juuri kun nuorukainen oli lyyhistymäisillään.

"Taivaan vallat!" huudahti upseeri; "ovatko ne murhanneet hänet? Siinä tapauksessa heidät paha perii!"

Ja hän kääntyi ahdistajiin niin hirmuisen voimallisena, vimmastuneena ja uhkaavana, että hurjimmatkin kapinoitsijat säntäsivät toistensa yli pakosalle, ja muutamia kierähti alas virtaankin.

"Herra d'Artagnan!" mutisi Raoul.

"Niin, kautta taivaan, minä omassa persoonassani, ja parahiksi sinulle, kuten näyttää, nuori ystäväni! Kas niin, tänne te toiset!" huusi hän kohottautuen jalustimissa ja nostaen korkealle miekkansa, sekä äänellä että eleellä kutsuakseen paikalle ne muskettisoturit, jotka eivät olleet pysyneet hänen nopean ratsastuksensa tasalla. "Muistakaakin lakaista pois kaikki tuo! Tarttukaa musketteihin! Valmiiksi asentoon! Tähdätkää..."

Se käskysana sai kasautuneet laumat hajautumaan niin kiireesti, että d'Artagnan ei voinut olla remahtamatta nauruun.

"Kiitos, d'Artagnan!" sanoi Comminges puolittain kumartuen ulos kumoutuneiden vaunujen ovesta; "kiitos, nuori aatelismies! Nimenne, ilmoittaakseni sen kuningattarelle?"

Raoul oli vastaamaisillaan, kun d'Artagnan kallisti päänsä hänen korvansa lähelle.

"Vaikene", hän neuvoi, "ja anna minun vastata."

Sitten hän kääntyi Commingesiin.

"Älkää menettäkö aikaa, Comminges", hän sanoi; "astukaa ulos vaunuista, jos voitte, ja hankkikaa tänne toiset ajoneuvot."

"Mutta mitkä?"

"Hitto, ensimmäiset, mitä Pont-Neufillä näette! Siellä ajelevat ovat luullakseni onnellisia, jos saavat luovuttaa vaununsa kuninkaan palvelukseen."

"Hm", arveli Comminges, "ties hänet."

"Kiirehtikää toki, muutoin nuo rähisijät tulevat kaikki viiden minuutin kuluttua takaisin miekoin ja musketein. Teidät surmataaan, ja vankinne vapautetaan. Menkää! Kas, tuolla alhaalla juuri tuleekin vaunut."

Ja jälleen Raoulin puoleen kumartuen hän kuiskasi:

"Älä millään ehdolla ilmaise nimeäsi!"

Nuori mies katseli häntä ihmeissään.

"Hyvä, minä juoksen", päätti Comminges, "ja jos he palaavat, niin ampukaa."

"Ei, ei", vastasi d'Artagnan; "päin vastoin, älköön ainoakaan hievahtako! Yksi tällä hetkellä ammuttu laukaus olisi huomenna liian kalliisti maksettava."

Comminges otti neljä kaartilaistansa ja yhtä monta muskettisoturia ja kiirehti vaunujen luo. Hän pakotti niissä istuvat herrasmiehet astumaan ulos ja toi heidät mukanaan kumoutuneiden vaunujen lähelle.

Mutta kun hänen piti siirättää Broussel rikkoutuneista kaleeseista toisiin, huomasi väkijoukko miehen, jota se sanoi vapauttajakseen, puhkesi hurjiin huutoihin ja ryntäsi jälleen paikalle.

"Lähtekää!" käski d'Artagnan. "Ottakaa kymmenen muskettisoturia saattueeksenne, minä pidän kaksikymmentä väkijoukon hallitsemiseksi; lähtekää minuuttiakaan siekailematta! Kymmenen miestä herra de Commingesin matkaan!"

Määrätty ryhmä erosi muusta joukosta, saarsi uudet vaunut ja karautti liikkeelle.

Vaunujen lähtiessä ylti pauhina kahta hullummaksi; runsaasti kymmenen tuhatta ihmistä sulloutui laiturille, sulkien Pont-Neufin ja likeiset kadut.

Pamahti joitakuita laukauksia. Muuan muskettisoturi haavoittui.

"Eteenpäin!" karjaisi d'Artagnan äärimmäisyyteen hädettynä ja pureskellen viiksiään.

Ja hän teki kahdenkymmenen miehensä etunenässä hyökkäyksen koko tätä väenpaljoutta vastaan, joka pelästyen tulvahti taaksepäin. Yksi ainoa mies jäi paikalleen, musketti kädessä.

"Haa!" huudahti mies; "sinä se jo kerran tahdoit surmata hänet! Maltahan!"

Ja hän alensi muskettinsa d'Artagnania kohti, joka täyttä neliä läheni häntä.

D'Artagnan paiskautui hevosensa kaulalle, nuori mies laukaisi, ja luoti katkaisi hänen hatustaan töyhdön.

Esiin ryntäävä hevonen survaisi seinää vasten yltiöpään, joka oli yksinään yrittänyt pidättää myrskyä.

D'Artagnan pysähdytti äkisti hevosensa, ja muskettisoturiansa pitkittäessä rynnäkköä hän palasi miekka koholla miestä kohti, jonka oli ratsastanut nurin.

"Voi, monsieur", huudahti Raoul, joka tunsu nuoren miehen, nähtyään hänet Cocatrix-kadulla, "sästäkää häntä — hän on vangitun poika!"

D'Artagnan pidätti käsivartensa, joka oli ollut survaisemaisillaan.

"Kas, vai hänen poikansa!" hän sanoi; "se muuttaa asian."

"Monsieur, minä antaudun", virkkoi Louvières ojentaen laukaistun muskettinsa upseerille.

"Älkää toki! Hiisi vieköön, älkää antautuko! Livistäkää, päin vastoin, ja heti; jos minä nappaan teidät, niin joudutte hirteen."

Tätä ei tarvinnut nuorelle miehelle kahdesti sanoa; hän livahti hevosensa kaulan alitse ja katosi Guénégaud-kadun kulmasta.

"Kautta sieluni", sanoi d'Artagnan Raoulille, "jopa olikin aika sinun pysähdyttää käsivarteni! Hän oli kuoleman oma, ja olisin totisesti katunut hänen loppuansa, kun olisin sitten kuullut, kuka hän oli."

"Voi, monsieur", vastasi Raoul, "sallikaa minun kiittää teitä sekä nuorukais-paran puolesta että omastani! Minäkin, monsieur, olin lähellä kuolemaa teidän tullessanne."

"Maltas, maltas, nuori mies, äläkä väsytä itseäsi puhumisella." Hän otti toisesta pistoolikotelostaan täysinäisen pullollisen espanjalaista viiniä. "Juo tästä pari kulausta", hän sanoi.

Raoul joi ja tahtoi palata kiitoksiinsa.

"Ystäväiseni", esti d'Artagnan, "siitä asiasta puhumme toisella kertaa."

Nähdessään nyt, että muskettisoturit olivat puhdistaneet laiturin Pont-Neufiltä Saint-Michelin laiturille asti ja että he olivat jo tulossa takaisin, hän kohotti säilänsä, jotta he jouduttaisivat kulkuaan.

Muskettisoturit saapuivat ravia; samassa tuli myös laiturin toiselta puolelta se kymmenmiehinen saattue, jonka d'Artagnan oli antanut Commingesille.

"Hoi!" huusi d'Artagnan näille; "onko mitään uutta tapahtunutta?"

"Ka, monsieur", vastasi kersantti, "niiltä meni vaunut vielä kerran hajalle; ihan se on kirottu peli."

D'Artagnan kohautti olkapäitensä.

"Niitä patuksia!" sanoi hän; "vaunuja valitessa on katsottava, että ne ovat tukevat — sellaisten vaunujen, joissa viedään Brousselia vankilaan, pitää kantaa kymmenenkintuhatta ihmistä."

"Mitä käskette, herra luutnantti?"

"Ottakaa osaston johto ja viekää se kasarmiin."

"Te siis lähdette kotiin yksin?"

"Tietenkin. Ettehän luulle, että minä tarvitsen saattuetta?"

"Mutta..."

"Menkää!"

Muskettisoturit ratsastivat pois, ja d'Artagnan jäi kahden kesken Raoulin kanssa.

"Tunnetko kipua?" hän kysyi tältä.

"Kyllä tunnen, monsieur — päätäni jumottaa ja kuumottaa."

"Mikä siis onkaan päähän tullut?" sanoi d'Artagnan, kohottaen hattua.
"Kas vain, ruhjevamma!"

"Niin, taisin saada kukkaruukun takaraivooni."

"Senkin riiviöt!" tuumi d'Artagnan. "Mutta sinulla on kannukset — tulitko siis ratsain?"

"Tulin, mutta laskeusin maahan puolustamaan herra de Commingesia, ja hevoseni on viety. Kas, tuolla se onkin!"

Samassa ilmestyikin näkyviin Raoulin hevonen, ratsastajanaan Friquet, joka karautti neliä ohitse, heilutellen neliväristä lakkiaan ja luikaten:

"Broussel! Broussel!"

"Hei! Seis, vintiö!" huusi d'Artagnan; "tänne se hevonen!"

Friquet kuuli kyllä, mutta hän ei ollut kuulevinaan, vaan yritti pitkittää ratsastustansa.

D'Artagnanin teki ensi hetkenä mieli karauttaa veitikan perässä, mutta hän ei tahtonut jättää Raoulia yksikseen; hän tyytyi senvuoksi sieppaamaan kotelostansa pistoolin ja virittämään hanan.

Friquetilla oli nopea katse ja tarkka korva; hän näki d'Artagnanin liikkeen, kuuli hanan napsahduksen ja pysähdytti äkkiä ratsunsa.

"Kas, tekö siinä, herra upseeri!" hän huudahti lähestyien d'Artagnania; "olipa hyvä, että tapasin teidät."

D'Artagnan tähysti veitikkaa tiukasti ja tunsi hänet pikku tarjoilijaksi Rue de la Calandren varrelta.

"Vai niin, sinäkö se oletkin, vekkuli", hän virkkoi; "tules tänne."

"Niin, minä se olen, herra upseeri", vastasi Friquet mielistelevästi.

"Olet siis vaihtanut ammattia? Et ole enää kuoripoika tai tarjoilijakaan? Sinusta on tullut hevosvaras?"

"Voi, herra upseeri, mitä te sanottekaan!" huudahti Friquet. "Hain aatelismiestä, jolle tämä hevonen kuuluu, — komeata nuorta ritaria, urhoollista kuin Caesar..."

Nyt hän vasta oli huomaavinansa Raoulin.

"Hei, mutta ellen erehdy", hän jatkoi, "hän onkin tuossa! Monsieur, ettehän unohda poikaa?"

Raoul pisti käden taskuunsa.

"Mitä aiot tehdä?" kysyi d'Artagnan.

"Antaa kymmenen livreä kelpo pojalle", vastasi Raoul ottaen taskustaan kultarahan.

"Kymmenen potkua hän ansaitsee", sanoi d'Artagnan. "Tiehesi, lurjus, äläkä unohda, että minulla on

osoitteesi!"

Friquet ei ollut odottanut pääsevänsä niin vähällä; hän poukkosi yhdellä ainoalla harppauksella laiturilta Dauphine-kadulle ja katosi sinne. Raoul nousi jälleen satulaan, ja käymäjalkaa ratsastaen suuntasivat molemmat kulkunsa Tiquetonne-kadulle, d'Artagnanin suojellessa nuorta miestä kuin omaa poikaansa.

Pitkin matkaa kuului kyllä kumeata sorinaa ja etäisiä uhkauksia; mutta kun nähtiin tämä sotilaallisen ryhdikäs upseeri ja hankkilukseen ripustettu vankka säilä ranteen vieressä heilumassa, väistytettiin aina tieltä, ja mitään vakavaa hyökkäystä ei tehty noita kahta ratsumiestä vastaan.

Seikkailuitta siis saavuttiin la Chevrette-hotelliin.

Sievä Madeleine ilmoitti d'Artagnanille, että Planchet oli palannut ja tuonut mukanaan Mousquetonin, joka oli sankarillisesti kestänyt luodin poistamisen ja jaksoi niin hyvin kuin hänen tilansa vain salli.

D'Artagnan käski silloin kutsua Planchetin, mutta mihinkään huhuiluun ei Planchet vastannut: hän oli kadoksissa.

"No, tuokaa viiniä!" käski d'Artagnan.

Viinin tultua, ja jäätyään Raoulin kanssa kahden kesken d'Artagnan silmäili nuorukaista vakavasti ja virkkoi:

"Olet kai hyvin tyytyväinen itseesi, vai mitä?"

"Olen toki", vastasi Raoul; "nähdäkseni olen tehnyt velvollisuuteni. Enkö ole puoltanut kuningasta?"

"Ja kuka on sanonut, että sinun pitää puoltaa kuningasta?"

"No, kreivi de la Fère itse."

"Niin, kuningasta kylläkin; mutta tänään et ole puoltanut kuningasta, vaan Mazarinia, mikä on aivan toista."

"Mutta, monsieur..."

"Sinä olet kompastunut pahasti, nuori mies; olet sekaantunut asioihin, jotka eivät sinuun kuuluneet."

"Kuitenkin te itse..."

"Oh, minun laitani on toisin; minun on toteltava kapteenini määräyksiä. Sinun päällikkösi on hänen korkeutensa prinssi. Paina se mieleesi, — sinulla ei ole muuta esivaltaa. Onko nähtykään moista huimapäätä, joka tekeytyy mazarinilaiseksi ja auttaa Brousselin vangitsemisessä! Älä toki hiisku tästä sanaakaan; muutoin kreivi de la Fère raivostuisi."

"Luuletteko, että kreivi pahastuisi minulle?"

"Luulenko muka! Olen varma siitä. Muutoin kiittäisin sinua, sillä olethan toiminut meidän hyväksemme. Torun sinua nyt hänen sijaisenaan; usko minua, myrsky pauhaa täten lievempänä. Käytänkin, poikaseni", lisäsi d'Artagnan, "etuoikeutta, jonka holhoojasi on minulle suonut."

"En käsitä teitä, monsieur", sanoi Raoul.

D'Artagnan nousi, astui kirjoituspöytänsä ääreen, haki kirjeen ja ojensi sen Raoulille.

Nuorukaisen katseet sumenivat hänen silmätyänsä sisällön.

"Voi, hyvä Jumala", hän virkahti luoden d'Artagnaniin kauniit, kyynelten kostuttamat silmänsä, "kreivi on siis lähtenyt Pariisista minua tapaamatta?"

"Hän matkusti neljä päivää sitten", ilmoitti d'Artagnan.

"Mutta hänen kirjeensä tuntuu ilmaisevan, että hän antautuu hengenvaaraan."

"Mitä vielä, hänkö hengenvaaraan! Ei, ole huoletta: hän matkustaa liikeasioissa ja tulee tuotapikaa takaisin; toivoakseni et ole vastahakoinen sillävälin tunnustamaan minua holhoojaksesi?"

"Oi, en, herra d'Artagnan", vakuutti Raoul; "te olette niin urhea aatelismies, ja kreivi de la Fère pitää teistä kovin paljon!"

"No, taivaan nimessä, pidä sinäkin minusta; enpä juuri kiusaa sinua, kunhan lyöttäydyt frondelaiseksi, nuori ystäväni, ja oikein innokkaaksi."

"Mutta voinko edelleenkin käydä madame de Chevreusen luona?"

"Sen uskon hiton hyvin! Ja herra koadjutorinkin sekä madame de Longuevillen; ja jos täällä olisi kunnan Broussel, jonka vangitsemista niin päätäpätkää autoit, niin sanoisin sinulle: Pyydä heti anteeksi herra Brousselimta ja suutele häntä molemmille poskille."

"Hyvä, monsieur, minä tottelen teitä, vaikken ymmärräkään."

"Turha sinun onkaan ymmärtää. Kas", jatkoi d'Artagnan kääntyen avautuvaa ovea kohti, "tässäpä tulee herra du Vallon ihan revityin vaattein."

"Niin kyllä", sanoi Portos hikisenä ja tomuisena, "mutta vastavuoroon olen repinyt monelta nahan. Eivätkös vain tahtoneet ne hylyt riistää minulta miekkaani! Hitto, mikä mylläkkä!" pitkitti jättiläinen rauhallisesti: "mutta runsaasti kaksikymmentä minä nitistin Balizarden nupilla... Tilkka viiniä, d'Artagnan!"

"Sen sinusta kyllä uskon", sanoi gascognelainen täyttäen Portoksen lasin reunoja myöten; "mutta juotuasi kysyn mielipidettäsi."

Portos tyhjensi lasin yhtenä siemauksena; laskettuaan sen pöydälle ja pyyhittyään viiksensä hän kysyi:

"Mistä niin?"

"No, katsohan", selitti d'Artagnan, "tässä on herra de Bragelonne, joka tahtoi kaikin voimin auttaa Brousselin vangitsemisessa, ja hädin sain hänet pidätetyksi puolustamasta herra de Commingesia!"

"Hiisi vieköön!" virkkoi Portos; "mitä sanoisikaan sen kuullessaan holhooja?"

"Siinä kuulet!" keskeytti d'Artagnan; "frondeile, ystäväiseni, frondeile, ja muista tulleeni kaikin puolin kreivin sijaiseksi."

Ja hän helisytti kukkaroansa.

Sitten hän virkkoi kumppaniinsa kääntyen:

"Tuletko mukaan, Portos?"

"Minne sitten?" kysyi Portos, kaataen itselleen toisen lasillisen viiniä.

"Osoittamaan alamaisuuttamme kardinaalille."

Portos tyhjensi toisen lasillisen yhtä levollisesti kuin ensimmäisenkin, otti hattunsa, jonka oli laskenut tuolille, ja seurasi d'Artagnania.

Raoul jäi ihan hämmennyksiinsä näkemästänsä; d'Artagnan oli kieltänyt häntä lähtemästä huoneesta ennen kuin mieltenkuuhu oli kokonaan laannut.

SEITSEMÄSVIIDETTÄ LUKU

Saint-Eustachen kerjäläinen

D'Artagnan oli menetellyt harkitusti, kun ei ollut heti lähtenyt Palais-Royaliin: hän oli jättänyt Commingesille aikaa ehtiä sinne edellään, hänen ilmoittaakseen kardinaalille, kuinka hyviä palveluksia d'Artagnan oli ystävänsä keralla tehnyt aamun kuluessa kuningattaren puolueelle.

Heidät ottikin erinomaisen suosiollisesti vastaan Mazarin, joka lausui heille monia kohteliaisuuksia ja ilmoitti, että he olivat jo enemmän kuin puolitiessä toiveittensa täyttymistä, nimittäin d'Artagnan kapteeninarvoaan ja Portos parooniuttansa.

D'Artagnan olisi enemmän pitänyt rahoista kuin tästä kaikesta, sillä hän tiesi, että Mazarin lupasi

kielellään, vaan ei pitänyt mielellään: niinpä hän pitikin kardinaalin korusanoja utukuvina, mutta tekeysi varsin tyytyväisen näköiseksi Portoksen silmissä, jonka mielialaa hän ei tahtonut masentaa.

Ystävysten ollessa kardinaalin luona lähetti kuningatar kutsumaan häntä. Kardinaali arveli kannustavansa kahden puoltajansa innokkuutta, jos hankki heille itse kuningattaren kiitokset; hän viittasi heidät senvuoksi mukaansa. D'Artagnan ja Portos näyttivät hänelle pölyisiä, revittyjä pukujaan, mutta kardinaali pudisti päätänsä.

"Nuo puvut", hän virkkoi, "ovat arvokkaampia kuin useimpien hoviherrojen, joita tapaatte kuningattaren luona, sillä ne ovat taistelusujuja."

D'Artagnan ja Portos tottelivat.

Itävallan Annan hovi oli lukuisa ja hilpeästi hälisevä, sillä olihan espanjalaisten kukistamisen jälkeen nyt päästyä voitolle kansastakin. Broussel oli ilman vastarintaa viety Pariisin ulkopuolelle ja asusti kaiketi jo parhaillaan Saint-Germainin vankilassa; samaan aikaan oli Blancmesnil vangittu, mutta hiljaisesti ja vaivattomasti, ja hänet oli merkitty Vincennesin linnan asukasluetteloon.

Comminges seisoi kuningattaren lähellä, tämän kysellessä häneltä yrityksen yksityiskohtia, ja kaikki kuuntelivat hänen kertomustaan, kun hän näki kardinaalin saapuvan d'Artagnanin ja Portoksen saattamana.

"Kas, madame", hän huudahti rientäen d'Artagnanin luo, "tässä on mies, joka kykenee kuvaamaan sen teille paremmin kuin minä, sillä hän on pelastajani. Hänettä olisin tällähaavaa luultavasti takertuneena kalaverkkoihin Saint-Cloudin luona, sillä kysymys ei ollut vähemmästä kuin minun heittämisestäni virtaan. Puhukaa, d'Artagnan, puhukaa!"

Muskettisoturien luutnantiksi tultuaan oli d'Artagnan ollut kenties, satakin kertaa samassa huoneessa kuin kuningatar, mutta tämä ei ollut vielä koskaan puhutellut häntä.

"No niin, monsieur, tehtyänne minulle niin suuren palveluksen te vaikenette?" sanoi Itävallan Anna.

"Madame", vastasi d'Artagnan, "minulla ei ole mitään sanottavana, paitsi että elämäni on teidän majesteettinne käytettävissä ja että minä en ole onnellinen ennen kuin sinä päivänä, jona menetän sen teidän puolestanne."

"Tiedän sen, monsieur, tiedän sen", virkkoi kuningatar, "ja jo pitkältä ajalta. Olenkin hyvilläni, kun voin antaa teille tämän julkisen tunnustuksen kunnioituksestani ja kiitollisuudestani."

"Sallikaa minun, madame", huomautti d'Artagnan, "siirtää siitä osa ystävälleni, — entiselle Trévillen komppanian muskettisoturille kuten minäkin —" hän korosti näitä sanoja —, "joka on tehnyt ihmeitä."

"Hänen nimensä?" kysyi kuningatar.

"Muskettiväessä", vastasi d'Artagnan, "hänet tunnettiin Portoksena", — kuningatar säpsähti —, "mutta hänen todellinen nimensä on chevalier du Vallon."

"De Bracieux de Pierrefonds", lisäsi Portos.

"Näin monta nimeä en jaksa muistaa, ja minä painan mieleeni vain ensimmäisen", sanoi kuningatar armollisesti.

Portos kumarsi. D'Artagnan peräytyi kaksi askelta.

Samassa ilmoitettiin koadjutori.

Kuninkaallinen seurue puhkesi kummastuksen huudahdukseen. Vaikka koadjutori oli saarnannut samana aamuna, tiedettiin hänen varsin suuresti kallistuvan frondelaisuuteen, ja pyytäessään Pariisin arkkipiispaa uskomaan saarnan pitämisen veljenpojalleen oli Mazarin ilmeisesti tarkoittanut herra de Retzille tuollaista salakavalaa letkausta, jollaiset suuresti huvittivat häntä.

Notre-Damesta lähtiessään olikin koadjutori kuullut, mitä oli tapahtunut. Vaikka hän oli melkein jo liitossa frondelaisten johtajien kanssa, ei hän kuitenkaan ollut niin sitoutunut, ettei olisi voinut peräytyä, jos hovi tarjosi hänelle kaipaamiensa etuja, joihin koadjutorinvirka oli vain valmistuksena. Herra de Retz tahtoi kohota arkkipiispaksi setänsä jälkeen ja kardinaaliksi kuten Mazarin. Mutta kansanpuolue tuskin kykeni toimittamaan hänelle näitä kokonaan kuningasvallasta riippuvaisia suosionosoituksia. Hän saapui senvuoksi nyt palatsiin onnittelemaan kuningatarta Lensin taistelun johdosta, ennakolta päättäneenä toimia hovin puoltajana tai vastustajana, mikäli hänen onnittelunsa vastaanotettaisiin suosiollisesti tai karsaasti.

Koadjutori siis ilmoitettiin tulleeaksi; hän astui vastaanottohuoneeseen, ja hänen näkemisensä kiihdytti koko voitonriemuisen hovin uteliaisuutta kuulemaan hänen sanojansa.

Koadjutorilla oli yksinään jokseenkin yhtä paljon nerokkuutta kuin kaikilla niillä yhteensä, jotka olivat tulleet koolle tekemään hänestä pilaa. Hänen puhelunsa olikin niin peräti luontevaa, että läsnäolijat hyvästä naurunhalustaan huolimatta eivät saaneet tartutuksi mihinkään. Hän lopetti vakuutuksella, että hän tahtoi omistaa kaiken heikon kykynsä hänen majasteettinsa palvelukseen.

Koadjutorin puheen aikana näytti kuningatar hyvinkin mieltyneeltä, mutta kun se päättyi tuohon lauselmaan, ainoaan, joka saattoi antaa aihetta kompasanoihin, Anna kääntyi hovilaisiin ja ilmaisi silmäniskulla suosikeilleen, että hän luovutti koadjutorin heidän haltuunsa. Heti olivat hovin sukkelukset valmiina naljailuun. Hovinari Nogent-Beautin huudahti kuningattaren olevan hyvin onnellisen, saadessaan tällaisena hetkenä uskonnon apua. Kaikki puhkesivat nauramaan.

Kreivi de Villeroy ei sanonut käsittävänsä, kuinka oli voitu hetkeäkään pelätä, kun hovin puolustajana parlamenttia ja Pariisin porvareita vastaan oli koadjutori, joka kätensä viittauksella kykeni nostattamaan liikkeelle kokonaisen armeijan pappeja, suntioita ja pedellejä.

Marski de la Meilleraie lisäsi, että jos jouduttaisiin käsirysyyn ja herra koadjutori lyöttäytyisi leikkiin, olisi vain ikävää, että mylläkässä ei voitaisi punaisesta hatusta tuntea herra koadjutoria kuten Henrik IV Irvyn taistelussa tunnettiin valkoisesta töyhdestään.

Tämän alkurynnäkön aikana, jonka Gondy olisi helposti pystynyt musertavana kilpistyttämään ilvehtijöihin, pysyi hän tyynenä ja totisena. Silloin kysyi häneltä kuningatar, oliko hänellä mitään lisättävää äskeiseen kauniiseen puheeseensa.

"Kyllä, madame", vastasi koadjutori; "pyydän teitä ajattelemaan kahdesti, ennen kuin sytytätte kansalaissodan kuningaskunnassa."

Kuningatar käänsi hänelle selkensä, ja alettiin jälleen nauraa. Koadjutori kumarsi ja poistui palatsista, luoden häntä katselemaan kardinaaliin verivihollisen silmäyksen. Se katse oli niin tuima, että se tunkeusi Mazarinin sydänpohjukkaan asti; tajuten sen sodanjulistukseksi hän tarttui d'Artagnanin käsivarteen ja sanoi tälle:

"Tarpeen tullen, monsieur, tunnette kai jälleen tuon miehen, joka lähti ulos, vai mitä?"

"Kyllä, monseigneur", takasi d'Artagnan.

Sitten hän virkkoi vuorostaan Portokseen kääntyen:

"Hitto, tämä menee pilalle; en pidä kiistoista kirkonmiesten kesken."

Gondy peräytyi jaellen siunauksia kaikille sivuuttamillensa ja suoden itselleen sen häijyn mielihyvän, että pani vihollistensa palvelijatkin polvistumaan eteensä.

"Ah", mutisi hän astuessaan palatsin kynnyksen yli, "kiittämätön, kavala, raukkamainen hovi! Huomenna opetan sinut nauramaan toisessa äänilajissa!"

Mutta sillävälillä kun Palais-Royalissa ilmaistiin ylenpalttista iloisuutta kuningattaren hilpeyden säästykseksi ei Mazarin hukannut aikaansa tyhjiin ja vaaralliseen pilantekoon, — järkevänä miehenä, jolla sitäpaitsi oli pelkurin huolellinen varovaisuus, hän poistui heti koadjutorin jälkeen, toimitti tilinsä talteen, lukitsi kultansa säilyyn ja koverrutti luotettavilla käsityöläisillä kätköpaikkoja seiniinsä.

Kotiin tullessaan kuuli koadjutori, että muuan nuori mies oli saapunut hänen lähdettyään ja odotteli häntä; hän kysyi vieraan nimeä ja säpsähti ilahtuneesti, kun sai tietää, että tämä oli ilmoittautunut Louvièresiksi.

Hän kiirehti heti työhuoneeseensa; siellä oli tosiaan Brousselin poika, vielä ihan raivostuksissaan ja verissään taistelustansa kuninkaan väen kanssa. Ainoaksi varokeinokseen hän ennen arkkipiispalaan tuloansa oli jättänyt muskettinsa erään ystävän luo.

Koadjutori astui hänen luokseen ja ojensi kätensä. Nuori mies tähysti häntä ikäänkuin tahtoen nähdä hänen sielunsa syvyyteen.

"Hyvä herra Louvières", virkkoi koadjutori, "olkaa vakuutettu siitä, että minä otan lämpimästi osaa teitä kohdanneeseen onnettomuuteen."

"Onko se totta ja puhutteko vakavasti?" kysyi Louvières.

"Sydämeni pohjasta", vastasi Gondy.

"Siinä tapauksessa, monseigneur, on pelkkien sanojen aika mennyttä ja toiminnan hetki tullut; jos te tahdotte, monseigneur, niin isäni on kolmen päivän päästä vapaalla jalalla ja te kuuden kuukauden kuluttua kardinaali."

Koadjutori hätkähti.

"Ka, puhukaamme avomielisesti", jatkoi Louvières, "ja kääntäkäämme kortit pöydälle. Ei jaeta kolmeakymmentätuhatta écu'ta almuina, kuten te olette tehnyt viimeisinä kuutena kuukautena, yksistään kristillisestä armeliaisuudesta, sillä se olisi kerrassaan liian kaunista. Te olette kunnianhimoinen, ja se on aivan luonnollista: olettehan nerokas mies ja tunnette ansiokkuutenne. Minä puolestani vihaan hoviva ja haluan tällä hetkellä ainoastaan kosta. Antakaa meille papisto ja rahvas, jotka ovat teidän käskettävissänne, niin minä annan teille porvariston ja parlamentin; näiden neljän aineksen avulla on Pariisi kahdeksassa päivässä meidän, ja uskokaa minua, herra koadjutori, hovi antaa pelosta, mitä se ei anna suosiosta."

Koadjutori silmäili vuorostaan Louvièresiä läpitunkevalla katseellaan.

"Mutta tiedättekö, herra Louvières, että te ehdotatte minulle suorastaan kansalaissotaa?"

"Te olette valmistellut sitä niin kauan, monseigneur, että sen täytyy nyt olla teille tervetullut."

"Vaikka vain", sanoi koadjutori, "mutta käsittänette kuitenkin, että tämä vaatii mietintää?"

"Ja montako tuntia tarvitsette siihen?"

"Kaksitoista, monsieur. Onko se liikaa?"

"Nyt on puolipäivä; tulen luoksenne keskiyöllä."

"Ellen ole silloin palannut, niin odottakaa minua."

"Mainiota. Keskiyöllä, monseigneur."

"Keskiyöllä, hyvä herra Louvières."

Yksin jäätyään Gondy kutsui luokseen kaikki ne papit, joiden kanssa hän oli jonkunlaisissa väleissä. Kahden tunnin kuluttua hän oli koonnut asuntoonsa kolmekymmentä sielunpaimenta Pariisin väkirikkaimmista ja siis levottomimmista seurakunnista.

Gondy kertoi heille, miten häntä oli häväisty Palais-Royalissa, ja toisti de Beautinin, kreivi de Villeroy'n ja marski de la Meilleraien kokkapuheet. Pastorit kysyivät, mitä oli tehtävä.

"Seikka on selvä", vastasi koadjutori. "Te vallitsette omiatuntoja — no niin: järkyttäkää niissä kuninkaitten pelkäämisen ja kunnioittamisen viheliäinen ennakkoluulo; valaiskaa lampailenne, että kuningatar on tyranni, ja hokekaa kaikkien kuuluviin, että Ranskan onnettomuudet johtuvat Mazarinista, hänen rakastajastaan ja turmelijastaan. Aloittakaa työnne tänään, — niin, nyt heti, ja kolmen päivän kuluessa odotan tuloksia. Jos muuten jollakulla teistä on hyvä neuvo antaa minulle, niin hän jääköön; minä kuuntelen sitä mielelläni."

Kolme pastoria jäi: Saint-Merrin, Saint-Sulpicen ja Saint-Eustachen seurakuntien. Toiset poistuivat.

"Luulette siis kykeneväanne auttamaan minua vielä tehokkaammin kuin virkaveljenne?" kysyi Gondy.

"Niin toivomme", vastasivat papit.

"Antakaahan kuulua; aloittakaa te, Saint-Merrin herra pastori."

"Monseigneur, minun alueellani on mies, joka voisi tuottaa teille mitä suurinta hyötyä."

"Kuka se on?"

"Muuan Rue des Lombardsin kauppias, jolla on hyvin suuri vaikutusvalta seudun pikku elinkeinolaisiin."

"Mikä hänen nimensä on?"

"Planchet; hän aiheutti yksinään mellakan noin kuusi viikkoa sitten, mutta kun häntä sen johdosta etsiskeltiin hirtettäväksi, katosi hän."

"Ja voitteko te saada hänestä selon?"

"Niin toivon; en luule hänen joutuneen kiinni, ja hänen vaimonsa rippi-isänä saan kyllä tietooni, missä hän on, jos vaimo sen tietää."

"Hyvä; etsikää käsiinne se mies, herra pastori, ja jos tapaatte, niin tuokaa hänet minun luokseni."

"Mihin aikaan, monseigneur?"

"Kello kuudelta, jos teille sopii."

"Tulemme tänne kello kuusi, monseigneur."

"Menkää, hyvä pastori, menkää, ja Jumala olkoon kanssanne!"

Pappi lähti.

"Entä te, monsieur?" virkkoi Gondy Saint-Sulpicen pastoriin kääntyen.

"Minä, monseigneur", vastasi tämä, "tunnen miehen, joka on tehnyt suuria palveluksia hyvin suositulle prinssille; hänestä tulisi erinomainen päällikkö, ja hänet voin asettaa käytettäväksenne."

"Kuka se mies on?"

"Kreivi de Rochefort."

"Hänet tunnen minäkin; pahaksi onneksi ei hän ole Pariisissa."

"Monseigneur, hän asuu Casette-kadun varrella."

"Mistä saakka?"

"Jo kolmatta päivää."

"Ja miksei hän ole pistäytynyt puheillani?"

"Hänelle oli sanottu ... monseigneur suonee minulle anteeksi..."

"Tietysti, puhukaa."

"Että monseigneur pyrki sopimukseen hovin kanssa."

Gondy puraisi huultansa.

"Häntä on petetty. Tuokaa hänet luokseni kello kahdeksalta, herra pastori, ja Jumala teitä siunatkoon kuten minäkin!"

Toinen pappi kumarsi ja lähti.

"Nyt on teidän vuoronne, monsieur", virkkoi koadjutori kääntyen viimeiseen vieraaseensa. "Onko teillä yhtä hyvää tarjottavaa minulle kuin noilla kahdella herrasmiehellä, jotka ovat lähteneet täältä viimeksi?"

"Parempaa, monseigneur."

"Jopa jotakin! Ajatelkaa, että siten sitoudutte varsin paljon: toinen tarjosi minulle kauppiaan, toinen kreivin — teillä kai siis on prinssi varalla?"

"Tarjoan teille kerjäläisen, monseigneur."

"Niin, aivan", virkahti Gondy miettivästi, "olette oikeassa, herra pastori — jonkun, joka kykenisi yllyttämään liikkeelle Pariisin risteyksissä kuhisevan köyhälistön armeijan ja saamaan sen kirkumaan koko Ranskan kuuluviin, että Mazarin heidät on mierolle toimittanut."

"Juuri sellaisen miehen tunnen."

"Hyvä! Ja kuka se on?"

"Pelkkä kerjäläinen, kuten jo sanoin, monseigneur; hän on kuuden vuoden ajan anellut almuja, jakaessaan vihkivettä Saint-Eustachen kirkon portailta."

"Ja te sanotte, että hänellä on suuri vaikutus vertaisiinsa?"

"Tiedättekö, monseigneur, että kerjäläiset ovat järjestyneet yhdyskunnaksi, jonkunlaiseksi varattomien liitoksi omistavia luokkia vastaan, ammattiseuraksi, jolle kukin suorittaa pikku

jäsenmaksun ja jota johtelee päällikkö!?"

"Kyllä olen kuullut sitä kerrottavan", vastasi koadjutori.

"No, tarjoamani mies on yhdyskunnan pää."

"Ja mitä tiedätte hänestä?"

"En mitään muuta, monseigneur, kuin että hänellä näyttää olevan tunnonvaivoja."

"Mistä olette siihen käsitykseen johtunut?"

"Jokaisen kuukauden kahdeksantenakolmatta päivänä hän luetuttaa minulla sielumessun jonkun puolesta, joka on saanut väkivaltaisen kuoleman; viimeksi luin sen eilen."

"Ja häntä nimitetään?"

"Maillardiksi, mutta minä en luule, että se on hänen todellinen nimensä."

"Luuletteko tapaavanne hänet paikallaan tällä hetkellä?"

"Varmasti."

"Lähtekäämme katsomaan kerjäläistänne, herra pastori, ja jos hän on sellainen kuin sanotte, olette tosiaan keksinyt aarteen."

Gondy pukeutui herrasmieheksi, painoi leveälierisen punatöyhtöisen hatun päähänsä, kiinnitti vyötäisilleen pitkän miekan ja saappaisiinsa kannukset, kietoutui väljään viittaan ja seurasi pastoria.

Edetessään kaikkia niitä katuja myöten, jotka johtivat arkkipiispan talolta Saint-Eustachen kirkolle, koadjutori ja hänen saattolaisensa tutkivat tarkoin kansan mielialaa. Väki oli kiihdyksissään, mutta näytti säilytetyn mehiläisparven tavoin olevan ymmällä, mihin asettua, ja oli ilmeistä, että kaikki päättyisi pelkkään surinaan, jollei joukoille saataisi johtajia.

Heidän saapuessaan Rue des Prouvairesille pastori ojensi kätensä kirkon edustaa kohti.

"Kas, tuolla hän on asemapaikallaan", hän virkkoi.

Gondy tähysti osoitetulle paikalle ja näki ryysyläisen, joka istui tuolilla, selkä seinäkoristetta vasten, hänellä oli vieressään pikku allas ja kädessään pirskoitushuiska.

"Oleskeleeko hän tuolla jonkun etuoikeuden perusteella?" kysyi Gondy.

"Ei, monseigneur", vastasi pappi; "hän on edeltäjältään ostanut tämän vihkivesi-jakopaikan."

"Ostanut?"

"Niin, nämä paikat ovat liike-etuja; tuo mies on maksanut hyvinkin sata pistolia tästä edusta."

"Se heittiö on siis varakas?"

"Jotkut tuollaiset jättävät kuollessaan kaksikymmentä-, viisikolmatta- ja kolmekinkymmentätuhatta livreä, vieläpä siitäkkin yli."

"Hm", tuumi Gondy nauraen, "enpä luullut tallettavani almujani niin hyvin."

He olivat sillävälän lähestyneet kirkkoa; pastorin ja koadjutorin laskiessa jalkansa ensimmäiselle porrasaskelmalle nousi kerjäläinen seisaalle ja ojensi huiskansa.

Hän oli lyhytkasvuinen, jokseenkin tanakka, kuudesta kahdeksaanseitsemättä iältään; tukka oli harmaa, silmät vaaleanruskeat. Kasvot ilmaisivat kahden vastakkaisen vaikuttimen taistelua, — häijyn luonteen, jota taltutti tahto, kenties katumus.

Nähdessään pappia saattavan herrasmiehen hän hiukan säpsähti ja katseli tätä hämmästyneenä.

Pastori ja koadjutori koskettivat vihkihuiskaa sormenpäällä ja tekivät ristinmerkin; koadjutori heitti hopealantin hattuun, joka oli laskettu portaille.

"Maillard", sanoi pastori, "monsieur ja minä olemme tulleet haastelemaan hetkisen sinun kanssasi."

"Minun kanssani?" vastasi kerjäläinen; "se on liian suuri kunnia köyhälle vihkiveden jakelijalle."

Kerjäläisen äänessä oli ivallinen sointu, jota hän ei kyennyt kokonaan pidättämään, ja se ihmetytti

koadjutoria.

"Niin", pitkitti pastori, joka näytti olevan tottunut tähän sävyyn, "tahtoisimme tietää, mitä sinä ajattelet tämänpäiväisistä tapauksista ja mitä olet kuullut kirkossakävijäin virkkavan niistä."

Kerjäläinen pudisti päätänsä.

"Ne ovat surkeita tapauksia, herra pastori, ja köyhää kansaa ne kohtaavat nyt kuten aina. Mitäkö niistä sanotaan? No, kaikki ovat tyytymättömiä, kaikki haikailevat, mutta kaikki on samaa kuin ei kukaan."

"Selittäkää käskystänne, hyvä mies", pyysi koadjutori.

"Minä sanon, että kaikki nuo huudot, kaikki tuo surkeilu, kaikki sadatukset saavat aikaan vain jyrinää ja leimahtelua, mutta salama ei iske alas ennenkuin on johtaja ohjaamassa sitä."

"Ystäväiseni", sanoi Gondy, "te näytätte minusta keinokkaalta mieheltä. Olisitteko taipuvainen ottamaan osaa pikku kansalaissotaan, jos sellainen syttyisi, ja asettamaan tuon johtajan käytettäväksi, jos sellaisen keksimme, omakohtaisen kykynne ja sen vaikutusvallan, joka teillä on tovereihinne?"

"Kyllä, monsieur, kunhan sen sodan hyväksyy kirkko, jotta se voisi johtaa tavoittamaani päämäärään, nimittäin syntieni anteeksisaamiseen."

"Tätä sotaa ei kirkko ainoastaan hyväksy, vaan se ohjaileekin sitä. Mitä synninpäästöönne tulee, niin meillä on puolellamme Pariisin arkkipiispa, joka on saanut Rooman hovilta täydet valtuudet, ja myöskin koadjutori, jolla on täydellinen ane oikeus; kehoittaisimme teitä kääntymään hänen puoleensa."

"Muista, Maillard", sanoi pastori, "että minä olen suositellut sinua tälle herrasmiehelle, joka on mahtimies, ja tavallaan mennyt vastuuseen sinusta."

"Minä tiedän, herra pastori", vastasi kerjäläinen, "että te olette aina olleet varsin hyväntahtoinen minua kohtaan, ja minä olenkin puolestani hyvin halukas tekemään mieliksenne."

"Ja arveletteko tosiaan olevanne niin vaikutusvaltainen ammattiveljienne keskuudessa kuin herra pastori minulle äsken vakuutti?"

"Luulen heidän pitävän minua jossakin arvossa", vastasi kerjäläinen ylpeästi; "he eivät ainoastaan tehne kaikkea, mitä annan heille toimeksi, vaan seurannevatkin minua kaikkialle, minne menen."

"Voitteko hankkia viisikymmentä rivakkaa miestä, oikeita häliseviä tyhjäntoimittajia, kiljujia, jotka kykenisivät luhistuttamaan Palais-Royalin seinät huutamalla alas Mazarinia, niinkuin muinoin Jerikon muurit sortuivat?"

"Luullakseni sietää minulle antaa vaikeampiakin ja tärkeämpiä tehtäviä kuin se", vastasi kerjäläinen.

"Vai niin!" sanoi Gondy. "Ottaisitte siis ehkä rakennuttaaksenne yhdessä yössä kymmenkunnan katusulkua?"

"Ottaisin viisikinkymmentä ja päivän tullen puolustaakseni niitä."

"Kautta taivaan", huudahti Gondy, "te puhutte miellyttävän varmasti, ja koska herra pastori vastaa teistä..."

"Kyllä vastaan", vahvisti pastori.

"Kas, tässä kukkaro, joka sisältää viisisataa kultapistolia: tehkää kaikki valmistuksenne ja sanokaa, missä voin tavata teidät tänä iltana kello kymmenen."

"Sen pitäisi tapahtua jollakulla ylenteellä, mistä saa merkin näkymään kaikkiin Pariisin osiin."

"Annanko sinulle kirjallisesti pari sanaa Saint-Jacques-la-Boucherien kappalaista varten, jotta hän päästää sinut johonkin tornin kammioon?" esitti pastori.

"Se sopii", vastasi kerjäläinen.

"Illalla kello kymmenen siis", lopetti koadjutori; "ja jos olen teihin tyytyväinen, saatte viisisataa pistolia lisää."

Kerjäläisen silmissä leimahti ahneus, mutta hän tukahdutti sen tunteen.

"Tänä iltana, monsieur", hän vastasi, "tulee kaikki kuntoon."

Hän kantoi tuolinsa kirkkoon, asetti tuolin viereen altaansa ja pirskoitushuiskansa, meni ottamaan vettä kirkon vihkivesiastiasta ikäänkuin ei olisi luottanut omaansa ja poistui sitten.

KAHDEKSASVIIDETTÄ LUKU

Saint-Jacques-la-Boucherien torni

Neljännestä vailla kuusi oli herra de Gondy suoriutunut kaupungilta ja palannut arkkipiispalaan.

Kello kuudelta ilmoitettiin Saint-Merrin pastori.

Koadjutori loi nopean katseen taaksensa ja näki, että häntä seurasi toinen mies.

"Tulkoot sisälle", hän sanoi.

Pastori astui huoneeseen ja Planchet hänen mukanaan.

"Monseigneur", aloitti Saint-Merrin pastori, "tässä on se henkilö, josta minulla on ollut kunnia puhua teille."

Planchet tervehti sellaisen miehen tavoin, joka on liikkunut säätyläisperheissä.

"Ja te olette halullinen palvelemaan kansan asiaa?" kysyi Gondy.

"Olen kuin olenkin", vastasi Planchet; "olen frondelainen kaikesta sydämeistäni. Onpa minut jo tuomittu hirteenkin, monseigneur."

"Mistä syystä?"

"Riistin Mazarinin vartion kynsistä aatelismiehen, jota oltiin viemässä takaisin Bastiljiin, missä hän oli istunut viisi vuotta."

"Kuka hän olikaan?"

"Ka, te tunnette hänet hyvin, monseigneur; se oli kreivi de Rochefort."

"Kas, tosiaankin!" huudahti koadjutori; "olen kuullut siitä tapauksesta: te yllytätte meteliin koko korttelin, sanotaan?"

"Melkeinpä", vastasi Planchet itsetyytyväisen näköisenä.

"Ja te olette ammatiltanne...?"

"Sokerileipuri, Rue des Lombardsin varrella."

"Selittäkäänhän minulle, miten noin rauhallisen toimen harjoittaja tulee olleeksi niin sotainen taipumuksiltaan!"

"Mistä se johtuu, että te kirkon miehenä, monseigneur, nyt vastaanotatte minut ritarin asussa, miekka kupeella ja kannukset saappaissa?"

"Eipä ollut huonosti vastattu, totta tosiaan!" huudahti Gondy hymyillen, "mutta tiedättehän, että minä papinkauluksestani huolimatta olen aina pitänyt asetoimista."

"No niin, monseigneur, ennen kuin rupesin sokerileipuriksi, olin minä kolme vuotta kersanttina Piemontin rykmentissä ja sitä ennen kahdeksantoista kuukautta herra d'Artagnanin palvelijana."

"Muskettisoturien luutnantin?" kysyi Gondy.

"Saman, monseigneur."

"Mutta häntä väitetään villityksi mazarinilaiseksi?"

"Hm..." rykäisi Planchet.

"Mitä tahdotte sanoa?"

"En mitään, monseigneur. Herra d'Artagnan on palveluksessa; herra d'Artagnan saa elantonsa puoltamalla Mazarinia, joka pitää häntä palkoissa, niinkuin meillä porvareilla on tehtävänä ahdistaa Mazarinia, joka rosvoaa meitä."

"Te olette älykäs mies, ystäväiseni; voiko teidän apuunne luottaa?"

"Luulin", vastasi Planchet, "että herra pastori on mennyt teille takuuseen minusta."

"Niin onkin, mutta mieleni tekee saada se vakuutus omasta suustanne."

"Saatte luottaa minuun, monseigneur, jos on kysymys metelin nostattamisesta kaupungissa."

"Siitä juuri on kysymys. Montako miestä luulette voivanne koota yöllä?"

"Kaksisataa muskettia ja viisisataa pertuskaa."

"Jos vain on jokaisessa korttelissa yksi mies, joka tekee saman, niin meillä on huomenna melkoinen armeija."

"Niinpä kyllä."

"Suostuisitteko kreivi de Rochefortin johdettavaksi?"

"Häntä seuraisin vaikka hornaan, ja se ei merkitse vähän, sillä uskon hänet tosiaan kykeneväksi menemään sinne."

"Mainiota!"

"Mistä merkistä voi huomenna erottaa ystävät ja viholliset?"

"Kaikki frondelaiset asettakoot keltaisen nauharuusun hattuunsa."

"Hyvä. Antakaa minulle toimintaohje."

"Tarvitsetteko rahoja?"

"Rahoista ei ole koskaan ollut haittaa missään asiassa, monseigneur. Jollei niitä ole, niin on tultava toimeen ilman; jos on, niin hommat luistavat sitä joutuisammin ja paremmin."

Gondy astui lippaan ääreen ja otti siitä kukkaron.

"Tässä on viisisataa pistolia", hän sanoi; "ja jos asiat menestyvät hyvin, niin saatte huomenna odottaa saman verran lisää."

"Teen monseigneurille rehellisen tilin näistä rahoista", vastasi Planchet pistäen massin kainaloonsa.

"Hyvä on, suosittelen kardinaalia teidän hoivaanne."

"Olkaa huolelta, hän on hyvissä käsissä."

Planchet lähti; pastori viivähti vielä hetkisen.

"Oletteko tyytyväinen, monseigneur?" hän kysyi.

"Kyllä, tuo mies näyttää päättäväiseltä veitikalta."

"Niin, hän tekee enemmänkin kuin on luvannut."

"Sepä oivallista."

Pastori yhtyi nyt suojattiinsa, joka odotti häntä portailla. Kymmenen minuutin kuluttua ilmoitettiin Saint-Sulpicen pastori.

Heti kun Gondyn työhuoneen ovi avautui, ryntäsi sinne mies; hän oli kreivi de Rochefort.

"Tekö siinä, hyvä kreivi!" virkkoi Gondy ojentaen hänelle kätensä.

"Olette siis viimeinkin tehnyt päätöksenne, monseigneur?" sanoi Rochefort.

"En ole kahden vaiheilla ollutkaan", vastasi Gondy.

"Älkäämme siis enää puhuko siitä: kun te sen sanotte, niin uskon. Toimitamme siis tanssit Mazarinille?"

"Niinpä toivon."

"Ja milloin alkaa karkelo?"

"Kutsu on annettu tänksi yöksi", selitti koadjutori, "mutta viulut alkavat vinkua vasta huomisaamuna."

"Voitte ottaa lukuun minut ja viisikymmentä soturia, jotka chevalier d'Humières on luvannut minulle milloin vain tarvitsen."

"Viisikymmentä soturia?"

"Niin; hän pestaa tarjokkaita ja lainaa ne minulle — jos puuttuu joitakuuta juhlan päättyessä, niin hankin toisia sijalle."

"Hyvä on, hyvä Rochefort; mutta siinä ei ole vielä kylliksi."

"Mitä puuttuu?" kysyi Rochefort hymyillen.

"Herra de Beaufort — minne olette hänet sijoittanut?"

"Hän on Vendômisissa odottelemassa, kunnes kirjeellisesti kutsun hänet takaisin Pariisiin."

"Kirjoittakaa hänelle, nyt on aika."

"Olette siis varma asiastanne?"

"Olen, mutta hänen pitää kiirehtiä, sillä niin pian kuin Pariisin väestö on kerran noussut liikkeelle, saamme yhden sijasta kymmenen prinssiä, jotka tahtovat asettua sen etunenään. Jos hän viivästyy, niin hän huomaa paikkansa otetuksi."

"Saanko ilmoittaa hänelle mielipiteenne?"

"Kyllä, kernaasti."

"Saanko sanoa hänelle, että hän voi vedota teihin?"

"Sanokaa vain."

"Ja te annatte hänelle täyden valtuuden?"

"Sotaa varten, kyllä; mutta mitä politiikkaan tulee..."

"Te tiedätte, että se ei ole hänen vahva puolensa."

"Hänen on annettava minun sopia omalla tavallani kardinaalinhatustani."

"Te pidätte siitä vielä kiinni?"

"Niin, koska minut pakotetaan käyttämään sellaista hatunkuusia, joka ei minulle sovellu", vastasi Gondy, "niin olkoon se hattu ainakin punainen."

"Ei käy kiistäminen makuasioista", arveli Rochefort nauraen; "vastaan hänen suostumuksestaan."

"Ja te kirjoitatte hänelle tänä iltana?"

"Teen paremminkin, — lähetän sanansaattajan."

"Monenko päivän kuluttua hän voi olla täällä?"

"Viiden päivän."

"Tulkoon siis, ja hän näkee aseman täällä suuresti muuttuneeksi."

"Niin toivon."

"Minä takaan sen."

"Ja edelleen?"

"Menkää kokoamaan viisikymmentä miestä ja pysytelkää valmiina."

"Mihin?"

"Kaikkeen."

"Onko mitään puolumerkkiä?"

"Keltainen nauharuusuke hatussa."

"Hyvä. Näkemiin, monseigneur."

"Jumalan haltuun, hyvä Rochefort."

"Haa, mosjöö Mazarin, mosjöö Mazarin!" virkkoi Rochefort vetäen mukaansa pastorinsa, joka ei ollut saanut osutetuksi sanaakaan tähän keskusteluun; "nyt saat nähdä olenko minä liian vanha toimimaan!"

Kello oli puoli kymmenen; koadjutori tarvitsi hyvinkin puoli tuntia ehtiäkseen arkkipiispalasta Saint-Jasques-la-Boucherien torniin.

Koadjutori huomasi, että eräässä tornin ylemmistä ikkunoista tuikutti kynttilä.

— Hyvä on, — hän tuumi, — kerjäläiskuninkaamme on paikallaan.

Hän kolkutti, tultiin avaamaan. Itse kappalainen odotti häntä ja valaisi hänelle tietä tornin huippuun asti. Heidän tultuaan sinne hän viittasi pieneen oveen, asetti kynttilän muurinnurkkaan, jotta koadjutori lähtiessään löytäisi sen, ja laskeutui jälleen alas portaita.

Vaikka ovesa oli avain, koputti koadjutori kuitenkin.

"Sisälle!" lausui ääni, josta koadjutori tunsu kerjäläisen.

De Gondy astui kammioon. Siellä tosiaan oli Saint-Eustachen vihkiveden jakelija. Hän odotteli lojuen kurjalla makuulavalla.

Nähdessään koadjutorin astuvan sisälle hän nousi seisaalle.

Kello löi kymmenen.

"No niin", kysyi Gondy, "oletko pitänyt sanasi?"

"En aivan tarkoin", vastasi kerjäläinen.

"Kuinka niin?"

"Tehän pyysitte minulta viittäsataa miestä?"

"Niin, entä sitten?"

"No, saatte kaksituhatta."

"Ethän vain kersku?"

"Tahdotteko todisteen?"

"Kyllä."

Kolme kynttilää paloi kukin ikkunassaan, la Citén, Palais-Royalin ja Saint-Denis-kadun puolella.

Mies lähestyi äänettömänä kaikkia kolmea kynttilää peräkkäin ja puhalsi ne sammuksiin.

Koadjutori oli hämyssä; kammiota valaisi nyt ainoastaan himmeillä säteillään kuu, joka oli vetäytynyt paksujen, mustien pilvien huntuun, koristaen niiden reunoja hopearipsuilla.

"Mitä olet tehnyt?" kysyi koadjutori.

"Olen antanut merkin."

"Mihin?"

"Katusulkujen rakentajille."

"Ahaa!"

"Lähtiessänne täältä näette väkeni työssä. Pitäkää vain varanne, jotta ette loukkaa säärtänne johonkin ketjuun tai putoa aavistamattomaan kuoppaan."

"Hyvä on! Tässä on luvattu summa, saman verran kuin jo olet saanut. Muista nyt olevasi päällikkö äläkä mene ryyppäämään."

"En ole kahteenkymmeneen vuoteen juonut muuta kuin vettä."

Mies vastaanotti massin koadjutorilta, joka kilinästä kuuli hänen kopeloivan ja tunnustelevan kultarahoja.

"Kas, kas!" virkkoi koadjutori; "sinä, veijari, oletkin ahnas!"

Kerjäläinen huokasi ja heitti massin luotansa.

"Pysynkö siis ainiaan samana!" hän huudahti; "enkö ikinä saa riisuutuneeksi vanhasta ihmisestä? Voi viheliäisyyttä, voi turhuutta!"

"Otat sen kuitenkin."

"Niin, mutta vannon teidän edessänne, että käytän jäännöksen hyväntekeväisyyteen."

Hänen kasvonsa olivat kalpeat ja pingoittuneet, ilmaisten sisäistä taistelua.

"Kummallinen mies!" mutisi Gondy.

Ja hän otti hattunsa lähteäkseen, mutta ovelle kääntyessään hän näki tiellään kerjäläisen.

Hänen ensimmäisenä ajatuksenaan oli, että mies tahtoi hänelle jotakin pahaa.

Mutta pian hän päinvastoin huomasi tämän liittävän kätensä ristiin ja polvistuvan.

"Monseigneur", pyysi kerjäläinen, "ennen kuin lähдете täältä, rukoilen siunaustanne."

"Monseigneur!" huudahti Gondy. "Hyvä mies, sinä otaksut minut joksikuksi toiseksi."

"Ei, monseigneur, minä puhuttelen herra koadjutoria; tunsin teidät heti ensi silmäyksellä."

Gondy hymyili.

"Ja sinä tahdot siunaustani?" hän virkkoi.

"Niin, tarvitsen sitä."

Kerjäläinen lausui tämän niin peräti nöyrästi ja niin hartaan katuvasti, että Gondy ojensi kätensä hänen ylitseen ja antoi hänelle siunauksensa niin sydämellisesti kuin suinkin kykeni.

"Nyt on meidän välillämme yhdysside", lausui koadjutori. "Olen siunannut sinua, ja sinä olet minulle pyhitetty, niinkuin minäkin sinulle. Annahan kuulla, — oletko tehnyt jonkun rikoksen, jonka maallisilta seuraamuksilta voin sinua suojella?"

Kerjäläinen pudisti päätänsä.

"Rikokseni, monseigneur, ei kuulu inhimillisen oikeuden tuomiovaltaan, ja te ette voi vapauttaa minua siitä muutoin kuin siunaamalla minua useasti samaten kuin äsken."

"Kuulehan, ole vilpitön", kehoitti koadjutori; "sinä et ole koko ikääsi ollut nykyisessä ammatissasi?"

"En, monseigneur; vasta kuusi vuotta on minulla tämä ollut."

"Missä olit sitä ennen?"

"Bastiljissa."

"Ja ennen kuin jouduit Bastiljiin?"

"Sen sanon teille, monseigneur, sinä päivänä, jolloin suvaitsette kuunnella rippiäni."

"Hyvä on; ilmoittaudu millä hyvänsä vuorokauden hetkellä, niin olen valmis myöntämään sinulle synninpäästön."

"Kiitos, monseigneur", vastasi kerjäläinen kumealla äänellä; "mutta vielä en ole valmis vastaanottamaan sitä."

"Sovittu siis. Hyvästi."

"Hyvästi, monseigneur", sanoi kerjäläinen avaten oven ja kumartaen kirkkoruhtinaalle.

Koadjutori otti kynttilän, astui alas portaita ja poistui syvissä mietteissä.

YHDEKSÄSVIIDETTÄ LUKU

Mellakka

Kello oli noin yksitoista illalla. Gondy ei ollut edennyt sataa askelta Pariisin kaduilla, kun hän jo huomasi ihmeellisen muutoksen olevan tekeillä.

Koko kaupunki näytti haaveellisten olentojen asumalta; äänettömät varjot mursivat katukiviyttä, toiset laahasivat esiin ja käänsivät kumoon kärryjä, toiset taas loivat kaivantaja, jollaiset saattoivat niellä komppanioittain ratsuväkeä. Kaikki nämä innokkaat puuhailijat menivät, tulivat, juoksivat kuin johonkin salamyhkäiseen työhön ryhtyneet hornanhenget: he olivat Ihmehovin[20] kerjäläisiä, Saint-Eustachen vihkiveden jakelijan asiamiehiä, jotka laittoivat seuraavaksi päiväksi kuntoon katusulkuja.

Gondy katseli hiukan säikkyen näitä hämyn olentoja, näitä öisiä ahertajia; hän kysyi itseltään, pystyisikö hän, joka oli toimittanut kaikki nämä ryysyläiset liikkeelle heidän tyyssijoistaan, myöskin palauttamaan heidät niihin. Kun joku heistä lähestyi häntä, oli hän valmis tekemään ristinmerkin.

Hän pääsi Saint-Honoré-kadulle ja kulki sitä pitkin Rue de la Ferronnerielle päin. Siellä vaihtui näyttämö, kauppatieteilijät juoksentelivat siellä myymälästä toiseen; ovet näyttivät olevan lukittuja kuten ikkunaluukutkin, mutta ne olivat vain työnnettyjä kiinni, jotta ne heti avautuivat ja sulkeutuivat laskeakseen kulkemaan miehiä, jotka eivät näyttäneet tahtovan antaa ilmi kantamuksiaan; he olivat rihkamakauppiaita, joilla oli aseita lainata niiden puutteessa oleville.

Muuan mieshenkilö riensi ovelta ovelle, horjuen raskaan taakkansa alla — miekoilla, musketeilla, ratsupyssyillä ja kaikenlaatuisilla aseilla sälytettynä, salavihkaa jaellen niitä tarpeen mukaan. Lyhdyn valossa tunsivat koadjutori hänet Planchetiksi.

Koadjutori tuli Rue de la Monnaien kautta laiturille. Siellä seisoivat liikkumattomina ryhminä musta- ja harmaaviittaisia porvareita, mikäli kuuluivat ylempään tai alempaan liikemiesluokkaan, ja yksinäisiä miehiä käveli ryhmästä toiseen. Kaikkien noiden viittojen takalieveen alta pisti esiin miekankärki ja etupuolelta ratsupyssyn tai musketin suu.

Pont-Neufille tultuaan koadjutori huomasi sillan vartioiduksi; muuan mies lähestyi häntä ja kysyi:

"Kuka te olette? En tunne teitä meikäläiseksi."

"Te ette siis tunne ystäviäanne, hyvä herra Louvières", vastasi koadjutori kohottaen hattuaan.

Louvières näki nyt paremmin ja kumarsi.

Gondy pitkitti kierrostaan ja käveli alas Nesle-tornille asti. Siellä hän näki pitkän rivin ihmisiä hiipimässä muureja pitkin. Niitä olisi voinut luulla haamukulkueeksi, sillä kaikki olivat kääriytyneet valkoisiin kauhtanoihin. Määrätylle kohdalle päästyään näyttivät he perätysten hupenevan olemattomiin ikäänkuin olisi maa avautunut heidän jalkainsa alla. Gondy nojautui erästä nurkkausta vasten ja katseli heidän katoamistansa ensimmäisestä viimeisen edelliseen saakka.

Viimeinen kohotti katseensa, kaiketikin varmistuakseen siitä, että häntä tovereineen ei vakoiltu, ja hämyssäkin hän huomasi Gondyn. Hän astui suoraan tätä kohti ja asetti pistoolin hänen rintaansa vasten.

"Hei, herra de Rochefort", virkahti Gondy nauraen, "älkäämme leikkikö ampuma-aseilla."

Rochefort tunsikin äänen.

"Kas, tekö siinä, monseigneur?" sanoi hän.

"Minä itse. Mitä väkeä te tuolla tavoin viette maan uumeniin?"

"Chevalier d'Humièresilta lainaamani viittäkymmentä tarjokasta, jotka on aiottu keveään ratsuväkeen; he eivät ole vielä saaneet muita varustuksiaan kuin valkoiset kauhtanansa."

"Ja te lähdette...?"

"Tutun kuvanveistäjän luo; astumme vain laskuluukulle, jolla hän ottaa marmoritarpeet työpajaansa."

"Hyvin keksitty!" kiitti Gondy.

Ja hän paiskasi Rochefortille kättä; tämäkin laskeusi sitten salaportaille ja sulki laskuluukun perässään.

Koadjutori palasi kotiin. Kello oli yksi aamulla. Hän aukaisi ikkunansa ja kumartui kuuntelemaan.

Koko kaupungissa kuului kummallista, käsittämätöntä kohua; saattoi oivaltaa, että jotakin tavatonta ja kamalaa tapahtui kaikilla noilla kaduilla, jotka olivat pimeinä kuin kadotuksen kuilu. Tuon tuostakin jymisi kuin rajuilman noustessa tai hyökyaallon lähetessä, mutta mahdoton oli saada ilmiöstä mitään selvää ja määriteltyä mielikuvaa: olisi kenties saattanut arvella, että salaperäinen maanalainen jumu oli ennustelemassa maanjäristystä.

Siten jatkui mullistustyötä läpi yön. Seuraavana aamuna havahtuessaan tuntui Pariisi hätkähtävän omasta ulkomuodostaan. Sitä olisi voinut luulla piiritetyksi kaupungiksi. Aseelliset miehet pitivät uhkaavin katsein ja musketti olalla katusulkuja hallussaan; käskysanat, patrullit, pidätykset ja rankaisutkin — sellaisia kohtasi vaeltaja joka askeleella. Pysäyteltiin töyhtöhattuisia ja kullatuilla miekoilla komeilevia miehiä, kovistellen heitä huutamaan: "Eläköön Broussel! alas Mazarin!" Kieltäytyjä sai osakseen vihellyksiä ja herjauksia, syljeskelyjä ja lyöntejäkin. Surmattu ei vielä, mutta näkyi kyllä, että halua siihen ei puuttunut.

Katusulkuja oli rakennettu Palais-Royaliin asti. Rue des Bons Enfantsilta Rue de la Ferronnerielle, Saint-Thomas-du-Louvre-kadulta Pont-Neuffille, Richelieu-kadulta Saint-Honoré-portille saakka oli asettunut runsaasti kymmenentuhatta aseellista miestä, joista etummaisat kirkuivat uhmaavia sanoja rauhallisille kaartilaisrykmentin vartioille, joita oli aseteltu Palais-Royalin ympärille; tämän ristikkoportit oli suljettu heidän takanaan, ja se varokeino teki heidän asemansa täpäräksi. Kaikkialla kierteli lisäksi sadan, sadanviidenkymmenen, kahdensadan miehen suuruisina parvina riutuneita, kelmeitä ryysyläisiä, kantaen eräänlaisia lippuja, joissa näkyi sanat: *Katsokaa kansan kurjuutta!* Missä hyvänsä tämä kurjalisto kulki, siellä kajahti huikeita huutoja; ja tuollaisia joukkueita oli niin paljon, että kaikkialla karjuttiin.

Itävallan Annan ja Mazarinin hämmästyks oli suuri heidän herätessään, kun tultiin ilmoittamaan, että keskikaupunki, jonka he olivat edellisenä iltana nähneet aivan rauhallisena, oli noussut kuumeisena ja kuohuvana; kumpainkaan ei tahtonut uskoa sitä kuvausta, vaan vastasivat luottavansa ainoastaan omiin silmiinsä ja korviinsa. Heille avattiin ikkuna: he näkivät, kuulivat ja tulivat vakuutetuiksi.

Mazarin kohautti olkapäitänsä ja teeskenteli syvää halveksumista tätä rahvasta kohtaan, mutta kalpeni silmin nähden, kiiruhti vapisevana työhuoneeseensa, lukitsi kultansa ja jalokivensä lippaisiin ja pisti kauneimmat timanttisormukset sormiinsa. Kuningatar sitävastoin, raivostuksissaan ja oman tahtonsa varaan jätettynä, kutsutti luokseen marski de la Meilleraien, käskien tämän ottaa mukaansa niin monta miestä kuin halusi ja lähteä katsomaan, mitä tuo *pila* merkitsi.

Marski oli tavallisesti hyvin uskalias eikä nyt aavistellut mitään vaaraa, sillä senaikuisten miekkamiesten tavoin hän piti kaupunkilaisväestöä varsin vähäisessä arvossa. Hän otti senvuoksi saattueeseen ainoastaan puolitoistasataa miestä ja tahtoi marssia Louvre-sillan yli. Mutta siellä hän kohtasi Rochefortin ja tämän viisikymmentä kevytaseista ratsumiestä, joita seurasi enemmän kuin viisisataa jalankulkijaa. Ei ollut mitään keinoa tuollaisen sulun avaamiseen. Marski ei edes yrittänyt, vaan peräytyi laiturille.

Mutta Pont-Neuffillä hän tapasi Louvièresin porvareinensa. Tällä kertaa marski yritti rynnäkköä, mutta se vastaanotettiin musketinlaukauksilla, samalla kun kaikista ikkunoista sateli kiviä. Paikalle sortui kolme miestä.

Hän peräytyi nyt halleihin päin, mutta kohtasi siellä Planchetin ja tämän pertuskaosaston. Tapparakeihäät painuivat uhkaavina tanaan; hän tahtoi raivata tiensä kaikkien noiden harmaaviittaisten yli, mutta harmaaviittaiset pitivät puoliaan, ja marskin oli vetäydyttävä takaisin Saint-Honoré-kadulle päin, jättäen tantereelle neljä kaartilaisiansa, jotka oli surmattu kaikessa hiljaisuudessa teräaseilla.

Hän tunkeusi sitten Saint-Honoré-kadulle, mutta siellä hän kohtasi Saint-Eustachen kerjäläisen katusulut. Niitä vartioimassa ei ollut ainoastaan aseellisia miehiä, vaan naisiakin ja lapsia. Nuori herra Friquet oli saanut Louvièresilta lahjaksi pistoolin ja miekan, ja hän oli omasta piiristään haalinut kokoon osaston, joka piti huumaavaa meteliä.

Marski luuli tätä kohtaa vartioittavan huonommin kuin toisia ja aikoi murtautua lävitse. Hän käski kahdenkymmenen miehen laskeutua ratsailta sekä vallata väkiryntäköllä ja avata tämän katusulun, jollaikaa hän muun joukkonsa kanssa ratsain suojaisi hyökkääjiä. Nuo kaksikymmentä marssivatkin suoraa estettä vastaan, mutta pölkkyjen takaa, kärryntyörien välitse ja kivikasan päältä tuiskahti nyt hirveä muskettituli, ja sen räiske hälytti Planchetin pertuskamiehet Les Innocents-hautuumaan nurkkaan ja Louvièresin porvarit Rue de la Monnaien kulmaan.

Marski de la Meilleraie oli joutunut kahden tulen väliin.

Marski de la Meilleraie oli urhoollinen mies, ja hän päättikin kaatua paikallaan. Hän maksoi laukaukset laukauksilla, ja vaikerrusta alkoi kuulua väkijoukosta. Paremmiin harjaantuneina kaartilaiset ampuivat tarkemmin, mutta ylivoimaiset porvarit rusensivat heidät todellisella rautamyrskällä. Miehiä kaatui hänen ympärillään kuin olisi oltu Rocroy tai Leridan taisteluentällä. Fontraillesilta, hänen ajutantiltaan, musertui käsivarsi, hänen hevoseltaan lävisti luoti kaulan, joten hänen oli hyvin vaikea ohjata sitä, sillä kipu yllytti sen melkein suunniltaan. Viimein oli tultu siihen äärimmäiseen hetkeen, jolloin säikkymättöminkin tuntee väristystä suonissaan ja kylmän hien kihoilevan otsalleen. Silloin väkijoukko äkkiä avautui Rue de l'Arbre-Secin puolelta, huudellen: "Eläköön koadjutori!" ja Gondy ilmestyi näkyviin kuorikaavussaan ja vaipassaan, levollisena samoten keskellä muskettitulta ja jaellen siunauksiaan oikeaan ja vasempaan yhtä rauhallisesti kuin olisi johtanut Kristuksen ruumiinjuhlan kulkuetta.

Kaikki polvistuivat.

Marski tunsu tulijan ja kiirehti hänen luokseen.

"Auttakaa minut tästä, taivaan nimessä", pyysi hän, "muutoin maksaa leikki minulle ja kaikille miehilleni hengen!"

Syntyi melu, joka ei olisi päästänyt ukkosenjyrinäkkään kuuluviin. Gondy kohotti kätensä ja vaati hiljaisuutta. Kaikki vaikenivat.

"Lapseni", hän lausui, "tässä näette herra marski de la Meilleraien, jonka aikeista te olette erehtyneet. Hän sitoutuu Louvreen palatessaan pyytämään teidän nimessänne kuningattarelta Brousselimme vapauttamista. Sitoudutteko siihen, marski?" lisäsi Gondy de la Meilleraieen kääntyen.

"Hitto!" huudahti tämä; "totta kai! En toivonut pääseväni näin huokealla."

Marski kohotti kätensä suostumuksen merkiksi.

"Eläköön koadjutori!" hoilasi väkijoukko. Lisäivätjä jotkut äänet: "Eläköön marski!" Mutta kaikki kirkuivat sitten yhteen suuhun: "Alas Mazarin!"

Tungos avautui; Saint-Honoré-katua myöten oli tie lyhin. Katusulkujen läpi jätettiin pääsy auki, ja marski peräytyi joukkonsa jäännöksen kanssa; edeltä marssi Friquet nulikoinensa, joista toiset olivat lyövinään rumpua ja toiset matkivat torventoitotusta.

Se oli melkein voittokulkue; kaartilaisten takana ummistuivat jälleen katusulut; marski pureskeli kynsiään.

Tällävälän oli Mazarin, kuten jo sanottu, järjestellyt pikku yksityisasiointansa työhuoneessaan. Hän oli tiedustanut d'Artagnania, mutta tällaisen mellakan aikana ei hän voinut toivoa tapaavansa tätä, kun d'Artagnanilla ei ollut palvelusvuoroaan. Kymmenen minuutin kuluttua ilmestyi luutnantti kuitenkin kynnykselle, eriamättömän Portoksensa saattamana.

"Hei, tervetuloa, tervetuloa, mosjöö d'Artagnan", huudahti kardinaali, "ja hauska on nähdä ystävännekin! Mutta mitä tässä kiroituksessa Pariisissa nyt hommataan?"

"Mitäkö hommataan, monseigneur! Eipä mitään hyvää", vastasi d'Artagnan päätänsä pudistaen. "Kaupunki on täydessä kapinassa, ja kun vastikään kuljin Montorgueil-katua pitkin herra du Vallonin seurassa, joka on teidän harras palvelijanne, vaadittiin meitä minun univormustani huolimatta tai kenties juuri sen takia huutamaan: 'Eläköön Broussel!' ja pitääkö minun sanoakaan, monseigneur, mitä muuta huutamaan meitä kovisteltiin?"

"Sanokaa, sanokaa."

"Alas Mazarin! No, hiisi, nyt se paha asia on sanottu!"

Mazarin hymyili, mutta hän oli käynyt hyvin vaaleaksi.

"Ja te huusitte?" hän sanoi.

"Emmehän toki", vastasi d'Artagnan. "Minä en ollut äänessä; herra du Vallon on saanut nuhan, ja hänkään ei huutanut. Silloin monseigneur..."

"Mitä silloin?" kysyi Mazarin.

"Katsokaa hattuani ja levättiäni."

Ja d'Artagnan näytti neljä luodinreikää levätissään ja kaksi hatussaan. Portokselta oli pertuskan isku repäissyt takin halki sivulta, ja pistoolinlaukaus oli katkaissut hänen töyhtönsä.

"*Diavolo!*" noitui kardinaali miettivänä, teeskentelemättömän ihailevasti silmäillen ystävyksiä, "minä olisin huutanut, minä!"

Samassa kuului meteli yhä lähempää.

Mazarin pyyhki otsaansa ja vilkui ympärilleen. Hänen teki mieli astua ikkunan ääreen, mutta hän ei rohjennut.

"Katsokaahan, mitä on tekeillä herra d'Artagnan", hän sanoi.

D'Artagnan meni ikkunan luo huolettomasti kuten tavallista.

"Kas, kas", hän huudahti, "mitä tuo merkitsee? Marski de la Meilleraie on tulossa takaisin hatutta päin. Frontrilles kantaa käsivarttansa siteessä, kaartilaisia on haavoittunut, hevosia näkyy verissään... Ka, mutta ... mitä tekevatkään etuvartijat! He tähtäävät, aikovat ampua!"

"Heille on annettu määräys ampua väkijoukkoon", huudahti Mazarin, "jos se lähestyy Palais-Royalia."

"Mutta jos he laukaisevat, on kaikki hukassa!" huudahti d'Artagnan.

"Meillä on ristikkoportit."

"Ristikkoportit! On viideksi minuutiksi, kunnes ne temmataan irti, väännetään sivulle, hakataan mäsäksi!... Älkää hitossa ampuko!" huikkasi d'Artagnan avaten ikkunan.

Tästä kehoituksesta huolimatta, jota ei voitu siinä melussa kuullakaan, pamahti kolme tai neljä musketinlaukausta, joita seurasi kamala kiväärituli; luotien kuultiin ropisevan Palais-Royalin julkipuoleen, muuan kuula viuhahti d'Artagnanin kainalon alitse ja murskasi kuvastimen, josta Portos tyytyväisenä ihasteli itseään.

"Voi minua!" parahti kardinaali; "se oli venetsialaista lasia!"

"Oh, monseigneur", sanoi d'Artagnan tyynesti sulkiessaan ikkunan, "älkää vielä surkeilko, sillä se ei kannata, koska on luultavaa, että tunnin kuluttua ei Palais-Royalissa ole enää ainoatakaan kuvastinta, venetsialaista sen paremmin kuin pariisilaistakaan."

"Mutta mikä siis on neuvonne?" kysyi kardinaali vapisten.

"Hitto, antakaa heille takaisin Broussel, koska he häntä pyytävät! Mitä lempoa tekisittekään millään parlamenttineuvoksella? Mokokasta ei ole mihinkään."

"Ja te, herra du Vallon, neuvotteko tekin samaa? Mitä te tekisitte?"

"Luovuttaisin Brousselin", vastasi Portos.

"Tulkaa, tulkaa, hyvät herrat", huudahti Mazarin, "minä lähden puhumaan asiasta kuningattarelle."

Hän pysähtyi käytävän päässä.

"Voihan luottaa teidän toimintaanne, messieurs?" sanoi hän.

"Me emme lupaa palvelustamme kahdesti", vastasi d'Artagnan, "olemme luvanneet sen teille, — käskekää, me tottelemme."

"No niin", virkkoi Mazarin, "astukaa tuohon kamariin ja odottakaa."

Ja kiertoteitse meni hän vastaanottohuoneeseen toisesta ovesta.

VIIDESKYMmenes LUKU

Mellakka yltyy kapinaksi

Kamari, johon d'Artagnan ja Portos oli osoitettu, oli ainoastaan oviverhoilla eroitettu vastaanottohuoneesta, jossa kuningatar oleksi. Niiden läpi saattoi kuulla kaikki mitä sisemmällä tapahtui, ja pikku raosta sai sinne katselluksikin.

Kuningatar seiso lattialla, kalpeana suuttumuksesta; mutta hän kykeni kuitenkin niin lujasti hillitsemään itsensä, että hänessä ei havainnut vähäisintäkään mielenliikutusta. Hänen takanaan seisoivat Comminges, Villequier ja Guitaut sekä näiden takana hoviväkeä.

Hänen edessään oli kansleri Seguier, sama mies, joka oli kaksikymmentä vuotta sitten niin katkerasti vainonnut häntä, ja kertoi nyt, että hänen vaununsa oli pirstattu ja että häntä oli ajettu takaa. Hän oli paennut erääseen loistoasuntoon, jonne väkijoukko oli murtautunut, hävittäen ja rosvoten; onneksi oli hän ehtinyt piiloutua seinäverhojen peittämään kammioon, jonne muuan vanha eukko oli sulkenut hänet ja hänen veljensä, Meauxin piispan. Vaara oli ollut niin suuri, hurjistuneet hätyyttäjät olivat niin kamalin uhkauksin lähestyneet kammiota, että kansleri oli luullut viimeisen hetkensä tulleen ja ripittänyt itsensä veljelleen, ollakseen ilmitulon varalta valmis kuolemaan. Häntä ei kuitenkaan ollut keksitty: ahdistajat luulivat hänen pujahtaneen ulos jostakin takaovesta, vetäytyivät pois ja jättivät hänelle perätymistien avoimeksi. Hän oli silloin pukeutunut talon omistajan vaatteisiin ja lähtenyt kätköstään, jolloin hänen oli täytynyt kiivetä poliisivirkamiehensä ja kahden kaartilaisen yli, näiden saatua surmansa katuovea puolustaessaan.

Tämän kertomuksen aikana oli Mazarin astunut sisälle ja ihan hiljaa hiipinyt kuningattaren luo kuuntelemaan.

"No", kysyi kuningatar kanslerin lopetettua, "mitä ajattelette tuosta?"

"Pidän asemaa varsin vakavana, madame."

"Mutta mitä neuvotte?"

"Tekisi mieleni tehdä ehdotus teidän majesteetillenne, mutta minä en uskalla."

"Uskaltakaa vain huoletta, monsieur", sanoi kuningatar katkerasti hymyilleni "olette te enemmänkin uskaltanut."

Kansleri punastui ja sopersi joitakuuta sanoja.

"Nyt ei ole puhetta menneisyydestä, vaan nykyisestä tilanteesta", sanoi kuningatar. "Te huomautitte, että teillä olisi ehdotus lausuttavana minulle; mikä se on!"

"Madame", vastasi kansleri epäröiden, "esittäisin vapautettavaksi Brousselin."

Vaikka kuningatar jo oli kovin kalpea, vaaleni hän silminnähtävästi vieläkin, ja hänen kasvonsa jäykistyivät.

"Vapauttaisinko Brousselin!" hän huudahti; "en koskaan!"

Samassa kuului askeleita etuhuoneesta, ja ilmoittautumatta näyttäysi marski de la Meilleraie kynnyksellä.

"Ah, teko siellä, marski!" huudahti Itävallan Anna ilahtuen. "Te olette toivottavasti saanut roskaväen järkiinsä?"

"Madame", vastasi marski, "jätin kolme kaatunutta Pont-Neufille, neljä kauppahallien luo, kuusi Rue de l'Arbre-Secin kulmaan ja kaksi teidän palatsinne portille, kaikkiaan siis menettäen viisitoista. Tuon mukanani kymmenen tai kaksitoista haavoitettua. Hattuni jäi jonnekin kuulun tuiskauttamana, ja kaiken

todennäköisyyden mukaan olisi minun käynyt samoin, ellei herra koadjutori olisi tullut pelastamaan minua pinteestä."

"Kas, minua tosiaan ihmetyttäisi, ellen näkisi tuota vääräsääristä mäyräkoiraa sekaantuneeksi tuohon kaikkeen", virkahti kuningatar.

"Madame", sanoi la Meilleraie nauraen, "älkää puhuko hänestä liian pahaa minun kuulteni, sillä hänen apunsa on minulla vielä vereksessä muistissa."

"Hyvä on", vastasi kuningatar; "olkaa te niin kiitollinen häntä kohtaan kuin tahdotte, mutta se ei sido minua mihinkään. Te olette suoriutunut eheänä metelistä, siinä kaikki mitä toivon; ette ole ainoastaan tervetullut, vaan kunnialla palannut."

"Niin, madame, olen päässyt kunniallisesti palaamaan, mutta vain sillä ehdolla, että ilmoitan teille kansan tahdon."

"Tahdon!" sanoi Itävallan Anna silmäkulmiansa rypistäen. "Kas vain, herra marski, jopa lienettekin ollut kovin täpärässä vaarassa, kun olette voinut omaksua noin kummallisen luottamustoimen!"

Näiden sanojen ivallinen sävy ei välttänyt marskin huomiota.

"Suokaa anteeksi, madame", selitti marski, "minä en ole asianajaja. Olen soturi ja ymmärrän senvuoksi kenties vaillinaisesti sanantapojen merkityksen; minun olisi pitänyt puhua kansan *toivomuksesta* eikä tahdosta. Ja mitä tulee vastaukseen, jolla olette minua kunnioittanut, niin luulen tahtoneenne vihjata, että minua on peloittanut."

Kuningatar hymyili.

"No niin, madame, minua tosiaan peloitti. Kolmannen kerran tapahtui minulle sellaista elämässäni, ja kuitenkin olen ottanut osaa kahteentoista varsinaiseen kenttätaisteluun ja epälukuisiin pienempiin otteluihin ja kahakoihin. Niin, minua peloitti, ja minä seison mieluummin teidän majesteettinne edessä, olkoon hymynne kuinkakin uhkaava, kun noita hornanhenkiä vastassa, jotka ovat saattaneet minua tänne asti, ties mistä keräytyneinä."

"Mainiota!" virkkoi d'Artagnan hiljaa Portokselle; "hyvin vastattu."

"No niin", sanoi kuningatar puristaen huultansa, hovilaisten katsellessa toisiansa ihmeissään, "mikä on se kansani toivomus?"

"Että Broussel annetaan heille takaisin, madame", vastasi marski.

"Ei koskaan", epäsi kuningatar, "ei koskaan!"

"Teidän majesteettinne on valtiatar", sanoi la Meilleraie kumartuen ja peräytyen askeleen.

"Minne menette, marski?" kysyi kuningatar.

"Menen ilmoittamaan teidän majesteettinne vastauksen niille, jotka sitä odottavat."

"Jääkää, marski; en tahdo olla tavallaan väleissä kapinallisten kanssa."

"Madame, olen antanut sanani", vastasi marski.

"Mitä se merkitsee?..."

"Että minun on mentävä takaisin, ellette vangituta minua."

Itävallan Annan silmät salamoitsivat.

"Oh, jos asia siitä riippuu, monsieur", virkkoi hän, "niin olen pidätyttänyt isoisempiakin. Guitaut!"

Mazarin kiirehti esiin.

"Madame", hän sanoi, "jos minäkin vuorostani uskaltaisin antaa teille neuvon..."

"Kuuluisiko sekin, että luovuttaisin Brousselin, monsieur? Siinä tapauksessa on teidän turha vaivautua."

"Ei", vastasi Mazarin, "vaikka se neuvo kenties olisi yhtä hyvä kuin mikään muukaan."

"Mitä siis esitätte?"

"Että tänne kutsuttaisiin herra koadjutori."

"Koadjutori!" huudahti kuningatar; "tuo inhoittava rettelöitsijä! Hän se on saanut toimeen koko tämän kapinan."

"Sitä suurempi syy", arveli Mazarin; "jos hän on toimeenpanija, niin hän kykenee sen lopettamaankin."

"Kas, madame", huomautti Comminges seistessään ikkunan ääressä, josta hän silmäili ulos, "tilaisuus onkin suotuista, sillä tuolla hän parhaillaan jakelee siunauksiansa, Palais-Royalin edustalla."

Kuningatar riensi ikkunan luo.

"Se on totta", hän sanoi; "katsokaa sitä teeskentelijää!"

"Minä näen", sanoi Mazarin, "että kaikki polvistuvat hänen edessään, vaikka hän on vain koadjutori; jos minä olisin hänen sijassaan, niin minut revittäisiin kappaleiksi, vaikka olen kardinaali. Pysyn sen vuoksi, madame, *toivomuksessani*" — Mazarin korosti tämän sanan — "että teidän majesteettinne vastaanottaisi koadjutorin."

"Ja miksette tekin puhu *tahdostanne*?" vastasi kuningatar hiljaa.

Mazarin vain kumarsi.

Kuningatar seisoi kotvan mietteissään. Sitten hän nosti päänsä ja sanoi:

"Herra marski, menkää noutamaan luokseni herra koadjutori."

"Ja mitä saan sanoa kansalle?" kysyi marski.

"Että sen on oltava kärsivällinen", vastasi Itävallan Anna; "niinhän totisesti olen minäkin!"

Ylpeän espanjattaren ääni oli niin käskevä, että marski ei lausunut mitään vastaväitettä; hän kumarsi ja lähti.

D'Artagnan kääntyi Portokseen.

"Kuinkahan tämä päättyy?" virkkoi hän.

"Saammehan nähdä", vastasi Portos järkkymättömän tyynenä.

Sillävälän Itävallan Anna astui Commingesin luo ja puhui hänen kanssaan hiljaa.

Mazarin vilkui levottomasti d'Artagnanin ja Portoksen taholle.

Muu seurue vaihtoi joitakuuta sanoja matalalla äänellä. Ovi avautui jälleen; marski astui sisälle koadjutorin saattamana.

"Tässä, madame", hän sanoi, "tulee herra de Gondy, kiirehtien kuulemaan teidän majesteettinne määräyksiä."

Kuningatar astui muutaman askeleen häntä kohti ja pysähtyi kylmäkiskoisena, totisena, liikkumattomana ja alahuuli halveksivasti työntyneenä eteenpäin.

Gondy kumarsi kunnioittavasti.

"No, monsieur", kysyi kuningatar, "mitä te sanotte tästä mellakasta?"

"Että se ei enää ole mellakkaa, madame", vastasi koadjutori, "vaan kapinaa."

"Kapinaa se on niiden mielestä, jotka kuvittelevat, että minun kansani pystyy kapinoimaan!" huudahti Anna kykenemättömänä teeskentelemään koadjutorin edessä, jota hän hyvällä syyllä katsoi koko metelin aiheuttajaksi. "Kapinaksi sitä nimittävät ne, jotka kapinaa haluten ovat panneet toimeen epäjärjestyksestä; mutta odottakaa, odottakaa, kyllä kuninkuus sen tasaannuttaa."

"Tätäkö minulle sanoaksenne, madame", vastasi Gondy kylmäkiskoisesti, "teidän majesteettinne kunnioitti minua kutsullanne?"

"Ei, hyvä koadjutori", tokaisi Mazarin, "me tahdoimme pyytää neuvoanne siinä kiusallisessa asemassa, jossa nyt olemme."

"Onko totta", kysyi de Gondy hämmästyttäen teeskennellen, "että teidän majesteettinne on kutsuttanut

minut kysyäkseenne neuvoani?"

"Kyllä", vastasi kuningatar, "sitä on minulta tahdottu."

Koadjutori kumarsi.

"Teidän majesteettinne haluaa siis...?"

"Että te sanotte hänelle, mitä tekisitte hänen sijassaan", kiirehti Mazarin vastaamaan.

Koadjutori katsahti kuningattareen, joka teki myöntävän eleen.

"Hänen majesteettinsa sijassa", sanoi Gondy jäykästi, "minä en epäröitsisi, vaan vapauttaisin Brousselin."

"Ja jos en sitä tee", huudahti kuningatar, "niin mitä luulette tapahtuvan?"

"Minä luulen, että huomenna ei ole kiveäkään kiven päällä Pariisissa", huomautti marski.

"Teiltä en kysynyt", virkkoi kuningatar kuivakiskoisesti ja edes kääntymättä, "vaan herra de Gondyltä."

"Jos teidän majesteettinne kysyy minulta", vastasi koadjutori yhä yhtä tynnosti, "niin sanon olevani täydellisesti herra marskin kannalla."

Kuningattaren kasvot punehtuivat, hänen kauniit siniset silmänsä näyttivät pyrkivän tunkeutumaan ulos kuopistaan, punaiset huulet, joita kaikki sen ajan runoilijat vertasivat granaattikukkiin, vaalenivat ja vapisivat raivosta; hän melkein säikähdytti itse Mazariniakin, joka kuitenkin oli myrskyisessä avioliitossaan tottunut rajuihin kotoisiin kohtauksiin.

"Vapauttaisinko Brousselin!" huudahti hän kamalasti hymyillen; "kaunis neuvo, kautta kunniani! Kyllä kuulee, että se tulee papin suusta!"

Gondy pysyi lujana. Tämän päivän loukkaukset näyttivät lipuvan hänen ohitseensa kuin eilispäivän kokkapuheet; mutta viha ja kostonhalu keräytyivät hiljaisesti pisaroittain hänen sydämensä syvyyteen. Kylmäkiskoisesti katseli hän kuningataria, joka nyhkäisi Mazarinia, jotta tämäkin vuorostaan virkkaisi jotakin.

Tapansa mukaan Mazarin ajatteli paljon ja puhui vähän.

"He, he!" sanoi hän; "se on hyvä neuvo, ystävän neuvo. Minäkin antaisin hänet takaisin, tuon kunnan mosjöö Brousselin, elävänä tai kuolleena, ja silloin olisi kaikki lopussa."

"Jos antaisitte hänet takaisin kuolleena, niin kaikki olisi lopussa kuten sanotte, monseigneur, mutta toisella tavoin kuin te tarkoitate."

"Sanoinko elävänä tai kuolleena?" huomautti Mazarin; "se oli vain puheentapa: tiedättehän, että minä en oikein hyvin ymmärrä kieltä, kun te sitä vastoin puhutte ja kirjoitate erinomaisen huolitellusti, mosjöö koadjutori."

"Siinä on oikein valtioneuvottelu", sanoi d'Artagnan Portokselle; "mutta parempia olemme me pitäneet La Rochellessa Atoksen ja Aramiin kanssa."

"Saint-Gervaisin vallinsarvella", sanoi Portos.

"Siellä ja muualla."

Koadjutori antoi sadekuuron mennä ohi ja lausui yhä järkkymättömyytensä säilyttäen:

"Madame, jos teidän majesteettinne ei pidä siitä neuvosta, jonka olen alistanut mietittäväksenne, niin on teillä epäilemättä parempi noudatettavana; tunnen kuningattaren ja hänen neuvonantajiansa viisauden liian hyvin, voidakseni olettaa, että pääkaupunkia pitkäksikään aikaa jätettäisiin epäjärjestykseen, joka voisi johtaa vallankumoukseen."

"Teidän mielipiteenne on siis", sanoi espanjatar pilkallisesti nauraen, samalla kun hän suuttuneesti puraisi huultansa, "että eilispäivän mellakka, joka tänään on jo kapinaa, saattaa huomenna koitua vallankumoukselliseksi?"

"Niin, madame", vastasi koadjutori vakavasti.

"Mutta teidän käsityksenne mukaan, monsieur, on kansa siis käynyt ihan hillittömäksi?"

"Tämä vuosi on nurja kuninkaille", sanoi Gondy päätänsä pudistaen; "katsokaa Englantia, madame."

"Niin, mutta onneksi ei meillä Ranskassa ole mitään Oliver Cromwellia", vastasi kuningatar.

"Kuka tietää?" sanoi Gondy; "sellaiset miehet ovat kuin salama: heistä ei tiedä ennen kuin iskevät."

Jokaista värisytti, ja syntyi tuokion äänettömyys.

Sillävälän kuningatar laski käsivartensa ristiin rinnalle; oli ilmeistä, että hän tahtoi tyynnyttää sydämensä rajua tykytystä.

"Portos", kuiskasi d'Artagnan, "katso tarkkaan tuota pappia."

"Niin, kyllä näen", vastasi Portos. "Entä sitten?"

"No, siinä on mies!"

Portos katsoi kummastuneena d'Artagnaniin; näkyi selvästi, että hän ei oikein käsittänyt, mitä hänen ystävänsä tarkoitti.

"Teidän majesteettinne", pitkitti koadjutori säälimättömästi, "ryhtyy siis noihin toimenpiteisiin, jotka ovat soveliaita. Mutta minä näen ennakolta, että niistä tulee hirveitä, — sellaisia, että ne vain yhä ärsyttävät kapinallisia."

"No, silloin te, herra koadjutori, kun teillä on niin suuri vaikutusvalta heihin ja olette meidän ystävämme", sanoi kuningatar ivallisesti, "silloin te rauhoitatte heitä, jaellessanne heille siunauksianne."

"Kenties on silloin myöhäistä", vastasi Gondy yhä kylmäkiskoisesti; "kenties olen itsekkin silloin jo menettänyt kaiken vaikutusvaltani, kun sitävastoin luovuttamalla heille Brousselinsa takaisin teidän majesteettinne katkaisee kapinalta kaikki juuret ja hankkii oikeuden rangaista ankarasti jokaista kiihtymyksen leimahtamista uuteen liekkiin."

"Eikö minulla nyt sitten ole sitä oikeutta?" huudahti kuningatar.

"Jos on, niin käytäkää sitä", vastasi Gondy.

"Hiisi vieköön", sanoi d'Artagnan Portokselle, "siinä on luonne, jollaisesta minä pidän! Miksei hän ole ministeri ja minä hänen d'Artagnaninsa, sen sijaan että palvelen tuota viheliäistä Mazarinia! Tuhat tulimmaista, mitä suurtöitä saisimmekaan yhdessä aikaan!"

"Niin", vastasi Portos.

Kädenliikkeellä lähetti kuningatar hovinsa pois, paitsi Mazarinia. Gondy kumarsi ja aikoi peräytyä kuten toisetkin.

"Jääkää, monsieur!" virkkoi kuningatar.

— Ähä, — sanoi Gondy itsekseen, — hän aikoo myöntyä.

"Hän aikoo kai surmauttaa miehen", sanoi d'Artagnan Portokselle, "mutta olipa miten hyvänsä, minun välitykselläni se ei ainakaan tapahdu. Päinvastoin vannon, että jos hänen päälleen hyökätään, karkaan minä ahdistajien kimppuun."

"Minä myös", yhtyi Portos.

"Kas niin", mutisi Mazarin itsekseen, ottaen tuolin, "nyt saamme kuulla jotakin uutta."

Kuningatar seurasi katseellaan poistuvia. Kun viimeinen oli sulkenut oven perässään, kääntyi hän päin. Näki hyvin, että hän ponnisti kaikkensa taltuttaakseen suuttumuksensa; hän leyhytteli viuhkallaan, haisteli hajuvesirasiaansa ja käveli edestakaisin huoneessa. Mazarin istui miettivässä asennossa tuolillaan. Gondy, joka alkoi käydä levottomaksi, loi tutkivia katseita seinäverhoihin, tunnusteli rintahaarniskaa, jota hän kantoi pitkän kauhtanansa alla, ja varmistausi tuon tuostakin siitä, että uumatakin alle kätketyn espanjalaisen tikarin varsi oli mukavasti käden ulottuvissa.

"Kuulkaahan", sanoi kuningatar vihdoin pysähtyen, "nyt kun olemme yksinämme, toistakaa neuvonne, herra koadjutori."

"Se kuuluu näin, madame: sanokaa mieltineenne asiaa ja tunnustakaa julkisesti erehtyneenne, mikä

on voimakkaiden hallitusten voimana, päästääkö Broussel vankilasta ja antaa hänet takaisin kansalle."

"Voi", huudahti Itävallan Anna, "alentaisinko siinä määrin itseni! Olenko kuningatar vai enkö! Onko tuo ulvova roskajoukko alamaisiani vai eikö? Onko minulla ystäviä, henkivartiota? Ei, kautta Pyhän Neitsyen, kuten kuningatar Katarina vannoi", hän jatkoi kiihdyttäen itseänsä omilla sanoillaan, "mieluummin kuin antaisin heille takaisin tuon kurjan Brousselin kuristaisin hänet omin käsin!"

Ja kädet nyrkissä hän syöksähti koadjutoria kohti, jota hän sillä hetkellä varmasti inhosi ainakin yhtä syvästi kuin Brousselia.

Gondy pysyi hievahtamattomana, ainoakaan lihas ei värähtänyt hänen kasvoissaan; mutta hänen jääkylmä katseensa kohtasi kuningattaren raivoisan silmäyksen kuin miekka.

"Hän on kuoleman oma, jos hovissa on vielä joku Vitry ja se Vitry astuu sisälle tällä hetkellä", sanoi gascognelainen. "Mutta ennen kuin hän pääsee käsiksi tuohon kunnan kirkkoruhtinaaseen, surmaan minä sen Vitryn, ja sillä hyvä! Kardinaali Mazarin on siitä minulle äärettömän kiitollinen."

"Hiljaa", sanoi Portos, "kuunnelkaamme!"

"Madame", huudahti kardinaali tarttuen Itävallan Annaan ja vetäen hänet takaisin, "mitä teettekään, madame?"

Sitten hän lisäsi espanjaksi:

"Anna, oletko järjiltäsi? Sinähän haastat tässä riitaa kuin porvarisnainen, sinä, kuningatar! Etkö näe, että edessäsi on tuon papin hahmossa koko Pariisin väestö, jota tällä hetkellä on hyvin vaarallinen loukata, ja että jos tuo pappi tahtoo, ei sinulla enää tunnin kuluttua ole kruunua? Maltahan, myöhemmällä, toisessa tilaisuudessa, voit osoittautua lujaksi ja taipumattomaksi, mutta tänään se ei käy laatuun; imartele ja mielistele tänään, muutoin olet vain tavallinen nainen."

Jo tämän puhuttelun ensimmäiset sanat saivat d'Artagnanin tarttumaan Portoksen käsivarteen, jota hän sitten puristi yhä kovemmin; Mazarinin vaiettua hän sanoi hiljaa:

"Portos, älä milloinkaan ilmaise Mazarinille, että minä ymmärrän espanjankieltä, — muutoin olen mennyttä miestä ja sinä samaten."

"Hyvä", vastasi Portos.

Tämä karkea nuhde lausuttiin niin kaunopuheisesti kuin Mazarinin oli tapana käyttää italian- tai espanjankieltä, ranskaksi haastaessaan menettäen sen taitonsa kerrassaan. Mutta se ei aiheuttanut puhujan kasvoilla mitään sellaista ilmettä, että Gondy taitavana ihmistuntijanaan olisi kyennyt siinä aavistamaan muuta kuin yksinkertaista kehoitusta suurempaan kohtuullisuuteen.

Ankarasti soimattu kuningatar tyynnyttäysikin yhtäkkiä; hän antoi niin sanoen tulen sammua silmissään, veren kadota poskiltaan ja sanarikkaan suuttumuksen kuoleutua huuliltaan. Hän istuutui ja virkkoi kyöneleisellä äänellä, käsivarsiensa vaipussa voimattomina sivulle:

"Suokaa minulle anteeksi, herra koadjutori, ja uskokaa tämän rajuuden johtuvan vain tämän hetken kärsimyksistä. Naisena olen sukupuoleni heikkouksien alainen, joten minua säikähdyttää kansalaissodan ajatus; kuningattarena ja tottuneena näkemään kuuliaisuutta kiihdyn ensimmäisestä vastustelusta."

"Madame", vastasi Gondy kumartaen, "teidän majesteettinne erehtyy katsoessaan vilpittömiä mielipiteitäni vastusteluksi. Teidän majesteetillanne on vain nöyriä ja kunnioittavia alamaisia. Kuningattarelleen ei kansa tahdo mitään pahaa, se kaipaa Brousselia, siinä kaikki, — tuntien itsensä peräti onnelliseksi teidän majesteettinne hallittavana, kunhan teidän majesteettinne vain antaa sille Brousselin", lisäsi Gondy hymyillen.

Kuullessaan sanat *kuningattarelleen ei kansa tahdo mitään pahaa* oli Mazarin jo heristänyt korviansa siinä oletuksessa, että koadjutori ottaisi puheeksi huudot: "Alas Mazarin!" Hän oli hyvillään Gondyn pidättyväisyydestä ja virkkoi pehmeimmällä äänellään ja sovittaen kasvonsa maireimpaan hymyynsä:

"Madame, uskokaa koadjutoria, joka on meidän taitavimpia valtiomiehiämme; ensimmäinen joutilaaksi tuleva kardinaalihattu näyttää olevan tehty hänen ylvästä päätänsä varten."

— Kas, kuinka kipeästi sinä minua tarvitsetkin, kavala heittiö! — mietti Gondy.

"Ja mitä lupaakaan hän meille sinä päivänä, jona hänet tahdotaan tappa?" sanoi d'Artagnan. "Hitto, jos hän tuolla tavoin jakelee hattuja, niin käyttäkäämme tilaisuutta, Portos, ja pyytäkäämme jo

huomenna kumpainenkin itsellemme oman rykmentin päällikkyys. Perhana, kunhan kansalaissotaa kestäisi vain vuodenkin päivät, niin kultauttaisinkin itselleni konnetabelimiekan!"

"Entä minä?" virkkoi Portos.

"Sinulle minä hankin herra de la Meilleraien marskinsauvan, hän kun ei tällä haavaa näy olevan suuressakaan suosiossa."

"Pelkäätte siis ihan vakavasti yleistä kansan kiihtymystä, monsieur?" sanoi kuningatar.

"Ihan vakavasti, madame", vakuutti Gondy ihmeissään siitä, ettei ollut vielä päässyt pitemmälle; "minä pelkään, että tulvavirta patonsa särjettyään tuottaa suuria tuhoja."

"Ja minä", vastasi kuningatar, "luulen siinä tapauksessa välttämättömäksi rakentaa uusia patoja sitä vastaan. Menkää, mietin kyllä asiaa."

Gondy katseli Mazarinia hämmästyneenä. Mazarin lähestyi kuningatarta, puhutellakseen häntä. Samassa kuului hirveätä melua Palais-Royalin edustalta.

Gondy hymyili, kuningattaren katse leimahti, Mazarin vaaleni huomattavasti.

"Mitä nyt taas?" jupisi hän.

Comminges säntäsi huoneeseen.

"Suokaa anteeksi, madame", virkkoi hän hätäisesti kuningattarelle, "mutta väkijoukko on rusementanut etuvartijat ristikkoaitaa vasten ja murtaa nyt portteja. Mitä käskette?"

"Kuunnelkaa, madame", sanoi Gondy.

Aaltojen meuru, ukkosen jyriä, tulivuoren ryminä eivät ole mitään niiden huutojen myrskyyn verraten, jotka nyt kajahtivat ilmoille.

"Mitäkö käsket?" toisti kuningatar.

"Niin, hetki on täpärä."

"Montako miestä teillä on suunnilleen Palais-Royalissa!"

"Kuusisataa."

"Asettakaa sata miestä kuninkaan ympärille ja lopulla väellä lakaiskaa pois tuo roskalauma."

"Madame", sanoi Mazarin, "mitä teettekään?"

"Menkää!" käski kuningatar.

Comminges astui ulos huoneesta sokean kuuliaisena kuin soturi ainakin.

Silloin kuului hirmuinen romahdus, porteista alkoi eräs myödatä.

"Voi, madame", surkeili Mazarin, "te syöksette turmioon meidät kaikki, kuninkaan, itsenne ja minut!"

Itävallan Anna pelästyi vuorostaan tästä huudahduksesta, joka puhkesi kardinaalin kauhistuneen sielun syvyydestä; hän kutsui takaisin Commingesin.

"Se on myöhäistä!" hätäili Mazarin tukkaansa repien; "se on myöhäistä!"

Portti myötäsi, ja väkijoukon kuultiin hurraavan riemuissaan. D'Artagnan veti miekkansa ja viittasi Portosta tekemään samaten.

"Pelastakaa kuningatar!" huusi Mazarin koadjutoriin kääntyen.

Gondy ryntäsi ikkunan ääreen ja avasi sen; hän tunsu Louvièresin kolmen- tai neljäntuhannen miehen suuruisen joukon etunenässä.

"Ei askeltakaan pitemmälle!" hän huikkasi; "kuningatar kirjoittaa alle."

"Mitä sanottekaan?" huudahti kuningatar.

"Totta, madame", vastasi Mazarin ojentaen hänelle kynän ja paperin; "se täytyy tehdä." Sitten hän lisäsi: "Kirjoittakaa, Anna, minä pyydän, minä tahdon!"

Kuningatar vaipui tuolille, otti kynän ja kirjoitti.

Louvièresin pidättämänä ei kansa tunkeutunut pitemmälle, mutta se kamala pauhina, joka ilmaisee väenpaljouden suuttumusta, kohisi entisellään.

Kuningatar kirjoitti:

"Saint-Germainin vankilan kaitsija laskekoon vapauteen parlamenttineuvos Brousselin." Ja hän vahvisti määräyksen nimikirjoituksellaan.

Koadjutorin katse seurasi tarkoin kaikkia hänen liikkeitään. Hän otti paperin heti kun se oli kunnossa, palasi ikkunan ääreen ja huusi heiluttaen sitä kädessään:

"Tässä on määräys!"

Koko Pariisi tuntui ratkeavan rajattoman riemastuksen huutoon; sitten kajahteli: "Eläköön Broussel! Eläköön koadjutori!"

"Eläköön kuningatar!" lisäsi koadjutori.

Jotkut huudot vastasivat siihen, mutta harvoina ja heikkoina. Kenties oli koadjutori kohottanut sen huudon ainoastaan saadakseen Itävallan Annan tuntemaan valtansa vähäisyyden.

"Ja nyt saatuanne mitä tahdoitte", virkkoi hän, "menkää, herra de Gondy!"

"Kun kuningatar jälleen tarvitsee minua", sanoi koadjutori kumartaen, "tietää teidän majesteettinne olevani käytettävissä."

Kuningatar antoi merkin päällään, Gondy vetäytyi pois.

"Sinua kirottua pappia!" huudahti Itävallan Anna ojentaen kätensä juuri sulkeutunutta ovea kohti; "panen sinut vielä tyhjentämään lopun kalkista, jonka olet tänään tarjonnut nautittavakseni."

Mazarin tahtoi lähestyä häntä.

"Jättäkää minut!" kivahti kuningatar, "te ette ole mies!"

Ja hän poistui huoneesta.

"Sinä se et ole nainen", mutisi Mazarin.

Sitten hän hetkisen mietittyään muisti, että d'Artagnanin ja Portoksen piti olla saapuvilla, joten he siis olivat kuulleet kaikki. Hän rypisti kulmiansa ja astui suoraan esiripun luo, kohottaen sitä; kammio oli tyhjä.

Kuningattaren viime sanan kuullessaan oli d'Artagnan tarttunut Portoksen käteen ja vetänyt hänet mukanaan lehterille.

Mazarin saapui vuorostaan lehterille ja tapasi ystävykset kävelemässä siellä.

"Minkätähden olette lähteneet kammioista, herra d'Artagnan?" kysyi Mazarin.

"Syystä että kuningatar käski kaikkien poistua", vastasi d'Artagnan, "ja minä ajattelin määräyksen koskevan meitä kuten muitakin."

"Olette siis olleet täällä...?"

"Noin neljännestantunnin", virkkoi d'Artagnan katsoen Portokseen ja ilmaisten tälle merkillä, että toisen oli pysyttävä hänen puolellaan.

Mazarin huomasi merkin ja jäi vakuutetuksi siitä, että d'Artagnan oli nähnyt ja kuullut kaikki; mutta hän oli hyvillään siitä valheesta.

"Te, herra d'Artagnan, olette tosiaankin se mies, jota tavoittelin, ja voitte luottaa minuun kuten ystävännekin."

Sitten hän tervehti kumppanuksia herttaisimmalla hymyllään ja lähti rauhallisempana takaisin työhuoneeseensa, sillä Gondyn poistuessa oli meteli tauonnut kuin loihdittuna.

YHDESKUUDETTA LUKU

Vastoinkäyminen virkistää muistia

Itävallan Anna oli raivostuksissaan palannut rukoushuoneeseensa.

"Mitä!" huudahti hän väännellen kauniita käsiään, "mitä! Kansa on nähnyt anoppini Maria dei Medicin vangituttavan Condén, täysiverisen prinssin; se on nähnyt kardinaalin häätävän anoppini, entisen hallitsijattarensa; se on nähnyt herra de Vendômen, Henrik neljännen pojan, suljettuna Vincennesiin; se ei ole sanonut mitään, kun häväistiin, teljettiin tyrmään ja uhattiin noita ylhäisiä henkilöitä! Mutta jonkun Brousselin vuoksi ... hyvä Jumala, mihin onkaan joutunut kuninkuus!"

Ajattelemattaan kosketti Anna juuri polttavaa kysymystä. Kansa ei ollut virkkanut sanaakaan prinssien puolesta, mutta se nousi Brousselin vuoksi sentähden, että oli kysymyksessä kansan mies, joten kansa tunsu vaistomaisesti, että se Brousselia puolustaessaan varjeli itseään.

Sillaikaa Mazarin käveli edes takaisin työhuoneessaan, tuon tuostakin katsoen kauniiseen venetsialaiseen kuvastimeensa, joka oli ihan sirpaleina.

"Hm", hän sanoi, "ikäväähän kyllä on joutua siten mukautumaan, mutta me saamme vielä hyvityksemme: mitä väliä on Brousselilla? Se on pelkkä nimi eikä mikään asia."

Niin ovela valtiomies kuin Mazarin olikin, erehtyi hän kuitenkin tällä kertaa: Broussel edusti todellakin asiaa eikä ainoastaan nimeä.

Niinpä, kun Broussel seuraavana aamuna saapui Pariisiin suurissa vaunuissaan, vierellään poikansa Louvières ja vaunujen takana Friquet, ryntäsikin kansa aseissaan häntä vastaanottamaan. Huudot: "Eläköön Broussel! Eläköön isämme!" kajahtelivat kaikkialla ja kuuluivat kuolon sanomalta Mazarinin korvissa. Joka taholta kertoivat kardinaalin ja kuningattaren vakoojat huonoja uutisia, jotka järkyttivät ministeriä, mutta jättivät kuningattaren aivan rauhalliseksi. Kuningatar näytti hautovan jotakin suurta päätöstä, ja lisäsi Mazarinin levottomuutta. Ministeri tunsu hänen ylpeän luonteensa ja pelkäsi pahoin Itävallan Annan itsenäisiä aikeita.

Koadjutori oli taas tullut parlamenttiin enemmän kuninkaana kuin kuningas, kuningatar ja kardinaali kaikki yhteensä. Hänen lausuntonsa perusteella oli parlamentin julistuksella kehoitettu porvareita laskemaan pois aseensa ja poistamaan katusulut: he tiesivät nyt, että tarvittiin vain tunti uuteen aseistautumiseen ja yksi yö uusien katusulkujen rakentamiseen.

Planchet oli palannut myymäläänsä; voitto tuo aina armahduksen. Planchet ei siis enää pelännyt joutuvansa hirteen; hän oli vakuutettu siitä, että jos häntä vain yritettäisiinkään pidättää, nousisi kansa hänen puolestaan niinkuin se oli Brousselista mellakan nostanut.

Rochefort oli luovuttanut keveät ratsumiehensä takaisin chevalier d'Humièresille; kaksi puuttui nimihuudossa, mutta chevalier oli sydämeltään frondelainen eikä tahtonut kuulla puhuttavankaan mistään vahingonkorvauksesta.

Kerjäläinen oli asettunut jälleen paikalleen Saint-Eustachen edustalle, yhä jaellen vihkivettänsä toisella kädellä ja pyytäen almuja toisella; kukaan ei aavistanut, että nuo kaksi kättä olivat vastikään olleet murtamassa yhteiskuntarakennuksesta irti kuninkuuden peruskiveä.

Louvières tunsu itsensä ylpeäksi ja tyytyväiseksi. Hän oli kostanut Mazarinille, jota hän inhosi, ja voimakkaasti auttanut isänsä vapauttamista vankilasta; hänen nimeänsä oli kauhistuneesti mainittu Palais-Royalissa, ja hän virkkoi nauraen parlamenttineuvokselle, kun tämä oli taas päässyt perheensä pariin:

"Uskotko, isä, että jos pyytäisin kuningattarelta komppaniaa, hän antaisi sen minulle?"

D'Artagnan oli käyttänyt hetken rauhaa lähettääkseen pois Raoulin, jota hänen oli ollut mellakan aikana kovin työläs pidätellä huoneessaan, kun tämä oli ehdottomasti tahtonut paljastaa miekkansa jommankumman puolueen hyväksi. Raoul oli alussa vastustellut, mutta d'Artagnan oli puhunut kreivi de la Fèren nimessä. Nuorukainen oli pistäytynyt vieraisille madame de Chevreusen luo ja sitten lähtenyt takaisin armeijaan.

Ainoastaan Rochefort katsoi jutun päättyneen jokseenkin nolosti: hän oli kirjeellisesti kutsunut Beaufortin herttuan, tämä oli nyt tulossa, tavatakseen Pariisin rauhallisena.

Hän meni tapaamaan koadjutoria, kysyäkseen tältä, eikö hänen ollut ilmoitettava prinssille, jotta tämä pysähtyisi matkallaan; mutta Gondy mielti tuokion ja vastasi:

"Antakaa hänen vain tulla."

"Mutta eikö siis kaikki ole lopussa?" kysyi Rochefort.

"Voi, hyvä kreivi, me olemme vasta alussa."

"Mikä teidät saa siihen käsitykseen?"

"Se tuntemus, mikä minulla on kuningattaren sydäimestä: hän ei tahdo jäädä häviölle."

"Onko hänellä siis jotakin mielessään?"

"Toivoakseni."

"Mitä tiedätte siitä, antakaahan kuulla?"

"Tiedän hänen kirjoittaneen Condén prinssille ja pyytäneen tätä kiireimmiten tulemaan takaisin armeijan kanssa."

"Kas, kas!" sanoi Rochefort; "te olette oikeassa, herra de Beaufortin on tultava."

Samana iltana, jona tämä keskustelu tapahtui, levisi huhu, että hänen korkeutensa prinssi oli saapunut kaupunkiin.

Tieto oli varsin yksinkertainen ja luonnollinen, mutta se herätti kuitenkin tavatonta huomiota. Sanottiin madame de Longuevillen tulleen virkkaneeksi muutamia varomattomia viittauksia: hänellä muka oli prinssin luottamus, — tämänhän syytettiin tuntevan sisartansa kohtaan hellyyttä, joka meni yli veljellisen ystävyuden rajojen.

Ne viittaukset ilmaisivat pahaenteisiä suunnitelmia kuningattaren taholta.

Ja samana iltana kiersivät huomattavammat porvarit, raatimiehet ja korttelinvanhimmat tuttaviansa luona, haastellen:

"Miksemme ottaisi haltuumme kuningasta ja veisi häntä kaupungintaloon? On väärin jättää häntä vihollistemme kasvatettavaksi: he antavat hänelle huonoja neuvoja, kun hän sitävastoin esimerkiksi herra koadjutorin ohjaamana saisi kansallisia periaatteita ja oppisi rakastamaan kansaansa."

Kaiken yötä kuului kumeata kohua; seuraavana päivänä nähtiin jälleen harmaat ja mustat kauhtanat, aseellisten kauppiasten patrullit ja kerjäläisjoukot.

Kuningatar oli viettänyt yön kahdenkeskisessä neuvottelussa hänen korkeutensa prinssin kanssa; puoliyön aikaan oli prinssi saatettu kuningattaren rukoushuoneeseen, josta hän oli poistunut vasta viiden tienoissa aamulla.

Kello viideltä kuningatar lähti kardinaalin työhuoneeseen. Jos kuningatar ei ollut vielä mennyt levolle, niin oli sitävastoin kardinaali jo noussut jalkeille.

Hän oli laatimassa vastausta Cromwellille; kuusi päivää oli jo kulunut kymmenestä, jotka hän oli vaatinut Mordauntilta miettimisajakseen.

— Pyh, — sanoi hän itsekseen, — olen kyllä antanut hänen hiukan odottaa, mutta herra Cromwell tietää hyvin, mitä kapinoiminen merkitsee, suodakseen minulle anteeksi.

Hän tarkisti sitten tyytyväisenä kirjelmänsä ensimmäistä kappaletta, kun koputettiin hiljaa ovelle, joka johti kuningattaren huoneisiin. Ainoastaan Itävallan Anna saattoi tulla siitä ovesta. Kardinaali nousi ja meni avaamaan.

Kuningattarella oli yllään aamupuku, mutta se soveltui hänelle erinomaisesti, sillä Diana de Poitiersin ja Ninonin tavoin säilytti Itävallan Anna pysyväisen kauneuden etuoikeutenaan; tänä aamuna hän vain oli tavallista kauniimpi, sillä hänen silmissään oli kaikki se loiste, mitä sisäinen ilo voi katseille antaa.

"Mitä on tekeillä, madame?" kysyi Mazarin levottomasti; "sävyenne on kovin ylpeä?"

"Niin, Giulio", vastasi hän, "olen ylpeä ja onnellinen, sillä minä olen keksinyt keinon tukehduttaakseni tuon satapäisen hirviön."

"Te olette suuri valtiotaidossa, kuningattareni", sanoi Mazarin; "sallikaa minunkin kuulla se keino."

Ja hän salasi, mitä oli kirjoittanut, piilottaen aloitetun kirjeen papereihinsa.

"Tiedättekö, että he tahtovat ottaa minulta pois kuninkaan?" kysyi kuningatar.

"Voi, kyllä! Ja minut hirttää."

"He eivät saa kuningasta."

"Eivätkä hirtä minua, *benone*."

"Kuulkaahan: aion riistää heiltä poikani, itseni ja mukanani teidät. Tahdon, että tämä tapaus, joka tänään tai huomenna muuttaa asiain kulun, toteutetaan kenenkään muun kuin teidän, minun ja erään kolmannen henkilön tietämättä."

"Ja kuka on tuo kolmas henkilö?"

"Hänen korkeutensa prinssi."

"Hän on siis saapunut, kuten minulle jo on kerrottukin."

"Niin on, eilen illalla."

"Ja te olette tavannut hänet?"

"Erkanin hänestä vastikään."

"Hän antaa apunsa tähän aikeeseen?"

"Hän antoi sen neuvon itse."

"Ja Pariisi?"

"Hän pakottaa sen nälällä antautumaan armoille."

"Ehdotukselta ei puutu suurenmoisuutta, ja nähdäkseni on sen toteuttamisessa vain yksi vastus."

"Mikä sitten?"

"Mahdottomuus."

"Se on tyhjä sana. Mikään ei ole mahdotonta."

"Ehdottaa, ei."

"Toteuttaa. Onko meillä rahoja?"

"Hiukan", vastasi Mazarin vapisten pelosta, että Itävallan Anna turvautuisi hänen kukkaroonsa.

"Onko meillä sotaväkeä?"

"Viisi- tai kuusituhatta miestä."

"Onko meillä rohkeutta?"

"Paljon."

"Sitten on asia helppo. Voi, ymmärrättekö, Giulio? Pariisi, tämä vihattava Pariisi, herää jonakuna aamuna ilman kuningatarta ja kuningasta saarrettuna, piiritettynä, nälän uhkaamana, ainoana turvanaan typerä parlamenttinsa ja kuivettunut vääräsäärinen koadjutorinsa."

"Erinomaista, erinomaista!" huudahti Mazarin; "minä käsitän vaikutuksen, mutten näe mitään keinoa, jolla päästäisiin siihen."

"Sen kyllä keksin minä!"

"Te tiedätte, että se on sotaa, kansalaissotaa, hehkuvaa, silmitöntä, leppymätöntä."

"Niin, niin, sotaa", vastasi Itävallan Anna; "niin, minä tahdon hävittää tämän kapinallisen kaupungin tuhaksi, verellä tahdon sammuttaa tulen, kamala esimerkki ikuistakoon rikoksen ja rangaistuksen. Pariisi, minä vihaan, inhoan sinua!"

"Hiljaa, hiljaa, Anna, jopa olette verenhimoinen! Pitäkää varanne, me emme nyt elä Malatestain ja Czastruccio Castracanian aikoja; te panette vaaraan pääanne, kaunis kuningattareni, ja se olisi suuri

vahinko."

"Laskette leikkiä."

"Varsin vähän. On vaarallista käydä sotaa kokonaista kansakuntaa vastaan: katsokaa lankoanne Kaarlo-kuningasta, hän on peräti pahassa pinteessä."

"Me olemme Ranskassa, ja minä olen espanjatar."

"Sitä pahempi, *per Baccho*, sitä pahempi! Soisin mieluummin olevanne ranskalainen ja itseni samaten; silloin vihattaisiin meitä molempia vähemmin."

"Hyväksytte kuitenkin esitykseni?"

"Kyllä, jos näen hankkeen mahdolliseksi."

"Se on mahdollinen, sanon teille; valmistautukaa vain matkalle."

"Minäkö! Olen aina lähtövalmis, mutta tiedättehän että minä en milloinkaan lähde ... ja tällä kertaa en luultavasti sen paremmin kuin ennenkään."

"Mutta jos minä matkustan, tuletteko mukaan?"

"Kyllä koetan."

"Te kuoletatte minut pelkäilyllänne, Giulio; ja mitä pelkäättekään tapahtuvan?"

"Monia seikkoja."

"Millaisia?"

Mazarinin kasvot, joilla tähän asti oli ollut leikkisä ilme, synkistyivät.

"Anna", hän sanoi, "te olette nainen ja voitte senvuoksi loukata miehiä mielenne mukaan, varmana kajoamattomuudestanne. Te syytätte minua pelkuruudesta; olen kuitenkin vähemmän peloissani kuin te, koska en pyri pakoon. Ketä vastaan kiljutaan? Teitäkö vain minua? Kenet tahdotaan hirttää, teidätkö vai minut? No niin, minä uhmaan kuitenkin myrskyä, minä, jota te soimaatte raukkamaiseksi, enkä pöyhistelyllä, sillä se ei ole tapojani, vaan sitkeydellä. Seuratkaa esimerkkiäni: vähemmän pauhua, enemmän tehoa. Te huudatte äänekkäästi, mutta ette saavuta mitään. Puhutte paosta!" Mazarin kohautti olkapäitään, tarttui kuningataria kädestä ja vei hänet ikkunan ääreen. "Katsokaa!"

"No niin?" kysyi kuningatar itsepintaisuutensa sokaisemana.

"No, mitä näette tästä ikkunasta? Ellen erehdy, parveilee tuolla porvareita haarniskoissa ja kypäreissä, hyvillä musketeilla varustettuina kuten liigan päivinä, pitäen niin tarkasti silmällä ikkunaa, josta heitä katselette, että teidät varmasti nähdään, jos nostatte kaihdinta noin korkealle. Tulkaa nyt tähän toiseen ikkunaan; mitä näette? Kansan miehiä tapparakeihäineen vartioimassa porttejanne. Jokaisesta tämän palatsin aukosta, minkä luo teidät johtaisin, näkisitte samaa. Niin, porttinne ovat vartioituja, kellariluukkunne ovat vartioituja, ja minä sanon teille vuorostani, mitä kunnan La Ramée huomautti minulle herra de Beaufortista: Jollette voi tekeytyä linnuksi tai hiireksi, niin ette pääse livahtamaan täältä."

"Hän livahti kuitenkin."

"Ajatteletteko lähteä samaan tapaan?"

"Olen siis vankina?"

"*Parbleu!*" virkahti Mazarin; "tunnin ajan olen teille sitä todistellut."

Ja tynesti otti Mazarin aloitetun kirjelmänsä ja jatkoi kohdasta, johon se oli keskeytynyt.

Suuttumuksesta vapisten ja nöyryytyksestä punehtuneena lahti Anna työhuoneesta, paiskaten oven perässään kiivaasti kiinni.

Huoneisiinsa palattuaan kuningatar vaipui leposohvalle ja alkoi itkeä.

Sitten hänen mieleensä juolahti äkillinen aatos.

— Olen pelastettu, — hän sanoi nousten ylös. — Oi, niin, niin, — tunnen miehen, joka osaa toimittaa minut pois Pariisista, miehen, jonka olen unohtanut liian pitkäksi aikaa.

Ja mietteissään, vaikka ilahtuneen luottamuksen elähyttämänä, hän lisäsi:

— Kuinka kiittämätön olenkaan! Olen kahdenkymmenen vuoden ajaksi unohtanut miehen, josta minun olisi pitänyt tehdä Ranskan marski. Anoppini tuhlassi kultaa, arvonimiä ja ystävyiden osoituksia Concinille, joka tuotti hänelle turmion; kuningas korotti murhasta Ranskan marskiksi Vitryn, ja minä olen jättänyt unohdukseen ja puutteeseen jalon d'Artagnanin, joka on minut pelastanut!

Hän kiirehti pöydän ääreen, jolla oli paperia ja mustetta, ja alkoi kirjoittaa.

KAHDESKUUDETTA LUKU

Puheillepääsy

Sinä aamuna d'Artagnan makasi Portoksen huoneessa. Ystävykset olivat levottomuuksien alettua ottaneet sen tavan. Päänalusensa alla heillä oli miekkansa, pöydällä käden ulottuvissa pistoolit.

D'Artagnan nukkui vielä ja näki unta, että taivas peittyi suureen keltaiseen pilveen, joka puhkesi satamaan kultaa, ja että hän piteli hattuaan räystään alla.

Portos puolestaan näki unta, että hänen vaunujensa pääty ei ollut kyllin leveä sille vaakunalle, jonka hän aikoi siihen maalauttaa.

Heidät herätti seitsemän aikaan livreijaton palvelija, joka toi kirjeen d'Artagnanille.

"Keltä kirje on?" kysyi gascognelainen.

"Kuningattarelta", vastasi palvelija.

"Hä?" huudahti Portos kohoten vuoteeltaan; "mitä hän sanookaan?"

D'Artagnan käski palvelijan mennä viereiseen huoneeseen, ja niin pian kuin tämä oli sulkenut oven, hyppäsi d'Artagnan vuoteeltaan ja luki kirjeen kiireisesti, Portoksen katsellessa häntä silmät suurina ja uskaltamatta tehdä hänelle mitään kysymyksiä.

"Portos-veikkonen", sanoi d'Artagnan ojentaessaan hänelle kirjeen, "tällä kertaa saat olla varma parooniudestasi ja minä kapteenivaltuudestani. Katso tuossa, lue ja päätä itse!"

Portos kurkottausi ottamaan kirjeen ja luki vapisevalla äänellä seuraavat sanat:

"Kuningatar tahtoo puhutella herra d'Artagnania; hän seuratkoon kirjeen tuojaan."

"Hm", sanoi Portos, "minä en näe tässä mitään erikoista."

"Minä näen, ja aivan erikoista", huomautti d'Artagnan. "Kun minua kutsutaan, niin asiat ovat pahasti sotkeutuneet. Ajattelehan, mikä mullistus on täytynyt tapahtua kuningattaren mielessä, kun minä kahdenkymmenen vuoden kuluttua olen pulpahtanut pinnalle hänen muistissaan!"

"Se on totta", myönsi Portos.

"Teroita miekkasi, parooni, panosta pistoolisi ja anna hevosillesi kauroja, sillä minä takaan sinulle, että tässä tapahtuu jotakin uutta ennen huomispäivää; ja *hiljaa* kuin muuri!"

"Mutta eihän meille vain viritettäne ansaa, jotta meistä päästäisiin eroon!" muistutti Portos, joka aina ajatteli, mitä kiusaa hänen tulevaisesta suuruudestaan täytyi olla muille.

"Jos se on ansa", vakuutti d'Artagnan, "niin kyllä minä sen vainuan; ole huoletta! Jos Mazarin onkin italialainen, niin olenpa minä Gascognesta kotoisin."

Ja hän pukeutui tuossa tuokiossa.

Kun Portos yhä maaten kiinnitti hakasiin hänen viittaansa, koputettiin ovelle toistamiseen.

"Sisälle!" sanoi d'Artagnan.

Toinen palvelija ilmestyi esille.

"Hänen ylhäisyydeltään kardinaali Mazarinilta", ilmoitti tämä.

D'Artagnan katsoi Portokseen.

"Jopa mutkistuu", virkahti Portos; "kumpaisesta on aloitettava?"

"Tämä sopii erinomaisesti", vastasi d'Artagnan; "hänen ylhäisyytensä kutsuu minua saapumaan puheilleen puolen tunnin kuluttua."

"Hyvä!"

"Ystäväiseni", virkkoi d'Artagnan palvelijaan kääntyen, "sanokaa hänen ylhäisyydelleen, että olen puolen tunnin kuluttua hänen käytettävissään."

Palvelija kumarsi ja lähti.

"Onpa hyvä, että hän ei saanut nähdä tuota toista", tuumi d'Artagnan.

"Luulet siis, että he molemmat eivät lähetä noutamaan sinua samalla asialla?"

"En luule, vaan olen varma siitä."

"Kas niin, d'Artagnan, rivakasti nyt! Muista, että kuningatar odottaa sinua, kuningattaren jälkeen kardinaali ja kardinaalin jälkeen minä."

D'Artagnan kutsui jälleen huoneeseen Itävallan Annan palvelijan.

"Valmis olen, ystäväiseni", hän sanoi, "opastakaa minua."

Lakeija vei hänet Rue des Petits Champsia pitkin, poikkosi sitten vasemmalle ja antoi hänen astua sisälle Richelieu-kadun puoleisesta pikku puutarhaveräjältä; sieltä he menivät salaportaita myöten rukouskammioon.

Selittämätön tunne sai luutnantin sydämen pamppailemaan. Hänellä ei enää ollut nuoruuden luottavaisuutta, ja kokemus oli opettanut hänet oivaltamaan äskeisten tapahtumien tärkeyden. Hän tiesi, mitä ruhtinaitten korkeus ja kuninkaitten majesteettisuus merkitsi; hän oli tottunut asettamaan keskinkertaisuutensa alemmaksi rikkauden ja ylhäisen syntyperän loistoa. Entiseen aikaan hän oli lähestynyt Itävallan Annaa kuin nuori mies, joka käy tervehtimässä naista. Tänäpäin oli asema toinen: hän saapui kuningattaren puheille kuin halpa sotamies kuuluisan päällikön luo.

Hisahdus häiritsi kappelin hiljaisuutta. D'Artagnan säpsähti ja näki valkoisen käden kohottavan oviverhoa; sen muodosta, valkoisuudesta ja kauneudesta hän tunsi kuninkaallisen käden, joka oli aikoinaan ojennettu hänelle suudeltavaksi.

Kuningatar astui sisälle.

"Te se olette, herra d'Artagnan", hän sanoi luoden upseeriin leppeätä suruisuutta kuvastavan katseen, "te se olette, ja minä tunnen teidät hyvin. Katselkaa nyt te minua, olen kuningatar, — tunnetteko minua?"

"En, madame", vastasi d'Artagnan.

"Mutta ettekö siis enää muista", pitkitti Itävallan Anna sillä miellyttävällä sävyllä, jonka hän tarpeen tullen osasi antaa äänelleen, "että kuningatar aikoinaan tarvitsi nuorta ja uskollista urhoa, että hän tapasi sen ritarin ja että hän on aina säilyttänyt tälle sijan sydämensä syvyydessä, vaikka tämä on saattanut luulla jääneensä unohduksiin?"

"En, madame, siitä olen tietämätön", vastasi muskettisoturi.

"Sepä vahinko, monsieur", sanoi Itävallan Anna, "sepä vahinko, ainakin kuningattarelle, sillä kuningatar tarvitsee nyt samaa uljuutta ja samaa uskollisuutta."

"Mitä!" virkahti d'Artagnan; "kuningatarko, niin harrasten palvelijain, niin viisasten neuvonantajain, sanalla sanoen niin etevien tai likeisten miesten ympäröimänä, suvaitsee katsahtaakaan halpaan soturiin!"

Anna käsitti verhotun moitteen, mutta häntä se pikemmin liikutti kuin ärsytti. Gascognelaisen aatelismiehen suuri uhrautuvaisuus ja tavoittelemattomuus olivat useana kertana nöyryyttäneet häntä; hän oli antanut voittoa itsensä jalomielisyydessä.

"Saattaa olla totta, mitä minulle sanotte ympäristöstäni, herra d'Artagnan", hän lausui; "mutta minä en luota muihin kuin ainoastaan teihin. Tiedän teidän kuuluvan herra kardinaalin palvelukseen, mutta olkaa minunkin apunani, niin otan pitääkseni huolta ylenemisestänne. Sanokaa, tekisittekö hyväkseni tänään, mitä se entinen aatelismies teki kuningattarensa puolesta?"

"Teen kaikkea, mitä teidän majesteettinne käskee", vastasi d'Artagnan.

Kuningatar mielti tovin ja sanoi nähdessään muskettisoturin varovaisen esiintymisen:

"Haluaratte kenties mieluummin levätä?"

"Enpä tiedä, sillä minä en ole milloinkaan levännyt, madame."

"Onko teillä ystäviä?"

"Minulla oli kolme: kaksi on lähtenyt Pariisista, en tiedä minne; yksi ainoa on jäljellä, mutta hän on niitä, jotka luullakseni tunsivat sen entisen ritarin, miehen, jonka mainitsemisella teidän majesteettinne minua äsken kunnioitti."

"Hyvä on", jatkoi kuningatar; "te ja ystävänne vastaatte armeijaa."

"Mitä minun on tehtävä, madame?"

"Tulkaa takaisin kello viideltä, jolloin sanon sen teille; mutta älkää hiiskuko ainoallekaan elolliselle olenolle kohtauksesta, jonka teille myönnän, monsieur."

"En, madame."

"Vannokaa se Kristuksen nimessä."

"Madame, minä en ole milloinkaan syönyt sanaani; kun lupaan, niin se pitää."

Vaikka ihmeissään tästä puheenlaadusta, johon hovilaiset eivät olleet häntä totuttaneet, näki kuningatar siinä onnellisen enteen innosta, jota d'Artagnan osoittaisi hänen hankkeensa toimeenpanossa. Gascognelaisen temppuja oli toisinaan kätkeä terävä oveluutensa uskollisen karkeapintaisuuden verhoon.

"Kuningattarella ei tällähaavaa ole muuta käskettävää?" kysyi soturi.

"Ei, monsieur", vastasi Itävallan Anna; "voitte poistua mainitsemaani määrähetkeen asti."

D'Artagnan kumarsi ja vetäytyi pois.

— Perhana, — hän tuumi ovelle; — näyttää siltä kuin minua tarvittaisiin täällä tosiaankin kipeästi.

Puoli tuntia oli jo kulunut, joten hän astui lehterin yli ja meni koputtamaan kardinaalin huoneiston ovelle.

Bernouin vei hänet herransa eteen.

"Tulin kuulemaan määräyksiänne, monseigneur", sanoi d'Artagnan.

Ja tapansa mukaan hän loi nopean silmäyksen ympärilleen ja huomasi, että Mazarinilla oli sinetöity kirje kädessään. Mutta se oli alassuun kirjoituspöydällä, joten oli mahdoton nähdä osoitetta.

"Tulette kuningattaren luota?" kysyi Mazarin tähystäen d'Artagnania tiukasti.

"Minäkö, monseigneur! Kuka sitä on sanonut?"

"Ei kukaan, mutta tiedän sen."

"Minua surettaa sanoa teidän ylhäisyydellenne, että te erehdytte", vastasi gascognelainen häikäilemättömästi, lujana sen lupauksen johdosta, jonka oli antanut Itävallan Annalle.

"Avasin itse eteishuoneen oven ja näin teidän tulevan lehterin päässä."

"Se johtui siitä, että minut johdettiin tänne salaportaita myöten."

"Minkätähden?"

"En tiedä, nähtävästi siinä oli joku väärinkäsitys."

Mazarin tiesi, ettei ollut helppo saada d'Artagnania ilmaisemaan, mitä tämä tahtoi salata; hän

luopuikin siksi kertaa yrittämästä tunkeutua gascognelaisen salamyhkäisyyteen.

"Puhukaamme minun asioistani", virkkoi kardinaali, "koska te ette tahdo hiiskua mitään omistanne."

D'Artagnan kumarsi.

"Pidättekö matkoista?" kysyi kardinaali.

"Olen viettänyt suuren osan elämäni maantiellä."

"Pidätteleekö teitä mikään Pariisissa?"

"Minua ei voisi pidätellä mikään muu kuin käsky korkeammasta paikasta."

"Hyvä! Kas tässä kirje, joka on toimitettava osoitteen mukaisesti käsiin."

"Osoitteen, monseigneur? Mutta sitä ei ole."

Kuoren etupuolellekaan ei tosiaan ollut kirjoitettu mitään.

"Seikka on sellainen", huomautti Mazarin, "että kirje on kaksinkertaisessa kotelossa."

"Ymmärrän, ja minun on murrettava ulkokuori vasta kun olen saapunut määrättyyn paikkaan."

"Aivan. Ottakaa ja lähtekää. Teillä on muuan ystävä, herra du Vallon, josta pidän paljon; lähteköön hän mukanne."

— Lempo! — ajatteli d'Artagnan; — hän tietää, että me kuulimme hänen keskustelunsa eilen, ja tahtoo nyt loitontaa meidät Pariisista.

"Epäröitsettekö?" kysyi Mazarin.

"En, monseigneur; lähden päätähavin. Soisin vain..."

"Mitä niin? Sanokaa."

"Että teidän ylhäisyytenne pistäytyisi kuningattaren luona."

"Milloin?"

"Nyt heti."

"Mitä varten?"

"Lausuaksenne hänelle ainoastaan nämä sanat: 'Lähetän herra d'Artagnanin matkalle, ja hänen on lähdeävä suoraa päätä.'"

"Nyt kai myönnätte", huomautti Mazarin, "että olette tavannut kuningattaren?"

"Minulla on ollut kunnia sanoa teidän ylhäisyydellenne, että joku väärinkäsitys on kenties tapahtunut."

"Mitä se merkitsee?" kysyi Mazarin.

"Rohkenenko uudistaa pyyntöni teidän ylhäisyydellenne?"

"Hyvä, minä lähden. Odottakaa täällä."

Mazarin katsoi huolellisesti, oliko mitään avainta unohtunut kaappeihin, ja poistui.

Kului kymmenen minuuttia, jollaikaa d'Artagnan ponnisti kaiken kykynsä lukeakseen kirjeen ulkokuoren läpi, mitä sisempään oli kirjoitettu, mutta onnistumatta.

Mazarin palasi kalpeana ja kuohuksissaan; hän meni istuutumaan kirjoituspöytänsä ääreen. D'Artagnan yritti lukea hänen sävynsä kuten äsken kirjelmän osoitetta, mutta kardinaalin kasvonpiirteet olivat melkein yhtä läpitunkemattomat kuin kotelokin.

— Kas, kas! — tuumi gascognelainen; — hän näyttää ärtyneeltä. Minuako vastaan? Hän miettii — lähettääkö minut Bastiljiin? Siiivolla, monseigneur! Jos virkat sanankaan sellaisesta, niin kuristan sinut heti ja lyöttäydyn frondelaiseksi. Silloin minua kannetaan riemusaatossa kuin herra Brousselia, ja Atos julistaa minut Ranskan Brutukseksi. Olisi sekin jotain!

Ainiaan nelistäväällä mielikuvituksellaan oli gascognelainen jo laskenut, mitä etuja hän voisi saada

asemasta.

Mutta Mazarin ei antanut mitään sellaista määräystä; hän päin vastoin omaksui herttaisen sävyn d'Artagnania kohtaan.

"Olitte oikeassa", hän sanoi, "hyvä mosjöö d'Artagnan; te ette voi lähteä vielä."

"Kas!" virkahti d'Artagnan.

"Antakaahan minulle siis takaisin se kirje."

D'Artagnan totteli. Mazarin varmistausi siitä, että sinetti oli koskematon.

"Tarvitsen teitä tänä iltana", hän sanoi; "tulkaa takaisin kello viideltä."

"Kello viideltä, monseigneur", vastasi d'Artagnan, "minulla on kohtaus, josta en voi jäädä pois."

"Se älköön teitä huolestuttako", virkkoi Mazarin; "se saa jäädä."

— Hyvä! — ajatteli d'Artagnan; — sen saatoin arvatakin.

"Palatkaa siis kello viisi ja tuokaa mukananne kunnan herra du Vallon; mutta jättäkää hänet eteishuoneeseen: tahdon puhua kanssanne kahden kesken."

D'Artagnan kumarsi.

Kumartaessaan hän virkkoi itsekseen:

— Molemmilla sama määräys, molemmat samalla hetkellä, molemmat Palais-Royalissa: kyllä aavistelen. Voi, tässöpä salaisuus, josta herra de Gondy maksaisi satatuhatta livreä!

"Te harkitsette?" virkahti Mazarin levottomasti.

"Niin, tulin tuumineeksi pitäisikö meidän olla aseistettuina vai eikö."

"Aseissa hampaita myöten", vastasi Mazarin.

"Hyvä monseigneur, kyllä ollaan."

D'Artagnan kumarsi, poistui huoneesta ja kiirehti toistamaan ystävälleen Mazarinin imartelevia lupauksia, jotka saivat Portoksen tavattomaan hurmioon.

KOLMASKUUDETTA LUKU

Pako

Kaupungissa havaittiin kyllä kiihtymyksen merkkejä, mutta Palais-Royalissa näkyi riemu olevan valloillaan, kun d'Artagnan lähti sinne kellon lähetessä viittä ehtoopäivällä. Eikä ihmekään: olihan kuningatar antanut kansalle takaisin Brousselin ja Blancmesnilin. Hänellä ei senvuoksi ollut todella mitään pelkäämistä, koska kansalla ei enää ollut mitään vaadittavaa. Hänen nykyinen mielenkuohunsa oli vain jäännöstä järkkymyksestä, joka tarvitsi aikaa tyyntyäkseen, niinkuin myrskyn jälkeen toisinaan kuluu päiväkausia ennen kuin maininki tasaantuu.

Linnassa vietettiin suurta juhlaa, jolle oli verukkeena Lensin voittajan paluu. Prinssit ja prinsessat olivat kutsuttuja; vaunut täyttivät linnanpihat puolipäivästä asti. Päivällisen jälkeen aiottiin kuningattaren luona pelata korttia.

Itävallan Anna oli tänä päivänä harvinaisen herttainen ja sukkela; häntä ei ollut milloinkaan nähty iloisemmalla tuulella. Hehkuva kostonhimo säihkyi hänen silmissään ja väreili hänen huulillaan.

Samassa kun noustiin pöydästä hiipi Mazarin pois; d'Artagnan oli jo paikallaan ja odotti häntä eteishuoneessa. Kardinaali ilmestyi sinne hymyillen, tarttui häntä kädestä ja johti hänet työhuoneeseensa.

"Hyvä mosjöö d'Artagnan", virkkoi ministeri istuutuen, "aion nyt antaa teille todisteen suurimmasta

luottamuksesta, mitä ministeri voi osoittaa upseerille."

D'Artagnan kumarsi.

"Minä toivon", hän vastasi, "että teidän ylhäisyytenne antaa sen minulle ilman sivutarkoituksia ja vakuutettuna ansiollisuudestani siinä suhteessa."

"Olette kaikkein ansiollisin, hyvä ystävä, koska kerran käännyn teidän puoleenne."

"No niin", virkkoi d'Artagnan, "tunnustan teille, monseigneur, että olen jo kauan odottanut sellaista tilaisuutta. Ilmoittakaa minulle senvuoksi heti, mitä teillä on sanottavaa."

"Te saatte, hyvä mosjöö d'Artagnan", aloitti Mazarin, "tänä iltana haltuunne koko valtion menestyksen."

Hän pysähtyi.

"Selittäkää tarkoituksenne, monseigneur, minä odotan."

"Kuningatar on päättänyt tehdä kuninkaan kanssa pikku matkan Saint-Germainiin."

"Vai niin!" vastasi d'Artagnan; "kuningatar siis aikoo jättää Pariisin."

"Naisen oikku, ymmärrättehän."

"Kyllä ymmärrän varsin hyvin", vastasi d'Artagnan.

"Sentähden hän kutsutti teidät luokseen aamulla ja pyysi tulemaan jälleen viideltä."

— Kyllä kannatti vaatia minua vannomaan, etten hiisku siitä kohtauksesta kellekään! jupisi d'Artagnan. — Voi niitä naisia — kuningattarinakin he aina ovat naisia!

"Paheksutteko tätä pikku matkaa, hyvä mosjöö d'Artagnan?" kysyi Mazarin levottomasti.

"Minäkö, monseigneur!" virkahti d'Artagnan; "kuinka niin?"

"Te kohautitte olkapäitänne."

"Se on tapanani, kun haastan itsekseeni, monseigneur."

"Hyväksytte siis matkan?"

"En hyväksy enkä paheksu, monseigneur; odotan määräyksiänne."

"Hyvä. Teidät siis olen valinnut viemään kuninkaan ja kuningattaren Saint-Germainiin."

— Siinäpä lurjus kerrassaan! — tuumi d'Artagnan itsekseen.

"Näettehän", jatkoi Mazarin huomattessaan d'Artagnanin umpimielisyyden, "että valtion menestys joutuu teidän huostaanne, kuten jo sanoin."

"Kyllä, monseigneur, ja tunnen täydellisesti sen luottamustoimen vastuun."

"Otatte kuitenkin vastaan?"

"Otan aina vastaan."

"Katsotte hankkeen mahdolliseksi?"

"Kaikki on mahdollista."

"Hätyytettäneenköhän teitä tiellä?"

"Luultavasti."

"Mutta miten menettelette siinä tapauksessa?"

"Tunkeudun niiden välitse, jotka karkaavat kimppuuni."

"Mutta jos ette pääse?"

"Sen pahempi silloin heille, — menen heidän ylitseen."

"Ja te viette kuninkaan ja kuningattaren vahingoittumattomina Saint-Germainiin?"

"Niin."

"Henkenne kaupalla?"

"Henkeni kaupalla."

"Te olette sankari, ystäväiseni!" virkahti Mazarin, ihailevasti katsellen muskettisoturia.

D'Artagnan hymyili.

"Entä minä?" tiedusti Mazarin oltuaan tovin vaiti ja tähystäen d'Artagnania tiukasti.

"Miten, monseigneur?"

"Entä jos minäkin tahdon lähteä?"

"Se käy vaikeammaksi."

"Kuinka niin?"

"Teidän ylhäisyytenne voidaan tuntea."

"Tässä valepuvussakin?" kysyi Mazarin.

Ja hän kohotti viittaa lepotuolilta, jolle oli asetettu täydellinen helmiharmaa ja granaatinvärinen herrasmiehen vaatekerta hopeapunoksineen.

"Jos teidän ylhäisyytenne käyttää valepukua, niin yritys käy helpommaksi."

"Ah!" huoahhti Mazarin huojentuneesti.

"Mutta teidän ylhäisyytenne tulee tehdä, mitä sanojenne mukaan olisitte äskettäin tehnyt meidän sijassamme."

"Mitä minun tulee tehdä?"

"Huutaa: *A bas Mazarin!*"[21]

"Kyllä huudan."

"Ranskaksi, sointuvaksi ranskaksi, monseigneur. Pitäkää tarkkaa huolta ääntämisestä; Sisiliassa surmattiin kuusituhatta anjoulaista, kun heidät tunnettiin murteellisesta italiankielen ääntämisestä. Varokaa, etteivät ranskalaiset nyt teille kosta Sisilian iltamessua."

"Teen parhaani."

"Kaduilla kuhisee aseellista väkeä", pitkitti d'Artagnan; "oletteko varma siitä, että kukaan ei tiedä kuningattaren suunnitelmaa?"

Mazarin mietti.

"Esittämänne homma olisi hyvin tuottoisa kavaltajalle, monseigneur; hyökkäyksen satunnaisuudet kelpaisivat peittelyksi."

Mazarinia värisytti; mutta hän tuli ajatelleeksi, että kavallusta hankkiva mies ei varoittaisi ennakoita.

"Sentähden en luotakaan kaikkiin", hän huomautti vilkkaasti, "ja niinpä olenkin valinnut teidät saattolaisekseni."

"Ettekö lähde kuningattaren mukana?"

"En", vastasi Mazarin.

"Lähdette siis myöhemmällä?"

"En", kertasi Mazarin.

"Ahaa!" sanoi d'Artagnan, alkaen käsittää.

"Niin, minulla on omat suunnitelmani", jatkoi kardinaali. "Kuningattaren seurassa minä vain lisäisin turmion mahdollisuudet kaksinkertaisiksi; myöhemmin taasen aiheuttaisi hänen matkansa minun mahdollisuuksilleni saman tuloksen. Sitä paitsi voitaisiin minut unohtaa, hovin tultua kerran pelastetuksi: isoiset ovat kiittämättömiä."

"Totta kyllä", myönsi d'Artagnan, vastoin tahtoansa luoden silmäyksen kuningattaren timanttisormukseen, jota Mazarin piti sormessaan.

Mazarin seurasi hänen katseensa suuntaa ja käänsi hiljaa sormuksensa kannan sisällepäin.

"Tahdon siis", virkkoi Mazarin viekkaasti hymyillen, "estää heitä olemasta kiittämättömiä minua kohtaan."

"Kristityn velvollisuus kieltää johtamasta lähimmäistänsä kiusaukseen", sanoi d'Artagnan.

"Juuri sentähden tahdon lähteä heidän edellään", täydensi Mazarin.

D'Artagnan myhäili; hän oli mies oivaltamaan varsin hyvin tätä italialaista keinokkuutta.

Mazarin näki hänen hymyilevän ja käytti hyväkseen tilaisuutta.

"Aloitatte siis viemällä ensin minut Pariisista, niinhän, hyvä mosjöö d'Artagnan?"

"Kiperä tehtävä, monseigneur!" tuumi d'Artagnan omaksuen jälleen totisen katsantonsa.

"Mutta", sanoi Mazarin pitäen häntä tarkoin silmällä, jotta soturin kasvojen ainoakaan ilme ei välttäisi hänen huomiotansa, "mutta te ette ollenkaan vastustellut kuninkaan ja kuningattaren hankkeesta puhuttaessa?"

"Kuningas ja kuningatar ovat minun kuningattareni ja kuninkaani, monseigneur", vastasi muskettisoturi, "henkeni kuuluu heille, minä olen velvollinen uhraamaan sen heidän hyväkseen. He vaativat sitä, ja siihen ei minulla ole mitään sanomista."

— Aivan oikein, — jupisi Mazarin itsekseen; — mutta kun henkesi ei kuulu minulle, on minun se tietenkä ostettava.

Ja syvään huotaen hän alkoi jälleen kääntää sormuksensa kantaa ulospäin.

D'Artagnan hymyili.

Nämä kaksi miestä olivat toistensa tasalla eräässä kohdassa; oveluudessa. Jos heillä olisi ollut urheuskin yhteisenä, olisi toinen saanut toisen tekemään suurtoita.

"Mutta käsittänettehän myös", sanoi Mazarin, "että jos pyydän teiltä tätä palvelusta, aion antaa siitä tunnustukseni."

"Eikö teidän ylhäisyytenne ole vielä ehtinyt aietta pitemmälle?" kysyi d'Artagnan.

"Malttakaas", virkkoi Mazarin vetäen sormuksen sormestaan; "hyvä mosjöö d'Artagnan, kas tässä timantti, joka on aikoinaan ollut teidän, — on kohtuullista, että saatte sen takaisin: ottakaa se, olkaa hyvä."

D'Artagnan ei tuottanut Mazarinille vaivaa kursailulla. Hän otti sormuksen ja katseli koristetta nähdäkseen, oliko se sama; ja tultuaan vakuutetuksi timantin puhtaudesta hän pisti sen sormeensa sanomattoman mielissään.

"Pidin sitä suuressa arvossa", virkkoi Mazarin luoden kalleuteen jäähyväissilmäyksen; "mutta eipä väliä, annan sen teille auliista sydäimestä."

"Ja minä, monseigneur", vastasi d'Artagnan, "otan sen samaten vastaan. No, puhukaamme siis pikku asioistanne. Tahdotte lähteä ennen kaikkia muita?"

"Niin, se on päätökseni."

"Mihin aikaan?"

"Kello kymmenen."

"Ja milloin lähtee kuningatar?"

"Keskiyöllä."

"Se käy laatuun: vien ensin teidät, jätän teidät tulliportin ulkopuolelle ja palaan noutamaan häntä."

"Oikein, mutta millä tavoin pääsen ulos kaupungista?"

"Oh, se on jätettävä minun huolekseni."

"Annan teille avoimen valtuuden; ottakaa niin voimakas saattue kuin haluatte."

D'Artagnan pudisti päätänsä.

"Minusta se kuitenkin näyttää varmimmalta keinolta", sanoi Mazarin.

"Niin, teille kyllä, monseigneur, muttei kuningattarelle."

Mazarin puraisi huultansa.

"Miten siis menettelemme?" hän kysyi.

"Se on jätettävä minun huolekseni, monseigneur."

"Hm!" empi Mazarin.

"Minun johdettavakseni on jätettävä koko yrityys."

"Mutta..."

"Tai käännyttävä jonkun muun puoleen", jatkoi d'Artagnan pyörähtäen pois päin.

— Äh! — hätäntyi Mazarin itsekseen; — hän taitaa tosiaan mennä matkoihinsa timantteineen.

Ja hän kutsui soturin takaisin.

"Mosjöö d'Artagnan, hyvä mosjöö d'Artagnan!" hän virkahti mielitelevällä äänellä.

"Monseigneur?"

"Vastaatteko minulle kaikesta?"

"En vastaa mistään, panen parastani."

"Parastanne!?"

"Niin."

"No, minä luotan teihin."

— Sepä hyvä, — tuumi d'Artagnan itsekseen.

"Olette siis täällä puoli kymmeneltä."

"Ja tapaan teidän ylhäisyytenne valmiina?"

"Varmasti, ihan valmiina."

"Sovittu. Suvaitseeko teidän ylhäisyytenne nyt toimittaa minut kuningattaren puheille?"

"Mitä varten?"

"Haluaisin kuulla hänen majesteettinsa määräykset hänen omasta suustaan."

"Hän on antanut niiden ilmoittamisen minun toimekseni."

"Hän on saattanut unohtaa jotain."

"Tahdotte siis ehdottomasti tavata hänet?"

"Kyllä se on välttämätöntä, monseigneur."

Mazarin epäröi tovin; d'Artagnan pysyi itse pintaisen järkkymättömänä.

"No hyvä", sanoi Mazarin, "lähden saattamaan teitä, mutta ei sanaakaan keskustelustamme!"

"Mitä meidän kesken on puhuttu, se koskee ainoastaan meitä, monseigneur", virkkoi d'Artagnan.

"Vannotte vaikenevanne?"

"En milloinkaan vanno, monseigneur. Vakuutan tai epään, ja aatelismiehenä pysyn sanassani."

"No, minä huomaan, että minun on uskottava itseni täydellisesti teidän huostaanne."

"Niin on parempi, uskokaa minua, monseigneur."

"Tulkaahan", sanoi Mazarin.

Mazarin vei d'Artagnanin kuningattaren rukouskammioon ja pyysi häntä odottamaan siellä.

D'Artagnanin ei tarvinnut varrota pitkää aikaa. Viiden minuutin kuluttua saapui kuningatar hienossa juhlapuvussa. Siten somistautuneena hän näytti tuskin viidenneljättä vanhalta ja oli yhä vielä kaunis.

"Tehän se olettekin, herra d'Artagnan", hän virkkoi armollisesti hymyillen; "kiitän teitä siitä, että teitte vaatimuksen puheilepääsystä."

"Pyydän anteeksi teidän majesteetiltanne", sanoi d'Artagnan, "mutta halusin omasta suustanne kuulla ohjeeni."

"Tiedätte, mistä on kysymys?"

"Kyllä, madame."

"Otatte vastaan tehtävän, jonka uskon teille?"

"Kyllä, kiitollisesti."

"Hyvä; saapukaa tänne puoliyön aikaan."

"Kyllä tulen."

"Herra d'Artagnan", jatkoi kuningatar, "tunnen liian hyvin uhrautuvaisuutenne, puhuakseni tällä hetkellä kiitollisuudestani, mutta vannon teille, etten unohda tätä toista palvelusta, kuten unohdin ensimmäisen."

"Teidän majesteetillanne on vapaus muistaa ja unohtaa, ja minä en tiedä, mitä teidän majesteettinne tarkoittaa."

Ja d'Artagnan kumarsi.

"Menkää, monsieur", sanoi kuningatar mitä suopeimmin hymyillen, "menkää ja tulkaa takaisin puoliyön aikaan."

Hän viittasi jäähyväisiksi kädellään, ja d'Artagnan poistui; mutta mennessään hän vilkaisi oviverhoon, jonka takaa kuningatar oli tullut, ja näki sen alta samettikengän kärjen pistävän esiin.

— Ahaa! — tuumi hän, — Mazarin siis kuunteli urkkiakseen, pettäisinkö hänet. Tuo italialainen tanssimestari ei totisesti ole kunniallisen miehen palveluksen arvoinen.

Silti saapui d'Artagnan täsmälleen määrähetkellä; puoli kymmeneltä hän astui eteishuoneeseen.

Bernouin oli odottamassa ja vei hänet sisälle.

Hän tapasi kardinaalin hienoksi herraksi pukeutuneena. Tämä vaateparsa soveltui hänelle erinomaisesti, ja hän käyttikin sitä luontevasti, kuten jo olemme maininneet. Silti hän oli kovin kalpea ja vapisikin.

"Ihan yksinkö?" kysyi Mazarin.

"Niin, monsieur."

"Ja kelpo herra du Vallon, eikö hänenkin seuransa saa meitä ilahuttaa?"

"Kyllä, monsieur; hän odottaa vaunuissaan."

"Missä sitten?"

"Palais-Royalin puutarhaveräjällä."

"Lähdemme siis hänen vaunuissaan?"

"Niin, monseigneur."

"Ja ilman muuta vartiota kuin teitä kahta?"

"Eikö siinä ole kylliksi? Yksikin meistä riittäisi!"

"Totisesti, hyvä herra d'Artagnan", sanoi Mazarin, "te peloitatte minua kylmäverisyydellänne."

"Olisin päin vastoin luullut, että sen pitäisi herättää teissä luottamusta."

"Entä Bernouin, — enkö voi ottaa häntä mukaan?"

"Hänelle ei ole tilaa; hän saa jälkeensä yhtyä teidän ylhäisyyteenne."

"Olkoon menneeksi", virkkoi Mazarin; "minunhan tulee kaikessa tehdä tahtonne mukaan."

"Monseigneur, vielä on aika peräytyä", sanoi d'Artagnan, "ja teidän ylhäisyydellänne on siihen täysi vapaus."

"Ei, ei", vastasi Mazarin, "lähtekäämme."

Molemmat menivät alas salaportaita, Mazarin pistäen kätensä d'Artagnanin kainaloon, ja muskettisoturi tunki, että se käsi vapisi.

He astuivat linnanpihan yli, missä vielä oli joidenkuiden myöhempään viipyneiden juhlijain vaunut, saapuivat puutarhaan ja lopuksi pienelle veräjälle.

Mazarin yritti avata sitä avaimella, jonka otti taskustaan, mutta hänen kätensä vapisi niin, että hän ei tavannut avaimenreikää.

"Antakaa tänne", sanoi d'Artagnan.

Mazarin ojensi hänelle avaimen; d'Artagnan avasi ja pisti avaimen taskuunsa, aikoen mennä samaa tietä takaisin.

Astuinlauta oli käännetty alas, ja vaununovi oli auki; Mousqueton seiso ovikaihtimen vieressä, ja Portos istui vaunujen perällä.

"Nouskaa vaunuihin, monseigneur", kehoitti d'Artagnan.

Mazarinia ei tarvinnut pyytää kahdesti: hän hyppäsi heti vaunuihin.

D'Artagnan nousi hänen perässään; Mousqueton sulki vaununoven ja kiipesi huokailen vaunujen taakse. Hän oli jonkun verran vastustellut matkallelähtöä sillä syyllä, että hän kärsi vielä kipua vammastaan, mutta d'Artagnan oli sanonut hänelle:

"Jääkää vain, jos haluatte, hyvä herra Mouston, mutta huomautan teille ennakolta, että Pariisi palaa tänä yönä tuhkakksi."

Silloin ei Mousqueton ollut enää estellyt, vaan selittänyt olevansa valmis seuraamaan isäntäänsä ja herra d'Artagnania vaikkapa maailman ääriin.

Vaunut vierivät tasaista vauhtia eteenpäin, jotta kukaan ei voinut aavistaa, kuinka kiireisiä matkalaisia niissä istui. Kardinaali pyyhki otsaansa nenäliinalla ja katseli ympärilleen.

Vasemmallaan hänellä oli Portos ja oikeallaan d'Artagnan; kumpainenkin vartioitsi vaununoveansa, ollen hänelle etuvarustuksena.

Vastapäätä oli takaistuimella kaksi pistooliparia, toinen Portoksen ja toinen d'Artagnanin edessä, ystävyksillä oli lisäksi miekka kupeellaan.

Sadan askeleen päässä Palais-Royalista muuan patrulli pysähdytti vaunut.

"Ken kulkee?" huusi johtaja.

"Mazarin!" vastasi d'Artagnan remahtaen nauruun.

Kardinaali tunki tukkansa nousevan pystyyn.

Pila tuntui porvareista hauskalta; nähdessään nuo vaakunattomat vaunut ilman saattuetta eivät he olisi mitenkään voineet uskoa moista varomattomuutta mahdolliseksi.

"Onnea matkalle!" huusivat he.

Ja he antoivat vaunujen vierä edelleen.

"No", virkahti d'Artagnan, "mitä ajattelee teidän ylhäisyytenne siitä vastauksesta?"

"Te olette kekseliäs mies", kiitti kardinaali.

"En totisesti käsitä..." tuumiskeli Portos.

Rue des Petits-Champsin keskivaiheilla pidätti vaunut toinen patrulli.

"Ken siellä?" huusi patrullin johtaja.

"Vetäytykää sisemmä, monseigneur", sanoi d'Artagnan.

Mazarin painausi ystäväysten väliin ihan näkymättömäksi.

"Ken siellä?" toisti sama ääni kärsimättömästi.

Ja d'Artagnan huomasi, että miehiä karkasi hevosten pääpuoleen.

Hän nojautui puolittain ulos vaunuista.

"Hei, Planchet!" hän huudahti.

Johtaja lähestyi; hän oli tosiaan Planchet. D'Artagnan oli äänestä tuntenut entisen lakeijansa.

"Mitä! Tekö siinä, monsieur!" kysyi Planchet.

"Voi, hyvä Jumala, niin, ystäväiseni! Portos-veikkonen sai miekanpiston, ja minä olen viemässä häntä maataloonsa Saint-Cloudiin."

"Voi, niinkö?" pahoitteli Planchet.

"Portos", jatkoi d'Artagnan, "jos kykenet vielä puhumaan, hyvä Portos, niin virkahan sananen kunnon Planchetille."

"Planchet, ystäväiseni", sopersi Portos surkealla äänellä, "olen kurjassa tilassa, ja jos tapaat jonkun lääkärin, tee minulle se palvelus, että lähetät hänet luokseni."

"Taivasten tekijä!" surkutteli Planchet; "mikä onnettomuus! Kuinka se sattuikaan?"

"Kyllä kerron sittemmin", virkkoi Mousqueton.

Portos huokasi tärisyttävästi.

"Toimita meille pääsy, Planchet", sanoi d'Artagnan hiljaa; "muutoin hän ei pääse elävänä perille: keuhkot ovat vahingoittuneet, ystäväiseni."

Planchet pudisti päätänsä ikäänkuin tahtoen sanoa: Siinä tapauksessa on asia aivan arveluttava.

Sitten hän virkkoi väkeensä kääntyen:

"Antakaa mennä, ne ovat ystäviä."

Vaunut lähtivät jälleen liikkeelle, ja Mazarin, joka oli pidätelty hengitystään, uskalsi jälleen huoahtaa.

"*Bricconi!*" jupisi hän.

Joitakuuta askeleita Saint-Honorén tulliportin sisäpuolella kohdattiin kolmas ryhmä: siihen kuului pelkkiä epäilyttävän näköisiä miehiä, jotka pikemmin muistuttivat rosvoja kuin mitään muuta: se oli Saint-Eustachen kerjäläisen väkeä.

"Pidä varasi, Portos!" virkkoi d'Artagnan.

Portos ojensi kätensä pistoolejansa kohti.

"Mitä on tekeillä?" kysyi Mazarin.

"Monseigneur, luulen meidän joutuneen huonoon seuraan."

Vaununoven luo astui mies, jolla oli jonkunlainen viikate kädessä.

"Ken siellä?" tiedusti tunkeutuja.

"Mitä, heittiö!" ärähti d'Artagnan; "etkö tunne hänen korkeutensa prinssin vaunuja?"

"Prinssi tai ei", vastasi mies, "avatkaa! Me vartioitsemme porttia, ja kukaan ei pääse lähtemään tästä meidän tuntemattamme menijöitä."

"Mitä on tehtävä?" kysyi Portos.

"Hitto, mentävä?" vastasi d'Artagnan.

"Mutta miten mentävä?" tiedusti Mazarin.

"Välitse tai ylitse. Ajaja, täyttä laukkaa!"

Ajaja heilautti ruoskaansa.

"Ei askeltakaan edemmäksi", kielsi mies, joka näytti olevan johtaja, "tai sivallan kinnerjanteet poikki hevosiltanne!"

"Horna!" sadatti Portos; "se olisi vahinko, sillä elukat maksavat minulle sata pistolia kumpainenkin!"

"Minä annan teille niistä kaksisataa", lupasi Mazarin.

"Niin, mutta katkaistuaan niiltä kinnerjanteet he kaiketi leikkaavat meiltä kaulan. Tältä puolelta lähestyy muuan", jatkoi Portos; "tapanko hänet?"

"Tee se, mutta nyrkillä iskien, jos voit: älkäämme ampuko ennen kuin äärimmäisessä hätätilassa."

"Siihen kyllä pystyn", vakuutti Portos.

"Tulkaa siis avaamaan", sanoi d'Artagnan viikatemiehelle, tarttuen toiseen pistooliinsa piipusta ja valmistautuen iskemään sen perällä.

Mies lähestyi.

Ollakseen vapaampi liikkeissään ojentausi d'Artagnan puoliksi ulos vaununovesta, ja hänen silmänsä tähystivät nyt kerjäläistä, jonka kasvoille osui lyhdyn valo.

Epäilemättä tämä tunki muskettisoturin, sillä hän kävi kovin kalpeaksi, ja nähtävästi d'Artagnanin tunki kerjäläisen, sillä hänen tukkansa nousi pystyyn.

"Herra d'Artagnan!" huudahti tulija hätkähtäen askeleen taaksepäin; "herra d'Artagnan! Tie auki!"

Kenties aikoi d'Artagnan puolestaan vastata, mutta samassa kuului jysähdys kuin härän päähän tähdätty nuijan lyönti: Portos siinä iski miehensä maahan.

D'Artagnan kääntyi katsomaan ja näki onnettoman viruvan neljän askeleen päässä vaunuista.

"Nyt neliä!" huudahti hän ajajalle; "huitele menemään!"

Ajaja läimäytti lujasti hevosia, rivakat elukat syöksähtivät eteenpäin. Kuului huutoja kuin olisi ihmisiä tuiskahtanut nurin. Sitten tuntui kaksinkertainen täräys: kaksi pyörää oli mennyt jonkin pehmeän ja liereän yli.

Syntyi tovin hiljaisuus. Vaunut vierivät portista.

"Cours-la-Reinelle!" huusi d'Artagnan ajajalle.

Sitten hän kääntyi Mazariniin.

"Nyt, monseigneur", hän sanoi, "voitte lausua viisi *Paternosteria* ja viisi *Ave Mariaa* kiitokseksi pelastuksestanne. Olette turvassa, olette vapaa!"

Mazarin vastasi vain huokaisulla; hän ei kyennyt uskomaan sellaista ihmettä.

Viiden minuutin kuluttua vaunut pysähtyivät; oli tultu Cours-la-Reinelle.

"Onko teidän ylhäisyytenne tyytyväinen saattueeseen?" kysyi muskettisoturi.

"Ihastuksissani, mosjöö", vastasi Mazarin uskaltuen pistää päänsä vaununovesta; "tehkää nyt sama palvelus kuningattarelle."

"Se käy vähemmin vaikeaksi", vastasi d'Artagnan hypäten maahan. "Herra du Vallon, jätän hänen ylhäisyytensä teidän huostaanne."

"Ole huoletta", sanoi Portos ojentaen kätensä.

D'Artagnan tarttui Portoksen käteen ja puristi sitä.

"Ai!" älähti Portos.

D'Artagnan katseli ystäväänsä ihmeissään.

"Mikä sinua vaivaa?" kysyi hän.

"Taisin nyrjäyttää ranteeni", vastasi Portos.

"Lempo soikoon, sinä isketkin armottomasti!"

"Täytyihän, kun se miekkonen aikoi laukaista minuun pistoolinsa; mutta miten sinä suoriuduit vastustajastasi?"

"Kas, hän ei ollut mikään ihminen", sanoi d'Artagnan.

"Mikä se sitten oli?"

"Olipahan aave."

"Ja..."

"Ja minä manasin sen pois."

Sen enempää selittämättä d'Artagnan otti pistooliparinsa takaistuimelta, pisti ne vyöhönsä, kääriytyi viittaansa ja lähti Richelieu-porttia kohti, hän kun ei tahtonut palata samaa tietä kuin oli tullut.

NELJÄSKUUDET LUKU

Herra koadjutorin vaunut

Richelieu-portilla tultiin d'Artagnania vastaan, ja kun töyhtöhatusta ja kultanauhaisesta viitasta nähtiin, että hän oli muskettisoturien upseeri, saarrettiin hänet aikeessa pakottaa tulija huutamaan: "Alas Mazarin!" Tämä ensimmäinen mielenosoitus herätti hänessä aluksi rauhattomuutta; mutta saadessaan tietää, mistä oli kysymys, hän huusi niin kaikuvalla äänellä, että vaateliaimmatkin tyytyivät.

Hän seurasi Richelieu-katua ja pohti, millä tavoin hänen oli toimitettava vuorostaan kuningatar kaupungista, sillä ei käynyt ajattelemiseenkaan viedä häntä hovivaunuissa. Samassa hän huomasi ajoneuvot madame de Guéménéen rakennuksen portilla.

— Hitto, — hän virkahti itsekseen, — se olisi luvallinen sotajuoni!

Ja hän lähestyi kuomuvaunuja ja silmäili vaununoviin maalattua vaakunaa sekä ajopukilla istuvan miehen livreijaa.

Tämä tarkastus oli sitä helpompi, kun ajaja oli uinahtanut sikeästi.

— Nehän ovat herra koadjutorin vaunut, — tuumi hän; — kautta kunniani, alanpa uskoa, että Kaitselmus on puolellamme.

Hän nousi hiljaa vaunuihin ja sanoi vetäen silkkirihmasta, joka johti ajajan pikkusormeen:

"Palais-Royaliin!"

Nopeasti havahtuen ajoi mies käskettyyn suuntaan, vähääkään aavistamatta, että käsky ei ollut hänen isäntänsä antama. Sveitsiläinen huovi oli juuri sulkemaisillaan ristikkoportit; mutta nähdessään uhkeat ajopelit luuli hän jonkun ylhäisen vieraan saapuvan ja antoi vaunujen vierä pylväskäytävään, jonne ne pysähtyivät.

Vasta siellä huomasi ajaja, että vaunujen takana ei seissytäkään lakeijoita.

Hän luuli nyt, että koadjutori oli lähettänyt heidät pois, hyppäsi alas ajopukilta ohjaksia hellittämättä ja tuli avaamaan vaununovea.

D'Artagnan hyppäsi nyt vuorostaan maahan, ja samassa kun ajaja isäntänsä näkemisessä pettyneenä kavahti pelästyen taaksepäin, tarttui anastaja vasemmalla kädellään hänen kaulukseensa ja asetti oikealla pistoolin hänen rintaansa vasten.

"Jos hiiskut sanankaan", varoitti d'Artagnan, "niin olet kuoleman oma!"

Ajaja näki puhuttelijansa kasvonilmeestä, että hän oli joutunut ansaan, ja hän jäi seisomaan avosuin ja silmät suurina.

Pihalla käveli kaksi muskettisoturia; d'Artagnan huusi heitä nimeltä.

"Herra de Bellière", hän virkkoi toiselle, "suvaitkaa ottaa ohjokset tuon kelpo miehen kädestä, nouskaa ajopukille, ajakaa vaunut salaportaiden ovelle ja odottakaa minua siellä, asia on tärkeä ja kuuluu kuninkaan palvelukseen."

Muskettisoturi tiesi, että hänen luutnanttinsa ei voinut palvelustoimissa tehdä mitään huonoa pilaa; hän totteli sanaakaan virkkamatta, vaikka määräys tuntui hänestä kummalliselta.

D'Artagnan kääntyi toiseen muskettisoturiin.

"Herra du Verger", hän sanoi, "auttakaa minua viemään tämä mies talteen."

Muskettisoturi arveli luutnanttinsa pidättäneen jonkun valepukuisen prinssin; hän kumarsi, veti miekkansa ja ilmaisi merkillä olevansa valmis.

D'Artagnan nousi ylös portaita vankinsa saattamana, jota taasen saattoi muskettisoturi, astui eteiskäytävän poikki ja saapui Mazarinin odotushuoneeseen.

Bernouin odotti kärsimättömästi tietoja herrastaan.

"No, miten kävi, monsieur?" hän kysyi.

"Mainiosti, hyvä Bernouin; mutta tässä on mies, joka teidän tulee toimittaa hyvään turvaan."

"Mihin sitten?"

"Mihin hyvänsä, kunhan valitsemassanne paikassa on munalukoilla ummistettavat ikkunaluukut ja avaimella lukittava ovi."

"Sellainen meillä on, monsieur", vastasi Bernouin.

Ja ajaja-parka vietiin kammioon, jonka ikkunoissa oli ristikot ja joka hyvin suuresti muistutti vankilaa.

"Nyt, hyvä ystävä", virkkoi d'Artagnan, "pyydän teitä suosiollisesti luovuttamaan minulle hattunne ja viittanne."

Ajaja ei luonnollisesti tehnyt vähintäkään vastarintaa; hän oli muuten niin ällistyksissäänkin seikkailustaan, että hoippui ja soperteli kuin päihtynyt. D'Artagnan laski tarvitsemansa vaatekappaleet kamaripalvelijan käsivarrelle.

"Nyt, herra du Verger", sanoi d'Artagnan, "sulkeutukaa te tämän miehen seuraan, kunnes herra Bernouin tulee avaamaan oven. Siitä tulee jokseenkin pitkällinen ja ikävänlainen palvelusvuoro, sen tiedän, mutta ymmärrättehän", hän lisäsi vakavasti, "että se tapahtuu kuninkaan asioissa."

"Kuten käskette, herra luutnantti", vastasi muskettisoturi, joka oivalsi tehtävänsä tärkeyden.

"Vielä muuan seikka", jatkoi d'Artagnan; "jos tämä mies yrittää paeta tai huutaa, niin lävistäkää hänet miekallanne."

Muskettisoturi teki päällään liikkeen ilmaistakseen, että hän tahtoi säntillisesti totella ohjeitaan.

D'Artagnan poistui Bernouinin kanssa.

Kello löi kaksitoista.

"Viekää minut kuningattaren kappeliin", hän sanoi, "ilmoittakaa hänelle, että olen täällä, ja pankaa tuo kääry sekä panostettu musketti niiden vaunujen ajopukille, jotka odottavat salaportaiden juurella."

Bernouin vei d'Artagnanin rukouskammioon; siellä hän istuutui mietteissään.

Palais-Royalissa oli kaikki mennyt tavallista menoansa. Kello kymmeneltä olivat melkein kaikki juhlavieraat poistuneet, kuten olemme jo maininneet; ne, joiden piti paeta hovin mukana, olivat saaneet ohjeensa, ja kunkin oli käsketty saapua keskiyön ja kello yhden välillä Cours-la-Reinelle.

Kello kymmenen lähti Itävallan Anna kuninkaan luo. Anjoun herttua oli toimitettu levolle, mutta nuori Louis oli vielä jalkeilla, huvitellen tinasotamiesten järjestämisellä taistelurintamaan; se ajanvietto oli hänelle hyvin mieluista. Kaksi hovipoikaa leikki hänen kanssaan.

"Laporte", sanoi kuningatar, "on aika toimittaa hänen majesteettinsa makuulle."

Kuningas pyysi saada olla vielä ylhäällä, häntä kun muka ei lainkaan unettanut; mutta kuningatar oli itsepintainen.

"Sinunhan on kello kuusi huomisaamuna lähdettävä Conflansiin kylpemään, Ludvig? Pyysit sitä itse."

"Olette oikeassa, madame", vastasi kuningas, "ja valmis olenkin vetäytymään huoneeseeni, jahka olette syleillyt minua. Laporte, antakaa kynttilänjalka chevalier de Coislinille."

Kuningatar painoi huulensa valkoiselle ja sileälle otsalle, jonka hänelle tarjosi kuninkaallinen lapsi niin vakavana sävyltään, että hän ilmeisesti jo tunsi hovikaavan vaikutusta.

"Nuku joutuin, Ludvig", kehoitti kuningatar, "sillä sinut herätetään varhain."

"Teen parhaani totellakseni teitä, madame", lupasi nuori Ludvig, "mutta minua ei ollenkaan nukuta."

"Laporte", virkkoi Itävallan Anna hiljaa, "hakekaa joku hyvin ikävä kirja hänen majesteettinsa luettavaksi, mutta älkää riisuutuko."

Kuningas lähti ritari de Coislinin saattamana, joka kantoi kynttilänjalkaa. Toinen hovipoika vietiin huoneeseensa.

Kuningatar palasi huoneustoonsa. Hänen hovinaisensa — nimittäin madame de Brègy, mademoiselle de Beaumont, madame de Motteville ja tämän sisar Socratine, joka oli järkevyytensä perusteella saanut tämän lisänimen — toivat hänelle pukeutumishuoneeseen päivällisen jäännökset, jotka tavallisuuden mukaan olivat kuningattaren illallisateriana.

Kuningatar antoi sitten määräyksensä, puheli päivällisistä, joihin hänet oli markiisi de Villequier kutsunut ylihuomiseksi, nimesi henkilöt, jotka hän oli valinnut saattueekseen siihen tilaisuuteen, ja ilmoitti lisäksi, että hän aikoi seuraavana päivänä käydä Val-de-Gracen kappelissa rukoilemassa sekä käski ensimmäisen kamaripalvelijansa Béringhenin tulla mukaan sille retkelle.

Naisten lopetettua ateriansa oli kuningatar olevinaan hyvin väsynyt ja siirtyi makuuhuoneeseensa. Madame de Motteville, jolla tänä iltana oli vasituinen palvelusvuoro, seurasi häntä sinne ja auttoi riisuutumisessa. Kuningatar laskeusi sitten vuoteelle, haastoi muutaman minuutin ajan ystävällisesti hovinaisen kanssa ja toivotti tälle hyvää yötä.

Juuri silloin saapui d'Artagnan Palais-Royalin pihalle koadjutorin vaunuissa.

Hetkisen kuluttua vierivät hovinaisten ajopelit pois, ja ristikkoportti suljettiin heidän jälkeensä.

Puoliyön hetki kajahti.

Viittä minuuttia myöhemmin Bernouin koputti kuningattaren makuuhuoneen oveen, tullen kardinaalin salakäytävää myöten.

Itävallan Anna meni itse avaamaan.

Hän oli jo pukeutunut, nimittäin vetänyt jalkaansa sukat ja kietoutunut pitkään aamuvirttään.

"Tekö siellä, Bernouin?" hän virkkoi; "onko herra d'Artagnan tullut?"

"On, madame; hän odottaa rukoushuoneessa teidän majesteettinne valmistautumista."

"Olen valmis. Menkää sanomaan Laportelle, että hänen pitää herättää ja pukea kuningas; poiketkaa sitten marski de Villoroy'n luo ja pyytäkää häntä olemaan valmiina minun puolestani."

Bernouin kumarsi ja lähti.

Kuningatar astui kappeliinsa, jota valaisi vain yksinkertainen venetsialainen lasilamppu. Hän näki d'Artagnanin seisovan odottamassa.

"Tekö siinä?" virkkoi kuningatar.

"Niin, madame."

"Oletteko valmis?"

"Kyllä olen."

"Ja herra kardinaali?"

"On päässyt kaupungista ilman tapaturmaa. Hän odottaa teidän majesteettianne Cours-la-Reinellä."

"Mutta missä ajoneuvoissa lähdemme matkalle?"

"Kaikki on kunnossa; kuomuvaunut odottavat teidän majesteettianne tuolla alhaalla."

"Lähtekäämme kuninkaan luo."

D'Artagnan kumarsi ja seurasi kuningatarta.

Nuori Ludvig oli jo pukeutunut, kenkiä ja ihokasta lukuunottamatta; ihmeissään antoi hän menetellä kanssaan miten haluttiin, tehden kysymyksiä Laportelle, joka vastaili ainoastaan:

"Sire, se tapahtuu kuningattaren käskystä."

Vuodepeite oli heitetty sivulle, ja kuninkaan hurstit paljastuivat niin kuluneina, että niissä näkyi paikoitellen reikiä.

Sekin oli Mazarinin itaruuden tuloksia.

Kuningatar astui sisälle, ja d'Artagnan seisahtui kynnykselle. Kuningattaren nähdessään lapsi irroittausi Laporten käsistä ja riensi hänen luokseen.

Kuningatar viittasi d'Artagnania lähestymään.

D'Artagnan totteli.

"Poikani", lausui Itävallan Anna osoittaen muskettisoturia, joka seisoj tyynenä ja avopäin, "tässä on herra d'Artagnan, yhtä urhoollinen mies kuin ne muinaiset sankarit, joiden seikkailuista niin mielelläsi kuuntelet hovinaisten kertomuksia. Muista tarkoin hänen nimensä ja paina mieleesi hänen kasvonsa, jotta sinä et unohda hänen ulkomuotoaan, sillä hän tekee meille tänä yönä suuren palveluksen."

Nuori kuningas katseli upseeria suurilla, ylpeillä silmillään ja toisti:

"Herra d'Artagnan?"

"Niin, se on hänen nimensä, poikani."

Kuningas kohotti hitaasti pikku kätensä ja ojensi sen muskettisoturille; tämä painui toisen polvensa varaan ja suuteli kättä.

"Herra d'Artagnan", kertasi Ludvig vielä; "hyvä on, madame."

Samassa kuului kohua, joka tuntui lähenevän.

"Mitä nyt?" virkahti kuningatar.

"Kas vain!" vastasi d'Artagnan heristäen tarkkaa korvaansa ja teroittaen varman katseensa; "tuo on levottoman kansanjoukon mellakkaa."

"Meidän on paettava", sanoi kuningatar.

"Teidän majesteettinne on uskonut minulle tämän hankkeen johdon; meidän tulee jäädä ja ottaa selville, mitä on tekeillä."

"Herra d'Artagnan!"

"Vastaa kaikesta."

Mikään ei vaikuta toisen mieleen niin nopeasti kuin varma esiintyminen. Kuningatar, ollen itse

luonteeltaan luja ja miehuullinen, osasi varsin hyvin pitää arvossa noita kahta avua toisissakin.

"Tehkää kuten tahdotte", hän myöntyi; "turvaudun teihin."

"Suvaitseeko teidän majesteettinne sallia, että minä koko tässä asiassa annan käskyjä teidän nimissä?"

"Määräilkää vain, monsieur."

"Mitä siis jälleen tahtookaan kansa?" kysyi kuningas.

"Sen saamme piankin tietää, sire", vastasi d'Artagnan.

Ja hän meni joutuisasti ulos huoneesta.

Meteli yltyi; se tuntui saartavan Palais-Royalin joka taholta. Sisäpuolelta kuului huutoja, joiden merkitystä ei voinut käsittää. Oli ilmeistä, että tyytymättömyyttä ja kapinoimista oli vallalla. Puoleksi pukeutunut kuningas, kuningatar ja Laporte jäivät kaikki siihen tilaan ja melkein siihen paikkaankin, missä olivat, kuunnellen ja odottaen.

Comminges, joka oli tänä yönä vartiovuorolla Palais-Royalissa, kiirehti sisälle; hänellä oli noin kaksisataa miestä linnanpihoilla ja talleissa, ja hän asetti ne kuningattaren käytettäväksi.

"No niin", kysyi Itävallan Anna nähdessään d'Artagnanin palaavan, "mikä on hätänä?"

"Madame, on levinnyt huhu, että kuningatar on poistunut Palais-Royalista, vieden mukanaan kuninkaan. Sentähden kansa vaatii nähdäkseen todisteen, että niin ei ole asian laita, uhaten muussa tapauksessa hajoittaa koko palatsin."

"Haa, jo menee liian pitkälle!" huudahti kuningatar; "kyllä näytän heille, että minä en ole poistunut."

Kuningattaren kasvoniilmeestä huomasi d'Artagnan, että hän aikoi antaa jonkun väkivaltaisen käskyn. Hän lähestyi kuningatarta ja sanoi hiljaa:

"Vieläkö teidän majesteettinne luottaa minuun?"

Tämä ääni sai Annan säpsähtämään.

"Kyllä, monsieur, täydellisesti", hän vastasi. "Puhukaa!"

"Suvaitseeko kuningatar toimia neuvojeni mukaan?"

"Puhukaa vain!"

"Teidän majesteettinne suvaitkoon lähettää pois herra de Commingesin, käskien hänen sulkeutua miehinensä päävartioon ja talleihin."

Comminges loi d'Artagnaniin sen kateellisen katseen, jolla jokainen hovimies näkee uuden suosikin ilmestyvän.

"Te kuulitte, Comminges?" virkkoi kuningatar.

D'Artagnan astui soturin luo; terävänäköisenä oli hän havainnut tuon levottoman silmäyksen.

"Suokaa minulle anteeksi, herra de Comminges", hän sanoi; "olemmehan molemmin kuningattaren palvelijoita? Nyt on minun vuoroni toimia hänen hyödykseen; älkää siis kadehtiko tätä onneani."

Comminges poistui kumartaen.

— Kas niin —, arveli d'Artagnan itsekseen, — siinäpä minulle vihamies lisää!

"Ja nyt", virkkoi kuningatar d'Artagnaniin kääntyen, "mitä on tehtävä? Sillä kuulettehan, että melu ei suinkaan vaimene, vaan yltyy yhäti."

"Madame", vastasi d'Artagnan, "kansaa tahtoo nähdä kuninkaan ja sen on nähtävä hänet."

"Kuinka! Nähtävä hänet! Missä sitten? Parvekkeella?"

"Ei, madame, vaan täällä, vuoteellaan nukkumassa."

"Voi, teidän majesteettinne, herra d'Artagnan on aivan oikeassa!" huudahti Laporte.

Kuningatar mietti ja myhäili naisen tavoin, jolle teeskentely ei ollut vierasta.

"Tosiaankin", hän jupisi.

"Herra Laporte", määräsi d'Artagnan, "menkää Palais-Royalin ristikkoportista ulos ilmoittamaan kansalle, että sen toivomus täytetään ja että se viiden minuutin kuluttua ei ainoastaan saa nähdä kuningasta, vaan vieläpä makaamassa vuoteellaan. Lisätkää, että kuningas nukkuu ja että kuningatar pyytää olemaan hiljaa, jotta hän ei heräisi."

"Mutta eiväthän kaikki, vaan kahden tai neljän henkilön lähetystö?"

"Kaikki, madame."

"Mutta ajatelkaa toki, ne pidättelevät meitä päivänkoittoon asti."

"Selviämme siitä neljännestunnissa. Minä vastaan kaikesta, madame; uskokaa minua, tunnen kansan: se on suuri lapsi, jota tarvitsee vain hemmotella. Nukkuvan kuninkaan edessä se on mykkä, sävyisä ja lauhkea kuin karitsa."

"Menkää, Laporte", käski kuningatar.

Nuori kuningas lähestyi äitiänsä.

"Miksi tehdä kaikkea mitä nuo ihmiset tahtovat?" hän kysyi.

"Täytyy, poikani", vastasi Itävallan Anna.

"Mutta jos minulle sanotaan *täytyy*, niin enhän enää olekaan kuningas?"

Kuningatar seisoi sanattomana.

"Sire", virkkoi d'Artagnan, "salliiko teidän majesteettinne minun tehdä erään kysymyksen?"

Ludvig XIV kääntyi päin, ihmeissään siitä, että häntä rohjettiin puhutella; kuningatar puristi lapsen kättä.

"Kyllä, monsieur", vastasi tämä.

"Muistaako teidän majesteettinne Fontainebleaun puistossa tai Versaillesin palatsin linnanpihalla leikkiessänne joskus nähneenne taivaan äkkiä synkistyvän ja kuulleenne ukkosen jyrinää?"

"Muistan kyllä."

"No niin, tuo ukkonen sanoi teidän majesteettilenne, vaikka halusittekin suuresti pitkittää leikkiänne: Menkää sisälle, sire, teidän täytyy!"

"Totta kyllä, monsieur; mutta minulle onkin sanottu, että ukkosen jyrinä on Jumalan ääni."

"No, sire", pitkitti d'Artagnan, "kuunnelkaa kansan kohua, niin huomaatte, että se elävästi muistuttaa ukkosta."

Samassa tosiaan kuului kamalaa jymyä, jonka kaikua yötuulahdus kuljetti.

Äkkiä se taukosi.

"Sire", huomautti d'Artagnan, "kansalle on nyt sanottu, että te nukutte; näettehän, että yhäti olette kuningas?"

Kuningatar katseli ihmetellen tätä kummallista miestä, jonka loistava uljuus kohotti suurimpien urhojen tasalle, samalla kun hänen terävä älynsä veti vertoja kelle hyvänsä.

Laporte astui huoneeseen.

"No niin, Laporte?" kysyi kuningatar.

"Madame", vastasi tämä, "herra d'Artagnanin ennustus piti paikkansa; ne rauhoittuivat kuin loihdittuina. Niille avataan nyt portit, ja viiden minuutin kuluttua ne ovat täällä."

"Laporte", esitti kuningatar, "jos te panisitte jonkun pojistanne kuninkaan sijalle, niin me voisimme sillaikaa paeta."

"Jos teidän majesteettinne kääkee", vastasi Laporte, "niin poikani ovat kuningattaren käytettävissä kuten minäkin."

"Se ei käy laatuun", epäsi d'Artagnan, "sillä jos joku heistä tuntisi hänen majesteettinsa ja keksisi juonen, olisi kaikki hukassa."

"Olette oikeassa, monsieur, olette aina oikeassa", myönsi Itävallan Anna. "Viekkää kuningas levolle, Laporte."

Laporte asetti kuninkaan pukeutuneena vuoteelle, peittäen hänet sitten olkapäitä myöten.

Kuningatar kumartui suutelemaan kuningasta otsalle.

"Ole nukkuvinasi, Ludvig", hän sanoi.

"Kyllä", vastasi kuningas, "mutta minä en tahdo, että yksikään noista ihmisistä kajoo minuun."

"Sire, minä olen saapuvilla", virkkoi d'Artagnan, "ja takaan teille, että jos ainoakaan yrittää sitä julkeutta, hän saa maksaa sen hengellään."

"Mitä on nyt tehtävää", kysyi kuningatar, "sillä minä kuulen niiden tulevan?"

"Herra Laporte, menkää heitä vastaan ja pyytäkää heitä uudestaan olemaan hiljaa. Madame, odottakaa tuossa ovella. Minä seison kuninkaan päänalusen vieressä, valmiina kuolemaan hänen edestään."

Laporte meni ulos, kuningatar asettui oviverhojen ääreen, d'Artagnan hiipi uutimien taakse.

Sitten kuului suuren väkijoukon kumeata ja tasaista tömistelyä; kuningatar itse kohotti oviverhoa, laskien sormensa huulilleen.

Kuningattaren nähdessään miehet pysähtyivät kunnioittavaan asentoon.

"Astukaa sisälle, hyvät herrat, astukaa sisälle!" sanoi kuningatar.

Joukon valtasi silloin epäröimisen tunne, joka läheni häpeilyä: tunkeutujat olivat valmistautuneet kohtaamaan vastarintaa ja vastaväitteitä, murtamaan auki ristikkoportit ja suistamaan vartijat nurin; mutta portit olivat avautuneet itsestään, ja kuninkaalla ei ainakaan näköjään ollut mitään muuta vartiota vuoteensa äärellä kuin äitinsä.

Etunenään asettuneet sopersivat jotain ja yrittivät peräytyä.

"Astukaa vain sisälle, hyvät herrat"; kehoitti Laporte, "koska kuningatar sen sallii."

Muuan toisia rohkeampi uskaltasi kynnyksen yli ja lähestyi varpaisillaan. Muut seurasivat nyt hänen esimerkkiään, ja huone täyttyi hiljaisesti ikäänkuin olisivat kaikki nuo tulijat olleet mitä nöyrintä ja hartainta hoviväkeä. Ulkopuolella kurottausi pitkä jono päitä, kun ne, jotka eivät olleet mahtuneet sisälle, nousivat varpailleen katselemaan. D'Artagnan näki tämän kaiken aukosta, jonka hän oli sohaissut uutimeen; ensimmäisen tulijan hän tunsikin Planchetiksi.

"Monsieur", virkkoi tälle kuningatar, käsittäen hänet joukon johtajaksi, "te olette halunnut nähdä kuninkaan, ja minä tahdoin itse näyttää hänet teille. Astukaa lähemmäksi, katsokaa häntä ja sanokaa, näkykö täällä pakoaikeita."

"Ei suinkaan", vastasi Planchet hiukan hämmennyksissään hänelle suodusta odottamattomasta kunniaista.

"Sanokaa siis hyvälle ja uskollisille pariisilaisilleni", pitkitti Itävallan Anna, huulillaan hymy, jonka ilmeestä d'Artagnan ei erehtynyt, "että olette nähnyt kuninkaan makuulla ja nukkumassa sekä kuningattarenkin lähdössään levolle."

"Sanon kyllä, madame, ja samaa tahtovat vakuuttaa kaikki täällä olleet, mutta..."

"Mutta mitä?" kysyi Itävallan Anna.

"Suokoon teidän majesteettinne minulle anteeksi", sanoi Planchet, "mutta onko tuossa todellakin kuningas nukkumassa vuoteella?"

Kuningatar hätkähti.

"Jos teidän joukossanne on ketään, joka tuntee kuninkaan", hän virkkoi, "niin hän astukoon esiin ja ilmoittakoon, makaako tässä varmasti hänen majesteettinsa."

Viittaankääriytynyt mies, joka peitti kauluksella kasvojansakin, lähestyi, kumartui vuoteen yli ja

katseli kuningasta.

D'Artagnan luuli hetkiseksi, että miehellä oli pahaa mielessä, ja kouraisi miekkansa kahvaa; mutta kumartuessaan tuli tämä hiukan paljastaneeksi kasvojaan ja d'Artagnan tunki koadjutorin.

"Kyllä siinä on kuningas", vakuutti tarkastaja kohoutuen. "Jumala hänen majesteettiansa siunatkoon."

Ja kaikki nämä miehet, jotka olivat saapuneet raivostuneina, heltyivät nyt suuttumuksesta sääliin ja toivottivat vuorostaan taivaan siunausta kuninkaalliselle lapselle.

"Kiittäkäämme nyt kuningatar, hyvät ystävät", virkkoi Planchet, "ja poistukaamme."

Kaikki kumarsivat ja vetäytyivät vähitellen ulos yhtä hiljaisesti kuin olivat tulleetkin. Ensimmäisenä saapunut Planchet poistui viimeisenä.

Kuningatar pidätti hänet.

"Mikä on nimenne, hyvä mies?" kysyi hän.

Planchet kääntyi päin, tyrmistyneenä tiedustuksesta.

"Niin", pitkitti kuningatar; "katson tämäniltaisen käyntinne yhtä suureksi kunniaksi itselleni kuin olisitte ollut prinssi, ja haluan saada tietää nimenne."

— Kyllä kai minua sitten myös prinssin lailla kohdeltaisiinkin — ajatteli Planchet; — ei, kiitos!

D'Artagnania vapisutti pelko, että Planchet sadun korpin tavoin mielisteltynä virkkaisi nimensä ja että kuningatar myös samalla saisi tietää Planchetin olleen hänen palveluksessaan.

"Madame", vastasi Planchet kunnioittavasti, "nimeni on Dulaurier, palveluksessanne."

"Kiitän, herra Dulaurier", sanoi kuningatar. "Ja mikä on ammattinne?"

"Madame, olen vaatekauppias Rue des Bourdonnaisin varrella."

"Sitä vain tahdoin tietää", lopetti kuningatar; "olen teille hyvin kiitollinen, hyvä herra Dulaurier, ja saatte vielä kuulla minusta."

— Kas, kas! — jupisi d'Artagnan astuessaan esille uutimien takaa, — mestari Planchet ei totisesti ole mikään taulupää; näkee kyllä, että hän on käynyt hyvän koulun.

Tämän oudon kohtauksen eri esittäjät katselivat toivon toisiansa sanaakaan virkkamatta, kuningatar seisten ovelta, d'Artagnan astuneena puolittain esiin piilostaan, kuningas kohoutuneena kyynäpänsä varaan ja valmiina vaipumaan takaisin vuoteelleen, jos vähäisinkään melu ilmaisi väenpaljouden palaavan; mutta kohu etäännyikin yhä enemmän ja kuoleutui viimein kokonaan kuuluvista.

Kuningatar hengitti huojentuneesti; d'Artagnan kuivasi kosteata otsaansa, ja kuningas lipui alas makuusijaltaan, sanoen:

"Lähtekäämme!"

Samassa saapui Laporte takaisin.

"No?" kysyi kuningatar.

"Teidän majesteettinne", vastasi kamaripalvelija, "seurasin heitä ristikkoporteille asti; he ilmoittivat kaikille tovereilleen nähneensä kuninkaan ja puhutelleensa kuningatar, ja joukko poistui ylpeänä ja mahtavana."

"Niitä kurjia!" mutisi kuningatar; "he saavat kalliisti maksaa julkeutensa, sen lupaan heille!"

Sitten hän virkkoi d'Artagnaniin kääntyen:

"Monsieur, te olette tänä iltana antanut minulle parhaat neuvot, mitä olen eläissäni saanut. Pitkittäkää: mitä tulee meidän nyt tehdä?"

"Herra Laporte", määräsi d'Artagnan, "täydentäkää nyt hänen majesteettinsa pukeutuminen."

"Voimme siis lähteä matkalle?" kysyi kuningatar.

"Milloin teidän majesteettinne suvaitsee; tarvitsee vain laskeutua alas salaportaita, minä odotan veräjällä."

"Menkää, monsieur", sanoi kuningatar; "tulen hetimiten."

D'Artagnan lähti; vaunut olivat paikallaan, muskettisoturi istui ajopukilla.

D'Artagnan otti mytyn, jonka Bernouin oli hänen käskystään vienyt muskettisoturin jalkoihin. Siinä oli, kuten muistettaneen, herra de Gondyn ajurin hattu ja viitta.

Hän heitti viitan hartioilleen ja painoi hatun päähänsä.

Muskettisoturi laskeusi ajopukilta.

"Monsieur", haastoi d'Artagnan, "nyt menette päästämään vapaaksi toverinne, joka vartioitsee ajajaa. Nousette sitten ratsaille ja lähdette Tiquetonne-kadulle, la Cheyxette-hotelliin, noutaaksenne minun ja herra du Vallonin hevoset. Te satuloitsette ne kenttäkuntoon, ratsastatte ulos Pariisista taluttaen niitä suitsista ja tulette Cours-la-Reinelle. Jollette tapaa siellä ketään, niin pitkitätte matkaa Saint-Germainiin asti. Se tapahtuu kuninkaan palveluksessa."

Muskettisoturi kohotti kätensä hatunreunaan ja lähti panemaan toimeen saamiensa määräyksiä.

D'Artagnan nousi ajopukille.

Hänellä oli pistoolipari vyössään, musketti jaloissaan ja paljastettu miekka takanaan.

Kuningatar ilmestyi esiin; hänen takanaan tulivat kuningas ja tämän veli, Anjoun herttua.

"Koadjutorin kuomuvaunut!" huudahti Itävallan Anna hätkähtäen askeleen taaksepäin.

"Niin, madame", vastasi d'Artagnan, "mutta tulkaa huoletta: minä olen ajamassa."

Kuningatar huudahti kummastuneena ja nousi vaunuihin. Kuningas ja monsieur tulivat hänen perässään ja istuutuivat molemmin puolin häntä.

"Tulkaa, Laporte", käski kuningatar.

"Kuinka, madame?" epäröitsi kamaripalvelija; "samoihin vaunuihinko kuin majesteetit?"

"Tänä yönä ei tule kysymykseen kuninkaallinen sovinnaisuus, vaan ainoastaan kuninkaan pelastus. Nouskaa tänne, Laporte!"

Laporte totteli.

"Sulkekaa suojustimet", sanoi d'Artagnan.

"Mutta eikö se herätä epäluuloja, monsieur?" kysyi kuningatar.

"Teidän majesteettinne olkoon huoletta", vakuutti d'Artagnan; "minulla on vastaukseni valmiina."

Suojustimet ummistettiin hakasilla, ja hevoset kiitivät laukkaa Richelieu-katua pitkin. Tulliportille tultaessa astui esiin vartion johtaja kahdentoista miehen etunenässä ja pidellen lyhtyä.

D'Artagnan viittasi häntä lähemmäksi.

"Tunnetteko vaunut?" hän kysyi kersantilta.

"En", vastasi tämä.

"Katsokaa vaakunaa."

Kersantti valaisi lyhdyllään vaununovea.

"Herra koadjutorin vaakuna?!" hän sanoi.

"Hiljaa! Hän on liikkeellä lemmenseikkailussa madame de Guéménéen kanssa."

Kersantti alkoi nauraa.

"Avatkaa portti", hän käski; "tiedän kulkijat."

Sitten hän lähestyi alaslaskettua suojustinta.

"Toivotan onnea, monseigneur!" hän virkkoi.

"Teitä ajattelematonta!" sanoi d'Artagnan; "toimitatte minulle potkut."

Tulliportti kirskui saranoillaan, ja nähdessään tien olevan auki huitaisi d'Artagnan hevosia, jotka porhalsivat vinhaan raviin.

Viittä minuuttia myöhemmin tavoitettiin kardinaalin vaunut.

"Mousqueton", huusi d'Artagnan, "päästä auki hänen majesteettinsa vaunujen suojustimet!"

"Hän siellä on", sanoi Portos.

"Ajurina!" huudahti Mazarin.

"Ja koadjutorin vaunuilla!" lisäsi kuningatar.

"*Corpo di Dio*, mosjöö d'Artagnan", ihmetteli Mazarin, "te vastaatte painoanne kullassa!"

VIIDESKUUDETTA LUKU

D'Artagnan ja Portos tekevät oivallisia olkikauppoja

Mazarin tahtoi heti pitkittää matkaa Saint-Germainiin, mutta kuningatar selitti odottavansa niitä henkilöitä, joille hän oli antanut kohtaamiskäskyn. Silti hän tarjosi kardinaalille Laporten paikan. Kardinaali suostui, siirtyen toisista vaunuista toisiin.

Aiheettomasti ei ollut levinnyt se huhu, että kuningas oli yöllä jättämässä Pariisin: kymmenen tai kaksitoista henkilöä oli jo kuusi tuntia pitänyt tämän paon salaisuutta tietonaan, ja kaikessa vaiteliaisuudessaankaan eivät he olleet kyenneet antamaan lähtöohjeitaan siten, että hankkeesta ei olisi tullut liikkeelle mitään aavistusta. Sitäpaitsi kukin näistä henkilöistä tunsivat harrastusta joitakuuta muita kohtaan, ja kun arvailtiin, että kuningatar oli poistumassa Pariisista kamalin kostosuunnitelmin, oli jokainen varoittanut ystäviänsä tai omaisiansa, mistä oli tuloksena, että huhu tästä matkasta pian levisi pitkin kaupunkia kuin kulovalkeana.

Ensimmäiset vaunut, jotka saapuivat kuningattaren tultua, olivat hänen korkeutensa prinssin; niissä ajoivat herra de Condé; hänen korkeutensa prinsessa ja leskiprinsessa. Molemmat oli herätetty keskellä yötä, heidän tietämättänsä, mitä oli tekeillä.

Toisissa vaunuissa tulivat Orleansin herttua, herttuatar, *la grande Mademoiselle* — tämän tytär — ja abbé de la Rivière, herttuan eriämätön suosikki ja uskottu.

Kolmantena ryhmänä ilmestyivät herra de Longueville ja prinssi de Conti, hänen korkeutensa prinssin lanko ja veli. He astuivat maahan, lähestyivät kuninkaan ja kuningattaren vaunuja ja osoittivat hänen majesteetillensa kunnioitustaan.

Kuningatar loi katseensa vaunujen perälle, kun niiden ovi oli jäänyt auki, ja näki ajoneuvojen olevan tyhjillään.

"Mutta missä siis onkaan madame de Longueville?" hän kysäisi.

"Tosiaankin, missä on sisareni?" tiedusti hänen korkeutensa prinssi.

"Madame de Longueville on pahoinvointinen, madame", vastasi terttua, "ja hän pyysi minua ilmoittamaan esteensä teidän majesteetillenne."

Anna loi nopean silmäyksen Mazariniin, joka vastasi huomaamattomalla päänliikkeellä.

"Mitä te sanotte siitä?" kysyi kuningatar.

"Että siinä on pariisilaisille panttivanki", vastasi kardinaali.

"Miksei hän tullut?" kysyi hänen korkeutensa prinssi hiljaa veljeltään.

"Vaiti!" vastasi jälkimmäinen; "hänellä tietenkin on syynsä."

"Hän syöksee meidät turmioon", mutisi prinssi.

"Hän pelastaa meidät", sanoi Conti.

Vaunuja saapui nyt parvena. Marski de la Meilleraie, marski de Villeroy, Guitaut, Villequier ja Comminges tulivat peräkkäin; molemmat muskettisoturitkin ilmestyivät vuorostaan, pidellen d'Artagnanin ja Portoksen hevosia. Ystävykset nousivat satulaan. Portoksen ajomies siirtyi d'Artagnanin sijaan kuninkaallisten vaunujen ajopukille, Mousqueton otti ajomiehen paikan ja hoiti tehtävänsä seisovassa asennossa — syystä, jonka hän itse parhaiten tunsu — kuten muinaiset automedonit.

Vaikka kuningattarella oli tuhansia seikkoja mietittävänä, etsi hänen katseensa d'Artagnania; mutta gascognelainen oli tavallisen ymmärtäväisyytensä perusteella jo sekautunut joukkoon.

"Olkaamme etuosastona", sanoi hän Portokselle, "ja hankkikaamme itsellemme hyvä yösiija Saint-Germainissa, sillä kukaan ei ajattele meitä. Olen peräti väsyksissä."

"Minä", vastasi Portos, "sorrun kerrassaan unen tarpeeseen. Mutta ajatteles, että me emme saaneet vähääkään tapella! Pariisilaiset ovat totisesti kovin tyhmiä."

"Mutta eiköhän se oikeammin johtune siitä, että me olemme kovin nokkelia?" sanoi d'Artagnan.

"Kenties."

"Entä ranteesi, miten on sen laita?"

"Parempi; mutta luuletko, että me tällä kertaa saamme ne?"

"Mitkä?"

"Ka, sinä ylennyksesi ja minä arvonimeni!?"

"Tottahan toki, siitä melkein löisin vetoa. Sitäpaitsi, jos he eivät muista, niin kyllä minä muistutan."

"Kuulen kuningattaren äänen", huomautti Portos. "Hän luullakseni pyytää päästä ratsaille."

"Niin, kyllähän; mutta..."

"Mutta mitä?"

"Mutta kardinaalipa ei tahdo. Hyvät herrat", jatkoi d'Artagnan kääntyen molempiin muskettisotureihin, "saattakaa kuningattaren vaunuja älkääkä jättäytykö niiden viereltä. Me lähemme pitämään huolta yömajoituksesta."

Ja d'Artagnan kannusti ratsuansa Saint-Germainia kohti, Portos kintereillään.

"Lähtekäämme, hyvät herrat!" virkkoi kuningatar.

Kuninkaalliset vaunut vierivät nyt taipaleelle, saattueenaan kaikki muut ajoneuvot ja runsaasti viisikymmentä ratsastajaa.

Saint-Germainiin tultiin seikkailutta; maahan laskeutuessaan kuningatar tapasi hänen korkeutensa prinssin, joka odotti seisten ja avopäin, tarjotakseen hänen tuekseen kätensä.

"Outo herääminen pariisilaisille!" huudahti Itävallan Anna säteilevänä.

"Siitä tulee sota", virkkoi prinssi.

"No, tulkoon! Eikö meillä ole puolellamme Rocroyn, Nördlingenin ja Lensin voittaja?"

Prinssi kumarsi kiitokseksi.

Kello oli kolme aamulla. Kuningatar astui ensimmäisenä linnaan; häntä seurasivat kaikki muut: noin kaksisataa henkeä oli saattanut häntä pakoretkelle.

"Messieurs", lausui kuningatar nauraen, "majoittukaa linnaan, — se on tilava, ja sijaa ei teiltä puutu; mutta kun tulomme oli aavistamaton, ilmoitetaan minulle nyt, että täällä on ainoastaan kolme vuodetta, kuninkaalle, minulle..."

"Ja Mazarinille", virkahti prinssi hiljaa.

"Ja minä saan siis maata lattialla?" kysyi Gaston d'Orléans kovin kiusaantuneesti hymyillen.

"Ei, monseigneur", tokaisi Mazarin, "sillä kolmas vuode on tarkoitettu teidän korkeudellenne."

"Mutta te?" kysyi prinssi.

"Ka, minä en menekään levolle", vastasi Mazarin; "minulla on työtä suoritettavana."

Gaston antoi opastaa itsensä huoneeseen, jossa mainittu makuusija oli, huolehtimatta siitä, miten hänen puolisonsa ja tyttärensä viettäisivät yönsä.

"Kas niin, nyt minä lähden makuulle", sanoi d'Artagnan. "Tule mukaan, Portos."

Portos seurasi d'Artagnania siinä järkkymättömässä luottamuksessa, jota hänessä herätti ystävänsä erinomainen älykkyys.

He kävelivät rinnakkain linnanpihan poikki; Portos katseli suurin silmin d'Artagnania, joka laskeskeli sormillaan.

"Neljäsataa yhden pistolin mukaan kappaleelta tekee neljäsataa pistolia."

"Niin", mukasi Portos, "neljäsataa pistolia; mutta mikä se tekee neljäsataa pistolia?"

"Yksi pistoli ei riitä", jatkoi d'Artagnan; "sietää saada louisdori."

"Mistä sietää saada louisdori?"

"Neljäsataa louisdorin mukaan kappaleelta tekee neljäsataa louisdoria."

"Neljäsataa?" kertasi Portos.

"Niin, niitä on kaksisataa, ja kukin tarvitsee vähintään kaksi. Kahden mukaan hengeltä menee kaikkiaan neljäsataa."

"Mutta neljäsataa mitä?"

"Kuulehan", sanoi d'Artagnan.

Ja kun kaikenlaista väkeä oli keräytynyt ällistelemään hovin tuloa, supatti hän Portoksen korvaan lauseensa lopun.

"Kyllä ymmärrän", vastasi Portos, "ymmärrän aivan hyvin, kautta kunniani! Kaksisataa louisdoria kummallekin, se on sievoinen ansio; mutta mitä siitä sanottaneen?"

"Sanottakoon mitä hyvänsä; sitäpaitsi ei kukaan saa tietää, että keinottelu on meidän."

"Mutta kuka ottaa myynnin välittääkseen?"

"Eikö meillä ole Mousqueton?"

"Mutta minun livreijani?" sanoi Portos; "livreijani tunnetaan."

"Hän voi kääntää takkinsa nurin."

"Sinä olet aina järkevä, veikkoseni!" huudahti Portos. "Mistä hitosta saatkaan kaikki aatoksesi?"

D'Artagnan hymyili.

Ystävykset lähtivät marssimaan ensimmäistä katua, jolle joutuivat; Portos kolkutti lähimmän rakennuksen ulko-oveen oikealla puolella, d'Artagnanin tehdessä saman tempun vastapäätä.

"Tarvitsemme olkia!" he sanoivat.

"Meillä ei ole olkia, monsieur", vastasivat avaamaan tulleet; "mutta kääntykää rehukauppiaan puoleen."

"Ja missä on rehukauppias?"

"Viimeisessä isossa talossa tämän kadun varrella."

"Oikealla vai vasemmalla?"

"Vasemmalla."

"Onko täällä Saint-Germainissa muitakin, joilta voisi ostaa olkia?"

"On 'Palkitun Pässin' isäntä ja vuokratilallinen Gros-Louis."

"Missä he asuvat?"

"Rue des Ursulinesin varrella."

"Molemmatko?"

"Niin."

"Mainiota!"

Ystävykset hankkivat yhtä tarkan selvityksen jälkimmäisistä osoitteista kuin olivat saaneet ensimmäisestäkin. Sitten d'Artagnan lähti rehukauppiaan puheille ja osti kolmella pistolilla ne sataviisikymmentä lyhdettä olkia, mitä tällä oli varastossa. Sieltä hän poikkesi majataloon, missä tapasi Portoksen, joka oli jokseenkin samasta erästä ostanut kaksisataa lyhdettä. Lopuksi he saivat vuokratilalliselta satakahdeksankymmentä lisää, joten heillä oli kaikkiaan hallussaan neljäsataa kolmekymmentä.

Koko Saint-Germainissa ei enää ollut olkia jäljellä.

Tämä saalistus ei ollut vienyt heiltä puolta tuntia enempää aikaa. Asianmukaisesti evästettynä sai Mousqueton hoitaakseen tilapäisen myyntiliikkeen. Häntä kiellettiin hellittämästä ainoatakaan lyhdettä alle louisdorin, joten hänen huostaansa uskotun varaston arvo muka nousi neljänsataankolmekymmeneen kultarahaan.

Mousqueton ravisteli päätänsä, hän kun ei käsittänyt rahtuakaan ystäväysten keinottelusta.

D'Artagnan kaappasi kolme lyhdettä syliinsä ja palasi linnaan, missä kaikki vilusta hytisten ja väsymykseen menehtymäisillään näkivät kademielin kuninkaan, kuningattaren ja Monsieurin makaavan telttasängyssä.

D'Artagnanin tulo suureen suojamaan herätti yleistä naurua, mutta olematta huomaavinaanakaan, että häntä tarkkailtiin, alkoi hän niin rivakasti ja kätevästi laittaa olkivuodettaan, että kaikkien noiden unettomuuteen tuomittujen uneliaiden kielelle herahti vesi.

"Olkia!" he huusivat, "olkia! Mistä saa olkia?"

"Minä näytän", tarjousi Portos.

Ja hän johti halulliset Mousquetonin luo, joka auliisti jakeli lyhteitään louisdorista kappaleen. Hintaa kyllä pidettiin kutakuinkin kalliina, mutta kuka ei olisi maksanut kahta tai kolmea louisdoria muutaman tunnin hyvästä unesta, tuntiessaan sitä kipeästi tarvitsevansa?

D'Artagnan luovutti vuoteensa kelle hyvänsä havittelijalle, uudistaen sen ainekset kymmeneen kertaan peräkkäin; ja koska hänen katsottiin muiden tavoin maksaneen louisdorin lyhteeltä, pisti hänkin vajaassa tunnissa taskuunsa kolmekymmentä louisdoria. Kello viideltä aamulla olivat oljet kahdeksankymmenen livren hinnassa lyhde, mutta ne loppuivat kesken.

D'Artagnan oli älynnyt panna syrjään neljä lyhdettä omaan lukuunsa. Hän otti taskustaan säilytyshuoneensa avaimen ja palasi Portoksen saattamana tekemään tiliä Mousquetonin kanssa, joka vakavasti ja arvokkaana kuten kunnan intendentti ainakin luovutti heille neljäsataakolmekymmentä louisdoria ja piti vielä sata kultarahaa omina hyvinään.

Mousqueton ei tiennyt, mitä linnassa oli tapahtunut; hän vain ihmetteli, ettei hän ollut ennemmin älynnyt ruveta myymään olkia.

D'Artagnan kokosi kullaan hattuunsa ja tasasi paluumatkalla saannoksensa Portoksen kanssa. Kumpaisellekin jäi kaksisataaviisitoista louisdoria.

Vasta nyt huomasi Portos, että hänellä ei ollutkaan itselleen varattuna olkia; hän pyörsi takaisin Mousquetonin luo, mutta tämä oli myynyt viimeistä kortta myöten, jättämättä mitään omiksi tarpeiksi.

Hän tuli uudestaan tapaamaan d'Artagnania, joka neljän olkilyhteensä avulla parhaillaan suloisin ennakkoaistimuksin valmisti vuodetta niin pehmeätä, pääpuoli niin pöyhittynä ja jalkopää niin hyvin peitettyä, että sitä olisi itse kuningaskin kadehtinut, ellei tämä olisi jo nukahtanut omalle vuoteelleen.

D'Artagnan ei tahtonut mistään hinnasta tervellä vuodettaan Portoksen hyväksi, mutta neljästä louisdorista, jotka jälkimmäinen luki hänelle kouraan, hän suostui päästämään Portoksen makuukumppanikseen.

Hän asetti miekkansa päänalusen viereen, laski pistoolit sivulleen, levitti viitan jalkainsa päälle, pani

viitan päälle hattunsa ja ojentausi nautinnokseen oljille, jotka rauskahtivat hänen allaan. Hyvillä mielin hän jo ajatteli, mitä herttaisia unia kahdensadanyhdeksäntoista louisdorin voittaminen neljänneštunnissa mahtoikaan tuottaa, kun suojaman ovelta kajahtava ääni hätkähdytti häntä.

"Herra d'Artagnan!" huudettiin; "herra d'Artagnan!"

"Täällä", vastasi Portos, "täällä!"

Portos oivalsi, että jos d'Artagnanin oli lähdeittävä jonnekin, vuode jäisi kokonaan hänen haltuunsa.

Muuan upseeri lähestyi.

D'Artagnan kohoutui kyynäspäänsä varaan.

"Tekö olette herra d'Artagnan?" kysyi häiritsijä.

"Niin, monsieur; mitä tahdotte?"

"Tulin noutamaan teitä."

"Kenen asialla?"

"Hänen ylhäisyytensä."

"Sanokaa monseigneurille, että aion nukkua ja että ystävänä neuvon häntä tekemään samaten."

"Hänen ylhäisyytensä ei ole mennyt makuulle ja aikoo pysyäkin jalkeilla; hän tarvitsee teitä nyt heti."

— Rutto periköön tuon Mazarinin, joka ei osaa oikealla ajalla nukkuakaan! — mutisi d'Artagnan. — Mitä hän minusta tahtonee? Tehdäkseenkö minusta kapteenin? Siinä tapauksessa annan hänelle anteeksi.

Ja muskettisoturi nousi nurkuen, otti miekkansa, hattunsa, pistoolinsa ja viittansa sekä seurasi sitten upseeria, sillaikaa kun Portos vuoteen yksinomaiseksi haltijaksi jäätyään yritti jäljitellä ystävänsä mukavaa järjestelyä.

"Mosjöö d'Artagnan", virkkoi kardinaali havaitessaan näin hankalana hetkenä kutsumansa miehen, "en ole unohtanut, kuinka innokkaasti olette palvellut minua, ja tahdon antaa teille siitä todisteen."

— Hyvä! — ajatteli d'Artagnan; — tuo kuulostaa joltakin.

Mazarin tähysti muskettisoturina ja näki hänen kasvojensa kirkastuvan.

"Ah, monseigneur..."

"Herra d'Artagnan", jatkoi kardinaali, "haluatteko tosiaan kapteeniksi?"

"Kyllä, monseigneur!"

"Ja vieläkö ystävänne kaipaa parooniarvoa?"

"Tällä hetkellä, monseigneur, hän näkee siitä unta!"

"Siispä", sanoi Mazarin ottaen salkusta kirjeen, jota hän oli jo näyttänyt d'Artagnanille, "ottakaa tämä asiakirja ja viekää se Englantiin."

D'Artagnan silmäili kuorta: siinä ei ollut mitään osoitetta.

"Enkö saa tietää, kelle minun on se annettava?"

"Kyllä Lontooseen tultuanne; vasta siellä avaatte päällyskuoren."

"Ja mitä muita ohjeita saan?"

"Teidän tulee kaikin kohdin totella henkilöä, jolle kirje on osoitettu."

D'Artagnan aikoi kysellä lisää, kun Mazarin lisäsi:

"Lähdette Boulogneen; siellä tapaatte 'Englannin Vaakunassa' nuoren herrasmiehen, joka on nimeltään Mordaunt."

"Niin, monseigneur, ja miten pitää minun menetellä sen herrasmiehen suhteen?"

"Seuratkaa häntä, minne hän vie teidät."

D'Artagnan katsoi kardinaaliin tyrmistyneenä.

"Kaikki on siis selvänä", virkkoi Mazarin; "kiirehtikää!"

"Kiirehtikää — sepä helposti sanottu", vastasi d'Artagnan; "mutta matkustukseen tarvitaan rahaa, ja siitä on minulla puute."

"Äh!" virkahti Mazarin korvallistaan raapien; "teillä on puute rahasta, sanotte?"

"Niin, monseigneur."

"Entä eilen illalla lahjoittamani timantti?"

"Sen haluaa säilyttää muistona teidän ylhäisyydeltänne."

Mazarin huokasi.

"Englannissa on eleskely kallista, monseigneur, olletikin erityisenä lähettiläänä."

"Hm", jupisi Mazarin, "se on hyvinkin vakava maa, ja vallankumouksesta saakka siellä eletään mitä yksinkertaisimmin; mutta olkoon menneeksi!"

Hän veti lipastosta auki laatikon ja otti siitä kukkaron.

"Mitä sanotte näistä tuhannesta écu'sta?"

D'Artagnan työnsi alahuulensa tavattomasti ulospäin.

"Minä sanon, monseigneur, että se ei ole paljoa, kun en varmaankaan lähde yksin."

"Otan kyllä lukuun", vastasi Mazarin, "että herra du Vallon tulee mukaanne, — se kunnan aatelismies, sillä teidän jälkeenne, hyvä mosjöö d'Artagnan, hän on totisesti se mies, jota Ranskassa enimmin rakastan ja pidän arvossa."

"Silloin, monseigneur", huomautti d'Artagnan osoittaen kukkaroa, jota Mazarin ei ollut vielä hellittänyt kädestään, "koska niin suuresti rakastatte ja pidätte arvossa häntä, käsittänette myös..."

"No, hänen tähtensä lisäksi kaksisataa écu'ta."

— Visukinttu! — mutisi d'Artagnan. "Mutta palatessamme", hän lisäsi ääneen, "voinemme ainakin luottaa herra Portoksen parooniuden ja minun kapteenivaltuuteni myöntämiseen?"

"Kautta Mazarinin kunnian!"

— Parempi vakuus olisi minulle enemmän mieleen, — tuumi d'Artagnan itsekseen, virkkaen sitten ääneen:

"Enkö saa ilmaista kunnioitustani hänen majesteetilleen kuningattarelle?"

"Hänen majesteettinsa nukkuu", vastasi Mazarin vilkkaasti, "ja teidän on lähdettävä viipymättä. Hyvästi siis, monsieur!"

"Vielä sananen, monseigneur: jos siellä tapellaan, missä liikun, niin otanko osaa?"

"Noudatatte kaikessa sen henkilön määräyksiä, jonka luokse teidät lähetän."

"Hyvä on, monseigneur", vastasi d'Artagnan ojentaen kätensä vastaanottamaan kukkaroa; "vakuutan teille syvää kunnioitustani."

Hän solutti massin hiljalleen tilavaan taskuunsa ja virkkoi upseeriin kääntyen:

"Monsieur, menisittekö nyt herättämään hänen ylhäisyytensä puolesta herra du Valloninkin ja sanomaan hänelle, että odotan häntä tallissa?"

Upseeri kiirehti asialleen niin innokkaasti, että moinen kerkeys näytti d'Artagnanista hieman itsekkäältä.

Portos oli vuorostaan ojentautunut olkivuoteelleen ja alkanut tapansa mukaan kuorsata kaikuvasti, kun hän tunsu jonkun naputtavan olkapäähänsä.

Hän luuli sitä d'Artagnaniksi eikä hievahtanut.

"Kardinaalin asialla", ilmoitti upseeri.

"Häh", huudahti Portos levittäen silmänsä suuriksi; "mitä sanottekaan?"

"Sanon, että hänen ylhäisyytensä lähettää teidät Englantiin ja että herra d'Artagnan odottaa teitä tallissa."

Portos huokasi raskaasti, nousi seisaalle, otti hattunsa, pistoolinsa, säilänsä ja viittansa sekä vilkaisi lähtiessään kaihomielisesti vuoteeseen, jolla hän oli toivonut nauttivansa mitä makeinta unta.

Tuskin oli hän kääntänyt selkensä, kun upseeri omaksui hänen paikkansa, ja hän ei ollut vielä ehtinyt kynnyksen yli, kun hänen jälkeläisensä jo vuorostaan vetää jyryytteli hirsyä. Se olikin varsin luonnollista, hän kun oli kuningasta, kuningatarta ja monseigneur Gaston d'Orléansia lukuunottamatta koko seurueesta ainoa, joka nukkui ilmaiseksi.

KUODESKUUDETTA LUKU

Kirje Atokselta ja jälkikirjoitus Aramiilta

D'Artagnan oli mennyt suoraa päätä talliin. Päivä oli alkanut valjeta; hän näki molemmat hevoset, omansa ja Portoksen, sidottuina tyhjiin pilttuisiin. Hänen tuli sääli elukkaparkoja, ja hän astui tallin loukkoon, jossa näki vähän olkia häämöttävän, nähtävästi säästyneinä yön saalistuksesta; mutta kun hän jalallaan kaappi olkia kasaan, osui hänen kengänkärkensä johonkin pyöreään esineeseen, joka luultavasti arkaan paikkaan satutettuna kiljaisi ja nousi polvilleen silmiänsä hieroen. Se oli Mousqueton, joka itse puille paljaille jäätyään oli käyttänyt hyväkseen hevosille aiotut oljet.

"Mousqueton", virkkoi d'Artagnan, "lähdetään; matkalle, matkalle!"

Tuntiessaan isäntänsä ystävän äänen Mousqueton nousi kiireesti seisaalle, mutta pudotti tällöin muutamia yöllisissä olkikaupoissa laittomasti ansaitsemiansa louisdoreja.

"Ahaa!" sanoi d'Artagnan ottaen maasta yhden louisdorin ja haistellen sitä; "tälläpä kullalla on kummallinen haju: se tuoksahtaa oljelta."

Mousqueton punastui häpeissään ja näytti niin neuvottomalta, että gascognelainen purskahti nauruun ja sanoi hänelle:

"Portos kiukustuisi, hyvä herra Mousqueton, mutta minä annan teille anteeksi; muistakaa vain, että tämän kullan tulee olla paranteena vammallenne, ja näyttäkää siis hilpeältä, pian!"

Mousqueton omaksui heti mitä iloisimman katsannon, satuloitsi vikkellästi hevosen ja nousi omansa selkään kovinkaan pahasti irvistelemättä.

Sillävälän saapui Portos jokseenkin synkkänä ja hämmästyi aikalailla, kun näki d'Artagnanin alistuvaisena ja Mousquetonin melkein riemastuneena.

"Hei", sanoi hän, "sinulla siis on kapteeniarvosi ja minulla parooniuteni?"

"Lähdemme juuri noutamaan valtakirjoja", vastasi d'Artagnan, "ja palatessamme signor Mazarini kirjoittaa alle."

"Ja minne lähdemme?" kysyi Portos.

"Aluksi Pariisiin", vastasi d'Artagnan; "tahdon siellä järjestää muutamia asioita."

"No, Pariisiin siis!" virkahti Portos.

Tulliportille tultaessa ihmetytti heitä kaupungin esittämä uhkaava näky. Sirpaleiksi rikottujen vaunujen ympärillä syyti väkijoukko sadatuksia, pidättäen vankina niitä henkilöitä, jotka olivat tahtoneet paeta, — vanhaa miestä ja kahta vallasnaista.

Sitävastoin imarreltiin kaikin tavoin d'Artagnania ja Portosta kun nämä pyysivät pääsyä kaupunkiin. Heitä arveltiin kuningasmielisestä puolueesta eronneiksi karkureiksi ja yritettiin voittaa omalle

puolelle.

"Mitä kuningas tekee?" kysyttiin.

"Nukkuu."

"Entä espanjatar?"

"Haaveilee."

"Ja se kirottu italialainen?"

"Hän valvoo. Pysykää siis lujina, sillä kun he ovat poistuneet kaupungista, on heillä varmasti jotain mielessä. Mutta kun te joka tapauksessa olette ylivoimana", pitkitti d'Artagnan, "niin älkää piitako naisista ja ukoista, vaan ryhtykää vakaviin toimiin."

Väkijoukko kuuli nämä sanat hyvillä mielin ja päästi menemään naiset, jotka kiittivät d'Artagnania kaunopuheisella katseella.

"Nyt eteenpäin!" sanoi d'Artagnan.

He pitkittivät matkaansa, ratsastivat katusulkujen ja ketjujen yli, välttelivät tyrkkäyksiä tungoksessa, vastailivat kysymyksiin ja kyselivät vuorostaan.

Palais-Royalin edustalla d'Artagnan näki kersantin, joka toimeenpani harjoituksia viiden- tai kuudensadan porvarin kanssa; se oli Planchet, joka nyt käytti Piemontin rykmentin muistoja kaupungin nostoväen hyväksi.

Marssiessaan d'Artagnanin ohi hän tunsi entisen isäntänsä.

"Hyvää päivää, herra d'Artagnan!" tervehti Planchet ylpeän näköisenä.

"Hyvää päivää, herra Dulaurier!" vastasi d'Artagnan.

Planchet seisahtui kuin naulittu, tähystäen d'Artagnania suurin silmin; nähdessään päällikkönsä pysähtyvän teki ensimmäinen rivi samoin, ja sitten kaikki muutkin viimeistä myöten.

"Nuo porvarit ovat kerrassaan hullunkurisia", virkkoi d'Artagnan Portokselle.

Ja hän ratsasti edelleen.

Viiden minuutin kuluttua hän laskeusi ratsailta la Chevette-hotellin luona.

Sievä Madeleine säntäsi d'Artagnania vastaan.

"Hyvä rouva Turquaine", sanoi d'Artagnan, "jos teillä on rahoja, niin kaivakaa ne kiireesti maahan; jos teillä on kalleuksia, niin kätkekää ne heti; perikää joutuin kaikki saatavanne ja jättäkää velkanne toistaiseksi maksamatta."

"Minkätähden?" kysyi Madeleine.

"Syystä että Pariisi pannaan pianikin tuhkaksi niinkuin Babylon, josta olette varmaankin kuullut puhuttavan."

"Ja te jätätte minut tällaisena hetkenä?"

"Ihan heti", vastasi d'Artagnan.

"Ja minne lähдете?"

"Kas, jos voisitte sanoa sen minulle, niin tekisitte minulle todellisen palveluksen."

"Voi, hyvä Jumala, hyvä Jumala!"

"Onko teillä kirjeitä minulle?" tiedusti d'Artagnan, ilmaisten kädenliikkeellä emännälleen, että tämän piti säästää valituksiaan, koska niistä ei ollut apua.

"Yksi tuli juuri äsken."

Hän ojensi kirjeen d'Artagnanille.

"Atokselta!" huudahti d'Artagnan tuntien ystävänsä vakaan ja venytetyn käsialan.

"Hei!" virkahti Portos; "katsotaanpa, mitä hänellä on kerrottavana."

D'Artagnan avasi kirjeen ja luki:

Hyvä d'Artagnan, hyvä du Vallon, rakkaat ystävät! Kenties nyt viimeisen kerran saatte tietoja minulta. Aramis ja minä olemme kovin onnettomia; mutta Jumala, rohkeutemme ja meidän ystävyysme muisto tukee meitä. Älkää unohtako Raoulia. Uskon teidän hoitoonne asiakirjat, jotka ovat Bloisissa ja jollette puolenkolmatta kuukauden aikana saa mitään tietoja meiltä, niin tutustukaa niiden sisältöön. Syleilkää varakreiviä kaikesta sydämestänne teidän hartaan ystäväenne puolesta.

Atos.

"Sen uskon hiivatin hyvin, että häntä syleilen!" sanoi d'Artagnan. "Tapaammehan hänet matkamme varrella; ja jos hän on onnettomuudekseen menettää Atos-parkamme, niin hänestä tulee siitä päivästä lähtien minun poikani."

"Ja minä teen hänestä yleisperilliseni", virkkoi Portos.

"Kas, mitä lisääkään vielä Atos?"

Jos matkoillanne sattumalta tapaatte erään herra Mordauntin, niin epäilkää häntä. Kirjeessä en voi sanoa teille enempää.

"Herra Mordauntin!" äännähti d'Artagnan ihmeissään.

"Mordaunt, hyvä on", tuumi Portos, "kyllä muistetaan. Mutta katsohan, siinä on jälkikirjoitus Aramiilta."

"Tosiaankin", sanoi d'Artagnan.

Ja hän luki:

Me salaamme teiltä olopaikkamme, hyvät ystävät, sillä tuntien veljellisen kiintymyksenne tiedämme hyvin, että te rientäisitte tänne kuolemaan kerallamme.

"*Sacrebleu!*" keskeytti Portos niin kiukkuisella kirouksella, että Mousqueton huoneen toisessa päässä hypähti koholle; "ovatko he siis hengenvaarassa?"

D'Artagnan pitkitti:

Atos testamenttaa teille Raoulin, ja minä puolestani testamentaan teille kostotehtävän. Jos onnellisen sattuman avulla osutte yhteen erään Mordauntin kanssa, niin vieköön Portos hänet johonkin soppeen ja vääntäköön häneltä niskat nurin. En rohkene lausua enempää kirjeessä.

Aramis.

"Jollei enempää tarvita", sanoi Portos, "niin sepä on helposti tehty."

"Päin vastoin", ilmoitti d'Artagnan synkän näköisenä, "se on mahdotonta."

"Kuinka niin?"

"No, juuri tuota herra Mordauntia tapaamaan me lähdemme Boulogneen, matkustaaksemme hänen kanssaan Englantiin."

"Entä jos me siis tuohon Mordauntiin yhtymättä lähtisimmekin ystäviemme luokse!" esitti Portos, tehden liikkeen, joka olisi voinut peloittaa kokonaista armeijaa.

"Olen tosin ajatellut sitä", vastasi d'Artagnan, "mutta kirjeessä ei ole päivämäärää eikä postileimaa."

"Aivan oikein", myönsi Portos.

Ja hän alkoi reuhtoa huoneessa kuin mieletön, tehden kiivaita eleitä ja tuon tuostakin vetäen miekkansa kolmannekseksi huotrasta.

D'Artagnan seisoi tyrmistyneenä, ja hänen kasvonsa kuvastivat mitä syvintä murhetta.

"Voi, tämä on surkeata!" pahoitteli hän; "Atos loukkaa meitä, hän tahtoo kuolla yksinään, ja siinä hän tekee pahasti."

Nähdessään nämä kaksi epätoivoista pillahdi Mousqueton itkuun sopessaan.

"Ei", virkkoi d'Artagnan, "tästä ei ole mihinkään. Lähtekäämme, menkäämme syleilemään Raoulia kuten sovittu, ja kenties hän on saanut muita tietoja Atokselta."

"Hei, sinäpä sen sanoit", ilahdutti Portos. "Totisesti, hyvä d'Artagnan, en tiedä, miten sinä menettelet, mutta aina sinulla on onnellisia aatoksia. Menkäämme syleilemään Raoulia."

— Varokoon kukaan tällä hetkellä katsomasta isäntääni karsaasti, tuumi Mousqueton itseksensä; — en antaisi penniäkään hänen nahastaan.

Noustiin ratsaille ja lähdettiin liikkeelle. Saint-Denis-kadulle tullessaan ystävykset tapasivat siellä suuren väkijoukon. Herra de Beaufort oli nimittäin saapunut Vendômoisista ja koadjutori näytti häntä nyt ihmetteleville ja riemastuneille pariisilaisille.

Saatuinaan mukaansa herra de Beaufortin nämä pitivät itseänsä voittamattomina.

Ystävykset poikkesivat syrjäkadulle, väistääkseen prinssiä, ja tulivat Saint-Denisin tulliportille.

"Onko totta", kysyivät vartijat noilta kahdelta ratsumieheltä, "että herra de Beaufort on saapunut Pariisiin?"

"On vainkin", vastasi d'Artagnan, "ja siitä on todistuksena, että hän lähettää meidät vastaanottamaan isäänsä, Vendômen herraa, joka hänkin nyt tulee tänne."

"Eläköön herra de Beaufort!" huusivat vartijat.

Ja he astuivat kunnioittavasti syrjään, tehdäkseen tilaa suuren prinssin läheteille.

Tulliportista suoriuduttuaan ystävykset karauttivat taipaleelle kuin eivät olisi tunteneet mitään väsymystä tai alakuloisuutta. Ratsut kiitivät tuulena, kannustajiensa alituisen haastellessa Atoksesta ja Aramiista.

Mousqueton kärsi hirveitä kipuja, mutta kunnan palvelija lohduttoi ajatuksella, että hänen molemmat herransa kokivat vielä pahempaa tuskaa, — hän oli nimittäin alkanut pitää d'Artagnania toisena isäntänään ja totteli tätä vielä rivakamminkin ja auliimmin kuin Portosta.

Leiri sijaitsi Saint-Omerin ja Lamben välillä; ystävykset tekivät mutkan leiriin ja toivat armeijalle yksityiskohtaiset tiedot kuninkaan ja kuningattaren paosta; siitä oli hämärä huhu levinnyt tänne asti. He tapasivat Raoulin makaamassa telttansa lähellä heinäkuuella, josta hänen hevosensa sieppoi tukkoja salaviihkaa. Nuoren miehen silmät olivat punaiset, ja hän näytti masentuneelta. Marski de Grammont ja kreivi de Guiche olivat palanneet Pariisiin, ja nuorukainen tunsu olonsa yksinäiseksi.

Hetkisen kuluttua Raoul kohotti katseensa ja näki silloin nuo kaksi ratsumiestä, jotka olivat pysähtyneet silmäilemään häntä; hän tunsu heidät heti ja juoksi avosylin heitä vastaan.

"Voi, tekö siellä, hyvät ystävät!" hän huudahti; "tulitteko hakemaan minua? Viettekö minut mukaanne? Tuotteko tietoja holhoojastani?"

"Etkö siis itse ole saanut kuulla uutta?" kysyi nuorukaiselta d'Artagnan.

"Oi, en, monsieur, enkä tosiaankaan tiedä mihin hän on joutunut. Sentähden, voi, olen niin rauhaton, että minua ihan itkettää!"

Ja kaksi isoa kyyneltä kierähti tosiaan nuorukaisen ruskettuneille poskille.

Portos käänsi pois päänsä, jotta hänen karkeat, rehelliset kasvonsa eivät olisi ilmaisseet, mitä hänen sydämessään liikkui.

"Hiisi vieköön!" virkkoi d'Artagnan enemmän liikutuneena kuin hän oli ollut pitkään aikaan; "älä heittäydy toivottomaksi, ystäväiseni: jollet sinä olekaan saanut kirjeitä kreiviltä, niin olemmepa me saaneet ... yhden vastikään..."

"Voi, niinkö?" huudahti Raoul.

"Ja hyvin rauhoittavaa laatuakin", lisäsi d'Artagnan nähdessään, kuinka suuresti tämä tieto elähytti nuorukaista.

"Onko se teillä?" kysyi Raoul.

"Onhan tietenkä, taikka ainakin oli", vastasi d'Artagnan, ollen etsivinään. "Maltas, täällähän sen täytyy olla taskussa; hän puhui siinä paluustansa, eikö puhunutkin, Portos?"

Gascognelaisenakaan ei d'Artagnan tahtonut yksinään kantaa tämän valheen taakkaa.

"Sen teki", vahvasti Portos yskäisten.

"Oi, antakaa se minulle!" pyysi nuorukainen.

"Ka, juurikaanhan minä sen vielä luin. Olisikohan tuo joutunut hukkaan!
Ai, peijakas, taskustani on pohja revennyt!"

"Voi, niin, monsieur Raoul", tokaisi Mousqueton, "kovasti lohdullinen kirje se oli; herrat lukivat sen minulle, ja minä itkin ilosta."

"Mutta tiedätte ainakin, herra d'Artagnan, missä hän oleskelee?" tiedusti Raoul puolittain rauhoittuneena.

"Ka, tottahan toki", vastasi d'Artagnan; "mutta se on salaisuus."

"Ei toivoakseni minulle?"

"Ei, ei sinulle; kyllä sen sinulle ilmaisen."

Portos katseli d'Artagnania ihmeissään.

— Missä lemmossa sanoisinkaan hänen olevan, jotta poikanen ei yritä taivaltaa hänen luokseen? — mutisi d'Artagnan itsekseen.

"No, missä hän siis on, monsieur?" kysyi Raoul pehmeällä ja lempeällä äänellään.

"Hän on Konstantinopolissa!"

"Turkkilaisten seassa!" huudahti Raoul säikähtyneenä. "Taivas, mitä kuulenkaan!"

"Ka, mitä pelättävää siinä on?" sanoi d'Artagnan. "Pyh, eihän turkkilaisista ole mihinkään sellaisten miesten tiellä kuin kreivi de la Fère ja abbé d'Herblay ovat."

"Vai niin, hänen ystävänä on siis hänen kanssaan?" virkkoi Raoul; "se tyynnyttää minua hiukan."

— Onpa hän kekseliäs, tuo penteleen d'Artagnan! — jupisi Portos ihmeissään ystävänä oveluudesta.

"Ja nyt", jatkoi d'Artagnan, jolla oli kiire vaihtaa puheenaihetta, "tässä on viisikymmentä pistolia, jotka kreivi lähetti sinulle saman tuojan mukana. Arvattavasti ei sinulla enää ole rahoja jäljellä, joten tämä erä on tervetullut."

"On minulla vielä kaksikymmentä pistolia, monsieur."

"No, ota kuitenkin, niin sinulla on seitsemänkymmentä."

"Ja jos tahdotte lisää..." virkahti Portos pistäen käden housuntaskuunsa.

"Ei, kiitos", vastasi Raoul punehtuen; "tuhansia kiitoksia hyväntahtoisuudestanne, monsieur."

Samassa ilmestyi Olivain näkyviin.

"Sivumennen sanoen", huomautti d'Artagnan niin kovaa, että lakeija saattoi kuulla, "oletko tyytyväinen Olivainiin?"

"Kyllähän, jotakuinkin."

Olivain ei ollut kuulevinaan mitään ja astui teltaan.

"Mitä moittimista sinulla on tuossa heittiössä?"

"Hän on herkkusuu", vastasi Raoul.

"Voi, monsieur!" tokaisi Olivain ilmestyen jälleen esille tuon syytöksen johdosta.

"Hän on hiukan pitkäkyntinen."

"Oi, voi monsieur!"

"Ja ennen kaikkea hän on suuri jänishousu."

"Oi, voi, monsieur, te häpäisette minua", surkeili Olivain.

"Saakeli!" kirosi d'Artagnan; "ottakaa onkeenne, Olivain, että meidänlaisemme miehet eivät tahdo pitää jänishousuja palveluksessaan. Näpistelkää isännältänne, maistelkaa hänen namusiansa, juokaa hänen viiniänsä, mutta — tuhannen tulimmaista! — älkää olko pelkuri, muutoin leikkaan teiltä korvat. Ottakaa esimerkkiä herra Moustonista, pyytäkää häntä näyttämään teille, mitä kunniallisia vammoja hän on saanut, ja katsokaa, mitä arvokkuutta hänen ainainen urheutensa on painanut hänen kasvojensa leimaksi!"

Mousqueton oli kolmannessa taivaassa, ja hän olisi syleillyt d'Artagnania, jos olisi uskaltanut; itseksensä hän vannoi syöksyvänsä surman suuhun hänen tähtensä, jos siihen tarjoutuisi tilaisuutta.

"Lähetä tiehensä tuo heittiö, Raoul", lopetti d'Artagnan, "sillä jos hän on pelkuri, häpäisee hän itsensä jonakuna päivänä."

"Monsieur sanoo minua jänishousuksi vain sentähden", huudahti Olivain, "että hän tahtoi hiljakkoin tapella erään de Grammontin rykmentin kornetin kanssa ja minä kieltäysin saattamasta häntä."

"Olivain ystäväiseni, lakeija ei saa koskaan niskuroida", sanoi d'Artagnan ankarasti.

Ja vetäen hänet syrjään hän lisäsi:

"Teit aivan oikein, jos isäntäsi kerran oli väärässä, ja tästä saat écu'n; mutta jos häntä koskaan loukataan ja sinä et anna hakata itseäsi kappaleiksi hänen puolestaan, niin leikkaan sinulta kielen ja pyyhin sillä naamasi. Pane se mieleesi."

Olivain kumarsi ja pisti kolikon taskuunsa.

"Ja nyt, hyvä Raoul", pitkitti d'Artagnan tälle, "me lähdemme matkalle lähettiläinä, herra du Vallon ja minä. En voi ilmoittaa sinulle, mikä on matkamme määränä, kun en tiedä sitä itseään; mutta jos tarvitset jotakin, niin kirjoita madame Turquainelle la Chevette-hotelliin Tiquetonne-kadun varrelle ja aseta maksuosoituksia hänen kassansa suoritettavaksi niinkuin käyttäisit pankkiluottoa, — silti säästellen, sillä huomautan sinulle heti, että se ei ole aivan yhtä hyvin varustettu kuin herra d'Émeryn."

Ja syleilyään tilapäistä holhottiaan hän luovutti nuorukaisen Portoksen vanterille käsivarsille, jotka nostivat hänet maasta ja pitivät häntä hetkisen puserrettuna peloittavan jättiläisen jaloa sydäntä vasten.

"Kas niin", virkkoi d'Artagnan, "taipaleelle!"

Ja he suuntasivat kulkunsa Boulognea kohti, jonka edustalle ehtopuolella pysähdyttivät hiostuneet ja vaahtotäpläiset hevosensa.

Kymmenisen askeleen päässä paikasta, johon he seisahtuivat ennen kuin ratsastivat kaupunkiin, seisoi nuori mustapukuinen mies, joka näytti odottavan jotakuta ja oli tähystellyt heitä herkeämättä siitä saakka kun ensin sai heidät näkyviinsä.

D'Artagnan lähestyi häntä ja virkkoi havaitessaan, että tuntematon ei kääntänyt hänestä katsettaan:

"Hei ystäväiseni, minä en pidä siitä, että minua tuolla tavoin mittailaan."

"Monsieur", sanoi nuori mies vastaamatta d'Artagnanin huomautukseen, "ettekö tule Pariisista, jos saan luvan kysyä?"

D'Artagnan arveli jonkun uteliaan siinä haluavan tiedustaa pääkaupungin kuulumisia.

"Kyllä, monsieur", hän vastasi suopeammin.

"Ettekö aio asettua 'Englannin Vaakunaan'?"

"Kyllä, monsieur."

"Eikö teillä ole lähetystoimi hänen ylhäisyytensä kardinaali Mazarinin asioilla?"

"On, monsieur."

"Siinä tapauksessa", jatkoi nuori mies, "teillä onkin tekemistä minun kanssani: nimeni on Mordaunt."

— Kas, tuumi d'Artagnan itseksensä, — sama mies, jota Atos kehoittaa epäilemään.

— Kas, — jupisi Portos, — sama mies, joka minun pitäisi Aramiin pyynnöstä kuristaa.

Molemmat katselivat nuorta miestä tarkkaavasti.

Tämä erehtyi heidän katseittensa ilmeestä.

"Epäilettekö sanaani?" hän kysyi; "siinä tapauksessa olen valmis antamaan teille täydet todisteet."

"Emme suinkaan, monsieur", vastasi d'Artagnan, "ja me asetumme käytettäväksenne."

"No niin, hyvät herrat", virkkoi Mordaunt, "me matkustamme viipymättä, sillä tänään on menossa viimeinen päivä kardinaalin pyytämästä lykkäyksestä. Alukseni on lähtövalmiina, ja jollette te olisi tulleet, olisin purjehtinut ilman teitä, sillä kenraali Oliver Cromwell on varmastikin jo hyvin kärsimätön matkani pitkistymisestä."

"Vai niin", tokaisi d'Artagnan, "meidät onkin siis lähetetty kenraali Oliver Cromwellin luo?"

"Eikö teillä ole kirjettä hänelle?" kysyi nuori mies.

"Minulla on kirje, jonka ulkokuori minun piti murtaa Lontoossa; mutta koska nyt sanotte minulle, kelle se on osoitettu, on minun turha odottaa siihen asti."

D'Artagnan repäisi kirjeen päällyksen auki.

Sisäkuoressa oli tosiaankin osoitteena:

"Herra Oliver Cromwellille, Englannin kansallisarmeijan ylipäällikölle."

"Kas", huudahti d'Artagnan, "onpa se omituinen luottamustoimi!"

"Kuka se Oliver Cromwell on?" kysyi Portos hiljaa.

"Entinen oluenpanija", vastasi d'Artagnan.

"Aikoneeko Mazarin keinotella nyt oluella niinkuin me äsken oljilla?" kummasteli Portos.

"Kas niin, messieurs", sanoi Mordaunt maltittomana, "lähtekäämme jo."

"Mitä, ilman illallistako?" päivitteli Portos. "Eikö herra Cromwell siis voi siunaaman aikaa odottaa?"

"Kyllä, mutta minä?" vastasi Mordaunt.

"Te! Mitä sitten teistä?" tiukkasi Portos.

"Minulla on kiire."

"Joutavia! Jos asia vain teitä koskee", arveli Portos, "niin se ei erityisesti kuulu minuun; minä syön illallista luvallanne tai luvattanne."

Nuoren miehen harhaileva katse leimahti ja näytti olevan iskemäisillään salaman, mutta hän hillitsi itsensä.

"Monsieur", pitkitti d'Artagnan, "teidän tulee suoda anteeksi nälkäisille matkustavaisille. Ateriamme ei muuten tuota teille suurtakaan viivytkiä; karautamme nyt suoraa päätä majataloon. Menkää te sillävälän jalkaisin satamaan; me haukkaamme hiukan ruokaa ja ehdimme perille samaan aikaan kuin tekin."

"Kuten haluatte, messieurs, kunhan vain lähdemme", sanoi Mordaunt.

"Hyvä juttu", jupisi Portos. "Mikä on alus nimeltään?" kysyi d'Artagnan.

"Standard."

"Hyvä. Puolen tunnin kuluttua olemme kannella."

Ystävykset kannustivat ratsujansa ja lähtivät kiitämään "Englannin Vaakunaa" kohti.

"Mitä sanot tuosta nuoresta miehestä?" kysyi d'Artagnan matkalla.

"Hän ei vähääkään miellytä minua", vastasi Portos, "ja sormeni syhyivät Aramiin pyynnön täyttämiseen."

"Varo tekemästä sitä, hyvä Portos! Tuo mies on kenraali Cromwellin lähetti, ja me saisimme luullakseni verrattain nuivan vastaanoton, jos tulisimme hänen luokseen sellaisin viestein, että olemme väentäneet niskat nurin hänen uskotultaan."

"Vaikka vain", intti Portos, "mutta minä olen aina havainnut Aramiin viisaaksi neuvojaksi."

"Kuulehan", virkkoi d'Artagnan, "kun lähetystoimemme on päättynyt..."

"No?"

"Jos hän johtaa meidät takaisin Ranskaan..."

"Niin mitä?"

"Niin saammehan nähdä!"

Ystävykset saapuivat hotelliin, missä he ateroitsivat mitä parhaalla ruokahalulla, sitten viipymättä lähtien satamaan. Siellä oli priki purjehdusvalmiina, ja aluksen kannella he tunsivat Mordauntin, joka kärsimättömästi asteli edes takaisin.

— On ihmeellistä, — tuumi d'Artagnan itsekseen, kun häntä soudettiin veneellä "Standardiin" — kerrassaan hämmästyttävää, kuinka tavattomasti tuo nuori mies muistuttaa jotakuta henkilöä, jonka olen tuntenut, vaikken osaa sanoa ketä.

He pääsivät nuoraportaiden juurelle ja olivat seuraavana hetkenä kannella.

Mutta hevosten laivaaminen oli työläämpää, ja priki sai nostetuksi ankkurinsa vasta kello kahdeksan illalla.

Nuori mies polki jalkaa maltittomana ja käski avata purjeet.

Kolmen unettoman yön ja seitsemänkymmenen lieuen ratsastuksen näännyttämänä oli Portos vetäytynyt hyttiinsä ja nukkui.

D'Artagnan yritti voittaa vastenmielisyytensä Mordauntia kohtaan ja käveli tämän kanssa kannella, kertoillen hänelle senkin seitsemän kaskua, pakottaakseen hänet puhelemaan.

Mousqueton oli merikipeä.

SEITSEMÄSKUUDET LUKU

Skotlantilainen petti valansa ja möi kuninkaansa

Ja nyt jättäkööt lukijamme "Standardin" rauhassa viilettämään — ei Lontooseen, jonne d'Artagnan ja Portos luulivat olevansa matkalla, vaan Durhamiin, jonne Mordaunt oli Boulognessa oleskellessaan määrätty saapumaan Englannista tulleella kirjeellä — ja seuratkoot meitä kuninkaalliseen leiriin, joka sijaitsi Newcastle'n kaupungin luona tällä puolen Tyne-jokea.

Siellä leviävät pienen armeijan telttarivit kahden joen välissä Skotlannin rajalla, mutta vielä englantilaisella alueella. On keskiyö. Jotkut sotamiehet, jotka paljaista sääristään, lyhyistä hameistaan, ristiraitaisista leväteistään ja työhtölakeistaan ovat helposti tunnettavia Skotlannin ylämaalaisiksi, pitävät huoletonta vartiota. Kuu pilkistelee tuolloin tällöin pilvivuorten takaa kimmeltelemään vartijain musketinpiipuissa ja esittämään voimakaina ääriviivoina sen kaupungin muurit, katot ja kirkontornit, jonka Kaarlo I on äskettäin luovuttanut parlamentin joukoille kuten Oxfordinkin ja Newarkin, näiden oltua siihen saakka hänen puolellaan sovinnon toivossa.

Leirin toisessa päässä — lähellä tavattoman isoa telttaa, jossa skotlantilaiset upseerit pitävät jonkunlaista neuvottelua, puheenjohtajanaan päällikkönsä, vanha Levinin jaarli, — makaa ritaripukuinen mies nurmikolla, nukkuessaan pitäen oikeata kättään miekan kahvassa.

Noin viidenkymmenen askeleen päässä hänestä juttelee niinikään ritaripukuinen mies erään skotlantilaisen vartiosoturin kanssa; tämä tosin vastailee Perthin kreivikunnan murteella, mutta puhuttelija saa siitä tolkun sen tuntemuksen avulla, jonka hän näkyy hankkineen englanninkielestä,

vaikka onkin muukalainen.

Kun kello löi yksi Newcastlen kaupungissa, havahtui nukkuja, ja liikehdittyään kuin ainakin ihminen, joka avaa silmänsä sikeästä unesta, hän tähyili tarkkaavasti ympärilleen. Nähdessään olevansa yksin hän nousi seisaalle ja astui mutkan tehden sen ritarin ohi, joka puhutteli vartiosoturia. Ritari oli kaiketikin päässyt kysymystensä loppuun, sillä hetkisen kuluttua hän lausui hyvästi sotamiehelle ja lähti välinpitämättömästi samalle suunnalle kuin olemme nähneet edellisenkin ritarin astelleen.

Erään tiepuolella olevan teltan varjossa he yhtyivät.

"No niin, hyvä ystävä?" virkkoi viimeksi tullut puhtaimmalla ranskankielellä, mitä on milloinkaan puhuttu Rouenin ja Toursin välillä.

"Ei ole aikaa menetettävissä, veikkonen, vaan meidän on ilmoitettava kuninkaalle."

"Mitä siis on tekeillä?"

"Sitä kävisi liian pitkäksi kertoa sinulle; kuulethan sen muutenkin tuotapikaa. Sitäpaitsi voi vähäisinkin täällä virketty sana helposti tarvella kaikki. Lähtekäämme tapaamaan loordi Winteria."

Ja he lähtivät leirin vastakkaiselle kolkalle; mutta kun koko leiri ei peittänyt viittäsataa neliöjalkaa laajempaa alaa, ehtivät he tavoittelemansa miehen teltalle hyvin pian.

"Nukkuuko herranne, Tony?" kysyi toinen herrasmies englanninkielellä palvelijalta, joka makasi eteishuoneeksi varatussa ulko-osastossa.

"Ei, herra kreivi", vastasi lakeija, "en luule, — taikka jos juurikään lie nukahtanut, sillä hän käveli edes takaisin runsaasti kaksi tuntia sen jälkeen kun oli palannut kuninkaalle luota, ja hänen askeleensa taivosivat kuulumasta tuskin kymmenen minuuttia takaperin. Muuten", hän lisäsi kohottaen teltan väliverhoa, "voittehan katsoa itse."

Winter istuikin aukon ääressä, joka ikkunan virkaa toimittaen päästi yöilman virtaamaan sisälle; siitä hän suruisin silmin tarkkasi kuuta, jonka vastikään huomautimme aika-ajoin kadonneen raskaitten mustien pilvien taakse.

Ystävykset lähestyivät Winteria, joka nojasi päätänsä käteen, tähystellessään taivasta; hän ei kuullut heidän tuloaan ja jäi samaan asentoon, kunnes tunsu käden laskeutuvan olalleen. Kääntyessään hän tunsu Atoksen ja Aramiin, paiskaten heidän kanssaan kättä.

"Oletteko huomanneet", hän virkahti, "kuinka veripunainen on tänä yönä kuu?"

"Minusta se on ollut entisensä näköinen", vastasi Atos.

"Katsokaa, chevalier!" jatkoi Winter.

"Tunnustan kreivi de la Fèren tavoin", sanoi Aramis, "etten näe sen muodossa mitään erikoista."

"Mylord", huomautti Atos, "meidän täpärässä asemassamme on huomio kohdistettava maan päälle eikä yläilmoihin. Oletteko tutkinut skotlantilaisiamme ja pidättekö heitä taattuina?"

"Skotlantilaiset?" kysyi Winter; "mitkä skotlantilaiset?"

"Ka, hitto, meikäläiset!" vastasi Atos; "Levenin jaarlin skotlantilaiset, joiden huostaan kuningas on uskonut itsensä."

"En", virkkoi Winter. "Mutta", hän lisäsi, "sanokaa minulle, ettekö näe — kuten minä — tuota punerrusta, joka kattaa taivaan?"

"Emme ollenkaan", vastasivat Atos ja Aramis yhteen suuhun.

"Sanokaahan", pitkitti Winter yhä saman aatoksen vallassa, "eikö Ranskassa ole taruna, että päivää ennen murhaansa Henrik neljäs pelasi shakkia herra de Bassompierren kanssa ja näki verilaikkuja shakkilaudalla?"

"Kyllä", vastasi Atos, "ja marski itse on sen minulle kertonut monastikin."

"Niinpä niin", mutisi Winter, "ja seuraavana päivänä murhattiin Henrik neljäs."

"Mutta mitä yhteyttä teillä on Henrik neljännen näyn kanssa, mylord?" kysyi Aramis.

"Ei minkäänmoista, messieurs, ja totisesti olenkin hupsu puhuessani teille mokomista asioista, kun

tulonne tällä vuorokauden hetkellä teltaani ilmaisee, että tuotte jonkun tärkeän tiedon."

"Niin, mylord", vastasi Atos, "tahtoisin puhutella kuningasta."

"Kuningasta? Mutta hän nukkuu."

"Minun on hänelle ilmoitettava hyvin tähdellisiä asioita."

"Eikö niitä voi lykätä huomiseen?"

"Ei, hänen pitää saada tietää ne heti, ja kenties on jo nytkin myöhäistä."

"Lähtekäämme siis, messieurs", mukautui Winter.

Winterin telta oli pystytetty kuninkaallisen teltan viereen; jonkunlainen käytävä yhdisti niitä. Käytävää ei vartioinut vahtisotamies, vaan muuan Kaarlo I:n uskottu lakeija, jotta kuningas tarpeen tullen pääsi heti puhuttelemaan taattua palvelijaansa.

"Nämä herrat kuuluvat minun seurueeseen", virkkoi Winter.

Lakeija kumarsi ja päästi heidät ohitse.

Kaarlo-kuningas oli tosiaan lannistunut vastustamattomaan unen tarpeeseen ja nukkui nyt telttavuoteella, pukeutuneena mustaan ihokkaaseensa ja korkeihin saappaisiinsa, vyö hellitettynä ja hattu vierellään. Miehet lähestyivät, ja etummaisena astuva Atos silmäili tovin sanattomana noita ylväitä, kalpeita kasvoja, joita reunustivat pitkät mustat kiharat levottoman unen hiostuttamina kiinni ohimoihin ja juovittivat marmorimaisiksi isot siniset suonet, näköjään kyynelten pullistamina hänen uupuneitten silmiensä alla.

Atokselta puhkesi syvä huokaus, joka herätti kuninkaan, — niin keveätä oli hallitsijan uni.

Hän avasi silmänsä.

"Ah, tekö siinä, kreivi de la Fère?" hän virkkoi kohoutuen kyynäspään nojaan.

"Niin, sire", vastasi Atos.

"Te valvotte minun nukkuessani ja tulette nyt tuomaan minulle jotakin sanomaa?"

"Voi, sire", vastasi Atos, "teidän majesteettinne on arvannut oikein."

"Viesti on siis surullinen?" jatkoi kuningas kaihomielisesti hymyillen.

"Niin, sire."

"Ei väliä, sanansaattaja on tervetullut, ja tunnen aina erityistä mielihyvää, kun te saavutte luokseni, — te, jonka kiintymys kohdistuu muukalaiseenkin ja onnettomaan; ja teidäthän on Henriette lähettänyt tuekseni. Olkoon sanomanne mikä hyvänsä, puhukaa siis huoletta."

"Sire, Cromwell on tänä yönä saapunut Newcastleen."

"Vai niin!" huudahti kuningas; "hyökätäkseen kimppuuni?"

"Ei, sire, vaan ostaakseen teidät."

"Mitä sanottekaan?"

"Sanon, sire, että skotlantilaisella armeijallanne on neljänsadantuhannen punnan saatava."

"Maksamatonta palkkaa, niin, sen tiedän. Lähes vuoden ajan ovat urheat ja uskolliset skotlantilaiseni jo taistelleet pelkästään kunnian vuoksi."

Atos hymyili.

"No niin, sire, vaikka kunnia on kaunis saavutus, ovat he väsyneet taistelemaan yksinomaan siitä hyvityksestä, ja tänä yönä he ovat myyneet teidät kahdestasadastatuhannesta punnasta, puolesta saamisestaan."

"Mahdotonta!" huudahti kuningas; "skotlantilaisetko möisivät kuninkaansa kahdestasadastatuhannesta punnasta!"

"Juutalaiset möivät Vapahtajan kolmestakymmenestä hopearahasta."

"Ja kuka on se Judas, joka on päättänyt tämän häpeällisen kaupan?"

"Levenin jaarli."

"Oletteko varma siitä, monsieur?"

"Kuulin sen omin korvin."

Kuningas huokasi syvään kuin olisi hänen sydämensä pakahtunut ja antoi päänsä painua käsiensä väliin.

"Voi, skotlantilaiset!" hän valitti; "skotlantilaiset, joita minä sanoin uskollisiksi uroikseni! Skotlantilaiset, joiden haltuun uskoin itseni, kun olisin voinut paeta Oxfordiin! Skotlantilaiset, maanmieheni, veljeni! Mutta oletteko ihan varma, monsieur?"

"Makasin Levenin jaarlin teltan takana, josta olin kohottanut liepukan; siten sekä näin että kuulin kaikki."

"Ja milloin pitäisi sen kurjan kaupan toteutua?"

"Tänä aamuna. Kuten teidän majesteettinne näkee, ei ole aikaa hukattavissa."

"Mitä tehdäkseni, kun kerran sanotte olevani myyty?"

"Mennäksenne Tynen yli, jotta Skotlantiin päästyänne voisitte yhtyä loordi Montroseen, joka totisesti ei teitä myy!"

"Ja mitä minä Skotlannissa tekisin? Kävisinkö sissisotaa? Sellainen rynnistely on kuninkaalle arvotonta."

"Robert Brucen esimerkki kelpaa puolustukseksenne, sire."

"Ei, ei! Olen taistellut liian kauan; jos he ovat minut myyneet, niin luovuttakootkin minut, ja kohdatkoon heitä ikuinen häpeä kavalluksestaan!"

"Sire", muistutti Atos, "kenties pitäisi kuninkaan toimia siten, muttei puolison ja isän. Olen tullut tänne vaimonne ja tyttärenne nimessä, ja vaimonne ja tyttärenne sekä vielä Lontoossa asuvien kahden muun lapsenne nimessä sanon teille: Eläkää, sire, se on Jumalan tahto!"

Kuningas nousi seisaalle, kiinnitti vyönsä soljen, ripusti miekkansa hankkilukseen ja pyyhki nenäliinalla kosteata otsaansa.

"No niin", hän virkkoi, "mitä on tehtävä?"

"Sire, onko teillä koko armeijassa mitään rykmenttiä, johon voitte luottaa?"

"Winter", kysyi kuningas, "uskotteko te omanne horjumattomuuteen?"

"Sire, he ovat vain ihmisiä, ja ihmiset ovat käyneet kovin heikoiksi tai ilkeiksi. Uskon heidät kyllä horjumattomiksi, mutta en mene takuuseen heistä; oman henkeni luovuttaisin heidän haltuunsa, mutta epäröitsen uskoa heille teidän majesteettinne turvallisuutta."

"No niin", huomautti Atos, "rykmentin puutteessa on meitä tässä kolme harrasta miestä, ja se riittää. Teidän majesteettinne nouskoon ratsaille ja asettukoon meidän keskellemme; me menemme Tynen yli, tulemme Skotlantiin ja olemme turvassa."

"Onko se teidänkin neuvonne, Winter?" kysyi kuningas.

"On, sire."

"Entä teidän, herra d'Herblay?"

"Samoin, sire."

"Tapahtukoon siis tahtonne. Antakaa tarvittavat määräykset, Winter."

Winter astui ulos; sillaikaa kuningas täydensi pukeutumisensa. Päivän ensimmäinen kajastus alkoi tunkeutua teltan aukoista, kun Winter palasi.

"Kaikki on valmiina, sire", hän ilmoitti.

"Entä me?" kysyi Atos.

"Grimaud ja Blaisois pitelevät hevosiinne satuloittuina."

"Siinä tapauksessa", sanoi Atos, "älkäämme menettäkö silmänräpäystäkkään, vaan lähtekäämme."

"Lähtekäämme", yhtyi kuningas.

"Sire", muistutti Aramis, "eikö teidän majesteettinne ilmoita tästä askeleesta ystäville?"

"Ystäville?" vastasi Kaarlo I murheellisesti pudistaen päätänsä; "minulla ei ole enää muita kuin te kolme: kahdenkymmenen vuoden ystävä, joka ei ole koskaan unohtanut minua, kaksi kahdeksan päivän ystävää, joita minä en eläissäni unohda. Tulkaa, hyvät herrat, tulkaa."

Kuningas astui ulos teltastaan ja tapasi ratsunsa valmiina. Hän ratsasti tällä voikolla jo kolmatta vuotta ja oli suuresti kiintynyt siihen.

Hänet nähdessään hevonen hirtahti mielihyväästä.

"Voi, minä olin kohtuuton!" sanoi kuningas; "tuossakin on minua rakastava olento, jollei juuri ystävä. Sinä pysyt minulle uskollisena, vai mitä, Arthus?"

Ja ikäänkuin käsittäen nämä sanat hevonen painoi höyryävät sieraimensa lähelle kuninkaan kasvoja, avasi huulensa ja näytti hilpeästi valkoisia hampaitaan.

"Niin, niin", puheli kuningas taputtaen elukkaa kädellään, "niin, hyvä on, Arthus, — olen sinuun tyytyväinen."

Kaarlo oli Euroopan parhaita ratsastajia; keveästi hyppäsi hän satulaan ja virkkoi kolmeen kannattajaansa kääntyen:

"No, hyvät herrat, odotan teitä."

Mutta Atos seisoi liikahtamattomana, tuijottavin katsein ja käsi ojennettuna mustaa viirua kohti, joka reunusti Tynen rantaa ja ulottui kahta vertaa pitemmälle kuin leiri levisi.

"Mikä onkaan tuo viiru?" virkkoi Atos, jota yön viimeiset huurut päivän ensimmäisten valokuovien kanssa taistelllessaan estivät vielä näkemästä selvästi. "Mikä onkaan tuo viiru? Sitä en nähnyt eilen."

"Kaiketi virralta nousevaa usmaa", arveli kuningas.

"Sire, se on jotakin tiiviimpää kuin usmaa."

"Tosiaankin näen ikäänkuin punertavan muurin", tokaisi Winter.

"Vihollinen siellä on lähtenyt liikkeelle Newcastlesta ja saartaa meidät!" huudahti Atos.

"Vihollinen?" toisti kuningas.

"Niin, vihollinen. Hankkeemme myöhästyi. Katsokaa, katsokaa! Näettekö tuolla kaupungin taholla auringon säteissä rautakylkien välähtelyä?"

Siten nimitettiin huoveja, jotka olivat Cromwellin henkivartioina.

"Haa!" sanoi kuningas; "nyt saamme tietää, onko totta, että skotlantilaiseni pettävät minut."

"Mitä aiotte tehdä?" kysyi Atos.

"Antaa heille hyökkäyskäsken ja rynnätä heidän kerallaan noita kurjia kapinoitsijoita vastaan."

Ja ratsuunsa kannustaen kuningas karautti Levenin jaarlin teltalle päin.

"Seuratkaamme häntä!" sanoi Atos.

"Niin, tulkaa", huudahti Aramis.

"Onkohan kuningas haavoittunut?" virkahti Winter. "Näen veritäpliä maassa."

Hän säntäsi ystävästensä perään. Atos pysäytti hänet.

"Menkää kokoamaan rykmenttini", hän sanoi; "aavistan piammiten tarvitsevamme sitä."

Winter käänsi hevosensa, ja molemmat ystävykset jatkoivat matkaansa. Kahdessa sekunnissa oli kuningas saapunut skotlantilaisten armeijan ylipäällikön teltalle. Hän hyppäsi maahan ja astui sisälle.

Kenraalilla oli etevimmät päälliköt ympärillään.

"Kuningas!" huudahtivat kaikki nousten seisaalle ja katsellen tyrmistyneinä toisiaan.

Kaarlo seisoi nyt todellakin heidän edessään, hattu päässä, silmäkulmat rypyssä, ja sivalteli ratsuraipallaan saapasvarttaan.

"Niin, hyvät herrat", hän vastasi, "kuningas itse; kuningas tulee nyt vaatimaan teiltä tiliä siitä, mitä on tekeillä."

"Mitäkö on tekeillä, sire?" kysyi Levenin jaarli.

"Herra jaarli", vastasi kuningas, joka antoi vallan suuttumukselleen, "kenraali Cromwell on saapunut tänä yönä Newcastleen. Te tiesitte sen, mutta minulle sitä ei ilmoitettu. Vihollinen marssii nyt kaupungista ja sulkee meiltä pääsytien Tyne-virran poikki; teidän vahtisoturinne on täytynyt huomata heidän liikkeensä, mutta minä en ole saanut siitä tietoa. Te olette myyneet minut kurjalla kauppasopimuksella kahdestasadastatuhannesta punnasta parlamentille, mutta ainakin tästä olen minä saanut kuulla. Sellaista on tapahtunut, hyvät herrat; vastatkaa nyt tai puhdistautukaa, sillä minä syytän teitä."

"Sire", änkytti Levenin jaarli, "sire, teidän majesteettianne on petetty jollakin väärällä ilmoituksella."

"Olen omin silmin nähnyt vihollisen armeijan levittäytyvän minun ja Skotlannin välille", vastasi Kaarlo, "ja voinpa melkein sanoa omin korvin kuulleen kaupanteon ehtoja pohdittavan."

Skotlantilaiset päälliköt katsoivat toisiinsa, vuorostaan rypistäen kulmiansa.

"Sire", mutisi Levenin jaarli häpeän painamana, "sire, olemme valmiit antamaan teille kaikki mahdolliset todisteet..."

"Pyydän yhtä ainoata", keskeytti kuningas. "Asettakaa armeija taistelujärjestykseen ja marssikaamme vihollista vastaan."

"Se ei käy laatuun, sire", sanoi jaarli.

"Kuinka? Eikö se käy laatuun? Mikä sitten on esteenä?" huudahti Kaarlo ensimmäinen.

"Teidän majesteettinne tietää hyvin, että meidän ja Englannin armeijan välillä on sovittu aselepo", vastasi jaarli.

"Englannin armeija on rikkonut aselevon, kun se on lähtenyt kaupungista vastoin sopimusta, että sen oli pysyttävä siellä; ja minä sanon siis teille, että teidän tulee minun kanssani hyökätä tuon armeijan läpi ja palata Skotlantiin. Jos kieltäydytte siitä, — no niin, valitkaa silloin jompikumpi kahdesta nimityksestä, jotka tuottavat ihmisten silmissä ylenkatsetta ja inhoa: joko olette pelkureita tai sitten pettureita!"

Skotlantilaisten silmät leimahtivat, ja kuten usein tapahtuu tuollaisissa tilanteissa heidän suunnaton häpeilynsä muuttui äärimmäiseksi julkeudeksi. Kaksi heimopäällikköä lähestyi kumpainenkin taholtaan kuningasta, sanoen:

"No hyvä, — niin, me olemme luvanneet vapauttaa Skotlannin ja Englannin miehestä, joka on jo viisikolmatta vuotta imenyt skotlantilaisten ja englantilaisten verta ja ryöstänyt heidät puille paljaille. Me olemme luvanneet sen ja pidämme myös sanamme. Kuningas Kaarlo Stuart, olette vankimme!"

Molemmat ojensivat yhtäkaa kätensä tarttuakseen kuninkaaseen; mutta ennen kuin heidän sormenpäänsä kajosivat hänen persoonaansa, kaatuivat he molemmat, toinen tajuttomana ja toinen kuolleena.

Atos oli pistoolinsa perällä nujertanut toisen ja Aramis lävistänyt toisen miekallaan.

Levenin jaarlin ja muiden päälliköiden kavahtaessa taaksepäin, pelästyneinä odottamattomasta avusta, jonka taivas näytti suoneen heidän luullulle vangilleen, Atos ja Aramis vetivät kuninkaan ulos petollisesta teltasta, jonne hän oli varomattomuudessaan uskaltanut. Kaikki kolme hyppäsivät hevosten selkään, joita lakeijat pitivät varalla, ja ratsastivat takaisin kuninkaalliselle teltalle.

Matkalla he näkivät Winterin rientävän esiin rykmenttinsä etunenässä. Kuningas antoi hänelle merkin seurata heitä.

KAHDEKSASKUUDETTA LUKU

Kostaja

Kaikki neljä menivät teltaan. Ei ollut vielä mitään toimintasuunnitelmaa; täytyi sopia sellaisesta.

Kuningas heittäysi nojatuoliin.

"Olen hukassa", hän virkahti.

"Ei, sire", vastasi Atos; "teidät on vain petetty."

Kuningas huokasi syvään.

"Petetty, minut ovat pettäneet skotlantilaiset, joiden maassa olen syntynyt ja jotka olen aina asettanut englantilaisten edelle! Voi niitä kurjia!"

"Sire", lausui Atos, "tässä ei ole aikaa syytöksiin; hetki on tullut näyttääksenne, että olette kuningas ja aatelismies. Nouskaa, sire, nouskaa, sillä teillä on tässä ainakin kolme miestä, jotka eivät petä teitä, siitä voitte olla varma. Voi, jos meitä vain olisi viisi!" mutisi Atos ajatellen d'Artagnania ja Portosta.

"Mitä sanotte?" kysyi Kaarlo nousten ylös.

"Sanon, sire, että on ainoastaan yksi keino. Loordi Winter vastaa rykmentistään, ainakin likipitään, — älkäämme tarpeettomasti väitelkö sanoista: hän asettuu miestensä etunenään; me asetumme teidän majesteettinne rinnalle, me murtaudumme Cromwellin armeijan läpi ja tunkeudumme Skotlantiin."

"On toinenkin keino", lisäsi Aramis, "nimittäin, että joku meistä ottaa kuninkaan puvun ja hevosen; sillaikaa kun häntä ajetaan takaa, pääsee kuningas kenties pakenemaan."

"Neuvo on hyvä", sanoi Atos, "ja jos teidän majesteettinne suo jollekulle meistä kunnian, niin olemme siitä hyvin kiitollisia."

"Mitä ajattelette te tästä neuvosta, Winter?" kysyi kuningas ja silmäili ihailien noita kahta miestä, joiden ainoana pyrkimyksenä oli vierittää päälleen häntä uhkaavat vaarat.

"Sire, jos on mitään keinoa teidän majesteettinne pelastamiseksi, niin herra d'Herblayn esittämä pätee siihen. Rukoilen senvuoksi mitä nöyrimmin, että teidän majesteettinne tekee viivyttelemättä valintansa, sillä meillä ei ole aikaa hukata."

"Mutta jos suostun ehdotukseen, niin kohtaa kuolema tai ainakin vankeus sitä, joka asettuu minun paikalleni."

"On suuri kunnia pelastaa kuninkaansa!" huudahti Winter.

Kyynelsilmin katseli kuningas vanhaa ystäväänsä, irroitti Pyhän Hengen ritarikunnan nauhan, jota hän kantoi kohteliaisuudesta saattueensa kahta ranskalaista kohtaan, ja kiinnitti sen Winterin kaulaan, joka polvistuneena otti vastaan tuon peloittavan merkin hallitsijansa ystävyydestä ja luottamuksesta.

"Se on kohtuudenmukaista", sanoi Atos; "hän on palvellut kauemmin kuin me."

Kuningas kuuli nämä sanat ja kääntyi kyneleisin silmin.

"Hyvät herrat", hän sanoi, "odottakaa hetkinen; minulla on myös teille kumpaisellekin ritarinauha annettavana."

Hän meni kaapille, jossa säilytettiin hänen omia ritarimerkkejään, ja otti sieltä kaksi Sukkanauharitarikunnan tunnusta.

"Nämä ritarimerkit eivät voi olla meitä varten", huomautti Atos.

"Ja miksei, monsieur?" kysyi Kaarlo.

"Tuollaiset kunniamerkit ovat melkein kuninkaallisia, ja me olemme vain aatelismiehiä."

"Ajatelkaa kaikkia maailman valtaistuimia", lausui kuningas, "ja mainitkaa minulle, mitkä niistä voivat esittää jalompia sydämiä kuin teidän. Ei, te ette ole oikeudenmukaisia itseänne kohtaan, messieurs, mutta minä teen teille oikeutta. Polvillenne, kreivi!"

Atos taivutti polvensa, kuningas kiinnitti ritarinauhan oikealta vasemmalle kuten tapa on, ja kohottaen miekkansa hän tavallisen kaavan sijasta: "lyön teidät ritariksi, olkaa urhea, uskollinen ja alamainen"; lausui:

"Te olette urhea, uskollinen ja alamainen, lyön teidät ritariksi, herra kreivi."

Sitten hän kääntyi Aramiiseen.

"Nyt on teidän vuoronne, herra chevalier", hän sanoi.

Hän uudisti saman toimituksen samoin sanoin, joll aikaa Winter riisui kuninkaan aseenkantajan avulla vaskihaarniskansa, paremmin käydäkseen kuninkaasta.

Aramiistakin suoriuduttuaan kuningas syleili molempia vastalyötyjä ritareja.

"Sire", virkkoi Winter, joka suurta uhrautumista ajatellessaan oli saanut takaisin kaiken voimansa ja rohkeutensa, "me olemme valmiit."

Kuningas katsoi noihin kolmeen aatelismieheen.

"Meidän täytyy siis paeta?" hän kysyi.

"Armeijan läpi pakenemista, sire", huomautti Atos, "sanotaan kaikkialla maailmassa rynnäköksi."

"Kuolen siis miekka kädessä", virkkoi Kaarlo. "Herra kreivi, herra chevalier, jos vielä jolloinkin nousen valtaistuimelle..."

"Sire, te olette jo kunnioittanut meitä enemmän kuin on tavalliselle aatelismiehelle kuuluvaa; kiitollisuudenvelka on siis meidän puolellamme. Mutta älkäämme menettäkö aikaa; olemme viipyneet jo liiaksi."

Kuningas ojensi viimeisen kerran kätensä noille kolmelle, vaihtoi päähinettä Winterin kanssa ja meni ulos.

Winterin rykmentti oli asettunut pengermälle, joka hallitsi leiriä; kolmen ystävänsä seuraamana suuntasi kuningas kulkunsa tätä pengermää kohti.

Skotlantilainen leiri näytti vihdoinkin heränneen; väki oli lähtenyt teltoistaan ja asettunut riveihin kuin taistelua varten.

"Näettekö", virkkoi kuningas, "kenties he katuvat ja ovat valmiina marssimaan."

"Jos he katuvat, sire", vastasi Atos, "niin he seuraavat meitä."

"Hyvä!" sanoi kuningas; "mitä siis teemme?"

"Pitäkäämme silmällä vihollisen armeijaa", vastasi Atos.

Pikku ryhmä kohdisti heti katseensa siihen viiruun, jota oli aamun sarastuksessa otaksuttu usmaksi ja joka nyt auringon ensimmäisissä säteissä paljastui taistelurintamaan järjestetyksi armeijaksi. Ilma oli puhdas ja sees kuten tavallisesti tähän aikaan aamusta. Voitiin selvästi erottaa rykmentit, liput, vieläpä univormujen ja hevosten värit.

Nyt näyttäisi myös pienellä kummalla hiukan edelläpäin vihollisarmeijasta lyhytkasvuinen ja kömpelö mies, jonka ympärillä seisoivat muutamat upseereja. Hän suuntasi kaukoputkensa ryhmään, jossa kuningas oli.

"Tunteeko teidän majesteettinne omakohtaisesti tuon miehen?" kysyi Aramis.

Kaarlo hymyili.

"Siinä on Cromwell", hän vastasi.

"Painakaa siis otsalle päähineenne, sire, jottei vaihdos pistäisi hänen silmäänsä."

"Voi", virkkoi Atos, "olemme menettäneet paljon aikaa."

"Ei siis muuta kuin määräys", sanoi kuningas, "ja lähtekäämme."

"Annatteko te sen, sire?" kysyi Atos.

"En, minä nimitän teidät kenraaliluutnantikseni", vastasi kuningas.

"Kuulkaa siis, loordi Winter", lausui Atos. "Suvaitkaa etääntyä, sire, sillä meidän puhelumme ei koske teidän majesteettianne."

Hymyillen peräytyi kuningas kolme askelta.

"Ehdotukseni on tällainen", jatkoi Atos. "Me jaamme rykmenttinne kahdeksi osastoksi. Te asetutte edellisen etunenään, hänen majesteettinsa ja me toisen. Jos meiltä ei suljeta tietä, niin me ryntäämme kaikki yhdessä murtaaksemme vihollisen rintaman ja syöstäksemme Tyne-virtaan, jonka yli menemme kahlaten tai uiden. Jos sitävastoin kohtaamme esteitä tiellämme, niin te miehinne annatte surmata itsenne viimeistä myöten, ja me pitkitämme rynnäkköämme kuninkaan kanssa. Kerran rantaan päästyämme jää muu meidän asiaksemme, vaikka vihollinen seisoi kolminkertaisina riveinä, kunhan teidän osastonne tekee velvollisuutensa."

"Ratsaille!" käski Winter.

"Ratsaille!" toisti Atos; "kaikki on otettu lukuun ja päätetty."

"Eteenpäin siis, messieurs", sanoi kuningas, "ja ponnistakaamme Ranskan vanhan sotahuudon elähdyttämänä: *Montjoie et Saint-Denis!* Englannin taistelutunnusta hokemassa on nykyään liian monta petturia."

Noustiin ratsaille, kuningas Winterin hevosen selkään ja Winter kuninkaan. Sitten asettui Winter ensimmäisen osaston eturiviin ja kuningas toisen, Atos ja Aramis vasemmalla puolellaan.

Koko skotlantilainen armeija katseli näitä valmistuksia häpeilevän hievahtamattomana ja äänettömästi.

Nähtiin muutamien päällikköjen astuvan esille riveistä ja katkaisevan miekkansa.

"No", virkahti kuningas, "se minua sentään lohduttaa, että he eivät kaikki ole kavaltajia."

Samassa kajahti Winterin ääni.

"Eteenpäin!" hän huusi.

Ensimmäinen osasto lähti liikkeelle, toinen seurasi ja laskeusi alas pengermältä. Melkein yhtä lukuisa joukko haarniskahuojeja levittäysi kummun takaa ja karautti heitä kohti.

Kuningas kiinnitti Atoksen ja Aramiin huomiota siihen.

"Sire", virkkoi Atos, "tapaus oli otettu ennakolta lukuun, ja jos Winterin väki vain tekee velvollisuutensa, niin tämä liike pelastaa meidät sen sijaan että syöksisi meidät tuhoon."

Silloin kajahti Winterin ääni hevosten tömistelyn ja hirnumisen yli:

"Miekka käteen!"

Kaikki säilät leimahtivat huotrstaan kuin salamoina.

"Hei, messieurs", huudahti kuningas vuorostaan, melun ja näyttämön innostuttamana, "no niin, miekka käteen meilläkin!"

Mutta tätä käskyä, josta kuningas itse antoi esimerkin, tottelivat ainoastaan Atos ja Aramis.

"Meidät on kavallettu", virkkoi kuningas hiljaa.

"Odottakaamme hetkinen", huomautti Atos; "kenties he eivät ole tunteneet teidän majesteettinne ääntä, vaan odottavat osastopäällikkönsä käskyä."

"Eivätkö he muka ole kuulleet everstinsä käskyä! Mutta katsokaa!" huudahti kuningas pysähdyttäen hevossensa niin kiivaalla tempaisulla, että sen kintereet hetkuivat, ja tarttuen Atoksen ratsun ohjaksiin.

"Voi pelkureita, kurjia kavaltajia!" huusi Winter, jonka ääni kajahti selvästi, kun hänen miehensä hajautuivat riveistä ja levisivät tasangolle päin.

Tuskin viisitoista miestä oli vielä koolla hänen ympärillään odottamassa Cromwellin huovien hyökkäystä.

"Kuolkaamme heidän kanssaan!" huudahti kuningas.

"Niin, kuulkaamme!" toistivat Atos ja Aramis.

"Tänne kaikki uskolliset sydämet!" huusi Winter.

Tämä ääni tunkeusi ystäväysten korviin asti, ja he karauttivat laukkaan.

"Ei mitään armoa!" ärjäisi ranskaksi vastaten Winterin huutoon ääni, joka sai heidät hätkähtämään.

Winter taasen vaaleni sen kuullessaan ja jäykistyi kuin kivettyneenä.

Huutaja oli muhkean mustan ratsun selässä englantilaisten hyökkääjien etummaisena ja kiihdyksissään karauttanut kymmenen askelta rykmenttinsä edelle.

"Se on hän!" mutisi Winter tuijottavin silmin ja antaen miekkansa vaipua alas.

"Kuningas, kuningas!" huusivat monet äänet Winterin sinisen ritarinauhan ja kellanruskean hevosen pettäminä; "ottakaa hänet elävänä!"

"Ei, siinä ei ole kuningas!" karjaisi ratsumies; "älkää antako harhaannuttaa itseänne. Ettehän te ole kuningas, loordi Winter? Setänihan te olette, vai mitä?"

Ja samassa Mordaunt — sillä hän se oli — tähtäsi pistoolinsa Winteriä kohti. Laukaus pamahti; luoti lävisti vanhan aatelismiehen rinnan; hän hypähti satulassa ja kaatui Atoksen syliin, jupisten:

"Kostaja!"

"Muista äitiäni!" karjaisi Mordaunt kiitäessään edelleen ratsunsa hurjistuneen vauhdin lennättämänä.

"Konna!" kiljaisi Aramis näpsäyttäen pistoolinsa liipasinta aseensa melkein koskiessa Mordauntiin, kun tämä kiiti hänen ohitseensa; mutta ainoastaan sankkiruuti syttyi synnyttämättä laukausta.

Samassa heittäisi koko rykmentti niitä harvoja vastaan, jotka olivat pysyneet paikallaan, ja molemmat ranskalaiset saarrettiin ja puserrettiin tungokseen. Varmistauduttuaan siitä, että Winter oli hengetön, Atos hellitti ruumiin ja veti miekkansa.

"No siis, Aramis, Ranskan kunnian puolesta!"

Ja ne kaksi englantilaista, jotka olivat ranskalaisia aatelismiehiä lähinnä, kaatuivat kuolettavasti haavoitettuina.

Silloin kajahti kamala hurraus, ja kolmisenkymmentä säilää välähti heidän päänsä päällä.

Nopeasti syöksähtää mies englantilaisista riveistä, jotka hän survaisee syrjään, karkaa Atoksen kimppuun, kytkee hänet jänteviin käsiinsä, tempaa häneltä miekan ja kuiskaa hänen korvaansa:

"Vaikene ja antaudu! Minulle antautuminen ei mitään merkitse."

Jättimäinen soturi tarttuu niinikään Aramiin ranteisiin, ja tämä yrittää turhaan irtautua peloittavasta puristuksesta.

"Antaudu!" sanoo hän tähytäen vankiansa tiukasti.

Aramis kohotti päänsä, Atos kääntyi katsomaan.

"D'Art..." huudahti Atos, mutta gascognelainen sulki häneltä suun kädellään.

"Minä antaudun", vastasi Aramis ojentaen Portokselle miekkansa.

"Ampukaa, ampukaa!" karjui Mordaunt palaten ryhmän luo, jossa molemmat ystävykset olivat.

"Miksi ampuisimme?" kysyi eversti; "kaikkihan ovat antautuneet."

"Siinä on myladyn poika", virkkoi Atos d'Artagnanille.

"Olen tuntenut hänet siksi."

"Se on se munkki", selitti Portos Aramiille.

"Kyllä tiedän."

Samassa alkoivat rivit avautua. D'Artagnan piteli Atoksen hevosta suitsista ja Portos Aramiin. Kumpainenkin yritti laahata vankiansa pois taistelukentältä.

Tämä liike paljasti paikan, missä Winterin ruumis makasi. Vihan vaistolla oli Mordaunt löytänyt sen jälleen ja katseli nyt uhriansa kamalasti hymyillen, kumartuneena hevosensa yli.

Niin tyyni kuin Atos olikin, liikahti hänen kätensä kopeloimaan satulakotelostaan pistoolia.

"Mitä teetkään?" kysyi d'Artagnan.

"Anna minun tappaa hänet."

"Älä ainoallakaan eleellä ilmaise tuntevasi häntä, muutoin olemme hukassa kaikki neljä."

Sitten hän kääntyi nuoreen mieheen.

"Oiva saalis!" hän huudahti; "oiva saalis, hyvä herra Mordaunt! Meillä on kumpaisellakin vanki, herra du Vallonilla ja minulla, ja vielä Sukkanauhan ritareita molemmat."

"Mutta", huudahti Mordaunt hehkuvien silmien katsellen Aramista ja Atosta, "mutta he näyttävät olevan ranskalaisia!"

"Siitäpä ei minulla ole tietoja. Oletteko ranskalainen, hyvä herra?" kysyi hän Atokselta.

"Olen kyllä", vastasi tämä vakavasti.

"No niin, monsieur, olettepa siis joutuneet maanmiehenne vangiksi."

"Mutta kuningas?" tiedusti Atos tuskaisesti; "kuningas?"

D'Artagnan puristi lujasti vankinsa kättä ja vastasi hänelle:

"Ka, hän on meidän tallessamme, kuningas!"

"Niin", virkahti Aramis, "häpeällisen kavalluksen avulla."

Portos kouraisi ystävänsä rannetta ja sanoi tälle hymyillen:

"Niinpä niin, monsieur! Sotaa käydään sekä viekkauksella että voimalla: katsokaa vain!"

Samassa nähtiinkin sen osaston, jonka piti suojella Kaarlon peräytymistä, etenevän kohtaamaan englantilaista rykmenttiä, saartaen kuningasta, joka kulki yksinään jalkaisin avoimeksi jätetyssä piirissä. Hallitsija oli näköjään levollinen, mutta oli ilmeistä, että se tyyneys oli hänelle tukalaa: hiki helmeili hänen otsallaan, ja hän pyyhki ohimoitansa ja huuliaan nenäliinalla, jossa näkyi veritäpliä aina kun hän otti sen suultansa.

"Katsokaa Nebukadnetsaria!" huudahti muuan Cromwellin vanha puritaani, jonka silmät säkenöitsivät nähdessään miehen, jota sanottiin tyranniksi.

"Mitä, Nebukadnetsarko?" virkkoi Mordaunt ilkeästi hymyillen. "Ei, siinä on kuningas Kaarlo ensimmäinen, meidän kelpo kuninkaamme, joka ryöstää alamaisiaan periäkseen heidät."

Kaarlo kohotti katseensa hävytöntä puhujaa kohti, mutta ei tuntenut tätä. Kuitenkin sai hänen kasvojensa tyyni ja kunnioitusta herättävä majesteettillisuus Mordauntin luomaan silmänsä alas.

"Hyvästi, messieurs!" lausui kuningas noille kahdelle aatelismiehelle, joita hän näki d'Artagnanin ja Portoksen pitelevän. "Tämä on ollut onneton päivä, mutta teissä ei ole siihen syytä, Jumalan kiitos! Missä on vanha Winterini?"

Aatelismiehet käänsivät pois päänsä ja olivat vaiti.

"Siellä, missä Strafford!" vastasi Mordauntin käreä ääni.

Kaarlo hätkähti: hornanhenki oli osannut kipeimpään kohtaan. Strafford oli hallitsijan ainaisena tunnonvaivana, hänen päivänsä varjona ja öittänsä aaveena.

Kuningas katsoi ympärilleen ja näki jaloissaan ruumiin. Siinä makasi Winter.

Kaarlo ei äännähtänytkään, ei vuodattanut ainoatakaan kyyneltä, mutta vielä verettömämpi kalpeus vaalensi hänen kasvojaan. Hän painui toisen polvensa varaan, kohotti Winterin päätä, suuteli otsaa, otti takaisin Pyhän Hengen ritarikunnan nauhan, jonka oli kiinnittänyt uskollisen saattolaisensa kaulaan, ja pisti sen vakavasti povelleen.

"Winter on siis surmattu?" sanoi d'Artagnan suunnaten katseensa ruumiiseen.

"Niin", vastasi Atos, "hänet ampui veljensä poika."

"Hän siis oli meistä ensimmäinen lähtijä", mutisi d'Artagnan: "levätköön rauhassa urhoollinen mies!"

"Kaarlo Stuart", sanoi englantilaisen rykmentin eversti lähestyen kuningasta, joka oli nyt jälleen omaksunut kuninkuutensa tunnukset, "antaudutteko vangiksi?"

"Eversti Tomlinson", vastasi Kaarlo, "kuningas ei antaudu; ihminen alistuu ylivoimaan, siinä kaikki."

"Miekkanne."

Kuningas veti säilänsä ja katkaisi sen polveansa vasten.

Tällöin ryntäsi hevonen esiin ilman ratsastajaa, vaahdoten, leimuavin silmin ja laajennein sieraimin. Se tunsu herransa, seisahtui hänen viereensä ja hirnui ilosta; se oli Arthus.

Kuningas hymyili, taputti ratsua kädellään ja hyppäsi keveästi satulaan.

"Kas niin, hyvät herrat", hän sanoi, "viekää minut nyt minne haluatte."

Sitten hän äkkiä käännähti.

"Malttakaa", hän virkkoi, "minusta näytti Winter liikahtavan; jos hän vielä elää, niin kautta kaiken, mikä teille on pyhintä, älkää hylätkö tuota jaloa ylimystä!"

"Oh, olkaa huoletta, kuningas Kaarlo", vastasi Mordaunt; "luoti lävisti sydämen."

"Älkää hiiskuko sanaakaan, älkää tehkö ainoatakaan liikettä, älkää luoko silmäystääkään minuun tai Portokseen", huomautti d'Artagnan Atokselle ja Aramiille, "sillä mylady ei ole kuollut, ja hänen sielunsa elää tuon pannahisen ruumiissa!"

Osasto marssi kaupunkia kohti kuninkaallisine saaliineen; mutta puolitiessä tuli muuan kenraali Cromwellin ajutantti tuomaan eversti Tomlinsonille määräyksen kuninkaan viemisestä Holdenby-linnaan.

Samaan aikaan lähetettiin kuriireja joka taholle ilmoittamaan Englannille ja koko Euroopalle, että kuningas Kaarlo Stuart oli kenraali Oliver Cromwellin vankina.

YHDEKSÄSKUUDET LUKU

Oliver Cromwell

"Tuletteko kenraalin luo?" kysyi Mordaunt d'Artagnanilta ja Portokselta; "tiedättehän, että hän tahtoi puhutella teitä taistelun jälkeen."

"Ensin menemme toimittamaan vankimme talteen", vastasi d'Artagnan. "Tietäkää, monsieur, että nämä aatelismiehet voivat hyvinkin suorittaa viisitoistasataa pistolia kumpainenkin lunnaikeeseen."

"Oh, olkaa huoletta", sanoi Mordaunt katsellen heitä silmäyksin, joiden hurjamielisyttä hän turhaan yritti taltuttaa; "huovini kyllä vartioivat heitä, ja hyvin, sen takaan."

"Minä vartioitsen heitä vielä paremmin itse", väitti d'Artagnan. "Mitä muuten tarvitaankaan? Vain kunnollinen huone ja pari vartijaa tai pelkkä heidän kunniasanansa, että he eivät pyri pakoon. Minä menen järjestämään sen; sitten on meillä kunnia esittäytyä kenraalille ja pyytää hänen ilmoituksiansa herra kardinaalille."

"Aiotte siis matkustaa piammiten?" kysyi Mordaunt.

"Toimemme on suoritettu, ja meitä ei pidätä Englannissa mikään muu kuin sen suuren miehen suosiollisuus, jonka luo meidät on lähetetty."

Nuori mies puraisi huultaan ja kumartui kuiskaamaan kersantin korvaan:

"Seuratkaa näitä miehiä älkääkö päästäkö heitä näkyvistänne, ja saatuanne tietää, minne he ovat majoittuneet, palatkaa kaupungin portille odottamaan."

Kersantti ilmaisi merkillä tottelevansa.

Sen sijaan että olisi saattanut vankijoukkoa, jota vietiin kaupunkiin, Mordaunt suuntasi nyt kulkunsa kummulle, jolta Cromwell oli pitänyt silmällä taistelua; ylipäällikkö oli käskenyt pystyttää sinne telttansa.

Cromwell oli kieltänyt päästämästä ketään luokseen, mutta vahtisotamies tiesi Mordauntin olevan kenraalinsa likeisimpiä uskottuja ja arveli, että kiello ei voinut koskea nuorta miestä.

Mordaunt kohotti siis teltan esirippua ja näki Cromwellin istumassa selin häneen pöydän ääressä, pää käsien väliin painuneena.

Kuulipa hän Mordauntin tulon tai ei, Cromwell ei kääntynyt.

Mordaunt jäi seisomaan oviaukon luo.

Tovin kuluttua Cromwell nosti ajatusten painostaman otsansa, ja ikäänkuin vaistomaisesti tajuten jonkun olevan lähellä hän käänsi hitaasti päänsä.

"Olin ilmoittanut tahtovani olla yksin!" hän huudahti nähdessään nuoren miehen.

"Sen kiellon ei oletettu koskevan minua, sir", vastasi Mordaunt; "mutta jos määräätte, poistun heti."

"Kas, tekö siinä, Mordaunt!" virkkoi Cromwell, ikäänkuin lujalla ponnistuksella hälventäen usman, joka hämähäytti hänen silmiään; "koska olette kerran tullut, niin hyvä on, jääkää."

"Tulin onnittelemaan teitä."

"Onnittelemaan! Ja mistä?"

"Kaarlo Stuartin vangitsemisesta. Te olette nyt Englannin valtiat."

"Paremminkin olin kaksi tuntia takaperin", sanoi Cromwell.

"Kuinka niin, kenraali?"

"Englanti tarvitsi minua silloin tyrannin kytkemiseen; nyt on tyranni sen hallussa. Oletteko nähnyt häntä?"

"Kyllä, sir", vastasi Mordaunt.

"Millainen hän on sävyltään?"

Mordaunt epäröitsi, mutta totuus näytti väkisinkin tunkeutuvan hänen huuliltaan.

"Tyyni ja arvokas", hän tunnusti.

"Mitä sanoi hän?"

"Vain joitakuita hyvästelyjä ystävilleen."

"Ystävilleen!" jupisi Cromwell; "hänellä siis on ystäviä!"

Sitten hän lisäsi ääneen:

"Puolustausiko hän?"

"Ei, sir; hänet hylkäsivät kaikki, paitsi kolme tai neljä miestä, joten vastarinta oli mahdotonta."

"Kelle hän luovutti miekkansa?"

"Hän ei luovuttanut sitä, vaan väänsi poikki."

"Siinä hän teki oikein; mutta katkaisemisen asemesta hän olisi tehnyt vielä paremmin, jos olisi käyttänyt sitä tehokkaammin."

Syntyi tovin vaitiolo.

"Kuninkaan saattueena olleen rykmentin eversti lienee saanut surmansa?" virkkoi sitten Cromwell katsellen Mordauntia kiinteästi.

"Niin, sir."

"Kenen kädestä?" kysyi Cromwell.

"Minun."

"Mikä hänen nimensä oli?"

"Hän oli loordi Winter."

"Setänne?" huudahti Cromwell.

"Setänikö!" tokaisi Mordaunt, "Englannin kavaltajia en omaksu sukuuni."

Cromwell jäi hetkeksi mietteisiinsä, silmäillen nuorta miestä; sitten hän virkkoi vaipuneena siihen syvään kaihomielisyyteen, jota Shakespeare osaa niin erinomaisesti kuvata:

"Mordaunt, te olette kauhea palvelija."

"Kun Herra käskee", vastasi Mordaunt, "ei Hänen tahtoansa vastaan sovi sotia. Abraham kohotti veitsensä Iisakkia iskemään, ja Iisak oli hänen poikansa."

"Niin", huomautti Cromwell, "mutta Herra ei sallinut uhrauksen toteutua."

"Minä silmäsin ympärilleni", vastasi Mordaunt, "mutta en nähnyt oinasta tai vohlaa tarttuneena mihinkään tasangon pensaaseen."

Cromwell taivutti päätänsä.

"Te olette väkevä väkevien seassa, Mordaunt", hän sanoi. "Entä nuo ranskalaiset, miten he käyttäisivät?"

"Urhojen tavoin, sir", kiitti Mordaunt.

"Niin, niin", jupisi Cromwell, "ranskalaiset tappelevat hyvin, ja jos saan luottaa kaukoputkeeni, niin he olivat ensimmäisessä rivissä."

"Niin olivat", vahvisti Mordaunt.

"Jäljelläpäin teistä kuitenkin", huomautti Cromwell.

"Se oli heidän hevostensa vika eikä heidän."

Oltiin jälleen tovi vaiti.

"Ja skotlantilaiset?" virkahti Cromwell.

"He pitivät sanansa", vastasi Mordaunt; "he eivät hievahtaneet paikaltaan."

"Niitä kurjia!" mutisi Cromwell.

"Heidän upseerinsa pyytävät päästä puheillenne, sir."

"Minulla ei ole aikaa. Ovatko he saaneet maksunsa?"

"Saivat yöllä."

"Lähtekööt siis tiehensä, palatkoot vuoristoonsa ja peitelkööt siellä häpeäänsä, jos sikäläiset tunturit ovat kyllin korkeita sen kattajiksi! Minulla ei enää ole tekemistä heidän kanssaan eikä heillä minun kanssani. Ja nyt jättäkää minut, Mordaunt."

"Ennen lähtöäni", sanoi Mordaunt, "minulla on muutamia kysymyksiä tehtävänä teille, sir, ja eräs pyyntökin, valtiaani."

"Minulle?"

Mordaunt kumarsi.

"Tulen luoksenne, sankarini, suojelijani, isäni, ja sanon: Oletteko tyytyväinen minuun, valtiaani?"

Cromwell katseli häntä kummastuneena.

Nuori mies seisoi liikkumattomana.

"Kyllä", vastasi Cromwell, "siitä asti kun olen tullut tuntemaan teidät, ette ole ainoastaan tehnyt

velvollisuuttanne, vaan enemmänkin; te olette ollut uskollinen ystävä, taitava asiamies ja urhoollinen soturi."

"Muistatteko, sir, että minä se ensimmäisenä keksin aatteen kaupanhieromisesta skotlantilaisten kanssa, heidän kuninkaansa luovuttamiseksi?"

"Niin, se on totta, se aatos lähti teistä; minä en ollut ehtinyt vielä niin pitkälle ihmisten halveksimisessa."

"Olenko kunnollisesti suoriutunut lähetystoimestani Ranskassa?"

"Kyllä, ja te saitte Mazarinilta mitä pyysin."

"Enkö ole aina innokkaasti taistellut teidän maineenne ja harrastustenne puolesta?"

"Kenties liiankin innokkaasti; siitä juuri soimasin teitä äsken. Mutta mihin tähtäätte kaikilla näillä kysymyksillä?"

"Sanoakseni teille, mylord, että hetki on tullut, jolloin voitte yhdellä ainoalla sanalla palkita kaikki palvelukseni."

"Ahaa!" vastasi Cromwell liikahtaen hiukan ylenkatseellisesti; "se on totta, minä unohdin, että kaikki palvelukset on palkittava, että te olette palvelleet minua ja jäänyt vielä hyvitystänne vaille."

"Sir, voin heti saada hyvitykseni ja yli toivomustenikin."

"Millä tavoin?"

"Minulla on palkinto jo melkein käsissäni."

"Mikä palkinto se sitten on?" kysyi Cromwell. "Tahdotteko kultaa? Toivotteko arvoastetta, hallinnollista virkaa?"

"Suostutteko pyyntööni, sir?"

"Antakaa ensin kuulua, mitä se koskee."

"Sir, kun te olette sanonut minulle: saatte minulta käskyn toimeenpannaksenne, olenko milloinkaan vastannut: minun on harkittava sitä käskyä?"

"Entä jos toivomuksenne olisi mahdoton toteuttaa?"

"Kun teillä on ollut toivomus ja te olette jättänyt sen minun toteutettavakseni, olenko milloinkaan vastannut teille: Se on mahdoton?"

"Mutta noin erikoisella johdannolla perusteltu pyyntö..."

"Hoo, olkaa huoletta, sir", vastasi Mordaunt synkästi: "ei se vie teitä häviöön."

"No hyvä", sanoi Cromwell, "minä lupaan suostua pyyntöönne, mikäli sen täyttäminen on minun vallassani; puhukaa."

"Sir", aloitti Mordaunt, "tänä aamuna saatiin kaksi vankia, joita pyydän teiltä."

"He ovat siis tarjonneet melkoisia lunnaita?" arveli Cromwell.

"Päin vastoin luulen heidän olevan köyhiä, sir."

"Mutta siinä tapauksessa he lienevät ystäviänne?"

"Niin, sir", huudahti Mordaunt, "he ovat ystäviäni, rakkaita ystäviä, ja minä antaisin henkeni heidän hengestään."

"Hyvä, Mordaunt", virkkoi Cromwell, ilmeisen ilahtuneesti saaden paremman käsityksen nuoresta miehestä; "hyvä, minä luovutan heidät teille. En tahdo edes tietää, keitä he ovat; tehkää heidän suhteensa miten mielitte."

"Kiitoksia, sir", huudahti Mordaunt, "kiitoksia! Elämäni kuuluu tästä hetkestä lähtien teille, ja sen menettäessäni jäisin teille vieläkin kiittolisuudenvelkaan. Kiitos, te olette suurenmoisesti palkinnut palvelukseni."

Ja hän heittäysi polvilleen Cromwellin eteen ja tarttui hänen käteensä, suudellen sitä

puritaanikenraalin vastustuksesta huolimatta, tämä kun ei tahtonut tai ollut tahtovinaan sallia melkein kuninkaallisen kunnian osoittamista itselleen.

"Mitä!" virkahti Cromwell, vuorostaan pidättäen nuoren miehen hänen noustessaan; "eikö mitään muuta korvausta — kultaa, arvoasemaa?"

"Olette antanut minulle kaikki, mitä voitte minulle suoda, mylord, ja tästä päivästä alkaen katson maksaneenne vastaisenkin elämäntyöni."

Ja Mordaunt säntäsi ulos kenraalin teltasta sydän tulvillaan ilosta ja sähköyvin silmin.

Cromwell seurasi häntä katseellaan.

— Hän on surmannut setänsä! — hän sanoi itsekseen; — voi, millaisia ovatkaan palvelijani? Kenties tuo, joka ei minulta mitään vaadi ainakaan näköjään, on Jumalan edessä pyytännyt enemmän kuin ne, jotka tulevat vaatimaan maakuntien aarteita ja onnettomien leipää; kukaan ei minua palvele ilmaiseksi. Kaarlolla, joka on vankinani, on kenties vielä ystäviä, mutta minulla ei ole.

Ja huohtaen hän jälleen syventyi mietiskelyynsä, jonka Mordaunt oli keskeyttänyt.

KUODESKYMMENES LUKU

Aatelismiehet

Mordauntin lähtiessä Cromwellin teltalle kuljettivat d'Artagnan ja Portos vankinsa siihen taloon, joka heille oli Newcastleessa osoitettu asunnoksi.

Mordauntin kehoitus kersantille ei ollut välttänyt gascognelaisen huomiota; hän olikin katseellaan teroittanut Atoksen ja Aramiin mieleen, että oli noudatettava mitä suurinta varovaisuutta. Nämä seurasivat senvuoksi äänettöminä voittajiaan, mikä ei ollutkaan heille vaikeata, sillä kullakin oli tarpeeksi tekemistä omissa ajatuksissaan.

Jos ihminen on milloinkaan peräti hämmästynyt, niin ainakin Mousqueton ovelta nähdessään noiden neljän ystävyksen lähestyvän kersantin ja kymmenkunnan sotamiehen saattamina. Hän hieroi silmiään, sillä hänestä tuntui mahdottomalta, että siinä olivat Atos ja Aramis, mutta lopulta hänen täytyi luottaa näkimiensä todistukseen. Hän aikoikin puhjeta ihmetteleviin huudahduksiin, mutta Portos mykistyi hänet silmäyksellä, jota ei käynyt vastustaminen.

Mousqueton jäi seisomaan ovelle kuin naulittu odottaen selitystä näin kummalliseen ilmiöön; erityisesti ällistytti häntä se havainto, että ystävykset eivät näkyneet tuntevan toisiaan.

Talossa, johon d'Artagnan ja Portos veivät Atoksen ja Aramiin, olivat he asuneet edellisestä päivästä saakka, kenraali Cromwellin tarjouksen mukaan; se sijaitti kadun kulmassa, ja sivukadun puolella oli jonkunlainen puutarha ja talli.

Pohjakerran ikkunat oli varustettu rautaristikoilla, joita usein käytetään pienissä maaseutukaupungeissa, ja senvuoksi ne suuresti muistuttivat vankilan ikkunoita.

Molemmat ystävykset antoivat vankien astua sisälle edellään ja pysähtyivät kynnykselle, käskettyään Mousquetonin viedä kaikki neljä hevosta talliin.

"Miksemme me mene taloon heidän kerallaan?" kysyi Portos.

"Siksi että meidän on ensin nähtävä, mitä tuo kersantti miehineen meistä tahtoo."

Kersantti asettui väkensä kanssa pikku puutarhaan.

D'Artagnan tiedusti heiltä, mitä he halusivat ja mitä varten he siellä oleksivat.

"Meidät on määrätty auttamaan teitä vankienne vartioimisessa", ilmoitti kersantti.

Siihen ei ollut mitään sanomista; se oli päin vastoin hienotuntoista huomaavaisuutta, josta piti tekeytyä mielistyneeksi. D'Artagnan kiitti kersanttia ja antoi hänelle kruunun, jotta hän saisi juoda kenraali Cromwellin maljan.

Kersantti vastasi, että puritaanit eivät ollenkaan ryypänneet, mutta pisti kolikon taskuunsa.

"Voi, mikä hirveä päivä, hyvä d'Artagnan!" pahoitteli Portos.

"Mitä sanotkaan, Portos? Mikä hirveä päivä se on, jona olemme löytäneet ystävämme!"

"Niin, mutta millaisissa olosuhteissa!"

"On totta, että tilanne on kiusallinen", myönsi d'Artagnan; "mutta eipä väliä, menkäämme heidän luokseen ja yrittäkäämme saada selvyyttä asemaamme."

"Se on kovin sekava", sanoi Portos, "ja nyt oivallan, minkätähden Aramis kehoitti minua kuristamaan tuon kamalan Mordauntin."

"Hiljaa!" varoitti d'Artagnan; "älä lausu sitä nimeä."

"Mutta", väitti Portos, "minähän puhun ranskaa, ja he ovat englantilaisia!"

D'Artagnan katseli Portosta niin ihmettelevän näköisenä kuin järkevä mies aina kohtelee kaikenlaisia päättömyyksiä.

Kun Portos puolestaan silmäili häntä takaisin ollenkaan käsittämättä hänen ihmetystään, tyrkkäsi d'Artagnan häntä ja sanoi:

"Mennään sisälle."

Portos astui taloon edellä ja d'Artagnan hänen kintereillään, lukiten huolellisesti oven, ennenkuin sulki molemmat ystävänsä syliinsä vuoron jälkeen.

Atos oli murheen masentama. Aramis silmäili vuorotellen Portosta ja d'Artagnania sanaakaan virkkamatta, mutta hänen katseensa oli niin kaunopuheinen, että d'Artagnan käsitti sen.

"Tahdot tietää, miten me tulemme olleiksi täällä? Ka, hyvä Jumala, sehän on helppo arvata! Mazarin antoi toimeksemme tuoda kirjeen kenraali Cromwellille."

"Mutta miten on mahdollista, että tapaamme teidät Mordauntin vierellä?" kysyi Atos; "Mordauntin, josta varoitin sinua, d'Artagnan?"

"Ja jolta minä kehoitin sinua vääntämään niskat nurin, Portos", lisäsi Aramis.

"Siitäkin saamme kiittää Mazarinia. Cromwell oli lähettänyt hänet Mazarinin luo, ja Mazarin toimitti meidät Cromwellin puheille. Onneton kohtalo tässä johtelee kaikkea."

"Niin, olet oikeassa, d'Artagnan, onneton kohtalo hajaannuttaa ja syöksee meidät tuhoon. Älkäämme senvuoksi enää puhukokaan siitä, hyvä Aramis, vaan valmistautukaamme kokemaan oma osamme."

"*Sang-Diou*, päin vastoin puhukaamme siitä, sillä onhan kerta kaikkiaan sovittu, että me pidämme aina yhtä, vaikka ajammekin vastakkaisia asioita."

"Niin, kerrassaan vastakkaisia tosiaankin", virkkoi Atos hymyillen, "sillä tekeepä mieleni kysyä, mitä asiaa te ajatte täällä? Voi, d'Artagnan, näethän, mihin tuo kurja Mazarin käyttää teitä! Tiedätkö, mihin rikokseen olette tehneet itsenne syypäiksi? Kuninkaan vangitsemiseen, hänen häpäisemiseensä, kuolemaansa."

"Oho", tokaisi Portos, "niinkö luulet?"

"Sinä liioittelet, Atos", väitti d'Artagnan; "eihän sitä toki siinä asti olla."

"Kautta taivaan, siihen sitä ollaan juuri tulossa. Minkätähden vangitaan kuningas? Kun häntä tahdotaan kunnioittaa valtiaana, silloin häntä ei osteta kuin orjaa. Luuletko, että Cromwell lunasti hänet kahdellasadallatuhannella punnalla jälleen kohottaakseen valtaistuimelle? Hyvät ystävät, olkaa vakuutettuja siitä, että he surmaavat hänet, ja se on kuitenkin vähäisempi rikos kuin he voisivat tehdä. Parempi on mestata kuningas kuin rusikoida."

"En mene sitä kieltämään, ja se on lopultakin mahdollista", myönsi nyt d'Artagnan; "mutta mitä se meihin kuuluu? Minä olen täällä, koska olen soturi ja palvelen herrojani, nimittäin niitä, jotka maksavat palkkani. Olen vannonut tottelevani ja tottelen; mutta te, jotka ette ole tehneet valaa, minkätähden olette täällä ja mitä asiaa te ajatte?"

"Maailman pyhintä asiaa", vastasi Atos; "onnettomuuden, kuninkuuden ja uskonnon. Muuan ystävä,

eräs aviopuoliso ja tytär ovat kunnioittaneet meitä kutsumalla meidät avukseen. Me olemme palvelleet heitä heikon kykymme mukaan, ja Jumala ottaa lukuun hyvän tahtomme, joskin meiltä on puuttunut voimia. Sinä voit ajatella toisin, d'Artagnan, katsella asioita toiselta näkökannalta, veikkonen; en tahdo käännättää sinua, mutta pahoittelen menettelyäsi."

"Joutavia!" sanoi d'Artagnan; "mitä tekemistä minulla oikeastaan on siinä, että herra Cromwell, joka on englantilainen, nousee kapinaan kuningastansa vastaan, joka on skotlantilainen? Minä olen ranskalainen, minä, tuo kaikki ei koske minua; kuinka siis voit vetää minut vastuuseen siitä?"

"Niin tosiaan", virkahti Portos.

"Koska kaikki aatelismiehet ovat veljeksiä, koska sinä olet aatelismies, koska kaikkien maiden kuninkaasivat ovat aatelismiesten joukossa ensimmäisinä, koska sokea, kiittämätön ja raaka rahvas pitää aina huvinaan ylempiensä alentamista; ja sinä, sinä, d'Artagnan, mies vanhaa aatelia, kunniakkaan nimen ja kelpo säilän kantaja, sinä olet avittanut kuninkaan luovuttamisessa oluenpanijoille, vaatureille ja ajureille! Voi, aatelismiehenä olet hairahtunut, sen sanon sinulle."

D'Artagnan pureksi kukkavanaa, ei vastannut ja tunsu olonsa kiusalliseksi, sillä kääntäessään silmänsä Atoksesta hän kohtasi Aramiin katseen.

"Ja sinä, Portos", pitkitti kreivi ikäänkuin säälien d'Artagnanin hämiä, "sinä, paras sydän, paras ystävä, paras soturi, mitä tunnen, — sinä, joka olisit sielusi puolesta ansainnut syntyä valtaistuimen portailla ja joka ennemmin tai myöhemmin saat ymmärtäväiseltä kuninkaalta palkinnon, — sinä, hyvä Portos, aatelismies tavoiltasi, taipumuksiltasi ja miehuudeltasi, sinä olet yhtä suuresti moitittava kuin d'Artagnan."

Portos punastui, mutta pikemmin mielihyvystä kuin nolostuksesta; kuitenkin hän painoi alas päänsä kuin nöyryytettyä ja myönsi:

"Niin, kyllä, lienetpä oikeassa, kreiviseni."

Atos nousi seisaalle.

"Kas niin", hän lausui astuen d'Artagnanin luo ja ojentaen tälle kätensä, "älä murjottele, poikani, sillä kaiken virkkamani olen sanonut ainakin isän sydämellä, jollen isän äänellä. Minulle olisi ollut helpompaa, usko minua, ainoastaan kiittää sinua henkeni pelastamisesta ja olla sanallakaan kajoamatta mielipiteisiini."

"Epäilemättä, epäilemättä, Atos", vastasi d'Artagnan puristaen vuorostaan hänen kättänsä; "mutta sinulla onkin penteleen omituisia mielipiteitä, joihin koko muu maailma ei voi yhtyä. Kuka osaisikaan kuvitella, että järkevä mies jättää kotinsa, Ranskan, holhottinsa, — viehättävän nuorukaisen, jonka luokse pistäysimme leiriin, — lähteäkseen minne? Tukemaan lahonnutta ja madonsyömää valtaistuinta, joka piankin luhistuu kuin vanha hökkeli. Se ajatuskanta, johon vetoat, on kyllä kaunis, mutta niin kaunis, että se on yli-inhimillinen."

"Olipa se muuten millainen hyvänsä, d'Artagnan", vastasi Atos menemättä ansaan, jonka hänen ystävänsä gascognelainen oveluus viritti Atoksen isälliselle hellyydelle Raoulia kohtaan, "sinä tunnet ainakin sydämesi syvyydessä, että se ajatuskanta on oikea; mutta väärin teen väitellessäni herrani kanssa. Olen vankisi, d'Artagnan, kohtelee minua sellaisena."

"Äh, hitto", sanoi d'Artagnan, "tiedät kyllä, että sinä et pitkäksi aikaa jää vangikseni."

"Ei", huomautti Aramis, "sillä meitä kohdellaan arvattavasti kuten niitä, jotka saatiin vangiksi Philliphaghin luona."

"Ja miten niille kävi?" kysyi d'Artagnan.

"Ka, puolet hirtettiin", vastasi Aramis, "ja toiset puolet ammuttiin."

"Vai niin!" sanoi d'Artagnan; "mutta minä takaan, että teitä ei hirtetä eikä ammuta niin kauan kuin minulla on pisaraakaan verta suonissani. *Sang-Diou*, tulkoohan! Sitäpaitsi, näetkö tuota ovea, Atos?"

"Entä sitten?"

"No, siitä marssitte te ulos milloin haluatte, sillä tästä hetkestä lähtien sinä ja Aramis olette vapaita kuin ilman linnut."

"Tuosta tunnen sinut hyvin, kunnan d'Artagnan", vastasi Atos; "mutta sinä et enää vallitse meitä: tuo ovi on vartioitu, d'Artagnan, senhän tiedät."

"No niin, te hyökkäätte läpi", huomautti Portos. "Montako heitä onkaan? Korkeintaan kymmenen miestä."

"Se ei merkitsisi mitään meille neljälle, mutta liikaa se on meille kahdelle. Ei, kuulkaahan, täten hajaantuneina meidän täytyy joutua hukkaan. Ajatelkaa, kuinka nurjaksi kohtalo on kääntynyt: Vendômoisien tiellä sinä, d'Artagnan, niin urhea, ja sinä, Portos, niin järkkymätön ja voimakas, jouduitte tappiolle; tänään olemme Aramis ja minä sortuneet alakynteen, on tullut meidän vuoromme. Sellaista ei meille milloinkaan tapahtunut ollessamme yhdessä kaikki neljä; kuolkaamme siis kuten Winter kuoli, — minä puolestani vakuutan, etten suostu pakenemaan, jollemme lähde kokonaisuena neljän kumppanuutena."

"Mahdotonta", virkahti d'Artagnan; "me olemme Mazarinin asioilla."

"Sen tiedän, enkä tahdokaan sen enempää suostutella teitä. Järkeilyni ei ole ollenkaan tehonnut; perusteeni olivat epäilemättä huonoja, koska ne eivät saaneet mitään vaikutusta niin rehellisiin mieliin kuin teidän."

"Ja muuten, vaikka ne olisivatkin jotain tehonneetkin", huomautti Aramis, "ei kuitenkaan sovi panna alttiiksi kahta niin oivallista ystävää kuin d'Artagnan ja Portos ovat. Olkaa huoletta, veikkoset, me tuotamme teille kunniaa kuollessamme. Minä puolestani tunnen itseni ylpeäksi, saadessani käydä kohtaamaan luoteja tai silmukkaakin sinun kanssasi, Atos, sillä sinä et ole minusta milloinkaan näyttänyt niin suurelta kuin tänään."

D'Artagnan ei hiiskunut sanaakaan, mutta pureksittuaan rikki kukkavanansa hän järsi kynsiään.

"Voitteko ajatella", aloitti hän viimein, "että teidät surmattaisiin? Mitä hyötyä siitä olisi? Kuka haluaisi teidän kuolemaanne? Olettehan muuten meidän vankejamme."

"Hupsu, kolminkertainen hupsu!" huudahti Aramis; "etkö siis tunne Mordauntia? Kas, minä olen vaihtanut yhden ainoan katseen hänen kanssaan ja nähnyt siitä silmäyksestä, että me olimme tuomittuja."

"Minua kaivelee totisesti, etten kuristanut häntä pyyntösi mukaan, Aramis", pahoitteli Portos.

"Pyh, viisi minä Mordauntista!" huudahti d'Artagnan; "*cap de Diou*, jos hän tunkeutuu liian likelle minua, niin rusennan hänet, sen itikan! Älkää siis paetko, se on turhaa, sillä minä vannon, että te olette täällä yhtä turvallisia kuin kaksikymmentä vuotta takaperin sinä, Atos, olit Férou-kadun varrella ja sinä, Aramis, Rue de Vaugirardin."

"Malttakaas", virkkoi Atos ojentaen kätensä toista ristikkoikkunaa kohti niistä kahdesta, jotka päästivät valoa huoneeseen, "saatte hetimiten tietää, mitä teidän on siitä seikasta ajateltava, sillä tuolta hän tuleekin."

"Kuka?"

"Mordaunt."

Seuratessaan Atoksen käden suuntaa näki d'Artagnan ratsumiehen lähenevän täyttä laukkaa.

Se oli tosiaan Mordaunt.

D'Artagnan syöksyi ulos.

Portos tahtoi saattaa häntä.

"Jää tänne", käski d'Artagnan, "älkä tule ennen kuin kuulet minun rummuttavan sormillani ovea."

YHDESSEITSEMÄTTÄ LUKU

Herra armahda!

Saapuessaan talon edustalle Mordaunt näki d'Artagnanin seisovan ovella ja sotamiesten loikovan aseineen siellä täällä puutarhan nurmikolla.

"Hei!" huusi hän kiireisen vauhdin tukahduttamalla äänellä, "ovatko vangit vielä täällä?"

"Kyllä, sir", vastasi kersantti nousten joutuisasti seisaalle miestensä kanssa, ja kaikki tekivät rivakasti kunniaa.

"Hyvä! Neljä miestä ottamaan heidät viedäkseen heti minun asuntooni!"

Neljä miestä valmistausi tehtävään.

"Mitä halutaan?" kysyi d'Artagnan siihen ivalliseen tapaan, jonka lukijamme lienevät jo usein havainneet hänellä siitä asti kun häneen tutustuivat. "Mitä on tekeillä, jos saan kysyä?"

"Sitä vain, monsieur", vastasi Mordaunt, "että käskin neljän miehen viedä asuntooni vangit, jotka saimme tänä aamuna."

"Ja minkätähden?" tiedusti d'Artagnan. "Suokaa anteeksi uteliaisuuteni, mutta käsittänettehän, että asia herättää harrastustani."

"Syystä että vangit ovat nyt minun", vastasi Mordaunt korskeasti, "ja että minä menettelen heidän suhteensa mieleni mukaan."

"Sallikaa minun huomauttaa, nuori herraseni", virkkoi d'Artagnan, "että te nähdäkseni erehdytte; vangit kuuluvat tavanmukaisesti niille, jotka ovat heidät ottaneet, eivätkä niille, jotka ovat nähneet heitä otettavan. Teillä oli saatavissa vangiksenne loordi Winter, joka oli setänne, mikäli kerrotaan, mutta te surmasitte hänet mieluummin, ja se on oma asianne; herra du Vallon ja minä olisimme voineet surmata nuo kaksi aatelismiestä, mutta meille oli mieluisampaa vangita heidät, — makunsa kullakin."

Mordauntin huulet vaalenivat.

D'Artagnan oivalsi, että tilanne oli saamassa vakavan käänteän, ja hän alkoi rummuttaa kaartilaismarssia oveen.

Siekalematta ilmestyi Portos ulos ja asettui toiseen pihtipieleen, jonka hänen kookas mittansa kokonaan peitti.

Tämä temppu ei välttänyt Mordauntin huomiota.

"Monsieur", hän sanoi, ja hänen kiukkunsa alkoi purkautua, "vastustus olisi hyödytöntä: nuo vangit antoi minulle vastikään korkea suojelijani, ylipäällikkö Oliver Cromwell."

Nämä sanat vaikuttivat d'Artagnaniin kuin salaman isku. Veri sävähti hänen ohimoihinsa, pilvi hämärsi hänen silmiään, hän älysi nuoren miehen verenhimoiset toiveet, ja hänen kätensä laskeutui vaistomaisesti miekan kahvaan.

Portos piti silmällä d'Artagnania nähdäkseen, mitä oli tehtävä, ja sovittaakseen liikkeensä kumppanin esiintymisen mukaan.

Tuo Portoksen katse huolestutti enemmän kuin viihdytti d'Artagnania, ja hän alkoi pahoitella, että oli vedonnut Portoksen raakaan voimaan asiassa, missä näytti ennen kaikkea viekkaus tarpeelliselta.

— Väkivalta, — tuumi hän itsekseen, — syöksisi meidät kaikki tuhoon; d'Artagnan veikkonen, näytäppäs tuolle käärmeenpoikaselle, että sinä et ainoastaan ole väkevämpi kuin hän, vaan nokkelampikin.

"Voi", hän virkkoi ääneen ja kumarsi syvään, "miksette sitä heti sanonut, herra Mordaunt? Mitä, te tulette siis herra Oliver Cromwellin vakuuttamana, aikakautemme loistavimman sotapäällikön nimessä?"

"Lähdin hänen luotansa ihan äsken, monsieur", vastasi Mordaunt hypäten maahan ja jättäen hevosenensa erään sotamiehen pideltäväksi; "tulen suoraa päätä hänen teltastaan."

"Kun ette sitä oitis sanonut, hyvä herra Mordaunt!" pitkitti d'Artagnan. "Koko Englanti kuuluu herra Cromwellille, ja koska tulette minulta pyytämään vankejani hänen nimessään, niin mukaudun, monsieur, — ottakaa heidät, he ovat teidän."

Mordaunt lähestyi säteilevänä, ja Portos, joka seiso ihan masentuneena ja katseli d'Artagnania tyrmistyksissään, avasi suunsa puhuakseen.

D'Artagnan polkaisi Portosta jalalle; silloin tämä ymmärsi, että hänen ystävänsä näytteli ilvettä.

Mordaunt laski jalkansa ensimmäiselle porrasaskelmalle, ja hattu kädessä oli hän astumaisillaan

ystävysten välitse, viitaten neljää apuriansa tulemaan mukaansa.

"Mutta suokaa anteeksi", huomautti d'Artagnan hymyillen mitä herttaisimmin ja laskien kätensä nuoren miehen olalle, "jos mainehikas kenraali Oliver Cromwell oli määrännyt vankimme teidän huostaanne, niin hän on kaikesti tehnyt lahjoituksensa kirjallisesti?"

Mordaunt pysähtyi äkkiä.

"Häh on tietenkin antanut tuodaksenne jonkun kirjelmän minulle, edes pikku paperilappusen, joka todistaa tulevanne hänen nimessään. Suvatkaa uskoa minulle se paperi, voidakseni edes verukkeella puolustaa maanmiesteni luovutusta. Muutoinhan, — sen käsittänette — vaikka olenkin varma siitä, että kenraali Cromwell ei voi tahtoa heille mitään pahaa, menettelyni tekisi huonon vaikutuksen."

Mordaunt kavahti taaksepäin, tuntien iskun, ja loi kamalan silmäyksen d'Artagnaniin, mutta tämä vastasi siihen kohteliaimmalla ja sydämellisimmällä sävyllä, mikä on milloinkaan ihmisen kasvoja kirkastanut.

"Kun sanon teille jotakin, monsieur", virkkoi Mordaunt, "niin kehtaisitteko loukata minua epäilyksellä?"

"Minäkö!" huudahti d'Artagnan; "minäkö epäilisin sanaanne! Taivas minua siitä varjelkoon, hyvä herra Mordaunt! Päinvastoin on minulla täysi syy pitää teitä kunniallisena ja mallikelpoisena herrasmiehenä, ja tahdotteko, monsieur, että puhun teille avoimesti?" pitkitti d'Artagnan vilpittömän näköisenä.

"Puhukaa, monsieur", sanoi Mordaunt.

"Herra du Vallon tässä on rikas mies; hänellä on neljäkymmenen tuhannen livren vuosikorot, joten hän ei pidä väliä rahoilla; senvuoksi en puhu hänen puolestaan, vaan omastani."

"No niin, monsieur?"

"No, minä taasen en ole rikas. Gascognessa se ei ole mikään häpeä, monsieur; siellä ei kukaan ole varoissaan, ja Henrik neljännellä, muistossa loistokkaalla, joka oli gascognelaisten kuningas niinkuin hänen majesteettinsa Filip neljäs on kaikkien espanjalaisten kuningas, ei ollut koskaan penniäkään taskussaan."

"Jatkakaa, monsieur", kehoitti Mordaunt; "näen pyrkimyksenne, ja jos välillämme tosiaan on vain se mitä luulen, niin se vastus on helposti poistettavissa."

"Ah, tiesinhän, että te olette järkimies!" ihastui d'Artagnan. "No, sellainen on seikka; siitä se kenkä likistää, kuten sanotaan. Minä olen tyhjästä aloittanut upseeri, en sen enempää; en saa muuta kuin mitä miekkani tuottaa eli paljoa enemmän iskuja kuin pankinseteleitä. Mutta kun tänä aamuna otin vangiksi kaksi ranskalaista, jotka näyttivät olevan ylhäistä syntyperää, vieläpä Sukkanauharitareita, sanoin itselleni: Onneni on luotu. Sanon kaksi, koska herra du Vallon varakkaana miehenä tällaisissa olosuhteissa luovuttaa vankinsa aina minulle."

D'Artagnanin monisanaisen avomielisyyden täydellisesti eksyttämänä Mordaunt hymyili kuten mies, joka varsin hyvin oivaltaa hänelle esitetyt perusteet, ja vastasi säveästi:

"Toimitan hetimiten allekirjoitetun määräyksen, monsieur, ja sen mukana kaksituhatta pistolia; mutta sillävälin, monsieur, sallikaa minun viedä mukamani vangit."

"Ei", arveli d'Artagnan, "mitä merkitseekään teille puolen tunnin lykkäys? Olen järjestystä rakastava mies, monsieur; toimikaamme siis säännönmukaisesti."

"Voisin kuitenkin pakottaa teidät siihen, monsieur", muistutti Mordaunt, "sillä minä käsken täällä."

"Voi, monsieur", haastoi d'Artagnan sävyisästi hymyillen, "kylläpä näkee, että te ette tunne meitä, vaikka herra du Vallonilla ja minulla on ollut kunnia matkustaa teidän seurassanne. Me olemme aatelismiehiä, me pystymme kaksin surmaamaan teidät ja kahdeksan miestänne. Luojan nimessä, herra Mordaunt, älkää olko uppiniskainen, sillä uhmattuna uhittelen minäkin, ja silloin käyn julman itsepintaiseksi; ja katsokaas, monsieur", pitkitti d'Artagnan, "tämä kumppanini on sellaisessa tapauksessa vielä itsepintaisempi ja hurjaluontoisempi kuin minä, — siitä puhumattakaan, että meidät on lähettänyt tänne kardinaali Mazarin, joka edustaa Ranskan kuningasta; siten olemme me tällä hetkellä kuninkaan ja kardinaalin edustajia ja lähettiläinä kajoamattomia, kuten varmasti käsittää herra Oliver Cromwell, ollen tietenkin yhtä suuri valtiomies kuin sotapäällikkökin. Pyytäkää siis kirjallinen määräys. Eihän siitä ole teille suurtakaan vaivaa, hyvä herra Mordaunt?"

"Niin, kirjallinen määräys", yhtyi Portos, joka nyt alkoi älytä d'Artagnanin aikomuksen; "muuta emme halua."

Niin suuresti kuin Mordauntin tekikin mieli turvautua väkivaltaan, oivalsi hän kuitenkin aivan hyvin d'Artagnanin esittämien syiden pätevyys. Lisäksi tehosi häneen tämän maine, ja aamullinen kohtaus oli antanut sille maineelle tukea, saaden hänet arvelevalle päälle. Ja olihan hän aivan tietämätön noiden neljän ranskalaisen hartaasta ystävyysliitosta, joten hänen koko levottomuutensa oli hälventynyt lunnaiden ilmetessä selkeänä vaikuttimena.

Hän päätti senvuoksi sekä noutaa määräyksen että ne kaksituhatta pistoliakin, joiden arvoisiksi hän oli itse harkinnut nuo kaksi vankia.

Mordaunt nousi siis jälleen ratsaille, ja kehoitettuaan kersanttia pitämään tarkkaa vartiota hän kääntyi pois ja karautti tiehensä.

— Hyvä! — ajatteli d'Artagnan; — neljännestunti ratsastukseen teltalle, toinen mokoma paluuseen, siinä on pitempi loma kuin tarvitsemmekaan.

Hän kääntyi sitten Portokseen, kasvojensa ilmaisematta vähäisintäkään muutosta, joten niiden, jotka vakoilivat häntä, täytyi uskoa hänen pitkittävän samaa keskustelua.

"Veikkoseni", hän virkkoi katsoen Portosta suoraan silmiin, "kuuntelehan tarkoin. Ensiksikään ei sanaakaan ystävillemme siitä, mitä olet kuullut; heidän on turha tietää, minkä palveluksen heille teemme."

"Hyvä", vastasi Portos, "kyllä ymmärrän."

"Mene talliin, missä tapaavat Mousquetonin; te satuloitsette hevoset, asetatte pistoolit koteloihin, talutate ratsut ulos ja viette ne sivukadulle, jotta tarvitsee vain nousta niiden selkään. Muu jää minun asiakseni."

Portos ei tehnyt mitään muistutusta, vaan totteli siinä rajattomassa luottamuksessa, jota ystävä hänessä herätti.

"Minä menen", hän virkkoi; "mutta tulenko enää huoneeseen, missä ystävämmme ovat?"

"Et, se on turhaa."

"No, otahan siis sinä kukkaroni, jonka jätin uuninreunukselle."

"Kyllä, ole huoletta."

Portos käveli säntillisin ja tyynin askelin tallia kohti, sotamiesten keskitse, jotka eivät hänen ranskalaisuudestaan huolimatta voineet olla ihailematta aatelismiehen kookasta vartta ja voimakasta rakennetta. Kadunkulmassa hän kohtasi Mousquetonin, jonka otti mukaansa.

Sitten d'Artagnan meni jälleen sisälle, viheltäen sävelmää, jonka oli aloittanut Portoksen lähtiessä.

"Hyvä Atos, olen harkinnut järkeilyäsi, ja se on saanut minut vakuutetuksi; pahoittelen tosiaan, että olen sekaantunut koko tähän juttuun. Kuten sanoit, Mazarin on myyrä. Olen senvuoksi päättänyt paeta teidän kanssanne. Ei mitään vastaväitteitä, olkaa valmiina; miekkanne ovat tuolla nurkassa, älkää unohtako niitä, sillä ne työkapineet saattavat olla hyvinkin tarpeellisia nykyisissä olosuhteissamme. Siitä johtuu mieleeni Portoksen kukkaro. Kas, tuossa se onkin."

Ja d'Artagnan pisti kukkaron taskuunsa. Molemmat ystävykset katselivat häntä hämmästyneinä.

"No, mitä merkillistä tässä on?" virkkoi d'Artagnan; "tekisipä mieleni tietää! Olin sokea: Atos avasi silmäni, siinä kaikki. Tulkaa tänne."

Molemmat ystävykset lähestyivät.

"Näettekö tuon sivukadun?" sanoi d'Artagnan. "Hevoset tuodaan odottamaan sinne; te lähdette ulos ovesta, käännytte vasemmalle, hyppääte satulaan, ja sillä hyvä. Älkää välittäkö mistään muusta kuin että kuuntelette tunnussanaa. Minä nimittäin huudan lähtömerkiksi: *Herra armahda!*"

"Mutta sinun, d'Artagnan, pitää antaa meille kunniasanasi, että tulet mukaan!" huomautti Atos.

"Sen vannon kautta taivaan!"

"Sovittu!" huudahti Aramis. "Kun ulkoa kajahtaa '*Herra armahda!*' me säntäämme ulos, iskemme kumoon kaikki mitä osuu tiellemme, juoksemme hevosten luo, hyppäämme ratsaille ja kannustamme

menemään; eikö niin?"

"Aivan."

"Näetkös, Aramis", virkkoi Atos, "olen aina sanonut sinulle, että d'Artagnan on paras meistä kaikista."

"Kas, kohteliaisuuksia!" sanoi d'Artagnan; "silloin minä lähden tieheni. Hyvästi!"

"Ja sinä pakenet kanssamme, niinhän?"

"Se on selvä. Älkää unohtako tunnussanaa: *Herra armahda!*"

Ja hän astui ulos yhtä huolettomana kuin oli tullutkin, viheltäen jälleen samaa sävelmää siitä kohdasta, mihin oli sen keskeyttänyt.

Sotamiehet pelasivat keskenään tai nukkuivat; kaksi hyräili eräässä nurkassa väärin virttä *Super flumina Babylonis*.

D'Artagnan huusi kersanttia.

"Hyvä herra", sanoi hän tälle, "kenraali Cromwell on kutsuttanut minut luokseen herra Mordauntin välityksellä; pyydän teitä pitämään tarkoin silmällä vankeja."

Kersantti ilmaisi merkillä, että hän ei ymmärtänyt ranskaa.

Silloin yritti d'Artagnan tulkita hänelle sanojensa sisällön eleillä.

Kersantti ilmaisi tajuavansa merkkikielen.

D'Artagnan meni alas talliin; siellä hän tapasi kaikki viisi ratsua satuloittuina, omansa kuten muutkin.

"Tarttukaa nyt kumpainenkin yhtä hevosta suitsista", hän sanoi Portokselle ja Mousquetonille, "ja kääntykää vasemmalle, jotta Atos ja Aramis näkevät teidät ikkunastaan."

"He ovat siis tulossa?" kysyi Portos.

"Niin, aivan pian."

"Ethän unohtanut kukkaroani?"

"En, ole huoletta."

"Hyvä!"

Ja Portos ja Mousqueton lähtivät vartiopaikalleen, kumpainenkin taluttaen varahevosta mukanaan.

Yksin jäätyänsä d'Artagnan sieppasi tulukset ja iski tulta taulapalaseen, joka oli kahden herneen kokoinen. Hän nousi hevosensa selkään ja ratsasti oven edustalle sotamiesten keskelle.

Siinä pysähtyen hän kumartui taputtamaan elukkaa kädellään ja sujautti taulapalaseen sen korvaan.

Ainoastaan d'Artagnanin kaltainen taitava ratsastaja saattoi uskaltaa sellaisen kokeen, sillä tuskin oli elukka tuntenut polttavan kirvellyksen, kun se kiljahti kivusta, hypähti koholle ja alkoi teutaroida kuin villiintyneenä.

Sotamiehet etäännyivät päätähavin, ollessaan rusementua hevosen kavioihin.

"Apua, apua!" huikkasi d'Artagnan. "Pidättäkää, pidättäkää! Hevoseni on tullut virmapääksi."

Ja elukan silmät näyttivätkin hetimiten veristävän, ja se kävi valkeaksi vaahdosta.

"Auttakaa!" kirkui d'Artagnan yhäti, sotamiesten uskaltamatta lähestyä häntä. "Auttakaa! Annatteko minun joutua surman suuhun? *Herra armahda!*"

Tuskin oli d'Artagnan päästänyt sen huudon, kun ovi avautui ja Atos ja Aramis säntäsivät ulos miekka kädessä. Mutta d'Artagnanin viekkauden ansiosta oli tie vapaa.

"Vangit pakenevat! Vangit pakenevat!" karjui kersantti.

"Ottakaa kiinni! Ottakaa kiinni", kiljui d'Artagnan hellittäen ohjaksia, jolloin vauhko hevonen porhalsi menemään ja survaisi nurin pari kolme miestä.

"*Stop, stop!*" huusivat sotamiehet juosten tempaamaan aseitansa.

Mutta vangit istuivat jo satulassa, ja sittenpä he eivät menettäneet aikaa, vaan karauttivat likeisintä kaupunginporttia kohti. Keskivaiheilla katua he näkivät Grimaudin ja Blaisoisin, jotka tulivat tavoittamaan isäntiänsä.

Viittauksella sai Atos kaikki selväksi Grimaudille, joka pyörähti saattamaan pikku ryhmää; tämä muistutti myrskypuuskaa, ja d'Artagnan yhäti hoputti sitä takimmaisena huudoillaan. He vilahtivat portista kuin varjot, vartijain edes ehtimättä ajatella heidän pidättämistään, ja pääsivät avoimelle kedolle.

Kaiken aikaa sotamiehet huutelivat: *Stop, stop!* ja kersantti, joka alkoi käsittää joutuneensa ansaan, repi tukkaansa.

Samassa näkyi ratsastaja lähestyvän täyttä laukkaa, heiluttaen paperia kädessään.

Mordaunt siinä toi määräyksen.

"Vangit?" hän huusi hypäten alas satulasta.

Kersantilla ei ollut voimia vastata hänelle; hän viittasi avoimeen oveen ja tyhjään huoneeseen. Mordaunt ryntäsi portaille, käsitti kaikki, parkaisi kuin olisi häneltä reväisty sisälmykset ja kaatui tajuttomana porraskivelle.

KAHDESSEITSEMÄTTÄ LUKU

Uljaat sydämet eivät tukalimmissakaan tilanteissa menetä miehuuttansa eivätkä hyvät vatsat ruokahaluaan

Sanaakaan vaihtamatta, taaksensa vilkaisematta, pikku joukko kiiti siten eteenpäin vinhaa laukkaa, kahlasi pienen joen yli, jonka nimeä kukaan ei tiennyt, ja jätti vasemmalleen kaupungin, jota Atos väitti Durhamiksi.

Lopulta he näkivät metsikön, ja kannustivat hevosia viimeisen kerran, ohjaten niitä sille suunnalle.

Kadottuaan lehvistön taakse, joka oli kyllin tiheä kätkeäkseen heidät mahdollisten takaa-ajajien katseilta, he pysähtyivät heti neuvottelemaan; hevoset jätettiin kahden lakeijan lepuutettaviksi, riisumatta niiltä satulaa tai suitsia, ja Grimaud asetettiin tähyistäjäksi.

"Tule ensin syleiltäväkseni, veikkoseni", virkkoi Atos d'Artagnanille, "sinä meidän pelastajamme, joka olet todellinen sankari meidän joukossamme!"

"Atos on oikeassa, ja minä ihailen sinua", sanoi vuorostaan Aramis sulkien hänet syliinsä; "mitä ei olisikaan voinut odottaa noin älykkäältä päältä, erehtymättömältä silmältä, teräksiseltä käsivarrelta ja voittamattomalta tarmolta!"

"Nyt se käy laatuun", vastasi gascognelainen, "otan vastaan omasta ja Portoksen puolesta kaikkityyni, syleilyt ja kiitokset: meillä on hyvää aikaa, antakaa tulla vain!"

D'Artagnanin muistuttamina, että he olivat kiitollisuudenvelassa Portoksellekin, molemmat ystävykset puristivat tämänkin kättä.

"Nyt", sanoi Atos, "ei sovi enää vilistää umpimähkään ja kuten päättömät, vaan on laadittava suunnitelma. Mitä teemme?"

"Mitäkö teemme, perhanassa! Sitäpä ei ole vaikea sanoa."

"Sano siis, d'Artagnan."

"Riennämme lähimpään satamapaikkaan, panemme yhteen kaikki pikku varamme, vuokraamme aluksen ja purjehdimme Ranskaan. Minä ainakin panen likoon viimeisen lanttini. Paras aarre on kuitenkin elämä, ja myönnettävä on, että meidän elämämme nyt on hiuskarvan varassa."

"Mitä sinä siitä sanot, du Vallon?" kysyi Atos.

"Minä", vastasi Portos, "olen täydellisesti d'Artagnanin kannalla; tämä Englanti on keho maa."

"Olet siis päättänyt jättää sen?" tiedusti Atos d'Artagnanilta.

"*Sang-Diou*", vannoi d'Artagnan, "enpä näe, mikä minua pidättelisi!"

Atos ja Aramis vilkaisivat toisiinsa.

"Lähtekää siis, hyvät ystävät", virkkoi edellinen huokaisten.

"Mitä! Lähtekää?" toisti d'Artagnan. "Lähtekäämme, piti sanomasi!"

"Ei, veikkoseni", vastasi Atos; "meidän on erottava."

"Erottava!" huudahti d'Artagnan hämmästyneenä tästä odottamattomasta tiedosta.

"Joutavia!" tokaisi Portos; "miksi eriäisimme, kun nyt olemme koolla?"

"Syystä että teidän tehtävänne on täytetty, joten te voitte ja teidän tuleekin palata Ranskaan; mutta meidän on vielä kesken."

"Vielä keskenkö?" ihmetteli d'Artagnan.

"Niin, veikkonen", vastasi Atos säveästi, mutta lujasti. "Me tulimme tänne puolustamaan Kaarlo-kuningasta; siitä tehtävästä suoriuduimme huonosti, ja nyt on jäänyt osallemme pelastaa hänet."

"Pelastaa kuningas!" huudahti d'Artagnan silmäillen Aramista yhtä suuresti ihmetellen kuin äsken Atosta.

Aramis vain nyökkäsi.

D'Artagnanin kasvoille tuli syvän säälän ilme; hän alkoi uskoa puhuttelevansa kahta mielenvikaista.

"Sinä et voi puhua tosissasi, Atos", lausui d'Artagnan. "Kuningas on kokonaisen armeijan keskellä, joka vie hänet Lontooseen. Sen armeijan päällikkönä on muuan teurastaja tai teurastajan poika, mikä lieneekään, — eversti Harrison. Hänen majesteettinsa asetetaan heti Lontooseen tultuansa tuomioistuimen tutkittavaksi, sen takaan teille; olen kuullut Oliver Cromwellin virkkavan siitä seikasta moniaan sanan, jotta osaan kyllä oivaltaa sen asian."

Atos ja Aramis vilkaisivat jälleen toisiinsa.

"Ja oikeudenkäynnin kerran alettua ei kestä pitkäkään aikaa, kun jo tuomio pannaan täytäntöön", jatkoi d'Artagnan. "Herrat puritaanit ovat totisesti rivakkaa väkeä puuhissaan."

"Ja mihin rangaistukseen luulet kuninkaan tulevan tuomituksi?" kysyi Atos.

"Pelkään suuresti, että se vaatii häneltä hengen; he ovat tuottaneet hänelle liian paljon pahaa, jotta hän voisi antaa heille anteeksi, ja heillä ei senvuoksi ole muuta keinoa kuin surmata hänet. Etkö ole kuullut, mitä herra Oliver Cromwell virkkoi, kun hänelle Pariisissa käydessään näytettiin Vincennesin vankitornia, jossa herra de Vendôme istui teljettyinä?"

"Mitä hän sanoi?" kysyi Portos. "Ruhtinaihin ei sovi koskaan kajota, paitsi päähän."

"Sen olen kyllä kuullut", sanoi Atos. "Ja sinä luulet, että hän ei pane mietelmäänsä täytäntöön, kun hänellä nyt on kuningas hallussaan?"

"Päin vastoin, mutta sitä suurempi syy on meillä pysyä uhatun majesteetin puolella."

"Atos, sinä olet menettämässä järkesi."

"En, veikkonen", vastasi aatelismies säveästi; "mutta Winter haki meidät puhuteltavakseen Ranskassa ja vei meidät madame Henrietten luo. Hänen majesteettinsa soi d'Herblaylle ja minulle sen kunnian, että pyysi meitä auttamaan puolisoansa; me lupasimme, ja siihen lupaukseen sisältyi kaikki. Voimamme, ymmärryksemme ja henkemmekin me siten liitimme siihen sitoumukseen; meidän on pidettävä sanamme. Eikö se ole sinunkin käsityksesi, d'Herblay?"

"On", vastasi Aramis, "me lupasimme ilman ehtoja."

"Ja meillä on toinenkin syy", pitkitti Atos. "Kuulkaahan, mitä sanon. Ranskassa on tällä haavaa kaikki

kurjaa ja surkeata. Meillä on kymmenvuotias kuningas, joka ei vielä tiedä, mitä hän tahtoo; meillä on kuningatar, jonka sokaisee myöhäinen intohimo; meillä on ministeri, joka hoitelee Ranskaa kuin laajaa vuokratilaa, yrittäen vain pusertaa maasta mahdollisimman paljon kultaa, italialaisella vehkeilyllä ja kavaluudella; meillä on prinsskejä ja ruhtinaita, jotka tekevät omakohtaista ja itsekästä vastarintaa, mutta eivät saa muuta aikaan kuin temmatuksi Mazarinin käsistä joitakuita kultaharkkoja, muutamia mahdin murusia. Olen palvellut heitä, en suinkaan innostuksesta, — Jumala tietää, että minä arvostelen heitä ansionsa mukaan ja että minä en katso heitä suurenkaan arvoiseksi, — vaan periaatteesta. Täällä on toista; täällä kohtaan tielläni suuren, kuninkaallisen, eurooppalaisen onnettomuuden, ja minä kiinnyn siihen. Jos meidän onnistuu pelastaa kuningas, niin se on kaunista; jos kuolemme hänen tähtensä, niin se on suurta."

"Tiedätte ennakolta, että siitä koituu tuhonne", sanoi d'Artagnan.

"Arvattavasti, ja ainoana surunamme on kuolla kaukana teistä."

"Mitä aiotte saada toimeen vieraassa, vihamielisessä maassa?"

"Nuorena matkustelin Englannissa; puhun englanninkieltä kuin maassasyntynyt, ja Aramiillekaan ei se kieli ole tuntematon. Voi, jospa vain saisimme teidätkin mukaamme, veikkoset! Me kaikki neljä ensi kertaa kahteenkymmeneen vuoteen yhtyneinä emme ainoastaan pystyisi pitämään puoliamme Englantia, vaan kaikkia kolmea kuningaskuntaa vastaan!"

"Oletteko luvanneet tuolle kuningattarelle", kysyi d'Artagnan kiivaasti, "vallata väkiryynnäköllä Towerin, surmata satatuhatta sotamiestä, voitollisesti vastustaa kokonaisen kansan tahtoa ja sellaisen miehen kuin Cromwellin kunnianhimoa? Sinä et ole nähnyt sitä miestä, Atos, etkä sinä, Aramis. Tietäkää, hän on nerokas mies, joka johti mieleeni meidän kardinaalimme, sen toisen, suuren, ymmärrättehän. Älkää siis liioitelko sitoumuksenne laajuutta. Taivaan tähden, hyvä Atos, älä uhraudu suotta. Kun katselen sinua, luulen tosiaankin näkeväni järkevän miehen, mutta kuunnelllessani vastauksiasi tuntuu minusta siltä kuin olisin tekemisissä kaistapään kanssa. Kuules, Portos, tule sinä tuekseni. Mitä ajattelet tästä jutusta, sanohan suoraan?"

"En mitään hyvää", vastasi Portos.

"Kuulehan", jatkoi d'Artagnan kärsimättömänä siitä, että Atos ei näkynyt kuuntelevan hänen sanojaan, vaan hänen rinnassaan puhuvaa ääntä, "sinä et ole milloinkaan saanut haittaa neuvoistani. No niin, usko minua nytkin, Atos, teidän toimenne on päättynyt, ylevästi päättynyt; palatkaa meidän kanssamme Ranskaan."

"Hyvä ystävä", vakuutti Atos, "päätöksemme on peruuttamaton."

"Mutta teillä on siis joku muu vaikutin, jota me emme tunne?"

Atos hymyili.

D'Artagnan löi suuttuneesti rintaansa ja mutisi vakuuttavimpia perusteita, mitä kykeni keksimään; mutta Atos vastasi niihin vain tynnellä ja säveällä hymyllä ja Aramis päänsä liikkeillä.

"No niin", huudahti d'Artagnan viimein ähmissään, "no, koska niin tahdotte, niin jättäkäämme siis luumme tähän viheliäiseen maahan, missä kauniina säänä on sumu, sumuna sade, sateena vedenpaisumus, — missä aurinko muistuttaa kuuta ja kuu kermajuustoa! Eipä tosiaankaan ole väliä, kuoleeko täällä vai muualla, kun kumminkin on kuoltava."

"Mutta ajattele kuitenkin, hyvä ystävä", huomautti Atos, "että se kuolema on ennenaikainen."

"Pyh, hetkistä varemmin tai myöhemmin, siitäpä ei kannata pitää suukopua."

"Jos mikään minua ihmetyttää", virkkoi Portos viisaasti, "niin se, että sitä ei ole tapahtunut."

"Ka, kyllä se tulee, Portos, ole huolettu!" vastasi d'Artagnan. "Se on siis selvillä", jatkoi gascognelainen, "ja jollei Portos pane vastaan..."

"Minä teen kuten sinä tahdot", sanoi Portos. "Minusta muuten kuulosti kovin kauniilta se, mitä kreivi de la Fère vastikään virkkoi."

"Mutta sinun tulevaisuutesi, d'Artagnan, ja sinun kunnianhimosi, Portos?"

"Meidän tulevaisuutemme, kunnianhimmomme!" vastasi d'Artagnan kuumeellisen kaunopuheisesti; "tarvitseeko meidän ajatella sellaista, kun pelastamme kuninkaan? Kuninkaan pelastuttua me keräämme koolle hänen ystävänsä, annamme selkään puritaaneille, valloitamme takaisin Englannin,

samoamme hänen kanssaan Lontooseen, asetamme hänet jälleen tukevasti valtaistuimelleen..."

"Ja hän tekee meistä silloin herttuoituja ja päärejä", tokaisi Portos säihkyvin silmin, vaikka hän katseli tätä tulevaisuutta mielikuvituksen kuvastimesta.

"Tai unohtaa meidät", lisäsi d'Artagnan.

"Uh!" äännähti Portos.

"Lempo, sellaista on nähty ennenkin, veikkonen; minusta näyttää siltä, että me entiseen aikaan teimme Itävallan Annalle palveluksen, joka jokseenkin veti vertoja sille, minkä nyt aiomme tehdä Kaarlo I:lle, mutta se ei estänyt kuningatarta unohtamasta meitä lähes kahdeksikymmeneksi vuodeksi."

"Mutta oletko silti, d'Artagnan", virkkoi Atos, "pahoillasi siitä, että teit hänelle sen palveluksen?"

"En, totisesti", vastasi d'Artagnan; "päin vastoin tunnustan, että usein huonolla tuulella ollessani olen saanut siitä muistosta lohdutusta."

"Näet siis, d'Artagnan, että ruhtinaalliset henkilöt ovat monasti kiittämättömiä, mutta Jumala ei koskaan."

"Kuulehan, Atos", sanoi d'Artagnan, "luulenpa, että jos kohtaisit maan päällä vihtahousun, osaisit sinä sovittaa niin hyvin, että saisit hänet vedetyksi kanssasi taivaaseen."

"Niinpä siis...?" virkkoi Atos ojentaen d'Artagnanille kätensä. "Niinpä siis on sovittu", vastasi d'Artagnan; "huomaan Englannin ihanaksi maaksi ja jään tänne, mutta yhdellä ehdolla."

"Mikä se on?"

"Että minua ei pakoteta opettelemaan englanninkieltä."

"No niin", lausui Atos voitokkaasti, "nyt vannon, hyvä ystävä, kautta sen Jumalan, joka kuulee meitä, kautta nimeni, jonka katson tahrattomaksi, että minä uskon korkeamman voiman valvovan puolestamme ja toivon koko kumppanuutemme näkevän jälleen Ranskan."

"Hyvin mahdollista", arveli d'Artagnan; "mutta minä tunnustan, että oma vakaumukseni on päinvastainen."

"Kunnon d'Artagnan", tokaisi Aramis, "edustaa meidän keskuudessamme parlamentin vastustusmiehiä, jotka aina sanovat *ei* ja aina tekevät *kyllä*."

"Niin, mutta pelastavatkin isänmaan", lisäsi Atos.

"No niin, kun nyt kaikki on selvillä", huomautti Portos hykertäen kämmeniänsä, "jos ajattelisimme päivällistäkin! Muistelen elämämme arveluttavimmissakin käänteissä aina syöneemme päivällistä."

"Ka, kannattaako puhuakaan aterioimisesta maassa, missä kaikkena ruokana käytetään keitettyä lampaanlihaa ja juomana pelkkää olutta! Miten hitossa saatoitkaan lähteä tämmöiseen maahan, Atos? Ai, anteeksi", lisäsi d'Artagnan hymyillen, "minä unohdin, että sinä et enää ole Atos. Mutta annahan silti kuulua päivällissuunnitelmasi, Portos."

"Suunnitelmani!"

"Niin, eikö sinulle ole suunnitelmaa?"

"Ei, vaan nälkä, siinä kaikki."

"Hitto, jollei muusta ole kysymys, niin samaten on minunkin laitani; mutta ruokahalu ei riitä, on saatava syötävää, ja ellemme käy rouskuttelemaan ruohoa kuten hevosemme..."

"Voi", tokaisi Aramis, joka ei ollut niin kylmäkiskoinen maallisille nautinnoille kuin Atos, "muistatteko, kuinka herkullisia ostereita me söimme Parpaillot-ravintolassa?"

"Entä suolalampien lampaanreisiä?" lisäsi Portos huuliansa lipoen.

"Mutta", huomautti d'Artagnan, "eikö meillä ole täällä Mousqueton-ystävämme, joka toimitti sinulle niin kylläiset oltavat Chantillyssä, Portos?"

"Tosiaankin", vastasi Portos, "meillä on Mousqueton; mutta intendentiksi tultuaan hän on käynyt kovin raskasliikkeiseksi. Kutsukaamme hänet kuitenkin."

Ja varmistuttaakseen, että palvelija vastaisi auliisti, Portos huusi:

"Hei, Mouston?"

Mousqueton ilmestyi hyvin surkean näköisenä.

"Mikä teitä vaivaakaan, hyvä herra Mouston?" kysyi d'Artagnan; "oletteko sairas?"

"Monsieur, minulla on hurja nälkä", vastasi Mousqueton.

"No niin, juuri sentähden me kutsuimme teidät tänne, hyvä herra Mouston. Ettekö te voisi pyydystä meille juoksusilmukalla moniaita tuollaisia muheita kaniineja ja joitakuita sulavia peltopyitä, jollaisista te valmistitte viilokkeita ja muhennoksia hotelli ... pentele, mikä hotelli se taas olikaan nimeltään?"

"Hotelli...", kertasi Portos; "pentele, en minäkään enää muista!"

"Eipä väliä, — ja suopungilla muutamia pulloja sitä vanhaa burgundia, joka niin väleen paransi herranne jännesvenähdyksen?"

"Voi, monsieur", huokasi Mousqueton, "minä pelkään, että tässä kamalassa maassa on kovin niukalti sitä kaikkea, mitä minulta nyt pyydätte, ja minä luulen, että meidän olisi parempi lähteä anomaan vieraanvaraisuutta tuon pikku talon isännältä, joka pilkottaa tuolta metsänreunasta."

"Mitä! Onko täällä talo lähistöllä?" kysyi d'Artagnan.

"On, monsieur", vastasi Mousqueton.

"No niin, lähtekäämme siis, kuten sanotte, hyvä ystävä, tarjoutumaan päivälliselle sen talon isännän luokse. Mitä ajattelette siitä, messieurs? Eikö herra Moustonin neuvo tunnu teistä peräti järkevältä?"

"Hm!" tuumi Aramis; "entä jos isäntä on puritaani?"

"Sen parempi, *mordioux!*" vastasi d'Artagnan; "jos hän on puritaani, niin me ilmoitamme kuninkaan vangitsemisen, ja sen tiedon kunniaksi hän antaa meille valkoiset kanansa."

"Mutta jos hän on kuninkaan miehiä?" sanoi Portos.

"Siinä tapauksessa otamme murheellisen katsannon ja kynimme hänen mustat kanansa."

"Onnellinen sinä", virkkoi Atos ja hymyili vastoin tahtoansa lannistumattoman gascognelaisen hyväntuulisuuudelle; "sinä näet kaikki valoisalta puolelta."

"Mitäs muutakaan?" arveli d'Artagnan; "olen seudulta, missä ei ole pilven hattaraa taivaalla."

"Se ei ole tämän maan kaltainen", huomautti Portos ojentaen kätensä tunnustelemaan, johtuiko hänen poskellaan tuntuva kylmän väre tosiaankin sadepisarasta.

"Hei, sitä suurempi syy on meillä siis lähteä liikkeelle", sanoi d'Artagnan. "Grimaud, hoi!"

Grimaud saapui esille.

"No, Grimaud, hyvä mies, oletko nähnyt mitään?" kysyi d'Artagnan.

"En mitään", vastasi Grimaud.

"Niitä epattoja!" virkkoi Portos; "he eivät ole edes ajaneet meitä takaa. Olisimmepa me olleet heidän sijassaan!"

"He menettelevät kovin väärin", myönsi d'Artagnan; "olisin mielelläni virkkanut pari sanaa Mordauntille tässä viehättävässä lehdossa. Katsokaa, kuinka oivallinen paikka tuossa on miehen kunnolliseen keikistämiseen!"

"Luulen tosiaankin, messieurs", huomautti Aramis, "että pojassa ei ole samaa sisua kuin äidissä."

"Oh, maltahan vain, veikkonen", vastasi Atos; "vastahan siitä on tuskin kahta tuntia, kun hänet jätimme. Hän ei vielä tiedä, mille taholle olemme pyrkimässä; olopaikkamme on hänelle tuntematon. Vasta silloin voimme sanoa, että hän jää äidistään alakynteeseen, jos jälleen eheinä astumme Ranskan kamaralle, saamatta sitä ennen loppuamme aseesta tai myrkystä."

"Syökäämme sillävälän päivällistä", virkahti Portos.

"Se kelpaa", yhtyi Atos, "sillä minulla on kova nälkä."

"Surma mustille kanoille!" toivotti Aramis.

Ja ystävykset lähtivät Mousquetonin saattamina taloa kohti; he olivat jo melkein saaneet takaisin entisen huolettomuutensa, sillä nyt he olivat kaikki neljä jälleen yhtyneitä ja yksituumaisia, kuten Atos oli huomauttanut.

KOLMASSEITSEMÄTTÄ LUKU

Tervehdys kukistuneelle majesteetille

Taloa lähestyessään pakolaisemme näkivät maan tallatuksi kuin olisi melkoinen ratsujoukko kulkenut siitä heidän edellään. Oven edustalla näkyivät jäljet vielä selvemmin, tuo joukko, mikä lienee ollutkaan, oli pysähtynyt siinä.

"Hitto!" virkahti d'Artagnan; "asia on selvä: kuningas ja hänen saattueensa ovat menneet tätä kautta."

"Saakeli!" kirosi Portos; "siinä tapauksessa he ovat syöneet kaikki suihinsa."

"No, kai sentään yhden kanan verran ovat jättäneet", lohdutti d'Artagnan.

Hän hyppäsi maahan ja koputti oveen, mutta kukaan ei vastannut. Hän työnsi auki oven, joka ei ollut lukittu, ja näki etuhuoneen olevan tyhjillään.

"No niin?" kysyi Portos.

"En näe ketään", vastasi d'Artagnan. "Ah, kah!"

"Mitä siellä?"

Sen sanan kuullessaan hyppäsivät kaikki kolme ystävästä ratsailta ja astuivat etuhuoneeseen; mutta d'Artagnan oli jo työntänyt auki perähuoneen oven, ja hänen kasvojensa ilme osoitti selvästi, että hän havaitsi siellä jotakin tavatonta.

Toiset lähestyivät ja huomasivat vielä nuoren miehen viruvan lattialla verissään.

Hän näkyi tahtoneen laahautua vuoteelleen, mutta voimiensa peittäessä kaatuneen sen eteen.

"No?" kysyi d'Artagnan.

"Jos hän on kuollut", virkkoi Atos, "niin siitä ei ole pitkäkään aikaa, sillä hän on vielä lämmin. Mutta ei, hänen sydämensä sykkii. Hei, hyvä mies!"

Haavoittunut huokasi raskaasti; d'Artagnan otti vettä kouraansa ja viskasi sen hänen kasvoihinsa.

Mies avasi silmänsä ja yritti kohottaa päätänsä, mutta painui jälleen alas.

Atos koetti sitten nostaa hänen päätänsä polvelleen, mutta huomasi, että vamma oli hiukan pienten aivojen yläpuolella ja että pääkuori oli rusentunut; verta vuoti siitä runsaasti.

Aramis kastoi ruokaliinan veteen ja laski sen haavalle; viileys toinnutti loukkaantuneen: hän avasi jälleen silmänsä.

Ihmetellen hän katseli miehiä, jotka näyttivät säälivän häntä ja yrittävän parhaansa mukaan huojentaa hänen tilaansa.

"Te olette ystävien keskellä", sanoi Atos englanninkielellä; "tyytykää, ja jos teillä on voimia, niin kertokaa meille, mitä on tapahtunut."

"Kuningas", mutisi haavoittunut, "kuningas on vankina."

"Oletteko nähnyt hänet?" kysyi Aramis samalla kielellä.

Mies ei vastannut.

"Olkaa huoletta", ilmoitti Atos, "me olemme hänen majesteettinsa uskollisia palvelijoita."

"Puhutteko totta?" kysyi haavoittunut.

"Kautta aateliskunniamme!"

"Voin siis puhua teille vapaasti?"

"Aivan epäilemättä."

"Olen Parryn veli, hänen majesteettinsa kamaripalvelijan."

Atos ja Aramis muistivat, että Winter oli sillä nimellä puhutellut lakeijaa, jonka he olivat tavanneet kuninkaallisen teltan käytävässä.

"Me tunnemme hänet", sanoi Atos; "hän ei milloinkaan väistynyt kuninkaan viereltä."

"Niin, aivan", haastoi haavoitettu. "No niin, nähdessään kuninkaan joutuneen vangiksi hän ajatteli minua; tämän talon ohi kuljettaessa hän vaati kuninkaan nimessä pysähdyttäväksi. Siihen suostuttiin. Kuninkaan oli muka nälkä; hänet tuotiin huoneeseen, jossa nyt olen, jotta hän saisi aterioita, ja ovien ja ikkunain eteen asetettiin vartijat. Parry tunsu tämän kamarin, sillä hänen majesteettinsa oleskellessa Newcastlessa hän oli usein pistäytynyt minua tapaamaan. Hän tiesi, että täällä on laskuluukku, joka johtaa kellariin, ja että kellarista pääsee puutarhaan. Hän teki minulle merkin. Oivalsin sen. Mutta se merkki ei nähtävästi välttänyt kuninkaan vartijainkaan huomiota ja sai heidät epäluuloisiksi. Tietämättömänä siitä, että vihollisilla oli mitään aavistusta, minulla ei ollut muuta toivomusta kuin hänen majesteettinsa pelastaminen. Olin senvuoksi lähtevinäni ulos noutamaan puita, koska mielestäni ei ollut hetkeäkään menetettävissä. Astuin maanalaiseen käytävään, joka johti salaluukun yhteydessä olevaan kellariin. Kohotin luukkua päälläni, ja Parryn hiljaa työnteessä oven eteen teljen annoin kuninkaalle merkin seurata minua. Voi, hän ei tahtonut; tällainen pako näytti olevan hänelle vastenmielinen. Mutta Parry liitti kätensä ristiin ja rukoili häntä pakenemaan; minä puolestani myös yritin suostutella häntä käyttämään näin hyvää tilaisuutta. Vihdoin hän päätti seurata minua. Minä menin onneksi edellä; kuningas tuli jonkun askelen päässä takanani, kun äkkiä näin maanalaisessa käytävässä ikäänkuin ison varjon nousevan eteeni. Aioin huutaa varoittaakseni kuningasta, mutta siihen en saanut aikaa. Tunsin iskun, kuin olisi koko talo romahtanut päälleni, ja kaaduin tajuttomana."

"Kunnon englantilainen! Uskollinen alamainen!" huudahti Atos.

"Jälleen tointuessani makasin samassa paikassa. Laahauduin pihalle; kuningas ja hänen saattueensa olivat poissa. Minulta lienee mennyt tunnin vaiheille, päästäkseni pihalta tänne; mutta voimani uupuivat sitten kerrassaan, ja minä pyöräyin toistamiseen."

"Miltä tuntuu vointinne?"

"Hyvin huonolta", vastasi haavoittunut.

"Voimmeko tehdä mitään hyväksenne?" kysyi Atos.

"Auttakaa minut vuoteelle; luullakseni se huojentaisi tuskiani."

"Onko teillä ketään avuksenne?"

"Vaimoni on Durhamissa ja palaa kyllä piammiten. Mutta te itse — ettekö te tarvitse tai halua mitään?"

"Tulimme tänne aikoen pyytää teiltä ruokaa."

"Voi, he veivät kaikki; talossa ei ole leivän palaakaan."

"Kuuletko, d'Artagnan?" sanoi Atos; "meidän on etsittävä päivällistämme jostakin muualta."

"Nyt se on minulle aivan yhdentekevää", vastasi d'Artagnan; "en ole enää nälissäni."

"En totisesti minäkään", tokaisi Portos.

He nostivat miehen vuoteelle. Grimaud sai tulla sitomaan hänen vammansa. Grimaud oli noita neljää ystävästä palvellessaan joutunut niin usein laittamaan kuntoon liinanöyhtää ja kääreitä, että häneen oli tarttunut melkoinen määrä haavurin taitoa.

Sillaikaa olivat pakolaiset palanneet etuhuoneeseen ja pitivät siellä neuvottelua.

"Nyt on meillä asema selvillä", sanoi Aramis. "Kuningas ja hänen saattueensa ovat menneet tätä tietä; meidän on suunnattava kulkumme vastakkaiselle taholle. Etkö ole samaa mieltä, Atos?"

Atos ei vastannut, hän vain mietti.

"Niin", yhtyi Portos, "lähtekäämme vastakkaiselle suunnalle. Jos seuraamme saattuetta, niin näemme kaiken ahmituksi ja menehdymme lopulta nälkään. Kirottu maa tämä Englanti! Ensikertaa olen jäänyt päivällisettä, ja se on minun paras ateriani."

"Mitä sinä ajattelet, d'Artagnan?" kysyi Atos; "oletko Aramiin kannalla?"

"En ole", vastasi d'Artagnan, "vaan päinvastaisella."

"Mitä! Tahdot samota saattueen perässä?" virkahti Portos pelästyneenä.

"En, vaan matkustaa sen mukana."

Atoksen silmät välähtivät ilosta.

"Saattueen mukana?" huudahti Aramis.

"Anna d'Artagnanin puhua; tiedäthän hänet keinokkaaksi mieheksi", virkkoi Atos.

"Tietenkin oli meidän suunnattava matkamme sinne, mistä meitä ei etsitä", selitti d'Artagnan. "Ja tuskinpa meitä osataan puritaanien joukosta tavoitella; yhtykäämme senvuoksi heihin."

"Mainiota, veikkonen! Se on erinomainen neuvo", kiitti Atos; "olin esittämäisilläni samaa, mutta sinä ehätit edelle."

"Se on siis sinunkin ajatuksesi?" kysyi Aramis.

"Niin. Meidän arvellaan tahtovan poistua Englannista, meitä nuuskitaan satamapaikoista. Sillaikaa me saavumme Lontooseen kuninkaan mukana, ja kerran sinne päästyämme olemme taatusti kadoksissa; miljoonan ihmisen joukkoon ei ole vaikea kätkeytyä, siitä puhumattakaan", lisäsi Atos vilkaisten Aramiiseen, "mitä mahdollisuuksia se matka meille tarjoaa."

"Kyllä ymmärrän", vastasi Aramis.

"Minäpä en ymmärrä", huomautti Portos, "mutta sillä ei ole väliäkään; koska se neuvo on sekä d'Artagnanin että Atoksen kannattama, niin sen täytyy olla paras."

"Mutta emmekö me näytä epäiltäviltä eversti Harrisonista?" muistutti Aramis.

"Juuri häneenhän minä luotan, lempo soikoon!" vastasi d'Artagnan. "Eversti Harrison on ystäviämme; me olemme kahdesti nähneet hänet kenraali Cromwellin luona. Hän tietää, että Mazarin on lähettänyt meidät tänne Ranskasta, joten hän pitää meitä veljinään. Ja onhan hän muuten teurastajan poika, eikö olekin? No niin, Portos näyttäköön hänelle, miten nuijataan härkä nyrkin iskulla, ja minä olen valmis osoittamaan, kuinka sonni kellistetään käymällä sitä sarvista kiinni; siten saavutamme hänen luottamuksensa."

Atos hymyili.

"Sinä olet paras kumppani mitä tunnen, d'Artagnan", hän sanoi ojentaen gascognelaiselle kätensä, "ja olen onnellinen siitä, että tapasin sinut jälleen, poikani."

Sillä nimityksellä Atos, kuten tiedetään, puhutteli d'Artagnania silloin kun hän ilmaisi sydämensä sisimpiä tunteita.

Samassa tuli Grimaud ulos sisähuoneesta. Haavoittunut oli nyt sidottu, ja hänen vointinsa oli parempi.

Ystävykset jättivät hänelle hyvästi ja kysyivät, oliko hänellä mitään sanomaa lähetettävänä veljelleen.

"Pyytäkää häntä ilmoittamaan kuninkaalle", vastasi kelpo mies, "että ne eivät ihan tappaneet minua; niin vähäpätöinen kuin olenkin, luulen kuitenkin, että hänen majesteettinsa suree minua ja soimaa itseänsä kuolemastani."

"Olkaa huolelta", vastasi d'Artagnan, "ennen iltaa saa hän sen tietää."

Pikku ryhmä lähti taipaleelle. Ei voinut erehtyä tiestä; heidän seuraamansa tie näkyi selvästi tasangon poikki.

Kaksi tuntia ratsastettiin äänettöminä, kunnes d'Artagnan muiden etunenässä pysähtyi tienmutkaan.

"Kas", hän virkahti, "tuolla onkin väkemme."

Melkoinen ratsujoukko näkyi noin puolen lieuen päässä.

"Veikkoset", määräsi d'Artagnan, "antakaa miekkanne herra Moustonille, joka ajan ja paikan tullen luovuttaa ne teille takaisin, älkääkä unohtako, että te olette vankejamme."

Sitten hoputettiin jo väsyvät hevoset raviin, ja pian tavoitettiin saattue.

Kuningas oli saanut sijansa ensimmäisessä rivissä, ympärillään osa eversti Harrisonin rykmenttiä; hän kulki eteenpäin välinpitämättömänä, mutta yhä arvokkaana ja ikäänkuin vapaasta tahdostaan.

Hänen kalvenneille kasvoilleen levisi mielihyvän punehdus, kun hän huomasi Atoksen ja Aramiin, joita hänen ei ollut suotu edes hyvästellä; hän luki molempien aatelismiesten katseista, että hänellä oli vielä ystäviä vain muutaman askeleen päässä, vaikka hän oli luullut näiden joutuneen vankilaan.

D'Artagnan ratsasti kolonnan etupäähän, jätti ystävänsä Portoksen vartioittaviksi ja meni suoraan Harrisonin luo, joka tosiaan muisti nähneensä hänet Cromwellin luona ja vastaanotti hänet niin kohteliaasti kuin saattoi siinä asemassa ja hänen luontoiseltaan mieheltä odottaakaan. D'Artagnanin arvelu piti paikkansa: everstillä ei ollut eikä voinutkaan olla mitään epäluuloa.

Pysähdyttiin kuninkaan päivällislomaa varten. Mutta tällä kertaa ryhdyttiin varokeinoihin, jotta hän ei yrittäisi pelastua. Ravintolan isoon suojamaan katettiin pieni pöytä hänelle ja suuri upseereille.

"Syöttekö päivällistä minun kanssani?" kysyi Harrison d'Artagnanilta.

"Sen tekisin hiton mielelläni", selitti d'Artagnan, "mutta minulla on kumppanini herra du Vallon ja kaksi vankiani, joita en voi jättää, ja he ottaisivat liian suuren sijan teidän pöydässänne. Mutta sovittakaamme paremmin: toimittakaa meille pöytä katetuksi johonkin nurkkaan ja lähettäkää meille mitä hyväksi näette omasta pöydästänne, sillä muutoin meitä uhkaa nälkäkuolema. Siten saamme silti yhteiset päivälliset, kun syömme samassa huoneessa."

"Olkoon menneeksi", vastasi Harrison.

Asia järjestettiin d'Artagnanin toivomuksen mukaan. Palatessaan sisälle everstin luo hän näki kuninkaan jo istuvan pikku pöydän ääressä Parryn palvelemana; Harrisonilla ja hänen upseereillaan oli yhteinen pöytä, ja nurkkaan oli varattu paikat d'Artagnanille ja tämän seurueelle.

Puritaanipuseerit olivat saaneet ympyriäisen pöydän, ja joko sattumalta tai töykeyttä osoittaakseen Harrison istui selin kuninkaaseen.

Hallitsija näki noiden neljän aatelismiehen tulevan, mutta hän ei ollut heitä huomaavinaanakaan.

He menivät istuutumaan heille katetun pöydän ääreen ja asettuivat siten, etteivät kääntäneet selkäänsä kellekään. Heillä oli tarkattavanaan sekä upseerien että kuninkaan pöytä.

Osoittaakseen kunnioitusta vieraitansa kohtaan Harrison lähetti heille parhaita ruokalajeja pöydästään. Ystävysten kovaksi onneksi puuttui viini. Seikka näytti Atoksesta aivan yhdentekevältä, mutta d'Artagnan, Portos ja Aramis irvistivät joka kerta kun heidän täytyi kulauttaa olutta, puritaanilaista juomaa.

"Totisesti, eversti", sanoi d'Artagnan, "olemmepa teille kovin kiitollisia suosiollisesta kutsustanne, sillä ilman teitä olisimme nähtävästi jääneet päivällisettäkin, kuten jo aamiaisetta, ja ystäväni herra du Vallon yhtyy kiitokseeni, sillä hän oli julmasti nälissään."

"Niin olen vieläkin", virkkoi Portos kumartaen eversti Harrisonille.

"Miten teille saattoi niin kamalasti käydä, että jaitte aamiaista vaille?" kysyi eversti nauraen.

"Peräti yksinkertaisesta syystä, eversti", vastasi d'Artagnan. "Minulla oli kiire saavuttaa teidät, ja sentähden lähdin samaa tietä kuin tekin. Sitä ei olisi minunlaiseni vanhan muonanhankkijan sopinut tehdä, kun minun piti tietää, että missä on kulkenut sellainen ravakka ja reima rykmentti kuin teidän, sieltä ei ole mitään jälkisatoa korjattavissa. Käsitättehän siis pettymyksemme, kun saapuessamme metsän laidassa sijaitsevaan pikku taloon, joka oli etäältä ollut mitä kodikkaimman toivorikas silmissämme punaisine kattoineen ja vihreine ikkunaluukkuineen, emme tavanneetkaan kanoja, jotka olimme päättäneet käristää, ja kinkkuja, joista meidän piti kiireimmiten paistaa viipaleita, vaan ainoastaan miehen pahuksen virumassa verisenä... Haa, hiisi vieköön, eversti, ilmaiskaa kunnioitukseni sille upseerillenne, joka antoi sen iskun; se oli naseva kolaus, niin naseva, että se herätti ystäväni ihailua, herra du Vallonin, joka myös jakelee kelpo lyöntejä."

"Niin", vastasi Harrison nauraen, ja hän vilkaisi erääseen pöydän ääressä istuvaan upseeriin, "kun Groslow ottaa sellaisen homman huolekseen, silloin ei toisen tarvitse siihen enää puuttua."

"Kas, tekö se olitte, monsieur!" sanoi d'Artagnan kumartuen upseerille; "pahoittelen, että monsieur ei puhu ranskaa, jotta voisin itse lausua hänelle tunnustukseni."

"Olen valmis vastaanottamaan sen ja vastaamaan siihen, monsieur", virkkoi upseeri jokseenkin hyvällä ranskankielellä, "sillä minä olen asunut kolme vuotta Pariisissa."

"No niin, monsieur, kiirehdin sanomaan teille", jatkoi d'Artagnan, "että isku oli erinomaisen tehokkaasti tähdätty: te melkein tapoitte miehene."

"Luulin tappaneenikin hänet kerrassaan", vastasi Groslow.

"Ei paljoa puuttunut, se on tosi, mutta kuollut hän ei ole."

Nämä sanat virkkaessaan d'Artagnan loi silmäyksen Parryyn, joka seisoj kalman kalpeana kuninkaan edessä, siten ilmaistakseen, että tieto oli aiottu hänelle.

Sanomattoman tuskan kouristaessa sydäntään oli kuningas kuunnellut koko tätä keskustelua. Hän ei tiennyt ranskalaisen tarkoitusta, joten hänen mieltänsä kuohuttivat nuo julmat yksityiskohdat, jotka esitettiin näennäisen huolettomasti.

Vasta d'Artagnanin viime sanat saivat kuninkaan hengittämään keveämmin.

"Voi peijakas!" noitui Groslow; "paremmin minä luulin onnistuneeni. Jollei sen heittiön asunto olisi jo niin kaukana, niin ratsastaisin takaisin lopettamaan hänet."

"Ja siinä tekisitte oikein, jos pelkäätte hänen toipuvan", huomautti d'Artagnan, "sillä te tiedätte, että milloin pääkuoren vammat eivät ole heti kuolettavia, ne yleensä paranevat kahdeksassa päivässä."

D'Artagnan vilkaisi jälleen Parryyn, jonka kasvot saivat niin iloisen ilmeen, että Kaarlo hymyillen ojensi hänelle kätensä.

Parry kumartui suutelemaan sitä kunnioittavasti.

"Tosiaankin, d'Artagnan", virkkoi Atos, "sinä olet sekä liukaskielinen että sukkela. Mutta mitä sanot kuninkaasta?"

"Hänen kasvonsa miellyttävät minua suuresti", vastasi d'Artagnan; "hän näyttää sekä ylevältä että hyvántahtoiselta."

"Niin, mutta hän antoi ottaa itsensä vangiksi", tokaisi Portos; "se oli virhe."

"Minulla on hyvä halu juoda kuninkaan malja", huomautti Atos.

"Salli siis minun ehdottaa se malja", esitti d'Artagnan.

"Tee se", sanoi Aramis.

Portos katseli d'Artagnania ihan ällistyksissään toverinsa ehtymättömästä gascognelaisesta keinokkuudesta.

D'Artagnan otti tinapikarinsa, täytti sen ja nousi seisaalle.

"Hyvät herrat", hän lausui kumppaneilleen, "juokaamme tämän aterian antajan terveydeksi, ja olkoon everstimme vakuutettu siitä, että me asetumme hänen palvelukseensa Lontooseen saakka ja pitemmällekin!"

Nämä sanat virkkaessaan d'Artagnan katsoi Harrisoniin, joten tämä luuli maljalauselman koskevan häntä, nousi seisaalle ja kumarsi noille neljälle ystävykselle; mutta nämä suuntasivat katseensa Kaarlo-kuninkaaseen ja tyhjensivät yhtäikaa pikarinsa, Harrisonin tyhjentäessä puolestaan omansa ilman vähäisintäkään epäluuloa.

Kaarlo vuorostaan ojensi lasinsa Parrylle, joka kaatoi siihen muutamia pisaroita olutta, sillä kuninkaan täytyi tyytyä siihen, mitä muille suotiin; nostaen lasin huulilleen hän tyhjensi sen, katsoen noihin neljään aatelismieheen ja ilmaisten heille kiitollisuuttansa ylväällä hymyllään.

"Kas niin, hyvät herrat", huudahti Harrison laskien pikarinsa takaisin pöydälle ja vähääkään välittämättä korkeasta vangistaan, "nyt taipaleelle!"

"Missä olemme yötä, eversti?"

"Thirskissä", vastasi Harrison.

"Parry", virkkoi kuningas nousten seisaalle hänkin ja kääntyen kamaripalvelijaansa, "toimita hevoseni valmiiksi; tahdon ratsastaa Thirskiin."

"Kautta kunniani", vakuutti d'Artagnan Atokselle, "kuninkaasi on voittanut minut puolelleen; antaudun täydellisesti hänen palvelukseensa."

"Jos sanot sen vilpittömästi", vastasi Atos, "niin hän ei saavu Lontooseen."

"Kuinka niin?"

"No, sitä ennen me sieppaamme hänet pois."

"Oi, totta toisen kerran, Atos", arveli d'Artagnan, "jo nyt olet ihan järjiltäsi!"

"Onko sinulla siis mitään suunnitelmaa valmiina?" kysyi Aramis.

"Niin", tokaisi Portos, "hanke ei ole mahdoton, jos olisi hyvä suunnitelma olemassa."

"Sitä ei minulla ole", sanoi Atos, "mutta kyllä d'Artagnan keksii."

D'Artagnan kohautti olkapäitänsä, ja lähdettiin jälleen matkalle

NELJÄSSETSEMÄTTÄ LUKU

D'Artagnan keksii suunnitelman

Atos tunsu d'Artagnanin kenties paremmin kuin tämä tunsu itsensä. Hän tiesi, että pelkän vihjauksen virkkaminen riitti miehelle, jolla oli niin rohkea ja seikkailunhaluinen luonne kuin gascognelaisella, samoin kuin muheaan ja hedelmälliseen maaperään tarvitsee vain pudottaa jyvää, jotta sen itäminen on varma. Hän näki senvuoksi aivan rauhallisena ystävänsä kohauttavan olkapäitään ja pitkitti matkaa keskustellen hänen kanssaan Raoulista, puheenaineesta, jonka hän oli toisessa tilaisuudessa, kuten muistettaneen, antanut kokonaan raueta.

Yön jo yllätettyä matkalaiset saavuttiin Thirskiin. Nuo neljä ystävästä olivat näköjään aivan vieraita ja välinpitämättömiä niihin varokeinoin nähden, joihin ryhdyttiin kuninkaan vartioimiseksi. He asettuivat yksityiseen taloon, ja kun heidän täytyi joka hetki varoa turvallisuuttansa, majoittuivat he yhteen ainoaan huoneeseen, josta heillä oli vapaa pääsy kadulle, hyökkäyksen varalta. Lakeijat asetettiin eri paikkoihin. Grimaud makasi olkikuvolla ihan oven edessä.

D'Artagnan oli mietteissään ja näytti hetkeksi menettäneen tavallisen puheliaisuutensa. Hän ei virkkanut sanaakaan ja vihelteli herkeämättä, astellen edes takaisin vuoteensa ja ikkunan väliä. Portos, joka ei koskaan nähnyt muuta kuin kourin koeteltavaa, puheli hänelle kuten tavallista. D'Artagnan vastaili yksitavuisesti. Atos ja Aramis silmäilivät toisiaan hymyillen.

Päivä oli ollut uuvuttava, mutta ystävykset nukkuivat kuitenkin huonosti, Portosta lukuunottamatta, jonka uni oli yhtä häilymätön kuin hänen ruokahalunsakin.

Seuraavana aamuna oli d'Artagnan ensimmäisenä jalkeilla. Hän oli mennyt talliin, tarkastanut hevosia ja antanut kaikki tarpeelliset määräykset matkaa varten, ennen kuin Atos ja Aramis olivat nousseet ja Portoksen vielä kuorsatessa.

Kello kahdeksalta aamulla lähdettiin taipaleelle samassa järjestyksessä kuin edellisenäkin päivänä. Ainoana eroituksena oli, että d'Artagnan jätti ystävänsä ratsastamaan omalla tahollaan, itse lähtien lujittamaan eilispäiväistä tutustumistansa Groslowin kanssa.

Jälkimmäisen sydäntä olivat hänen ylistävät lauselmansa suloisesti hivelleet, joten hän tervehti ranskalaista upseeria kohteliaalla hymyllä.

"Tosiaankin, monsieur", aloitti d'Artagnan, "tunnen itseni onnelliseksi, kun olen tavannut henkilön,

jonka kanssa saan puhua vaivaisella äidinkielelläni. Ystäväni, herra du Vallon, on kovin raskasluontoinen; häneltä ei saa päivän mittaan neljää sanaa heltiämään. Mitä taasen kahteen vankiimme tulee, niin käsitätte kyllä, että he eivät ole halukkaita keskusteluun."

"He ovat villittyjä kuninkaan kannattajia", sanoi Groslow.

"Sitä suurempi syy heillä on murjotella meille siitä, että sieppasimme kiinni Stuartin, jolle te toivoakseni luetatte lyhyen virren."

"*Damn!*" kirosi Groslow; "sitä kuulemaan me hänet viemme Lontooseen."

"Ja te arvattavasti ette päästä häntä näkyvistänne?"

"Emme, jumaliste! Näettehän", lisäsi upseeri nauraen, "että hänellä on tosiaan kuninkaallinen saattue."

"Niin, päivällä ei voi olla pelkoa hänen karkaamisestaan; mutta yöllä..."

"Yöksi tehdään varokeinot kaksinkertaisiksi."

"Ja millaista vartioimista te käytätte?"

"Kahdeksan miestä oleskelee hänen huoneessaan."

"Saakeli, se on visua vartioimista!" kiitti d'Artagnan. "Mutta paitsi noita kahdeksaa miestä te kaiketi asetatte vartion ulkopuolellekin? Sellaisen vangin suhteen ei voi ryhtyä liikanaisiin varokeinoihin."

"Oh, emme sentään. Ajatelkaa toki: mitä voi kaksi aseetonta miestä kahdeksaa aseellista vastaan?"

"Miten kaksi?"

"No, kuningas ja hänen kamaripalvelijansa."

"Kamaripalvelija on siis saanut pysyä hänen luonaan?"

"Niin, Stuart pyysi tätä suosionosoitusta, ja eversti Harrison myöntyi siihen. Muka kuninkaana hän ei nähtävästi voi pukeutua tai riisuutua omin käsin."

"Totta tosiaan, kapteeni", haastoi d'Artagnan, päättäen pitkittää englantilaisen upseerin järjestelmällistä ylistelyä, jossa hän oli onnistunut niin hyvin, "mitä enemmän kuuntelen teitä, sitä hämmästyttävämmältä minusta tuntuu, että puhutte ranskankieltä niin sujuvasti ja hienostuneesti. Olette tosin asunut Pariisissa kolme vuotta; mutta vaikka minä oleskelisin Lontoossa ikäni kaiken, en varmaankaan pääsisi noin korkealle tasolle vieraan kielen omaksumisessa. Mitä teittekään Pariisissa?"

"Isäni, joka on kauppias, asetti minut liiketuttavansa palvelukseen, kun taasen tämä lähetti poikansa isäni luo; sellaiset vaihdokset ovat liikemiesten kesken tavallisia."

"Ja miellyttikö teitä Pariisi, monsieur?"

"Kyllä. Mutta te tarvitsisitte kipeästi samanlaista vallankumousta kuin meillä on ollut, — ette kuningastanne vastaan, joka on vain lapsi, vaan tuota italialaista idartajaa vastaan, joka on kuningattarenne rakastaja."

"Voi, olen täydellisesti yhtä mieltä kanssanne, monsieur, ja se olisi piankin tehty, jos meillä vain olisi kaksitoista teidänlaistanne upseeria, tervejärkistä, valpasta, horjumatonta! Ah, kyllä me väleen suoriutuisimme Mazarinista ja tekisimme jutun hänen kanssaan yhtä lyhyeksi kuin te aiotte menetellä kuninkaanne kanssa."

"Mutta minä luulin", huomautti upseeri, "että te olitte hänen palveluksessaan ja että hän se lähetti teidät kenraali Cromwellin luo?"

"Seikka on sellainen, että minä olen kuninkaan palveluksessa, ja tietäessäni jonkun tulevan lähetetyksi Englantiin pyysin tätä luottamustointia, sillä minä olin kovin halukas tutustumaan siihen nerokkaaseen mieheen, joka tällä hetkellä vallitsee kolmea kuningaskuntaa. Te olettekin nähnyt, kuinka innokkaita herra du Vallon ja minä olimme, kun hän ehdotti meille, että paljastaisimme miekkamme vanhan Englannin kunniaksi."

"Niin, minä tiedän, että te hyökkäsitte herra Mordauntin vieressä."

"Hänen oikealla ja vasemmalla puolellaan, monsieur. Pentele, urhea ja kunnollinen nuori mies hän onkin! Näittekö, miten hän nitisti setänsä?"

"Tunnetteko herra Mordauntin?" kysyi upseeri.

"Varsin hyvin; voinpa sanoa, että olemme likeisiäkin tuttavuuksia: herra du Vallon ja minä tulimme hänen seurassaan Ranskasta."

"Näyttöpä panneen hänet melkoisen kauan odottamaankin teitä Boulognessa?"

"Mikäs auttoi", vastasi d'Artagnan; "minulla oli kuningas kaittavana kuten teilläkin."

"Vai niin!" vilkastui Groslow; "ja mikä kuningas?"

"Meidän, perhanassa — pikku *king*, neljästoista Ludvig."

Ja d'Artagnan otti hatun päästään. Englantilainen teki kohteliaasti samaten.

"Kuinka kauan kaitsitte häntä?"

"Kolme yötä, ja niitä öitä muistelen totisesti aina erityisellä mielihyvällä."

"Nuori kuningas on siis hyvin herttainen?"

"Kuningas! Hän nukkuu kädet nyrkissä illasta aamuun."

"Mutta mistä sitten se mielihyvänne johtui?"

"No, moniaat ystäväni, kaartin ja muskettiväen upseereita kaikki, tulivat pitämään minulle seuraa, ja me vietimme yöme juomingeilla ja peluulla."

"Voi, niin", virkkoi englantilainen huoaten, "on totta, että te ranskalaiset olette aina hauskoja kumppaneita."

"Ettekö siis tekin pelaa vartiovuoroillanne?"

"Emme koskaan", vastasi englantilainen.

"Siinä tapauksessa on olonne kaiketi ylen ikävää, ja minä surkuttelen teitä", sanoi d'Artagnan.

"On totinen tosi", myönsi upseeri, "että minä jonkunlaiseksi hirmukseni näen vartiovuoroni tulevan. Käy kovin pitkästyttäväksi valvoa kokonainen yö."

"Niin, kun valvoo yksinään tai typerien sotamiesten kanssa, mutta kun on mukana hauska toveri, kun antaa kullaa ja noppien kieriä pöydällä, silloin yö menee kuin unennäkö. Ettekö siis pidä pelaamisesta?"

"Päin vastoin."

"Esimerkiksi *lansquenet*-pelistä?"

"Siihen olen ihan hullaantunut, pelasin sitä melkein kaikki illat Ranskassa."

"Entä Englantiin tultuanne?"

"En ole kajonnutkaan noppaan tai korttiin."

"Minun käy säälikseni", virkkoi d'Artagnan hyvin surkuttelevasti.

"Kuulkaahan", aloitti englantilainen, "tehkääpäs muuan temppu."

"No?"

"Huomenna olen vartiovuorolla."

"Stuartin luona?"

"Niin. Tulkaa viettämään yö minun kanssani!"

"Mahdotonta."

"Mahdotontako?"

"Kerrassaan mahdotonta."

"Kuinka niin?"

"Minä pelaan joka yö herra du Vallonin kanssa. Toisinaan emme käy ollenkaan levolle... Tänä aamunakin pelasimme vielä päivän valjetessa."

"No niin?"

"Ka, hän ikävystyisi, jollen olisi pelaamassa hänen kanssaan."

"Onko hän reima pelaaja?"

"Olen nähnyt hänen menettävän kaksituhatta pistolia ja nauravan sille katketakseen."

"Ottakaa hänet siis mukaan."

"Mitä ihmettä? Entä vankimme?"

"Se on totta, hiisi vieköön!" sanoi upseeri. "Mutta antakaa lakeijainne vartioida heitä."

"Jotta he karkaisivat!" vastasi d'Artagnan; "kyllä käskisi."

"He ovat siis säätyhenkilöitä, koska pidätte heistä niin tarkkaa vaaria?"

"Niin, perhanassa: toinen on rikas tourainelainen kartanonherra, toinen taas maltalaisritari ja ylhäistä sukua. Me olemme sopineet kumpaisenkin lunnasta: kaksituhatta puntaa heidän saapuessaan Ranskaan. Senvuoksi emme voi hetkeksikään eritä heistä, sillä lakeijamme tietävät, että he ovat miljoonamiehiä. Me kopeloitsimme heitä hiukan, saadessamme heidät siepatuksi, ja minä tunnustan, että heidän kukkarollaan herra du Vallon ja minä nykyään pelaamme; mutta he ovat voineet kätkeä meiltä jonkun kalliin kiven, komean timantin, ja me pidämme heitä silmällä kuin saiturit aarrettaan. Vartioitsemme heitä hellittämättömästi, ja du Vallon ja minä nukumme vain vuorotellen."

"Kas, kas!" äännähti Groslow.

"Käsittänette nyt, minkätähden minun on kieltäydyttävä kohteliaisuudestanne, josta muuten olen sitä kiitollisempi, kun mikään ei ole ikävystyttävämpää kuin ainainen pelaaminen saman henkilön kanssa: mahdollisuudet tasaantuvat ikuisesti, ja kuukauden lopulla huomaa aina, ettei ole voitolla eikä häviöllä."

"Voi", virkkoi Groslow huoaten, "on ikävämpääkin, nimittäin pysyä kokonaan pelaamatta."

"Sen kyllä ymmärrän", myönsi d'Artagnan.

"Mutta sanokaahan", kysyi englantilainen, "ovatko nuo vankinne vaarallisia?"

"Missä suhteessa?"

"Kykenisivätkö he yrittämään väkivaltaista yllätystä?"

D'Artagnan puhkesi nauramaan.

"Hyväinen aika!" hän huudahti; "toista vaivaa horkka, hän kun ei ole kyennyt tottumaan teidän asumaanne ihastuttavaan maahan, ja toinen on maltalaisritari, ujo kuin nuori tyttö. Varmemmaksi vakuudeksi olemme ottaneet heiltä linkkuveitsetkin ja taskuaseet pois."

"No niin", esitti Groslow, "ottakaa siis heidät mukaan."

"Mitä! Te tahdotte sitä?" virkahti d'Artagnan.

"Niin, onhan minulla kahdeksan miestä."

"Mitä sitten?"

"Neljä vartioitsee heitä ja neljä kuningasta."

"Tosiaan, siten olisi kyllä järjestettävissä", myönsi d'Artagnan, "mutta siitä koituisi teille melkoista kiusaa."

"Mitä vielä! Tulkaa kaikin mokomin; saatte nähdä, miten huokeasti hoidan sen asian."

"Ka, en minä levoton olekaan", sanoi d'Artagnan; "teidänlaisellenne miehelle uskon itseni sidotuin silmin."

Tämä viimeinen imartelu houkutteli upseerilta tuollaisen tyytyväisen naurahduksen, joka ilmaisee sydämellisyyttä aiheuttajaansa kohtaan, ollen mielistellyn turhamaisuuden purkausta.

"Mutta", huomautti d'Artagnan, "johtuupa mieleeni, — mikä estää meitä aloittamasta ja tänä iltana?"

"Ei ikinä mikään", vastasi Groslow.

"No, tulkaa illalla meidän luoksemme, niin me teemme vastavierailun huomenna. Jos vankimme tuottavat teille mitään häiriöitä, he kun kerran ovat kiivaita kuningasmielisiä, niin silloinpa emme puhu sen enempää niistä hommista, ja olemme kuitenkin viettäneet hauskan yön."

"Oivallista! Tänä iltana teillä, huomenna Stuartin luona, ylihuomenna minun luonani."

"Ja seuraavina päivinä Lontoossa. Lempo soikoon", lisäsi d'Artagnan, "nyt näette, että iloista elämää voi viettää kaikkialla!"

"Kyllä, kun tapaa ranskalaisia ja eritoten sellaisia ranskalaisia kuin te olette", kehaisi Groslow.

"Ja herra du Vallon; saatte nähdä, millainen huimapää hän on miehiään: hurja frondelainen, joka likistää Mazarinin kuoliaaksi kahden oven väliin. Häntä käytetään juuri sentähden, että häntä pelätään."

"Niin", myönsi Groslow, "hän on kasvoiltaan rehti, ja minä ihan pidän hänestä, vaikken ole hänelle esitelykään."

"Vasta te häneen oikein miellytte, kun tulette hänet tuntemaan. Kas, nyt hän kutsuukin minua. Suokaa anteeksi, me olemme niin kiintyneet toisiimme, että hän ei tule toimeen ilman minua. Sallittehan minun poistua?"

"Tottahan toki!"

"Tänä iltana."

"Teidän luonanne?"

"Minun luonani."

Herrasmiehet kumarsivat hyvästiksi, ja d'Artagnan palasi toveriensa luo.

"Mitä lemmon puheltavaa sinulla saattoi olla tuon verikoiran kanssa?" kummeksui Portos.

"Veikkoseni, älä puhu sillä tavoin herra Groslowista: hän on likeisimpiä ystäviäni."

"Ystävä!" huudahti Portos; "tuo talonpoikien teurastaja!"

"Hiljaa, hyvä Portos! Niin, kyllähän herra Groslow on hiukan kiivasluontoinen, mutta minä olen hänen sielunsa syvyydestä keksinyt kaksi oivallista ominaisuutta: hän on tyhmä ja pöyhkeä."

Portos levitti silmänsä suitsirenkaiksi, Atos ja Aramis silmäilivät toisiansa hymyillen; he tunsivat d'Artagnanin ja tiesivät, että hän ei milloinkaan toiminut ilman päämäärää.

"Mutta sinä saat itse tilaisuuden punnita hänen ansioitaan", jatkoi d'Artagnan.

"Kuinka niin?"

"Minä esittelen hänet sinulle tänä iltana; hän tulee pelaamaan kanssamme."

"Älä nyt!" ihastui Portos ja hänen silmänsä säihkyivät; "ja onko hän äveriäs?"

"Hänen isänsä on Lontoon vauraimpia kauppiaita."

"Ja onko hänelle *lansquenet* tuttua?"

"Hän on ihastunut siihen."

"*Bassette*?"

"Se on hänen intohimojaan."

"*Biribi*!"

"Siinä hän on mestari."

"Hyvä", tuumi Portos; "me vietämme hauskan yön."

"Sitä hauskemman, kun se lupaa meille vielä paremman yön."

"Mitä sanotkaan?"

"No, me tarjoamme hänelle tilaisuuden tänä iltana ja hän meille pelitilaisuuden huomenna."

"Missä sitten?"

"Sen kuulet sittemmin. Ajatelkaamme nyt vain yhtä seikkaa, — miten voimme asianmukaisesti vastaanottaa sen kunnian, jota herra Groslow meille osoittaa. Me pysähdyimme illalla Derbyyn; lähteköön Mousqueton ennakolta ja jos koko kaupungissa on ainoakaan viinipullo, niin ostakoon sen. Ei myöskään ole hullumpaa hänen valmistaa näpsä illallinen, johon sinä Atos et saa horkaltasi otetuksi osaa, yhtä vähän kuin sinä, Aramis, voit maltalaisritarina pysyä kuuntelemassa meidänlaistemme sotauroitten haastelua, joka saisi sinut punastelemaan. Kuulittehan?"

"Kyllä", vastasi Portos; "mutta lempo minut vieköön, jos ymmärrän."

"Portos veikkoseni, sinä tiedät, että minä isän puolelta polveudun profeetoista ja äidin puolelta sibylloista, — että minä puhun ainoastaan vertauskuvien ja tunnustähtien kautta ja että ne, joilla korvat on, kuulevat, ja ne, joilla silmät on, näkevät. Enempää en voi tällä hetkellä virkkää."

"Järjestele vain, hyvä ystävä", sanoi Atos; "olen varma siitä, että mitä teet, se on paikallaan."

"Entä sinä, Aramis, oletko samaa mieltä?"

"Kerrassaan, hyvä d'Artagnan."

"Mainiota", tuumi d'Artagnan, "siinäpä totisia uskovaisia, joille ihan iltikseen tekee ihmetöitä; te ette ole niinkuin tuo epäilijä Portos, joka uskoakseen tahtoo aina nähdä ja tunnustella."

"On kyllä totta", myönsi Portos ovelan näköisenä, "että minä olen kovin heikkouskoinen."

D'Artagnan läimäytti häntä olalle, ja keskustelu jäi siihen, kun saavuttiin samassa aamiaisasemalle.

Kello viiden tienoissa ehtoopäivällä Mousqueton lähetettiin matkaan ennakolta, kuten oli sovittu. Mousqueton ei puhunut englanninkieltä, mutta oli päässyt selville eräästä seikasta, nimittäin että Grimaud oli merkkikielellään melkein kokonaan korvannut sanojen käytön. Hän oli senvuoksi alkanut opiskella elehtimistä Grimaudin johdolla, ja mestarin harvinaisen taitavuuden ansiosta oli hän päässyt melkoisen pitkälle jo muutamien luentojen jälkeen. Blaisois saattoi häntä.

Ratsastaessaan Derbyn pääkatua pitkin nuo neljä ystävästä huomasivat Blaisoisin seisomassa erään komean rakennuksen kynnyksellä; siellä oli heille asunto varattu.

Koko päivänä eivät he olleet lähestyneet kuningasta peläten herättävänsä epäluuloja, ja sen sijaan että olisivat syöneet päivällistä eversti Harrisonin seurassa, kuten edellisenä päivänä, he olivat nyt aterioineet erillään.

Groslow saapui sovitulla hetkellä. D'Artagnan vastaanotti hänet kuin kaksikymmenvuotisen ystävän. Portos mitteli häntä kiireestä kantapäähän ja hymyili havaitessaan, että Groslow Parryn veljelle antamastansa merkillisestä iskusta huolimatta ei voinut voimakkuudessa vetää vertoja hänelle. Atos ja Aramis tekivät kaiken voitavansa salatakseen inhoa, jota heissä herätti miehen raakamainen ja törkeä luonne.

Sanalla sanoen Groslow oli tyytyväinen vastaanottoonsa.

Atos ja Aramis pysyivät näyttelmissään osissaan. Puoliyön hetkenä he vetäytyivät huoneeseensa, jonka ovi jätettiin auki muka hyvántahtoisuudesta. Sitäpaitsi d'Artagnan saattoi heitä sinne ja jätti Portoksen pelaamaan Groslowin kanssa.

Portos voitti viisikymmentä pistolia Groslowilta ja jäi tämän poistuessa siihen käsitykseen, että englantilaisen seura oli mieluisampaa kuin hän oli ensimmältä voinut uskoa.

Groslow taasen päätti ottaa seuraavana päivänä d'Artagnanilta hyvitystä siitä, mitä oli Portokselle menettänyt, ja hyvästellessään hän muistutti gascognelaista illaksi sovitusta kohtauksesta.

Illaksi, niin, sillä pelaajat erosivat toisistaan kello neljä aamulla.

Päivä kului tavalliseen tapaan; d'Artagnan ratsasti kapteeni Groslowin luota eversti Harrisonin luo ja jälkimmäisen seurasta ystäviensä pariin. Ne, jotka eivät tunteneet d'Artagnania, eivät voineet hänessä

havaita mitään tavatonta; ystäväistä, nimittäin Atoksesta ja Aramiista, hänen hilpeytensä oli kuumeellista.

"Mitä hän juonineekaan?" virkahti Aramis.

"Odottakaamme!" vastasi Atos.

Portos ei hiiskunut mitään, vaan laskeskeli yksitellen taskussaan Groslowilta voittamiensa viittäkymmentä pistolia, kasvojensa kuvastaessa herttaista tyytyväisyyttä.

Kun illalla tultiin Roystoniin, keräsi d'Artagnan ystävänsä koolle. Hänen kasvonsa olivat nyt menettäneet sen huolettoman hyväntuulisuuden leiman, jota hän oli kaiken päivää käyttänyt naamarina. Atos puristi Aramiin kättä.

"Hetki lähestyy", hän virkkoi.

"Niin", vastasi d'Artagnan kuullen sen, "niin, hetki lähestyy: tänä yönä, veikkoset, me vapautamme kuninkaan."

Atos hätkähti, hänen silmänsä leimahtivat.

"D'Artagnan", hän sanoi, alkaen nyt epäillä oltuaan toiveikas, "ethän laskene leikkiä? Se olisi minulle kovin tuskallista."

"Oletpa kummallinen, Atos", lausui d'Artagnan, "kun voit epäillä sellaista minusta. Missä ja milloin olet nähnyt minun tekevän pilaa ystävän sydäimestä ja kuninkaan hengestä? Olen sanonut sinulle ja toistan sen, että me tänä yönä pelastamme Kaarlo ensimmäisen. Sinä jätit minun huolekseni keksiä keinon; se on selvillä."

Portos katseli d'Artagnania suunnattoman ihailevasti. Aramis hymyili toivorikkaasti. Atos oli kalpea kuin kuolema ja vapisi kauttaaltaan.

"Puhu", pyysi Atos.

Portos remahdutti auki isot silmänsä, Aramis tarkkasi jännittyneenä d'Artagnanin huulia.

"Meidät on kutsuttu viettämään yöme Groslowin luona, senhän tiedätte?"

"Niin", vastasi Portos, "hän pani meidät lupaamaan, että myönnämme hänelle hyvitystilaisuuden."

"Mutta tiedättekö, missä me myönnämme hänelle sen tilaisuuden?"

"Emme."

"Kuninkaan luona."

"Kuninkaan luona!" huudahti Atos.

"Niin, messieurs, kuninkaan luona. Kapteeni Groslow on tänä iltana vartiovuorolla hänen majesteettinsa luona, ja saadakseen hauskemmin valvotuksi hän kutsuu meidät seurakseen."

"Kaikki neljä!" kysyi Atos.

"Totta hitossa, kaikki neljä; jättäisimmekö me vankejamme!"

"Ahaa!" äännähti Aramis.

"Selitähän", sanoi Atos väristen.

"Lähdemme siis Groslowin luo, me miekkoinemme ja te tikareinemme; neljään mieheen me yllätämme nuo kahdeksan epattoa ja heidän typerän päällikkönsä. Mitä sanot siitä, Portos?"

"Se on helppo juttu", arveli Portos.

"Me annamme kuninkaan pukeutua Groslowin vaatteisiin; Mousqueton, Grimaud ja Blaisois pitelevät lähimmässä kadunkulmassa satuloittuja hevosia varallamme, me nousemme ratsaille ja ennen päiväntököttämistä olemme kahdenkymmenen lieuen päässä täältä. Hei, onko juonessa vikaa, Atos?"

Atos laski molemmat kätensä d'Artagnanin olkapäille ja silmäili häntä, huulet tyynessä ja säveässä hymyssään.

"Minä väitän, ystäväni", hän sanoi, "että taivaan kannen alla ei ole olentoa, joka vetäisi sinulle vertoja vlevyydessä ja urheudessa; luullessamme sinut välinpitämättömäksi murheestamme, jota kunniantunto ei vaatinut sinua jakamaan kanssamme, keksit sinä yksinäsi sen, mitä me olemme turhaan tavoitelleet. Vakuutan sinulle siis vielä kerran, d'Artagnan, että sinä olet paras meistä kaikista, ja minä siunaan ja rakastan sinua, poikani."

"Ajatella, että minä en tuota hoksannut", päivitteli Portos lyöden otsaansa, "ja sehän on niin yksinkertaista!"

"Mutta jos olen ymmärtänyt oikein", huomautti Aramis, "niin me tapamme heidät kaikki, vai mitä?"

Atos värähti ja vaaleni.

"*Mordioux!*" vasasi d'Artagnan; "täytyyhän. Olen kauan pohtinut, eikö sitä voisi mitenkään välttää, mutta tunnustan, etten ole kyennyt muutakaan neuvoa keksimään."

"Kuulehan", sanoi Aramis, "tässä ei sovi pitkälti jaaritella; miten menettelemme?"

"Olen laatinut kaksi suunnitelmää", kertoi d'Artagnan.

"Kuulkaamme ensimmäinen", virkkoi Aramis.

"Jos olemme kaikki neljä yhdessä, kun annan merkin, — ja tämä merkki on sana *vihdoinkin*, — niin te kaksi survaisette tikarinne kumpainenkin lähimmän sotamiehen sydämeen; me puolestamme teemme samaten. Siioin on jo neljä miestä poissa tieltä. Ottelu käy siten tasaväkiseksi, koska meitä jää neljä viittä vastaan; nämä viisi antautuvat, ja heille pannaan kapula suuhun, tai puolustautuvat, jolloin heidät surmataaan. Jos isäntämme sattumalta muuttaa mielensä ja vastaanottaa peliseuraan ainoastaan Portoksen ja minut, silloin meidän täytyy, hiisi vieköön, pinnistää kaikkemme ja hosua kaksinkertaisin voimin; se on hiukan pitkällisempää ja aiheuttaa jonkun verran ääntä, mutta teidän tulee väijyä ulkopuolella paljain miekoin ja rynnätä sisälle heti kun kuulette nujakkaa."

"Mutta jos meidät itse survaistaan maahan?" huomautti Atos.

"Mahdotonta!" vakuutti d'Artagnan; "nuo oluensärpijät ovat liian raskasliikkeisiä ja kömpelöitä. Sinun on sitäpaitsi survaistava kurkkuun, Portos; sellainen isku tappaa joutuisammin ja estää kirkumasta."

"Hyvä juttu!" arveli Portos; "siitä tulee hauska pikku kurkunleikkaus."

"Kauheata, kauheata!" huudahti Atos.

"Joutavia, sinä tunteellinen sielu", sanoi d'Artagnan, "pahempaakin sinä tekisit taistelukentällä. Sitäpaitsi, veikkonen", hän jatkoi, "jos sinusta tuntuu, että kuninkaan henki ei ole sen arvoinen, mitä se leikki voi tulla maksamaan, niin siitä asiasta emme puhu sen enempiä, ja minä ilmoitan Groslowille, että voin pahoin."

"Ei", vastasi Atos, "olen väärässä, hyvä ystävä, ja sinä olet oikeassa; suo anteeksi!"

Samassa avautui ovi, ja huoneeseen astui muuan sotamies.

"Herra kapteeni Groslow", solkkasi hän kehnolla ranskankielellä, "ilmoittaa herra d'Artagnanille ja herra du Vallonille, että hän odottaa heitä."

"Missä?" kysyi d'Artagnan.

"Englantilaisen Nebukadnesarin huoneessa", vastasi jyrkkä puritaanilainen sotamies.

"Hyvä on", virkkoi sujuvalla englanninkielellä Atos, jonka kasvot olivat punehtuneet tästä kuninkaallisen majesteetin loukkauksesta; "hyvä on, sanokaa kapteeni Groslowille, että me tulemme."

Puritaanin poistuttua annettiin lakeijoille käsky satuloida kahdeksan hevosta ja mennä odottamaan erääseen kadunkulmaan noin kahdenkymmenen askeleen päähän talosta, johon kuningas oli majoitettu, hajaantumatta ja ratsailta laskeutumatta.

VIIDESSEITSEMÄTTÄ LUKU

Kello oli yhdeksän illalla; vartiot oli vaihdettu kahdeksalta, joten kapteeni Groslowin vahtipalvelusta oli kestänyt jo tunnin.

D'Artagnan ja Portos miekkoineen sekä Atos ja Aramis, joilla oli kumpaisellakin tikari kätkettynä povelleen, lähtivät taloa kohti, jota sinä yönä käytettiin Kaarlo Stuartin vankilana. Molemmat jälkimmäiset seurasivat voittajiaan nöyrästi ja näköjään aseettomina kuten vangit ainakin.

"Totisesti", virkkoi Groslow heidät nähdessään, "tuskinpa enää rohkenin odottaakaan tuloanne."

D'Artagnan lähestyi häntä ja sanoi hiljaa:

"Niin, herra du Vallon ja minä epäröitsimmekin jo tovin."

"Ja minkätähden?" kysyi Groslow.

D'Artagnan vilkaisi Atokseen ja Aramiiseen päin.

"Ahaa!" arveli Groslow; "heidän valtiollisten mielipiteittensä takia? Mitäpä minä niistä! Päin vastoin", hän lisäsi nauraen, "jos he tahtovat nähdä Stuartinsa, niin sehän käy nyt päinsä."

"Vietämmekö siis yömmе kuninkaan kamarissa?" kysyi d'Artagnan.

"Emme, vaan viereisessä huoneessa; mutta kun ovea pidetään auki, olemme ihan kuin samassa huoneessa. Oletteko varustaneet rahoja mukaanne? Vakuutanpa teille, että aion tänään pelata oikein uhkatuulella."

"Kuuletteko?" kysyi d'Artagnan helisyttäen kultarahoja taskuissaan.

"*Very good!*" ilostui Groslow, ja hän avasi huoneen oven. "Näyttääkseni teille tietä, messieurs", hän lisäsi ja astui sisälle etummaisena.

D'Artagnan kääntyi ystäviinsä päin. Portos oli huoleton kuin tavalliseen peliseuraan menevä; Atos oli kalpea, mutta päättäväinen; Aramis pyyhki nenäliinalla hiukan kosteata otsaansa.

Kaikki kahdeksan vahtisotamiestä olivat paikoillaan: neljä kuninkaan kamarissa, kaksi väliovella ja kaksi sillä ovella, josta ystävykset astuivat sisälle. Atos hymyili nähdessään paljastetut miekat; ei ollut siis tulossa teurastus, vaan ottelu.

Siitä hetkestä alkaen hän näytti saaneen takaisin hyväntuulisuutensa.

Kaarlo, joka näkyi avoimesta ovesta, makasi täysissä pukeissa vuoteellaan, mutta hänen ylitseen oli heitetty villapeite.

Päänalusen vieressä istui Parry lukien katolilaista raamattua matalalla äänellä, mutta siksi selvästi, että Kaarlo saattoi ummistunein silmin antautua seuraamaan hänen lausuntaansa.

Mustalle pöydälle asetettu keho talikynttilä valaisi kuninkaan tyyniä kasvoja ja hänen uskollisen palvelijansa paljoa vähemmän levollisia piirteitä.

Tuon tuostakin Parry keskeytti lukemisen siinä luulossa, että kuningas oli tosiaan nukahtanut, mutta jälkimmäinen avasi silloin silmänsä ja kehoitti hymyillen:

"Jatka, hyvä Parry, minä kuuntelen."

Groslow astui kuninkaan kamarin kynnykselle asti, painoi vasiten jälleen päähänsä hatun, jota oli pitänyt kädessään vieraittensa tullessa, ja tähysti tovin halveksivasti tätä yksinkertaista ja liikuttavaa kohtausta, jossa vanha palvelija luki raamattua vangitulle kuninkaalleen. Hän silmäsi, että kukin mies oli määrättyllä paikallaan, kääntyi jälleen d'Artagnaniin ja katsoi voitonriemuisesti ranskalaiseen ikäänkuin odottaen ylistystä viisaasta järjestelystään.

"Mainiota", kehaisi gascognelainen; "*cap de Diou*, tepä toimitte kuin parahin kenraali!"

"Luuletteko", kysyi Groslow, "että Stuart pakenee minun vartioidessani häntä?"

"En, totisesti", vastasi d'Artagnan, "jollei hänelle sada ystäviä taivaasta."

Groslowin kasvot säihkyivät.

Kun Kaarlo Stuartin silmät olivat pysyneet ummessa koko kohtauksen ajan, ei voi sanoa, oliko hän

huomannut puritaanikapteenin häpeämättömyyden vai ei. Mutta kuullessaan d'Artagnanin helposti tunnettavan äänensoinnun hänen silmänsä väkisinkin avautuivat.

Parry puolestaan hätkähti ja keskeytti lukemisensa.

"Mitä ajattelet, kun keskeytät?" kysyi kuningas. "Jatkahan, hyvä Parry, ellet ole väsynyt."

"En ollenkaan, sir", vastasi kamaripalvelija.

Ja hän ryhtyi jälleen lukemiseensa.

Etuhuoneeseen oli asetettu pöytä ja sen valkoiselle verholle kaksi sytytettyä kynttilää, korttipinkka ja kaksi noppapikaria.

"Istuutukaa, hyvät herrat, minä pyydän", sanoi Groslow. "Minä asetun vastapäätä Stuartia, jota niin mielikseni katselen, liiatenkin nykyisissä oloissaan; istukaa te vastapäätä minua, herra d'Artagnan."

Atos karahti punaiseksi suuttumuksesta, d'Artagnan katsoi häneen rypistetyin silmäkulmin.

"Oikein", vastasi d'Artagnan; "te, herra kreivi de la Fère saatte sijanne herra Groslowin oikealla puolella ja te, herra chevalier d'Herblay, vasemmalla; sinä, du Vallon, asetut viereeni. Sinä veikkaat minun puolestani ja nämä herrat Groslowin puolesta."

D'Artagnanilla oli siten Portos vasemmalla puolellaan, jotta hän sai haastelluksi tämän kanssa polvikielellä, ja Atos ja Aramis vastapäätä, puhuakseen heidän kanssaan katseilla.

Kuullessaan mainittavan kreivi de la Fèren ja chevalier d'Herblayn nimet Kaarlo avasi jälleen silmänsä; hän ei voinut olla kohottamatta ylvästä päätänsä, yhdellä ainoalla katsahduksella saadakseen selvän käsityksen etuhuoneen kohtauksen kaikista henkilöistä.

Samassa käänsi Parry muutamia lehtiä raamatusta ja luki kovalla äänellä Jeremiaan värssyn:

"Näin sanoo Herra: että te kuulette minun palvelijaini profeettain sanat, jotka minä varhain ja useasti lähettänyt olen."

Nuo neljä ystävästä vilkaisivat toisiinsa. Parryn lukema lause ilmaisi heille, että kuningas tajusi oikein heidän läsnäolonsa.

D'Artagnanin silmät loistivat ilosta.

"Te kysyitte minulta äsken, olenko varoissani", hän virkkoi laskien parikymmentä pistolia pöydälle.

"Niin", vastasi Groslow.

"No", jatkoi d'Artagnan, "minä puolestani sanon teille: pitäkää vaaria aarteestanne, hyvä herra Groslow, sillä minä vakuutan teille, että me emme lähde täältä viemättä sitä mukanamme."

"Se ei ainakaan tapahdu minun puolustautumattani", huomautti Groslow.

"Sen parempi", sanoi d'Artagnan. "Taistelu, hyvä herra kapteeni, taistelu! Te tiedätte tai ette kenties tiedäkään, että juuri sitä me haluamme."

"Ka, tiedän hyvinkin", vakuutti Groslow rähähtäen nauruun; "te ranskalaiset ette havittele muuta kuin haavoja ja kuhmuja."

Kaarlo oli kuullut ja käsittänyt kaikki. Hänen poskilleen kohosi heikko puna. Häntä vartioitsevat sotamiehet näkivät hänen piankin venyttelevän väsyneitä jäseniään; sitten hän valitti tulikuumasta rautauunista lähtevän liiallista lämpöä ja työnsi vähitellen yltään skotlantilaisen peitteen, jonka alla hän makasi täysissä pukeissa, kuten jo mainitsemme.

Atos ja Aramis hätkähtivät ilosta, kun näkivät kuninkaan menneen makuulle vaatteissaan.

Peli alkoi. Tänä iltana oli onni kääntynyt Groslowin puolelle; hän veikkasi kuinka paljon hyvänsä ja voitti aina. Satakunta pistolia siirtyi siten pöydän toiselta puolelta toiselle. Groslow oli ihastuksissaan.

Portos, joka oli menettänyt edellisenä iltana voittamansa viisikymmentä pistolia sekä lisäksi kolmisenkymmentä omista varoistaan, oli kovin nyreällä päällä ja nyhki d'Artagnania polvellaan ikäänkuin kysyäkseen, eikö jo ollut piankin aika muuttaa peliä; Atos ja Aramis taas loivat häneen tutkivia silmäyksiä, mutta d'Artagnan pysyi järkkymättömänä.

Kello löi kymmenen. Kuultiin kiertovahdin kulkevan.

"Montako tuollaista kiertokatsastusta te toimitatte?" kysyi d'Artagnan kaivaen lisää pistoleja taskustaan.

"Viisi", vastasi Groslow, "joka toinen tunti."

"Vai niin", virkkoi d'Artagnan; "se on hyvin järkevää."

Ja hän vuorostaan iski silmää Atokselle ja Aramiille.

Kuului patrullin tömistelyä, joka etääntyi.

Ensi kertaa vastasi nyt d'Artagnan Portoksen tönäyksiin samanlaisella polven nyhkäisyllä.

Pelin viehäytys ja kaikkiin ihmisiin niin valtavasti vaikuttavan kullan näkeminen oli sillävälin houkutellettu kuninkaan kamarissa vartioitsevat sotamiehet vähitellen lähestymään ovea, missä he varpailleen kohottautuen katselivat d'Artagnanin ja Portoksen olkapäiden yli; ovelle asetetut vartijat olivat niinikään lähestyneet, siten esiintyen ihan ystäväysten toivomuksen mukaan, jotka mieluummin näkivät heidät lähellään kuin ajattelivat pakolliseksi juosta heidän kimppuunsa joka taholle huonetta. Ulko-ovelle asetetut nojausivat nyt aseittensa kärkiin ja pitivät silmällä pelaajia.

Atos näytti tyyntyvän sikäli kuin hetki läheni; hänen valkoiset ja hienot kätensä leikkivät louisdoreilla, joita hän taivutteli ja jälleen suoritteli niin helposti kuin olisivat ne olleet tinalevyjä. Vähemmin halliten itseänsä tunnusteli Aramis yhtämittaa poveansa, ja ainaisesta häviämisestään kärsimättömänä Portos tyrkki d'Artagnania ehtimiseen.

D'Artagnan kääntyi koneellisesti katsomaan taaksensa ja näki kahden sotamiehen välitse, että Parry oli noussut seisaalle ja että Kaarlo näytti ristissä käsin ja kyynäspäähänsä nojautuen palavasti rukoilevan. D'Artagnan käsitti toiminnan hetken tulleen; jokainen oli varuillaan, ja odotettiin ainoastaan sanaa: "Vihdoinkin!" joka oli rynnäkönnä tunnuksena, kuten muistettaneen.

Hän loi valmistavan silmäyksen Atokseen ja Aramiiseen, ja molemmat työnsivät hiljaa tuolinsa taaksepäin, ollakseen vapaita liikkeissään.

Hän nykäisi Portosta toistamiseen polvellaan; tämä nousi seisaalle ikäänkuin oikoakseen jäseniänsä ja varmistausi tällöin siitä, että hänen säilänsä oli helposti sivallettavissa huotrasta.

"No saakeli!" kirosi d'Artagnan; "taaskin hävisin kaksikymmentä pistolia! Totisesti, kapteeni Groslow, teiltä on liian hyvä onni; sitä ei voine kestää pitkälle."

Ja hän otti toiset kaksikymmentä pistolia taskustaan.

"Viimeinen ote, kapteeni! Nämä kaksikymmentä pistolia yhteen vetoon, yhteen ainoaan, viimeiseen."

"Olkoon menneeksi kaksikymmentä pistolia", myöntyi Groslow.

Ja hän käänsi tavan mukaan kaksi korttia, kuninkaan d'Artagnanille ja ässän itselleen.

"Kuningas", virkkoi d'Artagnan, "sepä hyvä enne. Herra Groslow", hän lisäsi, "varokaa kuningasta!"

D'Artagnanin itsehillinnästä huolimatta sai hänen äänensä omituisen vavahduksen, joka säpsähdytti hänen vastapelaajaansa.

Groslow alkoi yksitellen kääntää kortteja. Jos ensin ilmestyi ässä, niin hän voitti; jos kuningas, niin hän hävisi.

Kuningas kääntyi pöytään.

"Vihdoinkin!" virkahti d'Artagnan.

Samassa nousivat Atos ja Aramis; Portos astahti askeleen taaksepäin.

Tikarit ja säilät olivat välähtämäsillään, mutta äkkiä avautui ovi, ja Harrison näyttäisi kynnyksellä viittaamaan kietoutuneen miehen saattamana.

Tämän miehen takana välkkyi viiden tai kuuden sotamiehen musketit.

Groslow nousi nopeasti, häpeissään siitä, että hänet oli yllätetty viinin, korttien ja noppien ääressä. Mutta Harrison ei omistanut hänelle vähäisintäkään huomiota, vaan astui kumppaninsa seuraamana kuninkaan kamariin.

"Kaarlo Stuart", hän ilmoitti, "sain juuri määräyksen viedä teidät Lontooseen hetkeksikään pysähtelemättä päivällä tai yöllä. Laittautukaa siis heti lähtöön."

"Ja kuka on sen määräyksen antanut?" kysyi kuningas; "kenraali Oliver Cromwellko?"

"Niin", vastasi Harrison, "ja tässä on herra Mordaunt, joka sen toi ja on saanut sen toimeenpantavakseen."

"Mordaunt!" jupisivat ystävykset vilkaisten toisiinsa.

D'Artagnan kaappasi pöydältä kaikki rahat, jotka hän ja Portos olivat menettäneet, ja sulloi ne tilavaan taskuunsa; Atos ja Aramis asettuivat hänen taakseen. Se liike sai Mordauntin kääntymään; hän tunsu heidät ja huudahti hurjasta ilosta.

"Taisimme joutua kiikkiin", sanoi d'Artagnan hiljaa ystävilleen.

"Emmehän vielä", tuumi Portos.

"Eversti, eversti!" huusi Mordaunt; "antakaa saartaa tämä huone, sillä teidät on petetty! Nuo neljä ranskalaista ovat karanneet Newcastlesta ja aikovat epäilemättä riistää pois kuninkaan. Heidät on pidätettävä!"

"Ka, nuori mies", virkkoi d'Artagnan paljastaen miekkansa, "sepä on helpommin sanottu kuin tehty."

Peloittavasti viuhtoen miekallaan hän huusi sitten:

"Peräytykää, veikkoset; peräytykää!"

Samassa hän ryntäsi ovelle ja survaisi nurin kaksi sitä vartioitsevaa sotamiestä, ennen kuin nämä ehtivät virittää muskettiensa hanaa. Atos ja Aramis seurasivat häntä; Portos oli jälkijoukkona, ja kaikki neljä olivat ulkona kadulla, ennen kuin sotamiehet, upseerit ja eversti oivalsivatkaan.

"Ampukaa!" kiljaisi Mordaunt; "ampukaa heidät!"

Kaksi tai kolme laukausta pamahtikin, mutta ilman muuta tehoa kuin että ne näyttivät hänelle nuo neljä pakolaista kääntymässä eheinä turvaan kadunkulman taakse.

Hevoset olivat määräraipakalla; palvelijain tarvitsi vain heittää ohjokset isännilleen, jotka hyppäsivät satulaan keveästi kuin tottuneet ratsastajat ainakin.

"Eteenpäin!" huusi d'Artagnan; "kannustakaa!"

He kiitivät siten d'Artagnanin perässä ja valitsivat saman tien, jota olivat jo päivällä kulkeneet, suunnaten kulkunsa Skotlantia kohti. Kauppalassa ei ollut portteja eikä muureja, joten he pääsivät sieltä vaivattomasti.

Viidenkymmenen askeleen päässä viimeisestä talosta d'Artagnan pysähtyi.

"Seis!" käski hän.

"Mitä seis?" huudahti Portos. "Täyttä karkua, tarkoitat?"

"En suinkaan", vastasi d'Artagnan. "Tällä kertaa meitä varmasti ajetaan takaa; antakaamme heidän tulla kauppalasta ja karauttaa jälkeemme Skotlannin tietä, ja nähtyämme heidän kiitävän ohitsemme käännyimme vastakkaiselle taholle."

Muutaman askeleen päässä oli joki ja sen yli silta; d'Artagnan vei hevosen siltaholvin alle, ja hänen ystävänsä noudattivat esimerkkiä.

Ei ollut kulunut kymmentäkään minuuttia, kun he kuulivat ratsujoukon kiivaan töminän lähestyvän. Viittä minuuttia myöhemmin tämä joukko karautti heidän pänsä yli, vähääkään aavistamatta, että ainoastaan siltaholvi eroitti heidät takaa-ajetuista.

KUODESSEITSEMÄTTÄ LUKU

Kavioiden kumun kuoleuduttua etäisyyteen d'Artagnan palasi pikku joen rannalle ja ratsasti sitten ulos lakeudelle, mahdollisuuden mukaan suunnaten kulkunsa Lontoota kohti. Hänen kolme ystäväänsä seurasivat häntä äänettöminä, kunnes he laajan puolikehän kierrettyään olivat jättäneet kauppalan kauas taakseen.

"Tällä kertaa", virkkoi d'Artagnan katsoessaan vihdoinkin ehtineensä kyllin etäälle lähtökohdasta, jotta nelistys voitiin hiljentää hölkkäjuoksuksi, "luulen tosiaan kaiken toivon olevan hukassa, joten meidän on paras palata Ranskaan. Mitä sanot siitä ehdotuksesta, Atos? Etkö pidä sitä järkevänä?"

"Kyllä, hyvä ystävä", vastasi Atos; "mutta äskettäin lausuit pari sanaa, jotka olivat enemmän kuin järkeviä, — ylvään ja jalomielisen lauselman. Sinä sanoit: 'Kuolkaamme täällä!' Muistutan sinulle nyt sitä."

"Oh", tokaisi Portos, "kuolema ei ole mitään, ja kuoleminen ei saa meitä huolestuttaa, etenkin kun tiedämme, mitä se on; mutta minua kiusaa tappion ajatus. Asiain saamasta käänteestä näen varsin hyvin, että meidän täytyy käydä taisteluun Lontoota, maakuntia ja koko Englantia vastaan, ja me emme voi olla lopultakaan joutumatta häviölle."

"Meidän on seurattava suuren murhenäytelmän kehitystä loppuun asti", huomautti Atos, "ja olkoon se millainen hyvänsä, me emme lähde Englannista ennen ratkaisua. Ajatteletko samaten kuin minäkin, Aramis?"

"Kaikin puolin, kreiviseni. Tunnustan muuten, että hyvinkin halukkaasti tapaisin uudestaan tuon Mordauntin; meillä on mielestäni tilinteko hänen kanssaan kesken, ja meidän tapojemme mukaista ei ole poistua mistään maasta tämänlaisia velkoja maksamatta."

"Kas, se on toinen asia", sanoi d'Artagnan, "ja se peruste tuntuu minusta pätevältä. Minä puolestani tunnustan, että viipyisin tarpeen tullen vuodenkin Lontoossa, tavatakseni tuon Mordauntin. Hankkikaamme vain asunto jonkun taatun henkilön luona, jottemme herätä epäluuloja, sillä nyt herra Cromwell itse etsittää meitä, ja minun käsitykseni mukaan ei hänen kanssaan käy leikkitelemisen. Atos, tiedätkö koko kaupungissa mitään majataloa, jossa saa puhtaita hursteja, välttävää pihvipaistia ja sellaista viiniä, joka ei ole humalista eikä katajanmarjoista tehtyä?"

"Luulenpa tietäväni", vastasi Atos. "Winter vei meidät erään miehen luo, sanoen häntä vanhaksi espanjalaiseksi, joka on uusien maanmiestensä guineain avulla saanut Englannin kansalaisoikeudet. Mitä arvelet, Aramis?"

"Minusta näyttää señor Perezin luokse asettuminen varsin viisaalta, ja sen esityksen hyväksyn mielelläni. Me verestämme hänen mielessään Winter-paran muiston; hän näytti suuresti kunnioittavan loordia. Sanomme tullemme asianharrastajina pitämään silmällä tapausten kulkua ja kulutamme hänelle kukin guinean päivässä. Näiden varokeinojen avulla luulen voivamme asustaa siellä jokseenkin turvallisina."

"Unohtat erään varsin tärkeän varokeinon, Aramis."

"Minkä siis?"

"Vaateparsien muuttamisen."

"Joutavia", väitti Portos; "minkätähden me pukuja vaihtaisimme? Mehän viihdymme nykyisissämme mainiosti!"

"Jotta ei meitä tunnettaisi", selitti d'Artagnan. "Vaateparsillamme on erikoinen kuosi ja melkein erikoinen värikin, joka heti ensi silmäyksellä ilmaisee, että me olemme ranskalaisia. Mutta minä en pidä niin suuressa arvossa ihokkaani muotoa tai housujeni väriä, että niiden takia antautuisin alttiiksi Tyburnin hirsipuulle tai rangaistussiirtolalle. Minä ostan kastanjanruskean takin; olen havainnut, että kaikki nuo paksupäiset puritaanit ovat ihastuneita siihen väriin."

"Mutta löytäenkö sen miehen?" kysyi Aramis Atokselta.

"Kyllä, varmasti; hänen majatalonsa oli *Bedford's Tavern* Green-Hallin kadulla. Kykenisinpä muuten sidotuvin silmin kulkemaan keskikaupungilla."

"Soisin jo olevamme siellä", virkkoi d'Artagnan, "ja meidän olisi yritettävä ehtiä Lontooseen ennen päivänkoittoa, vaikka hevosemme sortuisivat."

"Kiirehtikäämme siis", sanoi Atos, "sillä jollen laske väärin, olemme tuskin kahdeksan tai kymmenen

lieuen päässä sieltä."

Ystävykset hoputtivat hevosiaan ja päätyivätkin perille noin kello viisi aamulla. Kaupungin portilla heidät pidatti vartio; Atos vastasi sujuvalla englanninkielellä, että heidät oli eversti Harrison lähettänyt ilmoittamaan virkaveljelleen Pridelle kuninkaan pikaisesta saapumisesta. Tämä vastaus aiheutti muutamia kysymyksiä kuninkaan vangitsemisesta, ja Atos mainitsi siitä niin tarkkoja ja selviä yksityiskohtia, että vartion epäluulot haihtuivat täydellisesti, jos he olivat mitään epäilleetkään. Ystävykset päästettiin siis kaupunkiin kaikenlaisin puritaanilaisin onnitteluin.

Atos oli puhunut totta; hän vei heidät suoraan edellämainittuun majataloon ja ilmoitti isännälle, joka niin suuresti ihastui nähdessään hänen palaavan noin lukuisan ja komean saattueen keralla, että hän toimitti heti kuntoon kaksi parasta huonettaan.

Vaikka päivä ei ollut vielä valjennut, olivat neljä matkalaistamme Lontooseen saapuessaan tavanneet vilkasta kuhinaa kaupungilla. Jo edellisenä iltana oli huhu levinnyt, että kuningas oli eversti Harrisonin vartioitsemana tulossa pääkaupunkiin, ja monet eivät olleet menneet makuulle siinä pelossa, että Stuart — kuten he häntä nimittivät — saapuisi yöllä, joten heiltä jäisi hänen tuomitsemisensa näkemättä.

Ehdotus vaatteiden vaihtamisesta oli hyväksytty yksimielisesti, kuten muistetaan, Portoksen vähäpätöistä vastaväitettä lukuunottamatta. Sitä ryhdyttiin siis toteuttamaan. Isäntä tuotti luokseen kaikenlaisia, vaatekappaleita ikäänkuin olisi tahtonut uudistaa vaatevarastonsa; Atos valitsi mustan takin, joka teki hänestä kunnianarvoisan porvarin, Aramis ei tahtonut jättää miekkaansa, vaan valitsi tummanvihreän soturimaisen puvun; Portos ihastui punaiseen ihokkaaseen ja vihreihin housuihin; d'Artagnan, jolla oli ennakolta väri selvillä, tarvitsi vain tarkastaa sen eri vivahduksia, ja haluamassaan kastanjanruskeassa asussa hän edusti mainiosti liikealalta syrjäytyntä maustekauppiasta.

Grimaud ja Mousqueton olivat jo täydellisessä valepuvussa, he kun eivät vieraalla maalla käyttäneet livrejää. Grimaud muistutti muutenkin kaikin puolin tyyntä, kuivakiskoista, jäykkää ja varovaista englantilaista; Mousquetonissa taas nähtiin pyylevän, pöyhkeän ja laiskan englantilaisen perikuva.

"Nyt kaikkein tärkeimpään toimitukseen", virkkoi d'Artagnan; "leikkauttakaamme tukkamme, jotta meitä ei rahvas häpäise. Kun emme enää aatelismiesten tavoin kannan miekkaa, niin olkaamme keropäitä kuten puritaanitkin. Sehän on, kuten tiedätte, kansanpuolueen silmänpistävimpänä eroituksena kuningasmielisistä."

Tässä tähdellisessä kohdassa d'Artagnan tapasi sitkeätä vastarintaa Aramiin taholta; tämä tahtoi kaikin mokomin säästää pitkän tukkansa, joka oli hyvin kaunis ja huolellisesti hoidettu. Atoksen, jolle kaikki nämä kysymykset olivat yhdentekeviä, täytyi näyttää hänelle hyvää esimerkkiä. Portos luovutti nurkumatta päänsä Mousquetonin pideltäväksi, joka keritsi suuria tukkuja isäntänsä pörröisistä harjaksista. D'Artagnan leikkasi itse tukkansa oman maun mukaan, ja sitten hänen päänsä suurestikin muistutti Frans I:n tai Kaarle IX:n rahoihin leimattua kuvaa.

"Me näytämme kamalilta", sanoi Atos.

"Ja minusta tuntuu kuin käryäisimme puritaanilta, jotta värisyttää", päivitteli Aramis.

"Päättäni palelee", surkeili Portos.

"Ja minä tunnen kutsumusta ruveta saarnaamaan", lisäsi d'Artagnan.

"Nyt", esitti Atos, "kun emme edes tunne itseämme, joten meidän ei tarvitse pelätä muidenkaan meitä tuntevan, lähtekäämme katsomaan kuninkaan tuloa; jos hän on ollut liikkeellä kaiken yötä, niin hän ei voi enää olla kaukanakaan Lontoosta."

Ystävykset eivät olleetkaan vielä kahta tuntia liikkuneet väkijoukossa, kun äänekkäät huudot ja vilkas liikehtiminen ilmoittivat Kaarlon saapuvan. Häntä vastaan oli lähetetty vaunut, ja jättimäinen Portos, joka oli päätänsä pitempi kaikkea muuta kansaa, ilmoitti näkevänsä kuninkaallisten kaleesien tulevan kaukana; d'Artagnan nousi silloin varpailleen, mutta Atos ja Aramis kuuntelivat yleistä sorinaa, päästäkseen selville väkijoukon mielialasta. Vaunujen vieressä ohitse d'Artagnan tunsu toisen vaununoven kohdalla Harrisonin ja toisen ääressä Mordauntin. Mitä taasen kansaan tulee, josta Atos ja Aramis keräsivät vaikutelmia, niin joka taholta syydettiin hurjia sadatuksia Kaarloa vastaan.

Atos palasi epätoivoisena.

"Hyvä ystävä", virkkoi hänelle d'Artagnan, "sinä olet hyödyttömästi itsepintainen; vakuutan sinulle, että tilanne on tuiki tukala. Minä puolestani olen käynyt kuninkaan puolelle ainoastaan sinun tähtesi ja yleisestä taiteellisesta tappelunharrastuksesta; olisi kyllä peräti hauskaa temmata uhri noilta kaikilta kiljujilta ja tehdä heistä pilaa. Mietinpä asiaa."

Jo seuraavana päivänä, kun Atos seiso ikkunassa, joka avautui keskikaupungin väkirikkaimmille kaduille päin, kuultiin huudettavan *Parliament's billistä*, jonka nojalla entinen kuningas Kaarlo I valtiopetoksesta ja kuningasvallan väärinkäyttämisestä syytettynä haastettiin tuomiolle.

D'Artagnan seiso Atoksen vieressä, Aramis silmäili karttaa ja Portos oli syventynyt lopettamaan maukkaan aamiaisen viimeisiä herkkupaloja.

"Parlamentti!" huudahti Atos; "ei ole mahdollista, että parlamentti on julkaissut sellaisen säännöksen."

"Kuulehan", sanoi d'Artagnan, "minä osaan hyvin vähän englanninkieltä; mutta kun englanninkieli on vain huonosti lausuttua ranskaa ei tuo *Parliament's bill* voi minun käsitykseni mukaan merkitä muuta kuin parlamentin päätöstä, tai taivas minut kirotkoon eli *God damn*, kuten täällä sanotaan."

Samassa astui huoneeseen isäntä; Atos viittasi häntä lähestymään.

"Onko parlamentti julkaissut tuon säännöksen?" kysyi Atos englanninkielellä.

"On, mylord, — puhdas parlamentti."

"Mitä! Puhdasko parlamentti? Onko siis kaksi parlamenttia?"

"Hyvä mies", keskeytti d'Artagnan, "kun minä en ymmärrä englanninkieltä, mutta me kaikki osaamme espanjaa, niin suvaitkaa keskustella kanssamme tällä kielellä, koska arvattavasti puhutte mielellännekin äidinkieltänne, milloin vain saatte tilaisuutta."

"Aivan oikein", virkkoi Aramis.

Portoksen kaikki huomio oli yhä kiintynyt kyljyluuhun, josta hän kalusi lihaista kuorta.

"Kysyitte siis...?" aloitti isäntä espanjaksi.

"Minä kysyin", sanoi Atos samalla kielellä, "onko täällä kaksi parlamenttia, puhdas ja puhdistamaton."

"Jo nyt otti lempo!" virkahti Portos kohottaen verkalleen päätänsä ja silmäillen ystäviänsä ällistyneenä; "minä siis ymmärrän nyt englanninkieltä? Käsitähän puheenne."

"Syystä että me haastelemme espanjaksi, veikkonen", selitti Atos vakavana kuten aina.

"Oh, turkanen!" pahoitteli Portos; "sepä noloa, sillä muutoin olisin osannut yhden kielen lisää."

"Kun mainitsin puhdasta parlamenttia, señor", selitti isäntä, "tarkoitin sitä, jonka eversti Pride on puhdistanut."

"Ka, täälläpä totisesti ollaan nokkelia", tokaisi d'Artagnan; "minun pitää Ranskaan palattuani opettaa se keino Mazarinille ja koadjutorille. Toinen puhdistaa hovin nimessä ja toinen kansan; sillä tavoin siitä parlamentista päästään kerrassaan."

"Mikä se eversti Pride on miehiään", kysyi Aramis, "ja miten hän menetteli parlamentin puhdistamisessa?"

"Eversti Pride", kertoi espanjalainen, "on entinen ajuri, hyvin järkevä mies, joka oli kärryillä kulkiessaan pannut merkille erään seikan, nimittäin että kiven osuessa hänen tielleen oli viisaampaa siirtää pois kivi kuin yrittää ajaa sen ylitse. Parlamentin kahdestasadastaviidestäkymmenestäyhdestä jäsenestä oli satayhdeksänkymmentäyksi hänen tiellään ja nämä olisivat voineet keikauttaa nurin hänen valtiolliset kärrynsä. Hän poimi heidät senvuoksi kuin entiseen aikaan kivet ja viskasi ulos edustajahuoneesta."

"Erinomaista!" virkahti d'Artagnan, joka älykkäänä miehenä piti suuressa arvossa muidenkin järkevyyttä, missä sitä vain tapasi.

"Ja kaikki nuo karkoitettut olivat kuningasmielisiä?" kysyi Atos.

"Aivan epäilemättä, señor, ja te käsitätte, että he olisivat julistaneet kuninkaalle vapauttavan tuomion."

"Totisesti", huomautti Portos majesteettillisesti, "he olivat enemmistönä."

"Ja te luulette", virkkoi Aramis, "että hän suostuu asettumaan sellaisen tuomioistuimen eteen?"

"Hänenhän täytyy", vastasi espanjalainen; "jos hän yrittäisi kieltäytyä, niin kansa pakottaisi hänet

siihen."

"Kiitos, herra Perez", sanoi Atos; "nyt olen saanut riittävästi valaistusta."

"Alatko jo vihdoinkin uskoa, että asia on auttamaton, Atos", kysyi d'Artagnan, "ja että me emme ikinä kykene pitämään puoliamme Harrisonin, Joycen, Priden ja Cromwellin kaltaisia miehiä vastaan?"

"Tuomioistuim vapauttaa kuninkaan", väitti Atos; "hänen puoluelaistensa äänettömyyskin osoittaa salaisen sopimuksen syntyneen."

D'Artagnan kohautti olkapäitensä.

"Mutta", huomautti Aramis, "jos he uskaltaisivat tuomita kuninkaansa, niin rangaistuksena olisi kai lopultakin maanpako tai vankila, siinä kaikki."

D'Artagnan vihelsi epäuskoisesti.

"Saammehan nähdä", virkkoi Atos, "sillä me kaiketi lähdemme istuntoon saapuville."

"Teidän ei olekaan tarvis kauan odottaa", ilmoitti isäntä, "sillä se alkaa huomenna."

"Vai niin", sanoi Atos, "oikeudenkäynti oli siis jo valmisteltu ennen kuin kuningas saatiin vangiksi?"

"Epäilemättä", arveli d'Artagnan; "siihen tietenkin ryhdyttiin samana päivänä kuin hänet ostettiin."

"Te tiedätte", muistutti Aramis, "että jos Mordaunt-ystävämme ei päättänyt itse kauppaa, hän ainakin hoiti tuon pikku keinottelun alkuhommia."

"Tiedätte myös", lisäsi d'Artagnan, "että missä hyvänsä herra Mordaunt osuu tielleni, minä surmaan hänet."

"Hyi, mokomaa heittiötä!" virkahti Atos.

"Surmaan hänet juuri sen vuoksi, että hän on heittiö", vakuutti d'Artagnan "Voi, hyvä ystävä, minä teen niin paljon sinun mieliksesi, että sinunkin tulee osoittaa suvaitsevaisuutta omille mieliteoilleni; sanonkin sinulle nyt, — ajattele siitä mitä tahansa, — että minä tapan tuon Mordauntin eikä kukaan muu."

"Ja minä", tokaisi Portos.

"Minä myös", lisäsi Aramis.

"Liikuttavaa yksimielisyyttä!" huudahti d'Artagnan; "sellainen soveltuukin meidänlaisillemme kunnan porvareille. Tehkäämme nyt kierros kaupungilla; tässä sumussa ei itse Mordauntkaan tunne meitä neljän askeleen päästä. Lähtekäämme haukkomaan hiukan usmaa."

"Niin, oluen muutteeksi", sanoi Portos.

Ja ystävykset läksivät jaloittelemaan.

SEITSEMÄSSEITSEMÄTTÄ LUKU

Oikeudenkäynti

Seuraavana päivänä vei lukuisa vartio Kaarlo I:n sen korkean tuomioistuimen eteen, jonka piti ratkaista hänen kohtalonsa..

Kadut täytti tungos, ja Westminster-palatsin lähellä sijaitsevat rakennukset olivat täynnä katselijoita. Heti ensi askeleillaan kohtasivat neljä ystävästämme melkein voittamattomana esteenä tuon elävän muurin. Muutamat vantterat ja tuimat kansanmiehet tyrkkäsivät Aramista niin töykeästi, että Portos kohotti peloittavan nyrkkinsä ja antoi sen pudota erään leipurin jauhoisille kasvoille, jotka heti muuttivat väriä ja muistuttivat rusennettuja punaviinin rypäleitä. Tapaus aiheutti suurta hälinää; kolme miestä tahtoi käydä käsiksi Portokseen, mutta Atos paiskasi sivulle yhden, d'Artagnan toisen, ja Portos sinkautti päänsä yli kolmannen. Jotkut jaloa nyrkkeilytaitoa harrastavat englantilaiset ihailivat tämän

tempun kätevyyttä ja joutuisuutta ja taputtivat käsiään. Vähältä piti, että Portos ja hänen ystävänsä eivät tulleet kannetuksi riemusaatossa, sen sijaan että olivat alkaneet pelätä joutuvansa tallatuiksi; mutta neljän matkalaisemme, jotka varoivat kaikkea ilmitulon mahdollisuutta, onnistui väistää tällaista kunnianosoitusta. Voimannäytteestä oli kuitenkin se hyöty, että väkijoukko avautui heidän tieltään, niin että he saavuttivat päämääränsä, joka oli vastikään näyttänyt heistä mahdottomalta, päästen puikkelehtimaan palatsin luo.

Koko Lontoo tunkeili lehterien ovilla; ensimmäiset kolme penkkiriviä olivatkin jo otetut, kun ystävykset saivat sulloutuneiksi sisälle. Tämä ei ollut suurikaan haitta miehille, jotka halusivat pysyä, tunteettomina; he istuutuivat senvuoksi hyvinkin tyytyväisinä, lukuunottamatta Portosta, jonka olisi tehnyt mieli näytellä punaista ihokastaan ja vihreitä housujaan, joten häntä suretti, että hän ei ollut saanut sijaa ensimmäisellä rivillä.

Penkit oli asetettu puolikehään, ja ystävykset näkivät paikaltaan koko yleisön. Sattumalta olivat he joutuneet keskimmäiselle lehterille ja istuivat vastapäätä Kaarlo I:lle varattua nojatuolia. Noin kello yksitoista aamupäivällä ilmestyi kuningas istuntosalin ovelle. Hän astui sisälle vartion ympäröimänä, mutta hattu päässä ja levollisen näköisenä, luoden rauhallisia silmäyksiä joka taholle ikäänkuin saapuneena kuuluaisten alamaisten edustajakunnan puheenjohtajaksi eikä haastettuna vastaamaan kapinallisen tuomioistuimen eteen.

Tuomarit olivat ylpeitä siitä, että heillä oli kuningas nöyryytettävänä, ja he nähtävästi valmistausivatkin käyttämään anastettua oikeutta. Niinpä tuli oikeudenpalvelija ilmoittamaan Kaarlo I:lle, että tapa vaati syytettyä paljastamaan päänsä tuomarien edessä.

Sanaakaan sanomatta Kaarlo painoi hatun syvemmälle päähänsä ja kääntyi toisaanne; oikeudenpalvelijan poistuttua hän istuutui puheenjohtajan eteen asetettuun lepotuoliin ja sivalteli saapasvarttaan pienellä ruokokepillä, joka hänellä oli kädessään.

Mukana tullut Parry seisoi hänen takanaan.

Kaikkia näitä alkutoimia tarkkaamatta d'Artagnan tähysteli Atosta; tämän kasvot kuvastivat kaikkia niitä tunteita, jotka kuningas sai lujalla itsehillinnällään hädetyksi omilta piirteiltään. D'Artagnania peloitti Atoksen kiihtymys, kun kreivi muutoin oli niin kylmäverinen ja levollinen.

"Toivottavasti", hän kumartui kuiskaamaan Atoksen korvaan, "sinä otat esimerkkiä hänen majesteetistaan etkä typerästi toimita itseäsi surman suuhun tässä häkissä."

"Ole huoletta", vastasi Atos.

"Kas, kas", jatkoi d'Artagnan, "näyttää siltä kuin pelättäisiin jotakin, sillä vartiot lisätään kaksinkertaisiksi; äsken nähtiin vain pertuskamiehiä, mutta nyt on muskettiväkeäkin seassa. Kaikille on varattu osuutensa: pertuskat on tarkoitettu permannon yleisölle ja musketit tehoavat tänne lehtereille."

"Kolmekymmentä, neljäkymmentä, viisikymmentä, seitsemänkymmentä miestä", lateli Portos laskien vastatulleita.

"Hei", tokaisi Aramis, "sinä unohdat upseerin, Portos; nähdäkseni kannattaa hänetkin lukea mukaan."

"Istu ja pala!" murahti d'Artagnan, ja hän vaaleni kiukusta, sillä hän oli tuntenut Mordauntin, kun tämä paljastetuin miekoin johti muskettisotureita, jotka asettuivat kuninkaan taakse, siis vastapäätä lehtereitä.

"Lieneekö hän tuntenut meidät?" pitkitti d'Artagnan; "siinä tapauksessa esitän kiireesti perädyttäväksi. Minä en pidä siitä, että minulle tyrkytetään erityinen kuolemantapa; tahdon kuolla oman valintani mukaan. Ja häkissä ampumista minä en valitsisi."

"Ei", vastasi Aramis, "hän ei ole nähnyt meitä. Hän ei näe muuta kuin kuninkaan. Hitto, millaisin silmäyksin se hävytön häntä katseleekaan! Vihaako hän kenties kuningasta yhtä katkerasti kuin meitäkin?"

"Katkeramminkin", vastasi Atos; "me olemme ottaneet häneltä ainoastaan äidin, kuningas sitävastoin nimen ja omaisuuden."

"Se on totta", myönsi Aramis; "mutta hiljaa, presidentti puhuttelee kuningasta."

Presidentti Bradshaw olikin jo kääntynyt korkean syytetyn puoleen.

"Stuart", hän virkkoi, "kuulkaa nyt tuomarienne nimihuuto ja esittäkää oikeudelle, mitä muistutuksia teillä saattaa olla tehtävänä."

Kuningas kääntyi toiselle taholle, ikäänkuin eivät nuo sanat olisikaan olleet hänelle lausuttuja.

Presidentti odotti, ja syntyi tovin hiljaisuus, kun ei mitään vastausta kuulunut.

Sadastakuudestakymmenestäkolmesta valitusta jäsenestä kykeni ainoastaan seitsemänkymmentäkolme vastaamaan, sillä toiset oli tuollaisen toimen osallisuuden pelko pidättänyt saapumasta.

"Ryhdyn siis nimihuutoon", huomautti Bradshaw olematta näkevinään, että jäsenistä puuttui kolme viidennestä.

Hän alkoi yksitellen lausua läsnäolevien ja poisjääneiden nimiä. Edelliset vastailivat lujemmalla tai heikommalla äänellä sen mukaan kuin kullakin oli miehuutta vakaumuksensa ilmaisemiseen. Lyhyt äänettömyys seurasi poissaolevien nimiä, jotka luettiin kahteen kertaan.

Tuli eversti Fairfaxin nimen vuoro. Sitäkin seurasi tuo lyhyt, mutta juhlallinen hiljaisuus, joka ilmoitti, kutka jäsenet eivät olleet tahtoneet omakohtaisesti yhtyä kuninkaan tuomitsemiseen.

"Eversti Fairfax?" toisti Bradshaw.

"Fairfax?" vastasi pilkallinen ääni, jonka hopeasointu ilmoitti puhujan naiseksi; "hän on liian järkevä tullakseen tänne."

Tavaton naurun remakka tervehti sanoja, jotka lausuttiin sillä rohkeudella, mitä nainen saa omasta heikkoudestaan, se kun suojelee häntä kaikelta kostolta.

"Naisen ääni!" huudahti Aramis. "Ah, kautta kunniani, kunhan hän olisi nuori ja kaunis!"

Ja hän nousi penkille tähyilläkseen lehteriä, jolta ääni oli kuulunut.

"Kautta sieluni", jatkoi Aramis, "hän on viehättävä! Katsohan, d'Artagnan, kaikki ihmiset silmäilevät häntä, ja Bradshawin tuijotuksesta huolimatta hän ei kalpene."

"Hän on lady Fairfax itse", ilmoitti d'Artagnan. "Muistathan hänet, Portos? Me näimme hänet miehensä keralla kenraali Cromwellin luona."

Tuokion kuluttua palasi tuon omituisen välikohtauksen häiritsemä rauha, ja nimihuutoa jatkettiin.

"Noiden konnien täytyy keskeyttää istunto, kun he huomaavat, että koolla ei ole riittävää lukumäärää", huomautti kreivi de la Fère.

"Sinä et tunne heitä, Atos. Katsohan, kuinka Mordaunt hymyilee, kuinka hän silmäilee kuningasta. Näyttääkö hän pelkäävän, että uhri pääsee hänen käsistään? Ei, ei, tuo on tyydytetyn vihan, pian sammutettavan kostonjanon hymyä. Sinua kirottua basiliskia, onnekas on minulle se hetki, jolloin saan mitellä sinua muullakin kuin katseella!"

"Kuningas on todella komea", virkkoi Portos, "ja katsokaa, kuinka huolellisesti hän on puettu vankinakin. Hänen hattutöyhtönsä maksaa vähintään viisikymmentä pistolia; katsohan, Aramis!"

Nimihuudon päätyttyä presidentti antoi käskyn ryhtyä lukemaan kannekirjaa.

Atos kalpeni; hän oli siis taaskin pettynyt odotuksessaan. Vaikka tuomareita oli riittämätön lukumäärä, aiottiin kuitenkin aloittaa oikeudenkäynti; kuningas oli siis tuomittu ennakkolta.

"Sanoinhan sen sinulle, Atos", virkkoi d'Artagnan olkapäitään kohauttaen. "Mutta sinä epäilet aina. Rohkaise nyt luontosi ja kuuntele — liiaksi tulistumatta, minä pyydän — mitä pikku kamaluuksia tuo mustapukuinen herrasmies käy lausuilemaan kuninkaastansa asianomaisella luvalla ja etuoikeudella."

Ei ollutkaan vielä koskaan niin raakamainen syyttely, niin kurja häväistysten sarja, niin pikkumainen vääristely loukannut kuninkaallista majesteettia. Siihen asti oli tyydytty murhaamaan kuninkaita, mutta ainoastaan heidän hengettömiä ruumiitaan oli saatettu häväistä.

Kaarlo I kuunteli syyttäjän puhetta hyvin tarkkaavasti, antoi herjausten luistaa ohi ja painoi mieleensä varsinaiset syytöskohdat; kun viha kuohahteli liian selvästi, — kun syyttäjä tekeysi ennakkolta pyöveliksi, — silloin kuningas vastasi halveksivalla hymyllä. Se oli silti hirveä koettelemus, jossa onneton kuningas näki kaikki varomattomuutensa leimattuina salakavaliksi aikeiksi, erehdyksensä kuvattuina tahallisiksi rikoksiksi.

D'Artagnan kuunteli solvaustulvaa niin halveksivasti kuin se ansaitsikin, mutta pysähtyi kuitenkin kohdistamaan selkeätä järkevyyttään muutamiin syyttäjän väitteisiin.

"Totta on", hän virkkoi, "että jos varomattomuudesta ja kevytmielisyydestä rangaistaan, niin kuningas-parka ansaitsee rangaistuksen; mutta minusta tuntuu siltä, että kaikesta on riittävänä hyvityksenä jo se, mitä hän tällä hetkellä kärsii."

"Missään tapauksessa", vastasi Aramis, "ei rangaistus saisi kohdistua kuninkaaseen, vaan hänen ministereihinsä, koska Englannin perustuslain ensimmäinen pykälä kuuluu: *Kuningas ei voi rikkoo.*"

"Minä", jupisi Portos katsellen Mordauntia ja ajatellen ainoastaan häntä, "minä puolestani — jollen siten häiritsisi tilaisuuden juhlallisuutta — hyppäisin heti alas lehteriltä, karkaisin kolmella loikkauksella Mordauntin niskaan ja kuristaisin hänet; sitten sieppaisin häntä jaloista ja löisin hänellä kuoliaaksi kaikki nuo viheliäiset muskettisoturit, jotka ovat ranskalaisten irvikuvia. Sillaikaa d'Artagnan nokkelana ja kekseliäänä kenties saisi haudotuksi keinon kuninkaan pelastamiseksi. Minun täytyy puhua siitä hänen kanssaan."

Atos taasen istui hehkuvien kasvojen, kädet nyrkissä ja verisiksi pureskelluin huulien; hän kuohui raivosta, kuunnellessaan tuota loppumatonta parlamentaarista häpäisemistä ja tarkatessaan tuota pitkällistä kuninkaallista kärsivällisyyttä. Kreivin horjumaton käsi ja järkkymätön sydän olivat nyt vapistuksen vallassa.

Samassa lopetti syyttäjä puheensa seuraavin sanoin:

"Tämän kanteen esitämme Englannin kansan nimessä."

Ne sanat aiheuttivat sorinaa lehtereillä, ja toinen ääni — ei naisen, vaan raivostuneen miehen — kajahti d'Artagnanin takaa.

"Sinä valehtelet!" karjaisi tämä ääni; "yhdeksän kymmenesosaa Englannin kansasta inhoaa noita herjauksia!"

Tämä kiihkeä purkaus käänsi kuninkaan, tuomarien, koko yleisön katseet sitä lehteriä kohti, jolla neljä ystävästämme olivat. Mordaunt tähysti sinne kuten muutkin ja tunsu aatelismiehen, jonka ympärillä nuo kolme muutakin ranskalaista olivat nousseet kalpeina ja uhkaavina. Hänen silmänsä leimahtivat ilosta, kun hän nyt jälleen oli löytänyt miehet, joiden etsimiselle ja surmaamiselle hän oli omistanut elämänsä. Kiivaalla liikkeellä hän kutsui luokseen kaksikymmentä muskettisoturia ja huusi osoittaen sormellaan lehteriä, jolla hänen vihollisensa olivat:

"Ampukaa tuolle lehterille!"

Mutta nopeana kuin ajatus sieppasi d'Artagnan Atosta vyötäisiltä, Portoksen temmatessa Aramiin; he hyppäsivät alas penkiltä, syöksähtivät käytäviin, vilistivät alas portaita ja katosivat väkijoukkoon, sillaikaa kun tähdätyt musketit salissa uhkasivat kolmeatuhatta katsojaa, joiden armonpyynnöt ja vihlovat tuskanhuudot pidättivät jo määrätyn verilöylyn.

Kaarlo oli myös tuntenut nuo neljä ranskalaista; hän painoi toisella kädellään sydäntänsä, hillitäkseen sen rajua sykkimistä, ja peitti toisella silmänsä, jottei näkisi uskollisia ystäviään surmattavan.

Kalpeana ja raivosta vapisten hyökkäsi Mordaunt paljastettu miekka kädessään ulos salista kymmenen pertuskamiehen saattamana; läähättäen haki ja kyseli hän väkijoukosta, mutta hänen oli palattava tyhjin toimin.

Istuntosalissa pauhasi sanoin kuvaamaton meteli. Puoleen tuntiin ei kukaan saanut ääntänsä kuuluviin. Tuomarit luulivat lehterin romahtavan alas. Lehteriyleisö näki vastaansa tähdätyt musketit ja pysyi pelon ja uteliaisuuden vaiheella meluisana ja kiihdyksissään.

Vihdoin palasi rauhallisuus.

"Mitä on teillä sanottavana puolustukseksenne?" kysyi Bradshaw kuninkaalta.

Yhä pitäen hatun päässään kuningas nousi seisaalle, ei nöyrästi, vaan majesteettillisen arvokkaasti, ja vastasi tuomarin eikä syytetyin sävyllä:

"Ennen kuin kysytte minulta, vastatkaa te minulle. Olin vapaa Newcastlessa, missä olin tehnyt parlamentin kanssa sopimuksen. Omasta puolestanne täyttämättä sitä sopimusta, jota minä taholtani noudatin, te ostitte minut skotlantilaisilta, ette kalliisti, sen kyllä tiedän, ja se tuottaa kunniaa hallintonne säästeliäisyydelle. Mutta jos olettekin maksaneet minusta orjan hinnan, niin luuletteko minun silti lakanneen olemasta kuninkaanne? En suinkaan. Teille vastaaminen olisi sen unohtamista. En siis vastaa teille ennen kuin te olette todistaneet minulle oikeutenne kuulustella minua. Vastaukseen ryhtyminen olisi teidän tunnustamistanne tuomareikseni, mutta minä myönnän teidät vain pyöveleikseni."

Ja haudanhiljaisuuden vallitessa Kaarlo istuutui jälleen lepotuoliinsa tyynenä, ylväänä ja hattu yhä päässä.

"Kunpa ranskalaiseni vielä olisivat täällä!" mutisi Kaarlo ylpeästi, suunnatessaan katseensa lehterille, jolla he olivat silmänräpäykseksi näyttäytyneet; "he näkisivät, että heidän ystävänsä ansaitsee elävänä puoltajia ja kuolleenä murehtijoita."

Mutta turhaan tähysti hän väkijoukkoa ja näytti ikäänkuin anovan Jumalalta ystäviensä rohkaisevaa ja lohduttavaa läsnäoloa; hän näki ainoastaan tylsiä ja pelokkaita kasvoja ja tunsi kohtaavansa pelkkää vihaa ja sääliittömyyttä.

"No niin", virkkoi presidentti nähdessään Kaarlon päättäneen ehdottomasti pysyä puhumattomana, "me tuomitsemme teidät vaikenemisestanne huolimatta. Teitä syytetään valtiopetoksesta, valtanne väärinkäyttämisestä ja murhasta. Valallisia todistuksia tulee kuultavaksi. Menkää, seuraava istunto taivuttaa teidät siihen, mistä nyt kieltäydytte."

Kaarlo nousi ja sanoi kääntyen Parryyn, joka seiso i kalpeana ja ohimot hiestä kosteina:

"No, hyvä Parry, mikä sinua vaivaa? Mikä saattaa sinua noin kiihdyttää?"

"Voi, sire", vastasi Parry kyynelsilmin ja rukoilevalla äänellä, "sire, älkää katsoko vasemmalle, kun astutte ulos."

"Minkätähden, Parry?"

"Älkää katsoko, minä rukoilen, armollinen kuninkaani!"

"Mutta mikä siellä on? Sano!" pyysi Kaarlo yrittäen katseellaan tunkea tiheän vartion läpi, joka seiso i hänen takanaan.

"Siellä on — mutta ettehän katso sinne päin, sire? — siellä pöydällä on nähtävänä piilukirves, jolla rikollisia mestataan. Se näky on hirveä; älkää katsoko siihen, sire, minä rukoilen."

"Niitä houkkioita!" huudahti Kaarlo; "he luulevat minua siis yhtä raukkamaiseksi kuin itsekin ovat. Teit oikein, kun ilmoitit ennakolta; kiitos, Parry!"

Kuningas astui salista vartionsa saattamana. Oven vasemmalla puolella välkkyi tosiaan mestauskirveen kirkas terä pyövelin käden kiilloittamine pitkine varsineen; punaiselta pöytäverholta se sai kolkkoa heijastusta.

Sen kohdalle tultuaan Kaarlo pysähtyi ja kääntyi hymyillen katsomaan.

"Kas vain", hän sanoi nauraen, "piilu! Nerokas kauhukuva ja omiaan niille, jotka eivät tiedä, mitä aatelismies on! Sinä et minua peloita, pyövelin piilu", hän lisäsi sivaltaen sitä ohuella ja notkealla ruokokepillään, "ja minä lyön sinua, kristillisen kärsivällisesti odottaen, että sinä annat minulle takaisin."

Ja kuninkaallisen halveksivasti kohauttaen olkapäitänsä hän astui edelleen, jättäen ihan tyrmistyneiksi kaikki ne, jotka olivat sulloutuneet pöydän ympärille katselemaan, minkä vaikutuksen kuninkaaseen tekisi mestauskirves, jonka piti katkaista hänen kaulansa.

"Tosiaankin, Parry", pitkitti kuningas poistuessaan, "kaikki nuo ihmiset, Jumala minulle suokoon anteeksi, näkyvät pitävän minua intialaisena puuvillakauppiaana eikä aatelismiehenä, joka on tottunut näkemään teräksen välähtelevän! Eivätkö he siis usko, että minä olen yhtä karski kuin teurastaja!"

Nämä sanat virkkaessaan hän saapui portille. Sinne oli kasautunut pitkä rivi ihmisiä, jotka eivät olleet mahtuneet lehterille, mutta tahtoivat nähdä ainakin lopun näytelmästä, jonka mielenkiintoisimman osan olivat menettäneet. Tämä suunnaton väenpaljous, jonka rivissä näkyi uhkaavia kasvoja, sai kuninkaan huoahamaan.

— Mikä suunnaton väkijoukko, — hän ajatteli — eikä ainoatakaan harrasta ystävää!

Hänen virkkaessaan itsekseen nämä epäilyksen ja alakuloisuuden sanat vastasi hänelle ääni ihan läheltä:

"Kunnia kukistuneelle majesteetille!"

Kuningas kääntyi nopeasti, kyynelsilmin ja sydän tulvillaan.

Siinä oli muuan vanha soturi hänen henkivartiostaan; mies ei ollut tahtonut nähdä vangitun

kuninkaansa astuvan ohitseen hänen osoittamattansa tätä viimeistä alamaisen kunnioitusta.

Mutta samassa iskettiin onneton melkein kuoliaaksi miekannupilla.

Lyöjien joukossa kuningas tunsi kapteeni Groslowin.

"Voi", huudahti Kaarlo, "se oli kovin ankara rangaistus pienestä virheestä."

Ahdistunein sydämin hän sitten pitkitti matkaansa, mutta hän ei ollut edennyt sataakaan askelta, kun muuan raivopää kurottausi sotamiesten muodostamaan kujaan ja sylki kuningasta kasvoihin niinkuin entiseen aikaan inhoittava ja kirottu juutalainen oli kohdellut Jesus Natsaretilaista.

Kaikuvaan naurun rähäkkää ja kumeata sorinaa kuului yhtäaikaa; väkijoukko jakautui, sulkeutui jälleen, aaltoili kuin myrskyinen meri, ja kuningas luuli elävästä tyrskeestä näkevänsä Atoksen salamoitsevat silmät.

Kaarlo pyyhki kasvojaan ja lausui surumielisesti hymyillen:

"Sitä onnetonta! Hopearahasta hän tekisi saman isälleen."

Kuningas ei ollut erehtynyt; hän oli tosiaan nähnyt Atoksen ja tämän ystävät, jotka olivat jälleen sekautuneet väkijoukkoon ja nyt viimeisellä katseellaan saattoivat marttyyrihallitsijaa.

Sotamiehen tervehtiessä Kaarloa Atoksen sydän paisui ilosta, ja tointuessaan tapasi kovaonninen taskustaan kymmenen guineaa, jotka ranskalainen aatelismies oli sinne sujauttanut. Mutta hurjan herjaajan sylkiessä kuninkaallista vankia kasvoihin Atos tapaili tikariansa.

Silloin d'Artagnan pidätti hänen kätensä ja sanoi karmealla äänellä:

"Odota!"

Milloinkaan ei d'Artagnan ollut käyttänyt jyrkkää sävyä kreivi de la Fèrèä kohtaan.

Atos maltoi mielensä.

D'Artagnan nojautui Atokseen, viittasi Portosta ja Aramista pysymään paikalla ja asettui äskeisen miehen taakse, joka paljailla käsivarsillaan huitoen vielä nauroi kurjalle kepposelleen ja vastaanotti muiden villiintyneiden onnitteluja.

Mies lähti keskikaupungille päin. Yhä Atokseen nojautuen d'Artagnan seurasi häntä, viitaten Portosta ja Aramista mukaansa.

Kuninkaan häpäisijä, joka näytti teurastajanrengiltä, poikkesi kahden kumppanin kanssa kapealle syrjäkadulle, joka loivasti laskeusi jokivarteen.

D'Artagnan oli hellittänyt Atoksen käsikynkästä ja asteli raakimuksen takana.

Lähelle virtaa tultuaan huomasivat nuo kolme miestä, että heitä seurattiin; he pysähtyivät, katselivat ranskalaisia röyhkeästi ja virkkoivat muutamia kokkapuheita keskenään.

"Minä en osaa englanninkieltä, Atos", virkkoi d'Artagnan, "mutta sen taitajana saat sinä olla tulkkini."

Samassa he jouduttivat askeleitaan ja kävelivät noiden kolmen ohi. Mutta yhtäkkiä kääntyen d'Artagnan astui suoraan teurastajanrengin eteen kosketti miehen rintaa etusormensa päällä ja virkkoi Atokselle:

"Sano hänelle tämä: 'Sinä olet kurja ryökäle, olet häväissyt turvatonta miestä, olet tahrannut kuninkaasi kasvoja, sinun on kuoltava!'"

Kalpeana kuin aave ja d'Artagnanin pitelemänä ranteesta Atos tulkitsi nuo vieraskieliset sanat miehelle, joka uhkaavat valmistukset ja d'Artagnanin kamalan katseen nähdessään tahtoi asettua vastarintaan. Se liike sai Aramiin tavoittamaan miekkaansa.

"Ei, ei terästä, ei terästä!" huudahti d'Artagnan; "teräs on herrasmiehiä varten."

Hän tarttui teurastajanrenkiä kurkusta ja sanoi:

"Portos, nujerra tämä kurja yhdellä nyrkiniskulla."

Portos kohotti peloittavan käsivartensa, viuhautti sitä ilmassa kuin moukaria, ja raskas möhkäle jymähti heittiön pääkuoreen, joka musertui.

Mies suistui maahan kuin nuijalla isketty härkä.

Hänen kumppaninsa tahtoivat huutaa ja kapaista pakoon, mutta heidän äänensä petti, ja vapisevat raajat epäsivät palveluksensa.

"Sano heille vielä tämä, Atos", jatkoi d'Artagnan: "'Siten pitää kuolla kaikkien, jotka unohtavat, että kahlehdittu mies on pyhä ja että vangittu kuningas on kaksin verroin Herran edustaja'."

Atos toisti d'Artagnanin sanat.

Mykkinä ja harittavin hiuksin katselivat nuo kaksi miestä kumppaninsa ruumista, joka virui tummassa verilaimiskassa; mutta pian he saivat takaisin äänensä ja liikuntakykynsä, paeten kirkuvina ja kädet ristissä.

"Oikeus on pantu täytäntöön!" virkkoi Portos otsaansa kuivaten.

"Ja nyt", sanoi d'Artagnan Atokselle, "älä epäile minua, vaan ole levollinen: minä otan huolekseni kaikki, mikä koskee kuningasta."

KAHDEKSASSEITSEMÄTTÄ LUKU

Whitehall

Parlamentti tuomitsi Kaarlo Stuartin kuolemaan, kuten oli ollut helppo nähdä ennakolta. Valtiolliset tuomiot ovat melkein aina tyhjiä muodollisuuksia, sillä samat intohimot, jotka ovat aiheuttaneet syytöksen, määräävät myöskin tuomion. Sellainen on vallankumousten kamala johdonmukaisuus.

Vaikka ystävyksemme olivat valmistuneet tähän ratkaisuun, herätti se heissä kuitenkin syvää murhetta. D'Artagnan, jonka nokkeluus ei milloinkaan ollut keinokkaampi kuin juuri arveluttavimmissa käänteissä, vannoi uudestaan yrittävänsä mitä ihminen yrittää voi, ehkäistäkseen verisen murhenäytelmän loppukohtauksen. Mutta millä tavoin? Se häämötti hänelle vasta epäselvästi. Kaikki oli olosuhteista riippuvaa. Täydellisen suunnitelman laatimistilaisuutta odottaessa täytyi hinnalla millä hyvänsä voittaa aikaa esteiden asettamisella mestauksen toimeenpanolle, jonka tuomarit olivat päättäneet tapahtuvaksi seuraavana päivänä. Ainoana keinona oli toimittaa pois tieltä Lontoon pyöveli.

Pyövelin kadottua ei tuomiota voitaisi pahna täytäntöön. Epäilemättä noudettaisiin pyöveli lähimmästä kaupungista, mutta siten olisi ainakin yksi päivä voitettu, ja päivä saattoi tällaisessa tapauksessa merkitä pelastusta. D'Artagnan otti huolekseen tämän enemmän kuin vaikean tehtävän.

Vähemmän tärkeätä ei ollut ilmoittaa Kaarlo Stuartille, että hänen pelastamistaan aiottiin yrittää, jotta hän mahdollisuutta myöten helpottaisi puolustajiensa puuhia tai ei ainakaan ryhtyisi mihinkään, mikä voisi vaikeuttaa heidän ponnistuksiaan. Aramis otti vastuulleen tämän vaarallisen toimen. Kaarlo Stuart oli kysynyt, oliko piispa Juxonille sallittua käydä hänen vankilassaan Whitehall-palatsissa. Mordaunt oli samana iltana ilmoittanut piispalle kuninkaan lausuman hurskasmielisen toivomuksen ja Cromwellin suostumuksen siihen. Aramis päätti joko uhkauksilla tai suostuttelulla taivuttaa piispan sallimaan hänen lähteä Whitehall-palatsiin kirkkoruhtinaan sijasta ja hänen papilliseen asuunsa puettuna.

Atos vihdoin otti tehtäväkseen hankkia kaiken varalta tilaisuuden poistua Englannista, onnistuipa yritys tai ei.

Pimeän tultua päätettiin tulla koolle hotelliin kello yksitoista illalla, ja kukin lähti suorittamaan vaarallista tehtävänsä.

Whitehallia vartioitsi kolme ratsuväen rykmenttiä ja vielä enemmän Cromwellin ainainen levottomuus; hän tuli ja meni sekä lähetti palatsiin kenraaleitansa tai asiamiehiänsä.

Yksinään, tavallisessa huoneessaan, jota kaksi vahakynttilää valaisi, istui kuolemaan tuomittu hallitsija surumielisesti katsellen kadonneen suuruutensa loistoa, niinkuin monikin viimeisenä hetkenään havaitsee elämän kuvan kirkkaammaksi ja mieluisammaksi kuin koskaan.

Parry ei ollut jättänyt isäntäänsä, ja tuomion jälkeen olivat hänen kyyneleensä virranneet herkeämättä.

Kaarlo Stuart nojasi kyynäspäätänsä pöytään ja silmäili ympyräkuva, johon oli vierekkäin maalattu hänen puolisonsa ja tyttärensä; hän odotti ensin Juxonia ja sitten marttyyrikuolemaa.

Toisinaan hänen ajatuksensa pysähtyivät noihin uljaihinkin ranskalaisiin aatelismiehiin, jotka jo tuntuivat hänestä penikulmien päähän kaikonneilta, satumaisilta, haaveellisilta, ja muistuttivat niitä olentoja, joita näkee unessa ja jotka häipyvät herätessä.

Väliin kysyikin Kaarlo itseltään, eikö kaikki hänelle tapahtunut ollut vain unta tai ainakin kuumehouretta.

Tämä ajatus sai hänet nousemaan seisaalle; hän harppasi muutamia askeleita huoneessa ikäänkuin tointuakseen horroksista ja asettui ikkunan ääreen, mutta näki silloin heti sotamiesten muskettien välähtelevän ulkopuolella. Hänen täytyi nyt tunnustaa itselleen, että hän oli aivan valveilla, joten hänen ahdistava unensa oli täyttä todellisuutta.

Kaarlo palasi äänettömänä lepotuoliinsa, nojasi taas kyynäspäänsä pöytään, antoi päänsä vaipua käden varaan ja mietiskeli jälleen.

— Voi, sanoi hän itsekseen, — jos minulla edes olisi rippi-isänäni joku noista kirkon valaisijoista, joiden sielu on tutkistellut kaikki elämän salaisuudet, kaikki suuruuden mitättömyydet, niin hänen äänensä kenties vaimentaisi sen kuiskeen, joka lakkaamatta valittaa sielussani! Mutta minä saan tietenkkin arkiaikaisen papin, jolta kova onneni on tärvellyt uran ja maallisen onnen. Hän tulee puhumaan minulle Jumalasta ja kuolemasta niinkuin hän puhuu muille kuolevaisille, — hän ei osaa oivaltaa, että kuninkaan kuolema jättää anastajalle valtaistuimen, hänen lastensa jäädessä leivättömiksi.

Hän kohotti muotokuvan huulilleen ja mutisi hiljaa lastensa nimiä.

Oli sumuinen ja pimeä yö. Tunnit kajahtelivat verkalleen lähimmän kirkon tornista. Kahden vahakynttilän valju hohde siroitteli avaraan ja korkeaan huoneeseen kummallisten heijasteiden valaisemia varjokuvia. Nämä varjokuvat olivat Kaarlo-kuninkaan esi-isiä, jotka astuivat esille kullatuista puitteistaan, ja heijasteet heitti hiipuvan hiilivalkean viimeinen sinertävä kimmellys.

Murtava alakuloisuus valtasi Kaarlon. Hän peitti otsansa käsillään ja ajatteli maailmaa, niin kaunista, kun sen jättää tai oikeammin kun se jättää meidät, lasten hyväilyjä, jotka tuntuvat suloisimmilta silloin kun on eriämässä heistä ainiaaksi, — puolisoa, ylvästä ja urheata naista, joka oli viimeiseen asti rohkaissut hänen mieltänsä. Hän otti poveltaan timanttiristin ja Sukkanauha-ritarikunnan rintatähden, jotka kuningatar oli lähettänyt hänelle noiden jalojen ranskalaisten mukana, ja suuteli niitä; sitten muistaessaan, että Henriette ei ollut näkevä näitä esineitä ennen kuin hän makaisi kylmänä ja silvottuna haudassaan, tunsu hän jäätävää väristystä, kuin olisi kalma jo heittänyt ensimmäisen harsonsa hänen ylleen.

Tässä suojamassa, joka johdatti hänen mieleensä niin monia kuninkaallisia muistoja ja missä häntä olivat niin monet hovilaiset ja imartelijat ympäröineet, — yksinään lohduttoman palvelijan kanssa, jonka heikko sielu ei kyennyt tukemaan häntä, kuninkaan miehuus painui palvelijan heikkouden, huoneen hämäryyden ja talvisen kylmyyden tasalle; ja sanonemmekokaan, että tämä kuningas, joka kuoli niin suurena, niin ylväänä, alistumisen hymy huulillaan, pyyhkäisi hämyssä pois kyyneleen, joka oli tipahtanut pöydälle ja värisi verhon kultaompeleella.

Äkkiä kuului askeleita käytävästä, ovi avautui, soihdut levittivät huoneeseen savuista hohdetta, ja piispalliseen asuun pukeutunut hengenmies astui sisälle kahden vahtisotamiehen saattamana, joille Kaarlo teki käskevän liikkeen kädellään.

Vahtisoturit peräytyivät; hämy palasi huoneeseen.

"Juxon!" huudahti Kaarlo; "Juxon! Kiitos, viimeinen ystäväni, tulette juuri parahiksi."

Piispa loi levottoman syrjäsilmyksen mieheen, joka nyyhkytti tulisijan nurkassa.

"Kas niin, Parry", sanoi kuningas, "älä nyt enää itke; Jumala tulee lohduttajaksemme."

"Jos se on Parry", virkkoi piispa, "niin minulla ei ole mitään pelättävänä; sallikaa minun siis, sire, tervehtiä teidän majesteettianne ja ilmoittaa teille, kuka olen ja minkätähden tulin."

Se näky ja ääni oli saada Kaarlon huudahtamaan, mutta Aramis kohotti sormensa huulilleen ja kumarsi syvään Englannin kuninkaalle.

"Ritari!" sopersi Kaarlo.

"Niin, sire", keskeytti Aramis ääntänsä korottaen; "niin, piispa Juxon, Kristuksen uskollinen ritari, ja tulen teidän majesteettinne toivomuksia noudattaen."

Kaarlo liitti kätensä ristiin. Hän oli tuntenut d'Herblayn; hän seiso tyrmistyneenä ja ymmällä, ajatellessaan näitä miehiä, jotka siten taistelivat kansan tahtoa ja kuninkaan kohtaloa vastaan, vaikka olivat muukalaisia ja ilman muuta vaikutinta kuin omantuntonsa vaatima velvollisuus.

"Te", äännähti hän, "te! Miten teidän on onnistunut tulla tänne? Hyvä Jumala, jos teidät tunnettaisiin, niin olisitte hukassa!"

Parry nousi seisaalle; koko hänen olemuksensa ilmaisi vilpittömyyttä ja äärettömyyttä ihailua.

"Älkää ajatelko minua, sire", vastasi Aramis jälleen kehoittaen eleellään kuningasta vaikenemaan; "ajatelkaa ainoastaan itseänne. Näettehän, että ystävänne valvovat; vielä en tiedä, mihin ryhdymme, mutta neljä päättäväistä miestä pystyy paljon. Älkää kuitenkaan ummistako silmiänne tänä yönä, älkää ihmetelkö mitään ja olkaa valmistautunut kaikkeen."

Kaarlo pudisti päätänsä.

"Hyvä ystävä", hän sanoi, "te tiedätte, että tässä ei ole aikaa hukattavana ja että teidän on toimittava kiireisesti, jos aiotte mitään yrittää. Onko tiedossanne, että minun on kuoltava huomenna kello kymmenen?"

"Sire, sitä ennen tapahtuu jotakin, mikä tekee mestauksen mahdottomaksi."

Kuningas katseli Aramista hämmästyneenä.

Samassa kuului kuninkaan ikkunan alta kummallista jymyä, niinkuin olisi purettu rakennuspuita vankkureilta.

"Kuuletteko?" virkahti kuningas.

Jumua seurasi tuskanhuuto.

"Kyllä kuulen", vastasi Aramis; "mutta minä en käsitä, mitä melua se oli, ja vielä kummallisempi oli tuo parahdus."

"En minäkään tiedä, kuka siellä kiljahti", sanoi kuningas, "mutta jyrinän voin teille selittää. Tiedättekö, että minut mestataan tämän ikkunan edustalla?" lisäsi Kaarlo ojentaen kätensä synkkää autiota toria kohti, jolla liikehti ainoastaan sotamiehiä ja vartijoita.

"Kyllä, sire", vastasi Aramis, "sen tiedän."

"No, niin, siinä tuotiin rakennuspuita niiksi palkeiksi, joista mestauslavani pystytetään. Joku työmies lienee vahingoittunut kuormaa purettaessa."

Aramis ei voinut olla värähtämättä.

"Nänette nyt", jatkoi Kaarlo, "että teidän on turha ponnistella pitemmälle; olen tuomittu, jättäkää minut kokemaan kohtaloni."

"Sir", vastasi Aramis palautuen entiseen tyyneyteensä, joka oli hetkiseksi järkkynyt, "he voivat kyllä rakentaa mestauslavan, mutta mestaajaa he eivät saa käsiinsä."

"Mitä tarkoitatte?" kysyi kuningas.

"Tällä hetkellä, sire, on Lontoon pyöveli joko siepattu talteen tai lahjottu; huomenna on mestauslava valmiina, mutta pyöveliä puuttuu, joten mestaus on lykättävä ylihuomiseen."

"Entä sitten?" tiedusti kuningas.

"No, ensi yönä me viemme teidät pois", vastasi Aramis.

"Millä tavoin?" huudahti kuningas, jonka kasvoja valaisi ilon välähdys vastoin hänen tahtoansakin.

"Voi, hyvä herra", sopersi Parry ristissä käsin, "siunattuja olkaa te ja ystävänne!"

"Millä tavoin siis?" toisti kuningas; "minun tulee se tietää, voidakseni auttaa yritystänne, jos käy tarpeelliseksi."

"Sitä en vielä tiedä, sire", vastasi Aramis; "mutta nokkelin, urhoollisin, uskollisin meistä neljästä lausui eritessään hänestä: 'Chevalier, sano kuninkaalle, että me huomisiltana kello kymmenen vapautamme hänet.' Ja mitä hän lupaa, sen hän pitää."

"Ilmoittakaa minulle tuon jalomielisen ystävän nimi", pyysi kuningas, "tunteakseni häntä kohtaan ikuista kiitollisuutta, onnistukoon hän tai ei."

"D'Artagnan, sire, sama, joka oli pelastamaisillaan teidät, kun eversti Harrison ilmestyi juuri pahimmoikseen."

"Te olette tosiaan ihmeellisiä miehiä!" kummasteli kuningas; "jos minulle olisi kerrottu sellaisia asioita, niin en olisi uskonut."

"Kuulkaahan nyt, sire", jatkoi Aramis. "Älkää hetkeksikään unohtako, että me valvomme pelastukseksenne; tarkatkaa vähäisintäkin elettä, hyräilyä, merkkiä niiden taholta, jotka lähestyvät teitä; tähyilkää kaikkea, kuunnelkaa kaikkea, tehkää johtopäätöksiä kaikesta."

"Voi, chevalier", huudahti kuningas, "mitä voinkaan lausua teille? Mitkään sanat eivät kykenisi ilmaisemaan kiitollisuuttani, vaikka ne tulisivat sydämeni syvyydestä. Jos onnistutte, niin en sano teidän pelastaneen kuninkaan — ei, kuninkuus on vähäpätöinen asia, kun sitä katselee mestauslavalta kuten minä, sen vakuutan — vaan te säästätte puolisolalle miehen, lapsilleen isän. Chevalier, ottakaa käteni, se on ystävän, joka rakastaa teitä viimeiseen hengähdykseen asti."

Aramis tahtoi suudella kuninkaan kättä, mutta kuningas tarttui hänen käteensä ja painoi sen sydämelleen.

Samassa astui sisälle mies, joka ei ollut edes koputtanut ovelle; Aramis tahtoi vetää kätensä takaisin, mutta kuningas pidätteli sitä.

Tulija oli noita puolittain papillisia, puolittain sotilaallisia puritaaneja, joita kuhisi Cromwellin ympärillä.

"Mitä tahdotte, sir?" kysyi kuningas.

"Haluan tietää, onko Kaarlo Stuartin ripitys päättynyt", vastasi tulokas.

"Mitä te siitä välitätte?" sanoi kuningas; "mehän emme ole samaa uskontoa."

"Kaikki ihmiset ovat veljeksiä", virkkoi puritaani. "Muuan veljeni lähestyy loppuansa, ja minä tulin valmistamaan häntä kuolemaan."

"Riittää", tokaisi Parry; "kuningas ei voi käyttää hyödykseen teidän kehoituksianne."

"Puhutelkaa häntä sävyisästi, sire", pyysi Aramis hiljaa; "hän on kai joku vakooja."

"Kunnianarvoisan tohtorin ja piispan jälkeen", sanoi kuningas, "kuuntelen teitä mielelläni, sir."

Vaanivakatseinen mies peräytyi, ensin kuitenkin kohdistettuaan Juxoniin huomiota, joka ei jäänyt kuninkaalta näkemättä.

"Chevalier", virkkoi hän oven sulkeuduttua, "luulen olleeni oikeassa, — tuo mies varmaankin tuli tänne pahoissa aikeissa. Pitäkää poistuessa varanne, että teille ei tapahdu onnettomuutta."

"Sire", vastasi Aramis, "kiitän teidän majesteettianne, mutta suvaitkaa olla huoletta, sillä minulla on tämän kauhtanan alla teräspaita ja tikari."

"Menkää siis, monsieur, ja ottakoon Jumala teidät pyhään varjelukseensa, kuten sanoin siihen aikaan, kun olin kuninkaana!"

Aramis lähti; Kaarlo saattoi häntä kynnykselle asti. Aramis antoi siunauksensa, joka sai vartiosoturit kumartamaan, asteli juhlallisesti sotamiesten täyttämien etuhuoneiden läpi, nousi jälleen vaunuihinsa, joihin häntä seurasivat äskeiset kaksi vartiosoturia, ja käski ajaa takaisin piispantalolle, missä he jättivät hänet.

Juxon odotti huolissaan.

"No?" kysäisi hän nähdessään Aramiin.

"Kaikki on onnistunut toiveitteni mukaan", vastasi tämä. "Vakoojat, kaartilaiset, saattolaiset uskoivat minut teiksi, ja kuningas siunaa teitä siinä odotuksessa, että tekin suotte siunauksenne hänelle."

"Jumala teitä suojelkoon, poikani, sillä teidän esimerkkinne on antanut minulle sekä toivoa että miehuutta!"

Aramis otti jälleen yllensä oman vaatepartensa ja levättinsä ja poistui mainittuaan Juxonille, että hän aikoi vielä kerran kääntyä tämän puoleen.

Hän oli edennyt tuskin kymmentä askelta kadulla, kun huomasi kintereillään väljään viittaaan kääriytyneen miehen; hän tapaili tikariansa ja pysähtyi. Mies astui suoraan hänen luokseen. Se oli Portos.

"Sinäkö, veikkonen!" virkahti Aramis ojentaen hänelle kätensä.

"Katsos, ystäväiseni", vastasi Portos, "kullakin meistä oli tehtävänsä; minun toimeni oli suojata sinua, ja sen olen tehnyt. Tapasitko kuninkaan?"

"Tapasin kyllä, ja kaikki käy hyvin. Missä ovat ystävämmme?"

"Meidän piti tulla koolle hotelliin kello yksitoista."

"Sitten ei ole aikaa menetettävänä", sanoi Aramis.

Paavalin-kirkon tornikello löikin juuri puoli yksitoista. Kiirehtimällä päätyivät nuo kaksi ystäväystä kuitenkin ensimmäisinä perille.

Heidän jälkeensä saapui Atos.

"Kaikki käy hyvin", hän ilmoitti ennen kuin toverit ehtivät häneltä mitään kysyäkään.

"Mitä olet toimittanut?" sanoi Aramis.

"Olen vuokrannut pikku aluksen, kapean kuin palkovene ja kepeän kuin pääskynen. Se odottelee meitä Greenwichissä, vastapäätä Koirasaarta. Väestönä on laivuri ja neljä matruusia, jotka viidenkymmenen punnan palkkiosta pysyvät käytettävissämme kolme yötä peräkkäin. Heti kun olemme astuneet alukseen kuninkaan kanssa, me käytämme pakovettä purjehtiaksemme alas Thamesia ja olemme kahden tunnin kuluttua ulapalla. Merirosvojen tavoin me sitten viiletämme pitkin rannikkoa, pysytellen rantakallioiden suojassa, kunnes kulku näyttää vapaalta suoraan Boulogneen. Kuolemani varalta ilmoitan, että kapteenin nimi on Roger ja aluksen *The Lightning*, 'Salama'. Näiden tietojen johdolla löydätte helposti kumpaisenkin. Tunnustuksena on kaikista kulumistaan solmuun vedetty nenäliina."

Hetkisen kuluttua saapui d'Artagnankin.

"Tyhjentäkää taskunne", hän sanoi, "kunnes saamme kokoon sata puntaa, sillä mitä minun varoihini tulee..."

Ja hän käänsi taskunsa nurin tyhjillään.

Erä oli koolla silmänräpäyksessä; d'Artagnan meni ulos, mutta palasi aivan heti.

"Kas niin, siitä on päästy", virkkoi hän.

"Uh, vaivatonta se ei ollut!"

"Onko pyöveli lähtenyt Lontoosta?" kysyi Atos.

"Ka, se ei olisi kyllin taattu. Hän olisi voinut lähteä toisesta portista ja palata toisesta."

"Missä hän siis on?" tiedusteli Atos.

"Kellarissa."

"Missä ihmeen kellarissa?"

"Isäntämme kellarissa! Mousqueton istuu kynnyksellä, ja tässä on avain."

"Mainiota!" sanoi Aramis. "Mutta miten sait miehen taivutetuksi katoamaan?"

"Siten kuin koko maailmaa taivutellaan, — rahalla; kalliiksi se minulle kävi, mutta hän suostui viimein."

"Ja paljonko se siis maksoi, hyvä ystävä?" kysyi Atos; "sillä käsitäthän, että nyt ollessamme oikeastaan vain köyhiä muskettisotureita ilman taloa tai tointa, kaikki kulut on jaettava yhteisesti."

"Se maksoi minulle kaksitoistatuhatta livreä", ilmoitti d'Artagnan.

"Ja mistä ne sait?" urkki Atos; "oliko sinulla niin suuri summa hallussasi?"

"Olipa kuningattaren kuuluisa timantti!" vastasi d'Artagnan huohtaen.

"Niin, se on totta", puuttui puheeseen Aramis; "tunsin sen sormessasi."

"Olit siis ostanut sen takaisin herra Desessartsilta?" kysyi Portos.

"Niin, hyvä Jumala!" vastasi d'Artagnan; "mutta kohtalon kirjaan on merkitty, että minä en voi pitää sitä hallussani. Mikäs auttaa! Timanteilla näkyy olevan myötätuntoiset ja haluttomat oikkunsa kuten ihmisilläkin; tuo kalleus tuntuu tosiaan olleen minulle yrmeä."

"No, pyövelistä siis on suoriuduttu", huomautti Atos; "mutta valitettavasti on kaikilla pyöveleillä apulainen, renki, tietääkseni."

"Apulainen oli tälläkin, mutta meillä on ollut onni puolellamme."

"Kuinka niin?"

"Luullessani juuri, että minulla oli vielä toinen kauppa hierottavana, kannettiin tuo hylky kotiin säärensä taittaneena. Liiallisessa innossaan oli hän saattanut kuninkaan ikkunain edustalle asti vankkureita, joilla kuljetettiin palkkeja ja riukuja; hänen koivelleen vierähti palkki ja murskasi sen."

"Ahaa!" sanoi Aramis; "hän se siis päästi parahduksen, jonka kuulin kuninkaan huoneeseen?"

"Niin kai", vastasi d'Artagnan; "mutta huolellisena miehenä hän poistuessaan lupasi lähettää sijaansa neljä tottunutta ja näppärää työmiestä niiden avuksi, jotka olivat jo ryhtyneet puuhaan, ja isäntänsä luokse palatessaan hän vammastaan huolimatta kirjoitti heti mestari Tom Lowille, tutulle kirvesmiehelle, ja pyysi tätä lähettämään Whitehalliin täyttämään hänen lupauksensa. Tässä on kirje, jonka hän lähetti erään sanansaattajan myötä; tämän piti viedä se perille kymmenestä pennystä, mutta hän möi sen minulle louisdorista."

"Ja mitä lempoa aiot tehdä kirjeellä?" kysyi Atos.

"Etkö sitä arvaa?" sanoi d'Artagnan, ja hänen silmistään säihkyi nerokkuus.

"En, kautta sieluni!"

"No, hyvä Atos, sinä, joka puhut englanninkieltä kuin itse John Bull, sinä olet mestari Tom Low, ja me olemme sinun kolme kumppaniasi; ymmärrätkö?"

Atos huudahti ilahtuen ja ihailen ja kiirehti vaatekomeroon, josta otti esille yksinkertaisia työpukuja. Ystävykset pukeutuivat heti niihin ja lähtivät hotellista, Atos kantaen sahaa, Portos rautakankea, Aramis kirvestä ja d'Artagnan vasaraa ja vaarvoja.

Pyövelin apulaisen kirje riitti vakuuttamaan työnjohtajalle, että tulijat olivat todellakin hänen odottamansa miehet.

YHDEKSÄSSEITSEMÄTTÄ LUKU

Työmiehet

Keskellä yötä kuuli Kaarlo kovaa paukkinää ja jyrinää ikkunansa alta: vasaroimista, kirveeniskuja, kankoamista ja sahan tirsakunaa.

Hän oli laskeutunut riisuutumatta vuoteelleen ja juuri nukahtanut kun hänet äkkiä havahdutti tämä melu, joka ulkonaisesta kiusallisuudestaan puhumattakaan herätti kamalaa kaikua hänen sielussaan, niin että edellisen päivän kammottavat ajatukset alkoivat jälleen ahdistaa häntä. Yksinään, pimeyden ympäröimänä ja maailmasta eristettynä, hänellä ei ollut voimia kestää tätä uutta kidutusta, joka ei kuulunut hänelle tuomittuun rangaistukseen; hän lähetti Parryn pyytämään vartiosoturia huomauttamaan työmiehille, että heidän piti vältellä melua ja sääliä entisen kuninkaansa viimeistä unta.

Vartiosoturi ei tahtonut lähteä oveltaan, vaan antoi Parryn mennä edelleen.

Kierrettyään palatsin ja tultuaan ikkunan edustalle Parry näki parvekkeen tasalla, jolta oli kaide poistettu, ison puolivalmiin mestauslavan, jolle jo alettiin naulata mustaa sarssiverhoa.

Mestauslava, joka kohosi ikkunan tasalle eli lähes kaksikymmentä jalkaa korkealle, oli rakennettu kahtena kerroksena. Niin hirveä kuin tämä näky olikin Parrylle, yritti hän kuitenkin noiden kahdeksan tai kymmenen työmiehen joukosta keksiä ne, jotka kauheata telinettä kyhätessään enimmin häiritsivät kuningasta jyskytyksellään. Yläpermannolla hän näki silloin kaksi miestä, jotka rautakangen avulla murtivat rautaisen parvekekaiteen viimeisiä kannattimia. Toinen heistä, jättiläinen varreltaan, työskenteli kuin muinaisen ajan muurinmurtimet, joita käytettiin kiviseinien puhkomiseen. Hänen kankensa jokaisella iskulla sinkoili kivensiruja ympärille. Toinen oli polvillaan ja korjasi sivulle kangen höllentämiä kiviä.

Oli ilmeistä, että nämä miehet ne aiheuttivat sen jyskeen, josta kuningas valitti.

"Hyvät ystävät", hän sanoi, "ettekö työskentelisi hiukan hiljaisemmin, minä pyydän? Kuningas nukkuu, ja hän tarvitsee unta."

Rautakankea käytellyt mies pysähtyi työstään ja kääntyi puolittain; mutta kun hän oli seisaallaan, ei Parry voinut nähdä hänen kasvojaan hämyssä, joka oli katonrajassa sankempi.

Polvillaan ahertava mies kääntyi myöskin, ja kun hänen kasvonsa olivat alempana kuin kumppaninsa, osui niille lyhdyn valo, joten Parry erotti työmiehen piirteet.

Mies tähysti kuninkaan kamaripalvelijaa tiukasti ja laski sormensa huulilleen.

Parry kavahti tyrmistyneenä taaksepäin.

"Hyvä, hyvä", virkkoi työmies sujuvalla englanninkielellä; "sanokaa kuninkaalle, että jos hän nukkuu huonosti tänä yönä, on uni ensi yönä sikeämpää."

Näitä kovia sanoja, jotka kirjaimellisesti ymmärrettyinä saivat kamalan merkityksen, säesti sivuilla ja alipermannolla työskentelevien miesten hurja naurunhörähdys.

Parry poistui, luullen uneksivansa.

Kaarlo odotti häntä kärsimättömästi.

Samassa kun hän palasi, pisti ovelle asetettu vartiosoturi uteliaana päänsä sisälle raosta, nähdäkseen mitä kuningas teki.

Kuningas makasi kyynäspäähänsä nojautuen vuoteellaan. Parry sulki oven ja astui kuninkaan luo ilosta säteilevin kasvoin.

"Sire", hän sanoi hiljaa, "tiedätekö, keitä ne työmiehet ovat, jotka aiheuttavat niin suurta jyskettä?"

"En", vastasi Kaarlo surumielisesti pudistaen päätänsä; "mistä sen tietäisin? Tunnenko niitä miehiä?"

"Sire", ilmoitti Parry kumartuen herransa vuoteen yli supattamaan vielä hiljaisemmin, "sire, he ovat kreivi de la Fère ja hänen kumppaninsa."

"Rakentamassa minun mestauslavaani!" virkahti kuningas hämmästyneenä.

"Niin, ja samassa puhkaisten aukon muuriin."

"Hiljaa!" varoitti kuningas katsahtaen pelästyneesti ympärilleen. "Sinä näit heidät?"

"Puhuttelin heitä."

Kuningas liitti kätensä ristiin ja kohotti silmänsä taivasta kohti. Lyhyen ja palavan rukouksen jälkeen hän sitten heittäysi alas vuoteeltaan, astui ikkunan ääreen ja veti kaihtimet sivulle. Parvekkeella seisoivat yhä vartiosoturit, ja parvekkeen takana levisi tumma lava, jolla näkyi liikkuvan varjoja edes takaisin.

Kaarlo ei kyennyt eroittamaan mitään, mutta hän tunsu jalkainsa alla ystäviensä iskujen tärinää. Kaikki nuo iskut saivat vastakaikua hänen sydämessään.

Parry ei ollut erehtynyt, hän oli tosiaan tuntenut Atoksen. Portoksen avulla oli tämä kovertamassa aukkoa, johon muuan poikki-parru oli kiinnitettävä.

Seinän aukko johti onttoon välikköön ihan kuninkaan huoneen permannon alle. Tähän välikköön päästessä, joka muistutti hyvin matalaa välikertaa, voitiin rautakangen ja tukevien olkapäiden avulla kohottaa permannosta palkki, ja se oli Portoksen tehtäviä. Kuningas saattoi silloin pujahtaa tästä aukosta, seurata vapauttajiansa kokonaan mustalla verhotun mestauslavan osastoon, siellä pukeutua hänelle varattuun työläisasuun ja huolettomasti laskeutua alas neljän kumppaninsa kanssa.

Vartiosoturit sallisivat heidän mennä ilman mitään epäluuloa, nähdessään työmiehet, jotka olivat olleet mestauslavaa rakentamassa.

Lähimmässä satamassa oli alus valmiina purjehtimaan, kuten jo olemme maininneet.

Tämä suunnitelma oli rohkea, mutta yksinkertainen ja helppo niinkuin kaikki, jotka johtuvat häikäilemättömästä päättäväisyydestä. Atos raateli kauniit valkoiset kätensä verille työssään, siirtäessään pois Portoksen järkyttelemiä kiviä. Hän sai jo pistetyksi päänsä niiden koristeitten alle, jotka somistivat parvekkeen kannattimia. Kahden tunnin aherruksen jälkeen tiesi hän saavansa tungetuksi koko ruumiinsa muuriin. Ennen päivän valkenemista olisi aukko valmiina ja peittyisi sen sisäpuolisen verhon poimuihin, joka oli d'Artagnanin kiinnitettävä. D'Artagnan oli ilmoittautunut ranskalaiseksi työmieheksi ja vasaroitsi naulojaan näppärästi kuin mitä taitavin verhoilija. Aramis leikkasi sarssista liikaerän, jotta sen laita ulottui juuri maahan, kätkien näkyvistä mestauslavan rungon.

Päivä alkoi jo valaista katonharjoja. Turpeista ja kivihiihlistä kasattu roihuava nuotio oli auttanut työmiehiä kestämään tämän, tammikuun 29 ja 30 p:n välisen purevan pakkasyön; utterimmatkin pistäysivät ehtimiseen sen ääreen lämmittelemään. Atos ja Portos olivat ainoat, jotka eivät olleet keskeyttäneet aherrustaan. Niinpä olikin aukko valmiina aamun ensi sarastuksessa. Atos ryömi sisälle, vieden kainalossaan kuninkaalle varatut vaatteet mustaan sarssikaistaleeseen käärittynä. Portos ojensi hänelle rautakangen, ja d'Artagnan naulasi aukolle ja sinne lymynneelle peitteeksi sisäpuolisen sarssiverhon, mikä oli suuri, mutta erittäin tarpeellinen ylellisyys.

Atokselle jäi enää kahden tunnin työ hänen voidakseen päästä yhteyteen kuninkaan kanssa, ja ystäväysten laskelman mukaan oli heillä koko päivä aikaa, koska pyövelin puutteessa oli sellainen haettava Bristolista.

D'Artagnan meni jälleen ottamaan ylleen kastanjanruskean takkinsa ja Portos punaisen ihokkaansa; Aramis taasen lähti Juxonin luo, tunkeutuakseen hänen mukanaan kuninkaan puheille, jos mahdollista.

Kaikki kolme olivat päättäneet tavata toisensa kello kaksitoista Whitehallin edustalla, nähdäkseen mitä tapahtuisi.

Ennen mestauslavalta poistumistaan oli Aramis lähestynyt aukkoa, johon Atos oli kätkeytynyt, ilmoittaakseen hänelle aikovansa jälleen pyrkiä kuninkaan luo.

"Hyvästi siis, ja pysy hyvällä mielellä", toivotti Atos. "Kerro kuninkaalle, millä kannalla asiat ovat; sano hänelle, että hänen tulee heti yksikseen jäätyänsä polkea lattiaan, jotta voin varmemmin pitkittää työtäni. Jos Parry saisi autetuksi minua irroittamalla ennakoita tulisijan aluspaaden, joka arvattavasti on marmorilaaka, niin se tuntuisi paljon. Yritä pysytellä kuninkaan seurassa, Aramis. Puhukaa kovaa, hyvin kovaa, sillä ovelta kuunnellaan teitä. Jos huoneessa pidetään vartijaa, niin surmaa hänet surkeilematta; jos heitä on kaksi, niin Parry tappakoon toisen ja suoriudu sinä toisesta; jos kolme, niin älkää välittäkö hengestänne, mutta pelastakaa kuningas."

"Ole huoletta", vastasi Aramis, "minä vien mukani kaksi tikaria, antaakseni Parrylle toisen. Siinäkö kaikki?"

"Niin, menehän; mutta teroita kuninkaan mieleen, että hänen ei sovi osoittaa mitään väärää jalomielisyyttä. Teidän taistellessanne, jos ottelu syntyy, pitää hänen paeta; kun paasi on vain laskettu paikoilleen hänen päänsä yli, ja sinä olet elävänä tai kuolleena sillä paadella, niin tarvitaan vähintään kymmenen minuuttia sen aukon keksimiseksi, mistä hän on pujahtanut pakoon. Siinä ajassa olemme ehtineet loitolle, ja kuningas on pelastunut."

"Sanojesi mukaan, Atos. Kätesi, sillä kenties emme enää näe toisiamme."

Atos kietaisi kätensä Aramiin kaulaan ja syleili häntä. "Tämä sinulle", hän sanoi; "jos kuolen, niin sano d'Artagnanille, että minä rakastan häntä kuin poikaani, ja syleile häntä minun puolestani. Syleile myös kunnan Portosta. Hyvästi!"

"Hyvästi!" vastasi Aramis. "Nyt olen yhtä varma siitä, että kuningas pelastuu, kuin tiedän varmaksi, että puristan maailman uskollisinta kättä."

Aramis jätti Atoksen, laskeusi vuorostaan alas mestauslavalta ja palasi hotelliin viheltäen Cromwellin

ylistykseksi sepitetyn laulun säveltä. Hän tapasi kaksi ystäväänsä istumassa pöydän ääressä hauskan takkavalkean edessä; he kallistelivat portviini-pulloa ja haukkoivat kylmää kananpaistia. Portos syödessään sadatteli äkäisesti parlamentin kehnoutta; d'Artagnan oli vaiti, mutta hautoi mielessään mitä rohkeimpia suunnitelmia.

Aramis ilmoitti hänelle, mitä oli sovittu; d'Artagnan hyväksyi sen nyökkäyksellä ja Portos sanoilla.

"Mainiota!" virkkoi jälkimmäinen; "me muuten olemmekin paikalla pakohetkellä: on helppo kätkeytyä mestauslavan alle, ja me voimme oleksia siellä. D'Artagnan, minä, Grimaud ja Mousqueton tapamme hyvinkin kahdeksan; Blaisois-parasta en tahdo puhua, sillä hän ei kelpaa muuhun kuin hevosten pitelijäksi. Kaksi minuuttia mieheen tekee yhteensä neljä minuuttia; Mousqueton saanee puolestaan minuutin hävitetyksi, se tekee viisi, ja niiden viiden minuutin aikana ehditte te neljänneslieuen päähän."

Aramis nautti nopeasti palasen ruokaa, joi lasin viiniä ja vaihtoi pukua.

"Nyt lähden hänen kunnianarvoisuutensa luo", hän sanoi. "Laita sinä aseet kuntoon, Portos, ja d'Artagnan vartioikoon visusti pyöveliä."

"Eipä hätää; Grimaud on ottanut vartiovuoron Mousquetonilta ja pitää häntä valppaasti silmällä."

"Huolehdi kuitenkin yhä suuremmasta valppaudesta äläkä ole hetkeäkään toimeettomana."

"Toimeettomanako! Hyvä ystävä, kysy Portokselta: enhän suo itselleni hetkenkään lepoa, leiskun herkeämättömästi jalkeilla kuin tanssimestari. Voi hitto, kylläpä rakastan tällä hetkellä Ranskaa, ja onpa hyvä, että ihmisellä on isänmaa, kun muiden isänmaassa viihtyy niin huonosti!"

Aramis erosi heistä samaan tapaan kuin vastikään Atoksesta, nimittäin syleillen heitä; sitten hän lähti piispa Juxonin luo ja esitti tälle pyyntönsä. Juxon suostui sitäkin helpommin, kun hänelle oli jo ilmoitettu apulaispappia tarvittavan sen varman tapauksen varalta, että kuningas tahtoi nauttia Herran ehtoollisen, ja olletikin siinä tapauksessa, että hän halusi kuulla messua.

Piispa astui vaunuihinsa samassa asussa kuin Aramis edellisenä päivänä. Aramis istuutui hänen viereensä vielä tuntemattomampana kalpeutensa ja alakuloisuutensa kuin diakonipukunsa johdosta. Ajoneuvot pysähtyivät Whitehallin edustalle; kello oli noin yhdeksän aamulla. Mitään muutosta ei näkynyt; etuhuoneet ja käytävät olivat täynnä vartiosotureita kuten edellisenä iltanakin. Kaksi huovia seisoi kuninkaan huoneen ovella, ja kaksi muuta käveli parvekkeen edessä mestauslavalla, jonne pyövelinpölkky oli jo nostettu.

Kuningas oli toivehikkaana, ja Aramiin ilmestyessä vaihtuivat hänen toiveensa riemastukseksi. Hän syleili Juxonia ja puristi Aramiin kättä. Piispa puhui kovalla äänellä kaikkien kuullen heidän oletetusta eilispäiväisestä kohtauksestaan. Kuningas vastasi hänelle, että silloin lausutut sanat olivat vaikuttaneet paljon hyvää ja että hän kaipasi vieläkin sellaista keskustelua. Juxon kääntyi läsnäoleviin ja pyysi heitä jättämään hänet häiritsemättömäksi kuninkaan kanssa. Kaikki peräytyivät.

Heti kun ovi oli sulkeutunut, virkkoi Aramis nopeasti:

"Sire, te olette pelastettu! Lontoon pyöveli on kadonnut, hänen apulaisensa katkaisi eilen sääreensä teidän majesteettinne ikkunan alla. Kuulemanne parahdus puhkesi häneltä. Epäilemättä on pyövelin häviäminen jo havaittu, mutta mitään pyöveliä ei ole lähempänä kuin Bristolissa, ja tämän noutamiseen menee aikaa. Meillä on siis toimimistilaisuutta ainakin huomiseen."

"Mutta kreivi de la Fère?" kysyi kuningas.

"Hän on kahden jalan päässä allanne, sire. Suvaitkaa ottaa hiilihanko ja kopauttakaa kolmasti lattiaan, niin kuulette hänen vastaavan."

Vapisevin käsin tarttui kuningas kohennusrautaan ja survaisi kolmasti lattiaan säännöllisin väliajoin. Heti kuului altapäin kumeita ja varovaisia nakutuksia vastaukseksi.

"Se, joka vastaa minulle", virkkoi kuningas, "on siis...?"

"Kreivi de la Fère, sire", sanoi Aramis. "Hän raivaa tietä, jota teidän majesteettinne pääsee pakenemaan. Parry taasen kohottakoon tuon marmorilevyn, ja silloin on täältä pääsy avoinna."

"Mutta minulla ei ole mitään työkalua", huomautti Parry.

"Ottakaa tämä väkipuukko", vastasi Aramis; "mutta varokaa tylsyttämästä sitä liiaksi, sillä te voitte tarvita sitä muunkin puhkaisemiseen kuin kiskoksen."

"Oi, Juxon", sanoi Kaarlo kääntyen piispaan ja tarttuen hänen molempiin käsiinsä, "Juxon, pitäkää

mielessänne sen miehen rukous, joka on ollut kuninkaanne..."

"Joka on vieläkin ja ainiaan", virkahti Juxon suudellen hallitsijan kättä.

"Rukoilkaa koko elämänne aikana tämän aatelismiehen puolesta, jonka näette tässä, sen puolesta, jonka kuulette jalkojenne alla, ja niiden kahden muun puolesta, jotka valvovat minun hyväkseni, missä oleksivatkaan, siitä olen vakuuttunut."

"Sire", vastasi Juxon, "toivomuksenne täytetään. Niin kauan kuin elän, lähetän joka päivä Jumalalle hartaan rukouksen näiden uskollisten ystävienne puolesta."

Maanalainen raivaaja pitkitti vielä jonkun aikaa työtänsä, joka kuului vakaasti lähenevän. Mutta äkkiä tunkeusi käytävästä odottamatonta melua. Aramis sieppasi hiilihangon ja antoi keskeyttämismarkin.

Melu lähestyi; se kuului useiden ihmisten säännöllisten ja tasaisten askelten töminältä. Nuo neljä miestä seisoivat liikkumattomina; kaikkien silmät suuntautuivat oveen, joka avautui verkalleen ja tavallaan juhlallisesti.

Huoveja oli asetettu kujaksi kuninkaan huoneen eteissuojamaan. Sisälle astui parlamentin valtuutettu pukeutuneena mustaan ja pahaenteisen totisena, tervehti kuningasta, kiersi auki pergamenttikääryn ja luki hänen tuomionsa, kuten on tapana silloin kun tuomitun on noustava mestauslavalle.

"Mitä tämä merkitsee?" kysyi Aramis Juxonilta.

Juxon ilmaisi eleellä, että hän oli kaikin puolin yhtä tietämätön kuin Aramiskin.

"Se tapahtuu siis tänään?" virkkoi kuningas ja hänen liikutuksensa oli huomattava ainoastaan Juxonille ja Aramiille.

"Eikö teille ollut ilmoitettu, sire, että mestaus oli määrätty tänä aamupäiväksi?" vastasi mustapukuinen mies.

"Minun on siis kuoltava tavallisen pahantekijän tavoin", huudahti kuningas, "Lontoon pyövelin käsissä?"

"Lontoon pyöveli on kadonnut, sire", ilmoitti parlamentin valtuutettu, "mutta hänen sijaansa on tarjoutunut muuan mies. Mestausta ei senvuoksi lykätä pitemmälle kuin te tarvitsette järjestääksenne ajalliset ja hengelliset asianne."

Lievä hiostus, joka kihoili kuninkaan hiusmartoon, oli ainoana liikutuksen ilmauksena, mitä hänessä näkyi tämän tiedon johdosta.

Mutta Aramiin kasvot kävivät tuhkanharmaiksi. Hänen sydämensä ei enää sykkinyt; hän ummisti silmänsä ja nojasi kättänsä pöytäan. Nähdessään tämän musertavan tuskan Kaarlo näytti unohtavan omansa.

Hän astui aatelismiehen luo, tarttui hänen käteensä ja syleili häntä.

"Kas niin, hyvä ystävä", hän sanoi sydämellisesti ja suruisesti hymyillen, "olkaa miehuullinen!"

Sitten hän kääntyi valtuutettuun ja lausui:

"Olen valmis, sir. Minulla on vain kaksi toivomusta, jotka eivät luullakseni aiheuta pitkäkäköön viivytystä; haluan ensiksikin nauttia Herran ehtoollisen ja toiseksi syleillä lapsiani sekä hyvästellä heitä viimeisen kerran. Onko se minulle sallittua?"

"Kyllä, sire", vastasi parlamentin valtuutettu.

Ja hän vetäytyi pois.

Tointuessaan puristi Aramis kyntensä lihaan, ja raskas huokaus kohosi hänen rinnastaan.

"Voi, herra piispa", hän huudahti tarttuen Juxonin käsiin "missä on Jumala? Missä on Jumala?"

"Poikani", vastasi piispa lujasti, "te ette näe häntä, syystä että maailman intohimot hämähäyttävät katsettanne."

"Ystäväni", haastoi kuningas Aramiille, "älä heittäydy noin toivottomaksi! Sinä kysyt, missä Jumala on? Jumala näkee sinun uskollisuutesi ja minun marttyyrikuolemani; usko minua, me saamme

palkintomme kumpainenkin. Syytä senvuoksi ihmisiä siitä, mitä tapahtuu, äläkä Jumalaa. Ihmiset ne syöksevät minut surmaan ja tuottavat sinulle murhetta."

"Niin, sire", myönsi Aramis, "niin, te olette oikeassa; ihmiset minun on otettava tästä tilille, ja sen teenkin."

"Istuutukaa, Juxon", sanoi kuningas vaipuen polvilleen, "sillä nyt on teidän kuunneltava rippiäni. Jääkää", hän virkkoi Aramiille, joka liikautti poistuakseen; "samoin sinä, Parry. Minulla ei ole salaripissäkään sanottavana mitään sellaista, mitä en voisi virkkaa kaikkien kuullen; jääkää, ja pahoittelen ainoastaan, että koko maailma ei voi kuulla minua kuten te ja teidän kanssanne."

Juxon istuutui; kuningas polvistui hänen eteensä kuin halvin uskovainen ja aloitti rippinsä.

SEITSEMÄSKYMMENES LUKU

Remember!

Ripityksensä päätyttyä Kaarlo nautti pyhän ehtoollisen ja pyysi sitten saada nähdä lapsensa. Kello löi kymmenen; viivytyks ei ollut siis käynyt pitkälliseksi, kuten kuningas oli vakuuttanutkin.

Kuitenkin odotteli kansa jo; mestauksen tiedettiin olevan määrätty kello kymmeneksi, ja palatsia ympäröiville kaduille sullouduttiin suurin joukoin. Kuningas alkoi eroittaa sitä etäistä pauhua, jota väenpaljous ja meri aiheuttivat, kun edellistä intohimot kuohuttelevat ja jälkimmäistä myrskyt.

Kuninkaan lapset saapuivat, — prinsessa Charlotte ja Gloucesterin herttua; edellinen oli vaaleaverinen, kaunis pikku tyttö, silmät kyynelissä, jälkimmäinen taasen kahdeksan tai yhdeksän vuoden vanha poika, jonka kuivat silmät ja halveksivasti rypistynyt huuli ilmaisivat itävää ylpeyttä. Lapsi oli itkenyt kaiken yötä, mutta näiden ihmisten nähden hän ei antanut luontonsa heltyä.

Kaarlo tunsu sydämensä pakahtuvan näiden kahden lapsensa ilmestyessä, joita hän ei ollut nähnyt kahteen vuoteen ja jotka nyt saapuivat hänen luokseen vasta kuolinhetkellä. Kyynel herahti hänen silmäänsä, ja hän kääntyi pyyhkäisemään sen pois, sillä hän tahtoi näyttäytyä lujana niiden edessä, joille hän jätti kärsimysten ja onnettomuuksien raskaan perinnön.

Hän puhutteli ensin tyttöä; vetäen pienokaisen luokseen hän kehoitti tätä hurskauteen, alistuvaisuuteen ja tyttärelliseen rakkauteen. Sitten hän otti nuoren Gloucesterin herttuan polvelle, samalla painaakseen hänet sydäntään vasten ja suudellakseen häntä.

"Poikani", hän sanoi, "tänne tullessasi olet nähnyt paljon ihmisiä kaduilla ja eteishuoneissa; nämä ihmiset katkaisevat nyt pään isältäsi, älä sitä koskaan unohda. Kenties he jonakuna päivänä, nähdessään sinut luonansa ja pitäessään sinua vallassaan, tahtovat korottaa sinut kuninkaaksi, syrjäyttäen vallanperimyksestä Walesin prinssin tai Yorkin herttuan, vanhemmat veljesi, joista toinen on Ranskassa ja toinen tietymättömissä; mutta sinä et ole kuningas, poikani, etkä voisi siksi tulla muutoin kuin heidän kuolemansa kautta. Vanno minulle siis, että sinä et anna asettaa kruunua päähäsi ennen kuin sinulla on laillinen oikeus sen kantamiseen, sillä jos sen tekisit, — kuuntele minua tarkoin poikani, — jos sen tekisit, koittaisi vielä päivä, jona he ottaisivat sekä kruunusi että pääsi, ja sinä päivänä et voisi kuolla levollisesti ja tunnonvaivoitta, niinkuin minä nyt kuolen. Vanno, poikani."

Lapsi laski kätösensä isän käteen ja sanoi:

"Sire, minä vannon teidän majesteetillenne..."

Kaarlo keskeytti hänet.

"Henry", hän sanoi, "puhuttele minua isäksesi."

"Isä", toisti lapsi, "minä vannon, että he mieluummin saavat tappaa minut kuin tehdä minusta kuninkaan."

"Hyvä on, poikani", virkkoi Kaarlo. "Syleile minua nyt, ja sinä myös, Charlotte, älkääkä unohtako minua."

"Voi, emme koskaan, emme koskaan!" huudahtivat molemmat lapset kietoen käsivartensa kuninkaan

kaulaan.

"Hyvästi!" toivotti Kaarlo; "hyvästi, lapseni! Viekää heidät pois, Juxon; heidän kyöneleensä masentavat minulta miehuuden kuolla."

Juxon otti lapsipolaiset isän sylistä ja jätti heidät tuojiensa huostaan.

Ovet avattiin heidän takanaan, ja kaikilla oli nyt tilaisuus tunkeutua sisälle.

Nähdessään olevansa yksinään huovien ja utelioiden keskellä kuningas muisti, että kreivi de la Fère oli ihan lähellä lattian alla, missä hän ei voinut nähdä mitään asiain kulusta ja kenties yhä pysyi hyvissä toiveissa.

Hän vapisi ajatellessaan, että vähäisinkin melu voisi Atoksesta tuntua merkiltä ja että tämä kavaltaisi itsensä, jos ryhtyisi jälleen työhönsä. Kuningas pysyi senvuoksi ihan liikkumattomana ja sai esimerkillään kaikki läsnäolijat seisomaan hiljaa.

Kaarlo ei erehtynyt; Atos oli tosiaan hänen jalkojensa alla ja kuunteli, käyden jo epätoivoiseksi, kun merkkiä ei kuulunut. Kärsimättömydessään hän alkoi toisinaan jälleen hellitellä kiviä, mutta pidättyi heti ilmitulon pelosta.

Tätä kamalaa toimettomuutta kesti kaksi tuntia. Kuolonhiljaisuus vallitsi kuninkaan huoneessa.

Silloin Atos päätti tutkia, mikä saattoi olla aiheena tuohon kolkkoon ja mykkään pysähdykseen, jota ainoastaan väkijoukon valtava sorina häiritsi. Hän siirsi hiukan sivulle kangasverhoa, joka peitti muurin aukkoa, ja laskeutui mestauslavan välipermannolle. Tuskin neljän tuuman päässä hänen päänsä yllä oli katto, joka parvekkeen tasalla levisi mestauslavan permantona.

Sorina, jonka hän oli äskeiseen kätköönsä kuullut kumeasti ja epäselvästi, kaikui nyt kaameana ja uhkaavana ja sai hänet säikkyen hätkähtämään. Hän astui ihan mestauslavan reunalle asti, veti mustaa verhoa varovasti syrjään ja näki ratsumiehiä asettuneen selin kamalaan telineeseen, ratsumiesten takana rivin pertuskamiehiä, näiden takana muskettisotureita ja vielä edempänä väkijoukon eturivit, jotka lainehtivat ja kohosivat kuin meuruava ulappa.

— Mitä onkaan tapahtunut? — oudosteli Atos vapisten vielä enemmän kuin verho, jonka poimuja hän rypisteli. — Väki tunkeilee, sotamiehet ovat aseissa, ja katsojien joukossa, jotka kaikki tuijottavat ikkunaan, näen d'Artagnanin! Mitä hän odottaa? Mitä hän katselee? Hyvä Jumala, ovatkohan he antaneet pyövelin pujahtaa käsistään!

Äkkiä kuului kumeata ja kolkkoa rummutusta torilta; raskaita ja verkallisia askeleita kuului hänen päänsä yltä. Hänestä tuntui kuin olisi suuri kulkue tallannut Whitehallin lattioita; pian kuuli hän itse mestauslavan palkkien natisevan. Hän loi vielä silmäyksen aukiolle, ja katsojain eleet ilmaisivat hänelle, mitä viimeinen toivon häivä hänen sydämensä syvyydessä oli estänyt arvaamasta.

Yleisön sorina oli kerrassaan tauonnut. Kaikki silmät olivat tähdätyt Whitehallin ikkunaan; puoliavoimet suut ja hengitystä pidättelevät ilmeet osoittivat, että odotettiin kamalaa näytelmää.

Niiden askelten töminä, jotka Atos oli äskeisessä kätköpaikassaan kuninkaan huoneen alla kuullut ihan yläpuoleltaan, siirtyi nyt hänen kohdalleen mestauslavalle, joka taipui painonsa alla, niin että palkit melkein koskettivat onnettoman aatelismiehen päätä. Kaksi huoviriviä siinä nähtävästi asettu paikoilleen.

Samassa kuului aatelismiehelle hyvin tuttu ylväs ääni hänen yläpuolellaan lausuvan seuraavat sanat:

"Herra eversti, haluan puhua kansalle."

Atos värisi kiireestä kantapähän: kuningas siis puhui mestauslavallaan.

Kaarlo, kyllästyneenä odottamaan kuolemaa, olikin siemaistuaan kulauksen viiniä ja nautittuaan palasen leipää päättänyt astua suoraa päätä kuolemaan ja antanut lähtömerkin.

Silloin oli parvekkeelle johtavan ikkunan molemmat puoliskot avattu, ja kansa oli nähnyt naamioidun miehen astuvan hiljaa esille suuren suojaman taustalta; hänet oli tunnettu pyöveliksi piilukirveestä, jota hän piti kädessään. Mies oli lähestynyt mestauspölkkyä ja laskenut sille piilunsa.

Se oli aiheuttanut ensimmäisen pauhinan, jonka Atos oli kuullut. Tämän miehen perässä oli tullut Kaarlo Stuart, tosin kalpeana, mutta levollisesti ja varmoin askelin kävellen kahden papin välissä, takanaan muutamia ylempiä upseereja, jotka olivat saaneet toimekseen johtaa mestausta, ja saattueena kaksi riviä pertuskamiehiä, jotka järjestyivät mestauslavan kumpaisellekin sivulle.

Naamioidun miehen näkeminen oli aiheuttanut pitkällistä sorinaa. Kaikki olivat kovin uteliaita tietämään, kuka tuo tuntematon pyöveli oli, joka oli tarjoutunut niin parahiksi, jotta kansalle luvattu kauhunäytelmä saattoi tapahtua, kun oli jo luultu, että tämä julma toimitus oli lykätty seuraavaan päivään. Jokainen tähysti häntä senvuoksi tarkoin, mutta muuta ei ollut havaittavissa kuin että tuntematon oli kokonaan mustaan pukeutunut keskimittainen mies ja näköjään jo elähtänyt, sillä kasvoja peittävän naamion alta riippui harmahtava parta.

Mutta kuninkaan ilmestyminen niin tyynenä, jalona ja arvokkaana oli palauttanut niin hisahtamattoman hiljaisuuden, että kaikki kuulivat hänen lausumansa toivomuksen saada puhua kansalle.

Tähän pyyntöön oli puhuteltu henkilö epäilemättä vastannut myöntävällä merkillä, sillä kuningas alkoi nyt puhua lujalla ja sointuvalla äänellä, joka värähdytteli Atoksen sydäntä.

Hän selitti käyttäytymistensä kansalle ja antoi sille neuvoja Englannin menestykseksi.

— Voi, sanoi Atos itsekseen, — onko mahdollista, että minä kuulen ja näen valveilla? Onko mahdollista, että Jumala on siinä määrin hylännyt edustajansa täällä maan päällä, — että hän antaa tämän kuolla näin kurjasti?... Ja minä kun en häntä nähnyt, en saanut hänelle jäähyväisiä lausua!

Kuului rasahdus, ikäänkuin olisi surma-asetta liikutettu mestauspölkkyllä.

Kuningas keskeytti hyvästelynsä.

"Älkää kajotko piiluun!" kielsi hän.

Ja hän jatkoi puhettaan äskeisestä kohdasta.

Hänen lopetettuaan levisi hyytävä hiljaisuus kreivin yläpuolelle. Hän laski kätensä otsalleen, ja käden ja otsan välitse tihkui hikihelmiä, vaikka ilma oli purevan kylmä.

Se hiljaisuus ilmaisi viimeisiä valmistuksia.

Vaiettuaan oli kuningas luonut säälivän katseen väkijoukkoon, ja irroittaen rintatähtensä, saman timanttikoristeen, jonka kuningatar oli hänelle lähettänyt, hän ojensi sen Juxonia saattaneelle papille. Sitten hän otti povestaan pienen timanttiristin, jonka hän niinkään oli saanut madame Henrietteltä.

"Tämän ristin", hän virkkoi papille, "minä pidän kädessäni viimeiseen hetkeen asti; kuoltuani te otatte sen minulta."

"Kyllä, sire", vastasi ääni, josta Atos tunsikin Aramiin.

Kaarlo oli siihen asti seissyt hattu päässä, mutta heitti sen nyt viereensä; sitten hän yksitellen avasi ihokkaansa napit, riisui sen yltään ja laski lähelleen. Pakkasan takia hän pyysi yönuttuaan, joka hänelle annettiin.

Kaikki nämä valmistukset olivat tapahtuneet hirvittävän tyynesti.

Olisi voinut luulla, että kuningas oli laskeutumassa vuoteelleen eikä ruumiskirstuunsa.

Vihdoin hän kohotti hiuksiansa kädellään.

"Ovatko ne tiellänne, sir?" kysyi hän pyöveliltä; "siinä tapauksessa ne voitaisiin sitoa rihmalla."

Sen virkkaessaan Kaarlo loi tuntemattomaan katseen, joka näytti tahtovan tunkeutua hänen naamarinsa läpi. Tuo niin jalo, tyyni ja luja silmäys pakotti miehen kääntämään pois päänsä. Mutta kuninkaan syvän katseen takana hän kohtasi Aramiin hehkuvan tuijotuksen.

Pyövelin jäädessä sanattomaksi kuningas uudisti kysymyksensä.

"Jos pyyhkäisette ne pois kaulalta", vastasi mies kumealla äänellä, "niin se riittää."

Kuningas siirsi hiuksensa sivulle molemmin käsin ja sanoi mestauspölkkyä silmäillen:

"Tuo pölkky on hyvinkin matala; eikö ole korkeampaa?"

"Se on tavallisesti käytetty", vastasi naamioitu mies.

"Luuletteko katkaisevanne pääni yhdellä iskulla?" kysyi kuningas.

"Niin toivon", vastasi mestaaja.

Nuo kaksi sanaa *niin toivon* lausuttiin niin kummallisella äänenpainolla, että kaikki värähtivät, kuningasta lukuunottamatta.

"Hyvä on", virkkoi kuningas, "ja kuulehan nyt, pyöveli!"

Naamioitu mies astui askeleen kuningasta kohti ja nojasi piiluun.

"En tahdo, että yllätät minut", jatkoi Kaarlo. "Minä polvistun rukoilemaan; älä vielä silloin iske."

"Ja milloin isken?" tiedusti naamioitu mies.

"Kun lasken kaulani pölkylle ja levitän käsivarteni sanoen: *Remember!*[22] Iske silloin voimakkaasti."

Naamioitu kumarsi hiukan.

"Nyt on tullut hetki eritä maailmasta", virkkoi kuningas ympärillä seisoville. "Hyvät herrat, minä jätän teidät keskelle myrskyä ja lähden edellenne ikuisen tyvenen maahan. Hyvästi!"

Hän katsoi Aramiiseen ja nyökkäsi tälle erityisesti.

"Pyydän teitä nyt etääntymään", hän jatkoi, "jättääksenne minut hiljaiseen häiriintymättömään rukoukseen. Loittone sinäkin", hän lisäsi naamioidulle miehelle; "se tapahtuu vain hetkiseksi, ja minä tiedän kyllä, että olen omasi. Mutta muista, ettet iske ennen kuin kuulet merkkini."

Kaarlo polvistui, teki ristinmerkin ja painoi päänsä permanttoa kohti ikäänkuin suudellakseen sitä; sitten hän nojasi toisella kädellään siihen ja toisella pölkkyyn, supattaen ranskaksi:

"Kreivi de la Fère, oletteko siellä ja voinko puhua teille?"

Ääni viilsi Atoksen sydäntä kuin jääkylmä teräs.

"Kyllä, teidän majesteettinne", hän vastasi vapisten.

"Uskollinen ystävä, jalo sydän", pitkitti kuningas, "minua ei voitu pelastaa, sillä säädetty oli toisin. Nyt, vaikka menettelisin jumalattomastikin, täytyy minun lausua pari sanaa sinulle; olen puhunut kansalle, olen puhunut Jumalalle, sinulle puhun viimeksi. Tahtoessani puoltaa pyhäksi katsomaani asiaa olen menettänyt isieni valtaistuimen ja hävittänyt lasteni perinnön. Miljoona puntaa kullassa on minulla vielä; sen aarteiden kaivoin Newcastle'n linnankellariin, lähtiessäni siitä kaupungista. Sinä yksin tiedät nyt, missä rahat ovat; käytä ne vanhimman poikani hyväksi sellaiseen aikaan, jolloin katsot sen olevan hänelle hyödyllisintä. Ja nyt sano minulle hyvästi, kreivi de la Fère!"

"Hyvästi, pyhä marttyyrikuningas!" sopersi Atos kauhun hyytämänä.

Syntyi tovin hiljaisuus, jollaikaa Atoksesta tuntui, että kuningas nousi ja muutti asentoansa.

Täyteläisellä ja sointuvalla äänellä, joka mestauslavan yli kuului torillekin, lausui kuningas sitten:

"*Remember!*"

Tuskin oli se sana kajahtanut, kun hirveä isku täräytti mestauslavan permanttoa, jotta tomupilvi pöllähti telineen verhosta ja sokaisi onnettoman aatelismiehen. Koneellisesti kohotti hän sitten äkkiä silmänsä ja päänsä, ja lämmin pisara tipahti hänen otsalleen. Atos kavahti taaksepäin hirmustuneena, samalla kun pisarat karttuivat tummaksi suihkuksi, joka virtasi lattialle.

Polvilleen lyhyhistyneenä Atos jäi hetkiseksi hervottomaan tainnostilaan. Heikkenevästä sorinasta huomasi hän piankin, että väkijoukko hajaantui; hän pysyi kuitenkin vielä tuokion hievahtamattomana, mykkänä ja murtuneena. Sitten hän kääntyi kastamaan nenäliinansa kulman marttyyrikuninkaan vereen, ja yleisön loitotessa yhä enemmän hän astui alas, siirsi verhoa sivulle, pujahti kahden hevosen välitse väen sekaan, jonka pukua hän käytti, ja saapui ensimmäisenä majataloon.

Huoneeseen tultuaan hän vilkaisi kuvastimeen, näki otsallaan punaisen laikun, painoi käden otsalleen, veti sen pois kuninkaan vereen tahrautuneena ja pyörtyi.

YHDESKAHDEKSATTA LUKU

Naamioitu mies

Vaikka kello oli vasta neljä ehtoopäivällä, oli jo ihan pimeä; lunta tuprusi isoina hiutaleina jääkylmän tuulen myötä. Aramis ilmestyi nyt vuorostaan ja tapasi Atoksen menehdyksissään, jollei aivan tajuttomana.

Jo ystävän ensimmäiset sanat toinnuttivat kreivin siitä horrostilasta, johon hän oli sortunut.

"No niin", virkkoi Aramis, "hävisimme kohtalon pakosta."

"Hävisimme, niin!" vastasi Atos. "Jalo ja kovaonninen kuningas!"

"Mitä, oletko haavoittunut?" kysäisi Aramis.

"En, tämä veri on hänen."

Kreivi pyyhki otsansa.

"Missä siis olitkaan?"

"Minne minut jätit, — mestauslavan alla."

"Ja sinä näit kaikki?"

"En, mutta kuulin kaikki. Jumala varjelkoon minua kokemasta toista samanlaista tuntia kuin siellä vietin! Eikö tukkani ole vaalennut?"

"Tiedät siis, että minä pysyin hänen luonansa?"

"Kuulin äänesi viimeiseen hetkeen asti."

"Tässä on rintatähti, jonka hän antoi minulle", sanoi Aramis, "ja tässä risti, jonka otin hänen kädestään; hän tahtoi, että nämä kalleudet palautettaisiin kuningattarelle."

"Ja tässä on nenäliina niiden kääreeksi", virkkoi Atos.

Ja hän otti taskustaan nenäliinan, jonka oli kastanut kuninkaan vereen.

"Miten on ruumiin suhteen menetelty?" tiedusti hän sitten.

"Cromwellin käskystä se haudataan kuninkaallisin kunnianosoituksin. Me asetimme ruumiin lyijykirstuun, ja lääkärit palsamoivat nyt onnettoman hallitsijan maallisia jäännöksiä. Heidän työnsä päätyttyä kuningas asetetaan surukappeliin näytteille."

"Sitä ivaa!" mutisi Atos synkästi; "kuninkaallisia kunnianosoituksia sille, jonka he ovat murhanneet!"

"Se todistaa", virkkoi Aramis, "että vaikka kuningas kuolee, kuninkuus ei kuole."

"Voi!" huudahti Atos, "siinä meni kenties viimeinen ritarikuningas, mitä maailma saa nähdä."

"No, älä antaudu epätoivoon, kreivi", sanoi karkea ääni portailta, mistä kuului Portoksen raskasta tömistelyä; "me olemme kaikki kuolevaisia, ystävä-kullat."

"Tuletpa myöhään, hyvä Portos", huomautti kreivi de la Fère.

"Niin", vastasi Portos, "tapasin tielläni ihmisiä, jotka viivyttivät minua. Ne tanssivat, senkin hylty! Kaappasin erästä kaulasta ja taisin kuristaa häntä hiukan. Samassa ilmestyi paikalle patrulli. Erityisesti pitelemäni mies ei onneksi kyennyt hisahtamaan muutamaan minuuttiin. Käytin sitä etua livahtaakseni sivukadulle. Se pikku katu johti minut vielä soukempaan kujaan. Sitten eksyin. En suurestikaan tunne Lontoota enkä osaa englanninkieltä; pelkäsin joutuneeni kerrassaan hukkateille, mutta täällä nyt vihdoinkin olen."

"Entä d'Artagnan?" kysyi Aramis; "etkö ole häntä nähnyt? Olisikohan hänelle tapahtunut jotakin!"

"Me jouduimme erillemme tungoksessa", kertoi Portos, "ja sitten en enää mitenkään saanut häntä tavoitetuksi."

"Oh", sanoi Atos hiukan katkerasti, "minä kyllä näin hänet, hän seisoj etummaisena väkijoukossa ja oli saanut erinomaisen paikan katsellakseen kaikkea, ja kun näytelmä oli sentään varsin merkillinen, tahtoi hän kai seurata sen kulkua ihan loppuun saakka."

"Kas, kreivi de la Fère", virkkoi tyyni, vaikka kiivaasta vauhdista läähättävä ääni, "sinäkö puhut pahaa poissaolevista?"

Tämä moite vihlaisi Atoksen sydäntä. Mutta kun d'Artagnanin näkeminen raa'an ja julman rahvaan etummaisena oli tosiaan vaikuttanut häneen syvästi, vastasi hän ainoastaan:

"En puhu sinusta pahaa, hyvä ystävä. Olimme sinusta levottomia, ja minä vain huomautin, missä olit. Sinä et tuntenut Kaarlo-kuningasta; hän oli sinulle pelkkä muukalainen, ja sinä et ollut velvollinen rakastamaan häntä."

Nämä sanat virkkaessaan Atos ojensi kätensä ystävälleen. Mutta d'Artagnan ei ollut näkevinään tätä liikettä ja piti kätensä viitan alla.

Atos antoi kätensä hiljaa painua sivulle.

"Uh, kun väsyttää!" huoahhti d'Artagnan istuutuen.

"Juo lasillinen portviiniä", esitti Aramis nostaen pöydältä pullon ja kaataen lasiin; "juo, se virkistää sinua."

"Niin, juokaamme", virkkoi Atos, joka gascognelaisen tyytymättömyydestä pahoillaan tahtoi kilistää lasia hänen kanssaan, "juokaamme ja sitten jättäkäämme tämä inhottava maa. Alus odottaa meitä, tiedättehän; lähtekäämme matkalle tänä iltana, — meillä ei enää ole täällä mitään tekemistä."

"Sinullapa on kiire, kreiviseni", virkkoi d'Artagnan.

"Tämä verinen kamara polttaa jalkojani", vastasi Atos.

"Lumi ei tehoa samaten minuun", sanoi gascognelainen levollisesti.

"Mutta mitä soisit meidän vielä tekevän, kun kuningas on kuollut?" kysyi Atos.

"Sinä et siis katso meille jääneen mitään tehtävää Englannissa, kreiviseni?" tiedusti d'Artagnan välinpitämättömästi.

"En mitään", vastasi Atos, "muuta kuin epäillä Jumalan laupeutta ja halveksia omia voimiani."

"No niin", pitkitti d'Artagnan, "minä sitävastoin — minä kehno sielu, minä raakamainen töllistelijä, joka lähestyin mestauslavaa kolmenkymmenen jalan päähän paremmin nähdäkseni muukalaiskuninkaan pään putoavan, kun en tietenkään säälinyt hänen kohtaloansa — minä ajattelen toisin kuin kreivi tässä ... minä jään!"

Atos kalpeni kalpenemistaan; jokainen ystävän lausuma moite värähdytti hänen sydäntään.

"Vai niin, sinä jäät Lontooseen?" virkkoi Portos d'Artagnanille.

"Niin", vahvisti tämä. "Entä sinä?"

"Perhana", tuumi Portos hiukan hämillään Atoksen ja Aramiin tähden, "jos sinä jäät, minun tultuani tänne sinun matkassasi, niin en lähde ilman sinua takaisin; enhän toki jätä sinua yksiksesi tähän ilkeään maahan."

"Kiitos, oiva veikkonen! Silloin esitänkin sinulle pikku yrityksen, jonka toteutamme yhdessä kreivin lähdettyä; se juolahti mieleeni tuota äskeistä näytelmää katsellessani."

"Millainen se on?"

"Mieleni tekee saada selville, kuka tuo naamioitu mies oli, joka niin auliisti tarjoutui katkaisemaan kuninkaalta kaulan."

"Naamioitu mies!" huudahti Atos; "et siis päästänyt pyöveliä livahtamaan käsistäsi?"

"Pyöveliäkö?" vastasi d'Artagnan; "hän on yhäti kellarissa, arvattavasti hyväillen isäntämme viinipulloja. Mutta siitpä muistankin..."

Hän astui ovelle.

"Mousqueton!" huusi hän.

"Monsieur!" kuului ääni ikäänkuin maan uumenista.

"Päästä irti vanki", käski d'Artagnan; "kaikki on lopussa."

"Mutta", tokaisi Atos, "kuka siis oli se kurja, joka kohotti kätensä kuninkaan pään menoksi?"

"Pyövelinviran harrastaja, joka muuten piteli piilua tottuneesti", huomautti Aramis, "sillä yksi isku riitti, kuten hän *toivoikin*."

"Ettekö nähneet hänen kasvojaan?" kysyi Atos.

"Hänellä oli naamio", vastasi d'Artagnan.

"Mutta sinä, Aramis, joka olit niin lähellä?"

"En nähnyt muuta kuin harmahtavan parran, joka ulottui naamion alapuolelle."

"Hän oli siis elähtänyt mies?" kysyi Atos.

"Ka, se ei todista mitään", vastasi d'Artagnan. "Kun ottaa itselleen naamarin, voi siihen lisätä parrankin."

"Minua kiukuttaa, etten seurannut häntä", virkahti Portos.

"Kas, hyvä Portos", ilmoitti d'Artagnan, "juuri se aatos pälkähti minun päähäni."

Atos oivalsi nyt kaikki; hän nousi seisaalle.

"Suo minulle anteeksi, d'Artagnan", pyysi hän; "olen epäillyt Jumalaa, joten saatoin epäillä sinuakin. Suo anteeksi, veikkonen!"

"Siitä saamme hetimiten puhua", vastasi d'Artagnan puolittain hymyillen.

"Kerrohan", hoputti Aramis.

"No niin", haastoi d'Artagnan, "seistessäni siinä katselemassa, en kuningasta, niinkuin kreivi tässä arveli — sillä minä tiedän jo, mitä ihmisen kuoleman näkeminen on, ja se koskee minuun aina pahasti, vaikka minun pitäisi olla tottunut sellaiseen — vaan naamioitua pyöveliä, johtui mieleeni kuten sanoin, että minun pitäisi tutkia, kuka hän oli. Kun meillä on aina tapana vedota toisiimme ja käyttää toistemme apua, niinkuin ihminen ottaa toisen kätensä auttamaan toista, silmäilin koneellisesti ympärilleni tavoittaen Portosta nähdäkseni, sillä minä olin tuntenut sinut seisomassa kuninkaan vieressä, Aramis, ja kreivin tiesin olevan mestauslavan alla. Sentähden annankin sinulle anteeksi", lisäsi hän ojentaen kätensä Atokselle, "sillä sinun on täytyntä kärsiä hirveästi. Katselin siis ympärilleni, kunnes näin oikeallani pään, joka oli ollut halkaistuna, mutta välttävästi paikattu kokoon mustalla kääreellä. 'Lempo soikoon', tuumasin itsekseen, 'tuo sauma näyttää omaan kuosiini tehdyttä, ja lienenkin joskus ommellut kokoon tuon kallon'. Siinä seisoj tosiaan se kovaonninen skotlantilainen, Parryn veli, muistattehan, johon Groslow huvikseen koetti voimaansa, ja jolla oli vain puoli nuppia ehjänä, kun me hänet tapasimme."

"Aivan oikein", tokaisi Portos, "se mustakanainen mies."

"Sinäpä sen sanoit, sama juuri. Hän viittoj toiselle miehelle, joka seisoj vasemmallani; käännyin katsomaan ja tunsin kelpo Grimaudin, joka yksinomaan tähysti tiukasti pyöveliä kuten minäkin."

"Hei!" virkoin hänelle. "Kun kreivi aina käyttää tätä yksitavuista sanaa häntä puhutellessaan, käsitti Grimaud heti, että häntä tarkoitettiin; hän kiepahti päin ikäänkuin joustimen kieräyttämänä, tunki vuorostaan minut ja sanoi naamioituun mieheen viitaten:

"'Hm?' mikä merkitsi: 'Näettekö?'"

"'Totta hitossa!' vastasin minä.

"Me ymmärsimme toisiamme täydellisesti.

"Käännyin jälleen skotlantilaisemme; hänenkin katseensa puhuivat selvää kieltä.

"Lyhyeen sanoen, kaikki päättyi surkeasti, kuten tiedätte. Väki poistui; tuli vähitellen ilta. Minä olin vetäytynyt erääseen torin soppeen Grimaudin ja skotlantilaisen kanssa, jota olin viitannut jäämään seuraamme. Sieltä näin pyövelin, joka kuninkaan kamariin mentyään vaihtoi pukua; hänen vaatteensa olivat kai ryvettyneet vereen. Sitten hän painoi päähänsä mustan hatun, kääriytyi viittaaan ja katosi. Arvasin hänen olevan tulossa ulos ja riensin portin edustalle. Viiden minuutin kuluttua näimmekin hänen laskeutuvan alas portaita."

"Ja sinä seurasit häntä?" huudahti Atos.

"Tottahan toki!" vastasi d'Artagnan; "mutta vaivatonta se ei ollut. Tuon tuostakin kääntyi hän katsomaan taaksensa, ja meidän oli pakko piiloutua tai tekeytyä välinpitämättömäksi. Olisin kyllä saavuttanut ja surmannutkin hänet; mutta minä en ole itsekäs, ja tahdoin säästää sen virkistykseen teille, Aramis ja Atos, hiukan lohduttaakseni teitä. Viimein hän puolisen tuntia samottuaan keskikaupungin mutkikkaimpia katuja saapui yksinäisen pikku rakennuksen edustalle, missä ei vähäisinkään melu tai ainoakaan valo ilmoittanut kenenkään asuvan.

"Grimaud veti väljistä housuistaan pistoolin.

"Hm?" äännähti hän näyttäen asetta.

"Ei, kielsin minä ja pidätin hänen käsivartensa.

"Olen jo sanonut teille, että minulla oli oma aatokseni. Naamioitu mies seisahtui matalan ulko-oven eteen ja otti taskustaan avaimen; mutta hän ei pistänyt sitä lukkoon ennen kuin kääntyi katsomaan, vakoiliko häntä kukaan. Minä olin kumartunut puun taakse, Grimaudia peitti kivipilari, ja skotlantilainen heittäysi paremman piilon puutteessa pitkäkseen kadulle.

"Miekkosemme arveli nähtävästi olevansa yksin, sillä heti jälkeenpäin kuulin avaimen kiertyvän lukossa, ovi aukesi, ja hän katosi."

"Sitä roistoa!" ärähti Aramis; "mutta nyt sinun palattuasi on hän saattanut paeta, ja silloin emme häntä enää tapaa."

"Älä nyt, Aramis!" vastasi d'Artagnan; "sinä otaksut minut toiseksi."

"Mutta", huomautti Atos, "tälläikaa..."

"No, eikö minulla ollut täksi aikaa Grimaud ja skotlantilainen sijaisekseni? Ennen kuin hän oli ehtinyt astua kymmentä askelta talosta olin minä puolestani kiertänyt koko rakennuksen. Sille ovelle, josta hän oli mennyt sisälle, asetin skotlantilaisemme ja neuvoin häntä eleillä, että jos saattamamme mies tulisi ulos, pitäisi hänen seurata tätä kaikkialle, Grimaudin pysytellessä vuorostaan hänen jäljillään, sitten palatakseen odottamaan meitä täällä. Grimaudin asetin toiselle pääsyaukolle, antaen hänelle saman ohjeen, ja tässä nyt olen. Otus on kierroksessa; kuka nyt tahtoo olla kaadannassa mukana?"

Atos syöksähti syleilemään d'Artagnania, joka pyyhki otsaansa.

"Hyvä ystävä", sanoi hän, "sinä olet tosiaan liian hyvä, kun annat minulle anteeksi. Olin väärässä, satakertaisesti väärässä; minun olisi pitänyt tuntea sinut paremmin. Mutta meissä on pohjalla jotakin häijyä, mikä alituisen yllyttää meissä epäluuloisuutta."

"Hm", tuumi Portos, "eiköhän tuo pyöveli voine olla herra Cromwell, joka työn kunnollisesta täyttämisestä varmistuakseen on tahtonut itse suorittaa sen?"

"Vielä mitä! Cromwell on lyhyt ja pönäkkä, mutta tämä pitkähäkö ja solakka."

"Joku kuolemaan tuomittu sotamies kai, jolle on siitä hinnasta luvattu armahdus", arveli Atos, "niinkuin onnettoman Chalaisin suhteen meneteltiin."

"Ei, ei", väitti d'Artagnan, "hän ei astele kuin sotamies eikä huoju ratsumiehen tavoin. Hänellä on sirot raajat ja ylväs ryhti, kaikesta huolimatta. Erehdyn pahoin, tai me olemme tekemisissä aatelismiehen kanssa."

"Aatelismiehenkö!" huudahti Atos; "mahdotonta! Se olisi tahra koko säädylle."

"Oiva ajo!" ihasteli Portos remahtaen nauruun, joka tärisytti ikkunoita: "hemmetin hauska ajo!"

"Matkustatko nyt, Atos?" kysyi d'Artagnan.

"En, minä jään", vastasi aatelismies, ja hänen uhkaava eleensä ei luvannut mitään hyvää henkilölle, jota se tarkoitti.

"Miekat vyölle vain!" sanoi Aramis; "miekat vyölle, — älkäämme menettäkö hetkeäkään."

Ystävykset pukeutuivat jälleen ripeästi herrasmiehen asuun, kiinnittivät miekkansa, kutsuivat yläkertaan Mousquetonin ja Blaisoisin ja käskivät näiden järjestää heidän tilinsä isännän kanssa ja laittaa kaikki lähtökuntoon, koska he luultavasti jo samana yönä olivat jättämässä Lontoon taaksensa.

Pimeys oli tummunut yhä synkemmäksi, vielä putoilevat lumihiuataleet näyttivät kietovan suunnattomaan käärinliinaan kuningasmurhaaja-kaupungin. Kello oli noin seitsemän illalla, ja kaduilla

liikkui tuskin ketään; kukin istui kotinsa perhepiirissä ja puheli hiljaa kamalan päivän tapauksista.

Levätteihinsä verhoutuneina ystävykset samosivat aukkioiden poikki ja katuja pitkin, jotka päivällä olivat olleet niin tulvillaan väkeä, mutta nyt levisivät autioina. D'Artagnan kulki edellä, alituisen etsien ristejä, joita hän oli tikarillaan raapaissut seiniin; mutta oli niin pimeä, että hänen oli hyvin vaikea tuntea niitä. Kuitenkin oli d'Artagnan niin hyvin painanut mieleensä jokaisen pylvään, suihkulähteen ja kyltin, että hän puolen tunnin kuluttua päätyi ennenmainitun yksinäisen talon edustalle kolmen kumppaninsa keralla.

D'Artagnan luuli ensi hetkellä, että Parryn veli oli kadonnut, mutta hän erehtyi: kotimaansa tunturijäättiköihin tottunut skotlantilainen oli oikaissut vartalonsa pilaria vasten, ja ikäänkuin jalustaltaan suistettuna kuvapatsaana oli kylmien säiden karaisema mies antanut lumen kasautua vaipaksi ylleen. Ystäväysten lähestyessä hän astahti esiin.

"Kas", virkkoi Atos, "siinähan uskollinen palvelija! Kautta taivaan, kunnan ihmiset ovat vähemmän harvinaisia kuin luullaan; tämä on rohkaisevaa."

"Älkäämme kovin kerkeästi sitoko seppeleitä skotlantilaisellemme", huomautti d'Artagnan; "minä luulen, että se veitikka on täällä omissa asioissaan. Olen kuullut sanottavan, että ne herrat, jotka ovat tulleet maailmaan toisella puolella Tweedia, ovat pitkävihaisia. Pitäköön Groslow varansa; hänelle voisi käydä huonosti, jos hän tapaisi tämän miehen."

Eroten ystävistään hän lähestyi skotlantilaista ja ilmoittausi tälle. Sitten hän viittasi kumppaneitansa tulemaan paikalle.

"*Well?*" kysyi Atos englanninkielellä.

"Ketään ei ole tullut ulos", vastasi Parryn veli.

"Hyvä; jää sinä tämän miehen luo, Portos, ja sinä myös, Aramis. D'Artagnan opastaa minut Grimaudin luo."

Grimaud ei ollut vähemmän nokkela kuin skotlantilainen; hän oli kyyristynyt onttoa halavaa vasten, jota käytti vahtikojuna. D'Artagnan luuli hetkiseksi kuten edellisellekin vartiopaikalle tullessaan, että naamioitu mies oli ilmestynyt esiin ja saanut vakoojan kintereilleen.

Äkkiä pistäysi näkyviin pää, ja kuului hiljainen vihellys.

"Hei!" virkahti Atos.

"Niin", vastasi Grimaud.

He lähestyivät halavaa.

"No", kysyi d'Artagnan, "onko ketään tullut ulos?"

"Ei, vaan mennyt sisälle", vastasi Grimaud.

"Mieskö vai nainen?"

"Mies."

"Ahaa", sanoi d'Artagnan, "heitä on siis kaksi!"

"Soisin olevan neljä", virkkoi Atos, "jotta olisimme edes muodollisesti tasaväkisiä."

"Kenties heitä onkin neljä", huomautti d'Artagnan.

"Kuinka niin?"

"Eikö muita miehiä ole voinut olla talossa odottelemassa näiden kahden tuloa?"

"Sen voi nähdä", sanoi Grimaud viitaten ikkunaan, jonka luukuista tunkeusi muutamia valonsäteitä.

"Olet oikeassa", vastasi d'Artagnan; "kutsukaamme toisetkin tänne."

He kiersivät rakennuksen antaakseen Portokselle ja Aramiille merkin tulla toiselle puolelle.

Nämä kiirehtivät sinne innoissaan.

"Oletteko nähneet jotakin?" he kysyivät.

"Emme, mutta näemme pian", vastasi d'Artagnan osoittaen Grimaudia, joka kiviseinän rosoihin tarraten oli jo kavunnut viisi tai kuusi jalkaa korkealle maasta.

Kaikki neljä lähestyivät. Grimaud pitkitti nousuansa ketterästi kuin kissa. Viimein hän sai siepatuksi kiinni kourusta, jota käytettiin ikkunaluukun kiinnittämiseksi seinään sen ollessa auki. Samalla kertaa tapasi hänen jalkansa reunuksen, joka näytti suovan hänelle riittävän tukikohdan, sillä hän ilmaisi merkillä päässeensä määränpäähän. Sitten hän painoi silmänsä luukun raolle.

"No?" tiedusti d'Artagnan.

Grimaud haritti kaksi sormea kädestään.

"Puhu", käski Atos; "merkkisi eivät näy. Montako heitä on?"

Grimaud teki ponnistuksen.

"Kaksi", hän vastasi. "Toinen on kääntynyt tänne päin, ja toinen on selin minuun."

"Hyvä! Ja kuka se on, jonka kasvot näet?"

"Sama mies, jonka näin tulevan."

"Tunnetko häntä?"

"Luulin jo äsken tuntevani enkä erehtynyt: hän on pönäkkä ja lyhyt."

"Ken se on?" kysyivät kaikki ystävykset yhtäikaa matalalla äänellä.

"Kenraali Oliver Cromwell."

Ystävykset katsoivat toisiinsa.

"Entä toinen?" kysyi Atos.

"Laiha ja solakka."

"Se on pyöveli", virkkoivat d'Artagnan ja Aramis yhteen suuhun.

"Näen ainoastaan selkäpuolen", jatkoi Grimaud; "mutta malttakaa, hän liikaa, hän kääntyy, — ja jos hän on pannut pois naamarinsa, voin nähdä ... ah!"

Niinkuin sydämeen iskettynä hellitti Grimaud rautakoukun ja putosi selkä edellä alas kumeasti huoaten. Portos vastaanotti hänet syliinsä.

"Näitkö hänet?" kysyivät ystävykset.

"Näin", vastasi Grimaud tukka pystyssä ja hiki otsalla.

"Sen laihan miehen?" sanoi d'Artagnan.

"Niin."

"Pyövelin?" lisäsi Aramis.

"Niin."

"Ja kuka se on?" tiedusti Portos.

"Hän! hän!" ännäsi Grimaud kalpeana kuin ruumis ja vapisevin käsin tarttuen herransa käteen.

"Kuka hän?" kysyi Atos.

"Mordaunt!..." vastasi Grimaud.

D'Artagnan, Portos ja Aramis huudahtivat ilahtuneina.

Atos astui askeleen taaksepäin ja laski kätensä otsalleen.

"Sallimus!" jupisi hän.

KAHDESKAHDEKSATTA LUKU

Cromwellin talo

Mordauntia oli d'Artagnan tosiaan väijynyt häntä tuntematta.

Taloon mennessään hän oli riisunut naamarinsa ja harmaan tekopartansa, joita oli käyttänyt valeasunaan, noussut ylös portaita, avannut oven ja astunut huoneeseen, jonka tummia seinäverhoja valaisi lamppu. Siellä istui pöydän ääressä mies kirjoittamassa.

Tämä mies oli Cromwell.

Cromwellilla tiedetään Lontoossa olleen pari kolme hänen ystävilleenkin yleensä tuntematonta olopaikkaa, jotka hän ilmaisi ainoastaan likeisimmille uskotuilleen. Muistettaneen, että Mordaunt voitiin lukea jälkimmäisiin.

Hänen tullessaan Cromwell kohotti päätänsä.

"Tekö siinä, Mordaunt!" virkkoi hän; "tulette myöhään."

"Kenraali", vastasi Mordaunt, "tahdoin nähdä loppuun asti toimituksen, ja se viivytti minua."

"Vai niin", sanoi Cromwell; "en ole yleensä luullut teitä noin uteliaaksi."

"Olen aina utelias näkemään teidän ylhäisyytenne vihollisia kukistuvan, ja tämä ei ollut niistä vähäpätöisimpiä. Mutta te, kenraali, ettekö te ollut Whitehallissa?"

"En", vastasi Cromwell.

Syntyi hetkisen äänettämyys.

"Oletteko kuullut mitään yksityiskohtia?" kysyi Mordaunt.

"En ollenkaan. Olen ollut täällä aamusta asti. Tiedän ainoastaan, että suunniteltiin yritystä kuninkaan pelastamiseksi."

"Ah, te tiesitte sen?" virkahti Mordaunt.

"Sillä ei ollut erityisempää merkitystä. Neljän työmiehiksi pukeutuneen miehen piti siepata kuningas vankeudesta ja viedä hänet Greenwichiin, missä häntä odotti alus."

"Ja kaiken tämän tietäessänne teidän ylhäisyytenne pysytteli täällä, kaukana syrjässä, tyynenä ja toimeettomana!"

"Tyynenä kyllä", vastasi Cromwell, "mutta kuka sanoo, että olin toimeeton?"

"Mutta jos salajuoni olisikin onnistunut?"

"Sen olisin suonut."

"Minä ajattelin, että teidän ylhäisyytenne piti Kaarlo I:n kuolemaa Englannin menestykselle välttämättömänä pahana."

"Niin", vastasi Cromwell, "se on vieläkin käsitykseni. Mutta muuta ei tarvittu kuin että hän vain kuoli; parempi olisi kenties ollut, että se ei olisi tapahtunut mestauslavalla."

"Minkätähden, teidän ylhäisyytenne?"

Cromwell hymyili.

"Suokaa anteeksi", tiukkasi Mordaunt, "mutta te tiedätte, kenraali, että opiskelen valtiotaitoa ja haluan kaikissa olosuhteissa käyttää hyödykseni opetusta, mitä herrani suvaitsee minulle antaa."

"No, sentähden, että olisi sanottu minun tuomituttaneen hänet lain nimessä, mutta armosta päästäneen hänet pakenemaan."

"Mutta jos hän olisikin paennut tapaamattomiin?"

"Mahdotonta."

"Mahdotontako?"

"Niin, olin ryhtynyt varokeinoihin."

"Ja tunteeko teidän ylhäisyytenne ne neljä miestä, jotka olivat yrittämässä kuninkaan vapautusta?"

"Ne olivat ne neljä ranskalaista, joista madame Henriette oli lähettänyt kaksi puolisonsa seurueeseen ja Mazarin kaksi minun luokseni."

"Luuletteko, sir, että Mazarin oli valtuuttanut heidät toimimaan siten?"

"Hyvin mahdollista, mutta hän asettuu heistä eroon."

"Niinkö luulette?"

"Olen varma siitä."

"Miksi?"

"Koska heidän hankkeensa meni myttyyn."

"Teidän ylhäisyytenne antoi minulle noista ranskalaisista kaksi silloin kun he eivät olleet tehneet muuta rikkomusta kuin olleet aseissa Kaarlo I:n puolesta. Luovuttaisiko teidän ylhäisyytenne nyt, kun he ovat hommanneet valtiopetosta, minulle kaikki neljä?"

"Ottakaa vain", vastasi Cromwell.

Mordaunt kumarsi, huulet julman voitonriemun hymyssä.

"Mutta", virkkoi Cromwell huomattessaan, että Mordaunt aikoi kiittää häntä, "palatkaamme onnettomaan Kaarloon. Kuuluiko väkijoukossa huutoja?"

"Hyvin vähän, ja kaikui myös: 'Eläköön Cromwell'"

"Minne te olitte asettunut?"

Mordaunt tähysti kenraalia tovin ja yritti lukea tämän silmistä, oliko valtiomies kysynyt vain näön vuoksi ja kaikki jo tietäen.

Mutta Mordauntin hehkuva katse ei kyennyt tunkeutumaan Cromwellin silmän tummaan syvyyteen.

"Minulla oli paikka, mistä sain nähdyksi ja kuulluksi kaikki", vastasi Mordaunt.

Nyt oli Cromwellin vuoro tuijottaa tiukasti Mordauntiin ja tämän tekeytyä tutkimattomaksi. Jonkun sekunnin silmätyään ylipäällikkö käänsi katseensa välinpitämättömästi.

"Tilapäinen pyöveli näkyy suoriutuneen tehtävästänsä varsin hyvin", hän sanoi. "Isku kuuluu olleen mestarin kädestä annettu."

Mordaunt muisti Cromwellin maininneen, että hän ei ollut kuullut mitään yksityiskohtia mestauksesta, ja hän johtui siihen vakaumukseen, että kenraali oli ollut sitä katselemassa jonkun uutimen tai kaihtimen taakse kätkeytyneenä.

"Niin", vastasi Mordaunt levollisella äänellä ja järkkymättömin kasvoin, "yksi isku riitti."

"Kenties se oli hänen alaansa", huomautti Cromwell.

"Niinkö luulette, sir?"

"Miksen?"

"Mutta hänellä ei ollut pyövelin käytöstapaa."

"Ja kuka muu kuin pyöveli olisi voinut tarjoutua noin kamalaan ammattiin?" kysyi Cromwell.

"Mutta", selitti Mordaunt, "kenties joku Kaarlo-kuninkaan omakohtainen vihemies oli vannonut kosta ja tahtoi nyt pitää valansa; kenties joku aatelismies, jolla oli vakavat syyt vihata kukistunutta kuningasta, tiesi hänen aikovan paeta ja asettui tuolla tavoin hänen tielleen naamari kasvoilla ja piilu kädessä, ei pyövelin varamiehenä, vaan sallimuksen valtuutettuna."

"Mahdollista kyllä", myönsi Cromwell.

"Ja jos seikka olisi sellainen", jatkoi Mordaunt, "tuomitsisiko teidän ylhäisyytenne silloin hänen tekonsa?"

"Sen arvosteleminen ei kuulu minulle", vastasi Cromwell. "Se jää hänen ja Jumalan asiaksi."

"Mutta jos teidän ylhäisyytenne tuntisi sen aatelismiehen?"

"Minä en häntä tunne, sir", vastasi Cromwell, "enkä tahdo tulla tuntemaan. Mitä minä välitän, oliko se tuo tai tämä? Kun Kaarlo kerran oli tuomittu, ei häneltä mies katkaissut päätä, vaan piilu."

"Mutta ilman sitä miestä olisi kuningas kuitenkin pelastunut", muistutti Mordaunt.

Cromwell hymyili.

"Ehdottomasti", väitti toinen; "olettehan itse sanonut, että hänet olisi siepattu vankeudesta."

"Ja viety Greenwichiin. Siellä hän olisi neljän pelastajansa kanssa astunut erääseen alukseen. Mutta siinä aluksessa oli neljä minun miestäni ja viisi tynnyrillistä valtion ruutia. Merellä nämä neljä olisivat laskeutuneet purteen, ja te olette jo siksi taitava valtiomiehen alokas, että minun ei tarvitse selittää enempää."

"Ulapalla olisivat he kaikki singonneet ilmaan."

"Aivan. Räjähdys olisi suorittanut, mitä piilu ei ollut saanut tehdä. Kaarlo-kuningas olisi kadonnut jäljettömiin. Olisi sanottu, että hän oli päässyt inhimillistä oikeutta pakoan, mutta että taivaallinen kosto oli seurannut häntä ja tavoittanut hänet; me olisimme olleet vain tuomareina ja Jumala itse pyövelinä. Nähkääs, sen suunnitelman minulta tärveli teidän naamioitu aatelismiehenne, Mordaunt. Huomaatte siis olleeni oikeassa, kun en tahtonut tulla tuntemaan häntä, sillä hänen hyvästä harrastuksestaan huolimatta en totisesti osaisi olla hänelle kiitollinen palveluksestaan."

"Kumarran kuten aina ja nöyryytän itseni teidän edessänne, sir", virkkoi Mordaunt: "te olette syvämielinen ajattelija, ja teidän ajatuksenne miinoitetusta aluksesta on suurenmoinen", hän lisäsi.

"Järjetön", väitti Cromwell, "koska se jäi hyödyttömäksi. Valtiollisessa elämässä on ainoastaan sellainen aatos suuri, joka kantaa hedelmiä; kaikki onnistumattomat hankkeet ovat tyhmiä ja kypsymättömiä. Tänä iltana lähдете senvuoksi Greenwichiin, Mordaunt", jatkoi Cromwell nousten; "te kysytte 'Salaman' laivuria, näytätte hänelle kaikista kulmistaan solmittua valkoista nenäliinaa, joka oli sovittuna merkinä, käskette väen palata maihin ja toimitatte ruudin viedyksi takaisin arsenaliin, ellei..."

"Ellei...?" kertasi Mordaunt, jonka kasvot olivat Cromwellin puhuessa kirkastuneet rajusta ilosta.

"Ellei alus nykyisessä kunnossaan sovellu yksityisiin aikeisiinne."

"Voi, mylord, mylord!" huudahti Mordaunt. "Ottaessaan teidät valitukseen Jumala antoi teille katseensa, jota ei mikään välttä."

"Taidattepa puhutella minua mylordiksi!" sanoi Cromwell nauraen. "Olkoon menneeksi näin kahden kesken, mutta pitäkää tarkoin varanne, että sellainen sana ei pujahda kieleltänne yksinkertaisten puritaaniemme kuullen."

"Eikö teidän ylhäisyyttäanne jo pian julkisestikin puhutella siten?"

"Sitä ainakin toivon", myönsi Cromwell, "mutta vielä ei ole aika tullut."

Hän otti viitan ylleen.

"Te lähдете, sir?" kysyi Mordaunt.

"Niin", vastasi Cromwell; "olen maannut täällä eilen ja toissapäivänä, ja te tiedätte, että tapani ei ole nukkua kolmea yötä peräkkäin samalla vuoteella."

"Teidän ylhäisyytenne suo minulle siis vapautta koko yöksi?" sanoi Mordaunt.

"Ja huomispäiväksikin, jos on tarvis", vastasi Cromwell. "Eilisillasta asti", hän lisäsi hymyillen, "te olette tehnyt kyllyksi minun tiliini, ja jos teillä on mitään yksityisiä asioita järjestettävänä, on kohtuullista teidän saada lomaa."

"Kiitos, sir; se tulee toivoakseni hyvin käytetyksi."

Cromwell teki Mordauntille merkin päällään. Sitten hän virkkoi kääntyen:

"Oletteko aseistettu?"

"Minulla on miekkani", vastasi Mordaunt.

"Ja teillä ei ole ketään odottamassa ulko-ovella?"

"Ei ketään."

"Silloin pitänee teidän tulla minun kanssani, Mordaunt."

"Kiitän tarjouksesta, sir; mutta ne mutkat, joita teidän on tehtävä käyttäessänne maanalaista käytävää, viivyttäisivät minua, ja sen jälkeen mitä äsken kerroitte olen kenties jo menettänyt liiaksikin aikaa. Minä lähdän katuovesta."

"Menkää siis", myöntyi Cromwell.

Ja painamalla salaista nastaa hän avasi oven, joka oli niin huolellisesti kätkeyty laudoitukseen, että tottuneinkaan silmä ei olisi kyennyt sitä keksimään.

Tämä teräsjoustimen varassa liikkuva ovi sulkeutui jälleen hänen takanaan.

Se oli noita kätkeytyjä pääsyteitä, joita historia mainitsee olleen kaikissa Cromwellin asumissa salaperäisissä taloissa.

Sieltä kulki käytävä sivukadun alitse sokkeloiseen luolaan, jonka aukko oli toisen rakennuksen puutarhassa sadan askeleen päässä siitä, mistä tulevaisen protektori oli vastikään lähtenyt.

Vasta tuon kohtauksen loppupuolella oli Grimaud huolimattomasti kokoon vedettyjen uutimien raosta nähnyt nuo kaksi miestä ja perätysten tuntenut Cromwellin ja Mordauntin.

Olemme jo maininneet, mikä teho sillä tiedolla oli neljään ystävykseen.

D'Artagnan oli ensimmäinen, joka malttoi mielensä.

"Mordaunt!" virkkoi hän; "kautta taivaan, Jumala itse lähettää hänet meille."

"Niin", sanoi Portos; "lyökäämme säpäleiksi ovi ja hyökätäkäämme hänen kimppuunsa."

"Päin vastoin", esti d'Artagnan, "älkäämme mäikyttäkö mitään, sillä melu hälyttäisi tänne väkeä; jos hän, kuten Grimaud sanoo, on arvoisan valtiaansa seurassa, niin täällä varmaankin on viidenkymmenen askeleen päässä joku rautakylkinen vartio kätkeytyä. Hei, Grimaud, tule tänne ja yritä pysyä ketaroillasi!"

Grimaud lähestyi. Hänen vimmastuksensa oli palannut tajun mukana, mutta hän kykeni kuitenkin hallitsemaan itsensä.

"Kas niin", jatkoi d'Artagnan, "nouse nyt jälleen ylös ja sano meille, onko Mordauntilla vielä seuraa, valmistautuuko hän lähtemään ulos tai menemään makuulle. Jos hänellä on seuraa, niin me odotamme, kunnes tapaamme hänet yksinään; jos hän lähtee ulos, niin sieppaamme hänet kadulta, — jos hän jää taloon, niin särjemme ikkunan. Se aiheuttaa toki vähemmän melua ja on helpompaa kuin oven murtaminen."

Grimaud alkoi hiljaa kavuta ikkunaan.

"Vartioitkaa te toista pääsytiestä, Atos ja Aramis; me jäämme tänne Portoksen kanssa."

Molemmat ystävykset noudattivat kehoitusta.

"No, Grimaud?" kysyi d'Artagnan.

"Hän on yksin", ilmoitti Grimaud.

"Oletko varma siitä?"

"Olen."

"Mutta me emme ole nähneet hänen kumppaninsa poistumista."

"Kenties hän on lähtenyt toisesta ovesta."

"Mitä hän tekee?"

"Kääriytyy viittaansa ja vetää sormikkaita käsiinsä."

"Silmät auki!" mutisi d'Artagnan.

Portos kouraisi tikariansa, vetäen sen koneellisesti tupesta.

"Takaisin tikarisi, veikkoseni", sanoi d'Artagnan; "iskeminen ei tässä tule ensimmäisenä kysymykseen. Hän on hallussamme, toimikaamme hyvässä järjestyksessä. Meillä on muutamia molemminpuolisia selityksiä vaadittavana toisiltamme, ja tästä tulee Armentièresin kohtauksen toisinto; toivokaamme vain, että tällä hornanhengellä ei ole mitään sikiötä ja että hänen mukanaan rusementuu lopullisesti koko pesye."

"Hiljaa!" virkkoi Grimaud; "nyt hän tekee lähtöä. Hän lähestyy lamppua, puhaltaa sen sammuksiin, — en näe mitään."

"Alas siis, alas!"

Grimaud hyppäsi takaperin alas ja putosi jaloilleen. Lumi tukahutti jysäyksen. Ei kuulunut mitään melua.

"Mene sanomaan Atokselle ja Aramiille, että he asettukoot molemmin puolin oveansa, niinkuin myöskin Portos ja minä teemme; taputtakoot käsiään, kun ovat siepanneet hänet; me menettelemme samaten, jos hän joutuu meidän saaliiksemme."

Grimaud katosi.

"Portos, Portos", varoitti d'Artagnan, "vedä paremmin kokoon leveät hartiasi, hyvä ystävä; hän ei saa ulos astuessaan nähdä mitään."

"Kunpahan tulisi tätä kautta!"

"Vaiti!" kielsi d'Artagnan.

Portos painautui muuriin kuin tahtoen tunkeutua sen sisälle. D'Artagnan teki samaten.

Nyt kuultiin Mordauntin kaikuvat askeleet portailta. Huomaamatta jäänyt oviluukku siirtyi uurroksestaan naristen sivulle. Mordaunt tähyili ympärilleen, mutta ystäväysten varokeinojen johdosta hän ei nähnyt mitään. Sitten hän pisti avaimen lukkoon; ovi avautui, ja hän ilmestyi kynnykselle.

Samassa hän seisoి kasvoista kasvoihin d'Artagnanin edessä. Hän tahtoi vetää oven kiinni. Portos ryntäsi käsiksi ripaan ja tempasi oven selkiselälleen.

Portos taputti kolmasti käsiänsä. Atos ja Aramis juoksivat paikalle.

Mordaunt vaaleni tuhkanharmaaksi, mutta hän ei äännähtänytkään, ei huutanut apua.

D'Artagnan astui suoraan Mordauntia kohti ja ikäänkuin työnsi hänet rinnallaan takaperin ylös portaita, joita valaisi lamppu, niin että gascognelainen ei hetkeksikään menettänyt Mordauntin käsiä näkyvistään; mutta Mordaunt oivalsikin kyllä, että jos hän olisi saanut surmatuksi d'Artagnanin, olisi häntä vastassa ollut vielä kolme muuta vihollista. Hän ei senvuoksi liikahtanutkaan puolustautuakseen, ei tehnyt ainoatakaan uhkaavaa elettä. Sisäovelle tullessaan Mordaunt tunsu selkänsä tölmäävän sitä vasten ja arveli kai loppunsa tulevan siinä; mutta hän erehtyi, sillä d'Artagnan ojensi kätensä ja avasi oven. Mordaunt ja hän olivat nyt huoneessa, missä nuori mies oli kymmenen minuuttia takaperin haastellut Cromwellin kanssa.

Portos astui sisälle hänen perässään; hän oli kurottautunut ottamaan alas riippulampun ja sytytti nyt sen avulla huoneessa olevan pöytälampun.

Atos ja Aramis ilmestyivät ovelle ja lukitsivat sen avaimella.

"Suvaitkaahan istuutua", kehoitti d'Artagnan ojentaen nuorelle miehelle tuolin.

Tämä otti sen d'Artagnanin kädestä ja istuutui kalpeana, mutta tyynenä. Aramis asetti kolmen askeleen päähän hänestä kolme tuolia, — itselleen, d'Artagnanille ja Portokselle.

Atos meni istuutumaan huoneen etäisimpään nurkkaan ja näytti päättäneen jäädä syrjästä katsomaan alkavaa kohtausta.

Portos asettui d'Artagnanin vasemmalle ja Aramis oikealle puolelle.

Atos näytti alakuloiselta. Portos hykerteli kämmeniään kuumeellisen kärsimättömänä.

Aramis pureskeli hymyillen huultansa, kunnes siitä tiukkui verta.

D'Artagnan oli ainoa, joka ainakin ulkonaisesti hillitsi itsensä.

"Herra Mordaunt", hän virkkoi nuorelle miehelle, "kun sattuma vihdoinkin toimitti meidät koolle, hukattuamme näin monta päivää toistemme kintereillä juoksemiseen, niin pakaskaamme hiukan, jos suvaitsette."

KOLMASKAHDEKSATTA LUKU

Keskustelu

Mordaunt oli yllätetty niin aavistamattomasti, hän oli peräytynyt ylös portaita vielä niin sekavin tuntein, että hän ei ollut kyennyt harkitsemaan asemaansa; hänen ensimmäisenä vaikutelmana oli vain ollut se mielenkuuhu, se hämmästys ja voittamaton säikky, jotka valtaavat jokaisen ihmisen, kun hänen käsivarteensa tarttuu vimmainen ja ylivoimainen vihollinen juuri hetkellä, jolloin hän luulee tämän vihollisen oleskelevan ihan muualla ja muissa toimissa.

Mutta istuuduttuaan, huomattuaan saaneensa lykkäystä missä mielessä hyvänsä, hän kokosi ajatuksensa ja ponnisti kaikki sielunvoimansa käytäntöön.

D'Artagnanin hehkuva katse ei nyt enää pelottanut häntä, vaan ikäänkuin elvytti häntä sähköisesti, sillä vaikka tämä katse leimusi häntä vastaan uhkaa, oli se kuitenkin vilpitön vihassaan ja äkäännyksessään. Valmiina käyttämään jokaista tarjoutuvaa tilaisuutta selviytyäkseen jutusta joko väkivallalla tai viekkauksella vetäysi Mordaunt siis kokoon kuin karhu, kun tämä pesänsä suojasta näköjään liikkumattomalla silmällään vakoilee kaikkia saartajansa liikkeitä.

Nopeasti suuntausi hänen silmänsä kuitenkin pitkään ja tukevaan miekkaan, joka riippui hänen kupeellaan; huomaamattomasti laski hän vasemman kätensä sen kahvaan, siirsi sen oikean kätensä ulottuviin ja istuutui, kuten d'Artagnan pyysi.

Jälkimmäinen epäilemättä odotti kuulevansa jonkun äkäisen mielenilmauksen, siitä aloittaakseen tuollaisen ivallisen tai murhaavan keskustelun, jollaisia hän osasi niin taitavasti pitää vireillä. Aramis virkkoi hiljaa itsekseen: "Nyt saamme kuulla kuluneita lauseparsia." Portos pureskeli viiksiään ja jupisi: "Joutavia metkuja, perhanassa, mokoman käärmeenpoikasen musertamiseksi!" Atos vetäysi vielä enemmän soppeensa, liikkumattomana ja kalpeana kuin marmorikuva, mutta kuitenkin tuntien hien kihoilevan otsalleen.

Mordaunt ei hiiskunut sanaakaan; varmistuttuaan siitä, että miekka oli mukavasti käden tavattavissa, hän vain tyyneästi laski säärensä ristiin ja odotti.

Hiljaisuutta ei voinut jatkua pitempään sen käymättä naurettavaksi. D'Artagnan käsitti sen, ja koska hän oli pyytänyt Mordauntia istuutumaan *pakinalle*, katsoi hän olevansa asiallinen aloittamaan keskustelunkin.

"Te näytte, monsieur", hän virkkoi pilkallisen kohteliaasti, "vaihtavan asua melkein yhtä joutuisasti kuin olen nähnyt niiden italialaisten näyttelijäin tekevän, joita kardinaali Mazarin on kutsunut Bergamosta ja joita kaiketi tekin olette katsellut oleskellessanne Ranskassa."

Mordaunt ei vastannut.

"Äsken", jatkoi d'Artagnan, "te käytitte valepukunanne tai ehkä oikeastaan varsinaisena vaatepartenanne murhamiehen asua, ja nyt..."

"Ja nyt sitävastoin näyttäydyn murhattavan miehen vaatteissa, niinkö?" vastasi Mordaunt tyyneästi ja lyhyeen.

"Voi, monsieur", pahoitteli d'Artagnan, "kuinka voittekaan sanoa niin, kun olette aatelismiesten seurassa ja kannatte noin vankkaa säilää kupeellanne!"

"Ei ole niin vankkaa säilää, monsieur, että se vastaisi neljää miekkaa ja neljää tikaria, ottamattakaan

lukuun ulkona odottelevien saattolaisten kalpoja ja väkipuukkoja."

"Suokaa anteeksi, monsieur", huomautti d'Artagnan, "te erehdytte: katuovelle jääneet eivät ole saattolaisiamme, vaan lakeijoitamme. Mieleni tekee nähdä kaikki määritellyksi tunnollisesti oikeilla nimityksillään."

Mordaunt vastasi vain hymyllä, joka ivallisesti rypisti hänen huuliaan.

"Mutta se ei kuulu tähän", aloitti d'Artagnan jälleen, "ja minä palaan kysymykseeni. Minulla oli kunnia tiedustaa teiltä, monsieur, minkätähden te olette vaihtanut asuanne. Naamarinne näytti minusta soveltuvan teille oivallisesti, harmaa parta täydensi mainiosti ulkomuotoanne, ja tuo piilu, jolla teitte niin kunniakkaan iskun, ei nähdäkseni myöskään olisi teille tällä hetkellä haitaksi. Minkätähden olette pannut sen pois?"

"Syystä että minä Armentièresin kohtausta muistellen arvelin tapaavani neljä piilua yhtä vastaan, joutuessani neljän pyövelin pariin."

"Monsieur", vastasi d'Artagnan mitä levollisimmin, vaikka silmäkulmien pikku kohautus ilmaisi hänen alkavan lämmitä, "monsieur, lopen rikollisena ja turmeltuneenakin olette vielä kovin nuori, ja sentähden en piittaa kevytmielisistä puheistanne. Kevytmielisistä, niin, sillä nykyisellä tilanteella ei ole vähäisintäkään yhteyttä Armentièresin tapauksen kanssa. Emmehän voineet tarjota miekkaa arvoisalle äidillenne ja pyytää häntä mittelemään voimiansa meitä vastaan. Mutta te, monsieur, olette nuori herrasmies, jonka olemme nähneet varsin kätevästi pitelevän tikaria ja pistoolia, ja teillä keikkuu kunnan säilä kyljellänne; kellä hyvänsä on siis täysi oikeus vaatia teiltä sitä suosiota, että käytte hänen kanssaan kilpasille."

"Ahaa", äännähti Mordaunt, "kaksintaistelua siis tahdottekin?"

Ja hän nousi salamoivin silmin, ikäänkuin olisi ollut halukas heti vastaamaan haasteeseen.

Portos nousi myös, aina kerkeänä tällaisiin seikkailuihin.

"Suokaa anteeksi, suokaa anteeksi", pyysi d'Artagnan yhä yhtä kylmäverisesti, "älkäämme hätäilkö, sillä jokainen meistä halunnee, että asia järjestetään kaikkia sääntöjä noudattaen. Istuudu siis jälleen, hyvä Portos, ja te, herra Mordaunt, suvaitkaa pysyä levollisena. Me sovitamme tämän jutun mitä parhaiten, ja tahdon olla vilpittömän teitä kohtaan. Myöntäkää, herra Mordaunt, että teillä on hyvä halu surmata meidät, toista sen paremmin kuin toistakaan surkeilematta."

"Yhtä kaikki", myönsi Mordaunt.

D'Artagnan kääntyi Aramiiseen ja virkkoi tälle:

"Eikö ole suuri onni, hyvä Aramis, että herra Mordaunt käsittää niin hyvin kaikki kieleemme käänteet? Ei voi ainakaan syntyä mitään väärinymmärrystä välillämme, ja kohtauksemme järjestäminen käy mainiosti laatuun."

Hän kääntyi jälleen Mordauntiin ja jatkoi:

"Hyvä herra Mordaunt, voin sanoa teille, että nämä herrat vastaavat suopeihin tunteisiinne ja surmaisivat niinikään teidät ilomielin. Vieläpä he sen tehnevätkin; mutta sen pitää toki tapahtua kunnan aatelismiehen tavoin, ja parhaana todisteena siitä on tämä."

Niin sanoen d'Artagnan heitti hattunsa matolle, työnsi tuolinsa seinää vasten, viittasi ystäviensä tekemään samaten ja tervehti Mordauntia aito ranskalaisella kohteliaisuudella.

"Palvelukseksenne, monsieur", hän sanoi, "sillä jos teillä ei ole mitään sitä kunniaa vastaan, jota pyydän osalleni, niin sallikaa minun aloittaa. Miekkanani on tosin lyhyempi kuin teidän, mutta siitä viisi; toivoakseni täydentää käsivarteni, mitä aseesta puuttuu."

"Seis!" tokaisi Portos astuen esille; "minä aloitan, ja ilman korupuheita."

"Salli minun, Portos", virkahti Aramis.

Atos istui hievahtamattomana; häntä olisi voinut luulla patsaaksi, ja hänen hengityksensäkin näytti salpaantuneen.

"Hyvät herrat, hyvät herrat", haastoi d'Artagnan, "olkaa malttavaisia, teille tulee vuoronne. Katselkaa tuon herran silmiä ja lukekaa niistä, kuinka onnekasta kiukkua me hänessä herätämme; nähkää, miten tottuneesti hän on sivaltanut miekkansa; ihmetelkää, kuinka huolellisesti hän tarkkailee ympärilleen, osatakseen karttaa esteitä väistöliikkeissään. No, eikö tämä kaikki todista teille, että herra Mordaunt

on erinomainen miekkailija ja että pääsette piankin minun sijalleni, jos vain annan hänen huitoa? Pysykää senvuoksi alallanne niinkuin Atos, jonka tyyneyttä en voi kylliksi suositella teille, ja luovuttakaa minulle jo ottamani aloite. Minulla muuten", hän jatkoi temmaten miekkansa kamalalla liikkeellä, "on yksityinenkin asia tämän herrasmiehen kanssa, ja minä aloitan. Se on haluni, tahtoni!"

Ensi kertaa käytti d'Artagnan tällaista puhetapaa ystävilleen. Tähän asti hän oli tyytynyt vain ajattelemaan siten.

Portos peräytyi, Aramis pisti miekan kainaloonsa. Atos jäi liikkumattomaksi hämäänsä soppeensa, ei tyynenä, kuten d'Artagnan oli arvellut, vaan tukehtumisillaan mielenliikutuksesta, povi paisuneena.

"Pistä miekkasi takaisin huotraan, chevalier", sanoi d'Artagnan Aramiille; "herrasemme voi muutoin epäillä sinua aikeista, joita sinulla ei ole."

Sitten hän virkkoi Mordauntiin kääntyen:

"Odotan teitä, monsieur."

"Ja minä ihmettelen teitä, messieurs. Te väittelette siitä, kuka aloittaa taistelun minua vastaan, mutta minun kanssani ette siitä neuvottele, vaikka asia tuntuu hiukan koskevan minuakin. On kyllä totta, että vihaan teitä kaikkia, mutta silti eri tavoin. Toivon saavani surmatuksi kaikki neljä, mutta minulla on enemmän mahdollisuutta tappaa ensimmäinen kuin toinen, toinen kuin kolmas, kolmas kuin viimeinen. Vaadin senvuoksi oikeutta valita itse vastustajani. Jos epäätte minulta sen oikeuden, niin murhatkaa minut; en käy taisteluun muulla ehdolla."

Ystävykset silmäilivät toisiaan.

"Se on kohtuullista", myönsivät Portos ja Aramis, jotka toivoivat valinnan osuvan heihin.

Atos ja d'Artagnan eivät virkkaneet mitään, mutta heidän vaitiolonsakin merkitsi mukaantumista.

"No niin", pitkitti Mordaunt keskeyttäen syvän ja juhlallisen hiljaisuuden, joka vallitsi tässä salaperäisessä talossa, "minä valitsen ensimmäiseksi vastustajakseni sen teistä, joka nimitytti itseänsä Atokseksi, kun ei enää katsonut olevansa arvollinen käyttämään kreivi de la Fèren nimeä!"

Atos ponnahti seisaalle kuin joustimen pakottamana, mutta ystäviensä suureksi kummastukseksi hän vastasi päätänsä pudistaen, oltuaan liikkumattomana ja vaiti:

"Herra Mordaunt, kaikinainen kaksintaistelu meidän keskemme on mahdoton; osoittakaa jollekulle muulle se kunnia, jota aiotte minulle."

Ja hän istuutui jälleen.

"Kas", virkahti Mordaunt, "siinäpä jo yksi, jota jänistää!"

"*Mille tonnerres*", kirosi d'Artagnan hypähtäen nuorta miestä vastaan, "kuka uskaltaakaan sanoa, että Atos tuntee pelkoa!"

"Anna hänen lörpötellä, d'Artagnan", pyysi Atos surumielisesti ja halveksivasti hymyillen.

"Onko se päätöksesi, Atos?" tiukkasi gascognelainen.

"Peruuttamattomasti."

"Hyvä on, ei siitä sen enempää."

Hän kääntyi Mordauntiin sanoen:

"Olette kuullut, monsieur, että kreivi de la Fère ei tahdo suoda teille kunniaa taistella kanssaan. Valitkaa meistä joku hänen sijaansa."

"Kun en saa taistella hänen kanssaan", vastasi Mordaunt, "niin en suurestikaan välitä, kuka tulee vastustajakseni. Asettakaa nimenne hattuun, niin otan lapun umpimähkään."

"Siinäpä aatos", sanoi d'Artagnan.

"Se keino tosiaan tepsii", yhtyi Aramis.

"Kun en minä sitä hoksannut", päivitteli Portos, "ja kuitenkin se oli niin yksinkertainen."

"Kuulehan, Aramis", pyysi d'Artagnan, "kirjoita sinä meidän nimemme sillä hienolla kauniilla

käsialalla, jolla kirjoitit Marie Michonille varoituksen, että tämän herran äiti aikoi murhauttaa Buckinghamin herttuan."

Mordaunt kuuli tämän uuden letkauksen luimistelematta; hän seisoi käsivarret rinnalla ristissä ja näytti niin levolliselta kuin ihminen voikaan olla tuollaisessa tilanteessa. Jollei se ollut urheutta, niin se oli ainakin ylpeyttä, joka paljonkin muistuttaa sitä.

Aramis astui Cromwellin kirjoituspöydän ääreen, repäisi paperipalan kolmeksi samankokoiseksi lappuseksi, kirjoitti niihin kaikkien kolmen nimet ja näytti niitä sitten avoimina Mordauntille, joka lukematta nyökkäsi merkiksi, että hän täydellisesti luotti toisen rehellisyyteen. Aramis kiersi lappuset kokoon, pani ne hattuun ja tarjosi tätä nuorelle miehelle.

Mordaunt pisti kätensä hattuun ja otti sieltä lapun, jonka hän halveksivasti pudotti pöydälle katsomatta.

"Sinua käärmeen sikiötä!" mutisi d'Artagnan; "luopuisin kaikista kapteeniarvon mahdollisuuksista, kunhan tuossa lapussa vain olisi minun nimeni!"

Aramis avasi paperin; mutta niin tyyneksi ja kylmäveriseksi kuin hän tekeysikin, vapisi hänen äänensä kuitenkin vihasta ja taistelunhalusta.

"D'Artagnan!" hän luki kaikuvasti.

D'Artagnan huudahti ilosta.

"Ah", kiitti hän, "taivaassa on siis oikeutta!"

Hän lisäsi Mordauntiin kääntyen:

"Toivottavasti, monsieur, teillä ei ole mitään vastaväitettä tehtävänä?"

"Ei mitään, monsieur", vastasi Mordaunt vetäen hänkin vuorostaan miekkansa ja laskien kärjen saapastaan vasten.

Siitä hetkestä alkaen, jolloin d'Artagnan tiesi toiveensa täyttyvän ja vihollisen joutuneen lopullisesti haltuunsa, hän palasi tavalliseen tyyneyteensä ja siihen vitkallisuuteenkin, jota hän aina noudatti valmistautuessaan kaksintaisteluksi nimitettyyn vakavaan toimitukseen. Hän kiersi huolellisesti ylös kalvosimensa ja hiersi oikean jalkansa anturaa lattiaan, mikä ei estänyt häntä huomaamasta, että Mordaunt jo toistamiseen loi ympärilleen sen kummallisen silmäyksen, jonka hän oli äskenkin havainnut.

"Oletteko valmis, monsieur?" kysyi hän viimein.

"Minähän odotan teitä, monsieur", vastasi Mordaunt kohottaen päätänsä ja suunnaten d'Artagnaniin selittämättömän katseen.

"Pitäkää siis varanne, monsieur", kehoitti gascognelainen, "sillä minä käyttelen säilää melko hyvin."

"Samat sanat", vastasi Mordaunt.

"Sen parempi, se rauhoittaa omaatuntoani. Asentoon!"

"Vielä hetkinen", pyysi nuori mies; "antakaa minulle kunniasananne, messieurs, että te ette hätyytä minua muutoin kuin yksitellen."

"Meitä häväistäksesi sinä sen anomuksesi teet, pikku käärme!" kivahti Portos.

"En, vaan jotta minulla olisi levollinen omatunto, kuten tämä herrasmies äsken sanoi."

"Siihen täytyy olla muu peruste", jupisi d'Artagnan päätänsä pudistaen ja silmäillen hiukan levottomasti ympärilleen.

"Kautta aateliskunniani!" virkahtivat Aramis ja Portos yhtäkaaa.

"Siinä tapauksessa, messieurs", esitti Mordaunt, "suvaitkaa asettua johonkin nurkkaan ja suoda meille tilaa kuten kreivi de la Fère, joka taisteluun haluttomanakin näkyy toki tuntevan kaksintaistelun säännöt, muutoin tässä tulee ahdasta."

"Olkoon menneeksi", myöntyi Aramis.

"Tämäpä metkuilua", murisi Portos.

"Siirtykää, hyvät herrat", kehoitti d'Artagnan; "ei sovi jättää isännällemme vähäisintäkään veruketta hänen käyttäytyäkseen huonosti, mihin hänellä näyttää olevan hyvä halu, — se minun on sanottava kaikesta kunnioituksesta huolimatta, mitä olen hänelle velkaa."

Tämäkin pisto kilpistyi Mordauntin järkkymättömistä kasvoista. Portos ja Aramis asettuivat nurkkaan samalle seinävierelle kuin Atoskin, jotta kaksintaistelijat jäivät keskilattialle, huoneen valoisimpaan osaan, kun molemmat lamput oli asetettu Cromwellin kirjoituspöydälle. Valaistus luonnollisesti heikkeni mikäli loitottiin sen keskipiiristä.

"No", kysyi d'Artagnan jälleen, "oletteko viimeinkin valmis monsieur?"

"Valmis olen", vastasi Mordaunt.

Kumpainenkin eteni yhtäaikaan askeleen, ja tämä liike sai säilät heti kalahtamaan ristikkäin.

D'Artagnan oli liian etevä miekkailija haaskatakseen aikaa vastustajansa tunnusteluun, kuten koulutettujen kesken sanotaan. Hän teki äkkiä näppärän eksytysliikkeen; Mordaunt torjui sen.

"Kas, kas!" virkahti gascognelainen tyytyväisesti hymyillen. Ja luullen vastustajansa paljastuneen äskeisessä väistössään hän hetkeäkään menettämättä survaisi suoran työnnön, nopean ja leimahtavan kuin salama.

Mordaunt suoriutui siitä niin täsmällisellä väistöllä, että miekankärjen heilahdus ei olisi ulottunut nuoren tytön sormustimen ulkopuolelle.

"Alanpa luulla, että meille koituu hauska leikki", sanoi d'Artagnan.

"Niin", mutisi Aramis, "mutta huvittele silmät auki!"

"*Sangdieu*, pidä varasi, veikkonen!" kehoitti Portos.

Mordaunt hymyili vuorostaan.

"Teillä on totisesti ruokoton hymy, monsieur!" arvosteli d'Artagnan.

"Itse lempo kai teidät on opettanut siten virnistelemään, vai mitä?"

Mordaunt vastasi ainoastaan yrittämällä kietoa d'Artagnanin miekkaa, osoittaen sitä voimakkuutta, jota gascognelainen ei ollut odottanut tapaavansa näköjään niin heiverössä ruumiissa; mutta torjumistempulla, joka ei ollut hänen vastustajansa äskeistä huonompi, hän otti ajoissa vastaan Mordauntin säilän, joka luisti pitkin hänen miekkansa terää, sattumatta rintaan.

Mordaunt astahti askeleen taaksepäin.

"Kas, te muutatte juonta", puheli d'Artagnan, "te käännytte? Kuten haluatte; voitathan siitä ainakin sen, että pääsen näkemästä ilkeätä hymyänne. Nyt seison varjossa; sen parempi! Ette voi aavistaakaan, kuinka petollinen katse teillä on, monsieur, semminkin silloin kun olette peloissanne. Vilkaiskaahan minun silmiini, niin näette jotakin, mitä teidän kuvastimenne ei meille milloinkaan osoita, nimittäin rehellisyyttä ja avomielisyyttä."

Tähän sanatulvaan, joka ei kenties vastannut oikean säädyllisyyden vaatimuksia, joskin d'Artagnan oli totuttautunut käyttämään sitä vastustajansa tarkkaavaisuuden valtaamiseksi, Mordaunt ei hiiskunut mitään; hän vain peräytyi alituisin kiertoliikkein, kunnes lopulta tuli vaihtaneeksi paikkaa d'Artagnanin kanssa.

Hän myhäili yhä pirullisemmin. Tämä hymyileminen alkoi huolestuttaa gascognelaista.

"Kas niin, nyt pitää lopettaa tämä", sanoi d'Artagnan; "sillä veitikalla on teräksiset kintereet. Esiin suuret survaisut!"

Ja hän puolestaan ahdisti Mordauntia, joka pitkitti peräytymistänsä, mutta ilmeisesti jotain aikoen, harhaantumatta ainoankaan virheeseen, ja miekkansa kertaakaan syrjäytymättä suunnalta. Kun taistelu kuitenkin tapahtui huoneen rajoitetussa tilassa, kosketti Mordauntin jalka piankin seinää, johon hän samassa nojasi vasemmalla kädellään.

"Ahaa", huudahti d'Artagnan, "sen pitemmälle ette pääse puikkimaan, ystäväiseni! Hyvät herrat", hän jatkoi puristaen huulensa yhteen ja rypistäen silmäkulmiaan, "oletteko koskaan nähnyt skorpionin naulattuna seinään? Ettekö? No, nyt sen saatte nähdä..."

Ja sekunnissa d'Artagnan survaisi kolme kamalaa työntöä Mordauntiin. Kaikki kolme osuivat, mutta vain nirhaten häntä. D'Artagnan ei kyennyt käsittämään tätä puolustuskuntoa. Ystävykset tarkkasivat taistelun kulkua huohottavin povin ja hiestynein otsin.

D'Artagnan oli viime liikkeissään joutunut liian liki Mordauntia. Hänkin vuorostaan peräytyi askeleen valmistaakseen neljättä survaisua tai oikeastaan suorittaakseen sen, sillä d'Artagnanille oli miekkailu kuin shakkipeliä, jonka kaikki yksityiskohdat seurasivat toisiaan luonnollisena jaksona. Mutta siinä silmänräpäyksessä, kun hän keveän ja nopean eksytyksiliikkeen jälkeen hyökkäsi kuin salamana iskien, näytti seinä jakautuvan; Mordaunt katosi ammottavasta aukosta, ja ovenpuoliskojen väliin osuen sälähti d'Artagnanin miekka poikki kuin se olisi ollut lasia.

D'Artagnan kavahti taaksepäin, seinän jälleen ummistuessa.

Mordaunt oli puolustautuessaan liikehtinyt siten, että hän oli joutunut selin salaoveen, josta olemme nähneet Cromwellin lähtevän ulos. Sen kohdalle päästyään hän oli vasemmalla kädellään tavoittanut nastaa ja painaltanut sitä; sitten hän oli hävinnyt näkymättömiin niinkuin teatterissa näkee pahojen henkien kykenevän kulkemaan seinäin läpi.

Gascognelainen purki nolostuksensa vimmaisiksi sadatukseksi, johon rautaoven takaa vastasi pahaenteinen nauru, saaden epäilijä Aramiinkin veren jähmettymään suonissa.

"Tänne, veikkoset!" huusi d'Artagnan; "murtamaan tämä ovi!"

"Se on itse paholainen", virkahti Aramis rientäen auttamaan ystäväänsä.

"Hän pinttää meiltä pakoon, perhanassa, hän pinttää pakoon!" karjui Portos tölmäisten leveään hartiansa seinäluukkuun vasten, joka jonkun kätketyn joustimen pidättämänä ei myödennyt tuumaakaan.

"Sen parempi", jupisi Atos kumeasti.

"Sitä aavistinkin, *mordioux!*" noitui d'Artagnan väsyttären itseään turhilla ponnistuksilla; "sitä aavistinkin! Kun se hylky kierteli pitkin huonetta, arvasin jonkun kurjan juonen olevan tekeillä, huomasin hänen hautovan jotakin koltosta, mutta kuka olisikaan älynnyt tällaista?"

"Se on onnettomuus, jonka meille on toimittanut hänen ystävänsä, pimeyden ruhtinas!" huudahti Aramis.

"Se on ilmeinen onni, jonka meille on Jumala suonut!" virkkoi Atos ilahdustaan salaamatta.

"Totta toisen kerran", vastasi d'Artagnan olkapäitänsä kohauttaen ja jättären silleen oven, jota näytti olevan mahdoton murtaa, "sinä heikkonet, Atos! Miten hornassa voit sanoa tuollaista meikäläisille! Et siis oivalla asemaamme?"

"Mitä nyt — mitä asemaa?" kysyi Portos.

"Ken ei tällaisessa leikissä tapa, hänet tapetaan", jatkoi d'Artagnan. "Ja kuuluuko nyt sovintoveisuusi sekin, veikkonen, että herra Mordaunt uhraa meidät pojanrakkaudelleen? Jos se on mielipiteesi, niin sano suoraan!"

"Voi, d'Artagnan, hyvä ystävä!"

"Niin, surkeata on tosiaan katsella asioita siltä kannalta. Se epäkelpo lähettären nyt niskaamme sata rautakylkeä, jotka survovat meidät kuin suurimoina tässä herra Cromwellin huhmaressa. Hei, tulkaa! Pois täältä! Jos viivymme vielä viisi minuuttia, niin olemme hukassa."

"Olet oikeassa, lähdetään!" yhtyivät Atos ja Aramis.

"Ja minne?" tiedusti Portos.

"Majataloon, hyvä ystävä, ottamaan vaatteemme ja hevosemme, ja sitten — jos Jumala suo — Ranskaan, missä ainakin tunnen talojen rakenteen. Aluksemme odottaa meitä; se on tuki lohdutuksena näissä vastoinkäymisissä."

Ja ensimmäisenä noudattaen omaa kehoitustaan d'Artagnan pisti miekantyngän huotraansa, sieppasi hattunsa, avasi portaille johtavan oven ja riensi alas kolmen kumppaninsa seuraamana.

Katuovella pakolaiset tapasivat lakeijansa ja kysyivät Mordauntia, mutta nämä eivät olleet nähneet kenenkään tulevan ulos.

NELJÄSKAHDERSATTA LUKU

Priki "Salama"

D'Artagnan oli arvannut oikein; Mordauntilla ei ollut aikaa menetettävänä eikä hän ollut hukannut hetkeäkään. Hän tunsu vihollistensa nopean päättäväisyyden ja vireän toiminnan; hän tahtoi ehättää edelle. Muskettisoturit olivat tällä kertaa tavanneet arvoisensa vastustajan.

Huolellisesti suljettuaan oven perässään Mordaunt hiipi maanalaiseen käytävään, työntäen hyödyttömäksi käyneen kalpansa huotraan.

Naapuritaloon päästyään hän pysähtyi tunnustelemaan ruumistaan ja hengähtämään.

— Hyvä! — tuumi hän; — eikä juuri mitään vahinkoa tullut: jokunen naarmu vain, kaksi käsivarteen ja kolmas rintaan. Pahempia vammoja minä annan! Sen voivat todistaa Béthunen pyöveli, Winter-setä ja Kaarlo-kuningas. Mutta nyt minun ei sovi hukata silmänräpäystäkään, sillä sekuntikin voisi heidät pelastaa, — ja heidän on kuoltava, kaikki neljä yhdellä iskulla, ihmisten ukkosen iskeminä, koska taivas on heitä säästellyt. Heidän täytyy kadota musertuneina, siruiksi hajaantuneina. Minun on riennettävä niin kauan kuin raajani kestävät, niin kauan kuin sydän sykkii rinnassani, kunhan vain ennätän heidän edelleen!

Ja Mordaunt alkoi samota joutuisin, mutta säntillisin askelin lähintä ratsuväen kasarmia kohti, joka sijaitsi noin neljänneslieuen päässä. Vajaassa viidessä minuutissa kulki hän tämän taipaleen.

Kasarmille tultuaan hän ilmoittausi päivystäjälle, otti parhaan hevosen tallista, hyppäsi satulaan ja karautti taipaleelle. Neljännestunnin kuluttua hän oli Greenwichissä.

"Tuossa on satama", hän jupisi; "tuolla hämmöttää Koirasaari. Hyvä, olen heistä voitolla puoli tuntia ... kenties tunnin. Minua pöhköä, olinpa saada halvauksen silmittömästä hopustani! Nyt", lisäsi hän kohottautuen jalustimessa ikäänkuin kyetäkseen näkemään edemmäksi köysien ja mastojen välitse, "'Salama', missä onkaan 'Salama'?"

Juuri kun hän ajatuksissaan virkkoi nämä sanat, sai hän ikäänkuin vastauksen mietteisiinsä; köysitullolla maannut mies nousi seisaalle ja läheni Mordauntia muutamien askelin.

Mordaunt veti nenäliinan taskustaan ja antoi sen liehua hetkisen ilmassa. Mies näytti tarkkaavaiselta, mutta seiso alallaan, siirtymättä askeltakaan eteen- tai taaksepäin.

Mordaunt veti nenäliinansa jokaisen kulman solmuun; mies tuli nyt ihan hänen eteensä. Tämä oli sovittu merkki, kuten muistettaneen. Merimies oli kääriytynyt väljään villakaapuun, joka kätki hänen vartalonsa ja verhosi hänen kasvonsa.

"Tuletteko ehkä Lontoosta, sir", kysyi hän, "pistäytyäksenne pikkuisen merelle?"

"Suoraa päätä", vastasi Mordaunt, "ja Koirasaarelle päin menossa."

"Aivan oikein. Ja varmaankin teillä on joku erityinen mieliteko, sir? Taitaa joku alus kelvata paremmin kuin toinen? Pitänee olla hyvä katkaisemaan taivalta, nopea..."

"Kuin salama", vastasi Mordaunt.

"No, sittenpä haettekin minun prikiäni; minä olen se laivuri, jota tarvitsette."

"Niin alan uskoa", sanoi Mordaunt, "etenkin jos te ette ole unohtanut erästä tunnusmerkkiä."

"Se oli tällainen, sir", vastasi merimies vetäen kaapunsa taskusta nenäliinan, jonka kaikki kulmat olivat solmussa.

"Hyvä, hyvä!" huudahti Mordaunt hypäten alas ratsailta. "Meillä ei ole hetkeäkään menetettävänä. Toimittakaa hevoseni lähimpään majataloon ja viekää minut alukseenne."

"Entä kumppaninne?" kysyi merimies; "teitä piti tietääkseni olla neljä, ja lakeijoita lisänä."

"Kuulkaahan", virkkoi Mordaunt lähestyksen merimiestä, "minä en ole se, jota odotatte, yhtä vähän kuin te olette sama mies, jonka ne toiset luulevat tapaavansa. Te olette asettunut laivuri Rogerin sijalle, niinhän? Te olette täällä kenraali Cromwellin käskystä, ja minä tulen hänen asioillaan."

"Tosiaan", vastasi laivuri, "minä tunnenkin teidät; olette kapteeni

Mordaunt."

Mordaunt hätkähti.

"Ka, mitäs pelkäämistä siinä on", virkkoi laivuri laskien alas kaapunsa kauluksen ja paljastaen kasvonsa, "ystäviähän ollaan."

"Kapteeni Groslow!" huudahti Mordaunt.

"Sama. Kenraali muisti, että olen aikoinani ollut meriväessä, ja hän uskoi hoitooni tämän homman. Onko mitään muutosta tapahtunut?"

"Ei, ei; kaikki on ennallaan."

"Ajattelin vain, että kuninkaan kuolema..."

"Kuninkaan kuolema jouduttaa heidän pakoansa; neljännestantunnin tai kenties kymmenen minuutinkin kuluttua he ovat täällä."

"Mitä varten sitten te tulette tänne?"

"Astuakseni alukseen teidän kanssanne."

"Ahaa, epäileekö kenraali minun intoani?"

"Ei, mutta minä tahdon itse hoidella kostonhankettani. Eikö täällä ole ketään, joka voisi ottaa hoteisiinsa hevoseni?"

Groslow vihelsi; muuan matruusi astui esiin.

"Patrick", virkkoi Groslow, "vie tämä ratsu lähimmän majatalon talliin. Jos sinulta kysytään, kenen se on, niin sanoi, että sillä tuli muuan irlantilainen herrasmies."

Merikarhu poistui sanaakaan virkkamatta.

"Ettekö pelkää, että he tuntevat teidät?" kysyi Mordaunt.

"Ei ole vaaraa tässä asussa, kun olen kääriytynyt kaapuun ja yö on näin pimeä. Ettehän muuten tekään tuntenut minua, vielä vähemmän he."

"Totta kyllä", myönsi Mordaunt, "ja he eivät tule teitä ajatelleeksikaan. Kaikki lienee valmiina?"

"On."

"Lasti on saatu?"

"On."

"Viisi täyttä tynnyriä?"

"Ja viisikymmentä tyhjää."

"Oikein."

"Viemme portviiniä Antwerpeniin."

"Oivallista! Toimittakaa minut nyt alukseen ja palatkaa vartiopaikallenne sillä he saapunevat piankin."

"Valmis olen."

"Väestänne ei kukaan saisi nähdä tuloani."

"Aluksessa on vain yksi mies, ja häneen voin luottaa kuin itseeni. Hän ei muuten tunne teitä, ja kumppaniensa tavoin hän on valmis noudattamaan määräyksiämme mistään tietämättä."

"Hyvä on. Lähtekäämme siis."

He astuivat Thamesin rantaan. Pieni pursi oli kiinnitetty laituripatsaaseen rautavitjoilla. Groslow veti sen lähelle ja piteli sitä paikoillaan, kunnes Mordaunt laskeusi siihen. Sitten hän vuorostaan hyppäsi purteen, tarttui miltei samassa airoihin ja alkoi soutaa niin tottuneesti, että Mordaunt näki hänen äsken puhuneen totta merikasvatuksestaan.

Viiden minuutin kuluttua he olivat selviytyneet epäluokisten aluksien liudasta, joka jo siihen aikaan

täytti Lontoon ulkosatamia, ja Mordaunt erotti tummana täplänä pikku prikin, joka huojui ankkuroituna neljän tai viiden kaapelinmitan päässä Koirasaaresta.

Heidän lähetessään "Salamaa" Groslow vihelsi erityiseen tapaan ja näki miehen pään ilmestyvän parraspuun reunalle.

"Tekö siellä, kapteeni?" kysyi mies.

"Niin; heitä alas nuoratikkaat."

Vene kiiti keveästi ja nopeasti kuin pääskynen keulapuomin alle ja painui laivan kupeelle.

"Astukaa ylös", virkkoi Groslow kumppanilleen.

Vastaamatta tarttui Mordaunt köyteen ja kapusi kannelle niin ketterästi ja huolettomasti, että sellaista varmuutta harvoin näkee merielämään tottumattomilla; mutta hänen kostonhimonsa korvasi harjaannuksen puutteen ja teki hänet kykeneväksi kaikkeen.

Kuten Groslow oli taannut, ei vartiovuorolla oleva matruusi näkynyt edes huomaavan, että hänen kapteenillaan oli saattolainen mukanaan.

Mordaunt ja Groslow menivät kapteenin asumukseen. Se oli jonkunlainen tilapäinen koju, laudoista kyhätty kannelle.

Kapteeni Roger oli nimittäin luovuttanut varsinaisen kajuutan matkustajille.

"Ja he", kysyi Mordaunt, "missä he saavat asuntonsa?"

"Aluksen toisessa päässä", vastasi Groslow.

"Ja heillä ei ole mitään tekemistä tällä puolella?"

"Ei yhtään mitään."

"Mainiota! Minä piiloudunkin sitten teidän luoksenne. Palatkaa nyt Greenwichiin, tuodaksenne heidät tänne. Teillä kai on purjevene?"

"On se, jolla tulimme."

"Se näytti minusta kyllä keveältä ja hyvin rakennetulta."

"Oikea piroogi se on."

"Kiinnittäkää se köydellä perään ja asettakaa siihen aivot, jotta se kelluu vanavedessä ja tarvitsee vain katkaista kiinnike lähtiessä. Varustakaa vene rommilla ja laivakorpuilla. Jos sää sattuu kääntymään ilkeämmäksi, niin miehenne eivät ole pahoillaan saadessaan jotakin vahvistavaa."

"Kyllä tehdään, niinkuin haluatte. Tahdotteko tarkastaa ruutisäiliön?"

"Vasta palattuanne. Tahdon itse asettaa sytyttimen, ollakseni varma siitä, että se ei pala liian pitkää aikaa. Peitelkää vain visusti kasvojanne, jotta he eivät tunne teitä."

"Kyllä minä varon!"

"Kiirehtikää siis; kello lyö kymmenen Greenwichissä."

Torninkellon kymmenesti uudistuvat värähdykset kaikuivatkin samassa hämyn läpi, jota isot pilvet tiivistivät, äänettömien aaltojen tavoin vierieksään taivaanlaella.

Groslow painoi perässään kiinni oven, jonka Mordaunt lukitsi sisäpuolelta; edellinen kehoitti sitten kansivahtia pitämään mitä huolellisinta tähystystä ja laskeusi purteensa, joka etäännytti nopeasti, veden vaahdotessa jänteivistä aironvedoista.

Oli kylmä tuuli, ja laiturinhaara levisi autiona, kun Groslow pääsi maihin Greenwichissä; useita aluksia oli vastikään lähtenyt merelle pakoveden mukana. Juuri laiturille astuessaan kuuli Groslow ikäänkuin nelistävien hevosten kapsetta viertotien mukulakivitykseltä.

"Hei, Mordaunt teki oikein, kun hoputti minua", tuumi hän. "Ei ollut aikaa menetettävänä; tuolta ne jo tulevat."

Siellä tosiaan saapuivat ystävämme tai oikeastaan etujoukkona d'Artagnan ja Atos. Groslowin kohdalle päästessään he pysähtyivät ikäänkuin arvaten, että siinä oli mies, jolle heillä oli asiaa. Atos

hyppäsi maahan ja levitti tyynesti auki nenäliinan, jonka kulmat oli vedetty solmuun; hän antoi sen liehua tuulessa, silläikaa kun aina varovainen d'Artagnan istui yhä satulassa, puolittain kumartuneena hevosen yli, toinen käsi pistoolikoteloon ojennettuna.

Epätietoisena siitä, olivatko ratsumiehet hänen odottamansa, oli Groslow kyyristynyt vanhan kanuunan taakse, jollaisia oli aseteltu satamaan pystyyn touvien kiinnityspatsaiksi; sovitun merkin nähdessään hän suoristausi täyteen mittaansa ja astui aatelismiesten luo. Hän oli niin hyvin kääriytynyt kaapuunsa, että hänen kasvojaan oli mahdoton nähdä. Sitäpaitsi oli yö niin pimeä, että se varokeino oli melkein tarpeetonkin.

Hämyssäkin havaitsi sentään Atoksen terävä silmä, että tulija ei ollut Roger.

"Mitä tahdotte?" hän kysyi Groslowilta, astuen askeleen taaksepäin.

"Tahdon sanoa teille, mylord", vastasi Groslow koettaen matkia irlantilaista murretta, "että te tavoitatte laivuri Rogeria, mutta se on turha vaiva."

"Kuinka niin?" kysyi Atos.

"Syystä että hän aamulla putosi saalingista ja taittoi säärensä. Mutta minä olen hänen serkkunsa; hän ilmoitti minulle pulansa ja pyysi minua puolestaan ilmoittautumaan niille herrasmiehille, jotka näyttäisivät minulle kaikista kulumistaan solmittua nenäliinaa; sellaisen näen nyt teidän kädessänne, ja samanlainen on minulla taskussani. Minun piti sitten viedä ne herrat, minne he halusivat."

Ja Groslow veti taskustaan nenäliinan, jota oli jo näyttänyt Mordauntille.

"Siinäkö kaikki?" kysyi Atos.

"Ei, mylord, sillä seitsemänkymmentäviisi puntaa on lisäksi luvassa, jos toimitan teidät turvallisina maihin Boulognessa tai missä tahansa muussa paikassa Ranskan rannikolla, määräyksenne mukaan."

"Mitä sinä siitä sanot, d'Artagnan?" kysyi Atos ranskaksi.

"Mitä ensiksikin hän puhelee?" tiedusti tämä vastaan.

"Ka, se on totta", virkahti Atos, "minä unohdin, että sinä et ymmärrä englanninkieltä."

Ja hän selosti kumppanilleen äskeisen keskustelunsa laivurin kanssa.

"Tuo näyttää minusta hyvinkin todenmukaiselta", arveli gascognelainen.

"Niin minustakin", yhtyi Atos.

"Muuten", lisäsi d'Artagnan, "jos mies pettää meitä, niin voimmehan milloin hyvänsä ampua häneltä aivot mäsäksi."

"Ja kuka sitten hoitaa alusta?"

"Sinä, Atos; sinä olet niin selvillä kaikesta, etten epäile osaavasi ohjata purjelaivaakin."

"Totta tosiaan", virkkoi Atos hymyillen, "leikkiäkin laskiessasi olet melkein osannut oikeaan, veikkonen: isäni oli päättänyt tehdä minusta meriväen upseerin, ja minulla on jonkun verran käsitystä perämiehen ammatista."

"Siinäpä se!" huudahti d'Artagnan.

"Ratsasta siis noutamaan ystävämme, d'Artagnan, ja pidä kiirettä; kello on jo yksitoista, ja meidän ei sovi siekailla hetkeäkään."

D'Artagnan karautti takaisin kahden ratsumiehen luo, jotka olivat pistooli kädessä asettuneet ratsuvahdeiksi kaupungin ulkoreunaan keskelle tietä ja kääntyneinä jonkunlaiseen vaunuvajaan päin, missä kolme muuta ratsastajaa näkyi niinikään odottelevan väijyksissä.

Keskitielle jääneet tähystäjät olivat Portos ja Aramis.

Vaunuvajan seinustalla olivat vaanimassa Mousqueton, Blaisois ja Grimaud; mutta viimeksimainittu esiintyi lähemmältä katsoen kaksinkertaisena, sillä hevosen lautasilla istui hänen takanaan Parry, jonka piti viedä takaisin Lontooseen aatelismiesten ja palvelijain ratsut, ne kun oli myyty majatalon isännälle heidän velkojensa maksamiseksi. Tämän kaupan johdosta ystävykset saivat vielä matkakassankin, joka

ei tosin ollut suuri, mutta riitti kuitenkin viivytysten ja muiden sattumien varalle.

D'Artagnan ilmoitti Portokselle ja Aramiille tien olevan selvänä, ja nämä viittasivat lakeijoilleensa laskeutumaan ratsailta ja irrottamaan satuloista matkareput.

Parry ei kaipuutta eronnut ystävistään; häntä oli kehoitettu tulemaan mukana Ranskaan, mutta siitä hän oli itsepintaisesti kieltäytynyt.

"Sehän on luonnollista", huomautti Mousqueton; "hänellä on mielessään jotakin Groslowin varalle."

Kapteeni Groslowin muistettaneen olleen se mies, joka oli ollut musertamaisillaan häneltä pään.

Pikku ryhmä yhtyi pian Atokseen. Mutta d'Artagnan oli jo saanut takaisin luontaisen epäluuloisuutensa; hänestä tuntui laiturin liian autiolta, yö liian pimeältä, laivuri liian mukautuvalta.

Hän oli kertonut Aramiille äskeisen kohtauksen, ja Aramis oli yhtä epäluuloisena vahvistanut hänen arvelujaan.

Kielensä maiskauttamisella tulkitsi gascognelainen levottomuutensa Atokselle.

"Meillä ei ole aikaa epäilyksiin", sanoi Atos; "pursi odottaa, meidän on lähdettävä."

"Ja mikä muuten estääkään meitä olemasta epäluuloisia ja silti astumasta veneeseen?" virkkoi Aramis. "Pidämme valppaasti silmällä laivuria."

"Ja jos hän kieräilee, niin mojahtan hänet kuoliaaksi, vähääkään kursailematta."

"Hyvin sanottu, Portos", vastasi d'Artagnan. "Lähtekäämme siis; Mousqueton menköön edellä."

Ja d'Artagnan pidätti ystävänsä, antaen palvelijain astua ensin koettelemaan lankkua, joka johti laiturilta purteen. Nämä suoriutuivat yrityksestä seikkailutta.

Atos seurasi heitä, sitten Portos ja Aramis. D'Artagnan tuli viimeisenä, yhä pudistellen päätänsä.

"Mikä lempo sinua vaivaakaan, veikkonen?" kummeksui Portos; "ihan sinä hätäännyttäisit itse Caesarinkin."

"Se minua kiusaa", selitti d'Artagnan, "että minä en näe koko satamassa kaitsijaa, vartijaa tai edes tullinuuskijaa."

"Siitäkö pitää valittaa!" sanoi Portos; "kaikkihan luistaa oivallisesti."

"Liian oivallisesti, Portos. No, herran haltuun se nyt on jätettävä!"

Heti kun lankku oli vedetty takaisin purteen istuutui laivuri peräsimen ääreen ja viittasi toiselle matruusilleen, joka kynsisauvoimella varustettuna alkoi toimitella venettä selville aluksien välitse, sen jouduttua niiden sokkeloon.

Toinen merimies istui jo vasemmalla sivulla airo kädessään.

Väljemmälle vedelle päästyä tuli kumppani hänen rinnalleen, ja vene alkoi kiittää vinhemmin.

"Vihdoinkin siis lähdemme tästä maasta!" virkahti Portos.

"Mutta voi", huokasi kreivi de la Fère, "me lähdemme yksinämme!"

"Niin kyllä, mutta olemme kuitenkin kaikki neljä nyt yhdessä ja eheinä; se on lohdutuksenamme."

"Emme ole vielä perillä", muistutti d'Artagnan; "varokaamme kohtaamisia!"

"Äh, sinä koikut korppina, hyvä ystävä!" sanoi Portos; "aina sinä uumoilet pahaa. Kuka voisi meitä kohdata tänä pimeänä yönä, kun ei näe kahtakymmentä askelta eteensä?"

"Mutta huomisaamuna!" intti d'Artagnan.

"Huomenna varhain olemme Boulognessa."

"Sitä toivon kaikesta sydämestäni", vastasi gascognelainen, "ja tunnustan heikkouteni. Sinä varmaankin naurat minulle, Atos, mutta tiedätkös, niin kauan kuin olimme luodinkantaman päässä laiturista tai noista aluksista, odotin joka hetki kamalaa musketinräiskettä meidän kaikkien surmaksi."

"Mutta sehän on mahdotonta", tokaisi Portos yksinkertaisen järkensä kannalta, "sillä samassa rymäkässä olisivat laivuri ja matruusit menettäneet henkensä."

"Joutavia! Se olisi ollut loistava juttu Mordauntille, ja luuletko, että hän olisi raskinnut asettua niin tarkkatuntoiseksi!?"

"Se minua kuitenkin ilahduttaa, että d'Artagnan myöntää olleensa peloissaan", tuumi Portos.

"En ainoastaan myönnä sitä, vaan ylpeilenkin siitä. Minä en ole sellainen virtahepo kuin sinä. Hei, mikä tuolla on?"

"Salama", ilmoitti laivuri.

"Olemme siis perillä?" virkkoi Atos englanninkielellä.

"Kohtsiltään", vastasi laivuri.

Kolmella aironvedolla jo päästiinkin pikku aluksen kupeelle.

Matruusi odotti, köysitikkaat olivat jo alhaalla, sillä hän oli tuntenut purren.

Atos astui ylös ensimmäisenä, nuoruusvuosiensa merikasvatuksen auttamana; toisena kapusi Aramis vikkellästi kuin ainakin mies, joka on monet vuodet käytellyt nuoraportaita ja muita kiellettyjen teiden enemmän tai vähemmän kekseliäitä kulkuneuvoja. D'Artagnan kiipesi kuin peloton vuorikauriin metsästäjä, ja Portos turvasi voimiinsa, jotka hänelle korvasivat kaikkea.

Palvelijoille se temppu oli työläämpi, — ei tosin Grimaudille, joka oli laiha ja hoikka kuin kulkukissa, kyeten senvuoksi kapuilemaan missä hyvänsä, vaan Mousquetonille ja Blaisoisille, joita matruusien oli kannettava käsivarsillaan, kunnes heihin ulottui Portoksen käsi; tämä kouraisi heitä kauluksesta ja nosti heidät yhdellä tempaisulla kannelle kumpaisenkin.

Laivuri opasti matkustajansa heille varattuun asuntoon; siihen kuului yksi ainoa suoja, jossa heidän oli oleskeltava yhteisesti. Hän tahtoi sitten kiireimmiten poistua, koska hänellä muka oli käskyjä annettavana.

"Malttakaa hetkinen", pyysi d'Artagnan; "montako miestä priikiin kuuluu, kapteeni?"

"En ymmärrä", vastasi tämä englanninkielellä.

"Kysy sinä häneltä omalla kielellään, Atos."

Atos esitti d'Artagnanin tiedustuksen.

"Kolme", vastasi Groslow, "itseäni lukematta."

D'Artagnan käsitti sanat, sillä laivuri oli samalla kohottanut kolme sormeaa.

"Vai kolme", virkkoi d'Artagnan; "no alanpa rauhoittua. Mutta teidän majoittuessanne haluan kuitenkin tehdä kierroksen aluksessa."

"Ja minä", selitti Portos, "aion ryhtyä illastamispuuhaan."

"Kaunis ja ylväs hanke, Portos; pane se täytäntöön vain. Lainaa sinä, Atos, minulle Grimaud, joka on Parry-ystävänsä seurassa oppinut hiukan englanninkieltä; hän solkatkoon tulkkinani."

"Mene siis, Grimaud", käski Atos.

Kannella oli lyhty; d'Artagnan otti sen toiseen käteensä ja pistoolin toiseen, virkkaen laivurille:

"Come!"

Se ja *God damn* olivat jokseenkin kaikkena d'Artagnanin tietona englanninkielestä.

D'Artagnan meni luukulle ja laskeusi ruumaan.

Tämä oli jaettu kolmeen osastoon. Takimmainen, johon d'Artagnan oli nyt pistäytynyt, ulottui jokseenkin perämaston kohdalta takapartaaseen asti, kattonaan siis sen huoneen lattia, missä Atos, Portos ja Aramis parhaillaan valmistausivat viettämään yötänsä. Ruuman keskimmainen osasto oli määrätty palvelijain asumukseksi, ja kolmas ulottui keulapäähän kapteenille tilapäisesti kyhätyn kajuutan alitse, missä nyt Mordaunt lymysi.

"Kas, kas", puheli d'Artagnan laskeutuessaan luukulta alas portaita ja kaiken aikaa valaistessaan tietä

lyhdyllään, "onpa täällä tynnyreitä! Voisi luulla olevansa Ali Baban luolassa."

"Tuhannen yksi yötä" oli hiljakkoin ensi kertaa käännetty ranskaksi ja tullut hyvin suosituksi.

"Mitä sanotte?" kysyi laivuri englanninkielellä.

D'Artagnan käsitti hänet äänenpainosta.

"Haluan tietää, mitä noissa tynnyreissä on", tiedusti hän laskien lyhtynsä eräälle niistä.

Laivuri liikahti ikäänkuin hyökätäkseen takaisin ylös portaita, mutta malttoi mielensä.

"Portviiniä", vastasi hän.

"Vai sitä lajia tavaraa!" tuumi d'Artagnan. "Hyvä tietää; emme siis kuole janoon."

Sitten hän kääntyi laivuriin, joka pyyhki suuria hikipisaroita otsaltaan.

"Ovatko ne täynnä?" hän kysyi.

Grimaud tulkitsi kysymyksen.

"Toiset täynnä, toiset tyhjillään", vastasi Groslow äänellä, jossa hänen ponnistuksistaan huolimatta ilmeni levottomuutta.

D'Artagnan koputti rystysillään tynnyreitä, havaiten tällöin viisi täysinäisiksi ja loput tyhjiksi; sitten hän englantilaisen yhä suuremmaksi kauhuksi ojensi lyhtynsä astiain välikkoihin ja virkkoi huomattessaan nämä kolot lakaistuiksi:

"Kas niin, menkäämme eteenpäin", ja hän lähestyi ovea, joka johti ruuman keskiosastoon.

"Malttakaa", sanoi englantilainen, joka oli jäänyt hiukan taamma säikähdynsä vallassa, "malttakaa, minulla on sen oven avain."

Hän astui nopeasti d'Artagnanin ja Grimaudin ohi ja työnsi vapisevalla kädellä lukkoon avaimen. Seurue saapui toiseen osastoon, missä Mousqueton ja Blaisois laittausivat ateriomaan.

Siellä ei nähtävästi ollut mitään tutkittavaa; arvoisia kumppanuksia valaisevan lampun hohde ulottui jokaiseen nurkkaan ja soppeen.

D'Artagnan siirtyi senvuoksi heti kolmanteen osastoon. Siellä majaili miehistö.

Kolme tai neljä huojuvaa riippumattoa taustalla, molemmista päistään kaksinkertaisen köyden varaan ripustettu pöytä sekä pari lahonnutta ja ontuvaa lavitsaa oli koko kalustona. D'Artagnan meni kohottamaan paria kolmea vanhaa purjetta, jotka riippuivat seinillä, ja kun hän ei nytkään huomannut mitään epäiltävää, palasi hän luukusta kannelle.

"Entä tämä suoja?" kysyi d'Artagnan.

Grimaud tulkitsi muskettisoturin sanat englanninkielellä.

"Se on minun asunto", vastasi laivuri; "tahdotteko pistäytyä sinne?"

"Avatkaa ovi", pyysi d'Artagnan.

Englantilainen totteli kehoitusta; d'Artagnan ojensi sisälle lyhtyä pitelevän käsivartensa, pisti sinne sitten päänsäkin puoliavoimesta ovesta ja tuumi nähdessään, että huone oli vain pikku komero:

"Totisesti, jos laivassa on armeija kätkeytyneenä, niin täällä se ei piileksi. Käynkin katsomaan jo, onko Portos löytänyt mitään haukattavaa."

Hän kiitti laivuria nyökkäyksellä ja palasi kajuuttaan, missä hänen ystävänsä oleskelivat.

Portos ei nähtävästi ollut saanut mitään, tai jos oli jotakin itselleen keksinytkin, oli uupumus voittanut nälän; hän nukkui sikeästi viittaansa kääriytyneenä, kun d'Artagnan astui sisälle.

Ensimmäisten merenaaltojen pehmoisen keinutuksen liekuttamina olivat Atos ja Aramis niinikään jo alkaneet torkkua, mutta avasivat jälleen silmänsä, kun kuuluivat kumppaninsa tulon.

"No?" kysyi Aramis.

"Kaikki hyvin", vastasi d'Artagnan; "me voimme maata levollisesti."

Tämän tiedon tyynnyttämänä Aramis antoi päänsä jälleen vaipua, ja Atos nyökkäsi ystävällisesti. Portoksen tavoin tunsikin d'Artagnan enemmän unen kuin illallisen tarvista; hän lähetti pois Grimaudin ja laskeusi levolle viitassaan, paljastetuin miekoin ja sellaiseen asentoon, että hänen ruumiinsa sulki pääsytien, joten huoneeseen oli mahdoton tulla häneen tölmäämättä.

VIIDESKAHDEKSATTA LUKU

Portviini

Kymmenen minuutin kuluttua herrat nukkuivat, mutta niin ei ollut nälkäisten ja etenkin janoisten palvelijain laita.

Blaisois ja Mousqueton valmistausivat laittamaan vuodettaan, jona oli lankku ja matkareppu, sille aikaa kun olutruukku ja kolme lasia keinui aluksen vaarumisen mukaan pöydällä, joka oli ripustettu samaan tapaan kuin viereisessäkin osastossa.

"Kirottu kiikkuminen!" päivitteli Blaisois. "Tunnen sen iskevän minuun nyt jälleen kuten tulomat kallakin."

"Ja kun ei ole merikivun vastustukseksi muuta kuin ohraleipää ja humalaviiniä!" surkeili Mousqueton; "huh!"

"Mutta vasupullonne, herra Mouston!" tiedusti Blaisois, joka oli saanut vuoteensa kuntoon ja hoippui pöydän luo, Mousquetonin jo istuessa sen ääressä niinkuin hänenkin onnistui lysähtää istumaan; "vasupullonne — oletteko hukannut sen?"

"En", vastasi Mousqueton, "mutta sen piti Parry. Nuo penteleen skotlantilaiset ovat aina janoissaan. Entä sinä, Grimaud", tiedusti Mousqueton toveriltaan, joka juuri palasi d'Artagnanin kanssa tekemältänsä kierrokselta, "janottaako sinuakin?"

"Kuin skotlantilaista", vastasi Grimaud lyhyeen.

Hän istuutui Blaisoisin ja Mousquetonin viereen, veti muistikirjan taskustaan ja alkoi laatia seurueen tilejä, toimien sen taloudenhoitajana.

"Hui, kuinka ellottaa sydänalaani!" valitti Blaisois.

"Jos niin on asia", sanoi Mousqueton opettavaisesti, "niin nauti hiukan ravintoa."

"Sanotteko tätä ravinnoksi?" vastasi Blaisois ja viittasi surkean halveksivasti ohraleipään ja olutruukkuun.

"Blaisois", selitteli Mousqueton, "sinun tulee muistaa, että leipä on ranskalaisen oikea ravinto, vaikka hänellä ei aina ole sitä; kysy Grimaudilta."

"Niin, mutta olut", tokaisi Blaisois niin kerkeästi, että hänen kekseliäisyytensä ansaitsi kiitosta, "onko olut ranskalaisen oikeata juomaa?"

"Mitä siihen tulee", vastasi Mousqueton hiukan ymmällä tästä muistutuksesta, "niin minun on kyllä tunnustettava, että olut on ranskalaiselle tosiaan yhtä vastenmielistä kuin viini englantilaiselle."

"Mitä, herra Mouston", ihmetteli Blaisois, tällä kertaa epäillen Mousquetonin suurta tietorikkautta, jota hän tavallisissa oloissa ihaili rajattomasti, "mitä, herra Mouston, eivätkö englantilaiset muka pidä viinistä?"

"He inhoavat sitä."

"Mutta kuitenkin olen nähnyt heidän sitä juovan."

"Rangaistuksekseni, ja sen todisteena", jatkoi Mousqueton rintaansa röyhistäen, "tahdon vain mainita, että kerrankin muuan englantilainen prinssi kuoli malvasirsammioon.[23] Olen kuullut abbé d'Herblayn kertovan siitä tapauksesta."

"Sitä epäpäteä!" virkahti Blaisois; "olisinpä minä ollut hänen sijassaan!"

"Kyllä voit", tokaisi Grimaud laskiessaan yhteen pitkää numeroriviä.

"Mitä!" ällistyi Blaisois, "minäkö voin?"

"Niin", jatkoi Grimaud, saaden neljä muistiin ja siirtäen tämän luvun vasemmanpuoliselle numeroriville.

"Ettäkö minä voin? Selittäkäähän, herra Grimaud?"

Mousqueton pysyi vaiti Blaisoisin kysellessä, mutta hänen kasvojensa ilmeestä oli helppo nähdä, että välinpitämättömyys ei ollut syynä.

Grimaud pitkitti laskemistaan ja merkitsi loppusumman.

"Portviiniä", huomautti hän sitten ojentaen kätensä takaosastoon päin, missä d'Artagnan ja hän olivat käyneet laivurin seurassa.

"Mitä! Nuo tynnyritkö, jotka näin oven raosta?"

"Portviiniä", toisti Grimaud ja aloitti uuden laskutehtävän.

"Olen kuullut", huomautti Blaisois Mousquetoniin kääntyen, "että portviini on oivallista espanjalaista tuotetta."

"Oivallista kyllä", vahvisti Mousqueton huuliansa nuollen, "kerrassaan oivallista. Sitä on parooni de Bracieuxin kellarissa."

"Jos pyytäisimme noita englantilaisia myymään meille pullollisen?" esitti rehellinen Blaisois.

"Myymäänkö!" äännähti Mousqueton, jonka vanha sissivaisto jälleen valpastui. "Kyllä kuulee, nuori mies, että sinulla ei vielä ole mitään elämäkokemusta. Miksi ostaa, kun voi ottaa?"

"Ottaa!" muistutti Blaisois; "lähimmäisensä omaisuuden himoitseminen on kai kiellettyä."

"Missä niin?" tiukkasi Mousqueton.

"Jumalan tai kirkon käskyissä, en enää tiedä tarkkaan. Mutta sen muistan, että lähimmäisen tavaraa ei saa himoita, eikä hänen vaimoansa."

"Se on peräti lapsellinen syy, hyvä Blaisois", virkkoi Mousqueton mitä isällisimmin. "Niin, lapsellinen, en paremminkaan sano. Mistä raamatusta olet lukenut, että englantilaiset ovat sinun lähimmäisesi, — minä vain kysyn?"

"Sitä ei missään sanota, totta kyllä", myönsi Blaisois, "ainakaan muistaakseni."

"Kerrassaan lapsellinen syy, sanon vieläkin", jatkoi Mousqueton. "Jos sinä olisit kuten Grimaud ja minä kulkenut kymmenen vuotta sodissa, hyvä Blaisois, niin olisitpa oppinut eroittamaan lähimmäisen omaisuuden ja vihollisen tavarat. Englantilaiset ovat tietääkseni vihollisiamme, ja tuo portviini kuuluu englantilaisille. Siispä se sotasäännön mukaan kuuluu meille, kun kerran olemme ranskalaisia. Etkö tunne puheenpartta: Viholliselta viedään mitä saadaan?"

Tämä suulaus, joka sai tukea Mousquetonin pitkällisen kokemuksen tuottamasta arvovallasta, mykistyi Blaisoisin. Hän laski päänsä alas ikäänkuin miettiäkseen, mutta äkkiä hän jälleen kohotti sen ja näytti saaneen kumoamattoman vastaväitteen.

"Entä herramme", hän tokaisi, "ovatko he teidän kannallanne, herra Mouston?"

Mousqueton hymyili halveksivasti.

"Pitäisi kenties", hän ivasi, "mennä häiritsemään noiden korkeitten miesten unta ja sanoa heille: 'Armolliset herrat, palvelijaanne Mousquetonia janottaa; sallitteko hänen juoda?' Mitä välittää — minä kysyn — herra de Bracieux siitä, janottaako minua vai eikö?"

"Se on hyvin kallista viiniä", huomautti Blaisois päätänsä pudistaen.

"Vaikka se olisi sulaa kultaa, hyvä Blaisois", vastasi Mousqueton, "eivät herramme kieltäisi sitä itseltään. Ota huomioon, että herra de Bracieux on yksinään kyllin rikas juodakseen kokonaisen aamillisen portviiniä, vaikka hänen pitäisi maksaa pistoli pisaralta. Enkä voi nähdä", pitkitti hän yhä mahtailevampana, "minkätähden palvelijat kieltäytyisivät siitä, mitä heidän herransa eivät lykkäisi luotansa."

Ja Mousqueton nousi seisaalle, sieppasi olutruukun, jonka tyhjensi kaatoreikään viimeistä pisaraa myöten, ja astui rennosti ovelle, joka johti takaosastoon.

"Kas, lukossa!" murahti hän. "Kylläpä nuo vietävän englantilaiset kehtaavat olla epäluuloisia!"

"Lukossa!" säesti Blaisois yhtä nyreänä kuin opettajansakin. "Voi hitto, se vasta ikävää! Ka, sisäkalujani kaivelee yhä hullummin."

Mousqueton kääntyi häneen niin surkean näköisenä, että hän ilmeisesti suuressa määrin yhtyi kunnan nuorukaisen apeuteen.

"Lukossa!" toisti hän.

"Mutta minä olen kuullut teidän kertovan, herra Mouston", rohkeni Blaisois vihjata, "että te kerran nuoruudessanne, Chantillyssä se täisikin tapahtua, elätitte herraanne ja itseänne pyydystämällä peltopyitä juoksusilmukalla, karppeja ongella ja pulloja suopungilla."

"Totta kyllä", myönsi Mousqueton, "se pitää paikkansa, ja sen voi Grimaud todistaa. Mutta kellariin johti luukku, ja viini oli pulloissa. Minä en voi heittää suopunkia tämän seinän läpi, yhtä vähän kuin nykäistä siimaan viiniastiaa, joka painaa kenties kaksi sentneriä."

"Ette kyllä, mutta te voitte irroittaa pari kolme lautaa väliseinästä", huomautti Blaisois, "ja nävertää läven tynnyriin."

Mousqueton levitti pyöreät silmänsä suhdattoman suuriksi ja katseli oppilastaan ihmeissään siitä, että havaitsi hänessä aavistamattomia sielullisia kykyjä.

"Se tosiaan käy laatuun", arveli hän; "mutta mistä saisi lankkujen vääntämiseen taltan ja tynnyrin nävertämiseen kairan?"

"Kalukimppu", virkahti Grimaud yhä selvitellen tilejään.

"Kas, oikein, — kalukimppu!" huudahti Mousqueton; "ja minä kun en tullut sitä ajatelleeksi!"

Grimaud ei ainoastaan ollut seurueen taloudenhoitaja, vaan sen seppäkin; paitsi tilikirjaansa oli hänellä kimpullinen työkaluja. Ja kun Grimaud oli peräti huolellinen mies, oli hän matkarepussaan säilyttämäänsä kimppuun varannut kaikkinaisia tarpeellisimpia välineitä.

Siinä oli siten välttävän iso kairakin. Mousqueton haki sen esille.

Talttaa hänen ei tarvinnut etsiä kaukaa; väkipuukko, joka hänellä oli vyössään, kelpasi siihen tarkoitukseen. Mousqueton sai pian keksityksi laudoituksesta raon ja ryhtyi heti työhön.

Blaisois tarkkasi hänen työtänsä ihailevasti, mutta samalla kärsimättömästäkin; hän rohkeni tuolloin tällöin virkkaa järkevyyttä ja huomiokykyä osoittavia viittauksia, miten oli helppointa kiskoa irti joku naula tai kangeta ylös laudanpää.

Tovin kuluttua oli Mousqueton saanut kolme lautaa heltiämään.

Mutta Grimaud oli tällävälän lopettanut tilinsä ja noussut. Puuha oli herättänyt hänen vilkasta harrastustaan; hän oli lähestynyt kumppanuksia ja nähnyt Mousquetonin turhaan ponnistelevan luvattuun maahan.

"Minä", virkahti Grimaud.

Hän teki ystävällisen eleen Mousquetonille, pyytääkseen tältä anteeksi, että hän otti saattaakseen loppuun yrityksen, jonka toinen oli niin loistavasti pannut alulle. Sitten hän pujahti aukosta kuin käärme ja katosi pimeään.

Blaisois oli ihastuksen hurmiossa. Heidän tultuaan Englantiin olivat ne merkilliset miehet, joita hänellä kumppaneineen oli ollut kunnia saattaa, suorittaneet monia urotöitä, mutta tämä tempu näytti hänestä ehdottomasti niitä kaikkia ihmeellisemmältä.

"Nyt saat nähdä", virkkoi Mousqueton, ja hänen sävyssään ilmeni ylimielisyyttä, johon Blaisois vastustamatta alistui, "nyt saat nähdä, Blaisois, kuinka me vanhat soturit juomme, kun meitä janottaa."

"Tuossa hän on."

Samassa tosiaan Grimaud työnsi aukolta syrjään viitan ja ojensi esiin tuhkanharmaat kasvonsa, joissa kauhistuksen laajentamat silmät tuijottivat ison valkoisen kehän ympäröiminä pieninä terinä.

Kädessään hän piti olutruukkua, joka oli täynnä jotain ainetta, kohotti sen savuavan lampun valoon ja äännähti: *Oh!* niin hirmustuneesti, että Mousqueton kavahti säikkyen taaksepäin ja Blaisois luuli pyörtyvänsä.

Molemmat loivat kuitenkin uteliaan silmäyksen sarkkaan: se oli täynnä ruutia.

Tultuaan vakuuttuneeksi siitä, että laiva oli viinin sijasta lastattu ruudilla, Grimaud säntäsi kansiluukulle ja pääsi yhdellä loikkauksella herrojensa asuman kajuutan eteen. Hän työnsi hiljaa oven auki, jolloin d'Artagnan sen takana maaten heti havahtui.

Grimaudin vääristyneet kasvot nähdessään hän tajusi, että jotakin tavatonta oli tekeillä, ja tahtoi huudahtaa; mutta sanaakin nopeammalla liikkeellä Grimaud laski etusormensa huulilleen ja sammutti kolmen askeleen päästä pikku yölampun voimakkaammalla puhalluksella kuin olisi voinut niin hennosta ruumiista uskoa.

D'Artagnan kohoutui kyynäspäänsä varaan; Grimaud kyyristyi toiselle polvelleen, ja kaula ojolla ja kiihtymyksen järkyttämänä hän kumartui kuiskaamaan soturin korvaan kertomuksen, joka olikin kyllin jännittävä, kiinnittääkseen mieltä ilman eleitäkin ja kasvoniilmeitä.

Kertomuksen aikana Atos, Portos ja Aramis nukkuivat niin sikeästi kuin eivät olisi kahdeksaan vuorokauteen saaneet unta silmiinsä, ja keskiruumassa Mousqueton varovaisuuden vuoksi siteli kurenauhojaan, Blaisoisin yrittäessä tehdä samoin, kauhun puistattelemana ja tukka pystyssä.

KUODESKAHDEKSATTA LUKU

Väistetty salahanke

Grimaudille oli sattunut tällainen seikkailu:

Heti takaruumaan tultuansa etsi hän hapuillen käsiinsä tynnyrin. Hän koputti sitä, astia oli tyhjä. Hän siirtyi toisen ääreen, ja sekin oli tyhjä; mutta kolmas, jota hän koetti, kumahti niin heikosti, että sen sisällöstä ei voinut erehtyä. Grimaud käsitti löytäneensä, mitä oli hakemassa.

Hän pysähtyi tämän tynnyrin ääreen, tunnusteli sopivaa kohtaa kairalleen ja tuli silloin laskeneeksi kätensä hanalle.

— Hyvä! — ajatteli hän; — tämäpä säästää minulta sen vaivan.

Ja hän ojensi alle olutruukkunsa, kiersi hanaa ja tunsi, että sisältö solui hiljaa toisesta astiasta toiseen.

Huolellisesti väännettyään jälleen kiinni hanan aikoi Grimaud juuri kohottaa sarkan huulilleen, — sillä hän ei tunnollisena miehenä tahtonut viedä kumppaneilleen juomaa, jonka laadusta hän ei olisi kyennyt vastaamaan, — kun kuuli kiertovahdin lähestyvän, kyyristyi kahden tynnyrin väliin ja lymysi toisen taakse.

Tuossa tuokiossa avattiinkin ovi ja lukittiin jälleen sitten kun siitä oli tullut kaksi levättiin kääriytynttä miestä.

Toinen kantoi lasiruuduilla varustettua lyhtyä, joka oli huolellisesti suljettu ja siksi korkea, että liekki ei voinut ulottua yläpäähän. Itse ruudut olivat sitäpaitsi katetut valkoisella paperiarkilla, joka himmentäen valoa ehkäisi melkein kokonaan lämmön.

Tämä mies oli Groslow.

Toinen piteli kädessään jotakin pitkähköä, taipuisaa, ikäänkuin vaalahtavaksi punokseksi kierrettyä. Hänen kasvojaan varjosti leveälierinen hattu. Grimaud arveli, että miehet olivat tulleet sinne samoissa aikeissa kuin hänkin ja tahtoivat maistella portviiniä; hän painautui yhä tiukemmin tynnyrin taakse ja tynnytti mieltänsä sillä ajatuksella, että jos hänet keksittäisiinkin, ei rikos olisi kovinkaan suuri.

Tulijat pysähtyivät sen tynnyrin kohdalle, jonka suojaan Grimaud oli kätkeytynyt.

"Teillähän on sytytin?" virkkoi lyhdyn kantaja englannin kielellä.

"On tässä", vastasi toinen.

Jälkimmäisen äänensointu sai Grimaudin hätkähtämään, ja hän tunsi kylmiä väreitä selkäpiissään; hän kohottausi hiljaa, kunnes sai silmänsä yläreunalle, ja leveään hatun alta hän tunsi Mordauntin kalpeat kasvot.

"Kauankohan tämä sytytin voinee palaa?" kysyi tämä.

"Ka, noin viisi minuuttia", vastasi laivuri.

Tämäkään ääni ei ollut kuuntelijalle vieras. Grimaudin pilkistys siirtyi nyt toiseen puhujaan, ja Mordauntin jälkeen hän tunsi Groslowin.

"Kun kello on neljännestä yli kahdentoista, keräätte siis miehenne ja laskeudutte purteen kaikkea melua karttaen..."

"Pistettyäni tulen sytyttimeen?"

"Se jää minun huolekseni. Tahdon olla varma kostostani. Onhan aivot veneessä?"

"Kaikki on kunnossa."

"Hyvä."

"Sovittu siis."

Mordaunt painui polvensa varaan ja kiinnitti hanaan sytytyslangan toisen pään, jotta hänen tarvitsisi vain virittää tuli toiseen.

Sen tehtyään hän silmäsi kelloaan.

"Kuulittehan? Neljännestä yli kahdentoista", hän sanoi nousten; "siis kahdenkymmenen minuutin kuluttua."

"Selvä juttu, sir", vastasi Groslow; "minun täytyy vain vieläkin huomauttaa teille, että ottamanne tehtävä on jossakin määrin vaarallinen ja että olisi parempi määrätä joku miehistämme sytyttämään ilotulitus."

"Hyvä Groslow", intti Mordaunt, "te tunnette ranskalaisen sananlaskun: *On n'est bien servi que par soi-même*.^[24] Sen mukaan olen päättänyt toimia nyt."

Grimaud oli kuullut kaikki, jollei ymmärtänyt kaikkea. Mutta hänen terävä silmänsä oli korvannut täydellisen kielitaidon puutteen. Hän oli nähnyt ja tuntenut muskettisoturien kaksi verivihollista; hän oli havainnut, että Mordaunt kiinnitti sytyttimen, ja kyennyt tekemään johtopäätöksensä sananlaskusta, jota Mordaunt ei ollut huolinut kääntää äidinkielelleen. Hän koetteli viimein sarkkansa sisältöä, ja Mousquetonin ja Blaisoisin odottaman nesteen sijasta hän tunsi karkeita ruutijyväsia hiertyvän rikki hyppysissään.

Mordaunt poistui laivurin kanssa. Ovella hän pysähtyi kuuntelemaan.

"Kuuletteko, kuinka ne vetelevät unia?" virkkoi hän.

Portoksen kuorsaus tunkeusi tosiaan lattian läpi.

"Itse Jumala luovuttaa heidät meille", arveli Groslow.

"Ja tällä kertaa ei heitä voisi itse paholainenkaan pelastaa!" vakuutti Mordaunt.

He astuivat yhdessä ulos.

Grimaud odotti, kunnes kuuli salvan kirskahtavan lukossa; varmistuttuaan siitä, että hän oli yksin, hän suoristausi hitaasti seinää vasten.

— Ah, — huoahhti hän pyyhkäistessään hihallaan hikikarpaloita otsaltaan, — kylläpä oli onni, että Mousquetonia janotti!

D'Artagnan, sen arvaa, kuunteli näitä yksityiskohtia yltyvän jännittyneesti, ja Grimaudin selvityksen loppua odottamatta hän nousi hiljaa ja kumartui supattamaan Aramiille, joka nukkui hänen vasemmalla puolellaan, samalla kun hän pikaisia liikahduksia estääkseen kosketti ystävänsä olkapäätä:

"Chevalier, nousehan, mutta vältä melua."

Aramis heräsi. D'Artagnan uudisti kehoituksensa, puristaen hänen kättänsä. Aramis nousi varovasti.

"Atos nukkuu vasemmallasasi", kuiskasi d'Artagnan; "valmistele häntä niinkuin minä valpastutin sinut."

Aramis herätti helposti Atoksen, jonka uni oli keveätä kuten hienoluontoisten ja tunteellisten ihmisten yleensä; mutta vaikeampaa oli Portoksen palauttaminen tajulleen. Hän aikoi juuri tiedustaa aihetta unensa keskeytykseen, joka tuntui hänestä kerrassaan epämieluisalta, mutta selitykseen ryhtymättä d'Artagnan laski kätensä hänen suulleen.

Gascognelaisemme ojensi nyt käsivartensa ja sulki niiden kehään kolmen ystävänsä päät, niin että ne melkein koskivat toisiinsa.

"Ystävät", hän virkkoi, "meidän täytyy heti poistua tästä aluksesta, muutoin olemme kuoleman omia."

"Hm! Taasko?" epäili Atos.

"Tiedättekö, kuka on laivurinamme?"

"En."

"Kapteeni Groslow."

Kaikkien kolmen värähdys ilmaisi d'Artagnanille, että hänen puheensa alkoi tehotta ystäviin.

"Groslow!" toisti Aramis; "lempo!"

"Mikä se on miehiään, — Groslow?" kysyi Portos; "en muista sellaista nimeä."

"Sama mies, joka puhkaisi Parrylta pääkuoren, ja parhaillaan hän valmistautuu ruhjomaan meidät."

"Ah! kah!"

"Ja hänen perämiehensä, — tiedättekö, kuka se on?"

"Perämiehensäkö? Sellaista hänellä ei olekaan", väitti Atos. "Neljän miehen prikissä ei käytetä perämiestä."

"Ei, mutta herra Groslow ei ole tavallinen kapteeni; hänellä on perämies, ja tämän nimi on Mordaunt."

Tällä kertaa ei muskettisoturien mielenliikutus ilmennyt pelkkänä värähdyksenä, se melkein puhkesi huudoksi. Nämä voittamattomat miehet eivät kyenneet vastustamaan sitä salaperäistä ja pahaenteistä vaikutusta, jolla tuo nimi tehosi heihin; yksistään sen sointu järkytti heidän mieltänsä.

"Mitä tehdä?" kysy Atos.

"Vallata priki", esitti Aramis.

"Ja tappaa hänet", lisäsi Portos.

"Priki on miinoitettu", huomautti d'Artagnan. "Astiat, joiden minä uskoin sisältävän portviiniä, ovatkin ruutitynnyreitä. Huomatessaan tulleensa ilmi Mordaunt räjäyttää kaikki ilmaan, ystävät ja viholliset, ja se herrasmies on totta tosiaan liian kehoja seurata, halutakseni esittäytyä hänen kanssaan taivaan tai helvetin portilla."

"Sinulla on siis joku suunnitelma?" virkkoi Atos.

"On."

"Millainen?"

"Luotatteko järjestelyyni?"

"Käske", vastasivat kaikki kolme yhteen suuhun.

"No, tulkaa!"

D'Artagnan astui peräikkunan luo, joka oli niin alhaalla, että se muistutti valoreikää, mutta kyllin iso miehen ryömiä läpi; hän avasi sen hiljaa.

"Tässä on tie", ilmoitti hän.

"Hitto, se tulee viluinen, veikkoseni", sanoi Aramis.

"Jää tänne, jos tahdot, mutta takaanpa sinulle, että täällä tulee ylen kuumat oltavat."

"Mutta me emme jaksa uida maihin."

"Pursi hinautuu aluksen vanavedessä; me uimme siihen ja katkaisemme köyden, siinä kaikki. Kas niin, hyvät herrat!"

"Malta", virkahti Atos, "lakeijamme..."

"Me olemme täällä", vastasivat Mousqueton ja Blaisois, jotka Grimaud oli käynyt noutamassa, kootakseen koko voiman kajuuttaan; he olivat saapuneet huomaamattomina luukusta, joka oli kajuutan oven lähellä.

Ystävykset olivat seisseet liikkumattomina sen kaamean näyn edessä, jonka d'Artagnan oli osoittanut heille ahtaasta ikkuna-aukosta.

Tämän näytelmän kerran nähnyt tietää, että mikään ei voi vaikuttaa mieleen syvämmän kuin kuohuva meri, joka kumeasti kohisten vyöryttelee mustia aaltojaan valjussa talvisessa kuutamossa.

"*Mordieu!*" sadatti d'Artagnan; "luulenpa, että me epäröimme! Ja jos meitä epäilyttää, niin miten menettelevätkään lakeijamme?"

"En minä emmi", vakuutti Grimaud.

"Monsieur", tokaisi Blaisois, "minä osaan uida ainoastaan jo'issa, se minun täytyy sanoa."

"Ja minä en osaa uida ollenkaan", ilmoitti Mousqueton.

Sillaikaa oli d'Artagnan solunut alas aukosta.

"Olet siis tehnyt päätöksesi, hyvä ystävä?" kysyi Atos.

"Niin", vastasi gascognelainen. "No, Atos, sinä kun olet täydellinen ihminen, käske hengen hallita ainetta. Sinä, Aramis, neuvot lakeijoita, ja Portos tappakoon kaikki, jotka asettuvat tiellemme."

Ja puristettuaan Atoksen kättä d'Artagnan käytti hetkeä, jolloin priki kiikkuessaan painoi peränsä alas, niin että hänen tarvitsi vain lipua veteen, joka ulottui hänen vyötäisiinsä.

Atos seurasi häntä jo ennen kuin prikin peräpää oli jälleen kohonnut; hänen lähtiessään uimaan se nousi ylemmä, ja silloin nähtiin purteen kiinnitetyn köyden pingoittuneena pistäytyvän ylös vedestä.

D'Artagnan ui kiinnitysköyden luo.

Siellä hän pysähtyi odottamaan, pidellen toisella kädellään köydestä, ainoastaan pää koholla vedenpinnasta.

Sekunnin kuluttua yhtyi häneen Atos.

Sitten nähtiin prikin heilahtaessa kahden muun pään pistäytyvän esiin. Siinä tulivat Aramis ja Grimaud.

"Blaisois tuottaa minulle huolta", virkkoi Atos. "Etkö kuullut, d'Artagnan, että hän sanoi osaavansa uida ainoastaan jo'issa?"

"Kunhan vain osaa uida, niin voi uida kaikkialla", vastasi d'Artagnan; "veneeseen, veneeseen!"

"Mutta Portos? En näe häntä."

"Portos kyllä tulee, ole huoletta; hän ui kuin valaskala."

Portosta ei tosiaankaan näkynyt, sillä hänen, Mousquetonin ja Blaisoisin kesken oli syntynyt puolittain hullunkurinen, puolittain draamallinen kohtaaus.

Aaltojen kohinan, vinkuvan tuulen ja tummina kurimuksina vilisevän veden kauhistuttamina nämä kavahtivat takaisin, kun heidän piti lähteä liikkeelle.

"No, no!" kovisti Portos, "veteen siitä!"

"Mutta monsieur", vastusti Mousqueton, "minä en osaa uida; jättäkää minut tänne."

"Ja minut myöskin, monsieur", sanoi Blaisois. "Vakuutan, että minusta koituu pelkkää kiusaa tuossa pikku veneessä", jatkoi Mousqueton.

"Ja minä hukun varmasti ennen kuin pääsen siihen", pitkitti Blaisois.

"Kas niin, minä kuristan teidät molemmat, jollette lähde tästä", uhkasi Portos ja tarttui heitä kurkkuun. "Eteenpäin, Blaisois!"

Portoksen rautakouran tukahuttama voihkaus oli Blaisoisin ainoana vastauksena, sillä pidellen häntä kaulasta ja jaloista työnsi jättiläinen hänet päistikkaa ulos ikkuna-aukosta kuin laudanpätkän.

"Nyt, Mouston", virkkoi Portos, "et toivoakseni hylkää isäntääsi."

"Voi, monsieur", vastasi Mousqueton kyynelsilmin, "miksi palasittekaan palvelukseen? Meidän oli niin hyvä olla Pierrefondsin linnassa!"

Ja enemmittä nuhteita — lakeaksi ja tottelevaksi masentuneena joko todellisesta kiintymyksestä herraansa tai palveluskumppaniinsa sovelletusta esimerkistä — Mousqueton syöksähti päätähavin mereen; se oli joka tapauksessa ylevä teko, sillä Mousqueton uskoi nyt ehdottomasti suistuneensa surman suuhun.

Mutta Portos ei ollut mies hylkäämään siten uskollista saattolaistaan. Isäntä seurasi niin rivakasti palvelijaansa, että molempien putoaminen kuului yhtenä luiskahduksena, ja kun Mousqueton ihan sokaistuneena kohosi jälleen pinnalle, huomasi hän kelluvansa Portoksen ison nyrkin varassa ja pääsi ilman vähäisintäkään ponnistelua lähestymään kiinnitysköyttä majesteetillisesti kuin merenjumala.

Samassa näki Portos jotakin vellomista kätensä ulottuvissa. Hän kahmaisi kiinni Blaisoisin tukkaan, Atoksen jo lähdeyttä häntä auttamaan.

"Takaisin, takaisin, kreivi", käski Portos; "tulen toimeen yksin."

Portos potkaisu lujasti kinnerjanteillaan, kohottui kuin Adamastor-jättiläinen ylös aallosta ja pääsi kolmella ponnistuksella kumppaniensa luo.

D'Artagnan, Aramis ja Grimaud autoivat veneeseen Mousquetonin ja Blaisoisin; mutta Portos oli keikauttaa nurin pikku purren, kun hän kiipesi laidan yli.

"Entä Atos?" kysyi d'Artagnan.

"Täällä olen!" vastasi Atos, joka peräytymistä suojelevan kenraalin tavoin oli tahtonut tulla veneeseen vasta viimeisenä ja nyt piteli kiinni sen reunasta. "Oletteko kaikki koolla?"

"Kaikki", vastasi d'Artagnan. "Onko sinulla tikari mukanas, Atos?"

"On."

"Katkaise siis köysi ja tule."

Atos veti terävän väkipuukon vyöstään ja sivalsi poikki kiinnitysköyden. Priki etäännytti; pursi jäi aaltojen keinuteltavaksi paikoilleen.

"Tule, Atos!" kehoitti d'Artagnan jälleen.

Ja hän ojensi kätensä kreivi de la Fèrelle, joka vuorostaan nousi veneeseen.

"Jo oli aikakin", virkkoi gascognelainen; "nyt saatte nähdä jotakin ihmeellistä."

SEITSEMÄSKAHDEKSATTA LUKU

Sallimus

Tuskin olikaan d'Artagnan virkkanut nämä sanat, kun kuului kimeä vihellys prikistä, joka alkoi kadota hämyyn.

"Tuo merkitsee jotakin, niinkuin voitte ymmärtää", lisäsi gascognelainen.

Samassa ilmestyi kannelle lyhty, jonka pilkoitukseen kuvastui varjoja aluksen peräpäästä.

Äkkiä vihlaasi ilmaa kamala huuto, epätoivon parahdus, ja niinkuin se olisi halkaissut pilvet, hajosi kuun verhona ollut usvahuntu, niin että ystävykset näkivät valjun kumotuksen hopeoimaa taivasta vasten prikin harmaat purjeet ja mustan köysistön.

Varjoja juoksenteli kauhistuneina pitkin alusta, ja surkeat hätähuudot säestivät tätä tarkoituksetonta tuoksinaa.

Sekasorron keskelle ilmestyi peräkannen reunaan Mordaunt, soihtu kädessä.

Nuo epätoivoisina hyörivät varjot olivat Groslow ja hänen miehensä, jotka oli kutsuttu koolle Mordauntin määräämänä hetkenä. Jälkimmäinen oli sillävälän kuunnellut kajuutan ovella, vieläkö muskettisoturit nukkuivat rauhallisesti, ja hiljaisuuden tyynnyttämänä laskeutunut varastosuojaan.

Kuka olisikaan osannut aavistaa, mitä oli tapahtunut?

Mordaunt oli siis avannut luukun ja rientänyt sytyttimen ääreen; kostonhimossaan kiihkeänä ja toimistaan varmana kuten kaikki, jotka Jumala lyö sokeudella, hän oli pistänyt tulen rikkinauhaan.

Sillaikaa olivat Groslow ja hänen matruusinsa nousseet peräkannelle.

Muuan matruusi kiipesi parraspuun yli, tarttui köyteen ja alkoi vetää, mutta se ei tehnyt vähäisintäkään vastusta.

"Köysi on katkaistu!" huusi merimies; "vene on poissa!"

"Mitä! Venekö poissa?" huudahti Groslow vuorostaan syöksähtäen partaalle; "mahdotonta!"

"Niin on kuitenkin asia", vakuutti merimies; "katsokaa itse: vanavedessä ei näy mitään, ja tässä muuten onkin köyden pää."

Silloin oli Groslowilta puhjennut se parkaisu, jonka muskettisoturit olivat kuulleet.

Mordaunt vastasi vain kamalalla naurulla; kasvonpiirteet vääristyneinä vielä enemmän vihasta kuin kauhusta hän loi hurjat silmänsä taivasta kohti ikäänkuin viimeiseksi herjaukseksi, viskasi soihtunsa mereen ja syöksähti itse perässä.

Samassa silmänräpäyksessä, ja juuri kun Groslow laski jalkansa luukun tikkaille, avautui laiva kuin tulivuoren aukko; liekkipatsas leimahti korkealle, ja ilmaa halkaisi kuin sadan kanuunan yhteinen jyrähdys. Palavia pirstaleita sinkosi joka taholle, sitten sammui kamala loimu, sirpaleet putoilivat sihisten aaltoihin, ja ilman värinä oli hetkisen kuluttua ainoana merkinä siitä, että jotain oli tapahtunut.

Mutta priki oli kadonnut meren pinnalta; Groslow ja hänen kolme matruusiansa olivat saaneet loppunsa.

Neljältä ystävykseltämme ei ollut jäänyt näkemättä tämän kamalan murhenäytelmän vähäisinkään seikka. Hetkisen ollessaan sen huikaisevan leimahduksen piirissä, joka oli valaissut ulappaa runsaasti meripenikulman alalla, näkyivät he kaikki eri asennoissa ilmaisevan sitä hirmustusta, jota he säikkymättömästi miehuudestaan huolimatta eivät kyenneet häätämään. Piankin putoili liekkisade heidän ympärilleen, sitten sammui tulivuori, kuten mainitsimme, ja kaikki palasi pimeään, — keinuva vene ja aaltoileva meri.

He istuivat tovin äänettöminä ja synkkinä. Portos ja d'Artagnan, jotka olivat kumpainenkin ottaneet airon, pitelivät sitä koneellisesti ylhäällä vedestä, nojautuen siihen ruumiinsa koko painolla ja pusertaen sitä kouristuneesti.

"Totisesti", virkkoi Aramis ensimmäisenä keskeyttäen kaamean hiljaisuuden, "tällä kertaa lienee kaikki päättynyt."

"Auttakaa, messieurs! Apua!" kaikui surkea ääni, jonka sointu tunkeusi ystävysten korviin kuin jonkun vetehisen huhuilu.

"Taaskin hän!" tokaisi Portos huohottaen kuin palje. "Hitto, onko se mies rautaa?"

"Voi, hyvä Jumala!" mutisi Atos.

Aramis ja d'Artagnan kuiskasivat jotakin keskenään.

"Oi armoa ... älkää jättäkö minua, messieurs ... armoa ... säälikää minua!" kirkui nuori mies, jonka

läähätys toisinaan puhalsi poreita hyytävän veden pintaan, kun hänen päänsä katosi näkyvistä.

D'Artagnan oli pitänyt silmällä Mordauntin jokaista liikettä ja nousi nyt seisaalle, lopetettuaan neuvottelunsa Aramiin kanssa.

"Monsieur", hän sanoi uimarille, "suvaitkaa poistua. Katumuksenne on liian veres, herättääkseen meissä suurtakaan luottamusta; muistakaa, että alus, jossa tahdoitte meidät kärventää, savuaa vielä aaltojen alla ja että nykyinen asemanne on kukkaisvuode siihen verraten, johon aioitte toimittaa meidät, vaikka sijallemme joutuivatkin herra Groslow ja hänen kumppaninsa."

"Messieurs", valitti Mordaunt yhä epätoivoisemmin, "minä vannon, että katumukseni on vilpityn. Messieurs, olen niin nuori, vasta kolmekolmatta täyttänyt! Minua kannusti aivan luonnollinen tunne; tahdoin kostaa äitini puolesta, ja te olisitte kaikki tehneet mitä minäkin tein."

"Hyvät ystävät", huudahti Atos vastustamattoman säälin valtaamana, "olkaa ihmisiä, olkaa kristittyjä!"

D'Artagnan huokasi kuin voihkaten, Aramis laski miekkansa alas ja Portos istuutui jälleen.

"Katsokaa", jatkoi Atos, "kuinka kuolema kuvastuu hänen kasvoillaan; hän on menehdyksissään, — minuutti vielä, ja hän vaipuu kadotuksen kuiluun. Voi, älkää toimittako minulle sitä kamalaa tunnonvaivaa, älkää pakottako minua kuolemaan häpeään, hyvät ystävät, lahjoittakaa minulle tuon onnettoman henki, niin siunaan teitä ja..."

"Minä kuolen!" sopersi Mordaunt; "auttakaa! ... auttakaa!..."

"Voittakaamme ainoastaan minuutti", supatti Aramis d'Artagnanille, kumartuen vasemmalle; "vetäisy airolla", hän lisäsi nojautuen oikealle Portokseen päin.

D'Artagnan ei vastannut sanoin eikä elein; häntä alkoi järkyttää osaksi Atoksen tuskaannus ja osaksi se julma näytelmä, joka hänellä oli silmiensä edessä. Portos yksinään vetäisi airolla, mutta kun siihen ei vastattu toiselta laidalta, kääntyi vene ympäri, ja se liike lähensi Atosta kuolevaan päin.

"Herra kreivi de la Fère!" huusi Mordaunt; "herra de la Fère, teidän puoleenne minä käännyn, teitä minä rukoilen, armahtakaa minua!... Missä olette, herra kreivi de la Fère? En näe teitä enää ... minä kuolen... Auttakaa, auttakaa!"

"Tässä olen, monsieur", vastasi Atos kurottautuen ojentamaan kätensä Mordauntille niin ylväänä ja arvokkaana sävyltään kuin oli hänelle tavanmukaista; "tässä olen, — tarttukaa käteeni ja tulkaa veneeseen."

Mordaunt kahmaisi kouristuneilla sormillaan kiinni Atoksen kauluksesta.

"Kas niin, monsieur", virkkoi kreivi, "nyt olette pelastettu; tyyntykää."

"Ah, äitini", huudahti Mordaunt hehkuvin katsein ja sammumatonta vihaa ilmaisevalla äänellä, "saan tarjotuksi sinulle vain yhden uhrin, mutta se on ainakin sama, jonka olisit itse valinnut!"

Ja d'Artagnanin kiljaistessa, Portoksen kohottaessa aironsa ja Aramiin yrittäessä saada tilaa huitaisulleen keikautti tuima potkaisu venettä, Atos horjahti veteen, ja Mordaunt puristi voitonriemuisesti huudahtaen uhriansa kurkusta, samalla kun hän tämän liikkeitä estääkseen kietoi säärensä toisen raajoihin niinkuin ainoastaan käärme olisi voinut kietoa saaliinsa.

Äännähtämättä, apua huutamatta, Atos yritti pysytellä veden päällä, mutta raskaan painon kahlitsemana hän vähitellen vaipui; piankin näkyi ainoastaan hänen pitkä liehuva tukkansa, sitten hävisi kaikki näkyvistä, ja vain muutamat kuplat, jotka nekin vuorostaan hupenivat, osoittivat paikkaa, mihin nuo kaksi olivat uponneet.

Kauhun mykistyttyminä, liikahtamattomina, suunniltaan suuttumuksesta ja hirmusta, istuivat kaikki kolme ystävästä avosuin, tuijottavin silmin ja käsivarret ojolla: he muistuttivat kuvapatsaita, mutta heidän hievahtamattomuudestaan huolimatta kuului kuitenkin sydänten jyskytys. Portos tointui ensimmäisenä ja repi kourallisina tukkaansa.

"Voi, Atos, Atos!" huusi hän puhjeten nyyhkytykseen, joka oli sitä järisyttävämpi, kun se valtasi tuollaisen miehen; "jalo sydän! Onnettomat me, kun annoimme sinun kuolla!"

"Oi, niin", toisti d'Artagnan, "onnettomat me!"

"Meitä onnettomia!" mutisi Aramis.

Samassa näkyi kuutamon valaisemalla äärettömällä ulapalla neljän tai viiden sylen päässä veneestä jälleen samanlainen pyörre kuin oli havaittu parin upotessa, ja näkyviin pistäisivät nyt ensin hiukset, sitten kalpeat kasvot avoimine mutta elottomine silmineen, ja lopulta ruumis, joka noustuaan rintaan asti ylös merenpinnasta painui hiljaa selälleen aallon heittelemänä.

Ruumiin rintaan oli isketty tikari, jonka kullattu pää välkkyi kuutamossa.

"Mordaunt! Mordaunt! Mordaunt!" huudahtivat kaikki kolme; "se on Mordaunt!"

"Mutta Atos?" ihmetteli d'Artagnan.

Äkkiä kallisti venettä vasemmalle uusi ja odottamaton paino, ja Grimaud ulvahti ilosta; kaikki kääntyivät katsomaan ja näkivät Atoksen, joka sinertävin kasvoin, sammuvin katsein ja vapisevin käsin tarttui veneenlaitaan levähtämään. Kahdeksan jäntevää kättä veti hänet heti ylös ja laski purteen, missä Atos tuotapikaa tunki lämpiävänsä, elpyvänsä, uudestaan syntyvänsä ilon huumamien ystäviensä hyväilyistä ja syleilyistä.

KAHDEKSASKAHDEKSATTA LUKU

Täpäpästä päästyään paistumasta Mousqueton on silti tulemaisillaan syödyksi

Syvä hiljaisuus vallitsi kauan veneessä vastakerrotun hirveän kohtauksen jälkeen. Kuu, joka oli tuokioksi näyttäytynyt ikäänkuin olisi taivas tahtonut, että tapauksen ainoakaan piirre ei jäisi katsojain silmiltä salatuksi, kätkeytyi jälleen pilvivaippaan kaiken yli levittäysi taas pimeys, joka tuntuu niin painostavalta aavikolla ja etenkin valtamereksi sanotulla keinuvalla lakeudella, ja kuului ainoastaan länsituulen viuhumista aallonharjoilla.

Portos aloitti puhelun.

"Olen nähnyt paljonkin", hän virkkoi, "mutta mikään ei ole järkyttänyt minua siinä määrin kuin äsken näkemäni. Mutta niin kuohuksissani kuin olenkin, tunnustan sentään tuntevani sanomatonta onnekkautta. Rinnaltani on kirvonnut vähintään sentnerin paino, ja viimeinkin saan hengitetyksi vapaasti."

Ja Portos huohottikin niin äänekkäästi, että se näyte tuotti kunniaa hänen keuhkojensa laajuudelle.

"Älä veisaa voitonvirttä liian aikaisin, Portos", huomautti d'Artagnan; "me emme ole milloinkaan olleet suuremmassa vaarassa kuin tällä hetkellä, sillä ihminen kykenee kyllä nujertamaan omaa lajiansa, vaan ei luonnonvoimia. Olemme joutuneet yön selkään ulapalle, haperaan veneeseen ilman opasta; tuulenpuuska voi helposti kaataa purtemme ja silloin olemme hukassa."

Mousqueton huokasi raskaasti.

"Sinä olet kiittämätön, d'Artagnan", muistutti Atos; "niin, kiittämättömyyttä on Kaitsemuksen epäileminen juuri silloin, kun se on niin ihmeellisellä tavalla pelastanut meidät. Luuletko sen ohjanneen meitä selviytymään niin monista vaaroista, sitten hylätäkseen meidät? Ei suinkaan. Me lähdimme purjehtimaan länsituulella, ja sama puhaltaa vieläkin." Atos otti Pohjantähden avulla selon ilmansuunnasta. "Tuolla on Otava, ja sillä taholla siis on Ranska. Ajautukaamme tuulen mukana; se kuljettaa meitä Calaisiin tai Boulognen tienoolle päin niin kauan kuin tuuli pysyy kääntymättä. Jos vene menee kumoon, niin me olemme kyllin voimakkaita ja kyllin hyviä uimareita — viisi meistä ainakin — että saamme sen jälleen kölilleen tai pysytellyksi sen varassa, jos se ponnistus osoittautuu liian raskaaksi. Olemme sillä väylällä, jota kaikki laivat käyttävät kulkiessaan Doverin ja Calaisiin tai Portsmouthin ja Boulognen väliä; jos vesi säilyttäisi niiden jäljet, niin vanavesi aukenisi juuri tällä kohdalla. On senvuoksi mahdotonta, että me emme päivän valjettua tapaisi jotakuta kalastaja-alusta, joka korjaa meidät."

"Mutta jos emme kumminkaan tule tavanneeksi ja tuuli sattuu kääntymään pohjoiseen!"

"Silloin kävisi toisin", myönsi Atos; "pääsisimme maihin vasta Atlantin takana."

"Toisin sanoen me kuolisimme nälkään", virkahti Aramis.

"Se on enemmän kuin luultavaa", vastasi kreivi de la Fère.

Mousqueton huokasi vielä murheellisemmin kuin äsken.

"Mitä nyt, Mouston", kysyi Portos, "miksi ähkit niin ehtimiseen? Se käy kyllästyttäväksi!"

"Minun on vilu, monsieur", ilmoitti Mousqueton.

"Mahdotonta", väitti Portos.

"Mahdotontako?" kummeksui Mousqueton.

"Varmasti. Peittäähän koko ruumistasi rasvakerros, joka suojelee sitä sään vaikutuksilta. Jokin muu sinua vaivaa; sano suoraan!"

"No, niin monsieur, juuri tämä kiittämänne rasvakerros minua peloittaa!"

"Ja miksi, Mouston? Puhu avoimesti, nämä herrat sallivat sen."

"Mieleeni johtui, monsieur, että Bracieuxin linnan kirjastossa on joukko matkakuvauksia, joista erään oli kirjoittanut Jean Mocquet, kuuluisa matkustelija Henrik neljännen päiviltä."

"Entä sitten?"

"Ka, monsieur", jatkoi Mousqueton, "noissa kirjoissa puhutaan paljon meriseikkailuista ja vaaroista, samanlaisista kuin meillä nyt on edessämme."

"Jatkahan, Mouston", kehoitti Portos; "tuo yhtäläisyys tuntuu hyvin mielenkiintoiselta."

"Sellaisessa tapauksessa, monsieur, näлкиintyneillä matkalaisilla on Jean Mocquetin mukaan hirmuisena tapana syödä toisensa ja aloittaa..."

"Lihavimmasta!" huudahti d'Artagnan kykenemättä pidättämään nauruansa aseman vakavuudesta huolimatta.

"Niin, monsieur", vastasi Mousqueton hiukan ällistyneenä tästä hilpeydestä, "ja sallikaa minun sanoa, että minä en huomaa siinä mitään naurettavaa."

"Kunnon Mouston on ruumiillistettu uskollisuus!" virkkoi Portos. "Lyönpä vetoa, että sinä ajatuksissasi jo näit olevasi pilputtuna suupaloiksi herrasi eteen?"

"Niin, monsieur, vaikka siihen tyydytykseen, jota luulette minun kokevan, sekaantuu mielipahaakin, sen tunnustan. En sentään paljoakaan pahoittelisi monsieur, jos minulla kuollessani olisi varmana tietona, että siten vielä hyödyttäisin teitä."

"Mouston", lausui Portos liikuttuneena, "jos vielä koskaan näemme Pierrefonds-linnaani, niin saat täydellisesti omaksesi ja jälkeläisillesi perinnöksi sen pienen aidatun viinitarhan, joka on vuokratilan ylärinteellä."

"Ja nimitä se Uskollisuuden tarhaksi, Mouston", ehdotti Aramis, "jotta uhrauksesi muisto säilyy kaukaiseen tulevaisuuteen asti."

"Chevalier", sanoi d'Artagnan vuorostaan nauraen, "sinä söisit kai Moustonia suurestikaan surkeilematta, pari kolme päivää paastottuasi?"

"En, kautta kunniani", vakuutti Aramis; "parempana pitäisin Blaisoisin, sillä hänet olen tuntenut vähemmän aikaa."

On arvattavissa, että tämän pilanteon aikana, jonka varsinaisena tarkoituksena oli häivyttää äskeitä kohtausta Atoksen mielestä, palvelijat eivät voineet olla tuntematta levottomuutta, paitsi Grimaud, joka tiesi välttävänsä vaaran, oli se kuinkakin uhkaava.

Mykkänä kuten tavallista, ollenkaan puuttumatta keskusteluun, Grimaud uurastikin kaikin voimin, airo kumpaisessakin kädessään.

"Sinä siis soudat, sinä?" virkkoi Aramis.

Grimaud nyökkäsi.

"Minkätähden?"

"Lämpimikseni."

Ja muiden haaksirikkoisten hytistessä vilusta hikoili vaitelias Grimaud.

Äkkiä Mousqueton huudahti ilosta, kohottaen ilmaan kätensä, jossa oli pullo.

"Voi", sanoi hän ojentaen pullon Portokselle, "voi, monsieur, me olemme pelastettuja! Veneessä on elintarpeita."

Hän kaivoi kiihkeästi teljon alta, mistä hänen käteensä oli jo osunut kallisarvoinen näyte, ja otti sieltä yhteen menoon tusinan samanlaisia pulloja sekä leipää ja kämppään suolaista lihaa.

Turha sanoakaan, että tämä löytö sai kaikki jälleen hyvälle tuulelle, Atosta lukuunottamatta.

"Peijakas", tuumi Portos, jonka muistettaneen olleen nälissään jo prikiin tullessaan, "onpa ihmeellistä, kuinka hiukaisevia suuret mielenkuohut ovat!"

Ja hän tyhjensi pullon yhdellä siemauksella ja söi yksinään kolmanneksen leivästä ja suolalihasta.

Päivän ensimmäinen kajastus alkoi luoda vaaleata hohdetta sinertävällä ulapalle, ja noin kymmenen musketinkantaman päässä näkyi edessäpäin musta rökkiö, jonka yli levittäisi kolmikulmainen purje sirona ja venyneenä kuin pääskysen siipi.

"Laiva!" huudahtivat ystävykset yhtäkaa, ja lakeijatkin puolestaan ilmaisivat eri tavoin riemastustaan.

Dunkerquelainen rahtilaiva siinä oli matkalla Boulogneen.

Kaikki neljä isäntää, Blaisois ja Mousqueton yhdistivät äänensä huudoksi, joka kiiri aaltojen kimmoista pintaa pitkin, kun sitä vastoin Grimaud sanaakaan virkkamatta pani hattunsa airon päähän, kääntääkseen puoleensa niiden katseet, joiden korviin huuto oli aiottu.

Neljännestunnin kuluttua saapui rahtilaivan vene hinaamaan heitä, ja piankin he istuivat pikku aluksen kannella. Grimaud tarjosi laivurille isäntänsä puolesta kaksikymmentä guineaa, ja myötäisen tuulen suosimana ranskalaisemme laskivat jalkansa isänmaan kamaralle kello yhdeksän aamulla.

YHDEKSÄSKAHDEKSATTA LUKU

Kotoisella maaperällä

"Hiisi vieköön, kylläpä tämän jälkeen tunnen itseni voimakkaaksi!" virkkoi Portos polkaisten isot jalkansa hiekkaan. "Yritettäköön nyt mukista minulle, katsoa minuun karsaasti tai ärsyttää minua, niin nähdäänpä, kenen kanssa ollaan tekemisissä! Tuhannen tulimmaista, minä uhmaisinkin kokonaista valtakuntaa!"

"Ja minä varoitan sinua julistelemasta haastettasi liian äänekkäästi, Portos", muistutti d'Artagnan, "sillä minusta tuntuu kuin pidettäisiin meitä täällä tarkoin silmällä."

"Lempo soikoon, meitä ihailaan!" vakuutti Portos.

"Tiedätkös, se ei ollenkaan hivele turhamaisuuttani, usko pois, Portos", vastasi d'Artagnan. "Tuolla näen mustakaapuisia miehiä, ja meidän asemassamme sellaiset ilmiöt peloittavat minua, sen tunnustan."

"Ne ovat sataman kauppalaivojen tullaajia", huomautti Aramis.

"Toisen kardinaalin aikana, sen suuren", sanoi Atos, "olisi meille omistettu suurempaa huomiota kuin tavaroille. Mutta te voitte olla huoletta, hyvät ystävät, nykyisenä aikana pidetään tarkemmin silmällä kauppaa kuin meitä."

"Siihen en luota", virkkoi d'Artagnan, "ja minä lähden hietaharjuille."

"Miksei kaupunkiin?" kysyi Portos. "Minä pitäisin enemmän hyvästä majatalosta kuin noista kamalista hietakummuista, jotka Jumala on luonut vain kaniineja varten. Sitäpaitsi olen nälissäni."

"Tee miten tahdot, Portos", sanoi d'Artagnan; "minä puolestani olen vakuuttunut siitä, että avoin keto on turvallisempi meidän asemassamme oleville miehille."

Ja d'Artagnan lähti nousemaan hietaharjuille Portoksen vastausta odottamatta, varmana siitä, että enemmistö oli hänen puolellaan.

Pikku ryhmä seurasi häntä ja katosi pian hänen mukanaan hietakunnaiden taakse ennen kuin oli ehtinyt herättää yleistä huomiota.

"Pakiskaamme", esitti Aramis heidän taivallettuaan neljänneslieuen verran.

"Ei, paetkaamme", vastasi d'Artagnan. "Me olemme suoriutuneet Cromwellista, Mordauntista, merestä, — noista kolmesta kuilusta, jotka uhkasivat niellä meidät, — mutta Mazarinista me emme selviydy niin vähällä."

"Olet oikeassa, d'Artagnan", myönsi Aramis, "ja minun neuvoni on, että paremmaksi varmuudeksi eriämme."

"Niin, niin, Aramis", yhtyi d'Artagnan, "eritkäämme."

Portos tahtoi lausua jotakin tämän päätöksen vastustamiseksi, mutta d'Artagnan puristi hänen kättään vaikenemisen merkiksi. Portos oli tottunut kuuliaiseksi näille kumppaninsa vihjauksille, sillä hän tunnusti tavallisella suopeudellaan d'Artagnanin älyllisen ylemmyyden. Hän pidätti senvuoksi sanat, jotka hänellä jo oli huulillaan.

"Mutta miksi eriäisimme?" kysyi Atos.

"Siitä syystä", vastasi d'Artagnan, "että Mazarin lähetti meidät Cromwellin luo, Portoksen ja minut, ja että me emme palvelleetkaan Cromwellia, vaan Kaarlo-kuningasta, mikä ei ole ihan sama asia. Jos nyt palaamme herrojen de la Fèren ja d'Herblayn seurassa, niin rikoksemme on ilmeinen; kaksin palatessamme jää horjahduksemme epätietoiseksi, ja epäselvissä olosuhteissa voi johtaa ihmisten käsityksiä hyvin pitkälle. Siten olen päättänyt menetellä Mazarinin kanssa."

"Ihan niin", mukasi Portos, "hän on oikeassa."

"Mutta", sanoi d'Artagnan, "luuletko, Atos, että ihminen voi kylmäverisesti erota kahdesta sellaisesta ystävästä kuin sinä ja Aramis olette, ja hetkellä, joka ei ole vaarojansa vailla?"

"En", vastasi Atos; "tulekin syliini, poikani!"

"Voi piru!" nyyhkäisi Portos; "luulenpa vetisteleväni, — kyllä tämä on tyhmää!"

Ja kaikki neljä ystävästä heittäisivät yhtäikaa toistensa syliin. Näillä veljellisyyden yhdistämällä neljällä miehellä oli varmaankin tällä hetkellä vain yksi sielu.

Blaisoisin ja Grimaudin piti seurata Atosta ja Aramista.

Mousqueton riitti Portokselle ja d'Artagnanille.

Heidän ainaisen tapansa mukaan jaettiin nyt rahat tunnollisesti, ja paiskattuaan toisilleen kättä ja uudistettuaan ikuisen ystävyuden lupauksen kumppanukset erkanivat lähteäkseen sopimuksen mukaisesti kahtena ryhmänä eri teitä. Kuitenkin he moneen kertaan kääntyivät katsomaan taakseen ja huutamaan toisilleen muutamia sydämellisiä sanoja, joita hietaharjujen kaiut kertasivat.

Viimein he menettivät toisensa näkyvistään.

"*Sacrebleu*, d'Artagnan", virkkoi nyt Portos, "minun pitää oitis lausua sinulle ajatukseni, sillä minä en pystyisi koskaan säilyttämään sydämelläni mitään sinua vastaan. Tiedätkös, minä en tuntenut sinua äskeisessä kohtauksessa!"

"Kuinka niin?" kysyi d'Artagnan hienosti hymyillen.

"Kas, jos Atosta ja Aramista uhkaa todellinen vaara kuten sanot, niin eihän hetki ollut sovelias erotaksemme heistä. Sanon sinulle suoraan, että minä puolestani olin halukas saattamaan heitä ja että vieläkin tekisi mieleni tavoittaa heidät maailman kaikista Mazarineista huolimatta."

"Sinä olisit oikeassa, Portos, jos asian laita olisi todella sellainen", vastasi d'Artagnan. "Mutta kuulehan nyt muuan pikku seikka, joka vähäpätöisenäkin kaiketi muuttaa mielipiteesi; he eivät ole suuremmassa vaarassa, vaan me. Kumppaneistamme emme eronneet hylätäksemme heitä, vaan varoaksemme pahentamasta heidän asemaansa."

"Niinkö?" ihmetteli Portos silmät suurina.

"Ehdottomasti; jos heidät pidätetään, niin heitä uhkaa pelkkä Bastilji, mutta jos meille sattuu sama tapaus, niin saammekin marssia Grève-torille".[25]

"Pentele", virkahti Portos, "se on aivan toista kuin parooninkruunu, jonka minulle lupasit, d'Artagnan!"

"Mitä vielä; eroitus ei kenties ole niin suuri kuin luulet, Portos. Tunnethan sananlaskun: kaikki tiet johtavat Roomaan."

"Mutta minkätähden on meidän asemamme vaarallisempi kuin Atoksen ja Aramiin?" tiedusti Portos.

"Syystä että he eivät ole tehneet muuta kuin täyttäneet kuningatar Henrietteltä saamansa lähetystoimen, kun me sitävastoin olemme pettäneet Mazarinin antaman tehtävän. Cromwellin luolähteneinä lähettiläinä me siirryimme Kaarlo-kuninkaan kannattajiksi, ja sen sijaan, että olisimme auttaneet kuningasta mestauslavalle, jonne hänet olivat tuominneet sellaiset roistot kuin Mazarin, Cromwell, Joyce, Pride ja muut, olimme vähällä pelastaa hänet."

"Perhana", tokaisi Portos, "mitä sanommekaan Mazarinille?"

"Anna minun huolehtia siitä, minulla on jo suunnitelmani; se nauraa parhaiten, joka nauraa viimeiseksi. Cromwell on hyvin mahtava, Mazarin on varsin viekas, mutta mieluummin kuitenkin olen tekemisissä heidän kanssaan kuin herra Mordaunt-vainajan."

"Hei, onpa hauskaa puhua herra *Mordaunt-vainajasta!*" huudahti Portos.

"On vainkin", myönsi d'Artagnan; "mutta nyt taipaleelle!"

Ja hetkeäkään menettämättä molemmat kumppanukset suuntasivat kulkunsa umpimähkään Pariisia kohti, saattolaisinaan Mousqueton, joka kaiken yötä paleltuaan alkoi neljännestunnissa hikoilla.

KAHDEKSASKYMMENES LUKU

Paluu

Atos ja Aramis noudattivat d'Artagnanin esittämää matkasuunnitelmaa ja jouduttivat kulkuaan parhaansa mukaan. Heistä tuntui edullisemmalta joutua pidätetyksi lähellä Pariisia kuin loitolla sieltä.

Joka ilta he yöllisen vangitsemisen pelossa piirsivät sovitun tunnusmerkin seinään tai ikkunaan: mutta joka aamu he suureksi hämmästyksekseen heräsivät vapaina.

Sitä mukaa kuin he lähestyivät Pariisia häipyivät unten tavoin ne suuret tapaukset, joihin he olivat ottaneet osaa Englannin valtakunnan järkkyyessä, samalla kun etualalle siirtyivät ne selkkaukset, jotka olivat heidän poissaollessaan kuohuttaneet Pariisia ja maaseutua.

Näiden kuuden viikon aikana oli Ranskassa sattunut niin paljon pikku seikkoja, että ne yhteensä melkein merkitsivät suurta. Aamulla havahtuessaan ilman kuningatarta ja kuningasta tunsivat pariisilaiset suurta levottomuutta tästä hylkäämisestä, ja Mazarinin niin kiihkeästi haluttu poistuminen ei korvannut noiden kahden korkean pakolaisen puuttumista.

Ensimmäisenä vaikutelmana, joka valtasi Pariisin, kun kuultiin lukijoillemme kuvattu pako Saint-Germainiin, oli senvuoksi tuollaista säikähdystä, joka vavahduttelee lapsia, kun he heräävät yöllä tai yksinäisyydessä. Parlamentti joutui kuohuksiin, ja päätettiin toimittaa lähetystö rukoilemaan kuningatarta, että hän ei pitkäksi aikaa riistäisi Pariisilta kuninkaallista läsnäoloaan.

Mutta kuningatarta elähdytti vielä se kaksinainen vaikutelma, minkä hän oli saanut Lensin voitosta ja onnellisesti suoritettua paon tyydyttämästä turhamaisuudesta. Lähetystö ei ainoastaan menettänyt puheillepääsyn kunniaa, vaan sen annettiin odottaa maantiellä, kunnes kansleri Séguier saapui ilmoittamaan hovin ultimatum: jos parlamentti ei nöyrytyisi kuninkaallisen majesteetin edessä tunnustamaan kohta kohdalta erehtyneensä riidanalaisissa kysymyksissä, niin Pariisia alettaisiin

seuraavana päivänä piirittää; siinä mielessä oli Orleansin herttua jo miehittänyt Saint-Cloudin sillan, ja Condén prinssi piti hallussaan Charentonia ja Saint-Denisia.

Hovi valmistautui siis hyökkäämään ja Pariisi puolustautumaan. Porvarit puuhasivat parhaillaan kapina-aikojen tavallisessa kaupunkilaistyössä, ketjujen jännittämisessä katujen poikki ja kivityksen repimisessä, kun näkivät Condén prinssin veljen — prinssi de Contin — ja hänen lankonsa Longuevillen herttuan kiirehtivän avukseen koadjutorin saattamina. Siitä lähtien he tyyntyivät, sillä heillä oli nyt puolellaan kaksi täysiveristä prinssiä ja lukumäärän ylivoima. Tammikuun 10 p:nä pariisilaiset saivat tämän odottamattoman tuen.

Myrskyisen neuvottelun jälkeen nimitettiin prinssi de Conti kuninkaan armeijan ylipäälliköksi Pariisiin ulkopuolella, kenraaliluutnantteinaan d'Elboeufin ja Bouillonin herttuat sekä marski de la Mothe. Longuevillen herttua tyytyi ilman päällikkyyttä ja arvonimeä prinssin apumiehen toimeen.

Herra de Beaufort taasen oli saapunut Vendômoisista ja toi senaikuisen kronikan sanoja käyttääksemme mukanaan ylvään ryhtinsä, kauniit ja pitkät hiuksensa sekä sen kansanomaisuuden, joka teki hänestä esikaupunkien kuninkaan.

Pariisilainen armeija oli järjestäytynyt niin rivakasti kuin porvarit aina laittautuvat sotamiehiksi, milloin siihen esiintyy erityistä aihetta. Tammikuun 19 p:nä oli tilapäinen armeija tehnyt hyökkäyksen ulos kaupungista, pikemmin varmistuttaakseen itseänsä ja muita olemassaolostaan kuin missään vakavassa tarkoituksessa, ja joukon etunenässä liehui lippu, jossa näkyi omituisena tunnuslauselmana: *Me etsimme kuningastamme.*

Seuraavat päivät käytettiin muutamiin pikku partioretkiin, joista ei ollut muuta tulosta kuin että siepattiin joitakuuta karjalaumoja ja poltettiin pari kolme rakennusta.

Sitten jouduttiin helmikuun alkupäiviin, ja sen kuukauden ensimmäisenä päivänä olivat neljä ystävästämme astuneet maihin Boulognessa ja lähteneet kahtena eri ryhmänä Pariisia kohti.

Neljännän päivämatkansa lopulla Atos ja Aramis varovasti väistivät Nanterren kaupunkia, jotteivät kohtaaisi kuningattaren väkeä.

Vastoin taipumustaan turvasi Atos tällaisiin varokeinoihin, mutta Aramis oli varsin järkevästi huomauttanut hänelle, että heillä ei ollut oikeutta antautua mihinkään varomattomuuteen, kun Kaarlokuningas oli uskonut heille pyhän ja tärkeän tehtävän, joka mestauslavalla vastaanotettuna voitiin täyttää ainoastaan kuningattaren edessä.

Atos mukautui senvuoksi.

Esikaupungeissa matkalaisemme tapasivat vartiostoja kaikkialla; koko Pariisi oli aseissa. Etuvartija ei tahtonut laskea kahta aatelismiestä ohitse, vaan huusi kersanttia.

Kersantti tuli heti ulos vartioasemalta, ja omaksuen kaiken sen mahtipontisuuden, jota porvarit mielellään pitävät sävynään, kun heillä on onni esiintyä sotilaallisessa arvoasemassa, hän kysyi:

"Keitä te olette, messieurs?"

"Kaksi aatelismiestä", vastasi Atos.

"Mistä te tulette?"

"Lontoosta."

"Mitä asiaa teillä on Pariisissa?"

"Lähetystoimi hänen majesteettinsa Englannin kuningattaren luona."

"Kas, kaikkihan ihmiset aikovatkin tänään Englannin kuningattaren luo!" ihmetteli kersantti. "Meillä on jo vahtimajassa kolme aatelismiestä, joiden passeja tarkastetaan, ja hekin ovat menossa hänen majesteettinsa puheille. Missä ovat teidän passinne?"

"Niitä ei meillä ole."

"Mitä! Eikö ole?"

"Ei, me tulemme Englannista, niinkuin jo mainitsimme, ja olemme aivan tietämättömiä takäläisestä valtiollisesta asemasta, sillä me matkustimme Pariisista ennen kuninkaan lähtöä."

"Ahaa!" tuumi kersantti ovelan näköisenä; "te olette mazarinilaisia ja pyritte kai Pariisiin vakoilemaan

meitä."

"Hyvä ystävä", virkkoi Atos, joka oli viimeksi antanut Aramiin vastailta, "jos me olisimme mazarinilaisia, niin meillä päin vastoin olisi kaikki mahdolliset passit. Uskokaa minua, nykyisessä asemassanne tulee teidän ennen kaikkea epäillä niitä, joiden paperit ovat täydellisessä kunnossa."

"Astukaa päävahtiin", sanoi kersantti; "selitelkää siellä asianne vartioston päällikölle."

Hän antoi etuvartijalle merkin, ja tämä siirtyi syrjään; kersantti meni edellä, ja molemmat aatelismiehet seurasivat häntä vahtimajaan.

Siellä näkyi pelkkiä porvareita ja kansan miehiä; muutamat pelasivat, toiset joivat, ja toiset pitivät puheita.

Eräässä nurkassa ja melkein vartioituina seisoivat vastamainitut kolme aikaisemmin saapunutta aatelismiestä, joiden passeja tutki upseeri. Tämä oleskeli viereisessä kamarissa, sillä hänen arvoasemansa oikeutti hänet saamaan erityisen huoneen.

Sekä vastatulleiden että aikaisemmin saapuneiden ensimmäisenä ajatuksena oli luoda vahtimajan vastapäisiltä seinävieriltä nopea ja tutkiva silmäys toisiinsa. Ensimmäisinä tulleet olivat huolellisesti kääriytyneet pitkien levättiensä laskoksiin. Muuan heistä, kumppaneitansa lyhyempi varreltaan, pysytteli taampana varjossa.

Kun kersantti ilmoitti, että hän kaiken todennäköisyyden mukaan oli tavannut kaksi mazarinilaista, heristivät nuo kolme aatelismiestä korviansa ja jännittivät tarkkaavaisuuttaan. Lyhytkasvuisin, joka oli astunut kaksi askelta eteenpäin, peräytyi nyt jälleen varjoon.

Vastatulleiden esiintyessä passittomina näkyi vartioston yksimielisenä käsityksenä olevan, että heitä ei sopinut päästää kaupunkiin.

"Kyllä kaiketi sentään", virkkoi Atos; "on mielestäni hyvinkin luonnollista, että meille myönnetään pääsy, sillä me näymme olevan tekemisissä järkevien miesten kanssa. On hyvin yksinkertainen keino käytettävissä; ilmoitettakoon nimemme hänen majesteetilleen Englannin kuningattarelle, ja jos hän vastaa meistä, ette te toivoakseni enää näe mitään estettä pääsyllemme."

Nämä sanat saivat varjoon vetäytyneen aatelismiehen yhä tarkkaavaisemmaksi, ja hän liikahtikin kummastuksesta, niin että häneltä putosi päästä hattu, kun sitä oli työntänyt ylös levätti, johon hän oli entistä huolellisemmin kääriytynyt; hän kumartui nopeasti ottamaan sen lattialta.

"Hyvä Jumala!" virkahti Aramis nyhjäisten Atosta kyynärpäällään; "näitkö?"

"Mitä niin?" kysyi Atos.

"Tuon lyhyimmän aatelismiehen kasvoja?"

"En."

"Minusta näytti ... mutta se on mahdotonta..."

Samassa palasi kersantti, joka oli mennyt viereiseen huoneeseen, kuulemaan vartiosto-upseerin määräyksiä, ja sanoi jättäen mainitulle kolmelle aatelismiehelle jonkun paperin:

"Passit ovat kunnossa; nämä herrasmiehet saavat lähteä esteettömästi."

Luvan saaneet nyökkäsivät kiitokseksi ja kiirehtivät käyttämään pääsyä, joka kersantin käskystä avautui heidän eteensä.

Aramis seurasi heitä katseellaan; lyhyimmän astuessa hänen ohitseensa hän puristi kiivaasti Atoksen kättä.

"Mikä sinun on, hyvä ystävä?" kysyi tämä.

"Minä ... mutta ehdottomasti se oli näköhäiriö."

Sitten hän lisäsi kersanttiin kääntyen:

"Sanokaahan, monsieur, tunnetteko te noita kolmea herrasmiestä, jotka nyt lähtivät täältä?"

"Tunnen passiensa mukaan; he ovat herrat de Flamarens, de Châtillon ja de Bruy, kolme frondelaista aatelismiestä, jotka aikovat liittyä Longuevillen herttuaan."

"Sepä merkillistä", virkkoi Aramis vastaten pikemmin omaan ajatukseensa kuin kersantin ilmoitukseen; "minä luulin tuntevani itse Mazarinin."

Kersantti purskahti nauruun.

"Hätkö siten uskaltautuisi tänne hirtettäväksi!" hän sanoi; "niin tyhmä hän ei ole!"

"No, saatoinkin hyvinkin erehtyä", mutisi Aramis; "minulla ei ole d'Artagnanin terävää katsetta."

"Kuka puhuu täällä d'Artagnanista?" kysyi upseeri, joka samalla näyttäisi huoneensa ovelle.

"Oh!" äännähti Grimaud suurin silmin.

"Mitä nyt?" kysivät Aramis ja Atos yhtäaikaa.

"Planchet?" ihmetteli Grimaud; "Planchet, ja röyhelö kaulassa!"

"Kreivi de la Fère ja chevalier d'Herblay jälleen Pariisissa!" huudahti upseeri. "Oi, sepä hauskaa, messieurs, sillä te varmaankin tulitte yhtymään prinsseihin!"

"Niinkuin näet, hyvä Planchet", vastasi Aramis, ja Atosta hymyilytti se korkea arvo, jonka Mousquetonin, Bazinin ja Grimaudin muinainen kumppani oli nyt saanut porvariarmeijassa.

"Entä herra d'Artagnan, jota äsken mainitsitte, herra d'Herblay, — saanko kysyä, onko teillä mitään tietoja hänestä?"

"Erosimme hänestä neljä päivää takaperin, hyvä ystävä, ja meillä on täysi syy olettaa, että hän on ehtinyt Pariisiin meidän edellämme."

"Ei, monsieur, tiedän varmasti, että hän ei ole palannut pääkaupunkiin; kenties hän on lopultakin jäänyt Saint-Germainiin."

"Sitä en luule; olemme sopineet kohtausten jo Chevrette-hotelliin."

"Siellä kävin juuri tänään."

"Ja sievä Madeleine ei ollut hänestä kuullut mitään?" tiedusti Aramis hymyillen.

"Ei, monsieur, ja minun ei sovi salata teiltä, että hän näytti kovin levottomalta."

"Oikeastaan", tynnytti Aramis, "ei vielä ole aikaa mennyt hukkaan, ja me olemme suuresti jouduttaneet tuloamme. Sallit siis, hyvä Atos, että minä enempää kyselemättä ystävästämme lausun nyt onnitteluni herra Planchetille."

"Oh, herra chevalier!" vastasi Planchet kumartaen.

"Luutnantti!" sanoi Aramis.

"Luutnantti, ja kapteenin arvo luvassa."

"Se on varsin kaunista", kiitti Aramis; "ja kuinka olet saanut kaiken tämän kunnian?"

"Ensiksikin tietänette, messieurs, että minä pelastin herra de Rochefortin?"

"Kyllä hitossa, sen hän on meille itse kertonut."

"Silloin olin vähällä joutua Mazarinin hirtettäväksi, ja se luonnollisesti tuotti minulle vielä suurempaa kansansuosiota kuin minulla oli ennestään."

"Ja sen kansansuosion perusteella..."

"Ei, vaan paremmin ansion nojalla. Tiedätte muuten, messieurs, että minä olen palvellut Piemontin rykmentissä, jossa minulla oli kunnia toimia kersanttina."

"Kyllä."

"No niin, eräänä päivänä, kun kukaan ei kyennyt opettamaan aseellista porvariosastoa marssimaan rivissä, syystä että toiset aloittivat vasemmalla jalalla ja toiset oikealla, onnistui minun saada heidät kulkemaan tasajalkaa, ja minusta tehtiin luutnantti — harjoituskentällä."

"Se seikka siis on selvillä", virkkoi Aramis.

"Teillä lienee myös joukko aatelialueellanne?" tiedusti Atos.

"On toki! Meillä on ensiksikin, niinkuin kai tiedättekin, jo prinssi de Conti, Longuevillen herttua, Beaufortin herttua, Elboeufin herttua, Bouillonin herttua, Chevreusen herttua, herra de Brissac, marski de la Mothe, herra de Luynes, Vitryn markiisi, Marcillacin ruhtinas, Noirmoutiersin markiisi, kreivi de Fiesque, Laiguesin markiisi, kreivi de Montrésor, Sévigné'n markiisi ja kuka niitä kaikkia muistaakaan."

"Entä herra Raoul de Bragelonne?" kysyi Atos värähtävällä äänellä; "d'Artagnan sanoi minulle, että hän oli lähtiessään suosittanut nuorukaista teidän hoivaanne, hyvä Planchet."

"Tosiaan, herra kreivi, aivan kuin olisi varakreivi ollut hänen oma poikansa, ja voin vakuuttaa, että minä en ole hetkeksikään menettänyt häntä näkyvistäni."

"Hän siis jakslee hyvin?" sanoi Atos ilahtuen; "hänelle ei liene tapahtunut mitään?"

"Ei mitään, monsieur."

"Ja hän asuu..."

"'Kaarlo Suurella' kuten ennenkin."

"Ja miten hän viettää päivänsä?"

"Milloin Englannin kuningattaren, milloin madame de Chevreusen luona. Hän ja kreivi de Guiche ovat eriamattomia."

"Kiitos, Planchet, kiitos!" sanoi Atos ojentaen hänelle kätensä.

"Oh, herra kreivi", vastasi Planchet koskettaen kättä sormenpäillä.

"No, mitä ajatteletkaan, kreivi? Kättele entistä lakeijaa!" supatti Aramis.

"Veikkoseni", vastasi Atos, "antoihan hän minulle tietoja Raoulistä."

"Ja nyt, messieurs", kysyi Planchet, joka ei ollut kuullut Aramiin huomautusta, "mitä aiotte tehdä?"

"Lähteä Pariisiin, jos annatte meille siihen luvan, hyvä herra Planchet", vastasi Atos.

"Mitä! Jos muka annan teille luvan! Te teette pilaa minusta, herra kreivi; en ole muuta kuin palvelijanne."

Ja hän kumarsi.

Sitten hän lausui miehistöön kääntyen:

"Antakaa näiden herrojen mennä esteettömästi; minä tunnen heidät, he ovat herra de Beaufortin ystäviä."

"Eläköön herra de Beaufort!" huusi koko vartiosto yhteen suuhun, avaten tien Atokselle ja Aramiille.

Mutta kersantti astui Planchetin luo.

"Kuinka! Ilman passia?" mutisi hän.

"Ilman passia", vastasi Planchet.

"Ottakaa huomioon, kapteeni", pitkitti kersantti antaen Planchetille ennakolta arvonimen, joka oli hänelle luvattu, "ottakaa huomioon, että muuan noista kolmesta miehestä, jotka äsken lähtivät täältä, hiljaa kehoitti minua epäilemään näitä kahta."

"Mutta minä", takasi Planchet arvokkaasti, "minä tunnen heidät ja vastaan heistä."

Molemmat ystävykset lähtivät heti matkalle ja ratsastivat etukaupungista alas rinnettä; mutta rinteen juurelle tultuaan he näkivät suureksi kummastukseksien, että kadut olivat Pariisissa muuttuneet jo'iksi ja torit järviksi. Tammikuun runsaiden sateitten johdosta oli Seine-virta tulvinut yli äyräittänsä ja lopulta anastanut alakseen puolet kaupunkia.

Atos ja Aramis tunkeusivat urheasti ratsuineen tulvaveteen, mutta piankin se nousi elukka-parkojen ryntäille, ja herrasmiesten oli mukauduttava jättämään hevosensa ja siirtymään veneeseen; lakeijat saivat käskyn odotella hallien luona.

Veneellä he siis saapuivat Louvre-palatsiin. Oli tullut yö, ja Pariisi — nähtynä siten muutamien tärkeiden lyhtyjien valjussa tuikkeessa, keskellään lukuisia lampia, joilla kuljetettiin veneissä patrulleja kimeltävine aseineen, vartiostojen huhuillessa toisilleen pimeään, — esiintyi näyttämönä, joka tenhosi Aramista, hänen mielensä kun oli herkempi sotaisille vaikutuksille kuin kenenkään.

Ystävykset astuivat kuningattaren huoneistoon, mutta heidän oli odotettava etuhuoneessa, syystä että hänen majesteettinsa oli vastikään suonut puheillepääsyn joillekuille aatelismiehille, jotka toivat tietoja Englannista.

"Mekin", virkkoi Atos palvelijalle, jolta hän sai tämän vastauksen, "mekin tuomme tietoja Englannista, vieläpä tulemme sieltä itse."

"Mikä on nimenne, messieurs?" kysyi lakeija.

"Kreivi de la Fère ja chevalier d'Herblay", ilmoitti Aramis.

"Kas, siinä tapauksessa, messieurs", vastasi lakeija kuullessaan nämä nimet, joita kuningatar oli toivon hetkinä niin usein lausunut, "siinä tapauksessa asia on toinen, ja minä luulen, että hänen majesteettinsa ei antaisi minulle anteeksi, jos sallisin teidän odottaa hetkeäkään. Tulkaa, minä pyydän."

Ja hän astui edellä, Atoksen ja Aramiin seuraamana.

Heidän päästyään sen kamarin ovelle, missä kuningatar oli, lakeija viittasi heitä odottamaan ja sanoi avaten oven:

"Madame, toivon teidän majesteettinne suovan minulle anteeksi, että minä en noudattanut määräystä, kun teidän majesteettinne saa tietää, että ne henkilöt, jotka nyt tulen ilmoittamaan, ovat kreivi de la Fère ja chevalier d'Herblay."

Nämä kaksi nimeä kuullessaan kuningatar puhkesi ilahtuneeseen huudahdukseen, joka tunkeusi odottajien korviin.

"Kuningatar-parka!" mutisi Atos.

"Voi, tulkoot he sisälle, tulkoot he sisälle!" huudahti nuori prinsessa vuorostaan, rientäen ovelle.

Lapsi-poloinen ei milloinkaan jättänyt äitiään ja yritti tyttäreillisellä hellyydellä korvata molempien veljiensä ja sisarensa poissaoloa.

"Astukaa sisälle, messieurs", kutsui hän, itse avaten oven.

Atos ja Aramis ilmestyivät esiin. Kuningatar istui lepotuolissa, ja hänen edessään seisoi kaksi niistä kolmesta aatelismiehestä, jotka he olivat nähneet vahtimajassa.

Nämä olivat de Flamarens ja Gaspard de Coligny, Châtillonin herttua, jonka veli oli seitsemän tai kahdeksan vuotta aikaisemmin saanut surmansa madame Longuevillen tähden syntyneessä kaksintaistelussa Place Royalella.

Kun kaksi ystävästämme ilmoitettiin, kavahtivat toiset taaksepäin ja vaihtoivat keskenään hiljaa muutamia sanoja rauhattoman näköisinä.

"Tervetuloa, messieurs!" huudahti Englannin kuningatar nähdessään Atoksen ja Aramiin. "Vihdoinkin olette siis täällä, uskolliset ystäväni; mutta valtion kuriirit kulkevat kuitenkin vielä nopeammin kuin te. Hovi sai kuulla Lontoon tapauksista samalla hetkellä kuin te pääsitte Pariisiin porteille, ja tässä näette herrat de Flamarensin ja de Châtillonin, jotka ovat hänen majesteettinsa Itävallan Annan toimesta nyt tuoneet minulle vereksimmät uutiset."

Aramis ja Atos katsoivat toisiinsa; heitä tyrmistytti kuningattaren silmissä kuvastuva tyyneys, jossa

hohteli iloakin.

"Kertokaa edelleen", sanoi kuningatar kääntyen de Flamarensiin ja de Châtilloniin; "sanoitte siis, että hänen majesteettinsa Kaarlo ensimmäinen, korkea puolisoni, tuomittiin kuolemaan vastoin englantilaisten alamaisten enemmistön tahtoa?"

"Niin, madame", sopersi Châtillon.

Atos ja Aramis silmäilivät toisiaan yhä enemmän hämmästyksissään.

"Ja että kun hänet jo oli viety mestauslavalle", jatkoi kuningatar, "mestauslavalle! ... oi taivas, voi kuningastani! ... ja että hänen jo seistessään mestauslavalla, kansa kuohuksissaan pelasti hänet?"

"Niin, madame", vastasi de Châtillon niin matalalla äänellä, että molemmat aatelismiehet tarkkaavaisinakin hädin kuulivat tämän vakuutuksen.

Kuningatar liitti kätensä ristiin hetyneen kiitollisena, ja samalla hänen tyttärensä kietaisi toisen kätensä äidin kaulaan ja suuteli häntä ilosta loistavin silmin.

"Meidän on nyt enää ilmaistava, teidän majesteettinne, nöyrä kunnioituksemme", hyvästeli de Châtillon, jota näyteltävä osa tuntui kiusaavan, ja hän punastui Atoksen tiukasta ja läpitukevasta katseesta.

"Hetkinen vielä, messieurs", virkkoi kuningatar pidättäen heidät viittauksella. "Hetkinen vielä, minä pyydän, sillä tässä ovat herrat de la Fère ja d'Herblay, jotka Lontoosta tullessaan silminnäkijöinä voivat kertoa teille tuntemattomia yksityiskohtia. Te saatte ilmoittaa lisätiedot hyvälle kälylleni kuningattarelle. Puhukaa, messieurs, puhukaa, minä kuuntelen. Älkää salatko mitään, älkää ollenkaan säästelkö minua. Kun hänen majesteettinsa vielä elää ja kuninkaallinen kunnia on säilynyt loukkaamattomana, niin kaikki muu on minulle yhdentekevää."

Atos kalpeni ja laski kätensä sydämelleen.

"No niin", tiukkasi kuningatar, joka näki hänen liikkeensä ja vaaleutensa, "puhukaahan, monsieur, minä pyydän."

"Suokaa anteeksi, madame", sanoi Atos, "mutta minä en tahdo lisätä mitään näiden herrasmiesten kertomukseen ennen kuin he ovat tunnustaneet, että he kenties ovat erehtyneet."

"Erehtyneetkö!" huudahti kuningatar tukahtuneesti; "erehtyneet!... Mitä onkaan tapahtunut, — voi taivas!"

"Monsieur", virkkoi de Flamares Atokselle, "jos me erehdymme, niin erehdys tulee kuningattarelta, ja teidän aikeenne ei voine olla oikaista hänen tietojaan, sillä se olisi hänen majesteettinsa syyttämistä perättömyyksistä."

"Kuningattareltako, monsieur?" lausui Atos tyynellä ja soinnukkaalla äänellään.

"Niin", jupisi Flamarens luoden alas silmänsä.

Atos huokasi murheellisesti.

"Eikö se pikemmin tulle siltä henkilöltä, jonka me näimme teidän mukanne Barrière du Roulen päävahdissa?" tokaisi Aramis ivallisen kohteliaasti; "sillä jos me emme nähneet väärin, kreivi de la Fère ja minä, oli teitä kolme, kun tulitte Pariisiin."

Châtillon ja Flamarens hätkähtivät.

"Mutta selittäkäähän, kreivi!" huudahti kuningatar, jonka tuska yltyi hetki hetkeltä; "kasvoistanne luen epätoivoa, suunne epäröitsee ilmoittaa minulle jotakin kamalaa sanomaa, kätenne vapisevat... Voi, hyvä Jumala, hyvä Jumala! Mitä onkaan tapahtunut?"

"Laupias Luoja", rukoili nuori prinsessa polvistuen äitinsä viereen, "armahda meitä!"

"Monsieur", sanoi Châtillon, "jos teillä on joku synkkä viesti, niin olisi julmaa ilmoittaa se kuningattarelle."

Aramis astui niin lähelle Châtillonia, että he melkein koskettivat toisiaan.

"Monsieur", hän virkkoi tälle hammasta purren ja leimuavin katsein, "ettehän kehdanne muistuttaa kreivi de la Fèrelle ja minulle, mitä meidän on sanottava täällä?"

Tämän lyhyen väittelyn aikana Atos lähestyi kuningatarta, käsi yhä sydämellä ja pää painuneena kumaraan, ja haastoi järkkyneellä äänellä:

"Madame, ruhtinaalliset henkilöt, jotka ovat syntyään muiden ihmisten yläpuolella, ovat saaneet taivaalta sydämen, joka kykenee kestävänsä suurempia onnettomuuksia kuin tavalliset ihmiset, sillä se kuuluu heidän ylemmyyteensä. Minun mielestäni ei senvuoksi sovi menetellä teidän majesteettinne kaltaisen suuren kuningattaren suhteen samaten kuin holhotaan meidän säätyimme naista. Kuningatar, kohtalon pakottamana kaikkiin kärsimyksiin maan päällä, tässä on tulos lähetystoimesta, jolla kunnioititte meitä."

Ja polvistuen vapisevan ja kauhun hyytämän kuningattaren eteen Atos otti povestaan samaan koteloon suljettuina sen timanteilla koristetun rintatähden, jonka kuningatar oli jättänyt loordi Winterille ennen tämän lähtöä, ja vihkisormuksen, jonka Kaarlo oli ennen kuolemaansa uskonut Aramiin haltuun; siitä saakka kun Atos oli ottanut vastaan nämä kaksi esinettä, ei hän ollut jättänyt niitä luotansa.

Hän avasi kotelon ja ojensi kalleudet kuningattarelle mykän ja syvällisen tuskan valtaamana.

Kuningatar kurotti kätensä, otti sormuksen ja nosti sen kouristuneesti huulilleen ja kykenemättä huoahutamaankaan, ehtimättä nyyhkäistäkään, hän levitti sylinsä, vaaleni ja kaatui tajuttomana kamarineitonsa ja tyttärensä kannateltavaksi.

Atos suuteli onnettoman leskikuningattaren kauhtanan päärmettä ja sanoi noustessaan ylös, — niin arvokkaasti, että hänen vakuutuksensa teki syvän vaikutuksen kaikkiin läsnäolijoihin:

"Minä, kreivi de la Fère, aatelismies, joka en milloinkaan ole valehdellut, vannon ensin Jumalan ja sitten tämän kovasti koetellun kuningattaren edessä, että me Englannissa teimme kaikki mitä tehtävissä oli kuninkaan pelastamiseksi. Nyt, chevalier", hän lisäsi d'Herblayhin kääntyen, "lähtekäämme, sillä me olemme täyttäneet velvollisuutemme."

"Emme vielä", vastasi Aramis; "meillä on lopuksi sananen virkettävänä näille herrasmiehille."

Ja hän lisäsi Châtilloniin kääntyen:

"Monsieur, ettekö suvaisisi tulla ulos edes hetkiseksi, kuullaksenne pari sanaa, joita en voi lausua kuningattaren ollessa saapuvilla?"

Châtillon kumarsi myöntymykseksi, sen enempää vastaamatta. Atos ja Aramis poistuivat edellä, Châtillon ja Flamarens seurasivat heitä. Sanattomina he astuivat pikku eteishuoneen läpi, mutta heidän tultuaan erään lasioven tasalla leviävän pengermän kohdalle Aramis astui tälle yksinäiselle pengermälle, pysähtyi heti lasioven luo ja sanoi Châtillonin herttuaan kääntyen:

"Monsieur, te suvaisitte vastikään mielestäni kohdella meitä jokseenkin ylimielisesti. Sellainen käytöstapa ei ole sovelias missään tilaisuudessa, mutta vielä sopimattomampi on se sävy miehillä, jotka tulevat tuomaan kuningattarelle valehtelijan sanomaa."

"Monsieur!" kivahti Châtillon.

"Mihin olettekaan jättäneet herra de Bruyn?" kysyi Aramis ivallisesti. "Eiköhän hän liene mennyt muuttamaan kasvojansa, jotka liiaksi muistuttivat Mazarinia? Tiedetään, että Palais-Royalissa on melkoinen vaihtovarasto italialaisia naamareita, huvinäytelmän hulluttelijoista tomppelieihin asti."

"Te haastatte meidän kanssamme riitaa, luulen!" virkahti Flamarens.

"Kas, te vain luulette, messieurs?"

"Haa, te kuulette, Flamarens!" huudahti Châtillon; "vastaamatta jääminen olisi tahra nimelleni ja kunnialleni."

"Samaa minäkin ajattelen", virkkoi Aramis.

"Teidän ei sovi kuitenkaan vastata, ja minä olen varma siitä, että nämä herrat piankin yhtyvät käsitykseeni."

Aramis pudisti päätänsä uskomattoman pilkallisesti.

Châtillon näki tämän liikkeen ja kouraisi miekkansa kahvaa.

"Herttua", huomautti Flamarens, "te unohdatte, että teidän on huomenna johdettava mitä tärkeintä yrittystä ja että te hänen korkeutensa prinssin valitsemana ja kuningattaren hyväksymänä ette

huomisiltaan asti kuulu itsellenne."

"Olkoon menneeksi, — jääköön siis ylihuomisaamuun", myöntyi Aramis.

Nuo neljä aatelismiestä kumarsivat toisilleen, mutta tällä kertaa Châtillon ja Flamarens poistuivat Louvresta edellä, Atoksen ja Aramiin seuratessa heitä.

"Mennään, mennään, Atos, mennään!"

"Minne?"

"Herra de Beaufortin ja herra de Bouillonin luo; ilmoitamme heille, millä kannalla asiat ovat."

"Sama se, mutta sillä ehdolla, että aloitamme kaodjutorista. Hän on pappi; hän osaa tutkia omantunnon asioita, ja me kerromme hänelle epäilyksemme."

"Uh", vastasi Aramis, "hän pilaisi koko jutun, anastaen itselleen kaiken kunnian; lopettakaamme hänen luonaan, vaan älkäämme aloittako hanketta hänestä."

Atos hymyili. Hän näkyi sydämessään kätkevän ajatusta, jota hän ei ilmaissut.

"No, olkoon menneeksi", taipui hän; "kenestä aloitamme?"

"Herra de Bouillonista, jos suvaitset; hän esiintyy ensimmäisenä tiellämme."

"Sallithan minulle ensin erään tehtävän?"

"Minkä sitten?"

"Tahtoisin välillä pistäytyä 'Kaarlo Suureen' syleilemään Raoulia."

"Tottahan toki! Minä tulen mukaan; syleilemme häntä yhdessä."

Ystävykset astuivat jälleen veneeseen, jolla olivat saapuneet, ja soudattivat itsensä nyt hallien luo. Siellä he tapasivat Grimaudin ja Blaisoisin, jotka pitelivät heidän hevosiaan, ja kaikki neljä ratsastivat Guénégaud-kadulle.

Mutta Raoul ei ollut tavattavissa Kaarlo Suuren ravintolasta; hän oli päivemmällä saanut sanoman hänen korkeudeltaan prinsiltä ja heti lähtenyt matkalle Olivainin kanssa.

KAHDESYHDEKSÄTTÄ LUKU

Ylipäällikön kolme kenraaliluutnanttia

Atos ja Aramis eivät olleet ratsastaneet sataakaan askelta, kun heidät pidättivät katusululle asetetut etuvartijat, jotka kysyivät heiltä tunnussanaa. He olivat vastanneet olevansa menossa ilmoittamaan tärkeätä sanomaa herra de Bouillonille, ja etuvartio oli tyytynyt toimittamaan heidän matkaansa saattolaisen, muka oppaaksi ja pääsyn helpottajaksi, vaikka hänen oli määrä pitää heitä valppaasti silmällä.

Hôtel de Bouillonia lähestyessään he kohtasivat kolmimiehisen ratsastajaryhmän, joka oli selvillä tunnussanoista, sillä he kulkivat ilman opasta ja saattuetta, ja katusululle saapuessaan heidän tarvitsi vain vaihtaa muutamia sanoja vartion kanssa, jotta heidän annettiin heti pitkittää matkaansa, niin suurta kohteliaisuutta osoittaen kuin heidän arvoasemalleen näytti kuuluvankin. Heidät nähdessään Atos ja Aramis pysähtyivät.

"Kas, kas!" virkahti Aramis; "näetkö, kreivi?"

"Kyllä", vastasi Atos.

"Mitä sanot noista kolmesta ratsumiehestä?"

"Mitä sanot sinä, Aramis?"

"Että he ovat meidän miehemme."

"Et erehdy; tunsin ihan hyvin herra de Flamarensin."

"Ja minä herra de Châtillonin."

"Ja ruskeaviittainen ratsastaja..."

"Oli kardinaali."

"Omassa persoonassaan."

"Kuinka lemmossa he voivat siten uskaltautua Hôtel de Bouillonin lähistölle?" kummasteli Aramis.

Atos hymyili, mutta vaiken. Viiden minuutin kuluttua he kolkuttivat herttuan portille.

Sitä vartioimassa oli vahtisotilas kuten ylempi-arvoisen henkilön asuntoa ainakin; pikku vartio oli pihallakin, valmiina noudattamaan hänen korkeutensa prinssi de Contin kenraaliluutnantin määräyksiä.

Niinkuin laulussa oli mainittu, Bouillonin herttuaa vaivasi todellakin jäsensärky. Hän oli makuulla, mutta tukalasta taudistaan huolimatta, joka oli jo kuukauden ajan — siis Pariisin piirityksen alusta asti — estänyt häntä nousemasta ratsaille, hän ilmoitti ottavansa vastaan kreivi de la Fèren ja chevalier d'Herblayn.

Ystävykset opastettiin herttuan luo. Potilas makasi vuoteella huoneessaan, mutta ympäristö oli niin sotaisa kuin ajatella voi. Seinillä riippui yltyleensä miekkoja, pistooleja, haarniskoja ja musketteja, ja oli helppo nähdä, että Bouillonin herra aikoi heti luuvalosta suoriuduttuaan antaa parlamentin vihollisille kovan pähkinän purtavaksi. Sitä odottaessaan hän sanoi suuresti kärsivänsä toimeettomasta makaamisestaan.

"Voi, messieurs!" hän huudahti nähdessään kaksi vierastansa ja yritti kohouma vuoteellaan, mutta painui takaisin irvistäen kivusta; "kyllä teidän kelpaa, kun voitte ratsastella, liikkua vapaasti, taistella kansan asian puolesta. Mutta minä olen naulittu vuoteeseeni, niinkuin näette. Oi, kirottu kolotus!" voihkaisi hän jälleen; "kirottu vaiva!"

"Monseigneur", ilmoitti Atos, "me tulemme Englannista, ja ensimmäisenä ajatuksenamme oli Pariisiin saavuttuamme tiedustaa vointianne."

"Paljon kiitoksia, messieurs, kiitän kaikesta sydämestäni!" vastasi herttua. "Jaksan huonosti, kuten näette ... lemmon särky! Vai niin, te tulette Englannista? Ja Kaarlo-kuningas voi hyvin, mikäli äsken kuulin?"

"Hän on kuollut, monseigneur", sanoi Aramis.

"Eihän!" virkahti herttua hämmästyneenä.

"Kuollut mestauslavalla, parlamentin tuomitsemana."

"Mahdotonta!"

"Ja teloitus tapahtui meidän nähtemme."

"Mitä siis puhuikaan minulle herra de Flamarens?"

"Herra de Flamarens!" huudahti Aramis.

"Niin, hän lähti juuri täältä."

Atos hymyili.

"Kahden kumppanin keralla?" hän huomautti.

"Kahden kumppanin kanssa kyllä", myönsi herttua. Sitten hän lisäsi hieman rauhattomasti: "Kohtasitteko heidät?"

"Siltä minusta näytti, — kadulla", vastasi Atos. Ja hän vilkaisi myhäillen Aramiiseen, joka puolestaan katseli häntä hiukan ihmeissään.

"Kirottu luuvalo!" murahti herra de Bouillon ilmeisesti kiusaantuneena ja hämillään.

"Monseigneur", virkkoi Atos, "tarvitaan tosiaan kaikkea harrastustanne pariisilaisten pyrkimyksiä kohtaan, voidaksenne sairaanakin pysyä armeijan johdossa, ja se sitkeys herättää meidän vilpitöntä ihailuamme, herra d'Herblayn ja minun."

"Mikäs auttaa, messieurs! Täytyyhän ... ja te olette itse esimerkkinä samasta, te niin urheat ja uskolliset miehet, joita rakas arvokumppanini Beaufortin herttua saa kiittää vapaudestaan ja kenties hengestäänkin ... yhteisen hyvän puolesta on uhrauduttava. Sen teenkin, kuten näette; mutta minä tunnustan, että voimani ovat lopussa. Sydän on kyllä paikallaan, pää on kunnossa, mutta tämä kamala nivelpolte tappaa minut, ja sanon suoraan, että jos hovi myöntyisi anomukseeni, — aivan kohtuulliseen vaatimukseen, koska minä en pyydä muuta kuin itse vanhan kardinaalin lupaamaa vahingonkorvausta Sedanin ruhtinuuden menetyksestä, — niin minä tunnustan, että jos minulle annettaisiin samanarvoiset tilukset, jos minua hyvitetäisiin tuon alueen tuloista siitä saakka kun se minulta riistettiin eli kahdeksan vuoden ajalta, — jos sukuni jäsenille annettaisiin ruhtinaan arvonimi ja veljeni Turenne herttua saisi jälleen päällikkyytensä armeijassa, niin vetäytyisin heti takaisin maatiloilleni ja antaisin hovin ja parlamentin sopia keskenään miten haluavat."

"Ja siinä te tekisitte oikein, monseigneur", oli Atos myöntävinään.

"Te olette siis samaa mieltä, kreivi de la Fère?"

"Ehdottomasti."

"Ja te myös, chevalier d'Herblay?"

"Täydellisesti."

"No niin, ilmoitan teille, messieurs", jatkoi herttua, "että minä kaiken todennäköisyyden mukaan omaksun sen menettelytavan. Hovi tekee minulle parhaillaan esityksiä; minun tarvitsee vain hyväksyä ne. Tähän asti olen asettunut hylkäävälle kannalle, mutta kun teidänlaisenne miehet arvelevat minun olevan siinä kohden väärässä, ja etenkin kun tämä kirottu luuvalo estää minua palvelemasta pariisilaisten etuja, tekee totta tosiaan mieleni noudattaa neuvoanne ja suostua herra de Châtillonin äskeiseen tarjoukseen."

"Suostukaa, ruhtinas", kehoitti Aramis, "suostukaa!"

"Kautta kunniani, sen teen! Olenkin pahoillani, että tänä iltana melkein hylkäsin ... mutta huomenna tapahtuu uusi neuvottelu, ja saammehan nähdä."

Ystävykset kumarsivat herttualle.

"Menkää, messieurs", hyvästeli tämä, "menkää, teidän täytyy olla väsyksissä matkastanne. Onneton Kaarlo-kuningas! Mutta hän oli lopultakin osittain itse syyppää kukistumiseensa, ja meillä on lohdutuksena se tieto, että Ranskan ei tarvitse moittia itseänsä asiasta, koska se on tehnyt kaikkensa hänen pelastamiseksi."

"Niin, mitä siihen tulee", huomautti Aramis, "olemme me sen todistajia; ja ennen kaikkea on herra Mazarin..."

"Kas, siinä näette! Minua ilahduttaa, että annatte hänestä sen todistuksen; kardinaali on pohjaltaan hyvä ihminen, ja jollei hän olisi ulkomaalainen ... no, silloin hänelle tehtäisiin oikeutta. Ai, lemmon leini!"

Atos ja Aramis poistuivat, mutta eteishuoneeseen saakka seurasi heitä Bouillonin herran vaikerrus; herttua-parka kärsi nähtävästi kadotuksen tuskia.

Heidän tultuaan portille virkkoi Aramis Atokselle:

"No, mitä ajattelet?"

"Sinä huomasitkin", sanoi Aramis, "että minä en maininnut hänelle mitään siitä asiasta, joka oli meidät toimittanut hänen luokseen."

"Siinä teit viisaasti; olisit aiheuttanut hänelle yhä pahempia kipuja. Lähtekäämme herra de Beaufortin luo."

Ystävykset suuntasivat kulkunsa Hôtel de Vendômea kohti. Kello löi kymmenen heidän päätyessään perille. Hôtel de Vendôme oli yhtä huolellisesti vartioitu ja yhtä sotaisan näköinen kuin Bouilloninkin herttuan asuintalo. Vahtisotamies seisoi portilla, pihalla näkyi vartio muskettikeon ympärillä, satuloituja hevosia oli sidottu kytkyrenkaisiin. Kahden ratsastajan, jotka lähtivät liikkeelle juuri Atoksen ja Aramiin saapuessa, oli pakko peräyttää hevosiansa hiukan, suodakseen heille tilaa.

"Ahaa, hyvät herrat!" virkkoi Aramis; "tämä yö näkyy ihan olevan määrätty meidän keskinäisiin kohtauksiimme, ja kylläpä meillä olisi huono onni, elleimme näin usein osuttuamme yhteen tänä iltana saisi ollenkaan tavatuksi toisiamme huomenna."

"Oh, mitä siihen asiaan tulee, monsieur, niin voitte olla huoletta", vastasi Châtillon, sillä hän se oli Flamarensin kanssa tulossa Beaufortin herttuan luota; "jos tavoittamatta tapailemme toisiamme yöllä, niin voimme olla sitä varmempia kohtauksestamme päivällä, kun etsimme molemmin puolin."

"Sitä toivon, monsieur", sanoi Aramis.

"Ja minä olen siitä vakuuttunut", vastasi herttua.

Flamarens ja Châtillon pitkittivät matkaansa, ja Atos ja Aramis hyppäsivät alas ratsailta.

Juuri kun he olivat heittäneet ohjakset lakeijoilleen ja riisuneet viittansa, lähestyi muuan mies, joka tovin silmäiltyään tulijoita pihan keskelle ripustetun lyhdyn himmeässä valossa huudahti kummastuksesta ja kiirehti heittäytymään heidän syliinsä.

"Kreivi de la Fère!" ihmetteli mies; "chevalier d'Herblay, — miten olette te täällä, Pariisissa?"

"Rochefort!" virkkoivat ystävykset yhtäaikaa.

"Niin kyllä. Niinkuin jo tiedätte, me tulimme neljä tai viisi päivää takaperin Vendômoisista ja valmistaudumme toimittamaan Mazarinille puuhaa. Olette kaikei yhä meikäläisiä?"

"Entistä enemmän. Entä herttua?"

"Hän on raivostuksissaan kardinaalille. Tiedättehän, kuinka tavaton menestys rakkaalla herttuallamme on ollut? Hän on Pariisin todellisena kuninkaana; hän ei voi näyttäytyä kaduilla joutumatta syleilijäin tukahduttamaksi."

"Hei, sitä parempi!" tokaisi Aramis; "mutta sanokaa minulle, eivätkö täältä juurikään lähteneet Flamarens ja Châtillon?"

"Kyllä, he kävivät herttuan puheilla; tulivat tietenkin Mazarinin asioilla, mutta tapasivatpa miehen, joka osasi vastata heille, sen takaan."

"Hyvä!" virkkoi Atos; "voisikohan saada kunnian tavata hänen korkeuttaan?"

"Tietysti, aivan heti! Te tiedätte, että hän on aina teidän tavattavissanne. Seuratkaa minua, pyydän saada kunnian ilmoittaa teidät."

Rochefort meni edellä. Kaikki ovet avautuivat hänelle ja hänen molemmille ystävilleen. Heidän tullessaan oli herra de Beaufort istuutumisillaan pöytään. Illan monet hommat olivat tähän asti viivyttäneet hänen ateriaansa, mutta tärkeästä toimituksesta huolimatta oli prinssi tuskin kuullut Rochefortin ilmoittamat kaksi nimeä, kun hän heti nousi tuoliltaan, jota oli ollut siirtämässä pöydän ääreen, ja astui vilkkaasti ystävyksiä vastaan.

"Ah, hitto, olkaa tervetulleita, messieurs!" puheli hän. "Otattehan osaa illalliseeni? Boisjoli, ilmoita Noirmontille, että minulla on kaksi pöytäkumppania. Tunnette kai Noirmontin, messieurs? Hän on hovimestarini, ukko Marteaun seuraaja, joka leipoi ne oivalliset piirakat, muistattehan. Boisjoli, pyydä häntä lähettämään joku sellainen valmisteensa, muttei ihan samaa lajia kuin hän paistoi La Ramée-rukalle. Nyt, Jumalan kiitos, emme enää tarvitse nuoratikkaita, tikareita tai suukapuloita!"

"Monseigneur", esteli Atos, "älkää meidän takiamme vaivatko kuuluisaa hovimestarianne, jonka monet erilaiset lahjat me tunnemme. Teidän korkeutenne luvalla puhuen on meillä tänä iltana ainoastaan kunnia kysyä, kuinka voitte, ja pyytää määräyksiänne."

"Mitä vointiini tulee, niin näette, että jakselen oivallisesti, messieurs. Terveys, joka on kestänyt viisi vuotta vankeutta herra de Chavignyn seurassa, pystyy uhmaamaan kaikkea. Mitä määräyksiini tulee, niin tunnustanpa kautta kunniani, että minun on kovin vaikea antaa teille mitään ohjeita, kun jokainen määräälee täällä, jos tällaista menoa jatkuu, niin heitän kaiken johtelun sikseen."

"Teidän korkeutenne on luonnollisesti hyvin tyytymätön tuollaiseen peliin?" sanoi Atos iskien silmää Aramille.

"Tyytymätönkö, kreivi? Sanokaa pikemmin, että minun korkeuteni on raivostunut. Siinä määrin, kuulkaa, — sanon sen teille, mutta muille en siitä hiiskuisi, — siinä määrin, että jos kuningas tunnustaisi tehneensä minulle vääryyttä, kutsuisi takaisin maanpaosta äitini ja antaisi minulle isäni amiraaliarvon, joka oli luvattu minulle hänen kuollessaan, niin melkeinpä en olisi haluton kasvattamaan koiria, opettaakseni niitä ilmoittamaan, että Ranskassa on vielä suurempiakin varkaita kuin herra Mazarin."

Atos ja Aramis eivät nyt ainoastaan iskeneet silmää toisilleen, vaan hymyilivätkin; vaikka he eivät olisikaan tavanneet Châtillonia ja Flamarensia, olisivat he silti arvanneet, että nämä olivat käyneet täällä. Sentähden eivät he hiiskuneet sanaakaan siitä, että Mazarin oli Pariisissa.

"Monseigneur", lausui Atos, "asiamme on toimitettu. Teidän korkeutenne luokse näin myöhäisenä hetkenä saapuessamme oli tarkoituksenamme ainoastaan osoittaa kiintymystämme ja ilmoittaa teille että me olemme teidän käytettävissänne uskollisimpina palvelijoinanne."

"Uskollisimpina ystävinäni, messieurs, uskollisimpina ystävinäni, sen olette todistaneet; ja jos koskaan pääsen sovintoon hovin kanssa, niin toivon saavani teidät vakuutetuiksi siitä, että minäkin olen jäänyt teidän ystäväksenne, niinkuin noiden toistenkin herrojen — mikä peijakas niiden nimi olikaan ... d'Artagnan kai, ja Portos?"

"D'Artagnan ja Portos."

"Niin, aivan oikein. Käsitätte siis, kreivi de la Fère ja chevalier d'Herblay, että minä olen täydellisesti ja aina kiintynyt teihin."

Atos ja Aramis kumarsivat ja lähtivät.

"Hyvä Atos", virkkoi Aramis, "luulenpa, Jumala paratkoon, että sinä suostuit seuralaisekseni ainoastaan antaaksesi minulle läksytyksen?"

"Maltahan vielä, veikkoseni", vastasi Atos; "kerkiät huomaaman sen sitten kun tulemme koadjutorin luota."

"Pistäytykäämme siis arkkikiispalaan", esitti Aramis.

Ja he suuntasivat kulkunsa keskikaupungille.

Pariisin kehtoa lähestyessään Atos ja Aramis huomasivat katujen olevan tulvillaan, ja heidän täytyi taas turvautua veneeseen.

Arkkikiispalan koko pohjakerros oli tulvan vallassa, mutta seiniä vasten oli pystytetty jonkunlaisia tikkaita, niin että tulvan aiheuttamana ainoana muutoksena oli ikkunain käyttäminen pääsyovina.

Tätä tietä Atos ja Aramis tulivat kirkkoruhtinaan eteishuoneeseen. Se oli täynnä lakeijoita, sillä kymmenkunta ylimystä istui odotushuoneessa pyrkimässä vuorolleen.

"Taivasten tekijä!" virkahti Aramis; "katsohan, Atos, tuo koadjutorin pahus näkyy mahtailevan ystäviensä odottamisella eteishuoneessaan?"

Atos hymyili.

"Veikkoseni", hän vastasi, "ihmisiä on arvosteltava heidän asemansa hankaluuksien mukaan. Koadjutori kuuluu tällähaavaa niiden seitsemän tai kahdeksan kuninkaan joukkoon, jotka hallitsevat Pariisia; hänellä on oma hovinsa."

"Niin, mutta me emme ole hänen hovimiehiään", väitti Aramis vastaan.

"Ilmoittautukaamme siis, ja jos hän ei nimemme kuullessaan anna meille soveliaista vastausta, niin jätämme hänet parhaansa mukaan hoitamaan Ranskan asioita ja omiaan. Meidän tarvitsee vain kutsua tänne lakeija ja pistää puoli pistolia hänen käteensä."

"Ka, jopa nyt!" huudahti Aramis; "minä en erehdy ... niin ... ei ... tosiaankin on siinä Bazin! Tule tänne, heittiö!"

Bazin, joka juuri astui mahtavasti eteishuoneen poikki kirkollisessa asussaan, kääntyi rypistynein silmäkulmin katsomaan, kuka hävytön häntä sillä tavoin puhutteli. Mutta tuskin hän tunsu Aramiin, kun tiikeristä tuli karitsa, ja hän sopersi lähestyessään aatelismiehiä:

"Mitä, tekö täällä, herra chevalier ja herra kreivi? Tulette juuri kun teidän suhteenne on oltu kovin levottomia! Voi, kuinka onnelliseksi nyt tunnenkaan itseni!"

"Hyvä, hyvä, Bazin!" vastasi Aramis; "lopeta jo kohteliaisuudet. Tulimme tapaamaan koadjutoria, mutta meillä on kiire, joten meidän olisi saatava heti puhutella häntä."

"Tietysti!" sanoi Bazin; "heti, epäilemättä, — teidänlaisianne herroja ei jätetä odottamaan eteisessä. Mutta hänellä on parhaillaan salainen neuvottelu erään herra de Bruyn kanssa."

"De Bruyn!" äännähtivät Atos ja Aramis yhteen suuhun.

"Niin, minä hänet ilmoitin, ja muistan hänen nimensä aivan hyvin. Tunnetteko hänet, monsieur?" lisäsi Bazin Aramiiseen kääntyen.

"Luulen tuntevani."

"Sitä en voi minä sanoa", pitkitti Bazin, "sillä hän oli kääriytynyt niin visusti levättiinsä, että minä en mitenkään saanut edes vilahdukselta nähdä hänen kasvojaan. Mutta minä menen ilmoittamaan teidät, ja tällä kertaa minulla kenties on parempi onni."

"Ei ole tarvis", peruutti Aramis; "me luovumme täksi iltaa toivomuksestamme saada tavata koadjutoria, — vai mitä; Atos?"

"Miten vain haluat", vastasi kreivi.

"Niin, hänellä on peräti tärkeitä puheltavaa tuon herra de Bruyn kanssa."

"Mainitsenko hänelle herrain käynnistä?"

"Se olisi turha vaiva", arveli Aramis; "tule, Atos."

Ja ystävykset raivasivat tiensä palvelijaryhmän läpi ja poistuivat arkkipiispan palatsista, saattajanaan Bazin, joka antoi läsnäolijoille korkean käsityksen heidän arvoasemastaan, kumarrellessaan heille joka askeleella.

"No niin", kysyi Atos, kun hän ja Aramis istuivat veneessä, "alanko jo uskoa, hyvä ystävä, että me olisimme tehneet näille herrasmiehille häijyn kolttosen, jos olisimme siepanneet kiinni Mazarinin?"

"Sinä olet itse viisaus, Atos", myönsi Aramis.

Enimmin oli ystävyksiämme oudoksuttanut se vähäinen merkitys, mitä Ranskan hovi antoi Englannin verisille tapauksille, vaikka niiden olisi heidän mielestään pitänyt herättää koko Euroopan huomiota.

Paitsi onnetonta leskeä ja isätöntä prinsessaa, jotka itkivät Louvren sopessa, ei tosiaan kukaan näyttänyt edes tietävän, että maailmassa oli ollut kuninkaana Kaarlo I ja että tämä hallitsija oli vastikään menettänyt henkensä mestauslavalla.

Ystävykset päättivät tavata toisensa kello kymmeneltä aamulla, sillä vaikka yö oli kulunut pitkälle heidän saapuessaan ravintolan portille, ilmoitti Aramis vielä suorittavansa muutamia tärkeitä käyntejä ja antoi senvuoksi Atoksen mennä yksinään sisälle.

Kellon lyödessä kymmenen seuraavana aamupäivänä he olivat jälleen yhdessä. Atos puolestaan oli ollut kaupungilla kello kuudesta asti.

"No, oletko saanut mitään tietoja?" kysyi Atos.

"En ollenkaan; d'Artagnania ei ole nähty missään, eikä ole Portoksestakaan kuultu. Entä sinä?"

"Sama tulos."

"Mutta Raoul?" muistutti Aramis.

Keveä pilvi vilahti kreivin otsalla.

"Raoulista olen hyvinkin huolissani", hän vastasi. "Hän sai eilen sanoman Condén prinssiltä, lähti prinssin luo Saint-Cloudiin eikä ole vielä palannut."

"Etkö ole tavannut madame de Chevreuseä?"

"Hän ei ollut kotona. Ja sinä, Aramis, lienet käynyt madame de Longuevillen luona?"

"Kävin kyllä."

"No?"

"Hänkään ei ollut kotona, mutta hän oli ainakin jättänyt jälkeensä uuden asuntonsa osoitteen."

"Missä hän nyt asui?"

"Arvaappas!"

"Mistä minä tietäisin, missä frondelaisnaisista kaunein ja puuhaikkain oleksii keskiyöllä — sillä arvattavasti erosit minusta mennäksesi suoraa päätä hänen puheilleen?"

"Kaupungintalolla, veikkonen!"

"Mitä, kaupungintalolla! Onko hänet siis nimitetty pormestariksi?"

"Ei, mutta hänestä on tehty Pariisin väliaikainen kuningatar, ja kun hän ei rojhennut heti asettua Palais-Royaliin tai Tuileriehin, otti hän asuntonsa raatihuoneelta, missä hän aikoo piammiten lahjoittaa kunnan herttualle perillisen."

"Siitä et ollut minulle puhunut mitään, Aramis", virkahti Atos.

"Enkö todellakaan? Se on ollut unohdus, suo anteeksi."

"Mitä nyt teemme iltaan asti?" kysyi Atos. "Meillä ei näy olevan mitään toimitettavaa."

"Sinä unohdat, hyvä ystävä, että hommamme on määrätty täsmälleen."

"Miten niin?"

"Charentonin tienoolla, *morbleu!* Toivon siellä lupauksen mukaisesti tapaavani erään herra de Châtillonin, jota olen vihannut jo kauan aikaa."

"Mistä hyvästä?"

"Syystä että hän on erään herra de Colignyn veli."

"Niin, aivan oikein, sen unohdin ... hänen, joka väitti saaneensa kunnian olla sinun kilpailijasi. Mutta hän sai kovan rangaistuksen julkeudestaan, veikkonen, ja siihen saisit tyytyä."

"Kyllähän, mutta sisulleni en mitään mahda. Olen pitkävihainen; ainoastaan se ominaisuus minussa muistuttaa kirkon miestä. Nyt käsität, Atos, että sinulla ei ole mitään pakkoa tulla mukaani."

"No, no", sanoi Atos, "sinä lasket leikkiä!"

"Siinä tapauksessa, veikkonen, jos olet päättänyt saattaa minua, ei ole aikaa hukattavissa. Rummut ovat jo pärisseet, näin laahattavan kanuunia, näin porvareita järjestymässä taistelurintamaan kaupungintalon torilla; taistelu syntyy varmasti Charentonin ympäristöllä, niin kuin Châtillonin herttua eilen sanoi."

"Olisin luullut viime yön neuvottelujen aiheuttaneen jotakin muutosta noissa sotaissä valmistuksissa", huomautti Atos.

"Kai niillä on tehonsa ollutkin, mutta silti tapellaan ainakin noiden neuvottelujen peittelemiseksi."

"Ihmis-parat", sääritteli Atos, "jotka syöksyvät surman suuhun, jotta herra de Bouillon saisi Sedanin takaisin, herra de Beaufort amiraalinarvon ja koadjutori kardinaalinhatun!"

"No, ystäväiseni", virkkoi Aramis, "tunnusta pois, että sinä et olisi noin järkeilevällä päällä, jollei Raoulisi näkyisi olevan sotkeutunut samaan rettelöön."

"Kenties olet oikeassa, Aramis."

"No niin, lähtekäämme siis taistotantereelle, — se on varma keino d'Artagnanin, Portoksen, ehkä Raoulinkin tapaamiseen."

"Voi!" huokasi Atos.

"Eikö sinullakin ole pari sanaa lausuttavana herra de Flamarensille?"

"Ystäväiseni", vastasi Atos, "olen tehnyt sellaisen päätöksen, etten enää paljasta miekkaani muulloin kuin ehdottoman pakon vaatiessa."

"Mistä asti?"

"Siitä saakka kun sivalsin tikarini."

"Kas, taaskin muisto herra Mordauntista! No niin, hyvä ystävä, puuttuu vain, että kärsit tunnonvaivoja hänen surmaamisestaan!"

"Hiljaa!" kielsi Atos laskien sormensa huulilleen ja hymyillen surumieliseen tapaansa; "älkäämme

enää puhuko herra Mordauntista, — se tuottaisi meille onnettomuutta."

Ja Atos kannusti hevostaan Charentoniin päin, ratsastaen koko esikaupungin läpi ja sitten edelleen pitkin Fécampin laaksoa, joka oli mustanaan aseellisia kaupunkilaisia.

Sanomattakin on selvää, että Aramis seurasi häntä puolen hevosenmitan päässä.

KOLMASYHDEKSÄTTÄ LUKU

Charentonin taistelu

Sitä mukaa kuin Atos ja Aramis pääsivät edemmäksi pitkin tietä plutoonittain aseteltujen eri osastojen ohitse, näkivät he kiilloitettuina välkkyvien haarniskain vaihtuvan ruosteisten aseitten sijalle ja musketinpiippuja kimmeltelemässä vanhojen pertuskain asemesta.

"Täällä lienee varsinainen taistelukenttä", virkkoi Aramis: "näetkö tuota ratsuväen osastoa, joka pysyttelee sillan edessä pistooleineen? Kas, varohan, nyt saapuu tykistö."

"Mutta mihin oletkaan vienyt meidät, ystäväiseni?" ihmetteli Atos. "Olen yltympärillä näkevinäni kasvoja, jotka kuuluvat kuninkaallisen armeijan upseereille. Eikö tuolta tule herra de Châtillon itse noiden kahden alemman upseerin kanssa?"

Ja Atos veti miekkansa, samalla kun Aramis laski kätensä pistoolikotelolle siinä oletuksessa, että hän oli tosiaan tunkeutunut pariisilaisten leirin rajojen yli.

"Hyvää päivää, messieurs", toivotti herttua lähestyen; "huomaan, että te ette käsitä, mitä on tekeillä, mutta pari sanaa selittää teille kaikki. Meillä on parhaillaan aselepo; pidetään neuvottelua; hänen korkeutensa prinssi sekä herrat de Retz, de Beaufort ja de Bouillon puhelevat politiikasta. On siis kaksi vaihtoehtoa: joko ei synny sovintoa, ja silloin tapaamme toisemme, chevalier, tai saadaan rauha solmituksi, ja silloin tulemme yhteen joka tapauksessa niin pian kuin olen päässyt eroon päällikkyydestäni."

"Monsieur", vastasi Aramis, "te esitätte aseman oivallisesti. Sallikaa minun vain tehdä teille eräs kysymys."

"Kernaasti, monsieur."

"Missä ovat valtuutetut?"

"Itse Charentonissa, toisessa rakennuksessa oikealla Pariisista päin lukien."

"Ja tätä kokousta ei ajateltu aikaisemmin?"

"Ei, messieurs. Se näkyy johtuneen uusista esityksistä, jotka herra Mazarin eilen antoi pariisilaisten tiedoksi."

Atos ja Aramis katsoivat toisiinsa hymyillen; he tiesivät paremmin kuin kukaan, mitä esityksiä ne olivat, kelle ne oli tehty ja kuka oli ollut niitä tekemässä.

"Monsieur", sanoi Atos, "koska teillä on ratsuväen päällikkyyks..."

"Suokaa anteeksi, minulla on ylipäällikkyyks."

"Vielä parempi! Silloin tietysti tunnettekkin kaikki upseerinne, huomattavammat, tarkoitan."

"Jokseenkin."

"Olkaa siis hyvä ja sanokaa minulle, eikö teillä ole upseerikunnassanne chevalier d'Artagnan, muskettiväen luutnantti?"

"Ei, monsieur, hän ei ole meidän mukamme. Runsaasti kuusi viikkoa sitten hän lähti Pariisista, ja hänen kerrotaan olevan lähetystoimissa Englannissa."

"Sen tiesin, mutta luulin hänen palanneen."

"Ei, monsieur, en tiedä kenenkään nähneen häntä. Voin sitä varmemmin vastata teille tästä seikasta, kun muskettisoturit kuuluvat minun osastooni ja herra de Cambon väliaikaisesti hoitaa herra d'Artagnanin palvelusta."

Ystävykset katsoivat toisiinsa.

"Näethän!" virkkoi Atos.

"Kummallista!" sanoi Aramis.

"Hänelle on varmasti tapahtunut joku onnettomuus taipaleella."

"No, tänä iltanahan päättyy sovittu odotusaika. Jollemme siihen mennessä saa mitään tietoja, niin lähemme matkalle huomenna varhain."

Atos nyökäytti päätänsä ja kääntyi jälleen Châtilloniin.

"Entä herra de Bragelonne, muuan viidentoista vanha nuorukainen, joka kuului hänen korkeutensa prinssin seurueeseen", kysyi hän melkein hämillään siitä, että hänen paatuneen Aramiin läsnäollessa oli ilmaistava isällisiä huoliaan, "onko hänellä kunnia olla teidän tuntemanne, herra herttua?"

"Kyllä tunnen", vastasi Châtillon; "hän saapui tänä aamuna hänen korkeutensa prinssin kanssa. Miellyttävä nuori mies! Onko hän ystäviänne, herra kreivi?"

"On, monsieur", vastasi Atos hiukan liikuttuneena, "ja minun tekisi mieleni tavata häntä. Käykö se laatuun?"

"Aivan hyvin, monsieur. Suvaitkaa seurata minua, niin pääsette päämajaan."

"Hei!" huudahti Aramis kääntyen; "takaapäin tuntuu kuuluvan aimo tömistelyä."

"Sieltä lähestyy tosiaan ratsujoukko", sanoi Châtillon.

"Frondelaisatusta tunnen koadjutorin."

"Ja minä valkoisista töyhdyistään herra de Beaufortin."

"He tulevat täyttä neliä. Hänen korkeutensa prinssi on mukana. Kas, nyt hän jättää heidät!"

"Torvet toitottavat taisteluasentoon!" huudahti Châtillon. "Kuuletteko? Meidän täytyy tiedustaa."

Soturien nähtiinkin rientävän sieppaamaan aseensa ja maahan laskeutuneiden ratsumiesten nousevan satulaan; torvet raikuivat, rummut pärisivät, herra de Beaufort paljasti miekkansa.

Prinssi puolestaan antoi myös järjestäytymisotoituksen kajahdella, ja kaikki kuninkaallisen armeijan upseerit, jotka olivat hetkellisesti sekaantuneet pariisilaisten joukkoon, riensivät hänen luokseen.

"Messieurs", virkkoi Châtillon, "näky selvästi, että aselepo on lopetettu; syntyy taistelu. Peräytykää siis Charentoniin, sillä minä teen piankin hyökkäyksen. Tuolla näette merkin, jonka hänen korkeutensa prinssi antaa minulle."

Muuan kornetti kohottikin prinssin lippua kolmasti ilmaan. Puolen tunnin kuluttua oli taistelu alkanut joka taholla. Herra de Beaufortin urhoollisuuden maineesta kateellisena oli koadjutori tempautunut edelle ja teki itse uljuuden ihmeitä. Hänen varsinainen kutsumuksensa olikin soturin ura, kuten tunnettua, ja hän tunsu itsensä aina onnelliseksi, kun sai paljastaa miekkansa kenen tai minkä hyväksi tahansa. Mutta jos hän tässä tilaisuudessa täyttikin hyvin velvollisuutensa soturina, suoritti hän huonosti tehtävänsä everstinä. Seitsemän- tai kahdeksansadan miehen etunenässä hän oli heittäytynyt kolmeatuhatta vastaan, jotka olivat puolestaan rynnänneet eteenpäin tiheänä joukkona ja helposti pyyhkäisseet tieltään koadjutorin parven; hajallisena tungettiin tämä takaisin valjeja kohti. Mutta Chanleun tykistö tuli pysähdytti äkkiä kuninkaallisen armeijan, joka näkyi tuokion epäröivän. Tätä horjumista ei kuitenkaan kestänyt pitkälle, ja osasto vetäytyi erään taloryhmän ja pikku metsikön taakse järjestäytymään uudestaan.

Chanleu luuli vuoronsa tulleen. Hän ryntäsi kahden rykmentin etunenässä ajamaan takaa kuninkaallista armeijaa; mutta se oli sillävälän jo järjestynyt ja uudisti nyt hyökkäyksensä, Châtillonin johtamana. Ryntäys oli niin voimakas ja niin taitavasti suoritettu, että Chanleu miehineen joutui melkein saarretuksi. Chanleu antoi merkin peräytymiseen, jota ryhdyttiin suorittamaan askel askeleelta. Onnettomuudeksi Chanleu hetkisen kuluttua kaatui, kuolettavasti haavoittuneena.

Châtillon näki hänen kaatuvan ja julisti kaikuvalla äänellä hänen kuolemansa; se elähdytti kuninkaallisen armeijan miehuutta ja masensi kokonaan ne kaksi rykmenttiä, joilla Chanleu oli tehnyt uloshyökkäyksensä. Jokainen ajatteli nyt vain omaa pelastustaan, ja kaikki pyrkivät pakenemaan etuvarustuksiin, joiden edustalla koadjutori yritti jälleen järjestää ruhjottua rykmenttiänsä.

Yhtäkkiä karkasi osasto ratsuväkeä voittajia vastaan, jotka pakolaisten kanssa sekaisin tunkeusivat etuvarustuksiin. Atos ja Aramis ratsastivat hyökkääjien etunenässä, Aramiilla miekka ja pistooli kädessään, kun Atos sitävastoin piti miekkaa yhä huotrassa ja pistooleja koteloissa. Atos oli levollinen ja kylmäkiskoinen kuin harjoituskentällä, mutta hänen kauniit ja ylväät kasvonsa synkistyivät, kun hän näki niin monen ihmishengen saavan surmansa, toiselta puolen uhrattuina kuninkaalliselle itsepintaisuudelle ja toisaalta prinssien katkeruudelle. Aramis sitävastoin antausi verileikkiin ja tulistui vähitellen tapansa mukaan. Hänen eloisat silmänsä alkoivat hehkua, hienopiirteisille huulille tuli kaamea myhäily, laajenneet sieraimet hengittivät veren huurua; hänen jokainen miekanpistonsa oli tarkoin tähdätty, ja pistoolinsa perällä hän antoi viimeisen iskun haavoitetuille, jotka yrittivät jälleen kohota.

Vastakkaisella puolella, kuninkaallisen armeijan ensimmäisessä rivissä, ryntäsi kaksi ratsastajaa, toinen kullatussa haarniskassa, toinen yksinkertaisessa költerissä, josta pistivät esiin sinisen sametti-ihokkaan hihat. Edellinen hyökkäsi Aramista kohti ja suuntasi häneen miekanpiston, jonka Aramis torjui tavallisella taitavuudellaan.

"Kas, tekö siinä, herra de Châtillon!" huudahti chevalier; "tervetuloa, minä odotin teitä!"

"Toivoakseni en ole antanut teidän odottaa liiaksi, monsieur", vastasi herttua; "tässä nyt ainakin olen."

"Herra de Châtillon", virkkoi Aramis ottaen kotelosta toisen pistoolinsa, jonka oli varannut tähän tilaisuuteen, "luulenpa, että jos pistoolinne on laukaistu, te olette kuoleman oma."

"Ei, Jumalan kiitos", vastasi Châtillon, "kyllä se on vielä panostettu."

Ja kohottaen pistoolinsa Aramista kohti herttua tähtäsi ja laukaisi. Mutta Aramis painoi alas päänsä samassa kun näki herttuan laskevan sormensa liipasimelle, ja luoti viuhahti hänen ylitseen.

"Hei, te ammutte harhaan!" sanoi Aramis. "Mutta vannon kautta taivaan, että minä en tee samaten."

"Jos jätän teille siihen aikaa!" huudahti Châtillon kannustaen hevostaan ja miekka ojolla syöksähtäen häntä vastaan.

Aramis odotti häntä, huulillaan se kamala hymy, jota tuollaiset tilanteet hänellä aina aiheuttivat, ja Atos, joka näki Châtillonin törmäävän Aramiin kimppuun nopeana kuin salama, avasi suunsa huutaakseen: "Ammu! mutta ammuhan toki!" Silloin paukahtikin laukaus. Châtillon avasi sylinsä ja kaatui taaksepäin hevosensa lautasille.

Luoti oli tunkeutunut rintaan haarniskan kaarteesta.

"Olen mennyttä!" jupisi herttua. Ja hän luisui ratsailta maahan.

"Sanoinhan teille sen, monsieur, ja nyt pahoittelen, että pidin sanani niin hyvin. Voinko millään tavoin palvella teitä?"

Châtillon viittasi kädellään, ja Aramis aikoi laskeutua maahan, kun hän äkkiä sai kiivaan survaisun kylkeensä; se oli miekanpisto, mutta haarniska torjui sen.

Hän käännähti ja tarttui uutta ahdistajaansa ranteeseen, mutta samalla kajahti kaksi huutoa yhtäikaa, toinen hänen huuliltaan ja toinen Atoksen:

"Raoul!"

Nuori mies tunsi samalla kertaa chevalier d'Herblayn kasvot ja isänsä äänen; hän laski heti miekkansa alas. Useat pariisilaisarmeijan ratsurit hyökkäsivät samassa Raoulia vastaan, mutta Aramis suojeli häntä miekallaan.

"Minun vankini! Kääntykää muuanne!" huusi hän.

Kaikki kolme ratsastajaa karauttivat liikkeelle.

Nuori mies oli vapissut ilosta, nähdessään jälleen isänsä. He nelistivät nyt rinnakkain, nuoren miehen vasen käsi Atoksen oikeassa.

Heidän päästyään kappaleen matkaa taistelukentältä kysyi Atos nuorukaiselta:

"Mitä tekemistä sinulla oli keskellä tulisinta kahakkaa, ystäväiseni? Minun mielestäni ei siellä ollut sinun paikkasi, kun et ollut paremmin aseistettu taistelua varten."

"Minun ei pitänytäkään taistella tänään, monsieur. Olin saanut viedäkseni sanoman kardinaalille ja olin matkalla Rueiliin, kun näin herra de Châtillonin etenevän hyökkäykseen ja innostuin ryntäämään hänen vierellään. Silloin hän sanoi minulle, että kaksi pariisilaisarmeijan aatelismiestä etsi minua, ja toisen hän ilmoitti kreivi de la Fèreksi."

"Mitä! Sinä tiesit, että me olimme täällä ja tahdoit kuitenkin surmata ystäväsi, chevalierin?"

"En tuntenut herra chevalieria hänen varuksissaan", vastasi Raoul punehtuen, "vaikka minun olisi kyllä pitänyt hänet tuntea taitavuudestaan ja kylmäverisyydestään."

"Kiitos kohteliaisuudesta, nuori ystäväni", sanoi Aramis; "kyllä kuulee, kuka teille on antanut opetusta käyttäytymisessä. Mutta sanotte olevanne matkalla Rueiliin?"

"Niin."

"Kardinaalin luo?"

"Niin, minulla on hänen ylhäisyydelleen sanoma prinsiltä."

"Se on toimitettava perille", virkkoi Atos.

"Ka, malttakaa sentään hetkinen", tokaisi Aramis, "ei mitään väärää jalomielisyyttä, kreivi! Lempo soikoon, meidän kohtalomme ja — mikä vielä tärkeämpää — ystäviemme kohtalo kenties riippuu tuosta sanomasta."

"Mutta nuorukainen ei saa pettää velvollisuuttaan", vastusti Atos.

"Ensiksikin se nuorukainen on vanki — sen unohdat, kreiviseni. Me menettelemme vain rehellisen sotatavan mukaan. Sitäpaitsi ei voitettujen sovi olla kovin tunnokkaita keinojen valinnassa. Antakaa tänne se sanomanne, Raoul."

Raoul epäröitsi ja katsoi Atokseen ikäänkuin nähdäkseen hänen silmistään käyttäytymisohjeen.

"Luovuta kirjelmäsi, Raoul", neuvoi Atos, "sinä olet chevalier d'Herblayn vanki."

Raoul taipui vastahakoisesti, mutta Aramis, vähemmän arkaluontoisena kuin kreivi de la Fère, sieppasi innokkaasti kirjelmän, silmäsi sitä ja sanoi antaen sen sitten Atokselle:

"Sinä, joka olet uskovainen, lue ja tutki harkiten, eikö tässä kirjeessä ole jotakin, mitä Kaitselmus katsoi tähdelliseksi toimittaa meidän tietoomme."

Atos otti kirjeen kauniita silmäkulmiaan rypistäen, mutta ajatus, että kirje saattoi koskea d'Artagnania, auttoi häntä voittamaan vastenmielisyytensä sen lukemiseen.

Kirje kuului seuraavasti:

Monseigneur, herra de Commingesin saattueen vahvistamiseksi lähetän teidän ylhäisyydellenne tänä iltana pyytämänne kymmenen miestä. He ovat rivakoita sotureita ja pystyvät kyllä hoitelemaan niitä kahta rajua uskalikkoa, joiden taitavuutta ja päättäväisyyttä teidän ylhäisyytenne pelkää.

"Ahaa!" äännähti Atos.

"No", kysyi Aramis, "mitä ajattelet noista kahdesta uskalikosta, joiden vartioimiseen tarvitaan kymmenen rivakkaa soturia Commingesin saattueen lisäksi? Eivätkö he muistuta d'Artagnania ja Portosta ihan pilkulleen?"

"Me kiertelemme pitkin Pariisia kaiken päivää", esitti Atos, "ja jollemme iltaan asti ole saaneet mitään tietoja, lähdemme Picardien tienoolle, ja minä takaan, että d'Artagnanin neuvokkuuden johdosta piankin keksimme jotakin vihiä, joka hälventää epätietoisuutemme."

Atos ja Aramis, jotka Pariisissa olivat taatussa turvassa, käsittivät peräti hyvin, että he kaupungin ulkopuolelle uskaltautuessaan antausivat suuriin vaaroihin; mutta tiedetäänhän, minkä verran vaarat merkitsivät sellaisille miehille. Sitäpaitsi he arvasivat, että tämän selkkauksen ratkaisu oli lähenemässä ja että siihen tarvittiin vain viimeinen ponnistus.

Molemmat aatelismiehet ratsastivat kiertoteitä, ensiksikin väistääkseen Ile de Francen maakunnassa hajallaan liikkuvia mazarinilaisia ja toisekseen karttaakseen Normandiaa vallitsevia frondelaisiakin, jotka ehdottomasti olisivat vieneet heidät herra de Longuevillen luo saadakseen selville, olivatko he ystäviä vai vihamiehiä. Molemmista vaaroista suoriuduttuaan he poikkesivat jälleen Boulognesta Abbevilleen johtavalle tielle ja seurasivat sitä askel askeleelta.

Jonkun aikaa he olivat epätietoisia; he olivat jo kuulustelleet parin kolmen majatalon isäntää, saamatta vähäisintäkään vihiä etsintänsä johdoksi. Mutta Montreuilissa Atos tunsu hienoilla sormillaan koskevansa pöydässä johonkin epätasaiseen. Hän kohotti pöytäliinan ja luki veitsenkärjellä syvälle puuhun leikattuina merkit: *Port ... — d'Art ... — 2 helm.*

"Mainiota!" virkkoi Atos osoittaen piirtoja Aramiille; "me aioimme jäädä tänne yöksi, mutta se on tarpeetonta. Ratsastakaamme edelleen."

He nousivat jälleen satulaan ja pitkittivät matkaansa Peronneen asti.

Atos alkoi käydä toivottomaksi. Tämä ylväs ja hieno luonne moitti itseänsä siitä pimeydestä, jossa Aramis ja hän hapuilivat. He olivat kai etsineet huolimattomasti; varmaankaan he eivät olleet pysyneet kyllin itsepintaisina tiedustuksissa, tehneet tarpeeksi teräviä havaintoja. He olivat palaamaisillaan samaa tietä kuin olivat tulleetkin, kun Atos heidän ratsastaessaan kaupunginporteille johtavan esikaupungin läpi näki vallin vieritse kulkevan kadun valkoisessa kulmamuurissa kivihiehellä luonnostetun piirustuksen. Koruttomasti kuin lapsen ensimmäiset yritelmät se esitti kahta hurjasti nelistävää ratsumiestä; toinen oli pitelevinä kädessään paperilappua, johon oli kirjoitettu espanjaksi sanat: *Meitä ajetaan takaa.*

"Kas vain!" virkkoi Atos; "tuo on selvää kuin päivä. Takaa-ajettunakin d'Artagnan on pysähtynyt tähän viideksi minuutiksi; se todistaa, että häntä ei ahdistettu läheltä, ja kenties hänen on onnistunut pujahtaa tiehensä."

Aramis pudisti päätänsä.

"Jos hän olisi päässyt selviytymään vainoojistaan, niin olisimme hänet nähneet tai ainakin kuulleet hänestä jotakin."

"Olet oikeassa, Aramis; lähtekäämme eteenpäin."

Mahdotonta olisi kuvata molempien aatelismiesten rauhattomuutta ja kärsimättömyyttä. Levottomuus oli luonnollista Atoksen hellälle ja ystäviinsä kiintyneelle sydämelle, maltittomuus taas kiusasi Aramiin hermostunutta ja äkkipikaista luonnetta. He porhalsivat molemmin kolme tai neljä tuntia yhtä vinhasti kuin muuriin piirretty ratsastajapari. Äkkiä he näkivät kahden vierun väliin avautuneessa soukassa rotkossa tien puolittain tukkeutuneeksi tavattoman isosta kivistä. Sen alkuperäinen sija näkyi toisella rinteellä, ja jälkeen jäänyt kuoppa osoitti, että se ei ollut voinut vieräiä alas itsestään, samalla kun sen jyhkeydestä saattoi päätätä, että sen liikuttamiseen oli tarvittu jonkun Enkeladoksen tai Briareuksen käsivartta.

Aramis pysähtyi.

"Hm", hän virkkoi katsellen kiveä, "tämä on Telamonin Aiaksen työtä tai sitten Portoksen. Laskeutukaamme ratsailta, kreiviseni, ja tutkikaamme tätä lohkareta."

He hyppäsivät maahan. Kivi oli ilmeisesti vyörytetty sulkemaan tietä ratsastajilta. Se oli nimittäin ensin asetettu poikittain, mutta esteen kohdatessaan olivat ratsumiehet laskeutuneet satulasta ja vääntäneet sen sivuttain.

Ystävykset tarkastivat kiveä kaikilta näkyviltä puolilta; siinä ei ilmennyt mitään huomattavaa. Silloin he kutsuivat avukseen Blaisoisin ja Grimaudin, ja kaikkien neljän onnistui saada kivi käännetyksi. Alipintaan oli kirjoitettu:

"Kahdeksan rakuunaa ajaa meitä takaa. Jos ehdimme Compiègneen asti, niin asetumme Kruunattuun Riikinkukkoon; isäntä on ystäviämme."

"Tämähän kerrankin on selvä tieto", sanoi Atos; "kumpaisessakin tapauksessa olemme nyt varmalla tolalla. Lähtekäämme siis Kruunattuun Riikinkukkoon."

"Hyvä on", vastasi Aramis; "mutta jos tahdomme saapua sinne, on parasta ensin hiukan lepuuttaa hevosiamme, sillä ne ovat jo menehtymäisillään."

Aramis oli oikeassa. Sen vuoksi pysähdyttiin ensimmäiseen majataloon ja toimitettiin jokaiselle ratsulle kaksinkertainen mitta viinillä kostutettuja kuroja; niiden levättyä kolme tuntia lähdettiin jälleen matkalle. Ratsastajat olivat itse kovin uuvuksissa, mutta toivo elvytti heitä.

Kuutta tuntia myöhemmin Atos ja Aramis pääsivät Compiègneen ja tiedustivat "Kruunattua Riikinkukkoa." Heille osoitettiin kylttiä, joka kuvasi Pan-jumalaa kruunu päässä.

Ystävykset hyppäsivät ratsailta, kiinnittämättä huomiotaan vaateliaaseen kylttiin, jota Aramis muulloin olisi purevasti ivannut. He tapasivat kunnan ravintoloitsijan, kaljupään ja isomahaisen kuin kiinalaisen puujumalan, ja tiedustivat häneltä, oliko hänen luokseen poikennut kaksi aatelismiestä, joita rakuunat hätyyttivät. Sanaakaan vastaamatta isäntä kaivoi kaapistaan miekanterän puolikkaan.

"Tunnetteko tätä?" kysyi hän.

Atos vain vilkaisi miekantyngään.

"Se on d'Artagnanin säilä", hän vastasi.

"Pitkänkö vai lyhyen?" kysyi isäntä.

"Lyhyen", vastasi Atos.

"Minä näen, että te olette noiden herrojen ystäviä."

"No niin, mitä heille on tapahtunut?"

"He ratsastivat pihalle uupunein hevosin, ja ennenkuin he olivat ehtineet sulkea ajoporttia karautti heidän kintereillään sisälle kahdeksan rakuunaa."

"Kahdeksan!" huudahti Aramis. "Minua hämmästyttää, että kaksi niin urheata miestä kuin d'Artagnan ja Portos antausivat vangiksi kahdeksalle miehelle."

"Tietenkin, monsieur, ja noilta kahdeksalta ei se yritys olisi käynytkään, mutta he ottivat kaupungista avukseen kaksikymmentä sotamiestä kuninkaallisesta italialaisrykmentistä, joka on täällä varusväkenä; teidän kaksi ystäväänne suorastaan rutistettiin ylivoiman alle."

"Vangittuna!" virkkoi Atos; "ja tiedetäänkö syytä?"

"Ei, monsieur; heidät vietiin heti pois, ja heillä ei ollut aikaa sanoa minulle mitään. Mutta heidän lähdettyään löysin taistelulentältä tämän miekantyngän, auttaessani kuljettamaan pois kahta kuollutta ja viittä tai kuutta haavoitettua."

"Entä he?" kysyi Aramis; "eikö heille tullut mitään vahinkoa?"

"Ei, monsieur, en luule."

"No, se sentään lohduttaa", arveli Aramis.

"Tiedättekö, minne heidät vietiin?" tiedusti Atos.

"Louvresin taholle."

"Jättäkäämme Blaisois ja Grimaud tänne", esitti Atos. "He palatkoot huomenna Pariisiin hevosten kanssa, jotka olivat tänään jättämäisillään meidät taipaleelle; meidän on parempi ottaa kyytihevokset."

"Ottakaamme vain", yhtyi Aramis.

Lähetettiin hakemaan hevosia. Sillaikaa ystävykset söivät kiireimmiten päivällistä; jos saisivat Louvresissa jotakin tietoa, alkoivat he sitten pitkittää matkaansa.

He saapuivat Louvresiin. Siellä oli vain yksi majatalo. Siinä saatiin likööriä, joka on pysynyt maineessa meidän päiviimme asti; sitä valmistettiin jo siihen aikaan.

"Laskeutukaamme ratsailta täällä", ehdotti Atos; "d'Artagnan ei kaiketikaan ole lyönyt laimin tätä tilaisuutta, ei maistaakseen likööriä, vaan jättääkseen meille jonkun merkin."

He astuivat majataloon ja tilasivat kaksi lasillista likööriä ryyppypöydälle, niinkuin arvelivat vangittujen ystäviensäkin tehneen. Pöytä, jonka ääressä tavallisesti juotiin seisaaltaan, oli katettu tinalevyllä. Levyyn oli piirretty ison äimän kärjellä: *Rueil, D.*

"He ovat Rueilissa!" virkkoi Aramis, joka ensimmäisenä huomasi tämän kirjoitelman.

"Lähtekäämme siis Rueiliin", esitti Atos.

"Se olisi heittäytymistä suden kitaan", muistutti Aramis.

"Jos olisin ollut Jonaksen ystävä kuten olen d'Artagnanin", vastasi Atos, "niin olisin seurannut häntä valaskalan vatsaan, ja sinä olisit tehnyt samaten, Aramis."

"Luulen tosiaan, kreiviseni, että sinä teet minusta paremman kuin olen. Jos olisin yksinäni, niin tuskinpa lähtisin siten Rueiliin ilman suuria varokeinoja; mutta minne sinä menet, sinne minäkin."

He ottivat uudet hevoset ja ratsastivat Rueiliin.

Avistamattaan oli Atos antanut Aramiille parhaan neuvon, mitä sillähaavaa olisi voinut noudattaa. Parlamentin valtuutettuja oli vastikään saapunut Rueiliin niitä kuuluisia neuvotteluja varten, jotka sitten kolme pitkää kuukautta kestätyään tuottivat vajavan rauhan ja johtivat hänen korkeutensa prinssin vangitsemiseen. Rueil oli pariisilaisten taholta täytynyt asianajajilla, tuomareilla, neuvosmiehillä ja kaikenlaatuisilla virkaherroilla sekä hovin puolesta aatelismiehillä, upseereilla ja vartiosotureilla. Sellaisen kuhinan keskellä oli helppo pysytellä niin huomaamattomana kuin vain halusi. Neuvottelut olivat myös saaneet aikaan aselevon, ja kahden aatelismiehen vangitseminen tässä tilanteessa olisi ollut kansanoikeuden loukkaamista, vaikka he olisivatkin olleet hyvin tunnettuja frondelaisia.

Molemmat ystävyksemme luulivat kaikkien ihmisten mielessä olevan saman ajatuksen, joka kiusasi heitä. He sekaantuivat ryhmiin siinä toivossa, että kuulisivat puhuttavan jotakin d'Artagnanista ja ja Portoksesta; mutta jokainen pohti yksinomaan rauhansopimuksen pykälää ja lisäyksiä. Atos arveli, että oli käännättävä suoraan ministerin puoleen.

"Hyvä ystävä", vastusti Aramis, "sanasi ovat varsin kauniita, mutta pidä varasi, — meidän turvallisuutemme perustuu juuri syrjäisyyteemme. Jos tavalla tai toisella toimitamme itsemme tunnetuiksi, niin meidät viedään suoraan päätä ystäviemme luo johonkin syvään vankiluolaan, mistä itse paholainenkaan ei pystyisi auttamaan meitä ulos. Yrittäkäämme löytää heidät jonkun harkitsemamme suunnitelman avulla, jättämättä asiaa ikävän sattuman varaan. Compiègnessä vangittuina on heidät tuotu Rueiliin, kuten Louvresissa saimme varmaksi tiedoksemme; heidän tultuaan Rueiliin on kardinaali kuulustellut heitä ja sitten joko pidättänyt heidät lähellään tai lähettänyt Saint-Germainiin. Bastiljissa he eivät ole, koska Bastilji kuuluu frondelaisille ja Brousselin poika on siellä päällikkönä. Kuolleet he eivät ole, sillä d'Artagnanin kuolema olisi herättänyt melua; ja mitä Portokseen tulee, niin luulen hänet yhtä ikuseksi kuin Jumalan, vaikka hän on vähemmän pitkämielinen. Älkäämme heittäytykö toivottomiksi, vaan jääkäämme Rueiliin odottamaan, sillä minä olen vakuuttunut siitä, että he ovat täällä. Mutta mikä sinua vaivaa? Kalpenet!"

"Muistui vain mieleeni", vastasi Atos melkein vapisevalla äänellä, "että herra de Richelieu teettämänä on Rueilin linnassa kamala *oubliette*"...[26]

"Oh, ole huoletta", tynnytti Aramis, "herra de Richelieu oli aatelismies, syntyperältään kaikkien meikäläisten vertainen ja asemaltaan meitä ylempi. Hän uskalsi kuninkaallisesti käydä päähän kiinni ylhäisimpiäkin meistä ja panna sen pään horjumaan hartioilla. Mutta Mazarin on keho sielu, joka voi korkeintaan tarttua meitä kaulukseen kuten oikeudenpalvelija. Rauhoitu siis, veikkonen; minä pysyn sanassani, että d'Artagnan ja Portos ovat Rueilissa elävinä ja eheinä."

"Joka tapauksessa", huomautti Atos, "meidän tulee hankkia koadjutorilta lupa olla saapuvilla neuvotteluissa, jotta pääsemme esteettömästi Rueiliin."

"Kaikkien noiden ikävien musteentöhriäin seassa! Mitä ajatteletkaan, ystäväiseni! Ja luuletko, että he ovat millänsäkään d'Artagnanin ja Portoksen vapaudesta tai vankeudesta? Ei, kyllä meidän pitää keksiä joku muu keino."

"No niin", jatkoi Atos, "palaankin ensimmäiseen ajatukseeni; en tiedä parempaa keinoa kuin toimia avoimesti rehellisen alamaisen tavoin. En lähde Mazarinin puheille, vaan kuningattaren luo, ja sanon hänelle: 'Madame, antakaa meille takaisin kaksi palvelijaanne ja meidän kaksi ystäväämme.'"

"Kuningattaren puheille päästäksemme", muistutti Aramis, "pitäisi meidän ensin tavoittaa kardinaalia, ja heti kun olemme hänet nähneet — ota se huomioosi, Atos, — meidät kyllä toimitetaan

ystävienne luo, mutta toisin kuin haluamme. Tuo yhtymistä miellyttää minua varsin vähän, sen tunnustan. Toimikaamme vapaalla jalalla, voidaksemme toimia hyvin ja rivakasti."

"Minä uhraan itseni, hyvä ystävä, ja lähden pyrkimään Itävallan Annan puheille."

"Hyvästi, Atos, minä lähden kokoamaan armeijaa."

"Mitä varten?"

"Rueilin piirittämiseksi."

"Missä tavataan?"

"Kardinaalin hirsipuun juurella."

Ja ystävykset erosivat, Aramis palatakseen Pariisiin, Atos raivatakseen muutamilla valmistavilla toimenpiteillä itselleen tien kuningattaren luo.

VIIDESYHDEKSÄTTÄ LUKU

Itävallan Annan kiitollisuus

Kuningattaren luo huomasi Atos pääsevänsä paljon helpommin kuin hän oli odottanut; kaikki näytti käyvän suotuisasti heti ensi askeleelta, ja pyydetty puhuttelu myönnettiin seuraavaksi päiväksi suuren vastaanoton jälkeen, johon hän oli syntynsä perusteella oikeutettu ottamaan osaa.

Lukuisa parvi tungeksi Saint-Germainin huoneissa; kuningatar ei ollut koskaan Louvressa tai Palais-Royalissa nähnyt ympärillään suurempaa hovilaisten joukkoa. Kuitenkin oli se muutos tapahtunut, että tämä pajaus kuului ylipäänsä vain alempaan aateliin, kun sitävastoin Ranskan etevimmät ylimykset olivat prinssi de Contin, Beaufortin herttuan ja koadjutorin seurueena.

Kun kreivi de la Fèren piti päästä toimittamaan asiansa, ilmoitettiin hänelle, että puheillepääsy kyllä suotaisiin, mutta hänen piti odottaa vielä hetkinen, koska kuningattarella oli neuvottelu ministerin kanssa.

Neuvottelun päätyttyä kuningatar kutsutti hänet työhuoneeseensa.

Atos opastettiin sisälle ja ilmoitti nimensä. Se nimi oli liian usein kajahtanut hänen majesteettinsa korvissa ja värähdyttänyt hänen sydäntään, jotta Itävallan Anna ei olisi sitä tuntenut; kuitenkin hän jäi kylmäkiskoisena katselemaan aatelismiestä niin tiukasti kuin on sallittua ainoastaan naisille, jotka ovat kuningattaria joko kauneutensa tai syntynsä perusteella.

"Te siis tarjoudutte tekemään meille palveluksen, kreivi?" kysyi Itävallan Anna tovin vaitiolon jälkeen.

"Niin, madame, vieläkin palveluksen", vastasi Atos pahastuksissaan siitä, että kuningatar ei ollut häntä tuntevinaan.

Atos oli ylväsluontoinen ritari ja senvuoksi peräti huono hovimies.

Anna rypisti silmäkulmiaan. Mazarin, joka pöydän ääressä istuen selaili papereita kuin tavallinen valtiosihteeri, kohotti päätänsä.

"Puhukaa", käski kuningatar.

Mazarin alkoi jälleen penkoa papereitaan.

"Madame", aloitti Atos, "kaksi ystäväämme, kaksi teidän majesteettinne urheinta palvelijaa, herrat d'Artagnan ja du Vallon, jotka herra kardinaali lähetti Englantiin, ovat äkkiä kadonneet juuri kun laskivat jälleen jalkansa ranskalaiselle maaperälle, ja heidän kohtalostaan ei ole mitään tietoa."

"No niin?" kysyi kuningatar.

"No niin", jatkoi Atos, "minä vetoan teidän majesteettinne hyväntahtoisuuteen saadakseni tietää,

miten noille kahdelle aatelismiehelle on käynyt, vedotakseni sitten oikeudentuntoon, jos tarvitaan."

"Monsieur", vastasi Itävallan Anna, ja hänen sävyssään ilmeni se korskeus, joka erityisiä henkilöitä kohtaan käytettynä oli loukkausta, "sitäkö varten te siis tulette häiritsemään meitä tärkeissä toimitettavissamme? Poliisijuttu! Te tiedätte hyvin tai teidän pitäisi tietää, monsieur, että meillä ei enää ole järjestysvaltaa käytettävissämme siitä saakka kuin poistuimme Pariisista."

"Luullakseni ei teidän majesteettinne tarvitsisi kääntyä järjestysvallan puoleen saadaksenne kuulla, mihin herrat d'Artagnan ja du Vallon ovat joutuneet", vastasi Atos kylmäkiskoisen kunnioittavasti kumartaen; "jos te suvaisitte kysyä noista kahdesta aatelismiehestä herra kardinaalilta, niin hän varmaankin voisi vastata teille hankkimatta tietoja muualta kuin omasta muististaan."

"Mutta, Jumala paratkoon", virkahti Itävallan Anna halveksivasti nytkäyttäen huuliansa kuten hänellä oli tapana, "luulenpa, että te itse toimitatte kuulustelua!"

"Niin, madame, ja minulla on siihen melkein oikeus, kun asia koskee herra d'Artagnania, — herra d'Artagnania, ymmärrättehän, madame?" lisäsi hän sellaiseen tapaan kuin olisi tahtonut taivuttaa kuningattaren ylpeän pään hänen muistojensa painoon.

Mazarin oivalsi, että nyt oli aika tulla Itävallan Annan avuksi.

"Mosjöö kreivi", tokaisi hän, "voin kyllä ilmoittaa teille seikan, josta hänen majesteettinsa on tietämätön, nimittäin noiden kahden aatelismiehen aseman. He ovat olleet tottelemattomia, ja heidät on vangittu."

"Anon siis teidän majesteetiltanne", sanoi Atos yhä hievahtamattomana ja Mazarinille vastaamatta, "että herrat d'Artagnan ja du Vallon päästettäisiin vapaiksi."

"Pyyntönne koskee sotakuria eikä kuulu minuun, monsieur", vastasi kuningatar.

"Siten ei koskaan vastannut herra d'Artagnan, kun oli kysymys teidän majesteettinne palvelemisesta", virkkoi Atos arvokkaasti kumartaen.

Ja hän peräytyi kaksi askelta ovea kohti. Mazarin pysähdytti hänet.

"Tehän tulette niinikään Englannista, monsieur?" kysyi hän tehden merkin kuningattarelle, joka silmännähtävästi kalpeni ja oli antamaisillaan ankaran määräyksen.

"Ja minä olin saapuvilla kuningas Kaarlo ensimmäisen viimeisellä hetkellä", kertoi Atos. "Onneton kuningas, joka oli korkeintaan syypää heikkouteen ja sai kovin ankaran rangaistuksen alamaisiltaan! Monetkin valtaistuimet järkkyvät tällä hetkellä, ja helppoa ei ole uskollisten sydänten palvelu ruhtinaitten etuja. Jo toisen kerran kävi herra d'Artagnan Englannissa; ensimmäisen matkansa hän teki suuren kuningattaren kunnian vuoksi, ja toisella hän pani kaikki alttiiksi suuren kuninkaan tähden."

"Monsieur", huomautti Itävallan Anna Mazarinille, ja hänen harjaantunut teeskentelytaitonsa ei kyennyt häivyttämään äänenpainosta sen todellista ilmettä, "katsokaa, voidaanko tehdä jotakin näiden aatelismiesten hyväksi."

"Madame", vastasi Mazarin, "teen mitä teidän majesteettinne vain haluaa."

"Tehkää mitä kreivi de la Fère pyytää; sitenhän nimitätte itseänne, monsieur?"

"Madame", virkkoi Mazarin, ja hänen hymynsä ilmaisi, että hän ymmärsi yskän, "voitte olla huoletta; toivomuksenne täytetään."

"Menkäähän siis, monsieur", sanoi kuningatar eroten Atoksesta kädenliikkeellä; "te olette saanut mitä halusitte ja tiedämme kaikki, mitä meidän tarvitsi tietää."

Oviverhon ummistuttua Atoksen jälkeen kuningatar kääntyi Mazariniin.

"Kardinaali", hän virkahti, "vangituttakaa tuo julkea aatelismies, ennen kuin hän poistuu palatsista."

"Ajattelin sitä jo", vastasi Mazarin, "ja pidän itseäni onnellisena, kun teidän majesteettinne antoi minulle määräyksen, jota aioin teiltä pyytääkin. Meillä on suurta kiusaa noista yltyöpäistä, jotka tyrkyttävät meidän aikakaudellemme edellisen hallituksen perimätapoja; ja kun on jo kaksi heistä siepattu kiinni, niin toimitettakoon seuraan kolmas."

Atos ei ollut antanut kuningattaren puheen kokonaan eksyttää itseänsä. Itävallan Annan sävyssä oli ollut jotakin oudoksuttavaa ja lupaavanakin uhkaavaa. Mutta hän ei ollut mies vetäytymään tiehensä pelkän epäluulon perusteella, semminkin kun hänelle oli selvästi sanottu, että hän saisi nähdä jälleen

ystäväänsä. Hän jäi senvuoksi erääseen suojamaan työhuoneen likellä ja odotti, että hänen luokseen tuotaisiin d'Artagnan ja Portos tai tultaisiin noutamaan häntä heidän luokseen.

Odottaessaan hän oli lähestynyt ikkunaa ja silmäili koneellisesti pihalle. Hän näki pariisilaisten lähetystön, joka saapui sopimaan lopullisesti neuvottelujen paikasta ja tervehtimään kuningataria. Siinä oli parlamenttineuvoksia, tuomareita ja asianajajia; olipa joukkoon eksynyt joitakuita sotilashenkilöitäkin. Mahtava saattue odotti heitä ristikkoportaiden takana.

Atos jännitti huomaavaisuuttaan, kun hän oli parven keskellä näkevinään tutut kasvot. Samassa hän tunsu keveän kosketuksen olallaan.

Hän kääntyi.

"Kas, herra de Comminges!" hän virkahti.

"Niin, herra kreivi, minä juuri, ja minut lähetettiin tänne asialla, josta minun täytyy pyytää teiltä anteeksi sydämeni pohjasta."

"Millä asialla, monsieur?" tiedusti Atos.

"Suvaitkaa luovuttaa minulle miekkanne, kreivi."

Atos hymyili ja huusi avaten ikkunan:

"Aramis!"

Muuan aatelismies kääntyi katsomaan; Atos oli aivan oikein arvellut äsken tunteneensa Aramiin. Hän tervehti ystävällisesti kreiviä.

"Aramis", ilmoitti Atos, "minut vangitaan."

"Hyvä!" vastasi Aramis levollisesti.

"Monsieur", jatkoi Atos kääntyen Commingesiin ja kohteliaasti ojentaen hänelle kärjestä miekkansa, "tässä on säiläni; olkaa hyvä ja tallettakaa sitä huolellisesti, voidaksenne luovuttaa sen minulle takaisin, kun pääsen vankilasta. Pidän sitä suuressa arvossa, sillä kuningas Frans ensimmäinen antoi sen isoisälleni. Hänen aikanaan aseistettiin aatelismiehiä, heiltä ei riisuttu aseita. Minne minut nyt viette?"

"Ka ... ensin omaan huoneeseeni", vastasi Comminges. "Kuningatar päättää sittemmin olopaikastanne."

Atos seurasi Commingesia sanaakaan lisäämättä.

KUODESYHDEKSÄTTÄ LUKU

Mazarinin kuninkuus

Atoksen vangitseminen ei ollut aiheuttanut vähäisintäkään melua; se ei ollut herättänyt mitään pahennusta, vaan jäänyt melkein tuntemattomaksi tapahtumaksi. Niinpä se ei häirinytkään asiain kulkua, ja Pariisin kaupungin lähetystölle ilmoitettiin juhlallisesti, että se sai saapua kuningattaren eteen.

Kuningatar vastaanotti valtuutetut mykkänä ja korskeana kuten aina; hän kuunteli heidän valituksiaan ja anomuksiaan, mutta heidän puhuttuaan loppuun näyttivät Itävallan Annan kasvot niin välinpitämättömiltä, ettei kukaan olisi voinut sanoa, oliko hän tosiaan tarkannut, mitä hänelle oli esitetty.

Mazarin, joka oli saapuvilla tässä esittelyssä, kuuli sitävastoin erittäin hyvin, mitä lähetystö pyysi. Se nimittäin vaati selvin ja täsmällisin sanoin hänen karkoitustaan; vähempään ei tyydytty.

Kun lähetystö oli lausunut sanottavansa ja kuningatar pysyi vaiti, virkkoi Mazarin:

"Hyvät herrat, minä yhdyin teidän kanssanne anomaan kuningattarelta, että hän asettaisi rajan alamaistensa onnettomuuksille. Olen tehnyt kaikkeni niiden lieventämiseksi, ja kuitenkin on teidän

sanojenne mukaan yleisenä käsityksenä, että ne johtuvat minusta, halvasta ulkomaalaisesta, jonka ei ole onnistunut miellyttää ranskalaisia. Voi, minua ei ole ymmärretty, ja siihen on syynä se, että jouduin seuraajaksi suurimmalle miehelle, mikä milloinkaan on tukenut Ranskan kuninkaitten valtiikkaa. Herra de Richelieun muisto musertaa minut. Jos olisin kunnianhimoinen, niin taistelisin turhaan sitä muistoa vastaan, — mutta minä en ole, ja siitä tahdon antaa todisteen. Selitän olevani voitettu. Alistun kaikkeen, mitä kansa vaatii. Jos pariisilaiset ovat tehneet joitakuuta erehdyksiä, — ja kuka ei hairahtelisi, hyvät herrat? — niin Pariisi on saanut siitä riittävän rangaistuksen; kylliksi on vuotanut verta, kuninkaansa ja oikeuden menettäneenä on kaupunki kokenut jo tarpeeksi paljon kovaa. Röyhkeätä olisi minun, yksityisen miehen, tekeytyä niin tärkeäksi, että kuningattaren ja hänen valtakuntansa välit siitä särkyisivät. Koska ehtonanne on, että minä poistun, niin olkoon menneeksi, — minä vetäydyn syrjään!"

"Silloinhan", kuiskasi Aramis naapurinsa korvaan, "rauha on saatu ja kaikki neuvottelut käyvät turhiksi. Tarvitsee vain lähettää herra Mazarin vankasti vartioittuna etäisimmälle rajalle ja valvoa, että hän ei palaa maahan miltään suunnalta."

"Hetkinen vielä, monsieur, malttakaa hiukan", vastasi se virkamies, jota Aramis oli puhutellut. "Hitto, tepä olette pikainen! Kyllä näkee, että te olette soturi. Vielähän on sovittava palkkioista ja vahingonkorvauksista."

"Herra kansleri", sanoi kuningatar kääntyen vanhaan tuttavaamme Séguieriin, "te saatte avata neuvottelut; ne pidetään Rueilissa. Herra kardinaalin lausunto on hyvin suuresti järkyttänyt mieltäni. Sentähden en vastaa teille pitempään. Mitä tulee kardinaalin jäämiseen tai matkustamiseen, niin vaatii kiitollisuuteni minua myöntämään hänelle täydellisen vapauden kaikissa toimituksissaan. Herra kardinaali tehköön tahtonsa mukaan."

Äkillinen kalpeus vilahti pääministerin älykkäillä kasvoilla. Hän katseli kuningatarta rauhattomasti. Tämän kasvopiirteet olivat niin jäykät, että kardinaali ei sen paremmin kuin muutkaan kyennyt niistä lukemaan, mitä hänen sydämessään liikkui.

"Mutta herra de Mazarinin päätöstä odoteltaessa", lisäsi kuningatar, "pyydän teitä harkitsemaan ainoastaan kuninkaan etuja."

Valtuutetut kumarsivat ja poistuivat.

"Mitä kuulenkaan!" virkahti kuningatar, kun viimeinen heistä oli lähtenyt; "taipuisitteko te noiden musteentuhrijain ja asianajajien tieltä!"

"Kun teidän majesteettinne menestys on kysymyksessä, madame", vastasi Mazarin suunnaten kuningattareen terävän silmäyksensä, "ei ole mitään uhrausta, johon en olisi altis."

"Monsieur", virkkoi kuningatar, "enkö sanonut ja ettekö kuullut sanovani noille ihmisille, että te saatte tehdä tahtonne mukaan?"

"Siinä tapauksessa", vastasi Mazarin, "luulen tahtovani jäädä paikalleni. Se ei ainoastaan ole minun etuni mukaista, vaan rohkenenpa väittää, että siitä riippuu teidänkin turvallisuutenne."

"Jääkää siis, monsieur, en toisin toivokaan; mutta älkää silloin salliko loukata minua."

"Te tarkoitate kapinallisten vaatimuksia ja sitä sävyä, jolla he niitä ilmaisevat? Kärsivällisyyttä! He ovat valinneet alan, jolla minä olen taitavampi kenraali kuin he: neuvottelut. Me voitamme heidät pelkästään ajan kuluttamisella. He kärsivät jo nälänhätää; kahdeksan päivän kuluttua on heidän asemansa vielä paljolta pahempi."

"Voi, hyvä Jumala, kyllähän tiedän, että se rettelö päättyy siihen! Mutta ei ole kysymys ainoastaan heistä; he eivät minulle toimita sietämättömiä loukkauksia."

"Ah, minä ymmärrän! Te tarkoitate muistoja, joita nuo kolme tai neljä aatelismiestä alituisen herättävät. Mutta heidän ovat hallussamme vankeina, ja he ovat juuri kyllin rikollisia, voidaksemme pitää heitä kytkettyinä niin kauan kuin hyväksi näemme. Yksi ainoa on vielä vapaana ja uhmaa meitä, mutta kyllä me hänetkin saamme toimitetuksi kumppaniensa seuraan, kautta kaiken! Olemme onnistuneet vaikeammassakin tehtävässä, nähdäkseni. Varovaisuuden vuoksi olen ensiksikin suljettanut kaksi lannistumattominta Rueiliin, siis ihan lähelleni, omin silmin valvottaviksi, oman käteni ulottuviin. Tänään liittyy heihin kolmas."

"Kaikki on hyvin niin kauan kuin he istuvat telkien takana", arveli Itävallan Anna, "mutta jonakuna päivänä he pääsevät vapaiksi."

"Kyllä, jos teidän majesteettinne päästää heidät."

"Voi!" jatkoi Itävallan Anna vastaten omaan ajatukseensa; "täällä tulee sentään kaivanneeksi Pariisia!"

"Ja minkätähden?"

"Bastiljin tähden, joka on niin varma ja vaientava säilytyspaikka, monsieur."

"Madame, neuvottelut tuottavat meille rauhan, rauha luovuttaa haltuumme Pariisin, ja Pariisin mukana saamme Bastiljin. Siellä lahotkoot neljä rehentelijäämme."

SEITSEMÄSYHDEKSÄTTÄ LUKU

Varokeinoja

Saint-Germainista lähti Mazarin jälleen Rueiliin, missä hänellä oli asuntonsa. Näin levottomana aikana kulki hän vankan saattueen suojassa ja usein valepukuisenakin. Olemme jo maininneet, että kardinaali oli soturin asussa varsin komea urho.

Vanhan linnan pihalla hän nousi vaunuihin ja saapui Seine-virran rantaan Chatoun luona. Hänen korkeutensa prinssi oli antanut hänen saattueekseen viisikymmentä rakuunaa, ei niin suuresti suojelukseksi kuin näyttääkseen valtuutetuille kuinka esteettömästi kuningattaren kenraalit käyttelivät joukkojaan ja saattoivat mielensä mukaan lähetellä väkeänsä liikkeelle.

Commingesin vartioitsemana seurasi Atos sanattomana kardinaalia ratsain ja ilman miekkaa. Isäntänsä jättämänä linnanportille oli Grimaud kuullut hänen vangitsemisensä, kun Atos huusi Aramiille, ja kreivin viittauksen johdosta oli hän ääneti siirtynyt Aramiin saattolaiseksi ikäänkuin ei olisi mitään tapahtunut.

Mutta Grimaud oli kahdenkolmatta vuoden aikana isäntäänsä palvellessaan nähnyt tämän suoriutuvan niin monista seikkailuista, että mikään ei huolestuttanut häntä.

Heti puheillepääsyänsä päätyttyä olivat valtuutetut lähteneet paluumatkalle Pariisiin, kulkien noin viisisataa askelta kardinaalin edellä. Eteensä katsellessaan saattoi Atos siis nähdä selkäpuolelta Aramiin, jonka kullattu hankkilus ja ylpeä ryhti kiinnittivät hänen katseitaan ryhmässä yhtä paljon kuin hänen herättämänsä pelastuksenkin toivo, tottumus hänen seuraansa ja hartaan ystävyiden ainainen vetovoima.

Aramis päin vastoin ei näkynyt vähääkään välittävän siitä, seurasi Atos häntä. Vain kerran hän kääntyi katsomaan, nimittäin heidän saapuessaan jokivarteen, sillä hän oletti, että Mazarin jättäisi uuden vankinsa siihen pikku linnoitukseen, joka suojeli siltaa; siinä oli muuan kuningattaren kapteeni päällikkönä. Mutta niin ei tapahtunut. Atos sivuutti kardinaalin saattueessa Chatoun.

Pariisin ja Rueilin teitten risteyksessä Aramis kääntyi jälleen katsomaan. Tällä kertaa hän ei erehtynyt otaksumassaan. Mazarin poikkesi oikealle, ja Aramis näki vangin katoavan puistokujan käänteestä. Samanlaisen ajatuksen vaikutuksesta silmäili Atos silloin taakseen. Ystävykset tekivät toisilleen pikku merkin päällään, ja Aramis kohotti sormensa hatunreunaan ikäänkuin tervehtiäkseen. Ainoastaan Atos oivalti kumppaninsa tahtovan ilmoittaa, että hänellä oli suunnitelma valmistumassa.

Kymmenen minuutin kuluttua Mazarin saapui sen linnan pihalle, jonka hänen edeltäjänään ollut kardinaali oli varustuttanut itselleen Rueilissa.

Samassa kun hän portaiden juurella laskeusi ratsailta, lähestyi häntä Comminges.

"Monseigneur", kysyi tämä, "minne kääntyy teidän ylhäisyytenne meidän majoittaa kreivi de la Fèren?"

"Kasvihuoneen siivekkeeseen vastapäätä sitä kylkirakennusta, johon vartio on majoitettu. Herra kreivi de la Fèrelle on osoitettava kaikkea kunnioitusta, vaikka hän onkin hänen majasteettinsa vanki."

"Monseigneur", rohkeni Comminges huomauttaa, "hän pyytää, että hänet suosiollisesti vietäisiin herra d'Artagnanin luo, jota teidän ylhäisyytenne käskyn mukaisesti vartioidaan metsästysmajassa vastapäätä kasvihuonetta."

Mazarin mietti tovin.

"Nuo herrasmiehet eivät ole vankejani, Comminges", selitti Mazarin ovelasti myhäillen, "vaan vieraitani — ja niin suuriarvoisia vieraita, että minä olen jättänyt rautaristikot heidän asuntonsa ikkunoihin ja teljet sen oviin, koska pelkään suuresti, että he kyllästyvät olemaan seurani. Mutta varmaa on, että — jos he ensi näkemällä tuntuvatkin olevan vankeja — pidän heitä suuressa arvossa, ja siitä on todisteena, että haluan pistäytyä herra de la Fèren luo puhelemaan kahden kesken. Jotta meitä ei häiritäisi haastelussamme, viette te hänet kasvihuoneen siivekkeeseen, niinkuin jo sanoin. Te tiedätte, että teen tavallisen kävelyni sille taholle; no niin, kävelyiltä poikkean hänen luokseen pakinoimaan. Vaikka häntä luullaan vihollisekseni, on hän kuitenkin herättänyt myötätuntoani, ja jos hän on järkevä, saamme kenties jotakin toimeen yhdessä."

Comminges kumarsi ja meni takaisin Atoksen luo, joka odotti neuvottelun päättymistä näennäisen tyynenä, mutta mieleltään rauhattomana.

"No niin?" kysyi hän kaartinluutnantilta.

"Monsieur", ilmoitti Comminges, "se näkyy olevan mahdotonta."

"Herra de Comminges", virkkoi Atos, "olen ollut soturi koko ikäni; tiedän siis, mitä käyttäytymisohje merkitsee. Mutta sen ulkopuolella voisitte tehdä minulle erään palveluksen."

"Siihen olen aulis kaikesta sydämestäni, monsieur", vastasi Comminges. "Siitä asti kun kuulin, kuka te olette ja mitä palveluksia te olette entiseen aikaan toimittanut hänen majesteetilleen — sitten kun sain tietää, kuinka läheisessä suhteessa teihin on se nuori mies, joka niin uljaasti tuli avukseni vanhaa Broussel-rahjusta vangitessani — vakuutan olevani kaikin puolin teidän käytettävissänne, mikäli ohjesääntöni suinkin sallii."

"Kiitos, monsieur, muuta en haluakaan; pyydän teiltä vain suosiosoitusta, joka ei millään tavoin voi saattaa teitä alttiiksi epäilyksille."

"Jos hiukan saattaisikin, monsieur", vastasi Comminges, "niin pyytäkää kuitenkin. En pidä italialaisestamme juuri enempää kuin tekään: palvelen kuningatarta, ja se sitoo minut luonnollisesti palvelemaan kardinaaliakin, mutta edellistä palvelen ilomielin ja jälkimmäistä kovin vastahakoisesti. Puhukaa siis, olkaa hyvä, olen tarkkaavainen."

"Koska ei ole mitään haittaa siitä, että tiedän herra d'Artagnanin olevan täällä", virkkoi Atos, "niin ei liene vahinkoa siitäkään, että hän saa kuulla minun joutuneen tänne?"

"Siinä kohden en ole saanut mitään määräystä, monsieur."

"No niin, viekää siis hyväntahtoisesti tervehdykseni hänelle ja ilmoittakaa, että asustan hänen naapurinaan. Kertokaa hänelle samalla, mitä vastikään kuulin teiltä, — että kardinaali on majoittanut minut kasvihuoneen siivekkeeseen, käydäkseen luonani, ja että aion käyttää tätä suotua kunniaa, yrittääkseni hankkia jotakin lievennystä vankeuteemme."

Comminges vei nyt kreivin erääseen pohjakerran huoneeseen siihen kylkirakennukseen, joka liittyi kasvihuoneeseen ja oli tämän tasalla. Kasvihuoneeseen päästiin avaran pihan yli, jolla kuhisi sotamiehiä ja hovilaisia. Keskellä tämän hevosenkengän muotoisen linnanpihan kehää sijaitsivat Mazarinin asuinhuoneet, ja kumpaisellakin sivulla kylkirakennukset — metsästysmaja, johon d'Artagnan oli sijoitettu, ja Atoksen uudeksi asunnoksi luovutettu kasvihuoneen siiveke. Kylkirakennuksen takana levisi puisto.

Tultuaan huoneeseen, joka oli määrätty hänen talletuspaikakseen, Atos näki ristikolla varustetuista ikkunoista muureja ja kattoja.

"Mikä rakennus tuolla on?" hän tiedusti.

"Se on metsästysmajan takasivu; sinne on molemmat ystäväni suljettu", vastasi Comminges. "Valitettavasti muurattiin tämänpuoliset ikkunat umpeen edellisen kardinaalin aikana, sillä kumpaistakin rakennusta on useaan kertaan käytetty vankilana, ja kun herra Mazarin telkesi näihin teidät, noudatti hän vain edeltäjänsä esimerkkiä. Jos noita ikkunoita ei olisi ummistettu, niin teillä olisi se viihdytys, että voisitte keskustella merkeillä ystäväienne kanssa."

"Ja oletteko varma, herra de Comminges", sanoi Atos, "että kardinaali kunnioittaa minua käynnillään?"

"Sen hän ainakin vakuutti tekevänsä, monsieur."

Atos huokasi katsellessaan ikkunaristikkoja.

"Niin, se on totta", jatkoi Comminges, "tämä on melkein samaa kuin vankila; mitään ei puutu, ei edes rautakankia ikkunoista. Mutta miten saatoittekaan te, aatelin parhaita miehiä, joutua niin kummalliseen päähänpistoon, että lähditte tuhlaamaan urhoutuksenne ja kuntoanne fronden vätytäjien parissa? Tosiaan, kreivi, jos olisin koskaan ajatellut näkeväni jonkun ystävän ihan varmasti kuninkaallisen armeijan riveissä, niin olisitte te heti tullut mieleeni. Te lyöttäytyneenä frondelaiseksi, kreivi de la Fère, te samaa puoluetta kuin joku Broussel, Blancmesnil tai Viole! Hyi toki — se voisi saada luulemaan, että teidän arvoisa äitinne oli jonkun kirjuripahaisen tytär! Te frondelaisena!"

"Totta tosiaan, hyvä herra de Comminges", vastasi Atos, "täytyyhän nykyään olla mazarinilainen tai frondelainen. Kauan annoin molempien nimitysten sointua korvissani, ja jälkimmäinen miellytti minua paremmin; se on ainakin ranskalainen leima miehelle. En muuten ole frondelainen herrain Brousselin, Blancmesnilin ja Violen kanssa, vaan Beaufortin, Bouillonin ja Elboeufin herttuain kanssa, — prinssien seurassa, vaan ei tuomarien, parlamentinneuvoksien ja kirjurien. Kylläpä sitäpaitsi kannattaisi palvella kardinaalia! Katsokaa tuota ikkunatonta muuria, herra de Comminges, — se haastaa teille selvää kieltä mazarinilaisesta kiitollisuudesta."

"Kyllähän", myönsi Comminges nauraen, "olletikin jos se kertaa kaikki ne sadatukset, joilla herra d'Artagnan on sitä kahdeksan päivää pommittanut."

"D'Artagnan-parka!" huohti Atos, ja hänen sävyssään ilmeni se sydämellinen kaihomielisyys, joka oli hänen olemuksensa pääpiirteenä; "niin kunnokas urho, niin pelottava niille, jotka eivät rakasta hänen rakastamiensa! Teillä on tuolla kaksi työläästi kaittavaa vankia, jos teidät on pantu vastuuseen noista lannistumattomista miehistä."

"Lannistumattomista!" toisti Comminges hymyillen. "Kas, monsieur, te tahdotte säilyttellä minua. Ensimmäisenä vankeutensa päivänä herra d'Artagnan ärsytteli kaikkia sotamiehiä ja aliupseereita, varmaankin saadakseen säilän; sitä kesti seuraavan päivän ja osan kolmattakin, mutta sitten hän tyyntyi lakeaksi kuin lammas. Nyt hän hyräilee gascognelaisia laulunpätkiä, joille nauramme katketaksemme."

"Entä herra du Vallon?" kysyi Atos.

"No, hänen laitansa on toinen! Hän on kamala mies, se minun täytyy tunnustaa. Ensimmäisenä päivänä hän survaisi auki kaikki ovet yhdellä olkapäänsä painalluksella, ja odotin milloin hyvänsä näkeväni hänen marssivan Rueilista niinkuin Simson lähti Gazasta. Mutta hänen mielialansa sai saman käänteen kuin herra d'Artagnaninkin. Nyt hän ei ainoastaan ole tottunut vankeuteen, vaan laskee siitä leikkiäkin."

"Sen parempi", virkahti Atos, "sen parempi!"

KAHDEKSASYHDEKSÄTTÄ LUKU

Tyytymättömät kumppanukset

Siirtykäämme nyt kasvihuoneen kylkirakennuksesta metsästysmajaan.

Pihan perällä näki joonilaisten pilarien pylväskäytävästä koiratarhan, kun taasen vasemmalla kohosi pitkulainen rakennus, joka näytti käsivarren tavoin ojentuvan toista käsivartta kohti — kasvihuoneen lisäkeeseen päin, muodostaen sen kanssa linnanpihaa saartavan puolikehän.

Tämän kylkirakennuksen pohjakerrassa olivat Portos ja d'Artagnan telkien takana, yhdessä viettäen kumpaisenkin luonteelle tuiki vastenmielisen vankeuden pitkiä tunteja.

Tuijottavin katsein ja tuon tuostakin kumeasti muristen d'Artagnan asteli kuin tiikeri edes takaisin sisäpihalle avautuvan ison ikkunan rautaristikon ohi.

Portos sulatteli vaiteliaana vankkaa päivällistä, jonka jäännökset oli äsken korjattu pois.

Toinen näytti olevan järjiltään, mutta hän mietiskeli; toinen taasen näytti syvällisesti aprikoivan, mutta hän nukkui. Hänen unensa oli kuitenkin kovin rauhatonta, kuten saattoi päättää hänen säännöttömästä ja katkonaisesta kuorsauksestaan.

"Kas niin", virkkoi d'Artagnan, "aurinko alkaa jo mennä mailleen. Kello lienee neljän vaiheilla. Kohtsiiltään tulemme olleeksi täällä satakahdeksankymmentä kolme tuntia."

"Hm!" äännähti Portos ollakseen jotakin vastaavinaan.

"Kuuletko, senkin unikeko?" huudahti d'Artagnan kärsimättömänä siitä, että toinen kykeni antautumaan unen helmoihin päivällä, kun hän sitävastoin hädin tuskin sai unta yölläkään.

"Mitä niin?" sanoi Portos.

"Mitä sanon."

"Mitä siis sanot?"

"Minä sanon", aloitti d'Artagnan jälleen, "että tulee kuluneeksi satakahdeksankymmentäkolme tuntia siitä kun meidät tuotiin tänne."

"Oma vikasi", vastasi Portos.

"Mitä! Minunko vikani se on?"

"Niin, ehdotinhan sinulle, että lähtisimme täältä tiehemme."

"Irroitteen rautakangen tai murtaen oven?"

"Niin juuri."

"Portos, meidänlaisemme miehet eivät voi paeta noin yksinkertaisesti ja mutkattomasti."

"Totisesti", vakuutti Portos, "minä kyllä lähtisin tuolla yksinkertaisella ja mutkattomalla tavalla, jota sinä näyt halveksivan aivan liiaksi."

"Veikkoseni", kysyi d'Artagnan, "tiedätkö, minkätähden pasteijaleipurit eivät koskaan omin käsin ryhdy työhön."

"En", vastasi Portos, "mutta mielelläni sen kuulisin."

"No, he pelkäävät oppipoikiensa läsnäollessa polttavansa joitakuuta leivoksia tai pilaavansa hyytelön."

"Entä sitten?"

"Sitten heille ilkuttaisiin, ja se ei käy laatuun, että pasteijaleipurille ilkutaan."

"Sinä tyynnytät mieltäni, d'Artagnan."

"No niin, tekeydy siis hyvälle tuulelle kuten minäkin, laskekaamme leikkiä vartijaimme kanssa, hauskuttakaamme sotamiehiä, koska emme voi heitä lahjoa; mielistele heitä enemmän kuin tähän asti, Portos, kun he tulevat ikkunaristikkojemme edustalle. Tähän asti olet vain puinut nyrkkiä heille, ja mitä kunnioittavampi sinun nyrkkisi on, Portos, sitä vähemmän se vetää puoleensa. Voi, antaisinpa paljon siitä, että minulla nyt olisi viisisataa louisdoria!"

"Ja minä myös", sanoi Portos, joka ei tahtonut jäädä d'Artagnanista jälkeen anteliaisuudessa; "minä antaisin hyvinkin sata pistolia."

Niin pitkälle olivat kumppanukset päässeet keskustelussaan, kun Comminges astui sisälle, edellään kersantti ja kaksi miestä, jotka kantoivat vangeille illallisen kulhoilla ja vadeilla täytetyssä vasussa.

YHDEKSÄSYHDEKSÄTTÄ LUKU

D'Artagnan kuulee uutisia

"Kas", virkahti Portos, "taaskin lammasta!"

"Hyvä herra de Comminges", lausui d'Artagnan, "minun on sanottava teille, että ystäväni herra du Vallon on päättänyt ryhtyä jyrkkiin äärimmäisyyksiin, jos herra Mazarin itsepintaisesti pitää häntä näin

yksitoikkoisessa ruuassa."

"Vakuutanpa vielä", lisäsi Portos, "etten syö mitään muutakaan, ellei sitä heti paikalla korjata pois."

"Viekää pois lampaanliha", käski Comminges; "toivoakseni herra du Vallon nyt illastaa mieluisasti, etenkin kun minulla on ilmoitettavana hänelle uutinen, joka varmaankin antaa hänelle ruokahalua."

"Olisiko Mazarin kuollut?" kysyi Portos.

"Ei, minun täytyy päin vastoin mielipahakseni sanoa teille, että hän jaksaa erinomaisesti."

"Sen pahempi!" murahti Portos.

"Mikä uutinen se sitten on?" kysyi d'Artagnan. "Uutisen kuuleminen on vankilassa niin harvinainen onni, että suonette anteeksi kärsimättömyyteni, herra de Comminges, olletikin kun annoitte meidän ymmärtää, että se uutinen on hyvä."

"Ilahduttaisiko teitä kuulla, että kreivi de la Fère jaksaa hyvin?" vastasi Comminges.

D'Artagnanin pienet silmät remahtivat tavattoman suuriksi.

"Ilahduttaisiko se minua!" huudahti hän; "tulisin enemmän kuin iloiseksi, suorastaan autuaaksi."

"No hyvä, hän on itse antanut minulle toimeksi tuoda teille terveisensä ja sanoa, että hän on mitä parhaassa voinnissa."

D'Artagnan oli hypähtää riemastuksesta. Nopea silmänisku tulkitsi hänen ajatuksensa Portokselle. — Jos Atos tietää, missä me olemme — sanoi tuo katse, — jos hän lähettää meille terveisiä, niin silloin hän myös toimii piakkoin.

Portos ei ollut kovinkaan harjaantunut käsittämään merkkikieltä, mutta kun Atoksen mainitseminen teki häneen saman vaikutuksen kuin d'Artagnaniinkin, oivalsi hän tällä kertaa tarkoituksen.

"Vai niin", sanoi gascognelainen hiljaisesti, "kreivi de la Fère on pyytänyt teitä lausumaan terveisensä herra du Vallonille ja minulle?"

"Niin on, monsieur."

"Te olette siis tavannut hänet?"

"Olen kyllä."

"Missä, jos sitä sopii kysyä?"

"Ihan tässä likellä", vastasi Comminges hymyillen.

"Tässä likellä?" toisti d'Artagnan, jonka silmät säihkyivät.

"Niin likellä, että jos kasvihuoneen puolisia ikkunoita ei olisi muurattu umpeen, te voisitte nähdä hänet täältä."

— Hän kiertelee linnan lähistöllä, — ajatteli d'Artagnan. Sitten hän lisäsi ääneen:

"Olette kenties tavannut hänet puistossa metsästävässä?"

"Ei, vielä lähempänä, paljoa lähempänä. Tämän muurin toisella puolella", sanoi Comminges lyöden seinään.

"Tämän muurin toisella puolella? Mikä siellä sitten onkaan? Minut tuotiin tänne yöllä, niin että pahas minut periköön, jos tiedän missä olen."

"No", jatkoi Comminges, "otaksukaapa eräs seikka."

"Otaksun mitä hyvänsä tahdotte."

"Otaksukaa, että tässä seinässä olisi ikkuna."

"No?"

"No, siitä ikkunasta näkisitte kreivi de la Fèren omassaan."

"Herra de la Fère siis asuu linnassa?"

"Niin."

"Millä asialla?"

"Samalla asialla kuin tekin."

"Atos on vankina?"

"Te tiedätte hyvin", sanoi Comminges nauraen, "että Rueilissa ei ole vankeja, koska täällä ei ole mitään vankilaa."

"Älkäämme leikkikö sanoilla, monsieur. Atos on vangittu?"

"Niin, eilen Saint-Germainissa, kun hän tuli kuningattaren puheilta."

D'Artagnanin kädet vaipuivat hervottomina sivuille. Hän seisoikin kuin ukkosen iskemänä.

"Ja miltä hän näytti?" tiedusti Portos, joka d'Artagnanin vaietessa käytti tilaisuutta puuttuakseen keskusteluun.

"Hän näytti olevan varsin hyvällä tuulella", vastasi Comminges. "Ensimmältä tuntui hän kovin murheelliselta kuten tekin; mutta kuullessaan, että herra kardinaali aikoi tänä iltana käydä hänen luonaan..."

"Ahaa", huudahti d'Artagnan, "kardinaali aikoo käydä kreivi de la Fèren luona?"

"Niin, hän on lähettänyt kreiville sanan, ja sen kuullessaan kreivi de la Fère pyysi minua ilmoittamaan teille, että hän käyttää kardinaalin osoittamaa suosiollisuutta puhuakseen teidän kaikkien puolesta."

"Sitä kunnan kreiviä!" kiitti d'Artagnan.

"Onpa tuokin nyt muka jotakin", murisi Portos, "suurikin suosionosoitus! Hiisi vieköön, kreivi de la Fère, jonka sukujuuret ulottuvat Montmorencyihin ja Rohaneihin, on toki Mazarinin arvoinen!"

"Olkoon vain, hyvä du Vallon", sanoi d'Artagnan mielitelevimmällä äänellään; "mutta kun asiaa oikein ajattelee, niin se on sentään suuri kunnia kreivi de la Fèrelle. Ja siitä voi toivoa paljonkin, — kardinaalin vierailusta! Minun mielestäni se on niin suuri kunnia vangille, että olen taipuvainen uskomaan herra Commingesin erehtyneen."

"Kuinka? Minäkö olisin erehtynyt?"

"Ei suinkaan herra Mazarin aio käydä kreivi de la Fèren luona, vaan kreivi lienee kutsuttu Mazarinin puheille?"

"Ei ei", vakuutti Comminges, joka piti tärkeänä esittää asian oikeassa valossa. "Kuulin aivan hyvin, mitä kardinaali sanoi minulle. Hän se todella poikkeaa puhuttelevaan kreivi de la Fèrää."

D'Artagnan yritti tavoittaa Portoksen katsetta nähdäkseen, oivalsiko hänen ystävänsä tuon vierailun merkitystä, mutta Portos ei vilkaissutkaan häneen päin.

"Kardinaalilla on siis tapana kävellä kasvihuoneessaan?" alkoi d'Artagnan urkkia.

"Hän sulkeutuu sinne joka ilta", vastasi Comminges. "Hän kai pohtii siellä valtion asioita."

"Sitten alan uskoa, että herra de la Fère todella saa luokseen hänen ylhäisyytensä", myönsi d'Artagnan; "sitäpaitsi hänellä epäilemättä on saattue mukanaan."

"On kaksi sotamiestä."

"Voi, monsieur", virkkoi d'Artagnan ikäänkuin pitkän keskustelun lyhyeksi ytimeksi, "kunhan hänen ylhäisyytensä vain leppyisi suomaan herra de la Fèrelle meidän vapautemme!"

"Toivon sitä kaikesta sydämestäni", vastasi Comminges.

"Jos hän unohtaisi tuon käynnin, niin olisiko teidän hankala muistuttaa häntä siitä?"

"Ei ollenkaan; päin vastoin."

"No, se sentään rauhoittaa minua."

Tämä taitava puhelun käänne olisi tuntunut erinomaiselta tempulta jokaisesta, joka olisi kyennyt näkemään gascognelaisen sieluun.

"Hyvästi, messieurs", toivotti Comminges. "Nukkukaa hyvin!"

"Kyllä yritämme."

Comminges kumarsi ja lähti. D'Artagnan seurasi häntä katseellaan samassa nöyrässä asennossaan ja sama alistuvaisuuden ilme kasvoillaan. Mutta tuskin oli ovi sulkeutunut kaartinkapteenin jälkeen, kun d'Artagnan syöksähti syleilemään Portosta niin riemastuneen näköisenä, että hänen tunteistaan ei voinut erehtyä.

"Kas, kas!" ihmetteli Portos; "mitä nyt? Oletko järjiltäsi, ystävä-parka?"

"Me olemme pelastettuja!" julisti d'Artagnan.

"Sitä en voi ollenkaan havaita", väitti Portos. "Päin vastoin huomaan, että me olemme kaikki vankina, Aramista lukuunottamatta, ja että meidän mahdollisuutemme päästä vapaalle jalalle ovat melkoisesti vähentyneet sitten kun Mazarin on saanut yhden rotan lisää loukkuunsa."

"Ei suinkaan, Portos veikkoseni; tämä rotanloukku vältti kahdelle, mutta se on liian heikko kolmelle."

"En ymmärrä vähääkään", päivitteli Portos.

"Se onkin turhaa", vastasi d'Artagnan. "Istuutukaamme pöytään ja kootkaamme voimia, sillä me tarvitsemme niitä tänä yönä."

"Mitäs siis teemme tänä yönä?" tiedusti Portos yhä enemmän ihmeissään.

"Lähdemme luultavasti matkalle."

"Mutta..."

"Istuutukaamme pöytään, hyvä ystävä; aatokset johtuvat mieleen syödessä. Illallisen jälkeen, kun olen saanut riittävästi aatoksia, ilmoitan ne sinulle."

Portos oli kovin utelias kuulemaan d'Artagnanin suunnitelmaa, mutta tuntien kumppaninsa menettelytavan istuutui hän aterialle sen enempää vastustelematta ja söi ruokahalulla, joka tuotti kunniaa d'Artagnanin kekseliäisyyden herättämälle luottamukselle.

YHDEKSÄSKYMMENES LUKU

Järki ja jännervoima

Ateria nautittiin ääneti, muttei painostuneella mielellä, sillä d'Artagnanin kasvoja valaisi tuon tuostakin sellainen viekas myhäily, joka oli hänellä tavallista hyvällä tuulella ollessaan. Portoksen huomiota ei välttänyt ainoakaan noista hymyilyistä, ja hän säesti niitä joka kerta jollakin huudahduksella, joka ilmaisi hänen ystäväelleen, että vaikka voimamies ei käsittänytään ilahduksen merkitystä, hän tahtoi kuitenkin tarkoin seurata sen ajatuksen kulkua, joka nyt pyöri järkimiehen aivoissa.

Jälkiruokaan päästyä d'Artagnan nojauti taaksepäin tuolillaan, laski säärensä ristiin ja huojui edes takaisin näköjään mitä tyytyväisimpänä itseensä.

Portos laski leukansa molempien käsien varaan, tuki kyynäspäitänsä pöytään ja silmäili d'Artagnania sillä luottavaisella katseella, joka antoi tälle jättiläiselle niin herttaisen suopeuden sävyn.

"No?" virkahti d'Artagnan tovin kuluttua.

"No?" kertasi Portos.

"Sinullahan on vielä yhtä jäntevät käsivarret kuin ennenkin, Portos, vai mitä?"

Portos avasi takinihojensa napit, kääri ylös paidan hihansa ja silmäili tyytyväisenä vankkoja käsivarsiaan, jotka olivat yhtä paksut kuin tavallisen miehen reidet.

"Kyllähän näillä vielä tulee toimeen", vastasi hän.

"Kykenisit kai suuremmattakaan vaivatta vääntämään vanteen näistä hiilipihdeistä ja kiertämään tästä kohennusraudasta tulppavääntiön?"

"Varmastikin", vakuutti Portos.

"Katsotaanpa", pyysi d'Artagnan.

Jättiläinen otti mainitut kaksi esinettä ja toteutti mitä helpoimmin ja ilman näkyvää ponnistusta kumppaninsa haluamat muodonvaihdokset.

"Noin!" virkahti Portos.

"Suurenmoista!" kehaisi d'Artagnan; "sinä olet tosiaan saanut luonnolta runsaat antimet, Portos."

"Olen kuullut puhuttavan", kertoi Portos, "eräästä Krotonin Milosta, joka teki tavattomia voimatemppeja, — sitoen nuoran otsalleen ja pingoittaen sen poikki päalihaksillaan, tappaen härän nyrkiniskulla ja kantaen sen kotiin olallaan, pysähdyttäen juoksevan hevosen takajaloista ja niin edelleen. Kaikki nuo näytteet annoin kertoa itselleni Pierrefondsissa ja tein perässä ne temput, paitsi että nuuraa minä en saanut katkaistuksi ohimoitteni pullistuksella."

"Se johtuu siitä, että sinulla ei ole voima päässäsi, Portos", huomautti d'Artagnan.

"Ei, se on käsivarsissani ja hartioissani", vastasi Portos yksinkertaisesti.

"No niin, hyvä ystävä, lähestykäämme ikkunaa, ja käytä voimaasi yhden rautakangen irroittamiseen. Odota, kunnes sammutan lampun."

Portos astui ikkunan ääreen, tarttui molemmin käsin rautakankeeseen, veti sitä itseensä päin ja taivutti sen kaarelle, jotta molemmat päät heltisivät muurin syvennyksistä, joihin ne olivat olleet iskostettuina kolmekymmentä vuotta.

"Oivallista, hyvä ystävä!" kiitti d'Artagnan; "siinäpä temppu, johon kardinaali ei koskaan pystyisi, niin nerokas kuin hän onkin."

"Irroitanko lisää?" kysyi Portos.

"Ei, tuo riittää; mies mahtuu nyt aukosta."

Portos yritti ja pisti ulos koko yläruumiinsa.

"Kyllä mahtuu", hän sanoi.

"Aikamoinen läpi siihen tosiaan tulikin. Ojenna nyt käsivartesi."

"Mihin?"

"Ulos aukosta."

"Miksi?"

"Sen saat hetimiten tietää. Tee kuten sanoin."

Portos totteli sokeasti kuin sotamies ja ojensi käsivartensa ristikon läpi.

"Mainiota!" tuumi d'Artagnan.

"Näkyä siis luistavan?"

"Kuin öljytty, veikkonen."

"Hyvä on. Mitä minun on nyt tehtävä?"

"Ei mitään."

"Onko siis kaikki valmista?"

"Ei vielä."

"Tekisi kuitenkin mieleni ymmärtää", sanoi Portos.

"Kuulehan siis, hyvä ystävä, ja parilla sanalla selviää sinulle koko juttu. Vartiohuoneen ovi avautuu, kuten näet."

"Näen kyllä."

"Nyt lähetetään meidän pihallemme, jonka poikki Mazarinin täytyy astua mennessään kasvihuoneeseen, ne kaksi kaartilaista, jotka saattavat häntä."

"Kas tuolla he astuvatkin ulos."

"Kunhan vain sulkisivat vartiohuoneen oven perässään! Hyvä, he painavat sen kiinni."

"Edelleen?"

"Hiljaa! He voisivat kuulla."

"Mutta silloin en saa tietää mitään."

"Saat kyllä, sillä sikäli kuin panet hommaa täytäntöön, käsität jutun."

"Mieluisampaa olisi kuitenkin..."

"Hauskempaa on nauttia yllätyksestä."

"Aivan oikein, se kyllä on totta", myönsi Portos.

"Vaiti nyt!"

Portos jäi mykäksi ja hievahtamattomaksi.

Molemmat sotamiehet lähestyivät toisiaan ikkunaa, hieroen käsiään, sillä helmikuun ilta oli jokseenkin kylmä.

Samassa avautui vartiohuoneen ovi jälleen, ja toista sotamiestä huudettiin takaisin. Tämä jätti kumppaninsa ja palasi vartiohuoneeseen.

"Käykö se vieläkin laatuun?" kysyi Portos.

"Paremmiin kuin koskaan", vastasi d'Artagnan. "Kuulehan nyt: minä huudan tänne tuon sotamiehen, puhellakseni hänen kanssaan, niinkuin eilen kutsuin erään hänen kumppaninsa, muistathan?"

"Kyllä, mutta minä en vain ymmärtänyt sanaakaan hänen puheestaan."

"Niin, hänen ääntämisensä oli hyvinkin murteellista. Mutta ota nyt huomioon jokainen sana, mitä sinulle virkan; kaikki riippuu toimeenpanemisesta, Portos."

"Hyvä! Toimeenpaneminen on juuri vahvana puolenani."

"Sen tiedän hiton hyvin; sentähden luotankin sinuun."

"Puhu pois."

"Minä siis kutsun sotamiehen tänne ja juttelen hänen kanssaan."

"Sen olet jo sanonut."

"Minä käännyin vasemmalle, jotta hän joutuu oikealle puolellesi, noustessaan penkille."

"Mutta jollei hän nousekaan?"

"Nousee kyllä, ole huoletta. Samassa kun hän nousee penkille, ojennat sinä peloittavan käsivartesi ja tartut häntä kurkkuun. Sitten vedät hänet huoneeseemme niinkuin Tobias kiskoi kalan maalle kitusista, mutta muista kouristaa niin lujasti, että hän ei pääse älähtämään."

"Kyllä", lupasi Portos; "mutta jos kuristan hänet?"

"No, sitten olisi yhtä sveitsiläistä vähemmän; mutta toivottavasti et sentään tule häntä tukehduksiksi. Sinä lasket hänet hiljaa pitkäkseen täällä, me sullomme kapulan hänen suuhunsa ja sidomme hänet johonkin kiinni. Sillä tavoin saamme heti univormun ja miekan."

"Mainiota!" virkahti Portos katsellen d'Artagnania ihailevasti.

"Eikö olekin?" vastasi gascognelainen.

"Niin", älysi Portos muistuttaa, "mutta yksi univormu ja miekka ei riitä meille kahdelle."

"No, onhan hänellä kumppani!"

"Aivan oikein", huomasi Portos.

"Kun yskäisen, kurottaudu kaappaamaan; silloin on oikea hetki."

YHDESSADATTA LUKU

Jännervoima ja järki

Ystävykset asettuivat kumpainenkin määräpaikalleen. Asemassaan oli Portos kokonaan ikkunansoppeen kätkeytyneenä.

"Hyvää iltaa, kumppani!" tervehti d'Artagnan mielitelevimmällä äänellään.

"Hyve ilda, monsir", vastasi sotamies.

"Ei taida nyt olla kovinkaan lämmin kävellä", sanoi d'Artagnan.

"Brrrr!" päristi kaartilainen.

"Lasillinen viiniä ei kenties olisi haitaksi?"

"Lashilinen fiini — she maishtuis."

"Kala tärppii, — jo puraisee!" jupisi d'Artagnan Portokselle.

"Kyllä ymmärrän", vastasi Portos.

"Minulla on täällä pullo", ilmoitti d'Artagnan.

"Bullo!"

"Niin."

"Däysh bullo?"

"Ihan täysi, ja lahjoitan sen teille, jos juotte terveydekseni."

"Hehee, juon gyllä!" vakuutti sveitsiläinen lähestyen.

"No, tulkaa ottamaan, veikkonen", kehoitti gascognelainen.

"Gyllä dulen. Duoll ongin benkki."

"Totta tosiaan, ihan kuin vasiten asetettuna sitä varten. Nouskaa penkille ... kas noin, veikkonen."

Ja d'Artagnan yskäisi.

Samassa iski Portoksen käsivarsi alas; hänen rautainen kouransa sieppasi sotamiestä kaulasta nopeasti kuin salama ja tukevasti kuin ruuvipihti sekä veti hänet ylös aukosta toisen kykenemättä äännähtämäänkään ja ollessa tukehtumaisillaan matkalla. Voimamies asetti hänet pitkäkseen lattialle, d'Artagnan jätti hänelle juuri sen verran aikaa, että hän pääsi hengähtämään, tukki häneltä sitten suun huivillaan ja alkoi riisua uhriaan niin joutuisasti ja kätevästi kuin ainakin mies, joka oli oppinut ammattinsa taistelukentällä.

Sidottuna ja kapuloituna kannettiin sotamies liedelle, mistä ystävykset olivat ennakoilta sammuttaneet tulen.

"Saatiinhan toki yksi säilä ja asu", virkahti Portos.

"Ne otan minä", sanoi d'Artagnan. "Jos sinä tahdot univormun ja miekan lisää, niin meidän on uudistettava temppumme. Pidä varasi! Näen toisen juuri tulevan vahtihuoneesta ja suuntaavan askeleensa tänne päin."

"Minä pelkään, että olisi varomatonta ryhtyä toistamiseen sellaiseen kepposeen", epäili Portos. "Sama

keino ei onnistu kahdesti, väitetään. Jos tempaisuni sattuisi harhaan, niin kaikki olisi hukassa. Mieluummin ryömin ulos, kaappaan hänet kiinni aavistamattomalla hetkellä ja työnnän hänet sinulle kapuloittuna."

"Parempi on", yhtyi gascognelainen.

"Pysyttele siis valmiina", sanoi Portos luisuen alas aukosta.

Hanke toteutui Portoksen lupauksen mukaan. Jättiläinen piiloutui sotamiehen tien varteen, ja tämän astuessa ohitse hän kaappasi miestä niskasta, sulloi hänelle kapulan suuhun, työnsi hänet kuin muumion ikkunaristikon lävestä ja kapusi itse sisälle hänen perässään.

Toinen vanki riisuttiin kuten äskeinenkin. Hänet laskettiin makuusijalle ja sidottiin kaksinkertaisilla vöillä vankkoihin tammisiin vuodepatsaisiin, joten hänen suhteensa saattoi olla yhtä huoleton kuin edellisenkin.

"Kas niin", puheli d'Artagnan, "tämähän sujuu oivallisesti! Yritä nyt vetää yllesi tuon juuttaan asu, Portos. Luulen mahtuvasi siihen, mutta jos se on liian ahdas, niin eipä hätää: silloin riittääköön hankkilus ja punatöyhtöinen hattu."

Sattumalta oli toinen sotamies jättimäinen sveitsiläinen, niin että hänen univormunsa sopi Portokselle erinomaisesti, paitsi että saumoja ratkeili joistakuista kohdista.

Tuokioon ei kuulunut muuta kuin vaatteiden kahinaa, kun Portos ja d'Artagnan pukeutuivat kiireimmiten.

"Tehty!" virkahtivat he yhtäkaa. "Teille, kumppanit", he lisäsivät molempiin kaartilaisiin kääntyen, "ei tapahdu mitään pahaa, jos pysytte hiljaa, mutta jos yritätte rimpuilla, niin olette kuoleman omia."

Sotamiehet pysyivät hievahtamattomina. Portoksen koura oli saanut heidät käsittämään, että asia oli mitä vakavinta laatua ja että tästä oli leikki kaukana.

"Seuraa minua", vastasi d'Artagnan.

Ja työntyen ulos aukosta hän solui keveästi pihalle. Portos seurasi samaa tietä, vaikka vaivaloisemmin ja vitkallisemmin.

Huoneeseen kytketyt sotamiehet värisivät pelosta.

Tuskin olivat d'Artagnan ja Portos laskeneet jalkansa maahan, kun eräs ovi avautui ja kamaripalvelijan ääni huusi:

"Vartio!"

Samassa avautui myöskin vahtihuoneen ovi, ja kaikua ääni käski:

"La Bruyère ja du Barthois, lähtekää!"

"Minä olen nähtävästi nimeltäni la Bruyère", supatti d'Artagnan.

"Ja minä du Barthois", lisäsi Portos.

"Missä olettekaan?" kysyi kamaripalvelija, joka kirkaasta valosta tultuaan ei nähtävästi vielä kyennyt eroittamaan kahta sankariamme hämystä.

"Täällä!" vastasi d'Artagnan.

Ja Portokseen kääntyen hän kysäisi:

"Mitä tästä sanot, hyvä du Vallon?"

"Hiisi vieköön, kunpahan jatkuisi näin, niin tämä olisi hupaista peliä!"

Molemmat tilapäiset sotamiehet astelivat totisina kamaripalvelijan takana; tämä avasi heille eteisen oven ja sitten toisen, joka näytti johtavan odotushuoneeseen, sekä osoitti heille kahta töyrytuolia.

"Ohjesääntö on ihan yksinkertainen", hän sanoi. "Te sallitte ainoastaan yhden henkilön tulla tänne, kuuletteko? Yhden ainoan, ei ketään muuta; ja häntä te tottelette kaikessa. Mitä paluuseenne tulee, niin siitä ette voi erehtyä, sillä teidän tarvitsee vain odottaa, kunnes minä tulen päästämään teidät palveluksesta."

D'Artagnan oli hyvin tunnettu tälle kamaripalvelijalle, joka ei ollut kukaan muu kuin Bernouin; kuuden tai kahdeksan kuukauden aikana oli tämä hyvinkin kymmeneen kertaan johtanut hänet kardinaalin luo. Vastaamisen sijasta hän senvuoksi murahti vain *jaa!* koettaen saada tämän saksalaisen myönnytyssanan lausutuksi niin vähän gascognelaisesti kuin suinkin.

Portokselta taasen oli d'Artagnan ottanut lupauksen, että hän ei puhuisi missään tapauksessa. Äärimmäisyyteen ahdistettuna oli hänelle sallittua vain sadattaa juhlallisen kumeasti: *Teufel*.

Bernouin poistui lukiten oven jälkeensä.

"Ohoh", äännähti Portos kuullessaan avaimen kiertyvän lukossa, "täällä näkyy olevan tapana teljetä huoneisiin kaikki ihmiset. Minusta näyttää, että me olemme vain vaihtaneet vankilaa; äskeisestä kopistamme olemme siirtyneet pidätetyiksi kasvihuoneeseen. En tiedä, tokko olemme kostuneet siitä kaupasta."

"Hiljaa!" varoitti d'Artagnan; "tuolta tulee se ilmoitettu joku."

Eteisestä kuului keveitä askeleita. Ovi naris saranoillaan, ja huoneeseen astui herrasmieheksi pukeutunut henkilö kääriytyneenä ruskeaan levättiin, leveä hattu painettuna silmille ja lyhty kädessä.

Portos painautui seinää vasten, mutta hän ei kyennyt tekeytymään niin näkymättömäksi, että tulija ei olisi häntä huomannut; hän ojensi Portokselle lyhtynsä ja käski:

"Sytyttäkää riippulamppu."

Sitten hän lisäsi d'Artagnaniin kääntyen:

"Tunnettehan ohjesäännön?"

"*Ja*", vastasi gascognelainen, päättäneenä turvautua tähän ainoaan saksankieliseen näytteeseen.

"*Tedesco*", mutisi tulija; "*va bene*."

Ja lähestyessä vastapäistä ovea hän avasi sen ja katosi, mutta lukitsi sen jälleen jälkeensä.

"Ja mitä nyt teemme?" kysyi Portos.

"Nyt, veikkoseni, käytämme olkapäätäsi, jos tämä ovi on lukossa. Kaikella on aikansa, ja kaikki tulee oikealla hetkellä sille, joka osaa odottaa. Mutta teljetkäämme ensin sopivalla tavalla ulko-ovi, seurataksemme sitten isäntäämme."

Ystävykset ryhtyivät heti puuhaan ja kasasivat ovea vasten kaikki huonekalut, joten pääsy huoneeseen kävi sitä mahdottomammaksi, kun ovi oli sisäänpäin aukeava.

"Noin", tuumi d'Artagnan; "nyt saamme olla varmoja siitä, että meitä ei yllätetä takaapäin. Eteenpäin siis!"

KAHDESSADATTA LUKU

Mazarinin salaluolat

He saapuivat ovelle, josta Mazarin oli kadonnut; d'Artagnan yritti turhaan avata sitä.

"Nyt on koeteltava sinun hartiaväkeäsi", sanoi d'Artagnan. "Työnnä, veikkonen, mutta tasaisesti, melua välttämättä; älä murra mitään, tyrkkää vain ovipuoliskot erilleen, siinä kaikki."

Portos painoi vankan olkansa ovipuoliskoa vasten, joka heti myötäsi, ja d'Artagnan pisti silloin miekkansa kärjen salvan ja sinkilän väliin. Salvan vinoksi hiottu syrjä luiskahti sivulle, ja ovi avautui.

"Sanoinhan sinulle, Portos, että naisten ja ovien kanssa tulee toimeen kaikessa, kun niitä pitelee tasaisesti."

"Sinä olet suuri järkeilijä", vastasi Portos, "se on totinen tosi."

"Astukaamme sisälle", virkkoi d'Artagnan.

He hiipivät eteenpäin. Lasisen väliseinän takana pilkoitti kardinaalin lyhty lattialta suojaman keskikohdalta, missä Rueilin linnan pomeranssi- ja granaattipuut pitkiin riveihin asetettuina muodostivat leveän puistokujan ja kaksi soukempaa sivukujaa.

"Kardinaalia ei näy missään", huomautti d'Artagnan; "pelkkä lyhty on jäljellä. Missä lemmossa hän onkaan?"

Ja hän alkoi tutkia toista sivukäytävää, viitattuaan Portosta tarkastelemaan toista. Äkkiä hän näki vasemmallaan paikoiltaan siirretyn säiliön, ja sen entisellä sijalla ison aukon.

Kymmenen miestä olisi vaivoin kyennyt siirtämään säiliötä syrjään, mutta jonkun koneiston avulla oli se kääntynyt sivulle aluslevyineen.

D'Artagnan näki, kuten sanottu, säiliön sijalla suuren aukon, ja sen reunasta pisti näkyviin kiertoportaiden ensimmäiset askelmat.

Hän viittasi luokseen Portoksen ja osoitti hänelle havaintonsa.

Kumppanukset katselivat toisiaan tyrmistyneinä.

"Jos haluaisimme ainoastaan kultaa", supatti d'Artagnan, "niin olisimme nyt löytäneet mitä tahdoimme ja pysyisimme äveriäinä koko ikämme."

"Kuinka niin?"

"Etkö käsitä, Portos, että kardinaali kaiken todennäköisyyden mukaan säilyttää näiden portaiden juurella sitä kuuluisaa aarretta, josta niin paljon puhutaan? Meidän tarvitsisi vain laskeutua holviin, tyhjentää joku rahakirstu, sulkea kardinaali kaksinkertaisten lukkojen taakse, lähteä tiehemme kultataakkoinemme ja kääntää tuo pomeranssipuu takaisin paikalleen, ainoankaan ihmisen kysymättä meiltä, mistä olemme saaneet rikkautemme, — itse kardinaalinkaan."

"Se olisi hyvä kaappaus kelmeille", vastasi Portos, "mutta minun nähdäkseni arvoton aatelismiehille."

"Samaa mieltä olen minäkin", vahvisti d'Artagnan; "minä sanoinkin: 'jos haluaisimme ainoastaan kultaa', mutta me haluamme muuta."

Samassa, ja juuri kun d'Artagnan kumartui kellaria kohti kuuntelemaan, tunkeusi hänen korvaansa metallisointuista kilinää, niinkuin olisi liikuteltu kultarahoilla täytettyä säkkiä. Hän hätkähti, ja heti jälkeensä sulkeutui joku ovi. Portailta alkoi näkyä valon kajastusta.

Mazarin oli jättänyt lyhtynsä kasvihuoneeseen uskotellakseen muille, että hän oleskeli siellä. Mutta mukanaan hänellä oli vahakynntilä, jonka avulla hän tarkasteli salaista aartehistoriaan.

"He, he!" haastoi hän itsekseen italiankielellä, hitaasti noustessaan portaita ja silmäillessään pulleata espanjalaisilla realeilla täytettyä pussia. "Näillä saa maksetuksi viisi parlamentinneuvosta ja kaksi Pariisin kenraalia. Minäkin olen suuri päällikkö, vaikka käyn sotaa omalla tavallani."

D'Artagnan ja Portos olivat kumpainenkin lymynneet omaan sivukujaansa säiliön taakse ja odottivat.

Kolmen askeleen päässä d'Artagnanista Mazarin painoi seinään kätkeyttä joustinta. Aluslevy kääntyi, ja sen kannattama pomeranssipuu siirtyi itsestään varsinaiselle paikalleen.

Sitten kardinaali sammutti kynttilänsä, pisti sen taskuunsa, ja virkahti ottaen jälleen lyhdyn:

"Menkäämme katsomaan herra de la Fèrèä."

"Hyvä! Se on meidänkin tiemme", ajatteli d'Artagnan; "me pidämme seuraa."

Kaikki kolme lähtivät liikkeelle. Mazarin asteli keskikujassa, Portos ja d'Artagnan hiipivät rinnakkaisia sivukujia myöten. Ystävykset karttelivat huolellisesti niitä valojuovia, joita kardinaalin lyhty loi kasvisäiliöiden väliin.

Kardinaali saapui toiselle lasiovelle ihan tietämättömänä saattueestaan, sillä pehmeä hiekka tukahdutti askeleiden kaiun.

Hän kääntyi sitten vasemmalle ja poikkesi käytävään, jota Portos ja d'Artagnan eivät olleet vielä huomanneet. Mutta juuri kun hänen piti avata ovi, pysähtyi hän miettiväisenä.

"Äh, *diavolo!*" pahoitteli hän; "unohdin Commingesin neuvon. Minun on kutsuttava tänne sotamiehet ja asetettava heidät ovelle, jotten antaudu tuon uskalikon valtaan. Täytyy palata."

Ja kärsimättömästi liikahtaen hän kääntyi mennäkseen takaisin samaa tietä kuin oli tullutkin.

"Älkää huoliko vaivautua, monseigneur", sanoi d'Artagnan astahtaen askeleen eteenpäin hattu kädessä ja kohtelias hymy huulillaan; "me olemme saattaneet teidän ylhäisyyttänne askel askeleelta, ja tässä olemme."

"Niin, tässä olemme", yhtyi Portos.

Ja hän kumarsi yhtä herttaisesti kuin kumppaninsakin.

Mazarin loi säikkyneen katseensa toisesta toiseen, tunsi kumpaisenkin ja pudotti lyhtynsä pelästyneesti huoahhtaen.

D'Artagnan otti lyhdyn, joka ei ollut onneksi sammunut.

"Voi, kuinka varomatonta, monseigneur!" hän huudahti; "täällä ei ole hyvä liikkua ilman valoa! Teidän ylhäisyytenne voisi törmätä jotain säiliötä vasten tai suistua johonkin kuoppaan."

"Herra d'Artagnan!" sopersi Mazarin, joka ei kyennyt tointumaan hämmästyksestään.

"Niin, monseigneur, minä itse, ja minulla on kunnia esitellä teille herra du Vallon, kelpo ystäväni, jota kohtaan teidän ylhäisyytenne on aikaisemmin suvainnut osoittaa vilkasta harrastusta."

Ja d'Artagnan antoi valon sattua Portoksen ilahtuneille kasvoille; jättiläinen alkoi nyt käsittää kaikki ja tunsi itsensä ylen ylpeäksi retkeilystään.

"Te aiotte pistäytyä herra de la Fèren luo", jatkoi d'Artagnan. "Älkää antako meidän häiritä vierailuanne, monseigneur. Näyttäkää meille vain tietä, kyllä tulemme perässä."

Mazarin toipui vähitellen.

"Oletteko kauankin olleet kasvihuoneessa, messieurs?" hän kysyi vapisevalla äänellä, ajatellessaan käyntiä, jonka hän oli tehnyt aarrekammioonsa.

Portos avasi suunsa vastatakseen. D'Artagnan teki hänelle merkin, ja myräksi jääden sulkeutui Portoksen suu hiljalleen.

"Tulimme juuri nyt, monseigneur", vastasi d'Artagnan.

Mazarin hengitti keveämmin; hän ei ollut enää levoton aarteestaan, vaan pelkäsi ainoastaan oman turvallisuutensa tähden. Väkinäinen hymy vilahti hänen huulillaan.

"Monseigneur", jatkoi d'Artagnan, "teidän ylhäisyytenne näkee, kuinka säädyllyisesti me esiinnyimme. Mutta meidän on pakko ilmoittaa, että meillä ei ole aikaa hukata. Avatkaa siis, monseigneur, olkaa hyvä, ja muistakaa hyväntahtoisesti kerta kaikkiaan, että vähäisinkin pakoliikkeenne, heikoinkin avunhuutonne voisi tässä poikkeuksellisessa asemassamme johtaa meidät johonkin äärimmäisyyteen, jota teidän ei sovi siinä tapauksessa panna pahaksenne."

"Olkaa huoletta, messieurs", vakuutti Mazarin; "minä en yritä mitään, siitä annan kunniasanani."

D'Artagnan antoi Portokselle merkin pysyä kaksin verroin valppaana ja lausui sitten Mazariniin kääntyen:

"Menkäämme nyt sisälle, monseigneur, jos suvaitsette."

KOLMASSADATTA LUKU

Kardinaalilla on aavistamaton neuvottelu

Mazarin avasi lukitun kaksoisoven, jonka kynnyksellä Atos seisoi valmiina vastaanottamaan korkean vieraansa Commingesilta saamansa ilmoituksen johdosta.

Mazarinin nähdessään hän kumarsi.

"Teidän ylhäisyytenne olisi voinut säästää itseltänne saattueen", hän sanoi; "minulle osoittamanne

kunnia on liian suuri, voidakseni sitä koskaan unohtaa."

"Hänen ylhäisyytensä ei tosiaan tahtonut olla tietääkseenkään meistä, hyvä kreivi", tokaisi d'Artagnan; "seikka on sellainen, että du Vallon ja minä kenties sopimattomastikin lyöttäysimme mukaan, kun olimme kovin halukkaita tapaamaan sinua."

Tämä ääni, sen pilkallinen sävy ja puhujan tuttu kädenliike sai Atoksen hypähtämään kummastuksesta.

"D'Artagnan! Portos!" huudahti hän.

"Samat miehet, veikkonen."

"Samat", toisti Portos.

"Mitä tämä merkitsee?" kysyi kreivi.

"Se merkitsee", vastasi Mazarin yrittäen hymyillä kuten äskenkin, mutta samalla puraisten huultansa, "se merkitsee, että osat ovat vaihtuneet ja että näiden herrasmiesten oltua vankejani olen minä nyt heidän vallassaan, joten minun on vastaanotettava heiltä määräyksiä sen sijaan että heitä käskisin. Mutta minun on sanottava teille, messieurs, että voittonne ei ole pitkälinen, ellette suorastaan tapa minua; tulee taas minunkin vuoroni, väkeni..."

"Voi, monseigneur", keskeytti d'Artagnan, "älkää uhatko: se on kovin huono esimerkki. Mehän olemme niin säveitä ja myötämielisiä teidän ylhäisyyttänne kohtaan! Kuulkaahan, heittäkäämme sikseen kaikki pahantuulusuus, jättäkäämme kaikki kauna, ja pakiskaamme kauniisti."

"En parempaa pyydä, messieurs", vastasi Mazarin. "Mutta lunastussummastani keskusteltaessa en soisi teidän katsovan asemaanne edullisemmaksi kuin se on; saadessanne minut ansaan te jouduitte siihen itsekin. Miten pääsisitte poistumaan täältä? Katsokaa noita rautaristikkoja, noita ovia, ajatelkaa ovien ja ristikkojen takana valvovia vartijoita, pihoilla kuhisevia sotamiehiä, ja sitten tehkäämme sovinto. Malttakaa, tahdon näyttää teille, että tarkoitukseni on rehellinen."

— Ahaa! — ajatteli d'Artagnan; — olkaamme varuillamme, nyt hän miettii jotakin kepposta.

"Tarjosin teille vapautenne", jatkoi ministeri, "ja tarjoan vieläkin. Tahdotteko sen? Tunnin kuluttua te olette ilmitulleita, pidätettyjä, pakotettuja surmaamaan minut, mikä olisi inhoittava rikos ja ihan arvoton teidänlaisillenne kunnan aatelismiehille."

— Hän on oikeassa, — ajatteli Atos.

Ja niinkuin kaikki, mitä liikkui tuossa ainoastaan ylevien ajatusten elähdyttämässä sielussa, kuvastui tämäkin ajatus hänen katseissaan.

"Siihen väkivaltaan ryhdymmekin vain äärimmäisessä hätätilassa", virkkoi d'Artagnan tukahduttaakseen toivon, jonka Atoksen hiljainen myönnytys oli herättänyt Mazarinin mielessä.

"Jos päin vastoin", pitkitti Mazarin, "päästätte minut ja otatte vastaan vapautenne..."

"Mitä!" keskeytti d'Artagnan; "tahdotteko meitä tyytymään vapauteemme, jonka te voisitte jälleen riistää meiltä viittä minuuttia myöhemmin, kuten itse sanoitte? Ja mikäli teitä tunnen, monseigneur", hän lisäsi, "niin sen te tekisittekin."

"En, kautta kardinaalin kunnian? Ettekö usko minua?"

"Monseigneur, minä en luota kardinaaleihin, jotka eivät kuulu hengelliseen säätyyn."

"No niin, kautta ministerin kunnian!"

"Te ette ole enää ministeri, monseigneur; olette vanki."

"Kautta Mazarinin kunnian sitten! Se olen ja sinä pysyn aina, toivoakseni."

"Hm", hymähti d'Artagnan, "olen kuullut puhuttavan eräästä Mazarinista, joka ei pitänyt valojaan kovinkaan pyhinä, ja minä pelkään, että hän oli joku teidän ylhäisyytenne esi-isä."

"Te olette hyvin järkevä mies, herra d'Artagnan", sanoi Mazarin, "ja pahoittelen tosiaan, että olen joutunut ikävyyteen teidän kanssanne."

"Palatkaamme siis sopuun, monseigneur, parempaa en tahdo."

"No niin", jatkoi Mazarin, "jos toimitan teidät turvaan todellisella, selkeällä tavalla?"

"Kas, se on toista!" tokaisi Portos.

"Antakaahan kuulla", sanoi Atos.

"Niin, antakaahan kuulla", yhtyi d'Artagnan.

"Ensiksikin, suostutteko?" kysyi kardinaali.

"Selittäkää suunnitelmanne, monseigneur, niin saamme nähdä."

"Ottakaa huomioon, että olette vankeina, telkien takana."

"Te tiedätte hyvin, monseigneur", huomautti d'Artagnan, "että meillä on aina käytettävissämme viimeinen keino."

"Mikä sitten?"

"Se, että kuolemme yhdessä."

Mazarin värähti.

"Kuulkaa", hän sanoi; "käytävän päässä on ovi, johon minulla on avain, ja se johtaa puistoon. Ottakaa tämä avain ja lähtekää. Te olette ketteriä, voimakkaita, aseistettuja. Kun käännytte vasempaan, saavutatte sadan askeleen päässä puistoa ympäröivän muurin; kiivetkää sen yli, ja kolmella hyppäyksellä olette maantiellä ja vapaina. Nyt tunnen teidät kyllin hyvin tietääkseni, että vaikka teidät yllätettäisiinkin, ei se estäisi teitä pakenemasta."

"Hiisi vieköön, monseigneur", vastasi d'Artagnan, "olkoon menneeksi, se on selvää puhetta! Missä onkaan avain, jonka suvaitsette tarjota meille?"

"Tässä."

"Ah, monseigneur", lisäsi d'Artagnan, "te kai suosiollisesti vielä opastatte meidät itse tuolle ovelle?"

"Hyvin mielelläni", vastasi ministeri, "jos se on tarpeellista teidän rauhoittumiseksenne."

Mazarin, joka ei ollut toivonutkaan pääsevänsä niin huokealla hinnalla, astui säteilevin kasvoin käytävään ja avasi oven.

Se johti todella puistoon, kuten kolme pakolaistamme huomasivat kylmästä yötuulesta, joka käytävään tunkeutuen tuprutti lunta heidän silmilleen.

"Istu ja pala, nyt on kamala yö, monseigneur!" sanoi d'Artagnan. "Me emme tunne seutua emmekä mitenkään löytäisi tietä. Kun teidän ylhäisyytenne on suvainnut tulla tänne asti, niin tulkaahan vielä muutama askel, monseigneur, johtakaa meidät muurin luo."

"Olkoon menneeksi", myöntyi kardinaali.

Hän suuntasi askeleensa suoraan eteenpäin ja kiirehti muuria kohti, jonka juurella kaikki neljä seisoivat hetkisen kuluttua.

"Oletteko nyt tyytyväisiä, messieurs?" kysyi Mazarin.

"Olemme toki! Muutoin olisimmekin kovin vaateliaita. Hitto, mikä kunnia meille! Kolmea köyhää aatelismiestä saattelemassa kirkkoruhtinas! Muuten, monseigneur, sanoittehan äsken, että me olemme ketteriä, voimakkaita ja aseistettuja?"

"Niin."

"Te erehdytte, ainoastaan herra du Vallon ja minä olemme aseistettuja; kreivi on aseeton, ja jos sattuisimme tapaamaan jonkun patrullin, pitäisi meidän kyetä puolustautumaan."

"Se on luonnollista."

"Mutta mistä saisimme miekan?" kysyi Portos.

"Monseigneur", arveli d'Artagnan, "lainannee kreiville omansa, jota hän ei itse tarvitse."

"Varsin mielelläni", mukautui kardinaali; "vieläpä pyydän, että kreivi suosiollisesti pitäisi sen muistona minulta."

"Se on mielestäni peräti kohteliasta, hyvä kreivi!" huomautti d'Artagnan.

"Minä lupaankin, monseigneur, etten milloinkaan luovu siitä", vastasi Atos.

"Oikein sanottu", tuumi d'Artagnan; "sepä liikuttavaa molemminpuolista kohteliaisuutta! Eikö sinulla ole silmät kyynelissä, Portos?"

"On kyllä", vastasi Portos, "mutta minä en tiedä, sekö ne on pusertanut esiin vai tuuli. Pikemmin luulen sen johtuvan tuulesta."

"Kiipeä nyt ylös, Atos", sanoi d'Artagnan, "ja kiirehdi."

Portoksen avulla, joka kohotti hänet keveästi kuin höyhenen, pääsi Atos muurinharjalle.

"Hyppää nyt, Atos."

Atos hyppäsi näkyvistä toiselle puolelle muuria.

"Oletko maassa?" kysyi d'Artagnan.

"Olen."

"Ilman tapaturmaa?"

"Aivan eheänä."

"Portos, pidä silmällä herra kardinaalia sillävälän kun minä kiipeän ylös; ei, en tarvitse apuasi, nousen kyllä omin neuvoin. Mutta pidä vain silmällä herra kardinaalia, siinä kaikki."

"Kyllä pidän", takasi Portos. "No?"

"Olet oikeassa; yritys on vaikeampi kuin luulin. Lainaa minulle selkääsi, mutta älä hellitä herra kardinaalia."

"Enkä hellitä."

Portos tarjosi selkänsä d'Artagnanille, joka tämän tuen avulla tovin kuluttua istui harareisin muurilla. Mazarin oli nauravinaan.

"Oletko perillä?" kysyi Portos.

"Olen, veikkonen, ja nyt..."

"Nyt mitä?"

"Ojenna minulle herra kardinaali ja vähäisimmästäkin älähdyksestä tukehauta hänet."

Mazarin tahtoi huutaa, mutta Portos puseri häntä molemmin käsin ja nosti hänet d'Artagnanin ulottuviin, joka vuorostaan tarttui häntä kaulukseen ja asetti hänet viereensä istumaan. Sitten hän käski uhkaavasti:

"Monsieur, hypätkää heti alas herra de la Fèren luo, tai surmaan teidät niin totta kuin olen aatelismies!"

"Mosjöö, mosjöö", huudahti Mazarin, "te rikotte lupauksenne?"

"Minäkö! Missä minä olen teille mitään luvannut, monseigneur."

Mazarin ähkäisi.

"Te saitte vapautenne minulta, monsieur", hän muistutti; "teidän vapautenne oli minun lunastuksenani."

"Myönnetään; mutta lunnaat kasvihuoneeseen kätetystä suunnattomasta aarteesta, salaluolasta, jonne päästään painamalla seinään sovitettua joustinta ja siten siirtämällä kiertoportaiden päältä syrjään säiliö, — eikö niistäkin kannata hiukan puhua, sanokaahan, monseigneur?"

"Jeesus!" kirahti Mazarin tukahtuneesti ja liittäen kätensä ristiin.
"Jeesus, armias Jumala! Minä olen hukassa."

Mutta hänen valituksistaan välittämättä d'Artagnan tarttui häntä kainalosta ja solutti hänet hiljaa

Atoksen syliin, sillä kreivi oli jäänyt seisomaan hievahtamattomana muurin juurelle.

Sitten virkkoi d'Artagnan Portokseen kääntyen:

"Ota kiinni kädestäni; minä pitelen muurista."

Portos teki ponnistuksen, joka sai muurin huojumaan, ja pääsi vuorostaan harjalle.

"En ollut käsittänyt täydellisesti", hän sanoi; "mutta nyt käsitän. Tämä on tavattoman hauska juttu."

"Siltäkö tuntuu?" sanoi d'Artagnan; "sen parempi! Mutta jotta se pysyisi hauskana loppuun asti, älkäämme menettäkö aikaa..."

Ja hän hyppäsi alas muurilta.

Portos teki samaten.

"Saattakaa herra kardinaalia, messieurs", määräsi d'Artagnan; "minä tarkastan seutua."

Gascognelainen veti miekkansa ja marssi etunenässä.

"Monseigneur", tiedusti hän, "missä on käännäyttävä, jotta pääsisi valtamaantielle? Ajatelkaa tarkoin ennen kuin vastaatte, sillä jos teidän ylhäisyytenne erehtyisi, voisi siitä koitua arveluttavia haittoja ei ainoastaan meille, vaan teillekin."

"Kulkekaa pitkin muuria, monsieur", neuvoi Mazarin, "niin ette voi joutua harhaan."

Ystävykset jouduttivat askeleitaan, mutta hetkisen kuluttua heidän oli pakko hiljentää vauhtiansa; parhaallakaan tahdollaan ei kardinaali saanut pysytellyksi mukana.

Äkkiä d'Artagnan törmäsi johonkin pehmeään, joka liikahti.

"Kas, hevonen!" ihmetteli hän; "olen tavannut hevosen, messieurs!"

"Minä samoin!" ilmoitti Atos.

"Ja minä myös!" yhtyi Portos, joka ohjettansa totellen yhä piteli kardinaalia kainalosta.

"Tätä voi tosiaan sanoa onnenpotkukseksi, monseigneur", puheli d'Artagnan. "Juuri kun teidän ylhäisyytenne pahoitteli, että teidän oli pakko kiirehtää jalkaisin..."

Mutta hänen puhuessaan painui pistoolin piippu hänen rintaansa vasten, ja hän kuuli vakavasti lausutun varoituksen:

"Älkää koskeko!"

"Grimaud!" huudahti d'Artagnan; "Grimaud, mitä sinä täällä teet? Taivasko sinut on lähettänyt?"

"Ei, monsieur", vastasi kunnan palvelija; "herra Aramis käski minun vartioida hevosia."

"Aramis on siis täällä?"

"Niin, monsieur, eilisestä saakka."

"Mitä te täällä teette?"

"Vakoilemme."

"Mitä! Onko Aramis täällä?" toisti Atos.

"On, pienellä linnanportilla. Se on hänen vartiopaikkansa."

"Teitä on siis oikein joukko?"

"Kuusikymmentä."

"Anna hänelle tieto."

"Hetimitä, monsieur."

Ja ajatellen, että kukaan ei pystynyt siihen tehtävään paremmin kuin hän, Grimaud porhalsi juoksuun,

kolmen ystävyksemme jäädessä odottamaan ilahtuneina siitä, että he taas vihdoinkin olivat kaikin koolla.

Koko ryhmästä ainoastaan herra Mazarin oli kovin huonolla tuulella.

NELJÄSSADATTA LUKU

Alkaa jo näyttää varmalta, että Portoksesta vihdoinkin tulee parooni ja d'Artagnanista kapteeni

Kymmenen minuutin kuluttua Aramis saapui Grimaudin ja kymmenkunnan aatelismiehen saattamana. Riemastuneena hän syleili ystäviään.

"Olette siis vapaita, veljet, vapaita minun avuttani! Kaikista ponnistuksistani huolimatta en olekaan kyennyt tekemään mitään hyväksenne!"

"Älä siitä välitä, hyvä ystävä; apusi tulee vielä tarpeeseen. Me emme ole valmiita hommastamme."

"Olin kyllä ryhtynyt tehokkaihin toimenpiteisiin", kertoi Aramis. "Sain koadjutorilta kuusikymmentä miestä, kaksikymmentä vartioitsee puiston muureja, kaksikymmentä on asetettu Rueilin ja Saint-Germainin tien varteen ja kaksikymmentä siroiteltu metsään. Tämän strategisen järjestelyn avulla olen siepannut kaksi kuriiria, jotka Mazarin oli lähettänyt kuningattaren luo."

Mazarin heristi korviaan.

"Mutta toivoakseni olet kunniallisesti toimittanut heidät takaisin kardinaalin luo?" kysyi d'Artagnan.

"Kyllä käskisi!" vastasi Aramis; "juuri häntä kohtaan kai tekisi mieleni osoittaa sellaista hienotuntoisuutta! Toisessa sanomassaan kardinaali selittää kuningattarelle, että kassat ovat tyhjillään ja että hänen majesteetillaan ei enää ole varoja; toisessa hän ilmoittaa siirrättävänsä vankinsa Meluniin, koska Rueil ei hänestä tunnu kyllin varmalta talletuspaikalta. Käsitähän, veikkonen, että jälkimmäinen kirjelmä herätti minussa hyviä toiveita? Asetuin väijyksiin kuudenkymmenen mieheni kanssa, saarsin linnan, toimitin paikalle muutamia varahevosia, jotka uskoin järkevän Grimaudin huostaan, ja odottelin tuloanne. Tosin en arvellut sen juuri tapahtuvan ennen kuin huomenna aamulla, ja toivoin saavani teidät vapautetuksi ilman kahakkaa. Mutta nyt olette vapaina jo tänä iltana, vapaina ilman mitään selkkausta, — sen parempi! Miten saitte livistetyksi tuolta Mazarinin pahukselta? Teillä lienee paljon valittamista häntä vastaan."

"Eipä erityisesti", vastasi d'Artagnan.

"Mitä ihmettä?"

"Vieläpä täytyy minun sanoa, että meillä on aihetta kiitelläkin häntä."

"Mahdotonta!"

"Niin vain on asia; hänen toimestaan me nyt olemme vapaalla jalalla."

"Hänen toimestaanko?"

"Niin, hän antoi kamaripalvelijansa Bernouinin viedä meidät kasvihuoneeseen, ja sieltä seurasimme häntä kreivi de la Fèren luo. Silloin hän tarjoutui antamaan meille takaisin vapautemme, me vastaanotimme tarjouksen, ja hän osoitti meille suosiollisuuttaan niin pitkälle, että näytti meille tietäkin ja johti meidät puistomuurin luo, jonka yli olimme juuri hyvillä mielin kavunneet, kun kohtasimme Grimaudin."

"Kas vain!" kummeksui Aramis; "se lepyttää minua, ja soisinpa hänen olevan tässä, saadakseni sanoa hänelle, etten luullut häntä kykeneväksi niin kauniiseen menettelyyn."

"Monseigneur", virkkoi d'Artagnan, joka ei saanut enää hillityksi itseään, "sallikaa minun esitellä teille herra chevalier d'Herblay, joka haluaa — kuten jo kuulittekin — lausua teidän ylhäisyydellenne kunnioittavan kiitollisuutensa."

Ja hän vetäysi sivulle, paljastaen Aramiin hämmästyneille katseille Mazarinin hämmentyneet kasvot.

"Ka, hei!" äännähti Aramis; "kardinaali? Oiva saalis! Hoi, ystävät! Hevosia, hevosia!"

Muutamia ratsumiehiä kiirehti esiin.

"Hiisi viekөөn", jatkoi Aramis, "olen kuitenkin tuottanut jotakin hyötyä. Monseigneur, suvaitkaa vastaanottaa alamainen kunnioitukseni! Lyön vetoa, että voimallinen Portos on tehnyt tämän kelpo kaappauksen! Mutta minä unohdin..."

Hän antoi hiljaa käskyn eräälle ratsumiehelle.

"Luullakseni olisi viisasta lähteä", huomautti d'Artagnan.

"Kyllä, mutta odotan vielä erästä ... Atoksen ystävää."

"Ystävää?" toisti kreivi. "Ja tuolta hän nelistääkin näreikön halki."

"Herra kreivi! Herra kreivi!" huusi nuorekas ääni, joka hätkähdytti Atosta.

"Raoul! Raoul!" huusi hän vastaan.

Nuori mies unohti silmänräpäykseksi tavanmukaisen kunnioituksensa ja heittäysi isänsä kaulaan.

"Katsokaa, herra kardinaali, — eikö olisi vahinko eroittaa ihmisiä, jotka rakastavat toisiansa niinkuin me! Messieurs", jatkoi Aramis kääntyen ratsumiehiin, jotka yhä lukuisampina keräytyivät paikalle, "asettukaa hänen ylhäisyytensä ympärille kunniasaatoksi; hän suvaitsee suosia meitä seurallaan, ja toivoakseni olette hänelle siitä kiitollisia. Portos, älä kadota hänen ylhäisyyttään näkyvistäsi."

Ja Aramis yhtyi neuvottelemaan d'Artagnanin ja Atoksen kanssa.

"No niin", virkkoi d'Artagnan heidän keskusteltuaan pari minuuttia, "taipaleelle!"

"Minne lähdemme?" kysyi Portos.

"Sinun luoksesi, ystäväiseni, Pierrefondsiin; kaunis linnasi kykenee tarjoamaan hänen ylhäisyydelleen suurenmoista vieraanvaraisuutta. Sitäpaitsi se on varsin hyvällä paikalla, ei liian lähellä Pariisia eikä liian kaukana sieltä, joten saa parahiksi oluksi yhteydessä pääkaupungin kanssa. Tulkaa, monseigneur, siellä asutte kuin ruhtinas, ja sehän olettekin."

"Kukistunut ruhtinas", vastasi Mazarin surkealla äänellä.

"Sotaonni vaihtelee, monseigneur", sanoi Atos, "mutta olkaa varma siitä, että me emme käytä väärin menestystämme."

"Emme, mutta me käytämme sitä hyväksemme", lisäsi d'Artagnan.

Koko lopun yöstä ystävykset ratsastivat niin väsymättömän joutuisasti kuin entiseenkin aikaan. Synkkänä ja miettiväisenä antoi Mazarin laahata itseään ratsastavassa aavekulkueessa.

Kello kahdentoista aikaan he saapuivat Portoksen linnan puistokujaan.

"Ah", virkahti Mousqueton, jonka paikka oli d'Artagnanin vierellä ja joka ei ollut hiiskunut sanaakaan koko matkalla, "ah, uskokaa, jos tahdotte, monsieur, mutta ensi kertaa nyt hengitän keveästi sen jälkeen kun lähdin Pierrefondsista!"

Hän kannusti hevosensa laukkaan, ilmoittaakseen palveluskunnalle herra du Vallonin ja tämän ystävien tulon.

"Meitä on neljä", sanoi d'Artagnan kumppaneilleen; "meidän on vuorotellen vartioitava monseigneuria, ja kukin valvokoon kolme tuntia kerrallaan. Atos saa tarkastaa linnan, joka on varustettava valloittamattomaan kuntoon piirityksen varalta. Portos pitää huolen muonittamisesta ja Aramis linnoitusväen sijottamisesta. Toisin sanoen Atoksesta tulee yli-insinööri, Portoksesta ylimuonanhankkija ja Aramiista paikan linnanpäällikkö."

Mazarin majoitettiin linnan kauneimpiin huoneisiin.

"Messieurs", hän sanoi saatuaan asuntonsa, "arvattavasti ei aikomuksenanne ole pitää minua täällä pitkääkään aikaa tietymättömissä?"

"Ei, monseigneur", vastasi d'Artagnan, "aiomme piammiten saattaa julkisuuteen, että te olette meidän vallassamme."

"Silloin teidät piiritetään."

"Sen otamme lukuun."

"Ja mitä silloin teette?"

"Me puolustaudumme. Jos kardinaali Richelieu vielä eläisi, niin hän voisi kertoa teille tarinan Saint-Gervaisin vallinsarvesta, jossa me neljä neljän lakeijamme ja kahdentoista ruumiin avulla pidimme puoliamme kokonaista armeijaa vastaan."

"Sellaiset urotyöt käyvät päinsä kerran, monsieur, mutta ne eivät uudistu."

"Nyt ei meidän tarvitsekaan olla niin sankarillisia; huomenna ilmoitetaan asia pariisilaisarmeijalle, ja ylihuomenna se on täällä. Sen sijaan että taistelu syttyisi Saint-Denisin tai Charentonin seuduilla, tapahtuukin se silloin Compiègnen tai Villers-Cotteretsin lähellä."

"Hänen korkeutensa prinssi on siinä voitollinen kuten aina."

"Hyvin mahdollista, monseigneur; mutta taistelun edellä me siirrämme teidän ylhäisyytenne toiseen herra du Vallonin linnaan ja hänellä on kolme tällaista. Me emme tahdo panna teidän ylhäisyyttänne alttiiksi sodan vaaroille."

"No niin", mukautui Mazarin, "minä näen, että minun on antauduttava."

"Ennen piiritystä?"

"Niin, saadakseni kenties paremmat ehdot."

"Ka, mitä ehtoihin tulee, monseigneur, niin huomaatte meidät hyvin kohtuullisiksi."

"No, antakaa minun siis kuulla ne."

"Levähtäkää ensin, monseigneur, niin mietimme sillaikaa."

"En kaipaa lepoa, messieurs; haluan vain tietää, olenko ystävien käsissä vai vihollisten."

"Ystävien, monseigneur, ystävien!"

"No, sanokaa minulle siis heti, mitä tahdotte, voidakseni päättää onko meidän keskemme sovinto mahdollinen. Puhukaa, kreivi de la Fère."

"Monseigneur", vastasi Atos, "minulla ei ole mitään pyydettävää itselleni, ja Ranskalle vaatisin liian paljon. Sen vuoksi jäävään itseni ja luovutan puhevuoron chevalier d'Herblaylle."

Atos vetäytyi kumartaen askeleen taaksepäin ja jäi seisomaan tulisijaan nojautuneena pelkäksi neuvottelun kuuntelijaksi.

"Puhukaa siis te, chevalier d'Herblay", pyysi kardinaali. "Mitä haluatte? Jättäkää sikseen kaikki kiertely, kaikki kaksimielisyyys. Lausukaa asianne selvästi, lyhyeen ja täsmällisesti."

"Minä lyön heti kortit pöydälle, monseigneur."

"Näyttäkää siis pelinne."

"Minulla on taskussani niiden ehtojen luonnos, joita toispäiväinen lähetystö tuli Saint-Germainiin määräämään teille; olin silloin mukana. Pitäkäämme ensiksikin kunniassa vanhoja oikeuksia; tässä ohjelmassa mainittuihin vaatimuksiin on suostuttava."

"Olimme jo melkein päässeetkin sovintoon niistä", myöntyi Mazarin; "siirtykäämme siis yksityisiin ehtoihin."

"Luulette siis niitäkin olevan?" virkkoi Aramis hymyillen.

"Minä luulen, että te ette kaikki ole yhtä välinpitämättömiä omista eduistanne kuin kreivi de la Fère", vastasi Mazarin kääntyen Atokseen ja kumartaen tälle.

"Olette oikeassa, monseigneur", pitkitti Aramis, "ja minua ilahduttaa, että te vihdoinkin teette oikeutta kreiville. Kreivi de la Fère on harvinainen olento, yläpuolella kaikkien alhaisten pyyteitten ja inhimillisten intohimojen; hän on entisen ajan ylväitä sieluja. Kreivi ei ole muiden ihmisten kaltainen. Te

olette oikeassa, monseigneur, — me emme voi verrata itseämme häneen, ja sen tunnustamme ensimmäisinä."

"Teetkö pilaa, Aramis?" kysyi Atos.

"En, hyvä kreivi, en; sanon ainoastaan, mitä ajattelemme ja mitä kaikki ajattelevat, jotka tuntevat sinut. Mutta sinä olet oikeassa, tässä ei ole kysymys sinusta, vaan monseigneurista ja hänen arvottomasta palvelijastaan chevalier d'Herblaysta."

"No niin, mitä haluatte, monsieur, paitsi noita yleisiä ehtoja, joihin palaamme sittemmin?"

"Minä haluan, monseigneur, että madame de Longuevillelle myönnetään Normandia sekä täydellinen anteeksianto ja viisisataatuhatta livreä. Haluan, että hänen majesteettinsa kuningas suvaitsee olla kummina pojalle, joka madamelle on vastikään syntynyt, ja että monseigneur kastetoimituksessa mukana oltuaan lähtee osoittamaan kunnioitustansa pyhälle isällemme paaville."

"Toisin sanoen tahdotte, että minä eroan ministerivirastani, että poistun Ranskasta ja vetäydyn maanpakoon?"

"Toivomukseni on, että monseigneur kohoo seuraavaksi paaviksemme, ja minä pidätän itselleni oikeuden anoa silloin rajatonta synninpäästöä itselleni ja ystäväilleni."

Mazarinin huulet rypistyivät irvistyksen, jota on mahdoton kuvata.

"Entä te monsieur?" kysyi hän d'Artagnanilta.

"Minä, monsieur", vastasi gascognelainen, "yhdyn kaikin puolin chevalier d'Herblayn lausuntoon, viimeistä pykälää lukuunottamatta, sillä siinä kohdassa olen ihan eri mieltä kuin hän. Minä en suinkaan tahdo, että monseigneur jättää Ranskan; päin vastoin soisin teidän jäävän Pariisiin. Paavia en teidän ylhäisyydestänne toivo ollenkaan niin mielelläni kuin että pysytte pääministerinä, sillä monseigneur on suuri valtiomies. Mikäli minusta riippuu, koetan vielä auttaa teitä voitolle koko frondelaisliikkeestäkin, mutta sillä ehdolla, että te hiukan muistatte kuninkaan uskollisia palvelijoita ja että annatte ensimmäisen muskettisoturi-komppanian päällikkyuden henkilölle, jonka minä määrään. Entä sinä, du Vallon?"

"Niin, nyt on teidän vuoronne, monsieur", sanoi Mazarin; "puhukaa!"

"Minä haluaisin", vastasi Portos, "että herra kardinaali kunnioittaakseen taloani, joka on suonut hänelle turvapaikan, suvaitsi tätä seikkailua muistellen kohottaa maatilani paroonikunnaksi ja luvata Pyhän Hengen tähdistön jäsenyyden eräälle ystäväilleni ensimmäisessä hänen majesteettinsa kuningattaren nimitystilaisuudessa."

"Te tiedätte, monsieur, että siihen tähdistöön pääsemiseksi täytyy suorittaa kokeita."

"Ystäväni suorittaa ne. Sitäpaitsi, jos se on ihan välttämätöntä, osoittaa monseigneur kyllä hänelle, miten sitä mahdollisuutta sopii kiertää."

Mazarin puri huultansa, sillä pisto osui kipeään kohtaan. Hän aloitti jälleen jokseenkin kuivakiskoisesti:

"Kaikki tuo näyttää minusta soveltuvan hyvin huonosti yhteen, messieurs, sillä jos tyydytän toisia, täytyy minun pahastuttaa toisia. Jos jään Pariisiin, niin en voi lähteä Roomaan; jos käännyin paavilliselle uralle, niin en voi pysyä ministerinä, ja jollen olen ministeri, en voi tehdä herra d'Artagnanista kapteenia ja herra du Vallonista paroonia."

"Se on totta", myönsi Aramis. "Ja kun olen vähemmistönä, peruutankin ehdotukseni mikäli se koski monseigneurin Rooman-matkaa ja virkaeroa."

"Saan siis jäädä ministeriksi?" kysyi Mazarin.

"Ministeriksi jäätte, se on sovittu, monseigneur", vastasi d'Artagnan;

"Ranska tarvitsee teitä."

"Luovun vaatimuksistani", jatkoi Aramis. "Teidän ylhäisyytenne jää pääministeriksi ja kuningattaren suosikiksikin, jos myönnätte minulle ja ystäväilleni, mitä pyydämme Ranskalle ja itsellemme."

"Ajatelkaa vain itseänne, messieurs, ja antakaa Ranskan järjestää asiansa minun kanssani parhaansa mukaan", esitti Mazarin.

"Ei, ei", intti Aramis; "meidän täytyy saada aikaan sopimus frondelaisten hyväksi. Teidän ylhäisyytenne tulee laatia ja meidän läsnäollessamme allekirjoittaa se, samalla sitoutuen toimittamaan sille kuningattaren vahvistuksen."

"Voin vastata ainoastaan itsestäni", väitti Mazarin, "en kuningattaren puolesta. Jos hänen majesteettinsa kieltäytyy..."

"Oh, monseigneur tietää hyvin, että hänen majesteettinsa ei voi evätä teiltä mitään", tokaisi d'Artagnan.

"Kuulkaahan, monseigneur", tiukkasi Aramis, "tässä on frondelaislähetystön ehdottama rauhansopimus; suvaitseeko teidän ylhäisyytenne lukea ja tarkastaa sen?"

"Tunnen sen jo", vastasi Mazarin.

"Kirjoittakaa siis alle."

"Mutta ajatelkaa, messieurs, että näissä olosuhteissa annettua, allekirjoitusta voitaisiin katsoa väkivallalla kiristetyksi."

"Monseigneur voi todistaa, että olette kirjoittanut vapaasta tahdostanne."

"Mutta jos kieltäydyn kirjoittamasta?"

"Silloin, monseigneur", vastasi d'Artagnan, "teidän ylhäisyytenne suvaitkoon syyttää itseänsä seurauksista."

"Rohkenisitteko tehdä väkivaltaa kardinaalille?"

"Te olette tehnyt väkivaltaa hänen majesteettinsa muskettisotureille, monseigneur!"

"Kuningatar kostaa minun puolestani, hyvät herrat!"

"Sitä en usko, vaikken epäile häneltä puuttuvan siihen halua; me lähdemme Pariisiin teidän ylhäisyytenne keralla, ja pariisilaiset pystyvät kyllä puolustamaan meitä..."

"Kylläpä nyt oltaneen levottomia Rueilissa ja Saint-Germainissa!" kiusasi Aramis. "Sielläkös kysellään, missä kardinaali on, mihin ministeri on joutunut, missä suosikki viettää aikansa! Joka sopesta ja kolosta siellä nyt haeskellaan teidän ylhäisyyttänne. Juttuja tulee liikkeelle jos jonkinlaisia, ja jos frondelaiset ovat jo kuulleet katoamisestanne, on heidän leirissään rajaton riemu valloillaan!"

"Hirveätä!" mutisi Mazarin.

"Kirjoittakaa siis alle, monseigneur", kovisti Aramis.

"Mutta jos minä kirjoitan ja kuningatar kieltää vahvistuksensa?"

"Minä otan lähteäkseni hänen majesteettinsa luo", tarjousi d'Artagnan, "ja hankkiakseni hänen nimikirjoituksensa."

"Varokaa saamasta Saint-Germainissa toisenlaista vastaanottoa kuin luulette ansaitsevanne", sanoi Mazarin.

"Joutavia!" vakuutti d'Artagnan; "kyllä osaan toimittaa itseni tervetulleeksi, — tiedän siihen keinon."

"Minkä niin?"

"Vien hänen majesteetilleen sen kirjeen, jossa monseigneur ilmoittaa rahavarojen täydellisen ehtymisen."

"Entä sitten?" sopersi Mazarin kalveten.

"Kun sitten näen hänen majesteettinsa tuskallisen neuvottomuuden, vien hänet Rueiliin, annan hänen astua kasvihuoneeseen ja näytän hänelle joustimen, joka panee liikkeeseen erään puusäiliön."

"Riittää, monsieur", jupisi kardinaali, "riittää! Missä on sopimuskirja?"

"Se on tässä", vastasi Aramis.

"Te näette, että me olemme jalomielisiä", huomautti d'Artagnan, "sillä me voisimme varata itsellemme suurta etua sellaisesta salaisuudesta."

"Kirjoittakaa siis alle", ehdisti Aramis tarjoten hänelle kynää.

Mazarin nousi astelemaan hetkiseksi edes takaisin pikemmin mietteissään kuin masentuneena. Sitten hän äkkiä pysähtyen virkahti:

"Ja kun olen kirjoittanut alle, messieurs, niin mitä on minulla vakuutena?"

"Minun kunniasanani, monsieur", lausui Atos.

Mazarin hätkähti, kääntyi kreivi de la Fèreen päin, silmäsi noita yleviä ja rehellisiä kasvoja ja sanoi tarttuen kynään:

"Se riittää minulle, herra kreivi."

Hän piirsi nimensä.

"Ja nyt, herra d'Artagnan", lisäsi hän, "valmistautukaa ratsastamaan Saint-Germainiin, viedäksenne minulta kirjeen kuningattarelle."

VIIDESSADATTA LUKU

Odottamaton sanansaattaja

D'Artagnan tunsi sananlaskun, että rauta on taottava kuumana ja hän ei ollut mies päästämään tilaisuutta käsistään. Hän laati täsmällisen ja taatun matkasuunnitelman, lähettäen ennakolta varahevosia Chantillyn kaupunkiin, ehtiäkseen Pariisiin viidessä tai kuudessa tunnissa. Mutta ennen lähtöään hän tuli ajatelleeksi, että järkevän ja kokeneen miehen olisi omituista antautua epätoivoiseen asemaan ja jättää varma taakseen.

— Totta tosiaan, — hän tuumi ollessaan juuri nousemaisillaan satulaan vaarallisen tehtävänsä aloittamiseksi, — Atos on jalomielisyydessään oikea romaanisankari. Portoksella on oivallinen, mutta herkkä mielenlaatu, ja Aramiilla on hieroglyfiset kasvot, — niitä on aina mahdoton lukea. Mitä saavatkaan aikaan nuo kolme ainesta, kun minä en ole pitämässä niitä koossa? ... kardinaalin vapautuksen kenties. Mutta kardinaalin pelastuminen olisi meidän toiveittemme hukka, ja toiveemme ovat tähän saakka ainoana palkkiona kahdenkymmenen vuoden ponnistuksista, joihin verraten Herkuleen suurtyöt olivat kääpiön näperryistä.

Hän haki käsiinsä Aramiin.

"Sinä, hyvä d'Herblay", hän virkkoi, "olet ruumiillistettu frondelaisuus. Epäile siis Atosta, joka ei tahdo hoitaa kenenkään asioita, ei omiansakaan. Epäile vielä enemmän Portosta, joka pitää kreiviä jumalallisena olentona ja auttaisi mielellään häntä Mazarinin hellittämisessä hallustamme, jos tämä vain hoksaa vetistellä tai näytellä ritarillisuutta."

Aramis myhäili viekasta ja samalla päättäväistä hymyään.

"Älä pelkää mitään", tynnytti hän; "minulla on ehtoni valvottavina. En työskentele omaksi hyväkseni, vaan muiden eduksi, ja pikku kunnianhimoni vaatii etupäässä oikeuden voittoa."

— Hyvä! — ajatteli d'Artagnan; — siltä taholta ei minun tarvitse olla huolissani.

Hän puristi Aramiin kättä ja lähti tapaamaan Portosta.

"Hyvä ystävä", hän haastoi, "sinä olet uurastanut minun kanssani onnemme perustamiseksi niin innokkaasti, että nyt ollessamme juuri korjaamaisillamme vaivojemme palkinnon olisi naurettavaa, jos antaisit Aramiin eksyttää itseäsi viekkauksellaan; se ei ole aina vapaata itsekkyydestä, kuten voimme sanoa näin kahden kesken. Samoin olisi tyhmää sinun ottaa vaikutuksia Atokselta; hän on ylväs ja omaa voittoa tavoittamaton mies, mutta myöskin velto luonteeltaan. Hän kun ei enää halua mitään itselleen, ei hän myöskään käsitä, että muilla voi olla toivomuksia. Mitä sanoisitkaan, jos kahdesta ystävästämme jompikumpi ehdottaisi sinulle, että Mazarinin annettaisiin mennä matkoihinsa?"

"Minä sanoisin nähneemme hänen sieppaamisessaan niin paljon vaivaa, ettei häntä niin vain lasketa livistämään."

"Mainiota, Portos! Ja oikeassa olisitkin, veikkonen, sillä hänen mukanaan hellittäisit parooniutesi, joka sinulla nyt on hallussasi, — siitä puhumattakaan, että Mazarin siten päästyään täältä hirttäisi sinut."

"Kas, niinkö luulet?"

"Olen varma siitä."

"Silloin surmaisinkin hänet mieluummin kuin laskisin hänet pakoon."

"Se olisi ainoa oikea menettely. Eihän käy laatuun, — sen käsität, — että me luullessamme hoitavamme omia asioitamme ajaisimmekin frondelaisten etuja, he kun muuten eivät kykene arvostelevaan valtiollisia kysymyksiä niinkuin me vanhat soturit."

"Älä ole ollenkaan hädissäsi, veikkonen", takasi Portos, "ikkunasta katselen lähtöäsi, kunnes katoat näkyvistä, ja sitten palaan kardinaalin oven eteen, sen lasioven, joka johtaa hänen huoneeseensa. Pidän silmällä kaikkea mitä siellä tapahtuu, ja vähäisimmästäkin epäiltävästä eleestä nitistän hänet."

— Oivallista! — ajatteli d'Artagnan; — siltä taholta luulen kardinaalia vartioittavan visusti.

Hän puristi Pierrefondsin herran kättä ja meni puhuttelevaan Atosta.

"Hyvä Atos", hän sanoi, "nyt lähden matkalle. Minun on vain huomautettava sinulle eräästä seikasta: sinä tunnet Itävallan Annan; Mazarinin vankeus on henkeni ainoana takuuna, — jos päästät hänet menemään, niin olen myyty mies."

"Ei tarvittaisi muuta kuin tämä vaikutin, hyvä d'Artagnan, taivuttamaan minua lujaksi vanginvartijaksi. Vakuutan sinulle kautta kunniani, että palatessasi tapaat kardinaalin täältä."

— Tuo rauhoittaa minua enemmän kuin kaikki kuninkaalliset allekirjoitukset, — ajatteli d'Artagnan. — Nyt voin lähteä turvallisena, kun Atos antoi sanansa.

D'Artagnan lähti tosiaan yksinään, ilman muuta suojelusta kuin miekkansa ja se yksinkertainen todistuskirjelmä, jonka Mazarin oli kyhännyt hankkiakseen hänelle pääsyn kuningattaren luo.

Kuuden tunnin kuluttua hän oli Saint-Germainissa.

Mazarinin katoaminen oli vielä tuntematon tapaus; ainoastaan Itävallan Anna tiesi sen ja salasi levottomuutensa läheisimmältäkkin ympäristöltä. D'Artagnanin ja Portoksen huoneesta oli löydetty molemmat sidotut ja kapuloidut sotamiehet. Heille oli heti palautettu raajojensa käyttö ja puhelaha, mutta he eivät olleet kyenneet ilmaisemaan muuta kuin mitä tiesivät, nimittäin miten heidät oli pyydystetty, kytketty ja riisuttu. Mutta mitä Portos ja d'Artagnan olivat tehneet lähdettyään ulos samaa tietä kuin sotamiehet olivat joutuneet sisälle, siitä he olivat yhtä tietämättömiä kuin linnan muutkin asukkaat.

Bernouin yksin tiesi hiukan enemmän kuin muut. Kun hänen herraansa ei kuulunut takaisin ja kello löi kaksitoista, oli hän päättänyt itse tunkeutua kasvihuoneeseen.

Jo ensimmäisellä ovella, joka oli teljetty huonekaluilla, oli hänessä herännyt epäluuloja; mutta hän ei ollut tahtonut ilmoittaa arveluitansa kellekään, vaan oli kärsivällisesti raivannut tiensä sulun läpi. Sitten hän oli saapunut käytävään, jonka kaikki ovet olivat auki. Samoin havaitsi hän Atoksen kamariin ja puistoon johtavat ovet avoimiksi. Puistoon tultuaan oli hänen ollut helppo seurata askelten jälkiä lumessa. Hän näki niiden johtavan muurin juurelle; sen toisella puolella hän tapasi ne jälleen, huomasi sitten kavionjälkiä ja sai piankin selville, että lähistöltä oli kokonainen ratsujoukko poistunut Enghieniin päin. Siitä hetkestä alkaen ei hän ollut enää epäillyt, että nuo kolme vankia olivat riistäneet mukaansa kardinaalin, koska he olivat kadonneet hänen kanssaan, ja hän oli rientänyt Saint-Germainiin ilmoittamaan kuningattarelle tapauksesta.

Itävallan Anna oli velvoittanut hänet pysymään vaiti, ja Bernouin oli tunnollisesti totellut käskyä. Kuningatar oli ainoastaan kutsunut luokseen hänen korkeutensa prinssin, jolle hän oli kertonut kaikki, ja prinssi oli heti lähettänyt liikkeelle viisi- tai kuusisataa ratsumiestä, joiden piti tarkoin tutkia ympäristöä ja tuoda Saint-Germainiin jokainen epäiltävä joukko, joka oli etääntynyt Rueilista mille suunnalle hyvänsä.

Mutta kun d'Artagnan ei ollut mikään joukko, — kun hän oli yksinään eikä etääntynyt Rueilista, vaan päin vastoin ratsasti Saint-Germainiin päin, ei häneen kohdistettu mitään huomiota, ja hänelle ei tullut esteitä matkallaan.

Vanhan linnan pihalle saapuessaan näki sanansaattajamme ensimmäiseksi itse Bernouinin, joka seisoi

ovella ja odotti tietoja kadonneesta herrastaan.

Huomatessaan d'Artagnanin ratsastavan linnanpihalle hieroi Bernouin silmiään ja luuli erehtyvänsä. Mutta d'Artagnan nyökkäsi hänelle ystävällisesti, hyppäsi ratsailta, heitti ohjakset ohikulkevalle lakeijalle ja lähestyi kamaripalvelijaa hymyhuulin.

"Herra d'Artagnan", huudahti tämä kuin painajaisen ahdistama mies, joka kiljaisee unissaan; "herra d'Artagnan!"

"Hän itse, herra Bernouin."

"Mikä teidät tänne tuo?"

"Tuon tietoja herra Mazarinilta, ja kaikkein vereksimpiä."

"Miten on hänen käynyt?"

"Hän jakselee kuten te ja minä."

"Hänelle ei ole siis tapahtunut mitään ikävää?"

"Ei ollenkaan. Hän vain tunsu tarvista tehdä pikku retkeilyn Ile-de-Francen tienoille ja pyysi saattajikseen meitä, kreivi de la Fèreä, herra du Vallonia ja minua. Hänen hartaina palvelijoinaan emme voineet kieltäytyä pyynnöstä. Lähdimme matkalle eilen illalla, ja nyt olen tässä."

"Ja nyt olette tässä!"

"Hänen ylhäisyydellään oli jotakin ilmoitettavana hänen majesteetilleen, jotakin salaista luottamusasiaa; sellainen lähetystoimi voitiin uskoa ainoastaan taatulle miehelle, joten hän lähetti minut Saint-Germainiin. Jos siis tahdotte tehdä herranne mieliksi, hyvä herra Bernouin, niin ilmoittakaa hänen majesteetilleen, että minä olen saapunut, ja sanokaa hänelle millä asialla."

Puhuipa d'Artagnan tosissaan tai leikkiä, oli kuitenkin selvää, että hän oli tällähaavaa ainoa ihminen, joka kykeni hälventämään Itävallan Annan rauhattomuutta. Sentähden ei Bernouin vähääkään vastustellut, vaan meni heti kertomaan hallitsijattarelle tästä merkillisestä lähetystoimesta, ja kuten hän oli arvannutkin, kuningatar antoi käskyn tuoda d'Artagnanin viipymättä puheilleen.

Mitä syvintä kunnioitusta ilmaisten lähestyi d'Artagnan kuningatartaan.

Kolmen askeleen päähän tultuaan hän painui toisen polvensa varaan ja ojensi hänen majesteetilleen kirjeen.

Tämä Mazarinin kirjelmä oli sävyiltään puolittain esittelevä, puolittain suosittelevä. Kuningatar luki sen ja tunsu aivan hyvin kardinaalin käsialan, vaikka se olikin kyhätty hiukan vapisevalla kynällä; mutta kun kirjeessä ei mainittu mitään tapahtuneesta, tiedusti hän yksityiskohtia.

D'Artagnan kertoi hänelle kaikki niin suoraluontoisen ja teeskentelemättömän näköisenä kuin hän osasi erityisissä tilanteissa omaksua sävykseen.

Kuningatar katseli häntä yhä hämmästyneempänä, mitä pitemmälle soturi ehti selityksessään; hän ei voinut käsittää, kuinka kukaan rohkeni ryhtyä niin huimaan yritykseen, ja vielä ihmeellisemmältä tuntui hänestä, että sama henkilö uskalsi itse tehdä selvää tuosta kaikesta hänelle, jonka etu ja melkein velvollisuus vaati moisen nurjamielisyyden rankaisemista.

"Mitä, monsieur!" huudahti hän punehtuen suuttumuksesta, kun d'Artagnan oli lopettanut kertomuksensa; "te julkeatte tunnustaa minulle rikoksenne, mainita kavalluksenne!"

"Suokaa anteeksi, madame, mutta minä olen nähtävästi selittänyt asian huonosti tai teidän majesteettinne ei ole käsittänyt minua; tässä ei ole mitään rikosta tai kavallusta. Herra Mazarin piti meitä vankeudessa, herra du Vallonia ja minua, koska me emme olleet voineet uskoa, että hän oli lähettänyt meidät Englantiin rauhallisesti katselemaan kuningas Kaarlo ensimmäisen mestausta, teidän kuninkaallisen puoliso-vainajanne langon, vieraananne asuvan kälyenne rakastetun veristä loppua, ja koska me olimme tehneet kaikkemme marttyyrikuninkaan pelastamiseksi. Ystävänä ja minä pidimme senvuoksi varmana, että me olimme joutuneet jonkun erehdyksen uhriksi, joten meidän ja hänen ylhäisyytensä kesken oli selitys tarpeellinen. Mutta jotta selittely tuottaisi tyydyttäviä tuloksia, tulee sen tapahtua rauhallisesti, kaukana maailman melusta ja tungettelihoista. Niinpä veimme kardinaalin herra du Vallonin linnaan, ja siellä ryhdyimme selittelemään. No niin, madame, kävi kuten arvasimme: oli tosiaan tapahtunut erehdys. Herra Mazarin oli luullut, että me Kaarlo-kuninkaan palvelemisen sijasta olimmekin palvelleet kenraali Cromwellia. Se olisi ollut häpeä, joka olisi meistä siirtynyt kardinaaliin ja hänestä teidän majesteettinne, — kehnous, joka olisi tahrannut teidän loistokkaan

poikanne kuninkaallisuutta. Me todistimme kardinaalille, että olimme toimineet päin vastoin, ja valmiita olemme antamaan siitä todisteen teidän majesteetillennekin, vetoamalla korkeaan leskeen, joka vuodattaa kyneleitä Louvressa, missä teidän kuninkaallinen jalomielisyytenne on suonut hänelle turvapaikan. Todistelumme oli kardinaalille niin tyydyttävä, että hän — kuten teidän majesteettinne näkee — mielihyvänsä osoitukseksi lähetti minut keskustelemaan teidän kanssanne siitä hyvityksestä, jota väärin arvostellut ja kohtuuttomasti vainotut aatelismiehet luonnollisesti ansaitsevat."

"Minä kuuntelen teitä ihmetellen, monsieur", sanoi Itävallan Anna.
"Olen tosiaan harvoin nähnyt noin suunnatonta häpeämättömyyttä."

"Ah", virkkoi d'Artagnan, "nyt on tullut teidän majesteettinne vuoro ymmärtää meitä väärin niinkuin äskettäin herra Mazarinin."

"Te erehdytte, monsieur", vakuutti kuningatar, "ja minä ymmärrän teitä niin oikein, että te olette kymmenen minuutin kuluttua vangittu ja että minä tunnin päästä lähden armeijani etunenässä vapauttamaan ministeriäni."

"Olen varma siitä, että teidän majesteettinne ei ryhdy sellaiseen varomattomuuteen", vastasi d'Artagnan, "sillä sehän olisi ihan hyödytön ja tuottaisi mitä arveluttavimpia seurauksia. Ennen vapautumistansa kardinaali olisi ruumiina, ja hänen ylhäisyytensä on niin lujasti vakuutettu huomautukseni todellisuudesta, että hän on päin vastoin pyytänyt minua, jos huomaisin teidän majesteettinne ajattelevan tuollaista menettelyä, tekemään kaikkeni päätöksenne muuttamiseksi."

"Luulenpa", sanoi Itävallan Anna luoden häneen katseensa, joka jo naisella korskeana kävi kuningattarella peloittavaksi, "luulenpa, että te uhkaatte kuninkaanne äitiä!"

"Madame", vastasi d'Artagnan, "minä uhkaan, kun minut pakotetaan siihen. Minä ylentäydyn, kun minun on asetettava tapausten ja henkilöiden tasalle. Mutta olkaa vakuutettu eräästä seikasta, madame, — niin totta kuin tässä rinnassa vielä on sydän, joka sykkii teidän hyväksenne, olkaa vakuutettu siitä, että te olette olleet elämämme ainaisena epäjumalana, — että me olemme hyvinkin kaksikymmentä kertaa panneet alttiiksi henkemme teidän majesteettinne tähden. Hyvä Jumala, senhän kyllä tiedätte! Madame, eikö teidän majesteettinne tule sääli palvelijoitaan, jotka ovat kaksikymmentä vuotta viettäneet huomaamatonta elämää, ainoallakaan huokauksella kavaltamatta niitä pyhiä ja kalliita salaisuuksianne, joihin heillä on ollut onni päästä osallisiksi? Katsokaa minua, joka puhun teille, madame, — minua, jota te syytätte ääneni korottamisesta ja uhkaavan sävyn omaksumisesta. Mitä olenkaan minä? Köyhä upseeri-parka ilman turvaa ja tulevaisuutta, jollei kuningattareni katse, jota olen niin kauan tavoittanut, alennu hetkiseksi minuun. Katsokaa kreivi de la Fèreä, kunnan aatelismiehen esikuvaa, ritariston valiomiestä, — hän on valinnut kantansa kuningattarta vastaan tai oikeastaan hänen ministeriänsä vastaan, ja omasta puolestaan ei hänellä luullakseni olekaan mitään yksityisiä vaatimuksia. Katsokaa edelleen herra du Vallonia tuota uskollista urhoa, — hän on jo kaksikymmentä vuotta odottanut teidän huuliltanne sanaa, joka kohottaisi hänet ulkonaiselta arvoasemaltaan sille tasolle, millä hän jo on mielenlaatunsa ja kuntonsa puolesta. Katsokaa lopuksi kansaanne, joka toki merkitsee jotakin kuningattarelle, kansaanne, joka rakastaa teitä ja kuitenkin kärsii, jota te rakastatte ja kuitenkin raskautatte, joka ei pyydä parempaa kuin saada siunata teitä ja kuitenkin... Ei, olen väärässä; kansanne ei koskaan voi johtua kiroamaan teitä, madame. No niin, virkkakaa sana, jotta kaikki päättyy, — rauha seuraa sotaa, ilo kyneleitä, auvo onnettomuuksia."

Itävallan Anna silmäili hiukan hämmästyneenä d'Artagnanin sotaisia kasvoja, joilla kuvastui harvinaista mielenliikutusta.

"Minkätähden ette sanonut kaikkea tätä ennen kuin kävitte toimimaan?" kysäisi hän.

"Syystä, että meidän oli selvitettävä teidän majesteetillenne eräs seikka, josta näytitte olevan epätietoinen, nimittäin, että meillä vielä on jonkun verran urheutta, joten on kohtuullista, että meitä pidetään jossakin arvossa."

"Ja se urheus ei nähtävästi horjuisi missään olosuhteissa?" virkkoi Itävallan Anna.

"Se ei ole horjunut ennenkään", vastasi d'Artagnan; "vielä vähemmin se kai voisi pettää vastedes."

"Ja jos kieltäydyn ja siten aiheutan taistelun, ei se urheus häikäilisi edes riistää minua hovini keskeltä luovutettavaksi frondelaisille, niinkuin olette valmiit jättämään heidän haltuunsa ministerini?"

"Sitä emme ole koskaan ajatelleet, madame", vastasi d'Artagnan, ja hänen sävyssään ilmeni tuo gascognelainen mahtailu, joka oli hänellä mitä luonnollisinta; "mutta jos me neljä päättäisimme siten, toteuttaisimme sen myöskin."

"Se minun olisi pitänyt tietää", mutisi Itävallan Anna; "nuo miehet ovat rautaisia luonteeltaan."

"Voi, madame", huomautti d'Artagnan, "vasta tänään näky teidän majesteettinne saavan meistä oikean käsityksen."

"Hyvä", virkkoi Anna, "mutta jos tosiaan saan sen käsityksen..."

"Silloin teidän majesteettinne tekee meille oikeutta. Silloin ette enää kohtele meitä kuin jokapäiväisiä ihmisiä. Silloin näette minussa niiden korkeiden etujen arvoisen lähettilään, joista olen saanut toimekseni keskustella kanssanne."

"Missä on sopimus?"

"Se on tässä."

KUUESSADATTA LUKU

Kynällä ja uhkauksella on joutuisampi ja parempi teho kuin miekalla ja uhrautuvaisuudella

Itävallan Anna katsahti paperiin, jonka d'Artagnan oli hänelle ojentanut.

"Näen tässä ainoastaan yleisiä rauhanehtoja", hän sanoi. "Herra de Contin, de Beaufortin, de Bouillonin, d'Elboeufin ja koadjutorin edut otetaan niissä lukuun. Mutta teidän omanne?"

"Madame, me osaamme asettua oikeaan asemaamme. Emme katsoneet olevamme ansiollisia esiintymään noin loistavien nimien rinnalla."

"Mutta arvattavasti ette ole luopunut esittämästä vaatimuksianne suullisesti?"

"Minä uskon, että te olette suuri ja mahtava kuningatar, madame, ja että olisi arvotonta teidän suuruudellenne ja mahtavuudellenne jättää soveliaasti palkitsematta ne miehet, jotka tuovat hänen ylhäisyytensä takaisin Saint-Germainiin."

"Palkita aionkin", vastasi kuningatar; "antakaa siis kuulua."

"Se, joka on johtavana tehnyt sopimuksen — suokaa anteeksi, että aloitan itsestäni, mutta siten en itse omaksu tärkeyttä, vaan suon itselleni sen merkityksen, jonka muut ovat minulle antaneet — se mies, joka on tehnyt sopimuksen kardinaalin lunnasta, on nähdäkseni teidän majesteettinne kunnollisesti häntä palkitessa nimitettävä kaartien päälliköksi, muskettisoturien kapteenin arvolla."

"Pyydätte herra de Trévillen paikkaa!"

"Se paikka on avoinna, madame; sitä ei ole täytetty sen koommin kun herra de Tréville otti eronsa vuosi takaperin."

"Mutta sehän on korkeimpia sotilasvirkoja kuninkaan hovissa!"

"Herra de Tréville oli yksinkertainen gascognelainen aatelismies kuten minäkin, madame, ja hän oli siinä virassa kaksikymmentä vuotta."

"Teillä on kaikkeen vastaus varalla, monsieur", virkkoi Itävallan Anna.

Hän otti kirjoituspöydältä valtakirjan lomakkeen, täytti sen ja vahvisti sen nimikirjoituksellaan.

"Tämä on tosin kaunis ja ylevä palkinto, madame", sanoi d'Artagnan ottaen valtakirjan ja kumartaen; "mutta tässä maailmassa on kaikki epävakaa, ja mies, joka joutuisi teidän majesteettinne epäsuosioon, menettäisi tämän paikan seuraavana päivänä."

"Mitä siis vielä tahdotte?" kysyi kuningatar punastuen, kun näki tavanneensa viekkauudessa vertaisensa, joka kykeni lukemaan hänen ajatuksiaan.

"Satatuhatta livreä köyhälle muskettisoturien kapteenille, maksettavaksi sinä päivänä, jona hänen palveluksensa ei enää miellytä teidän majesteettianne."

Anna epäröitsi.

"Ja pariisilaiset kun parlamentin päätöksen perusteella", lisäsi d'Artagnan, "äskettäin tarjosivat kuusisataatuhatta livreä kardinaalista elävänä tai kuolleena — elävänä hirtettäväksi, kuolleena heitettäväksi teloitettujen ruumistarhaan!"

"No", myöntyi kuningatar, "vaatimuksenne on siis kohtuullinen, koska pyydätte hallitsijattareltaanne vain kuudettaosaa parlamentin palkinnosta."

Ja hän kirjoitti ehdollisen maksumääräyksen sadalletuhannelle livrelle.

"Edelleen?" tiedusti hän.

"Madame, ystäväni du Vallon on rikas eikä senvuoksi halua mitään aineellista etua; mutta muistelen hänen ja herra Mazarinin kesken olleen puhetta hänen moisionsa korottamisesta paroonikunnaksi. Tietääkseni se on hänelle luvattukin."

"Nousukas!" äännähti Itävallan Anna. "Sille nauretaan."

"Vaikka vain", huomautti d'Artagnan, "mutta siitä olen varma, että ne, jotka nauravat hänen nähtensä, eivät ilku toistamiseen."

"Olkoon menneeksi", taipui kuningatar ja vahvasti aateliskirjan.

"Nyt on jäljellä chevalier tai abbé d'Herblay, kumpaiseksi teidän majesteettinne vain suvainnee häntä ajatella."

"Hän tietenkin pyrkii piispaksi?"

"Ei, madame, hänellä on paljoa helpommin toteutettava toivomus."

"Mikä se on?"

"Että kuningas suvaitsee olla kummina madame de Longuevillen pojalle."

Kuningatar hymyili.

"Herra de Longueville on kuninkaallista syntyperää, madame", huomautti d'Artagnan.

"Niin", muistutti kuningatar, "mutta poika?"

"Poika, madame ... kaiketikin mitä äitinsä puoliso?"

"Ja ystäväne ei pyydä mitään muuta madame de Longuevillelle?"

"Ei, madame, sillä hän olettaa, että hänen majesteettinsa kuningas armollisesti esiintyessään hänen lapsensa kummina ei äidin kirkkoonotto-tilaisuudessa anna hänelle vähäisempää lahjaa kuin viisisataatuhatta livreä, samalla luonnollisesti nimittäen isän jälleen Normandian kuvernööriksi."

"Normandian maaherruuden luulen voivani luvata", vastasi kuningatar, "mutta mitä noihin viiteensataantuhanteen livreeseen tulee, kardinaali vakuuttelee minulle alinomaa, että valtion rahastossa ei ole varoja."

"Me etsimme yhdessä, madame, jos teidän majesteettinne sallii, ja silloin kyllä löydämme."

"Sitten?"

"Sitten, madame?..."

"Jatkakaa."

"Kaikki on lueteltu."

"Eikö teitä kumppanuksia ole neljäskin?"

"On kyllä, madame, — kreivi de la Fère."

"Mitä hän pyytää?"

"Hän ei pyydä mitään."

"Eikö mitään?"

"Ei."

"Maailmassa on siis ihminen, joka ei halua mitään silloin kun hänellä on tarjolla?"

"On kreivi de la Fère, madame; mutta hän ei oikeastaan ole ihminen."

"Mikä hän siis on?"

"Tavallaan puolijumala."

"Eikö hänellä ole poika, sukulainen, holhotti, jota Comminges on minulle kiittänyt uljaaksi nuoreksi mieheksi ja joka herra de Châtillonin kanssa toi tänne Lensin luona vallatut liput?"

"Kyllä, hänellä on kuten teidän majesteettinne sanoi holhotti, — Bragelonnen varakreivi."

"Jos tuolle nuorelle miehelle annettaisiin rykmentti, niin mitä sanoisi hänen holhoojansa?"

"Kenties hän vastaanottaisi suosionosoituksen."

"Kenties!"

"Niin, jos teidän majesteettinne itse pyytäisi."

"Hän on tosiaan kummallinen mies, kuten sanoitte, monsieur. No niin, ajattelemmepä asiaa ja kenties pyydämme. Oletteko nyt tyytyväinen, monsieur?"

"Olen, teidän majesteettinne. Mutta yksi toimenpide on vielä kuningattaren nimikirjoitusta vailla."

"Mikä niin?"

"Ja se on kaikkein tärkein."

"Suostumus rauhansopimukseen?"

"Niin."

"Sehän on turhaa, kun huomenna allekirjoitan itse sopimuskirjan."

"Luulen voivani vakuuttaa teidän majesteettilenne", sanoi d'Artagnan, "että jos teidän majesteettinne ei tänään kirjallisesti vahvista suostumustaan, siihen ei tule tilaisuutta myöhemmällä. Suvaitkaa siis, minä pyydän, merkitä tämän lauselman alle, jonka näette olevan kauttaaltaan herra Mazarinin käsialaa:

"Suostun vahvistamaan pariisilaisten esittämän sopimuksen!"

Anna oli ahdistettu umpikujaan, hän ei päässyt peräytymään, hän kirjoitti. Mutta tuskin oli hän piirtänyt nimensä, kun korskeus kuohahti valloilleen hänen sielussaan kuin myrsky, ja hän puhkesi itkuun.

D'Artagnan hätkähti nähdessään nuo kyneleet. Siihen aikaan kuningattaret itkivät kuin tavalliset naiset.

Gascognelainen pudisti päätänsä. Kuninkaalliset kyneleet tuntuivat kirvelevän hänen sydäntään.

"Madame", sanoi hän polvistuen, "katsokaa onnetonta aatelismiestä jalkainne juuressa; hän rukoilee teitä uskomaan, että hän tekisi mitä hyvänsä teidän majesteettinne vähäisimmästäkin viittauksesta. Hän luottaa itseensä, hän luottaa ystäviinsä, hän tahtoo luottaa myöskin kuningattareensa, ja näyttääkseen, että hän ei pelkää mitään, — että hänellä ei ole mitään itsekästä tarkoitusta, tuo hän herra Mazarinin teidän majesteettinne luo ilman ehtoja. Tuossa, madame, ovat teidän majesteettinne pyhät nimikirjoitukset; jos katsotte sopivaksi luovuttaa ne minulle takaisin, niin tehkää se. Mutta tästä hetkestä lähtien ne eivät sido teitä mihinkään."

Ja yhä polvistuneena d'Artagnan ylpeydestä ja miehekkästä säikkymättömyydestä leimuavin katsein ojensi Itävallan Annalle takaisin kaikki nuo paperit, joiden saamiseksi hän oli nähnyt niin paljon vaivaa.

On hetkiä, — sillä joskaan kaikki ei ole tässä maailmassa hyvää, ei kaikki ole pahaakaan, — on hetkiä, jolloin kuivettuneimmissakin ja jäähtyneimmissä sydämissä itää järkyttävän mielenliikutuksen kyynelten kostuttamana jalomielinen tunne, joskin itsekäs harkinta ja ylpeys helposti tukahuttavat sen, ellei sitä heti käy toinen tunne suojelemaan. Annalla oli nyt sellainen hetki. Kun d'Artagnan taipui omaan liikutukseensa, joka oli sopusoinnussa kuningattaren mielialan kanssa, oli hän täydentänyt työnsä erinomaisella valtiotaidolla; hän saikin heti palkinnon taidokkuudestaan tai uhrautuvaisuudestaan, — pantakoon hänen vaikuttimensa järjen tai sydämen ansioksi.

"Te olitte oikeassa, monsieur", virkkoi Anna, "minä olen tuntenut teitä huonosti. Tässä allekirjoittamani paperit, jotka annan teille takaisin vapaaehtoisesti; menkää nyt tuomaan kardinaali kiireimmiten luokseni."

"Madame", muistutti d'Artagnan, "kaksikymmentä vuotta takaperin — sillä minulla on hyvä muisti — minulla oli kunnia kaupungintalon seinäverhon takaa suudella toista noista kauneista käsistä."

"Tässä toinenkin", vastasi kuningatar, "ja jotta vasen ei olisi vähemmän antelias kuin oikea", — hän veti sormestaan jokseenkin samanlaisen timanttisormuksen kuin tuonnoisellakin kerralla, — "ottakaa ja säilyttäkää tämä sormus muistona minulta."

"Madame", vakuutti d'Artagnan nousten, "minulla on enää vain yksi toivomus, nimittäin että ensimmäiseksi palvelukseksi pyydätte henkeni."

Ja ryhdikkäästi suoristautuneena hän poistui huoneesta.

— En ole tuntenut noita miehiä oikein, — pahoitteli Itävallan Anna nähdessään d'Artagnanin lähtevän, — ja nyt on myöhäistä käyttää heitä: vuoden kuluttua kuningas on täysi-ikäinen!

Viittätoista tuntia myöhemmin d'Artagnan ja Portos toivat Mazarinin kuningattaren luo ja vastaanottivat virallisesti palkkionsa, toinen muskettisoturien kapteenin nimityskirjan ja toinen paroonidiploomin.

"No niin, oletteko tyytyväisiä?" kysyi Itävallan Anna.

D'Artagnan kumarsi. Portos pyöritteli diplomiensa hyppysissään Mazarinia katsellen.

"Mitä vielä puuttuu?" tiedusti ministeri.

"Oli puhetta Pyhän Hengen ritarikunnan merkistä, joka piti antaa ensimmäisessä nimitystilaisuudessa, monseigneur."

"Mutta sanoinhan", huomautti Mazarin, "että sitä ei voi myöntää ilman määrättyjä kokeita, herra parooni."

"Ka, en minä itselleni sininauhaa pyydäkään, monseigneur", selitti Portos.

"No, kelle sitten?" kysyi Mazarin.

"Ystävälleni kreivi de la Fèrelle."

"Kas, hänen laitansa on toisin", puuttui puheeseen kuningatar; "hän on jo suorittanut kokeensa."

"Hän saa sen?"

"Se on myönnetty."

Samana päivänä allekirjoitettiin rauhansopimus pariisilaisten kanssa, ja kaikkialle levitettiin tietoa, että kardinaali oli sulkeutunut kolmeksi päiväksi kammioonsa, voidakseen valmistella sitä mahdollisimman huolellisesti.

Seuraavia etuja voitti kukin sopimuksesta:

Prinssi de Conti sai Damvilliersin, ja koska hän oli nyt näyttänyt kuntoa sotapäällikkönä, sallittiin hänen jäädä soturin uralle, joten hänen ei tarvinnut sukeutua kardinaaliksi. Vieläpä kuiskittiin avioliitosta Mazarinin sisarentyttären kanssa ja tämä puhe ei ollut vastenmielistä prinssille, hän kun ei suurestikaan välittänyt, kenen kanssa hänet naitettiin, kunhan vain sai vaimon.

Beaufortin herttua palasi hoviin niin hyvitettyinä kuin hänen kärsimänsä loukkaukset vaativatkin sovituksen ja niin suurin kunnianosoituksin kuin hänen arvoasemaansa kuului. Hän sai täydellisen ja ehdottoman armahduksen kaikille pakonsa auttajille, isältään Vendômen herttualta periytyneen amiraaliarvon ja vahingonkorvauksen rakennuksistaan ja linnoistaan, jotka Bretagnen parlamentti oli revittänyt.

Bouillonin herttua sai Sedanin ruhtinaskuntaa vastaavan alueen kruununtiluksia, korvauksen niiltä kahdeksalta vuodelta, joiden aikana ei ollut kantanut tuloja ruhtinaskunnastaan, ja koko suvulleen periytyvän ruhtinaallisen arvonimen.

Longuevillen herttuasta tuli Pont-de-l'Archen kuvernööri; hänen puolisolleen maksettiin

viisisataatuhatta livreä yksityiseksi omaisuudeksi, jotapaitsi herttua sai kunnian nähdä nuoren kuninkaan ja Englannin nuoren Henriette-prinsessan esiintyvän sylikummeina poikansa kastetoimituksessa.

Aramis pidatti itselleen sen määräysvallan, että Bazinin oli palveltava tässä juhlatilaisuudessa ja että makeiset siihen oli tilattava Planchetilta.

Elboeufin herttua sai suorituksen muutamista puolisonsa saatavista sekä lisäksi satatuhatta livreä vanhimmalle pojalleen ja viisikolmattatuhatta kullekin kolmelle nuoremmalle.

Ainoastaan koadjutori jäi osattomaksi; tosin luvattiin sopia paavin kanssa hänen kardinaalihatustaan, mutta hän tiesi, minkä verran saattoi luottaa tuollaisiin hommiin, kun lupaajina olivat kuningatar ja Mazarin. Päin vastoin kuin prinssi de Conti oli hänen pysyttävä miekkamiehenä syystä että hän ei päässyt kardinaaliksi.

Ja koko Pariisin iloitessa kuninkaan seuraavaksi päiväksi määrätystä paluusta olikin Gondy yleisen raton keskellä yksinään niin huonolla tuulella, että hän lähetti heti noutamaan kahta henkilöä, joita hänellä oli tapana puhutella aina kun sattui sille päälle.

Nämä kaksi olivat kreivi de Rochefort ja Saint-Eustachen kerjäläinen.

He saapuivat säntilleen kuten tavallista, ja koadjutori vietti osan yötä heidän kanssaan.

SEITSEMÄSSADATTA LUKU

Kuninkaitten on toisinaan vaikeampi palata pääkaupunkiinsa kuin poistua sieltä

Sillaikaa kun d'Artagnan ja Portos veivät kardinaalin Saint-Germainiin, palasivat Atos ja Aramis Pariisiin, erottuaan heistä Saint-Denisissä.

Kumpaisellakin oli vieraskäynti tehtävänä.

Matkapukunsa vaihdettuaan riensi Aramis kiireimmiten kaupungintalolle, missä madame de Longueville asui. Rauhanteosta kuullessaan puhkesi kaunis herttuatar heti äänekkäihin valituksiin. Sota oli tehnyt hänestä kuningattaren, rauha suisti hänet vallasta; hän vakuutti, että hän ei voinut ikinä suostua sopimukseen, vaan tahtoi ikuista sota.

Mutta kun Aramis esitti hänelle tämän rauhan oikeassa valossaan, kaikkine etuineen, — kun hän Pariisin epävarman ja kiistanalaisen kuninkuuden vastapainoksi kuvasi, millaista oli elellä Pont-de-l'Archen kuvernöörin rinnalla eli toisin sanoen koko Normandian varakuningattarena, — kun hän antoi kardinaalin lupaamien viidensadantuhannen livren kelistä tyytymättömän korvissa ja loihti hänen näkyviinsä sen kunnian, mitä kuningas aikoi hänelle osoittaa pitelemällä hänen pienokaistaan kastetoimituksessa, silloin madame de Longueville vastusteli enää vain tavan vuoksi, niinkuin kaunottaret aina tahtovat pitää oman päänsä, ja puolustausi ainoastaan lopulta antautuakseen.

Aramis oli uskovinaan hänen vastustuksensa todelliseksi eikä tahtonut hänen omissa silmissään jäädä hänen taivuttelunsa ansiota vaille.

"Madame", hän haastoi, "te olette tahtonut kerrankin kunnolleen voittaa veljenne, hänen korkeutensa prinssin, aikakautemme suurimman sotapäällikön, ja mitä nerokkaat naiset tahtovat, se heille aina onnistuu. Tekin olette saanut tahtonne täytäntöön, prinssi on hävinnyt, koska hän ei voi enää käydä sota. Taivutelkaa nyt hänet meidän puolellemme. Eroittakaa hänet hiljalleen kuningattaresta, jota hän ei rakasta, ja herra Mazarinista, jota hän halveksii. Frondeliike on huvinäytelmä, josta me olemme esittäneet vasta ensimmäisen näytöksen. Odottakaamme, kunnes saamme nähdä Mazarinin loppukohtauksessa — kunnes eteemme tulee se päivä, jolloin hänen korkeutensa prinssi on teidän ansiostanne kääntynyt hovia vastaan."

Madame de Longueville tuli suostutelluksi. Frondelainen herttuatar oli niin lujasti vakuutettu kauniiden silmiensä voimasta, että hän ei epäillyt niiden vaikutusta Condén prinssiinkään, ja sen ajan juorupuheet kertovat, että hän ei siinä kohden luullutkaan liikoja tehostaan.

Erottuaan Aramiista Place Royalilla oli Atos lähtenyt madame de Chevreusen luo. Tämäkin oli suostuteltava frondetar, mutta vaikeampi saada vakuutetuksi kuin hänen nuori kilpailijattarensa, kun

hänen hyväkseen ei ollut sovittu mitään ehtoja. Herra de Chevreusea ei ollut nimitetty minkään maakunnan kuvernööriksi, ja jos kuningatar olisi suostunut hänen huonekuntaansa kummiäidiksi, olisi se kunnia voinut kohdata ainoastaan lapsenlasta.

Jo ensimmäisestä rauhantekoa koskevasta sanasta rypistikin madame de Chevreuse silmäkulmiaan, ja vaikka Atos koetti mitä valaisevimmin osoittaa hänelle, että pitkällisempi sota oli mahdoton, puolsi hän yhä vihollisuuksien jatkamista.

"Kaunis ystävättäreni", lausui Atos, "sallikaa minun sanoa teille, että kaikki ovat jo kyllästyneet sotaan, — kaikki haluavat rauhaa, teitä ja kenties koadjutoria lukuunottamatta. Te toimitatte itsenne karkoitetuksi maanpakoon kuten edellisen kuninkaan aikana. Uskokaa minua, meiltä on jo jäänyt taaksemme onnistuvan vehkeilyn ikäkausi, ja teidän kauniiden silmienne ei sovi himmentyä itkuun Pariisin kaipuussa, pääkaupunkimme, missä on aina kaksi kuningatarta niin kauan kuin te pysytte täällä."

"Oh", huudahti herttuatar, "jollen voi yksinäni käydä sota, niin voin kuitenkin kostaa tuolle kiittämättömälle kuningattarelle ja kunnianhimoiselle suosikille, ja ... niin totta kuin olen herttuatar, minä kostan!"

"Madame", vetosi Atos, "minä rukoulen, älkää tuottako vastuksia herra de Bragelonnen tulevaisuudelle; hän on nyt hyvällä tolalla, hänen korkeutensa prinssi tahtoo hänen parastaan, hän on nuori, antakaamme nuoren kuninkaan tarttua valtikkaan. Voi, suokaa anteeksi heikkouteni, madame, — on hetkiä, jolloin ihminen virkoo uuteen eloon ja nuortuu lapsissaan!"

Herttuatar hymyili puolittain hellästi, puolittain ivallisesti.

"Kreivi", hän sanoi, "minä pelkään, että teidät on voitettu hovipuolueen mieheksi. Eikö teillä ole jotakin sininauhaa taskussanne?"

"Kyllä, madame", myönsi Atos, "minulla on Sukkanauhan ritarikunnan merkki, jonka sain Kaarlo-kuninkaalta muutamia päiviä ennen hänen kuolemaansa."

Kreivi puhui totta; hän ei ollut kuullut Portoksen tekemästä pyynnöstä eikä tiennyt muusta kunniamerkistä.

"Niin, tässä täytyy siis alistua tulemaan vanhaksi naiseksi!" virkahti herttuatar haaveksien.

Atos tarttui hänen käteensä ja suuteli sitä. Hän huokasi katsellen kreiviä.

"Kreivi", hän sanoi, "Bragelonne lienee viehättävä asuinpaikka. Teillä on hyvä aisti; kartanossanne on varmaankin vettä, metsiä, puutarhoja?"

Hän huokasi jälleen ja nojasi viehättävää päätänsä keimailevasti taivutettuun käteen, joka oli yhä säilyttänyt siroutensa ja valkoisuutensa.

"Madame", vastasi kreivi, "mitä sanoittekaan äsken? En ole koskaan nähnyt teitä nuorempana, en koskaan kauniimpana."

Herttuatar pudisti päätänsä.

"Jääkö herra de Bragelonne Pariisiin?" hän kysyi.

"Miten pitäisi hänen mielestänne menetellä?"

"Uskokaa hänet minun huostaani", esitti herttuatar.

"Se ei käy laatuun, madame; jos olette unohtanut Oidipoksen tarun, niin minä muistan sen."

"Te olette tosiaan kovin kohtelias, kreivi, ja mielelläni viettäisin kuukauden Bragelonnessa."

"Ettekö pelkää toimittavanne minulle liiaksi kadehtijoita, herttuatar?" vastasi Atos hilpeästi.

"En, minä lähden tuntemattomana, kreivi, Marie Michonin nimeä käyttäen."

"Olette ihailtava, madame!"

"Mutta älkää antako Raoulin oleskella luonanne."

"Miksen?"

"Syystä että hän on rakastunut."

"Hän, — lapsi!"

"Lasta hän rakastaakin."

Atos joutui mietteisiin.

"Te olette oikeassa, herttuatar; tuo omituinen kiintymys seitsenvuotiaaseen tyttöseen voisi myöhemmällä tehdä hänet onnettomaksi. Flandriassa tulee taisteluita, hän menköön sinne."

"Palattuaan lähettäkää hänet minun luokseni; minä terästän hänet rakkautta vastaan."

"Voi, madame", vastasi Atos, "nykyään on rakkauden laita kuten sodankin: haarniska on käynyt hyödyttömäksi."

Samassa saapui Raoul ilmoittamaan kreiville ja herttuattarelle kuulleensa ystävältään kreivi de Guichelta, että kuninkaan, kuningattaren ja ministerin juhallinen saapuminen Pariisiin oli määrätty seuraavaksi päiväksi.

Aamun valjetessa valmistausikin hovi lähtemään Saint-Germainista.

Edellisenä iltana oli kuningatar kutsunut luokseen d'Artagnanin.

"Monsieur", oli hän sanonut tälle, "minulle vakuutetaan, että Pariisi ei ole vielä rauhoittunut. Pelkään kuninkaan tähden; ratsastakaa te oikeanpuolisen vaununoven ääressä."

"Teidän majesteettinne olkoon huoletta", takasi d'Artagnan; "minä vastaan kuninkaasta."

Hänen tullessaan Itävallan Annan luota saapui Bernouin ilmoittamaan d'Artagnanille, että kardinaali odotti häntä tärkeällä asialla.

Hän lähti suoraa päätä kardinaalin puheille.

"Monsieur", huomautti Mazarin, "puhutaan Pariisissa metelöitävän. Minä istun kuninkaan vasemmalla puolella, ja kun vaara uhkaa etusijassa minua, niin pysytelkää te vasemmanpuolisen vaununoven vieressä."

"Teidän ylhäisyytenne saa olla ihan huoletta", vakuutti d'Artagnan; "ei kajota ainoankaan hiuskarvaanne."

"Hitto!" murisi hän eteishuoneeseen tultuaan; "miten selviänkään tästä? En voi yhtäikaa ratsastaa vaunujen molemmilla sivuilla. Ah, jo tiedänkin, — minä suojelen kuningasta ja Portos kardinaalia."

Tämä järjestely miellytti kaikkia, harvinaista kyllä. Kuningatar luotti d'Artagnanin miehuuteen, jonka hän tunsi, ja kardinaali Portoksen voimiin, joita hän oli saanut kokea.

Kulkue läksi liikkeelle Pariisia kohti ennakolta sovitussa järjestyksessä. Guitaut ja Comminges ratsastivat ensimmäisinä kaartilaisten etunenässä; sitten tulivat kuninkaalliset vaunut, d'Artagnan toisen ja Portos toisen vaununoven kaitsijana, ja jälkijoukkona olivat muskettisoturit, joiden kapteeniksi d'Artagnan oli edellisenä päivänä tullut, oltuaan heidän luutnanttinaan jo kaksikymmentä vuotta.

Tulliportilla tervehdittiin vaunuja voimakkailla huudoilla: "Eläköön kuningas!" ja: "Eläköön kuningatar!" Joitakuuta kirkaisuja: "Eläköön Mazarin!" sekaantui mukaan, mutta niitä tuskin kuulikaan.

Lähdettiin Notre-Damen tuomiokirkkoon päin, missä piti veisata *Te Deum*.

Pariisin koko väestö tunkeili kaduilla. Sveitsiläisiä oli asetettu kujaksi pitkin matkaa, mutta kun taival oli pitkä, täytyi heidän seistä yksitellen kuuden tai kahdeksan askeleen päässä toisistaan. Suojelusvartio oli senvuoksi aivan riittämätön, ja väentulvan tuon tuostakin murtama ketju oli jälleen järjestettävissä vain kovin työläästi.

Tuollaiset murtautumiset olivat laatuaan hyvántahtoisia, sillä niiden vaikuttimena oli ainoastaan pariisilaisten uteliaisuus nähdä jälleen kuninkaansa ja kuningattarensa, joista he olivat olleet erillään jo vuoden ajan. Mutta kansan siten liikehtiessä Itävallan Anna aina katsoi levottomasti d'Artagnaniin, joka tyynttyi häntä hymyilyllään.

Mazarin oli antanut jakaa tuhannen louisdoria saadakseen huudelluksi: "Eläköön Mazarin!" Kuulemiansa huutoja hän ei arvioinut kahteenkymmeneenkään pistoliin ja silmäili niinikään rauhattomasti Portokseen; mutta jättimäinen henkivartija vastasi hänen katseeseensa niin soinnukkaalla bassoäänellä: "Olkaa huoletta, monseigneur", että Mazarin tosiaan tyynttyi yhä enemmän.

Palais-Royalin edustalle tultaessa oli väkijoukko vielä runsaampi; sitä oli kertynyt tälle paikalle kaikilta lähikaduilta, ja koko väenpaljouden nähtiin tulvavyöryyn tavoin kuohahtavan vaunuja vastaan Saint-Honoré-katua myöten.

Aukiolle saavuttaessa kajahti huikeita huutoja: "Eläköön heidän majesteettinsa!" Mazarin kumartui ulos vaununovesta. Pari kolme huutoa: "Eläköön kardinaali!" tervehti häntä, mutta ne tukahdutettiin heti armottomasti vihellyksiin ja pilkkarähinään. Mazarin kalpeni ja heittäysi kiireesti takakenoon vaunuihin.

"Niitä hylkyjä!" jupisi Portos.

D'Artagnan ei virkannut mitään, mutta hän sipaisi viiksiään erikoisella liikkeellä, joka ilmaisi, että hänen gascognelainen sisunsa alkoi kuohua.

Itävallan Anna kumartui supattamaan nuoren kuninkaan korvaan:

"Tee ystävällinen ele, poikani, ja lausu muutamia sanoja herra d'Artagnanille."

Nuori kuningas kumartui ulos vaununovesta.

"En ole vielä toivottanut teille hyvää huomenta, herra d'Artagnan", sanoi hän, "ja kuitenkin tunsin teidät heti. Te seisotte vuoteeni uutimien takana sinä yönä kun pariisilaiset tahtoivat nähdä minut nukkumassa."

"Ja jos kuningas sallii", vastasi d'Artagnan, "olen hänen luonaan aina kun uhkaa joku vaara."

"Monsieur"; virkahti Mazarin Portokselle, "mitä te tekisitte, jos koko väkijoukko ryntäisi päällemme?"

"Tappaisin heitä kiireen kautta, monseigneur", vastasi Portos.

"Hm", huomautti Mazarin, "niin urhoollinen ja väkevä kuin olettekin, ette kuitenkaan voisi surmata kaikkia."

"Se on totta", myönsi Portos kohoutuen jalustimissa, voidakseen paremmin nähdä mittaamattoman väkimeren yli, "se on totta, niitä on tavaton liuta."

— Luulen sentään, että pitäisin paremmin tuosta toisesta, — päätteli Mazarin.

Ja hän vetäytyi vaunujen perimmäiseen soppeen.

Kuningattarella ja hänen ministerillään oli tosiaan syytä olla jonkun verran levottomia, ainakin jälkimmäisellä. Väkijoukko alkoi meluta, vaikka se ulkonaisesti säilytti kunnioituksensa ja myötätuntoisuutensakin kuningasta ja hallitsijatarta kohtaan. Kuului sitä kumeata kohua, joka meren ulapalla ennustaa myrskyä ja väkijoukossa mellakkaa.

D'Artagnan kääntyi muskettisotureihin ja antoi silmäniskulla tälle urhealle valiojoukolle selvästi ymmärrettävän merkin, jota yleisö ei voinut havaita.

Ratsujen rivit sulkeutuivat, ja miesten parvessa näkyi liikehtimistä.

Barrière-des-Sergentsin luona oli pysähdyttävä; saattueen etunenässä ratsastanut Comminges peräytyi kuningattaren vaunujen luo. Kuningatar kysyi d'Artagnanin neuvoa katseellaan; d'Artagnan vastasi hänelle samalla kielellä.

"Ratsastakaa eteenpäin", käski kuningatar.

Comminges asettui jälleen paikalleen. Tehtiin ponnistus, ja elävä sulku murrettiin väkivaltaisesti.

Yleisöstä kuului napinaa, joka tällä kertaa kohdistui sekä kuningasta että ministeriä vastaan.

"Eteenpäin!" huusi d'Artagnan kaikuvalla äänellä.

"Eteenpäin!" toisti Portos.

Mutta ikäänkuin olisi väenpaljous vain odottanut tätä käskyä heittäytyäkseen valtoimeksi, puhkesivat nyt kaikki sen vihamieliset tunteet ilmoille. Huutoja: "Alas Mazarin! Kuolema kardinaalille!" kaikui joka taholta.

KADEKSASSADATTA LUKU

Kahden rauhattoman loppu

Grenelle-Saint-Honoré-kadulta ja Rue du Coqilta ryntäsi esiin kaksoisvirta, joka mursi sveitsiläisen kaartin heikon ketjun ja aaltoili d'Artagnanin ja Portoksen hevosten jalkoihin asti.

Tämä uusi murtautuminen oli vaarallisempi kuin edelliset, sillä hyökkääjät olivat aseellisia miehiä, ja paremminkin aseistettuja kuin rahvas tuollaisissa tilanteissa yleensä on. Viime liike ei voinut olla satunnaista tyytymättömyyden kasautumista samaan kohtaan, vaan vihamielisen johtelun järjestämää hyökkäystä.

Kumpaisellakin joukolla oli päällikkö, joista toinen ei nähtävästi kuulunut tavalliseen kansanjoukkoon, vaan kerjäläisten kunnianarvoisaan ammattikuntaan, ja toinen oli helposti tunnettavissa aatelismieheksi, vaikka hän yrittikin jäljitellä alemman kansan käytöstapaa.

Molemmat toimivat ilmeisesti saman suunnitelman mukaan.

Tuli kiivas yhteentörmäys, joka tuntui kuninkaallisissa vaunuissa asti; sitten kohosi ilmoille tuhansia huutoja yhtämittäisenä pauhuna, jossa erotti pari kolme musketinlaukausta.

"Tänne, muskettisoturit!" huusi d'Artagnan.

Suojelusvartio jakautui kahdeksi osastoksi; toinen vaunujen oikealle, toinen vasemmalle puolelle, kokoontuen d'Artagnanin ja Portoksen ympärille.

Sitten alkoi käsiryysy, — sitä kamalampi, kun sillä ei ollut mitään tarkoitusperää, sitä surkeampi, kun ei tiedetty, minkä tai kenen puolesta oteltiin.

Tuon väkijoukon rynnäkkö oli hirvittävä kuten kaikkikin kansanmetelit; harvalukuiset muskettisoturit, joiden rivit oli murrettu, eivät voineet käänellä hevosiaan ja alkoivat juuttua ahdinkoon tikahtamattomiksi.

D'Artagnan tahtoi laskea alas vaunujen nahkasuojustimet, mutta nuori kuningas ojensi käsivartensa ja sanoi:

"Ei, herra d'Artagnan, tahdon nähdä."

"Teidän majesteettinne tahtoo nähdä?" vastasi d'Artagnan; "no, katsokaa siis!"

Ja kääntyen niin vimmaisesti kuin peloittavina hetkinään ainakin d'Artagnan karautti metelin johtajan kimppuun, joka pistooli toisessa kädessä ja iso säillä toisessa yritti raivata tietänsä vaununovelle, taistellen kahta muskettisoturia vastaan.

"Pois tieltä, *mordioux!*" karjaisi d'Artagnan; "tilaa!"

Pistoolia ja isoa säillä pitelevä mies kohotti päätänsä sen äänen kuullessaan, mutta se oli jo myöhäistä: d'Artagnanin selviytyminen oli osunut, miekka oli lävistänyt hänen rintansa.

"Ah, tuhannen pentelettä!" kirkkaisi d'Artagnan, yrittäessään liian myöhään pidättää pistoaan; "mitä lempoa teidän pitikään tehdä täällä, kreivi?"

"Tulin täydentämään kohtaloani", vastasi Rochefort painuen toisen polvensa varaan. "Olen toipunut kolmesta miekanpistostanne, mutta neljäs teki lopun."

"Kreivi", virkkoi d'Artagnan hiukan liikuttuneena, "selviästäni en tuntenut teitä. Jos kuolette, niin en soisi kuolevanne vihoissanne minulle."

Rochefort ojensi d'Artagnanille kätensä, johon tämä tarttui. Kreivi tahtoi lausua jotakin, mutta verensyöksy tukahdutti hänen puheensa; hän suoristausi kouristuneesti ja heitti henkensä.

"Takaisin, heittiöt!" kiljaisi d'Artagnan. "Päällikkönne on kuollut, ja teillä ei enää ole mitään tekemistä täällä."

Tuntui tosiaan siltä kuin olisi kreivi de Rochefort ollut hyökkäysliikkeen sieluna tällä puolen kuninkaan vaunuja, sillä koko se parvi, joka oli seurannut häntä ja noudattanut hänen käskyjään, hajautui pakosalle nähdessään hänen kaatuvan. D'Artagnan teki kahdenkymmenen muskettisoturien etunenässä hyökkäyksen Rue de Coqille, ja tämä osa metelöitsijöitä katosi kuin savuna Saint-Germain-

l'Auxerrois-torille ja laitureille päin.

D'Artagnan palasi katsomaan, tarvitsisiko Portos apua; mutta Portos oli omalla tahollaan toiminut yhtä rivakasti kuin kumppaninsakin. Vaunujen vasen puoli oli lakaistu puhtaaksi kuten oikeakin, ja parhaillaan vedettiin jälleen ylös suojustimet, jotka Mazarin oli varokeinoksi laskenut alas vähemmän sotaisena kuin kuningas.

Portos näytti kovin synkältä.

"Mikä helkkarin pilvi onkaan kasvoillasi, Portos? Tuonko näköinen sopii olla voittajan!"

"Entä sinä itse?" vastasi Portos; "näytät järkkyneeltä!"

"Syystä kyllä, *mordieux!* Tulin surmanneeksi vanhan ystävän."

"Niinkö!" virkahti Portos. "Kenet?"

"Kreivi de Rochefort-paran."

"No, samaten sattui minullekin: sohaisin miestä, jonka kasvoja en varmaankaan nähnyt ensi kertaa. Valitettavasti satutin päähän, niin että kasvot heti peittyivät vereen."

"Eikö hän virkkanut mitään kaatuessaan?"

"Kyllä, hän sanoi: Uh!"

"Jo käsitän", huomautti d'Artagnan, joka ei voinut olla naurahtamatta, "että jos hän ei virkkanut sen enempää, et siitä saanut suurtakaan valaistusta."

"No, monsieur?" kysyi kuningatar.

"Madame", selitti d'Artagnan, "tie on nyt aivan vapaa, ja teidän majesteettinne voi jälleen edetä."

Koko kulkue päätyikin sen enemmittä seikkailuitta Notre-Damen tuomiokirkolle, jonka pääovella koko papisto koadjutorin johtamana odotti kuningasta, kuningatarta ja ministeriä, jotta näiden onnellisen paluun johdosta veisattaisiin kiitosvirsi.

Jumalanpalveluksen loppupuolella ilmestyi kirkkoon säikähtynyt poika, riensi sakastiin, pukeutui hätäisesti kuoripojaksi ja pääsi kunnianarvoisan asunsa perusteella tunkeutumaan temppeliin ahtautuneen yleisön läpi Bazinin luo, joka sinisessä kauhtanassaan ja hopeahelainen sauva kädessään seisoi juhlallisena vastapäätä kirkonvartijaa kuorikäytävän päässä.

Bazin tunsu nykäisyn hihassaan. Hän käänsi maata kohti silmänsä, jotka oli hartaasti kohottanut taivaaseen päin, ja tunsu Friquetin.

"No, jolppi, mikä on hätänä, kun uskallat häiritä minua virkatoimissani?" kysyi pedelli.

"Herra Bazin", vastasi Friquet, "tiedättehän Maillardin, joka on jaellut Saint-Eustachen vihkivettä..."

"Kyllä, mitä sitten?"

"Häntä iskettiin katukahakassa miekalla päähän; tuo jättiläinen, joka seisoo tuolla kultaompeleisena, se häntä löi."

"Vai niin", sanoi Bazin; "siinä tapauksessa hänen tilansa on varmaankin hyvin huono."

"Niin huono, että hän kuolee, mutta sitä ennen hän tahtoo ripittää itsensä herra koadjutorille, jolla sanotaan olevan valta päästä suurista synneistä."

"Ja hän kuvittelee, että herra koadjutori vaivautuisi hänen takiaan?"

"Niin kyllä, koska herra koadjutori kuuluu luvanneen hänelle."

"Kuka sinulle on sen sanonut?"

"Maillard itse."

"Olet siis nähnyt hänet?"

"Tottahan toki, kun olin saapuvilla hänen kaatuessaan."

"Mitä sinä siellä teit?"

"Ka, kiljuin: 'Alas Mazarin! Kuolema kardinaalille! Hirteen italialainen!' Ettekö käskenyt minun sillä tavoin huutaa?"

"Vaiti siinä, pikku lurjus!" sähähti Bazin silmäillen levottomasti ympärilleen.

"Maillard-parka sanoi minulle: 'Mene hakemaan herra koadjutoria, Friquet, ja jos tuot hänet luokseni, saat periä minut.' Ajatelkaas' isä Bazin, — minä saan periä herra Maillardin, Saint-Eustachen vihkiveden jakelijan! Hei, eipä ole minun enää tarvis tehdä muuta kuin laskea käsivarteni ristiin! Mutta eipä väliä, tahtoisin kuitenkin tehdä hänelle sen palveluksen. Mitä sanotte?"

"Menen ilmoittamaan herra koadjutorille", vastasi Bazin.

Kunnioittavasti ja verkalleen lähestyi hän kirkkoruhtinasta, kuiskasi hänelle muutamia sanoja, joihin tämä vastasi nyökkäyksellä, ja palasi sitten yhtä hiljaa kuin oli mennytkin.

"Ilmoita kuolevalle, että hänen pitää olla kärsivällinen; monseigneur tulee hänen luokseen tunnin kuluessa."

"Hyvä", vastasi Friquet, "nyt pääsen varoihini!"

"Kuules vielä", kysyi Bazin, "minne hän on antanut kantaa itsensä?"

"Saint-Jacques-la-Boucherien torniin."

Lähetystoimensa menestyksestä hyvillään Friquet lähti ulos kirkosta, riisumatta kuoripukuaan, jonka avulla hän sai helpommin raivatuksi tiensä. Kadulle tultuaan hän porhalsi juoksemaan Saint-Jacques-la-Boucherien tornia kohti.

Kiitospalveluksen päätyttyä koadjutori lupauksensa mukaan ja papillista asuansakaan vaihtamatta suuntasi vuorostaan askeleensa vanhaan torniin päin, jonka hän niin hyvin tunsi.

Hän ehti perille ajoissa. Hetki hetkeltä voipuneenakin oli haavoittunut vielä hengissä.

Koadjutorille avattiin sen kammion ovi, jossa kerjäläinen virui henkitoreissaan.

Seuraavassa tuokiossa lähti sieltä Friquet, pidellen isoa nahkamassia. Heti ulos päästyään hän avasi sen, ja hänen suureksi hämmästykseksensä se oli täytetty kultarahoilla.

Kerjäläinen oli pitänyt sanansa ja tehnyt hänet perilliseksi.

"Voi, muori Nanette!" huudahti Friquet tukahtuneesti; "voi, muori Nanette!"

Hän ei kyennyt hiiskumaan enempää, mutta vaikka ääni petti, kykeni hän kuitenkin toimimaan. Kuin mieletön kapaisi hän vauhtiin, ja niinkuin Maratonin kentältä juossut kreikkalainen kaatui laakeriseppelle kädessään Ateenan turulle, samaten Friquet suistui nurin saapuessaan parlamenttineuvos Brousselin asunnon ovelle. Täysinäisestä massista kierähti silloin päällimmäisiä louisdoreja lattialle.

Muori Nanette poimi ensin näppiinsä kultarahat ja auttoi sitten ylös Friquetin.

Kuninkaallinen kulkue palasi sillävälän Palais-Royaliin.

"Tuo d'Artagnan on hyvin urhoollinen mies, äitini", sanoi nuori kuningas.

"Niin on, poikani, ja hän on tehnyt suuria palveluksia isällesi. Säilytä hänet senvuoksi puolellasi vastaisen varalle."

"Herra kapteeni", virkkoi nuori kuningas d'Artagnanille, astuessaan alas vaunuista, "kuningatar on antanut toimekseni käskeä teidät ja ystävänne, parooni du Vallonin, päivällisillemme tänään."

Tämä oli suuri kunnia d'Artagnanille ja Portokselle; jälkimmäinen joutuikin ihan hurmioon. Mutta koko juhla-aterian aikana näytti arvoisa ylimys kuitenkin kovin mieltiväiseltä.

"Mikä vaivaakaan paroonia?" virkkoi hänelle d'Artagnan laskeutuessaan alas Palais-Royalin portaita; "näytit tavattoman huolestuneelta päivällisillä."

"Yritin muistutella mieleeni", vastasi Portos, "missä olin nähnyt tuon kerjäläisen, jonka varmaankin surmasin."

"Ja sinä et saanut hänestä tolkkua?"

"En."

"No, muistuttele, veikkonen, muistuttele, ja kun pääset selville, ilmoitat minullekin, niinhän?"

"Totta hitossa!" vakuutti Portos.

Loppusanat

Asuntoonsa tullessaan ystävykset tapasivat kirjeen Atokselta, joka pyysi saada puhutella heitä "Kaarlo Suuren ravintolassa" seuraavan päivän aamuna.

He menivät varhain levolle, mutta kumpainkaan ei saanut nukutuksi. Ihminen ei pääse toivomustensa perille menettämättä sen saavutuksen johdosta ainakin ensimmäisen yön unta.

Seuraavana päivänä he määrähetkellä lähtivät Atoksen luo. He tapasivat kreivin ja Aramiin matkapukuisina.

"Kas", virkkoi Portos, "lähdemmekin siis kaikki taipaleelle? Minäkin olen tehnyt valmistukseni täksi aamuksi."

"Voi, hyvä Jumala, niin!" vastasi Aramis. "Täällä Pariisissa ei ole enää mitään tekemistä frondeliikkeen loputtua. Madame de Longueville on kutsunut minut viettämään joitakuita päiviä Normandiassa ja antanut toimekseni laittaa kuntoon hänen asuntonsa Rouenissa, kunnes hänen poikansa kastetaan. Suoritan sen tehtävän, ja jollei sitten kuulu mitään uutta, palaan hautautumaan luostariini Noisyle-Seciin."

"Ja minä palaan Bragelonneen", huomautti Atos. "Sinä tiedät, hyvä d'Artagnan, että minä olen nykyään pelkästään toimeentuleva tilanomistaja. Raoulilla ei ole mitään muuta omaisuutta kuin minun, poika-paralla, ja minun täytyy valvoa sen hoitoa, koska se on jonkunlainen uskotunmiehen velvollisuus."

"Ja Raoul — mitä hänestä teet?"

"Hänet uskon sinun hoivaasi, veikkonen. Flandriassa käydään sotimaan, ja sinä viet hänet sinne; pelkään, että pitempi oleskelu Bloisin lähistöllä voisi koitua vaaralliseksi hänen nuorelle sydämelleen. Ota hänet mukaasi ja kasvata hänestä urhea ja uskollinen mies kuten itsekin olet."

"Jollen enää saa pitää sinua kumppaninani, Atos", vastasi d'Artagnan, "niin saan siis kuitenkin seurustella tuon herttaisen vaaleakutrisen kanssa; ja vaikka hän onkin vain lapsi, kuvastuu hänessä täydellisesti sinun sielusi, parahin veikkonen, joten minusta tuntuu aina, että sinä olet lähelläni saattamassa ja tukemassa minua."

Kaikki neljä ystävästä syleilivät toisiaan kyynelsilmin.

Sitten he erosivat tietämättä, tapaisivatko enää koskaan toisiansa.

D'Artagnan palasi Portoksen kanssa Tiquetonne-kadulle; jälkimmäinen oli yhä mietteissään ja yritti muistutella, kuka se mies oli, jonka hän oli surmannut. Heidän saapuessaan la Chevette-hotellin edustalle oli paroonin ratsu lähtökunnossa, ja Mousqueton istui jo satulassa.

"Kuulehan, d'Artagnan", esitti Portos, "pane pois miekka ja tule minun kanssani Pierrefonds, Bracieuxin tai Vallonin linnaan; siellä vanhenemme yhdessä, tarinoiden tovereistamme."

"Ei, kiitos!" kieltäysi d'Artagnan. "Hitto, kohdakkoin alkaa sotaretki ja minä tahdon olla mukana! Toivon voittavani siitä jotakin."

"Miksi siis toivot yleneväsi?"

"Ranskan marskiksi, hiisi vieköön!"

"Kah, kah!" äännähti Portos katsellen d'Artagnania, jonka mahtailuun hän ei ollut koskaan saanut oikein totutuksi.

"Tule mukaan, Portos", ehdotti d'Artagnan, "niin teen sinusta herttuan."

"Ei", epäsi Portos, "Mouston ei enää välitä sodista. Minulle on sitäpaitsi järjestetty suurenmoinen tervehdysjuhla, joka saa kaikki naapurini pakahtumaan kateudesta."

"Ei sitten auta", virkkoi d'Artagnan, joka tunsi uuden paroonin turhamaisuuden. "Näkemiin siis, veikkonen!"

"Näkemiin, kapteeni!" vastasi Portos. "Sinä tiedät olevasi aina tervetullut paroonikuntaani, kun tahdot pistäytyä katsomaan minua."

"Kyllä tulenkin sotaretkeltä palatessani", lupasi d'Artagnan.

Ystävykset puristivat toistensa kättä jäähyväisiksi. D'Artagnan jäi ovelle seisomaan, seuraten kaihomielisin katsein Portosta tämän etäännyessä.

Mutta kahdenkymmenen askeleen päässä Portos pysähtyi äkkiä, löi otsaansa ja pyörsi takaisin.

"Nyt muistan", hän sanoi.

"Mitä?" kysyi d'Artagnan.

"Kuka se kerjäläinen oli, jonka tapoin."

"Kas, niinkö? Kuka hän siis oli?"

"Se vietävän Bonacieux."

Ja peräti hyvillään siitä, että mikään ei enää painanut hänen mieltään, Portos läksi jälleen Mousquetonin luo ja katosi tämän kanssa kadunkulmasta.

D'Artagnan pysyi tovin liikkumattomana ja mietteissään. Sitten hän kääntyi ja näki sievän Madeleinein, joka seisoi kynnyksellä d'Artagnanin uudesta arvoasemasta huolissaan.

"Madeleine", sanoi gascognelainen, "anna minulle nyt alakerran huoneet; muskettikapteenina täytyy minun edustaa arvoani. Mutta pidä yhä varallani se viidennen huonekerran kamari; ei tiedä, mitä voi sattua."

VIITSELITYKSET:

[1] D'Artagnanin käynnistä Richelieun luona — kts. johdantoa.

[2] Tiedetään että Mazarin, joka ei ollut vastaanottanut avioliittoa esteellisiä papillisia säätyarvoja, oli vihitty Itävallan Annan kanssa. (Katso Laporten ja pfälzilaisprinsessan muistelmia). — *Tekijä*.

[3] Rouva de Mottevilien muistelmat. — *Tekijä*.

[4] *Livre* vastaa markkaa, *pistole* kymmentä. — *Suom.*

[5] Tavallisten rikollisten teloituspaikka. — *Suom.*

[6] Richelieun sepittämä viisinäytöksinen murhenäytelmä. — *Suom.*

[7] Ranskaksi *fronde*.

[8] Geusit (*les gueux*, kerjäläiset) olivat kansanpuolueena Alankomaiden kärsiessä Espanjan herruuden sortoa. — *Suom.*

[9] *Monsieur* merkitsee puhuttelusanana: "hyvä herra", mutta arvonimenä se on kuninkaan lähimmällä veljellä, — tässä romaanissa sedällä, Orleansin herttualla. — *Suom.*

[10] Kanelilla, sokerilla ja mausteilla höystettyä viiniä.

[11] *Lieue* vastaa alkuaan vajaata puolta penikulmaa. — *Suom.*

[12] *Mousqueton* on suomeksi musketti. — *Suom.*

[13] *Mademoiselle* on neiti, *madame* rouva. *Suom.*

[14] Kuvanveistäjä, jonka luoma ihannainen sai elon. — *Suom.*

[15] Kardinaalin asuun kuuluu punainen kauhtana. — *Suom.*

[16] "Hätäpärynä" oli verraton suukapula; se oli mainitun hedelmän muotoinen, työnnettiin suuhun ja laajennettiin joustimensa avulla siten, että leukapielet tulivat mahdollisimman ammolle. — *Tekijä.*

[17] Hotelli merkitsi entiseen aikaan yksityistä, tavallista komeampaa asuinrakennusta. — *Suom.*

[18] Isä Vincent oli kuningattaren rippi-isä.

[19] Sitten Scarronin puoliso ja leskeksi jäätyään kuninkaan puoliso (madame de Maintenon). — *Suom.*

[20] *La Cour des Miracles*, Pariisin kerjäläisten kokouspaikan nimi. *Suom.*

[21] Alas Mazarin!

[22] Muistakaa!

[23] Englannin kuningas Edward IV tuomitsi v. 1478 kuolemaan veljensä Georgen Clarencen herttuan: saaden itse valita kuolintapansa tämä ylimielisesti ilmoitti haluavansa tulla hukutetuksi mieliviiniinsä malvasiriin. Siitä järkyttävä kohtaus Shakespearen "Rikhard III:ssa." — *Suom.*

[24] Ainoastaan itse on hyvä palvelija. — *Suom.*

[25] Teloituspaikka Pariisissa. — *Suom.*

[26] Salaluukun kattama vankiluola; siihen suistetaan ne, joista haluttiin päästä eroon huomaamattomasti. — *Suom.*

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MYLADYN POIKA: HISTORIALLINEN ROMAANI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.